بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

اشاریہ تفہیم القرآن

مرتب:
میجر (ریٹائرڈ) غلام محی الدین اعوان

ادارہ ترجمان القرآن
(رجسٹرڈ) لمیٹڈ لاہور

هٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَّمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِيْنَ ○

اشاریہ تفہیم القرآن

مرتّب

میجر (ریٹائرڈ) غلام محی الدّین اعوان

ادارہ ترجمان القرآن (رجسٹرڈ) لمیٹڈ لاہور

جملہ حقوق محفوظ

نام کتاب : اشاریہ تفہیم القرآن
مرتب : میجر (ر) غلام محی الدین اعوان
ناشر : ادارہ ترجمان القرآن (پرائیویٹ) لمیٹڈ، لاہور
منتظم : سیّد خالد فاروق مودودی
مطبع : مکتبۂ جدید پریس، لاہور
اہتمام : چودھری بشیر احمد خاں

اشاعت : طبع اوّل، ربیع الاوّل ۱۴۲۶ھ بمطابق مئی ۲۰۰۵ء

ہدیہ : روپے

ادارہ ترجمان القرآن (پرائیویٹ) لمیٹڈ
رحمٰن مارکیٹ، غزنی سٹریٹ، اردو بازار، لاہور
فون: ۷۲۳۴۰۱۴ ۷۲۳۶۶۶۵

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

ابتدائیہ

مولانا سیّد ابوالاعلیٰ مودودیؒ جیسی شخصیات، روز روز پیدا نہیں ہوتیں۔ اللہ تعالیٰ نے اُنھیں عجیب وغریب حافظے، دلِ دردمند، تفقّہ اور قوّتِ استنباط سے نوازا تھا۔ بہت جلد بات کی تہہ تک پہنچ جاتے۔ ابتدائی تعلیم کے بعد، مولانا محمد شریف اللہ خان سواتیؒ (م:۱۹۷۹ء)، مولانا عبدالسلام نیازیؒ (م:۱۹۵۴ء) اور مولانا اشفاق الرحمٰن کاندھلویؒ (م:۱۹۵۷ء) سے علم حاصل کیا۔ مولانا کاندھلویؒ ہی سے مؤطا امام مالک اور جامع ترمذی پڑھی۔ جمعیۃ علماء ہند کے ترجمان سہ روزہ ''الجمعیۃ'' دہلی کے مدیر بنائے گئے۔ مطالعہ بہت وسیع تھا۔ اُردو، فارسی، عربی کے علاوہ انگریزی پر قدرت حاصل تھی۔ چنانچہ بے شمار موضوعات پر راست عربی، فارسی اور انگریزی کتب کا مطالعہ کرتے رہے۔ اللہ تعالیٰ نے اپنے دور کے اہم ترین فتنوں کا مقابلہ کرنے کے لیے اُنھیں میدان میں لا کھڑا کیا۔ جہاد کے خلاف مستشرقین کا پروپیگنڈہ ہو یا فتنۂ قومیّت (ایک قومی نظریہ)، کیمونزم، سرمایہ داری، قادیانیت، انکارِ حدیث، نیشنلزم، سیکولرازم، مغربی علوم کی مرعوبیّت، تقلید جامد، غیر اسلامی تصوّف، غرض کون سا فتنہ تھا جس کا جواب مولانا مودودیؒ نے دلائل و براہین سے نہ دیا۔ پھر تحریکِ اقامتِ دین کی بنیاد کوئی معمولی کام نہیں۔

مولاناؒ ایک متکلّم بھی تھے اور مفسّر بھی، داعی بھی تھے اور مفکّر بھی۔ تفہیمُ القرآن اُن کا ایک عظیم کارنامہ ہے۔ اس تفسیر نے کتنے ہی مرعوب مسلمانوں کو مغرب اور کمیونزم کے چنگل سے نکالا اور پھر اُنھی میں سے کتنے ہی لوگ دین کے داعی بن گئے۔

مولانا مودودیؒ کی ذات ایک انسائیکلوپیڈیا تھی، تفہیمُ القرآن کے بارے میں بھی یہی بات کہی جاسکتی ہے۔ اس میں مولاناؒ کے مطالعہ اور قوّتِ استنباط کا نچوڑ ہے۔

تفہیمُ القرآن میں مسلسل ارتقاء پایا جاتا ہے، پہلی جلد اب کچھ تشنہ معلوم ہوتی ہے۔ ۱۹۴۱ء میں شروع کیا گیا کام ۱۹۷۲ء میں پایۂ تکمیل کو پہنچا۔ پہلی جلد سے دُوسری جلد، دُوسری سے تیسری اور تیسری سے چوتھی بہتر ہے اور آخری یعنی پانچویں اور چھٹی جلد بلندیوں کو چھوتی ہوئی نظر آتی ہے۔ لیکن پہلی جلد ہی سے تفہیمُ القرآن کو مولانا مودودیؒ نے اشاریہ (index) سے مزیّن کیا تھا۔

جب ہم اپنے عامِ شباب میں اشاریے (index) کا مطالعہ کرتے تھے تو
کیا واقعی یہ تمام مضامین قرآن میں پائے جاتے ہیں۔ ہم تو یہ سمجھتے رہے کہ دین کا معیشت اور
اقتصادیات سے کیا تعلق ہے؟

یہ تو محض بندے اور خدا کے درمیان تعلق کی ایک ذاتی نوعیت ہے۔ سماجی عدل کے قیام
کے لیے ہمیں دین کے علاوہ دیگر نظریات سے استفادہ کرنا چاہیے۔ تفہیمُ القرآن کے مطالعے
سے یہ اور اس طرح کے بے شمار توہمات کے بُت پاش پاش ہو گئے۔ اس میں ایک بڑا حصہ
انڈیکس کا بھی تھا۔ پھر تو ہمارا یہ عالم تھا کہ تفہیم کی تمام چھ جلدیں اپنی میز پر رکھتے۔ کبھی ترتیب
وار مطالعہ کرتے۔ کبھی کوئی چیز تشنہ محسوس ہوتی تو اشاریے کی مدد سے دُوسری جلدوں کو
دیکھتے۔ ایک مرحلے پر، بے شمار افراد کی طرح، میرے دل میں بھی خواہش پیدا ہُوئی کہ چھ
جلدوں کے اشاریوں کو یکجا کر دیا جائے چنانچہ فوٹوں کا پیاں بنوائیں۔ لیکن دیگر مشاغل نے
اس کام کی فرصت نہیں دی۔

اللہ تعالیٰ نے یہ سعادت، ہمارے محترم بزرگ، خاموش مومن مجاہد، میجر (ر) غلام محی الدین
اعوان صاحب کے حصے میں رکھی تھی۔ جو پاک فوج کے ایک دیانت دار اور فرض شناس افسر رہ
چکے ہیں۔ اسلام آباد "اسپورٹس کامپلیکس" کے سیکورٹی ڈائریکٹر بھی رہ چکے ہیں۔ تلوار کے دھنی
بھی ہیں اور قلم کے دھنی بھی۔ ریٹائرمنٹ کے بعد بھی مصروفِ جہادِ قلم ہیں۔

میجر صاحب نے یہ کام ۱۹۷۸ء میں شروع کیا اور اب ۲۱ سال بعد ۱۹۹۹ء میں الحمد اللہ
اختتام کو پہنچا ہے۔ قرآن کریم پر تحقیق کرنے والوں اور تفہیمُ القرآن کے شیدائیوں کے لیے یہ
ایک نعمتِ غیر مترقبہ ہے۔ میجر (ر) غلام محی الدین اعوان صاحب کو مولانا مودودیؒ سے بے
پناہ عقیدت ہے۔ کئی دفعہ خواب میں شرفِ دیدار حاصل ہُوا۔

مولاناؒ کی کتابوں سے مختلف موضوعات پر اقتباسات چُن کر، ترتیب و تدوین جدید کا
کام، گزشتہ کئی سالوں سے کر رہے ہیں۔

ادارہ ترجمانُ القرآن (پرائیویٹ) لمیٹڈ نے اب تک ان کی مرتب کردہ مندرجہ ذیل
بارہ کتب شائع کر دی ہیں۔

۱۔توحید کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)	حصہ اول	۴۰۷	(صفحات)
توحید کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)	حصہ دوم	۳۰۹	"
۲۔دُنیا کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۲۲۷	"
۳۔آخرت کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۴۴۶	"
۴۔انسان کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۶۱۶	"
۵۔شیطان کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۱۵۰	"
۶۔علم اور عملِ صالح کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۳۳۸	"
۷۔جب صُور پھونکا جائے گا	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۱۱۸	"
۸۔تقدیر ومشیت الٰہی کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۸۸	"
۹۔توبہ واستغفار کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۱۴۰	"
۱۰۔شفاعت کا اسلامی عقیدہ	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۸۷	"
۱۱۔اہلِ جنت کیلئے انعامات واکرامات کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۱۳۳	"
۱۲۔اہلِ جہنم کے عذاب کی کیفیات وہولناکیاں	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۳۲۶	"

میجر (ر) غلام محی الدین اعوان صاحب کی مندرجہ ذیل کُتب زیرِ طبع ہیں

۱۔شرک کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)	حصہ اول	۶۰۰	صفحات
شرک کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)	حصہ دوم	۵۵۰	"
۲۔رزق کی تنگی وفراخی کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۱۱۲	"
۳۔والدین کے حقوق	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۱۵۳	"
۴۔ہمسایوں کے حقوق	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)			"
۵۔ہدایت وضلالت کی حقیقت	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		۵۶	"
۶۔آخرت کی حقیقت (in English)	(قرآن وحدیث کی روشنی میں)		300	"
۷۔Generals and the Generals			20	"

ان تمام کتابوں میں یہ انڈیکس سب سے زیادہ ضخیم ہے۔ اور اسی پر، سب سے زیادہ محنت کی گئی ہے، ۱۲۳۹ صفحات کا یہ کام، تنہا ایک شخص نے انجام دیا۔ جبکہ اللہ ہی جانتا ہے کہ مجھ جیسے نہ جانے کتنے افراد ایسے ہوں گے۔ جو یہ خواہش اپنے سینے ہی میں لے کر رہ گئے۔ انڈیکس کے آخر میں، مولانا مودودیؒ ہی کے الفاظ میں، ۲۲۳ صفحات پر مشتمل ضمیمہ الف، ''الاَسمَآءُ الحُسنٰی'' پر تحقیقی نظر قرآن وحدیث کی روشنی میں'' شامل کیا جارہا ہے۔ (بحوالہ اشاریہ صفحہ نمبر ۱۶۲)

خود مولانا مودودیؒ نے جو اشاریہ ترتیب دیا تھا۔ اس میں محض ''عنوانات'' نہیں ہیں بلکہ ہر عنوان کے تحت ''ذیلی عنوانات'' ہیں۔ جو ہر جلد میں، کچھ مشترک اور کچھ مختلف ہیں۔ انڈیکس کی انھی تفصیلات نے، انڈیکس کو بے حد دلچسپ اور مفید بنادیا ہے۔ بس اس میں اگر کمی تھی تو یہ کہ چھ مختلف جلدوں میں الگ الگ منتشر تھا۔

میجر صاحب نے، اس کمی کو دور کر کے ایک جامع انڈیکس ترتیب دیا ہے۔ چنانچہ ابتداء میں ۲۶ صفحات پر مشتمل ایک فہرستِ موضوعات اشاریہ تفہیمُ القرآن ہے۔ اس فہرستِ موضوعات میں، موضوعات کی تعداد چھ سو سے زائد ہے۔ جن کی تفصیلات یعنی ''ذیلی عنوانات'' کی تعداد ہزاروں میں ہے۔ میجر صاحب نے، اگلے تقریباً ۱۲۳۹ صفحات پر ان کو یکجا کر دیا ہے۔

فہرست عنوانات اشاریہ میں بھی دقّتِ نظر سے کام لیا گیا ہے۔ مثلاً ازدواجی زندگی کے تحت ایلاء، خلع، رضاعت، طلاق، عدّت، مہر اور نکاح کے احکامات کے مواقع اور نمبر دیے گئے ہیں تاکہ ایک طالب علم / محقق مطلوبہ چیز، مذکورہ صفحے پر دیکھ سکے۔

قانونِ اسلام کے تحت ۲۵ سے زیادہ ذیلی عنوانات کے تحت، صفحہ نمبر ۸۱۸ سے ۸۵۹ تک تقریباً ۴۲ صفحات پر اشاریہ پھیلا ہُوا ہے۔ میں سوچتا ہوں ہمارے وکلاء، جج صاحبان، سیاستدان، سینیٹرز اور قانون دان حضرات کے لیے کس قدر آسانی پیدا ہوگئی ہے۔ میجر صاحب کے مرتب کردہ اس جامع انڈیکس کی مدد سے، وہ متعلقہ مضامین منٹوں کے اندر ڈھونڈ سکتے ہیں۔

میں یہ کہنے کی جسارت کروں گا کہ جو شخص تفہیمُ القرآن کا مستقل طالب علم ہے اور جس کے پاس تفہیمُ القرآن موجود ہے اس کے پاس، اس جامع انڈیکس کا ہونا بھی ضروری ہے۔

عالمِ عرب میں، صحاح ستہ اور دیگر احادیث کے مجموعے بھی، جامع فہارس کے ساتھ شائع کیے جا رہے ہیں۔ پرانی کتابوں کے جدید ایڈیشن، اب مُحقّق اور مُرقّم طبع ہو رہے ہیں۔ ایسے میں تفہیم القرآن جیسی تفسیر کے جامع انڈیکس کا شائع ہونا نہایت خوش آئند ہے۔

اس جامع انڈیکس کی اشاعت کے بعد، بے شمار نئے عنوانات پر، متفرق کتابوں کے مرتّب کیے جانے کے امکانات روشن ہو گئے ہیں۔ مثلاً اُصولِ تفسیر، اُصولِ فقہ، قصص الانبیاءؑ، اور صحابہ کرامؓ پر کتابیں شائع کی جا سکتی ہیں۔ اُصولِ تفسیر کے تحت، حروفِ مقطعات، محکم و متشابہہ، قرآنی تمثیلات، امثالُ القرآن، اقسامُ القرآن اور دیگر عنوانات کو سمیٹا جا سکتا ہے۔ اسی طرح اصولِ فقہ کے تحت فقہ، اجتہاد، اجماع وغیرہ کو رکھا جا سکتا ہے۔

اللہ تعالیٰ میجر (ر) غلام محی الدین اعوان صاحب کو، اس عظیم الشان کام کی تکمیل کا اجرِ عظیم عطا فرمائے اور اس سے عوام الناس کو مستفید فرمائے۔

طالب دعائے خیر

خلیل الرحمٰن چشتی

۲۷ ربیع الثانی ۱۴۲۰ ہجری

مطابق ۱۰ اگست ۱۹۹۹ء

317,Street 16,F-10/2

Islamabad- Pakistan

حرفِ سپاس

تفہیمُ القرآن کی تمام جلدوں کے اشاریوں کی جامع فہرستِ مضامین حاضر خدمت ہے۔ جن میں عنوانات اور ذیلی عنوانات دونوں کو یکجا کر دیا گیا ہے۔ اس کی افادیّت اور اہمیّت اور میری محنت کا اندازہ آپ اس کے تفصیلی جائزے کے بعد ہی کر سکیں گے۔ کم از کم دو سال کا عرصہ تو ایسا گزرا کہ میں مسلسل بارہ گھنٹے روزانہ اسی کام میں منہمک رہا۔ فوٹو کاپیاں بنوا کر فائلیں بنانا اور پھر اس کے مختلف منتشر مضامین کا یکجا کرنا آسان کام نہ تھا۔ یہ محض اللہ تعالیٰ کا کرم کہ اُس نے اس عاجز وضعیف بندے سے یہ کام لیا۔

اس موقع پر میں جناب محمد خان منہاس صاحب کا شکریہ ادا کرنا اپنا فرض سمجھتا ہوں جنھوں نے نہ صرف تفہیمُ القرآن کی تمام جلدوں کے انڈیکس کی فوٹو کاپیاں فراہم کرنے میں، بلکہ فہرست عنوانات اشاریۂ تفہیمُ القرآن کو حروف تہجی (Alphabaticaly) کے مطابق ترتیب دینے میں، حتی الامکان دستِ تعاون دراز فرمایا۔ ادارہ ترجمانُ القرآن کے چودھری بشیر احمد خاں صاحب سے ۳۵ پینتیس سالہ رفاقت ہے۔ اُن کی کرم فرمائی، محبّت اور شفقت مجھے ہمیشہ حاصل رہی ہے۔ اُن کا شکریہ ادا کرنا بھی مجھ پر واجب ہے۔ جن کے علمی ذوق، مخلصانہ لگن اور انتھک محنت کے باعث یہ اشاریہ طبع ہو کر قارئین تک پہنچ سکا۔

علاوہ ازیں جناب سیّد خالد فاروق مودودی صاحب فرزند مولانا مودودیؒ بھی میرے شکریہ کے خصوصی مستحق ہے۔

اللہ تعالیٰ مولانا سیّد ابوالاعلیٰ مودودی علیہ الرحمتہ کے اس صدقہ جاریہ کے بدلے میں اُن کی مغفرت فرمائے اور اُن کے درجات میں اضافہ فرمائے اور اُن کی قبر کو منوّر فرمائے۔ علاوہ ازیں مذکورہ بالا تمام افراد کو بہترین اجر عطا فرمائے اور اس عاجز مرتّب کے اس کام کو، اس کے لیے توشۂ آخرت بنا دے۔

میجر (ر) غلام محی الدین اعوان
مکان نمبر 142، سٹریٹ 4
لہتراڑ روڈ، راولپنڈی

فہرستِ موضوعات کی مدد سے اشاریے (Index) سے استفادہ کرنے کا طریقہ

۱۔ فہرستِ موضوعات کے تین کالم ہیں۔ پہلا نمبر شمار، دُوسرا موضوع اور تیسرا اشاریے کا صفحہ نمبر

۲۔ اکثر موضوعات کے سامنے، بریکٹ میں اسی موضوع کے متعلق دُوسرے موضوعات مع نمبر شمار دیے گئے ہیں، تاکہ اس خاص موضوع پر، ہر طرح سے مکمل تفصیل مل سکے۔

۳۔ مثال کے طور پر نمبر شمار ۱۷ ''ازدواجی زندگی'' کے سامنے درج ذیل موضوعات مع نمبر شمار درج ہیں۔

موضوع	نمبر شمار	صفحہ نمبر اشاریہ
ازدواجی زندگی	۱۷	۱۱۱
الف۔ ایلاء	۹۴	۳۵۳
ب۔ خُلع	۲۰۹	۵۸۰
ج۔ رضاعت	۲۴۱	۶۲۱
د۔ طلاق	۳۳۰	۷۱۹
ر۔ عدّت	۳۴۳	۷۳۹
س۔ مہر	۵۲۲	۱۱۴۳
ش۔ نکاح	۵۴۰	۱۱۶۸

۴۔ اشاریے کے پانچ کالم ہیں۔ اور ان میں دی گئی تفصیلات از خود واضح ہیں۔

فہرست موضوعات

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۱	اِبراہیم علیہ السلام	۱
۲	اَبرَہہ (نیز دیکھیے: "اصحاب الفیل"۔ ۴۳)	۷
۳	اِبلیس (نیز دیکھیے: "شیطان"۔ ۳۰۵)	۷
۴	ابنِ اُمِّ مکتومؓ	۸
۴الف	اَبُوبکر صدیقؓ	۸
۴ب	ابنِ عباسؓ	۹
۵	ابولہَب	۹
۶	اَجر (نیز دیکھیے: "جزا اور سزا"۔ ۱۵۵)	۱۰
۷	اُحُد	۱۳
۸	اِحرام	۱۴
۹	اِحسان	۱۴
۱۰	اَحکام القرآن (نیز دیکھیے: "قرآن"۔ ۴۲۴) اور "اِسلام"۔ ۲۷)	۱۶
۱۱	آخرت (نیز دیکھیے: "حشر"۔ ۱۸۶ "زندگی بعد موت"، ۲۵۷ "قیامت" ۴۳۷۔ اور "جزا اور سزا"۔ ۱۵۵)	۳۴
۱۲	اَخلاق (نیز دیکھیے: "اخلاقی تعلیمات" ۱۳)	۸۹
۱۳	اَخلاقِ تعلیمات (نیز دیکھیے: "حقوق العباد"۔ ۱۸۹، اور "قرآن، اس کا فلسفۂ اَخلاق" ۱۳۔الف۔	۸۹
۱۳الف	قرآن، اس کا فلسفۂ اخلاق	۱۰۸
۱۴	اِدریس علیہ السلام	۱۰۸
۱۵	آدم علیہ السلام	۱۰۹

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۱۶	اِرتداد	۱۱۰
۱۶الف	اُرْ	۱۱۱
۱۷	اِزدواجی زندگی (نیز دیکھیے: "اِیلا" ۹۴۔ خُلع۔ ۲۰۹، رِضاعت۔ ۲۴۱، طلاق۔ ۳۳۰، عِدّت ۳۴۳، مَہر۔ ۵۲۲، اور نکاح۔ ۵۴۰)	۱۱۱
۱۷الف	اِجتہاد	۱۱۲
۱۷ب	اِجماع	۱۱۳
۱۸	اَزلام (نیز دیکھیے: "جُوا" ۱۷۱)	۱۱۳
۱۹	آزمائش (نیز دیکھیے: "دُنیا" ۲۲۱، اور "اِمتحان"۔ ۷۱)	۱۱۳
۲۰	اَزواجِ مُطہّرات (نیز دیکھیے: "محمدؐ"۔ ۴۷۳)	۱۱۷
۲۱	اَسباط	۱۱۸
۲۲	اِستکبار (نیز دیکھیے: "تکبّر" ۱۷۳، اور "اَخلاق" ۱۲)	۱۱۸
۲۳	اِستئذان	۱۱۸
۲۴	اسحاق علیہ السلام	۱۱۸
۲۵	اِسراف (نیز دیکھیے "اَخلاق"۔ ۱۲، اور "مُسرفین" ۴۸۸)	۱۱۹
۲۶	اِسرائیل (نیز دیکھیے: "بنی اِسرائیل" ۱۱۰)	۱۱۹
۲۷	اِسلام (نیز دیکھیے: "ایمان" ۹۵، "دین"۔ ۲۲۵، "قرآن" ۴۲۴، "محمدؐ" ۴۷۳، اور "نبوّت" ۵۲۷۔	۱۱۹
۲۸	اِسلامی اخلاق (نیز دیکھیے: "اخلاق" ۱۲۔ "قرآن، اس کا فلسفۂ اخلاق" ۱۳ الف، اور "اخلاقی تعلیمات" ۱۳۔	۱۲۹
۲۹	اِسلامی ریاست	۱۲۹
۳۰	اِسلامی قانون (نیز دیکھیے: نمبر شمار ۳۹۳ تا ۴۱۸)	۱۳۳
۳۱	اِسلامی مُعاشرہ	۱۳۳
۳۲	اِسلامی نِظامِ جماعت	۱۳۵
۳۲الف	اِسلامی قومیّت	۱۳۸
۳۳	اِسلامی نِظامِ معاشرت	۱۳۹

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۳۴	اسماعیل علیہ السلام	۱۴۰
۳۵	آسمان	۱۴۰
۳۵ الف	آسمانوں کی تخلیق و تدبیر	۱۴۲
۳۶	اُسوۂ حسنہ (نیز دیکھیے: "محمد صلی اللہ علیہ وسلم"۔ ۴۷۳)	۱۴۶
۳۷	اَشہُرِ حُرُم	۱۴۶
۳۸	اَصحابُ الاُخدود	۱۴۷
۳۹	اَصحابُ الایکہ	۱۴۷
۴۰	اَصحابُ الرَّس۔	۱۴۷
۴۱	اَصحابُ السَّبت	۱۴۷
۴۲	اَصحابِ صُفّہ	۱۴۸
۴۳	اَصحابِ الفیل	۱۴۸
۴۴	اَصحابِ کہف	۱۴۹
۴۵	اَصحابُ المَشئَمہ	۱۴۹
۴۶	اَصحابُ المَیمَنہ	۱۴۹
۴۷	اَصحابِ یاسین	۱۴۹
۴۸	اِصطِباغ	۱۴۹
۴۹	اُصولِ تفسیر (نیز دیکھیے: "قرآن"۔ ۴۲۴)۔	۱۴۹
۵۰	اُصولِ فقہ (نیز دیکھیے: "فلسفۂ قانون"۔ ۳۹۳۔	۱۴۹
۵۱	اِضطِرار	۱۵۳
۵۲	اِعتِکاف	۱۵۳
۵۳	اَعراف	۱۵۳
۵۴	اِفک	۱۵۴
۵۵	اِقامتِ دین (نیز دیکھیے: "دعوتِ حق" ۲۱۹۔ "دین" ۲۲۵، "محمد" ۔۴۷۳، اور "نبوت" ۵۲۷	۱۵۴
۵۶	اِقامتِ صلوٰۃ (نیز دیکھیے: "نماز"۔ ۵۴۱۔	۱۵۵
۵۷	اَقسام القرآن	۱۵۵

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۵۸	آل	۱۵۹
۵۹	آلاء	۱۵۹
۶۰	اِلٰہ	۱۵۹
۶۱	اللہ	۱۶۲
۶۲	اِلحاد	۲۷۸
۶۳	اِلقاء	۲۷۹
۶۴	اِلہام	۲۷۹
۶۵	اِلیاس علیہ السلام	۲۷۹
۶۶	اِمامت	۲۸۰
۶۷	اَمانت (نیز دیکھیے: "انسان" ۷۸، اور "خلافت"۔ ۲۰۸۔	۲۸۱
۶۸	اُمّت	۲۸۱
۶۹	اُمّ سلمہؓ اُم المومنین	۲۸۱
۷۰	اُمّ الکتاب	۲۸۱
۷۱	اِمتحان (نیز دیکھیے: "آزمائش"۔ ۱۹، اور "تقدیر"۔ ۱۳۲۔)	۲۸۲
۷۲	اُمّتِ وسط	۲۸۳
۷۳	اَمثالُ القرآن	۲۸۳
۷۴	اَمر بالمعروف ونہی عَنِ المنکر (نیز دیکھیے: "اقامتِ دین" ۵۵)	۲۸۵
۷۵	انبیاءؑ (نیز دیکھیے: "نبوّت"۔ ۵۲۷)	۲۸۵
۷۶	اِنتقام۔	۲۸۹
۷۷	اِنجیل (نیز دیکھیے: "بائیبل" ۹۸)	۲۸۹
۷۸	اِنسان	۲۹۱
۷۹	اَنصار	۳۷۲
۷۹ الف	اِنصاف	۳۲۸
۸۰	اِنعامِ الٰہی	۳۲۸
۸۱	اِنفاق فی سبیلِ اللہ (نیز دیکھیے: "زکوٰۃ" ۲۵۱)	۳۲۵

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۸۲	اُولُوالْاَمْر	۳۳۲
۸۳	اَوہامِ جاہلیّت (نیز دیکھیے: "شرک" ۲۸۷، اور "عرب" ۳۴۷)۔	۳۳۳
۸۴	اہلِ کتاب	۳۳۴
۸۵	اہلِ البیت	۳۳۸
۸۶	ایّامِ تشریق (نیز دیکھیے "حج" ۱۷۵)	۳۳۸
۸۷	آیَت۔ آیات	۳۳۹
۸۸	آیات (بمعنی معرفتِ حق کے نشانات اور اللہ کی قدرت کی نشانیاں)	۳۴۰
۸۹	آیت (بمعنی نشانِ عبرت)	۳۴۳
۹۰	آیت بمعنی مُعجزہ و علامتِ نبوّت)	۳۴۴
۹۱	آیات (بمعنی آیاتِ کتاب اللہ اور بمعنی ارشادات و احکامِ الٰہی)	۳۴۵
۹۲	آیت (بمعنی بشارت)	۳۵۱
۹۲ الف	اِیصالِ ثواب (نیز دیکھیے: "ثواب" ۱۴۷)	۳۵۲
۹۳	آئیکہ (نیز دیکھیے: "اصحاب الایکہ" ۳۹)	۳۵۳
۹۴	اِیلاء (نیز دیکھیے: "قانونِ نکاح و طلاق" ۴۰۹۔)	۳۵۳
۹۵	اِیمان	۳۵۳
۹۶	اَیُّوب علیہ السلام	۳۹۳
۹۷	باطِل	۳۹۳
۹۸	بائیبل (نیز دیکھیے: "اِنجیل" ۷۷، "اہلِ کتاب" ۸۴، "بنی اسرائیل" ۱۱۰۔ تورٰاۃ ۱۴۲، موسیٰؑ ۵۱۸، اور عیسیٰؑ ۳۶۲۔)	۳۹۴
۹۹	بُت پرستی (نیز دیکھیے: "شرک" ۲۸۷)	۳۹۴
۱۰۰	بُخل	۳۹۷
۱۰۱	بَدْر (غزوہ)	۳۹۹
۱۰۲	بَدی (نیز دیکھیے: "ضلالت" ۳۲۵)	۴۰۰
۱۰۳	بَرْزَخ	۴۰۰
۱۰۴	بَرَکَت	۴۰۱
		۴۰۱

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۱۰۵	بسم اللہ الرحمٰن الرحیم	۴۰۲
۱۰۶	بشارت	۴۰۲
۱۰۷	بَشَر	۴۰۲
۱۰۸	بَعْل (بُت کا نام)	۴۰۳
۱۰۹	بَغی	۴۰۳
۱۱۰	بنی اسرائیل (نیز دیکھیے: "موسیٰؑ" ۵۱۸، "داؤدؑ" ۲۱۵، "سلیمانؑ" ۲۷۶، "یحییٰؑ" ۵۶۸، "عیسیٰؑ" ۳۶۲، "یہود" ۵۷۴، "اہلِ کتاب" ۸۴، اور "عیسائی" ۳۶۳)۔	۴۰۳
۱۱۰ الف	بنو قُرَیظہ (نیز دیکھیے: "غزوہ بنو قُریظہ" ۳۶۷)۔	۴۱۳
۱۱۰ ب	بنی النَّضِیر	۴۱۳
۱۱۱	بُہتان	۴۱۳
۱۱۲	بیتُ اللہ	۴۱۴
۱۱۳	بیتُ المَقدِس	۴۱۴
۱۱۴	بَیعتِ رِضوان	۴۱۴
۱۱۵	بیّنات	۴۱۴
۱۱۶	پردہ (نیز دیکھیے: "حجاب" ۱۷۶، اور "تبرُّج" ۱۱۹)	۴۱۵
۱۱۷	پرہیزگار (نیز دیکھیے: "متّقی" ۴۶۷)۔	۴۱۷
۱۱۸	تابُوتِ سَکِینَہ	۴۱۷
۱۱۹	تَبَرُّج (نیز دیکھیے: "پردہ" ۱۱۶)	۴۱۷
۱۲۰	تُبَّع	۴۱۷
۱۲۰ الف	تَبَنِّیت	۴۱۸
۱۲۱	تَحرِیم	۴۱۸
۱۲۱ الف	تَخیِیر	۴۱۸
۱۲۲	تَذکِرہ	۴۱۹
۱۲۳	تَزکِیہ	۴۱۹
۱۲۴	تَزکِیۂ نَفس	۴۱۹

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۱۲۵	تَسبیح	۴۱۹
۱۲۶	تَصوِیر	۴۲۲
۱۲۷	تَعَدُّدِ ازواج	۴۲۲
۱۲۸	تَعزِیر	۴۲۲
۱۲۹	تعلیم	۴۲۲
۱۳۰	تَفرِقہ و اِختلاف	۴۲۳
۱۳۱	تفہیم القرآن	۴۲۳
۱۳۲	تقدیر	۴۲۴
۱۳۳	تقدِیس	۴۴۷
۱۳۴	تقلید	۴۴۷
۱۳۵	تقویٰ	۴۴۸
۱۳۶	تَقِیّہ	۴۵۵
۱۳۷	تکبّر	۴۵۵
۱۳۸	تَلمُود	۴۵۷
۱۳۹	تَنَاسُخ	۴۵۸
۱۴۰	تَوبہ	۴۵۸
۱۴۱	توحید	۴۶۲
۱۴۲	تَورَاۃ (نیز دیکھیے: "بائیبل"۔ ۹۸)	۴۷۴
۱۴۳	تَوَکُّل	۴۷۵
۱۴۴	تَہَجُّد	۴۷۷
۱۴۵	تَیَمُّم	۴۷۷
۱۴۶	ثَمُود	۴۷۷
۱۴۷	ثَواب	۴۷۹
۱۴۸	جادُو (نیز دیکھیے: "جھاڑ پھونک" ۱۶۸)	۴۸۰
۱۴۸ الف	جاسُوس (نیز دیکھیے: "قانون صُلح و جنگ" ۳۹۷-۳۹۶)	۴۸۲

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۱۴۹	جاہلیّت	۴۸۲
۱۵۰	جِبْت (نیز دیکھیے: "طاغوت"۔ ۳۲۸)	۴۸۲
۱۵۱	جَبْر و قَدَر (نیز دیکھیے: "تقدیر" ۱۳۲)	۴۸۲
۱۵۲	جبرائیل علیہ السلام	۴۸۲
۱۵۳	جِدال	۴۸۴
۱۵۴	جُرْم	۴۸۴
۱۵۵	جزا و سزا (نیز دیکھیے: "اَجر"۔ ۴)	۴۸۵
۱۵۶	جِزْیہ	۴۹۷
۱۵۷	جِنّ	۴۹۷
۱۵۸	جَنّت	۵۰۱
۱۵۹	جَنگ	۵۱۷
۱۶۰	جنگِ اُحد (نیز دیکھیے: "غزوۂ اُحد" ۳۶۸ الف)	۵۱۷
۱۶۱	جنگِ احزاب (نیز دیکھیے "غزوۂ احزاب"۔ ۳۶۶)	۵۱۷
۱۶۲	جنگِ بَدْر (نیز دیکھیے: "غزوۂ بَدْر"۔ ۱۰۱)	۵۱۷
۱۶۳	جنگِ بنی قُرَیظہ (نیز دیکھیے: "غزوہ بنی قُرَیظہ"۔ ۳۶۷)	۵۱۹
۱۶۴	جنگِ تبُوک	۵۱۹
۱۶۵	جنگِ حُنین	۵۲۰
۱۶۶	جنگِ مُوتہ	۵۲۱
۱۶۷	جہاد فی سبیل اللہ (نیز دیکھیے: "قتال فی سبیل اللہ"۔ ۴۲۰)	۵۲۱
۱۶۸	جھاڑ پھُونک	۵۲۷
۱۶۹	جَہالت	۵۲۸
۱۷۰	جہنّم (نیز دیکھیے: "دوزخ"۔ ۲۲۲)	۵۲۸
۱۷۱	جُوا (قمار)	۵۴۴
۱۷۲	چوری	۵۴۵
۱۷۳	حَبْطِ اعمال	۵۴۵

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۱۷۴	حَبْلُ اللہ	۵۴۶
۱۷۵	حَج	۵۴۷
۱۷۶	حِجاب	۵۴۸
۱۷۷	حِجْر	۵۴۸
۱۷۸	حُدُودُ اللہ	۵۴۸
۱۷۹	حُدَیْبِیَہ	۵۴۹
۱۸۰	حَدِیث	۵۴۹
۱۸۱	حَدِید	۵۵۸
۱۸۲	حُروفِ مُقَطَّعات	۵۵۸
۱۸۳	حِزْبُ اللہ	۵۵۸
۱۸۴	حِساب (نیز دیکھیے: "قیامت"، ۴۳۷، اور "آخرت"۔ ۱۱)	۵۵۸
۱۸۵	حَسَد	۵۵۸
۱۸۶	حَشْر و نَشْر (نیز دیکھیے: "آخرت"، ۱۱، اور "قیامت"۔ ۴۳۷)	۵۵۸
۱۸۷	حِفْظِ فُرُوج	۵۶۰
۱۸۸	حَقّ	۵۶۰
۱۸۹	حُقُوقُ العِباد	۵۶۲
۱۹۰	حُقُوقُ اللہ	۵۶۶
۱۹۱	حُکْم	۵۶۶
۱۹۲	حِکْمت	۵۶۷
۱۹۳	حِکْمتِ تَبْلیغ (نیز دیکھیے: "دعوتِ حق"۔ ۲۱۹)	۵۶۷
۱۹۳ الف	حِکْمتِ بالِغہ	۵۷۰
۱۹۴	حِکْمتِ تَشْریع	۵۷۰
۱۹۵	حَلال و حَرام (نیز دیکھیے: نمبر شمار ۳۹۳ تا ۴۱۸) "ایمان"۔ ۹۵، اور "حُدُودُ اللہ" ۱۷۸)	
۱۹۶	حَمد (نیز دیکھیے: "تَسْبیح" ۱۲۵)	۵۷۱
۱۹۷	حَنِیف (نیز دیکھیے: "عرب" ۳۴۷)	۵۷۴

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۱۹۸	حوّا	۵۷۴
۱۹۹	حواری	۵۷۵
۲۰۰	حُور (نیز دیکھیے: "جنّت"۔ ۱۵۸)	۵۷۵
۲۰۱	حیات بعدالموت (نیز دیکھیے: "زندگی بعدموت"۔ ۲۵۱، اور "آخرت"۔ ۱۱)	۵۷۵
۲۰۲	حیاتِ دنیا (نیز دیکھیے: "دُنیا"۔ ۲۲۱)	۵۷۶
۲۰۳	حیض (نیز دیکھیے: "طہارت و پاکیزگی" ۳۳۵، اور "قانون نکاح و طلاق"۔ ۴۰۹)	۵۷۶
۲۰۴	ختمِ نبوّت	۵۷۶
۲۰۴ الف	خُروج (مسلّح بغاوت)	۵۷۷
۲۰۵	خُسران	۵۷۷
۲۰۶	خُشوع	۵۷۸
۲۰۷	خِضر	۵۷۸
۲۰۸	خلافت (نیز دیکھیے: "امانت" ۶۷۔ "اسلامی ریاست"۔ ۲۹، اور "دستوری قانون" ۳۹۹۔)	۵۷۸
۲۰۹	خُلع	۵۸۰
۲۱۰	خُلفائے راشدین	۵۸۰
۲۱۱	خُمر (نیز دیکھیے: "شراب" ۲۰۴)۔	۵۸۰
۲۱۲	خواب	۵۸۰
۲۱۳	خُون بہا (نیز دیکھیے: نمبر شمار ۳۹۳ تا ۴۱۸)۔	۵۸۰
۲۱۴	خیرِ اُمّت	۵۸۰
۲۱۵	داؤد علیہ السلام	۵۸۰
۲۱۶	دابّۃ الارض	۵۸۱
۲۱۶ الف	دجّال	۵۸۱
۲۱۷	دُرُود	۵۸۱
۲۱۸	دُعا (نیز دیکھیے: "قرآنی دُعائیں"۔ ۴۲۶)۔	۵۸۲
۲۱۹	دعوتِ حق (نیز دیکھیے: "حکمتِ تبلیغ" ۱۹۳۔)	۵۸۵

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۲۲۰	دِل	۵۹۲
۲۲۱	دُنیا	۵۹۲
۲۲۲	دوزخ	۶۰۱
۲۲۳	دَہریّت	۶۰۳
۲۲۴	دِیَت (نیز دیکھیے: "خونِ بہا"۔ ۲۱۳)۔	۶۰۳
۲۲۵	دِین (نیز دیکھیے: "دعوتِ حق"۔ ۲۱۹)	۶۰۳
۲۲۶	دِینِ حق (نیز دیکھیے: "اسلام"۔ ۲۷)	۶۱۰
۲۲۷	ذِبیحہ	۶۱۰
۲۲۸	ذِکر	۶۱۰
۲۲۹	ذُوالقَرنَین	۶۱۳
۲۳۰	ذُوالکِفل علیہ السلام	۶۱۳
۲۳۱	رَبّ	۶۱۳
۲۳۲	رِبوا (نیز دیکھیے: "سُود"۔ ۲۸۰)	۶۱۶
۲۳۳	رَبُّ العالمین (نیز دیکھیے: "اللہ" ۶۱، اور "اِلٰہ"۔ ۶۰)	۶۱۶
۲۳۳الف	رَحِم	۶۱۶
۲۳۴	رَحم	۶۱۷
۲۳۵	رَحمت	۶۱۷
۲۳۶	رِزق (نیز دیکھیے: "اللہ"۔ ۶۱، "تقدیر" ۱۳۲، اور "دنیا"۔ ۲۲۱)۔	۶۱۸
۲۳۷	رِسالت (نیز دیکھیے: "نبوّت" ۵۲۷)۔	۶۲۰
۲۳۸	رَسُول	۶۲۰
۲۳۸الف	رَسُول بمعنی نبی (نیز دیکھیے: "نبوّت"۔ ۵۲۷)۔	۶۲۱
۲۳۹	رَسُول، رُسل (نیز دیکھیے: "انبیاءؑ"۔ ۷۵)۔	۶۲۱
۲۳۹الف	رَسُول بمعنی فرشتہ (نیز دیکھیے: "فرشتہ"۔ ۲۷۹)۔	۶۲۱
۲۴۰	رِشوت	۶۲۱
۲۴۱	رِضاعت	۶۲۱

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۲۴۲	رَمَضان	۶۲۱
۲۴۳	رُوح (نیز دیکھیے: "انسان"۔ ۷۸)	۶۲۱
۲۴۳الف	رُوح بمعنی وحی	۶۲۲
۲۴۴	رُوحُ القُدُس	۶۲۲
۲۴۵	روزہ	۶۲۲
۲۴۶	رَہبانیّت	۶۲۳
۲۴۷	رَہن	۶۲۴
۲۴۸	رِیا	۶۲۵
۲۴۹	زَبُور	۶۲۵
۲۵۰	زَقّوم	۶۲۵
۲۵۱	زکوٰۃ (نیز دیکھیے: "صدقہ" ۳۱۳، "انفاق فی سبیل اللہ" ۸۱)۔	۶۲۵
۲۵۲	زَکَریّا علیہ السلام۔	۶۲۸
۲۵۳	زُلَیخا۔	۶۲۸
۲۵۴	زمین۔	۶۲۸
۲۵۵	زِنا۔	۶۳۴
۲۵۶	زِندگی۔	۶۳۷
۲۵۷	زِندگی بعد موت (نیز دیکھیے: "آخرت" ۱۱، "برزخ"۔ ۱۰۳، "حشر" ۱۸۶، اور "قیامت"۔ ۴۳۷)۔	۶۳۷
۲۵۸	زَیدؓ بن حارثہ (نیز دیکھیے: "محمدؐ سے اَخلاقِ کریمانہ" ۴۷۳)۔	۶۴۰
۲۵۹	زَینبؓ اُمّ المومنین (نیز دیکھیے: "محمدؐ"۔ ۴۷۳)	۶۴۱
۲۶۰	سارہؓ	۶۴۱
۲۶۱	السّاعہ (نیز دیکھیے: "قیامت" ۴۳۷)	۶۴۲
۲۶۲	سامِری	۶۴۲
۲۶۳	سَبا	۶۴۲
۲۶۴	سَبت	۶۴۲

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۲۶۵	سَبْعِ مَثَانی	۶۴۲
۲۶۶	سَجْدَہ	۶۴۲
۲۶۷	سَجْدَۂ تلاوت	۶۴۲
۲۶۸	سِحْر (نیز دیکھیے: "جادُو"۔ ۱۴۸)	۶۴۴
۲۶۹	سِدْرَۃُ المُنْتَہیٰ	۶۴۴
۲۷۰	سَرِقہ (نیز دیکھیے: نمبر شمار ۳۹۳ تا ۴۱۸)	۶۴۴
۲۷۰الف	سَرِیہ (سَریہ اور غزوہ کا فرق)	۶۴۴
۲۷۱	سَکَراتِ موت	۶۴۴
۲۷۲	سَکِینَت	۶۴۴
۲۷۳	سَلام	۶۴۴
۲۷۴	سَلْوٰی (نیز دیکھیے: "مَنّ وسَلْوٰی"۔ ۵۱۶)۔	۶۴۵
۲۷۵	سَلْسَبِیل	۶۴۵
۲۷۶	سلیمان علیہ السلام	۶۴۵
۲۷۷	سَماعِ موتیٰ	۶۴۸
۲۷۸	سُنّت (نیز دیکھیے: حدیث ۱۸۰، "منکرینِ حدیث"۔ ۵۱۵)	۶۴۸
۲۷۹	سَواءُ السَّبِیل	۶۵۰
۲۸۰	سُود	۶۵۰
۲۸۱	شاہد (نیز دیکھیے: "شہادت"۔ ۲۹۸)	۶۵۱
۲۸۲	شَبِ قَدْر	۶۵۱
۲۸۲الف	شَبِ بَراءت	۶۵۱
۲۸۳	شَر	۶۵۱
۲۸۴	شَراب	۶۵۲
۲۸۵	شَرحِ صَدْر	۶۵۳
۲۸۶	شَرْع	۶۵۳
۲۸۷	شِرْک	۶۵۳

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۲۸۸	شریعت (نیز دیکھیے: "اسلام"۔ ۲۷، "دین"۔ ۲۵۵، اور "نبوّت"۔ ۵۲۷)۔	۶۷۲
۲۸۹	شعائر اللہ	۶۷۳
۲۹۰	شِعر	۶۷۳
۲۹۱	شُعیب علیہ السلام	۶۷۳
۲۹۲	شَفاعت	۶۷۴
۲۹۳	شَک	۶۷۷
۲۹۴	شِکار	۶۷۸
۲۹۵	شُکر	۶۷۸
۲۹۶	شُوریٰ	۶۸۰
۲۹۷	شِہاب	۶۸۱
۲۹۸	شَہادت	۶۸۱
۲۹۹	شَہادت (بمعنی جانی قربانی)	۶۸۱
۳۰۰	شَہادت (بمعنی شہادتِ حق)	۶۸۱
۳۰۱	شَہادت بمعنی گواہی (نیز دیکھیے: "شہادت"۔ ۴۰۶)	۶۸۱
۳۰۲	شَہد	۶۸۳
۳۰۳	شُہَداء	۶۸۳
۳۰۴	شَہید	۶۸۳
۳۰۵	شَیطان، شَیاطین (نیز دیکھیے: "ابلیس"۔ ۳، اور "شیاطین انسان"۔ ۷۸)	۶۸۳
۳۰۶	صابئین	۶۹۲
۳۰۷	صالح علیہ السلام	۶۹۲
۳۰۸	صالحین (نیز دیکھیے: "عملِ صالح"۔ ۳۵۸)۔	۶۹۲
۳۰۹	صَبر	۶۹۳
۳۱۰	صِبغۃ اللہ	۶۹۶
۳۱۱	صحابۂ کرامؓ	۶۹۷
۳۱۲	صَحیفہ، صحائف، صُحف	۷۰۰

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۳۱۳	صَدَقَہ (نیز دیکھیے: "زکوٰۃ"۔ ۲۵۱، اور "اِنفاق فی سبیل اللہ"۔ ۸۱)۔	۷۰۰
۳۱۴	صِدّیق	۷۰۱
۳۱۵	صِدّیقین	۷۰۱
۳۱۶	صِراطِ مُستَقیم	۷۰۱
۳۱۷	صَفا	۷۰۱
۳۱۸	صِفاتِ الٰہی	۷۰۱
۳۱۹	صلوٰۃ	۷۰۲
۳۲۰	صلۂ رَحمی	۷۰۲
۳۲۱	صُلحِ حُدَیبیہ	۷۰۲
۳۲۲	صَلیب	۷۰۵
۳۲۳	صُور	۷۰۵
۳۲۴	ضَبطِ ولادت	۷۰۶
۳۲۵	ضَلالت (نیز دیکھیے: "ہدایت"۔ ۵۶۰، اور "گمراہی"۔ ۴۵۵)۔	۷۰۶
۳۲۶	اَسبابِ ضَلالت	۷۰۶
۳۲۷	ضمیر	۷۱۸
۳۲۸	طاغُوت	۷۱۸
۳۲۹	طالُوت	۷۱۹
۳۳۰	طلاق (نیز دیکھیے: "قانون ونکاح وطلاق"۔ ۴۰۹)۔	۷۱۹
۳۳۱	طواف	۷۲۰
۳۳۲	طُور	۷۲۰
۳۳۳	طُورِ سینا	۷۲۰
۳۳۴	طُویٰ	۷۲۰
۳۳۵	طہارت وپاکیزگی	۷۲۰
۳۳۶	ظالم۔ ظالمین (نیز دیکھیے: "ظُلم"۔ ۳۳۷)۔	۷۲۰
۳۳۷	ظُلم	۷۲۱

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۳۳۸	ظہار (نیز دیکھیے: "قانون ونکاح وطلاق"۔ ۴۰۹)۔	۷۳۰
۳۳۹	عاد	۷۳۰
۳۴۰	عبادت (نیز دیکھیے: "توحید"۔ ۱۴۱، "دُعا"۔ ۲۱۸، اور "شرک"۔ ۲۸۷)۔	۷۳۳
۳۴۱	عبداللہ بن اُبیّ	۷۳۷
۳۴۲	عثمان غنیؓ	۷۳۹
۳۴۳	عدّت (نیز دیکھیے: "قانون نکاح وطلاق"۔ ۴۰۹)۔	۷۳۹
۳۴۴	عدل (نیز دیکھیے: "انصاف" ۷۹)۔	۷۳۹
۳۴۵	عذاب۔ عذابِ الٰہی (نیز دیکھیے: "جزا وسزا"۔ ۱۵۵)	۷۴۰
۳۴۶	عذابِ قبر (نیز دیکھیے: "برزخ ۱۰۳")	۷۶۴
۳۴۷	عرب (نیز دیکھیے: "شرک" ۲۸۷، "محمدؐ" ۴۷۳، اور "قریش" ۴۳۱)۔	۷۶۴
۳۴۸	عرش	۷۶۷
۳۴۹	عرفات (نیز دیکھیے: "حج"۔ ۱۷۵)۔	۷۶۸
۳۵۰	عزیر علیہ السلام	۷۶۸
۳۵۰الف	عُزّیٰ	۷۶۸
۳۵۱	عکرمہؓ بن ابی جہل	۷۶۸
۳۵۲	علم۔ علم غیب (نیز دیکھیے: "غیب" ۳۷۳)۔	۷۶۸
۳۵۳	علم غیب (نیز دیکھیے: "غیب" ۳۷۳)	۷۶۸
۳۵۴	علی مرتضیٰؓ	۷۷۱
۳۵۵	عمران (نیز دیکھیے: "مریمؑ"۔ ۴۸۰)	۷۷۱
۳۵۶	عمرؓ بن الخطاب (نیز دیکھیے: "خلافتِ راشدہ"۔ ۲۰۸)	۷۷۱
۳۵۷	عمرہ (نیز دیکھیے: "حج"۔ ۱۷۵)۔	۷۷۲
۳۵۸	عمل صالح (نیز دیکھیے: "ایمان" ۹۵)۔	۷۷۲
۳۵۹	عورت	۷۷۳
۳۶۰	عہد	۷۷۴
۳۶۱	عہدِ الٰہی	۷۷۷
		۷۷۸

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۳۶۲	عیسیٰؑ علیہ السلام	۷۷۸
۳۶۳	عیسائی	۷۸۴
۳۶۴	عیسائیت	۷۸۵
۳۶۴الف	حضرت عائشہؓ اُمّ المؤمنین	۷۸۸
۳۶۵	غزوات	۷۸۸
۳۶۶	غزوۂ احزاب	۷۸۸
۳۶۷	غزوۂ بنو قریظہ	۷۸۹
۳۶۸	غزوۂ بنی المصطلق	۷۸۹
۳۶۸الف	غزوۂ اُحد	۷۸۹
۳۶۸ب	غزوۂ بنو النضیر	۷۹۰
۳۶۹	غضب	۷۹۱
۳۷۰	غلامی	۷۹۱
۳۷۱	غلمان (نیز دیکھیے: "جنّت"۔ ۱۵۸)۔	۷۹۲
۳۷۲	غنیمت (نیز دیکھیے: نمبر شمار ۳۹۶ اور ۳۹۷)۔	۷۹۳
۳۷۳	غیب (نیز دیکھیے: "علمِ غیب" ۳۵۲)	۷۹۳
۳۷۴	غیبت	۷۹۴
۳۷۵	فاسق۔ فاسقین (نیز دیکھیے: "فسق"۔ ۳۸۴)۔	۷۹۵
۳۷۶	فتنہ (نیز دیکھیے: "ارتداد"۔ ۱۶)	۷۹۷
۳۷۷	فحشاء	۷۹۷
۳۷۸	فردوس	۷۹۷
۳۷۹	فرشتے (نیز دیکھیے: "ملائکہ"۔ ۵۱۰)۔	۷۹۸
۳۸۰	فرعون (نیز دیکھیے: "بنی اسرائیل"۔ ۱۱۰، اور "موسیٰؑ" ۵۱۸)۔	۸۰۶
۳۸۱	فرقان	۸۱۲
۳۸۲	فرقہ بندی (نیز دیکھیے: "تفرقہ و اختلاف" ۱۳۰)۔	۸۱۳
۳۸۳	فساد فی الارض	۸۱۳

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۳۸۴	فِسق (نیز دیکھیے: "فاسق"۔ ۳۷۵)۔	۸۱۵
۳۸۵	فِقہ (نیز دیکھیے: "اصولِ فقہ"۔ ۵۰)۔	۸۱۵
۳۸۶	فَلاح (نیز دیکھیے: "اَخلاق"۔ ۱۲)	۸۱۵
۳۸۷	فَلَک (نیز دیکھیے: "آسمان"۔ ۳۵)	۸۱۸
۳۸۸	فَواحِش	۸۱۸
۳۸۹	فَوز	۸۱۸
۳۸۹الف	فِرقہ	۸۱۸
۳۹۰	قارُون	۸۱۸
۳۹۱	قانِتات	۸۱۸
۳۹۲	قانونِ اسلام:	۸۱۸
۳۹۳	فلسفۂ قانون	۸۱۸
۳۹۴	اُصُولِ قانون اور اُصُولی احکام	۸۱۹
۳۹۵	بین الاقوامی قانون	۸۲۴
۳۹۶	قانون صُلح و جنگ	تا
۳۹۷	قانونِ جنگ	۸۲۷
۳۹۸	قانونِ بغاوت (نیز دیکھیے: "جہاد" ۱۶۷، اور "قتال فی سبیل اللہ" ۴۲۰)۔	۸۲۷
۳۹۹	دستوری قانون (نیز دیکھیے: "اسلامی ریاست" ۲۹۔ اور "قرآن" ۴۲۴)۔	۸۲۸
۴۰۰	اسلام میں قانون سازی	۸۳۲
۴۰۱	بنیادی انسانی حقوق (نیز دیکھیے: "اصولِ قانون" ۳۹۴)۔	۸۳۲
۴۰۲	فوجداری قانون	۸۳۴
۴۰۳	دیوانی قانون (قانون ہتک عزت)	۸۳۷
۴۰۴	قانونِ عدالت و قضاء	۸۳۸
۴۰۵	قانونِ ضابطۂ عدالت	۸۳۸

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
	قانونِ اسلام:	
۴۰۶	قانونِ شہادت	۸۳۸
۴۰۷	قتلِ انسان (نیز دیکھیے: "قصاص"۔ ۴۳۳)	۸۳۸
۴۰۸	ازدواجی معاملات (نیز دیکھیے: "ازدواجی زندگی"۔ ۱۷)	۸۴۰
۴۰۹	قانونِ نکاح و طلاق	۸۴۰
۴۱۰	معاشرتی قانون	۸۴۰
۴۱۱	معاشی قانون (نیز دیکھیے: "معاشی قوانین" ۴۹۹، اور "معیشت" ۵۰۵	۸۵۲
۴۱۲	چوری کے قانون	۸۵۷
۴۱۳	قانونِ زنا (نیز دیکھیے: "زنا"۔ ۲۵۵)	۸۵۷
۴۱۴	قانونِ سُود (نیز دیکھیے: "سود"۔ ۲۸۰)	۸۵۷
۴۱۵	قانونِ شراب (نیز دیکھیے: "شراب"۔ ۲۸۴)	۸۵۷
۴۱۶	قانون قرض و رہن	۸۵۷
۴۱۷	قانونِ وراثت	۸۵۷
۴۱۸	قانونِ وصیّت	۸۵۹
۴۱۹	قِبلہ	۸۵۹
۴۲۰	قِتال فی سبیل اللہ (نیز دیکھیے: "جہاد"۔ ۱۶۷)	۸۶۰
۴۲۱	قَتل (نیز دیکھیے: "قتلِ انسان" ۴۰۷، اور "قصاص" ۴۳۳)	۸۶۳
۴۲۲	قَتلِ اولاد (نیز دیکھیے: "اوہامِ جاہلیت" ۸۳)	۸۶۳
۴۲۲ الف	قادیانی نبوّت	۸۶۴
۴۲۳	قَذف (نیز دیکھیے: "لعان"۔ ۴۵۸)	۸۶۵
۴۲۴	قُرآن	۸۶۶
۴۲۵	قُرآنی تمثیلات (نیز دیکھیے: "امثال القرآن"۔ ۷۳)	۹۵۳
۴۲۶	قُرآنی دُعائیں (نیز دیکھیے: "دُعا"۔ ۲۱۸)	۹۵۵
۴۲۷	قُرآنی قِصّے	۹۵۷
۴۲۸	قُربانی	۹۶۲

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۴۲۹	قَرض	۹۶۳
۴۳۰	قُرعہ اندازی	۹۶۴
۴۳۱	قُریش (نیز دیکھیے: "محمد صلی اللہ علیہ وسلم"۔ ۴۷۳)	۹۶۴
۴۳۲	قَسَم (نیز دیکھیے: "اقسام القرآن"۔ ۵۷)	۹۸۲
۴۳۳	قِصاص (نیز دیکھیے: "قتل انسان"۔ ۴۰۷)۔	۹۸۳
۴۳۴	قَصر (نیز دیکھیے: "نماز"۔ ۵۴۱)	۹۸۳
۴۳۵	قضاء و قدر (نیز دیکھیے: "تقدیر"۔ ۱۳۲)	۹۸۴
۴۳۶	قنوت	۹۸۴
۴۳۷	قیامت (نیز دیکھیے: "آخرت" ۱۱، "زندگی بعد موت" ۲۵۷، "جزا و سزا"۔ ۱۵۵۔ "حشر" ۱۸۶، "شفاعت" ۲۹۲، اور "نامۂ اعمال" ۵۲۶)۔	۹۸۴
۴۳۸	کائنات (نیز دیکھیے: "آسمان" ۳۵، اور "زمین" ۲۴۵)۔	۱۰۰۳
۴۳۹	کافِر (نیز دیکھیے: "کفر"۔ ۴۵۰)۔	۱۰۰۹
۴۴۰	کاہِن	۱۰۰۹
۴۴۱	کَبائِر	۱۰۰۹
۴۴۲	کِتاب (نیز دیکھیے: "آخرت" ۸۷، اور "قرآن" ۴۲۴)۔	۱۰۰۹
۴۴۳	کُتُبِ آسمانی	۱۰۰۹
۴۴۴	کِرامًا کاتبین (نیز دیکھیے: "فرشتے"۔ ۳۷۹)۔	۱۰۱۲
۴۴۵	کَسب	۱۰۱۲
۴۴۶	کَعبہ (نیز دیکھیے: "مکّہ" ۵۰۹)	۱۰۱۲
۴۴۷	کَفّارات۔ کفّارہ (نیز دیکھیے: "قسم"۔ ۴۳۲)۔	۱۰۱۳
۴۴۸	کُفّارِ عَرَب (نیز دیکھیے: "عرب" ۳۴۷)۔	۱۰۱۴
۴۴۹	کُفّارِ مکّہ (نیز دیکھیے: "قریش" ۴۳۱)۔	۱۰۱۴
۴۵۰	کُفر	۱۰۱۴
۴۵۱	کُفرانِ نعمت	۱۰۳۲
۴۵۲	کَلِمۂ طَیِّبہ	۱۰۳۲

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۴۵۳	کوثر	۱۰۳۲
۴۵۴	گمان	۱۰۳۲
۴۵۵	گمراہی (نیز دیکھیے: "ضلالت"۔ ۳۲۵)۔	۱۰۳۳
۴۵۶	گناہ (نیز دیکھیے: "اخلاق"۔ ۱۲)	۱۰۳۳
۴۵۷	لباس	۱۰۳۴
۴۵۸	لعان	۱۰۳۴
۴۵۹	لعنت	۱۰۳۵
۴۶۰	لقمان	۱۰۳۶
۴۶۱	لوط علیہ السلام	۱۰۳۶
۴۶۲	لونڈی (نیز دیکھیے: "غلامی"۔ ۳۷۰)۔	۱۰۳۸
۴۶۳	لیلۃ القدر	۱۰۳۸
۴۶۳الف	لات (نیز دیکھیے: "بت پرستی"۔ ۹۹)۔	۱۰۳۸
۴۶۴	ماہِ حرام (نیز دیکھیے: "اشہرِ حرم"۔ ۳۷)۔	۱۰۳۹
۴۶۴الف	ماریہ قبطیہ	۱۰۳۹
۴۶۵	مباہلہ	۱۰۳۹
۴۶۶	متشابہات (نیز دیکھیے: "قرآن"۔ ۴۲۴)	۱۰۳۹
۴۶۷	متقی (نیز دیکھیے: "تقویٰ"۔ ۱۳۵)	۱۰۳۹
۴۶۸	متکبر (نیز دیکھیے: "تکبر"۔ ۱۳۷)	۱۰۳۹
۴۶۹	مجرم۔ مجرمین (نیز دیکھیے: "جرم"۔ ۱۵۴)	۱۰۳۹
۴۷۰	مجوس	۱۰۴۰
۴۷۱	محسن (نیز دیکھیے: "نیکی"۔ ۵۴۵، اور "احسان"۔ ۹)	۱۰۴۰
۴۷۲	محکمات	۱۰۴۰
۴۷۳	محمد صلی اللہ علیہ وسلم (نیز دیکھیے: "قرآن"۔ ۴۲۴، اور "نبوت"۔ ۵۲۷)۔	۱۰۴۰
۴۷۴	مدین (نیز دیکھیے: "شعیب"۔ ۲۹۱)۔	۱۰۹۸
۴۷۵	مدینہ طیبہ (نیز دیکھیے: "انصار"۔ ۷۹، "محمد"۔ ۴۷۳، "منافقین"۔ ۵۱۳، اور "یہود"۔ ۵۷۴)	۱۰۹۹

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۴۷۶	مذاہب	۱۱۰۰
۴۷۷	مذہب (نیز دیکھیے: "دین" ۲۲۵)۔	۱۱۰۰
۴۷۸	مرتد (نیز دیکھیے: "قانونِ فوجداری"۔ ۴۰۲)	۱۱۰۰
۴۷۹	مروہ	۱۱۰۰
۴۸۰	مریم علیہ السلام	۱۱۰۱
۴۸۱	مزدلفہ (نیز دیکھیے: "حج" ۱۷۵)	۱۱۰۲
۴۸۲	مساجد اللہ	۱۱۰۲
۴۸۳	مسجد	۱۱۰۲
۴۸۴	مسجد اقصیٰ	۱۱۰۲
۴۸۵	مسجدِ حرام (نیز دیکھیے: "کعبہ" ۴۴۶، اور "مکہ"۔ ۵۰۹)	۱۱۰۲
۴۸۶	مسجدِ ضرار (نیز دیکھیے: "جنگِ تبوک"۔ ۱۶۴)	۱۱۰۳
۴۸۷	مسخ	۱۱۰۳
۴۸۷ الف	مستشرقین	۱۱۰۳
۴۸۸	مسرف، مسرفین	۱۱۰۳
۴۸۹	مسکنت (نیز دیکھیے: "زکوٰۃ" ۲۵۱)۔	۱۱۰۳
۴۹۰	مسکین (نیز دیکھیے: "حقوق العباد" ۱۸۹، اور "بنیادی حقوق" ۴۰۱)۔	۱۱۰۳
۴۹۱	مسلم (نیز دیکھیے: "اسلام" ۲۷)۔	۱۱۰۴
۴۹۲	مسیح علیہ السلام (نیز دیکھیے: "عیسیٰؑ" ۳۶۲)	۱۱۰۴
۴۹۳	مسیحی (نیز دیکھیے: "عیسائی" ۳۶۳)	۱۱۰۴
۴۹۴	مسیحیت (نیز دیکھیے: "عیسائیت" ۳۶۴)	۱۱۰۴
۴۹۴ الف	مسیح موعود	۱۱۰۴
۴۹۵	مشرک، مشرکین (نیز دیکھیے: "شرک" ۲۸۷)	۱۱۰۴
۴۹۶	مشرکین عرب (نیز دیکھیے: "اوہامِ جاہلیت" ۸۳، "شرک"۔ ۲۸۷، "عرب" ۳۴۷، اور "قریش" ۴۳۱)۔	۱۱۰۴
۴۹۷	مشیتِ الٰہی (نیز دیکھیے: "تقدیر" ۱۳۲)۔	۱۱۰۵

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۴۹۸	مُصلح ۔ مُصلحین	۱۱۰۵
۴۹۸الف	مُصعبؓ بن عُمیر	۱۱۰۵
۴۹۹	مَعاشی قوانین	۱۱۰۵
۵۰۰	مَعبُود (نیز دیکھیے: "اِلٰہ"۔ ۶۰)	۱۱۰۵
۵۰۱	مُعجزہ ۔ مُعجزات (نیز دیکھیے: "آیت بمعنی مُعجزہ"۔ ۹۰)	۱۱۰۵
۵۰۲	مِعراج	۱۱۱۱
۵۰۳	مَعرُوف	۱۱۱۲
۵۰۴	مُعوّذتین	۱۱۱۲
۵۰۵	مَعِیشت	۱۱۱۲
۵۰۶	مَغفِرت	۱۱۱۳
۵۰۷	مَقام محمود	۱۱۱۵
۵۰۸	مُقرّبین	۱۱۱۵
۵۰۹	مکّہ (نیز دیکھیے: "ابراہیمؑ"۔ ۱، "محمدؐ"۔ ۴۷۳، اور "قریش"۔ ۴۳۱)۔	۱۱۱۵
۵۱۰	ملائکہ (نیز دیکھیے: "فرشتے"۔ ۳۷۹)	۱۱۱۶
۵۱۱	مَلَکُ المَوت	۱۱۱۶
۵۱۲	مَناسِک	۱۱۱۶
۵۱۲الف	مَنات (نیز دیکھیے: "بُت پرستی"۔ ۹۹)	۱۱۱۶
۵۱۳	مُنافِق ۔ مُنافقین	۱۱۱۶
۵۱۴	مُنکِر	۱۱۳۰
۵۱۵	مُنکرینِ حدیث	۱۱۳۰
۵۱۶	مَنّ و سَلویٰ	۱۱۳۱
۵۱۷	مَوت	۱۱۳۱
۵۱۸	مُوسیٰ علیہ السلام (نیز دیکھیے: "بنی اسرائیل"۔ ۱۱۰)	۱۱۳۳
۵۱۸الف	مُوسیقی	۱۱۴۲
۵۱۹	مُؤمِن (نیز دیکھیے: "ایمان"۔ ۹۵)۔	۱۱۴۳

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۵۲۰	مؤمنِ آلِ فرعون (نیز دیکھیے: "موسیٰؑ"۔ ۵۱۸)	۱۱۴۳
۵۲۱	مُہاجرین (نیز دیکھیے: "ہجرت"۔ ۵۵۷)۔	۱۱۴۳
۵۲۲	مَہر (نیز دیکھیے: "قانون و نکاح و طلاق"۔ ۴۰۹)	۱۱۴۳
۵۲۳	مِیثاق (نیز دیکھیے: "عہد"۔ ۳۶۰)	۱۱۴۳
۵۲۴	مِیثاقِ مدینہ	۱۱۴۴
۵۲۴ الف	مُحسِن (نیز دیکھیے: "انسان"۔ ۷۸)	۱۱۴۴
۵۲۵	مِیزان	۱۱۴۴
۵۲۶	نامۂ اعمال	۱۱۴۴
۵۲۷	نُبوّت (نیز دیکھیے: "انبیاءؑ"۔ ۷۵)	۱۱۴۷
۵۲۸	نَجران	۱۱۸۲
۵۲۹	نَجاشی (نیز دیکھیے: "ہجرتِ حبشہ"۔ ۵۵۸)	۱۱۸۲
۵۳۰	نَجویٰ	۱۱۸۲
۵۳۱	نَذر	۱۱۸۳
۵۳۲	نَسئ	۱۱۸۳
۵۳۳	نصاریٰ (نیز دیکھیے: "عیسائی"۔ ۳۶۳، "عیسائیت" ۳۶۴، اور "اہلِ کتاب"۔ ۸۴)	۱۱۸۴
۵۳۴	نُصرتِ الٰہی	۱۱۸۴
۵۳۵	نِظامِ کائنات	۱۱۸۴
۵۳۶	نِفاق (نیز دیکھیے: "منافق"۔ ۵۱۳)	۱۱۸۵
۵۳۷	نَفس (نیز دیکھیے: "تزکیۂ نفس"۔ ۱۲۴)	۱۱۸۵
۵۳۸	نَفل	۱۱۸۶
۵۳۹	نَفل عبادات	۱۱۸۶
۵۴۰	نِکاح (نیز دیکھیے: "قانونِ نکاح و طلاق"۔ ۴۰۹)	۱۱۸۶
۵۴۱	نِماز	۱۱۸۷
۵۴۲	نُمرُود	۱۱۹۵
۵۴۳	نُوح علیہ السلام	۱۱۹۵

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۵۴۴	نُور	۱۲۰۱
۵۴۵	نیکی (نیز دیکھیے: "احسان"۔ ۹، اور "ہدایت"۔ ۵۶۰)۔	۱۲۰۱
۵۴۵الف	نَسْخ (نیز دیکھیے: "نجویٰ"۔ ۵۶۰)	۱۲۰۲
۵۴۶	وادِی النَّمل (نیز دیکھیے: "نبوّت"۔ ۵۲۷)	۱۲۰۲
۵۴۷	وِراثت (نیز دیکھیے: "قانونِ وراثت"۔ ۴۱۷)	۱۲۰۲
۵۴۸	وِراثتِ زمین (نیز دیکھیے: "خلافت"۔ ۲۰۸)	۱۲۰۲
۵۴۹	وَسِیلہ	۱۲۰۳
۵۵۰	وَصِیّت (نیز دیکھیے: "قانونِ وصیّت"۔ ۴۱۸)	۱۲۰۳
۵۵۱	وُضُوء	۱۲۰۳
۵۵۲	وَلی	۱۲۰۳
۵۵۲الف	وَحْی	۱۲۰۵
۵۵۳	وَلِید بن مُغِیرہ	۱۲۰۹
۵۵۴	ہارُوت و ماروت	۱۲۰۹
۵۵۵	ہارُون علیہ السلام	۱۲۰۹
۵۵۶	ہامان	۱۲۱۰
۵۵۷	ہِجرت	۱۲۱۰
۵۵۸	ہِجرتِ حبشہ	۱۲۱۱
۵۵۹	ہِجرتِ مدینہ	۱۲۱۲
۵۶۰	ہدایت (نیز دیکھیے: "تقدیر"۔ ۱۳۲، اور "ضلالت" ۳۲۵)	۱۲۱۳
۵۶۱	ہُدیٰ	۱۲۲۱
۵۶۲	ہَلاکت	۱۲۲۱
۵۶۳	ہَوٰی	۱۲۲۱
۵۶۴	ہُود علیہ السلام	۱۲۲۱
۵۶۵	یاجُوج و ماجُوج	۱۲۲۱
۵۶۶	یَتیم (نیز دیکھیے: "حُقوق العباد"۔ ۱۸۹، اور "بنیادی حقوق" ۴۰۱)	۱۲۲۱

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۵۶۷	یثرب	۱۲۲۲
۵۶۸	یحییٰ علیہ السلام	۱۲۲۲
۵۶۹	الیسع علیہ السلام	۱۲۲۲
۵۷۰	یعقوب علیہ السلام	۱۲۲۳
۵۷۱	یوسف علیہ السلام	۱۲۲۴
۵۷۲	یوم الدین (نیز دیکھیے: "قیامت"، ۴۳۷، اور "آخرت" ۱۱)۔	۱۲۲۹
۵۷۳	یونس علیہ السلام	۱۲۲۹
۵۷۴	یہود (نیز دیکھیے: "اہلِ کتاب"۔ ۸۴، "بنی اسرائیل" ۱۱۰، "محمد صلی اللہ علیہ وسلم" ۴۷۲، اور "موسیٰ"۔ ۵۱۸)۔	۱۲۳۰
۵۷۵	یہودیت	۱۲۳۹
۵۷۶	یہودی	۱۲۳۹
۵۷۷	یوشع بن نون	۱۲۳۹
۵۷۸	ضمیمہ الف الاسماء الحسنیٰ پر تحقیقی نظر قرآن وحدیث کی روشنی میں۔	۱۲۴۱

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱	ابراہیم علیہ السلام					
	آپؑ پر عالمگیر دعوت کی ذمہ داری	اوّل	۱۰۸	البقرہ	۱۲۲	۱۲۳
	آپؑ کی نسل کی دو بڑی شاخیں	//	۱۰۸	//	۱۲۲	۱۲۳
	آپؑ کا اصل کام	//	۱۰۸، ۱۰۹	//	۱۲۲	۱۲۳
	امامت کا منصب	//	۱۰۹، ۱۱۰	//	۱۲۲	۱۲۳
	خدا کی آزمائشوں میں آپؑ کا پورا اُترنا	//	۱۱۰	//	۱۲۴	۱۲۴
	اپنی نسل سے ایک مسلم قوم اور اُس کے اندر ایک رسول اٹھائے جانے کی دُعا۔	//	۱۱۲	//	۱۲۷، ۱۲۹	۱۲۷، ۱۲۹
	آپؑ کا دعوتِ حق کی خدمت کے لیے چُنا جانا	//	۱۱۳	//	۱۳۰، ۱۳۲	۱۳۰، ۱۳۲
	نبیؐ کی طرف سے ابراہیمی طریقہ اختیار کرنے کا اعلان۔	//	۱۱۵، ۱۱۶	//	۱۳۶	۱۳۶
	آپؑ مشرک نہ تھے بلکہ مشرکانہ عقائد اور مخصوص مذہبی تصورات آپؑ کے بعد کی پیداوار ہیں۔		۱۱۴، ۱۱۵	//	۱۳۵	۱۳۵
	//	//	۲۷۴	آل عمران	۹۵	۷۸
	// //	//	۶۰۵	الانعام	۱۶۱	۱۴۲
	یہودیت و نصرانیت بھی آپؑ کے بعد کی پیداوار ہیں	//	۱۱۵	البقرہ	۱۳۵	۱۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہودیت و نصرانیت بھی آپؑ کے بعد کی پیداوار ہیں۔	اول	۲۶۲	آل عمران	۶۵	۵۸
	آپؑ سے نمرود کا مباحثہ	//	۱۹۷،۱۹۹	البقرہ	۲۵۸	۲۸۹،۲۹۲
	حیات بعد الموت کے عینی مشاہدے کی درخواست۔	//	۲۰۱	//	۲۶۰	۲۹۶،۲۹۷
	آپؑ سے نسبت کا حق کن لوگوں کو پہنچتا ہے	//	۲۶۳	آلِ عمران	۶۸	
	آپؑ کے طریقے کی پیروی کا حکم	//	۲۷۴	//	۹۵	۷۸
	// // //	//	۴۰۰	النساء	۱۲۵	
	آپؑ کی قوم کو "ملکِ عظیم" بخشنے کا مفہوم	//	۳۶۱	//	۵۴،۵۵	۸۶،۸۷
	نظریہ شرک کے خلاف آپؑ کی کشمکش	//	۵۵۲،۵۶۰	الانعام	۷۴،۸۳	۵۰،۵۵
	آپؑ کا خطاب اپنے باپ سے	//	۵۵۲،۵۵۳	//	۷۴	۵۰
	آپؑ کی قوم کے مذہبی و تمدنی حالات	//	۵۵۳،۵۵۶	//	۷۵	۵۱،۵۲
	// // //	//	۵۵۹	//	۸۲	۵۵
	آپؑ کا آیاتِ الٰہیہ (اللہ کی نشانیوں) سے صحیح استفادہ		۵۵۳			
		//	۵۵۶	//	۷۵	۵۱،۵۲
	آپؑ پر قریش کا بے جا فخر و ناز، جبکہ عملاً اُن سے منحرف تھے۔	//	۵۵۳	//	۷۵	۵۰
	آپؑ کے ظہور کا زمانہ	//	۵۵۴	//	۷۵	۵۲
	تلاشِ حق کے لیے آپؑ کا ابتدائی تفکر	//	۵۵۶،۵۵۸	//	۷۶،۸۰	۵۳،۵۴
	آپؑ کا شرک سے اظہار بیزاری	//	۵۵۶	//	۷۸	۵۳
	آپؑ کی دعوتِ توحید کی زد کہاں کہاں پڑتی تھی	//	۵۵۶	//	۷۸	//
	قوم کی طرف سے آپ کی مزاحمت اور آپؑ کا ثبات۔	//	۵۵۸	//	۸۰	۵۴
	قوم کے سامنے آپؑ کا استدلال	//	۵۵۹	//	۸۱،۸۲	۵۵
	قومِ ابراہیمؑ خدا کے وجود کی منکر نہ تھی	//	۵۵۹	//	۸۲	۵۵
	آپؑ کیلیے اللہ کی طرف سے صالح اولاد کی نعمت	//	۵۶۰،۵۶۱	//	۸۴،۸۷	

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دینِ ابراہیمؑ کے بارے میں اہل عرب کے غلط مزعومات۔	اوّل	۵۸۷	الانعام	۳۷، ۱۳۸	۱۰۹، ۱۱۳
	آپؑ کے طریقے کی تعریف اللہ تعالیٰ کے الفاظ میں۔	″	۶۰۵	″	۱۶۱	۱۴۲
	ابراہیمؑ کو اسحاقؑ کی بشارت	دوئم	۳۵۴	ہود	۷۱، ۷۲	۷۹
	ابراہیمؑ کا ذکر اتمامِ نعمت کے سلسلے میں	″	۳۸۵	یوسف	۶	۷
	ابراہیمؑ کے جُھک کر سلام کرنے کا ذکر بائیبل میں۔	″	۴۳۱	″	۱۰۰	۷۰
	قصہ ابراہیمؑ فرشتوں کا آنا اور اُنکی ضیافت	″	۳۵۳، ۳۵۴	ہود	۶۹، ۷۰	۷۵، ۷۷
	″ آپؑ کی دُعا مکہ کو پُرامن شہر بنانے کے لیے۔	″	۴۸۸، ۴۹۱	ابراہیم	۳۵، ۴۱	۴۶، ۵۳
	″ فرشتوں کی آمد اور اسحٰقؑ کی بشارت	″	۵۰۹، ۵۱۰	″	۵۱، ۵۶	۳۲
	″ آپؑ کی اپنے والد سے گفتگو (مزید تفصیل کے لیے دیکھو قرآن، اس میں قصے کس مقصد کے لیے بیان کیے گئے ہیں۔)	سوئم	۲۹، ۷۱	مریم	۴۱، ۴۸	۲۶، ۲۷
	″	″	۱۶۳، ۱۷۰	انبیاء	۵۲، ۶۸	۵۴، ۶۱
	″ آپؑ کی اپنے والد اور قوم سے گفتگو اور بُت شکنی کا واقعہ۔	″	۴۹۹، ۵۰۷	الشعراء	۶۹، ۸۲	۵۰، ۵۹
	″ ″ ″	″	۶۸۶، ۶۹۴	العنکبوت	۱۶، ۲۷	۲۶، ۴۹
	″ ″ ″	چہارم	۲۹۱، ۳۰۱	الصّٰفّٰت	۸۳، ۱۱۳	۴۴، ۶۸
	″ ″ ″	″	۵۳۴، ۵۳۵	الزخرف	۲۶، ۲۸	۲۴، ۲۷
	قومِ ابراہیم کی تباہی کا ذکر	دوئم	۲۱۳	التوبہ	۷۰	۷۷، ۷۹
	آپؑ کی صفات جو اللہ تعالےٰ نے بیان فرمائیں	″	۲۴۲	″	۱۱۴	۱۱۲، ۱۱۳
	آپؑ بڑے حلیم اور نرم دل تھے	″	۳۵۵	ہود	۷۴، ۷۶	۸۳، ۸۴
	آپؑ کی اپنی اولاد کے لیے بُت پرستی اور گمراہی سے بچنے کی دُعا۔	″	۴۸۹	ابراہیم	۳۵، ۳۶	۴۶، ۴۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؑ مطیعِ فرمان، یک سو اور شکر ادا کرنے والے تھے۔	دوم	۵۸۰	النحل	۱۲۰،۱۲۳	۱۱۹،۱۲۰
	آپؑ شرک سے بالکل پاک تھے	//	۵۸۰	//	۱۲۰	۱۱۹،۱۲۰
	آپؑ اپنی ذات میں ایک اُمت تھے	//	۵۸۰	//	۱۲۰	۱۱۹
	اللہ کے ساتھ آپؑ کا تعلق	//	۳۵۵	ہود	۷۳	۸۲
	آپؑ کا دین کیا تھا	//	۴۰۱	یوسف	۳۷،۳۸	
	فلسطین میں آپؑ کی جائے قیام حبرون (موجودہ الخلیل)	//	۳۸۱	//	تاریخی و جغرافیائی حالات	
	مصر میں آپؑ غیر معروف نہ تھے	//	۴۰۳	//	۴۱	۳۴
	آپؑ نے اپنے باپ کے لیے دُعائے مغفرت کیوں کی تھی؟	//	۲۴۱،۲۴۲	التوبہ	۱۱۴	۱۱۲،۱۱۳
	آپؑ نے اپنے وعدے کی بنا پر یہ دُعا کی تھی	//	۴۹۱	ابراہیم	۴۱	۵۳
	اپنی اولاد کو مکہ میں بساتے وقت آپؑ کی دُعا	//	۴۸۸،۴۹۱	//	۳۵،۴۱	۴۶،۵۳
	آپؑ کے ہاں فرشتوں کا آنا اور اسحاقؑ کی پیدائش کی بشارت دینا۔	//	۵۱۰،۵۰۹	الحجر	۵۱،۵۶	۳۰،۳۲
	بڑھاپے میں اولاد کی پیدائش	//	۵۱۰	//	۵۳،۵۴	۳۲
	ملتِ ابراہیمی اور شریعت یہود کا فرق	//	۵۸۰،۵۸۱	النحل	۱۲۳،۱۲۴	۱۲۰،۱۲۱
	نبیؐ کو ملتِ ابراہیمی کی پیروی کا حکم کیوں دیا گیا	//	۵۸۰،۵۸۱	//	۱۲۳،۱۲۴	۱۲۰،۱۲۱
	ابراہیمؑ کا ذکر اس بارے میں کہ ادریس کس کی اولاد میں سے ہیں۔	سوم	۷۳،۷۴	مریم	۵۶	۳۳
	ابراہیمؑ کی قوم کا ذکر جھٹلانے والی قوموں کے سلسلے میں۔	//	۲۳۴	الحج	۴۳	۸۷
	اُن کے لیے صدیق کا خطاب	//	۶۹	مریم	۴۱	۲۶
	اُن کی طرف جھوٹ کی نسبت اور اس کی حقیقت۔	//	۱۶۶،۱۶۸	الانبیاء	۶۳،۶۴	۶۰
	اُنؑ سے حج کی ابتداء	//	۱۹۸	الحج	موضوع و مبحث	۶۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خانہ کعبہ کی تعمیر کے لیے جگہ کی تجویز	سوم	۲۱۷	الحج	۲۶، ۲۷	۴۵
	خدا کے حکم سے حج کا طریقہ مقرر کرتے ہیں	″	۲۱۸	″	۲۷	۴۶، ۴۷
	ملتِ ابراہیمی پر قائم ہونے کا حکم	″	۲۵۴، ۲۵۵	″	۷۸	۱۳۱
	اسلام میں اُن کی اہمیت	″	۲۵۵	″	۷۸	۱۳۱
	انہوںؑ نے اپنے باپ کے لیے مغفرت کی دُعا کیوں کی تھی؟	″	۷۰، ۷۱	مریم	۴۷	۲۷ الف
	″ ″ ″	″	۵۰۵، ۵۰۶	الشعراء	۸۷	۶۳
	اُنؑ کا آگ میں ڈالا جانا اور بچا لیا جانا	″	۶۹۱	العنکبوت	۲۴	۳۹
	اُنؑ پر اللہ تعالےٰ کے انعامات	″	۶۹۴	″	۲۷	۴۷، ۴۹
	اُنؑ کی قوم لوطؑ پر عذاب کے فیصلے کی خبر دی جاتی ہے۔	″	۶۹۶	″	۳۱	۵۲، ۵۴
	آپؑ کی وہ خصوصیت جس میں کوئی نبی آپؑ کا شریک نہیں۔	چہارم	۱۲۶	الاحزاب	حاشیہ سطر ۲۲ تا ۲۷	۱۰۷
	آپؑ کے پاکیزہ اوصاف	″	۲۹۱، ۲۹۲	الصّٰفّٰت	۸۳، ۸۷	۴۴، ۴۶
	″ ″ ″	″	۳۴۳	صٓ	۴۵، ۴۷	۴۸، ۴۹
	آپؑ کی طرف جھوٹ کی نسبت اور اُس کی حقیقت۔	″	۲۹۲، ۲۹۳	الصّٰفّٰت	۸۸، ۹۴	۴۷، ۵۲
	آپؑ کا سب سے منہ موڑ کر اللہ کی طرف رجوع کرنا۔	″	۲۹۱، ۲۹۲	″	۸۳، ۸۷	۴۴، ۴۶
	″ ″ ″	″	۵۳۴	الزخرف	۲۶، ۲۷	۲۴، ۲۵
	آپؑ کا جھوٹے معبودوں کے بارے میں اپنے باپ اور اپنی قوم سے خطاب۔	″	۲۹۲	الصّٰفّٰت	۸۵، ۸۷	۴۵، ۴۶
	″ ″ ″	″	۵۳۴	الزخرف	۲۶، ۲۷	۲۴، ۲۵
	آپؑ کا اپنی قوم کے بتوں کو توڑنا	″	۲۹۳	الصّٰفّٰت	۹۱، ۹۳	۵۱، ۵۲
	آپؑ کا آگ سے بچایا جانا	″	۲۹۳، ۲۹۴	″	۹۷، ۹۸	۵۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؑ کا دین وہی جو محمدؐ کا دین ہے	چہارم	۴۸۶، ۴۹۲	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	آپؑ حضرت نوحؑ کے طریقے پر چلنے والے تھے	//	۲۹۱	الصّٰفّٰت	۸۳	
	اپنے ملک سے آپؑ کی ہجرت	//	۲۹۴	//	۹۹	۵۴، ۵۵
	آپؑ بے اولاد تھے اولاد کے لیے آپؑ کی دعا اور پہلے بیٹے کی بشارت	//	۲۹۴، ۲۹۵	//	۱۰۰، ۱۰۱	۵۶، ۵۷
	بیٹے کی قربانی کا واقعہ	//	۲۹۴، ۳۰۱	//	۱۰۲، ۱۱۳	۵۸، ۶۸
	بڑی قربانی فدیہ میں دے کر بچہ چھڑا لیا گیا	//	۲۹۶	//	۱۰۷	۶۶
	آپؑ کا خواب دراصل وحی اور ایک حکم تھا	//	۲۹۵	//	۱۰۲	۶۰
	یہ بحث کہ آپؑ نے قربانی حضرت اسمٰعیلؑ کی پیش کی تھی یا حضرت اسحاقؑ کی۔	//	۲۹۷، ۳۰۱	//	۱۱۲، ۱۱۳	۶۷، ۶۸
	آپؑ کو حضرت اسحاقؑ کی بشارت	//	۲۹۷	//	۱۱۲	۶۷، ۶۸
	آپؑ کلمہ حق اپنی اولاد کے لیے چھوڑ گئے لیکن اُنہوں نے غیر اللہ کی بندگی شروع کر دی	//	۵۲۴، ۵۲۵	الزخرف	۲۸، ۳۰	۲۶، ۲۸
	آپؑ کو اور حضرت اسحاقؑ کو برکت دی گئی تھی۔	//	۲۹۷	الصّٰفّٰت	۱۱۳	۶۷، ۶۸
	آپؑ تقلید آبائی کے نہیں بلکہ تقلید حق کے قائل تھے۔	//	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	۶۷، ۶۸
	// // //	//	۵۲۴، ۵۲۵	//	۲۶، ۳۰	۲۴، ۲۸
	آپؑ اور تمام انبیاء سے عہد لیا گیا	//	۷۳، ۷۵	الاحزاب	۷	۱۵
	اُنؑ کے پاس فرشتوں کا انسانی شکل میں آنا اور بیٹے کی بشارت دینا۔	پنجم	۱۴۳، ۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۴، ۳۰	۲۲، ۲۹
	اُنؑ کو سو سال کی عمر میں بیٹا عطا کیا گیا۔	//	۱۴۵	//	۲۹	۲۸
	اُنؑ جیسی بے نظیر اولاد اللہ نے کسی کو نہ دی جس میں کئی پشتوں تک نبوت کا سلسلہ چلتا رہا۔	//	۱۴۵	//	۳۰	۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُنؑ کی اولاد کو کتاب اور نبوت سے نوازا گیا	پنجم	۳۲۳	الحدید	۲۶	۴۹
	اُنؑ کی اولاد میں حق پرستوں کے ساتھ بہت سے فاسقین بھی پیدا ہوئے۔	″	۳۲۳	″	۲۶	۵۰
	اُنؑ کی اور اُن کے ساتھیوں کی زندگی مسلمانوں کے لیے بہترین اُسوہ ہے۔	″	۴۲۸، ۴۳۱	الممتحنہ	۴، ۵	۶، ۸
	اُنہوں نے صاف صاف اپنی قوم کے معبودوں سے بیزاری کا اظہار کیا اور اپنی کافر قوم سے بالکل قطع تعلق کر لیا۔	″	۴۲۸، ۴۳۱	″	۴، ۵	۶، ۹
	اُنؑ کا اپنے کافر باپ کے لیے دُعائے مغفرت کرنا اور پھر اُسے ترک کر دینا۔	″	۴۲۹، ۴۳۰	″	۴	۷
	اُنہوںؑ نے اللہ کے بھروسے پر پوری دنیا کی مخالفت کی پرواہ نہ کی۔	″	۴۳۰	″	۴، ۵	۸
	اُنہوںؑ نے وفا کا حق ادا کر دیا	″	۲۱۳	النجم	۳۷	۳۶
	اُنہوںؑ نے کفار کے مقابلے میں اللہ سے مدد کی درخواست کی۔	″	۴۳۰، ۴۳۱	الممتحنہ	۴، ۵	۸
	معراج کے موقع پر اُنؑ کا حضورؐ کو نظر آنا	″	۱۶۲	الطور	۴	۳
	صحفِ ابراہیمؑ کے حوالے	″	۲۱۳، ۲۲۰	النجم	۳۷، ۴۱	۳۶، ۳۹
	حضرت ابراہیمؑ اور اصحاب حضرت ابراہیمؑ کی دُعا۔	″	۴۲۸، ۴۳۰	الممتحنہ	۴، ۵	۷
	اُنؑ کے صحیفوں کی تعلیمات	ششم	۳۱۵، ۳۱۶	الاعلیٰ	۱۹	۱۸
۲	**ابرھہ** (دیکھو اصحاب الفیل)	″	۴۷۰	الفیل	۱، ۵	۱، ۷
۳	**ابلیس** (دیکھو شیطان)					
	سجدے سے انکار	اول	۶۴، ۶۵	البقرہ	۳۴	۴۶، ۴۷
	لفظ ابلیس کے معنے	″	۶۴، ۶۵	″	۳۴	۴۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	لفظ ابلیس کے معنے	سوم	۲۹۳،۲۹۴	المؤمنون	۷۷	۷۳
	اُس کی حقیقت	اوّل	۶۴،۶۵	البقرہ	۳۴	۴۶
	ابلیس سجدہ کرنے والوں میں شامل نہیں ہوا	دوم	۱۲	الاعراف	۱۱	
	〃 〃 〃	〃	۵۰۵	الحجر	۳۱،۳۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۱	۷۴
	وہ فرشتوں میں سے نہیں بلکہ جنوں میں سے تھا	سوم	۲۹،۳۰	الکہف	۵۰	۴۸
	وہ انسان کا ازلی دشمن ہے	〃	۲۹،۳۰	〃	۵۰	۴۸
	قصۂ آدمؑ و ابلیس	چہارم	۳۴۷،۳۵۰	صٓ	۷۱،۸۵	۶۰،۷۰
	گمراہ انسان اُس کی توقع پوری کرتا ہے	〃	۱۹۳،۱۹۴	سبا	۲۰،۲۱	۳۵،۳۶
	اُس کو انسان پر یہ اقتدار حاصل نہیں کہ زبردستی اُسے اپنے راستے پر کھینچ لے جائے۔	〃	۱۹۴،۱۹۵	〃	۲۱	۳۶
	انسان کو سجدہ کرنے سے انکار پر وہ کافروں میں سے ہو گیا۔	〃	۳۴۸	صٓ	۷۴	۶۳
۴	**ابن اُم مکتومؓ :**					
	اُن سے بے رُخی برتنے پر رسولؐ کو تنبیہ	ششم	۲۵۰،۲۵۱	عبس	زمانہ نزول موضوع اور مضمون	
	〃 〃 〃	〃	۲۵۳،۲۵۵	〃	۱، ۱۰	۱، ۳
	حضورؐ سے اُن کی بے رُخی کی وجہ	〃	۲۵۱	〃	(زمانہ نزول)	
	〃 〃 〃	〃	۲۵۳	〃	۱، ۲	۱
۴ الف	**ابوبکر صدیق :**					
	رسولؐ پر اُن کا کمال درجہ اعتماد	پنجم	۳۹	الفتح	تاریخی پس منظر	
	اُن کا بلند اخلاق اور رب برتر کی رضا جوئی۔	ششم	۳۶۴،۳۶۵	اللیل	۲۰، ۲۱	۱۰، ۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴ب	**ابن عباسؓ:**					
	اُن کا علمی مقام حضرت عمر فاروقؓ کی نگاہ میں	ششم	۵۱۳،۵۱۴	النصر	(زمانہ نزول)	—
۵	**ابولہب:**					
	اُس کی کنیت۔ دُنیا اور آخرت میں اُس کا عبرت ناک انجام۔	//	۵۲۵	اللہب	۱	۱
	دشمنانِ اسلام میں سے صرف وہی ایک ہے جس کا نام لے کر قرآن میں مذمت کی گئی ہے۔	//	۵۲۰	//	(پس منظر)	—
	اسلام اور رسولؐ سے اُس کی شدید عداوت۔	//	۵۲۴	//	//	—
	رسول کی دعوت کو رد کرنے کے لیے اُس کی سرگرمیاں۔	//	۵۲۵	//	۱	۱
	وہ دین کے معاملے میں آپؐ سے خصوصی رعایت کا طالب تھا۔	//	۵۲۱،۵۲۲	//	پس منظر	—
	حضورؐ کے صاحبزادوں کی وفات پر اُس کا اظہارِ مسرت	//	۴۹۰	الکوثر	//	—
	اُس کے دو بیٹوں نے اس کے دباؤ پر حضورؐ کی صاحبزادیوں کو طلاق دے دی۔	//	۵۲۲	اللہب	//	—
	اُس کا ایک بیٹا حضورؐ کی بددُعا سے مرا	//	۵۲۲	//	//	—
	جب قریش نے بنی ہاشم اور بنی عبدالمطلب کا معاشی مقاطعہ کیا تو اُس نے اپنے خاندان کا ساتھ دینے کی بجائے قریش کا ساتھ دیا۔	//	۵۲۳،۵۲۴	//	//	—
	نہایت دولت مند اور سخت بخیل اور زر پرست تھا لیکن اُس کا مال اُس کے کام آیا اور					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نہ اُس کی اولاد	ششم	۵۲۵، ۵۲۶	اللہب	۲	۲
	اُس کا عبرت ناک انجام	//	۵۲۵، ۵۲۶	//	۲، ۳	۲
	اُس کی بیوی بھی حضورؐ کی عداوت میں خاوند سے کم نہ تھی۔ اُس کا کردار اور عبرت ناک انجام۔	//	۵۲۵، ۵۲۷	//	۴، ۵	۴، ۵
۶	**اَجر:** (دیکھو "جزا اور سزا")					
	کون سے کام اَجر کے مستحق ہیں	اول	۱۰۳	البقرہ	۱۱۲	–
	// // //	//	۲۱۰	//	۲۷۴	–
	کس قسم کے لوگ اجر کے مستحق ہیں؟	//	۲۰۳	//	۲۶۲	۳۰۱
	// // //	//	۲۱۷	//	۲۷۷	۳۲۲
	// // //	//	۲۵۹	آلِ عمران	۵۷	–
	// // //	//	۳۰۲، ۳۰۳	//	۱۷۱، ۱۷۲	۱۲۲
	// // //	//	۳۹۶	النّسآء	۱۱۴	–
	// // //	//	۴۱۲	//	۱۴۶	۱۷۴
	// // //	//	۴۲۳، ۴۲۴	//	۱۶۲	۲۰۳
	// // //	//	۴۳۰	//	۱۷۳	–
	// // //	//	۴۵۰	المائدہ	۹	–
	// // //	دوم	۱۳۹، ۱۴۰	الانفال	۲۸	۲۳
	// // //	//	۳۲۶	ہود	۱۱	۱۱، ۱۲
	// // //	//	۴۱۴	یوسف	۵۷	۴۹
	// // //	سوم	۹	الکہف	۲	–
	// // //	//	۲۴	//	۳۰	–
	// // //	//	۷۱۶	العنکبوت	۵۸	۹۶
	// // //	چہارم	۸۵، ۸۸	الاحزاب	۲۹	۴۲
	// // //	//	۲۲۱	فاطر	۷	۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کس قسم کے لوگ اجر کے مستحق ہیں۔	چہارم	۲۳۲،۲۳۳	فاطر	۲۹،۳۰	۵۱،۵۲
	// // //	//	۲۴۸	یٰس	۱۱	—
	// // //	//	۳۶۳	الزمر	۱۰	۲۹،۳۲
	// // //	//	۳۸۴،۳۸۵	//	۷۳،۷۴	۸۳،۸۴
	// // //	//	۳۴۱،۳۴۲	حٰمٓ السجدہ	۸	۱۰
	// // //	//	۵۱۱	الشوریٰ	۴۰	۶۶
	// // //	پنجم	۳۱	محمد	۳۶	۴۳
	// // //	//	۴۶	الفتح	۵	۹، ۱۰
	// // //	//	۴۹	//	۱۰	۱۹
	// // //	//	۵۳	//	۱۶	—
	// // //	//	۶۵	//	۲۹	۵۷
	// // //	//	۷۲	الحجرات	۳	۵
	// // //	//	۳۰۶	الحدید	۷	۹، ۱۰
	// // //	//	۳۰۹	//	۱۱	۱۶
	// // //	//	۳۱۵	//	۱۹	۳۵
	// // //	//	۳۲۵	//	۲۷	—
	// // //	//	۵۴۴	التغابن	۱۵	۳۰
	// // //	ششم	۵۸	القلم	۳	۳
	// // //	//	۲۹۱	الانشقاق	۲۵	—
	// // //	//	۳۸۷،۳۸۹	التین	۶	۵
	// // //	//	۴۶	الملک	۱۲	۱۹
	کس کا اجر ضائع نہ جائے گا	اوّل	۲۰۹	البقرہ	۲۷۲	۳۱۳
	// // //	//	۲۱۷	//	۲۷۷	۳۲۲
	// // //	//	۳۰۲	آلِ عمران	۱۷۱	—
	اللہ نیکی کا اجر اپنی طرف سے بڑھا کر دیتا ہے	//	۳۵۳	النساء	۴۰	—

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ نیکی کا اجر اپنی طرف سے بڑھا کر دیتا ہے۔	اول	۴۳۰	النساء	۱۷۳	-
	اللہ کی راہ میں لڑنے والوں کے لیے اجر عظیم	//	۳۷۲	//	۷۴	۱۰۳
	اللہ کی راہ میں ہجرت کرنے والوں کا اجر خدا اپنے اوپر واجب قرار دیتا ہے۔	//	۳۸۷	//	۱۰۰	۱۳۱
	انبیاء پر کسی تفریق کے بغیر ایمان لانے والے کے لیے اجر عظیم۔	//	۴۱۴	//	۱۵۲	۱۸۰،۱۷۹
	اللہ کے ہاں کسی مستحق کا اجر مارا نہیں جاتا	دوم	۹۴	الاعراف	۱۷۰	-
	// // //	//	۲۵۰	التوبہ	۱۲۰، ۱۲۱	-
	// // //	//	۳۷۲	ہود	۱۱۵	-
	// // //	//	۴۱۳	یوسف	۵۶	-
	// // //	//	۴۲۸	//	۹۰	-
	اللہ نیکی کا اجر آدمی کے عمل سے زیادہ دیتا ہے	//	۲۸۰	یونس	۲۶	۳۳
	نیکی کی جزا دینے میں اللہ کا قانون برائی کی سزا سے مختلف ہے۔	//	۲۵۰	التوبہ	۱۲۱	-
	// // //	//	۲۸۰	یونس	۲۷	۳۴
	// // //	//	۵۷۰	النحل	۹۶، ۹۷	۹۸، ۱۰۰
	اللہ کے پاس اجرِ عظیم ہے	//	۱۴۰	الانفال	۲۸	-
	// // //	//	۱۸۴	التوبہ	۲۲	-
	اجر کبیر کیسے لوگوں کے لیے ہے	//	۶۰۲	بنی اسرائیل	۹	-
	اصل اہمیت اجر آخرت کی ہے	//	۴۱۴	یوسف	۵۷	۴۹
	صبر کا اجر	//	۵۷۰	النحل	۹۶	۹۸
	ایمان و عمل صالحہ کا اجر	//	۵۷۰	//	۹۷	۹۹، ۱۰۰
	اللہ کے ہاں کسی مستحق کا اجر مارا نہیں جاتا	سوم	۲۴	الکہف	۳۰	-
	انبیائے سابقین کے ماننے والے اگر محمدؐ کو مان لیں تو دوہرے اجر کے مستحق ہیں۔	//	۶۴۵، ۶۴۹	القصص	۵۴	۷۳، ۷۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اجرِ عظیم کیسے لوگوں کے لیے ہے	چہارم	۸۴	الاحزاب	۲۹	۴۲
	" " "	"	۹۴، ۹۷	"	۳۵	۵۳، ۶۴
	دوہرا اجر کیسے لوگوں کے لیے ہے	"	۸۷، ۸۸	"	۳۱	۴۵
	اجرِ کریم کن لوگوں کے لیے ہے	"	۱۰۴	"	۴۴	۸۰
	بے حساب اجر کن لوگوں کے لیے ہے	"	۲۶۳، ۲۶۴	الزمر	۱۰	۲۹، ۳۲
	نیکوکاروں کو اجر دینے سے متعلق اللہ تعالیٰ کا قاعدہ۔	"	۳۷۲، ۳۷۳	"	۳۵	۵۴
	نیکی کا اجر بے حساب ملے گا بشرطیکہ آدمی مومن ہو۔	"	۴۱۱	المؤمن	۴۰	-
	مرد اور عورت سب کے لیے ایمان اور عمل صالحہ کا اجر یکساں ہے۔	"	۴۱۱	"	۴۰	-
	اللہ کے ہاں فرمانبردار بندوں کے اجر میں کمی نہیں کی جاتی۔	پنجم	۱۰۱	الحجرات	۱۴	-
	رسول اللہؐ کے لیے ایسا اجر ہے جس کا سلسلہ کبھی ٹوٹنے والا نہیں ہے۔	ششم	۵۸، ۵۹	القلم	۳	۳
۷	**اُحد غزوہ :**					
	سورہ آلِ عمران سے اس کا تعلق	اوّل	۲۲۸	آلِ عمران	زمانہ نزول اور اجزائے مضمون	-
	تحریکِ اسلامی کی تاریخ میں غزوہ اُحد کا مقام	"	۲۲۹، ۲۳۰	"	شانِ نزول	-
	معرکۂ اُحد کی تفصیلات	"	۲۸۴، ۲۸۵	"	۱۲۱	۹۴
	اس موقع پر نبیؐ کی بددُعا اور اُس پر گرفت	"	۲۸۷	"	۱۲۹	۹۷
	دنیا طلبی کا لایا ہوا وبال	"	۲۹۴	"	۱۵۲	۱۰۹
	مسلمانوں کو رنج پر رنج دینے کا مقصود اُن کو سبق دینا تھا۔	"	۲۹۵	"	۱۵۳	۱۱۰، ۱۱۱
	عین حالتِ جنگ میں مسلمانوں پر غنودگی کا غلبہ	"	۲۹۶	"	۱۵۴	۱۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبیؐ کے بارے میں سوئے ظن کا نتیجہ۔ حضورؐ کی نافرمانی کے جواب میں کمزور اور غلط عذرات	اوّل	۲۹۹	آلِ عمران	۱۶۱	۱۱۴
	شکست کے زیر اثر عام مسلمانوں کی ایک فکری اُلجھن۔ اُحد کی مصیبت کی ذمہ داری۔	//	۳۰۰، ۳۰۱	//	۱۶۵، ۱۶۶	۱۱۵، ۱۱۸
	جنگ اُحد کے بعد تقسیم میراث کے سوال کا پیدا ہونا۔	//	۳۱۶	النّساء	زمانہ نزول اجزائے مضمون	-
	اُحد کی ہزیمت کا ردِ عمل مسلمانوں میں	//	۴۳۵	المائدہ	شانِ نزول	-
۸	**احرام:**					
	اس کی تشریح	//	۴۳۷	المائدہ	۱	۳
	حالتِ احرام کی پابندیاں	//	۱۵۵	البقرہ	۱۹۷	۲۱۴، ۲۱۷
	// // //	//	۴۳۷	المائدہ	۱	۱، ۳
	// // //	//	۵۰۴	//	۹۴	۱۱۰
	احرام شعائر اللہ میں سے ہے	//	۴۳۹	//	۲	۵، ۷
	حالتِ احرام میں شکار کرنے کا کفارہ	//	۵۰۴، ۵۰۵	//	۹۵	۱۱۰، ۱۱۱
۹	**احسان:**					
	اطاعت کا سب سے اُونچا مقام	//	۱۵۳	البقرہ	۱۹۵	۲۰۸
	احسان کا رویہ۔ خدا ترسی کے ساتھ نیک رویہ رکھنے کی تاکید۔	//	۵۰۳	المائدہ	۹۳	-
	اُس کی دنیوی جزا۔ نیک کاروں کو اُن کی نیکی کا بدلہ۔	//	۵۶۰	الانعام	۸۴	-
	معنی اور تشریح	دوم	۵۶۴، ۵۶۵	النحل	۹۰	۸۸، ۸۹
	// // //	//	۵۸۳	//	۱۲۸	۱۲۴
	// // //	چہارم	۸۴	الاحزاب	۲۹	۴۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معاشرے میں اس کی اہمیت	دوم	۵۶۴،۵۶۵	النحل	۹۰	۸۸،۸۹
	محسنین کون ہیں	″	۲۲۳	التوبہ	۹۱	۹۲
	″ ″ ″	″	۲۵۰	″	۱۲۰،۱۲۱	-
	اللہ کی رحمت محسنوں سے قریب ہے۔	″	۳۸	الاعراف	۵۶	۴۵
	محسنین پر اللہ کے انعامات	″	۸۸	″	۱۶۱	۱۲۰
	اللہ محسنوں کے ساتھ ہے	″	۵۸۳	النحل	۱۲۸	۱۲۴
	نیکی کی حقیقت	چہارم	۷	لقمٰن	۱، ۵	۱، ۳
	″ ″ ″	″	۲۱	″	۲۲	۴۰،۴۲
	نیکی کا راستہ نجات کا راستہ ہے	″	۴۱۱	المؤمن	۴۰	-
	اللہ تعالیٰ نیکی میں خوبی کا اضافہ کر دیتا ہے	″	۵۰۰،۵۰۲	الشوریٰ	۲۳	۴۲
	نیکی ہی انسان کے درجے بلند کرتی ہے	″	۲۲۳،۲۲۴	فاطر	۱۰	۲۱
	نیکی انسان اپنے ہی لیے کرتا ہے اور برائی کا خمیازہ بھی وہ خود ہی بھگتے گا۔	″	۵۸۴	الجاثیہ	۱۵	-
	محسنین کون ہیں	″	۷	لقمٰن	۳، ۴	۲، ۳
	اللہ اور اُس کے رسول اور دار آخرت کے طالبوں کے لیے اَجر	″	۸۴،۸۵	الاحزاب	۲۹	۴۲
	جن لوگوں نے کہہ دیا کہ اللہ ہمارا رب ہے پھر اس پر جم گئے۔ اُن کے لیے نہ خوف ہے اور نہ غم۔	″	۶۰۹	الاحقاف	۱۳،۱۴	۱۸
	قرآن محسنین کو بشارت دیتا ہے۔	″	۶۰۸،۶۰۹	″	۱۲	-
	محسنین کا انجام نیک	″	۲۹۰،۲۹۱	الصّٰفّٰت	۷۵، ۸۰	۳۹، ۴۳
	ابراہیم کے خواب سچ کر دکھانے پر جزا	″	۲۹۶	″	۱۰۵	۶۴
	موسیٰؑ اور ہارونؑ کو نیکی کرنے پر جزا	″	۳۰۲	″	۱۱۵،۱۲۱	۶۹
	الیاسؑ کو نیکی کرنے پر جزا	″	۳۰۵	″	۱۲۹،۱۳۱	۷۳،۷۴
	نیکی کرنے والوں کو وہ سب کچھ ملے گا جس کی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ خواہش کریں گے۔	چہارم	۳۷۲،۳۷۳	الزمر	۳۴،۳۵	۵۳،۵۴
	نیک عمل کرنے والوں کو بے حساب رزق دیا جائے گا۔	//	۴۱۱	المؤمن	۴۰	-
	نیک عمل کرنے والے جنت کے گلستانوں میں ہوں گے۔	//	۵۰۰	الشوریٰ	۲۲	-
	احسان (نیکی) کا بدلہ احسان ہی ہے	پنجم	۲۶۹	الرحمٰن	۶۰	۴۷
۱۰	**احکام القرآن**: (دیکھو "قرآن" "اسلام" اور "قانونِ اسلام")					
	اس جگہ احکام القرآن بحیثیت مجموعی کسی ترتیب اور عنوان کے بغیر لکھے جا رہے ہیں۔					
	راعنا نہ کہا کرو بلکہ اُنظرنا کہو اور توجہ سے بات سنو۔	اوّل	۱۰۰	البقرہ	۱۰۴	۱۰۷،۱۰۸
	مسجد حرام کی طرف رُخ پھیر دو	//	۱۲۱	//	۱۴۴	۱۴۶
	// // //	//	۱۲۴	//	۱۴۹،۱۵۰	۱۵۰
	صفا اور مروہ کے درمیان سعی	//	۱۲۷	//	۱۵۸	۱۵۷،۱۵۸
	حلال اور پاک چیزیں کھاؤ شیطان کے بتائے ہوئے راستہ پر نہ چلو	//	۱۳۳	//	۱۶۸	۱۶۶
	پاک چیزیں کھاؤ اور اللہ کا شکر کرو	//	۱۳۴	//	۱۷۲	۱۷۰
	مردار، خون، سُور اور اللہ کا نام لیے بغیر ذبح کیے ہوئے جانور سے بچو۔	//	۱۳۵	//	۱۷۳	۱۷۱،۱۷۲
	قتل کے مقدموں میں قصاص کا حکم	//	۱۳۷	//	۱۷۸	۱۷۶
	معروف طریقے کے مطابق خون بہا کا تصفیہ ہونا چاہیے۔	//	۱۳۸	//	۱۷۸	۱۷۷،۱۷۹
	وصیت معروف طریقے سے کرے	//	۱۳۹	//	۱۸۰	۱۸۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وصیت نادانستہ یا حق تلفی کی صورت میں اصلاح کا طریقہ۔	اوّل	۱۴۰	البقرہ	۱۸۱،۱۸۲	—
	رمضان کے روزوں کی فرضیت کے متعلق	//	۱۴۱	//	۱۸۳	۱۸۳
	رمضان کے روزوں کی لازمیت کے متعلق	//	۱۴۲،۱۴۳	//	۱۸۵	۱۸۶،۱۸۷
	روزوں کے زمانے میں راتوں کو بیویوں کے پاس جانے کو حلال کر دیا گیا۔	//	۱۴۴	//	۱۸۷	۱۹۰،۱۹۱
	اوقات سحری کے احکامات	//	۱۴۵	//	۱۸۷	۱۹۲،۱۹۳
	معتکف ہونے کی صورت کے احکام	//	۱۴۷	//	۱۸۷	۱۹۵،۱۹۶
	ایک دوسرے کے مال ناروا طریقے اور رشوت کے طور پر کھانے کو ناجائز اور حرام قرار دیا گیا ہے۔	//	۱۴۷،۱۴۸	//	۱۸۸	۱۹۷
	چاند کی گھٹتی بڑھتی صورتوں میں تاریخوں کا تعین اور حج کی علامت۔	//	۱۴۸،۱۴۹	//	۱۸۹	۱۹۸،۱۹۹
	اللہ کی راہ میں لڑو مگر زیادتی نہ کرو۔	//	۱۴۹،۱۵۰	//	۱۹۰،۱۹۲	۲۰۰،۲۰۳
	اللہ کی راہ میں لڑو یہاں تک کہ فتنہ باقی نہ رہے۔	//	۱۵۱	//	۱۹۳	۲۰۴،۲۰۵
	تمام حرمتوں کا لحاظ برابری کے ساتھ ہوگا دونوں طرفین یکساں طور پر احترام کریں یعنی مسلمان اور کفار۔	//	۱۵۲	//	۱۹۴	۲۰۶
	حج اور عمرے کی نیت قربانی اور سر منڈوانا رعایت اُن کے لیے جن کے گھر مسجد حرام کے پاس نہ ہوں۔	//	۱۵۳	//	۱۹۶	۲۰۹،۲۱۰
	حج کے دوران شہوانی فعل اور بدفعلی سے بچنا	//	۱۵۴	//	۱۹۶	۲۱۱،۲۱۳
	حج کے دوران تلاش فضل رب اور پلٹنے کا مقام مقامی لوگوں کیلیے	//	۱۵۵	//	۱۹۷	۲۱۴،۲۱۶
		//	۱۵۶،۱۵۷	//	۱۹۸،۱۹۹	۲۱۸،۲۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایام تشریق اور قیام منیٰ	اوّل	۱۵۸	البقرہ	۲۰۳	۲۲۲
	شراب اور جوئے میں خرابی، راہ خدا میں خرچ اور یتیموں کے متعلق احکام۔	//	۱۶۷، ۱۶۸	//	۲۱۹، ۲۲۰	۲۳۵، ۲۳۶
	مشرک مردوں اور مشرک عورتوں کے نکاح کے احکام۔	//	۱۶۸، ۱۶۹	//	۲۲۱	۲۳۷
	حیض کے احکام	//	۱۶۹، ۱۷۰	//	۲۲۲	۲۳۸، ۲۴۰
	اللہ کے نام کی قسمیں کھانا نیکی اور بھلائی کیلیے	//	۱۷۱	//	۲۲۵	۲۴۳، ۲۴۴
	عورتوں سے تعلق نہ رکھنے کی قسم	//	۱۷۱، ۱۷۲	//	۲۲۶	۲۴۵، ۲۴۸
	عدت کے احکام	//	۱۷۳، ۱۷۴	//	۲۲۸	۲۴۹
	عورتوں اور مردوں کے حقوق	//	۱۷۳، ۱۷۴	//	۲۲۸	-
	طلاق دو بار ہے معاوضہ اور علیحدگی کا طریقہ	//	۱۷۴، ۱۷۵	//	۲۲۹	۲۵۱، ۲۵۲
	تیسری طلاق کے متعلق احکام	//	۱۷۵، ۱۷۶	//	۲۳۰	۲۵۳
	بھلے طریقے سے رخصت کرو	//	۱۷۶، ۱۷۷	//	۲۳۱	۲۵۴، ۲۵۵
	عدت کے بعد دوسرا نکاح	//	۱۷۷، ۱۷۸	//	۲۳۲	۲۵۶
	عدت اور رضاعت کے احکام	//	۱۷۸، ۱۷۹	//	۲۳۳	۲۵۷، ۲۵۸
	شوہر کے مر جانے کے بعد مدتِ عدت اور نکاح	//	۱۷۹، ۱۸۰	//	۲۳۴، ۲۳۵	۲۵۹
	طلاق قبل اس کے کہ ہاتھ لگانے کی نوبت آئے	//	۱۸۱، ۱۸۲	//	۲۳۶، ۲۳۷	۲۶۰، ۲۶۱
	نمازوں کی نگہداشت بدامنی اور امن کی حالت میں۔	//	۱۸۲، ۱۸۳	//	۲۳۸، ۲۳۹	۲۶۲، ۲۶۳
	وفات پانے والوں کے لیے بیویوں کے حق میں وصیت کے احکامات	//	۱۸۳	//	۲۴۰، ۲۴۱	۲۶۴
	مدد کے مستحق لوگ جو اپنی ذاتی کسب معاش کے لیے دوڑ دھوپ نہیں کر سکتے۔	//	۲۰۹، ۲۱۰	//	۲۷۳	۳۱۴
	تجارت اور سود کا فرق	//	۲۱۱، ۲۱۳	//	۲۷۵	۳۱۵، ۳۱۸
	سود کا فوجداری جرم ہونا	//	۲۱۶، ۲۱۸	//	۲۷۸، ۲۸۰	۳۲۳، ۳۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرض کی دستاویز اور گواہی کا طریقہ	اوّل	۲۲۱،۲۱۹	البقرہ	۲۸۲	۳۳،۳۲۵
	قرض حالتِ سفر میں اور شہادت کے احکام	//	۲۲۲،۲۲۱	//	۲۸۳	۳۳۲،۳۳۱
	اہلِ ایمان کافروں کو ہرگز دوست نہ بنائیں	//	۲۴۴،۲۴۳	آل عمران	۲۸	۲۶،۲۵
	نیکی کی طرف بُلانے والے اور برائیوں سے روکنے والے کچھ لوگ ضرور ہی رہنا چاہئیں۔	//	۲۷۸،۲۷۷	//	۱۰۴	—
	جماعت کے لوگوں کے سوا دوسروں کو رازدار نہ بناؤ۔	//	۲۸۳،۲۸۲	//	۱۱۸	۹۲
	بڑھتا چڑھتا سود کھانا چھوڑ دو	//	۲۸۸،۲۸۷	//	۱۳۰	۹۸
	مسلمان اپنی اجتماعی زندگی کو اسلام کے طریق پر کس طرح درست کریں۔	//	۳۱۸،۳۱۷	النّساء	شانِ نزول اور مباحث	—
	یتیموں کے مال اُن کو واپس دو۔	//	۳۲۰،۳۱۹	//	۲	۳،۲
	نکاح اور عورتوں کے درمیان عدل کے احکام	//	۳۲۱،۳۲۰	//	۳	۶،۴
	ادائیگی مہر کے احکام	//	۳۲۲	//	۴	۷
	یتیموں کے مال کا استعمال اور واپسی کے احکام	//	۳۲۴،۳۲۲	//	۶،۵	۱۱،۸
	وراثت کے احکام	//	۳۲۵،۳۲۴	//	۸،۷	۱۳،۱۲
	وراثت کے حصہ دار	//	۳۳۰،۳۲۵	//	۱۲،۱۱	۲۵،۱۵
	بدکاری کے مرتکب مرد اور عورت کے لیے احکام۔	//	۳۳۱	//	۱۶،۱۵	۲۶
	زبردستی عورتوں کے وارث بن بیٹھنے اور مہر کے احکام۔	//	۳۳۵،۳۳۴	//	۲۱،۱۹	۳۱،۲۸
	باپ کی منکوحہ سے نکاح کے احکام	//	۳۴۶،۳۳۵	//	۲۲	۳۳،۳۲
	کن کن عورتوں سے نکاح حلال یا حرام ہے	//	۳۴۳،۳۴۶	//	۲۵،۲۳	۴۷،۳۴
	ایک دوسرے کے مال باطل طریقہ سے نہ کھاؤ	//	۳۴۶،۳۴۵	//	۳۱،۲۹	۵۳،۵۰
	ترکہ کے حصہ دار اور حق دار	//	۳۴۸	//	۳۳	۵۵
	مرد عورتوں پر قوام اور عورتوں کی سرکشی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	پر سزا دینے کے احکام۔	اوّل	۳۴۹، ۳۵۰	النّساء	۳۴، ۳۵	۵۶، ۶۱
	نشے اور جنابت کی حالت میں نماز جائز نہیں	//	۳۵۴، ۳۵۵	//	۴۳	۶۵، ۷۰
	امانتیں اہلِ امانت کے سپرد کرو اور فیصلہ عدل کے ساتھ کرو۔	//	۳۶۲	//	۵۸	۸۸
	اللہ اور رسولؐ اور صاحبِ امر کی اطاعت کے احکام۔	//	۳۶۲، ۳۶۳	//	۵۹	۸۹، ۹۰
	کفار سے جنگ کے لیے ہر وقت تیار رہو۔	//	۳۷۱، ۳۷۳	//	۷۲، ۷۶	۱۰۱، ۱۰۶
	بے بس مرد اور عورتوں اور بچوں کی خاطر لڑو۔	//	۳۷۸	//	۸۶	۱۱۴
	سلام کا بہتر طریقے سے جواب دو					
	منافق مسلمانوں کے متعلق احکام جو برسرِ جنگ کافر قوم سے تعلق رکھتے ہوں۔	//	۳۷۹، ۳۸۱	//	۸۸، ۹۱	۱۱۶، ۱۱۹
	مومن کو غلطی سے قتل کرنے کا کفارہ ادا کرنے کے احکام۔	//	۳۸۲، ۳۸۴	//	۹۲، ۹۳	۱۲۰، ۱۲۵
	جنگ میں دوست دشمن میں تمیز کے احکام	//	۳۸۴، ۳۸۵	//	۹۴	۱۲۶، ۱۲۷
	سفر میں، نماز میں اختصار کے احکام	//	۳۸۸، ۳۹۰	//	۱۰۱	۱۳۲، ۱۳۳
	حالتِ جنگ میں نماز کے احکام	//	۳۹۰، ۳۹۲	//	۱۰۲	۱۳۴، ۱۳۷
	حالت جنگ میں جب اطمینان ہو جائے تو پوری نماز پڑھو۔	//	۳۹۲، ۳۹۳	//	۱۰۳	—
	دشمن کے تعاقب میں کمزوری مت دکھاؤ	//	۳۹۳	//	۱۰۴	۱۳۸، ۱۳۹
	عورتوں اور یتیموں کے متعلق مزید احکام	//	۴۰۴، ۴۰۹	//	۱۲۷، ۱۳۰	۱۵۲، ۱۶۲
	انصاف کے علمبردار اور خدا واسطے کے گواہ بنو۔	//	۴۰۵، ۴۰۶	//	۱۳۵	۱۶۴، ۱۶۵
	اُس جگہ نہ بیٹھو جہاں اللہ کی آیت کے خلاف کفر بکا جا رہا ہو۔	//	۴۰۸	//	۱۴۰	۱۷۰
	مومنوں کو چھوڑ کر کافروں کو اپنا رفیق نہ بناؤ	//	۴۱۱	//	۱۴۴	—

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کلالہ کے متعلق احکام	اوّل	۴۳۱، ۴۳۲	النساء	۱۷۶	۲۱۹، ۲۲۳
	مویشی قسم کے جانوروں کے حلال ہونے کے احکام۔	//	۴۳۷، ۴۳۸	المائدہ	۱	۱، ۴
	حرام مہینوں، قربانی کے جانوروں، احرام کی حالت کے احکام۔	//	۴۳۸، ۴۴۰	//	۲	۵، ۸
	حرام کیے گئے جانور اور پانسوں کے ذریعے سے قسمت معلوم کرنے کے متعلق احکام۔	//	۴۴۰، ۴۴۴	//	۳	۹، ۱۷
	پاک چیزیں، اہلِ کتاب کا کھانا اور محفوظ عورتوں کے متعلق احکام۔	//	۴۴۶، ۴۴۷	//	۵	۲۱، ۲۳
	وضو، تیمم اور جنابت کی حالت میں	//	۴۴۸، ۴۴۹	//	۶	۲۴، ۲۷
	اللہ اور رسولؐ سے لڑنے والوں کیلیے سزا	//	۴۶۴، ۴۶۵	//	۳۳	۵۵، ۵۶
	چور مرد اور عورت کی سزا	//	۴۶۷، ۴۶۸	//	۳۸	۶۰
	اہلِ کتاب کے مقدمات کے فیصلے کے احکام	//	۴۷۱، ۴۷۲	//	۴۲	۶۹، ۷۰
	خدا کے نازل کردہ قانون کے مطابق معاملات کے فیصلہ کرنے کے احکامات۔	//	۴۷۶، ۴۷۸	//	۴۸	۷۸، ۸۱
	// // //	//	۴۷۹	//	۴۹	۸۲
	یہودیوں اور عیسائیوں کو اپنا رفیق نہ بناؤ	//	۴۸۰	//	۵۱	—
	جو پاک چیزیں اللہ نے حلال کی ہیں ان کو حرام نہ کرو۔	//	۴۹۸، ۴۹۹	//	۸۵، ۸۸	۱۰۴، ۱۰۵
	مہمل اور جان بوجھ کر قسم کھانے اور کفارہ کے احکام۔	//	۴۹۹، ۵۰۰	//	۸۹	۱۰۶، ۱۰۷
	شراب، جوا، آستانے اور پانسے کے متعلق احکام۔	//	۵۰۱، ۵۰۲	//	۹۰، ۹۲	۱۰۸، ۱۰۹
	احرام کی حالت میں سمندر اور خشکی کے شکار کے احکام۔	//	۵۰۵	//	۹۶	۱۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	موت کے وقت وصیت اور شہادت کے احکام۔	اوّل	۵۱۰،۵۱۲	المائدہ	۱۰۶،۱۰۸	۱۲۰،۱۲۱
	کفار اور مشرکین کے پیشواؤں کو گالی مت دو۔	//	۵۷۰	الانعام	۱۰۸	۷۲
	جس جانور پر اللہ کا نام لیا گیا ہو اُس کا گوشت کھاؤ۔	//	۵۷۶،۵۷۷	//	۱۱۹،۱۲۱	۸۴،۸۷
	بحالتِ مجبوری حرام چیزوں کے کھانے کے احکام	//	۵۹۲،۵۹۳	//	۱۴۵،۱۴۶	۱۲۱،۱۲۲
	اللہ تعالےٰ کی عائد کی ہوئی پابندیاں جو ہمیشہ سے شرائع الٰہیہ کی اصل الاصول رہی ہیں۔	//	۵۹۷،۶۰۰	//	۱۵۱،۱۵۲	۱۲۷،۱۳۴
	جو کچھ رب کی طرف سے نازل کیا گیا ہے اُس کی پیروی کرو۔	دوم	۷	الاعراف	۳	۴
	ہر عبادت میں اپنا رُخ ٹھیک رکھو۔ زینت سے آراستہ رہو اور حد سے تجاوز نہ کرو۔	//	۲۱،۲۴	//	۲۹،۳۲	۱۹،۲۳
	زمین میں فساد برپا نہ کرو۔ خدا ہی کو پکارو، خوف طمع کے ساتھ۔	//	۳۸	//	۵۶	۴۴،۴۵
	نوحؑ نے کہا اے برادران قوم اللہ کی بندگی کرو	//	۴۰	//	۵۹	۴۷،۴۸
	ہودؑ نے کہا اے برادران قوم اللہ کی بندگی کرو	//	۴۴	//	۶۵	۵۱
	صالحؑ نے کہا اے برادران قوم اللہ کی بندگی کرو	//	۴۷،۴۹	//	۷۳،۷۴	۵۷،۶۰
	شعیبؑ نے کہا اے برادران قوم اللہ کی بندگی کرو	//	۵۴،۵۵	//	۸۵	۶۹،۷۱
	موسیٰؑ سے ہم کلامی اور واضح ہدایات	//	۷۷،۷۸	//	۱۴۳،۱۴۵	۱۰۱
	اللہ تعالےٰ اُن لوگوں کو سُننے کی توفیق دیتا ہے جن میں کچھ بھی بھلائی ہو۔	//	۱۳۶،۱۳۷	الانفال	۲۰،۲۳	۱۶،۱۸
	مقابلہ میں ثابت قدم رہو اور اللہ کو کثرت سے یاد کرو۔	//	۱۴۸	//	۴۵	-
	رفیق نہ بناؤ اُن عزیزوں کو جو ایمان پر کفر کو ترجیح دیں۔	//	۱۸۴،۱۸۵	التوبہ	۲۳،۲۴	۲۲
	حرام مہینوں اور نسی کے احکام	//	۱۹۲،۱۹۳	//	۳۶،۳۷	۳۴،۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مشرکوں کے لیے دعائے مغفرت کے احکام	دوم	۲۴۱،۲۴۲	التوبہ	۱۱۳،۱۱۴	۱۱۱،۱۱۳
	رسول کو چھوڑ کر گھر بیٹھنے والوں کے لیے احکام	//	۲۴۹،۲۵۰	//	۱۲۰	-
	اللہ کے رزق کو خود ہی حلال و حرام ٹھہرا لینے کی اجازت نہیں ہے۔	//	۲۹۲،۲۹۴	یونس	۵۹	۶۰،۶۲
	ٹھیک ٹھیک انصاف کے ساتھ پورا ناپو اور تولو	//	۳۵۹،۳۶۰	ہود	۸۵،۸۶	۹۵
	راہ راست پر ثابت قدم رہنا اور نماز کے احکام	//	۳۷۱	//	۱۱۲،۱۱۴	۱۱۳،۱۱۴
	اللہ عدل، احسان اور صلہ رحمی کا حکم دیتا ہے۔	//	۵۶۴،۵۶۶	النحل	۹۰	۸۸،۸۹
	ایمان لانے کے بعد کفر با امر مجبوری کے احکامات۔	//	۵۷۴،۵۷۵	//	۱۰۶	۱۰۹
	دعوت دو حکمت اور عمدہ نصیحت کے ساتھ اور مباحثہ کرو ایسے طریقے پر جو بہترین ہو۔	//	۵۸۱،۵۸۲	//	۱۲۵	۱۲۲،۱۲۳
	کسی ایسی چیز کے پیچھے نہ لگو جس کا تمہیں علم نہ ہو۔ آنکھ، کان، دل، سب کی باز پرس ہوگی	//	۶۱۶	بنی اسرائیل	۳۶	۴۲
	اے انسانو! میں تم سب کی طرف خدا کا پیغمبر ہوں	//	۸۶	الاعراف	۱۵۸	-
	اللہ اچھے ناموں کا مستحق ہے اُس کو اچھے ہی ناموں سے پکارو۔	//	۱۰۳	//	۱۸۰	۱۴۱،۱۴۲
	یکسو ہو کر ٹھیک ٹھیک اللہ کے دین پر قائم ہونا۔	//	۲۱۵،۲۱۷	یونس	۱۰۴، ۱۰۵	۱۰۶، ۱۰۹
	فرماں روائی کا اقتدار اللہ کے سوا کسی کے لیے نہیں ہے۔	//	۴۰۲	یوسف	۴۰	-
	مجھے صرف اللہ کی بندگی کا حکم دیا گیا ہے	//	۴۶۴	الرعد	۳۶	۵۵
	بڑے بڑے بنیادی اصول جن پر اسلام پوری انسانی زندگی کے نظام کی عمارت قائم کرنا چاہتا ہے۔	//	۶۰۸،۶۱۶	بنی اسرائیل	۲۲، ۳۷	۲۵،۴۳
	اللہ جس کو بھٹکا دیتا ہے پھر اُسے ہدایت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نہیں دیا کرتا۔	دوم	۵۴۰	النحل	۳۷	-
	ہر عبادت میں اپنا رُخ ٹھیک رکھو	//	۲۲،۲۱	الاعراف	۲۹	۱۹
	خدا کو پکارو خوف کے ساتھ اور طمع کے ساتھ	//	۳۹،۳۷	//	۵۶،۵۵	۴۵،۴۴
	اپنے رب کو صبح و شام زاری و خوف کے ساتھ یاد کیا کرو۔	//	۱۱۶،۱۱۴	//	۲۰۶،۲۰۵	۱۵۷،۱۵۴
	صدقات کے متعلق احکام، یہ فقیروں، مسکینوں اور جو ان پر مامور ہوں۔	//	۲۰۸،۲۰۵	التوبہ	۶۰	۶۸،۶۳
	مسجد ضرار کے متعلق	//	۲۳۲	//	۱۰۸	۱۰۲
	پرستش، غلامی اور اطاعت صرف اللہ ہی کے لیے ہونی چاہیے۔	//	۲۶۲	یونس	۳	۷،۴
	ایمان اور کفر کے دوٹوک فیصلہ میں مومن رشتوں کو بھول جائے۔	//	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	نوحؑ نے اپنی قوم سے کہا کہ اللہ کے سوا کسی کی بندگی نہ کرو۔	//	۳۳۳	//	۲۶،۲۵	۳۰،۲۹
	ہودؑ نے کہا کہ تم نے محض جھوٹ گھڑ رکھے ہیں۔	//	۳۴۵	//	۵۰	۵۵
	شعیبؑ نے اپنی قوم سے کہا کہ اللہ کی بندگی کرو	//	۳۵۶	//	۸۴	۹۴
	نماز کے متعلق احکامات	//	۳۷۱	//	۱۱۴	۱۱۴،۱۱۳
	اللہ کے سوا دوسرا کوئی معبود نہ بناؤ	//	۶۰۸	بنی اسرائیل	۲۲	۲۴
	نماز کے اوقات اور تہجد کے احکامات	//	۶۳۷،۶۳۴	//	۷۹،۷۸	۹۸،۹۱
	لباس کے متعلق احکام	//	۱۹،۱۸	الاعراف	۲۷،۲۶	۱۶،۱۵
	حرام مہینوں کی تعداد	//	۱۹۳،۱۹۲	التوبہ	۳۷،۳۶	۳۷،۳۶
	اسلامی معاشرے اور ریاست کے اخلاقی، تمدنی، معاشی اور قانونی اصول	//	۶۱۵،۶۰۹	بنی اسرائیل	۳۵،۲۳	۴۱،۲۷
	اوزان اور پیمانے پورے کرو اور لوگوں کو گھاٹا نہ دو۔	//	۵۵	الاعراف	۸۵	۷۲،۷۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سونا چاندی جمع کرنا اور لوگوں کا مال باطل طریقہ سے کھانا۔	دوم	۱۹۱	التوبہ	۳۴، ۳۵	۳۳
	ناپ تول میں کمی کرنے کے متعلق احکام	//	۳۵۹، ۳۶۰	ہود	۸۴، ۸۶	۹۴، ۹۵
	اسلامی معاشرے اور ریاست کے اخلاقی تمدنی، معاشی اصول۔	//	۶۰۹، ۶۱۵	بنی اسرائیل	۲۳، ۳۵	۲۷، ۴۱
	وراثت کے متعلق خون کے رشتہ دار زیادہ حق دار ہیں۔	//	۱۶۳	الانفال	۷۵	۵۳
	کھانے پینے کی چیزوں کے متعلق، خود ہی کسی چیز کو حرام و حلال ٹھہرا لیا۔	//	۲۹۲، ۲۹۴	یونس	۵۹، ۶۰	۶۰، ۶۳
	اللہ کی حرام کردہ چیزیں مردار، خون، سور کا گوشت وغیرہ۔	//	۵۷، ۵۸	النحل	۱۱۴، ۱۱۶	۱۱۳، ۱۱۶
	ہر کام شروع کرنے سے پہلے انشاء اللہ کہہ دیا کرو۔	سوم	۲۰	الکہف	۲۴	۲۴
	جان بچانے کے لیے کلمۂ کفر کہنے کا جواز اور اُس کی شرائط۔	//	۶۷۲	العنکبوت	موضوع و مضمون	-
	// // //	//	۶۸۰، ۶۸۲	//	۱۰	۱۴، ۱۵
	اسلامی نظام جماعت سے متعلق احکام، امیر کی اجازت کے بغیر منتشر نہ ہونا چاہیے۔	//	۴۲۶	النور	۶۲	۹۸، ۱۰۱
	ایک دوسرے کو سلام کرنے کا حکم	//	۴۲۵	//	۶۱	-
	کھانے پینے کے متعلق حلال و حرام کے احکام	//	۲۲۱، ۲۲۲	الحج	۳۰	۵۵، ۵۸
	اونٹوں کی قربانی کے متعلق احکامات	//	۲۲۷، ۲۲۸	//	۳۶	۶۷، ۷۱
	جھوٹ کا وسیع مفہوم اور اُس کی حرمت	//	۲۲۲	//	۳۰	۵۸
	قسم کھا لینے کے متعلق احکام۔ حضرت ابوبکرؓ کا واقعہ۔	//	۳۷۲	النور	۲۲	۲۰
	استمنا بالید (MASTURBATION) کی شرعی حیثیت	//	۲۶۴	المؤمنون	۷	۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رشتہ داروں اور دوستوں کے ہاں کھانے کے متعلق ہدایات۔	سوم	۴۲۴	النور	۶۱	۹۶،۹۵
	لقمان کی نصیحت بیٹے کو، شرک، والدین کے حقوق، نماز، صبر، فخر و غرور اور اعتدال کے بارے میں۔	چہارم	۱۸،۱۲	لقمٰن	۱۹،۱۲	۳۴،۱۷
	پوری طرح اپنے آپ کو اللہ کی بندگی میں دے دینا۔	//	۲۱	//	۲۲	۴۲،۴۰
	جب نصیحت کی جاتی ہے سجدے میں گر پڑتے ہیں اور تکبر نہیں کرتے۔	//	۴۶،۴۵	السجدہ	۱۶،۱۵	۲۸،۲۶
	اللہ نے نہ بیویوں کو ماں اور نہ منہ بولے بیٹے کو حقیقی بیٹا بنایا ہے۔	//	۷۳،۶۸	الاحزاب	۶،۱	۱۴،۱
	اللہ کے رسولؐ میں ایک بہترین نمونہ تھا	//	۸۱،۸۰	//	۲۱	۳۵،۳۴
	نبیؐ کی بیویوں سے دنیا اور آخرت کے متعلق خطاب	//	۸۵،۸۴	//	۲۹،۲۸	۴۲،۴۱
	نبیؐ کی بیویوں سے دوہرے عذاب اور اجر کے احکام۔	//	۸۹،۸۷	//	۳۲،۳۰	۴۷،۴۳
	نبیؐ کی بیویوں اور مسلم معاشرے کے لیے مزید احکام۔	//	۹۸،۹۰	//	۳۶،۳۳	۶۶،۴۸
	منہ بولے بیٹے کی مطلقہ سے نکاح اللہ کے حکم سے تھا۔ محمدؐ خاتم النبیین ہیں۔	//	۱۰۴،۱۰۲	//	۴۴،۳۷	۸۰،۷۳
	نبیؐ کے لیے بیویوں کی تعداد کے احکام	//	۱۱۹،۱۱۲	//	۵۲،۵۰	۹۴،۸۷
	نبیؐ کے گھروں میں بلا اجازت جانا اور نبیؐ کی بیویوں سے نکاح کے متعلق احکام۔	//	۱۲۲،۱۱۹	//	۵۳	۱۰۱،۹۵
	نبیؐ پر درود بھیجنے کے متعلق احکام	//	۱۲۸،۱۲۳	//	۵۶	۱۰۷،۱۰۶
	پردے کے احکام	//	۱۳۱،۱۲۹	//	۵۹	۱۱۲،۱۱۰
	نبیؐ کے ساتھ مسلمانوں کی روش کے متعلق احکام	//	۱۳۵،۱۳۴	//	۷۱،۶۸	۱۱۹،۱۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہوا اور جنوں کو سلیمانؑ کی اطاعت کا حکم	چہارم	۱۷۹	سبا	۱۲	۱۷، ۱۹
	آلِ داؤد کو شکر کے طریقے پر عمل کرنیکی ہدایات	//	۱۸۹	//	۱۳	۲۱، ۲۲
	رب کا دیا ہوا رزق کھاؤ اور شکر بجا لاؤ	//	۱۹۲،۱۹۴	//	۱۵، ۱۸	۲۸، ۳۱
	اللہ ایک کے گناہ میں دوسرے کو نہیں پکڑیگا	//	۲۲۸، ۲۲۹	فاطر	۱۸	۳۹، ۴۰
	اللہ تعالےٰ نیک کاموں کا نہ صرف پورا اجر بلکہ مزید منافع بھی اپنے فضل سے عطا فرماتا ہے۔	//	۲۳۳	//	۳۰	۵۱
	رسولوں کی پیروی کرو جو تم سے کوئی اجر نہیں چاہتے۔	//	۲۵۳	یٰس	۲۰، ۲۲	۱۷، ۱۸
	جنتی لوگ مزے میں ہوں گے اور رحمٰن کی طرف سے اُن کو سلام کہا گیا ہے اور مجرموں پر سختی ہوگی۔ اُن کو الگ کر دیا جائے گا۔	//	۲۶۶،۲۶۷	//	۵۴، ۶۱	۵۰، ۵۳
	وہی زندہ کرے گا جس نے پہلے انہیں پیدا کیا تھا وہ ماہر خلّاق ہے۔	//	۲۷۳	//	۷۹، ۸۳	۶۸
	اللہ نے داؤد سے کہا کہ ہم نے تجھے زمین میں خلیفہ بنایا ہے لہٰذا تم حق کے ساتھ حکومت کرو۔ اور خواہش نفس کی پیروی نہ کرو۔	//	۳۲۶،۳۲۷	صٓ	۲۶	۲۸
	اللہ جسے حکم دے کہ ہو جا اور وہ ہو جاتا ہے	//	۲۷۳	یٰس	۸۲	-
	داؤد کو لوگوں کے درمیان حق کے ساتھ حکومت کے احکام۔	//	۳۲۶،۳۲۷	صٓ	۲۶	۲۸
	اللہ کی بندگی کا حکم دین کو اُسی کے لیے خالص کرتے ہوئے۔	//	۳۵۵	الزمر	۲	۲، ۴
	نیک رویہ اختیار کرنے والوں کے لیے بھلائی وسیع زمین اور صبر کرنے والوں کے لیے بے حساب اجر۔	//	۳۶۳،۳۶۵	//	۱۰، ۱۸	۲۹، ۳۶
	اللہ کی رحمت سے مایوس نہ ہونے کے احکام	//	۳۷۹،۳۸۰	//	۵۳، ۵۵	۷۰، ۷۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ ہی کو پکارو اپنے دین کو اس کے لیے خالص کر کے۔	چہارم	۳۹۸	المؤمن	۱۴	۲۲
	دنیا کی چند روزہ زندگی، اس میں نیک عمل اور آخرت میں بے حساب رزق کے احکام۔	″	۴۱۰،۴۱۱	″	۳۸،۴۳	۵۶،۵۹
	صبر، اپنے قصوروں کی معافی، صبح و شام تسبیح کے احکام۔	″	۴۱۵،۴۱۶	″	۵۵	۷۱،۷۴
	غیر اللہ کی عبادت سے منع کرنے کے احکام۔	″	۴۲۴	″	۶۶	۹۵
	نبیؐ کا بشر ہونا، اللہ کا رُخ اختیار کرو اور اسی سے معافی چاہو۔	″	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۵، ۸
	اللہ پر ایمان لا کر ثابت قدم رہنے والوں کو جنت کی بشارت۔	″	۴۵۴	″	۳۰	۳۲،۳۵
	بدی کو نیکی سے دفع کرو اور شیطان سے پناہ مانگو۔	″	۴۵۶،۴۶۰	″	۳۴،۳۶	۳۷،۴۱
	سورج اور چاند کو سجدہ نہ کرنے کے احکام۔	″	۴۶۰	″	۳۷	۴۲،۴۴
	نیکی و بدی کی جزا و سزا اعمال کے مطابق ہوگی۔	″	۴۶۵	″	۴۶	۵۹
	اختلافات کا فیصلہ کرنے کا حق صرف اللہ کے لیے ہے۔	″	۴۸۳،۴۹۳	الشوریٰ	۱۰،۱۳	۱۳،۲۰
	اللہ کے دین کی طرف دعوت کے احکام۔	″	۴۹۴،۴۹۶	″	۱۵	۲۷،۳۰
	اجر صرف اللہ سے طلب کرنے کے احکام۔	″	۵۰۰،۵۰۲	″	۲۳	۴۰،۴۲
	بڑے گناہوں اور بے حیائی سے پرہیز کرو					
	اپنے معاملات آپس کے مشورے سے طے کرو۔	″	۵۰۷،۵۱۲	″	۳۶،۴۳	۵۵،۶۸
	درگزر کرنے اور سلام کہہ کر الگ ہو جانے کے احکام۔	″	۵۵۳	الزخرف	۸۹	۷۱
	نصیحت حاصل کرنے والوں کے لیے کتاب کو سہل بنا دیا گیا ہے۔	″	۵۷۳	الدخان	۵۸،۵۹	۴۵
	جو نیک عمل کرے گا اپنے لیے اور برائی کا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خمیازہ بھی خود ہی بھگتنے گا۔	چہارم	۵۸۵،۵۸۶	الجاثیہ	۱۵	-
	دین کے معاملے میں صاف شریعت پر چلو۔	//	۵۸۶،۵۸۷	//	۱۸،۲۰	۲۳
	والدین کے ساتھ نیک برتاؤ کے احکام۔	//	۶۰۹،۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۱۹
	نبیؐ کو صبر کے احکام	//	۶۲۱	//	۳۵	۳۷
	کافروں سے مڈبھیڑ ہو تو پہلا کام گردنیں مارنا ہے۔	پنجم	۱۱،۱۸	محمد	۴	۸
	اللہ کی عبادت اور معافی مانگنے کے احکام	//	۲۴،۲۵	//	۱۹	۳۱
	جنگ کی حالت، صلح کے متعلق اور بخل نہ کرنے کے احکام۔	//	۳۰،۳۲	//	۳۳،۳۸	۴۰،۴۴
	نبیؐ کو شہادت بشارت اور خبردار کرنے والا بنا کر بھیجا گیا ہے۔	//	۴۸	الفتح	۸، ۹	۱۵،۱۶
	اندھے، لنگڑے اور مریض کے لیے جہاد کے احکام۔	//	۵۴	//	۱۷	۳۱
	اللہ نے اپنے رسولؐ کو ہدایت و دین حق کے ساتھ بھیجا ہے۔	//	۶۲	//	۲۸	۵۱
	اللہ اور رسولؐ کی مکمل اطاعت اور نبیؐ کا احترام گفتگو کرتے وقت۔	//	۷۰،۷۳	الحجرات	۱، ۶	۱، ۸
	اہلِ ایمان میں صلح کراؤ اور زیادتی کرنے والے سے لڑو۔	//	۷۶،۷۸	//	۹	۱۲،۱۶
	مسلمان بھائیوں کے درمیان تعلقات درست کرو۔	//	۸۳	//	۱۰	۱۸
	مسلمان مرد اور عورتیں ایک دوسرے کا مذاق نہ اڑائیں۔	//	۸۴،۸۵	//	۱۱	۱۶،۲۳
	بہت گمان اور تجسس سے بچو	//	۸۷،۹۵	//	۱۲	۲۵،۲۶
	دعوتِ حق کی راہ میں صبر اور رب کی حمد کے ساتھ تسبیح۔	//	۱۲۵	قٓ	۴۰	۵۱
	قرآن کے ذریعے نصیحت و تنبیہ کے احکام	//	۱۲۸	//	۴۵	۵۵،۵۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	متقی اور اُن لوگوں کا اجر جو راتوں کو اللہ سے معافی مانگتے ہیں۔	پنجم	۱۳۸، ۱۳۹	الذّٰریٰت	۱۵، ۱۹	۱۳، ۱۷
	حق کے لیے تبلیغ کا طریقہ کار	″	۱۵۲، ۱۵۴	″	۵۴، ۵۵	۵۱، ۵۲
	صبر اور اپنے رب کی حمد کے ساتھ تسبیح کے احکام۔	″	۱۸۴	الطور	۴۸، ۴۹	۳۸، ۴۲
	کوئی دوسرے کا بوجھ نہیں اٹھائے گا اور ہر ایک کو سعی کے مطابق اجر ملے گا۔	″	۲۱۴، ۲۱۹	النجم	۳۸، ۳۹	۳۷، ۳۹
	موسیٰؑ اور ابراہیمؑ کے صحیفوں میں دی گئی تعلیمات۔	″	۲۱۹، ۲۲۰	″	۴۰، ۴۹	۳۹، ۴۴
	اللہ کے احکام پر تعجب کرتے ہو، ہنستے ہو روتے نہیں۔	″	۲۲۳، ۲۲۴	″	۵۹، ۶۲	۵۲، ۵۵
	انصاف کے ساتھ تولو اور ترازو میں ڈنڈی نہ مارو۔	″	۲۵۱	الرحمٰن	۷، ۹	۷، ۸
	قرآن مجید کو چھونے اور پڑھنے کے احکام۔	″	۲۹۰، ۲۹۵	الواقعہ	۷۷، ۷۹	۳۷، ۳۹
	پس اے نبیؐ اپنے رب عظیم کے نام کی تسبیح کرو۔	″	۲۹۶	″	۹۶	۴۲
	اللہ اور رسولؐ پر خرچ اور اُس کے اجر فتح سے پہلے اور بعد خرچ کے احکام۔	″	۳۰۵، ۳۰۹	الحدید	۷، ۱۱	۷، ۱۶
	صدقات دینے والوں کے لیے بہترین اجر ہے۔	″	۳۱۵	″	۱۸	۳۱
	اللہ کا فضل اُس کے اپنے ہی ہاتھ میں ہے کسی کا اس پر اجارہ نہیں ہے۔	″	۳۳۴	″	۲۹	—
	بیویوں سے اظہار کے متعلق احکام۔	″	۳۲۹، ۳۵۵	المجادلہ	۱، ۴	۳، ۱۴
	کانا پھوسی اور پوشیدہ بات کے احکام	″	۳۶۰، ۳۶۱	″	۹، ۱۰	۲۴، ۲۵
	مجلسوں میں کشادگی کے احکام	″	۳۶۱، ۳۶۳	″	۱۱، ۱۳	۲۶، ۳۰
	اُن جائیدادوں اور املاک کے احکام جو فتح کے بعد اسلامی مقبوضات میں شامل ہو جائیں۔	″	۳۸۸، ۴۰۳	الحشر	۶، ۱۰	۱۱، ۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	ہر شخص یہ دیکھے کہ اُس نے آخرت کے لیے کیا سامان کیا ہے۔	پنجم	۴۰۹، ۴۱۰	الحشر	۱۸، ۲۰	۲۸، ۳۰
	دین کے معاملے میں جنگ نہ کرنے والے اور جنگ کرنے والوں کے احکام۔	〃	۴۳۲	الممتحنہ	۸، ۹	۱۲، ۱۳
	ہجرت کرکے آنے والی مومن عورتوں کی جانچ پڑتال اور نکاح کے احکام۔	〃	۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۲	〃	۱۰	۱۴، ۱۶
	مومن عورتوں سے بیعت کے احکام	〃	۴۴۵ ۴۵۰	〃	۱۲	۱۸، ۲۳
	اُن لوگوں کو دوست نہ بناؤ جن پر اللہ نے غضب فرمایا ہے۔	〃	۴۵۰	〃	۱۳	۲۴
	اللہ کو سخت ناپسند ہے کہ تم کہو وہ بات جو کرتے نہیں۔	〃	۴۵۴	الصف	۲، ۳	۲
	اللہ کو وہ لوگ پسند ہیں جو اُس کی راہ میں سیسہ پلائی ہوئی دیوار بن کر لڑیں۔	〃	۴۵۶	〃	۴	۳
	ظالموں کو اللہ ہدایت نہیں دیا کرتا	〃	۴۷۶	〃	۷، ۸	۹، ۱۲
	جہاد کرو اللہ کی راہ میں اپنے مالوں سے اور اپنی جانوں سے۔	〃	۴۷۸	〃	۱۱	۱۵، ۱۶
	اللہ کے مددگار بنو عیسیٰؑ کے حواریوں کی طرح۔	〃	۴۷۹	〃	۱۴	۱۹، ۲۱
	نبی امیؐ اللہ کی آیات سناتا ہے اور ان کی زندگی سنوارتا ہے۔	〃	۴۸۶ ۴۸۷	الجمعہ	۲	۳، ۴
	جمعہ کے دن اللہ کے ذکر کی طرف دوڑو اور خرید و فروخت چھوڑ دو۔	〃	۴۹۲، ۴۹۷	〃	۹، ۱۰	۱۴، ۱۸
	مال و اولاد اللہ کی یاد سے غافل نہ کردیں۔	〃	۵۲۱، ۵۲۲	المنٰفقون	۹، ۱۰	۱۷، ۱۸
	تمہارے مال و اولاد ایک آزمائش ہے۔	〃	۵۴۳، ۵۴۷	التغابن	۱۴، ۱۷	۲۹، ۳۴
	عورتوں کو اُن کی عدت کے لیے طلاق دیا کرو۔	〃	۵۵۳ ۵۶۳	الطلاق	۱	۱
	عدت کے شمار کے احکام۔	〃	۵۶۲، ۵۶۳	〃	۲	۲، ۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حیض سے مایوس ہو جانے والی عورتوں کے لیے تین ماہ کی مدت۔	پنجم	۵۶۸، ۵۷۰	الطلاق	۴	۱۲، ۱۴
	زمانہ عدت میں نان و نفقہ کی ذمہ داری کے احکام۔	//	۵۷۳ ۵۷۶	//	۶	۱۶
	حاملہ عورت کے عدت کے احکام۔	//	۵۷۷، ۵۷۸	//	۶، ۷	۱۷، ۱۹
	اسلام کے عائلی اور بین الاقوامی قانون ریاست خدا کے احکام ہیں جو بندوں کے معاملات میں علم اور حکمت کی بنا پر فیصلہ کرتا ہے۔	//	۴۲۷، ۴۴۴	الممتحنہ	۱۰	۱۶
	احکامِ الٰہی کی پابندی ہی انسان کے لیے بہتر ہے۔	//	۲۶	محمدؐ	۲۱، ۲۲	۲۲، ۳۴
	اللہ کی حلال کی ہوئی چیزوں کو حرام کرنے کے احکام۔	ششم	۱۵	التحریم	۱	۱، ۳
	کفارہ دے کر قسموں سے نکلنے کے احکام۔	//	۱۸	//	۲	۴، ۵
	نبیؐ کی بیویوں کے متعلق احکام۔	//	۲۶، ۲۸	//	۵	۱۰، ۱۴
	اہلِ ایمان کو جہنم سے بچنے اور جنت میں داخلے کے احکام۔	//	۲۹، ۳۲	//	۶، ۸	۱۶، ۲۲
	کفار اور منافقین سے جہاد کرو اور سختی کے ساتھ پیش آؤ۔	//	۳۳	//	۹	۲۳
	اپنے رب عظیم کے نام کی تسبیح کرو۔	//	۸۱	الحاقہ	۵۲	—
	پس اے نبیؐ صبر کرو، شائستہ صبر	//	۸۷	المعارج	۵	۶
	اہلِ ایمان کی علامات، نماز کی پابندیاں، سائل کا حق، اور امانتوں کی حفاظت۔	//	۹۰، ۹۲	//	۲۲، ۳۵	۱۴، ۲۳
	اللہ معافی مانگنے والوں کو مال و اولاد سے نوازتا ہے۔	//	۱۰۰	نوح	۱۰، ۱۲	۱۲
	اللہ کو خالص کر کے پکارنا اور کسی کو شریک نہ کرنا۔	//	۱۱۹	الجن	۱۸، ۲۰	۱۹، ۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تہجد کے احکام۔	ششم	۱۲۶	المزمل	۱، ۵	۱، ۵
	قرآن پڑھنے کے لیے رات کا وقت زیادہ موزوں ہے۔	//	۱۲۹	//	۶	۸
	جتنا قرآن آسانی سے پڑھ سکتے ہو پڑھ لیا کرو۔	//	۱۳۲، ۱۳۴	//	۲۰	۲۱
	اللہ تعالےٰ کی طرف سے نبیؐ کو اپنے فرض کو ثابت قدمی اور مستقل مزاجی سے انجام دینے کی ہدایات اور اس راستے کی مشکلات سے آگاہی۔	//	۱۴۲	المدثر	۱، ۷	۱، ۷
	نذر کی قسمیں اور ان کی تفصیل۔	//	۱۹۰، ۱۹۶	الدھر	۷	۱۰
	اللہ کی مدد میں، مسکین، یتیم اور قیدی کو کھانا کھلانے کے احکام۔	//	۱۹۶، ۱۹۷	//	۸، ۱۱	۱۱، ۱۵
	صبح و شام اللہ کو یاد کرنے اور اس کی تسبیح کے احکام۔	//	۲۰۲	//	۲۵، ۲۶	۳۰
	طالبِ حق کی طرف توجہ دینے کے احکام۔	//	۲۵۴، ۲۵۵	عبس	۴، ۱۶	۲، ۷
	ناپ تول میں کمی کرنے والوں کے لیے احکام۔	//	۲۸۰	المطففین	۱، ۶	۱، ۳
	مجرموں کو دردناک عذاب کی بشارت اور ایمان والوں کو ختم نہ ہونے والا اجر۔	//	۲۹۱	الانشقاق	۲۰، ۲۵	۱۱، ۱۳
	اپنے رب برتر کے نام کی تسبیح کرو۔	//	۳۱۰	الاعلیٰ	۱	۱
	نافع نصیحت کرنے کے احکام۔	//	۳۱۳	//	۹	۱۰
	انکار کرنے والوں کو اللہ بھاری سزا دے گا۔	//	۳۲۲	الغاشیہ	۲۳، ۲۴	—
	یتیموں، مسکینوں سے بے توجہی کرنے اور میراث کا مال کھا جانے والوں کو تنبیہ۔	//	۳۳۱	الفجر	۱۷، ۲۰	۱۰، ۱۴
	انسان کے لیے دو راستے ایک بلندی کی طرف اور دوسرا پستی کی طرف جاتا ہے۔	//	۳۴۱، ۳۴۳	البلد	۱۴، ۱۷	۱۲، ۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	فلاح پا گیا جس نے نفس کا تزکیہ کیا اور نامراد ہوا جس نے اُس کو دبا دیا۔	ششم	۳۵۱	الشمس	۹، ۱۰	۶
	یتیم اور سائل کو نہ جھڑکو اور اپنے رب کی عظمت کا اظہار کرو۔	″	۳۷۳	الضحیٰ	۹، ۱۱	۹، ۱۱
	جب فارغ ہو تو عبادت کی حقیقت اور اپنے رب کی طرف راغب ہو۔	″	۳۷۸	الم نشرح	۷، ۸	۵
	انسان کو بہترین ساخت پر پیدا کیا اور پھر نیچوں سے نیچ کر دیا، سوائے اُن لوگوں کے جو ایمان لائے اور نیک عمل کیے۔	″	۳۸۷، ۳۸۸	التین	۴، ۶	۳، ۵
	یہی نہایت صحیح و درست دین ہے۔ یکسو ہو کر نماز قائم کریں اور زکوٰۃ دیں۔	″	۴۱۳	البیّنہ	۵	۷
	انسان خسارے میں ہے سوائے اُن لوگوں کے جو ایمان لائے نیک عمل اور صبر کی تلقین کرتے ہیں۔	″	۴۴۹	العصر	۱، ۳	۱
	اُس رب کی عبادت جس نے بھوک سے بچایا اور امن عطا کیا۔	″	۴۷۷	قریش	۳، ۴	۳، ۵
	دکھاوے اور ریاکاری کے لیے نماز پڑھنے والوں کے احکام۔	″	۴۸۱	الماعون	۴، ۶	۸، ۱۰
	کافروں کے لیے اُن کا دین اور میرے لیے میرا دین۔	″	۵۰۳	الکفرون	۱، ۶	۱، ۵
	اپنے رب کی حمد کے ساتھ تسبیح کرو اور مغفرت کی دُعا مانگو۔	″	۵۱۶	النصر	۳	۴
۱۱	**آخرت**: (دیکھو "حشر"، "زندگی بعد موت"، "قیامت"، اور "جزا و سزا") عقیدۂ آخرت کی تشریح۔ اس کا اطلاق عقائد					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کے مجموعے پر ہوتا ہے۔	اوّل	۵۱	البقرہ	۴	۸
	آخرت پر یقین فرمانبرداری کے لیے ضروری ہے۔	″	۷۴	″	۴۶	۶۱
	آخرت کا آنا یقینی ہے۔	″	۲۴۲	آل عمران	۲۵	-
	موت کے بعد دوسری زندگی	″	۶۰	البقرہ	۲۸	-
	عقیدۂ آخرت کے اخلاقی نتائج	″	۷۴	″	۴۶	۶۱
	طالوت کا اپنے لشکر کو پانی سے سیراب ہونے پر انتباہ۔	″	۱۹۰	″	۲۴۹	۲۷۲،۲۷۱
	آخرت کے عقیدے میں خرابی آجانے کے نتائج۔	″	۷۴	″	۴۸	۶۳
	بنی اسرائیل کا عذاب دوزخ کے متعلق غلط عقیدہ۔	″	۲۴۲	آل عمران	۲۵،۲۳	۲۳،۲۲
	دنیا کو آخرت پر ترجیح دینے کے نتائج۔	″	۹۰	البقرہ	۸۲،۸۱	-
	آخرت کی باز پرس کن چیزوں پر ہوتی ہے۔	″	۱۱۴	″	۱۳۴	۱۳۴
	آخرت میں ہر ایک سے اُس کے اپنے اعمال کے متعلق پوچھا جائے گا۔	″	۱۱۸	″	۱۴۱	-
	بڑے اور چھوٹے گناہوں میں اُصولی فرق۔	″	۳۴۶	النساء	۳۱	۵۳
	آخرت میں شہادت الناس کے فریضے کی جوابدہی۔	″	۱۱۹	البقرہ	۱۴۳	۱۴۴
	آخرت میں گمراہ کن پیشواؤں کی روش۔	″	۱۳۲	″	۱۶۶	۱۶۵
	غلط راہنماؤں کے پیچھے چلنے والوں کی حسرت ناکام۔	″	۱۳۲	″	۱۶۷	۱۶۵
	دنیا پرستوں کے لیے آخرت میں کوئی حصہ نہیں۔	″	۱۵۷	″	۲۰۰	-
	آخرت کی فلاح کا مدار کثرتِ رزق پر نہیں بلکہ تقویٰ پر ہے۔	″	۱۶۲	″	۲۱۲	-
	خدا کی رحمت کے جائز اُمیدوار کون ہیں۔	″	۱۶۶	″	۲۱۸	۲۳۴
	وہاں نہ لین دین ہوگا نہ دوستی اور نہ ہی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سفارش چلے گی۔	اوّل	۱۹۳	البقرہ	۲۵۴	۲۷۷
	اللہ کے سوا وہاں کوئی مددگار نہ پائیں گے۔	//	۴۳۰	النساء	۱۷۳	-
	اُس روز کسی قسم کا فدیہ قبول نہ کیا جائے گا۔	//	۵۵۰	الانعام	۷۰	-
	ریاکارانہ اعمال وہاں بے برگ و بار ثابت ہونگے۔	//	۲۰۶	البقرہ	۲۶۶	۳۰۷
	دنیوی سزا اُخروی سزا سے نہیں بچا سکتی۔	//	۴۶۵	المائدہ	۳۳	۵۵، ۵۶
	فرداً فرداً جواب دہی کی ذمہ داری۔	//	۲۲۳	البقرہ	۲۸۴	۳۳۵، ۳۳۶
	وہ سب تم میں گم ہو جائیں گے جن کا تم زعم رکھتے تھے۔	//	۵۶۵	الانعام	۹۴	-
	مکافاتِ عمل قابل انتقال چیز نہیں۔	//	۲۲۴	البقرہ	۲۸۶	۳۳۸، ۳۳۹
	مرغوبات دنیا کے مقابلے میں انعام آخرت۔	//	۲۳۸	آلِ عمران	۱۴، ۱۵	۱۱، ۱۲
	کیے کا پورا پھل پانے کا دن۔	//	۲۴۴	//	۳۰	۲۷
	مجرمین کی بعد از وقت پشیمانی۔	//	۲۴۵	//	۳۰	۲۷
	آخرت میں تمام اختلافات کا آخری فیصلہ۔	//	۲۵۹	//	۵۵	-
	// // //	//	۴۷۸	المائدہ	۴۸	۸۱
	تمہارا رب تمہارے اختلافات کی حقیقت کھول دے گا۔	//	۶۰۶	الانعام	۱۶۴	-
	وہاں کن لوگوں کے لیے محرومی ہے۔	//	۲۶۶	آلِ عمران	۷۷	۶۵
	جو شخص کوئی اور طریقہ اختیار کرنا چاہے وہاں وہ ناکام ہوگا۔	//	۲۷۰	//	۸۵	-
	حالتِ کفر میں مرنے والوں کو کوئی چیز عذاب سے نہ بچا سکے گی۔	//	۲۷۲	//	۹۱	-
	وہاں کچھ لوگ سُرخرو ہوں گے اور کچھ کا مُنہ کالا ہوگا۔	//	۲۷۸	//	۱۰۶، ۱۰۷	-
	کفر مزرعہ آخرت کے لیے تباہ کن ہے۔	//	۲۸۲	//	۱۱۷	۹۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جو ثواب آخرت کے ارادہ سے کام کرے وہی ثوابِ آخرت پائے گا۔	اوّل	۲۹۲	آلِ عمران	۱۴۵	۱۰۵، ۱۰۶
	خائن اپنی خیانت سمیت حاضر ہوں گے (جنگِ اُحد میں تیر اندازوں کے واقعہ کے متعلق)	//	۲۹۹	//	۱۶۱	۱۱۴
	اقوال و اعمال کا ریکارڈ رکھا جا رہا ہے۔	//	۳۰۶	//	۱۸۰	۱۲۷
	سب کچھ نامۂ اعمال میں ثبت ہے۔	//	۳۰۷	//	۱۸۱	۱۲۸
	نگرانی والے فرشتے ایک ایک بات پر نگاہ رکھتے ہیں۔	//	۵۴۷	الانعام	۶۱	۴۰
	اصل کامیابی اُس کی ہے جو آتش دوزخ سے بچ جائے۔	//	۳۰۸	آلِ عمران	۱۸۵	۱۳۰
	اس کے مقابلے میں دنیوی زندگی کی حقیقت۔	//	۳۰۸	//	۱۸۵	۱۳۰
	آخرت کے مقابلے میں دنیا کا سرمایۂ زندگی بہت تھوڑا ہے۔	//	۳۷۴	النّساء	۷۷	-
	دنیا کی زندگی تو ایک کھیل اور تماشہ ہے۔	//	۵۳۳	الانعام	۳۲	۲۰
	آخرت کے دلائل کے لیے زمین اور آسمانوں کی پیدائش اور رات اور دن کے باری باری آنے کی مثال۔	//	۳۱۱	آلِ عمران	۱۹۱	۱۳۵، ۱۳۶
	اُس دن اچھے لوگوں کے اعمال ضائع نہیں کیے جائیں گے۔	//	۳۱۲	//	۱۹۵	۱۳۹، ۱۴۰
	آخرت کے محاسبے میں افرادِ انسانی کے درمیان مساوات۔	//	۳۱۳	//	۱۹۶، ۱۹۸	-
	قوموں پر اُن کے انبیاء سے شہادت طلبی۔	//	۳۵۳	النّساء	۴۱	۶۴
	// // //	//	۵۱۲	المائدہ	۱۰۹	۱۲۲، ۱۲۴
	وہاں کوئی بات چھپی نہ رہ جائے گی۔	//	۳۵۴	النّساء	۴۲	-
	آخرت کے لیے دنیوی مفاد کی قربانی۔	//	۳۷۲	//	۷۴	۱۰۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن کے قتل عمد کی اُخروی سزا ابدی جہنم ہے۔	اوّل	۳۸۴	النّساء	۹۳	-
	وہاں کمزور ہونے کا بہانہ کام نہ دے گا۔	//	۳۸۷	//	۹۷	۱۲۹، ۱۳۰
	وہاں کا انجام کس کی خوش خیالیوں پر موقوف نہیں۔	//	۳۹۹	//	۱۲۳	-
	وہاں اعمال اپنا ٹھیک ٹھیک پھل دیں گے۔	//	۴۰۰	//	۱۲۴	-
	وہاں کیسے لوگ دیوالیہ ہوں گے۔	//	۴۴۷	المائدہ	۵	۲۳
	دنیا کی کارگزاری کے واضح ہونے کا دن۔	//	۴۵۵	//	۱۴	-
	اُس دن اللہ تمہیں بتا دے گا کہ تم کیا کرتے رہے ہو۔	//	۵۱۰	//	۱۰۵	۱۱۹
	اللہ کو ساری پوشیدہ حقیقتوں کا علم ہے۔	//	۵۱۶	//	۱۱۶، ۱۱۷	-
	اللہ اُس وقت بتا دے گا کہ وہ کیا کرتے رہے ہیں۔	//	۵۷۱	الانعام	۱۰۸	۷۳
	وہاں ظالمین کا کوئی مددگار نہ ہوگا۔	//	۴۸۹	المائدہ	۷۲	-
	خدا کی پیشی میں لوگوں کو گھیر کر حاضر کیا جائیگا۔	//	۵۰۵	//	۹۶	-
	// // //	//	۵۳۰	الانعام	۲۲	-
	سب کو خدا کی طرف پلٹ کر جانا ہے۔	//	۵۱۰	المائدہ	۱۰۵	۱۱۹
	اللہ تمہارے اختلافات کی حقیقت کھول دیگا۔	//	۶۰۶	الانعام	۱۶۴	۱۴۵
	حضرت عیسیٰؑ سے آخرت میں شہادت طلبی۔	//	۵۱۲	المائدہ	۱۱۰	-
	حضرت عیسیٰؑ پر جرح اور آپؑ کا صفائی کا بیان	//	۵۱۵، ۵۱۶	//	۱۱۶	۱۳۰
	آخرت میں اپنی اُمت کے لیے حضرت عیسیٰؑ کی عاجزانہ شفاعت۔	//	۵۱۷	//	۱۱۸	-
	وہاں صرف سچوں کے لیے اُن کی سچائی نافع ہوگی۔	//	۵۱۷	//	۱۱۹	-
	مشرکین سے یہ سوال کہ اب تمہارے وہ خود ساختہ شریک کہاں ہیں۔	//	۵۳۰	الانعام	۲۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دوزخ کے کنارے پہنچ کر یہ تمنا کہ کاش دنیا میں جاکر تلافی کرنے کا ایک موقع ملے۔	اوّل	۵۳۲	الانعام	۲۷	—
	وہاں حقیقت پوری طرح بے نقاب ہوگی۔	//	۵۳۲	//	۲۸	۱۹
	اس کے بارے میں دنیا پرستوں کی غفلت۔	//	۵۳۳	//	۳۰	-
	اصل جائے قرار وہی ہے۔	//	۵۳۳	//	۳۲،۳۱	۲۰
	آخرت کے بارے میں دنیا پرستوں کے جھوٹے بھروسوں کی نفی۔	//	۵۴۳	//	۵۱	۳۳
	وہاں کوئی ایسا ذی اقتدار نہ ہوگا جو کسی کی حمایت نصرت اور سفارش کر سکے۔	//	۵۴۳	//	۵۱	۳۳
	وہاں کسی کی جواب دہی کی ذمہ داری دوسرے پر نہیں ہوگی۔	//	۵۴۴	//	۵۲	۳۴ ۳۵
	وہاں ظالموں کا حساب متقیوں سے نہ لیا جائے گا۔	//	۵۴۹	//	۶۹	۴۵
	آخرت کو ماننے والوں کا عملی رویہ۔	//	۵۶۴	//	۹۲	۶۱
	ظالموں کی حالت۔ سکرات موت کے عالم میں۔	//	۵۶۴	//	۹۳	-
	وہاں متوقع سفارشیوں کا کھو جانا۔	//	۵۶۵	//	۹۴	-
	تن تنہا خدا کے حضور پیشی۔	//	۵۶۵	//	۹۴	-
	وہاں دنیوی رابطوں کا ٹوٹ جانا۔	//	۵۶۵	//	۹۴	-
	اُس کو نہ ماننے والوں کا خود فریبیوں میں مگن ہونا۔	//	۵۷۴	//	۱۱۲	۷۹
	آخرت میں شیاطین جن سے خطاب۔	//	۵۸۰	//	۱۲۸	۹۶،۹۴
	وہاں مجرمین کا اپنے اوپر خود گواہ ہونا۔	//	۵۸۱	//	۱۳۰	۹۸
	وہاں مقدمہ کی باقاعدہ کارروائی کر کے اتمام حجت کیا جائے گا۔	//	۵۸۲	//	۱۳۱،۱۳۰	۱۰۰،۹۹
	اللہ نیکی کا اجر دس گنا اور بدی کا بدلہ برابر					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دے گا۔	اوّل	۶۰۴	الانعام	۱۶۰	-
	وہاں کسی پر ظلم نہ ہوگا۔	//	۶۰۵	//	۱۶۰	-
	توحید کے بعد اسلام کا دوسرا بنیادی عقیدہ کہ واپس جاکر رب کو حساب دینا ہے۔	دوم	۲۶۳	یونس	۴	۸، ۱۰
	آخرت اور اُس کے دلائل۔	//	۸	الاعراف	۶	۶، ۷
	دوہرا عذاب، ایک عذاب خود گمراہی اختیار کرنے کا اور دوسرا عذاب دوسروں کو گمراہ کرنے کا۔	//	۲۶	//	۳۸	۳۰
	اُسی کی طرف سب کو پلٹ کر جانا ہے یہ اللہ کا پکا وعدہ ہے۔	//	۲۶۳	یونس	۴	۸، ۱۰
	اللہ تخلیق کی ابتدا بھی کرتا ہے اور اُس کا اعادہ بھی۔	//	۲۸۳	//	۳۴	۴۱، ۴۲
	مرنے کے بعد دوبارہ اُٹھائے جانے کو منکرین جادوگری سے تعبیر کرتے ہیں۔	//	۳۲۴، ۳۲۵	ہود	۷	۹
	آخرت کے لانے میں زیادہ تاخیر نہیں ہے۔	//	۳۶۷، ۳۶۸	//	۱۰۳، ۱۰۴	۱۰۵
	مجرموں پر سے اللہ کا عذاب ٹالا نہیں جا سکتا۔	//	۴۳۸	یوسف	۱۱۰	-
	موت کے بعد دوسری زندگی وجزا وسزا کے متعلق رسولؐ کی خبریں برحق ہونے پر شہادت دیتے ہیں۔	//	۴۴۳، ۴۴۴	الرعد	۲	۷
	کفار کا یہ قول کہ جب ہم مر کر مٹی ہو جائیں گے تو کیا نئے سرے سے پیدا کیے جائیں گے۔	//	۴۴۶	//	۵	۱۲، ۱۳
	اللہ کی حکمت یہ تقاضا کرتی ہے کہ مرنے کے بعد سب کو دوبارہ اکٹھا کرے۔	//	۵۰۳، ۵۰۴	الحجر	۲۵	۱۶
	آخرت کے امکان کے دلائل۔	//	۵۴۱، ۵۴۲	النحل	۳۸، ۴۰	۳۵، ۳۶
	زندگی بعد موت کی مثال اس طرح سے ہے جس طرح بارش سے مردہ پڑی ہوئی زمین					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	میں جان پڑھ جاتی ہے۔	دوم	۵۴۹،۵۵۰	النحل	۶۵	۵۳ الف
	زندگی اور موت دونوں اللہ کے قبضہ قدرت میں ہیں۔	//	۵۵۳	//	۷۰	۶۰، ۶۱
	آخرت کی ضرورت۔	//	۲۶۳،۲۶۴	یونس	۴	۸، ۱۰
	مرنے کے بعد زندہ کرنا اللہ نے اپنے اوپر لازم کر لیا ہے۔	//	۵۴۱	النحل	۳۸	-
	نظامِ کائنات سے اس کے وقوع پر استدلال۔	//	۲۶۴،۲۶۵	یونس	۵، ۶	۱۱
	جزا اور مکافات عمل اس سلطنتِ کائنات کا ایک مستقل قانون ہے۔	//	۳۶۷	ہود	۱۰۳	۱۰۵
	اس کے حق میں تجربی استدلال۔	//	۲۶۶	یونس	۷، ۸	۱۲
	عقیدہ آخرت کے اخلاقی نتائج۔	//	۱۳۷،۱۳۸	الانفال	۲۴، ۲۵	۱۹، ۲۰
	دنیوی زندگی کا یہ سب سروسامان آخرت میں بہت تھوڑا نکلے گا۔	//	۱۹۴	التوبہ	۳۸	۳۹
	// // //	//	۲۱۹	//	۷۹، ۸۰	۸۷
	// // //	//	۲۲۵	//	۹۴، ۹۶	۹۴
	// // //	//	۲۲۹،۲۳۱	//	۱۰۵	۹۹، ۱۰۰
	اس کا وقوع عقل و انصاف کا تقاضا ہے۔	//	۲۶۳،۲۶۴	یونس	۴	۱۰
	عقیدۂ آخرت جس کے مطابق جزا اور مکافات کا ایک مستقل قانون ہے۔	//	۳۶۷	ہود	۱۰۳	۱۰۵
	اللہ کے مقابلے میں کوئی پیر یا فقیر برے اعمال کی پاداش سے نہیں بچا سکتا۔	//	۴۴۹	الرعد	۱۱	۱۹
	کوئی حاکم یا لیڈر خدا کے عذاب سے ذرہ برابر بھی نہ بچا سکے گا۔	//	۴۸۱	ابراہیم	۲۱	۲۸، ۲۹
	اللہ نے تمہیں کان، آنکھیں اور سوچنے والے دل دیے اس لیے کہ تم شکر گزار بنو۔	//	۵۵۹	النحل	۷۸	۷۲، ۷۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اپنی قسموں کو ایک دوسرے کو دھوکہ دینے کا ذریعہ نہ بنالینا۔	دوم	۵۶۹	النحل	۹۴	۹۵
	کوئی بوجھ اُٹھانے والا دوسرے کا بوجھ نہ اُٹھائے گا۔	//	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۵، ۱۷
	آخرت کے طلبگار دنیا پرست لوگوں پر فضیلت رکھتے ہیں۔	//	۶۰۸	//	۲۱	۲۲، ۲۳
	منکرینِ آخرت کی اس دلیل کا جواب کہ بہت سے لوگ آخرت کو نہ ماننے کے باوجود بااخلاق ہوتے ہیں۔	//	۲۶۶	یونس	۷، ۸	۱۲
	آخرت کا انکار دراصل خدا کا انکار ہے۔	//	۴۴۶	الرعد	۵	۱۲، ۱۳
	آخرت کو نہ ماننے کے نتائج۔	//	۷۹	الاعراف	۱۴۷	۱۰۵
	// // //	//	۲۲۶	التوبہ	۹۷	۹۵
	آخرت پر یقین نہ رکھنے والوں کو اُن کی سرکشی میں بھٹکنے کے لیے چھوٹ دے دیتے ہیں۔	//	۲۷۰	یونس	۱۱، ۱۲	۱۵
	آخرت کو نہ ماننے والے گھمنڈ میں پڑ گئے ہیں۔	//	۵۲۳، ۵۲۴	النحل	۲۲، ۲۵	۲۰، ۲۲
	جو کوئی عاجلہ کا خواہش مند ہو اسے یہیں ہم دے دیتے ہیں۔	//	۶۰۷، ۶۰۸	بنی اسرائیل	۱۸، ۲۱	۱۹، ۲۲
	آخرت پر ایمان نہ لانے والوں کے دل پر قفل چڑھ جاتے ہیں۔	//	۶۱۹، ۶۲۰	//	۴۵، ۴۶	۵۱، ۵۲
	آخرت پر دنیا کو ترجیح دینے کے نتائج	//	۱۹۴	التوبہ	۳۸	۳۹
	// // //	//	۴۷۰	ابراہیم	۳	۳، ۴
	// // //	//	۵۷۵	النحل	۱۰۶، ۱۰۷	۱۰۹
	انکارِ آخرت کی غیر معقولیت۔	//	۲۸	الاعراف	۳۸	۳۰
	نیکی بدی اور غلطی کے اثرات چلتے رہتے ہیں ان کے ثمرات دوسروں پر مترتب ہوتے ہیں۔	//	۵۷۵	النحل	۱۰۶، ۱۰۷	۱۰۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کا قول کہ ہم مر کر مٹی ہو جائیں گے سراسر جہنم کی تیاری ہے۔	دوم	۴۴۶	الرعد	۵	۱۲،۱۳
	منکرین آخرین بدترین صفات سے متصف ہونے کے لائق ہیں۔	″	۵۴۸	النحل	۶۰	-
	منکرین آخرت کا انجام۔	″	۳۲	الاعراف	۴۴،۴۵	-
	اللہ انہیں اُسی طرح سے بھلا دے گا جس طرح سے وہ آخرت کو بھلا رہے تھے۔	″	۳۴	″	۵۱	۳۵
	آخرت کی پیشی کا جس نے انکار کیا اُس کے سارے اعمال ضائع ہو گئے۔	″	۷۹	″	۱۴۷	۱۰۵
	بدوی عربوں کا کفر و نفاق کی وجہ سے دین کی حدود سے ناواقف رہنا۔	″	۲۲۶	التوبہ	۹۷	۹۵
	سابقہ زندگی میں تھوڑی سی منفعتوں کی خاطر ابدی مستقبل کو خراب کرنے کی حماقت۔	″	۲۸۹	یونس	۴۵	۵۳
	اُن کو سب قیاسات زندگی بعد موت کے متعلق غلط نکلیں گے۔	″	۳۳۲	ہود	۲۱	۲۶
	کافر نعمت لوگوں کے لیے جہنم کو قید خانہ بنا رکھا ہے۔	″	۶۰۲	بنی اسرائیل	۸	۱۰
	عالم آخرت کے احوال بیان کرنے کا مقصد دعوت فہمائش اور تنبیہ۔	″	۲۵۹	یونس	(مباحث)	-
	عالم آخرت کا نقشہ۔	″	۳۲،۳۴	الاعراف	۴۶،۵۱	۳۴،۳۵
	″ ″ ″	″	۳۶۶	ہود	۹۸،۹۹	۱۰۴
	″ ″ ″	″	۴۹۲،۴۹۳	ابراہیم	۴۶،۵۱	۵۵،۵۸
	فدیے اور غنائم وصول کرنے سے پیشتر کفر کی طاقت کو کچلنا لازمی ہے۔	″	۱۵۸	الانفال	۶۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا اجر زیادہ بہتر ہے جو ایمان لائے اور خدا ترسی کرتے رہے۔	دوم	۴۱۴	یوسف	۵۷	۴۹
	دنیاوی تھوڑے فائدے کے لیے آخرت کے اجر کو نہ بیچو۔	″	۵۶۹	النحل	۹۵	۹۷
	وہی عمل مقبول ہے جو آخرت کے لیے کیا جائے۔	″	۶۰۷	بنی اسرائیل	۱۹	۲۱
	عقیدہ آخرت کی اہمیت۔	″	۵۵۹	النحل	۷۷	۷۱
	″ ″ ″	″	۵۶۹	″	۹۵	۹۶، ۹۷
	آخرت کے مقابلے میں دنیا کی بے حقیقتی۔	″	۱۹۴	التوبہ	۳۸	۳۹
	انکار کرنے والوں کو مستقبل کے مقابلہ میں اپنا ماضی نہایت حقیر محسوس ہوگا۔	″	۲۸۹	یونس	۴۵	۵۳، ۵۴
	″ ″ ″	″	۴۵۸	الرعد	۲۶	۴۲
	″ ″ ″	″	۵۶۹	النحل	۹۵	۹۶، ۹۷
	اہلِ ایمان کے اجر کو آخرت پر کیوں مؤخر کیا گیا ہے۔	″	۲۳۷	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶
	عقیدہ آخرت کی تفصیلات۔	″	۲۶۳	یونس	۴	۷، ۸، ۱۰
	وہاں کی کامیابی کسی کا ذاتی یا خاندانی اجارہ نہیں ہے۔	″	۹۴	الاعراف	۱۶۹	۱۳۰
	وہاں کوئی شخص فدیہ دے کر نہ چھوٹ سکے گا۔	″	۲۹۱	یونس	۵۴	۵۹
	″ ″ ″	″	۴۵۴	الرعد	۱۸	۳۳، ۳۴
	وہاں نجات خریدی نہ جا سکے گی۔	″	۴۸۷	ابراہیم	۳۱	۴۱، ۴۲
	وہاں دوستیاں کام نہ آئیں گی۔	″	۴۸۷	″	۳۱	۴۲
	وہاں پیشوا اپنے پیروؤں کے کسی کام نہ آسکیں گے۔	″	۴۸۱	″	۲۱	۲۹
	وہاں اللہ کی پکڑ سے بچانے والا کوئی نہ ہوگا۔	″	۲۸۰	یونس	۲۷	۳۵
	″ ″ ″	″	۳۳۲	ہود	۲۰	۲۴، ۲۵
	″ ″ ″	″	۴۸۱	ابراہیم	۲۱	۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جو دنیا میں اندھا بن کر رہا وہاں بھی اندھا ہی رہے گا۔	دوم	۶۳۲	بنی اسرائیل	۷۲	-
	وہاں ہر شخص اپنے کیے کا نتیجہ دیکھ لے گا۔	//	۲۸۱	یونس	۳۰	-
	وہاں اللہ بتا دے گا کہ لوگ دنیا میں کیا کر کے آئے ہیں۔	//	۲۲۵	التوبہ	۹۵	-
	// // //	//	۲۳۱	//	۱۰۵	۱۰۰
	// // //	//	۲۷۹	یونس	۲۳	-
	جو شخص آخرت کی بھلائی کا طالب نہ ہوا اس کے لیے وہاں کوئی بھلائی نہیں۔	//	۳۲۹	ہود	۱۵، ۱۶	۱۵، ۱۶
	وہاں تمام اختلافات کی حقیقت کھول دی جائے گی۔	//	۵۶۸	النحل	۹۲	۹۲
	وہاں سب اللہ کے سامنے بے نقاب ہونگے۔	//	۴۸۱	ابراہیم	۲۱	۲۸، ۲۹
	// // //	//	۴۹۲	//	۴۸	۵۷
	ہر شخص کی انفرادی ذمہ داری الگ الگ تشخیص کی جائے گی۔	//	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۶
	وہاں کوئی شخص اس عذر پر نہ چھوٹ سکے گا کہ وہ گمراہ لوگوں میں پیدا ہوا تھا۔	//	۹۷	الاعراف	۱۷۳	۱۲۵
	وہاں باز پرس سراسر رسالت کی بنیاد پر ہو گی یا بے خبر تھا۔	//	۸	//	۶	۶، ۷
	انجام کی بھلائی کا انحصار کس چیز پر ہے۔	//	۶۱۶	بنی اسرائیل	۳۶، ۳۷	۴۲، ۴۳
	وہاں کام آنے والی چیزیں کیا ہیں۔	//	۱۹۴	التوبہ	۳۸	۳۹
	// // //	//	۴۵۵، ۴۵۶	الرعد	۲۰، ۲۲	۳۷، ۴۰
	وہاں جزا و سزا رسالت کے اقرار و انکار کی بنیاد پر ہو گی۔	//	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۷
	وہاں میزان عدل میں وزن اور حق دونوں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایک دوسرے کے ہم معنیٰ ہوں گے۔	دوم	۹	الاعراف	۸، ۹	۸، ۹
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	یونس	۲۸، ۲۹	۳۶، ۳۷
	وہاں اللہ پر جھوٹ گھڑنے والوں پر خدا کی لعنت کا اعلان ہوگا۔	〃	۳۳۱	ہود	۱۸	۲۰، ۲۱
	وہاں کس طرح انسان پر حجت قائم کی جائیگی۔	〃	۹۶، ۹۷	الاعراف	۱۷۲	۱۳۴
	〃 〃 〃	〃	۹۷	〃	۱۷۳	۱۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	یونس	۲۸، ۳۰	۳۶، ۳۷
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲	النحل	۸۴	۸۰، ۸۱
	〃 〃 〃	〃	۵۶۴	〃	۸۹	۸۶، ۸۷
	وہاں کس طرح خدا کی عدالت میں مجرموں کی پیشی ہوگی۔	〃	۳۳۱	ہود	۱۸، ۱۹	۲۰، ۲۳
	نامۂ اعمال کس طرح دیا جائے گا۔	〃	۶۳۲	بنی اسرائیل	۷۱، ۷۲	۸۶
	گواہ پیش ہوں گے۔	〃	۳۳۱	ہود	۱۸	۲۰، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲	النحل	۸۴	۸۰، ۸۱
	〃 〃 〃	〃	۵۶۴	〃	۸۹	۸۶، ۸۷
	〃 〃 〃	〃	۶۳۲	بنی اسرائیل	۷۱	۸۶
	اعمال کا حساب کس طرح لیا جائے گا۔	〃	۴۵۴	الرعد	۱۸	۳۳، ۳۴
	اعمال کے تولے جانے کا مطلب۔	〃	۹	الاعراف	۸، ۹	۸، ۹
	سخت اور نرم حساب فہمی کا مطلب اور اس کا قاعدہ۔	〃	۴۵۴	الرعد	۱۸	۳۴
	اللہ کو حساب لینے میں دیر نہ لگے گی۔	〃	۴۶۶	〃	۴۱	-
	وہاں بُرے راہنما اور اُن کے پیرو آپس میں دشمن ہوں گے۔	〃	۲۶	الاعراف	۳۷، ۳۸	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۲۹	〃	۳۹	۳۱
	وہاں شیطان اپنے پیروؤں کو ملزم ٹھہرائے گا۔	〃	۴۸۱	〃	۲۲	۳۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مشرکین کے معبود اُن کو جھوٹا قرار دیں گے۔	دوم	۵۶۳	النحل	۸۶	۸۳
	مشرکین کے معبود انہیں کہیں نہ ملیں گے کہ سفارش کے لیے آئیں۔	//	۵۳۵	//	۲۷	۲۳
	وہاں مشرکین کا عقیدہ شفاعت غلط ثابت ہوگا۔	//	۳۵	الاعراف	۵۳	۳۹،۳۸
	// // //	//	۳۳۲	ہود	۲۱،۲۰	۲۶،۲۵
	// // //	//	۳۶۸	//	۱۰۵	۱۰۶
	وہاں کفار و مشرکین کے خیالات کی غلطی کھل جائے گی۔	//	۲۶	الاعراف	۳۸،۳۷	۳۰
	// // //	//	۲۸۱	یونس	۲۹،۲۸	۳۷،۳۶
	// // //	//	۳۳۲	ہود	۲۲،۲۰	۲۶،۲۴
	// // //	//	۵۴۱	النحل	۳۹،۳۸	۳۵
	// // //	//	۵۶۳	//	۸۷،۸۶	۸۴،۸۳
	وہاں ثابت ہو جائے گا کہ انبیاء ہی برحق تھے	//	۳۱	الاعراف	۴۳	۳۳
	// // //	//	۳۵	//	۵۳	۳۹
	وہاں ثابت ہو جائے گا کہ اللہ کے وعدے سچے تھے۔	//	۳۲	//	۴۴	-
	// // //	//	۴۸۱	ابراہیم	۲۲	۳۰
	رسولوں کو نہ ماننے والے پچھتائیں گے۔	//	۴۹۱	//	۴۴،۴۲	۵۴
	// // //	//	۴۹۷	الحجر	۳	-
	منکرین حق کو پچھتانا پڑے گا۔	//	۳۵	الاعراف	۵۳	۳۹،۳۸
	// // //	//	۲۹۱	یونس	۵۲،۵۱	-
	کفار وہاں کی ہر چیز کو اپنی توقعات کے خلاف پائیں گے۔	//	۴۸۶	ابراہیم	۲۷	۴۰،۳۹
	اہلِ ایمان کے لیے وہاں تمام کیفیات جانی پہچانی ہوں گی۔	//	۴۸۶	//	۲۷	۳۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہاں کی کامیابی صرف متقین کے لیے ہے۔	دوم	۹۴	الاعراف	۱۶۹	۱۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۳۷	یوسف	۱۰۹	۷۹
	آخرت توحید کے بعد اسلام کا دوسرا بنیادی عقیدہ ہے۔	سوم	۹۰	طٰہٰ	۱۵،۱۶	۱۰
	اس عقیدے کی اہمیت۔	〃	۵۵۵	النمل	۳،۴	۴،۵
	آخرت کے دلائل۔	〃	۱۸۹	الانبیاء	۱۰۴	-
	〃 〃 〃	〃	۷۲۸،۷۲۹	الروم	موضوع اور مضمون	—
	〃 〃 〃	〃	۷۳۴،۷۳۵	〃	۹	۸،۱۲
	آخرت اور اس کے امکان کے دلائل	〃	۷	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹	〃	۲۲	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۷۷	مریم	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱،۲۰۳	الحج	۵،۷	۵،۹
	〃 〃 〃	〃	۲۰۷	〃	۱۱	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	المومنون	۸۲،۸۳	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶	〃	۹۰	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۵۹۸،۶۰۰	النمل	۶۷،۶۹	۸۵،۸۶
	〃 〃 〃	〃	۶۸۸،۶۸۹	العنکبوت	۱۹،۲۰	۳۱،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۷۳۶	الروم	۱۱،۱۲	۱۳،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۷۴۲،۷۵۰	〃	۱۹،۲۷	۲۵،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۷۹۳،۷۲۴	〃	۵۰	۷۳
	آخرت کی ضرورت کے دلائل۔	〃	۲۰۵،۲۰۶	الحج	۷	۹
	〃 〃 〃	〃	۶۰۰	النمل	۶۹	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۷۲۱،۷۳۴	الروم	۷،۹	۴،۸
	اصحاب کہف کا قصہ آخرت کے وقوع کے دلائل میں سے ہے۔	〃	۱۶،۱۷	الکہف	۱۹،۲۱	۱۶،۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت کا وقوع عقل اور انصاف کا تقاضا ہے۔	سوم	۶۰۷	النمل	۸۹، ۹۰	۱۰۹ الف ۱۰۷
	آخرت کے انکار کے بعد خدا کو ماننا بے معنیٰ ہے۔	//	۲۶، ۲۷	الکہف	۳۵، ۴۴	۳۷، ۴۰
	آخرت کا انکار دراصل خدا کا انکار ہے۔	//	۲۰۱	الحج	۵	۵، ۶
	// // //	//	۲۹۵	المومنون	۸۳	۷۷
	آخرت کو نہ ماننے کے نتائج۔	//	۲۶، ۲۷	الکہف	۳۶، ۴۱	۳۸، ۴۰
	// // //	//	۴۹	//	۱۰۴، ۱۰۵	۷۹، ۷۷
	// // //	//	۱۴۲	الانبیاء	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۹۳	المومنون	۷۴، ۷۷	۷۱، ۷۳
	// // //	//	۴۰، ۴۱، ۴۴	الفرقان	۱۱، ۱۴	۲۰، ۲۲
	// // //	//	۵۵۲، ۵۵۲	النمل	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۵۵، ۵۵۶	//	۴، ۵	۵، ۶
	// // //	//	۵۹۸، ۶۰۰	//	۶۶، ۶۹	۸۵، ۸۶
	// // //	//	۳۴، ۳۵، ۷	الروم	۹	۸، ۱۲
	آخرت کے نہ ماننے والے وہی ہیں جو راہ راست سے ہٹ کر چلنا چاہتے ہیں۔	//	۲۹۲، ۲۹۳	المؤمنون	۷۴	۷۱
	آخرت کو نہ ماننے والے ہمیشہ انبیاء کو جھٹلاتے رہے ہیں۔	//	۲۷۷، ۲۷۹	//	۳۳، ۳۸	۳۵، ۳۶ الف
	// // //	//	۵۹۲	النمل	۶۲	۷۷
	آخرت کا انکار کرنے والے اللہ کی رحمت سے مایوس ہیں۔	//	۶۹۰	العنکبوت	۲۳	۳۶
	آخرت پر ایمان لانے کے تقاضے۔	//	۶۷۶، ۶۷۷	//	۵، ۶	۶، ۸
	دنیا پر آخرت کی ترجیح کے وجوہ	//	۶۵۴، ۶۵۵	القصص	۶۰، ۶۱	۸۴
	// // //	//	۷۱۹، ۷۲۰	العنکبوت	۶۴	۱۰۲، ۱۰۳
	آخرت کے آنے کا وقت کسی کو معلوم نہیں۔	//	۵۹۵، ۵۹۹	النمل	۶۵، ۶۸	۸۳، ۸۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت اس لیے ہے کہ ہر شخص اپنے عمل کا بدلہ پائے۔	سوم	۹۰	طٰہٰ	۱۵	۱۰
	عالمِ آخرت کے تفصیلی احوال بیان کرنیکا مقصد۔	//	۴۴۱،۴۴۲	الفرقان	۱۶	۲۳
	عالمِ آخرت کا نقشہ۔	//	۱۲۱،۱۲۳	طٰہٰ	۱۰۰،۱۰۳	۷۷،۸۰
	// // //	//	۱۲۷	//	۱۱۱،۱۱۲	۸۷
	// // //	//	۶۰۵،۶۰۷	النمل	۸۳،۹۰	۱۰۲،۱۰۹الف
	آخرت اسی زمین پر قائم ہوگی۔	//	۹۹	طٰہٰ	۵۵	۲۸
	موت کے بعد دوبارہ اٹھائے جانے کے وقت سے جہنم میں داخل ہونے تک مجرمین کے احوال۔	//	۱۲۵،۱۳۷	//	۱۲۴،۱۲۷	۱۰۵،۱۰۸
	آخرت میں یکایک زندہ ہو کر اُٹھنے پر مجرمین کی بدحواسی۔	//	۱۲۲،۱۲۴	//	۱۰۲،۱۰۳	۷۸،۸۱
	// // //	//	۱۲۵	//	۱۰۸	۸۴
	آخرت میں لوگ اپنی دنیوی زندگی کا اندازہ بہت کم لگائیں گے۔	//	۱۲۲،۱۲۴	//	۱۰۲،۱۰۴	۷۸،۸۱
	// // //	//	۳۰۲	المؤمنون	۱۱۱،۱۱۲	۱۰۰
	// // //	//	۳۷۶	الروم	۵۵	۸۱
	آخرت میں کفار و مشرکین تمنا کریں گے کہ انہیں پھر دنیا میں جانے اور ایمان لانے کا موقع دیا جائے۔	//	۵۰۸،۵۰۹	الشعراء	۱۰۲	۷۲
	مرنے کے بعد انسان پھر دنیا میں نہیں آسکتا اور اُس کی وجہ۔	//	۲۹۹،۳۰۰	المؤمنون	۱۰۰	۹۱،۹۳
	// // //	//	۳۰۲	//	۱۰۷،۱۰۸	۹۸
	آخرت میں تمام انسان اور شیاطین خدا کے حضور گھیر لائے جائیں گے۔	//	۲۸	الکہف	۴۷	۴۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں تمام انسان اور شیاطین خدا کے حضور گھیر لائے جائیں گے۔	سوم	۷۶،۷۷	مریم	۶۶،۶۸	۴۲
	آخرت میں دنیا کی ساری جتھہ بندیاں ختم ہو جائیں گی۔	//	۲۹	الکہف	۴۸	۴۵
	// // //	//	۷۳۸	الروم	۱۴	۱۸
	// // //	//	۷۶۱	//	۴۳	-
	آخرت میں دوستیاں کام نہ آئیں گی۔	//	۵۰۸،۵۰۹	الشعراء	۱۰۱	۷۱
	آخرت میں انسانیت کس اُصول پر قائم کی جائے گی۔	//	۷۳۸،۷۳۹	الروم	۱۴،۱۶	۱۸،۲۱
	آخرت میں ہر شخص اپنی انفرادی حیثیت میں خدا کے حضور پیش ہوگا۔	//	۲۹	الکہف	۴۸	۴۵
	// // //	//	۷۹	مریم	۸۰	-
	// // //	//	۸۱	//	۹۵	-
	وہاں دنیوی رشتے کٹ جائیں گے۔	//	۳۰۰	المومنون	۱۰۱	۹۴
	// // //	//	۶۹۲	العنکبوت	۲۵	۴۱،۴۳
	آخرت میں مجرمین ایک دوسرے پر لعنت بھیجیں گے۔	//	۶۹۲	//	۲۵	۴۳
	آخرت میں مال و اولاد نہیں صرف قلبِ سلیم کام آئے گا۔	//	۵۰۶،۵۰۷	الشعراء	۸۸،۸۹	۶۵
	آخرت میں نامۂ اعمال پیش ہوں گے۔	//	۲۹	الکہف	۴۹	۴۶
	آخرت میں اعمال کا وزن ٹھیک ٹھیک کیا جائے گا۔	//	۱۶۲	الانبیاء	۴۷	۴۸
	آخرت میں انسان کے اعمال پر اُس کے اپنے اعضاء گواہی دیں گے۔	//	۳۷۳،۳۷۴	النور	۲۴	۲۱ الف
	آخرت میں اللہ بتا دے گا کہ لوگ دنیا میں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیا کر کے آئے ہیں۔	سوم	۳۷۴	النور	۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷	〃	۶۴	-
	وہاں فلاح کن لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۶۰۷	النمل	۸۹	۱۰۸، ۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۶۵۷	القصص	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۶۵	〃	۸۳، ۸۴	۱۰۳، ۱۰۶
	آخرت میں نیک اور بد لوگوں کا فرق۔	〃	۴۴۶، ۴۴۷	الفرقان	۲۲، ۲۴	۳۶، ۳۸
	آخرت میں عذاب اور ثواب کن باتوں پر ہے۔	〃	۹	الکہف	۳، ۴	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۴	〃	۲۹، ۳۰	۳۲، ۳۳
	آخرت میں مشرکین سے کیا باز پرس ہوگی۔	〃	۵۰۷	الشعراء	۹۲، ۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۶۵۴، ۶۵۷	القصص	۶۲، ۶۴	۸۵، ۸۹
	〃 〃 〃	〃	۶۵۹، ۶۶۰	〃	۷۴، ۷۵	۹۲، ۹۳
	آخرت کی جزا و سزا کا قاعدہ۔	〃	۶۶۵	〃	۸۳، ۸۴	۱۰۳، ۱۰۵
	وہاں کوئی شخص کسی کے گناہ بار اپنے اوپر نہ لے سکے گا۔	〃	۶۸۲، ۶۸۳	العنکبوت	۱۲، ۱۳	۱۷، ۲۰
	وہاں گمراہ کرنے والے اپنی گمراہی کے علاوہ دوسروں کو گمراہ کرنے کے بھی مجرم ہوں گے۔	〃	۶۸۲، ۶۸۳	〃	۱۲، ۱۳	۱۷، ۲۰
	وہاں کوئی شخص اس عذر کی بنا پر نہ چھوٹ سکے گا کہ وہ گمراہ لوگوں میں پیدا کیا گیا تھا۔	〃	۶۵۸، ۶۵۹	القصص	۶۹	۹۱
	وہاں گمراہ لوگوں پر شہادت قائم کی جائے گی کہ انہیں حق پہنچ چکا تھا۔	〃	۶۶۰	〃	۷۵	۹۲، ۹۳
	وہاں ظالموں کو معذرت پیش کرنے کا موقع نہ ملے گا۔	〃	۷۶۶	الروم	۵۷	۸۳
	وہاں مجرموں پر سخت مایوسی ہوگی۔	〃	۷۳۶	〃	۱۲	۱۴، ۱۵
	آخرت میں شفاعت کا قاعدہ	〃	۱۲۶، ۱۲۷	طٰہٰ	۱۰۹	۸۵
	آخرت میں مشرکین کے معبود انکو جھوٹا قرار دیں گے۔	〃	۴۴۲، ۴۴۳	الفرقان	۱۸	۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں مشرکین کے معبود انہیں کہیں نہ ملیں گے کہ سفارش کے لیے آئیں۔	سوم	۷۳۷	الروم	۱۳	۱۶،۱۷
	وہاں منکرین آخرت کی غلطی کھل جائے گی۔	//	۲۹	الکہف	۴۹	۴۶
	اُس روز اللہ منکرین آخرت پر کس طرح حجت قائم کرے گا۔	//	۶۰۵،۶۰۷	النمل	۸۴،۹۰	۱۰۲،۱۰۹ الف
	آخرت میں مشرکین خود اپنے معبودوں کا انکار کریں گے۔	//	۷۹	مریم	۸۱،۸۲	۴۹،۵۰
	وہاں کفار و مشرکین کے عقائد کی غلطی کھل جائے گی۔	//	۷۹	//	۷۸	۴۷
	وہاں ظالموں پر حقیقت کھل جائے گی۔	//	۶۸	//	۳۸	-
	منکرین آخرت میں پچھتائیں گے۔	//	۳۰۲	المؤمنون	۱۰۷	-
	// // //	//	۳۰۳	//	۱۱۴	۱۰۱
	آخرت میں منکرین حق کو پچھتانا پڑے گا۔	//	۴۷۷	الشعراء	-	۳،۴
	آخرت میں کسی کے ساتھ ظلم نہ ہوگا۔	//	۲۹	الکہف	۴۹	۴۶
	// // //	//	۱۲۷	طٰہٰ	۱۱۲	۸۷
	// // //	//	۱۶۲	الانبیاء	۴۷	۴۸
	// // //	//	۲۸۷،۲۸۸	المؤمنون	۶۲	۵۷
	آخرت میں ہر شخص کے ساتھ اُس کے اوصاف کے لحاظ سے معاملہ ہوگا۔	//	۱۲۷	طٰہٰ	۱۱۲	۸۷
	آخرت میں ٹھیک ٹھیک انصاف کے ساتھ ہر شخص کو اُس کے عمل کا بدلہ دیا جائے گا۔	//	۳۷۴	النور	۲۵	-
	آخرت میں عذاب کے مستحق کون لوگ ہوں گے۔	//	۳۱	الکہف	۵۲	۵۰
	دنیا کی زندگی میں جن کی ساری سعی و جہد راہ راست سے بھٹکی رہی۔	//	۴۹،۵۰	//	۱۰۴،۱۰۵	۷۶،۷۷
	جو مجرم بن کر اپنے رب کے حضور حاضر ہوگا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے لیے جہنم ہے۔	سوم	۱۰۷	طٰہٰ	۷۴	۵۰،۵۱
	مجرم ہمیشہ اس وبال میں گرفتار رہیں گے۔	″	۱۲۱،۱۲۲	″	۱۰۰،۱۰۱	۷۷
	جنہوں نے کفر کیا تھا اُن کے دیدے پھٹے کے پھٹے رہ جائیں گے۔	″	۱۸۶	الانبیاء	۹۷	۹۳،۹۴
	مجرم وہاں پھنکارے ماریں گے۔	″	۱۸۸	″	۱۰۰	۹۶
	اور ایسے لوگ جو کسی علم، ہدایت اور کتاب کے بغیر گردن اکڑاتے پھرتے ہیں۔	″	۲۰۶	الحج	۷، ۹	۱۰،۱۴
	″ ″ ″	″	۲۸۸	المؤمنون	۶۳،۶۴	۵۸،۶۰
	جن کے پلڑے ہلکے ہوں گے اُنہوں نے اپنے آپ کو گھاٹے میں ڈال لیا۔	″	۳۰۱،۳۰۲	″	۱۰۳	۹۶
	″ ″ ″	″	۳۰۲	″	۱۱۰	-
	مسلمانوں میں فحش پھیلانے والے سخت سزا کے مستحق ہیں۔	″	۳۷۰	النور	۱۹	۱۶،۱۷
	پاک دامن عورتوں پر تہمتیں لگانے والوں کے لیے بڑا عذاب ہے۔	″	۳۷۳	″	۲۳	۲۱
	آپؐ کا کام صرف گمراہوں کو خبردار کر دینا ہے۔	″	۶۰۸	النمل	۹۲،۹۳	-
	وہاں فلاح کن لوگوں کے لیے ہے۔	″	۵۰	الکہف	۱۰۷،۱۰۸	۷۸،۷۹
	نیک لوگوں کو ملائکہ بڑھ کر ہاتھوں ہاتھ لیں گے۔	″	۱۸۸	الانبیاء	۱۰۱،۱۰۳	۹۷،۹۸
	بھاری پلڑوں والے فلاح پائیں گے۔	″	۳۰۱	المومنون	۱۰۲	۹۵
	صبر کرنے والے کامیاب ہوں گے۔	″	۳۰۲	″	۱۱۱	۹۹
	دین میں عقیدہ آخرت کی اہمیت۔	چہارم	۱۷۴،۱۷۶	سبا	۳، ۸	۵، ۱۰
	″ ″ ″	″	۱۷۷	″	۹	۱۱،۱۳
	″ ″ ″	″	۱۹۴،۱۹۵	″	۲۱	۳۶،۳۷
	″ ″ ″	″	۲۱۶	فاطر	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عقیدہ آخرت اور اُس کے دلائل	چہارم	۳۷، ۴۱	السجدہ	۴، ۱۱	۶، ۲۱
	// // //	//	۱۷۵	سبا	۵	۸
	// // //	//	۱۹۱	//	۱۵	۲۵
	// // //	//	۲، ۲، ۲، ۲	یٰس	۷۸، ۷۹	-
	// // //	//	۲۸۰، ۲۸۲	الصّٰفّٰت	۱۱، ۲۱	۸، ۱۳
	// // //	//	۳۲۱، ۳۳۲	صٓ	۲۷، ۲۸	۲۹، ۳۰
	// // //	//	۳۶۶	الزمر	۲۱	۳۸، ۳۹
	// // //	//	۴۰۱، ۴۰۲	المؤمن	۲۱، ۲۲	۳۴
	// // //	//	۴۱۴	//	۴۹، ۵۰	۶۵، ۶۶
	// // //	//	۴۱۷، ۴۱۸	//	۵۷، ۵۹	۷۸، ۸۱
	// // //	//	۴۲۹، ۴۳۰	//	۸۱، ۸۲	۱۱۰، ۱۱۱
	// // //	//	۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۲۹	۴۷
	// // //	//	۵۲۷	الزخرف	۱۱	۱۱
	// // //	//	۵۵۸	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۶۹، ۵۷۰	//	۳۴، ۴۰	۳۰، ۳۵
	// // //	//	۵۸۷، ۵۸۸	الجاثیہ	۲۱، ۲۲	۲۶، ۲۹
	// // //	//	۵۹۰، ۵۹۲	//	۲۳، ۳۷	۳۰، ۴۰
	// // //	//	۶۷۰	الاحقاف	۳	۲، ۳
	// // //	//	۶۲۰	//	۳۳، ۳۴	-
	آخرت کے امکان کے دلائل۔	//	۲۳، ۶۴	لقمان	۲۹، ۳۰	۵۰، ۵۴
	منکرین کا استدلال کہ مٹی میں رُل مل جانے کے بعد نئے سرے سے پیدا کیے جائیں گے۔	//	۴۱	السجدہ	۱۰، ۱۱	۱۹، ۲۱
	// // //	//	۴۳	//	۱۰، ۱۱	۲۰، ۲۱
	// // //	//	۱۷۴، ۱۷۵	سبا	۴، ۵	۵، ۸
	// // //	//	۲۲۳	فاطر	۹	۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منکرین کا استدلال کہ مٹی میں رل مل جانے کے بعد نئے سرے سے پیدا کیے جائیں گے۔	چہارم	۴۱۷، ۴۱۸	المؤمن	۵۹	۸۰
	وقوع آخرت پر اخلاقی استدلال۔	//	۵۸۷	الجاثیہ	۲۱، ۲۲	۲۶، ۲۹
	وقوع آخرت کا قطعی فیصلہ۔	//	۴۱۷، ۴۱۸	المؤمن	۵۹	۸۰
	آخرت کے برپا کرنے کا مقصد۔	//	۴، ۱۷۵، ۱۷۶	سبا	۴، ۵	۵، ۸
	کائنات کے موجودہ نظام کے لیے ایک مدت مقرر ہے۔	//	۲۶۶	فاطر	۱۳	۳۰
	// // //	//	۶۰۰	الاحقاف	۳	۲
	آخرت کا وقوع عقل و انصاف کا تقاضا ہے۔	//	۱۷۵	سبا	۵	۸
	// // //	//	۴۶۵، ۴۶۶	حٰمٓ السجدہ	۴۶، ۴۷	۵۹، ۶۱
	// // //	//	۵۸۷	الجاثیہ	۲۱، ۲۲	۲۶، ۲۹
	آخرت کا آنا یقینی ہے فی الواقعہ اللہ کا وعدہ سچا ہے۔	//	۲۶، ۲۷	لقمٰن	۳۳	۶۰
	اللہ کا وعدہ برحق ہے۔	//	۲۲۰	فاطر	۵	۱۰
	مگر اکثر لوگ نہیں مانتے۔	//	۴۱۷، ۴۱۸	المؤمن	۵۹	۸۱
	آخرت کا وقت طے شدہ ہے۔	//	۵۷۰	الدخان	۴۰	۳۵
	آخرت کا آنا یقینی ہے۔	//	۴۸۱	الشوریٰ	۷	۱۰
	اللہ کا وعدہ برحق و سچا ہے آخرت کے آنے میں کوئی شک نہیں۔	//	۲۶	لقمٰن	۳۳	۶۰
	// // //	//	۵۹۳	الجاثیہ	۳۲	-
	// // //	//	۶۱۲	الاحقاف	۱۷	-
	آخرت کے واقع ہونے کی اطلاع دے کر انسان کے ساتھ بہت بڑی بھلائی کی گئی ہے۔	//	۶۰۰	//	۳	۳
	راست باز اور گمراہ لوگوں کا انجام یکساں نہیں ہو سکتا۔	//	۲۲۹	فاطر	۱۹، ۲۲	۴۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	راست باز اور گمراہ لوگوں کا انجام یکساں نہیں ہوسکتا۔	چہارم	۵۸۷	الجاثیہ	۲۱	۲۶،۲۷
	آخرت کو یاد رکھنے اور اُس کے لیے سعی و کوشش کرنے کے ثمرات و نتائج۔	//	۳۴۳	صٓ	۴۶	۴۹
	آخرت کی کامیابی ہی عظیم الشان کامیابی ہے	//	۲۸۹	الصّٰفّٰت	۶۰،۶۱	-
	اور انسان کو اُسی کے لیے جدوجہد کرنی چاہیے۔	//	۳۹۶	المؤمن	۹	۱۳
	آخرت کی زندگی بہتر اور پائیدار ہے۔	//	۵۰۷	الشوریٰ	۳۶	۵۶
	عقیدۂ آخرت کے اخلاقی نتائج۔	//	۵۲۸،۵۲۹	الزخرف	۱۳،۱۴	۱۳،۱۴
	عقیدۂ آخرت کو نہ ماننے والے گمراہ اور بدراہ ہوں گے۔	//	۱۹۴،۱۹۵	سبا	۲۱	۲۶
	// // //	//	۲۸۱	الصّٰفّٰت	۱۲،۱۴	-
	// // //	//	۳۶۷	صٓ	۲۶	-
	// // //	//	۳۷۶	الزمر	۴۵	۶۴
	// // //	//	۴۰۵	المؤمن	۲۶	۴۳
	// // //	//	۴۷۱	حٰمٓ السجدہ	۵۴	۷۲،۷۳
	// // //	//	۴۹۷	الشوریٰ	۱۸	-
	// // //	//	۵۷۸	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	یہ لوگ کہتے ہیں کہ زندگی بس یہی ہماری دنیا کی زندگی ہے۔	//	۵۹۰	//	۲۴	۳۴
	قیامت کے متعلق صرف گمان رکھتے ہیں یقین نہیں ہے۔	//	۵۹۳	//	۳۲	۴۴
	قیامت کے متعلق صرف گمان رکھتے ہیں یقین نہیں ہے۔	//	۶۰۱	الاحقاف	۴	۴
	// // //	//	۶۱۳	//	۲۰	۲۴
	انسان کا اخلاق درست رکھنے کے لیے آخرت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کا عقیدہ ناگزیر ہے۔	چہارم	۵۷۰	الدخان	۴۰	۳۵
	آخرت کے بارے میں شک کرنے والوں اور اُس سے غفلت برتنے والوں کا انجام۔	″	۵۹۴،۵۹۳	الجاثیہ	۳۵،۳۲	۴۶،۴۴
	انکارِ آخرت اور آخرت میں شک رکھنے کے نتائج یکساں ہیں۔	″	۵۹۴،۵۹۳	″	۳۲	۴۴
	انکار و اقرارِ آخرت میں انسان کا اپنا ہی نقصان و فائدہ مضمر ہے۔	″	۵۷۱،۵۷۰	الدخان	۴۲،۴۰	۳۷،۳۵
	منکرینِ آخرت گمراہ کُن شک میں مبتلا ہیں۔	″	۱۹۴	سبا	۲۱	۳۶
	″ ″ ″	″	۲۱۴	″	۵۴	۷۶
	″ ″ ″	″	۵۴۷	الزخرف	۶۱	—
	منکرینِ آخرت گمان اور خواہشاتِ نفس کی بنا پر نہ کہ یقین و دلیل کی بنیاد پر ایک عقیدہ بنا بیٹھے ہیں۔	″	۵۹۱،۵۹۰	الجاثیہ	۲۴	۳۶،۳۴
	تمام دلائل کے جواب میں منکرینِ آخرت کی آخری حجت کیا ہوتی ہے۔	″	۵۹۱،۵۹۰	″	۲۵،۲۴	۳۶،۳۴
	منکرینِ آخرت جہالت و افلاس فکر و نظر میں مبتلا ہیں۔	″	۵۹۲	″	۲۶	۳۹
	منکرینِ آخرت پر اُن کے اعمال کی برائی کھل جائے گی۔	″	۳۷۷	الزمر	۴۷	-
	″ ″ ″	″	۵۹۳	الجاثیہ	۳۳	۴۵
	منکرینِ آخرت کو آخرت میں اللہ اسی طرح بھلا دے گا جس طرح انہوں نے آخرت کو بھلا دیا ہے۔	″	۴۵	السجدہ	۱۴	۲۵
	″ ″ ″	″	۵۹۴	الجاثیہ	۳۴	-
	منکرینِ آخرت کو دنیا کی زندگی نے دھوکے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	میں ڈال رکھا ہے۔	چہارم	۵۹۴	الجاثیہ	۳۵	۴۶
	منکرینِ آخرت پر عذاب کا فیصلہ چسپاں ہو چکا ہے اور وہ گھاٹے میں رہ جانے والے ہیں۔	//	۶۱۲	الاحقاف	۱۸	۲۲
	منکرینِ آخرت اسی دنیا کی زندگی کو زندگی سمجھتے ہیں۔	//	۵۶۹	الدخان	۳۶،۳۵	۳۱،۳۰
	// // //	//	۵۹۰	الجاثیہ	۲۵	۳۶
	منکرینِ آخرت مذاق کے طور پر آخرت کی	//	۱۳۳	الاحزاب	۶۳	۱۱۶
	تاریخ اور وقت پوچھتے ہیں۔	//	۲۹،۲۸	لقمٰن	۳۴	۶۳
	// // //	//	۲۶۴	یٰس	۴۸	۴۵،۴۴
	منکرینِ آخرت کہتے ہیں کہ جب ہم زمین میں رُل مل جائیں گے تو دوبارہ ہماری بوسیدہ ہڈیوں کو کیسے جمع کیا جائے گا۔	//	۴۴،۴۱	السجدہ	۱۱،۱۰	۲۱،۱۹
	// // //	//	۱۷۶	سبا	۸،۷	۱۰
	// // //	//	۲۷۳،۲۷۲	یٰس	۷۹،۷۸	۶۷،۶۶
	// // //	//	۲۸۸	الصّٰفّٰت	۵۳،۵۲	-
	// // //	//	۲۸۲	//	۱۷،۱۵	۱۱،۱۰
	منکرینِ آخرت کا یہ مطالبہ کہ ہمارے باپ دادا کو اُٹھا لاؤ۔	//	۲۸۲	//	۱۷	-
	// // //	//	۵۶۹	الدخان	۳۶	۳۱
	// // //	//	۵۹۱،۵۹۰	الجاثیہ	۲۵	۳۶
	آخرت پر منکرین کے اعتراضات۔	//	۱۷۶	سبا	۸،۷	۱۰
	منکرینِ آخرت کا استدلال۔	//	۴۱	السجدہ	۱۰	۲۰
	// // //	//	۱۷۴	سبا	۳	۵
	// // //	//	۵۶۹	الدخان	۳۵	۳۰
	// // //	//	۵۷۷	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منکرینِ آخرت کا استدلال۔	چہارم	۵۹۰،۵۹۱	الجاثیہ	۲۴	۲۴
	// // //	//	۶۱۲	//	۱۷	-
	منکرینِ آخرت کے استدلال کا جواب۔	//	۴۱،۴۴	السجدہ	۱۱	۲۱
	// // //	//	۵۷۰،۵۷۱	الدخان	۳۸،۴۲	۳۴،۳۷
	انکارِ آخرت کے اصل محرکات۔	//	۴۱	السجدہ	۱۰	۲۰
	// // //	//	۴۳	//	۱۰	۲۰
	// // //	//	۱۷۷	سبا	۹	۱۱، ۱۲
	// // //	//	۴۶۷	حٰمٓ السجدہ	۵۰	۶۶
	// // //	//	۵۷۸	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۹۰،۵۹۲	//	۲۴، ۲۵	۳۴،۳۶
	// // //	//	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	آخرت کا انکار سخت گمراہی ہے۔	//	۱۷۶	سبا	۸	۱۰
	// // //	//	۳۲۷	صٓ	۲۶	۲۸
	آخرت کا انکار کفر ہے۔	//	۳۳۱	صٓ	۲۷	-
	// // //	//	۶۲۰،۶۲۱	الاحقاف	۳۴	-
	آخرت کا انکار بدنصیبی ہے	//	۶۱۲	//	۱۷	-
	منکرینِ آخرت کا انجام	//	۴۵	السجدہ	۱۴	۲۵
	// // //	//	۲۱۳،۲۱۴	سبا	۵۱، ۵۴	۷۲، ۷۶
	// // //	//	۳۳۱	صٓ	۲۷	-
	// // //	//	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۷	۹
	// // //	//	۵۹۴	الجاثیہ	۳۴، ۳۵	۴۶
	// // //	//	۶۲۰،۶۲۱	الاحقاف	۳۴	-
	دنیا پرستوں کی یہ غلط فہمی کہ جو یہاں مزے کر	//	۲۰۶	سبا	۳۴، ۳۵	۵۴، ۵۵
	رہا ہے وہ آخرت میں بھی مزے کرے گا۔	//	۳۹۳	المؤمن	۴	۴
	// // //	//	۴۰۱،۴۰۲	//	۲۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا پرستوں کی یہ غلط فہمی کہ جو یہاں مزے کر رہا ہے وہ آخرت میں بھی مزے کرے گا۔	چہارم	۴۶۷، ۴۶۸	حٰمٓ السجدہ	۵۰	۶۶
	انکارِ آخرت کی غیر معقولیت۔	〃	۲۸	لقمٰن	۳۴	۶۳
	آخرت پر ایمان لانے والے اُس سے ڈرتے ہیں اور منکرینِ آخرت اُس کے لیے جلدی مچاتے ہیں۔	〃	۴۹۷	الشوریٰ	۱۸	-
	آخرت کے بارے میں شکوک وشبہات پیدا کرنے والے گمراہ ترین لوگ ہیں۔	〃	۴۹۷	〃	۱۸	-
	آخر کار سب کو اللہ ہی کی طرف پلٹنا ہے۔	〃	۱۷	لقمٰن	۱۵	۲۵، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	فاطر	۱۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	یٰس	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	الزمر	۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۶	〃	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۱	المؤمن	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱	〃	۴۳	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸	〃	۷۷	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱، ۵۵۲	الزخرف	۸۵	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶	الجاثیہ	۱۵	-
	تمام معاملات کے فیصلے کا ایک وقت مقرر ہے اور یہ سب اللہ کی طرف رجوع کرتے ہیں۔	〃	۳۹۷	المؤمن	۱۲	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الشوریٰ	۱۷	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	〃	۵۳	۸۵
	〃 〃 〃	〃	۵۷۰	الدخان	۴۰	۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ نے اختلافات کے آخری فیصلے کا وقت پہلے ہی مقرر کر رکھا ہے۔	چہارم	۳۷۷	الزمر	۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴،۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲،۴۹۴	الشوریٰ	۱۴	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۹۹	〃	۲۱	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶	الجاثیہ	۱۷	-
	آخرت میں تمام اختلافات کا فیصلہ کر دیا جائیگا۔	〃	۵۰	السجدہ	۲۵	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱	سبا	۲۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۷	الزمر	۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷	〃	۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۵۶،۵۸
	آخرت میں اگر فیصلہ ہونے والا نہ ہوتا تو اللہ دنیا میں ہی عذاب بھیج دیتا۔	〃	۴۹۴	الشوریٰ	۱۴	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۹۹	〃	۲۱	۳۹
	آخرت کو ہر وقت اپنے سے قریب سمجھنا چاہیے۔	〃	۴۹۷	〃	۱۷	۳۳
	حساب کا دن۔	〃	۳۲۷	صٓ	۲۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۴۵	〃	۵۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۵	المؤمن	۲۷	۴۴
	جزا و سزا کا دن۔	〃	۲۸۲	الصّٰفّٰت	۲۱	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹	صٓ	۷۸	۶۷
	بہت بڑا دن۔	〃	۳۶۴	الزمر	۱۳	-
	اُس روز اللہ تعالےٰ تمام انسانوں کو بیک وقت جمع کرے گا۔	〃	۲۶	لقمٰن	۳۳	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۲۰۲	سبا	۳۰	۴۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس روز اللہ تعالےٰ تمام انسانوں کو بیک وقت جمع کرے گا۔	چہارم	۲۵۵	یٰس	۳۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۵	〃	۵۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹	المؤمن	۱۵	۲۵، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱، ۴۸۲	الشوریٰ	۷	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۹۶	〃	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۸	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۱	الجاثیہ	۲۶	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲	الاحقاف	۶	۷
	وہاں اگلی پچھلی نسلوں کا حساب ایک ساتھ ہوگا۔	〃	۴۴۹، ۴۵۰	حٰمٓ السجدہ	۱۹	۲۳، ۲۴
	اُس روز اللہ تعالےٰ بہت جلدی حساب کتاب لے لے گا۔	〃	۴۰۰	المؤمن	۱۷	۲۹
	اُس روز ایک گروہ کو جنت میں اور دوسرے کو دوزخ میں جانا ہے۔	〃	۴۸۱	الشوریٰ	۷	-
	وہاں دنیا کی زندگی ایک گھڑی بھر سے زیادہ معلوم نہ ہوگی۔	〃	۲۶۵	یٰس	۵۲، ۵۳	۴۸، ۴۹
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱	الاحقاف	۳۵	-
	انسان کا اصل گھر آخرت ہی کا گھر ہے۔	〃	۳۴۳	صٓ	۴۶	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۱۰	المؤمن	۳۹	۵۶
	آخرت کی ناکامی ہی اصل ناکامی ہے۔	〃	۳۶۴	الزمر	۱۵	۳۴
	آخرت کی خوشخبری کن لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۳۶۵	〃	۱۷، ۱۸	۳۵، ۳۶
	آخرت کی کامیابی کے لیے ضروری اوصاف۔	〃	۵۰۷	الشوریٰ	۳۶، ۳۸	۵۶، ۶۲
	آخرت کے برپا ہونے کی کیفیت۔	〃	۲۶۴، ۲۶۵	یٰس	۴۹، ۵۳	۴۶، ۴۹
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲، ۲۸۵	الصّٰفّٰت	۱۹، ۳۳	۱۲، ۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت کے برپا ہونے کی کیفیت۔	چہارم	۳۹۹، ۴۰۱	المؤمن	۱۶، ۱۹	۲۷، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۴۹۹، ۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۱۹، ۲۴	۲۳، ۲۸
	آخرت اچانک برپا ہوگی۔	〃	۵۴۹	الزخرف	۶۶	-
	وہاں کی زندگی نہ صرف جسمانی ہوگی بلکہ جسم بھی یہی ہوگا جس سے انسان یہاں کام کرتا رہا ہے۔	〃	۱۷۴، ۱۷۷	سبا	۴، ۹	۸، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸، ۲۶۹	یٰس	۶۵	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰، ۴۵۱	حٰمٓ السجدہ	۲۰، ۲۳	۲۳، ۲۵
	آخرت محض روحانی عالم نہیں ہے۔	〃	۴۵۰	〃	۲۰، ۲۱	۲۵، ۲۶
	وہاں سماعت اور بینائی کی قوتیں اس دنیا سے مختلف ہوں گی۔	〃	۲۸۸	الصّٰفّٰت	۵۴، ۵۹	۳۲، ۳۳
	وہاں کے عذاب کی سختی۔	〃	۳۷۷	الزمر	۴۷	-
	رسوا کن اور کبھی نہ ٹلنے والا عذاب۔	〃	۳۷۴، ۳۷۵	〃	۳۹، ۴۰	۵۸
	آخرت کے روز بڑی ضرب لگائی جائے گی۔	〃	۵۶۳	الدخان	۱۶	۱۳
	آخرت کا وقت قریب ہی آلگا ہے۔	〃	۴۰۰، ۴۰۱	المؤمن	۱۸	۳۰، ۳۲
	وہاں عذابِ الٰہی پر کفار کوئی احتجاج نہ کر سکیں گے۔	〃	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۲، ۷۳
	کفار جس حالت میں مبتلا ہوں گے اُسے نہ وہ خود بدل سکیں گے اور نہ اللہ کے مقابلے میں کوئی اُن کی مدد کر سکے گا۔	〃	۵۱۳، ۵۱۴	〃	۴۶، ۴۷	۷۳
	کفار پر آخرت میں لعنت پڑی ہوگی اور وہاں اُن کے لیے بدترین ٹھکانا ہے۔	〃	۴۱۵	المؤمن	۵۲	-
	وہاں اصل گھاٹے میں رہنے والے کون ہیں۔	〃	۲۶۴، ۳۶۵	الزمر	۱۵	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱	المؤمن	۸۵	۱۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۹۲	الجاثیہ	۲۷	۴۰
	وہاں کا عذاب کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۳	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہاں کا عذاب کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	چہارم	۳۰۵	الصّٰفّٰت	۱۲۷،۱۲۸	۷۲
	" " "	"	۵۴۸	الزخرف	۶۵	۵۸
	وہاں اہلِ ایمان کو کیا اَجر دیا جائے گا۔	"	۴۶	السجدہ	۱۷	۲۹
	" " "	"	۴۱۴	المؤمن	۵۱	۶۷،۶۸
	وہاں خوف وحزن سے کون محفوظ ہوں گے۔	"	۵۴۹	الزخرف	۶۷،۷۰	۶۰
	وہاں کیسے لوگوں کو امن نصیب ہوگا۔	"	۴۶۲	حٰمٓ السجدہ	۴۰	-
	دنیا اور آخرت کی بھلائی کن لوگوں کیلیے ہے۔	"	۴۶۳	الزمر	۱۰	۲۹،۳۲
	وہاں امتِ محمد صلی اللہ علیہ وسلم کے ساتھ کیا سلوک ہوگا۔	"	۲۳۳،۲۳۷	فاطر	۳۲،۳۵	۵۵،۶۱
	وہاں بچوں کی حیثیت کیا ہوگی (مشرکین کے بچے)	"	۲۸۶،۲۸۷	الصّٰفّٰت	۴۵	۲۶
	آخرت ایمان لانے اور عمل کرنے کی جگہ نہیں بلکہ اعمال کا نتیجہ دیکھنے کی جگہ ہے۔	"	۵۱	السجدہ	۲۹	-
	" " "	"	۲۱۳	سبا	۵۲	۷۳
	وہاں اُنہی اعمال کا بدلہ دیا جائے گا جو دنیا میں کیے ہوں گے۔	"	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۸،۳۹	-
	" " "	"	۳۶۸	الزمر	۲۴	۴۵
	اُس روز انسان کے اعمال کی حقیقت کھول دی جائے گی۔	"	۱۶،۱۷	لقمٰن	۱۵	۲۵،۲۶
	" " "	"	۳۶۱	الزمر	۷	-
	وہاں سب اللہ کے سامنے بے نقاب ہونگے۔	"	۳۹۹	المؤمن	۱۶	۲۷
	اُس روز کوئی بات اللہ سے چھپی نہ ہوگی۔	"	۳۹۹	"	۱۶	۲۷
	اُس روز کفار بھیس بدل کر بھی کہیں نہ جا سکیں گے۔	"	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۲
	اس روز سارا عالم اللہ واحد القہار کی بادشاہی کا اقرار کرے گا۔	"	۳۹۹	المؤمن	۱۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس روز زمین اپنے رب کے نور سے چمک اُٹھے گی۔	چہارم	۳۸۳	الزمر	۶۹	-
	اُس روز پوری کائنات اللہ کی حمد پکار اُٹھے گی۔	″	۳۸۵	″	۷۵	۸۵
	اُس روز معلوم ہو جائے گا کہ بادشاہی اللہ ہی کی ہے۔	″	۳۹۹	المؤمن	۱۶	-
	اُس روز ہر متنفس کو اپنے کسب کا بدلہ مل جائے گا۔	″	۳۹۹	″	۱۷	-
	″ ″ ″	″	۵۸۷	الجاثیہ	۲۲	۲۸، ۲۹
	اُس روز اچھے اور بُرے انسانوں سے کیا سلوک ہوگا۔	″	۳۴۴، ۳۴۶	ص	۴۹، ۶۴	۵۲، ۵۵
	″ ″ ″	″	۵۱، ۵۲،	الدخان	۴۳، ۵۷	۳۸، ۴۴
	اُس روز انسان اپنے کرتوتوں کے نتائج دیکھ لے گا۔	″	۳۷۷	الزمر	۴۸	-
	وہاں بڑے بڑے ہیکڑ لوگ گھٹنوں کے بل آئیں گے۔	″	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۴، ۲۶	۱۷
	″ ″ ″	″	۵۹۲	الجاثیہ	۲۸	۴۱
	وہاں مجرم چاہیں گے کہ اُنہیں دنیا میں واپس بھیج کر ایک اور موقع دیا جائے۔	″	۴۴	السجدہ	۱۲	۲۲
	″ ″ ″	″	۲۳۷	فاطر	۳۷	۶۳
	″ ″ ″	″	۳۸۰، ۳۸۱	الزمر	۵۶، ۵۷	-
	″ ″ ″	″	۵۱۳	الشوریٰ	۴۴	۷۰
	اُن کی اس خواہش کا جواب	″	۲۳۷	فاطر	۳۷	۶۳
	″ ″ ″	″	۳۸۱	الزمر	۵۹	-
	کفار پوچھیں گے کہ عذاب سے کیسے بچیں۔	″	۳۹۷	المؤمن	۱۱	۱۶، ۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہاں انسان کو رجوع کا کوئی موقع نہ دیا جائے گا۔	چہارم	۲۱۳	سبا	۵۲،۵۳	۷۳،۷۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۲۴	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۲،۷۳
	وہاں ندامت کا کوئی فائدہ نہ ہوگا۔	〃	۵۳۹	الزخرف	۳۹	۳۵
	وہاں انسان کی توبہ و معذرت قبول نہ ہوگی۔	〃	۵۱	السجدہ	۲۹	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۴۱۴	المؤمن	۵۰	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۵۹۴	الجاثیہ	۲۵	۴۶
	مجرمین سزا پا کر رہیں گے خواہ آہ و زاری کریں یا صبر کر کے بیٹھ جائیں۔	〃	۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۲۴	۲۸
	وہاں مجرمین کی مدد کرنے والا کوئی نہ ہوگا۔	〃	۲۳۷	فاطر	۳۷	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۴۰۰	المؤمن	۱۸	۳۱،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۵۹۴	الجاثیہ	۳۴	-
	وہاں اللہ کے رحم کے سوا کوئی چیز انسان کو عذاب سے بچانے والی نہیں ہے۔	〃	۵۷۱	الدخان	۴۲	۳۶،۳۷
	آخرت کو نہ اللہ ٹلے گا اور نہ کوئی اور ٹال سکتا ہے۔	〃	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۲،۷۳
	وہاں مجرمین کے اولیاء اُن کی کوئی مدد نہ کر سکیں گے۔	〃	۳۸۳	الزمر	۶۹،۷۰	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۴	الجاثیہ	۱۴	۱۸،۱۹
	مشرکوں کے الٰہوں اور اُن کے اولیاء کی کوئی حیثیت نہ ہوگی (نیز دیکھو "ولی")	〃	۴۰۱	المؤمن	۲۰	۳۳
	وہاں مجرموں کا کوئی شفیع نہ ہوگا جس کی بات مانی جائے۔	〃	۳۷۶	الزمر	۴۳	۶۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہاں مجرموں کا کوئی شفیع نہ ہوگا جس کی بات لازماً مانی جائے۔	چہارم	۴۰۰، ۴۰۱	المؤمن	۱۸	۳۱، ۳۲
	آخرت میں کوئی کسی کے کام نہ آئے گا۔	//	۲۶، ۲۷	لقمٰن	۳۳	۵۹، ۶۰
	// // //	//	۲۰۹	سبا	۴۲	-
	// // //	//	۲۲۷، ۲۲۸	فاطر	۱۸	۳۹
	// // //	//	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۵	-
	// // //	//	۵۷۰، ۵۷۱	الدخان	۴۱	۳۶
	وہاں کفار اپنے پیشواؤں پر لعنت بھیجیں گے اور ان کے لیے دوہرے عذاب کا مطالبہ کریں گے۔	//	۱۳۴	الاحزاب	۶۷، ۶۸	۱۱۷
	وہاں گمراہ یہ چاہیں گے کہ اُن کے گمراہ کرنے والے پیشوا اُن کے حوالے کر دیے جائیں تو اُن کو پاؤں تلے روند ڈالیں۔	//	۴۵۳، ۴۵۴	حٰم السجدہ	۲۹	۳۱
	وہاں متقین کے سوا سب دوست ایک دوسرے کے دشمن ہو جائیں گے۔	//	۵۴۹	الزخرف	۶۷	۵۹
	وہاں مجرموں کو کوئی جائے پناہ نہ ملے گی۔	//	۴۶۷	حٰم السجدہ	۴۸	۶۴
	// // //	//	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۲، ۷۳
	وہاں مجرم انسانوں کے باہمی رشتے کاٹ دیے جائیں گے۔	//	۲۶۶، ۲۶۷	یٰس	۵۹	۵۲
	وہاں مجرمین اپنے آپ کو بچانے کے لیے کوئی تدبیر نہ کر سکیں گے۔	//	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۲، ۷۳
	وہاں سب نافرمان اور اُن کے معبود گھیر لائے جائیں گے اور واصل جہنم کیے جائیں گے	//	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۲، ۲۳	۱۴، ۱۶
	// // //	//	۲۸۵	//	۳۳، ۳۴	۲۰
	// // //	//	۴۴۹	حٰم السجدہ	۱۹	۲۳، ۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہاں پیشوا اور پیرو عذاب میں مشترک ہوں گے۔	چہارم	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۳	۲۰
	وہاں پیرو اپنے پیشواؤں کو کوسیں گے۔	〃	۳۴۵،۳۴۶	صٓ	۶۱	-
	وہاں گمراہ پیشوا اور پیرو ایک دوسرے کو مجرم ٹھہرائیں گے۔	〃	۲۰۴،۲۰۶	سبا	۳۱،۳۳	۵۱،۵۳
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳،۲۸۴	الصّٰفّٰت	۲۵،۳۲	۱۷،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳،۴۱۴	المؤمن	۴۷،۴۸	۶۴،۶۵
	آخرت میں شیطان اور اُس کے پیروؤں کا آپس میں جھگڑا۔	〃	۵۳۸،۵۳۹	الزخرف	۳۸،۳۹	۳۵
	شیطان اور اُس کے پیرو عذاب میں مشترک ہوں گے۔	〃	۵۳۹	〃	۳۹	۳۵
	مشرکین اپنے معبودوں کا انکار کریں گے۔	〃	۴۲۷	المؤمن	۷۴	۱۰۲،۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶،۴۶۷	حٰمٓ السجدہ	۴۷	۶۳
	آخرت میں مشرکین کے معبود اپنے پرستاروں سے برایت کا اظہار کریں گے۔	〃	۲۰۸،۲۰۹	سبا	۴۰،۴۱	۶۱،۶۲
	〃 〃 〃	〃	۲۲۶،۲۲۷	فاطر	۱۴	۳۲،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳	الاحقاف	۶	۷
	وہاں کوئی شخص کسی دوسرے کا بوجھ نہیں اُٹھائیگا	〃	۲۲۷،۲۲۸	فاطر	۱۸	۳۹،۴۰
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	الزمر	۷	۲۲
	آخرت میں مجرمین پر اُن کے اعمال کی قلعی کھل جائے گی اور وہ اُس کا اعتراف کریں گے۔	〃	۳۹۷	المؤمن	۱۱	۱۶،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۹۳	الشوریٰ	۳۲	۴۵
	آخرت میں انسان کا حُسن عمل ضائع نہ ہوگا۔	〃	۲۲۲،۲۲۳	صٓ	۲۸	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳	الزمر	۳۵	۵۴
	آخرت میں اللہ تعالےٰ بتادے گا کہ کون کیا کر کے آیا ہے۔	〃	۱۷	لقمٰن	۱۵	۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں اللہ تعالیٰ بتا دے گا کہ کون کیا کر کے آیا ہے۔	چہارم	۲۱	لقمٰن	۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	الزمر	۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۷	حٰمٓ السجدہ	۵۰	-
	آخرت میں ہر شخص سے اُس کے اعمال کی باز پُرس ہوگی۔	〃	۲۰۰، ۲۰۱	سبا	۲۵	۴۴
	آخرت میں کس چیز کی باز پُرس ہوگی۔	〃	۲۰۸، ۲۰۹	〃	۴۰، ۴۱	۶۱، ۶۲
	وہاں ہر شخص اپنے اعمال کا خود ذمہ دار ہوگا اور کسی پر کسی دوسرے کا بوجھ نہیں لادا جائیگا۔	〃	۲۶	لقمٰن	۳۳	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷	فاطر	۱۸	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۴۹۵، ۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	۲۹
	وہاں مجرموں کو اُن کے عمل کے مطابق سزا دی جائے گی۔	〃	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۹	-
	وہاں ہر ایک کو اُس کے عمل کے مطابق بدلہ دیا جائے گا۔	〃	۲۶۶	یٰس	۵۴	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳	الزمر	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۲	الجاثیہ	۲۸	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۲	الاحقاف	۱۹	۲۳
	وہاں ہر شخص کا درجہ اُس کے عمل کے لحاظ سے متعین ہوگا۔	〃	۶۱۲	〃	۱۹	۲۳
	آخرت میں باطل پرست خسارے میں ہونگے۔	〃	۵۹۲	الجاثیہ	۲۷	-
	وہاں اہلِ ایمان کا استقبال کس طرح ہوگا۔	〃	۱۰۴، ۱۰۵	الاحزاب	۴۴	۸۰
	وہاں جزا و سزا کس قاعدہ پر مبنی ہوگی۔	〃	۲۰۶، ۲۰۷	سبا	۳۶، ۳۷	۵۴، ۵۸
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۵، ۳۹	۲۱
	آخرت میں مومن اور فاسق کا انجام یکساں نہیں ہوسکتا۔	〃	۴۶، ۴۷	السجدہ	۱۸	۳۰، ۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں اللہ تعالےٰ کی عدالت میں فیصلہ کس طرح ہوگا۔	چہارم	۳۸۳	الزمر	۶۹، ۷۰	۸۰
	// // //	//	۴۰۱	المؤمن	۲۰	-
	// // //	//	۵۷۰، ۵۷۱	الدخان	۴۰، ۴۲	۳۵، ۳۷
	آخرت میں کسی پر ظلم نہ ہوگا۔	//	۲۶۶	یٰس	۵۴	۵۰
	// // //	//	۳۸۳	الزمر	۷۰	-
	// // //	//	۴۰۰	المؤمن	۱۷	۲۸
	// // //	//	۶۱۳	الاحقاف	۱۹	۲۳
	آخرت میں کس طرح خدا کی عدالت میں ملزموں کی پیشی ہوگی۔	//	۴۴	السجدہ	۱۲	۲۲
	آخرت میں مشرکین اپنے انجام سے ڈر رہے ہوں گے مگر وہ اُن پر آکر رہے گا۔	//	۵۰۰	الشوریٰ	۲۲	-
	کفار خوفزدہ آنکھوں سے جہنم کی طرف دیکھیں گے۔	//	۵۱۳	//	۴۵	۷۱
	کفار کا انجام دیکھ کر مومن بے اختیار پکار اٹھیں گے کہ اُنہوں نے خود اپنے آپ کو خسارے میں ڈالا ہے۔	//	۵۱۳	//	۴۵	-
	آخرت میں لوگوں کے اعمال پر کس کی طرف سے شہادت قائم کی جائے گی۔	//	۱۷	لقمٰن	۱۵	۲۸
	// // //	//	۱۰۶، ۱۰۷	الاحزاب	۴۵	۸۲
	// // //	//	۳۸۳، ۳۸۴	الزمر	۶۹	۸۰
	// // //	//	۴۱۴	المؤمن	۵۲	۶۸
	// // //	//	۵۹۲	الجاثیہ	۲۹	۴۲
	آخرت میں انبیاءؑ گواہی کے لیے حاضر کیے جائیں گے۔	//	۳۸۳	الزمر	۶۹	۸۰
	(نامۂ اعمال کی پیشی، دیکھو نامۂ اعمال)					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہاں مجرموں کے اپنے ہاتھ پاؤں اُن کے خلاف گواہی دیں گے۔	چہارم	۲۶۸، ۲۶۹	یٰس	۶۵	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹، ۴۵۰	حٰمٓ السجدہ	۲۰	۲۵
	وہاں ہر چیز بول اُٹھے گی جس کے سامنے یا جس پر انسان نے کوئی کام کیا ہوگا۔	〃	۴۵۰، ۴۵۱	〃	۲۱	۲۵
	اُن انسانوں کے ہاتھ پاؤں سے گواہی طلب کی جائے گی جو نامۂ اعمال کے صحیح ہونے کا انکار کریں گے۔	〃	۲۶۸	یٰس	۶۵	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	حٰمٓ السجدہ	۲۱، ۲۳	۲۵، ۲۷
	آخرت میں آدمی اپنے کسی جُرم کا انکار نہ کر سکے گا۔	〃	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۲، ۷۳
	وہاں حق کی طرف بلانے والوں اور منکرین حق کا مقدمہ پیش ہوگا۔	〃	۳۷۲	الزمر	۲۱	-
	وہاں تمام معاملات کا ٹھیک ٹھیک فیصلہ کیا جائے گا۔	〃	۲۰۱، ۲۰۲	سبا	۲۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۲	۱۴، ۱۶
	وہاں کسی پر کوئی ظلم نہ ہوگا اور حق کے مطابق فیصلہ کیا جائے گا۔	〃	۳۸۵	الزمر	۷۵	-
	وہاں برائی کا بدلہ اتنا ہی ملے گا جتنی برائی کسی نے کی ہوگی۔	〃	۴۱۰، ۴۱۱	المؤمن	۴۰	-
	نیکی کا اجر بے حساب ملے گا بشرطیکہ آدمی مومن ہو۔	〃	۴۱۰، ۴۱۱	〃	۴۰	-
	آخرت میں مجرمین کی حالت کا نقشہ۔	〃	۲۸۳، ۲۸۴	الصّٰفّٰت	۲۵، ۳۲	۱۷، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۴۰	حٰمٓ السجدہ	۵	۲، ۴
	وہاں سزا پانے والے کون لوگ ہوں گے اور اس سے بچنے والے کون۔	〃	۲۹۰	الصّٰفّٰت	۶۹، ۷۴	۳۷، ۳۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہاں سزا پانے والے کون لوگ ہوں گے اور اُس سے بچنے والے کون۔	چہارم	۲،۲،۳	الزمر	۳۲،۳۵	۵۳،۵۴
	کتاب اللہ کی پیروی نہ کرنے والے وہاں پچھتائیں گے۔	〃	۳۸۰	〃	۵۵،۵۸	۷۲
	وہاں کافر پچھتائیں گے کہ انہوں نے اللہ اور رسول کی اطاعت کیوں نہ کی اور گمراہ کرنے والے اکابر اور سرداروں کا کہا کیوں مانا۔	〃	۱۳۴	الاحزاب	۶۶،۶۸	۱۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸،۵۳۹	الزخرف	۳۸،۳۹	۳۵
	وہاں کتاب اللہ کو جھٹلانے والے کس انجام سے دوچار ہوں گے۔	〃	۳۸۱	الزمر	۵۹،۶۰	-
	وہاں کفار خود اپنی حماقت پر اپنے آپ کو کوسیں گے۔	〃	۲۸۲	الصّٰفّٰت	۲۰،۲۱	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶	المؤمن	۱۱	۱۵،۱۷
	وہاں کفار کے خلاف اس بنا پر حجت قائم کی جائے گی کہ انہیں رسولوں اور کتابوں کے ذریعے سے خبردار کر دیا گیا تھا اور پھر بھی وہ راہ راست پر نہ آئے۔	〃	۲۳۷	فاطر	۳۷	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	الزمر	۵۹،۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴	〃	۷۱،۷۲	۸۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۴	المؤمن	۵۰	۶۶
	وہاں کفار اُن حقیقتوں کو تسلیم کریں گے جن کو دنیا میں وہ جھٹلاتے رہے ہیں۔	〃	۲۱۳	سبا	۵۲	۷۲،۷۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷	المؤمن	۷۴	۱۰۲،۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۷	حٰمٓ السجدہ	۴۸	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱	الاحقاف	۳۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں اہلِ جنت زمین کے وارث ہوں گے۔	چہارم		الزمر		
	آخرت میں بھلائیاں صرف متقین کے لیے ہیں۔	//	۳۸۵	الزخرف	۷۴	۸۲،۸۴
	وہاں ملائکہ عرش کے گرد حلقہ کیے ہوئے ہوں گے۔	//	۵۳۸	الزمر	۳۵	-
	آخرت کے لیے کوشش کرنے والوں اور دنیا چاہنے والوں کی سعی اور نتائج میں فرق۔	//	۳۸۵	الشوریٰ	۲۰	۳۷
	وہاں صالح لوگ بلا تاخیر جنت میں داخل کر دیے جائیں گے۔	//	۲۶۶،۲۶۷	یٰس	۵۵،۵۸	۵۱
	دارِ آخرت کی طلب ایک اعلیٰ صفت ہے۔	//	۸۱	الاحزاب	۲۱	۳۴،۳۵
	// // //	//	۸۴	//	۲۹	۴۲
	// // //	//	۳۴۳	صٓ	۴۶	۴۹
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھو "حشر") ("زندگی بعد موت" اور "قیامت")					
	آخرت اور اُس کے برحق ہونے کے دلائل۔	پنجم	۱۱۰،۱۱۴	قٓ	۶،۱۱	۶،۱۱
	// // //	//	۱۴۲،۱۴۴	الذّٰریٰت	۲۲،۲۴	۲۰،۲۱
	// // //	//	۲۷۵	الواقعہ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۸۴،۲۹۰	//	۵۷،۷۴	۲۲،۳۵
	// // //	//	۵۲۹،۵۳۰	التغابن	۳	۷
	وجوبِ آخرت پر تاریخی استدلال۔	//	۱۱۴،۱۱۵	قٓ	۱۲،۱۴	۱۲،۱۷
	// // //	//	۱۲۴	//	۲۶،۲۷	۴۶،۴۸
	// // //	//	۱۲۴	الذّٰریٰت	۲۵،۲۸	۲۳،۲۷
	// // //	//	۱۵۰	//	۴۴،۴۶	۴۱،۴۲
	// // //	//	۱۶۳،۱۶۶	الطور	۷،۹	۶،۷
	آخرت کے حق میں عقلی استدلال۔	//	۱۱۳،۱۱۴	قٓ	۱۱	۱۰،۱۱
	// // //	//	۱۱۴،۱۱۶	//	۱۵	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت کے حق میں عقلی استدلال۔	نجم	۱۳۲،۱۳۵	الذّٰریٰت	۱، ۱۴	۱، ۱۲
	// // //	//	۱۴۰،۱۴۲	//	۲۰، ۲۳	۱۸، ۲۰
	// // //	//	۱۵۱	//	۴۹	۴۶، ۴۷
	// // //	//	۱۶۲،۱۶۶	الطور	۱، ۱۴	۱، ۹
	// // //	//	۴۰۹،۴۱۰	الحشر	۱۸	۲۸، ۲۹
	// // //	//	۵۳۲	التغابن	۵	۱۰
	// // //	//	۵۳۴،۵۳۶	//	۷	۱۴، ۱۷
	آخرت پر اخلاقی استدلال۔	//	۱۱۵	قٓ	۱۴	۱۶
	// // //	//	۱۴۲	الذّٰریٰت	۲۴	۲۱
	آخرت پر آفاقی استدلال۔	//	۱۱۰،۱۱۳	قٓ	۶	۷
	// // //	//	۱۲۴،۱۲۵	//	۳۸، ۳۹	۴۹، ۵۰
	// // //	//	۱۳۳،۱۳۵	الذّٰریٰت	۷، ۸	۵، ۶
	// // //	//	۱۵۰،۱۵۲	//	۴۹، ۵۰	۴۳، ۴۷
	// // //	//	۱۶۵	الطور	۷، ۹	۶، ۷
	// // //	//	۲۲۸،۲۳۱	القمر	۱	۱
	اللہ تعالیٰ کے لیے آخرت برپا کرنا کچھ بھی مشکل نہیں۔	//	۵۳۴	التغابن	۷	۱۷
	// // //	//	۵۲۶،۵۲۷	//	۹	۱۹
	آخرت کا برپا ہونا کیوں ضروری ہے۔	//	۱۳۳،۱۳۴	الذّٰریٰت	۶	۴
	// // //	//	۲۱۱	النجم	۳۱	۲۸، ۲۹
	// // //	//	۲۱۹	//	۴۰، ۴۱	۲۹
	// // //	//	۵۲۹،۵۳۲	التغابن	۳، ۴	۷، ۹
	// // //	//	۵۲۴،۵۲۵	قٓ	۷	۱۵
	آخرت کا انکار کرنے سے اس کا آنا رک نہ جائے گا۔	//	۱۱۴،۱۱۶	//	۱۵	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن میں آخرت کے برحق ہونے پر مختلف اشیاء کی قسمیں کس مناسبت سے کھائی گئی ہیں	پنجم	۱۲۲،۱۳۳	الذّٰریٰت	۱، ۶	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۱۶۲،۱۶۶	الطور	۱، ۸	۱، ۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۴،۵۳۵	التغابن	۷	۱۵
	آخرت ضرور واقع ہوگی اور کوئی اُسے رفع کرنے والا نہیں ہے۔	〃	۱۶۳	الطور	۸	۶
	آخرت ایک بنیادی مسئلہ ہے جس کے متعلق محض قیاس وگمان کی بنا پر کوئی عقیدہ قائم کرلینا انسان کے لیے تباہ کن ہے۔	〃	۱۳۵،۱۳۶	الذّٰریٰت	۱۰	۸
	انسان اس مسئلے پر محض قیاس کی بنا پر کبھی صحیح رائے قائم نہیں کرسکتا کیونکہ اس مسئلے کا کوئی پہلو بھی انسان کی محسوسات میں شامل نہیں۔	〃	۱۳۶	〃	۱۰	۸
	اس ماورائے حس وادراک مسئلے پر رائے قائم کرنے کے لیے قرآن کیا طریقہ بتاتا ہے۔	〃	۱۳۶	〃	۱۰	۸
	آخرت کے متعلق منکرین کے نظریات اور اُن کا ابطال۔	〃	۱۰۶،۱۰۷	قٓ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۸،۱۰۹	〃	۲، ۲	۲، ۳
	〃 〃 〃	〃	۱۲۷،۱۲۸	〃	۴۲، ۴۴	۵۳، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۱۳۰	الذّٰریٰت	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۳،۱۳۷	〃	۶، ۱۲	۴، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴	الواقعہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳،۲۸۴	〃	۴۷، ۵۶	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۴،۵۳۶	التغابن	۷	۱۴، ۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منکرینِ آخرت کے دعوے باہم متضاد ہیں اور پھر اُن کے استدلال کی نہ کوئی عقلی بنیاد ہے نہ علمی۔	پنجم	۱۳۰	الذّٰریٰت	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۶،۱۳۵	〃	۸، ۱۰	۶، ۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۴	التغابن	۷	۱۴، ۱۷
	منکرینِ آخرت کے نظریات سے وہی شخص گمراہ ہو سکتا ہے جو حق سے برگشتہ ہو گیا ہو۔	〃	۱۳۶،۱۳۵	الذّٰریٰت		۶، ۷
	منکرینِ آخرت کی سمجھ میں عقیدہ آخرت نہ آنے کی اصل علت کیا ہے۔	〃	۱۱۰،۱۰۹	قٓ	۵	۵
	〃 〃 〃	〃	۱۱۸،۱۱۷	〃	۱۹	۲۳
	منکرینِ آخرت صرف دنیا کی زندگی کے طالب ہوتے ہیں۔	〃	۲۱۰	النجم	۲۹	۲۵
	آخرت کو ماننے یا نہ ماننے میں انسان کا اپنا ہی فائدہ و نقصان مضمر ہے۔	〃	۱۱۶	قٓ	۱۶	۱۹
	منکرینِ آخرت غفلت و گمراہی میں پڑے ہوئے ہیں۔	〃	۱۱۸	〃	۲۲	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹	النجم	۲۷	۲۲
	منکرینِ آخرت اللہ کی صفاتِ حسنہ کے منکر ہیں۔	〃	۲۷۰،۲۶۹	الرحمٰن	۶۰، ۶۱	۴۷، ۴۸
	آخرت میں اُس امرِ حق کو سب دیکھ رہے ہوں گے جس کا اب انکار کیا جاتا ہے۔	〃	۱۲۷	قٓ	۴۲	۵۲
	منکرینِ آخرت کو دھکے مار مار کر جہنم میں داخل کیا جائے گا اور اُن سے کہا جائے گا کہ یہ وہی آگ ہے جسے تم جھٹلایا کرتے تھے اب بتاؤ یہ جادو ہے یا تمہیں سوجھ بوجھ نہیں رہا ہے۔	〃	۱۶۷،۱۶۶	الطور	۱۳، ۱۵	۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت کے متعلق تمام قیاسی عقیدے دراصل افیون ہیں جس کی پینک میں لوگ مدہوش پڑے ہیں۔	پنجم	۱۳۶،۱۳۷	الذّٰریٰت	۱۰، ۱۱	۸، ۹
	منکرینِ آخرت بجائے اس کے کہ اپنی جہالت پر روئیں آخرت کی صداقت کو ہنسی مذاق میں ٹالنا چاہتے ہیں۔	//	۲۲۳،۲۲۴	النجم	۶۰، ۶۱	۵۳،۵۴
	آخرت کے ماننے والوں اور نہ ماننے والوں کے انجام میں فرق۔	//	۱۶۰	الطور	موضوع اور مباحث	-
	منکرینِ آخرت کے لیے قیامت کا دن بڑا کٹھن ہوگا۔	//	۲۳۲	القمر	۸	-
	منکرینِ آخرت کو مرتے ہی آخرت کی حقیقت معلوم ہو جائے گی۔	//	۱۱۷،۱۱۸	قٓ	۱۹	۲۲، ۲۳
	// // //	//	۱۳۵،۱۳۷	الذّٰریٰت	۱۰، ۱۱	۸، ۹
	آخرت سے حق سے پھرے ہوئے لوگوں کے سوا کوئی انکار نہیں کرتا۔	//	۱۳۵	//	۹	۷
	انکارِ آخرت گناہِ عظیم ہے۔	//	۲۸۳	الواقعہ	۴۶	۲۰
	منکرینِ آخرت قوموں کا انجام۔	//	۱۱۴،۱۱۵	قٓ	۱۲، ۱۴	۱۲، ۱۷
	// // //	//	۲۲۱،۲۲۲	النجم	۵۰، ۵۴	۴۵، ۴۶
	// // //	//	۲۲۷	القمر	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۲۳،۲۲۹	//	۹، ۴۲	۹، ۲۲
	منکرینِ آخرت کا انجام۔	//	۱۶۶	الطور	۱۳، ۱۴	-
	// // //	//	۲۸۴	الواقعہ	۵۲، ۵۶	۲۱
	آخرت کے آنے کی تاریخ دریافت کرنے والوں کا جواب۔	//	۱۳۵	الذّٰریٰت	۱۲	-
	// // //	//	۱۳۷	//	۱۳	۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت کے آنے کی تاریخ دریافت کرنے والوں کا جواب۔	پنجم	۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۹	۵۸
	آخرت میں پوری نوعِ انسان تین گروہوں میں بانٹ دی جائے گی۔ سابقین دائیں بازو والے اور بائیں بازو والے۔	//	۲۷۵، ۲۹۵	الواقعہ	۷، ۸۲	۴، ۴۱
	آخرت میں سابقین کے لیے نعمتیں۔	//	۲۷۸، ۲۸۰	//	۱۵، ۲۶	۸، ۱۳
	// // //	//	۲۹۵	//	۸۸، ۸۹	-
	دائیں بازو والوں کے لیے نعمتیں۔	//	۲۸۱، ۲۸۲	//	۳۷، ۳۸	۱۵، ۱۹
	// // //	//	۲۹۵	//	۹۰، ۹۱	-
	بائیں بازو والوں کا انجامِ بد۔	//	۲۸۲، ۲۸۴	//	۴۱، ۵۶	۲۰، ۲۱
	// // //	//	۲۹۵، ۲۹۶	//	۹۲، ۹۴	-
	آخرت میں عدل کی تمام شرائط پوری کرنے کے بعد مجرموں کو سزا دی جائے گی	//	۱۱۷	قٓ	۱۹	۲۳
	// // //	//	۱۶۷	الطور	۱۵	۱۰
	وہاں لوگوں کے اعمال کی پوری جانچ پڑتال ہو گی۔	//	۲۱۹، ۲۲۰	النجم	۴۰، ۴۱	۳۹
	وہاں لوگوں کو دوبارہ زندہ کیا جائے گا اور اُن کے اعمال انہیں بتائے جائیں گے۔	//	۳۵۶	المجادلہ	۶	۱۷
	وہاں انسان کے اُسی دنیوی جسم میں جان ڈال دی جائے گی۔	//	۱۰۹، ۱۱۰	قٓ	۴	۴
	وہاں کے بُرے انجام سے نہ مال بچا سکتا ہے نہ باپ دادا کا عمل۔	//	۱۶۸، ۱۶۹	الطور	۲۱	۱۶
	// // //	//	۱۸۳	//	۴۶	-
	// // //	//	۳۶۵	المجادلہ	۱۷	-
	آخرت میں جھوٹی قسموں سے کام نہیں چلے گا۔	//	۳۶۵	//	۱۸	۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت کی کامیابی ہی آخری کامیابی ہے۔	پنجم	۴۶، ۴۷	الفتح	۵	۱۰
	وہاں سخت عذاب بھی ہے اور اللہ کی خوشنودی اور مغفرت بھی۔	//	۳۱۷، ۳۱۸	الحدید	۲۰	۳۶
	وہاں ظالم کی نیکیاں مظلوم کو دی جائیں گی۔	//	۵۳۶	التغابن	۹	۲۰
	// // //	//	۵۳۸، ۵۳۹	//	۹	۲۰
	آخرت کے لیے تیاری کا حکم۔	//	۴۰۹	الحشر	۱۸	۲۹
	خوف آخرت جنت کے مستحق افراد کی صفت ہے۔	//	۱۷۱	الطور	۲۶	۲۰
	// // //	//	۲۶۶	الرحمٰن	۴۶	۴۰
	آخرت کی نعمتیں۔	//	۱۲۲، ۱۲۴	قٓ	۲۵	۴۵
	// // //	//	۱۳۸	الذّٰریٰت	۱۶	۱۳، ۱۴
	// // //	//	۱۶۷، ۱۷۱	الطور	۱۷، ۲۵	۱۱، ۱۹
	// // //	//	۲۴۲	القمر	۵۴، ۵۵	-
	// // //	//	۲۶۵، ۲۷۲	الرحمٰن	۵۵، ۷۷	۲۹، ۵۲
	// // //	//	۲۷۷، ۲۸۲	الواقعہ	۱۲، ۴۰	۸، ۱۹
	// // //	//	۳۱۰	الحدید	۱۲	۱۷
	// // //	//	۴۷۸، ۴۷۹	الصف	۱۲، ۱۳	۱۷، ۱۸
	// // //	//	۵۳۸	التغابن	۹	-
	// // //	//	۵۴۰، ۵۴۱	//	۹	-
	// // //	//	۵۸۰، ۵۸۱	الطلاق	۱۱	۲۱، ۲۲
	آخرت میں کفار و منافقین اور مجرمین کے ساتھ کیا سلوک ہوگا۔	//	۱۱۹	قٓ	۲۴، ۲۶	۲۸، ۳۳
	// // //	//	۱۲۰، ۱۲۱	//	۲۷، ۳۰	۳۸
	// // //	//	۱۳۵، ۱۳۶	الذّٰریٰت	۱۳، ۱۴	۱۰، ۱۱
	// // //	//	۱۶۶، ۱۶۷	الطور	۱۲، ۱۶	۱۰
	// // //	//	۱۸۲	//	۴۶، ۴۷	۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں کفار و منافقین اور مجرمین کے ساتھ کیا سلوک ہوگا۔	پنجم	۲۴۰	القمر	۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴	الرحمٰن	۳۵	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۲۶۵	〃	۴۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۴،۲۸۲	الواقعہ	۴۲،۵۶	۲۰،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳،۳۱۱	الحدید	۱۲، ۱۵	۱۸،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰	المنٰفقون	۶	۱۳،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸،۵۴۱	التغابن	۹، ۱۰	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰	الطلاق	۸، ۹	۲۰
	آخرت کے عذاب سے پہلے دنیا میں لوگوں کو چھوٹے چھوٹے عذابوں کے ذریعے متنبہ کیا جاتا ہے۔	〃	۱۸۳،۱۸۴	الطور	۴۷	۲۷
	آخرت کی جزا و سزا سے بچ کر انسان بھاگ نہیں سکتا۔	〃	۱۶۲،۱۶۴	الرحمٰن	۳۳	۳۲
	کفار آخرت سے بالکل مایوس ہیں۔	〃	۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۲۴
	آخرت میں اہلِ ایمان کو نور نصیب ہوگا۔	〃	۲۹۹	الحدید	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰،۳۱۱	〃	۱۲	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۷	〃	۱۹	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳	〃	۲۸	۵۶
	آخرت میں مومن کی مغفرت ہوگی اور منکر کو عذاب ہوگا۔	〃	۳۱۷،۳۱۸	〃	۲۰	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	التغابن	۹	۲۰
	آخرت میں مومنین کو عزت اور کفار کو ذلت ملے گی۔	〃	۲۷۷	الواقعہ	۸، ۹	۵،۶
	آخرت میں مجرم اپنے چہروں سے پہچان لیے جائینگے۔	〃	۲۶۴،۲۶۵	الرحمٰن	۳۹،۴۱	۳۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں ایک فرشتہ ہر مجرم کو ہانک کر لانے والا ہوگا اور ایک اُس پر گواہی دینے والا۔	پنجم	۱۱۸	قٓ	۲۱	۲۵
	آخرت میں شیطان اور اُس کے پیروؤں کے درمیان جھگڑا۔	//	۱۱۹، ۱۲۰	//	۲۷، ۲۹	۲۴، ۳۷
	اللہ تعالےٰ نے پہلے ہی یومِ آخرت سے لوگوں کو متنبہ کر دیا ہے۔	//	۱۲۰	//	۲۸	۳۵
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "حشر"، "جزا و سزا"، "جنت"، "جہنم"، اور "عذاب")					
	آخرت کے بارے میں قرآن کے استدلال کا بنیادی اُصول۔	ششم	۵۲	الملک	۲۵	۳۵
	عقیدۂ آخرت کی اہمیت۔	//	۲۲۱	النساء	موضوع اور مضمون	-
	آخرت کے امکان کے دلائل۔	//	۱۶۴	القیمہ	۳	۳
	// // //	//	۱۷۷، ۱۷۸	//	۴۰	۲۵
	// // //	//	۲۱۲، ۲۱۴	المرسلت	۱۶، ۳۰	۸، ۱۸
	// // //	//	۲۴۳، ۲۴۹	النزعٰت	۲۷، ۴۶	۱۳، ۲۴
	// // //	//	۲۶۴، ۲۶۵	التکویر	۶، ۹	۶، ۹
	آخرت کے وجوب کے دلائل	//	۴۸، ۴۹	الملک	۱۵، ۱۷	۲۷، ۲۳
	// // //	//	۵۲، ۵۳	//	۲۵، ۲۸	۳۵، ۳۸
	// // //	//	۱۶۲، ۱۶۴	القیمہ	۱، ۳	۱، ۳
	// // //	//	۱۷۶، ۱۷۷	//	۳۶	۲۴
	// // //	//	۱۸۹	الدھر	۲	۵
	// // //	//	۲۰۷، ۲۰۸	المرسلت	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۱۲، ۲۱۴	//	۱۶، ۲۰	۸، ۱۸
	// // //	//	۲۲۱، ۲۲۲	النّاء	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت کے وقوع، وجوب اور امکان پر ہواؤں کے نظام سے استدلال۔	ششم	۲۰۶	المرسلت	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱،۲۰۹	〃	۱، ۷	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۵۸۲،۵۸۰	〃		۱
	آخرت پر تاریخی استدلال۔	〃	۲۱۲	〃	۱۶، ۱۷	۸، ۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴	الفجر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۸،۳۲۰	〃	۶، ۱۴	۲، ۷
	آخرت پر اخلاقی استدلال۔	〃	۷۲	الحاقہ	۴، ۵	۳، ۵
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸	العٰدیٰت	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱،۴۲۹	〃	۱، ۱۱	۱، ۹
	آخرت پر آفاقی استدلال۔	〃	۲۸	الملک	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴،۴۱	〃	۱، ۵	۱، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴	الفجر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۸،۳۲۶	المرسلت	۱، ۵	۱
	آخرت کو ہنسی مذاق سمجھنے والوں کو قرآن کا جواب	〃	۲۰۶،۲۰۵	الطارق	۱۲، ۱۷	۷، ۱۰
	موجودہ زندگی کے بعد ایک اور زندگی کیوں مقرر کی گئی ہے۔	〃	۷۱	الحاقہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۷۸،۷۵	〃	۱۸، ۳۷	۱۲، ۲۰
	اللہ اس بات پر قادر ہے کہ مرنے والوں کو دوبارہ زندگی عطا فرمائے۔	〃	۱۷۸،۱۷۷	القیٰمہ	۴۰	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	النباء	۲۱، ۲۳	۱۴، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴	الطارق	۸	۴
	آخرت کا انکار کرنے والے خود انسانیت کے انجام کے بارے میں کسی نظریے پر متفق نہیں ہیں۔	〃	۲۲۵،۲۲۴	النباء	۱، ۵	۱، ۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کی سرکشی کی اصل وجہ یہ ہے کہ وہ اپنے آپ کو اللہ کے حضور پیش ہونے سے مبرّا سمجھتا ہے۔	ششم	۳۹۷	العلق	۶، ۸	۷، ۹
	آخرت کے آنے کی تاریخ پوچھنے والوں کو جواب۔	//	۵۲	الملک	۲۵	۳۵
	// // //	//	۲۴۸،۲۴۸	النّٰزعٰت	۴۲، ۴۵	۲۲، ۲۳
	// // //	//	۷۰، ۷۱	الحاقہ	موضوع اور مضمون	-
	آخرت ایک حقیقت ہے جو ضرور پیش آنی ہے	//	۷۲	//	۱، ۳	۱، ۴
	خوفِ آخرت مومن کی لازمی صفت ہے۔	//	۹۱	المعارج	۲۶، ۲۸	۱۷، ۱۸
	// // //	//	۱۹۶، ۱۹۷	الدھر	۷	-
	// // //	//	۲۴۷	النّٰزعٰت	۴۰، ۴۱	۲۱
	خوفِ آخرت رکھنے والوں کا انجام نیک	//	۷۵، ۷۷	الحاقہ	۱۹، ۲۴	۱۲، ۱۴
	// // //	//	۲۲۲	النباء	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۳۰، ۲۳۱	//	۳۱، ۳۶	۱۹، ۲۲
	خوفِ آخرت کا فقدان گمراہی کی جڑ ہے۔	//	۱۴۱	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۱۵۵، ۱۵۶	//	۵۳	۳۹
	// // //	//	۲۴۷	النّٰزعٰت	۳۶، ۳۹	-
	// // //	//	۲۷۵	الانفطار	۱۴، ۱۵	-
	// // //	//	۲۷۸، ۲۷۹	المطففین	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۸۰	//	۱، ۶	۱، ۳
	منکرِ آخرت قوموں کا انجام۔	//	۷۰	الحاقہ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۷۲، ۷۴	//	۱، ۱۲	۱، ۹
	// // //	//	۲۴۰، ۲۴۳	النّٰزعٰت	۱۰، ۲۶	۴، ۱۲
	منکرِ آخرت قومیں ہمیشہ اخلاقی بگاڑ میں مبتلا ہوئیں۔	//	۷۲	الحاقہ	۴، ۵	۳، ۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منکرینِ آخرت قیامت کو دور سمجھتے ہیں لیکن اللہ اُسے قریب دیکھ رہا ہے۔	ششم	۸۷،۸۸	المعارج	۶،۷	۷
	منکرینِ آخرت کے اعتراض کا جواب کہ مرے ہوئے لوگوں کو کھوکھلی اور بوسیدہ ہڈیوں کو کیسے جمع کیا جائے گا۔	//	۱۶۴،۱۶۵	القیٰمہ	۳،۴	۳،۴
	// // //	//	۲۴۳،۲۴۶	النّٰزعٰت	۲۷،۳۵	۱۳،۲۰
	// // //	//	۲۴۰	//	۱۱،۱۲	۴
	اللہ تعالےٰ انسان کی انگلیوں کے پُور پُور کو دوبارہ بنا دینے پر قادر ہے۔	//	۱۶۵	القیٰمہ	۴	۴
	منکرینِ آخرت قیامت کے روز بھاگ کر کہیں پناہ لینے کی جگہ ڈھونڈتے پھریں گے اور نہ پائیں گے۔	//	۱۶۶ ۱۶۶	//	۱۱،۱۲	-
	انکارِ آخرت کرنے والوں کو تنبیہ کر دینا کہ چند روزہ زندگی میں جتنے چاہو مزے کر لو حقیقت میں تم لوگ مجرم ہو اور تمہارے لیے تباہی ہے۔	//	۲۱۶،۲۱۷	المرسلٰت	۴۶،۵۰	۲۴،۲۷
	منکرینِ آخرت حساب کتاب کی توقع نہیں رکھتے مگر اللہ نے اُن کے ایک ایک کرتوت کو گِن گِن کر لکھ رکھا ہے اور جہنم اُن کی گھات میں ہے۔	//	۲۲۲	النّبآء	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۲۹،۲۳۰	//	۲۱،۲۳	۱۴،۱۵
	منکرینِ آخرت کو تنبیہ کہ آخرت کا آنا برحق ہے اُسے دور نہ سمجھو اور جو انکار کرے گا اُس کا سارا کیا دھرا جلد ہی اُس کے سامنے آ جائے گا۔	//	۲۲۲	//	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//		//	۴۰	۲۶،۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں منکرین تمنا کریں گے کہ وہ دنیا میں پیدا ہی نہ ہوتے یا مر کر مٹی میں مل گئے ہوتے اور دوبارہ زندہ ہونے کی نوبت نہ آتی۔	ششم	۲۳۲،۲۳۳	النباء	۴۰	۲۶،۲۷
	انکارِ آخرت کے جواب میں یہ استدلال کہ تمہاری دوبارہ تخلیق زیادہ مشکل ہے یا کائنات کی تخلیق جس خدا نے کائنات بنائی ہے وہی تمہیں دوبارہ اٹھا کھڑا کرنے پر قادر نہیں ہو سکتا؟	//	۲۴۳،۲۴۴	النّٰزعٰت	۲۷، ۳۳	۱۳، ۱۸
	منکرینِ آخرت دنیا میں اپنے قیام کو ایک دن کے اگلے یا پچھلے پہر سے زیادہ نہ سمجھیں گے۔	//	۲۴۸	//	۴۶	۲۴
	منکرینِ آخرت سمجھتے ہیں کہ اللہ کی طرف پلٹنا نہیں ہے حالانکہ اُن کا رب اُن کے سارے کرتوت دیکھ رہا ہے۔	//	۲۹۰،۲۹۱	الانشقاق	۱۰، ۱۵	۸، ۱۰
	قیامت کے روز منکرینِ آخرت کی حیرانی۔	//	۴۲۰،۴۲۱	الزلزال	۱، ۲	۱، ۳
	منکرینِ آخرت کے چہرے اُس روز بگڑ جائیں گے۔	//	۵۲،۵۳	الملک	۲۷	۳۷
	آخرت کا انکار کیا وہی شخص کرتا ہے جو حد سے گزر جانے والا اور بدعمل ہو۔	//	۲۸۱	المطففین	۱۱، ۱۳	۶
	منکرینِ آخرت کی گمراہی کے وجوہ	//	۱۶۵	القیٰمہ	۵	۵
	// // //	//	۱۷۱،۱۷۲	//	۲۰، ۲۱	۱۵
	انکارِ آخرت کرنے والوں کے لیے تباہی اور انجام بد۔	//	۱۵۴	المدثر	۴۲، ۴۷	۳۳، ۳۵
	// // //	//	۲۱۱،۲۱۳	المرسلٰت	۸، ۲۸	۴، ۱۶
	// // //	//	۲۱۵،۲۱۷	//	۳۱، ۴۹	۱۹، ۲۶
	// // //	//	۲۳۰	النّباء	۲۴، ۳۰	۱۶، ۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انکارِ آخرت کرنے والوں کے لیے تباہی اور اُن کا انجام بد۔	ششم	۲۸۱،۲۸۲	المطففین		
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	الانشقاق		
	انسان کو احساس ہو یا نہ ہو لیکن وہ کشاں کشاں اُس منزل کی طرف چار و ناچار چلا جا رہا ہے		۲۸۶،۲۸۷	〃		۱،۱۳
	جہاں اُسے اپنے رب کے حضور پیش ہونا ہے۔	〃	۲۸۹،۲۹۱	〃	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲،۳۰۵	الطارق	۱،۱۷	۱،۱۰
	آخرت میں کوئی معذرت قبول نہ ہوگی اور ویسا ہی بدلہ دیا جائے گا جیسا کسی کا عمل ہوگا۔	〃	۳۰	التحریم	۷	۱۸
	دنیا اور آخرت دونوں کا مالک اللہ ہے انسان جس چیز کا طالب ہو اللہ اُس کے دینے والا ہے۔	〃	۳۵۹	اللیل	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۴،۳۶۵	〃	۱۲،۲۱	۷،۱۱
	دنیا پرستوں کی غلط فہمی کہ جو یہاں مزے کر رہا ہے وہ آخرت میں بھی اللہ کا مقبول ہوگا۔	〃	۵۷	القلم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴،۶۵	〃	۳۴،۴۱	۱۹،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۹۲،۹۳	المعارف	۳۶،۴۰	۲۴،۲۸
	اُن کی یہ غلط فہمی ہر لحاظ سے بے بنیاد ہے۔	〃	۵۷	القلم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴،۶۵	〃	۴۳،۴۴	۱۹،۲۵
	آخرت میں نہ مال و دولت کام آئے گا نہ حجت بازیاں اور نہ دنیوی اقتدار۔	〃	۷۷	الحاقہ	۲۸،۲۹	۱۹
	وہاں انسانوں کی قسمت کا فیصلہ سراسر اُن کے عقیدے اور اخلاق و اعمال کی بنیاد پر کیا جائے گا۔	〃	۸۴	المعارج	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۸۹	〃	۱۱،۱۵	۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہاں انسانوں کی قسمت کا فیصلہ سراسر اُن کے عقیدے اور اخلاق و اعمال کی بنیاد پر کیا جائے گا۔	ششم	۲۳۷	النّٰزعٰت	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷	〃	۳۹،۳۶	-
	آخرت کے لیے جو کچھ کسی نے کما کر آگے بھیج دیا وہی اُس کا اصل اور بہتر سرمایہ ہے اور اُس کا بڑا اَجر ہے۔	〃	۳۱۶،۳۱۵	الاعلیٰ	۱۹،۱۴	۱۸،۱۳
	مجرمین وہاں پچھتائیں گے انہوں نے اس زندگی کے لیے کچھ پیشگی سامان کیا ہوتا۔	〃	۳۳۲	الفجر	۲۶،۲۴	-
	میدانِ حشر میں حساب کتاب کے وقت مجرمین ڈھٹائی کے ساتھ ہر طرح کے عذر پیش کریں گے۔	〃	۲۱۶،۲۱۵	المرسلٰت	۳۷،۳۵	۲۰
	آخرت میں انصاف کے تقاضے پورے کرنے کے لیے کن کن طریقوں سے شہادتیں پیش کی جائیں گی۔	〃	۴۲۳،۴۲۲	الزلزال	۶،۴	۶،۴
	〃 〃 〃	〃	۴۳۲،۴۳۱	العٰدیٰت	۱۱،۱۰	۹،۸
	اللہ تعالیٰ کے کمال حکمت کے جو آثار ساری کائنات میں پھیلے ہوئے ہیں وہ اس امر پر دلالت کرتے ہیں کہ یہاں کوئی کام بھی بے مقصد نہیں ہو رہا ہے پھر آخر انسان ہی کا وجود کیسے بے مقصد ہو سکتا ہے کہ وہ جزا و سزا سے مبرّا ہو (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "جزا و سزا")					
	وہاں مجرمین تمنا کریں گے کہ کاش دنیا کی موت ہی فیصلہ کن ہوتی۔	〃	۷۷،۷۶	الحاقہ	۲۷	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۳،۲۳۲	النّبأ	۴۰	۲۷،۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں مجرمین خود اپنی گمراہی کا اقرار کریں گے۔	ششم	۴۴،۴۶	الملک	۹، ۱۱	۱۵، ۱۷
	کفار و منافقین وہاں اللہ کو سجدہ کرنا چاہیں گے بھی تو نہ کر سکیں گے۔	//	۶۵	القلم	۴۲، ۴۳	۲۴، ۲۵
	عذابِ آخرت کن لوگوں کے لیے ہے۔	//	۸۶	المعارج	۱، ۲	۱
	// // //	//	۲۸۱، ۲۸۲	المطففین	۱۰، ۱۷	۶، ۸
	آخرت کا عذاب دنیوی عذابوں سے شدید تر ہوگا۔ (مزید دیکھو "عذاب")	//	۶۳، ۶۴	القلم	۳۳	-
	// // //	//	۳۳۲	الفجر	۲۵، ۲۶	-
	آخرت میں مومنین کی دُعا۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "حشر اور قیامت")	//	۳۲، ۳۳	التحریم	۸	۲۲
۱۲	**اخلاق:** (دیکھو "اخلاقی تعلیمات")					
۱۳	**اخلاقی تعلیمات:** (دیکھو "حقوق العباد"، "قرآن اور اس کا فلسفۂ اخلاق" اور "اخلاقی تعلیمات")	اوّل	۱۰۲، ۱۰۳	البقرہ	۱۰۸، ۱۱۰	۱۱۰
	وہ اخلاقی برائیاں جنہیں قرآن مٹانا چاہتا ہے۔	//	۵۹، ۶۰	//	۲۶، ۲۷	۳۰، ۳۳
	// // //	//	۶۵، ۶۶	//	۳۵	۴۹
	// // //	//	۹۰	//	۸۳، ۸۴	-
	والدین سے حسنِ سلوک	//	۹۰	//	۸۳	-
	// // //	//	۱۶۴	//	۲۱۵	-
	// // //	//	۲۵۱، ۲۵۲	النساء	۳۶	-
	// // //	//	۵۹۸، ۵۹۹	الانعام	۱۵۱	۱۲۹
	یتامیٰ سے حسنِ سلوک۔	//	۹۰	البقرہ	۸۳	-
	// // //	//	۱۲۶، ۱۲۷	//	۱۷۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یتامیٰ سے حسن سلوک۔	اوّل	۱۶۴	البقرہ	۲۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۸،۱۶۷	〃	۲۲۰	۲۳۶
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰،۳۱۹	النسآء	۲	۳،۲
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱	〃	۳۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۱	〃	۱۲۷	۱۵۶،۱۵۴
	〃 〃 〃	〃	۶۰۰،۵۹۹	الانعام	۱۵۲	۱۳۲
	نظامِ اخلاق میں توبہ کی اہمیت۔	〃	۶۸،۶۷	البقرہ	۳۷	۵۳،۵۱
	وہ بھلائیاں جو قرآن آدمی میں پیدا کرنا چاہتا ہے۔	〃	۹۰	〃	۸۴،۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۷،۱۳۶	〃	۱۷۷	-
	بھلائیوں کی طرف سبقت کرو۔	〃	۱۲۳	〃	۱۴۸	۱۴۹
	وہ ہدایات جو مسلمانوں کو امامتِ عالم کا منصب سونپتے ہوئے دی گئیں۔	〃	۱۲۶،۱۲۵	〃	۱۵۳،۱۵۰	۱۵۳،۱۵۱
	ضمیر سے خیانت کرنے کی حالت۔	〃	۱۴۷،۱۴۵	〃	۱۸۷	۱۹۰
	〃 〃 〃	〃	۳۹۴	النسآء	۱۰۷	۱۴۱
	دھاندلی کا مال حاصل کرنے کی ممانعت۔	〃	۱۴۸،۱۴۷	البقرہ	۱۸۸	۱۹۷
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶،۳۴۵	النسآء	۲۹	۵۲،۵۰
	اخلاق میں احسان اور انفاق کی اہمیت۔	〃	۱۵۳	البقرہ	۱۹۵	۲۰۸،۲۰۷
	〃 〃 〃	〃	۱۶۴	〃	۲۱۵	-
	حج میں اسلامی اخلاقیات کی تربیت۔	〃	۱۵۵	〃	۱۹۷	۲۱۷،۲۱۴
	سفرِ حج کے لیے تقویٰ کو زادِ راہ بنانے کی تلقین۔	〃	۱۵۵	〃	۱۹۷	۲۱۷
	دنیا کی بھلائی آخرت کی بھلائی کے ساتھ طلب کرنی چاہیے۔	〃	۱۵۷	〃	۲۰۱،۲۰۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۷	〃	۲۱۹	-
	اخلاق کے لیے خدا کے حضور پیشی کے یقین					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کی اہمیت۔	اوّل	۱۵۸	البقرہ	۲۰۳	-
	رضائے الٰہی کے لیے جان کی بازی لگا دینے والا کردار۔	//	۱۵۹	//	۲۰۷	-
	نیکی کرنے کے لیے اس شعور کی اہمیت کہ خدا ہماری کارگزاریوں کو خوب جانتا ہے۔	//	۱۶۴	//	۲۱۵	-
	احکام میں حُسنِ اخلاق کی ترغیب کا اہتمام۔	//	۱۶۸	//	۲۲۰	-
	قرآن ازدواجی معاملات میں استعادہ و کنایہ کی زبان کر کے حیاداری کی تعلیم دیتا ہے۔	//	۱۷۰	//	۲۲۳،۲۲۲	۲۴۱،۲۴۰
	علیحدگی کی صورت میں زوجین کو حسنِ سلوک کی تلقین۔	//	۱۷۴	//	۲۲۹	۲۵۰
	اللہ کی آیات کو کھیل نہ بناؤ اور اُس کی کتاب کا احترام کرو۔	//	۱۷۷	//	۲۳۱	۲۵۵،۲۵۴
	"امت وسط" ہونے کے اخلاقی تقاضوں کی یاد دہانی۔	//	۱۷۷	//	۲۳۱	۲۵۵
	باہم فیاضانہ برتاؤ کی تلقین۔	//	۱۸۲،۱۸۱	//	۲۳۷،۲۳۶	۲۶۱،۲۶۰
	// // //	//	۳۴۱	النساء	۲۴	-
	اللہ کا کلمہ بلند کرنے کے لیے اخلاقی بلندی کی ضرورت۔	//	۲۰۲	البقرہ	۲۶۱	۲۹۸
	// // //	//	۳۱۸،۳۱۶	النسا	شان نزول اور مباحث	-
	انفاق کے ساتھ احسان دھرنے کی ممانعت۔	//	۲۰۲	البقرہ	۲۶۱	۲۹۸
	ریا سے بچنے اور خلوص پر کاربند ہونے کی نصیحت۔	//	۲۰۴،۲۰۵	//	۲۶۴	۳۰۵،۳۰۳
	// // //	//	۳۵۲	النّساء	۳۸	-
	امانت داری کی تلقین۔	//	۲۲۲	البقرہ	۲۸۳	-
	دل کا گناہ آلود ہونا۔	//	۲۲۲	//	۲۸۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شہادت کو چھپانے کی ممانعت۔	اوّل	۲۲۲	البقرہ	۲۸۳	۳۳۲
	اخلاق میں اپنی اپنی کمائی کا اصول۔	″	۲۲۴،۲۲۵	″	۲۸۶	۳۳۸،۳۳۹
	مکہ میں مسلمانوں کی اخلاقی و روحانی تربیت کے خطوط۔	″	۲۲۶	″	۲۸۶	۳۴۲
	اجتماعی قوت میں اخلاق کی اہمیت۔	″	۲۳۷،۲۳۸	آلِ عمران	۱۳	۹، ۱۰
	دنیوی مفاد سے نگاہ اونچی رکھنے کی نصیحت۔	″	۲۳۸	″	۱۴	–
	″ ″ ″	″	۲۹۲	″	۱۴۵	۱۰۵، ۱۰۶
	مخالفین کو معاف کرنے، اُن کی حرکات سے چشم پوشی کرنے کا اخلاق اللہ کو پسند ہے۔	″	۴۵۵	المائدہ	۱۳	–
	تنگ نظر لوگ خدا کو پسند نہیں ہیں۔	″	۲۰۷	البقرہ	۲۶۷	۳۰۸
	صدقات سے اخلاق کی آلودگیاں دور ہوتی ہیں۔	″	۲۰۸	″	۲۷۱	۳۱۱،۳۱۲
	اہلِ حاجات کی آگے بڑھ کر مدد کرنے کی اہمیت۔	″	۲۱۰	″	۲۷۳	۳۱۴
	اہلِ حق کو اُن کے مارے ہوئے حق لوٹانے کا جذبہ۔	″	۲۱۴	″	۲۷۵	۳۱۹
	دو قسم کے انسانی کرداروں کا تقابل۔	″	۲۱۷	″	۲۷۷	۳۲۲
	لین دین میں فیاضانہ طرزِ عمل کی نصیحت۔	″	۲۱۸	″	۲۸۰	۳۲۴
	″ ″ ″	″	۲۲۱	″	۲۸۳	۳۳۱
	مقروض کے ساتھ نرمی کی تلقین۔	″	۲۱۸	″	۲۸۰	۳۲۴
	لکھے پڑھے آدمی کی ذمہ داریاں۔	″	۲۱۹	″	۲۸۲	۳۲۶
	گواہی دینے سے انکار نہ کیا جائے۔	″	۲۲۰	″	۲۸۲	۳۲۸
	شہادت کے معتبر ہونے کے لیے اخلاقی سیرت کا لحاظ۔	″	۲۲۰	″	۲۸۲	۳۲۸
	غیروں کو رفیق اور راز دار بنانے کی ممانعت۔	″	۲۸۲	آلِ عمران	۱۱۸	۹۲
	″ ″ ″	″	۴۱۱	النّساء	۱۴۴	–

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سُود خوری اور انفاق سے دو الگ قسم کی سیرتیں بنتی ہیں۔	اوّل	۲۸۸	آلِ عمران	۱۳۴،۱۳۳	۹۹
	غلطی کے بعد فوراً نادم ہونے اور اصلاح کرنے کی روش۔	//	۲۸۹	//	۱۳۵	-
	// // //	//	۳۶۸	النّساء	۶۴	-
	// // //	//	۳۹۵	//	۱۱۰	-
	عزم و ہمت ایمان کے لازمی اوصاف ہیں۔	//	۲۸۹	آلِ عمران	۱۴۰،۱۳۹	۱۰۱،۱۰۰
	اخلاقیات اسلامی کا فیصلہ کن سوال۔	//	۲۹۲	//	۱۴۵	۱۰۶،۱۰۵
	باطل کے مقابلے میں ثابت قدمی کی تلقین۔	//	۲۹۳	//	۱۴۷	۱۰۷
	// // //	//	۳۱۴	//	۲۰۰	۱۴۱
	// // //	//	۳۹۳	النّساء	۱۰۴	۱۳۹،۱۳۸
	حرص اور لالچ کے اخلاقی مفاسد پر تبصرہ۔	//	۲۹۴	آلِ عمران	۱۵۲	۱۰۹
	اُحد کی جنگ میں شکست اخلاقی کمزوریوں کا نتیجہ تھی۔	//	۲۹۷	//	۱۵۵	-
	حق کے لیے جانی قربانی کا جذبہ۔	//	۲۹۸	//	۱۵۸	-
	// // //	//	۳۱۲	//	۱۹۴،۱۹۳	۱۳۸
	نبیؐ پر سوئے ظن کی ممانعت۔	//	۲۹۹	//	۱۶۱	۱۱۴
	خیانت کا اخروی انجام۔	//	۲۹۹	//	۱۶۱	۱۱۴
	اللہ کی رضا چاہنے والے اور اللہ کے غضب میں گھر جانے والے یکساں نہیں ہوتے۔	//	۳۰۰	//	۱۶۳	-
	خوشحال آدمی کی کنجوسی مکروہ ہے۔	//	۳۰۶	//	۱۸۰	۱۲۷
	// // //	//	۳۵۲	النّساء	۳۷	۶۳
	اشتعال انگیزی کے جواب میں صبر اور خدا ترسی پر قائم رہنا حوصلہ مند لوگوں کا کام ہے۔	//	۳۰۹	آلِ عمران	۱۸۶	۱۳۱
	یتیموں کے اموال میں امانت داری کی تاکید۔	//	۳۱۹	النّساء	۲	۲۰۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تقسیم وراثت کے وقت وسعتِ قلب کا مظاہرہ۔	اوّل	۳۲۴،۳۲۵	النّساء	۸	۱۳
	وصیت میں حق تلفی کی ممانعت۔	//	۳۲۹	//	۱۲	۲۴،۲۵
	زوجین کو بھلے طریقے سے زندگی بسر کرنے کی تاکید۔	//	۳۳۴،۳۳۵	//	۱۹	۲۹،۳۰
	"اپنے آپ کو قتل نہ کرو" کے تین مفہوم۔	//	۳۴۵	//	۲۹	۵۱
	اللہ نے جو فضل کسی کو زائد دیا ہو اُس کی تمنا نہ کرو۔	//	۳۴۷،۳۴۸	//	۳۲	۵۴
	اطاعت شعار بیویوں پر خواہ مخواہ دست درازی نہ کرو۔	//	۳۴۹،۳۵۰	//	۳۴	-
	باہمی اصلاح پسندی کی تلقین۔	//	۳۵۰	//	۳۵	۶۰،۶۱
	والدین، اقربا، یتامیٰ، مساکین اور ہمسایہ سے حسنِ سلوک۔	//	۳۵۱	//	۳۶	۶۲
	غرور اللہ کو پسند نہیں۔	//	۳۵۲	//	۳۶	-
	کنجوس اور کنجوسی کا مبلغ اللہ کو پسند نہیں۔	//	۳۵۲	//	۳۶	-
	عدل و امانت کی تاکید۔	//	۳۶۲	//	۵۸	۸۸
	مسلمانوں کو ہمیشہ بھلائی کی سفارش کرنی چاہیے۔	//	۳۷۷،۳۷۸	//	۸۵	۱۱۳
	باہمی تحیۃ و سلام کرنے کی تاکید۔	//	۳۷۸	//	۸۶	۱۱۴
	انصاف میں تعصب کا دخل نہ ہونا چاہیے۔	//	۳۹۴	//	۱۰۵	-
	ناپسندیدہ باتوں کے لیے خفیہ مشوروں کی ممانعت۔	//	۳۹۵	//	۱۰۸	-
	// // //	//	۳۹۶	//	۱۱۴	-
	اپنے گناہ دوسروں پر تھوپنے کا اخلاقی اثر۔	//	۳۹۵	//	۱۱۲	-
	نجویٰ صرف نیک مقاصد کے لیے جائز ہے۔	//	۳۹۶	//	۱۱۴	-

نمبر شمار	عنوان	جلد	صفحہ	سورہ	آیت	حاشیہ
	تنگ دلی سے پرہیز کی تلقین۔	اوّل	۴۰۲	النساء	۱۲۸	۱۵۹
	اللہ کے لیے انصاف کے ساتھ گواہی دینے کی تلقین۔	//	۴۰۵	//	۱۳۵	۱۶۴، ۱۶۵
	// // //	//	۴۹۹	المائدہ	۸	۲۹
	انصاف کے علمبردار بنو۔	//	۴۰۶	النساء	۱۳۵	-
	بدگوئی کی ممانعت۔	//	۴۱۳	//	۱۴۸	-
	برائی کے جواب میں بھلائی کرنے یا کم از کم درگذر کرنے کی تلقین۔	//	۴۱۳	//	۱۴۹	۱۷۷
	راستی پر قائم رہنے والے بنو۔	//	۴۴۹	المائدہ	۸	۲۹
	حدود اللہ سے تجاوز نہ کرو۔	//	۴۹۹	//	۸۷	۱۰۴، ۱۰۵
	اللہ پر بھروسہ رکھو۔	//	۴۵۰	//	۱۱	-
	مقدمات میں انصاف کی تلقین۔	//	۴۷۲	//	۴۲	۷۰
	بھلائیوں میں مسابقت کرو۔	//	۴۷۸	//	۴۸	۸۱
	اسراف سے بچنے کا اشارہ۔	//	۴۹۹	//	۸۷، ۸۸	۱۰۵
	شراب کی حرمت۔	//	۵۰۱	//	۹۰	۱۰۸، ۱۰۹
	جوئے کی حرمت۔	//	۵۰۱	//	۹۰	۱۰۸، ۱۰۹
	فضول سوالات کی ممانعت۔	//	۵۰۷، ۵۰۸	//	۱۰۱، ۱۰۲	۱۱۶، ۱۱۷
	دوسروں کے معبودوں کو برا بھلا کہنے کی ممانعت۔	//	۵۷۰	الانعام	۱۰۸	۷۲
	کھلے گناہوں سے بھی بچو اور چھپے گناہوں سے بھی۔	//	۵۷۷	//	۱۲۰	-
	فواحش کے قریب نہ پھٹکو۔	//	۵۹۹	//	۱۵۱	۱۳۰
	انسانی جان کا احترام کیا جائے۔	//	۵۹۹	//	۱۵۱	۱۳۱
	ناپ تول پورا رکھنے کی تاکید۔	//	۶۰۰	//	۱۵۲	۱۳۳
	بات انصاف کے ساتھ کہو۔	//	۶۰۱	//	۱۵۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	"عہد اللہ" کو پورا کرو۔	اوّل	۶۰۰	الانعام	۱۵۲	۱۳۴
	دین میں اخلاق کی اہمیت۔	دوم	۵۶۹	النحل	۴	۹۵
	اللہ کو عالم الغیب والشہادۃ ماننے کے اخلاقی نتائج۔	//	۳۲۳،۳۲۴	ہود	۳	۴،۳
	وہ اخلاق فاضلہ جن سے ایک مسلمان کو آراستہ ہونا چاہیے۔	//	۴۵۵،۴۵۶	الرعد	۲۰،۲۲	۳۷،۴۰
	// // //	//	۴۷۲	ابراہیم	۷	۱۱
	// // //	//	۵۱۷	الحجر	۸۸	۵۱
	// // //	//	۵۶۴،۵۶۶	النحل	۹۰	۸۸،۸۹
	وہ برائیاں جن سے روکا گیا ہے۔	//	۴۵۷	الرعد	۲۵	-
	// // //	//	۵۶۴،۵۶۶	النحل	۹۰	۸۹
	// // //	//	۵۶۸	//	۹۲	۹۲
	صالحین کے اخلاق اور فاسقین کے اخلاق کا فرق۔	//	۳۱،۳۲	الاعراف	۴۳	۳۳
	// // //	//	۳۶۶	ہود	۱۱	۱۱،۱۲
	معاشرے کو بگاڑنے والے اسباب اور اُن کی روک تھام۔	//	۶۰۶	بنی اسرائیل	۱۶	۱۸
	معاشرے میں حقوق کا وسیع تصور	//	۶۱۱	//	۲۹	۲۹
	امانت کا وسیع مفہوم	//	۱۳۹	الانفال	۲۶	۲۲،۲۳
	مقصد کی پاکی کے ساتھ ذرائع بھی پاک ہونے چاہئیں۔	//	۵۶۸	النحل	۹۲	۹۲
	فرض شناسی کی اہمیت۔	//	۲۴۷	التوبہ	۱۱۸	۱۱۹
	صبر کی اخلاقی اہمیت۔	//	۳۲۶،۳۲۷	ہود	۱۱	۱۱
	فیاضی اور تواضع کی تعلیم۔	//	۶۱۰	بنی اسرائیل	۲۸	۲۸
	خرچ میں اعتدال کی تعلیم۔	//	۶۱۱	//	۲۹	۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اجتماعی زندگی میں عدل و احسان کی تعلیم۔	دوم	۵۶۴،۵۶۵	النحل	۹۰	۸۸،۸۹
	شرم انسانی فطرت کا تقاضا ہے۔	//	۱۵	الاعراف	۲۲	-
	نصیحت کو غلط رنگ میں لینے کا نقصان۔	//	۲۳۵،۲۲۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶
	معاہدات کے احترام کا حکم۔	//	۱۵۳	الانفال	۵۸	۴۳
	// // //	//	۵۶۶	النحل	۹۱،۹۲	۹۰
	// // //	//	۵۶۹	//	۹۴،۹۵	۹۵،۹۷
	// // //	//	۶۱۵	بنی اسرائیل	۳۴	۳۹
	عہد شکنی بدترین گناہ ہے۔	//	۱۵۲	الانفال	۵۶	۴۱
	// // //	//	۵۶۹	النحل	۹۵	۹۶،۹۷
	عہد و پیمان کو دھوکا دینے کا ذریعہ نہیں بنانا چاہیے۔	//	۵۶۹	//	۹۴	۹۵
	قومی مفاد کے لیے عہد شکنی کرنا گناہ عظیم ہے۔	//	۵۶۷	//	۹۴	۹۱
	مذہبی بہانوں سے عہد شکنی خدا کے ہاں مقبول نہیں۔	//	۵۶۸	//	۹۲	۹۲
	مسلمان اگر عہد شکنی کریں تو دوسرے مجرم ہیں۔	//	۵۶۹	//	۹۴،۹۵	۹۵،۹۷
	مفسدین کی پیروی کی مخالفت۔	//	۷۷	الاعراف	۱۴۲	۱۰۰
	خیانت کی ممانعت۔	//	۱۳۹	الانفال	۲۷	۲۲
	// // //	//	۱۵۳	//	۵۸	۴۳
	اسراف کی ممانعت۔	//	۶۱۰،۶۱۱	بنی اسرائیل	۲۷	-
	بخل کی ممانعت	//	۶۱۱	//	۲۹	۲۹
	زنا اور محرکات زنا سے اجتناب کا حکم۔	//	۶۱۳	//	۳۲	۳۲
	عمل قوم لوط کی شناعت	//	۵۱،۵۲	الاعراف	۸۰،۸۱	۶۴
	تکبر کی مذمت	//	۱۲	//	۱۲،۱۳	۱۱
	// // //	//	۷۸،۷۹	//	۱۴۶،۱۴۷	۱۰۳،۱۰۵
	// // //	//	۵۳۴	النحل	۲۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تکبر کی مذمت	دوم	۲۱۶،۲۱۷	بنی اسرائیل	۳۷	۴۳
	محض گمان کی بنا پر کسی کے خلاف کارروائی نہ کرنی چاہیے۔	//	۶۱۶	//	۳۶	۴۲
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھو "حقوق العباد" قرآن، اُس کا اخلاقی نقطہ نظر اور اس کا فلسفہ اخلاق")					
	اخلاق اور اخلاقی تعلیمات۔	سوم	۱۹،۲۱	الکہف	۲۲،۲۴	۲۴
	مہاجرین کے لیے ابراہیمؑ کے قصے میں بشارت	//	۵۶	مریم	موضوع اور مضمون	-
	مسلمان مہاجرین کی حق گوئی۔	//	۶۸، ۶۹	//	۴۰	۲۵
	آزمائش کے موقع پر اللہ تعالیٰ صحیح فیصلے اور راستے کی توفیق بخشتا ہے۔	//	۷۷	//	۷۲	-
	// // //	//	۷۸، ۷۹	//	۷۶	۴۶
	صبر کے ساتھ کفار کی زیادتیاں برداشت کرنے کی تلقین۔	//	۸۶	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	جس نے جھوٹ گھڑا وہ نامراد ہوا۔	//	۱۰۲	//	۶۱	۳۴
	مغفرت کی شرائط۔	//	۱۱۲	//	۸۲	۶۰
	صبر اور اپنے رب کی حمد و تسبیح۔	//	۱۳۸، ۱۴۰	//	۱۳۰، ۱۳۲	۱۱۱، ۱۱۵
	اچھے اور بُرے حالات میں آزمائش۔	//	۱۵۸	الانبیاء	۳۵	۳۸
	اقتدار حاصل ہو تو مسلمان کی کیا روش ہونی چاہیے۔	//	۱۹۸	الحج	موضوع اور مبحث	-
	کنارہ پر رہ کر اللہ کی بندگی کرنا۔	//	۲۰۷	//	۱۱	۱۵، ۱۷
	جھوٹ سے پرہیز اور یکسو ہو کر اللہ کے بندے بنو۔	//	۲۲۲، ۲۲۳	//	۳۰، ۳۱	۵۷، ۵۹
	جو کوئی بدلہ لے ویسا ہی لے جیسا کہ اُس کے ساتھ کیا گیا۔	//	۲۴۶	//	۵۹، ۶۰	۱۰۳، ۱۰۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان لانے والوں کی صفات۔	سوم	۲۶۰،۲۶۸	المؤمنون	۱، ۱۱	۱، ۱۱
	کھاؤ پاک چیزیں اور عمل کرو صالح۔	//	۲۸۱،۲۸۷	//	۵۱،۶۲	۴۵،۵۷
	شیطان کی اُکساہٹوں سے اللہ کی پناہ مانگو۔	//	۲۹۹	//	۹۶،۹۷	۸۸
	مسلمان کو اخلاقی و معاشرتی ہدایات۔	//	۳۱۴،۲۱۷	النور	موضوع اور مباحث	-
	بیویوں پر الزام اور شہادت کے احکام۔	//	۳۵۹	//	۹	۷
	مومن مردوں اور عورتوں کو نیک گمان کی تلقین۔	//	۳۶۷،۳۷۲	//	۱۲،۲۲	۱۲،۲۰
	لونڈی غلاموں سے نکاح کے احکام۔	//	۲۹۷،۳۹۸	//	۳۲،۳۳	۵۰،۵۴
	مالی کتابت میں سے معاف کرنے کے احکام۔	//	۴۰۱	//	۳۳	۵۸
	اللہ کے محبوب و پسندیدہ بندے۔	//	۴۶۱،۴۷۰	الفرقان	۶۳،۷۵	۷۸،۹۵
	ابراہیمؑ کی دعا کہ مجھے سچی ناموری عطا کر۔	//	۵۰۴،۵۰۵	الشعراء	۸۳،۸۴	۶۱،۶۲
	جب اُن پر ظلم کیا گیا تو صرف بدلہ لیا۔	//	۵۴۹	//	۲۲۷	۱۴۵
	اللہ کی حمد سے ہر کام کا آغاز کرنا۔	//	۵۸۸	النمل	۵۹	۷۱
	مجرموں کی مددگار نہ بننے کے متعلق۔	//	۶۶۳	القصص	۱۷	۲۵،۲۶
	ثابت قدمی، برائی کو بھلائی سے دفع کرنے کے احکام۔	//	۶۴۹،۶۵۰	//	۵۴،۵۵	۷۵،۷۸
	مال کو اللہ کی راہ میں خرچ کرنے کے احکام۔	//	۶۶۱	//	۷۶،۷۷	-
	یہ غلط فہمی کہ دنیوی خوشحالی اور دولت مندی ہی فلاح ہے۔	//	۶۶۴،۶۶۵	//	۸۳،۸۴	۱۰۲،۱۰۶
	اہلِ ایمان کی آزمائش۔	//	۶۷۳،۶۷۸	العنکبوت	۱، ۷	۱، ۱۰
	حضرت ابراہیمؑ کا کامیابی سے آزمائش میں گذرنا۔	//	۶۹۲	//	۲۴	۴۰
	اہلِ ایمان کو مشکلات و مصاحب کے سلسلے میں احکام۔	//	۷۱۶،۷۱۸	//	۵۶، ۶۰	۹۴،۹۹
	رشتہ دار، مسکین اور مسافر کے حقوق۔	//	۷۵۷،۷۶۰	الروم	۲۸، ۳۹	۵۷،۶۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صبر کی تلقین یقیناً اللہ کا وعدہ سچا ہے۔	سوم	۷۶۷	الروم	۶۰	۸۴، ۸۵
	اسلامی نظام، اخلاق کی بنیادیں۔	〃	۷، ۸	حٰمٓ السجدہ	۱، ۵	۱، ۴
	دوسروں کی زیادتی کا انتقام لینے کے حدود و قواعد۔	〃	۴۵۶، ۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۴، ۳۶	۳۷، ۴۱
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱، ۵۱۲	الشوریٰ	۳۹، ۴۳	۶۲، ۶۸
	والدین کے حقوق۔	〃	۱۵، ۱۷	لقمٰن	۱۴، ۱۵	۲۲، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹، ۶۱۲	الاحقاف	۱۵، ۱۷	۱۹، ۲۱
	ماں کے حق کی اہمیت۔	〃	۱۶	لقمٰن	۱۴	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۵	۱۹
	والدین کو یہ حق نہیں کہ اولاد کو گمراہی پر مجبور کریں۔	〃	۱۶	لقمٰن	۱۵	۲۴
	والدین گمراہی پر مجبور کریں تو اُن کی اطاعت نہ کرو لیکن نیک سلوک بدستور کرتے رہو۔	〃	۱۶	〃	۱۵	۲۵
	تکبر کے مظاہر اور اُن کی ممانعت۔ (نیز دیکھو "تکبّر")	〃	۱۸، ۱۹	〃	۱۸، ۱۹	۲۱، ۳۴
	غصہ آجائے تو درگذر کر جاؤ یہ مومنانہ صفت ہے۔	〃	۵۰۷	الشوریٰ	۲۷	۵۹
	اپنی چال میں اعتدال رکھو۔	〃	۱۸	لقمٰن	۱۹	۳۳
	قرآن کی نگاہ میں کامیابی اور ناکامی کا معیار۔	〃	۲۸۹	الصّٰفّٰت	۶۰، ۶۱	-
	خسران (دیوالیہ)۔	〃	۳۶۴	الزمر	۱۵	۲۴
	میدانِ حشر کے ہول سے پناہ۔	〃	۳۹۶	المؤمن	۹	۱۲، ۱۳
	باطل پرست خسارے میں پڑ جائیں گے۔	〃	۵۹۲	الجاثیہ	۲۷	-
	کفار پر اُن کے اعمال کی برائیاں کھل جائیں گی۔ (نیز دیکھو "خسران" اور "فلاح")	〃	۵۹۳	〃	۳۱، ۳۲	۴۳، ۴۵
	قرآن کا معیارِ عزت	〃	۲۲۳	فاطر	۱۰	۲۰، ۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بلا اجازت کسی کے گھر میں داخل نہ ہو۔	سوم	۲۴، ۲۸	نور	۲۷، ۲۹	۹۵، ۹۷
	کھانے کے وقت، جان بوجھ کر کسی کے گھر نہ جاؤ دعوت پر بلایا جائے تو ضرور جاؤ۔	//	۱۱۹، ۱۲۰	//	۵۳	۹۵، ۹۷
	مومن مرد اور عورتیں اپنی نظر کی حفاظت کریں اور مومنات بناؤ سنگھار سے اجتناب کریں۔	//	۲۷۹، ۳۹۲	//	۳۰، ۳۱	۲۹، ۴۹
	اللہ کسی مغرور انسان کو پسند نہیں کرتا۔	پنجم	۳۲۰	الحدید	۲۳	-
	اللہ انصاف کرنے والوں کو پسند کرتا ہے۔	//	۷۸	الحجرات	۹	۱۷
	// // //	//	۴۳۲، ۴۳۳	الممتحنہ	۸	۱۲
	اللہ کو دورنگی اور منافقت سخت ناپسند ہے۔	//	۴۵۴، ۴۵۶	الصف	۲	۲
	// // //	//	۵۲۰	المنٰفقون	۶	۱۳، ۱۴
	خفیہ سرگوشیوں کی ممانعت۔	//	۳۳۷	المجادلہ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۵۸	//	۸	۲۱
	// // //	//	۳۶۰، ۳۶۱	//	۱۰	۲۴، ۲۵
	اللہ ظالموں اور فاسقوں کو ہدایت نہیں دیتا۔	//	۴۵۷	الصف	۵	۵
	// // //	//	۴۷۶	//	۷	۱۱
	// // //	//	۴۸۹	الجمعہ	۵	۹
	// // //	//	۵۲۰	المنٰفقون	۶	۱۴
	آدابِ مجلس کی تعلیم۔	//	۷۰، ۷۳	الحجرات	۱، ۵	۱، ۷
	// // //	//	۳۳۷، ۳۳۸	المجادلہ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۶۰، ۳۶۲	//	۹، ۱۱	۲۴، ۲۸
	مسلمان بدخلق اور بخیل نہیں ہو سکتا۔	//	۳۱	محمد	۳۸	-
	// // //	//	۳۹۷	الحشر	۹	۱۹
	مسلمانوں کو کفار سے دوستی نہ رکھنی چاہیے۔	//	۳۶۶	المجادلہ	۲۲	۳۷
	// // //	//	۴۲۱	الممتحنہ	موضوع اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غیر معاند کفار سے دوستانہ تعلقات رکھنے میں کوئی حرج نہیں۔	پنجم	۴۳۳	الممتحنہ	۸، ۹	۱۲،۱۳
	عہد شکنی کی ممانعت۔	//	۴۹	الفتح	۱۰	۱۷،۱۹
	لوگوں کے راز ٹٹولنے کی ممانعت۔	//	۸۷، ۹۰	الحجرات	۱۲	۲۴،۲۶
	مسلمانوں کے دو گروہوں میں جھگڑا ہو جائے تو دوسرے مسلمان کو کیا کرنا چاہیے۔	//	۷۶، ۷۸	//	۹	۱۲،۱۷
	مسلمانوں کے باہمی تعلقات عدل و انصاف پر مبنی ہونے چاہئیں۔	//	۷۸	//	۹	۱۷
	// // //	//	۸۳، ۸۴	//	۱۰	۱۸
	مسلمانوں کو ایک دوسرے کا مذاق نہیں اڑانا چاہیے۔	//	۸۴، ۸۵	//	۱۱	۱۹،۲۳
	آپس میں ایک دوسرے پر طعن کرنا اور ایک دوسرے کے برے نام رکھنا منع ہے۔	//	۸۵، ۸۶	//	۱۱	۲۱،۲۲
	بہت گمان کرنے کی ممانعت۔	//	۸۷، ۸۸	//	۱۲	۲۴،۲۵
	غیبت کی ممانعت۔	//	۸۷	//	۱۲	۲۶
	// // // (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "غیبت")	//	۹۰، ۹۴	//	۱۲	۲۶
	کسی زندہ یا مردہ مسلمان کے لیے دل میں بغض نہ رکھنا چاہیے۔	//	۴۰۳، ۴۰۴	الحشر	۱۰	۲۱
	اپنے آپ کو بڑی چیز سمجھنے اور فخر جتانے کی ممانعت۔	//	۳۲۰	الحدید	۲۳	۴۲
	ٹھیک ٹھیک تولنے اور ڈنڈی نہ مارنے کا حکم۔	//	۲۵۱	الرحمٰن	۹	۸
	کسی مومن بھائی کی غلطی پر گرفت کرنی ہو تو					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شائستگی کے ساتھ کرنی چاہیے۔	پنجم	۴۰۴	الحشر	۱۰	۲۱
	جو حق بات کہی جائے اُس پر عمل بھی کرنا چاہیے۔	//	۴۵۴،۴۵۵	الصف	۳	۲
	اہل ایمان کا کام یہ ہے کہ وہ تقویٰ پر قائم رہیں خواہ مخالف کیسا ہی جاہلانہ رویہ اختیار کرے۔	//	۶۱	الفتح	۲۶	۴۶
	قرآن کا فلسفہ اخلاق۔	ششم	۳۹	الملک	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۶،۴۷	//	۱۲	۱۸،۱۹
	// // //	//	۲۱۲	المرسلت	۱۶،۱۹	۸،۱۰
	// // //	//	۲۲۰	النباء	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۷۸،۲۸۸	المطففین	//	-
	// // //	//	۳۴۱	البلد	۱۳،۱۶	۱۲
	// // //	//	۳۴۳	//	۱۷	۱۲
	// // //	//	۳۴۳	//	۱۷	۱۳،۱۴
	// // //	//	۳۴۶	//	۱۷	۱۴
	قرآن کے فلسفۂ اخلاق پر نفس انسانی سے استدلال۔	//	۳۵۰،۳۵۵	الشمس	۱،۱۰	۱،۶
	رسول اللہ کا اخلاق۔	//	۵۸،۶۰	القلم	۱،۴	۱،۴
	// // //	//	۳۴۲،۳۴۳	الماعون	۲	۵
	آپ کا پاکیزہ اخلاق جس کی گواہی حضرت خدیجہؓ حضرت عائشہؓ اور حضرت انسؓ نے دی۔	//	۵۹،۶۰	القلم	۴	۴
	// // //	//	۳۹۳،۳۹۴	العلق	(آغاز وحی)	-
	اعلانِ نبوت کا حکم دینے کے ساتھ آپ کو کن اخلاقی خوبیوں کی تعلیم دی گئی۔	//	۱۴۲،۱۴۶	المدثر	۱،۷	۱،۷
	حضرت ابوبکر صدیقؓ کا بلند اخلاق۔	//	۳۶۴،۳۶۵	اللیل	۲۰	۱۰
	حضرت علی مرتضیٰؓ اور ان کے اہلِ خانہ کا عظیم اخلاق۔	//	۱۸۰،۱۸۲	الدھر	(زمانہ نزول)	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پسندیدہ اخلاقی صفات۔	ششم	۲۶، ۲۹	التحریم	۵	۱۰، ۱۵
	// // //	//	۴۶	الملک	۱۲	۱۸، ۱۹
	// // //	//	۷۵	الحاقہ	۱۹، ۲۱	۱۲، ۱۴
	// // //	//	۹۰، ۹۲	المعارج	۲۲، ۳۴	۱۴، ۲۳
	// // //	//	۱۲۹	المزمل	۸، ۱۰	۹، ۱۱
	// // //	//	۱۴۲، ۱۴۵	المدثر	۱، ۷	۱، ۷
	// // //	//	۱۹۰	الدھر	۷	۱۰
	// // //	//	۱۹۶، ۱۹۷	//	۸، ۱۰	۱۱، ۱۴
	// // //	//	۲۴۷	النّٰزعٰت	۴۰، ۴۱	۲۱
	// // //	//	۳۱۵	الاعلیٰ	۱۴، ۱۵	۱۳، ۱۵
	// // //	//	۳۳۳	الفجر	۲۷، ۲۸	۱۸، ۱۹
	// // //	//	۳۴۱، ۳۴۶	البلد	۱۳، ۱۷	۱۲، ۱۴
	// // //	//	۳۵۱	الشمس	۹	-
	// // //	//	۳۶۰	اللیل	۵، ۷	۲، ۳
	// // //	//	۳۶۴	//	۱۷، ۲۱	۹، ۱۱
	// // //	//	۳۷۳	الضحیٰ	۹، ۱۱	۹، ۱۱
	// // //	//	۴۱۳	البینہ	۵	۷
	// // //	//	۴۴۹، ۴۵۴	العصر	۳	۱
	ناپسندیدہ اخلاقی صفات۔	//	۲۱، ۲۲	التحریم	۳	۶
	// // //	//	۵۱	الملک	۲۲، ۲۳	۳۲، ۳۳
	// // //	//	۶۰، ۶۲	القلم	۱۰، ۱۶	۶، ۱۱
	// // //	//	۷۶، ۷۷	الحاقہ	۲۵، ۳۴	۱۵، ۲۰
	// // //	//	۱۵۳، ۱۵۴	المدثر	۴۳، ۴۷	۳۳، ۳۵
	// // //	//	۱۷۵، ۱۷۶	القیٰمہ	۲۱، ۳۵	۲۱، ۲۲
	// // //	//	۲۴۱، ۲۴۳	النّٰزعٰت	۲۱، ۲۶	۱۰، ۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ناپسندیدہ اخلاقی صفات۔	ششم	۲۴۷	النّٰزعٰت	۳۷، ۳۹	-
	// // //	//	۲۶۴	التکویر	۹	۹
	// // //	//	۲۷۴	الانفطار	۹	۶
	// // //	//	۲۸۰	المطففین	۱، ۳	۱، ۲
	// // //	//	۲۹۰	الانشقاق	۱۳، ۱۴	۹
	// // //	//	۲۹۵	البروج	۴، ۶	۴
	// // //	//	۲۹۹	//	۱۰	۶
	// // //	//	۳۱۵	الاعلیٰ	۱۶	۱۶
	// // //	//	۳۳۰، ۳۳۶	الفجر	۱۵، ۲۰	۸، ۱۴
	// // //	//	۳۳۸	البلد	۵، ۶	۶، ۷
	// // //	//	۳۴۰، ۳۴۱	//	۷، ۱۱	۸، ۱۰
	// // //	//	۳۵۱	الشمس	۸، ۱۰	۵، ۶
	// // //	//	۲۶۲، ۳۶۲	الیل	۸، ۱۱	۴، ۶
	// // //	//	۳۹۷، ۳۹۸	العلق	۶، ۱۶	۷، ۱۳
	// // //	//	۴۲۹، ۴۳۰	العدٰیٰت	۶، ۸	۴، ۶
	// // //	//	۴۴۲، ۴۴۳	التکاثر	۱، ۸	۱، ۴
	// // //	//	۴۵۸	الھمزہ	۱، ۴	۱، ۵
	// // //	//	۴۸۱	الماعون	۱، ۷	۱، ۱۱
	// // //	//	۵۶۲	الفلق	۱، ۵	۱، ۷
	// // //	//	۵۷۱	الناس	۴، ۶	۲، ۳
	متضاد اخلاقی صفات کا مقابلہ۔	//	۵۵۸، ۵۵۹	الیل	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۶۲، ۲۶۳	//		
	اخلاقی بلندیوں کی دشوار گذار گھاٹیاں جن کو نظر انداز کر کے انسان گمراہی کی گہرائیوں میں لڑھکنا پسند کرتا ہے۔	//	۲۳۷	البلد	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اخلاقی بلندیوں کی دشوار گذار گھاٹیاں جن کو نظر انداز کر کے انسان گمراہی کی گہرائیوں میں لڑھکنا پسند کرتا ہے۔	ششم	۳۴۱	البلد	۱۱، ۱۲	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳	〃	۱۷	۱۳، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	〃	۱۹، ۲۰	۱۵، ۱۶
	پسندیدہ اخلاقی صفات پیدا کرنا کس لحاظ سے دشوار گذار گھاٹی ہے اور کس لحاظ سے آسان اور سیدھا راستہ ہے۔	〃	۳۶۲	الیل	۸، ۱۰	۴، ۵
	اخلاق کی پسندیدہ صفات اختیار کرنے والوں کو اللہ تعالےٰ آسان راستے کی اور ناپسندیدہ صفات اختیار کرنے والوں کو مشکل راستے کی سہولت دیتا ہے۔	〃	۳۶۲، ۳۶۳	〃	۴، ۱۰	۱، ۵
	انسان جب اپنے جسم اور ذہن کی قوتوں کو برائی کی راہ میں لگاتا ہے تو اللہ تعالیٰ اسے گراتے گراتے اُس اخلاقی گراوٹ تک پہنچا دیتا ہے جہاں کوئی دوسری مخلوق اُس سے زیادہ گری ہوئی نہیں ہوتی۔	〃	۳۸۷، ۳۸۹	التین	۵، ۶	۴، ۵
	انسانی معاشرے میں اخلاقی بلندی اور گراوٹ کی واضح مثالیں۔	〃	۳۸۷، ۳۸۹	〃	۴، ۶	۳، ۵
	انسانی معاشرے کی اخلاقی حالت پر قرآن کا تبصرہ۔	〃	۳۲۵	الفجر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳، ۳۳۰	〃	۱۵، ۲۶	۸، ۱۷
	اخلاق اور قانون مکافات کا لازمی تعلق۔	〃	۱۸۶، ۱۸۸	الدھر	۳	۵
	انسانوں کی سعی و عمل جس طرح اپنی اخلاقی نوعیت میں مختلف ہے اسی طرح نتائج کے لحاظ سے بھی مختلف ہے۔	〃	۳۵۸، ۳۵۹	الیل	موضوع اور مضمون	-
		〃	۳۶۰	〃	۴	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسانوں کی سعی و عمل جس طرح اپنی اخلاقی نوعیت میں مختلف ہے۔ اسی طرح نتائج کے لحاظ سے بھی مختلف ہے۔	ششم	۳۶۳	الیل	۱۰	۵
	محض دکھاوے یا نمائش کی خاطر جو نیکی بھی کی جائے وہ کسی کام کی نہیں ہے۔	//	۳۴۰	البلد	۷	۸
	حاسد کے شر سے اللہ کی پناہ مانگنے کی تلقین۔	//	۳۶۳	الیل	۱۱	۶
	// // //	//	۵۶۳، ۵۷۰	الفلق	۵	۷
	جو کسی پر احسان دھرنے کے لیے نہیں بلکہ صرف اللہ کی رضا کے لیے مال خرچ کرے گا اللہ ضرور اس سے خوش ہوگا۔	//	۱۴۵	المدثر	۶	۶
	// // //	//	۱۹۶، ۱۹۷	الدھر	۸، ۱۱	۱۱، ۱۵
	// // //	//	۲۶۴، ۲۶۵	الیل	۱۷، ۲۱	۹، ۱۱
	عرب معاشرے کی بعض اخلاقی برائیوں کی مذمت۔	//	۳۳۰، ۳۳۳	الفجر	۱۵، ۶۶	۸، ۱۷
	// // //	//	۴۵۶	الھمزہ	موضوع اور مضمون	—
	// // //	//	۴۵۸، ۴۵۹	//	۱، ۹	۱، ۹
	// // //	//	۴۸۲	الماعون	۲، ۳	۵، ۷
	زیادہ قسمیں کھانے والا گھٹیا آدمی ہوتا ہے۔	//	۶۰، ۶۱	القلم	۱۰	۶
	انشاء اللہ کہے بغیر آدمی کو یہ دعویٰ نہیں کرنا چاہیے کہ وہ فلاں کام کرے گا۔	//	۶۲	//	۱۸	۱۳
	ہر کام شروع کرنے سے پہلے اللہ کی بڑائی بیان کرنے کی اہمیت۔	//	۱۴۳	المدثر	۳	۳
	// // //	//	۲۹۶	العلق	۱	۲
	امانتوں کی حفاظت اور عہد و پیمان کا پاس مومنانہ صفت ہے۔	//	۹۱، ۹۲	المعارج	۳۲	۲۱
	منہ در منہ طعن اور پیٹھ پیچھے برائی کرنے والوں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	کی مذمت۔	ششم	۴۵۸	الہمزہ	۱	۱
	ریاکار کی مذمت	//	۴۸۵،۴۸۱	الماعون	۶	۱۰
	بخل تھڑدلے انسان کی صفت ہے۔	//	۹۰	المعارج	۲۱	-
	مال کو سینت سینت کر رکھنے کی مذمت۔	//	۳۶۳،۳۶۲	الیل	۸، ۱۰	۴، ۵
	// // //	//	۴۵۹،۴۵۸	الہمزہ	۲، ۳	۲، ۳
	ناپ تول میں بد دیانتی کی مذمت۔	//	۱۸۱،۲۸۰	المطففین	۱، ۳	۱، ۲
	// // //	//	۲۷۹،۲۷۸	//	موضوع اور مضامین	-
	روزمرہ ضروریات کی چیزیں ایک دوسرے کو عاریۃً دینے میں بخل کرنا بڑی ذلیل حرکت ہے۔	//	۴۸۱	الماعون	۷	۱۱
	// // //	//	۴۸۶،۴۸۵	//	۷	۱۱
	وسوسہ عمل شر کا نقطہ آغاز ہے اُس کے شر سے اللہ کی پناہ مانگنے کی تلقین۔	//	۵۷۴،۵۷۱	الناس	۴	۲
۱۳ الف	**قرآن، اس کا فلسفہ اخلاق:**					
	// // //	سوم	۸، ۷	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۸،۲۲	//	۴۸، ۲۸	۴۵، ۲۸
	// // //	//	۱۳۱،۱۳۰،۱۲۹	طٰہٰ	۱۱۵	۹۴، ۹۲
	// // //	//	۲۸۵،۲۸۳	المؤمنون	۵۹، ۵۵	۵۳، ۴۸
	// // //	//	۳۴۵	النور	۳	۵
	// // //	//	۳۷۴	//	۲۶	۲۲
۱۴	**ادریسؑ:**					
	اُن کی شخصیت کی تحقیق اور ان کے اٹھائے جانے کا مطلب۔	//	۸۰	الانبیاء	۱۸۱	۸۰
	// // //	//	۳۴،۳۳	مریم	۷۴،۷۳	۳۴، ۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۵	**آدم علیہ السلام :**					
	حضرت آدم علیہ السلام۔	اوّل	۶۳،۶۴	البقرہ	۳۱،۳۳	۴۲،۴۴
	جنت میں اُن کا امتحان اور اُس کا مقصد۔	//	۶۶	//	۳۵	۴۸،۴۹
	جنت سے اخراج۔	//	۶۷	//	۳۶	۵۰
	اُن کی توبہ۔	//	۶۷	//	۳۷	۵۱،۵۲
	توبہ قبول ہونے کے باوجود جنت سے کیوں نکالے گئے۔	//	۶۸	//	۳۸	۵۳
	جنت سے رخصت کرتے وقت اللہ تعالیٰ کی ہدایت۔	//	۶۸	//	۳۸	-
	آپؑ سے حضرت عیسیٰؑ کی وجہ تشبیہ۔	//	۲۵۹	آلِ عمران	۵۹	۵۳
	آپؑ کے دو بیٹوں کا قصّہ۔	//	۴۶۱،۴۶۳	المائدہ	۲۷،۳۱	۴۸،۵۲
	قصہ آدم وحوا۔	دوم	۱۰،۱۸	الاعراف	۱۱،۲۵	۱۰،۱۴
	// // //	//	۵۰۴،۵۰۷	الحجر	۲۸،۴۳	۱۹،۲۵
	// // //	//	۶۲۷،۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۱،۶۵	۷۴،۸۱
	وہ نتائج جو قصہ آدم وحوا سے نکلتے ہیں۔	//	۱۵،۱۷	الاعراف	۲۳	۱۳
	ان کو نوع انسانی کا نمائندہ ہونے کی حیثیت سے سجدہ کرایا گیا تھا۔	//	۵۰۴	الحجر	۲۹	۱۹
	اُن پر شرک کے الزام کی تردید۔	//	۱۰۷،۱۰۸	الاعراف	۱۹۱	۱۴۶
	آدمؑ۔	//	۷۳	مریم	۵۶	۳۳
	// // //	//	۸۶	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	قصہ آدمؑ وابلیس۔	//	۲۹،۳۰	الکہف	۵۰	۴۷
	// // //	//	۱۲۹	طٰہٰ	۱۱۵	۹۲،۹۴
	// // //	//	۱۲۴	//	۱۲۲،۱۲۴	۱۰۵،۱۰۶
	مزید تفصیل کے لیے دیکھو قرآن، اس میں قصے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کس مقصد کے لیے بیان کیے گئے ہیں۔					
	اے اولاد آدم شیطان تمہارا کھلا دشمن ہے۔	چہارم	۲۶۶	یٰسٓ	۶۰	-
	قصہ آدمؑ و ابلیس۔	″	۳۴۷،۳۵۰	صٓ	۷۱	۵۹،۷۰
۱۶	**ارتداد:**					
	دنیا اور آخرت میں تمام اعمال کو برباد کرنے والا گناہ۔	اوّل	۱۶۶	البقرہ	۲۱۷	۲۳۳
	یہود کا ایمان لانے کے بعد کفر کرنا اور اُس کا وبال۔	″	۲۷۱	آل عمران	۸۶	۷۳
	نعمت ایمان پاکر پھر کفر کرنے کا انجام۔	″	۲۷۸	″	۱۰۶	-
	کفر و ایمان کو کھیل کود بنا لینا۔	″	۴۰۷	النساء	۱۳۷	۱۶۸
	اس کے اخلاقی اسباب۔	″	۵۷۵	النحل	۱۰۶	۱۰۹
	اس کے اخلاقی و نفسیاتی نتائج۔	″	۵۷۶	″	۱۰۸،۱۰۹	۱۱۰
	اس کی اُخروی سزا۔	″	۵۷۴،۵۷۶	″	۱۰۶،۱۱۱	۱۰۹،۱۱۱
	اس کی دنیوی سزا۔	″	۱۷۹	التوبہ	۱۲	۱۵
	برضا، رغبت کلمۂ کفر کہنے والے اور زبردستی کفر پر مجبور کیے جانے والے کی حیثیت اور حکم کا فرق۔	″	۵۷۴	النحل	۱۰۶	۱۰۹
	خلافت صدیقی میں فتنہ ارتداد برپا ہونے کے اسباب۔	″	۲۲۷	التوبہ	۹۷	۹۵
	دور صدیقی میں آنے والے فتنہ ارتداد کے لیے قرآن کی پیش قدمی۔	″	۱۷۵	″	۱،۲	۲
	مرتدین کے خلاف حضرت ابوبکرؓ کی جنگی کاروائی قرآن کے عین مطابق تھی۔	″	۱۷۹	″	۱۲	۱۵
	مانعین زکوٰۃ کے خلاف حضرت ابوبکرؓ نے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کس دلیل کی بنا پر جنگ کی۔	دوم	۱۷۷	التوبہ	۵	۷
	ارتداد کی سزا پر اجماع ہے (نیز دیکھو قانونِ اسلام "فوجداری قانون")	چہارم	۱۴۵	ضمیمہ الاخراب	صحابہ کرام کا اجماع	—
	ارتداد کی صورت میں عائلی قانون کے مسائل۔ (تفصیل کے لیے دیکھو "قانونِ اسلام، قانون نکاح و طلاق")	پنجم	۴۴۱،۴۴۷ ۴۴۴	الممتحنہ	۱۰ ۷۵	۱۶
۱۶ الف	**اُرْ:**					
	حضرت ابراہیمؑ کا وطن۔	اوّل	۵۵۴،۵۵۳	الانعام	۷۵	۵۲
	اس کی آبادی کی تقسیم۔	//	۵۵۴،۵۵۳	//	۷۵	۵۲
	اس کا مشرکانہ نظامِ فکر۔	//	۵۵۴،۵۵۳	//	۷۵	۵۲
	دورِ ابراہیمی کا شاہی خاندان۔	//	۵۵۴،۵۵۳	//	۷۵	۵۲
۱۷	**ازدواجی زندگی:**					
	انسانی تمدن میں ازدواجی زندگی کی اہمیت۔	//	۹۹	البقرہ	۲۰۲	۱۰۶
	ازدواجی زندگی کی نوعیت۔	//	۱۴۵	//	۱۸۷	۱۹۱،۱۹۰
	// // //	//	۱۶۹	//	۲۲۱	۲۳۷
	ازدواجی زندگی کے آداب۔	//	۱۷۰،۱۶۹	//	۲۲۲	۲۴۰،۲۳۸
	مہر کے معاملے میں زوجین کو فیاضانہ برتاؤ کی تلقین۔	//	۱۸۲،۱۸۱	//	۲۳۷،۲۳۶	۲۶۱،۲۶۰
	بیویوں کے نان و نفقہ کے لیے وصیت کرنے کا حکم۔	//	۱۸۳	//	۲۴۰	۲۶۴
	تعدادِ ازواج کی صورت میں بیویوں کے درمیان عدل کا حکم۔	//	۳۲۰	النساء	۳	۵،۴
	// // //	//	۴۰۲	//	۱۲۸	۱۵۹،۱۵۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تعداد ازواج پر قیود۔	اوّل	۳۲۲،۳۲۱	النساء	۳	۶
	بیوی کو مہر معاف کرنا۔	//	۳۲۲	//	۴	۷
	ازدواجی تعلق کو صبر سے نبھانا۔	//	۳۳۴	//	۱۹	۳۰
	مہر میں حق ماری کے لیے عورتوں کو تنگ نہ کیا جائے۔	//	۳۳۴	//	۱۹	۲۹
	اسلامی معاشرت میں مرد کی قوامیت۔	//	۳۴۹	//	۳۴	۵۶،۵۷
	عورت کا نشوز۔	//	۳۴۹،۳۵۰	//	۳۴	۵۹
	شوہر کی اطاعت کی حد۔	//	۳۴۹	//	۳۴	۵۸
	مرد پر عورت کے نفقہ کی ذمہ داری۔	//	۳۴۹	//	۳۴	-
	زوجین کے اصلاح تعلقات کے لیے ثالثی کا طریقہ۔	//	۳۵۰	//	۳۵	۶۰،۶۱
	نشوز کی حالت میں عورت کی سرزنش کی آخری حد۔	//	۳۵۰	//	۳۴	-
	زوجین کے لیے جدائی سے مصالحت بہتر ہے۔	//	۴۰۲	//	۱۲۸	۱۵۷،۱۶۰
	بیویوں کے درمیان عدل کے برتاؤ کی حد۔	//	۴۰۲	//	۱۲۸	۱۶۰
	زوجین باہم تنگ دلی سے برتاؤ نہ کریں۔	//	۴۰۲	//	۱۲۸	۱۵۹
	بیویوں کو معلق رکھنے کی ممانعت۔	//	۴۰۲	//	۱۲۹	۱۶۱
	(نیز دیکھو "ایلا"، خلع، رضاعت، طلاق، عدت، مہر، نکاح)					
۱۷ الف	**اجتہاد:**					
	جن معاملات میں اللہ کا حکم نہ آیا ہوتا اُن میں رسولؐ اجتہاد فرماتے تھے۔	پنجم	۳۸۶،۳۸۸	الحشر	۵	۹، ۱۰
	نیک نیتی پر مبنی اجتہاد میں اہل علم کی رائیں مختلف بھی ہوں تب بھی اللہ کی شریعت میں وہ حق پر ہیں۔	//	۳۸۸	//	۵	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کوئی اجتہاد قرآن وسنت سے آزاد نہیں ہوسکتا۔	پنجم	۷۰، ۷۱	الحجرات	۱	۱، ۲
۱۷ ب	**اجماع:**					
	کتاب وسنت کے خلاف یا اُس سے آزاد کسی اجماع کی کوئی قانونی حیثیت نہیں ہے۔	//	۷۰، ۷۱	//	۱	۱
۱۸	**ازلام:** (دیکھو "جُوا")					
۱۹	**آزمائش:**					
	تحویل قبلہ میں آزمائش۔	اوّل	۱۲۰، ۱۲۱	البقرہ	۱۴۲	۱۴۵
	راہِ حق میں آزمائش ناگزیر ہے۔	//	۱۲۶	//	۱۵۶	۱۵۶
	// // //	//	۱۶۳	//	۲۱۴	۲۳۱
	// // //	//	۳۰۸	آلِ عمران	۱۸۶	۱۳۱
	// // //	//	۵۷۴	الانعام	۱۱۲	-
	انسان کی دنیوی زندگی سراسر آزمائش ہے۔	//	۱۶۰، ۱۶۱	البقرہ	۲۱۰	۲۲۸
	// // //	//	۶۰۷	الانعام	۱۶۵	۱۴۶
	مرغوبات دنیا کا وجہ آزمائش ہونا۔	//	۲۲۸	آلِ عمران	۱۴	-
	مخلص داعیان حق کو چھانٹنے کا ذریعہ۔	//	۲۹۰	//	۱۴۰، ۱۴۲	۱۰۰، ۱۰۱
	آزمائش دلوں کی کھوٹ چھانٹنے کے لیے ضروری ہے۔	//	۲۹۶، ۲۹۷	//	۱۵۴	-
	آزمائش اُحد کی ہزیمت مومنین ومنافقین کی چھنٹائی کا ذریعہ بنا۔	//	۳۰۱	//	۱۶۶، ۱۶۷	۱۱۹
	(فتح اور شکست اللہ کی جانب سے ہے اللہ دلوں کے بھید جانتا ہے۔ اشارہ عبداللہ بن ابی کی جنگ سے پلٹنے کی طرف)					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آزمائش کے مراحل میں صبر و تقویٰ کی ضرورت۔	اوّل	۳۰۹	آلِ عمران	۱۸۶	۱۳۱
	آزمائش اختلاف شرائع میں آدمی کا امتحان۔	//	۴۷۸	المائدہ	۴۸	۸۱
	حق و باطل کی کشمکش میں آزمائش۔	//	۵۲۶	الانعام	۳۵	۲۴
	عذاب دنیا کے ورود سے قبل خدا کی طرف سے خوشحالی کی آزمائش۔	//	۵۴۰	//	۴۲، ۴۵	-
	غربا کی ایمان میں سبقت بڑے لوگوں کے لیے آزمائش بنا دی گئی ہے۔	//	۵۴۴	//	۵۲	۳۶
	قرآن اپنے مخاطبین کے لیے آزمائش بن گیا ہے۔	//	۵۶۹	//	۱۰۵	۷۰
	انسان کی آزمائش کا دار و مدار اس کی آزادی اختیار پر ہے۔	//	۵۷۰	//	۱۰۷	۷۱
	حالتِ آزمائش کے خاتمے پر ایمان لانا بے کار ہے۔	//	۶۰۳، ۶۰۴	//	۱۵۸	۱۳۹
	تخلیق انسانی کا مقصد انسان کی آزمائش ہے۔	دوم	۳۲۴، ۳۲۵	ہود	۷	۸
	دنیوی زندگی دراصل امتحان کی مہلت ہے۔	//	۲۵۹	یونس	(مباحث)	-
	آزمائش کا مقصد۔	//	۹۳	الاعراف	۱۶۸	-
	آزمائش کی اہمیت انسانی زندگی میں۔	//	۸۳	//	۱۵۵	۱۱۰
	اللہ کی طرف سے انسان کی آزمائش کس کس طرح ہوتی ہے۔	//	۷۲	//	۱۳۰، ۱۳۱	-
	// // //	//	۸۳	//	۱۵۵	۱۱۰
	// // //	//	۸۹، ۹۱	//	۱۶۲، ۱۶۵	۱۲۲، ۱۲۵
	// // //	//	۱۳۹، ۱۴۰	الانفال	۲۸	۲۳
	// // //	//	۲۷۱	یونس	۱۴	۱۸
	// // //	//	۲۷۶	//	۱۹	۲۶
	// // //	//	۵۶۷	النحل	۹۲	۹۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی طرف سے انسان کی آزمائش کس کس طرح ہوتی ہے۔	دوم	۶۲۷، ۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۱	۷۴
	دنیا میں انسان کی آزمائش کس چیز کے لیے ہے۔	سوم	۱۰، ۱۱	الکہف	۷	-
	// // //	//	۱۳۴، ۱۳۵	طٰہٰ	۱۲۳، ۱۲۶	۱۰۵، ۱۰۷
	آزمائش کس کس طرح ہوتی ہے۔	//	۱۹۳	انبیاء	۱۱۱	۱۰۳
	// // //	//	۲۳۸، ۲۳۹	الحج	۵۳، ۵۴	۱۰۱
	// // //	//	۲۷۶	المومنون	۳۰	۳۲، ۳۳
	// // //	//	۲۸۳، ۲۸۵	//	۵۶	۵۰
	// // //	//	۲۹۳	//	۷۵	۷۲
	// // //	//	۴۴۴، ۴۴۵	الفرقان	۲۰	۳۰
	دنیا میں ایمان لانے والوں کی آزمائش کس لیے کی جاتی ہے۔	//	۴۴۴، ۴۴۵	//	۲۰	۳۱، ۳۲
	// // //	//	۶۷۲، ۶۷۲	العنکبوت	۲، ۳	۱، ۲
	// // //	//	۶۸۰، ۶۸۳	//	۱۰، ۱۱	۱۴، ۱۶
	// // //	//	۶۹۲	//	۲۴	۴۰
	اہل ایمان کی آزمائش کس طرح کی جاتی ہے۔	//	۱۱۲، ۱۱۳	طٰہٰ	۸۵	۶۳
	اللہ کی طرف سے انسان کی آزمائش کس کس طرح ہوتی ہے۔	چہارم	۸۰	الاحزاب	۱۵	۲۷
	// // //	//	۸۱، ۸۳	//	۲۲	۳۸
	// // //	//	۱۹۴	سبا	۲۱	۳۶
	// // //	//	۳۷۷، ۳۷۸	الزمر	۴۹	۶۵، ۶۷
	اہل ایمان کی آزمائش کس کس طرح کی جاتی ہے۔	//	۲۹۶، ۲۹۷	الصّٰفّٰت	۱۰۶	۶۵
	دنیا میں افراد اور قوموں کی آزمائش کس کس طرح کی جاتی ہے۔		۵۶۵	الدخان	۱۷، ۲۰	۱۴، ۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں افراد اور قوموں کی آزمائش کس کس طرح کی جاتی ہے۔	چہارم	۵۶۷، ۵۶۸	الدخان	۲۹	۲۵
	// // //	//	۵۶۹	//	۳۳	۲۹
	اللہ ہر شخص کی آزمائش کرتا ہے۔	پنجم	۲۹	محمد	۳۱	-
	اللہ کس طرح آزمائش میں ڈال کر مومن کو منافق سے ممیز کرتا ہے۔	//	۱۸، ۱۹	//	۴	۹، ۱۰
	// // //	//	۲۵، ۲۶	//	۲۰، ۲۱	۳۲
	// // //	//	۲۹	//	۲۱	-
	اللہ مخلص اہلِ ایمان کو اُن کی مقدرت سے زیادہ نت آزمائش میں نہیں ڈالتا۔	//	۳۱	//	۲۶، ۲۷	۴۳، ۴۴
	// // //	//	۵۷۸	الطلاق	۷	-
	اللہ کس طرح مومن کے ایمان کی آزمائش کرتا ہے۔	//	۴۶، ۴۷	الفتح	۵	۹
	// // //	//	۵۲، ۵۴	//	۱۵، ۱۷	۲۷، ۳۱
	// // //	//	۳۲۱، ۳۲۳	الحدید	۲۵	۴۵، ۴۷
	// // //	//	۵۴۴	التغابن	۱۵	۲۰
	قوم ثمود کے لیے حضرت صالحؑ کی اونٹنی ایک آزمائش تھی۔	//	۲۳۷	القمر	۲۷، ۲۸	۱۹، ۲۰
	انسان کو آزمائش کے لیے پیدا کیا گیا۔	ششم	۱۸۶، ۱۸۹	الدھر	۲، ۳	۲، ۵
	انسان کی آزمائش کس طرح ہو رہی ہے۔	//	۴۱، ۴۲	الملک	۱	۴
	// // //	//	۵۶	القلم	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۶۱، ۶۳	//	۱۷، ۳۲	۱۲، ۱۸
	// // //	//	۴۳، ۴۴۵	التکاثر	۳، ۸	۳، ۴
	مومنین کی آزمائش کس طرح ہو رہی ہے۔	//	۱۱۸، ۱۱۹	الجن	۱۵، ۱۷	۱۶، ۱۸
	// // //	//	۴۱۲، ۴۱۴	البینہ	۱، ۳	۱، ۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کمزور ایمان والوں کو سچے مومنین سے الگ کرنے کے لیے اللہ انہیں کس طرح آزماتا ہے۔	ششم	۱۴۹، ۱۵۱	المدثر	۳۰، ۳۱	۱۹، ۲۳
	ہر آزمائش میں ثابت قدمی ایمان میں اضافے کا موجب ہوتی ہے۔	//	۱۵۰، ۱۵۱	//	۳۱	۲۱
	مال داری ہو کہ مفلسی دونوں اللہ کی طرف سے آزمائش ہیں۔ (مزید دیکھو "امتحان")	//	۳۳۰، ۳۳۱	الفجر	۱۵، ۱۶	۸، ۹
۲۰	**ازواج مطہرات:**					
	اُن کے نام اور اُن کی تعداد۔	چہارم	۱۱۲، ۱۱۵	الاحزاب	۵۰	۸۷، ۹۰
	اُن کا صدقِ ایمانی۔	//	۸۵	//	۲۹	۴۱، ۴۲
	اُن کی زندگی مسلمان عورتوں کے لیے نمونہ بنائی گئی تھی۔	//	۸۷، ۸۹	//	۳۰، ۳۲	۴۳، ۴۷
	یہ اُن کی ذمہ داری تھی کہ رسولؐ کی وہ تعلیمات لوگوں تک پہنچائیں جو آپ کی گھر کی زندگی میں اُن کو حاصل ہوتی تھیں۔	//	۹۴	//	۳۴	۵۱
	اُن کے ساتھ نبیؐ کا عدل	//	۱۱۷	//	۵۱	۹۱
	وہ تمام مسلمانوں کے لیے ماں کا درجہ رکھتی ہیں۔	//	۷۱، ۷۲	//	۶	۱۲
	وہ مسلمانوں پر حرام کر دی گئیں۔	//	۶۷	//	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۱۲۱، ۱۲۲	//	۵۳	۱۰۰، ۱۰۱
	اُن کو اللہ کے رسولؐ کی رفاقت اور زینت دنیا میں سے کسی ایک کو اپنے لیے پسند کرنے کا اختیار دیا گیا جسے "تخییر" کہتے ہیں۔	//	۸۴	۲۹	۲۹	۴۱
	"تخییر" کے بعد جن ازواج مطہرات نے حضورؐ	//	۶۵		حضورؐ کی خانگی زندگی کے معاملات	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کی رفاقت قبول کی۔	چہارم	۸۵	الاحزاب	۲۱۹	۴۲
	اُن کو طلاق دینے کا اختیار حضورؐ کو نہ رہا تھا۔	〃	۱۱۸	〃	۵۲	۹۳
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھو "محمد صلی اللہ علیہ وسلم")					
	اُنؑ کا عظیم ذمہ دارانہ منصب۔	ششم	۲۱،۲۲	التحریم	۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶،۲۸	〃	۵	۱۰
	اُنؑ کا بعض غلطیوں پر ٹوکا جانا۔	〃	۲۱،۲۹	〃	۳، ۵	۶، ۱۵
۲۱	**اسباط:** استکبار (دیکھو "تکبر اور اخلاق")					
۲۲	**استکبار:** (دیکھو "تکبر اور اخلاق")					
۲۳	**استیذان:**					
	اس کے احکام۔	سوم	۳۷۵،۳۷۹	النور	۲۷، ۲۸	۲۳، ۲۷
	گھر کے بچوں اور خادموں کے لیے استیذان کے احکام۔	〃	۴۲۰،۴۲۲	〃	۵۷، ۵۹	۸۵، ۹۱
۲۴	**اسحاق علیہ السلام:**	دوم	۳۵۵،۳۵۶	ہود	۷۶	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۳۸۵	یوسف	۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۰	ابراہیم	۳۹	-
	ان کی پیدائش کی بشارت۔	〃	۳۵۴	ہود	۷۱	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۵۱۰	الحجر	۵۲	۲۲
	فلسطین میں اُن کی جائے قیام۔	〃	۲۸۱	یوسف	تاریخی و جغرافیائی حالات	-
	اُن کا دین کیا تھا۔	〃	۴۰۱	〃	۳۸	-
	اُن کی تعریف۔	〃	۵۱۰	الحجر	۵۳	۳۲
	اسحاقؑ	سوم	۷۱	مریم	۴۹، ۵۰	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسحاقؑ۔	سوم	۱۶۹	الانبیاء	۷۲	۶۵
	〃 〃 〃	〃	۶۶۴	العنکبوت	۲۷	۴۷، ۴۹
	آپؑ کی پیدائش کی بشارت۔	چہارم	۲۹۷	الصّٰفّٰت	۱۱۲، ۱۱۳	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶	〃	۱۱۲	۶۷
	آپؑ کے امتیازی اوصاف۔	〃	۲۴۳	صٓ	۴۵، ۴۷	۴۸، ۴۹
	یہ بحث کہ حضرت ابراہیمؑ نے قربانی حضرت اسمٰعیلؑ کی پیش کی تھی یا حضرت اسحاقؑ کی۔	〃	۲۹۷، ۳۰۱	الصّٰفّٰت	۱۱۲، ۱۱۳	۶۷
	بنی اسرائیل حضرت اسحاقؑ کی اولاد ہیں۔	〃	۳۰۱	〃	۱۱۳	۶۸
	اُن کی پیدائش سے پہلے ہی فرشتوں نے حضرت ابراہیمؑ کو ذی علم بیٹے کے پیدا ہونے کی خوشخبری دے دی تھی۔	〃	۱۴۴، ۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۸	۲۷
۲۵	**اسراف:** (دیکھو "اخلاق اور مسرفین")					
۲۶	**اسرائیل:** (تفصیلات کے لیے دیکھو "بنی اسرائیل")	سوم	۷۳	مریم	۵۶	۳۳
۲۷	**اسلام:**					
	اُس کی تشریح۔	اوّل	۱۱۳	البقرہ	۱۳۱، ۱۳۳	۱۳۰، ۱۳۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	آلِ عمران	۸۳، ۸۵	۷۱، ۷۲
	〃 〃 〃	〃	۳۷۴	النساء	۷۷	۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱	الانعام	۷۱، ۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۰	النساء	۱۲۴، ۱۲۶	۱۵۰
	اصل دین اسلام تھا اور دوسرے مذاہب اُس کے مسخ ہونے سے بنے۔	〃	۱۷	مقدمہ	۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اصل دین اسلام تھا اور دوسرے مذاہب اُس کے مسخ ہونے سے بنے۔	اوّل	۱۹	مقدمہ	-	-
	اسلامی تہذیب کے اُصول۔	//	۴۳	الفاتحہ	-	۱
	قبولِ اسلام کی ابتدائی ظاہری علامات۔	//	۱۳۴	البقرہ	۱۷۲	۱۷۰
	اس کی عبادات کے نظامِ اوقات کی سادگی۔	//	۱۴۵	//	۱۸۷	۱۹۱،۱۹۳
	ہمہ تن اس کے تحت آجانے کا مطالبہ۔	//	۱۵۹،۱۶۰	//	۲۰۸	۲۲۶
	اسلامی کا معاشی نقطہ نظر۔	//	۲۰۲،۲۰۳	//	۲۶۱،۲۶۲	۲۹۸،۳۰۱
	اسلامی عقائد اور اسلامی طرزِ عمل کا خلاصہ۔	//	۴۲۴	النساء	۱۶۲	۲۰۳
	اسلام کے برحق ہونے کے دلائل	//	۲۳۳	آل عمران	۴	-
	// // //	//	۲۳۹،۲۴۰	//	۱۹	۱۶،۱۷
	// // //	//	۲۷۰	//	۸۲،۸۵	۷۱،۷۳
	اللہ کے نزدیک دین صرف اسلام ہے۔	//	۲۳۹	//	۱۹	۱۶
	// // //	//	۴۴۳	المائدہ	۳	۱۵،۱۶
	تمام انبیاء کا دین اسلام تھا۔	//	۲۴۰	آلِ عمران	۱۹	۱۷
	اسلام کے تین بنیادی نکات۔	//	۲۵۴	//	۵۱	۴۸
	وہی ایک دین حق ہے۔	//	۲۷۰	//	۸۳	۷۱
	اسلام کے سوا کوئی اور روش عنداللہ قبول نہ ہوگی۔	//	۲۷۰	//	۸۵	-
	مخالفین اسلام کے اعتراضات اور اُن کے جوابات۔	//	۲۷۲،۲۷۴	//	۹۲،۹۶	۷۶،۷۹
	اسلامی شریعت انسان کی بھلائی کے لیے ہے۔	//	۳۴۶	النساء	۲۹،۳۱	۵۲،۵۳
	عقیدہ و مسلک سے آگے بڑھ کر اس کا ریاست بن جانا۔		۴۳۵	المائدہ	شان نزول	-
	اسلام قبول کرنے کا مقصد۔	//	۴۴۴	//	۳	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شریعت اسلام کے احکام تنگی پیدا کرنے والے نہیں ہیں۔	اوّل	۴۴۸	المائدہ	۶	۲۴،۲۷
	اسلام کے مقابل میں جاہلیت کی اصطلاح۔	〃	۴۷۹	〃	۵۰	۸۳
	اسلام کی مستقبل کی کامیابیوں کے بارے میں پیشگی اشارہ۔	〃	۵۲۴	الانعام	۴، ۵	۴
	اللہ جسے ہدایت دینا چاہتا ہے اُس کا سینہ اسلام کے لیے کھول دیتا ہے۔	〃	۵۷۹	〃	۱۲۵	۹۲
	جملہ شرائع الٰہیہ میں کیا اصولی پابندیاں عائد کی گئی ہیں۔	〃	۵۹۷،۵۹۹	〃	۱۵۱	۱۲۷،۱۳۱
	دینِ اسلام ٹیڑھ سے پاک ہے۔	〃	۶۰۵	〃	۱۶۱	۱۴۲
	یہ ابراہیمؑ کا طریقہ ہے۔	〃	۶۰۵	〃	۱۶۱	۱۴۲
	اسلام کی بنیادی تعلیمات۔	دوم	۲۱	الاعراف	۲۹	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۳،۲۴	〃	۳۲،۳۳	۲۲،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۱۵،۲۱۸	یونس	۱۰۴،۱۰۷	۱۰۶،۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۴۰۱،۴۰۲	یوسف	۳۷،۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	الرعد	۳۶	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰	النمل	۳۶	۳۲،۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۶۴،۵۶۶	〃	۹۰	۸۸،۸۹
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸،۶۱۷	بنی اسرائیل	۲۳،۳۸	۲۴،۲۵
	وہ تمام انبیاء کا دین تھا۔	〃	۷۰	الاعراف	۱۲۶	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	یونس	۷۲	۷۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۶	〃	۸۴	۸۱
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹	〃	۶۰	۹۱
	اس میں رہبانیت نہیں ہے۔	〃	۲۲،۲۳	الاعراف	۳۱	۲۰،۲۱
	وہ کم سے کم شرائط جن کے بغیر یہ نہیں مانا جاسکتا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کہ ایک شخص نے اسلام قبول کرلیا ہے (مزید تفصیلات کے لیے دیکھو "ایمان اور دین"	دوم	۱۷۷	التوبہ	۵	۷
	اسلام تمام انبیاءؑ کا دین تھا۔	سوم	۹۰	طٰہٰ	۱۵، ۱۶	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۴۲	الانبیاء	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴	〃	۲۴، ۲۵	۲۴، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۱۶۳	〃	۴۹، ۵۰	۵۰، ۵۲
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴، ۱۸۵	〃	۹۲، ۹۳	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۲۴۹	الحج	۶۷	۱۱۶، ۱۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵۸، ۲۵۹	المومنون	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	〃	۲۳	۲۴، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۷	〃	۳۲	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱، ۲۸۳	〃	۵۱، ۵۳	۴۵، ۴۸
	〃 〃 〃	〃	۴۹۹، ۵۰۰	الشعراء	۶۹، ۷۴	۵۰، ۵۳
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹، ۵۱۰	〃	۱۰۳، ۱۰۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	〃	۱۲۳، ۱۲۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱	〃	۱۴۱، ۱۴۳	۹۵، ۹۶
	〃 〃 〃	〃	۵۷۲	النمل	۳۱	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۵۷۵	〃	۳۸	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹، ۵۸۲	〃	۴۲، ۴۵	۵۲، ۵۸
	〃 〃 〃	〃	۶۴۴، ۶۴۹	القصص	۵۳، ۵۴	۷۳، ۷۷
	〃 〃 〃	〃	۶۸۶	العنکبوت	۱۶	۲۶، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۶۹۹	〃	۳۶	۶۱، ۶۲
	لفظ اسلام کے معنی۔	〃	۱۹۲	الانبیاء	۱۰۸	-
	لفظ مسلم کے معنی۔	〃	۵۷۲	النمل	۳۱	۳۷
	اہل ایمان کا اصل نام مسلم ہے۔	〃	۱۹۸	الحج	موضوع اور مبحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہل ایمان کا اصل نام مسلم ہے۔	سوم	۶۰۸	النمل	۹۱	۱۱۰
	تمام انبیاء کے پیرو مسلم تھے۔	//	۲۴۹،۲۴۵	القصص	۵۴،۵۳	۷۷،۷۳
	ہر نبی کے پیرو اُس وقت تک مسلم قرار پاتے ہیں جب تک وہ دوسرے نبی کا انکار نہ کریں۔	//	۷۳۰	الروم	۳،۱	۱
	اسلام کو ملتِ ابراہیمی قرار دینے کی وجہ۔	//	۲۵۵	الحج	۷۸	۱۳۱
	اُس کے دینِ فطرت ہونے کا مطلب۔	//	۷۵۲،۷۵۲	الروم	۳۰	۴۵،۴۲
	نوعِ انسانی کا اصل دین اسلام ہی تھا اور دوسرے مذاہب اس کو بگاڑ کر بنائے گئے ہیں۔	//	۷۵۵،۷۵۴	//	۳۲،۳۱	۵۱،۴۸
	اسلام بے دلیل عقائد کو غلط سمجھتا ہے۔	//	۱۴	الکہف	۱۵	—
	اسلام میں قبر پرستی کی سخت ممانعت۔	//	۱۹،۱۸	//	۲۱	۲۱
	مسلمانوں کو تمام کتب آسمانی پر ایمان لانے کا حکم۔	//	۷۱۰،۷۰۹	العنکبوت	۴۶	۸۳
	دنیوی زندگی کے متعلق اسلام کا تصور	//	۱۱،۱۰	الکہف	۸،۷	۵
	کس قسم کے انسان اسلام کے نزدیک قدر کے مستحق ہیں اور کون نہیں ہیں۔	//	۲۳،۲۲	//	۲۸	۲۹،۲۸
	کفار کو راضی کرنے کے لیے دین میں کوئی ترمیم نہیں کی جا سکتی۔	//	۲۴،۲۲	//	۲۹،۲۸	۳۱،۲۸
	اسلام کی اخلاقی تعلیمات کے لیے (دیکھو "اخلاق"، اُس کے قوانین کے لیے دیکھو "قانونِ اسلام"۔)					
	اسلام کی حقیقت اور اُس کی روح	چہارم	۲۱	لقمٰن	۲۲	۴۲،۴۰
	// // //	//	۷۹	الاحزاب	۱۹	۳۳،۳۰
	// // //	//	۲۷۷	الصّٰفّٰت	موضوع اور مضمون	—

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسلام کی حقیقت اور اُس کی روح۔	چہارم	۲۹۶	الصّٰفّٰت	۱۰۳، ۱۰۶	۶۱، ۶۵
	// // //	//	۳۵۴	الزمر	موضوع اور مضمون	—
	// // //	//	۳۵۵، ۳۵۶	//	۲، ۳	۲، ۴
	// // //	//	۳۶۴	//	۱۱، ۱۲	۳۳
	// // //	//	۳۷۹، ۳۸۰	//	۵۳، ۵۵	۷۰، ۷۲
	// // //	//	۴۲۴	المومن	۶۵	۹۳، ۹۴
	اسلام دنیا میں غالب ہو کر رہنے کے لیے آیا ہے۔	//	۳۱۶، ۳۱۷	صٓ	تاریخی پس منظر	—
	// // //	//	۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	—
	اسلام کی عالمگیریت۔	//	۲۰۲، ۲۰۳	سبا	۲۸	۴۷
	نظامِ اسلام کی قوت جاذبہ۔	//	۲۱	لقمٰن	۲۲	۴۰، ۴۲
	اُس کی بنیادی قدریں۔	//	۹۷	الاحزاب	۳۵	۶۴
	مسلم کسے کہتے ہیں۔	//	۹۴، ۹۵	//	۳۵	۵۳، ۵۴
	// // //	//	۵۴۹	الزخرف	۶۹	—
	"مسلم" کی اقسام۔	//	۲۳۴	فاطر	۳۲	۵۵، ۵۷
	اطاعتِ خدا اور اطاعتِ رسول کا حکم۔	//	۹۲	الاحزاب	۳۳	۵۰
	جس نے اللہ اور رسولؐ کی اطاعت کی اُس نے بڑی کامیابی حاصل کی۔	//	۱۳۵	//	۷۱	—
	دعوتِ اسلام کا اصل مقصد	//	۲۴۵، ۲۴۶	یٰس	۶	۴
	// // //	//	۳۴۴	صٓ	۴۹	—
	// // //	//	۳۴۶	//	۶۵	۵۶، ۵۷
	// // //	//	۳۵۵، ۳۵۶	الزمر	۲، ۳	۲، ۴
	// // //	//	۳۵۴	//	موضوع اور مضمون	—
	// // //	//	۳۶۴	//	۱۱، ۱۲	۳۳
	// // //	//	۳۷۰	//	۲۹	۴۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دعوتِ اسلام کا اصل مقصد	چہارم	۳۷۰، ۳۷۱	الزمر	۲۹	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۵، ۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵، ۴۴۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰، ۴۸۲	〃	۷	۸، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶، ۴۹۲	〃	۱۳	۲۰
	اسلام کا مقصد محض انفرادی ایمان و طاعت نہیں بلکہ اجتماعی زندگی میں دینِ حق کا نفاذ ہے	〃	۳۷۰، ۳۷۱	الزمر	۲۹	۴۸
	اسلام نے اُن برائیوں کی طرف توجہ کی جن کی اصلاح میں دوسرے تمام نظام یا تو ناکام ہو چکے تھے یا انہیں ان کی فکر ہی نہ تھی۔	〃	۴۶۹، ۴۷۰	حٰمٓ السجدہ	۵۳	۷۰
	وہ حیرت انگیز انقلاب جو اسلام نے اسلامی زندگی میں برپا کیا۔	〃	۴۶۹، ۴۷۰	〃	۵۳	۷۰
	تبلیغِ اسلام کی اہمیت۔	〃	۴۵۶، ۴۵۷	〃	۳۳، ۳۴	۳۶، ۳۷
	وہ صفات جو اسلام کے مبلغین میں ہونی چاہئیں۔ (نیز دیکھو "حکمتِ تبلیغ")	〃	۴۵۶، ۴۶۰	〃	۳۴، ۳۶	۳۷، ۴۱
	اسلام کا تصور رواداری۔	〃	۴۹۵، ۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	۲۸، ۳۰
	دینِ اسلام کو فرقہ بندی سے بچانے کی تدابیر۔	〃	۴۹۳، ۴۹۴	〃	۱۴	۲۲، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶، ۵۸۷	الجاثیہ	۱۷، ۲۰	۲۲، ۲۵
	اگر ہم فرقہ بندی کرنے والوں کو خوش کرنے کے لیے اسلام میں کوئی ردوبدل کریں تو اللہ تعالیٰ کے مواخذہ سے ہمیں کوئی نہ بچا سکے گا۔ (نیز دیکھو "فرقہ بندی")	〃	۵۸۷	〃	۱۸، ۱۹	۲۳، ۲۴
	قانونی مسلمان اور حقیقی مسلمان کا فرق۔	〃	۵۵۲، ۵۵۳	الزخرف	۸۶	۶۸
	سچے مسلمان کی صفات (مزید تفصیل کے لیے	〃	۳۶۷، ۳۶۸	الزمر	۲۲	۴۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دیکھو "ایمان")					
	اسلام میں کسی کو شرح صدر ہونے کا مطلب۔	چہارم	۳۶۷،۳۶۸	الزمر	۲۲	۴۲
	اسلام ایک نور ہے جس سے آدمی کو زندگی گذارنے کا سیدھا راستہ نظر آتا ہے۔	″	۳۶۷،۳۶۸	″	۲۳	۴۳
	تمام انبیاء کی کتابوں پر ایمان لانا اسلام میں ضروری ہے۔	″	۴۹۵	الشوریٰ	۱۵	۲۷
	اسلام کے نزدیک وہ لوگ گمراہ ہیں جو اپنی عقل کے فیصلوں ہی کو صحیح جانتے ہیں اور وہی طریق کار اختیار کرتے ہیں جو اُن کے خیال میں صحیح ہو اور دین کی پیروی سے کوئی سروکار نہیں رکھتے۔	″	۵۸۹	الجاثیہ	۲۳	۳۰
	اسلام کے نزدیک وہ لوگ بھی گمراہ ہیں جو اپنی عقل سے کام نہیں لیتے اور آنکھیں بند کرکے باپ دادا کے طریقے پر چلتے رہتے ہیں۔	″	۵۳۳،۵۳۴	الزخرف	۲۲،۲۵	۲۲،۲۳
		″	۵۳۹	الزخرف	۴۰،۴۲	۳۶،۳۷
	اسلام کے نزدیک وہ لوگ بھی گمراہ ہیں جو دین کو مانتے تو ہیں لیکن پیروی اپنے ہی خیالات کی کرتے ہیں۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "ایمان"، "دین"، "قرآن"، "محمد" اور "نبوت")	″	۵۸۶	الجاثیہ	۱۷	۲۱،۲۲
	اسلام اور مسلم کے معنی۔	پنجم	۹۹،۱۰۰	الحجرات	۱۴	۳۱
	اسلام اور ایمان کا فرق۔	″	۹۹،۱۰۳	″	۱۴	۳۰،۳۱
	″ ″ ″	″	۱۴۶،۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۶	۳۴
	رسولؐ اسلام کی طرف دعوت دینے والے پہلے نبی نہ تھے بلکہ آپؐ سے پہلے تمام انبیاء	″	۱۴۶،۱۴۷	″	۳۶	۳۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نے اسلام ہی کی تعلیم دی تھی۔	پنجم	۴۷۶	الصف	۶	۹
	تمام انبیاء کی امتیں مسلمان تھیں۔	//	۱۴۶،۱۴۷	الذریت	۲۶	۳۴
	کس قوم پر اللہ کی نعمت کی تکمیل یہ ہے کہ وہ پوری طرح اسلام پر عمل کرنے کے قابل ہو جائے۔	//	۴۳	الفتح	۳	۴،۳
	اسلام اپنی تعلیمات و احکام کو صرف بیان ہی کرنے پر اکتفا نہیں کرتا بلکہ یہ بھی چاہتا ہے کہ ان کو عملاً نافذ کیا جائے۔	//	۹۵،۹۸	الحجرات	۱۳	۲۸
	اسلام کا مقصود عدل کا قیام ہے۔	//	۳۲۱،۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۵
	اسلام مساوات بین الناس کی تعلیم دیتا ہے	//	۱۵۷	الذّریت	۵۶	۵۷
	// // //	//	۷۸	الحجرات	۹	۱۷
	// // //	//	۸۲	//	۱۰	۱۸
	وہ رنگ و نسل و وطن کے امتیازات مٹا کر تمام نوع انسانی کی ایک عالمگیر برادری اخلاقی و دینی بنیادوں پر قائم کرتا ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "اسلامی قومیت")	//	۹۵،۹۹	//	۱۳	۲۸،۲۹
		//	۸۲	//	۱۰	۱۸
		//	۴۲۸،۴۲۹	الممتحنہ	۴	۶
	وہ خاندان اور رشتہ داریوں کے تمام تعلقات میں محبت کو حرام قرار دیتا ہے اگر ایک رشتہ دار مومن ہو اور دوسرا کافر۔	//	۳۶۶،۳۶۷	المجادلہ	۲۲	۳۷
	اسلام صلۂ رحمی چاہتا ہے اور قطع رحمی کو حرام قرار دیتا ہے۔	//	۲۶،۲۷	محمد	۲۲	۲۴
	اسلام کسی کو جبراً مسلمان نہیں بنانا چاہتا۔	//	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۶
	کوئی شخص اسلام قبول کر کے اللہ اور رسول پر کوئی احسان نہیں کرتا۔	//	۱۰۲	الحجرات	۱۷	-
	نام کے مسلمان جو اخلاص اور وفاداری سے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عاری ہوں اسلام کے لیے بالکل بیکار ہیں۔	پنجم	۲۶،۲۷	محمد	۲۲	۳۴
	اسلام میں رہبانیت نہیں ہے۔	//	۳۲۴،۳۲۵	الحدید	۲۷	۵۲،۵۴
	اسلام سختی کے بجائے نرمی اور آسانی پیدا کرتا ہے۔	//	۳۲۴،۳۲۵	//	۲۷	۵۳
	اسلام اللہ کا نور ہے یہ پھونکوں سے نہیں بجھایا جا سکتا۔	//	۴۷۶	الصف	۸	۱۲
	اسلام دنیا میں غالب ہو کر رہنے کے لیے آیا ہے۔	//	۶۲	الفتح	۲۸	۵۱
	// // //	//	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	جنہوں نے اسلام کا راستہ اختیار کیا انہوں نے نجات کی راہ پائی	ششم	۱۱۸	الجن	۱۴،۱۵	۱۴
	اسلام کی تعلیم کا اصل الاصول (مزید دیکھو "اخلاقی تعلیمات")	//	۴۶،۴۷	الملک	۱۲	۱۸،۱۹
	دینِ اسلام کس مقام سے دوسرے مذاہب سے علیحدگی اختیار کرتا ہے۔	//	۵۰۳،۵۰۶	الکافرون	۳	۳
	اسلام میں مذہبی رواداری کی حدود۔	//	۵۰۱،۵۰۲	//	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۵۰۳،۵۰۸ ۵۰۹	//	۶	۵
	اسلام قبول کرنا اور پاکیزگی اختیار کرنا (تزکی) ہم معنی ہیں۔	//	۲۴۱،۲۴۲	النزعت	۱۷،۱۹	۸
	// // //	//	۳۱۵،۳۱۶	الاعلیٰ	۱۴،۱۵	۱۳،۱۵
	دعوتِ اسلام ایک دعوت ہے جو چاہے قبول کرے۔	//	۲۰۳	الدھر	۲۹	-
	اسلام میں کلمہ "اللہ اکبر" کی اہمیت۔	//	۱۴۲،۱۴۳	المدثر	۳	۳
	اسلام میں جھاڑ پھونک کی حیثیت۔	//	۵۵۷،۵۶۲	معوذتین	-	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۸	**اسلامی اخلاق:**					
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "جادو" اور "جھاڑ پھونک")					
۲۹	**اسلامی ریاست:**					
	اس کے دستور کی اولین دفعہ اور اس کی تفصیلات۔	اوّل	۳۶۳،۳۶۴	النساء	۵۹	۸۹
	اولی الامر۔	″	۳۶۳،۳۶۴	″	۵۹	۸۹
	″ ″ ″	″	۳۷۶	″	۸۳	۱۱۲
	اسلامی ریاست اور اقامت صلوٰۃ۔	″	۳۶۴،۳۶۵	″	۵۹	۸۹
	اس کے لیے آخری سند	″	۳۶۵	″	۵۹	۸۹
	حکومت اور عوام کی نزاع کا حل۔	″	۳۶۵	″	۵۹	۸۹
	امیر ہی کو امام صلوٰۃ بھی ہونا چاہیے۔	″	۳۹۱	″	۱۰۲	۱۳۴،۱۳۶
	مدینہ کی اسلامی ریاست کی وسعت ۶ھ اور ۷ھ میں۔	″	۴۳۵	المائدہ	شان نزول	-
	نظامِ اسلامی سے بغاوت کی سزا۔	″	۴۶۵	″	۳۳	۵۵،۵۶
	شراب کی بندش اسلامی حکومت کے فرائض میں سے ہے۔	″	۵۰۱،۵۰۲	″	۹۰	۱۰۸،۱۰۹
	اسلام کے لیے اس کی اہمیت اور ضرورت۔	دوم	۶۳۸	بنی اسرائیل	۸۰	۱۰۰
	اسلام کا منشور جو مکہ معظمہ کے آخری دور میں پیش کیا گیا۔	″	۵۸۷	″	موضوع اور مضمون	-
	اس کی تعلیمی پالیسی۔	″	۲۵۰،۲۵۲	التوبہ	۱۲۲	۱۲۰
	اس کی معاشرتی و معاشی پالیسی	″	۶۱۲،۶۱۳	بنی اسرائیل	۳۰،۳۱	۳۰،۳۱
	اس میں خاندان کی اہمیت۔	″	۶۱۰،۶۱۱	″	۲۶،۲۸	۲۷،۲۸
	اس کی داخلی و خارجی سیاست عہد و پیمان					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وقول وقرار کی پابندی پر مبنی ہونی چاہیے۔	دوم	۶۱۶	بنی اسرائیل	۳۶	۴۲
	معاشرے کو زنا اور محرکات زنا سے پاک رکھنا اس کا فرض ہے۔	//	۶۱۴،۶۱۳	//	۳۲	۳۲
	یتامیٰ کے حقوق کی حفاظت اس کے فرائض میں سے ہے۔	//	۶۱۵	//	۳۴	۳۸
	اسلامی ریاست ان تمام لوگوں کے مفاد کی محافظ ہے جو اپنے مفاد کی حفاظت خود کرنے کے قابل نہ ہوں۔	//	۶۲۵	//	۳۳	۳۷
	تجارت کو بے ایمانیوں سے پاک رکھنا اس کے فرائض میں سے ہے۔	//	۶۱۶،۶۱۵	//	۳۵	۴۱،۴۰
	اس کے حکمرانوں کو غرور و تکبر سے پاک ہونا چاہیے۔	//	۶۱۷،۶۱۶	//	۳۷	۴۳
	منافقین کے بارے میں اس کی پالیسی۔	//	۲۱۶،۲۱۵	التوبہ	۷۳	۸۲،۸۱
	// // //	//	۲۵۲	//	۱۲۳	۱۲۳،۱۲۱
	بین الاقوامی معاہدات کا احترام۔	//	۶۱۶،۶۱۵	بنی اسرائیل	۳۴	۳۹
	دارالاسلام کے تمام باشندے اسلامی ریاست کے کیے ہوئے معاہدات کے پابند ہیں۔	//	۱۶۲	الانفال	۷۲	۵۱
	کفار کے محکوم مسلمانوں کی مدد اسلامی ریاست پر کس صورت میں واجب ہے۔	//	۱۶۲	//	۷۲	۵۱
	اسلامی ریاست کو بین الاقوامی پیچیدگیوں سے بچانے کے لیے ایک اہم دستوری قاعدہ۔	//	۱۶۱	//	۷۲	۵۰
	تحقیق کے بغیر کسی کے خلاف کارروائی کرنا ممنوع ہے۔	//	۶۱۶	بنی اسرائیل	۳۶	۴۲
	اسلامی ریاست کی بین الاقوامی سیاست					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دلیرانہ ہونی چاہیے۔	دوم	۱۵۶	الانفال	۶۱، ۶۲	۴۵
	اسلامی ریاست کی ضروریات پر مال خرچ کرنا انفاق فی سبیل اللہ ہے۔	″	۱۵۵، ۱۵۶	″	۶۰	۴۴
	اسلامی ریاست کے کارفرماؤں اور کارکنوں کی سفارش۔	″	۲۳۴	الحج	۴۱	۸۵، ۸۶
	اسلامی ریاست کا مقصد۔	″	۲۳۴	″	۴۱	۸۶
	اسلامی ریاست کا اسلامی تصور۔ (اسلامی دستور کے لیے دیکھو "قانونِ اسلام، دستوری قانون اور بنیادی حقوق")	″	۴۸۴، ۴۸۷	الشعراء	۲۳، ۲۹	۲۰، ۲۴
	اسلامی ریاست میں حاکمیت اللہ ہی کے لیے ہے۔	چہارم	۲۲۶	فاطر	۱۳	۳۲
	″ ″ ″	″	۳۹۷	المومن	۱۳	۱۹
	اُس ریاست کا مقصدِ وجود	″	۴۸۶	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	اسلامی ریاست کے اُصول	″	۹۷، ۹۸	الاحزاب	۳۵	۶۴
	″ ″ ″	″	۴۹۵	الشوریٰ	۱۵	۲۶، ۳۰
	″ ″ ″	″	۵۰۸، ۵۱۰	″	۳۸، ۳۹	۶۱، ۶۳
	مسلمان فرمانروا کے اوصاف۔	″	۳۲۶، ۳۲۱	ص	۲۶	۲۸
	″ ″ ″	″	۳۲۵، ۳۲۸	″	۳۵	۳۶
	″ ″ ″	″	۵۰۸	الشوریٰ	۳۸	۶۱، ۶۲
	اسلامی ریاست میں شورا کی اہمیت اُس کا حکم اور اُس کے تقاضے۔	″	۵۰۸، ۵۱۰	″	۳۸، ۳۹	۶۱، ۶۲
	اسلامی ریاست میں اسلام کے دشمنوں کو پنپنے کا موقع ہرگز نہیں دیا جا سکتا۔	″	۱۳۱	الاحزاب	۶۰	۱۱۳، ۱۱۴
	″ ″ ″	″	۱۳۳	″	۶۲	۱۱۵
	مطلق العنان فرمانرواؤں کے کردار کی قرآنی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تصویر (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "خلافت اور قانونِ اسلام" "دستوری قانون")	چہارم	۵۴۵، ۵۴۶	الزخرف	۵۴، ۵۶	۵۰، ۵۱
	مدینہ میں کس طرح رسولؐ نے اسلامی ریاست قائم فرمائی تھی۔	پنجم	۳۷۴، ۳۷۵	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	اسلامی ریاست کا مقصد یہ ہے کہ انسانی زندگی میں عدل و انصاف قائم ہو اور ظلم وجود سے ختم ہو جائے۔	//	۳۲۱	الحدید	۲۵	۴۵
	اسلامی ریاست میں مساوات	//	۷۸	الحجرات	۹	۱۷
	// // //	//	۸۳	//	۱۰	۱۸
	// // //	//	۹۵	//	۱۳	۲۸، ۲۹
	اسلامی ریاست کا کام نہیں کہ لوگوں کے چھپے ہوئے عیب ڈھونڈ ڈھونڈ کر نکالے	//	۸۷، ۸۹	//	۱۲	۲۵
	اور انہیں سزا دے۔	//	۸۷، ۹۰	//	۱۲	۲۵
	اسلامی حکومت کے فرائض کیا ہیں۔	//	۷۸	//	۹	۱۷
	اسلامی ریاست کو لازمی طور پر ملک کے معاشی و مالی معاملات کا انتظام اس طرح کرنا	//	۲۸۹	الحشر	۷	۱۳، ۱۴
	ہوگا کہ دولت پر صرف مالدار طبقے ہی کو	//	۲۹۲	//	۷	۱۳، ۱۴
	اجارہ داری نہ ہو جائے۔	//	۲۹۰، ۲۹۳	//	۷	۱۳، ۱۴
	جو لوگ بھی مسلمان ہونے کی وجہ سے ستائے جائیں اور اسلامی حکومت میں پناہ لینے پر مجبور ہوں اُن کو بسانا اسلامی حکومت کی ذمہ داری ہے۔	//	۲۹۴	//	۸	۱۶
	اسلام نے اولی الامر کی طاعت وغیر مشروط طور پر لازم نہیں کیا ہے (اولی الامر کی صفت دیکھو "اولی الامر")	//	۴۴۵، ۴۴۹	الممتحنہ	۱۲	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسلامی ریاست کے دستور میں فلاح عامہ۔	پنجم	۱۳۹	الذّٰریٰت	۱۹	۱۷
	دستورِ اسلامی میں مقامِ رسولؐ۔	//	۳۹۴،۳۹۲	الحشر	۷	۱۵
	اسلامی ریاست کے لیے جائز نہیں کہ تحقیق کے بغیر محض مخبروں کی دی ہوئی خبروں کی بنا پر کسی کے خلاف کارروائی کرے۔	//	۷۴،۷۳	الحجرات	۶	۸
	اسلامی ریاست میں رہتے ہوئے خدا اور رسولؐ کے احکام کی مخالفت کرنا واجب القتل جُرم ہے۔	//	۵۱۴	المنفقون	تاریخی پس منظر	-
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "قانون اسلام" "اُصولِ قانون" "دستوری قانون")					
	اطاعت ریاست کی حدود۔	ششم	۲۰۲	الدھر	۲۴	۲۹
	حاکموں کی صفات۔	//	۲۰۲	//	۲۶،۲۵	۳۰
	قیدیوں سے ناروا سلوک جسے اسلامی حکومت میں ممنوع قرار دیا گیا۔	//	۱۸۱	//	زمانۂ نزول	-
۳۰	**اسلامی قانون:**					
	(دیکھو "قانونِ اسلام")	//	۱۹۷،۱۹۶	//	۸	۱۲
۳۱	**اسلامی معاشرہ:**					
	مسلمانوں کے معاشرے کو فساد اور خرابیوں سے بچانے کے لیے اہم ہدایات۔	پنجم	۹۴،۷۹	الحجرات	۹، ۱۲	۱۲، ۲۷
	// // //	//	۴۴۶،۴۴۵	الممتحنہ	۱۲	۱۸، ۲۲
	اسلامی معاشرہ میں مردوں اور عورتوں کی مخلوط سوسائٹی کا کوئی تصور نہیں ہے۔	//	۸۶،۸۴	الحجرات	۱۱	۲۰، ۲۱
	اسلامی معاشرہ مساوات کے اعلیٰ اصولوں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پر قائم کیا گیا ہے۔	پنجم	۷۸	الحجرات	۹	۱۷
	اسلامی معاشرہ مساوات کے اعلیٰ اصولوں پر قائم کیا گیا ہے۔	″	۸۳	″	۱۰	۱۸
	″ ″ ″	″	۹۵	″	۱۳	۲۸
	″ ″ ″	″	۳۸۴،۳۸۵	″	۲	۷
	قرآن کا فلسفۂ معاشرت۔	ششم	۳۴۳،۳۴۴	البلد	۱۷	۱۳
	″ ″ ″	″	۴۴۹،۴۵۲	العصر	۳	۱
	اسلامی معاشرے کی اہم خصوصیات۔	″	۴۴۳،۴۴۶	البلد	۱۷	۱۲،۱۴
	″ ″ ″	″	۴۴۹	العصر	۳	۱
	″ ″ ″	″	۴۴۹،۴۵۳ ۴۵۴	″	۳	۱
	معاشرے میں ایک دوسرے کو حق کی نصیحت کرنا خسران سے بچاؤ کا موجب ہے۔	″	۴۴۹	″	۳	۱
	″ ″ ″	″	۴۴۹،۴۵۳ ۴۵۴	″	۳	۱
	معاشرے کی اصلاح کے لیے اسلام کا پروگرام	″	۴۴۹	″	۳	۱
	″ ″ ″	″	۴۴۹،۴۵۳ ۴۵۴	″	۳	۱
	اسلام میں صحابہ کرامؓ کا صحیح مقام۔	″	۱۰،۱۳	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	″ ″ ″	″	۵۵۲	معوذتین	حضور پر جادو کا اثر ہونا	-
	معاشرے میں یتیم، مسکین اور غلاموں کے حقوق۔ (مزید دیکھو "حقوق العباد")	″	۳۴۱،۳۴۳	البلد	۱۱، ۱۷	۱۱،۱۳
	ایک خاندان میں سربراہ خاندان کی حیثیت۔	″	۲۹،۳۰	التحریم	۶	۱۶
	اسلام نے بیٹیوں کی پرورش و تربیت کا کیا عظیم تصور پیش کیا ہے۔	″	۲۶۶،۲۶۷	التکویر	۹	۹
	اپنے گھر میں مگن ہو کر نہیں بلکہ گھر والوں میں خدا سے ڈرتے ہوئے زندگی بسر کرنا مومنانہ صفت ہے۔	″	۲۹۰	الانشقاق	۱۳،۱۵	۹، ۱۰
		″	۲۷۸،۲۷۹	المطففین	موضوع اور مضامین	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ناپ تول میں کمی بیشی کی ممانعت۔	ششم	۲۸۰،۲۸۱	المطففین	۱، ۶	۱، ۲
	روزمرہ ضرورت کی چیزیں ایک دوسرے کو عاریۃً دینے سے انکار ذلیل اخلاقی حرکت ہے۔	//	۴۸۱	الماعون	۷	۱۱
	// // //	//	۴۸۱، ۴۸۵ ۴۸۶	//	۷	۱۱
	اسلامی معاشرے میں طہارت و پاکیزگی کی بنیادی اہمیت۔	//	۱۴۲، ۱۴۵ ۱۴۶	المدثر	۴، ۵	۴، ۵
	مومنین کی شرم گاہوں کی حفاظت۔	//	۹۱	المعارج	۲۹، ۳۰	۱۹، ۲۰
	لونڈیوں سے بر بنائے ملکیت تمتع کی اجازت۔	//	۹۱	//	۳۰	۲۰
۳۲	**اسلامی نظامِ جماعت:**					
	امارت کے اوصاف۔	اوّل	۲۹۸	آلِ عمران	۱۵۹	-
	شوریٰ کی اہمیت۔	//	۲۹۸	//	۱۵۹	-
	نظام سمع و طاعت۔	//	۲۶۲، ۲۶۴	النساء	۵۹	۸۹
	افواہیں پھیلانے کا مفسدہ۔	//	۳۷۶	//	۸۱	-
	اسلامی معاشرے کے عناصر ترکیبی۔	دوم	۱۶۲، ۱۶۳	الانفال	۷۲	۵۱
	اسلامی معاشرے میں شامل ہونے اور شامل رہنے کی ضروری شرطیں۔	//	۱۷۹	التوبہ	۱۱	۱۴
	اہلِ ایمان کی جماعت کیسی ہونی چاہیے۔	//	۲۴۵، ۲۴۸	//	۱۱۸	۱۱۹
	اہلِ ایمان کو ایک دوسرے کا حامی و مددگار ہونا چاہیے۔	//	۱۶۳	الانفال	۷۲	۵۲
	باہمی تعلقات درست رکھنے کا حکم۔	//	۱۲۸	//	۱	۱
	نزاع و اختلاف سے بچنے کا حکم۔	//	۱۴۸	//	۴۶	۳۷
	اطاعت امر کا حکم۔	//	۱۲۸	//	۱	۱
	// // //	//	۱۳۶، ۱۳۷	//	۲۰، ۲۱	۱۶
	// // //	//	۱۴۸	//	۴۶	۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اجتماعی زندگی میں امانت کا حکم اور غداری و خیانت سے بچنے کا حکم۔	دوم	۱۳۹	الانفال	۲۷، ۲۸	۲۲، ۲۳
	معاشرے کو بگاڑنے والے اسباب اور ان کی روک تھام کی تدابیر۔	//	۶۰۶	بنی اسرائیل	۱۶	۱۸
	اصلاح معاشرہ کے ذرائع۔	//	۶۱۲، ۶۱۳	//	۳۱	۳۱
	معاشرے کو زنا اور محرکات زنا سے پاک رکھنے کی ہدایات۔	//	۶۱۳	//	۳۲	۳۲
	معاشرے میں فساق و فجار کے ساتھ کیا برتاؤ ہونا چاہیے۔	//	۲۲۱	التوبہ	۸۴	۸۸
	مشتبہ لوگوں کے طرز عمل پر نگاہ رکھی جائے۔	//	۲۲۹، ۲۳۰	//	۱۰۵	۹۹
	معاشرے میں منافقین کی شمولیت کا نقصان۔	//	۱۹۸	//	۴۷	-
	// // //	//	۲۱۵، ۲۱۶	//	۷۳	۸۳
	منافقین کے ساتھ کیا برتاؤ ہونا چاہیے۔	//	۲۱۵، ۲۱۶	//	۷۳، ۷۴	۸۲، ۸۴
	// // //	//	۲۲۰	//	۸۳، ۸۴	۸۴
	// // //	//	۲۲۵	//	۹۴، ۹۶	۹۴
	// // //	//	۲۲۹، ۲۳۰	//	۱۰۴	۹۹
	// // //	//	۲۵۲	//	۱۲۳	۱۲۱، ۱۲۲
	اسلام کا تصور قومیت۔	سوم	۷۳۸، ۷۳۹	الروم	۱۴	۱۸
	لفظ اُمت کے معنے	//	۲۸۲	المومنون	۵۲	۴۷
	قوم پرستی اور وطن پرستی کے متعلق اسلام کا نقطہ نظر۔	//	۷۱۶	العنکبوت	۵۶	۹۴
	قوم پرستی اور وطن پرستی کے متعلق اسلام کا نقطہ نظر۔	//	۱۴	الروم	۱۴	۱۸
	جماعتی زندگی کے متعلق احکام۔	//	۴۲۵، ۴۲۶	النور	۱۲	۹۷، ۹۸
	اصلاح معاشرہ کے لیے اسلام کا پروگرام۔	//	۳۱۴، ۳۱۷	//	موضوع اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اصلاح معاشرہ کے لیے اسلام کا پروگرام۔	سوم	۷۸، ۸۳	النور	۲	۲
	// // //	//	۸۳، ۸۴	//	۳، ۵	۵، ۶
	// // //	//	۳۹۵، ۳۹۷	//	۵	۶
	// // //	//	۴۰۳، ۴۰۵	//	۱۱	۸، ۹
	// // //	//	۷۰، ۷۲	//	۱۶، ۱۸	۱۵
	// // //	//	۴۲۲، ۴۳۳	//	۲۷، ۳۴	۲۳، ۶۰
	مسلمانوں کے باہمی تعلقات کس طرح کے ہونے چاہئیں۔	پنجم	۷۶، ۸۲	الحجرات	۹	۱۷
	// // //	//	۷۶، ۷۸	//	۱۰	۱۸
	// // //	//	۳۹۵، ۳۹۷	الحشر	۹	۱۷، ۱۹
	// // //	//	۴۰۳، ۴۰۵	//	۱۰	۲۱
	اسلامی نظام میں رسولؐ کا مقام۔	//	۷۰، ۷۲	الحجرات	۱، ۲	۱، ۴
	غیر مسلموں سے تعلقات کا قانون۔	//	۴۲۲، ۴۳۲	الممتحنہ	۸، ۹	۱۲، ۱۳
	مسلمانوں کے درمیان خانہ جنگی کی صورت میں کیا ہونا چاہیے۔	//	۷۶، ۸۲	الحجرات	۱	۱۲، ۱۷
	دو مسلمان گروہوں کے درمیان لڑائی کی صورت میں	//	۷۶، ۷۸	//	۹	۱۲، ۱۶
	افراد معاشرہ کا کیا فرض ہے۔					
	// // //	//	۵۱۲	المنفقون	تاریخی پس منظر	-
	عدل کی حمایت میں باغیوں اور ظالموں کے خلاف لڑنا وہ فتنہ نہیں جسے اسلام میں مذموم قرار دیا گیا ہے۔	//	۷۶، ۷۷	الحجرات	۹	۱۴
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "اسلامی قومیت اور اسلامی معاشرہ")					
	مومنین کو کفار و منافقین سے کیا سلوک روا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رکھنا چاہیے۔	ششم	۳۳	التحریم	۹	۲۳
۲،۲ الف	**اسلامی قومیت :**					
	تمام مسلمان ایک ہی اصل سے ہیں۔	پنجم	۹۵	الحجرات	۱۲	۲۸، ۲۹
	انسانوں کو قبیلوں اور گروہوں میں بانٹنے کی اصل مصلحت کیا ہے؟	//	۹۵، ۹۷	//	۱۳	۲۸
	نسل اور خاندان کی حقیقت کیا ہے؟	//	۹۵، ۹۹	//	۱۳	۲۸، ۲۹
	انسانوں کے درمیان قبیلوں اور برادریوں کا فرق فطری ہے مگر اس کا تقاضا یہ نہیں ہے کہ اس کی بنیاد پر تعصبات اور امتیازات قائم ہوں۔	//	۹۵، ۹۶	//	۱۳	۲۸
	اسلام نے رنگ، وطن و نسل کے تعلق کو نہیں بلکہ صرف ایمان کے تعلق کو بنائے قومیت قرار دیا ہے۔	//	۴۲۸، ۴۲۹	الممتحنہ	۴	۶
	مسلمانوں کے درمیان نسل و وطن کے تعصب کو جب عبداللہ بن ابی نے ابھارنا چاہا تو قرآن میں اس کی اس حرکت پر کیسی سخت گرفت کی گئی۔	//	۵۲۱	المنٰفقون	۷، ۸	۱۵، ۱۶
	ایمان کے رشتے کے مقابلے میں قریب ترین رشتہ داریاں بھی کوئی اہمیت نہیں رکھتیں۔	//	۳۶۶، ۳۶۷	المجادلہ	۲۲	۳۷
	// // //	//	۴۰۳، ۴۰۴	الحشر	۱۰	۲۱
	// // //	//	۵۴۳	التغابن	۱۴	—
	مسلم قومیت کے افراد کا باہمی تعلق رنگ و قوم کے اختلافات سے بالاتر ہے اور دین کے دائرے سے باہر جو لوگ ہیں ان سے مسلمانوں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کا تعلق قومیت کا تعلق نہیں۔	پنجم	۸۴،۷۸	الحجرات	۱۰	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۸۴،۸۳	〃	۱۰	۱۸
	قرآن کے نزدیک انسانوں کے گروہ صرف دو ہیں۔ (حزب اللہ، حزب الشیطان)					
	ان دونوں گروہوں کے درمیان ہمیشہ بیر پڑ گیا ہے۔	〃	۳۶۷،۳۶۵	المجادلہ	۲۲،۱۹	۳۷
		〃	۴۲۹،۴۲۸	الممتحنہ	۴	۶
	اللہ کی پارٹی والے شیطان کی پارٹی والوں سے کبھی محبت کا تعلق نہیں رکھ سکتے۔	〃	۳۶۶	المجادلہ	۲۲	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۳۳۶	〃	موضوع اور مباحث	-
	مسلمانوں کو متحد ہو کر راہ حق میں کام کرنا اللہ کو سب سے زیادہ پسند ہے۔	〃	۴۵۶	الصف	۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹۴،۴۹۲	الجمعہ	۹	۱۴
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "اسلام اور اسلامی نظام جماعت")					
۳۳	**اسلامی نظام معاشرت :**					
	اس میں عورت کا صحیح مقام۔	چہارم	۹۲،۸۹	الاحزاب	۳۳،۳۲	۴۹،۴۷
	اس میں انسانی مساوات۔	〃	۶۵،۶۴	〃	نکاح زینبؓ پر پروپیگنڈے کا طوفان	-
	〃 〃 〃	〃	۹۸	〃	۳۶	۶۶
	اس میں رشتہ داروں کے حقوق دوسروں پر فائق ہیں۔	〃	۷۲	〃	۶	۱۴
	مسلم معاشرے میں اسلام کے دشمنوں کو پنپنے کا موقع نہیں دیا جا سکتا۔	〃	۹۲،۸۹	〃	۳۳،۳۲	۴۹،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۱۳۱	〃	۶۰	۱۱۴،۱۱۳
	منہ بولے بیٹے کو اُن کے باپ کی نسبت سے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پکار دیہ ہی منصفانہ بات ہے۔	چہارم	۷۰	الاحزاب	۵	۸
	اگر کسی کے باپ کا نام معلوم نہ ہو تو وہ دینی بھائی اور رفیق ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "قانونِ اسلام" "معاشرتی قانون")	″	۷۰	″	۵	۹
۳۴	**اسماعیلؑ :**					
	اسماعیل۔	دوم	۳۵۴	ہود	۷۱	۷۹
	″ ″ ″	″	۴۹۰	ابراہیم	۳۹	-
	بنی اسماعیل حضرت یوسفؑ کے زمانے میں۔	″	۳۹۰	یوسف	۳۰	۱۵
	″ ″ ″	″	۴۰۳،۴۰۲	″	۴۱	۳۴
	اسماعیلؑ۔	سوم	۷۳	مریم	۵۵،۵۴	-
	″ ″ ″	″	۱۸۱	الانبیاء	۸۵	-
	″ ″ ″	چہارم	۳۴۳	صٓ	۴۸	-
	اسماعیلؑ کی پیدائش۔	″	۲۹۵،۲۹۴	الصّٰفّٰت	۱۰۲،۱۰۰	۶۰،۵۶
	اسماعیلؑ کی قربانی کا واقع۔	″	۳۰۱،۲۹۴	″	۱۱۳،۱۰۱	۶۸،۵۶
	اسماعیلؑ کے امتیازی اوصاف۔	″	۲۹۵،۲۹۴	″	۱۰۲،۱۰۰	۶۰،۵۶
	″ ″ ″	″	۲۹۹،۲۹۷	″	۱۱۲	۶۷
	اسماعیلؑ ذبیح تھے یا حضرت اسحاقؑ۔	″	۳۰۱،۲۹۷	″	۱۱۳،۱۱۲	۶۸،۶۷
	اسماعیلؑ نیک بندوں میں سے تھے۔	″	۳۴۳	صٓ	۴۸	-
	اسماعیلؑ کی تعریف و توصیف ہمیشہ رہے گی	″	۲۹۷،۲۹۶	الصّٰفّٰت	۱۰۸،۱۰۳	۶۶،۶۱
	بنی اسرائیل کا بنی اسماعیل سے حسد۔	″	۳۰۱	″	۱۱۳	۶۸
۳۵	**آسمان :**					
	سات آسمانوں کا مطلب۔	اوّل	۶۱	البقرہ	۲۹	۳۴
	آسمان کی حقیقت۔	دوم	۴۴۲،۴۴۱	الرعد	۲	۳۶۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آسمان کی حقیقت۔	دوم	۵۰۰،۵۰۲	الحجر	۱۴، ۱۸	۸، ۱۲
	سات آسمان۔	//	۶۱۸، ۶۱۹	بنی اسرائیل	۴۲، ۴۴	۴۷، ۴۸
	آسمان۔	سوم	۲۴۸، ۲۴۹	الحج	۶۵	۱۱۲
	// // //	//	۲۷۰	المؤمنون	۱۷، ۱۸	۱۵
	// // //	//	۲۹۵، ۲۹۶	//	۸۶، ۸۷	۷۹، ۸۰
	آسمان کے معنی وتشریح۔	چہارم	۲۷۹، ۲۸۰	الصّٰفّٰت	۶ ، ۷	۵، ۶
	// // //	//	۴۲۳	المؤمنون	۶۴	۸۹، ۹۰
	آسمان دنیا کا مطلب۔	//	۲۷۹	الصّٰفّٰت	۶	۵
	سماء اور فلک کا فرق۔	//	۲۶۱	یٰس	۴۰	۳۷
	آسمان کا غیر مرئی سہاروں پر قائم ہونا۔	//	۱۱، ۱۲	لقمٰن	۱۰	۱۲، ۱۳
	ساتوں آسمانوں میں سے ہر ایک میں اُس کا قانون وحی کیا گیا ہے۔	//	۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۱۲	—
	آسمان وزمین بنانے میں کتنے دن لگے۔	//	۴۴۴، ۴۴۶	//	۱۱	۱۴، ۱۵
	یہ بحث کہ آسمان پہلے بنایا گیا یا زمین۔	//	۴۴۵، ۴۴۶	//	۱۱	۱۴، ۱۵
	آسمان وزمین کا ذکر قرآن میں توحید کے دلائل کے طور پر ہے۔	//	۲۶۱	یٰس	۴۰	۳۷
	قرآن کوئی طبیعات یا علم ہیئت کی کتاب نہیں ہے۔	//	۴۴۵، ۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۱۱	۱۴، ۱۵
	آسمان بمعنی "کائنات"	//	۴۴۵،	//	۱۱	۱۴
	آسمان تاروں کے ساتھ گردش نہیں کر رہے بلکہ تارے آسمان میں تیر رہے ہیں۔	//	۲۶۱	یٰس	۴۰	۳۷
	تاروں کو آسمان کی زینت بنایا گیا ہے۔	//	۲۷۹	الصّٰفّٰت	۶	۵
	آسمانوں سے ایک خاص مقدار میں زمین پر پانی اُتارا گیا۔	//	۵۲۶	الزخرف	۱۱	۱۰
	اللہ تعالیٰ کے آسمان سے رزق اتارنے کا مفہوم	//	۳۹۷، ۳۹۸	المؤمن	۱۲	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شیاطین سے آسمان کے محفوظ کیے جانے کا مطلب۔	چہارم	۲۷۹، ۲۸۰	الصّٰفّٰت	۷	۶
	آسمانوں کی تخلیق و تدبیر میں اللہ کی قدرت کے کرشمے اور توحید اور آخرت کے دلائل۔	″	۱۱	لقمٰن	۱۰	۱۲، ۱۳
	ساری چیزیں تمہارے لیے مسخر کر رکھی ہیں۔	″	۱۹	″	۲۰	۳۵
	زمین اور آسمانوں کو کس نے پیدا کیا۔	″	۲۲	″	۲۵	۴۴، ۴۵
	زمین اور آسمانوں کو چھ دنوں میں پیدا کیا۔	″	۳۷، ۳۸	السجدہ	۴	۶، ۷
	جو کچھ آسمان سے اُترتا اور چڑھتا ہے ہر چیز کو وہ جانتا ہے۔	″	۱۷۳، ۱۷۴	سبا	۱، ۲	۱، ۴
	آسمان اور زمین کو نہیں دیکھا جو انہیں آگے اور پیچھے سے گھیرے ہوئے ہے۔	″	۱۷۶، ۱۷۸	″	۹	۱۲، ۱۳
	کون تم کو آسمانوں اور زمینوں سے روزی دیتا ہے؟	″	۲۰۰	″	۲۴	۴۲
	اللہ ہی آسمان اور زمین سے رزق دیتا ہے۔	″	۲۱۹	فاطر	۳	۷
۳۵ الف	**آسمانوں کی تخلیق و تدبیر:**					
	اللہ ہی آسمانوں اور زمین کو ٹل جانے سے روکے ہوئے ہے۔	″	۲۳۹، ۲۴۰	″	۴۰، ۴۱	۶۹
	سب ایک ایک فلک میں تیر رہے ہیں۔	″	۲۵۹، ۲۶۲	یٰس	۲۷، ۴۰	۳۲، ۳۷
	آسمانوں اور زمین کا پیدا کرنے والا اس پر قادر نہیں کہ ان جیسوں کو پیدا کرے۔	″	۲۷۳	یٰس	۸۱	-
	آسمان دنیا کو تاروں کی زینت اور ہر شیطان سرکش سے محفوظ کر دیا ہے۔	″	۲۷۹، ۲۸۰	الصّٰفّٰت	۷	۵، ۶
	آسمان اور زمین فضول ہی پیدا نہیں کر دیے گئے۔	″	۳۳۱	صٓ	۲۷	۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آسمان اور زمین کو برحق پیدا کیا ہے۔	چہارم	۳۵۹	الزمر	۵	۱۰
	زمین اور آسمان کے خزانوں کی کنجیاں اُسی کے پاس ہیں۔	//	۳۸۱	//	۶۳	۷۳
	آسمانوں اور زمین کا پیدا کرنا انسانوں کو پیدا کرنے کی بہ نسبت زیادہ بڑا کام ہے۔	//	۴۱۷	المؤمن	۵۷	۷۸
	تمہارے لیے زمین کو جائے قرار بنایا اور اوپر آسمان کا گنبد بنا دیا۔	//	۴۲۳	//	۶۴	۸۹، ۹۰
	آسمان محض اُس وقت دھواں تھا۔	//	۴۴۴	حٰمٓ السجدہ	۱۱	۱۴
	دو دن کے اندر سات آسمان بنا دیے ہر آسمان میں اُس کا قانون وحی کر دیا چراغوں سے آراستہ کیا۔	//	۴۴۶	//	۱۲	۱۶
	آسمان اور زمین کے خزانوں کی کنجیاں اُسی کے پاس ہیں۔	//	۴۸۵، ۴۸۶	الشوریٰ	۱۱، ۱۲	۱۷، ۱۹
	زمین و آسمان کی پیدائش اور جاندار مخلوق کو جب چاہے اکٹھا کر سکتا ہے۔	//	۵۰۴	//	۲۹	۵۰، ۵۱
	اللہ زمین و آسمان کی بادشاہی کا مالک ہے۔	//	۵۱۵	//	۴۹	۷۶
	اللہ تعالےٰ نے خاص مقدار میں آسمان سے پانی اُتارا۔	//	۵۲۶	الزخرف	۱۱	۱۱
	اللہ تعالےٰ آسمان میں بھی خدا ہے اور زمین میں بھی خدا۔	//	۵۵۱	//	۸۴	۶۵
	یہ آسمان اور زمین اور ان کے درمیان کی چیزیں کھیل کے طور پر نہیں بنا دی گئیں۔	//	۵۶۹، ۵۷۰	الدخان	۳۸	۳۴
	آسمان اور زمین میں بے شمار نشانیاں ہیں۔	//	۵۷۹	الجاثیہ	۳	۲
	زمین اور آسمان کی ساری چیزوں کو مسخر کر دیا گیا ہے۔	//	۵۸۳، ۵۸۴	//	۱۳	۱۵، ۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آسمانوں اور زمین کو برحق پیدا کیا ہے۔	چہارم	۵۸۷،۵۸۸	الجاثیہ	۲۲	۲۸
	برحق اور ایک مدت خاص کے تعین کے ساتھ پیدا کیا ہے۔	//	۶۰۰	الاحقاف	۳	۲،۳
	ان کو بناتے ہوئے جو نہ تھکا وہ ضرور قادر ہے کہ مردوں کو جلا اٹھائے۔	//	۶۲۰	//	۳۲	-
	اس کی تخلیق و تدبیر میں اللہ تعالےٰ کی قدرت کے کرشمے چھ دنوں میں پیدا کیا۔	//	۱۱۰،۱۱۴	قٓ	۶،۱۱	۶،۱۱
	آسمانوں کو اپنے زور سے بنایا اور زمین کو بچھایا۔	پنجم	۱۲۴	//	۳۸	۴۹
	ہر چیز کے جوڑے بنائے۔	//	۱۵۰،۱۵۱	الذّٰریٰت	۴۷، ۴۹	۴۳،۴۷
	چھ دنوں میں پیدا کیا اور عرش پر جلوہ فرما ہوا۔	//	۱۵۱	//	۴۹	۴۶،۴۷
	سات آسمان اور زمین کی قسم سے بھی انہی کی مانند بنائے۔	//	۳۰۳	الحدید	۴	۴
	آسمانوں اور زمین کے درمیان اللہ ہی کا حکم جاری ہوتا ہے۔	//	۵۸۱،۵۸۳	الطلاق	۱۲	۲۳
	آسمان یعنی پورا عالم (کائنات) اور کہیں کوئی رخنہ نہیں۔	//	۵۸۱،۵۸۲	//	۱۲	۲۳
	آسمان میں ہی تمہارا رزق ہے۔	//	۱۱۰	قٓ	۶	۸
	جب آسمان بُری طرح ڈگمگائے گا۔ (مزید دیکھو کائنات)	//	۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۲،۲۳	۲۰
	آسمان کی حقیقت۔	//	۱۶۳	الطور	۹	۷
	متفرق شکلوں والے آسمان کی قسم۔	//	۱۱۰،۱۱۲	قٓ	۶	۶، ۸
	سات آسمان بنائے اور زمین کی قسم بھی انہی کی مانند۔	//	۱۳۴	الذّٰریٰت	۷	۵
	آسمان کی مختلف شکلیں۔	//	۵۸۱	الطلاق	۱۲	۲۳
		//	۱۳۳	الذّٰریٰت	۷	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آسمان میں انسانوں کی روزی ہونے کا مطلب۔	پنجم	۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۲	۲۰
	قیامت کے روز آسمان ڈگمگائے گا۔	//	۱۶۳	الطور	۹	۷
	// // //	//	۱۶۶	//	۹	۷
	قیامت کے روز آسمان پھٹ جائے گا اور سُرخ چمڑے کی طرح ہو جائے گا۔	//	۲۶۴	الرحمٰن	۳۷	۳۴
	آسمان کی تخلیق و تدبیر میں اللہ کی قدرت کے کرشمے۔	ششم	۴۲،۴۳	الملک	۳، ۵	۶، ۱۰
	// // //	//	۱۰۲	نوح	۱۵، ۱۶	-
	// // //	//	۲۲۶،۲۲۷	النباء	۱۲، ۱۶	۹، ۱۱
	// // //	//	۲۴۳،۲۴۴	النزعت	۲۷	۱۳، ۱۴
	// // //	//	۲۵۸،۲۵۹	عبس	۲۴، ۲۶	۱۷، ۱۹
	آسمان بمعنی پورا عالمِ بالا۔	//	۲۴۳،۲۴۴	النّٰزعت	۲۷	۱۳، ۱۴
	سات مضبوط آسمان پیدا کیے۔	//	۲۲۶	النباء	۱۲، ۱۳	۹، ۱۰
	یہ بحث کہ زمین کی تخلیق پہلے ہوئی تھی یا آسمان کی۔	//	۲۴۴،۲۴۵	النّٰزعت	۲۸، ۳۰	۱۴، ۱۶
	آسمان کی چھت اُونچی اٹھائی گئی اور توازن قائم کیا گیا۔	//	۲۴۴	//	۲۸	-
	ہمارے قریب کے آسمانوں کو چراغوں سے آراستہ کیا گیا۔	//	۴۳	الملک	۵	۱۰
	یہ چراغ شیطانوں کو مار بھگانے کا ذریعہ کس معنی میں بنائے گئے ہیں۔	//	۴۳،۴۴	//	۵	۱۱
	چاند کو نور اور سورج کو چراغ بنایا گیا ہے۔	//	۱۰۲	نوح	۱۶	-
	// // //	//	۲۲۶،۲۲۷	النباء	۱۲، ۱۶	۹، ۱۱
	زمین پر گرنے والے شہابوں کی حقیقت۔	//	۴۳،۴۴	الملک	۵	۱۱
	آسمان سے بارش برسائی گئی جس نے زمین					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سے طرح طرح کی خوراکیں اگائیں۔	ششم	۲۵۸،۲۵۹	عبس	۲۴،۳۲	۱۷،۲۰
	آسمان کی حالت قیامت کے روز۔	//	۷۴	الحاقہ	۱۶	-
	// // //	//	۸۸،۸۹	المعارج	۸،۱۰	۸،۱۰
	// // //	//	۱۳۱	المزمل	۱۸	-
	// // //	//	۲۱۱	المرسلٰت	۹	۵
	// // //	//	۲۷۳	الانفطار	۱،۲	-
	// // //	//	۲۸۸	الانشقاق	۱،۲	۱
	قیامت کے روز سورج لپیٹ دیا جائے گا۔	//	۲۶۳	التکویر	۱،۲	۱،۲
	ستارے ماند پڑ کر بکھر جائیں گے۔	//	۲۱۱	المرسلٰت	۸،۹	۴،۵
	// // //	//	۲۶۳	التکویر	۱،۲	۱،۲
	// // //	//	۲۷۳	الانفطار	۱،۲	-
	قیامت میں آسمان کا پردہ ہٹا دیا جائے گا (مزید دیکھو "قیامت")	//	۲۶۷،۲۶۸	التکویر	۱۱	۱۰
	رات اور دن کو آسمان کی طرف مطلوب کرنے کا مقصد۔	//	۲۴۴	النّٰزعٰت	۲۸،۲۹	۱۵
	اللہ کے آسمان میں ہونے کا مطلب۔	//	۴۸،۴۹	الملک	۱۶	۲۵
	مختلف حقیقتوں پر آسمان کی قسم۔	//	۲۹۵	البروج	۱	۱
	// // //	//	۳۰۵	الطارق	۱۱	۶
	// // //	//	۳۵۰	الشمس	۵	۳
۳۶	**اُسوۂ حسنہ:** رسولؐ کی زندگی مسلمانوں کے لیے بہترین نمونہ ہے۔ (تفصیل کے لیے دیکھو محمدؐ)	چہارم	۸۰،۸۱	الاحزاب	۲۱	۳۴،۳۵
۳۷	**اشہرِ حرم:** اُن کی حقیقت۔	اوّل	۱۵۲	البقرہ	۱۹۴	۲۰۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہ حضرت ابراہیمؑ کے وقت سے مقرر ہیں۔	اول	۱۵۲	البقرہ	۱۹۴	۲۰۶
	واقعہ نخلہ۔	//	۱۶۴،۱۶۵	//	۲۱۷	۲۳۲
	اشہرِ حُرم میں جنگ۔	//	۱۶۴،۱۶۵	//	۲۱۷	۲۳۲
	اشہرِ حُرم کا احترام کیا جائے۔	//	۴۲۸	المائدہ	۲	۵
	مہینوں کی تعداد۔۱۲ اور ان میں چار مہینے حرام ہیں۔	//	۱۹۲	التوبہ	۳۶	۳۴،۳۶
۳۸	**اصحاب الاُخدُود :**					
	اہل ایمان کے گروہ جن کو اُن کی مجرم قوموں نے زندہ جلا دیا کیونکہ وہ مومن تھے۔	ششم	۲۹۴	البروج	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۹۵،۲۹۸	//	۴،۸	۴
	اُن کے متعلق تاریخی تشریحات۔	//	۲۹۷،۲۹۸	//	۷	۴
۳۹	**اصحاب الایکہ :**					
	ان کا علاقہ اور اُن کی اصلیت۔	سوم	۵۲۱،۵۲۲	الشعراء	۱۷۶،۱۸۰	۱۱۵
	ایکہ والے بھی رسولوں کو جھٹلا چکے ہیں۔	چہارم	۳۲۲	صٓ	۱۳	-
	// // //	پنجم	۱۱۴،۱۱۵	قٓ	۱۴	۱۵
۴۰	**اصحاب الرس :**	سوم	۴۵۱	الفرقان	۳۸	۵۲
		پنجم	۱۱۴	قٓ	۱۲	۱۲
۴۱	**اصحاب السبت :**					
	اُن کے بندر بنائے جانے کا واقعہ۔	اوّل	۸۳	البقرہ	۶۵	۸۲
	اُن کے بندر بنائے جانے کا مطلب۔	//	۸۴	//	۶۶	۸۳
	وہ لوگ سبت (ہفتہ) کے دن احکامِ الٰہی کی خلاف ورزی کرتے تھے۔	دوم	۸۹،۹۲	الاعراف	۱۶۴،۱۶۶	۱۲۲،۱۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۲	اصحابِ صُفّہ :	اوّل	۲۱۰	البقرہ	۲۷۳	۳۱۴
۴۳	اصحاب الفیل :					
	قصہ اصحاب الفیل	ششم	۴۶۳،۴۶۲	الفیل	۱ ، ۵	۱، ۷
	روم کی عیسائی سلطنت ہمیشہ سے عرب کی تجارت پر قبضہ کرنے کی فکر میں تھی۔	//	۴۶۲	//	تاریخی پس منظر	-
	اس مقصد کے لیے سلطنت روم نے یمن پر حبش کی عیسائی حکومت کا تسلط قائم کرایا۔	//	۴۶۲	//	//	-
	کعبہ کو ڈھانے کے لیے ابرھہ کا حملہ محض مذہبی جذبہ کے تحت نہ تھا بلکہ معاشی اور سیاسی مقاصد بھی اس کے محرک تھے۔	//	۴۷۱،۴۷۰	//	۱ ، ۵	۱، ۷
	ابرھہ نے مکہ پر حملہ کا کیا بہانہ بنایا۔	//	۴۶۴	//	تاریخی پس منظر	-
	رسولؐ کے دادا عبدالمطلب کی ابرھہ سے ملاقات۔	//	۴۶۵	//	//	-
	اصحاب الفیل کا انجام۔	//	۴۶۸،۴۶۷	//	//	-
	// // //	//	۴۷۰	//	۱ ، ۵	۱، ۷
	کیا حملہ آوروں کو عربوں نے پتھر مار مار کر ہلاک کیا تھا اور پرندے صرف لاشیں کھانے آئے تھے۔	//	۴۷۲،۴۷۰	//	۲ ، ۵	۴، ۷
	اس واقعہ کا عربوں کی اقتصادی حالت پر اثر۔	//	۴۶۸	//	تاریخی پس منظر	-
	قرآن نے یہ واقعہ کس غرض سے بیان فرمایا ہے۔	//	۴۶۹	//	مقصود کلام	-
	اس واقعہ کے پچاس دن بعد رسولؐ کی ولادت ہوئی۔	//	۴۶۹	//	تاریخی پس منظر	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۴	اصحاب کہف :	سوم	۶، ۷	الکہف	زمانہ نزول	-
	ان کا قصہ	//	۱۱، ۲۱	//	۹، ۲۶	۶، ۲۵
	ان کے مقام کی تحقیق ۔	//	۱۱، ۱۲	//	۹، ۱۳	۶، ۱۰
	// // //	//	۱۴	//	۱۶	۱۱
	// // //	//	۱۹	//	۲۱	۲۱
۴۵	اصحاب المشئمۃ :					
	اصحاب المشئمۃ کون ہیں اور اُن کا انجام بد۔	ششم	۳۴۶	البلد	۱۹	۱۵
۴۶	اصحاب المیمنۃ :					
	اُن کی صفات ۔	//	۳۴۶	//	۱۸	۱۵
۴۷	اصحاب یاسین :					
	اُن کا قصہ۔	چہارم	۲۴۸، ۲۵۵	یٰس	۱۳، ۳۰	۱۰، ۲۴
۴۸	اصطباغ :					
	بپتسمہ	اوّل	۱۱۶، ۱۱۷	البقرہ	۱۳۸	۱۳۷
۴۹	اصول تفسیر :					
	دیکھو "قرآن" اس کی تفسیر کے صحیح اصول اور اس کی تفسیر کے غلط طریقے ۔					
۵۰	اصول فقہ :					
	امر کے صیغوں میں کوئی حکم بیان کرنا لازماً اُس					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کے فرض و واجب ہونے کے ہم معنی نہیں ہے۔	سوم	۳۹۷، ۴۰۰	النور	۳۲، ۳۳	۵۰، ۵۶
	شریعت کے احکام مصلحت پر مبنی ہیں اور ہر حکم کی کوئی حکمت ضرور ہے۔	//	۳۷۹	//	۲۸، ۲۹	۲۶، ۲۸
	// // //	//	۳۸۳	//	۳۱	۳۱، ۳۴
	// // //	//	۳۸۸	//	۳۱	۴۲، ۴۴
	// // //	//	۳۹۱، ۳۹۲	//	۳۱	۴۵
	// // //	//	۴۲۱، ۴۲۳	//	۵۸	۸۸، ۹۰
	شریعت کے احکام کس حکمت پر مبنی ہیں۔ (مزید تفصیلات کے لیے دیکھو "قانونِ اسلام" اور "فلسفۂ قانون")	//	۳۱۴، ۳۱۷	//	موضوع اور مباحث	-
	فقہائے کرام نے قرآن سے کس طرح قانونی احکام مستنبط کیے ہیں۔	چہارم	۱۶	لقمٰن	۱۴	۲۳
	// // //	//	۸۵، ۸۷	الاحزاب	۲۹	۴۲
	// // //	//	۸۸	//	۳۰، ۳۱	۴۳، ۴۵
	// // //	//	۹۸، ۹۹	//	۳۶	۶۵، ۶۶
	// // //	//	۱۰۹، ۱۱۳	//	۴۹	۸۵، ۸۶
	// // //	//	۴۸۳، ۴۸۴	الشوریٰ	۱۰	۱۳، ۱۴
	// // //	//	۶۱۰	الاحقاف	۱۵	۱۹
	شریعت کا قانون کس طرح غیر ضروری بندشوں کو ختم کرتا ہے۔	//	۶۹، ۷۰	الاحزاب	۴، ۵	۵، ۱۰
	// // //	//	۱۰۱، ۱۰۲	//	۳۷	۷۰، ۷۲
	شریعت کے احکام مصلحت پر مبنی ہیں۔	//	۸۷	//	۲۹	۴۲
	// // //	//	۸۹	//	۳۲	۴۷
	// // //	//	۱۰۱، ۱۰۲	//	۳۷	۷۰، ۷۲
	// // //	//	۱۱۴، ۱۱۶	//	۵۰	۸۸، ۸۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شریعت کے احکام مصلحت پر مبنی ہیں۔	چہارم	۱۱۹، ۱۲۰	الاحزاب	۵۳	۹۵، ۹۷
	// // //	//	۱۸۰، ۱۸۷، ۱۸۹	سبا	۱۳	۲۰
	(نیز دیکھو "شریعت")	//	۶۰۹، ۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۱۹
	شریعت نے نہ صرف یہ کہ خود بے جا قیود عائد	پنجم	۳۳۹	المجادلہ	۲	۳
	نہیں کی بلکہ اُن سے انسان کو نجات دلائی ہے۔	//	۳۴۱	//	۲	۴، ۶
	// // //	//	۴۴۵، ۴۴۹	الممتحنہ	۱۲	۱۸، ۲۳
	شریعت کی مقررہ کردہ سزاؤں کی حکمت	//	۳۴۱، ۳۴۲	المجادلہ	۲	۴، ۶
	شریعت کی قوانین کی حکمت	//	۱۱، ۱۵، ۱۷	محمد	۴	۸
	// // //	//	۳۴۱	المجادلہ	۲	۴، ۶
	// // //	//	۳۴۵	//	۴	۱۱
	// // //	//	۳۶۲، ۳۶۳	//	۱۲، ۱۳	۲۹، ۳۰
	// // //	//	۳۹۶، ۳۹۹	الحشر	۱۰	۲۰
	// // //	//	۴۲۴، ۴۲۸	الممتحنہ	۲	۵
	// // //	//	۴۲۷، ۴۲۸	//	۱۰	۱۶
	// // //	//	۵۳۳، ۵۳۴	التغابن	۶	۱۲
	// // //	//	۵۶۳، ۵۶۶	الطلاق	۱	۲، ۵
	شریعت کے بہت سے احکام اگرچہ حکم کے الفاظ میں ہوتے ہیں لیکن سیاق و سباق بتاتا ہے کہ وہ نصیحت و ہدایت ہیں۔	//	۵۶۷	//	۲	۷
	فقہا کے درمیان اختلاف کی نوعیت	//	۳۹۶، ۴۰۲، ۴۰۳	الحشر	۱۰	۲۰
	// // //	//	۴۰۳، ۴۰۵	//	۱۰	۲۱
	// // //	//	۴۲۵، ۴۲۷، ۴۲۸	الممتحنہ	۳	۵
	// // //	//	۴۳۷، ۴۴۰	//	۱۰	۱۶
	// // //	//	۵۶۹، ۵۷۱	الطلاق	۴	۱۲، ۱۳
	// // //	//	۵۷۳، ۵۷۴	//	۶	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	فقہا کے درمیان اختلاف کی نوعیت۔	پنجم	۵۷۷،۵۸۰	الطلاق	۶	۱۷
	〃 〃 〃		۵۸۰	〃	۸، ۱۰	۲۰،۲۱
	فقہائے اسلام نے قرآن وسنت اور اسلام کے اُصول عامہ سے کس طرح اسلام کا قانون مدون کیا ہے۔	〃	۱۱،۱۲،۱۳	محمد	۴	۸
		〃	۱۱، ۱۵	〃	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۱۱،۱۷،۱۸	〃	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۴۹،۵۰	الفتح	۱۰	۱۷، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۹، ۶۰	〃	۲۵	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۷۳،۷۵	الحجرات	۶، ۷	۸، ۹
	〃 〃 〃	〃	۷۸،۸۰،۸۱	〃	۹	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۸۷،۹۲،۹۳	〃	۱۲	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۱۲۲،۱۲۳	قٓ	۳۳،۳۴	۴۲،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۱۳۲	الذّٰریٰت	۲، ۴	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۱۴۹،۱۵۰	〃	۴۲	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰،۲۹۳ ۲۹۵	الواقعہ	۷۹	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۳۴۵،۳۵۵	المجادلہ	۴	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵،۳۵۷	〃	۵	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲،۳۶۳	〃	۱۱، ۱۲	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۳۸۷،۳۹۰	الحشر	۵، ۶	۹، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۸۹،۳۹۲	〃	۷	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶،۴۰۲ ۴۰۳	〃	۱۰	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۵	الممتحنہ	۳	۵
	کیا تحریم ہی قسم کے ہم معنی ہے؟	ششم	۴۲۷،۴۲۸ ۸/۲۰	التحریم	۲	۴، ۵
	بیوی کو اپنے اوپر حرام کر لینے اور بیوی کے سوا دوسری چیزوں کو حرام کر لینے میں فقہاء کے نزدیک کیا فرق ہے۔	〃	۱۸، ۲۰	〃	۲	۴، ۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نذر کے معاملے میں فقہی احکام۔	ششم	۱۹۰،۱۹۷	الدھر	۷	۱۰
	مختلف مذاہب کے افراد کے درمیان وراثت کا مسئلہ۔	//	۵۰۸،۵۰۹	الکافرون	۶	۵
	فقہا کس طرح قرآن کی تشریح کرتے ہیں۔	//	۱۸،۲۰	التحریم	۲	۴،۵
	// // //	//	۱۶۱،۱۶۲	الدھر	۷	۱۰
	// // //	//	۱۹۴،۱۹۷	//	۷	۱۰
	// // //	//	۳۴۳	البلد	۱۷	۱۳،۱۴
	// // //	//	۵۰۸،۵۰۹	الکافرون	۶	۵
	فقہاء کے درمیان اختلاف کی نوعیت۔	//	۱۸،۲۰	التحریم	۲	۴،۵
	// // //	//	۱۹۴	الدھر	۷	۱۰
	فقہا کے درمیان اختلاف کے اسباب۔	//	۱۹۵	//	۷	۱۰
۵۱	**اضطرار:**					
	اس حالت میں اکلِ حرام کی اجازت اور اُس کی شرطیں۔	اوّل	۱۳۵	البقرہ	۱۷۳	۱۷۱،۱۷۲
	// // //	//	۴۴۴	المائدہ	۳	۱۷
	// // //	//	۵۷۶	الانعام	۱۱۹	۸۵
	// // //	//	۵۹۲	//	۱۴۵	۱۲۱
۵۲	**اعتکاف:**					
	بیویوں سے شب باشی کی ممانعت۔	//	۱۴۶،۱۴۷	البقرہ	۱۸۷	۱۹۵،۱۹۶
۵۳	**اعراف:**					
	اہلِ اعراف کون ہیں۔	دوم	۳۲،۳۳	الاعراف	۴۶، ۴۹	۳۴
	اہل اعراف کی اہلِ جنت اور اہل دوزخ سے گفتگو۔	//	۳۲،۳۳	//	۴۶، ۴۹	۳۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۵۴	**افک :**					
	قصہ افک کا اصل بانی مبانی کون تھا ؟	سوم	۳۶۷	النور	۱۱	۱۱
	قصہ افک میں حضرت علیؓ کا طرزِ عمل ۔	//	۳۱۳	//	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۳۶۷	//	//	۱۱
	قصہ افک میں رسول اللہ دراصل حضرت عائشہؓ سے بدگمان نہ تھے ۔	//	۳۱۳	//	//	-
	// // //	//	۳۶۸،۳۶۹	//	۱۲،۱۳	۱۲،۱۴
	قصہ افک میں معاملے کی اصل نوعیت ۔	//	۳۶۷	//	۱۱	۱۱
	// // //	//	۳۷۰	//	۱۶،۱۹	۱۵،۱۶
	قصہ افک میں خیر کا پہلو ۔	//	۳۶۵،۳۶۶	//	۱۱	۱۰
	قصہ افک کی تفصیلات	//	۳۱۰،۳۱۴	//	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۳۶۳،۳۶۵	//	۱۱	۸،۹
	اللہ تعالےٰ کی طرف سے حضرت عائشہؓ کی صفائی ۔	//	۳۶۳،۳۷۱	//	۱۱،۲۰	۸،۱۷
	اس قضیے میں کون کون لوگ شریک ہیں ۔	//	۳۶۵	//	۱۱	۹
۵۵	**اقامتِ دین :**					
	اسلامی انقلاب میں کامیابی کا ملنا یا نہ ملنا اہم نہیں بلکہ اصل اہمیت اس کی ہے کہ آدمی حق کے لیے جان لڑا دے ۔	چہارم	۵۲۹،۵۴	الزخرف	۴۳	۳۸
	مومن اگر کسی علاقہ میں احکامِ الٰہی کی پابندی نہ کر سکے تو اللہ کی زمین وسیع ہے وہ ہجرت کر جائے اور اس کی راہ میں تکالیف اٹھانے والے کے لیے بڑا اجر ہے ۔	//	۳۶۳	الزمر	۱۰	۳۱،۳۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن کا کام مایوس ہونا نہیں خواہ باطل کیسا ہی بالادست ہو۔	چہارم	۴۵۴،۴۵۵	حٰمٓ السجدہ	۳۰	۳۲،۳۳
	مومن نرم چارہ نہیں بلکہ لوہے کے چنے ہیں۔	//	۵۱۱	الشوریٰ	۳۹	۶۳
	اسلامی نظامِ زندگی کی تعمیرِ نو کے لیے کام کرنے کی حکمت۔	//	۴۵۶،۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۳،۳۶	۳۶،۴۱
	اللہ کا وعدہ یہ نہیں ہے کہ ایمان لاتے ہی تم دنیا کے فرمانروا ہو جاؤ گے بلکہ یہ ہے کہ سخت آزمائشوں اور امتحانوں کے بعد منزلِ مراد ملے گی۔	//	۸۱،۸۲	الاحزاب	۲۲	۳۶،۳۸
	ایک اصولی اور نظریاتی تحریک کو قوم پرست جتھوں پر اخلاقی فوقیت حاصل ہوتی ہے۔	//	۵۸	//	غزوۂ احزاب	-
	مسلمانوں کو کب تک دنیا کی امامت حاصل نہیں ہو سکتی۔	//	۴۹،۵۰	السجدہ	۲۴	۳۷
	دعوتِ حق کئی لوگوں کو چلتی ہوئی چیز نظر نہیں آتی لیکن اللہ اس تحریک کو ایسا فروغ دیگا کہ عقل دنگ رہ جائے گی۔	//	۵۰،۵۱	//	۲۶،۲۷	۳۹،۴۰
	دعوتِ حق کی راہ میں کام کرنے والوں کو ایک ہی ذریعہ تقویت بخشتا ہے۔ (نیز دیکھو "دعوتِ حق" "دین" "محمد" اور "نبوت")	//	۱۰۳،۱۰۴	الاحزاب	۴۲	۷۸
۵۶	**اقامتِ صلوٰۃ:** (دیکھو "نماز")					
۵۷	**اقسام القرآن:** قرآن میں قسمیں کس غرض کے لیے اور کس معنی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہیں کھائی گئی ہیں۔	چہارم	۲۴۵	یٰس	۱، ۲	۱، ۲
	قرآن میں قسمیں کس غرض کے لیے اور کس معنی میں کھائی گئی ہیں۔	//	۲۷۸	الصّٰفّٰت	۱، ۴	۱، ۲
	// // //	//	۳۱۹	صٓ	۱	۱، ۲
	// // //	//	۵۲۳	الزخرف	۱، ۳	۱
	// // //	//	۵۵۲، ۵۵۴	//	۸۸	۷۰
	// // //	//	۵۵۶	الدخان	۱، ۲	۱
	قرآن میں قسمیں کس لیے کھائی گئی ہیں۔	پنجم	۵۲۴، ۵۲۵	التغابن	۷	۱۵
	حضورؐ کی رسالت کے لیے مختلف چیزوں کی قسمیں۔	//	۱۰۸، ۱۰۹	ق	۲	۲
	// // //	//	۱۹۲، ۱۹۳	النجم	۲	۲، ۳
	آخرت کے برحق ہونے پر مختلف چیزوں کی قسمیں۔	//	۱۳۲، ۱۳۳	الذّٰریٰت	۱، ۲	۱، ۲
	آخرت کے برحق ہونے پر اللہ کی قسم۔	//	۵۲۴، ۵۲۵	التغابن	۷	۱۵
	حشر و نشر، محاسبہ و باز پرس، جزا و سزا، جنت و دوزخ ضرور واقع ہونے ہیں۔	//	۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۳	۲۰
	پانچ چیزوں کی قسم آخرت کے وقوع پر دلالت کرتی ہیں۔	//	۱۶۲، ۱۶۶	الطور	۱، ۹	۱، ۶
	قرآن کے برحق و بلند پایہ ہونے پر تاروں کے مواقع کی قسم۔	//	۲۹۰، ۲۹۱	الواقعہ	۷۵، ۷۶	۳۶
	مختلف حقیقتوں پر مختلف چیزوں کی قسم۔ قلم کی قسم۔	ششم	۵۸	القلم	۱	۱
	جو دیکھتے ہو اور جو نہیں دیکھتے ہو اُن چیزوں کی قسم۔	//	۷۸	الحاقہ	۳۸، ۳۹	-
	مشرقوں اور مغربوں کے مالک کی قسم۔	//	۹۳	المعارج	۴۰	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	چاند کی اور رات کی قسم۔	ششم	۱۵۲،۱۵۲	المدثر	۳۳،۳۲	-
	قیامت کے دن اور ملامت کرنے والے نفس کی قسم۔	//	۱۶۲	القیٰمہ	۲،۱	۲،۱
	ہواؤں کی قسم۔	//	۲۰۹	المرسلٰت	۲،۱	۱
	فرشتوں کی قسم۔	//	۲۳۸	النزٰعٰت	۲،۱	۱
	تاروں کی قسم۔	//	۲۶۸	التکویر	۱۶،۱۵	۱۲
	شفق اور رات کی قسم۔	//	۲۹۱	الانشقاق	۱۷،۱۶	-
	مضبوط قلعوں والے آسمان کی قسم۔	//	۲۹۵	البروج	۱	۱
	آسمان اور تاروں کی قسم۔	//	۳۰۳	الطارق	۲،۱	۱
	آسمان اور زمین کی قسم۔	//	۳۰۵	//	۱۲،۱۱	۶
	فجر دس راتوں جفت اور طاق کی قسم۔	//	۳۲۶	الفجر	۴،۱	۱
	شہر مکہ کی قسم۔	//	۳۳۸	البلد	۱	۲،۱
	سورج، چاند، رات، آسمان، زمین اور نفس انسانی کی قسم۔	//	۳۵۱،۳۵۰	الشمس	۷،۱	۴،۱
	رات اور دن اور نر اور مادہ کی قسم۔	//	۳۶۰	اللیل	۴،۱	۱
	روز روشن اور سکون والی رات کی قسم۔	//	۳۷۱	الضحیٰ	۲،۱	۲،۱
	انجیر اور زیتون، طور سینا اور مکہ کی قسم۔	//	۳۸۶،۳۸۷	التین	۳،۱	۲،۱
	گھوڑوں کی قسم۔	//	۴۲۹	العدیٰت	۲،۱	۲،۱
	زمانے کی قسم۔	//	۴۴۹	العصر	۲،۱	۱
	قرآن میں قسمیں کس غرض کے لیے کھائی گئی ہیں، قرآن کا تبان وحی کے ہاتھوں ثبت ہو رہا ہے۔	//	۵۸	القلم	۲،۱	۲
	قرآن کسی شاعر یا کاہن کا کلام نہیں۔	//	۷۹، ۸۰	الحاقہ	۴۲، ۴۳	۲۴
	اللہ کے قبضۂ قدرت اور گرفت سے بچ نکلنا تمہارے بس میں نہیں ہے۔	//	۹۴	المعارج	۴۰، ۴۱	۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نفس امارہ۔ لوامہ اور مطمئنہ کی قسم۔	ششم	۱۶۲،۱۶۴	القیٰمہ	۱، ۲	۲
	یہ انتظام ایک غالب قدرت کا ثبوت ہے۔	″	۲۰۹،۲۱۱	المرسلٰت	۷	۳
	قیامت ضرور واقع ہوگی۔	″	۲۳۶	النزعٰت	موضوع اور مضمون	-
	قیامت ضرور آئے گی اور مرے ہوئے انسان از سر نو زندہ کر کے اٹھائے جائینگے	″	۲۳۸،۲۳۹	″	۱، ۵	۱
	محمدؐ جو بیان کر رہے ہیں وہ حقیقت ہے۔	″	۲۶۸	التکویر	۱۵، ۱۸	۱۲، ۱۳
	انسان کو ایک حالت پر نہیں رہنا ہے۔ جوانی بڑھاپا، موت، برزخ، دوبارہ زندگی حشر، حساب و کتاب، جزا و سزا۔	″	۲۹۱	الانشقاق	۱۶، ۱۹	۱۱
	قسم ہے دیکھنے والے ہر شخص کی اور دیکھی جانے والی (قیامت) کی۔	″	۲۹۵،۲۹۶	البروج	۱، ۳	۳
	قسم ہے بے حد و حساب تاروں کے بنانے والے کی (یعنی اللہ)	″	۳۰۳	الطارق	۱، ۴	۱
	انسان کو اپنے خدا کی طرف ضرور پلٹنا ہے۔	″	۳۰۵،۳۰۶	″	۱۳، ۱۴	۷
	محمدؐ جزا و سزا کی جو خبر دے رہے ہیں وہ برحق ہے۔	″	۳۲۶،۳۲۸	الفجر	۵	۱
	انسان اس دنیا میں مزے کرنے اور چین کی بنسری بجانے کے لیے نہیں پیدا کیا گیا ہے۔	″	۳۳۸،۳۳۹	البلد	۴	۵
	سورج اور چاند کے تقابل کی تقسیم۔	″	۳۵۱،۵۳،۵۴	الشمس	۱۰	
	جس طرح دن اور رات اور زمانہ باہم متضاد ہیں اسی طرح تمہاری کوششوں کے نتائج بھی متضاد ہیں۔	″	۳۶۰	الیل	۴	۱
	دن کی روشنی اور رات کی تاریکی ایک عظیم حکمت و مصلحت کے تحت طاری ہوتی ہیں۔	″	۳۷۰،۳۷۱	الضحیٰ	۳	۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کے احسن تقویم ہونے کی شہادت میں اُن مقامات کی قسم کھائی گئی ہے۔	ششم	۳۸۷	التین	۴	۳
	اُس عام کشت و خون کی طرف اشارہ ہے جو عرب میں اُس وقت برپا تھی۔	″	۴۳۰	العدٰیت	۶	۴
	زمانے کی قسم کا مطلب یہ ہے کہ زمان گواہ ہے کہ انسان بڑے خسارے میں ہے۔	″	۴۴۹،۴۵۰	العصر	۳	۱
	یہ قسمیں کس معنی میں کھائی گئی ہیں۔	″	۳۸۶	التین	۱	۱
	ماضی و حال دونوں طرح کے زمانے اس مفہوم میں شامل ہیں۔	″	۴۴۹	العصر	۳	۱
۵۸	**آل :**					
	معنی اور تشریح۔	چہارم	۱۲۳،۱۲۶	الاحزاب	۵۶	۱۰۶،۱۰۷
	آل فرعون۔	″	۴۰۵،۴۰۶	المؤمن	۲۸	۴۵
	″ ″ ″	″	۴۱۲،۴۱۳	″	۴۵،۴۶	۶۱،۶۳
۵۹	**آلاء :**					
	عربی زبان و ادب میں لفظ آلاء کے معنیٰ۔	″	۲۵۳	رحمان	۱۳	۱۲
۶۰	**اِلٰہ :**					
	معنی و تشریح۔	″	۲۷۸،۲۷۹	الصّٰفّٰت	۴	۲
	″ ″ ″	″	۵۶۱	الدخان	۸	۷،۸
	اللہ کے سوا کسی اور کے اِلٰہ نہ ہونے کی وجہ۔	″	۲۱۹	فاطر	۳	۷
	″ ″ ″	″	۲۷۹	الصّٰفّٰت	۵	۳،۴
	″ ″ ″	″	۳۵۷،۳۶۰	الزمر	۳، ۶	۵،۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	الوہیت کے معنی میں پادشاہی و حکمرانی کا مفہوم بھی شامل ہے۔	چہارم	۳۹۹	المؤمن	۱۶	۲۷
	صرف ایک اللہ ہی الٰہ ہے۔	//	۲۷۸،۲۷۹	الصّٰفّٰت	۴	۲
	اللہ کے سوا کوئی اِلٰہ نہیں۔	//	۲۱۹	فاطر	۳	۷
	// // //	//	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۵	-
	// // //	//	۳۴۶	صٓ	۶۵،۶۶	-
	// // //	//	۳۶۰	الزمر	۶	۱۷،۱۸
	// // //	//	۳۷۶	//	۴۳	۶۲
	// // //	//	۳۹۱،۳۹۲	المؤمن	۳	۱
	// // //	//	۴۲۲،۴۲۳	//	۶۳	۸۶
	// // //	//	۴۲۴	//	۶۵	۹۳
	// // //	//	۵۶۱	الدخان	۸	۷،۸
	انسان کا اِلٰہ ایک ہی ہے۔	//	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۶،۷
	اللہ ہی آسمان کا اِلٰہ بھی ہے اور زمین کا اِلٰہ بھی	//	۵۵۱	الزخرف	۸۴	۶۵
	انسان جس کی بھی بے چون و چرا اطاعت کرے وہ اس کا اِلٰہ ہے۔	//	۵۸۹	الجاثیہ	۲۳	۳۰
	اللہ کے سوا لوگوں نے دوسرے جو اِلٰہ بنا رکھے ہیں وہ بیچارے تو اُن کی مدد کیا کریں گے اُن کی پرستش کرنے والے تو اُلٹے اُن کی حاضر باش لشکر بنے ہوئے ہیں۔	//	۲۷۱	یٰس	۷۵	۶۲
	یہ جھوٹے اِلٰہ جو اللہ کے شریک ٹھہرائے جاتے ہیں نہ آسمانوں میں ذرہ برابر کسی چیز کے مالک ہیں اور نہ زمین میں۔	//	۱۹۹	سبا	۲۲	۳۹
	جھوٹے الٰہوں نے کچھ بھی پیدا نہیں کیا ہے۔	//	۱۲	لقمٰن	۱۱	۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کے سوا جو الٰہ تقرب الی اللہ کے لیے بنائے گئے ہیں وہ کسی کی کوئی مدد نہیں کر سکتے۔	چہارم	۶۱۷، ۶۱۸	الاحقاف	۲۸	۳۲
	اللہ کے سوا جن کو بھی الٰہ بنایا جاتا ہے اُن کی حیثیت یہ ہے کہ اگر خدائے رحمان کوئی نقصان پہنچانا چاہے تو اُن کی شفاعت کسی کام نہیں آسکتی اور نہ وہ اللہ کی پکڑ سے چھڑا سکتے ہیں۔	//	۲۵۴	یٰس	۲۳	۱۹
	جھوٹے الٰہوں کے خلاف حضرت ابراہیمؑ کی دلیل۔	//	۲۹۲	الصّٰفّٰت	۸۵، ۸۷	۴۵، ۴۶
	مشرکوں کے الٰہوں کی آخرت میں کوئی حیثیت نہ ہوگی۔	//	۴۰۰	المؤمن	۱۸	۳۱، ۳۲
	اللہ کے سوا کوئی الٰہ نہیں۔	پنجم	۲۴، ۲۵	محمد	۱۹	-
	// // //	//	۱۵۲	الذّٰریٰت	۵۱	-
	// // //	//	۱۸۲	الطور	۴۳	۳۵
	// // //	//	۴۱۱، ۴۱۲	الحشر	۲۲	-
	// // //	//	۵۴۳	التغابن	۱۳	۲۸
	اللہ کے سوا دوسروں کو معبود بنانے والے کافر ہیں اور اُن کا انجام بُرا ہے۔	//	۱۱۹	قٓ	۲۶	۳۳
	اللہ کے سوا دوسرے معبودوں کی کوئی حقیقت نہیں ہے۔	//	۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۷، ۵۸	۵۴، ۵۵
	// // //	//	۲۲۰، ۲۲۱	النجم	۲۷	۲۵
	// // //	//	۲۶۰، ۲۶۱	الرحمان	۴۹	۴۴
	لوگوں کے ان خود ساختہ معبودوں کا رب بھی اللہ ہے۔	//	۲۲۰، ۲۲۱	النجم	۴۹	۴۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن میں یہ لفظ کئی معنوں میں استعمال ہوا ہے۔	ششم	۵۷۱	الناس	۳	۱
	اللہ کے سوا کوئی اِلٰہ نہیں ہے۔	″	۱۲۹	المزمل	۹	۱۰
	اللہ تمام انسانوں کا اِلٰہ ہے۔	″	۵۷۱	الناس	۳	۱

۶۱۔ **اللہ تعالےٰ کے اسماؤ وصفات** : (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "اسماء الحسنیٰ" ضمیمہ الف ص۱

۱۔ قرآن پاک اور احادیث میں اللہ سبحانہ کے سوا سے زیادہ نام اور اوصاف آئے ہیں صحیح احادیث میں ہے کہ آپؐ نے فرمایا کہ اللہ سبحانہٗ کے ننانوے نام ہیں۔ جو ان کو محفوظ رکھے یا نگاہ میں رکھے وہ جنت میں داخل ہوگا۔ اللہ سبحانہٗ طاق ہے وہ طاق عدد کو پسند کرتا ہے آخری فقرہ اس علت کو ظاہر کرتا ہے کہ ۹۹ نام کیوں ہیں ۱۰۰ کیوں مقرر نہیں کیے گئے۔ یہ اس لیے کہ اگر پورے سو ہوتے تو عدد طاق نہ رہتا۔ اور اس سے توحید کی نشاندہی نہ ہوتی۔

۲۔ بہرحال قرآن حکیم کے تتبع سے اہلِ علم نے ۹۹ ناموں کا پتہ چلایا ہے اور انکو الگ الگ ایک ایک کر کے گنایا ہے۔ یہ تمام نام وہ ہیں جو بطور علم اور بطور صفت قرآن حکیم میں آئے ہیں یا افعال کی حیثیت سے خدا کی طرف منصوب ہیں اور حضور اقدس صلی اللہ علیہ وسلم نے دعاؤں میں ان کی تعلیم دی ہے۔ ہم ذیل میں بہ ترتیب ایک ایک نام لکھتے ہیں اور اس کی مختصر لغوی تشریح کرتے ہیں تاکہ معلوم ہو سکے کہ حضور اقدس صلی اللہ علیہ وسلم نے خدا کا جو تخیل اور عقیدہ مسلمانوں کو سکھایا وہ کتنا وسیع، کتنا بلند، کتنا منزہ اور پاکیزہ ہے۔ علماء نے ان ناموں کو یا ان صفات کو مختلف معنوی مناسبتوں سے ترتیب دیا ہے لیکن ہم نے ان کے صرف تین مرتبے کر دیے ہیں۔

۳۔ ایک وہ جن سے اس کے رحم و کرم، عفو و درگذر یعنی صفات جسمانی طور پر ہوتی ہیں ہم ان کو صفاتِ حُسن و جمال کہتے ہیں۔ دوسرے وہ جن سے اُس کی شہنشاہی جلال و جبروت اور حکومت و استیلاء کا اظہار ہوتا ہے اور ہم اُن کو جلالی صفات کہتے ہیں۔ تیسرے وہ اسماءُ صفات جن کی اُس کی تنزیہہ، بلندی کمالات کی جامعیت اور ہر قسم کے اوصاف حسنہ اور محامد عالیہ کا ثبوت ملتا ہے اور ان کو ہم صفاتِ کمال کہتے ہیں۔ الغرض اللہ سبحانہٗ کے اسماء و صفات تین قسم کے، صفاتِ جمال، صفاتِ جلال اور صفاتِ کمال ہیں۔

وہ اسماء و صفات جن سے اللہ سبحانہٗ کے رحم و کرم اور شفقت و محبت کا اظہار ہوتا ہے۔

اللہ :۔ یہ خدا کا وہ نام ہے جو قرآن پاک میں بطور علم ہر جگہ استعمال کیا گیا ہے اور اسلام سے پہلے بھی یہ عرب میں خدائے برحق کے لیے استعمال ہوتا تھا بلکہ محققین کی رائے میں ساری زبانوں کے مطالعہ سے معلوم ہوتا ہے کہ حروف و اصوات کی ایک خاص ترکیب ہے جو معبودیت کے معنے میں استعمال رہی ہے اور عبرانی، سریانی، کلدانی، حمیری، عربی وغیرہ تمام زبانوں میں اس کا یہ لغوی خاصہ پایا جاتا ہے۔ یہ الف لام اور ہ کا مادہ ہے اور مختلف شکلوں میں مشتق ہوا ہے۔ کلدانی و سریانی کا الاہیا، عبرانی کا الوہ اور عربی کا الٰہ سے ہے۔ بلاشبہ یہی الٰہ تعریف کے بعد اللہ ہو گیا ہے اور تعریف نے اسے خالق کائنات کا علم بنا دیا۔

اللہ تعالےٰ کے اسماء و صفات

۱۔ اللہ سبحانہ کی صفات حسن و جمال :

الرحمان : بے حد مہربان

الرحیم : نہایت رحم والا

الرب : پرورش کرنے والا، ہر لحظہ مخلوق کی نشو و نما اور ترقی کا ذمہ دار۔

اللطیف : لطیف والا، مہربان

العفو : معاف کرنے والا، درگزر کرنے والا

الودود : محبوب، محبت کرنے والا، پیار کرنے والا

السلام : امن و سلامتی، صلح و آشتی، ہر عیب سے پاک

المحب : محبت والا، پیار والا، چاہنے والا۔

المومن : امان دینے والا، امن بخشنے والا، ہر خوف سے بچانے والا۔

الشکور : اپنے بندوں کے نیک عمل کو قبول کرنے والا اور پسند کرنے والا۔

الغفور : معاف کرنے والا، گناہ بخشنے والا، درگزر کرنے والا۔

الغفار : 〃 〃 〃 〃

الحفیظ الحافظ : حفاظت کرنے والا، نگہبان، بچانے والا۔

الوہاب : دینے والا، عطا کرنے والا، بخشنے والا۔

الرازق والرزاق : روزی دینے والا، نشوونما کا سامان بہم پہنچانے والا۔

الولی : دوست، حمائتی، طرفدار

الرؤف : مہربان، نرمی، اور شفقت کرنے والا۔

المقسط : انصاف والا، عادل۔

الھادی : راہ دکھانے والا، رہنما

الکافی : اپنے بندوں کی ہر ضرورت کے لیے کافی۔

المجیب : قبول کرنے والا، دعاؤں کا سننے والا۔

الحلیم : بردبار، بندوں کی برائیوں سے چشم پوشی کرنے والا۔

التواب : توبہ قبول کرنے والا، گنہ گاروں کے گناہوں سے درگزر کرنے والا۔

قابل التواب : 〃 〃 〃 〃 〃

الحنان : ماں کی طرح بچوں پر شفقت کرنے والا۔

المنان : احسان کرنے والا۔

النصیر : مدد کرنے والا۔

ذوالطول : کرم والا۔

ذوالفضل : فضل والا۔

الکفیل : بندوں کی کفالت کرنے والا۔

الوکیل : بندوں کی ضرورتوں کا ذمہ لینے والا۔

المقیت : روزی پہنچانے والا۔

المغیث : فریاد کو پہنچنے والا، فریاد رس۔

المجیر : پناہ دینے والا۔

المغنی : بندوں کو اپنے سوا ہر چیز سے بے نیاز کرنے والا۔

۲۔ اللہ سبحانہٗ کی عظمت و جلالی صفات :

وہ اسماء جن سے خدا کی بڑائی، کبریائی، شہنشاہی اور ملوکیت کا اظہار ہوتا ہے۔

الملک والملیک : بادشاہ، فرمانروا۔

الحکم : فیصلہ کرنے والا۔

المقتدر : اقتدار والا، جس کے سامنے کوئی چون وچرا نہ کرے۔

العلی : برتر، جس کے سامنے سب کمتر ہوں۔

العظیم : بزرگتر، جس کے سامنے سب ہیچ ہوں۔

الکبیر : بڑا۔

العزیز : غالب، جس پر کوئی دسترس نہ پائے۔

القاھر : جس کے حکم سے کوئی باہر نہ ہو۔

القہار : سب کو دبا کر اپنے قابو میں رکھنے والا۔

المنتقم : سزا دینے والا۔

الجبار : جبروت والا جس کے سامنے کوئی دم نہ مار سکے۔

المہیمن : سب کا نگران اور سب پر شاہد۔

المتکبر : کبریائی والا، اپنی بڑائی دکھانے والا۔

شدید العقاب : سخت، سزا دینے والا۔

شدید البطش : بڑی گرفت والا۔

المدبر : تدبیر کرنے والا۔

مالک الملک : سلطنت کا مالک جس کے سامنے کسی کی کوئی حکومت نہیں۔

المحی : زندہ کرنے والا۔

الممیت : مارنے والا۔

المعز : عزت دینے والا۔

المذل : ذلت دینے والا۔

الخافض : پست کرنے والا۔

الرافع : اونچا کرنے والا۔

المعطی : دینے والا۔

المانع : روکنے والا

النافع : نفع پہنچانے والا۔

الضار : نقصان دینے والا۔

۳۔ اللہ سبحانہٗ کی صفاتِ قدرت و کمال :

وہ اسماء و صفات جن سے خدا کی خوبی، بڑائی، بزرگی اور ہر وصف میں اس کا کامل ہونا ظاہر ہوتا ہے اسی طرح کے اسماء و صفات پانچ قسم کے ہیں۔ ایک وہ جو اس کی وحدانیت سے متعلق ہیں۔ دوسرے وہ جو وجود سے تعلق رکھتے ہیں۔ تیسرے اس کے علم سے، چوتھے اس کی قدرت سے اور پانچویں اس کی تنزیہہ سے۔

الف۔ صفاتِ واحدانیت :

وہ صفتیں جو خدا کی یکتائی اور بے مثالی کو ظاہر کرتی ہیں اور وہ یہ ہیں۔

الواحد : ایک

الاحد : ایک

الوتر : طاق جس کا کوئی جوڑ نہیں۔

ب۔ صفاتِ وجودی :

یعنی وہ صفتیں جن سے اس کا وجود بقاء دوام ازلیت اور بے زوالی ظاہر ہوتی ہے۔

الموجود : وجود والا، ہست۔

الحیّ : ہمیشہ زندہ، غیر فانی۔

القدیم : وہ جس سے پہلے کوئی دوسرا موجود نہیں جو ہمیشہ سے ہے۔

القیوم : جو اپنے سہارے تمام کائنات کو سنبھالے ہوئے ہے۔

الباقی : جس کو ہمیشہ بقا ہے۔

الدائم : ہمیشہ رہنے والا۔

الاوّل : وہ پہلا جس کے پہلے کوئی نہیں۔

الآخر : وہ پچھلا جو سب کے فانی ہونے کے بعد بھی ہمیشہ باقی رہے گا۔

المقدم : جو سب سے آگے سے ہے۔

الموخر : جو سب سے پیچھے رہ جائے گا۔

الظاہر : جس کا وجود کھلا اور نمایاں ہے۔

الباطن : جو چھپا اور خفی ہے۔

ج۔ علم کی صفات :

وہ صفات جو اس کے ہر چیز سے باخبر اور آگاہ ہونے کو ظاہر کرتی ہے۔

الخبیر : خبر رکھنے والا۔

العلیم : جاننے والا۔

علام الغیوب : جو باتیں سب سے پوشیدہ ہیں ان کو جاننے والا۔

علیمٌ بذات الصدور : دلوں کے چھپے ہوئے بھید کو جاننے والا۔

السمیع : سننے والا۔

البصیر : دیکھنے والا۔

المتکلم : بولنے والا اپنے علم اور ارادے کو ظاہر کرنے والا۔

الواجد : پانے والا، جس کے علم سے کوئی چیز گم نہیں۔

الشہید : حاضر جس کے سامنے سے کوئی چیز غائب نہیں۔

الحسیب : حساب کرنے والا، یعنی جس چیز کا علم حساب کے ذریعے کیا جاتا ہے۔

المحصی : گننے والا یعنی جن چیزوں کا علم گن کر حاصل کیا جاتا ہے۔

الحکیم : حکمت و عقل والا، سب کاموں کو مصلحت سے کرنے والا۔

المرید : ارادہ کرنے والا، مشیت والا۔

القریب : نزدیک جو اپنے علم کے اعتبار سے گویا سب کے پاس ہے۔

د۔ اللہ سبحانہٗ کی شان قدیری :

اللہ کی وہ صفتیں جن سے اس کی قدرت کی وسعت کا اظہار ہوتا ہے۔

الفاتح : ہر مشکل کو کھولنے والا۔

الفتاح : ہر مشکل کو خوب کھولنے والا۔

القدیر : قدرت والا۔

القادر : قدرت والا۔

القوی : زبردست جس کے سامنے کسی کا بس نہیں چلتا۔

المتین : مضبوط جس میں کوئی کمزوری نہیں۔

الجامع : جمع کرنے والا، متفرق اور پراگندہ چیزوں کو اکٹھا کرنے والا۔

الباعث : اٹھانے والا، مردوں کو قبروں سے اٹھانے والا۔

البدیع : نئی نئی چیزیں ایجاد کرنے والا۔

الواسع : سمانے والا جو ہر چیز کو سمائے ہوئے ہے۔

المحیط : احاطہ کرنے والا۔

القابض : سمیٹنے والا۔

الباسط : پھیلانے والا۔

المبدئ : جو چیز پہلے سے موجود نہ ہو اس کو وجود میں لانے والا۔

المعید : جو ہو کر فنا کر دی گئی ہو اس کو پھر دوبارہ وجود میں لانے والا۔

د۔ اللہ سبحانہٗ کی تنزیہی صفات :

وہ صفات جو اسکی پاکی اور نیکی اور ہر عیب و نقصان سے اس کی برأت کو ظاہر کرتی ہیں۔

الرفیع : بلند۔

الجلیل : بزرگ۔

الکریم : شریف۔

الغنی : بے نیاز۔

الصادق : سچا۔

الماجد : عزت والا۔

الحمید : تعریف والا۔

القدوس : پاک

الحق : سچا اور اصلی یعنی یہ کہ اس کے سوا سب باطل ہیں۔

الجمیل : اچھا

البر : نیک

العدل : عادل ← سبوح : ہر عیب سے پاک

الصمد : بزرگی کی ہر صفت میں کامل۔ الرشید : سیدھی راہ چلنے والا نہ بھٹکنے والا۔

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ:					
	اُس ہستی کے دلائل وہی ہیں جو توحید کے دلائل ہیں۔ (دیکھو "توحید")					
	اُس کی صفات کا جامع ترین بیان۔	پنجم	۴۱۱،۴۱۵	الحشر	۲۲،۲۴	۳۲،۴۸
	اُس کے لیے بہترین نام ہیں۔	//	۴۱۵،۴۱۷	//	۲۴	۴۶،۴۷
	اُس کے ننانوے نام حدیث میں بیان کیے گئے ہیں۔	//	۴۱۵،۴۱۷	//	۲۴	۴۶
	اللہ کے اسمائے گرامی کا احترام۔	ششم	۳۱۰	الاعلیٰ	۱	۱
	قرآن میں بعض مقامات پر اللہ کے اسم ذات کے بجائے اسم صفت استعمال کرنے کی حکمت۔	//	۵۶۲،۵۶۷	الفلق	۱	۳
		//	۵۷۱	الناس	۱،۳	۱
	احکم الحاکمین (اللہ سبحانہٗ کی صفاتِ مرکبہ متعال)	دوم	۳۴۲	ہود	۴۵	۴۸
	// // //	//	۳۸۸	التین	۸	۷
	ارحم الراحمین۔	//	۸۲	الاعراف	۱۵۱	-
	// // //	//	۴۱۶	یوسف	۶۴	-
	// // //	//	۴۲۸	//	۹۲	-
	// // //	سوم	۱۷۸	الانبیاء	۸۳	۷۷
	احسن الخالقین۔	//	۲۷۰	المومنین	۱۴	۱۴
	// // //	چہارم	۳۰۴	الصّٰفّٰت	۱۲۵	-
	بصیر (اللہ سبحانہٗ کی صفت قدرت و کمال علمی)	دوم	۱۴۵	الانفال	۳۹	-
	// // //	//	۵۹۰	بنی اسرائیل	۱	-
	// // //	//	۶۰۷	//	۱۷	-
	// // //	//	۶۱۲	//	۳۰	-
	// // //	//	۶۴۵	//	۹۶	-
	// // //	سوم	۶۴۶	الحج	۶۱	۱۰۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بصیر (اللہ سبحانہٗ کی صفت قدرت وکمال علمی۔	سوم	۲۵۲	الحج	۷۵	-
	// // //	//	۴۴۴	الفرقان	۲۰	۳۲
	// // //	چہارم	۲۳	لقمٰن	۲۸	۴۹
	// // //	//	۲۳۳	فاطر	۳۱	۵۴
	// // //	//	۴۰۱	المومن	۲۰	۳۳
	// // //	//	۴۱۶	//	۵۶	-
	// // //	//	۴۸۵	الشوریٰ	۱۱	۱۸
	// // //	پنجم	۳۰۴	الحدید	۴	۵، ۶
	// // //	//	۳۳۹	المجادلہ	۱	۲
	// // //	//	۴۲۵	الممتحنہ	۳	۵
	// // //	//	۵۲۸	التغابن	۲	۶
	// // //	ششم	۵۰	الملک	۱۹	۳۰
	تواب (اللہ سبحانہٗ کی صفت حسن وجمال)	دوم	۲۲۹	التوبہ	۱۰۴	-
	// // //	//	۲۴۵	//	۱۱۸	۱۱۹
	// // //	سوم	۳۵۵	النور	۱۰	-
	// // //	پنجم	۹۵	الحجرات	۱۲	-
	// // //	ششم	۵۱۶	النصر	۳	-
	حکیم (اللہ سبحانہٗ کی صفتِ قدرت وکمال علمی)	دوم	۱۳۳	الانفال	۱۰	-
	// // //	//	۱۵۰	//	۴۹	-
	// // //	//	۱۵۷	//	۶۳	-
	// // //	//	۱۵۹	//	۶۷	-
	// // //	//	۱۶۰	//	۷۱	-
	// // //	//	۱۸۱	التوبہ	۱۵	-
	// // //	//	۱۸۷	//	۲۸	-
	// // //	//	۱۹۶	//	۴۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حکیم (اللہ سبحانہ) کی صفتِ قدرت و کمال علمی	دوم	۲۰۸	التوبہ	۶۰	-
	// // //	//	۲۱۴	//	۷۱	-
	// // //	//	۲۲۶	//	۹۷	-
	// // //	//	۲۳۱	//	۱۰۶	۱۰۱
	// // //	//	۲۳۵	//	۱۱۰	-
	// // //		۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	// // //		۳۸۵	یوسف	۶	۷
	// // //	//	۴۲۶	//	۸۳	-
	// // //	//	۴۲۳	//	۱۰۰	-
	// // //	//	۴۷۱	ابراہیم	۴	۷
	// // //	//	۵۰۳	الحجر	۲۵	۱۶
	// // //	//	۵۴۸	النحل	۶۰	-
	// // //	سوم	۲۳۷	الحج	۵۲	۱۰۰
	// // //	//	۳۵۵	النور	۱۰	-
	// // //	//	۳۷۰	//	۱۸	۱۵
	// // //	//	۴۲۲	//	۵۸	-
	// // //	//	۴۲۳	//	۵۹	-
	// // //	//	۵۵۷	النمل	۶	۷
	// // //	//	۵۵۸	//	۹	-
	// // //	//	۶۹۴	العنکبوت	۲۶	۴۶
	// // //	//	۷۰۲	//	۴۲	۷۴
	// // //	//	۷۵۰	الروم	۲۷	-
	// // //	چہارم	۱۱	لقمٰن	۹	۱۱
	// // //	//	۲۳	//	۲۷	-
	// // //	//	۶۸	الاحزاب	۱	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حکیم (اللہ سبحانہ) کی صفتِ حسن وجمال۔	چہارم	۱۷۳	سبا	۱	۳
	// // //	//	۲۰۲	//	۲۷	-
	// // //	//	۲۱۹	فاطر	۲	۵
	// // //	//	۳۵۵	الزمر	۱	۱
	// // //	//	۳۹۵	المومن	۸	-
	// // //	//	۴۶۳	حٰمٓ السجدہ	۴۲	-
	// // //	//	۴۷۸	الشوریٰ	۳	۱
	// // //	//	۵۱۶	//	۵۱	۸۲
	// // //	//	۵۵۱	الزخرف	۸۴	۶۵
	// // //	//	۵۷۹	الجاثیہ	۲	۱
	// // //	//	۵۹۴	//	۳۷	-
	// // //	//	۶۰۰	الاحقاف	۲	۱
	// // //	پنجم	۴۵	الفتح	۴	۸
	// // //	//	۴۸	//	۷	۱۳
	// // //	//	۵۶	//	۱۹	-
	// // //	//	۷۵	الحجرات	۸	۱۱
	// // //	//	۱۴۵	الذریٰت	۳۰	۲۹
	// // //	//	۳۰۱	الحدید	۱	۲
	// // //	//	۳۸۱	الحشر	۱	۱
	// // //	//	۴۵۱	//	۲۴	۴۸
	// // //	//	۴۳۰	الممتحنہ	۵	-
	// // //	//	۴۴۳	//	۱۰	-
	// // //	//	۴۵۴	الصف	۱	۱
	// // //	//	۴۸۵	الجمعہ	۱	۱
	// // //	//	۴۸۸	//	۳	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حکیم (اللہ سبحانہٗ کی صفت حسن و جمال)	سوم	۵۴۷	التغابن	۱۸	-
	// // //	ششم	۲۰،۱۸	التحریم	۲	۵
	// // //	//	۲۰۳	الدھر	۳۰	۳۳
	// // //	دوم	۶۱۹	بنی اسرائیل	۴۴	۵۰
	حلیم (اللہ سبحانہٗ کی صفتِ حسن و جمال)	سوم	۲۴۶	الحج	۵۹	۳،۱
	// // //	چہارم	۱۱۸	الاحزاب	۵۱	۹۲
	// // //	//	۲۴۰	فاطر	۴۱	۷۰
	// // //	پنجم	۵۴۷	التغابن	۱۷	۳۴
	حمید (اللہ سبحانہٗ کی تنزیہی و تقدیسی صفت)	دوم	۳۵۵	ہود	۷۳	-
	// // //	//	۴۶۹	ابراہیم	۱	۲
	// // //	//	۴۷۴	//	۸	۱۳
	// // //	سوم	۲۴۸	الحج	۶۴	۱۱۲
	// // //	چہارم	۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۹
	// // //	//	۲۲	//	۲۶	۴۷
	// // //	//	۱۷۵	سبا	۶	۹
	// // //	//	۲۲۷	فاطر	۱۵	۳۷
	// // //	//	۴۶۳	حٰمٓ السجدہ	۴۲	۵۲
	// // //	//	۵۰۴	الشوریٰ	۲۸	۴۹
	// // //	پنجم	۳۲۱	الحدید	۲۴	۴۴
	// // //	//	۴۳۱	الممتحنہ	۶	۱۰
	// // //	//	۵۳۳	التغابن	۶	۱۳
	// // //	ششم	۲۹۹	البروج	۸	-
	خبیر (اللہ سبحانہٗ کی صفت قدرت و کمال علمی)	دوم	۳۶۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۶۰۷	بنی اسرائیل	۱۷	-
	// // //	//	۶۱۲	//	۳۰	۳۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خبیر (اللہ سبحانہٗ کی صفت قدرت وکمال علمی)	دوم	۶۴۵	بنی اسرائیل	۹۶	۱۰۹
	// // //	سوم	۲۴۷	الحج	۶۳	۱۱۱
	// // //	چہارم	۱۷	لقمٰن	۱۶	۲۸
	// // //	//	۲۸	//	۳۴	۶۳
	// // //	//	۶۸	الاحزاب	۲	۳
	// // //	//	۹۴	//	۳۴	۵۲
	// // //	//	۱۷۳	سبا	۱	۳
	// // //	//	۲۲۶	فاطر	۱۴	۳۵
	// // //	//	۲۳۳	//	۳۱	۵۴
	// // //	پنجم	۵۰	الفتح	۱۱	۲۲
	// // //	//	۳۰۹	الحدید	۱۰	۱۵
	// // //	//	۳۴۴	المجادلہ	۳	۱۰
	// // //	//	۳۶۲	//	۱۱	-
	// // //	//	۳۶۳	//	۱۳	۳۰
	// // //	//	۴۰۹	الحشر	۱۸	-
	// // //	//	۵۲۲	المنفقون	۱۱	-
	// // //	//	۵۳۶	التغابن	۸	-
	// // //	//	۲۱	التحریم	۳	۶
	// // //	//	۴۷	الملک	۱۴	۲۲
	خلاق (اللہ سبحانہٗ کی شانِ قدیری وکمالی)	//	۵۱۶	الحجر	۸۶	۴۸
	// // //	//	۲۷۳	یٰس	۸۱	-
	خیر الحاکمین (اللہ سبحانہٗ کی صفاتِ مرکبہ متعالی)	//	۵۶	الاعراف	۸۷	-
	// // //	//	۳۱۸	یونس	۱۰۹	-
	// // //	//	۴۲۵	یوسف	۸۰	-
	خیر الغافرین	//	۸۳	الاعراف	۱۵۵	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خیر الفاتحین۔	دوم	۸۹	الاعراف	۸۹	-
	خیر الماکرین	//	۳۰	الانفال	۳۰	-
	اللہ کے لیے لفظ مکر کس معنی میں استعمال ہوتا ہے	//	۲۱	یونس	۲۱	۳۰
	رب السموات والارض (صفاتِ مرکبہ متعال)	//	۱۶	الرعد	۱۶	۲۶
	// // //	//	۶۴۷، ۶۶۸	بنی اسرائیل	۱۰۲	۱۱۵
	// // //	سوم	۱۳	الکہف	۱۴	-
	// // //	//	۷۶	مریم	۶۵	-
	// // //	//	۱۶۵	الانبیاء	۵۶	-
	رب العالمین (صفاتِ مرکبہ متعال)	دوم	۳۷	الاعراف	۵۴	-
	// // //	//	۴۲	//	۶۱	-
	// // //	//	۴۵	//	۶۷	-
	// // //	//	۶۴	//	۱۰۴	-
	// // //	//	۶۹	//	۱۲۱	-
	// // //	//	۲۸۵	یونس	۳۷	-
	// // //	سوم	۴۸۳	الشعراء	۱۶	-
	// // //	//	۴۸۴	//	۲۳	۲۰
	// // //	//	۴۹۲	//	۴۷	۳۷
	// // //	//	۵۰۱	//	۷۷	۵۶
	// // //	//	۵۰۷	//	۹۸	-
	// // //	//	۵۱۱	//	۱۰۹	۷۹
	// // //	//	۵۱۸	//	۱۲۷	-
	// // //	//	۵۲۱	//	۱۴۵	-
	// // //	//	۵۲۷	//	۱۶۴	-
	// // //	//	۵۳۲	//	۱۸۰	-
	// // //	//	۵۳۴	//	۱۹۲	۱۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رب العالمین (صفاتِ مرکبہ متعال)	سوم	۵۵۸	النمل	۸	۱۱
	// // //	//	۵۸۱	//	۴۴	۵۶
	// // //	//	۶۳۲	القصص	۳۰	-
	// // //	چہارم	۳۴	السجدہ	۲	۱
	// // //	//	۲۹۲	الصّٰفّٰت	۸۷	۴۶
	// // //	//	۳۱۴	//	۱۸۲	-
	// // //	//	۳۸۵	الزمر	۷۵	۸۵
	// // //	//	۴۲۴	المؤمن	۶۴	-
	// // //	//	۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۹	-
	// // //	//	۵۹۴	الجاثیہ	۳۶	-
	// // //	پنجم	۲۹۴	الواقعہ	۸۰	-
	// // //	//	۴۰۸	الحشر	۱۶	۲۷
	// // //	ششم	۷۹	الحاقہ	۴۳	۲۴
	// // //	//	۲۸۰	المطففین	۶	-
	رحمان (اللہ سبحانہٗ کی صفتِ حسن وجمال)	دوم	۴۵۹	الرعد	۳۰	۴۶
	// // //	//	۶۵۰	بنی اسرائیل	۱۱۰	۱۲۱
	// // //	سوم	۶۳	مریم	۱۸	-
	// // //	//	۶۵	//	۲۶	۱۸
	// // //	//	۷۰	//	۴۴	-
	// // //	//	۷۴	//	۵۸	-
	// // //	//	۷۷	//	۶۹	۴۳
	// // //	//	۷۸	//	۷۵	-
	// // //	//	۷۹	//	۷۸	۴۷
	// // //	//	۸۰	//	۸۷	۵۲
	// // //	//	۸۱	//	۹۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رحمان (اللہ سبحانہٗ کی صفت حسن و جمال)	سوم	۸۷	طٰہٰ	۵	۲
	// // //	//	۱۱۶	//	۹۰	-
	// // //	//	۱۲۵	//	۱۰۸	۸۴
	// // //	//	۱۲۶	//	۱۰۹	۸۵
	// // //	//	۱۵۴	الانبیاء	۲۶	۲۶
	// // //	//	۱۵۹	//	۳۶	۴۰
	// // //	//	۱۶۰	//	۴۲	۴۳
	// // //	//	۱۹۳	//	۱۱۲	-
	// // //	//	۴۴۶	الفرقان	۲۶	۳۹
	// // //	//	۴۶۰	//	۵۹	۷۲
	// // //	//	۴۶۱	//	۶۳	۷۸، ۷۹
	// // //	//	۴۷۶	الشعراء	۵	-
	// // //	چہارم	۲۴۷	یٰس	۱۱	-
	// // //	//	۲۵۱	//	۱۵	۱۲
	// // //	//	۲۵۴	//	۲۳	۱۹
	// // //	//	۲۶۵	//	۵۲	۴۹
	// // //	//	۴۳۹	حٰم السجدہ	۲	-
	// // //	//	۵۳۰	الزخرف	۱۷	۱۶
	// // //	//	۵۳۱	//	۱۹	۱۸
	// // //	//	۵۳۸	//	۳۶	۳۴
	// // //	//	۵۵۱	//	۸۱	۶۴
	// // //	پنجم	۲۴۸	الرحمان	۱	۱
	// // //	//	۴۱۱	الحشر	۲۲	۳۵
	// // //	//	۴۱۲	//	۲۲	۳۵
	// // //	ششم	۴۲	الملک	۳	۷، ۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رحمان (سبحانہٗ) کی صفتِ حُسن وجمال)	ششم	۵۰	الملک	۱۹	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱	النباء	۳۷	۲۳
	رحیم (اللہ سبحانہٗ) کی صفتِ حُسن وجمال)	دوم	۸۲	الاعراف	۱۵۳	-
	〃 〃 〃	〃	۹۳	〃	۱۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۹	الانفال	۶۹	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۰	〃	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۷	التوبہ	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۶	〃	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴	〃	۹۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷	〃	۹۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	〃	۱۰۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۴	〃	۱۱۷	۱۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵	〃	۱۱۸	۱۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۱۸	یونس	۱۰۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۰	ہود	۴۱	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۶۳	〃	۹۰	۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۰	یوسف	۵۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۹	〃	۹۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	ابراہیم	۳۶	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹	الحجر	۴۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷	النحل	۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۵	〃	۴۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۶	〃	۱۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۸	〃	۱۱۵	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹، ۵۸۰	〃	۱۱۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رحیم (اللہ سبحانہٗ) کی صفت حسن وجمال۔	دوم	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۶	-
	// // //	سوم	۲۴۸	الحج	۶۵	-
	// // //	//	۳۷۱	النور	۲۰	-
	// // //	//	۳۷۲	//	۲۲	۲۰
	// // //	//	۴۰۳	//	۳۳	-
	// // //	//	۴۲۶	//	۶۲	-
	// // //	دوم	۴۳۵	الفرقان	۶	۱۳
	// // //	//	۴۶۷	//	۷۰	-
	// // //	//	۴۷۹	الشعرا	۹	۶
	// // //	سوم	۴۹۸	//	۶۸	-
	// // //	//	۵۰۹	//	۱۰۴	-
	// // //	//	۵۱۷	//	۱۲۲	-
	// // //	//	۵۲۰	//	۱۴۰	-
	// // //	//	۵۲۶	//	۱۵۹	-
	// // //	//	۵۲۹	//	۱۷۵	-
	// // //	//	۵۳۴	//	۱۹۱	-
	// // //	//	۵۴۴	//	۲۱۷	۱۳۷
	// // //	//	۵۵۹	النمل	۹۱	۱۵
	// // //	//	۶۲۲	القصص	۱۶	۲۴
	// // //	//	۷۳۱	الروم	۵	-
	// // //	چہارم	۳۹	السجدہ	۶	۱۲،۱۰
	// // //	//	۷۱	الاحزاب	۵	۱۱
	// // //	//	۸۳	//	۲۴	-
	// // //	//	۱۱۶	//	۵۰	-
	// // //	//	۱۳۱	//	۵۹	۱۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رحیم (اللہ سبحانہٗ) کی صفت حسن وجمال۔	چہارم	۱۳۶	الاحزاب	۷۳	-
	// // //	//	۱۷۳	سبا	۲	۴
	// // //	//	۲۴۵	یٰس	۵	۲
	// // //	//	۲۶۶	//	۵۸	-
	// // //	//	۳۷۹	الزمر	۵۳	۷۱
	// // //	//	۴۳۹	حٰمٓ السجدہ	۲	-
	// // //	//	۴۵۶	//	۳۲	-
	// // //	//	۴۷۹	الشوریٰ	۵	۵
	// // //	//	۵۷۱	الدخان	۴۲	۳۷
	// // //	//	۶۰۵	الاحقاف	۸	۱۱
	// // //	پنجم	۵۲	الفتح	۱۴	۲۶
	// // //	//	۷۲،۷۳	الحجرات	۵	۷
	// // //	//	۱۰۱	//	۱۴	-
	// // //	//	۳۳۴	الحدید	۲۸	۵۷
	// // //	//	۳۶۳	//	۱۲	-
	// // //	//	۴۰۳	الحشر	۱۰	۲۱
	// // //	//	۴۱۲	//	۲۲	۳۵
	// // //	//	۴۳۱	الممتحنہ	۷	-
	// // //	//	۴۵۰	//	۱۲	-
	// // //	//	۵۴۴	التغابن	۱۴	۲۹
	// // //	ششم	۱۵	التحریم	۱	۳
	// // //	//	۵۳	الملک	۲۸	۳۸
	// // //	//	۱۲۴،۱۲۵	المزمل	۲۰	۲۶
	رؤف (اللہ سبحانہٗ) کی صفتِ حسن وجمال)	دوم	۲۴۴	التوبہ	۱۱۷	-
	// // //	//	۵۲۷	النحل	۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رؤف (اللہ سبحانہٗ کی صفت حسن وجمال۔	دوم	۵۴۵	النحل	۴۷	-
	// // //	سوم	۲۴۸	الحج	۶۵	-
	// // //	//	۳۷۱	النور	۲۰	-
	// // //	پنجم	۳۰۷	الحدید	۹	-
	// // //	//	۴۰۳	الحشر	۱۰	۲۱
	سریع الحساب (صفات مرکبہ متعال)	دوم	۴۶۶	الرعد	۴۱	-
	// // //	//	۴۹۳	ابراہیم	۵۱	-
	سریع العقاب	//	۹۲	الاعراف	۱۶۷	-
	سمیع (اللہ سبحانہٗ کی صفت قدیری وکمالی علمی)	//	۱۱۰	//	۲۰۰	-
	// // //	//	۱۳۵	الانفال	۱۷	-
	// // //	//	۱۴۷	//	۴۲	۳۵
	// // //	//	۱۵۱	//	۵۳	-
	// // //	//	۱۵۶	//	۶۱	-
	// // //	//	۲۲۷	التوبہ	۹۸	-
	// // //	//	۲۲۹	//	۱۰۳	-
	// // //	//	۲۹۵	یونس	۶۵	-
	// // //	//	۳۹۹	یوسف	۳۴	-
	// // //	//	۵۹۰	بنی اسرائیل	۱	-
	// // //	سوم	۱۴۷	الانبیاء	۴	۶
	// // //	//	۲۴۶	الحج	۶۱	۱۰۸
	// // //	//	۲۵۲	//	۷۵	-
	// // //	//	۳۷۱	النور	۲۱	۱۹
	// // //	//	۴۲۳	//	۶۰	-
	// // //	//	۶۷۷	العنکبوت	۵	۷
	// // //	//	۷۱۷	//	۶۰	۹۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سمیع (اللہ سبحانہ کی صفت قدیری وکمالی علمی)	چہارم	۲۳	لقمٰن	۲۸	۴۹
	// // //	//	۲۱۲	سبا	۵۰	۷۱
	// // //	//	۴۰۱	المومن	۲۰	۳۳
	// // //	//	۴۱۶	//	۵۶	-
	// // //	//	۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۶	۴۱
	// // //	//	۴۸۵	الشوریٰ	۱۱	۱۸
	// // //	//	۵۶۰	الدخان	۶	۵
	// // //	پنجم	۷۰	الحجرات	۱	۲
	// // //	//	۳۳۹	المجادلہ	۱	۱۱
	شدید العقاب (صفات مرکبہ متعال جلالی)	دوم	۱۳۴	الانفال	۱۳	-
	// // //	//	۱۳۸	//	۲۵	-
	// // //	//	۱۵۰	//	۴۸	-
	// // //	//	۱۵۱	//	۵۲	-
	// // //	//	۴۴۷	الرعد	۶	-
	عالم الغیب والشہادۃ (صفات مرکبہ متعال)	//	۲۲۵	التوبہ	۹۴	-
	// // //	//	۲۳۱	//	۱۰۵	۱۰۰
	// // //	//	۴۴۸	الرعد	۹	-
	// // //	سوم	۲۹۷، ۲۹۸	المومنون	۹۲	۸۶
	// // //	چہارم	۳۹	السجدہ	۶	۱۰، ۱۲
	// // //	//	۱۴۷	سبا	۲	۵، ۶
	// // //	//	۳۷۷	الزمر	۴۶	-
	عزیز (صفتِ عظمت وجلال)	دوم	۱۳۳	الانفال	۱۰	-
	// // //	//	۱۵۰	//	۴۹	-
	// // //	//	۱۵۷	//	۶۳	-
	// // //	//	۱۵۹	//	۶۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عزیز (صفتِ عظمت وجلال)	دوم	۱۹۶	التوبہ	۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴	〃	۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۳	ہود	۶۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹	ابراہیم	۱	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱	〃	۴	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲	〃	۴۷	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	النحل	۶۰	-
	〃 〃 〃	سوم	۲۳۴	الحج	۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۵۱	〃	۷۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹	الشعراء	۹	۶
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸	〃	۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹	〃	۱۰۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	〃	۱۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰	〃	۱۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶	〃	۱۵۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹	〃	۱۷۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴	〃	۱۹۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴	〃	۲۱۷	۱۳۷
	〃 〃 〃	〃	۵۵۸	النمل	۹	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳	〃	۷۸	۹۶
	〃 〃 〃	〃	۶۹۳	العنکبوت	۲۶	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۷۰۲	〃	۴۲	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۷۳۱	الروم	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۷۵۰	〃	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱	لقمٰن	۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عزیز (صفت عظمت وجلال)	چہارم	۲۳	لقمٰن	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹	السجدہ	۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۸۴	الاحزاب	۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۵	سبا	۶	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۰۲	〃	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۹	فاطر	۲	۵
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	〃	۲۸	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵	یٰس	۵	۳
	〃 〃 〃	〃	۲۵۹	〃	۲۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	صٓ	۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	〃	۶۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	الزمر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	〃	۵	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳	〃	۳۷	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۳۹۱	المؤمن	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۵	〃	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱	〃	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الشوریٰ	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸	〃	۱۹	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	الزخرف	۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱	الدخان	۴۲	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹	الجاثیہ	۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۹۴	〃	۳۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۰	الاحقاف	۲	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عزیز (صفت عظمت وجلال)	پنجم	۴۸	الفتح	۷	۱۳
	// // //	//	۵۶	//	۱۹	-
	// // //	//	۲۳۹	القمر	۴۲	-
	// // //	//	۳۰۱	الحدید	۱	۲
	// // //	//	۳۲۲	//	۲۵	۴۷
	// // //	//	۳۶۶	المجادلہ	۲۱	-
	// // //	//	۴۸۱	الحشر	۱	۱
	// // //	//	۴۱۴	//	۲۳	۴۱
	// // //	//	۴۱۵	//	۲۴	۴۸
	// // //	//	۴۳۰	الممتحنہ	۵	-
	// // //	//	۴۵۴	الصف	۱	۱
	// // //	//	۴۸۵	الجمعہ	۱	۱
	// // //	//	۴۸۸	//	۳	۶
	// // //	//	۵۴۷	التغابن	۱۸	-
	// // //	ششم	۴۲	الملک	۲	۵
	// // //	//	۲۹۹	البروج	۸	-
	علام الغیوب (صفت مرکبہ متعال کمالی علمی)	دوم	۲۱۸	التوبہ	۷۸	-
	// // //	چہارم	۲۱۲	سبا	۴۸	-
	علیم (صفت قدرت وکمالِ علمی)	دوم	۱۱۰	الاعراف	۲۰۰	-
	// // //	//	۱۳۵	الانفال	۱۷	-
	// // //	//	۱۴۷	//	۴۲	۳۵
	// // //	//	۱۵۱	//	۵۳	-
	// // //	//	۱۵۶	//	۶۱	-
	// // //	//	۱۶۰	//	۷۱	-
	// // //	//	۱۸۱	التوبہ	۱۵	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	علیم (صفت قدرت وکمال علمی)	دوم	۱۸۷	التوبہ	۲۸	-
	// // //	//	۲۰۸	//	۶۰	-
	// // //	//	۲۲۶	//	۹۷	-
	// // //	//	۲۲۷	//	۹۹	-
	// // //	//	۲۲۹	//	۱۰۳	-
	// // //	//	۲۳۱	//	۱۰۶	۱۰۱
	// // //	//	۲۳۵	//	۱۱۰	-
	// // //	//	۲۹۵	یونس	۶۵	-
	// // //	//	۳۸۵	یوسف	۶	۷
	// // //	//	۳۹۹	//	۳۴	-
	// // //	//	۴۲۶	//	۸۳	-
	// // //	//	۴۳۳	//	۱۰۰	-
	// // //	//	۵۰۳	الحجر	۲۵	۱۶
	// // //	//	۵۱۶	//	۸۶	۴۸
	// // //	//	۵۵۴	النحل	۷۰	-
	// // //	سوم	۱۴۷	الانبیاء	۴	۶
	// // //	//	۲۳۷	الحج	۵۲	۱۰۰
	// // //	//	۲۴۶	//	۵۹	۱۰۳
	// // //	//	۳۷۰	النور	۱۸	۱۸
	// // //	//	۳۷۱	//	۲۱	۱۹
	// // //	//	۳۹۸	//	۳۲	-
	// // //	//	۴۲۲	//	۵۸	-
	// // //	//	۴۲۳	//	۶۰	-
	// // //	//	۵۵۷	النمل	۶	۷
	// // //	//	۶۰۳	//	۷۸	۹۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	علیم (صفت قدرت وکمال علمی)	سوم	۶۷۷	العنکبوت	۵	۷
	// // //	//	۷۱۷	//	۶۰	۹۹
	// // //	//	۷۶۵	الروم	۵۴	-
	// // //	چہارم	۲۸	لقمٰن	۳۴	۶۳
	// // //	//	۶۸	الاحزاب	۱	۲
	// // //	//	۱۱۷،۱۱۸	//	۵۱	۹۲
	// // //	//	۲۰۱	سبا	۲۶	۲۶
	// // //	//	۲۴۱	فاطر	۴۴	-
	// // //	//	۲۵۹	یٰس	۳۸	-
	// // //	//	۲۷۳	//	۸۱	-
	// // //	//	۳۹۱	المؤمن	۲	-
	// // //	//	۴۴۶	حٰم السجدہ	۱۲	-
	// // //	//	۴۶۰	//	۳۶	۴۱
	// // //	//	۴۸۶	الشوریٰ	۱۲	۱۹
	// // //	//	۵۱۵	//	۵۰	۷۷
	// // //	//	۵۲۵	الزخرف	۹	-
	// // //	//	۵۵۱	//	۸۴	۶۵
	// // //	//	۵۶۰	الدخان	۶	۵
	// // //	پنجم	۴۵	الفتح	۴	۸
	// // //	//	۶۱	//	۲۶	-
	// // //	//	۷۰	الحجرات	۱	۲
	// // //	//	۷۵	//	۸	۱۱
	// // //	//	۱۰۲	//	۱۶	-
	// // //	//	۱۴۵	الذریت	۳۰	۲۹
	// // //	//	۳۰۳	الحدید	۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	علیم (صفت قدرت و کمال علمی)	پنجم	۳۰۴	الحدید	۶	-
	// // //	//	۳۵۸	المجادلہ	۷	-
	// // //	//	۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	-
	// // //	//	۵۲۹	التغابن	۴	۹
	// // //	//	۵۴۱	//	۱۱	۲۶
	// // //	//	۵۸۱،۵۸۲	الطلاق	۱۲	-
	// // //	//	۱۸	التحریم	۲	۵
	// // //	//	۲۱	//	۳	۶
	// // //	//	۴۶،۴۷	الملک	۱۳	۲۰
	// // //	//	۲۰۳	الدھر	۳۰	-
	غفور (صفت حسن و جمال)	دوم	۸۲	الاعراف	۱۵۳	-
	// // //	//	۹۳	//	۱۶۷	-
	// // //	//	۱۵۹	الانفال	۶۹	-
	// // //	//	۱۶۰	//	۷۰	-
	// // //	//	۱۷۷	التوبہ	۵	-
	// // //	//	۱۸۶	//	۲۷	-
	// // //	//	۲۲۴	//	۹۱	-
	// // //	//	۲۲۷	//	۹۹	-
	// // //	//	۲۲۹	//	۱۰۲	-
	// // //	//	۳۱۸	یونس	۱۰۷	-
	// // //	//	۳۴۰	ہود	۴۱	۴۵
	// // //	//	۴۱۰	یوسف	۵۳	-
	// // //	//	۴۲۹	//	۹۸	-
	// // //	//	۴۸۹	ابراہیم	۳۶	۴۹
	// // //	//	۵۰۹	الحجر	۴۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غفور (صفت حسن وجمال)	دوم	۵۷۶	النحل	۱۱۰	-
	// // //	//	۵۷۸	//	۱۱۵	۱۱۵
	// // //	//	۵۸۰	//	۱۱۹	-
	// // //	//	۶۱۰	بنی اسرائیل	۲۵	۲۷
	// // //	//	۶۱۹	//	۴۴	۵۰
	// // //	سوم	۳۳	الکہف	۵۸	-
	// // //	//	۲۴۶	الحج	۶۰	۱۰۵
	// // //	//	۳۷۲	النور	۲۲	۲۰
	// // //	//	۴۰۳	//	۳۳	-
	// // //	//	۴۲۶	//	۶۲	-
	// // //	//	۴۳۵	الفرقان	۶	۱۳
	// // //	//	۴۶۷	//	۷۰	-
	// // //	//	۵۵۹	النمل	۱۱	۱۵
	// // //	//	۶۲۲	القصص	۱۶	۲۴
	// // //	چہارم	۷۱	الاحزاب	۵	۱۱
	// // //	//	۸۳	//	۲۴	-
	// // //	//	۱۱۶	//	۵۰	-
	// // //	//	۱۳۱	//	۵۹	۱۱۲
	// // //	//	۱۳۶	//	۷۳	-
	// // //	//	۱۷۳	سبا	۲	۴
	// // //	//	۱۹۲	//	۱۵	-
	// // //	//	۲۳۲	فاطر	۲۸	۵۰
	// // //	//	۲۳۳	//	۳۰	۵۲
	// // //	//	۲۳۶	//	۳۴	۵۹
	// // //	//	۲۴۰	//	۴۱	۷۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غفور (صفتِ حسن وجمال)	چہارم	۳۷۹	الزمر	۵۳	۷۱
	// // //	//	۴۵۶	حٰمٓ السجدہ	۳۲	-
	// // //	//	۴۷۹	الشوریٰ	۵	۵
	// // //	//	۵۰۲	//	۲۳	۴۲
	// // //	//	۶۰۵	الاحقاف	۸	۱۱
	// // //	پنجم	۵۲	الفتح	۱۴	۲۶
	// // //	//	۷۲	الحجرات	۵	۷
	// // //	//	۱۰۱	//	۱۴	-
	// // //	//	۳۳۴	الحدید	۲۸	۵۷
	// // //	//	۳۴۱	المجادلہ	۲	۶
	// // //	//	۳۶۳	//	۱۲	-
	// // //	//	۴۳۱	الممتحنہ	۷	-
	// // //	//	۴۵۰	//	۱۲	-
	// // //	//	۵۴۳	التغابن	۱۴	۲۹
	// // //	ششم	۱۵	التحریم	۱	۳
	// // //	//	۴۲	الملک	۲	۵
	// // //	//	۱۳۴	المزمل	۲۰	-
	// // //	//	۲۹۹	البروج	۱۴	-
	غنی (صفت تنزیہ وتقدیس)	دوم	۲۹۸	یونس	۶۸	-
	// // //	//	۴۷۴	ابراہیم	۸	-
	// // //	سوم	۲۴۸	الحج	۶۴	۱۱۲
	// // //	//	۵۷۷	النمل	۴۰	۴۹
	// // //	چہارم	۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۹
	// // //	//	۲۲	//	۲۶	۴۷
	// // //	//	۲۲۷	فاطر	۱۵	۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غنی (صفت تنزیہ و تقدیس)	چہارم	۳۶۰	الزمر	۷	۱۹
	// // //	پنجم	۳۱	محمد	۳۸	-
	// // //	//	۳۲۱	الحدید	۲۴	۴۴
	// // //	//	۴۳۱	الممتحنہ	۶	۱۰
	// // //	//	۵۳۳	التغابن	۶	۱۳
	فاطر السمٰوات والارض (صفت مرکبہ متعال)	دوم	۴۳۳	یوسف	۱۰۱	۷۱
	// // //	//	۴۷۶	ابراہیم	۱۰	۱۷
	قدیر (صفت کمالی و قدیری)	//	۵۵۴	النحل	۷۰	-
	// // //	سوم	۴۵۸	الفرقان	۵۴	۶۹
	// // //	//	۷۶۵	الروم	۵۴	-
	// // //	چہارم	۸۴	الاحزاب	۲۷	-
	// // //	//	۲۱۸	فاطر	۱	-
	// // //	//	۲۴۱	//	۴۴	-
	// // //	//	۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۳۹	-
	// // //	//	۴۸۲	الشوریٰ	۹	۱۲
	// // //	//	۵۱۵	//	۵۰	۷۷
	// // //	//	۶۲۰	الاحقاف	۳۳	-
	// // //	پنجم	۵۷	الفتح	۲۱	-
	// // //	//	۳۰۳	الحدید	۲	-
	// // //	//	۳۸۹	الحشر	۶	۱۲
	// // //	//	۴۳۱	الممتحنہ	۷	-
	// // //	//	۵۲۷	التغابن	۱	۴
	// // //	//	۵۸۲	الطلاق	۱۲	-
	// // //	ششم	۳۲	التحریم	۸	۲۲
	// // //	//	۴۱	الملک	۱	۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قوی (صفت کمالی و قدیری)	دوم	۱۵۱	الانفال	۵۲	-
	// // //	//	۳۵۲	ھود	۶۶	-
	// // //	سوم	۲۳۳	الحج	۴۰	-
	// // //	//	۲۵۱	//	۷۴	-
	// // //	چہارم	۸۳	الاحزاب	۲۵	-
	// // //	//	۴۰۲	المؤمن	۲۲	-
	// // //	//	۴۹۷	الشوریٰ	۱۹	۳۶
	// // //	پنجم	۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۷
	// // //	//	۳۶۶	المجادلہ	۲۱	-
	قہار (صفت عظمت و جلال)	دوم	۴۰۱	یوسف	۳۹	-
	// // //	//	۴۵۲	الرعد	۱۶	۳۰
	// // //	//	۴۹۲	ابراہیم	۴۸	-
	// // //	چہارم	۳۴۶	صٓ	۶۵	-
	// // //	//	۳۵۷	الزمر	۴	۹
	// // //	//	۳۹۹	المؤمن	۱۶	-
	کبیر (صفت عظمت و جلال)	دوم	۴۴۸	الرعد	۹	-
	// // //	سوم	۲۴۷	الحج	۶۲	-
	// // //	چہارم	۲۴	لقمٰن	۳۰	۵۴
	// // //	//	۲۰۰	سبا	۲۳	۴۱
	// // //	//	۳۹۷	المؤمن	۱۲	۱۸
	متعال (صفتِ قدرت و کمال)	دوم	۴۴۸	الرعد	۹	-
	مجید (صفت عظمت و جلال)	//	۳۵۵	ہود	۷۳	-
	// // //	ششم	۲۹۹	البروج	۱۵	-
	واحد (صفت قدرت و کمال واحدانیت)	دوم	۴۰۱	یوسف	۳۹	-
	// // //	//	۴۵۲	الرعد	۱۶	۳۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	واحد (صفتِ کمال واحدانیت)	دوم	۴۹۲	ابراہیم	۴۸	-
	// // //	چہارم	۳۴۶	ص	۶۵	-
	// // //	//	۳۵۷	الزمر	۴	۹
	// // //	//	۳۹۹	المومن	۱۶	-
	// // //	//	۴۴۱	حٰم السجدہ	۶	۶
	اَحد	ششم	۵۳۵	اخلاص	۱	۱
	// // //	//	۵۳۸،۵۳۵	//	۱	۲،۳
	// // //	//	۵۳۹،۵۳۵	//	۲	۴
	ودود (صفت حُسن وجمال)	دوم	۳۶۳	ہود	۹۰	۱۰۱
	حق (صفت تنزیہہ وتقدیس)	سوم	۳۷۴	النور	۲۵	-
	حیی وقیوم (صفت وکمال وجودی)	//	۱۲۷	طٰہٰ	۱۱۱	-
	خالق (صفت شان قدیری وکمالی)	//	۵۰۲	الشعراء	۷۸	۵۷
	خیر الرازقین (صفت جمال مرکبہ متعال)	//	۲۴۶	الحج	۵۸	-
	عفو (صفت حسن وجمال)	//	۲۴۶	//	۶۰	۱۰۵
	علی (صفت عظمت وجلال)	//	۲۴۷	//	۶۲	-
	کریم (صفت تنزیہی وتقدیسی)	//	۵۷۷	النمل	۴۰	۴۹
	لطیف (صفت حُسن وجمال)	//	۲۴۷	الحج	۶۳	۱۱۱
	مقتدر (صفت عظمت وجلال)	//	۲۸	الکہف	۴۵	۴۱
	واسع (صفت شان قدیری وکمالی)	//	۲۹۸	النور	۳۲	-
	لطیف۔	چہارم	۱۷	لقمٰن	۱۶	۲۸
	// // //	//	۹۴	الاحزاب	۳۴	۵۲
	// // //	//	۴۹۷	الشوریٰ	۱۹	۳۴
	حفیظ	//	۱۹۴	سبا	۲۱	۳۷
	وکیل	//	۶۸	الاحزاب	۳	-
	// // //	//	۱۰۸	//	۴۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وکیل۔	چہارم	۳۸۱	الزمر	۶۲	۷۳
	خیر الرازقین۔	//	۲۰۸	سبا	۳۹	۶۰
	رفیع الدرجات (صفت عظمت و جلال مرکبہ متعال)	//	۳۹۸	المومن	۱۵	۲۳،۲۴
	شکور (صفت حسن و جمال)	//	۲۳۳	فاطر	۳۰	۵۲
	// //	//	۲۳۶	//	۳۴	۵۹
	// //	//	۵۰۲	الشوریٰ	۲۳	۴۲
	علیّ (صفت عظمت و جلال)	//	۲۴	لقمٰن	۳۰	۵۴
	// //	//	۲۰۰	سبا	۲۳	۴۱
	// //	//	۳۹۷	المومن	۱۲	۱۸
	// //	//	۴۷۸	الشوریٰ	۴	۲
	// //	//	۵۱۶	//	۵۱	۸۲
	عظیم //	//	۴۷۸،۴۷۹	//	۴	۲
	غفّار //	//	۳۴۶	صٓ	۶۶	-
	// //	//	۳۵۹	الزمر	۵	۱۱
	// //	//	۴۱۱	المومن	۴۲	-
	وھاب //	//	۳۲۱	صٓ	۹	-
	// //	//	۳۳۵	صٓ	۳۵	۳۶
	مقتدر (صفت عظمت و جلال)	//	۵۳۹	الزخرف	۴۲	۳۷
	رقیب //	//	۱۱۹	الاحزاب	۵۲	-
	حسیب (صفت قدرت و کمال علمی)	//	۱۰۳	//	۳۹	۷۶
	ولی (صفت عظمت و جلال)	//	۴۸۲	الشوریٰ	۸	۱۱
	// //	//	۵۰۴	//	۲۸	۴۹
	وحدہٗ لاشریک (صفت کمال واحدانیت	//	۴۳۱	المومن	۸۴	-
	رب (صفت حسن و جمال)	//	۲۶۵	یٰس	۵۱	۴۷
	// //	//	۳۱۴	الصّٰفّٰت	۱۸۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رب (صفت حسن وجمال)	چہارم	۳۶۱	الزمر	۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴،۳۰۵	الصّٰفّٰت	۱۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲	المؤمن	۶۲	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳،۴۸۵	الشوریٰ	۱۰	۱۶
	ربِّ عظیم (صفت حسن وجمال مرکب)	پنجم	۲۹	الواقعہ	۷۴	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶	〃	۹۶	۴۲
	خیر الرزاقین	〃	۵۰۲	الجمعہ	۱۱	۲۱
	ذوالقوۃ (صفت شان قدیری وکمالی)	〃	۱۵۶	الذّٰریٰت	۵۸	۵۵
	سلام (صفت حسن وجمال)	〃	۴۱۴	الحشر	۲۳	۳۸
	مومن 〃 〃	〃	۴۱۴	〃	۲۳	۳۹
	مہیمن (صفت عظمت وجلال)	〃	۴۱۴	〃	۲۳	۴۰
	ملک 〃 〃	〃	۴۱۲	〃	۲۳	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵	الجمعہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷	التغابن	۱	۲
	قدوس (صفت تنزیہی وتقدیسی)	〃	۴۱۲	الحشر	۲۳	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲،۴۱۴	〃	۲۳	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵	الجمعہ	۱	۱
	جبار (صفت عظمت وجلال)	〃	۴۱۴	الحشر	۲۳	۴۲
	متکبر 〃 〃	〃	۴۱۴	〃	۲۳	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	〃	۲۳	۴۳
	باری (صفت قدرت وکمال)	〃	۴۱۵	〃	۲۴	-
	مصور 〃 〃	〃	۴۱۵	〃	۲۴	۴۵
	مقتدر (صفت عظمت وجلال)	〃	۲۳۹	القمر	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲	〃	۴۹	-
	ملیک 〃 〃	〃	۲۴۲	〃	۵۵	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	البرّ	پنجم	۱۷۱	الطور	۲۸	-
	رازق	//	۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۸	-
	// // //	//	۵۰۲	الجمعہ	۱۱	۲۱
	خالق // //	//	۴۱۵	الحشر	۲۴	-
	// // //	//	۵۲۷	التغابن	۲	-
	عفو	//	۳۴۱	المجادلہ	۲	۶
	شکور	//	۵۴۷	التغابن	۱۷	۳۴
	متین	//	۱۵۶	الذّٰریٰت	۵۸	۵۵
	ملک الناس	ششم	۵۷۱	الناس	۲	-
	رب الناس	//	۵۷۱	//	۱	-
	الٰہ الناس	//	۵۷۱	//	۳	۱
	غفار	//	۱۰۰	نوح	۱۰	-
	ودود	//	۲۹۹	البروج	۱۴	-
	لطیف	//	۴۷	الملک	۱۴	۲۲
	صمد	//	۵۲۸،۵۲۵	الاخلاص	۲	۴
	// // //	//	۵۲۸،۵۲۵ ۵۴۰	//	۲	۴
	ربوبیت	اوّل	۴۴،۴۳	الفاتحہ	۱	۳
	رزاقی	//	۱۶۲	البقرہ	۲۱۲	-
	// // //	//	۲۴۳	آل عمران	۲۷	۲۴
	ربوبیت	//	۲۴۶	//	۳۵	-
	// // //	//	۲۴۸	//	۳۸	-
	// // //	//	۲۴۹	//	۴۰	-
	// // //	//	۲۶۵	//	۷۳	-
	// // //	//	۴۸۵	المائدہ	۶۴	-
	رزاقی	//	۵۱۵	//	۱۱۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ربوبیت	اوّل	۵۲۸	الانعام	۱۵	-
	// // //	//	۵۵۱	//	۷۱	-
	// // //	//	۶۰۵	//	۱۶۱	-
	حیات	//	۱۹۳	البقرہ	۲۵۵	۲۷۸
	// // //	//	۲۳۱	آل عمران	۲	۱
	رحمت	//	۴۳	الفاتحہ	۲	۴
	// // //	//	۶۷، ۶۸	البقرہ	۳۷	۵۲
	// // //	//	۷۶	//	۵۴	-
	// // //	//	۱۱۲	//	۱۲۸	-
	// // //	//	۱۴۰	//	۱۸۲	-
	// // //	//	۱۵۰	//	۱۹۲	۲۰۳
	// // //	//	۱۵۷	//	۱۹۹	-
	// // //	//	۱۷۲	//	۲۲۶	۲۴۶
	// // //	//	۲۴۵	آل عمران	۳۱	-
	// // //	//	۲۶۵	//	۷۴	-
	// // //	//	۲۷۱	//	۸۹	-
	// // //	//	۲۸۷	//	۱۲۹	۹۷
	// // //	//	۲۹۸	//	۱۵۹	-
	// // //	//	۳۳۱	النسآء	۱۶	۲۶
	// // //	//	۳۳۹	//	۲۳	۴۳
	// // //	//	۳۴۳	//	۲۵	-
	// // //	//	۳۴۶	//	۲۹	۵۲
	// // //	//	۳۶۸	//	۶۴	-
	// // //	//	۳۸۷	//	۱۰۰	۱۳۱
	// // //	//	۳۹۴	//	۱۰۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رحمت	اوّل	۳۹۵	النّساء	۱۱۰	-
	// // //	//	۴۰۴	//	۱۲۹	۱۶۲
	// // //	//	۴۴۴	المائدہ	۳	۱۷
	// // //	//	۴۶۶	//	۳۴	۵۷
	// // //	//	۴۶۹	//	۳۹	-
	// // //	//	۴۹۰	//	۷۴	-
	// // //	//	۵۰۶	//	۹۸	-
	// // //	//	۵۲۷	الانعام	۱۲	-
	// // //	//	۵۴۴	//	۵۴	۳۷
	// // //	//	۵۹۲	//	۱۴۵	-
	// // //	//	۶۰۶،۶۰۷	//	۱۶۵	-
	حساب لینا جزا و سزا دینا اور انتقام لینا۔	//	۴۴	الفاتحہ	۳	۵
	سزا	//	۱۳۲	البقرہ	۱۶۵	-
	// // //	//	۱۵۵	//	۱۹۶	-
	// // //	//	۱۶۱	//	۲۱۱	۲۲۹
	حساب	//	۲۲۳	//	۲۸۴	۲۳۵
	سزا	//	۲۳۳	آل عمران	۴	-
	// // //	//	۲۳۶	//	۱۱	-
	حساب	//	۲۴۰	//	۱۹	-
	سزا	//	۲۸۷	//	۱۲۹	-
	// // //	//	۴۴۰	المائدہ	۲	-
	حساب	//	۴۴۶	//	۴	-
	// // //	//	۴۵۵	//	۱۴	-
	سزا	//	۴۵۷	//	۱۸	-
	// // //	//	۴۶۹	//	۴۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انتقام	اوّل	۵۰۵	المائدہ	۹۵	-
	سزا	//	۵۰۶	//	۹۸	-
	حساب	//	۵۴۷	الانعام	۶۲	-
	سزا	//	۵۸۲	//	۱۳۱	۱۰۰
	// // //	//	۶۰۶	//	۱۶۵	-
	خلق۔ ایجاد، صورت گری	//	۱۰۵	البقرہ	۱۱۷	-
	صورتیں	//	۲۳۳	آلِ عمران	۶	۴
	خلق	//	۲۵۱،۲۵۲	//	۴۷	-
	// // //	//	۳۱۹	النساء	۱	۱
	// // //	//	۴۵۷	المائدہ	۱۷	۴۰
	// // //	//	۵۲۳	الانعام	۲	۲
	// // //	//	۵۲۷	//	۱۴	-
	// // //	//	۵۵۱	//	۷۳	۴۶
	// // //	//	۵۵۸	//	۷۹	-
	// // //	//	۵۶۵	//	۹۴	-
	// // //	//	۵۶۶،۵۶۷	//	۹۸	۶۵، ۶۶
	// // //	//	۵۶۸	//	۱۰۱،۱۰۲	-
	صورت	//	۵۸۹	//	۱۴۱	-
	علیم وخبیر	//	۶۱	البقرہ	۲۹	۳۵
	علیم	//	۶۴	//	۳۲	۴۳
	خبیر	//	۸۸	//	۷۷	-
	علیم	//	۱۱۶	//	۱۳۷	-
	// // //	//	۱۱۷،۱۱۸	//	۱۴۰	۱۴۰، ۱۴۱
	// // //	//	۱۲۲	//	۱۴۴	-
	خبیر	//	۱۲۴	//	۱۴۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	علیم	اوّل	۱۲۸	البقرہ	۱۵۸	-
	// // //	//	۱۴۰	//	۱۸۱	-
	// // //	//	۱۶۴	//	۲۱۵	-
	حکیم	//	۱۶۸	//	۲۲۰	-
	علیم	//	۱۷۲	//	۲۲۷	۲۴۸
	// // //	//	۱۷۷	//	۲۳۱	-
	// // //	//	۱۷۸	//	۲۳۲	-
	خبیر	//	۱۸۰	//	۲۳۴	-
	علیم	//	۱۸۵	//	۲۴۴	-
	// // //	//	۱۸۸	//	۲۴۷	-
	// // //	//	۱۹۴	//	۲۵۵	-
	// // //	//	۲۰۳	//	۲۶۱	-
	// // //	//	۲۰۷	//	۲۶۸	-
	خبیر	//	۲۲۱	//	۲۸۲	-
	علیم	//	۲۲۲	//	۲۸۳	-
	// // //	//	۲۳۳	آل عمران	۵	۳
	// // //	//	۲۴۴	//	۲۹	-
	// // //	//	۲۴۶	//	۳۴	۳۱
	// // //	//	۲۶۳	//	۶۶	-
	// // //	//	۲۶۵	//	۷۳	۶۳،۶۲
	// // //	//	۲۷۳	//	۹۲	-
	// // //	//	۲۷۵	//	۹۸	-
	// // //	//	۲۸۵	//	۱۲۱	-
	خبیر	//	۲۹۵	//	۱۵۳	-
	علیم	//	۲۹۷	//	۱۵۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خبیر	اوّل	۳۰۶	آلِ عمران	۱۸۰	-
	علیم	//	۳۲۷،۳۲۸	النّساء	۱۱	۲۱
	// // //	//	۳۲۹	//	۱۲	-
	// // //	//	۳۳۲	//	۱۷	-
	// // //	//	۳۴۱	//	۲۴	-
	// // //	//	۳۴۳	//	۲۶	۴۸
	// // //	//	۳۴۷	//	۳۲	۵۴
	خبیر	//	۳۵۰	//	۳۵	۶۱
	علیم	//	۳۵۴	//	۴۲	-
	// // //	//	۳۶۸	//	۶۳	-
	// // //	//	۳۷۰	//	۷۰	-
	// // //	//	۳۸۳	//	۹۲	-
	خبیر	//	۳۸۵	//	۹۴	-
	علیم	//	۳۹۳	//	۱۰۴	-
	// // //	//	۴۰۲	//	۱۲۷	-
	خبیر	//	۴۰۳	//	۱۲۸	-
	// // //	//	۴۰۶	//	۱۳۵	-
	علیم	//	۴۱۲	//	۱۴۷	-
	// // //	//	۴۱۳	//	۱۴۸	-
	// // //	//	۴۲۷	//	۱۷۰	-
	// // //	//	۴۳۲	//	۱۷۶	-
	خبیر	//	۴۴۹	المائدہ	۸	-
	علیم	//	۴۸۲	//	۵۴	-
	// // //	//	۴۹۱	//	۷۶	-
	// // //	//	۵۰۵،۵۰۶	//	۹۷	۱۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	علیم	اوّل	۵۱۶	المائدہ	۱۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۴	الانعام	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷	〃	۱۳	-
	خبیر	〃	۵۲۸	〃	۱۸	-
	علیم	〃	۵۴۴	〃	۵۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶	〃	۵۸، ۶۰	-
	خبیر	〃	۵۵۲	〃	۷۳	-
	علیم	〃	۵۵۸	〃	۸۰	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۵۶۰	〃	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۶	〃	۹۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸	〃	۱۰۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۵	〃	۱۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۶	〃	۱۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۷	〃	۱۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱	〃	۱۲۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۸	〃	۱۳۹	-
	توبہ قبول کرنا	〃	۶۷، ۶۸	البقرہ	۳۷	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۷۶	〃	۵۴	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۲	〃	۱۲۸	-
	نرمی کرنا اور معاف کرنا۔	〃	۱۴۰	〃	۱۸۲	-
	رحیم	〃	۱۵۰	〃	۱۹۲	۲۰۳
	غفور اور رحیم	〃	۱۵۷	〃	۱۹۹	-
	غفور و حلیم	〃	۱۷۱	〃	۲۲۵	-
	غفور و رحیم	〃	۱۷۲	〃	۲۲۶	-
	غفور و حلیم	〃	۱۸۱	〃	۲۳۵	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غنی و حلیم	اوّل	۲۰۴	البقرہ	۲۶۳	۳۰۲
	سزا دینے اور معاف کرنے کے کل اختیارات کا مالک ہے۔	″	۲۲۳	″	۲۸۴	۳۳۶
	غفور و رحیم	″	۲۷۱	آل عمران	۸۹	-
	″ ″ ″	″	۲۸۷	″	۱۲۹	۹۷
	معاف کر دے گا اور باغوں میں داخل کرے گا	″	۲۸۹	″	۱۳۶	-
	غفور و حلیم	″	۲۹۷	″	۱۵۵	-
	علیم و حلیم	″	۳۳۰	النساء	۱۲	۲۵
	تواب و رحیم	″	۳۳۱	″	۱۶	۲۶
	علیم و حکیم	″	۳۳۲	″	۱۷	-
	غفور و رحیم	″	۳۳۹	″	۲۳	۴۳
	″ ″ ″	″	۳۴۳	″	۲۵	-
	رحمت کے ساتھ توجہ کرنا چاہتا ہے۔	″	۳۴۴	″	۲۷	-
	عفو و غفور	″	۳۵۵	″	۴۳	-
	جس کے لیے چاہتا ہے معاف کر دیتا ہے۔	″	۳۵۸	″	۴۸	۸۰
	تواب و رحیم	″	۳۶۸	″	۶۴	-
	غفور و رحیم	″	۳۸۷	″	۹۹، ۱۰۰	۱۳۱
	″ ″ ″	″	۳۹۴	″	۱۰۶	-
	″ ″ ″	″	۳۹۵	″	۱۱۰	-
	اور سب کچھ سوائے شرک کے معاف کر سکتا ہے	″	۳۹۷	″	۱۱۶	-
	غفور و رحیم	″	۴۰۴	″	۱۲۹	۱۶۲
	عفو و قدیر	″	۴۱۳	″	۱۴۹	۱۷۷
	غفور و رحیم	″	۴۴۴	المائدہ	۳	۱۷
	وہ جسے چاہتا ہے معاف کر دیتا ہے۔	″	۴۵۷	″	۱۸	-
	غفور و رحیم۔	″	۴۶۶	″	۳۴	۵۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غفور رحیم	اوّل	۴۶۸،۴۶۹	المائدہ	۳۹	-
	وہ جسے چاہے معاف کر دے۔	//	۴۶۹	//	۴۰	-
	غفور و رحیم	//	۴۹۰	//	۷۴	-
	// // //	//	۵۰۶	//	۹۸	-
	غفور و حلیم	//	۵۰۷	//	۱۰۱	-
	غفور و رحیم	//	۵۴۴	الانعام	۵۴	۳۷
	// // //	//	۵۹۲	//	۱۴۵	-
	// // //	//	۶۰۶،۶۰۷	//	۱۶۵	-
	قوت، قدرت، اختیار، احاطہ، غلبہ	//	۵۶	البقرہ	۱۹،۲۰	۱۸،۲۰
	// // //	//	۶۸	//	۳۸	۵۳
	// // //	//	۹۹	//	۱۰۲	۱۰۶
	// // //	//	۱۰۱	//	۱۰۶	۱۰۹
	// // //	//	۱۰۳	//	۱۰۹	-
	// // //	//	۱۲۳	//	۱۴۸	-
	// // //	//	۱۳۲	//	۱۶۵	-
	// // //	//	۱۶۰،۱۶۲	//	۲۰۹، ۲۱۰	۲۲۷،۲۲۸
	// // //	//	۱۶۸	//	۲۲۰	-
	// // //	//	۱۷۴	//	۲۲۸	-
	// // //	//	۱۸۳	//	۲۴۰	-
	// // //	//	۱۸۵	//	۲۴۵	-
	// // //	//	۱۸۸	//	۲۴۷	-
	// // //	//	۱۹۲	//	۲۵۳	۲۷۵
	// // //	//	۲۰۱	//	۲۵۹	۲۹۵
	// // //	//	۲۰۲،۲۰۳	//	۲۶۱	۲۹۸،۲۹۹
	// // //	//	۲۲۳	//	۲۸۴	۳۳۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	قوت، قدرت، اختیار، احاطہ، غلبہ	اوّل	۲۳۳	آلِ عمران	۴	-
	// // //	//	۲۴۳	//	۲۷	-
	// // //	//	۲۴۴،۲۴۵	//	۳۰	-
	// // //	//	۲۴۹	//	۴۰	۴۰
	// // //	//	۲۶۱	//	۶۲	-
	// // //	//	۲۶۵	//	۷۳	۶۲
	// // //	//	۲۸۴	//	۱۲۰	-
	// // //	//	۲۸۶	//	۱۲۴	۹۶
	// // //	//	۲۸۶،۲۸۷	//	۱۲۶	-
	// // //	//	۳۰۱	//	۱۶۵	۱۱۸
	// // //	//	۳۱۰	//	۱۸۹	-
	// // //	//	۳۴۶،۳۴۷	النّساء	۳۰،۳۱	۵۳
	// // //	//	۳۶۱	//	۵۶	-
	// // //	//	۳۹۵	//	۱۰۸	-
	// // //	//	۴۰۴	//	۱۳۰	-
	// // //	//	۴۱۳	//	۱۴۹	۱۷۷
	// // //	//	۴۲۰	//	۱۵۸	۱۹۵
	// // //	//	۴۲۶،۴۲۷	//	۱۶۵	۲۰۸
	// // //	//	۴۵۷	//	۱۷	۴۰
	// // //	//	۴۵۸	المائدہ	۱۹	۴۱
	// // //	//	۴۶۸	//	۳۸	-
	// // //	//	۴۶۹	//	۴۰	-
	// // //	//	۵۱۷	//	۱۱۸	-
	// // //	//	۵۲۸	الانعام	۱۸	-
	// // //	//	۵۳۷	//	۳۷	۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قوت، قدرت، اختیار، احاطہ، غلبہ	اوّل	۵۴۵	الانعام	۵۷	۲۹
	// // //	//	۵۴۶	//	۵۹	-
	// // //	//	۵۴۷	//	۶۱	۴۰
	// // //	//	۵۴۸	//	۶۵	-
	// // //	//	۵۵۲		۷۳	-
	// // //	//	۵۵۸،۵۵۹		۸۰	۵۴
	// // //	//	۵۶۶		۹۶	-
	// // //	//	۵۶۸		۱۰۲،۱۰۳	-
	// // //	//	۵۸۳		۱۳۳	۱۰۲
	حاکمیت، اقتدار، پادشاہی	//	۱۰۲	البقرہ	۱۰۷	-
	// // //	//	۱۰۵		۱۱۵	۱۱۶
	// // //	//	۱۱۲،۱۱۳		۱۲۹	۱۲۹
	// // //	//	۱۹۴،۱۹۵		۲۵۵	۲۸۲،۲۸۴
	// // //	//	۳۱۰	آلِ عمران	۱۸۹	-
	// // //	//	۳۵۸	النساء	۴۷	-
	// // //	//	۴۳۸	المائدہ	۱	۴
	// // //	//	۴۷۹	//	۵۰	-
	// // //	//	۵۱۷	//	۱۲۰	-
	// // //	//	۵۵۲	الانعام	۷۳	۴۸
	کارساز، ولی و مددگار، وکیل	//	۱۰۲	البقرہ	۱۰۷	-
	// // //	//	۳۵۷	النساء	۴۵	-
	// // //	//	۳۷۶	//	۸۱	-
	// // //	//	۴۰۴	//	۱۳۲	-
	// // //	//	۴۲۱،۴۲۹	//	۱۷۱	۲۱۸
	// // //	//	۵۶۸	الانعام	۱۰۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حکمت	اوّل	۶۴	البقرہ	۳۲	۴۳
	// // //	//	۱۱۲	//	۱۲۹	۱۲۹
	// // //	//	۱۶۰	//	۲۰۹	۲۲۷
	// // //	//	۱۶۸	//	۲۲۰	-
	// // //	//	۱۷۴	//	۲۲۸	-
	// // //	//	۱۸۳	//	۲۴۰	-
	// // //	//	۲۰۱،۲۰۲	//	۲۶۰	۲۹۷
	// // //	//	۲۳۳	آلِ عمران	۶	-
	// // //		۲۳۹	//	۱۸	-
	// // //		۲۶۱	//	۶۲	-
	// // //		۲۸۷	//	۱۲۶	-
	// // //		۳۲۸	النساء	۱۱	۲۱
	// // //		۳۳۲	//	۱۷	-
	// // //		۳۴۱	//	۲۴	-
	// // //		۳۴۳	//	۲۶	-
	// // //		۳۶۱	//	۵۶	-
	// // //		۳۸۳	//	۹۲	-
	// // //		۳۹۳	//	۱۰۴	-
	// // //		۴۰۴	//	۱۳۰	-
	// // //		۴۲۰	//	۱۵۸	-
	// // //		۴۲۶	//	۱۶۵	-
	// // //		۴۲۷	//	۱۷۰	۳۱۰
	// // //		۴۶۸	المائدہ	۳۸	-
	// // //		۵۱۷	//	۱۱۸	-
	// // //		۵۲۸	الانعام	۱۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حکمت	اوّل	۵۵۲	الانعام	۷۳	-
	// // //	//	۵۶۰	//	۸۳	-
	// // //	//	۵۸۱	//	۱۲۸	۹۶
	// // //	//	۵۸۸	//	۱۳۹	-
	نگران بصیر	//	۱۰۳	البقرہ	۱۱۰	-
	// // //	//	۱۷۹	//	۲۳۳	-
	// // //	//	۱۸۲	//	۲۳۷	-
	// // //	//	۲۰۵	//	۲۶۵	-
	// // //	//	۲۳۸	//	۱۵	۱۲
	// // //	//	۲۴۱	آلِ عمران	۲۰	-
	// // //	//	۲۹۸	//	۱۵۶	-
	// // //	//	۳۰۰	//	۱۶۳	-
	// // //	//	۳۱۹	النساء	۱	-
	// // //	//	۳۴۸	//	۳۳	۵۵
	// // //	//	۳۶۲	//	۵۸	-
	// // //	//	۳۷۸	//	۸۵	-
	// // //	//	۴۰۵	//	۱۳۴	۱۶۳
	// // //	//	۴۸۹	المائدہ	۷۱	-
	// // //	//	۵۱۶	//	۱۱۷	-
	واسع	//	۱۰۵	البقرہ	۱۱۵	۱۱۶
	// // //	//	۱۸۸	//	۲۴۷	-
	// // //	//	۲۰۳	//	۲۶۱	۳۰۰
	// // //	//	۲۰۷	//	۲۶۸	۳۰۰
	// // //	//	۲۶۵	آلِ عمران	۷۳	۶۲
	// // //	//	۴۰۴	النساء	۱۳۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سمیع	اوّل	۴۸۲	المائدہ	۵۴	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۶	البقرہ	۱۳۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰	〃	۱۸۱	-
	〃 〃 〃		۱۷۱	〃	۲۲۴	-
	〃 〃 〃		۱۷۲	〃	۲۲۷	۲۴۸
	〃 〃 〃		۱۸۵	〃	۲۴۴	-
	〃 〃 〃		۲۴۶	آل عمران	۳۴	۳۱
	〃 〃 〃		۲۴۸	〃	۳۸	۳۷
	〃 〃 〃		۲۸۵	〃	۱۲۱	-
	〃 〃 〃		۳۶۲	النساء	۵۸	-
	〃 〃 〃		۴۰۵	〃	۱۳۴	۱۶۳
	〃 〃 〃		۴۱۳	〃	۱۴۸	-
	〃 〃 〃		۴۹۱	المائدہ	۷۶	-
	〃 〃 〃		۵۲۷	الانعام	۱۳	-
	〃 〃 〃		۵۷۵	〃	۱۱۵	-
	مالک		۱۱۸	البقرہ	۱۴۲	۱۴۳
	〃 〃 〃		۱۹۴	〃	۲۵۵	۲۸۰
	〃 〃 〃		۲۲۲	〃	۲۸۴	۲۳۴،۲۳۳
	〃 〃 〃		۲۴۳	آلِ عمران	۲۶	-
	〃 〃 〃		۲۷۹	〃	۱۰۹	-
	〃 〃 〃		۲۸۷	〃	۱۲۹	۹۷
	〃 〃 〃		۳۰۶	〃	۱۸۰	۱۲۷
	〃 〃 〃		۳۱۰	〃	۱۸۹	-
	〃 〃 〃		۴۰۴	النساء	۱۳۱	-
	〃 〃 〃		۴۲۷	〃	۱۷۰	۲۰۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مالک	اوّل	۴۲۹	النساء	۱۷۱	۲۱۷
	〃 〃	〃	۴۵۷	المائدہ	۱۷	-
	〃 〃	〃	۴۵۸	〃	۱۸	-
	〃 〃	〃	۴۶۹	〃	۴۰	-
	〃 〃	〃	۵۲۶	الانعام	۱۲	۹
	شاکر و قدر دان	〃	۱۲۸	البقرہ	۱۵۸	-
	〃 〃	〃	۴۱۲	النساء	۱۴۷	۱۷۶
	ہادی و مضل	〃	۱۶۳	البقرہ	۲۱۳	-
	〃 〃	〃	۲۰۵	〃	۲۶۴	۳۰۵
	〃 〃	〃	۲۰۹	آل عمران	۲۷۲	-
	〃 〃	〃	۳۸۰	النساء	۸۸	-
	فریاد رس	〃	۱۴۴	البقرہ	۱۸۶	۱۸۸، ۱۸۹
	فیصلہ کرنے والا حساب لینے والا۔	〃	۱۵۸	〃	۲۰۲	-
	〃 〃	〃	۳۷۸	النساء	۸۶	-
	〃 〃	〃	۴۰۹	〃	۱۴۱	-
	مدبر، قیوم، منتظم، فعال	〃	۱۹۳، ۱۹۴	البقرہ	۲۵۵	۲۷۸
	〃 〃	〃	۲۳۱	آل عمران	۲	۱
	〃 〃	〃	۲۴۳	〃	۲۶، ۲۷	۲۴
	〃 〃	〃	۲۵۷	〃	۵۴	-
	〃 〃	〃	۲۷۹	〃	۱۰۹	-
	〃 〃	〃	۵۶۵	الانعام	۹۴	-
	〃 〃	〃	۵۶۶	〃	۹۵، ۹۶	۶۳، ۶۶
	〃 〃	〃	۵۶۷	〃	۹۹	-
	عیوب، نقائص اور کمزوریوں سے پاک	〃	۱۹۴، ۱۹۵	البقرہ	۲۵۵	۲۷۹، ۲۸۲
	〃 〃	〃	۴۲۹، ۴۳۰	النساء	۱۷۱	۲۱۶، ۲۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عیوب، نقائص اور کمزوریوں سے پاک	اوّل	۴۶۸	المائدہ	۲۹	۶۱
	بے نیاز	//	۲۰۴	البقرہ	۲۶۳	۳۰۲
	// // //	//	۲۰۷	//	۲۶۷	۳۰۸
	// // //	//	۲۷۵	آل عمران	۹۷	-
	// // //	//	۴۰۴	النّساء	۱۳۱	-
	بزرگی۔ برتری۔ علو۔ کبریائی	//	۱۹۵،۱۹۶	البقرہ	۲۵۵	۲۸۲،۲۸۴
	// // //	//	۳۵۰	النّساء	۳۴	-
	// // //	//	۵۶۸	الانعام	۱۰۰،۱۰۳	-
	تمام خوبیوں کا جامع۔ لائق ستائش	//	۴۳،۴۴	الفاتحہ	۱،۲	۲،۴
	// // //	//	۲۰۷	البقرہ	۲۶۷	۳۰۸
	// // //	//	۴۰۴	النّساء	۱۲۱،۱۳۲	-
	// // //	//	۵۲۳	الانعام	۱	-
	// // //	//	۵۴۱	//	۴۵،۴۷	۳۰
	اس کے وعدوں کا اٹل ہونا۔	//	۲۳۶	آل عمران	۹	-
	// // //	//	۳۹۹	النّساء	۱۲۲	-
	مارنے اور جلانے والا۔	//	۲۹۷	آلِ عمران	۱۵۶	۱۱۳
	// // //	//	۵۲۴	الانعام	۶	-
	// // //	//	۵۳۷	//	۳۶	۲۵
	// // //	//	۵۶۵	//	۹۳	-
	// // //	//	۵۸۰،۵۸۱	//	۱۲۸	۹۴،۹۵
	// // //	//	۵۸۲	//	۱۳۱	۱۰۰
	انصاف کرنے والا ظلم سے پاک۔	//	۳۰۷	آل عمران	۱۸۲	-
	// // //	//	۵۴۷	الانعام	۶۲	-
	لامکانیت، محیط۔	//	۳۹۵	النّساء	۱۰۸	-
	بڑی برکت والا۔	دوم	۳۷	الاعراف	۵۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بڑے اجر والا۔	دوم	۱۴۰	الانفال	۲۸	-
	بڑا فضل فرمانے والا۔	//	۱۴۰	//	۲۹	-
	ہر عیب اور نقص اور کمزوری سے پاک ہے۔	//	۴۳۷	یوسف	۱۰۸	۷۸
	اسی کے لیے حمد ہے۔	//	۶۵۰	بنی اسرائیل	۱۰۸	۱۲۱
	اُس کے لیے برتر صفات ہیں۔	//	۵۴۸	النحل	۶۰	-
	اس کے لیے اچھے ہی نام ہیں۔	//	۱۰۳	الاعراف	۱۸۰	۱۴۱
	// // //	//	۶۵۰	بنی اسرائیل	۱۱۰	۱۲۳
	اُس کی صفات تمام مخلوقات کی صفات کا منبع ہیں۔	//	۵۰۵	الحجر	۳۰	۱۹
	اس کو دنیوی بادشاہوں پر قیاس کرنا صحیح نہیں ہے۔	//	۵۵۷	النحل	۷۴	۶۵
	خدا کی صفات اور انسانی صفات کا فرق	//	۵۸۸، ۵۸۹	بنی اسرائیل	۱	۱
	// // //	//	۵۹۰	//	۱	۱
	انسانی آنکھ اُسے نہیں دیکھ سکتی۔	//	۷۷	الاعراف	۱۴۳	-
	وہ راہ راست پر ہے۔	//	۳۴۸	ہود	۵۶	۶۳
	زمین اور آسمان کی ہر چیز اُس کی تسبیح کر رہی ہے	//	۶۱۹	بنی اسرائیل	۴۴	۴۸، ۴۹
	زمین اور آسمان کی ہر چیز اُس کے آگے سربسجود ہے۔	//	۵۴۵	النحل	۴۹	۴۲
	وہ بندوں سے قریب ہے۔	//	۳۴۹	ہود	۶۱	۶۹
	دعائیں سنتا ہے اور اُن کا جواب دیتا ہے۔	//	۳۴۹	//	۶۱	۶۹
	// // //	//	۴۹۰	ابراہیم	۴۰	-
	اس سے بڑھ کر کوئی اپنے وعدوں کا پورا کرنے والا نہیں ہے۔	//	۲۳۸	التوبہ	۱۱۱	-
	وہ اپنے وعدوں کی خلاف ورزی نہیں کرتا	//	۴۶۱	الرعد	۳۱	-
	وہی ملجا و ماویٰ ہے۔	//	۴۶۰	//	۳۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بہترین حامی و مددگار۔ بہترین محافظ۔	دوم	۱۴۵	الانفال	۴۰	-
	// // //	//	۴۱۶	یوسف	۶۴	-
	اہل ایمان کا مولیٰ	//	۱۹۹، ۲۰۰	التوبہ	۵۱	۵۱
	اس کے سوا کوئی معبود نہیں۔	//	۴۱	الاعراف	۶۰	۴۸
	// // //	//	۴۴	//	۶۵	-
	// // //	//	۴۷	//	۷۳	-
	// // //	//	۵۵	//	۸۵	-
	// // //	//	۷۵	//	۱۴۰	-
	// // //	//	۸۶	//	۱۵۸	-
	// // //	//	۱۹۰	التوبہ	۳۱	-
	// // //	//	۲۵۵	//	۱۲۹	-
	// // //	//	۳۲۸	ہود	۱۴	-
	// // //	//	۳۴۵	//	۵۰	۵۵
	// // //	//	۳۴۹	//	۶۱	-
	// // //	//	۳۵۹	//	۸۴	-
	// // //	//	۴۵۹	الرعد	۳۰	-
	// // //	//	۴۹۴	ابراہیم	۵۲	-
	// // //	//	۵۲۵	النحل	۲	۵
	// // //	//	۵۳۳	//	۲۲	-
	// // //	//	۵۴۶	//	۵۱	-
	وہی عبادت کا مستحق ہے۔	//	۴۰، ۴۱	الاعراف	۵۹	۴۸
	// // //	//	۴۴	//	۶۵	-
	// // //	//	۴۷	//	۷۳	-
	// // //	//	۵۴	//	۸۵	-
	// // //	//	۱۹۰	التوبہ	۳۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہی عبادت کا مستحق ہے۔	دوم	۲۶۲	یونس	۳	۷،۶
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	〃	۲۶	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۴۵	〃	۵۰	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹	〃	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	〃	۸۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	〃	۱۲۳	۱۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۰۲	یوسف	۴۰	-
	اُس کے سوا کسی کو معبود نہ بنایا جائے۔	〃	۶۰۸	بنی اسرائیل	۲۲	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷	〃	۳۹	۴۵
	وہ اس سے بالاتر ہے کہ کوئی اس کا شریک ہو۔	〃	۵۲۴	النحل	۱	۲
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	〃	۳	۶
	بادشاہی میں کوئی اس کا شریک نہیں۔	〃	۶۵۱	بنی اسرائیل	۱۱۱	-
	اُس کا کوئی بیٹا نہیں۔	〃	۲۹۸	یونس	۶۸	۶۷،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۶۵۰	بنی اسرائیل	۱۱۱	۱۲۵
	اس کے سوا کسی کو وکیل نہ بنایا جائے۔	〃	۵۹۱،۵۹۰	〃	۲	۳
	اس کے سوا کسی سے دعا نہ مانگی جائے۔	〃	۴۵۰	الرعد	۱۴	۲۳
	اس سے مدد مانگنی چاہیے۔	〃	۷۱	الاعراف	۱۲۸	-
	اُسی سے پناہ مانگنی چاہیے۔	〃	۱۱۰	〃	۲۰۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱	النحل	۹۸	۱۰۱
	خوف اور طمع اُسی سے ہونی چاہیے۔	〃	۳۹،۳۸	الاعراف	۵۶	۴۵
	اُسی کے غضب سے ڈرنا چاہیے۔	〃	۱۸۱	التوبہ	۱۳	-
	اُسی پر بھروسہ کرنا چاہیے۔	〃	۱۵۶	الانفال	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۰	التوبہ	۵۱	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۲۵۵	〃	۱۲۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہی اعتماد کے لیے کافی ہے۔	دوم	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۵	۸۱
	وہی مدد کے لیے کافی ہے۔	〃	۱۵۶	الانفال	۶۲	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۲۵۵	التوبہ	۱۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۸	الحجر	۹۶	-
	اس پر بھروسہ کرنا کبھی غلط ثابت نہ ہوگا۔	〃	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۵	۸۰، ۸۱
	اُس کی اجازت کے بغیر کوئی شفاعت نہیں کرسکتا۔	〃	۶۶۲	یونس	۳	۵
	فکر اسی کی رضا کی ہونی چاہیے۔	〃	۲۲۵	التوبہ	۹۶	-
	اُس کی خوشنودی سب سے بڑی نعمت ہے۔	〃	۲۱۴	〃	۷۲	-
	اس کو اپنا ولی نہ بنانے والے گمراہ ہیں۔	〃	۲۲	الاعراف	۳۰	-
	وہ دنیا کی ہر چیز کی رہنمائی کرتا ہے۔	〃	۵۵۱، ۵۵۲	النحل	۶۸، ۶۹	۵۶، ۵۸
	وہ صحیح رہنمائی کرنے والا ہے۔	〃	۲۸۴	یونس	۳۵	-
	راہ راست بتانا اُس کے ذمے ہے۔	〃	۵۲۷	النحل	۹	۹
	انسان کی بھلائی اسی کی ہدایت کے اتباع میں ہے۔	〃	۷	الاعراف	۳	۴
	〃 〃 〃	〃	۳۱۸	یونس	۱۰۸	-
	وہ اپنے بندوں سے بڑی محبت رکھتا ہے۔	〃	۳۶۳، ۳۶۴	ہود	۹۰	۱۰۱
	اُس کی رحمت ہر چیز پر چھائی ہوئی ہے۔	〃	۸۴	الاعراف	۱۵۶	۱۱۱
	اس کی فرمانروائی میں اصل چیز رحم ہے نہ کہ غضب۔	〃	۸۴	〃	۱۵۶	۱۱۱
	اُس کی رحمت سے مایوس ہونا کافروں اور گمراہوں کا کام ہے۔	〃	۴۲۷	یوسف	۸۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۰	الحجر	۵۶	-
	وہ بہت درگذر کرنے والا ہے۔	〃	۴۴۷	الرعد	۶	-
	وہ اپنے بندوں کی توبہ قبول کرتا ہے۔	〃	۲۲۹	التوبہ	۱۰۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	گناہ گار بندے کی توبہ اُسے نہایت محبوب ہے۔	دوم	۲۴۵	التوبہ	۱۱۸	۱۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۴۹	〃	۱۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳،۳۲۴	ہود	۹۰	۱۰۱
	وہ سزا دینے میں جلدی نہیں کرتا بلکہ سنبھلنے کے لیے مہلت پر مہلت دیتا ہے۔	〃	۲۶۹،۲۷۰	یونس	۱۱	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	〃	۲۱	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۴۶۱	الرعد	۳۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الحجر	۴	۲
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	النحل	۶۱	-
	اس کی شان حلیمی و غفاری۔	〃	۶۱۹	بنی اسرائیل	۴۴	۵۰
	اس کی بے پایاں رحمت اور شانِ کریمی	〃	۵۳۲	النحل	۱۸	۱۷، ۱۸
	انسان پر اُس کے احسانات	〃	۴۸۷،۴۸۸	ابراہیم	۳۲، ۳۴	۴۳، ۴۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶،۵۳۰	النحل	۸، ۱۶	۸، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹،۵۶۱	〃	۷۸، ۸۱	۷۲، ۷۸
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰،۶۳۱	بنی اسرائیل	۶۶، ۷۰	۸۲، ۸۵
	انسان اُس کے سامنے جواب دہ ہے	〃	۸	الاعراف	۶	۶، ۷
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱	ہود	۱۸	۲۰، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۱۸	الحجر	۹۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷	النحل	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹	〃	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۶۱۶	〃	۳۶	۴۲
	اُسی کی طرف پلٹ کر جانا ہے۔	〃	۶۶۳	یونس	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹	〃	۲۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُسی کی طرف پلٹ کر جانا ہے۔	دوم	۲۹۲	یونس	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳	ہود	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۶	〃	۳۴	-
	وہ بندوں کے حق میں ظالم نہیں ہے۔	〃	۱۵۰،۱۵۱	الانفال	۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳	التوبہ	۷۰	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۲۸۸	یونس	۴۴	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۷	ہود	۱۰۱	-
	اس کا انصاف بے لاگ ہے۔	〃	۳۷۲	〃	۱۱۷	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۳	الاعراف	۸۳،۸۴	۶۶،۶۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵۰	التوبہ	۱۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰،۲۴۵	〃	۴۲،۴۸	۴۶،۵۲
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	〃	۷۶	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸،۳۵۹	〃	۸۱	۸۹،۹۰
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱	الحجر	۶۰	-
	وہ نیک کردار لوگوں کی ناقدری نہیں کرتا۔	〃	۲۲۲،۲۲۳	ہود	۳	۳،۴
	اُس کے ہاں کسی مستحق کا اجر مارا نہیں جاتا۔	〃	۹۴	الاعراف	۱۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۵۰	التوبہ	۱۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۲	ہود	۱۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳	یوسف	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸	〃	۹۰	-
	وہ بھلائی کا اجر آدمی کے عمل سے زیادہ دیتا ہے۔	〃	۲۵۰	التوبہ	۱۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	یونس	۲۶	۳۳
	وہ کسی کو اس کے جرم سے بڑھ کر سزا نہیں دیتا۔	〃	۲۸۰	〃	۲۷	۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ انتقام لینے والا ہے۔	دوم	۴۹۲	ابراہیم	۴۷	۵۶
	اس کی پکڑ بڑی سخت ہے۔	″	۳۶۷	ہود	۱۰۲	-
	وہ بے حیائی کا حکم نہیں دیتا۔	″	۲۰	الاعراف	۲۸	۱۸
	وہ حد سے گزرنے والوں کو پسند نہیں کرتا۔	″	۲۲	″	۳۱	۲۱
	″ ″ ″	″	۳۸	″	۵۵	-
	وہ فاسقوں کو پسند نہیں کرتا۔	″	۲۲۵	التوبہ	۹۶	-
	وہ متکبروں کو پسند نہیں کرتا۔	″	۵۳۴	النحل	۲۳	-
	وہ خائنوں کو پسند نہیں کرتا۔	″	۱۵۳	الانفال	۵۸	۴۳
	اس کے غضب کے مستحق کیسے لوگ ہیں۔	″	۴۶	الاعراف	۷۱	۵۵،۵۴
	″ ″ ″	″	۸۲	″	۱۵۲	-
	″ ″ ″	″	۱۳۵	الانفال	۱۶	۱۳
	وہ صرف پاکیزہ لوگوں کو پسند کرتا ہے۔	″	۲۳۲	التوبہ	۱۰۸	۱۰۲
	وہ متقیوں کو پسند کرتا ہے۔	″	۱۷۶	″	۴	۵
	″ ″ ″	″	۱۷۷	″	۷	-
	وہ محسنوں کے ساتھ ہے۔	″	۱۷۷	″	۷،۶	۸
	وہ تمام چیزوں کا خالق ہے۔	″	۳۷،۳۶	الاعراف	۵۴	۴۳،۴۰
	″ ″ ″	″	۱۰۷،۱۰۶	″	۱۸۹	-
	″ ″ ″	″	۱۹۲	التوبہ	۳۶	۳۵،۳۴
	″ ″ ″	″	۲۶۱	یونس	۲	۲
	″ ″ ″	″	۲۸۳	″	۳۴	۴۲،۴۱
	″ ″ ″	″	۳۲۵،۳۲۴	ہود	۷	۸،۷
	″ ″ ″	″	۳۴۹	″	۶۱	۶۷
	″ ″ ″	″	۳۵۳	″	۶۸،۶۷	-
	″ ″ ″	″	۴۵۲	الرعد	۱۶	۲۹
	″ ″ ″	″	۴۸۸،۴۸۷	ابراہیم	۳۲	۴۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ تمام چیزوں کا خالق ہے۔	دوم	۵۲۵،۵۲۶	النحل	۳۰۷	۶،۷
	〃 〃 〃	〃	۶۴۶	بنی اسرائیل	۹۹	-
	اس نے کائنات کو بے مقصد نہیں بنایا۔	〃	۲۶۴	یونس	۵،۶	۱۱
	اس نے زمین و آسمان کو برحق پیدا کیا ہے۔	〃	۴۷۹،۴۸۰	ابراہیم	۱۹،۲۰	۲۶،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶	الحجر	۸۵	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	النحل	۳	۶
	اُسی نے انسان کو زمین پر بسایا ہے۔	〃	۳۴۹	ہود	۶۱	۶۷
	وہی انسان کا مالک اور رب ہے۔	〃	۳۶،۳۷	الاعراف	۵۴	۴۰،۴۳
	〃 〃 〃	〃	۲۶۱،۲۶۲	یونس	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱،۲۸۲	〃	۳۰،۳۲	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۳۳۶	ہود	۳۴	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۳۴۷	〃	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۹	الرعد	۳۰	۴۶
	وہی ساری کائنات کا مالک، منتظم اور فرمانروا ہے۔	〃	۳۶،۳۷	الاعراف	۵۴	۴۰،۴۳
	〃 〃 〃	〃	۷۱	〃	۱۲۸	-
	〃 〃 〃	〃	۸۶	〃	۱۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۳	التوبہ	۱۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۵۵	〃	۱۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۲	یونس	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲	〃	۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۲	〃	۵۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶	〃	۶۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۸	〃	۶۸	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۴۰۲	یوسف	۴۰	۵۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہی ساری کائنات کا مالک، منظم اور فرمانروا ہے۔	دوم	۴۱۷	یوسف	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳،۴۴۱	الرعد	۲	۲۰۷
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱	〃	۱۵، ۱۶	۲۴، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶۵،۴۶۶	〃	۴۱	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹	ابراہیم	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹	النحل	۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶	〃	۵۱، ۵۲	۴۳، ۴۵
	〃 〃 〃	〃	۶۱۸	بنی اسرائیل	۴۲	۴۷
	ہر چیز کے خزانوں کا مالک۔	〃	۵۰۲،۵۰۳	الحجر	۲۱	۱۴
	ہر چیز کی تقدیر مقرر کرنے والا۔	〃	۵۰۲	〃	۱۹	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	〃	۲۳	۱۵
	ہر چیز پر نگران۔	〃	۳۴۸	ہود	۵۷	۶۴
	ہر چیز پر وکیل۔	〃	۳۲۷	〃	۱۲	۱۳
	تمام اختیارات اس کے ہاتھ میں ہیں۔	〃	۴۶۰	الرعد	۳۱	۴۸
	تمام معاملات فیصلے کے لیے اُس کی طرف رجوع ہوتے ہیں۔	〃	۱۴۸	الانفال	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	ہود	۱۲۳	۱۱۷
	اُس کے فیصلے اٹل ہیں۔	〃	۴۴۹	الرعد	۱۱	۱۹
	کوئی اس کے فیصلوں پر نظر ثانی کرنے والا نہیں ہے۔	〃	۴۶۵	〃	۴۱	-
	وہ بے نیاز ہے اُس کا محتاج نہیں ہے کہ	〃	۲۹۸،۲۹۹	یونس	۶۸	۶۷، ۶۸
	لوگ اُس کو خدا مانیں تب ہی وہ خدا ہو۔	〃	۴۴۲،۴۴۴	ابراہیم	۸	۱۳
	اس کے اختیارات غیر محدود ہیں۔	〃	۳۶۹	ہود	۱۰۷	۱۰۸
	ہر چیز پر قادر ہے۔	〃	۱۴۶	الانفال	۴۱	۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ ہر چیز پر قادر ہے۔	دوم	۱۹۵	التوبہ	۳۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳	ہود	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹	النحل	۷۷	۷۱
	آسمان و زمین میں جو کچھ چھپا ہوا ہے اسی کے قبضہ قدرت میں ہے۔	〃	۳۷۵	ہود	۱۲۳	۱۱۷
	وہ عاجز نہیں ہے۔	〃	۶۵۱	بنی اسرائیل	۱۱۱	۱۲۵
	اس کے لیے کوئی بات ناممکن نہیں	〃	۵۸۸،۵۸۹	〃	۱	۱
	صرف اُس کا حکم ہی اس کے ارادے کو پورا کرنے کے لیے کافی ہے۔	〃	۵۴۲	النحل	۴۰	۳۶
	اُس کے لیے ایک قوم کو ہٹا کر دوسری قوم کو لے آنا کوئی مشکل نہیں۔	〃	۴۸۰	ابراہیم	۲۰	۲۷
	اُس کی پکڑ سے کوئی نہیں بچا سکتا۔	〃	۴۶۲،۴۶۴	الرعد	۳۴،۳۷	-
	اُس کی گرفت سے کوئی باہر نہیں۔	〃	۱۴۹	الانفال	۴۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۷	ہود	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	〃	۹۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶	الحجر	۸۳،۸۴	۴۶
	اُس کی چال کا کوئی توڑ نہیں اُس کی چالیں زبردست ہیں۔	〃	۱۰۴	الاعراف	۱۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	الرعد	۱۳	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶	〃	۴۲	-
	اُس کے مقابلے میں کسی کی کوئی تدبیر چل نہیں سکتی۔	〃	۱۵۵	الانفال	۵۹	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۵	التوبہ	۲	۳
	〃 〃 〃	〃	۱۷۶	〃	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۶	ہود	۳۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے مقابلے میں کسی کی کوئی تدبیر چل نہیں سکتی۔	دوم	۳۷۸	یوسف	مقاصد نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۰	〃	مباحث و مسائل	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۷	〃	۶۷	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸	〃	۶۸	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	الرعد	۱۱	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲	ابراہیم	۴۶	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۵	النحل	۴۶، ۴۷	-
	اُس کے مقابلے میں کوئی کسی کی مدد نہیں کرسکتا۔	〃	۲۴۳	التوبہ	۱۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۱	ہود	۱۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	الرعد	۱۱	۱۹
	وہ جس کے ساتھ ہو اُس کا کوئی مقابلہ نہیں کرسکتا۔	〃	۱۳۶	الانفال	۱۹	-
	اُس کا کوئی کچھ نہیں بگاڑ سکتا۔	〃	۱۹۵	التوبہ	۳۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۸	ہود	۵۷	۶۴
	اُس کی باتیں بدل نہیں سکتیں۔	〃	۲۹۵	یونس	۶۴	-
	اُسی کا بول بالا ہے۔	〃	۱۹۶	التوبہ	۴۰	-
	فتح و کامرانی اُسی کے بخشنے سے حاصل ہوتی ہے۔	〃	۱۳۲، ۱۳۳	الانفال	۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۸	〃	۶۶	۴۸
	وہ اپنا کام کرکے رہتا ہے۔	〃	۳۹۱	یوسف	۲۱	۱۹
	وہ غیر محسوس طریقوں سے اپنی مشیت پوری کرتا ہے۔	〃	۶۱	الاعراف	۹۸	۷۸
	〃 〃 〃	〃	۱۰۴	〃	۱۸۲، ۱۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۳	یوسف	۱۰۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عزت ساری کی ساری اُس کے اختیار میں ہے۔	دوم	۲۹۵	یونس	۶۵	-
	اُس کے اذن کے بغیر کوئی نعمت کسی کو نہیں مل سکتی۔	〃	۳۱۴	〃	۱۰۰	۱۰۳
	اُس کی ڈالی ہوئی مصیبت کو کوئی دور نہیں کر سکتا۔	〃	۳۱۸	〃	۱۰۷	-
	زندگی اور موت اُس کے اختیار میں ہے۔	〃	۸۶	الاعراف	۱۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۳	التوبہ	۱۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲	یونس	۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۲	〃	۵۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	الحجر	۲۳	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۵۳	النحل	۷۰	۶۰
	انسان کی سماعت و بینائی کا مالک و مختار وہی ہے۔	〃	۲۸۲	یونس	۳۱	-
	وہ جو چاہتا ہے کرتا ہے۔	〃	۴۸۶	ابراہیم	۲۷	۴۰
	جس کو چاہتا ہے اپنی زمین کا وارث بناتا ہے۔	〃	۷۱	الاعراف	۱۲۸	-
	〃 〃 〃	〃	۷۴	〃	۱۳۷	۹۷
	وہ جو کچھ چاہے وہی ہوتا ہے۔	〃	۱۰۶	〃	۱۸۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	یونس	۴۹	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۳۳۶	ہود	۳۴	۳۸
	اپنی رحمت سے جس کو چاہے نوازے۔	〃	۴۱۳	یوسف	۵۶	۴۸
	جس بندے پر چاہے فضل فرمائے۔	〃	۳۱۸	یونس	۱۰۷	-
	جسے چاہے بلند درجے دے۔	〃	۴۲۱	یوسف	۷۶	۶۰
	اُس کی عطا کو روکنے والا کوئی نہیں۔	〃	۶۰۸،۲۰۷	بنی اسرائیل	۲۰	۲۲
	وہ جس کا بھلا کرنا چاہے اُسے کوئی روک نہیں سکتا۔	〃	۳۱۸	یونس	۱۰۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جسے چاہے معاف کرے اور جسے چاہے سزا دے۔	دوم	۸۴	الاعراف	۱۵۶	۱۱۱
	// // //	//	۱۸۱	التوبہ	۱۵	۱۷
	// // //	//	۱۸۶	//	۲۷	۲۴
	// // //	//	۲۳۱	//	۱۰۶	۱۰۱
	// // //	//	۳۳۶	ہود	۳۴	۲۸
	// // //	//	۶۲۳	بنی اسرائیل	۵۴	۶۰
	اُس کی قدرت اور حکمت کے کرشمے	//	۳۷،۳۶	الاعراف	۵۴	۴۳،۴۰
	// // //	//	۳۹	//	۵۸،۵۷	۴۶
	// // //	//	۲۶۲،۲۶۱	یونس	۳،۱	۷،۱
	// // //	//	۲۶۴	//	۶،۵	۱۱
	// // //	//	۲۸۲	//	۳۲،۳۱	۲۹،۳۸
	// // //	//	۲۹۶	//	۶۷	۶۵
	// // //	//	۳۲۵،۳۲۴	ہود	۷	۹،۷
	// // //	//	۴۴۵،۴۴۱	الرعد	۴،۲	۱۱،۲
	// // //	//	۵۵۰،۴۴۹	//	۱۳،۱۲	۲۲،۲۰
	// // //	//	۴۵۲	//	۱۶	۳۰،۲۸
	// // //	//	۴۸۸،۴۸۷	ابراہیم	۳۴،۳۲	۴۵،۴۳
	// // //	//	۵۰۲،۵۰۰	الحجر	۲۰،۱۶	۱۳،۸
	// // //	//	۵۰۳،۵۰۲	//	۲۵،۱۹	۱۶،۱۳
	// // //	//	۵۳۰،۵۲۶	النحل	۱۶،۴	۱۵،۷
	// // //	//	۵۵۲،۵۵۰	//	۶۹،۶۶	۵۹،۵۴
	// // //	//	۵۵۵،۵۵۴	//	۷۲،۷۱	۶۲
	// // //	//	۵۶۱،۵۶۰	//	۸۱،۷۹	۷۸،۷۴
	// // //	//	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۶	۸۳،۸۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں جو کچھ کسی کو مل رہا ہے اُسی کے دینے سے مل رہا ہے۔	دوم	۶۰۷	بنی اسرائیل	۱۸	۱۹، ۲۰
	وہی رزق دینے والا ہے	//	۶۸۲	یوسف	۳۱	-
	// // //	//	۴۵۷، ۴۵۸	الرعد	۲۶	۴۲
	// // //	//	۵۵۳	النحل	۶۹	۵۹
	// // //	//	۵۵۵، ۵۵۶	//	۷۲	۶۳
	ہر جاندار کا رزق اُس کے ذمے ہے۔	//	۲۲۳، ۲۲۴	ہود	۶	۶
	رزق کی تنگی و کشادگی اسی کے اختیار میں ہے۔	//	۶۱۱، ۶۱۲	بنی اسرائیل	۳۰	۳۰
	ہر ذی علم سے بڑا ذی علم ہے۔	//	۴۲۱، ۴۲۳	یوسف	۷۶	-
	آسمان و زمین میں جو کچھ ہے سب کو وہ جانتا ہے۔	//	۵۵۸، ۵۵۹	النحل	۷۷	۷۰، ۷۱
	آسمان و زمین کی کوئی چیز اُس سے مخفی نہیں۔	//	۴۹۰	ابراہیم	۳۸	۵۱، ۵۲
	اُس کا علم ہر چیز پر حاوی ہے۔	//	۵۷	الاعراف	۸۹	-
	// // //	//	۱۶۳	الانفال	۷۵	۵۳
	// // //	//	۲۱۸	التوبہ	۷۸	-
	// // //	//	۲۴۳	//	۱۱۵	۱۱۴
	// // //	//	۳۲۳	ہود	۵	-
	// // //	//	۴۴۷، ۴۴۸	الرعد	۸	۱۷
	// // //	//	۴۹۰	ابراہیم	۳۸	۵۱، ۵۲
	// // //	//	۵۲۳، ۵۳۴	النحل	۲۳	-
	تمام مخلوقات کے حال سے باخبر ہے۔	//	۲۶۴	بنی اسرائیل	۵۵	۶۲، ۶۳
	ہر جاندار کے رہنے اور مرنے کی جگہ سے واقف ہے۔	//	۳۲۴	ہود	۶	۶
	تمام انسانوں کے اعمال پر نظر رکھتا ہے۔	//	۹	الاعراف	۷	-
	// // //		۴۵	//	۶۹	۵۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تمام انسانوں کے اعمال پر نظر رکھتا ہے۔	دوم	۱۶۲	الانفال	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۲	التوبہ	۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	یونس	۳۶	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۹	〃	۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	〃	۶۱	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۳۷۱،۳۷۰	ہود	۱۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	〃	۱۲۳	۱۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶	النحل	۲۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۷	〃	۹۱	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۷	بنی اسرائیل	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۲	〃	۳۰	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۶۲۳	〃	۵۴	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۶۴۵	〃	۹۶	۱۰۹
	فرداً فرداً ہر متنفس کے حال پر نگاہ رکھتا ہے	〃	۴۶۱	الرعد	۳۳	۵۱،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶	〃	۴۲	-
	دلوں کے چھپے بھید تک جانتا ہے۔	〃	۱۳۷	الانفال	۲۳	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۱۴۷	〃	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳	ہود	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۶	ہود	۳۱	-
	تمام اگلی پچھلی نسلوں کا حال جانتا ہے۔	〃	۵۰۳	الحجر	۲۴، ۲۵	۱۵، ۱۶
	نافرمانوں کے کرتوتوں سے وہ غافل نہیں ہے	〃	۴۹۱	ابراہیم	۴۲	-
	اُس کی معرفت کی نشانیاں (دیکھو "آیت")					
	اُس کی ہستی کے دلائل (دیکھو "توحید اور شرک")					
	اُس کی صفاتِ عالیہ کا جامع تصور	〃	۴۳۱	الفرقان	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بڑی برکت والا۔	سوم	۲۷۰	المؤمنون	۱۴	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱	الفرقان	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۹، ۴۴۰	〃	۱۰	۱۹
	اُسی کے لیے حمد ہے۔	〃	۹	الکہف	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۸۸	النمل	۵۹	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸	〃	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸، ۴۵۹	القصص	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۷۱۹	العنکبوت	۶۳	۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۷۴۰	الروم	۱۸	-
	اُس کی تسبیح اور حمد ہونی چاہیے۔	〃	۴۶۰	الفرقان	۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۸	النمل	۸	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۷۴۰	الروم	۱۷، ۱۸	۲۲، ۲۴
	اُس کے لیے برتر صفات ہیں۔	〃	۸۸	طٰہٰ	۸	۴
	کائنات میں اُس کی صفت سب سے برتر ہے۔	〃	۷۵۰	الروم	۲۷	-
	اُس کے لیے اچھے ہی نام ہیں۔	〃	۸۸	طٰہٰ	۸	۴
	اُس کے کمالات و عجائب بے پایاں ہیں۔	〃	۵۰	الکہف	۱۰۹	۸۰
	وہ کائنات کا نور ہے۔	〃	۴۰۵	النور	۳۵	۶۱، ۶۲
	اُس کے نور کائنات ہونے کی تشریح	〃	۴۰۶	〃	۳۵	۶۱، ۶۲
	〃 〃 〃	〃	۴۷، ۴۸	〃	۳۶	۶۵
	وہ کسی کا محتاج نہیں۔	〃	۲۴۸	الحج	۶۴	۱۱۲
	〃 〃 〃	〃	۶۷۷	العنکبوت	۶	۸
	وہی باقی رہنے والا ہے۔	〃	۱۰۷	طٰہٰ	۷۳	-
	وہ زندہ ہے مرنے والا نہیں۔	〃	۴۶۰	الفرقان	۵۸	-
	اُس کے سوا سب ہلاک ہونے والے ہیں	〃	۶۷۰	القصص	۸۸	۱۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ سب سے برتر ہے۔	سوم	۱۲۸	طٰہٰ	۱۱۴	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳	المؤمنون	۱۱۶	۱۰۳
	وہ اپنی ذات میں آپ محمود ہے خواہ کوئی اُس کی حمد کرے یا نہ کرے۔	〃	۲۴۸	الحج	۶۴	۱۱۲
	اُس کو بھول لاحق نہیں ہوتی۔	〃	۷۶	مریم	۶۴	-
	〃 〃 〃	〃	۹۸	طٰہٰ	۵۲	۲۵
	اسی کی بارگاہ رجوع کرنے کے لائق ہے۔	〃	۴۶۷،۴۶۸	الفرقان	۷۱	۸۸
	رحم فرمانے والا (ذوالرحمۃ)	〃	۳۳	الکہف	۵۸	-
	مغفرت فرمانے والا	〃	۵۰۳	الشعراء	۸۲	۵۹
	بندوں پر بڑا فضل فرمانے والا۔	〃	۶۰۱	النمل	۷۳	۹۰
	وہ مضطر کی دُعا سنتا اور اُس کا جواب دیتا ہے	〃	۵۹۱	〃	۶۲	۷۶
	زمین و آسمان کی ہر چیز اُس کی تسبیح کر رہی ہے	〃	۴۱۲	النور	۴۱	۷۴
	کائنات کی ہر چیز اُس کے آگے سربسجود ہے۔	〃	۲۱۱	الحج	۱۸	۳۰،۳۱
	وہ اپنے وعدوں کی خلاف ورزی نہیں کرتا۔	〃	۷۳۱	الروم	۶	-
	وہی مدد کا سہارا ہے۔	〃	۱۹۳	الانبیاء	۱۱۲	-
	اُسی پر بھروسہ کرنا چاہیے۔	〃	۱۹	الکہف	۲۲	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	الفرقان	۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳	النمل	۷۹	-
	بہترین حامی و مددگار	〃	۲۵۵	الحج	۷۸	-
	اُس کے سوا کوئی معبود نہیں۔	〃	۵۰	الکہف	۱۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۸۷،۸۸	طٰہٰ	۸	۴
	〃 〃 〃	〃	۸۹	〃	۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۱	〃	۹۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے سوا کوئی معبود نہیں۔	سوم	۱۹۲	الانبیاء	۱۰۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵	الحج	۳۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷	〃	۵۲	۹۹، ۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۷	المومنون	۳۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳	〃	۱۱۶	۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۰	النمل	۲۶	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۵۸، ۲۵۹	القصص	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷۰	〃	۸۸	-
	اُس کے سوا کسی اور کو معبود پکارنا بے جا بات ہے۔	〃	۱۳	الکہف	۱۴	-
	وہی عبادت کا مستحق ہے۔	〃	۷۶، ۷۷	مریم	۶۵	۴۰، ۴۱
	〃 〃 〃	〃	۷۹	〃	۸۱، ۸۲	۴۹، ۵۰
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴، ۱۸۵	الانبیاء	۹۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶، ۲۸۷	المومنون	۶۰	۵۴
	وہ اس سے بالاتر ہے کہ کوئی اُس کا شریک ہو۔	〃	۷۶۰	الروم	۴۰	-
	خدائی میں کوئی اُس کا شریک نہیں۔	〃	۲۹۷	المومنون	۹۱	۸۵
	بادشاہی میں کوئی اُس کا شریک نہیں۔	〃	۴۳۳	الفرقان	۲	۷
	وہ اپنی حکومت میں کسی کو شریک نہیں کرتا۔	〃	۲۱	الکہف	۲۶	-
	اُس کا کوئی بیٹا نہیں۔	〃	۹	〃	۴، ۵	۲۰۳
	〃 〃 〃	〃	۶۷	مریم	۳۵	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹۷	المومنون	۹۱	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۳۳	الفرقان	۲	۵، ۶
	اُس کے لیے اولاد تجویز کرنا سخت حماقت اور جہالت ہے۔	〃	۴۲۲، ۴۲۳	〃	۲	۵، ۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے سوا دوسروں کو کارساز ٹھہرانے والے جہنمی اور کافر ہیں	سوم	۴۸	الکہف	۱۰۲	۷۴،۷۵
	اُس کی وحدانیت کے دلائل (دیکھو "توحید") کائنات اور اُس کی تمام چیزوں کا خالق۔	//	۸۷	طٰہٰ	۵، ۶	۲
	// // //	//	۹۶،۹۷	//	۵۰	۲۲،۲۳
	// // //	//	۱۵۱	الانبیاء	۱۷	۱۵
	// // //	//	۱۵۵،۱۵۷	//	۳۰،۳۳	۲۸،۳۵
	// // //	//	۱۶۱	//	۴۴	۴۵،۴۶
	// // //	//	۴۳۳	الفرقان	۲	۸
	// // //	//	۴۶۰	//	۵۹	۷۲
	// // //	//	۵۸۹	النمل	۶۰	۷۳
	// // //	//	۷۱۸	العنکبوت	۶۱	۱۰۰
	اُس نے زمین اور آسمان کو حق کے ساتھ پیدا کیا ہے۔	//	۷۳۱،۷۳۲	الروم	۸	۵، ۷
	اُس نے بلا شرکت غیرے تخلیق کا کام کیا ہے۔	//	۳۰	الکہف	۵۱	۴۹
	وہ جو کچھ چاہتا ہے پیدا کرتا ہے۔	//	۶۵۷	القصص	۶۸	۹۰
	وہی تمام جانداروں کا خالق ہے۔	//	۴۱۳	النور	۴۵	-
	زندگی بخشنے والا۔	//	۱۵۶	الانبیاء	۳۰	۲۹
	اُس کے سوا کسی میں طاقت نہیں کہ وہ بے جان مادے میں جان ڈالے۔	//	۱۵۳	//	۲۱	۲۱
	وہ بے جان مادے کو زندگی بخشتا ہے اور جاندار میں سے بے جان کو نکالتا ہے۔	//	۷۴۲	الروم	۱۹	۲۵
	وہی انسان کا خالق ہے۔	//	۲۶	الکہف	۳۷	۲۹
	// // //	//	۴۵۸	الفرقان	۵۴	۶۹
	// // //	//	۵۳۳	الشعراء	۱۸۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہی انسان کا خالق ہے۔	سوم	۷۶۰	الروم	۴۰	۶۱
	اُسی نے انسان کو حواس اور شعور کی طاقتیں دی ہیں۔	//	۲۹۴	المومنون	۷۸	۷۴
	اُسی نے خلق کی ابتدا کی اور وہی اُس کا اعادہ کرتا ہے۔	//	۵۹۳/۵۹۴	النمل	۶۴	۸۰
	// // //	//	۶۸۸	العنکبوت	۱۹	۲۱،۲۲
	// // //	//	۶۸۹	//	۱۹	۲۱،۲۲
	// // //	//	۷۵۰	الروم	۲۷	۳۸
	وہ مردوں کو زندہ کرتا ہے۔	//	۲۰۳	الحج	۶	-
	وہی آسمان اور زمین کی پوشیدہ چیزوں کا نکالنے والا ہے۔	//	۵۵۹	النمل	۱۰	۱۲
	اُس کے سوا آسمانوں اور زمین کی مخلوق کی خبر گیری کرنے والا کوئی نہیں۔	//	۲۱	الکہف	۲۶	-
	وہ اپنی مخلوق کے حالات و ضروریات و مصالح سے باخبر ہے۔	//	۲۴۸	الحج	۶۵	۱۱۳
	ہر جاندار کا رزق اُسی کے ذمہ ہے۔	//	۷۱۷	العنکبوت	۶۰	۹۹
	وہی رزق دینے والا ہے۔	//	۱۳۹	طٰہٰ	۱۳۲	۱۱۵
	// // //	//	۵۰۲	الشعراء	۷۹	-
	// // //	//	۵۹۳	النمل	۶۴	۸۱
	// // //	//	۷۶۰	الروم	۴۰	۶۲
	اُسی سے رزق مانگنا چاہیے۔	//	۶۸۷	العنکبوت	۱۷	-
	اُسی کا شکر ادا کرنا چاہیے۔	//	۶۸۷	//	۱۷	-
	بندے کے لیے وہی سر و سامان مہیا کرتا ہے۔	//	۱۴	الکہف	۱۶	۱۱
	رزق کی تنگی و کشادگی اُسی کے اختیار میں ہے۔	//	۶۶۴	القصص	۸۲	۱۰۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رزق کی تنگی وکشادگی اسی کے اختیار میں ہے۔	سوم	۷۱۸،۷۱۹	العنکبوت	۶۲	-
	〃 〃 〃	〃	۷۱۹	〃	۶۲	-
	〃 〃 〃	〃	۷۵۷	الروم	۳۷	-
	بیماریوں میں وہی شفا دینے والا ہے۔	〃	۵۰۲	الشعراء	۸۰	۵۸
	کائنات اور اُس کی ہر چیز کا رب اور مالک	〃	۷۶	مریم	۶۵	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۸۷	طٰہٰ	۶	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۲	الانبیاء	۱۹	۱۸،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷،۲۴۸	الحج	۶۴	۱۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷	النور	۶۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۴	الشعراء	۲۴	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸	النحل	۹۱	۱۱۰
	مشرق ومغرب کا رب۔	〃	۴۸۵	الشعراء	۲۸	۲۳
	اُس کے سوا کوئی رب نہیں۔	〃	۲۶	الکہف	۳۸	-
	وہ حقیقی بادشاہ ہے۔	〃	۱۲۸	طٰہٰ	۱۱۴	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳	المومنون	۱۱۶	۱۰۳
	وہی کائنات کا حقیقی حکمران ہے۔	〃	۲۴۷	الحج	۶۲	۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲	النور	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۲	الفرقان	۲	۵
	کائنات کے تخت سلطنت کا مالک	〃	۱۵۳	الانبیاء	۲۲	۲۳
	عرش عظیم کا مالک۔	〃	۲۹۵	المومنون	۸۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۰	النمل	۲۶	۳۵
	اُس کے عرش پر مستوی ہونے کا مفہوم	〃	۴۶۰	الفرقان	۵۹	۷۲
	آسمان کا مالک۔	〃	۲۹۵	المومنون	۸۶،۸۷	۷۹،۸۰
	ہر چیز کے خزانوں کا مالک۔	〃	۷۶	مریم	۶۵	۴۰،۴۱
	ہر چیز پر نگران۔	〃	۲۱۱	الحج	۱۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہر چیز پر اقتدار رکھنے والا۔	سوم	۲۹۵	المومنون	۸۸	۸۱
	ہر چیز کی تقدیر مقرر کرنے والا۔	〃	۴۳۳	الفرقان	۲	۸
	رات سے دن اور دن سے رات نکالنے والا۔	〃	۲۴۶	الحج	۶۱	۱۶۰، ۱۰۸
	فرمانروائی اُسی کی ہے اور اُسی کے لیے ہے۔	〃	۶۷۰	القصص	۸۸	۱۱۲
	کائنات کی ساری مخلوق اُسی کی مملوک ہے۔	〃	۷۵۰	الرّوم	۲۶	۲۱
	سب اُس کے تابع فرمان ہیں۔	〃	۷۵۰	〃	۲۶	-
	اول اور آخر تمام اختیار اُسی کے ہاتھ میں ہیں۔	〃	۲۷	الکہف	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۶۵۸	القصص	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۷۳۰	الروم	۴	۳، ۲
	〃 〃 〃	〃	۷۳۱	〃	۴	۳، ۲
	تمام معاملات کا انجام کار اُسی کے ہاتھ میں ہے۔	〃	۲۳۴	الحج	۴۱	۸۶
	تمام معاملات فیصلے کے لیے اُسی کی طرف رجوع ہوتے ہیں۔	〃	۲۵۲	〃	۷۶	۱۲۶
	وہ محض خیالی معبود نہیں بلکہ فاعل مختار ہے۔	〃	۲۰۲	〃	۶، ۵	۸، ۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۳	〃	۶، ۵	۸، ۷
	اُس کے فرامین بدلنے کا کسی کو حق نہیں۔	〃	۲۱	الکہف	۲۷	۲۷
	وہ کسی کے سامنے جواب دہ نہیں اور سب اُس کے سامنے جواب دہ ہیں۔	〃	۱۵۴	الانبیاء	۲۳	-
	جسے وہ ذلیل کرے اُسے کوئی عزت دینے والا نہیں۔	〃	۲۱۲، ۲۱۱	الحج	۱۸	۳۴، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲	〃	۱۸	۳۴، ۳۵
	اُس سے بھاگ کر کوئی پناہ نہیں پا سکتا۔	〃	۲۱	الکہف	۲۷	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۶۷۹	العنکبوت	۸	۱۱، ۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس سے بھاگ کر کوئی پناہ نہیں پا سکتا۔	سوم	۶۹۰	العنکبوت	۲۲	۲۵
	اُس کے مقابلے میں کوئی پناہ دے نہیں سکتا اور جو اس کی پناہ میں ہو اُس کا کوئی کچھ بگاڑ نہیں سکتا۔	″	۶۹۶	المومنون	۸۸	-
	اُس کی پکڑ سے کوئی بچا نہیں سکتا۔	″	۱۶۰	الانبیاء	۴۲	۴۳
	اُس کی گرفت سے کوئی باہر نہیں ہے۔	″	۳۳	الکہف	۵۸	۵۵
	اُس کے مقابلے میں کسی کی کوئی تدبیر نہیں چل سکتی۔	″	۶۷۳	العنکبوت	موضوع اور مضمون	-
	اُس کے مقابلے میں کوئی کسی کی مدد نہیں کر سکتا۔	″	۶۹۰	″	۲۲	
	زندگی اور موت اُس کے اختیار میں ہے۔	″	۲۴۸	الحج	۶۶	-
	″ ″ ″	″	۲۹۴	المومنون	۸۰	-
	″ ″ ″	″	۵۰۲	الشعراء	۸۱	-
	″ ″ ″	″	۷۶۰	الروم	۴۰	۶۲،۶۱
	فتح و کامرانی اُسی کے بخشنے سے حاصل ہوتی ہے۔	″	۷۳۱	″	۵	۳
	وہ غیر محسوس طریقوں سے اپنی مشیت پوری کرتا ہے۔	″	۸،۷	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۲۴۸	الحج	۶۵	۱۱۳
	وہ جو چاہتا ہے کرتا ہے۔	″	۲۰۹	الحج	۱۴	۲۱
	″ ″ ″	″	۲۱۲	″	۱۸	۲۵
	اُس کے کام کرنے کا انداز نرالا ہے۔	″	۸۶،۸۵	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	جب تک وہ نہ چاہے کسی کے لیے کچھ نہیں ہو سکتا۔	″	۲۱،۲۰	الکہف	۲۴	۲۴
	″ ″ ″	″	۲۷	″	۳۹	۴۰
	وہ جس چیز کا حکم دیتا ہے وہ ہو کر رہتی ہے۔	″	۶۷	مریم	۳۵	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ ہی آسمان سے پانی برساتا ہے۔	سوم	۴۵۵	الفرقان	۴۸	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹	النمل	۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۷۱۹	العنکبوت	۶۳	۱۰۱
	وہی ہواؤں کو گردش دیتا ہے۔	〃	۴۵۵	الفرقان	۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۳	النمل	۶۴	۸۱
	اُس نے زمین کی چیزیں انسان کے لیے مسخر کی ہیں۔	〃	۲۴۸	الحج	۶۵	-
	اُس نے انسان کو زمین میں اختیارات دیے ہیں۔	〃	۵۹۱	النمل	۶۲	۷۷
	اُسی نے انسان کو زمین میں پھیلایا ہے۔	〃	۲۹۴	المومنون	۷۹	-
	وہی آسمان کو تھامے ہوئے ہے۔	〃	۲۴۸	الحج	۶۵	۱۱۳
	سورج اور چاند کو اُسی نے مسخر کیا ہے۔	〃	۷۱۸	العنکبوت	۶۱	۱۰۰
	گردش لیل و نہار اُسی کے قبضۂ قدرت میں ہے۔	〃	۲۹۴، ۲۹۵	المومنون	۸۰	۷۵، ۷۶
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳	النور	۴۴	-
	وہی روشنی اور سایہ لاتا ہے۔	〃	۴۵۳	الفرقان	۴۵	۵۸
	اُسی نے رات سونے کے لیے اور دن کاروبار کے لیے بنایا ہے۔	〃	۴۵۴، ۴۵۵	〃	۴۶	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۶۵۹	القصص	۷۳	-
	اُسی نے زمین کو جائے قرار بنایا ہے۔	〃	۵۹۰	النمل	۶۱	۷۴
	وہی زمین سے درخت اُگاتا ہے۔	〃	۵۸۹	〃	۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۷۱۹	العنکبوت	۶۳	۱۰۱
	اُسی نے زمین میں دریا جاری کیے۔	〃	۵۹۰	النمل	۶۱	-
	اُسی کے حکم سے کشتیاں چلتی ہیں۔	〃	۲۴۸	الحج	۶۵	-
	اُسی نے میٹھے اور کھاری پانیوں کے درمیان					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پردے حائل کر دیے ہیں۔	سوم	۴۵۷	الفرقان	۵۳	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۵۹۲،۵۹۰	النمل	۶۱	۷۵
	وہ ہر چیز پر قادر ہے۔	〃	۲۸	الکہف	۴۵	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۰۳	الحج	۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۵،۳۰۳	〃	۷	۹
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳	النور	۴۵	-
	〃 〃 〃	〃	۶۸۹	العنکبوت	۲۰	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۷۶۴	الروم	۵۰	-
	اُس کی قدرت سے کوئی چیز بعید نہیں۔	〃	۱۲،۱۱	الکہف	۹، ۱۰	۶، ۸
	〃 〃 〃	〃	۲۰،۱۹	〃	۲۲	۲۲،۲۳
	اُس کے لیے کوئی بات ناممکن نہیں۔	〃	۲۰،۱۹	〃	۲۲	۲۲،۲۳
	آسمان اور زمین کی ہر چیز اُس کے دفتر میں محفوظ ہے۔	〃	۶۰۲	النمل	۷۵	۹۲
	آسمان اور زمین کی کوئی چیز اُس سے مخفی نہیں۔	〃	۸۷	طٰہٰ	۷	۳
	آسمان اور زمین میں جو کچھ ہے وہ سب کو جانتا ہے۔	〃	۲۵۰،۲۴۹	الحج	۷۰	۱۱۹
	وہ کائنات کے سارے بھید جانتا ہے۔	〃	۴۳۵	الفرقان	۶	۱۲،۱۳
	وہ سب کچھ سنتا اور دیکھتا ہے۔	〃	۲۱	الکہف	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۹۵	طٰہٰ	۴۶	-
	وہ آسمان اور زمین کی ہر بات سُنتا اور جانتا ہے۔	〃	۱۴۷	الانبیاء	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۷۱۳	العنکبوت	۵۲	-
	وہ ہر مخفی اور ظاہر کو جانتا ہے۔	〃	۱۹۲	الانبیاء	۱۱۰	۱۰۲
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲	الحج	۷۶	۱۲۵،۱۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ ہر مخفی اور ظاہر کو جانتا ہے۔	سوم	۵۷۰	النمل	۲۵	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷،۶۱۸	القصص	۹	۱۲
	وہ دلوں کے چھپے بھید تک جانتا ہے۔	〃	۶۰۲	النمل	۷۴،۷۵	۹۱،۹۲
	وہ لوگوں کی نیتوں تک سے واقف ہے۔	〃	۶۸۲	العنکبوت	۱۰،۱۱	۱۶
	وہ اُن حقیقتوں کو جانتا ہے جن کو انسان نہیں جانتا۔	〃	۳۷۰	النور	۱۹	۱۷
	وہ ہر چیز کا علم رکھتا ہے۔	〃	۴۰۸	〃	۳۵	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	〃	۳۵	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷	〃	۶۴	-
	〃 〃 〃	〃	۷۱۹	العنکبوت	۶۲	-
	اُس کا علم ہر چیز پر حاوی ہے۔	〃	۱۲۱	طٰہٰ	۹۸	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۵	الانبیاء	۲۸	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۶	〃	۸۱	-
	غیب کا علم اُسی کو ہے دوسرا کوئی عالم الغیب نہیں۔	〃	۱۹	الکہف	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۶	طٰہٰ	۱۱۰	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	المومنون	۸۴،۸۷	۷۸،۸۰
	لوگ جو کچھ بھی کرتے ہیں وہ اُس سے باخبر ہے۔	〃	۳۸۳	النور	۳۰	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲	〃	۴۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶	〃	۵۳	۸۲
	وہ تمام انسانوں کے اعمال پر نظر رکھتا ہے۔	〃	۲۴۹	الحج	۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸	النمل	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۷۰۳	العنکبوت	۴۵	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ تمام انسانوں کے اعمال پر نظر رکھتا ہے۔	سوم	۷۰۸	النمل	۴۵	-
	وہ صرف پیدا ہی نہیں کرتا بلکہ ہدایت بھی کرتا ہے۔	〃	۹۶،۹۷	طٰہٰ	۵۰	۲۲،۲۳
	وہی صحیح رہنمائی کرنے والا ہے۔	〃	۵۰۲	الشعراء	۷۸	۵۷
	ہدایت اور نصرت کے لیے وہی کافی ہے۔	〃	۴۴۸	الفرقان	۳۱	۴۳
	جسے وہ ہدایت دے وہی ہدایت پانے والا ہے اور جسے بھٹکا دے اُسے کوئی	〃	۱۳،۱۵	الکہف	۱۳،۱۷	۱۰،۱۲
	ہدایت نہیں دے سکتا۔ (مزید دیکھو "تقدیر")	〃	۴۱۲	النور	۴۰	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۷۵۱	الروم	۲۹	۴۱
	وہ کس طرح اہل حق کی ہدایت و نصرت کرتا ہے	〃	۴۴۸	الفرقان	۳۱	۴۳
	وہ اہل حق کے ساتھ ہوتا ہے۔	〃	۹۵	طٰہٰ	۴۶	-
	وہ نیکو کاروں کے ساتھ ہے۔	〃	۷۲۱	العنکبوت	۶۹	۱۰۷
	وہ دنیا کی ہر چیز کی رہنمائی کرتا ہے۔	〃	۵۹۱،۵۹۲	النمل	۶۲،۶۳	۷۶،۷۹
	مومنوں کا مولیٰ	〃	۲۵۵	الحج	۷۸	-
	اُس کی بندگی کرنے والا نامراد نہیں ہو سکتا۔	〃	۲۴۷	〃	۶۲	۱۰۹
	اُس کی بندگی سے منہ موڑنے والا فلاح نہیں پا سکتا۔	〃	۲۴۷	〃	۶۲	۱۰۹
	نافرمان لوگ اُس کی پکڑ سے نہیں بچ سکتے۔	〃	۶۷۶	العنکبوت	۴	۴،۵
	جس پر اُس کا غضب نازل ہو وہ گر کر رہتا ہے۔	〃	۱۱۲	طٰہٰ	۸۱	-
	وہ کافروں کو پسند نہیں کرتا۔	〃	۷۶۲	العنکبوت	-	-
	وہ مفسدوں کو پسند نہیں کرتا۔	〃	۲۶۱،۲۶۲	القصص	۷۷	-
	وہ خائن اور کافر نعمت کو پسند نہیں کرتا۔	〃	۲۳۱	الحج	۳۸	۷۷
	وہ دنیوی خوشحالی پر اترانے والوں کو پسند نہیں کرتا۔	〃	۶۶۱	القصص	۷۶	-
	انسان اُس کے سامنے جواب دہ ہے۔	〃	۶۸	مریم	۳۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان اُس کے سامنے جواب دہ ہے۔	سوم	۱۵۴	الانبیاء	۲۳	-
	اُس کی طرف سب کو پلٹ کر جانا ہے۔	〃	۱۵۸	〃	۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲	النور	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۶۵۹	القصص	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷۰	〃	۸۸	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷۹	العنکبوت	۸	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۶۸۹	〃	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۷۱۶	〃	۵۷	۹۵
	تمام انسان اُس کے حضور پیش ہونے والے ہیں	〃	۲۸، ۲۹	الکہف	۴۸	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰	الانبیاء	۱۱، ۱۳	۱۳، ۱۴
	آخر کار وہی زمین اور اُس کی ساری چیزوں کا وارث ہوگا۔	〃	۶۸، ۶۹	مریم	۴۰	۲۵
	بندوں کے اعمال اور نیتوں کا حساب اُس کے ذمے ہے۔	〃	۵۱۲، ۵۱۴	الشعراء	۱۱۲، ۱۱۳	۸۲
	وہ ہر انسان کا مکمل ریکارڈ تیار کر رہا ہے۔	〃	۲۹	الکہف	۴۹	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۹۸	طٰہٰ	۵۹	۲۵
	بندوں کے گناہوں سے اُسی کا باخبر ہونا کافی ہے۔	〃	۴۶۰	الفرقان	۵۸	-
	اُس کے حساب لیتے کچھ دیر نہیں لگتی۔	〃	۴۱۰	النور	۳۹	۷۱
	قیامت کے روز حقیقی بادشاہی صرف اُسی کی ہوگی۔	〃	۴۴۶، ۴۴۷	الفرقان	۲۶	۳۹
	اُسے عذاب دینے اور معاف کرنے کے پورے اختیارات ہیں۔	〃	۶۸۹	العنکبوت	۲۱	-
	وہ کسی پر ظلم نہیں کرتا۔	〃	۲۹	الکہف	۴۹	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۲۰۷	الحج	۱۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ کسی پر ظلم نہیں کرتا۔	سوم	۵۳۹،۵۴۰	الشعراء	۲۰۹	۱۲۹
	〃 〃 〃	〃	۷۰۱	العنکبوت	۴۰	۷۲
	〃 〃 〃	〃	۷۳۵	الروم	۹	۱۲
	وہ چھوٹی چھوٹی باتوں پر گرفت کرنے والا نہیں۔	〃	۲۴۶	الحج	۵۹	۱۰۳
	اُس کی ہستی کے دلائل کے لیے دیکھو "توحید اور شرک")					
	اللہ کے اسمائے گرامی قرآن مجید میں یونہی بیان نہیں کر دیے گئے بلکہ سیاق و سباق سے اُن کا گہرا تعلق ہے۔	〃	۱۱	لقمٰن	۹	۱۱
		〃	۱۴	〃	۱۲	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۳،۲۴	〃	۲۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۳۹	السجدہ	۶	۱۱،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۶۸،۶۹	الاحزاب	۲	۳
	〃 〃 〃	〃	۷۱	〃	۵	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۹۴	〃	۳۴	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳	〃	۴۰	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۱۱۷،۱۱۸	〃	۵۱	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۱۲۲،۱۲۳	〃	۵۴،۵۵	۱۰۱،۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۱۳۱	〃	۷۳	۱۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۳۷	〃	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴	سبا	۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۱۷۵،۱۷۶	〃	۶	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۰۰	〃	۲۳	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱،۲۰۲	〃	۲۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۲۱۹	فاطر	۲	۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷،۲۲۸	〃	۱۵	۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کے اسمائے گرامی قرآن مجید میں یونہی بیان نہیں کر دیے گئے بلکہ سیاق وسباق سے اُن کا گہرا تعلق ہے۔	چہارم	۲۳۲	فاطر	۲۸	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۲۳۳	〃	۳۱	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	〃	۴۱	۷۰
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	الزمر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۷، ۳۵۸	〃	۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	〃	۵	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۹۱، ۳۹۲	المؤمن	۱، ۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۶	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱	〃	۵۲، ۵۴	۷۱، ۷۳
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸، ۴۷۹	الشوریٰ	۳، ۴	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲، ۴۸۳	〃	۸، ۹	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲	〃	۲۳	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶	〃	۵۱	۸۲
	〃 〃 〃	〃	۵۶۰	الدخان	۶	۵
	اللہ کے اسمائے گرامی۔	〃	۵۷۹	الجاثیہ	۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	الاحقاف	۸	۱۱
	مومنوں اور کافروں سب کا رب۔	〃	۴۹۵	الشوریٰ	۱۵	-
	سب سے بالا و برتر ہے۔	〃	۵۵۱	الزخرف	۸۵	-
	بڑی برکت والا۔	〃	۴۲۴	المؤمن	۶۴	-
	توبہ قبول کرنے والا۔	〃	۳۹۱، ۳۹۲	〃	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	الشوریٰ	۲۵	-
	گناہ معاف کرنے والا۔	〃	۳۹۱، ۳۹۲	المؤمن	۱، ۳	۱
	بہت درگزر کرنے والا۔	〃	۲۳۳	فاطر	۳۰	۵۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بہت درگذر کرنے والا۔	چہارم	۴۶۳	حٰمٓ السجدہ	۴۳	۴۵۳
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲	الشوریٰ	۲۳	۱۴۲
	سخت سزا دینے والا۔	〃	۳۹۲،۳۹۱	المؤمن	۱،۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۰۲	〃	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳	حٰمٓ السجدہ	۴۳	-
	بھلائی کی قدر کرنے والا۔	〃	۲۳۳	فاطر	۳۰	۵۲،
	بڑا فضل فرمانے والا۔	〃	۳۹۱	المؤمن	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲	〃	۶۱	۸۵،
	کھلی اور چھپی ہر بات کا جاننے والا۔	〃	۲۷۱	یٰسٓ	۷۶	۶۳
	عزت کا مالک۔	〃	۳۱۴	الصّٰفّٰت	۱۸۰	-
	اُن سب باتوں سے پاک جو مشرکین اُس کی طرف منسوب کرتے ہیں۔	〃	۳۱۴	〃	۱۸۰	-
	حق بات ہی کہنے والا۔	〃	۳۴۹	صٓ	۸۴	-
	اللہ ہی حق ہے۔	〃	۲۴	لقمٰن	۳۰	۵۲
	انتقام لینے والا۔	〃	۳۷۳	الزمر	۳۷	۵۶
	اصل اور حقیقی زندگی اُسی کی ہے۔	〃	۴۲۵،۴۲۴	المؤمن	۶۵	۹۲
	وہ ہر عیب اور نقص اور کمزوری سے پاک ہے	〃	۳۱۴	الصّٰفّٰت	۱۸۰	-
	کائنات میں بڑائی اُسی کے لیے ہے۔	〃	۵۹۴	الجاثیہ	۳۷	-
	اُسی کے لیے حمد ہے۔	〃	۱۷۳	سبا	۱	۲،۱
	〃 〃 〃	〃	۲۱۸	فاطر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	الصّٰفّٰت	۱۸۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۵	الزمر	۷۵	۸۵
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	المؤمن	۶۵	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۵۹۴	الجاثیہ	۳۶	-
	وہ خود محمود ہے خواہ کوئی اس کی حمد کرے یا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نہ کرے۔	چہارم	۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲	〃	۲۶	۴۷
	اُسی نے آسمانوں اور زمین کو تھام رکھا ہے۔	〃	۲۳۹،۲۴۰	فاطر	۴۱	۶۹
	وہی رات کو دن میں اور دن کو رات میں تبدیل کرتا ہے۔	〃	۳۲	السجدہ	موضوع اور مبحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۶	فاطر	۱۳	۳۰، ۳۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	الزمر	۵	-
	ساری کائنات کا خالق۔	〃	۳۷۷	〃	۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲،۴۲۳	المؤمن	۶۲	۸۶، ۸۷
	〃 〃 〃	〃	۴۳۲،۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۹، ۱۲	۱۱، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	〃	۳۷	۴۲، ۴۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	الجاثیہ	۲۲	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰	الاحقاف	۳۳	-
	کائنات کا مالک اور پروردگار۔	〃	۴۲۴	المؤمن	۶۵	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۵۶۰،۵۶۱	الدخان	۷	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۹۴	الجاثیہ	۳۶، ۳۷	-
	عرش کا مالک ہے۔	〃	۳۹۸،۳۹۹	المومن	۱۵	۲۳، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱	الزخرف	۸۲	-
	اُس کا عرش پر جلوہ نما ہونا۔	〃	۳۸	السجدہ	۴	۷
	تمام چیزوں کا خالق۔	〃	۱۱، ۱۲	لقمٰن	۹، ۱۱	۱۲، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۷، ۳۸	السجدہ	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	یٰس	۷۱	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	الزمر	۵	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷	〃	۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	〃	۶۲	۷۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تمام چیزوں کا خالق۔	چہارم	۴۲۲،۴۲۳	المؤمن	۶۳	۸۶،
	اُس نے جو چیز بنائی خوب ہی بنائی۔	//	۳۹	السجدہ	۷	۱۳
	انسان کا خالق	//	۲۱۹	فاطر	۳	-
	// // //	//	۴۲۳،۴۲۴	المؤمن	۶۴	۸۹،۱،۹
	اُس کی شان کلامی۔	//	۲۳۱،۲۳۲	فاطر	۲۷، ۲۸	۴۸
	// // //	//	۲۷۳	یٰس	۷۹	-
	// // //	//	۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۱۲	۱۶
	اُس نے آسمان وزمین کو برحق پیدا کیا۔	//	۲۲	لقمٰن	۲۵	۴۴، ۴۵، ۴
	// // //	//	۳۲۱،۳۲۲	صٓ	۲۷	۲۹
	// // //	//	۳۵۷،۳۵۹	الزمر	۵	۱۰
	// // //	//	۵۷۰	الدخان	۳۹	۳۴
	// // //	//	۵۸۷،۵۸۸	الجاثیہ	۲۲	۲۸
	کائنات کو اُس نے برحق اور ایک مدتِ خاص کے لیے پیدا کیا ہے۔	//	۶۰۰	الاحقاف	۳	۲
	وہ اس کا محتاج نہیں ہے کہ لوگ اُس کو خدا مانیں۔	//	۳۶۰،۳۶۱	الزمر	۷	۱۹، ۲۰
	سب اُس کے محتاج ہیں وہ کسی کا محتاج نہیں۔	//	۲۲۷	فاطر	۱۵	۳۶، ۳۷
	کائنات میں کوئی قوت اُسے عاجز کرنے والی نہیں۔	//	۲۴۱	//	۴۴	-
	// // //	//	۳۷۸،۳۷۹	الزمر	۵۱	-
	کائنات کی کوئی چیز اُس کے مشابہ نہیں۔	//	۴۸۵	الشوریٰ	۱۱	۱۷
	کائنات کی ہر چیز کی کنجیاں اُسی کے پاس ہیں۔	//	۳۸۱	الزمر	۶۳	-
	// // //	//	۴۸۵،۴۸۶	الشوریٰ	۱۲	-
	ہر چیز کے خزانوں کا مالک۔	//	۳۸۱	الزمر	۶۳	۷۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہر چیز کے خزانوں کا مالک۔	چہارم	۴۸۵، ۴۸۶	الشوریٰ	۱۲	-
	آسمانوں اور زمین اور ان کی ہر چیز اور سارے مشرقوں کا مالک۔	//	۲۷۹	الصّٰفّٰت	۵	۳، ۴
	پوری کائنات اُس کے دستِ قدرت میں ہے	//	۲۸۲	الزمر	۶۷	۷۶
	وہی ساری کائنات کا مالک و منتظم اور فرمانروا ہے۔	//	۲۲	لقمٰن	۲۶	۴۶
	// // //	//	۱۷۲	سبا	۱	۱
	// // //	//	۲۱۸	فاطر	۱	۱
	// // //	//	۲۷۸، ۲۷۹	الصّٰفّٰت	۵	-
	// // //	//	۳۴۶	صٓ	۶۶	-
	// // //	//	۲۵۹، ۲۶۰	الزمر	۶	۱۵
	// // //	//	۲۷۶	//	۴۴	-
	// // //	//	۴۷۸	الشوریٰ	۳	۲
	// // //	//	۵۱۷	//	۵۳	-
	// // //	//	۵۵۱	الزخرف	۸۲	-
	// // //	//	۵۶۰، ۵۶۱	الدخان	۷	۶
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھو "کائنات")	//	۵۹۴	الجاثیہ	۳۶	-
	وہی پوری نوعِ انسانی کا مالک اور رب ہے۔	//	۳۰۴، ۳۰۵	الصّٰفّٰت	۱۲۶	-
	// // //	//	۴۶۴	المؤمن	۶۴، ۶۵	۹۲، ۹۴
	// // //	//	۴۹۲، ۴۹۴	الشوریٰ	۱۴	۲۳، ۲۴
	// // //	//	۵۶۱	الدخان	۸	۹
	بندوں کی یہ طاقت نہیں کہ اُسے عاجز کر سکیں	//	۵۰۵	الشوریٰ	۳۱	-
	ہر چیز پر قادر	//	۸۴	الاحزاب	۲۷	-
		//	۲۱۸	فاطر	۱	-
		//	۲۷۳	یٰس	۸۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہر چیز پر قادر	چہارم	۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۳۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲	الشوریٰ	۹	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۱۵	〃	۵۰	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰	الاحقاف	۳۳	-
	ہر چیز پر نگران	〃	۱۱۸،۱۱۹	الاحزاب	۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۴	سبا	۲۱	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲	〃	۴۷	۲۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	الزمر	۶۲	۳۸۱
	سارے معاملات کا آخری فیصلہ اُسی کے ہاتھ میں ہے۔	〃	۲۱	لقمٰن	۲۲	-
	تمام چیزوں کے اختیارات اُس کے ہاتھ میں ہیں۔	〃	۲۳،۲۴	〃	۲۹	۵۰،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۲۱۸،۲۱۹	فاطر	۱، ۲،	۲، ۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	یٰس	۸۱، ۸۳	-
	زندگی اور موت اُس کے اختیار میں ہے۔	〃	۳۷۵	الزمر	۴۲	۶۰، ۶۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵، ۴۲۶	المؤمن	۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲	الشوریٰ	۹	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱	الدخان	۸	۸
	〃 〃 〃	〃	۵۹۱	الجاثیہ	۲۶	۳۷
	وہ سب پر غالب ہے۔	〃	۲۱۹	فاطر	۲	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۹۱	المؤمن	۲	-
	کائنات کی کوئی طاقت اُس کے فیصلوں کو نافذ ہونے سے نہیں روک سکتی۔	〃	۱۱	لقمٰن	۹	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۹	السجدہ	۶	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۱۹	فاطر	۲	۴، ۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کائنات کی کوئی طاقت اُس کے فیصلوں کو نافذ ہونے سے نہیں روک سکتی۔	چہارم	۳۵۵	الزمر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۵	〃	۱۹	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۵۶۰،۵۵۹	الدخان	۴، ۵	۲، ۳
	وہی آسمان کا خدا بھی اور زمین کا خدا بھی۔	〃	۵۵۱	الزخرف	۸۲	-
	اُس کے لیے ایک قوم کو ہٹا کر دوسری قوم کو لے آنا کچھ مشکل نہیں۔	〃	۲۲۸،۲۲۷	فاطر	۱۶	۳۸
	اُس کے عذاب سے کوئی بچا نہیں سکتا۔	〃	۳۶۶،۳۶۵	الزمر	۱۸، ۱۹	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶	المؤمن	۲۹	۴۸
	اُس کی ڈالی ہوئی مصیبت کو کوئی دفع نہیں کر سکتا۔	〃	۳۷۴	الزمر	۳۸	-
	اُس کی پکڑ سے کوئی بچا نہیں سکتا۔	〃	۷۸	الاحزاب	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۲	المومن	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸	〃	۳۳	-
	وہ کسی کو نقصان پہنچانا چاہے تو کوئی اُسے روک نہیں سکتا۔ اور وہ مہربانی کرنا چاہے	〃	۷۸	الاحزاب	۱۷	-
	تو اُس کی رحمت کو بھی کوئی نہیں روک سکتا۔	〃	۲۱۸، ۲۱۹	فاطر	۲	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۴	الزمر	۳۸	۵۷
	وہی فیصلہ کرتا ہے کہ اپنی رحمت سے کس کو نوازے اور کسے نہ نوازے۔	〃	۵۳۶	الاحزاب	۳۲	-
	وہی حق کو حق کر دکھاتا ہے اور باطل کو مٹا دیتا ہے۔	〃	۴۸۳، ۴۸۴	الشوریٰ	۱۰	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲، ۵۰۳	〃	۲۴	۴۵
	وہی حق ہے اور وہ سب باطل ہیں جن کو اُس کے سوا پکارا جاتا ہے۔	〃	۲۴	لقمٰن	۳۰	۵۲، ۵۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عزت اور ذلت ساری کی ساری اُسی کے اختیار میں ہے۔	چہارم	۲۲۳	فاطر	۱۰	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	الصّٰفّٰت	۱۸۰،۱۸۲	-
	اُس کے ہاں عزت حاصل کرنے کا ذریعہ	〃	۲۲	لقمٰن	۲۵،۲۶	۴۴،۴۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴	فاطر	۱۰	۲۱
	اُس کے مقابلے میں کوئی کسی کی مدد نہیں کرسکتا	〃	۵۰۵	الشوریٰ	۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳	〃	۴۶	-
	وہ جس کو جو کچھ چاہتا ہے دیتا ہے۔	〃	۲۱۸،۲۱۹	فاطر	۲	۴،۵
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الشوریٰ	۱۹	۳۴،۳۵
	اُس پر ایمان لانے کا تقاضہ یہ ہے کہ اُس کے نبی اور اُس کی لائی ہوئی شریعت کو مانا جائے۔	〃	۴۸۶	〃	۱۳	۲۰
	یہ فیصلہ کرنا اُسی کا کام ہے کہ کس کو نبی بنائے اور کس کو نہ بنائے۔	〃	۳۲۱	صٓ	۱۰	۱۱
	اُس نے تمام انبیائے کرام سے پختہ عہد لیا۔	〃	۳،۷۴	الاحزاب	۷	۱۵
	اُس کی قدرت اور حکمت کے کرشمے۔	〃	۲۳	لقمٰن	۲۷	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵،۲۲۶	فاطر	۱۲،۱۳	۲۷،۳۱
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱،۲۳۲	〃	۲۷،۲۸	۴۸،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	یٰسٓ	۷۹،۸۳	۶۸
	وہی جسے چاہتا ہے اور جیسی چاہتا ہے اولاد دیتا ہے۔	〃	۵۱۵	الشوریٰ	۴۹،۵۰	۷۷
	وہ جو کچھ چاہتا ہے پیدا کرتا ہے۔	〃	۵۱۵	〃	۴۹،۵۰	۷۷
	وہی انسان کا رازق ہے۔	〃	۴۲۳،۴۲۴	المومن	۶۴	۹۱
	وہ لوگوں کو ایک حساب سے رزق دیتا ہے	〃	۵۰۴	الشوریٰ	۲۷	۴۸
	وہ اپنے تمام بندوں پر مہربان ہے لیکن اُس کے دین میں فرق و تفاوت ہے۔	〃	۴۹۷،۴۹۸	〃	۱۹	۳۴،۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں زندگی بسر کرنے کے تمام ذرائع کی تقسیم وہی کرتا ہے۔	چہارم	۵۳۷	الزخرف	۳۲	۳۱
	رزق کی تنگی و کشادگی اُسی کے اختیار میں ہے۔	〃	۲۰۶، ۲۰۷	سبا	۳۶	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۳۷۹	الزمر	۵۲	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵، ۴۸۶	الشوریٰ	۱۲	۱۹
	"سواء للسائلین" کی صحیح تفسیر۔	〃	۴۴۲، ۴۴۴	حٰم السجدہ	۱۰	۱۲، ۱۲
	وہی کائنات کی تدبیر کر رہا ہے۔	〃	۳۸	السجدہ	۵	۹
	وہ کائنات کے تختِ سلطنت کا مالک ہے۔	〃	۳۹۸، ۳۹۹	المؤمن	۱۵	۲۳، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱	الزخرف	۸۴، ۸۵	۶۵، ۶۶
	کائنات میں بادشاہی اُسی کی ہے۔	〃	۲۲۶	فاطر	۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹، ۳۶۰	الزمر	۶	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۷۶	〃	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹، ۴۰۰	المؤمن	۱۶	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۱۵	الشوریٰ	۴۹	۷۶
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱	الزخرف	۸۵	۶۶، ۶۷
	〃 〃 〃	〃	۵۹۲	الجاثیہ	۲۷	۴۰
	اُس کے واحد و قہار ہونے پر آخرت میں بیک زبان تمام عالم گواہی دے گا۔	〃	۳۹۹	المؤمن	۱۶	-
	وہ آخرت ہی کا مالک یوم الدین نہیں ہے دنیا کا بھی احکم الحاکمین ہے۔	〃	۴۸۳، ۴۸۴	الشوریٰ	۱۰	۱۳، ۱۴
	لوگوں کے درمیان اختلافات کا فیصلہ کرنا اُسی کا کام ہے۔	〃	۴۸۳، ۴۸۴	〃	۱۰	۱۳، ۱۴
	اُس کا ایک ایک دن ہزار ہزار اور پچاس پچاس ہزار سال کا ہوتا ہے۔	〃	۳۸، ۳۹	السجدہ	۵	۹
	وہ بتدریج کام کرتا ہے۔	〃	۳۹، ۴۰	〃	۷، ۸	۱۳، ۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ بتدریج کام کرتا ہے۔	چہارم	۴۲۵	المؤمن	۶۷	۹۶،۹۸
	اُس کا ہر ارادہ اُس کے صرف ایک حکم سے پورا ہوتا ہے۔	〃	۲۷۳	یٰس	۸۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۶	المؤمن	۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵،۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۱۱	۱۵
	اُسی نے زمین و آسمان کی ساری چیزوں کو مسخر کیا ہے۔	〃	۱۹	لقمٰن	۲۰	۳۵
	اُسی نے سورج اور چاند کو مسخر کر رکھا ہے۔	〃	۲۳،۲۴	〃	۲۹	۵۰، ۵۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۶	فاطر	۱۳	۳۱
	اُس کی سُنت میں تبدیلی نہیں ہوتی۔	〃	۱۰۲	الاحزاب	۳۸	۷۴،۷۵
	〃 〃 〃	〃	۱۳۳	〃	۶۲	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱،۲۴۲	فاطر	۴۳	-
	اُس کے لیے انسان کو پیدا کرنا اور پھر جلا اُٹھانا کچھ مشکل نہیں۔	〃	۲۳،۲۴	لقمٰن	۲۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۱،۴۳	السجدہ	۱۱	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۴۸	یٰس	۱۲	۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰،۴۵۱	حٰمٓ السجدہ	۲۱	۲۵،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶۱	〃	۳۹	۴۷
	اُس کا اقرار انسان کے نفس میں موجود ہے۔	〃	۲۲	لقمٰن	۲۵	۴۴، ۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷،۳۷۸	الزمر	۴۹	۶۵، ۶۶
	وہ ہر دعا مانگنے والے سے قریب ہے۔	〃	۲۱۲	سبا	۵۰	۷۱
	دعائیں سننے اور اُن کا جواب دینے کا اختیار اُس کے سوا کسی کو حاصل نہیں۔	〃	۴۱۸،۴۲۰	المؤمن	۶۰	۸۳
	وہ اپنے وعدوں کے خلاف ورزی نہیں کرتا	〃	۴۱۷،۴۲۰	لقمٰن	۹	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶	الزمر	۲۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا وعدہ برحق ہے۔	چہارم	۴۱۵	المؤمن	۵۵	۷۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸	〃	۷۷	۱۰۵
	اُس کا انسان پر یہ حق ہے کہ انسان اُسی کی بندگی کرے۔	〃	۳۵۵	الزمر	۲	۳،۲
	لوگوں کے کفر سے اُس کا کچھ نہیں بگڑتا۔	〃	۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۹
	اُس کے سوا کسی کی بندگی نہیں کرنا چاہیے۔	〃	۶۱۵	الاحقاف	۲۱	-
	اُس کے سوا کوئی اِلٰہ (معبود) نہیں۔	〃	۲۱۹	فاطر	۳	۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	صٓ	۶۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	الزمر	۶	۱۸،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۷۶	〃	۴۳	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۲،۳۹۱	المؤمن	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۳،۴۲۲	〃	۶۲	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	〃	۶۵	۹۴،۹۳
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱	الدخان	۸	۷
	اُس کو چھوڑ کر ہی انسان غیر اللہ کو اپنا ولی بنا سکتا ہے۔	〃	۳۷۴	الزمر	۳۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹،۴۸۰	الشوریٰ	۶	۷،۶
	اُس کے سوا کوئی الٰہ نہیں ہو سکتا اور وہی ایک حقیقی معبود ہے۔	〃	۲۷۸،۲۷۹	الصّٰفّٰت	۴	۲
	اُس کی بندگی کرنا سیدھا راستہ ہے۔	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۴	۵۷
	اُس کے سوا کسی اور کی بندگی کرنا جہالت ہے۔	〃	۳۸۱	الزمر	۶۴	-
	وہ اُس سے بالاتر ہے کہ کوئی اُس کا شریک ہو۔	〃	۳۸۲	〃	۶۷	۷۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ اس سے پاک و بالاتر ہے کہ کوئی اُس کی اولاد ہو۔	چہارم	۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۵۸	۸۹
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸،۳۵۷	الزمر	۴	۹،۸
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱	الزخرف	۸۲،۸۱	۶۴
	اُس کی طرف اولاد منسوب کرنے کے عقیدے کی تردید۔	〃	۳۵۸،۳۵۷	الزمر	۴	۹،۸
	اُس کے سوا انسان کا اور تمام مخلوقات کا کوئی ولی نہیں ہے۔	〃	۳۸	السجدہ	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۴،۲۳۹	فاطر	۴	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۵	الشوریٰ	مجموع اور مضمون	-
	(لفظ ولی کی تشریح کے لیے دیکھو "ولی")	〃	۴۸۲	〃	۸	۱۱
	وہی اپنے بندوں کا نگہبان ہے۔	〃	۴۱۲	المؤمن	۴۴	۶۰
	اُس کی یاد سے غافل ہونے کے اخلاقی نتائج۔	〃	۵۳۸	الزخرف	۳۸،۳۶	-
	خوف اُسی سے ہونا چاہیے۔	〃	۶۸	الاحزاب	۱	۲،۱
	اُسی کے محاسبے سے ڈرنا چاہیے۔	〃	۱۰۳	〃	۳۹	۷۶
	اُسی پر توکل کرنا چاہیے۔	〃	۶۸	〃	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۸	〃	۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۴	الزمر	۳۸	۵۷
	ہر خوف و خطر کے مقابلہ میں وہی کافی ہے۔	〃	۱۰۳	الاحزاب	۳۹	۷۶
	اپنے آپ کو اُس کے حوالے کر کے انسان ہر خطرے سے مامون ہو جاتا ہے۔	〃	۲۱	لقمٰن	۲۲	۴۲،۴۰
	اُس کو ہر شکر اور تعریف کا استحقاق پہنچتا ہے۔	〃	۲۲۸،۲۲۷	فاطر	۱۵	۳۷،۳۶
	وہ تو انسان پر فضل فرمانے والا ہے لیکن اکثر لوگ پھر بھی شکر ادا نہیں کرتے۔	〃	۴۲۲	المؤمن	۶۱	۸۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ کسی کے شکر کا محتاج نہیں۔	چہارم	۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	الزمر	۷	۲۱
	وہ صحیح راہنمائی کرنے والا ہے۔	〃	۶۹، ۷۰	الاحزاب	۴	-
	وہ بہتر جانتا ہے کہ مصلحت کس چیز میں ہے	〃	۶۸	〃	۱	۱، ۲
	اور کس میں نہیں ہے۔	〃	۲۳۲، ۲۳۴	فاطر	۳۱	۵۱، ۵۴
	اُس کے فیصلے سراسر حکمت پر مبنی ہوتے ہیں					
	جن میں غلطی کا کوئی امکان نہیں۔	〃	۵۵۹، ۵۶۰	الدخان	۴، ۶	۲، ۶
	راہ راست پر چلنے والے بندوں کی حمایت					
	کے لیے وہی کافی ہے۔	〃	۲۷۳، ۲۷۴	الزمر	۳۶، ۳۷	۵۵، ۵۶
	وہ اپنی مخلوق پر رحیم اور شفیق ہے۔	〃	۳۹	السجدہ	۶	۱۰، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷، ۴۹۸	الشوریٰ	۱۹	۳۴، ۳۶
	وہ کس طرح اہلِ ایمان کی مدد کرتا ہے۔	〃	۷۵	الاحزاب	۹	۱۸، ۱۹
	اُس کی رحمت سے مایوس نہ ہونا چاہیے۔	〃	۳۷۹	الزمر	۵۳	۷۰، ۷۱
	وہ بندوں کے حق میں ظالم نہیں ہے۔	〃	۴۲۵، ۴۲۶	حٰمٓ السجدہ	۴۶	۵۹
	وہ اپنے بندوں پر ظلم کرنے کا کوئی ارادہ					
	نہیں رکھتا۔	〃	۴۰۸	المؤمن	۳۱	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	الجاثیہ	۲۲	۲۹
	وہ مومنوں کے حق میں بہت رحیم ہے۔	〃	۳۷۹	الزمر	۵۳	۷۰
	اُس کا قانون مغفرت	〃	۳۷۹، ۳۸۰	〃	۵۳	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	المؤمن	۱۲	۱۶، ۱۸
	اُس کی شان حلیمی و غفاری	〃	۲۴۱	فاطر	۴۵	-
	یہ اُس کی شان حلیمی و غفاری ہے کہ باغی					
	انسانوں کو رزق دیا جاتا ہے اور مہلت پر					
	مہلت دیتا ہے۔	〃	۴۷۹، ۴۸۰	الشوریٰ	۵	۵
	وہ لوگوں سے درگذر کرتا ہے ورنہ اُن کے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کرتوت ایسے ہیں کہ انہیں زندہ نہ چھوڑا جاتا۔	چہارم	۲۴۱،۲۴۲	فاطر	۴۵	-
	وہ حق پہنچانے کے لیے کافی مہلت دیتا ہے					
	اور چھوٹی چھوٹی تکالیف کے ذریعے متنبہ	〃	۳۲،۳۳	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	کرتا رہتا ہے۔	〃	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۴	۵۴،۵۵
	وہ قصور کرنے والوں کو فوراً نہیں پکڑتا بلکہ					
	سنبھلنے کی مہلت دیتا ہے۔	〃	۱۷۳	سبا	۲	۴
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲	فاطر	۴۵	-
	وہ انسان کے بہت سے قصوروں سے تو					
	ویسے ہی درگذر فرما جاتا ہے۔	〃	۵۰۵	الشوریٰ	۳۰	۵۲
	قصورواروں کو اُس کی رحمت سے مایوس					
	نہ ہونا چاہیے۔	〃	۳۷۹	الزمر	۵۳	۷۰،۷۱
	اُس کی رحمت ہر چیز پر چھائی ہوئی ہے۔	〃	۲۹۴،۲۹۵	المؤمن	۷	۷
	اُس کے ہاں تقرب کا ذریعہ کیا ہے۔	〃	۲۰۷	سبا	۳۷	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳	فاطر	۱۰	۲۱
	انسان پر اُس کے احسانات۔	〃	۲۰	لقمٰن	۲۰	۲۵،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵،۲۲۶	فاطر	۱۲،۱۳	۲۷،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۰	الاحقاف	۳	۲
	اُس نے اپنی کھلی اور چھپی تمام نعمتیں انسان	〃	۲۷۰،۲۷۱	یٰس	۷۳	۶۰،۶۱
	پر قائم کر دی ہیں۔	〃	۲۰	لقمٰن	۲۰	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶۹	یٰس	۶۶،۶۷	۵۷
	اُس سے کیے ہوئے عہد پر باز پرس ضرور					
	ہونی ہے۔	〃	۷۸	الاحزاب	۱۵	۲۷
	اُسی کی طرف سب کو پلٹ کر جانا ہے۔	〃	۱۶،۱۷	لقمٰن	۱۵	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	فاطر	۱۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُسی کی طرف سب کو پلٹ کر جانا ہے۔	چہارم	۲۷۳	یٰس	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	الزمر	۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۶	〃	۴۴	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۱،۳۹۲	المؤمن	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱	〃	۴۳	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸	〃	۷۷	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸	الزخرف	۱۴	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱	〃	۸۵	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶	الجاثیہ	۱۵	-
	وہ جب چاہے تمام انسانوں کو جمع کر سکتا ہے۔	〃	۵۰۴	الشوریٰ	۲۵	۵۱
	وہ ہمیشہ مبنی بر وقت بات کہتا ہے۔	〃	۶۹	الاحزاب	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹	صٓ	۸۴	-
	وہ حق بات کہنے سے نہیں شرماتا۔	〃	۱۲۱	الاحزاب	۵۳	-
	وہ جو کچھ کرتا ہے حکمت اور عدل کے مطابق کرتا ہے۔	〃	۱۱	لقمٰن	۹	۱۱
	اُس کا انصاف بے لاگ ہے۔	〃	۸۷،۸۸	〃	۳۰	۴۳،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۶،۳۰۸	الصّٰفّٰت	۱۳۳،۱۴۶	۷۵،۸۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲۵،۳۲۶	صٓ	۲۳،۲۵	۲۴،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۳۲۷،۳۳۰	〃	۲۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	〃	۳۲،۳۳	۳۴،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲۵،۳۲۶	〃	۳۵	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	الزمر	۱۳،۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸،۳۷۹	〃	۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۶	۵۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ بالکل حق کے مطابق فیصلہ کرتا ہے۔	چہارم	۴۰۹	المومن	۳۵	۵۴،۵۳
	وہ مجرموں اور ظالموں سے انتقام لے کر رہتا ہے	〃	۴۸	السجدہ	۲۲	۲۴
	وہ ظالموں سے انتقام لینے والا ہے۔	〃	۳۷۳	الزمر	۳۷	۵۶
	اُس کا غضب کیسے لوگوں پر بڑھکتا ہے۔	〃	۴۰۹	المومن	۳۵	۵۴،۵۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الشوریٰ	۱۶	-
	اُس کے غضب کے مستحق کیسے لوگ ہیں اور کیوں ہیں۔	〃	۳۹۶،۳۹۷	المومن	۱۰،۱۲	۱۴،۱۸
	اُس کو حساب لیتے کچھ دیر نہیں لگتی۔	〃	۴۰۰	〃	۱۷	۲۹
	بندوں کو اُن کے اعمال کی سزا دینا اُسی کا کام ہے۔	〃	۴۸۰،۴۸۱	الشوریٰ	۷	۸، ۱۰
	تمام معاملات کا فیصلہ اُسی کے ہاتھ میں ہے۔	〃	۲۱	لقمٰن	۲۲	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱	سبا	۲۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰	فاطر	۴	۹
	تمام معاملات فیصلہ کے لیے اُسی کی طرف رجوع ہوتے ہیں۔	〃	۲۱	لقمٰن	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷،۵۱۸	الشوریٰ	۵۳	۸۵
	اُس کے فیصلوں کو کوئی بدل نہیں سکتا۔	〃	۳۶۵	الزمر	۱۹	۳۷
	اُس کو سزا دینے اور معاف کرنے کا کُلی اختیار ہے۔	〃	۸۳	الاحزاب	۲۴	-
	غیب کا علم اُسی کو ہے	〃	۲۳۸	فاطر	۳۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶	حٰمٓ السجدہ	۴۷	۶۰،۶۲
	اللہ کے علم غیب کی چند مثالیں اور تشریح۔	〃	۲۸، ۲۹	لقمٰن	۳۴	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶	حٰمٓ السجدہ	۴۷	۶۰،۶۲
	وہ کائنات کی ہر کھلی اور چھپی چیز کو جانتا ہے۔	〃	۱۷	لقمٰن	۱۶	۲۷،۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ کائنات کی ہر کھلی اور چھپی چیز کو جانتا ہے۔	چہارم	۳۹	السجدہ	۶	۱۰،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	فاطر	۳۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷	الزمر	۴۶	-
	وہ دلوں کے چھپے راز تک جانتا ہے۔	〃	۲۱	لقمٰن	۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۷،۱۱۸	الاحزاب	۵۱	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	فاطر	۳۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	الزمر	۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۱	المؤمن	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	الشوریٰ	۲۴	۴۰
	انسان اُس سے کچھ نہیں چھپا سکتا۔	〃	۱۷	لقمٰن	۱۶	۲۷،۲۸
	وہ لوگوں کی تمام حرکات دیکھ رہا ہے اور اُن کی کوئی حرکت اُس سے مخفی نہیں۔	〃	۴۶۲	حٰمٓ السجدہ	۴۰	۴۸،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱	〃	۵۳	۷۰،۷۱
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲،۵۰۴	الشوریٰ	۲۵	۴۷
	آدمی خواہ کوئی بات ظاہر کرے یا چھپائے اللہ کو اُس کا علم ہے۔	〃	۱۲۲	الاحزاب	۵۴	۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۱	یٰس	۷۶	۶۳
	اُس کا علم ہر چیز پر حاوی ہے۔	〃	۳۹	السجدہ	۶	۱۰،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳	الاحزاب	۴۰	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۱۷۳	سبا	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴،۲۲۵	فاطر	۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۴،۳۹۵	المومن	۷	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶	حٰمٓ السجدہ	۴۷	۶۰،۶۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶	الشوریٰ	۱۲	۱۹
	اللہ کی صفات کا جامع بیان	〃	۳۹۱	المومن	۲،۳	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی قدرت اور اس کا علم تمام جزئیات پر حاوی ہے۔	چہارم	۲۲۵	فاطر	۱۱	۲۶،۲۴
	اپنے بندوں کے حال سے باخبر ہے۔	〃	۲۴	لقمٰن	۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴	الشوریٰ	۲۷	۴۸
	بندوں کے ہر کام سے باخبر ہے۔	〃	۶۸، ۶۹	الاحزاب	۲	۳
	وہ نگاہوں کی چوری تک سے واقف ہے	〃	۴۰۰، ۴۰۱	المومن	۱۹	-
	وہ اپنے بندوں کی روش پر نگاہ رکھتا ہے۔	〃	۵۰۴	الشوریٰ	۲۸	۴۸
	تمام انسانوں کے اعمال پر نظر رکھتا ہے۔	〃	۲۴	لقمٰن	۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۷۵	الاحزاب	۹	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳	فاطر	۸	۱۸
	وہ ہر چیز پر نگاہ رکھتا ہے۔	〃	۱۲۲	الاحزاب	۵۵	۱۰۵
	قیامت کا علم اُسی کو ہے	〃	۵۵۱	الزخرف	۸۵	۶۷
	اُس کے سوا کوئی عالم الغیب نہیں۔	〃	۶۱۶	الاحقاف	۲۳	۲۶
	اُس کی صحیح معرفت حاصل ہونے کے ذرائع	〃	۲۰، ۲۱	لقمٰن	۲۰	۳۶، ۳۸
	وہ اُسی کو راہ راست دکھاتا ہے جو اُس کی طرف رجوع کرے وہ جسے چاہے اپنا کرلیتا ہے۔	〃	۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۱
	وہ جسے چاہے گمراہی میں ڈالے اور جسے چاہے راہِ راست دکھائے۔ (تفصیل کے لیے دیکھو "ضلالت اور تقدیر")	〃	۲۲۱، ۲۲۲	فاطر	۸	۱۵، ۱۶
	اُس کی مشیت اور اُس کی رضا میں فرق۔	〃	۳۶۱	الزمر	۷	۲۰
	اللہ کے کسی شخص کے سینے کو اسلام کے لیے کھولنے اور کسی کے لیے تنگ کرنے کا مطلب۔	〃	۳۶۷	〃	۲۲	۴۰، ۴۲
	اُس پر جھوٹ باندھنے والوں کے منہ کالے ہونگے	〃	۳۸۱	〃	۶۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی قدرتِ کاملہ کی عظمت	چہارم	۲۸۲،۲۸۳	الزمر	۶۷	۷۵،۷۷
	وہ اپنی نشانیاں دکھاتا ہے مگر کون لوگ اُن سے فائدہ اٹھا سکتے ہیں۔	〃	۲۵	لقمٰن	۳۱	۵۵،۵۶
	〃 〃 〃	〃	۱۷۷	سبا	۹	۱۲،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۴۰	صٓ	۴۱،۴۴	۴۳،۴۶
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	الزمر	۴۲	۶۰،۶۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۹	〃	۵۲	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	المؤمن	۱۳	۱۹،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الشوریٰ	۳۳	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹،۵۸۱	الجاثیہ	۳،۶	۲،۸
	〃 〃 〃	〃	۵۸۴	〃	۱۳	۱۷
	وہ حد سے گزرنے پر ہی عذاب بھیجتا ہے۔ (تفصیل کے لیے دیکھو "عذاب")	〃	۴۰۸	المؤمن	۳۴	۵۲
	اللہ کی تخلیق اور انسان کی صناعی میں واضح فرق ہے۔	〃	۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۱۲	۱۶
	اُس نے تمام انسانوں کو ایک اُمت کیوں نہ بنا دیا۔	〃	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱،۴۸۳	〃	۸،۹	۱۱،۱۲
	وہی مردوں کو زندہ کرتا ہے۔	〃	۴۸۲	〃	۸،۹	۱۱،۱۲
	اُس کے معاملے میں کوئی حامی و ناصر نہیں ہے۔	〃	۵۰۵	〃	۳۱	-
	اُس کے سوا کوئی حامی و مددگار نہیں اور نہ اُس کی مرضی کے خلاف کسی کی سفارش چل سکتی ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "شفاعت")	〃	۳۸	السجدہ	۴	۸
	سمندروں کے سینے پر چلنے والے ان پہاڑ نما					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جہازوں کو وہ جب چاہے روک دے اور جب چاہے انہیں ڈبو دے۔	چہارم	۵۰۵،۵۰۶	الشوریٰ	۳۲،۳۳	۵۳
	اُسی پر بھروسہ ایمان کا لازمی تقاضا اور آخرت کی کامیابی کے لیے ایک ضروری وصف ہے۔	//	۲۱	لقمٰن	۲۲	۴۰،۴۲
	//	//	۳۷۴	الزمر	۳۸	۵۷
	// // //	//	۴۸۵	الشوریٰ	۱۰	۱۶
	// // //	//	۵۰۷	//	۳۷	۵۶،۵۷
	وہ خیر و برکت والی رات کو ہر معاملہ کا حکیمانہ فیصلہ کرتا ہے۔	//	۵۵۹	الدخان	۵	۱،۳
	اللہ کو اذیت دینے کا مطلب۔	//	۱۲۳،۱۲۸	الاحزاب	۵۷،۵۸	۱۰۸،۱۰۹
	اللہ تعالیٰ کے اسمائے حسنیٰ کا ذکر قرآن میں ہر جگہ سیاق و سباق کی مناسبت سے کیا گیا ہے۔	پنجم	۴۵	الفتح	۴	۸
	//	//	۴۸	//	۷	۱۳
	// // //	//	۵۲	//	۱۴	۲۶
	// // //	//	۶۲	//	۲۸	۵۱
	// // //	//	۷۰	الحجرات	۱	۲
	// // //	//	۷۲،۷۳	//	۵	۷
	// // //	//	۷۵	//	۸	۱۱
	// // //	//	۹۵	//	۱۳	۲۹
	// // //	//	۱۵۶،۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۸	۵۵
	// // //	//	۲۴۸	الرحمٰن	۱	۱
	// // //	//	۳۰۱،۳۰۲	الحدید	۱	۲
	// // //	//	۳۰۹،۳۱۰	//	۱۰	۱۵
	// // //	//	۳۲۱	//	۲۴	۴۴
	// // //	//	۳۴۱	المجادلہ	۲	۶
	// // //	//	۳۴۴	//	۳	۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ تعالیٰ کے اسمائے حسنیٰ کا ذکر قرآن میں ہر جگہ سیاق و سباق کی مناسبت سے کیا گیا ہے۔	پنجم	۴۱۱،۴۱۶	الحشر	۲۲،۲۴	۳۲،۴۶
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱،۴۳۲	الممتحنہ	۶	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵،۴۸۶	الجمعہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۸	〃	۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲،۵۰۵	〃	۱۱	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷،۵۲۹	التغابن	۱،۲	۴،۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳،۵۳۴	〃	۶	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱،۵۴۳	〃	۱۱	۲۶
	وہ حقیقی معبود ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "الٰہ")	〃	۱۵۲	الذریٰت	۵۱	۴۸
	اُس کے سوا کوئی عبادت کا مستحق نہیں ہے۔	〃	۲۴،۲۵	محمد	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱،۴۱۲	الحشر	۲۲	۳۲،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۳	التغابن	۱۳	۲۸
	اُس نے انسانوں اور جنوں کو اپنی بندگی کے لیے پیدا کیا ہے۔	〃	۱۳۱	الذریٰت	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۵	〃	۵۶	۵۳
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "عبادت") وہ عرش پر جلوہ فرما ہے۔	〃	۳۰۳	الحدید	۴	۴
	کائنات کی ہر چیز اُس کی تسبیح کر رہی ہے۔	〃	۴۱۵،۴۱۷	الحشر	۲۴	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۴۱۷	〃	۲۴	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	الصف	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵	الجمعہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷	التغابن	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہی مقتدرِ اعلیٰ ہے۔	پنجم	۳۰۱،۳۰۲	الحدید	۱	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲،۴۱۳	الحشر	۲۳	۳۶
	وہ بڑا معاف کرنے والا ہے۔	〃	۹۵	الحجرات	۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۱	المجادلہ	۲	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷	التغابن	۱۷	۳۴
	وہ سخت سزا دینے والا ہے۔	〃	۲۳۹	القمر	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۶	الحشر	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	〃	۷	۱۵
	اُس کا غضب کیسے لوگوں پر ہے۔	〃	۴۷	الفتح	۶	۱۱،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	الممتحنہ	۱۳	۲۴
	وہ بڑے فضل والا ہے۔	〃	۳۱۹،۳۲۰	الحدید	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۴	〃	۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	الجمعہ	۴	-
	وہ جسے چاہتا ہے اپنے فضل سے نوازتا ہے	〃	۳۳۴	الحدید	۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۸،۴۸۹	الجمعہ	۴	-
	وہ انسان کا خالق ہے۔	〃	۲۴۸	الرحمٰن	۳	۲
	اُس نے انسان کو بہترین صورت پر پیدا کیا ہے۔	〃	۵۲۸،۵۲۹	التغابن	۳	۷
	وہ زمین اور آسمانوں کا پیدا کرنے والا ہے۔	〃	۵۸۱	الطلاق	۱۲	۲۳
	وہ ہر چیز پر قدرت رکھتا ہے۔	〃	۵۷	الفتح	۲۱	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۶۱،۶۲	〃	۲۷	۴۷،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲،۳۰۳	الحدید	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۹	الحشر	۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱	الممتحنہ	۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷،۵۰۰	الجمعہ	۱۰	۱۷،۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ ہر چیز پر قدرت رکھتا ہے۔	پنجم	۵۲۷	التغابن	۱	۴
	وہ غائب اور ظاہر ہر چیز کا جاننے والا ہے۔	//	۴۱۱،۴۱۲	الحشر	۲۲	۲۴
	// // //	//	۴۲۲	الممتحنہ	۱	-
	// // //	//	۴۹۲	الجمعہ	۸	-
	// // //	//	۵۲۹	التغابن	۴	۸، ۹
	// // //	//	۵۴۷	//	۱۸	-
	وہ سب کچھ سننے اور جاننے والا ہے۔	//	۷۰، ۷۱	الحجرات	۱	۲
	وہ ہر وقت لوگوں کے ساتھ ہوتا ہے۔	//	۳۰۳، ۳۰۴	الحدید	۴	۶
	// // //	//	۳۵۸	المجادلہ	۷	۱۹، ۲۰
	اُس کا علم ہر چیز پر حاوی ہے اور کچھ بھی اُس سے چھپ نہیں سکتا۔	//	۲۵	محمد	۱۹	-
	// // //	//	۲۸	//	۲۶	-
	// // //	//	۵۸	الفتح	۲۴	-
	// // //	//	۹۹، ۱۰۰	الحجرات	۱۴	۳۰
	// // //	//	۱۰۷	قٓ	موضوع اور مباحث	
	// // //	//	۱۰۹	//	۴	۴
	// // //	//	۱۲۸	//	۴۵	۵۵
	// // //	//	۱۶۶	الطور	۱۲، ۱۴	۹
	// // //	//	۲۱۳	النجم	۳۲	-
	// // //	//	۳۰۴	الحدید	۶	-
	// // //	//	۳۵۶، ۳۵۸	المجادلہ	۶	۱۷
	// // //	//	۵۲۹	التغابن	۴	۸، ۹
	خفیہ سرگوشی کرنے والے جب آپس میں کھسر پھسر کرتے ہیں تو اللہ اُن کے درمیان موجود ہوتا ہے۔	//	۱۰۹	المجادلہ	۷	۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا علم اور اُس کی قدرت غیر محدود ہے۔	پنجم	۱۰۹	قٓ	۴	۴
	وہ انسان سے اس کی رگ جان سے بھی زیادہ قریب ہے اور اُس کے دل کے حال تک جانتا ہے۔	〃	۵۶	الفتح	۱۸	-
	〃	〃	۱۱۶	قٓ	۱۶	۱۹،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴	الحدید	۴،۶	۵،۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹	التغابن	۴	۸،۹
	وہ ماں کے پیٹ میں پرورش پانے والے جنین کو بھی جانتا ہے۔	〃	۲۱۳	النجم	۳۲	-
	وہی اول آخر وہی ظاہر اور وہی باطن ہے۔	〃	۳۰۳	الحدید	۳	۳
	اللہ وہ کچھ جانتا ہے جو دوسرے نہیں جانتے۔	〃	۶۲	الفتح	۲۷	-
	وہ کلیات ہی کا نہیں جزئیات کا علم بھی رکھتا ہے۔	〃	۳۰۳،۳۰۴	الحدید	۴	۵،۶
	وہ لوگوں کے تمام اعمال سے باخبر ہے۔	〃	۲۹	محمد	۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰	الفتح	۱۱	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴	الحدید	۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹	〃	۱۰	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۴۴	المجادلہ	۳	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶	〃	۶	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	الحشر	۱۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵	الممتحنہ	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	المنٰفقون	۱۱	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸،۵۲۹	التغابن	۲	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹،۵۳۱	〃	۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶	〃	۸	-
	وہ اپنے بندوں کے حق میں ظالم نہیں۔	〃	۱۲۰،۱۲۱	قٓ	۲۸،۲۹	۳۵،۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی طرف بندوں کو دوڑنے کا حکم۔	پنجم	۱۵۱	الذّٰریٰت	۵۰	-
	اُس سے ڈرنے کا حکم۔	//	۸۳	الحجرات	۱۰	-
	// // //	//	۹۵	//	۱۲	-
	// // //	//	۳۶۰	المجادلہ	۹	۲۴
	// // //	//	۳۹۳	الحشر	۷	۱۵
	// // //	//	۴۰۹	//	۱۸	۲۸، ۲۹
	// // //	//	۴۴۳	الممتحنہ	۱۱	-
	// // //	//	۵۶۳	الطارق	۱	-
	// // //	//	۵۸۰	//	۱۰	-
	اُس سے ڈرنے والوں کے لیے بڑا اجر ہے۔	//	۵۷۲	//	۵	۱۵
	جو اللہ سے ڈرے اللہ اُس کی برائیاں دور کر دیتا ہے۔	//	۵۷۲	//	۵	۱۵
	اللہ سے ڈرنے کا حکم انسان کی حد استطاعت تک ہی ہے۔	//	۵۴۱	التغابن	۱۱	۲۳، ۲۵
	جو اللہ سے ڈرے وہ اُس کے لیے کشادگی پیدا کر دیتا ہے۔	//	۵۶۷	الطلاق	۲	۹
	// // //	//	۵۷۳	//	۴، ۵	۱۵
	اُس سے بڑھ کر کسی اور کا خوف کرنا خوف خدا کی نفی کے مترادف ہے۔	//	۴۰۶، ۴۰۷	الحشر	۱۳	۲۳، ۲۴
	جو اللہ پر بھروسہ کرے اللہ اُس کے لیے کافی ہے۔	//	۵۶۸	الطلاق	۳	۱۱
	اُس کی رحمت و مغفرت بہت وسیع ہے۔	//	۲۱۳	النجم	۳۲	۳۳
	اللہ پر بھروسہ کرنے کی ہدایت۔	//	۳۶۰، ۳۶۱	المجادلہ	۱۰	۲۵
	// // //	//	۴۳۰	الممتحنہ	۴، ۵	۸
	// // //	//	۵۴۳	التغابن	۱۳	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کسی کو اُس کی مقدرت سے زیادہ کا مکلف نہیں کرتا۔	پنجم	۵۷۸	الطلاق	۷	-
	جو اللہ پر بھروسہ کر کے اُس کے بتائے ہوئے طریقوں پر چلے اللہ اُس کی مشکلات کو دور کر دیتا ہے۔	//	۵۷۳	//	۵	۱۵
		//	۵۶۷،۵۶۹	//	۲،۳	۸، ۱۱۱
	ایمان لانے والوں کا مولیٰ (حامی و ناصر) اللہ ہی ہے۔	//	۲۰	محمد	۱۱	۱۶
	وہ مومنین سے راضی ہے۔	//	۳۶۶،۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	وہ بڑا قدر دان ہے۔	//	۵۴۷	التغابن	۱۷	۳۴
	انسان پر اللہ تعالیٰ کے احسانات (دیکھو "انسان")					
	وہ آسمانوں اور زمین کے تمام لشکروں کا مالک ہے۔	//	۴۵	الفتح	۴	۸
	// // //	//	۴۸	//	۷	۱۳
	وہ اگر کسی کو سزا دینا چاہے تو اپنے لشکروں میں سے جس لشکر سے چاہے کام لے سکتا ہے۔	//	۴۸	//	۷	۱۳
	وہ بڑی قوت کا مالک ہے۔	//	۱۵۶	الذّٰریٰت	۵۸	۵۵
	اُس نے زمین اور آسمانوں کو چھ دن میں بنایا۔	//	۱۲۴	قٓ	۳۸	۴۹
	// // //	//	۳۰۳،۳۰۴	الحدید	۴	۴
	وہی آسمان سے پانی برساتا ہے۔	//	۲۸۸	الواقعہ	۶۸، ۷۰	۲۹، ۳۱
	وہی کھیتیاں اُگاتا ہے۔	//	۲۸۷	//	۶۳، ۶۴	۲۸
	اُسی نے انسانوں کے فائدے کے لیے آگ روشن کی ہے۔	//	۲۸۹	//	۷۱، ۷۳	۳۲، ۳۴
	وہ رات اور دن کو بڑھاتا گھٹاتا ہے۔	//	۳۰۴	الحدید	۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس نے دو سمندروں کے درمیان پردہ حائل کیا۔	پنجم	۲۵۹، ۲۶۰	الرحمٰن	۱۹، ۲۰	۱۹
	مشرکین کے معبودوں کا خالق بھی وہی ہے۔	〃	۲۲۰	النجم	۴۹	۴۴
	آسمانوں اور زمین کی بادشاہی اور اُس کے خزانوں کا وہی مالک ہے۔	〃	۵۱، ۵۲	الفتح	۱۴	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱	النجم	۳۱	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲	الحدید	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴	〃	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۸	〃	۱۰	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱	المنٰفقون	۷	-
	وہ دونوں مشرقوں اور دونوں مغربوں کا مالک و پروردگار ہے۔	〃	۲۵۶، ۲۵۸	الرحمٰن	۱۷	۱۷
	زمین اور آسمانوں کو اُس نے برحق پیدا کیا ہے۔	〃	۵۲۹	التغابن	۳	۷
	وہ کائنات کی ہر شے کی حاجتیں ہر آن نئی شان سے پوری کرتا ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "کائنات")	〃	۲۶۱	الرحمٰن	۲۹	۲۷
	وہ غنی ہے اور سب اُس کے محتاج ہیں۔	〃	۳۱	محمد	۳۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰، ۳۲۶	الحدید	۲۴	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱	الممتحنہ	۶	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳، ۵۳۴	التغابن	۶	۱۳
	وہ کسی سے رزق کا طالب نہیں۔	〃	۱۵۵، ۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۷، ۵۸	۵۴، ۵۵
	وہی تمام مخلوقات کا رازق ہے۔	〃	۱۵۶، ۱۵۷	〃	۵۸	۵۴، ۵۵
	اللہ کی راہنمائی فرمانے اور حال درست کر دینے کا مطلب۔	〃	۹، ۱۰	محمد	۱	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۱۹، ۲۰	〃	۵، ۶	۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کس معنی میں اہل ایمان کو اپنا مددگار قرار دیتا ہے۔	پنجم	۲۰،۱۹	محمد	۸،۷	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳،۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۳۹۵	الحشر	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰،۴۷۹	الصف	۱۴	۲۰،۱۹
	اللہ کو قرض دینے کا مطلب۔	〃	۳۱۰،۳۰۹	الحدید	۱۱	۱۶
	جو اُس کو قرض دے اُسے وہ کئی گنا بدلہ دیتا ہے۔	〃	۳۰۹	〃	۱۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷	التغابن	۱۷	۳۳
	اللہ کے خود اپنے وعدہ پر (انشاء اللہ) فرمانے کا مطلب۔	〃	۶۲،۶۱	الفتح	۲۷	۵۰،۴۸
	وہ کسی کام میں ایسا مصروف نہیں ہوتا کہ کسی دوسرے کام کے لیے اُسے وقت نہ ملے۔	〃	۲۲۳،۲۲۲	النجم	۹،۵۷	۵۲،۴۹
	اُس کے ہاں فیصلے بدلنے کا دستور نہیں ہے	〃	۱۲۰	قٓ	۲۹	۳۶
	اُس کی سنت کسی کے بدلے نہیں بدل سکتی۔	〃	۵۸،۵۷	الفتح	۲۳	۴۲
	اُس کو کبھی تھکاوٹ لاحق نہیں ہوتی۔	〃	۱۲۵	قٓ	۳۸	۴۹
	اُس کی ذات جلیل و کریم کے سوا ہر چیز فناہ ہو جانے والی ہے۔	〃	۲۶۱،۲۶۰	الرحمٰن	۲۷،۲۶	۲۵
	وہ ازل سے ابد تک کے تمام انسانوں کو بیک وقت جمع کرنے کی قدرت رکھتا ہے۔	〃	۱۱۰،۱۰۸	قٓ	۴،۳	۴،۳
	وہ دنیا اور آخرت کا مالک ہے۔	〃	۲۰۹	النجم	۲۵	-
	وہی موت اور زندگی دینے والا ہے۔	〃	۱۲۷	قٓ	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰	النجم	۴۷	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲	الحدید	۲	-
	سب کو اُس کی طرف پلٹنا ہے۔	〃	۱۲۷	قٓ	۴۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سب کو اُس کی طرف پلٹنا ہے۔	پنجم	۲۲۰	النجم	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۰	الممتحنہ	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲	الجمعہ	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹،۵۳۱	التغابن	۳	۷
	موت کے بعد وہی دوبارہ زندگی دینے والا ہے۔	〃	۲۲۰	النجم	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	الحدید	۱۷	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶	المجادلہ	۶	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۱۸	۳۵
	اُس نے انسانوں اور جنوں کے حساب کے لیے ایک وقت مقرر کر رکھا ہے۔	〃	۲۶۲	الرحمٰن	۳۱	۲۹، ۳۰
	وہی موت کے بعد زمین کو زندگی بخشتا ہے۔	〃	۳۱۴	الحدید	۱۷	۳۰
	اُس کا حکم آناً فاناً پورا ہو جاتا ہے۔	〃	۲۴۱	القمر	۵۰	۲۶
	موت کے بعد زندہ کر دینا اللہ کے لیے بڑا آسان ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "آخرت، قیامت اور زندگی بعد موت")	〃	۵۳۴	التغابن	۷	۱۵، ۱۷
	وہ ایسے راستے سے رزق دیتا ہے جدھر انسان کا گمان تک نہیں جا سکتا۔	〃	۵۶۷، ۵۶۸	الطلاق	۳	۱۰
	وہ مجرموں پر اپنا غضب ایسے راستہ سے نازل کرتا ہے جدھر اُن کا خیال تک نہیں جاتا۔	〃	۳۸۲، ۳۸۴	الحشر	۲	۵
	اُس کے عمل تخلیق کی سُرعت۔	〃	۲۴۱	القمر	۵۰	۲۶
	اُس کے فعل تخلیق کے تین مراتب۔	〃	۴۱۵، ۴۱۶	الحشر	۲۴	۴۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کا راستہ کیا ہے اس راستے سے روکنے کی مختلف صورتیں کیا ہیں۔	پنجم	۹	محمد	۱	۱، ۳
	اللہ کی راہ سے روکنے والوں کی سزا۔	〃	۲۹، ۳۰	〃	۳۲	-
	اُسے اختیار ہے جسے چاہے سزا دے اور جسے چاہے معاف کر دے۔	〃	۵۱، ۵۲	الفتح	۱۴	۲۶
	وہ کسی کو نفع یا نقصان پہنچانے کا فیصلہ کرے تو دنیا کی کوئی طاقت اُسے روک نہیں سکتی۔	〃	۵۰	〃	۱۱	۲۲
	وہ اپنا کام پورا کر کے رہتا ہے اور کوئی طاقت اُس کو روکنے والی نہیں ہے۔	〃	۵۶۸	الطلاق	۳	۱۱
	جسے وہ سزا دینا چاہتا ہے اُسے نبی کا	〃	۵۰	الفتح	۱۱	۲۲
	استغفار بھی سزا سے نہیں بچا سکتا۔	〃	۵۲۰	المنفقون	۶	۱۳، ۱۴
	اُس کی رحمت و مغفرت بہت وسیع ہے۔	〃	۲۱۳	النجم	۳۲	۳۳
	لوگوں کے ہدایت پانے سے اُس کی کوئی غرض اٹکی ہوئی نہیں ہے۔	〃	۵۳۴	التغابن	۷	۱۵
	اُس نے ہر چیز کا جوڑا بنایا ہے۔	〃	۱۵۱	الذّٰریٰت	۴۹	۴۶، ۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰	النجم	۴۵، ۴۶	۴۱
	مال و دولت وہی دینے والا ہے۔	〃	۲۲۰	〃	۴۸	۴۳
	تنگی و خوشحالی اُسی کے اختیار میں ہے۔	〃	۵۴۱	التغابن	۱۱	۲۴
	اُسی نے نر اور مادہ کے جوڑے پیدا کیے۔	〃	۲۲۰	النجم	۴۵، ۴۶	۴۱
	راحت و رنج اُسی کے ہاتھ میں ہے۔	〃	۲۲۰	〃	۴۳	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	الحدید	موضوع اور مضمون	-
	وہ اپنی رحمت میں جسے چاہے داخل کرے	〃	۵۸	الفتح	۲۵	-
	اُس کے بارے میں بُرے گمان رکھنے والوں کا انجام۔	〃	۴۷	〃	۶	۱۱، ۱۲
	مومنین اللہ کی پارٹی کے لوگ ہیں اور اللہ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کی پارٹی فلاح پائے گی۔	پنجم	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	تمام معاملات کے فیصلے اُسی کی طرف سے ہوتے ہیں۔	〃	۳۰۴	الحدید	۵	-
	وہی بندوں کے درمیان فیصلہ کرنے والا ہے۔	〃	۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	-
	اُس نے بندوں کی راہنمائی کا انتظام کیا ہے۔	〃	۲۴۸، ۲۴۹	الرحمٰن	۱، ۴	۱، ۳
	اُس نے انسان کے اندر نیکی اور بدی کا شعور پیدا کیا ہے۔	〃	۲۴۹	〃	۱، ۴	۱، ۳
	اُس نے اپنے رسول، کتابوں اور میزانِ عدل کے ساتھ بھیجے ہیں۔	〃	۳۰۰	الحدید	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	〃	۲۵	۴۵
	تمام معاملات کے فیصلے اُسی کی طرف سے ہوتے ہیں۔	〃	۳۰۴	〃	۵	-
	اُس نے فیصلہ کر دیا ہے کہ وہ اور اس کے رسول ہی غالب ہوں گے۔	〃	۳۶۵	المجادلہ	۲۱	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۳۶۷	〃	۲۲	۳۷
	عزت اللہ اور اُس کے رسول اور مومنین ہی کے لیے ہے۔	〃	۵۲۱	المنفقون	۸	۱۵، ۱۶
	اُس کو فراموش کرنے والے خود ہی فراموشی میں مبتلا ہو جاتے ہیں۔	〃	۴۱۰	الحشر	۱۹	۳۰
	اُس کی اطاعت لازمۂ ایمان ہے۔	〃	۳۰	محمد	۳۳	۳۹، ۴۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴	الفتح	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱	الحجرات	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۳	المجادلہ	۱۳	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	التغابن	۱۱	۲۵، ۲۶
	اس کے لیے بیٹیاں تجویز کرنا مشرکین کی جہالت ہے	〃	۱۸۰	الطور	۳۹	۳۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے لیے بیٹیاں تجویز کرنا مشرکین کی جہالت ہے۔	پنجم	۲۰۶	النجم	۲۱، ۲۲	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۰۸	〃	۲۳	۱۷، ۱۹
	وہ شرک سے پاک ہے۔	〃	۱۸۲	الطور	۴۳	۳۵
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "شرک")	〃	۴۱۵	الحشر	۲۳	۴۴
	اُس نے ہر چیز ایک تقدیر کے ساتھ پیدا کی ہے۔	〃	۲۴۱	القمر	۴۹	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸	الطلاق	۳	۱۱
	اُس کے ہاں چھوٹی بڑی ہر چیز لکھی جاتی ہے۔	〃	۲۴۱	القمر	۴۹	۲۵
	اُس کی خدائی سے نکل کر کوئی بھاگ نہیں سکتا۔	〃	۲۶۳	الرحمٰن	۳۳	۳۲
	وہ ظالم کو سزا دے گا اور مظلوم کی دادرسی کرے گا۔	〃	۲۶۵، ۲۶۶	〃	۴۱، ۴۴	۳۷، ۳۸
	وہ بُرے لوگوں کو برائی کا اور اچھے لوگوں کو اچھائی کا بدلہ دے گا۔	〃	۲۱۱	النجم	۳۱	۲۹
	اُس کی اجازت کے بغیر کوئی کسی کی شفاعت نہیں کر سکتا۔	〃	۲۰۹	〃	۲۶	۲۱
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "شفاعت")					
	ہر جرم اور گناہ دراصل اُس کے احسانات کی تکذیب ہے۔	〃	۲۶۵، ۲۶۶	الرحمٰن	۴۳، ۴۴	۳۸
	وہ اپنے بندوں کو تاریکی سے نکال کر نور میں لاتا ہے۔	〃	۳۰۷	الحدید	۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰، ۵۸۱	الطلاق	۱۱	۲۲
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "ایمان")					
	اُس کے مقابلے میں کوئی کسی کی مدد نہیں کر سکتا۔	〃	۲۶۴	الرحمٰن	۳۵	۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس پر ایمان انبیاء کی تعلیم میں سب سے مقدم ہے۔	پنجم	۳۰۷	الحدید	۸	۱۱
	اللہ کے اسمائے حسنہ کا ذکر قرآن میں ہر جگہ سیاق وسباق کی مناسبت سے کیا گیا ہے۔	ششم	۱۵، ۱۷	التحریم	۱	۳
	〃	〃	۲۰، ۲۱	〃	۲	۵
	〃 〃 〃	〃	۴۱، ۴۲	الملک	۱، ۲	۱، ۵
	〃 〃 〃	〃	۴۷، ۴۸	〃	۱۴	۲۱، ۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۱۹	۲۹، ۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	البروج	۱۶	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۸۸، ۳۹۰	التین	۸	۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶، ۵۳۸	الاخلاص	۱، ۲	۳، ۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸، ۵۴۰	〃	۱، ۲	۳، ۴
	وہ بزرگ و برتر ہے۔	〃	۴۱	الملک	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	البروج	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰	الاعلیٰ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	الیل	۲۰	۱۰
	وہ اچھی قدرت رکھنے والا ہے۔	〃	۲۱۲	المرسلت	۲۳	۱۳
	بڑا توبہ قبول کرنے والا ہے۔	〃	۵۱۶	النصر	۳	-
	وہ محض خالق ہی نہیں ہادی بھی ہے۔	〃	۱۸۶	الدھر	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۱۸۸	〃	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۲۱۰، ۳۱۲	الاعلیٰ	۳	۳، ۴
	〃 〃 〃	〃	۳۴۱	البلد	۱۰	۱۰
	وہ ظاہر کو بھی جانتا ہے اور پوشیدہ کو بھی۔	〃	۲۱۳، ۳۱۴	الاعلیٰ	۷	۹
	وہ سب کچھ دیکھ رہا ہے۔	〃	۲۹۹	البروج	۹	۵
	اُس جیسا عذاب کوئی نہیں دے سکتا۔	〃	۳۳۲	الفجر	۲۵، ۲۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا اور آخرت کا مالک وہی ہے۔	ششم	۳۶۴،۳۶۵	الیل	۱۳	۸
	زندگی اور موت وہی دینے والا ہے۔	〃	۴۱،۴۲	الملک	۲	۴
	وہ سب سے بے نیاز ہے اور سب اُس کے محتاج ہیں۔	〃	۵۳۸،۵۳۵ ۵۴۰	الاخلاص	۲	۴
	کوئی اس کا ہمسر نہیں ہے۔	〃	۵۳۵	〃	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۲،۵۳۵	〃	۴	۶
	اُسے اپنے کسی فعل کے نتائج کا خوف نہیں ہے۔	〃	۳۵۶	الشمس	۱۵	۱۱
	اُس کے سامنے کسی کو بولنے کا یارا نہیں۔	〃	۲۳۲،۲۳۱	النباء	۳۸	۲۴،۲۵
	وہ جو چاہے کر ڈالنے والا ہے۔	〃	۲۹۹،۳۰۰	البروج	۱۶	۷
	اُس سے کوئی بازی لے جانے والا نہیں۔	〃	۹۴	المعارج	۴۱	۲۹
	اُس کے مقابلے میں کوئی مدد نہیں کر سکتا۔	〃	۴۹،۵۰	الملک	۱۷	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۱	〃	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳	〃	۲۰	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۱۰۵	نوح	۲۵	۲۰
	وہ عالم الغیب ہے اور اپنے غیب پر جس رسول کو مطلع کرتا ہے اُس کی نگرانی کا زبردست انتظام کرتا ہے۔ (نیز دیکھو "غیب")	〃	۱۲۱،۱۲۲	الجن	۲۶،۲۷	۲۶،۲۸
	وہ اپنا وعدہ پورا کر کے رہتا ہے۔	〃	۱۳۱	المزمل	۱۸	-
	اُسی کے ہاتھ میں کائنات کی سلطنت ہے۔	〃	۴۱	الملک	۱	۲
	وہ جو کچھ چاہے کر سکتا ہے کوئی اُسے عاجز کرنے والا نہیں ہے۔	〃	۴۱	〃	۱	۳
	اُس نے کائنات کی ہر چیز کو راست درست اور متوازن پیدا کیا ہے۔	〃	۳۱۰،۳۱۱	الاعلیٰ	۳	۲
	وہ عروج کے زینوں کا مالک ہے۔	〃	۸۶	المعارج	۳	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مشرقوں اور مغربوں کا مالک ہے۔	ششم	۹۳،۹۴	المعارج	۴۰	۲۷، ۲۸
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹	المزمل	۹	۱۰
	وہ عرش کا مالک ہے۔	〃	۲۹۹	البروج	۱۵	-
	وہی رات اور دن کے اوقات کا حساب رکھتا ہے۔	〃	۱۳۲	المزمل	۲۰	۱۸، ۱۹
	اُس کے آسمان میں ہونے کا مطلب۔	〃	۴۸، ۴۹	الملک	۱۶	۲۵
	ملائکہ اور روح اُس کے حضور چڑھ کر جاتے ہیں۔	〃	۸۶، ۸۷	المعارج	۴	۳، ۵
	اُس کے دنوں کی مقدار ہزار ہزار اور پچاس پچاس ہزار برس ہے۔	〃	۸۶، ۸۸	〃	۴	۳، ۵
	اُس کے کائناتی منصوبے لاکھوں، کروڑوں اور عربوں سال کے ہوتے ہیں۔	〃	۸۷	〃	۴	۵
	اُس نے ہر چیز کو پیدا کیا اور اُس کی تقدیر مقرر فرمائی۔	〃	۲۵۶، ۲۵۷	عبس	۱۹	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰، ۳۱۲	الاعلیٰ	۲، ۳	۲، ۴
	اُس نے انسان کو پیدا کیا اور اُس کے جوڑ بند مضبوط کیے اور جب چاہے وہ انسان کی شکل بدل کر رکھ دے۔	〃	۲۰۳	الدھر	۲۸	۳۲
	اُس کی تخلیقات میں کسی قسم کی بے ربطی نہیں ہے۔	〃	۳۸	الملک	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲، ۴۳	〃	۳، ۴	۷، ۸
	وہ انسان کی انگلیوں کے پور پور بنا دینے پر قادر ہے۔	〃	۱۶۵	القیٰمہ	۴	۴
	اُس کی ایک جھڑکی حشر برپا کر دینے کے لیے کافی ہے۔	〃	۲۴۰	النزعت	۱۳، ۱۴	۵
	وہی پہلی بار پیدا کرتا ہے اور وہی دوبارہ پیدا کرے گا۔	〃	۱۷۷، ۱۷۸	القیٰمہ	۳۷، ۴	۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہی پہلی بار پیدا کرتا ہے اور وہی دوبارہ پیدا کرے گا۔	ششم	۲۹۹	البروج	۱۲	-
	وہی جانتا ہے کہ قیامت کب برپا ہوگی۔	//	۵۲	الملک	۲۶	۳۶
	قیامت کے روز اُسی کے ہاتھ میں فیصلہ کا اختیار ہوگا۔	//	۲۷۵	الانفطار	۱۹	-
	اُس سے انسان کی کوئی حرکت کیسے چھُپ سکتی ہے جبکہ وہی انسان کا خالق ہے۔	//	۴۷، ۴۸	الملک	۱۴	۲۱، ۲۲
	اُس کے لیے یکساں ہے کہ خواہ چپکے سے بات کی جائے یا اونچی آواز سے وہ دلوں کے حال تک جانتا ہے۔	//	۴۶، ۴۷	//	۱۳	-
		//	۴۶، ۴۷	//	۱۳	-
	وہ جانتا ہے کہ کون راہِ راست پر ہے اور کون گمراہ۔	//	۶۰	القلم	۷	-
	وہ جس کو ہدایت دیتا ہے اپنے علم و حکمت کی بنا پر دیتا ہے۔	//	۲۰۳	الدھر	۳۰، ۳۱	۳۳
	کسی مخلوق کو اُس نے شر کے لیے پیدا نہیں کیا ہے۔	//	۵۶۲، ۵۶۷	الفلق	۲	۴
	وہ زمین پر بسنے والے ہر جاندار کا نگہبان ہے۔	//	۳۰۳	الطارق	۴	۱
	انسان پر اللہ تعالیٰ کے احسانات۔ (دیکھو "انسان")					
	اُس کی نعمتوں کا حق دار کون ہے۔	//	۱۰۱، ۱۰۲	نوح	۱۲، ۱۳	۱۲، ۱۳
	اُس کے بندے تو نیک اور متقی لوگ ہیں۔	//	۱۹۰، ۱۹۱	الدھر	۵، ۶	۶، ۸
	اُس پر ایمان لاکر اُس کی ذات پر بھروسہ کرنے والے ہی اُس کے رحم کے مستحق ہیں۔	//	۵۳، ۵۴	الملک	۲۹	۳۹
	اُس کی مخلوقات میں سب سے بہترین خلائق کون ہیں اور بدترین کون ہیں۔	//	۴۱۵، ۴۱۶	البینہ	۶، ۷	۹، ۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے گھات میں لگے ہونے کا مطلب۔	ششم	۳۲۹،۳۳۰	الفجر	۱۴	۷
	اُس کی چال بڑی زبردست ہے اُس کے مقابلہ پر کوئی چال نہیں چل سکتا۔	〃	۶۶	القلم	۴۵	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶	المرسلت	۳۹	۲۱
	نبی تک کو اللہ کی گرفت سے کوئی نہیں بچا سکتا	〃	۱۱۹،۱۲۰	الجن	۲۲	-
	اُس کے لشکروں کو اُس کے سوا کوئی نہیں جانتا۔	〃	۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۵
	اُس کے لیے کسی وقار کی توقع نہ رکھنے کا مطلب۔	〃	۱۰۱،۱۰۲	نوح	۱۳	۱۳
	اُس کی شان میں گستاخیاں اور اُس کے ساتھ ہر طرح کی نمک حرامیاں کرنے والوں کو تنبیہ۔	〃	۱۰۱،۱۰۳	〃	۱۴،۱۷	۱۴،۱۵
	اُس کی پکڑ بڑی شدید ہے۔	〃	۲۹۹	البروج	۱۲	-
	وہ اپنا رزق روک لے تو کوئی رزق نہیں دے سکتا۔	〃	۵۰،۵۱	الملک	۲۱	-
	وہ کنوؤں کا پانی زمین میں غائب کر دے تو اُس کے سوا کوئی اُسے واپس نہیں لا سکتا۔	〃	۴۰	〃	موضوع اور مضمون	-
		〃	۵۴	〃	۳۰	۴۰
	وہ بہار لانے والا ہی نہیں بلکہ خزاں لانے والا بھی ہے۔	〃	۳۱۰،۳۱۲	الاعلیٰ	۴، ۵	۵،۶
	اُس نے نباتات اگائیں اور پھر انہیں سیاہ کوڑا کرکٹ بنا دیا۔	〃	۳۱۰	〃	۴، ۵	۵،۶
	وہی رسول کا مولیٰ ہے۔	〃	۱۸	التحریم	۲	۵
	〃 〃 〃	〃	۲۵	〃	۴	-
	اُس کو وکیل بنا لینے کی تلقین۔	〃	۱۲۹	المزمل	۹	۱۰
	اُس کی پناہ مانگنے کا مفہوم (مزید دیکھو "شر")	〃	۵۶۲،۵۶۶	الفلق	۱، ۵	۱،۲
	اُس سے تقویٰ کرنے کا حکم اور اُس کا مطلب۔	〃	۹۸	نوح	۳	۲،۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ ہی کا یہ حق ہے کہ اُس سے تقویٰ کیا جائے	ششم	۱۵۶	المدثر	۵۶	۴۲
	اُس کی اطاعت کا وسیع مفہوم	〃	۲۱۷	المرسلت	۴۸، ۵۰	۲۶، ۲۷
	اُس کی شان اُس سے بہت اعلیٰ وارفع کہ کوئی اُس کا بیٹا یا بیٹی ہو۔	〃	۱۱۴	الجن	۳	۴
	وہ نہ کسی کی اولاد ہے اور نہ کوئی اُس کی اولاد ہے۔	〃	۵۳۵، ۵۴۴، ۵۴۳	الاخلاص	۳	۵
	رسول کی بعثت سے پہلے دنیا میں اللہ کے متعلق کیا متضاد تصورات پائے جاتے تھے۔	〃	۵۳۲	〃	موضوع اور مضمون	-
	اللہ کے بارے میں اسلام اور دیگر مذاہب کے تصورات کا موازنہ۔	〃	۵۰۳، ۵۰۶	الکافرون	۳	۳
	قریش کا رسولؐ سے سوال کہ آپ کے رب کا نسب کیا ہے۔	〃	۵۳۰، ۵۳۲	الاخلاص	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵، ۵۴۳	〃	۱، ۴	۱، ۶
	اپنے مکرم بندوں کو اپنا دیدار نصیب فرمائے گا۔	〃	۱۷۱، ۱۷۴	القیٰمہ	۲۲، ۲۳	۱۶، ۱۷
	مختلف حقیقتوں پر اللہ کی ذات کی قسم۔ (مزید دیکھو "اقسام القرآن")	〃	۳۵۰، ۳۵۱	الشمس	۱، ۷	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	الیل	۱، ۴	۱
	اللہ کے نام کی تسبیح کرنے کا وسیع مفہوم۔	〃	۳۱۰	الاعلیٰ	۱	۱
	اللہ کو اچھا قرض دینے کا مطلب۔	〃	۱۳۴	المزمل	۲۰	۲۵، ۲۶
	اُس سے بالغیب ڈرنے کے نتائج۔	〃	۴۶، ۴۷	الملک	۱۲	۱۸، ۱۹
	یہ اُسی کو زیب دیتا ہے کہ گناہوں سے درگذر فرمائے۔	〃	۱۵۶	المدثر	۵۶	۴۲، ۴۳
۶۲	**الحاد:**					
	معنی اور تشریح	دوم	۱۰۳	الاعراف	۱۸۰	۱۴۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا بُرا نتیجہ۔	سوم	۲۱۴، ۲۱۷	الحج	۲۵	۴۴
	الحاد فی الحرم کا مفہوم اور اُس کا گناہ۔	〃	۲۱۷	〃	۲۵	۴۴
	اللہ کی آیات کو غلط معنی پہنانا۔	چہارم	۴۶۲	حٰمٓ السجدہ	۴۰	۴۸، ۵۰
۶۳	**القاء:**					
	وحی اور القاء کا فرق۔	دوم	۵۶	النحل	۴۰	۵۶
۶۴	**الہام:**					
	وحی اور الہام میں فرق۔	〃	۵۶	〃	۶۸	۵۶
	لفظ الہام کے معنی۔	ششم	۵	الشمس	۳۵۱، ۳۵۲	۵
	اللہ تعالیٰ نے ہر مخلوق پر اُس کی حیثیت اور نوعیت کے اعتبار سے فطری الہام کر دیا ہے	〃	۵	〃	۳۵۱، ۳۵۲	۵
	انسان کے لاشعور میں فطری الہام کے ذریعے نیکی اور بدی کا تصور ڈال دیا گیا ہے	〃	-	〃	موضوع اور مضمون	-
	انسان کے لاشعور میں فطری الہام کے ذریعے نیکی اور بدی کا تصور ڈال دیا گیا ہے۔	〃	۳۵۱، ۳۵۲	〃	۸	۵
	نفسِ انسانی پر بدی اور نیکی و پرہیزگاری الہام کرنے کا مطلب۔	〃	۳۵۱، ۳۵۳	〃	۸	۵
۶۵	**الیاسؑ:**					
	اُن کی مظلومانہ جلاوطنی	اوّل	۸۰، ۸۱	البقرہ	۶۱	۷۹
	اُن کا زمانہ اور بنی اسرائیل کی اصلاح کے لیے اُن کی کوششیں۔	دوم	۵۹۵، ۵۹۷	بنی اسرائیل	۵	۷
	الیاسؑ	سوم	۵۹، ۶۰	مریم	۱۱	۸
	اُن کا قصہ	چہارم	۳۰۲، ۳۰۶	الصّٰفّٰت	۱۲۲، ۱۳۳	۷۷، ۷۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کے متعلق بنی اسرائیل کے عقائد۔	چہارم	۲۰۵، ۳۰۶	الصّٰفّٰت	۱۲۹	۷۳
	اُن کے اوصاف اور اللہ کے ہاں اُن کا مرتبہ	〃	۳۰۲	〃	۱۲۳	۷۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۵، ۳۰۶	〃	۱۲۹	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳، ۳۴۴	ص	۴۸	۵۰
	مسیح کے زمانے میں بنی اسرائیل حضرت الیاسؑ کی آمد کے منتظر تھے۔	اوّل	۳۶۱، ۴۶۲	الصف	۶	۸
۶۶	**امامت:**					
	یہ ابراہیم کے نطفے کی میراث نہیں بلکہ سچی اطاعت و فرمانبرداری کا پھل ہے۔	〃	۱۰۸، ۱۰۹	البقرہ	۱۲۲	۱۲۳
	امامت کے منصب سے بنی اسرائیل کی معزولی۔	〃	۱۰۸، ۱۰۹	〃	۱۲۲	۱۲۳
	تبدیلی امامت اور تحویل قبلہ۔	〃	۱۰۸، ۱۰۹	〃	۱۲۲	۱۲۳
	امامت ظالموں کو نہیں مل سکتی۔	〃	۱۱۰	〃	۱۲۴	۱۲۵
	امامت صالحہ اور رزق دینا کے استحقاق میں فرق۔	〃	۱۱۱	〃	۱۲۶	۱۲۷
	مشرکین قریش بھی بنی اسرائیل کی طرح حق امامت سے مستثنیٰ کر دیے گئے۔	〃	۱۱۱	〃	۱۲۵	۱۲۶
	اُمتِ محمد کی امامت کا اعلان	〃	۱۱۸، ۱۲۰	〃	۱۴۲	۱۴۴
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹	آلِ عمران	۱۱۰	۸۸
	اس کے لیے لفظ "نعمت" کا استعمال	〃	۱۲۵	البقرہ	۱۵۰	۱۵۱
	مسلمانوں کو یہ منصب دیتے ہوئے اولین ہدایات جو دی گئیں۔	〃	۱۲۵، ۱۲۶	〃	۱۵۳	۱۵۳، ۱۵۴
	اس کے لیے "ملک عظیم" کے لفظ کا استعمال۔	〃	۳۶۱	النساء	۵۴	۸۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۶۷	**امانت :**					
	اس کا وسیع مفہوم	سوم	۲۶۷	المومنون	۸	۸
	مومن کی ایک لازمی صفت ۔	″	۲۶۷	″	۸	۸
	″ ″ ″	″	۱۳۵	الاحزاب	۷۲	۱۱۹
	اس کا وہ بارگراں جو انسان پر ڈالا گیا ۔	″	۱۳۵،۱۳۷	″	۷۲	۱۱۹
	(تفصیل کے لیے دیکھو "انسان اور خلافت")					
۶۸	**اُمت :**					
	پیغمبر کی اُمت سے کیا مراد ہے ۔	دوم	۲۸۹،۲۹۰	یونس	۴۷	۵۵،۵۶
	اُس کے معنی کی تحقیق ۔	سوم	۲۸۲	المومنون	۵۲	۴۷
۶۹	**اُم سلمہؓ اُم المومنین :**					
	اُن کی بیدار مغزی	پنجم	۴۰	الفتح	تاریخی پس منظر	-
۷۰	**اُم الکتاب :**					
	معنی و تشریح ۔	چہارم	۵۲۳،۵۲۴	الزخرف	۲،۴	۱،۳
۷۱	**امتحان :**					
	(دیکھو "آزمائش")					
	انسان کو دنیا میں امتحان کے لیے پیدا کیا گیا ہے ۔	ششم	۴۱	الملک	۲	۴
	دنیا کی زندگی وہ مدت ہے جو امتحان کے لیے مقرر کی گئی ہے جو وقت گزر رہا ہے وہ مدت	″	۴۱،۴۲	″	۲	۴
	امتحان کو کم کرتا جا رہا ہے اور موت امتحان	″	۱۸۶،۱۸۷	الدھر	۲	۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کے خاتمے کا اعلان ہے۔	ششم	۴۴۹، ۴۵۰	العصر	۱، ۳	۱
	امتحان کے لیے انسان کو عمل کا موقع دیا گیا ہے	″	۴۱، ۴۲	الملک	۲	۴
	امتحان میں جیسا کسی کا عمل ہوگا ویسی ہی اُس کو جزا و سزا ملے گی۔	″	۱ ۴۱، ۴۲	″	۲	۴
	انسان کا امتحان کس طرح لیا جا رہا ہے۔	″	۴۴، ۴۵	″	۸	۱۴
	″ ″ ″	″	۱۸۳	الدھر	موضوع اور مضمون	-
	اس امتحان کے لیے انسان کو ضروری ذرائع اور قوتیں دی گئی ہیں جن سے وہ علم حاصل کرتا ہے اور نتائج اخذ کرتا ہے۔	″	۱۸۶، ۱۸۷	″	۲، ۳	۲، ۵
	شکر اور بھلائی اور کفر اور برائی کے راستے بھی انسان کے لیے الگ الگ مُمیز کر دیے گئے ہیں۔	″	۱۸۶	″	۳	۵
		″	۱۸۶، ۱۸۸، ۱۹۰	″	۳	۵
	″ ″ ″	″	۳۳۷	البلد	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″		″		
	″ ″ ″	″	۳۶۴، ۳۶۵	الیل	۱۲، ۲۱	۷، ۱۱
	انسان کو مقرر تقدیر کے ساتھ پیدا کیا گیا اور دو مختلف نوعیت کی ہدائتیں بھی دی گئیں۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "آزمائش اور تقدیر")	″	۳۱۰، ۳۱۲	الاعلیٰ	۱، ۳	۱، ۴
۷۲	**اُمتِ وسط:**					
	اقوام عالم کی صدارت کا منصب۔	اوّل	۱۱۹، ۱۲۱	البقرہ	۱۴۳	۱۴۴
	اُمتِ وسط کے اوصاف۔	″	۱۱۹، ۱۲۱	″	۱۴۳	۱۴۴
	اس منصب کی پاسداری کرنے کی اہمیت۔	″	۱۷۷	″	۲۳۱	۲۵۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۷۳	**امثال القرآن :**					
	قرآن میں طرح طرح کی مثالیں کس لیے دی گئی ہیں۔	چہارم	۳۶۹	الزمر	۲۷، ۲۸	۴۶، ۴۷
	کلمات اللہ کے بے حد و حساب ہونے کی تمثیل۔	″	۲۲، ۲۳	لقمٰن	۲۷	۴۸
	تمام انسانوں کو پیدا کرنا اور پھر جلا اٹھانا ایسا ہے جیسا ایک انسان کو پیدا کرنا اور پھر جلا اُٹھانا۔	″	۲۳، ۲۴	″	۲۸	۴۹
	گلا پھاڑ پھاڑ کر بولنے والے متکبروں کی آواز کے لیے گدھے کی آواز کی مثال۔	″	۱۸، ۱۹	″	۱۹	۳۴
	حیات بعد موت کے لیے زمین کی مثال کہ سوئی پڑی تھی لیکن بارش پڑتے ہی اُس میں جان پڑ گئی۔	″	۵۰، ۵۱	السجدہ	۲۷	۴۰
	″	″	۲۲۳	فاطر	۹	۱۹
	″	″	۲۵۶	یٰس	۳۳	۲۶، ۲۷
	″	″	۴۶۱	حٰم السجدہ	۳۹	۴۷
	اللہ کی عظمت کے لیے آسمان پھٹ پڑنے کی مثال۔	″	۴۷۸، ۴۸۰	الشوریٰ	۵	۳، ۵
	ایک سعادت مند بیٹے اور نالائق بیٹے کی مثال۔	″	۶۰۹، ۶۱۲	الاحقاف	۱۵، ۱۷	۱۹، ۲۱
	بحری جہازوں کی مثال۔	″	۵۰۵، ۵۰۶	الشوریٰ	۳۲، ۳۵	۵۳، ۵۴
	اندھے اور بینا اور صالح و بدکار کی مثال۔	″	۴۱۷	المومن	۵۸	۸۰
	ہٹ دھرم کافروں کی تمثیل۔	″	۲۴۶، ۲۴۷	یٰس	۸، ۱۰	۵، ۸
	حورانِ جنت کی مثال۔	″	۲۸۷	الصفت	۴۸، ۴۹	۲۸، ۳۰
	زقوم کے تنگوفوں کی تمثیل۔	″	۲۸۹، ۲۹۰	″	۶۲، ۶۸	۳۴، ۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ثمود کے شگونوں کی تمثیل۔	چہارم	۵۷۱،۵۷۲	الدخان	۴۳،۵۰	۳۸،۳۹
	مشرک اور موحد کی تمثیل۔	〃	۳۷۰	الزمر	۲۹	۴۸،۴۹
	ہٹ دھرم مخالفین حق کی تمثیل	〃	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۴	۵۴،۵۵
	آخرت اور دنیا کے لیے کام کرنے والوں کی تمثیل۔	〃	۴۹۸،۴۹۹	الشوریٰ	۲۰	۳۷
	دل اور آنکھوں پر پردہ اور کانوں پر مہر کی مثال۔	〃	۲۲۱،۲۲۳	فاطر	۸	۱۵،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۸،۴۱۰	المومن	۳۴،۳۵	۵۳،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲،۵۰۳	الشوریٰ	۲۴،۲۵	۴۳،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹	الجاثیہ	۲۳	۳۰،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷	الاحقاف	۲۶	۳۰،۳۱
	مومن اور کافر کے حال و مستقبل کو واضح کرنے والی تمثیل۔	〃	۲۲۹،۲۳۰	فاطر	۱۸،۲۲	۴۱،۴۳
	رسول کے ہٹ دھرم مخالفین کی مثال۔	〃	۴۴۶،۴۴۷	یٰس	۷،۱۰	۵،۸
	دعوتِ حق کے فروغ کی مثال۔	〃	۵۰،۵۱	السجدہ	۲۶،۲۷	۳۹،۴۰
	قیامت کی سخت افتاد پڑنے پر لوگوں کے ہوش گم کر دینے کی مثال۔	〃	۲۶۳،۲۶۴	التکویر	۱،۹	۱،۹
	قیامت کے روز انسانوں کی گھبراہٹ اور پراگندگی کی مثال۔	ششم	۴۲۵،۴۲۶	القارعہ	۱،۵	۱،۲
	قیامت کے روز پہاڑوں کے اُڑنے کی مثال۔	〃	۴۲۵،۴۲۶	〃	۵	۲
	اہل ایمان کے معاملے میں فرعون کی بیوی اور حضرت مریمؑ کی مثال۔	〃	۳۴،۳۵	التحریم	۱۱،۱۲	۲۵،۲۹
	کافروں کے معاملے میں حضرت نوحؑ اور حضرت لوطؑ کی بیویوں کی مثال۔	〃	۳۳،۳۴	〃	۱۰	۲۴
	جنتیوں کی شان کے لیے عظیم الشان سلطنت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کے مالک کی مثال۔	ششم	۲۰۰	الدھر	۲۰	۲۲
	ہدایت یافتہ اور گمراہ انسانوں کے فرق کی مثال	〃	۵۱	الملک	۲۲	۳۲
	حق سے فرار کرنے والوں کی مثال۔	〃	۱۵۵	المدثر	۴۹، ۵۰	۳۷
	دنیا پرستوں کے لیے ایک باغ والوں کی مثال (مزید دیکھو "قرآنی تمثیلات")	〃	۶۱، ۶۳	القلم	۱۷، ۳۳	۱۲، ۱۸
۷۴	**امر بالمعروف، نہی عن المنکر:**					
	امر بالمعروف نہی عن المنکر (دیکھو "اقامتِ دین")					
	اس کی اہمیت انسانی زندگی میں۔	دوم	۶۱، ۶۳	الاعراف	۱۶۴، ۱۶۶	۱۲۵
	〃 〃 〃	〃	۹۰، ۹۲	ہود	۱۱۶، ۱۱۷	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۲، ۳۷۳	الحجر	۶۷، ۶۸	۳۹
	وہ اہلِ ایمان کی خصوصیت ہے۔	〃	۲۱۳، ۲۱۴	التوبہ	۷۱	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	〃	۱۱۲	۱۰۸، ۱۱۰
	وہ نبیؐ کی دعوت کا اہم عنصر ہے۔	〃	۸۵	الاعراف	۱۵۷	۱۱۲، ۱۱۵
	اسلامی ریاست کے بنیادی مقاصد میں سے ہے۔	〃	۲۳۴	الحج	۴۱	۸۵، ۸۶
	اس کے لیے صبر کی ضرورت	〃	۱۷	لقمٰن	۱۷	۲۹، ۳۰
۷۵	**انبیاء:**					
	اُن کی اُمتوں کا بگاڑ	اوّل	۱۹	مقدمہ	-	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۷، ۲۸۸	آلِ عمران	۱۳۰	۹۸
	ان کی مخالفت کفر ہے۔	〃	۹۷	البقرہ	۹۸	-
	محمد کا طریقہ وہی ہے جو سابق انبیاء کا تھا۔	〃	۱۰۸	〃	۱۲۲	۱۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	آلِ عمران	خطاب اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسلام تمام انبیاء کا دین تھا۔	اوّل	۱۱۳	البقرہ	۱۳۲،۱۳۱	۱۳۳،۱۳۰
	〃 〃 〃	〃	۱۶۳	〃	۲۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	آل عمران	خطاب اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	〃	۱۹	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	〃	۸۵،۸۳	۷۲،۷۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳،۴۴۴	المائدہ	۴۴	۷۳،۷۲
	سب انبیاء پر ایمان لانا ضروری ہے۔	〃	۱۱۶،۱۱۵	البقرہ	۱۳۶	۱۳۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳	〃	۲۸۵	۲۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	آل عمران	۸۴	۷۲
	اُن کے درمیان تفریق کرنے کا مطلب۔	〃	۱۱۶	البقرہ	۱۳۶	۱۳۶
	ابراہیمؑ، اسماعیلؑ، یعقوبؑ، اور اولاد یعقوب یہودی اور نصرانی نہ تھے۔	〃	۱۱۸،۱۱۷	〃	۱۴۰	۱۴۰
	اُن کی بعثت کی غرض۔	〃	۱۶۳،۱۶۲	〃	۲۱۳	۲۳۰
	〃 〃 〃	〃	۴۲۶،۴۲۵	النساء	۱۶۵	۲۰۸،۲۰۷
	دعوت حق کے لیے اُن کی جدوجہد۔	〃	۱۶۴،۱۶۲	البقرہ	۲۱۴	۲۳۱
	ان کے مراتب۔	〃	۱۹۳	〃	۲۵۳	-
	اُن کو ایمان بالشہادۃ سے سرفراز کیا جاتا ہے۔	〃	۲۰۲،۲۰۱	〃	۲۶۰	۲۹۷
	اُن کا کام اور اُن کی حیثیت۔	〃	۲۰۹	〃	۲۷۲	-
	انہی ہدایت پر اُن کا ایمان لانا۔	〃	۲۲۳	〃	۲۸۵	۲۳۷
	اُن کی ذمہ داری	〃	۲۴۱	آل عمران	۲۰	-
	اللہ کی اطاعت کے ساتھ اُن کی اطاعت کا مطالبہ۔	〃	۲۴۵	〃	۳۲،۳۱	۲۸
	آدمؑ، نوحؑ، آلِ ابراہیمؑ اور آلِ عمران کا رسالت کے لیے منتخب کیا جانا اور ان کا ساری دنیا پر ترجیح پانا۔	〃	۲۴۶	〃	۳۴،۳۳	۳۱،۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہ ایک سلسلے کے لوگ تھے۔	اوّل	۲۴۶	آل عمران	۳۴	۳۱
	ان سب کی دعوت کے تین نکات۔	″	۲۵۴	″	۵۱	۴۸
	وہ خدا کی بندگی کے بجائے اپنی بندگی کی دعوت نہیں دے سکتے اُن سے شرک کی تعلیم منسوب نہیں کی جا سکتی۔	″	۲۶۷،۲۶۸	″	۷۹، ۸۰	۶۷،۶۸
	وہ عہد جو اُن سے لیا گیا۔	″	۲۶۸،۲۶۹	″	۸۱	۶۹
	کوئی نبی خائن نہیں ہو سکتا۔	″	۲۹۹	″	۱۶۱	۱۱۴
	بکثرت انبیاء کو جھٹلایا جاتا رہا۔	″	۳۰۸		۱۸۴	-
	″ ″ ″	″	۵۳۴،۵۳۵	الانعام	۳۳،۳۴	۲۱،۲۲
	ان سب نے ایک ہی قوانین پیش کیے۔	″	۳۴۳	النساء	۲۶	۴۸
	وہ آخرت میں اپنی قوموں پر گواہی دیں گے۔	″	۳۵۳	″	۴۱	۶۴
	″ ″ ″	″	۵۱۲	المائدہ	۱۰۹	۱۲۲،۱۲۴
	اُن کی نافرمانی کا اُخروی انجام	″	۳۵۳،۳۵۴	النساء	۴۲	-
	″ ″ ″	″	۵۲۶	الانعام	۱۱	۸
	اطاعت رسول کی دستوری اور شریعی اہمیت	″	۳۶۲،۳۶۵	النساء	۵۹	۸۹
	یہ سب ازن الٰہی سے "مطاع" بن کر آئے ہیں	″	۳۶۸	″	۶۴	۹۴
	انبیاء، صدیقین، شہداء اور صالحین کی باہمی رفاقت۔	″	۳۷۰	″	۶۹	۹۹، ۱۰۰
	ان میں تفریق کفر ہے۔	″	۴۱۴	″	۱۵۰،۱۵۱	۱۷۸
	قرآن میں سارے انبیاء کا تذکرہ نہیں۔	″	۴۲۵	″	۱۶۴	-
	ان کی بعثت بندوں پر اتمام حجت ہے۔	″	۴۲۶	″	۱۶۵	۲۰۸
	″ ″ ″	″	۵۸۲	الانعام	۱۲۱	۱۰۰
	سواء السبیل کو واضح کرنے آئے۔	″	۴۵۲،۴۵۴	المائدہ	۱۲	۳۵
	یہ سب باہم تردید کرنے والے نہیں بلکہ تصدیق کرنے والے تھے۔	″	۴۷۵	″	۴۶	۷۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بکثرت انبیاء کا مذاق اڑایا گیا۔	اوّل	۵۲۶	الانعام	۱۰	-
	ان کا ازیتوں پر صبر کرنا۔	〃	۵۳۴،۵۳۵	〃	۳۴	۲۲
	ان کی آمد پر نزول مصاحب کی حکمت	〃	۵۴۰	〃	۴۲	-
	ان کا نیک کرداروں کے لیے بشیر اور بدکرداروں کے لیے نذیر ہونا۔	〃	۵۴۱	〃	۴۸	-
	ان کے طریقے سے ہٹ کر چلنا ضلالت ہے۔	〃	۵۵۳	〃	۷۴	۵۰
	سب کے سب صالح تھے۔	〃	۵۶۱	〃	۸۵	-
	اللہ نے ان کو دنیا پر فضیلت دی۔	〃	۵۶۱	〃	۸۶	-
	اُن کا شرک سے پاک ہونا۔	〃	۵۶۱،۵۶۲	〃	۸۸	۵۶
	اُن کے لیے کتاب، حکم اور نبوت کے سہ گونہ عطیات۔	〃	۵۶۱،۵۶۲	〃	۸۹	۵۷
	اُن پر وحی آنے کے لیے چار دلیلیں۔	〃	۵۶۴	〃	۹۲	۶۱
	اُن کی دعوت سے شیاطین جن و انس کی دشمنی۔	〃	۵۷۲،۵۷۳	〃	۱۱۲	۷۹، ۸۰
	اُسی قوم سے اُٹھائے جاتے ہیں جس میں کہ وہ دعوت دیتے ہیں۔	〃	۵۸۱،۵۸۲	〃	۱۳۰	۹۸، ۹۹
	انبیاءؑ (دیکھو "نبوت")					
	عرب میں مبعوث ہونے والے انبیاء، انبیاء سابقین کی تعلیمات کے وہ اثرات جو عرب میں محفوظ تھے۔	چہارم	۲۵،۳۷	السجدہ	۳	۵
	انبیائے کرامؑ کی دعوت کا اولین مخالف قوموں کا خوشحال طبقہ تھا۔	〃	۲۰۶	سبا	۳۴	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲،۵۲۴	الزخرف	۲۳	۲۳
	انبیاء کا کام یہ تھا کہ اللہ کے بھیجے ہوئے ہر حکم پر عمل کریں۔	〃	۱۰۲	الاحزاب	۳۸	۷۴، ۷۵
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	الزمر	۱۱، ۱۲	۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاء بندوں کے اعمال پر گواہ نہیں بلکہ اس بات کے گواہ ہیں کہ انہوں نے اللہ کا پیغام صحیح صحیح پہنچا دیا۔ (تفصیل کے لیے دیکھو "نبوت")					
۷۶	**انتقام:**					
	کسی کی زیادتی کا انتقام لینے کی حدود اور اُس کے قواعد۔	چہارم	۵۱۱،۵۱۲	الشوریٰ	۴۰	۶۴،۶۷
۷۷	**انجیل:**					
	(دیکھو "بائیبل")					
	خدا کی طرف سے ہدایت دینے والی کتاب۔	اوّل	۲۳۱،۲۳۲	آلِ عمران	۲،۳	۲
	رہنمائی اور روشنی کا سرچشمہ تھی۔	〃	۴۷۵	المائدہ	۴۶،۴۷	۷۶،۷۷
	توراۃ پہلے آئی ہوئی کتابوں کی موید اور مصدق تھی۔	〃	۴۷۵	〃	۴۶	۷۶
	قرآن کس انجیل کی تصدیق کرتا ہے۔	〃	۲۳۲	آلِ عمران	۳	۲
	اس میں نبیؐ کا ذکرِ خیر۔	دوم	۸۴،۸۵،۸۶	الاعراف	۱۵۷	۱۱۲،۱۱۳
	اس میں بنی اسرائیل کی تنبیہات۔	〃	۹۲،۹۳	〃	۱۶۷	۱۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۹۵	بنی اسرائیل	۵	۷
	اس کی اور قرآن کی مطابقت	〃	۲۲۸،۲۲۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۷
	اُس کے ماننے والے خود اس کے متعلق شک میں پڑے ہوئے ہیں۔	چہارم	۴۹۴،۴۹۵	الشوریٰ	۱۴	۲۵
	(تفصیلات کے لیے دیکھو "بائیبل")					
	حضرت عیسیٰ کو عطا کی گئی۔	پنجم	۳۶۴	الحدید	۲۷	۵۱
	موجودہ انجیلوں کی اصل حیثیت اور اُن کی تفصیلی تاریخ۔	〃	۴۶۱،۴۶۲،۴۶۴،۴۷۶	الصف	۶	۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	موجودہ انجیلوں کی اصل حیثیت اور اُن کی تفصیلی تاریخ۔	پنجم	۴۶۱، ۶۶، ۷۶	الصف	۶	۸
	انجیل میں توراۃ کی تحریف کا تذکرہ	//	۴۶۱، ۷۴، ۷۶	//	۶	۸
	اُس میں صحابہ کرامؓ کی تمثیل۔	//	۶۴	الفتح	۲۹	
	انجیل یوحنا میں "وہ نبی" کی پیش گوئی کا کیا مطلب ہے۔	//	۴۶۱، ۶۵، ۷۶	الصف	۶	۵۵، ۵۶
	حضرت عیسیٰؑ کی زبان آرامی کی وہ بولی تھی جس کو سریانی کہا جاتا تھا۔		۴۶۱، ۴۶۳، ۴۷۶			۸
	بائیبل کی چاروں انجیلیں اُن لوگوں نے لکھیں جو یونانی بولتے تھے اور حضرت عیسیٰؑ کے بہت عرصے بعد اس مذہب میں داخل ہوئے تھے۔	//	۴۶۱، ۶۳، ۷۶	//	۶	۸
		//	۴۶۱، ۶۳، ۷۶	//	۶	۸
		//	۴۶۱، ۶۷، ۷۶	//	۶	۸
	انجیل کی روایات کے بارے میں پہلی تین ہجری صدیوں کے مسلمان علماء کی معلومات عیسائی علماء کی نسبت زیادہ معتبر ہیں۔	//	۴۶۱، ۴۶۵	//	۶	۸
	فارقلیط کے معنی کی تحقیق سیرۃ ابن ہشام میں۔	//	۴۶۱، ۶۵، ۷۶	//	۶	۸
	انجیل کے اولین نسخے کن مشکوک حالات میں لکھے گئے۔	//	۴۶۱، ۴۶۳	//	۶	۸
	انجیل برناباس	//	۴۶۱، ۴۶۶، ۴۷۶	//	۶	۸
	انجیل برناباس موجودہ بائیبل کی چاروں انجیلوں سے زیادہ معتبر ہے۔	//	۴۶۱، ۴۶۶	//	۶	۸
	برناباس کون تھا؟	//	۴۶۸، ۴۶۱	//	۶	۸
	انجیل برناباس کے مصنف کا دعویٰ ہے کہ وہ حضرت عیسیٰ کے اولین بارہ صحابیوں میں سے ہے اور حضرت عیسیٰ کے حکم کے مطابق اُس نے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انجیل برناباس تصنیف کی۔	پنجم	۴۶۱،۴۶۷	الصف	۶	۸
	انجیل برناباس کی خصوصیات۔	//	۴۶۱،۴۶۸	//	۶	۸
	انجیل برناباس سے عیسائی کیوں ناراض ہیں۔	//	۴۶۱،۴۶۹، ۴۷۱	//	۶	۸
	انجیل برناباس کو چھپانے کے لیے عیسائیوں کا اہتمام۔	//	۴۶۱،۴۶۶	//	۶	۸
	انجیل برناباس کا مصنف، اس انجیل کا مقصد تصنیف کیا بیان کرتا ہے۔	//	۴۶۱،۴۷۰	//	۶	۸
	انجیل برناباس کس طرح عیسائیوں کے موجودہ گمراہانہ عقائد کی تردید کرتی ہے۔	//	۴۶۱،۴۷۰، ۴۷۱	//	۶	۸
	انجیل برناباس میں حضور اکرمؐ کی آمد سے متعلق حضرت عیسیٰؑ کی پیش گوئیاں۔	//	۴۶۱،۴۷۱، ۴۷۴	//	۶	۸
	ان پیش گوئیوں کے متعلق چند غلط فہمیوں کا ازالہ۔	//	۴۶۱،۴۷۴، ۴۷۵	//	۶	۸
	انجیل برناباس کسی مسلمان کی تصنیف نہیں ہو سکتی	//	۴۶۱،۴۶۷، ۴۷۶	//	۶	۸
	// // //	//	۴۶۱،۴۷۵، ۴۷۶	//	۶	۸
۷۸	**انسان:**					
	کائنات میں اس کی حیثیت۔	اوّل	۱۷	مقدمہ	-	-
	// // //	//	۶۱،۶۲	البقرہ	۳۰	۳۸
	// // //	//	۱۹۲،۱۹۳	//	۲۵۳	۲۷۵
	اللہ سے اس کے تعلق کی نوعیت۔	//	۱۷	مقدمہ	-	-
	اس کی دنیوی زندگی کی حقیقت۔	//	۱۷	//	-	-
	// // //	//	۱۶۰،۱۶۱	البقرہ	۲۰۸، ۲۱۰	۲۲۶،۲۲۸
	// // //	//	۲۰۷،۲۰۸	//	۲۰۸، ۲۱۰	۳۰۹
	// // //	//	۲۹۲	آلِ عمران	۲۶۹	۱۰۵،۱۰۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی دنیوی زندگی کی حقیقت۔	اوّل	۳۰۲	آل عمران	۱۶۹، ۱۷۱	۱۲۰، ۱۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳	الانعام	۳۱، ۳۲	۲۰
	دنیا میں اُس کے لیے صحیح رویہ کیا ہے۔	〃	۷۱	مقدمہ	-	-
	اُس کے صحیح رویہ کا انجام۔	〃	۱۷	مقدمہ	-	-
	اُس کے غلط رویہ کا انجام۔	〃	۱۷	〃	-	-
	زمین پر اُس کی زندگی کا آغاز جہالت کی تاریکی	〃	۱۷	〃	-	-
	میں نہیں بلکہ علم کی روشنی میں ہوا۔	〃	۶۸	البقرہ	۳۸	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۱۶۲، ۱۶۳	〃	۲۱۳	۲۳۰
	اُس کا اصل مذہب اسلام تھا۔	〃	۱۷	مقدمہ	-	-
	اس کے اسلام سے ہٹ کر دوسرے مذاہب					
	میں بھٹک جانے کے وجوہ۔	〃	۱۷، ۱۸	〃	-	-
	اُس کا بگاڑ کس طرح شروع ہوا۔	〃	۱۸	〃	-	-
	اُس کا اصل	〃	۶۲، ۶۳	البقرہ	۳۰	۳۸، ۳۹
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹	النساء	۱	۱
	فرشتوں سے اس کو سجدہ کرایا گیا۔	〃	۶۵	البقرہ	۳۴	۴۶، ۴۷
	اس کی خلافت پر فرشتوں کے اعتراض کی					
	حقیقت۔	اوّل	۶۲	〃	۳۰	۳۸، ۳۹
	〃 〃 〃	〃	۶۴	〃	۳۲، ۳۳	۴۳، ۴۴
	اس کو کس نوعیت کا علم دیا گیا ہے۔	〃	۶۴	〃	۳۲	۴۳
	انسانی خلافت کی حقیقت۔	〃	۶۴	〃	۳۳	۴۴
	اُس کے ازلی گنہگار ہونے کا غلط تصور	〃	۶۷، ۶۸	〃	۳۷	۵۲
	اُس کی نجات اور ہلاکت کا مدار کس چیز پر ہے۔	〃	۶۷، ۶۸	〃	۳۷	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۱۶۰، ۱۶۱	〃	۲۱۰	۲۲۸
	بسا اوقات انسان کا علم دور رس نتائج کو					
	حاوی نہ ہونے کی وجہ سے احکام کے مصالح					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کو نہیں سمجھ سکتا۔	اوّل	۱۶۴	البقرہ	۲۱۶	-
	اُس کی نجات کا مدار کس چیز پر ہے۔	〃	۸۲	〃	۶۲	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۱۱۸	〃	۱۴۰، ۱۴۱	۱۴۱
	خدا کے سامنے ان کی ذمہ داری حسب استطاعت ہے۔	〃	۲۲۴	〃	۲۸۶	۳۳۸
	انسانی مساوات کا اسلامی تصور۔	〃	۳۱۳	آلِ عمران	۱۹۵	۱۳۹
	شریعت میں انسانی کمزوریوں کا علاج۔	〃	۳۴۴	النساء	۲۷، ۲۸	۴۹
	ان کی اجتماعی زندگی میں فطری نامساوات۔	〃	۳۴۴، ۳۴۸	〃	۳۲	۵۴
	اس کی مسائل کی پیچیدگیاں۔	〃	۴۵۲	المائدہ	۱۲	۳۵
	اس کی کمزوریاں۔	〃	۴۵۲	〃	۱۲	۳۵
	انسانی تاریخ کا عدم توازن۔	〃	۴۵۲	〃	۱۲	۳۵
	اس کی فطرت راہِ راست کی طرف طالب ہے۔	〃	۴۵۳	〃	۱۲	۳۵
	اس کی تاریخ کے متعلق "وجدلی عمل" کا غلط نظریہ۔	〃	۴۵۳، ۴۵۴	〃	۱۲	۳۵
	تاریخ انسانی میں پہلا واقعہ قتل۔	〃	۴۶۲	〃	۲۸، ۳۰	۴۹، ۵۰
	اُس کے بقا دامن کے لیے احترام جان کی اہمیت۔	〃	۴۶۴	〃	۳۲	۵۴
	اُس کی زندگی میں حق و باطل کی کشمکش۔	〃	۴۶۶	〃	۳۵	۵۹
	انسانی قوموں اور معاشروں کے بگاڑ کا طریقہ۔	〃	۴۹۶	〃	۷۸، ۷۹	۱۰۲
	اُس کے لیے صحیح مبعاد و قدر و قیمت۔	〃	۵۰۶، ۵۰۷	〃	۱۰۰	۱۱۵
	اُس کا جسم عرضی اجزا پر مشتمل ہے۔	〃	۵۲۳	الانعام	۲	۲، ۳
	حق کو رد کر کے انسان اپنا تباہی کا سامان کرتا ہے۔	〃	۵۳۲	〃	۲۶	-
	اُس کا اصل ٹھکانا عالم آخرت میں ہے۔	〃	۵۲۳، ۵۳۴	〃	۲۳	۲۰
	اُس کے لیے مشیت کا نظام ہدایت و ضلالت۔	〃	۵۳۶	〃	۳۵	۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی دو بڑی قسمیں۔	اوّل	۵۳۸	الانعام	۳۹	۲۸
	اس کے نفس میں توحید کی شہادت۔	〃	۵۳۹	〃	۴۰، ۴۱	۲۹
	پوری نسل انسانی ایک ہی متنفس سے پیدا ہوئی ہے۔	〃	۵۶۶	〃	۹۸	۶۵، ۶۶
	اس کی تخلیق و افزائش نسل میں اسباقِ حقیقت	〃	۵۱۷	المائدہ	۱۱۹	-
	آزادی اختیار میں اُس کی آزمائش ہے۔	〃	۵۷۰	الانعام	۱۰۷	۷۱
	اُس کا علم سے ہٹ کر قیاس آرائیوں میں مبتلا ہونا۔	〃	۵۷۵، ۵۷۶	〃	۱۱۲، ۱۲۱	۸۳، ۸۷
	اُس کا شیاطین کے ہاتھوں میں کھیلنا۔	〃	۵۸۰	〃	۱۲۸	۹۴، ۹۶
	خدا کی اطاعت میں اُس کا اپنا فائدہ ہے اور اُس کی نافرمانی میں اس کا اپنا نقصان ہے۔	〃	۵۸۲	〃	۱۳۳	۱۰۱
	اس کے لیے سامانِ ہدایت فراہم کرنا اللہ کی مہربانی ہے۔	〃	۵۸۲، ۵۸۳	〃	۱۳۳	۱۰۱
	اللہ کے ہاں انسانوں کے مختلف درجات بلحاظ عمل۔	〃	۵۸۲	〃	۱۳۹	-
	خدا نے فرشتوں کی طرح انسان کو راست رو نہیں بنایا ہے۔	〃	۵۹۵، ۵۹۶	〃	۱۴۹	۱۲۵
	اس کا اپنے خدا سے فطری عہد۔	〃	۶۰۰، ۶۰۱	〃	۱۵۲	۱۳۴
	اس پر فطرۃً خدا کے حقوق عائد ہوتے ہیں۔	〃	۶۰۰، ۶۰۱	〃	۱۵۲	۱۳۴
	اس کے لیے خدا کی ہدایت کی اہمیت۔	〃	۶۰۱، ۶۰۲	〃	۱۵۳	۱۳۵
	نوع انسان کا متخاصم گروہوں میں تقسیم ہونا۔	〃	۶۰۴	〃	۱۵۹	۱۴۱
	اس کی دنیوی زندگی کے متعلق تین اہم حقیقتیں۔	〃	۶۰۶، ۶۰۷	〃	۱۶۵	۱۴۶
	تخلیق انسانی کے متعلق قرآن کا بیان۔	دوم	۱۰، ۱۱	الاعراف	۱۱	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۰۶، ۱۰۷	〃	۱۸۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴، ۵۰۵	الحجر	۲۶، ۲۹	۱۷، ۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ڈارون کا نظریہ ارتقاء اور قرآن	دوم	۱۰،۱۲	الاعراف	۱۱	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴	الحجر	۲۶	۱۷
	فرشتوں سے اس کو سجدہ کرایا گیا۔	〃	۱۰،۱۲	الاعراف	۱۱	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴،۵۰۵	الحجر	۲۸،۲۹	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۶۲۷،۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۱	۷۴
	دنیا میں اس کی حیثیت۔	〃	۱۰	الاعراف	۱۰	-
	روح انسانی کی حقیقت۔	〃	۵۰۴،۵۰۵	الحجر	۳۰	۱۹
	خلافت کی حقیقت۔	〃	۵۰۵	〃	۳۰	۱۹
	دوسری مخلوقات کے مقابلے میں اس کی فضیلت کا سبب۔	〃	۵۰۵	〃	۳۰	۱۹
	اس پر خدا کے احسانات (دیکھو "اللہ"، انسان پر اس کے احسانات)					
	خدا نے اس کو انتخاب اور ارادہ کی آزادی بخشی ہے۔	〃	۵۲۸	النحل	۹	۱۰
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "تقدیر")	〃	۵۶۸،۵۶۹	〃	۹۲	۹۴
	وہ آزمائش کے لیے پیدا کیا گیا ہے۔	〃	۳۲۴،۳۲۵	ہود	۷	۸
	〃 〃 〃	اوّل	۶۳	البقرہ	۳۱	۴۲،۴۴
	اس کو ازل میں حقیقت کا علم دیا گیا تھا۔	دوم	۹۵، ۹۶	الاعراف	۱۷۲	۱۳۲،۱۳۴
	〃 〃 〃	〃	۹۷، ۹۹	〃	۱۷۳	۱۳۵
	اس کے علم کی حقیقت۔	〃	۵۵۴	النحل	۷۰	۶۱
	اس کے لیے کائنات کو کس معنی میں مسخر کیا گیا ہے۔	〃	۴۸۸	ابراہیم	۳۲،۳۳	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹	النحل	۱۲	-
	تمام انسان ایک ہی جوڑے سے پیدا ہوئے ہیں۔	〃	۱۰۶،۱۰۷	الاعراف	۱۸۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسانی روح مر کر معدوم نہیں ہوتی۔	دوم	۱۵۰	الانفال	۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸،۵۳۵	النحل	۲۸	-
	انسانی فطرت برائی کو پسند نہیں کرتی۔	〃	۱۷،۱۵	الاعراف	۲۳	۱۳
	اس میں بلندی اور دوام کی طلب موجود ہے۔	〃	۱۷،۱۵	〃	۲۳	۱۳
	شرم وحیا اس میں ودیعت کی گئی ہے۔	〃	۱۵	〃	۲۳	-
	اس کے تحت الشعور میں توحید کی شہادت موجود ہے۔	〃	۹۹،۹۷	〃	۱۷۳،۱۷۲	۱۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹،۲۷۸	یونس	۲۲	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳،۲۲۲	بنی اسرائیل	۵۲	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۶۳۱	〃	۶۷	۸۴
	دنیا میں آنے سے پہلے اس سے توحید کا اقرار کیا گیا تھا۔	〃	۹۷،۹۵	الاعراف	۱۷۲	۱۳۴،۱۳۳
	ابتدا میں تمام انسانوں کا مذہب ایک تھا۔	〃	۲۷۶	یونس	۱۹	۲۶،۲۵
	انسانی طبائع اور افکار و اطوار کا اختلاف عین تقاضائے فطرت ہے۔	〃	۳۷۴،۳۷۳	ہود	۱۱۹	۱۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۶،۴۴۵	الرعد	۴	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸	النحل	۹۳	۹۳
	〃 〃 〃	〃	۶۰۴	بنی اسرائیل	۱۳	۱۴
	انسانی فطرت کی کمزوریاں	〃	۶۷۰	یونس	۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۶،۳۲۵	ہود	۱۱،۹	۱۲،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶	النحل	۴	۷
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳	بنی اسرائیل	۱۱	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۶۳۹	〃	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴۶	〃	۱۰۰	۱۱۲
	انسان سے شیطان کی ازلی دشمنی	〃	۱۴،۱۳	الاعراف	۱۷	۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسانی سے شیطان کی ازلی دشمنی۔	دوم	۱۵	الاعراف	۲۰، ۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸، ۱۹	〃	۲۶	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۵، ۵۰۶	الحجر	۳۳، ۴۱	۲۱، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸	〃	۴۴	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸، ۲۲۹	بنی اسرائیل	۶۲	۷۵
	اس کی فضیلت کو غلط ثابت کرنے کے لیے شیطان کا چیلنج۔	〃	۶۲۸	〃	۶۲	۷۵
	اس کو بہکانے کے لیے شیطان کو قیامت تک کی مہلت۔	〃	۱۳	الاعراف	۱۴، ۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الحجر	۳۴، ۳۸	۲۱
	شیطان کو اس پر کس قسم کے اختیارات دیے گئے۔	〃	۱۳، ۱۴	الاعراف	۱۷	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷، ۵۰۸	الحجر	۴۲، ۴۳	۲۴، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹، ۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۳، ۶۴	۷۶، ۷۹
	جنت میں شیطان اور انسان کا پہلا معرکہ اور اس کے نتائج۔	〃	۱۵، ۱۷	الاعراف	۲۳	۱۳
	اس کو بہکانے کے لیے شیطان کی چالیں۔	〃	۱۴	〃	۲۰، ۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵، ۱۷	〃	۲۳	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۱۹، ۲۰	〃	۲۷	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۰۰، ۱۰۱	〃	۱۷۶	۱۳۸، ۱۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۴۹، ۱۵۰	الانفال	۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲، ۴۸۳	ابراہیم	۲۲	۳۱، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الحجر	۳۹، ۴۰	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	النحل	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲۹	بنی اسرائیل	۶۴	۷۶، ۷۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیسے انسانوں پر شیطان کا بس چلتا ہے۔	دوم	۵۷۱	النحل	۹۸، ۱۰۰	۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۵	۸۰، ۸۱
	کیسے انسان شیطان کے دھوکے سے محفوظ رہتے ہیں۔	〃	۵۰۶، ۵۰۷	الحجر	۴۰، ۴۱	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱	النحل	۹۹، ۱۰۰	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۵	۸۰
	اس کے لیے شیطان کے پھندے سے بچنے کے لیے واحد صورت۔	〃	۱۳۰	الانفال	۲، ۳	۲
	اس کے لیے صحیح طریق کار کیا ہے۔	〃	۱۵، ۱۷	الاعراف	۲۳	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۵	〃	۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷، ۳۸	〃	۵۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۷۵	-
	اس کی نجات کا انحصار کس چیز پر ہے۔	〃	۳۱، ۳۲	〃	۴۲	۳۳
	اس کی حقیقی ترقی کس راہ میں ہے۔	〃	۱۱۵	〃	۲۰۵	۱۵۴
	اس کی تباہی کس راستہ میں ہے۔	〃	۲۵	〃	۳۶، ۳۷	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۳۴	〃	۵۱	۳۵
	اس کی رہنمائی کے لیے نبوت کی ضرورت	〃	۱۸	〃	۲۴، ۲۵	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۹، ۲۰	〃	۲۷	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶، ۲۸	〃	۳۸	۳۰
	وہ حکمت جس کی بنا پر خدا نے اس کی رہنمائی کے لیے انسانوں میں ہی بعض کو نبی بنایا۔	〃	۵۲۸، ۵۲۹	النحل	۹	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۲، ۵۴۴	〃	۴۳، ۴۴	۳۸، ۴۰
	اس کی رہنمائی کے لیے اللہ کی ہدایات (دیکھو "اسلام اور اس کی بنیادی تعلیمات")					
	اس کے اخلاقی پستی میں مبتلا ہونے کے اسباب۔	〃	۱۴، ۱۵	الاعراف	۲۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے اخلاقی پستی میں مبتلا ہونے کے اسباب۔	دوم	۱۹،۲۰	الاعراف	۲۷	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲	〃	۳۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۰،۱۰۱	〃	۱۷۶	۱۳۸،۱۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۱۴،۱۱۵	〃	۲۰۵	۱۵۴
	اس کے مبتلائے ضلالت ہونے کے اسباب۔ (دیکھو "ضلالت اُس کے اسباب")					
	وہ اپنی گمراہی کے لیے خود ذمہ دار ہے۔	〃	۹۷،۹۹	〃	۱۷۳	۱۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱،۴۸۲	ابراہیم	۲۱،۲۲	۳۰،۳۱
	〃 〃 〃	〃	۵-۶،۵۰۸	الحجر	۳۹،۴۳	۲۲،۲۵
	وہ تمام ان لوگوں کی گمراہی کا بھی ذمہ دار ہے جو اس کے ذریعہ سے گمراہ ہوں۔	〃	۵۳۴	النحل	۲۴،۲۵	۲۲
	وہ ان اثرات کا بھی ذمہ دار ہے جو اس کے عمل سے دوسروں کی زندگی پر مرتب ہوں۔	〃	۲۶،۲۸	الاعراف	۳۸	۳۰
	گمراہی قبول کرنے والے کی ذمہ داری گمراہ کرنے والے سے کم نہیں۔	〃	۲۹،۳۰	〃	۳۹	۳۱
	ہر انسان اپنی ایک مستقل ذمہ داری رکھتا ہے جس میں اُس کا شریک نہیں۔	〃	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۶
	انسان کی ذمہ داری اُس کی اپنی استطاعت کے لحاظ سے ہے۔	〃	۳۰	الاعراف	۴۲	-
	اپنی بُری اور بھلی قسمت کے لیے انسان کی اپنی ذمہ داری۔	〃	۶۰۴	بنی اسرائیل	۱۳	۱۴
	وہ اپنے اعمال کے لیے خدا کے سامنے جوابدہ ہے۔	〃	۸	الاعراف	۶	۶،۷
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	۱۸	۲۰،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۱۸	الحجر	۹۱،۹۲	۵۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ اپنے اعمال کے لیے خدا کے سامنے جوابدہ ہے	دوم	۵۴۷	النحل	۵۶	۴۸، ۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹	〃	۹۳	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۶۱۶	〃	۳۶	۴۲
	تخلیق انسانی کے متعلق قرآن کا بیان۔	سوم	۲۰۱، ۲۰۲	الحج	۵	۵، ۷
	〃 〃 〃	〃	۲۶۹، ۲۷۰	المومنون	۱۴	۱۲، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸	الفرقان	۵۴	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۷۳۲، ۷۳۳	الروم	۱، ۸	۱، ۶
	〃 〃 〃	〃	۷۴۱، ۷۴۸	〃	۲۰، ۲۴	۲۶، ۳۵
	〃 〃 〃	〃	۷۶۵	〃	۵۴	۷۹
	اُس کی پیدائش کے آغاز ہی میں اسے دنیا کے	〃	۱۲۹، ۱۳۰	طٰہٰ	۱۱۵	۹۲، ۹۴
	اندر زندگی بسر کرنے کا صحیح راستہ بتا دیا گیا ہے	〃	۱۳۴، ۱۳۵	〃	۱۲۳، ۱۲۴	۱۰۵، ۱۰۶
	دنیا میں مقرر کیا ہوا خلیفہ	〃	۵۹۱، ۵۹۲	النمل	۶۲	۷۷
	اُس کے فطری گنہ گار ہونے کا عیسائی نظریہ غلط ہے۔	〃	۷۵۲، ۷۵۳	الروم	۳۰	۴۲، ۴۵
	وہ خدائے واحد کا بندہ پیدا ہوا ہے۔	〃	۷۵۲، ۷۵۳	〃	۳۰	۴۲، ۴۵
	اُس کے لیے اللہ کی بندگی کے سوا دوسرا کوئی چارہ کار نہیں۔	〃	۷۶، ۷۷	مریم	۶۵	۴۰، ۴۱
	زمین کی چیزیں اس کے لیے مسخر کی گئی ہیں۔	〃	۲۴۸	الحج	۶۵	۱۱۳
	اُس کی بنیادی ضروریات۔	〃	۱۳۲	طٰہٰ	۱۱۹	۹۸
	اُس کی زندگی کے تین مرحلے۔	〃	۹۹	〃	۵۵	۲۸
	وہ آزمائش کے لیے پیدا کیا گیا ہے۔	〃	۱۳۴، ۱۳۵	〃	۱۲۳، ۱۲۴	۱۰۵، ۱۰۶
	اُس سے شیطان کی ازلی دشمنی۔	〃	۳۰	الکہف	۵۰	۴۸
	اُس کی فطری کمزوریاں اور خوبیاں۔	〃	۲۰	〃	۲۳، ۲۴	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹، ۱۳۰	طٰہٰ	۱۱۵	۹۲، ۹۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی فطری کمزوریاں اور خوبیاں۔	سوم	۱۳۵،۱۳۲	طٰہٰ	۱۲۴،۱۲۰	۱۰۶،۹۹
	〃 〃 〃	〃	۱۵۹	الانبیاء	۳۷	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۴۹	الحج	۶۶	۱۱۴
	〃 〃 〃	〃	۷۵۶،۷۵۵	الروم	۳۳	۵۳،۵۲
	اُس کو حواس اور شعور کی طاقتیں کس لیے دی گئی ہیں۔	〃	۲۹۴	المومنون	۷۸	۷۴
	اسے کفر و ایمان کا اختیار دیا گیا ہے۔	〃	۲۴،۲۳	الکہف	۲۹	۳۱،۳۰
	اللہ تعالیٰ اس سے کس قسم کا ایمان چاہتا ہے۔	〃	۴۷۸،۴۷۷	الشعراء	۶،۳	۴،۲
	نیکی کے راستے پر چلنا اس کی مقدرت سے باہر نہیں۔	〃	۲۸۷	المومنون	۶۲	۵۵
	اچھے اور بُرے انسانوں کا فرق۔	〃	۲۷،۲۵	الکہف	۴۴،۳۲	۴۰،۳۶
	اُس کی اصلاح کس طرح ہو سکتی ہے۔	〃	۹۴	طٰہٰ	۴۴	۱۸
	اُس کی سعادت و شقاوت کا انحصار کن چیزوں پر ہے۔	〃	۱۳۰،۱۲۹	〃	۱۱۵	۹۴،۹۲
	〃 〃 〃	〃	۱۳۶،۱۳۴	〃	۱۲۴،۱۲۳	۱۰۶،۱۰۵
	اُس کی تباہی کس راستے میں ہے۔	〃	۳۰	الکہف	۵۰	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۴۹	〃	۱۰۵،۱۰۳	۷۷،۷۶
	〃 〃 〃	〃	۷۵،۷۴	مریم	۵۹	۳۶،۳۵
	اس کی تہذیب کی اصل بنیاد کیا ہے۔	〃	۷۴۵،۷۴۳	الروم	۲۱	۳۰،۲۸
	وہ اللہ کی مشیت کا تابع ہے۔	〃	۲۰	الکہف	۲۳	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸	〃	۴۷،۴۵	۴۴،۴۱
	وہ خدا کے مقابلے میں بے بس ہے۔	〃	۱۶۱	انبیاء	۴۴	۴۵،۴۴
	انسان کی تخلیق کس طرح ہوئی۔	〃	۱۶۱	〃	۴۴	۴۵،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۲۰۲،۲۰۱	الحج	۵	۷
	اُس کی موت و زیست خدا کے ہاتھ میں ہے۔	〃	۲۴۹،۲۴۸	〃	۶۶	۱۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کسی انسان کے لیے ابدی زندگی نہیں ہے۔	سوم	۱۵۷،۱۵۸	انبیاء	۳۴،۳۵	۲۶،۳۸
	سب کو خدا کی طرف پلٹنا ہے۔	//	۱۵۸	//	۳۵	۳۸
	// // //	//	۴۱۲	النور	۴۲	-
	// // //	//	۶۵۹	القصص	۷۰	-
	// // //	//	۶۶۷،۶۶۸	//	۸۶	۱۰۹
	// // //	//	۶۷۰	//	۸۸	۱۱۲
	// // //	//	۶۷۹	العنکبوت	۸	۱۲
	// // //	//	۶۸۹	//	۲۱	-
	// // //	//	۷۱۶	//	۵۷	۹۵
	انسان کو جوابدہی کے لیے ایک دن خدا کے حضور جانا ہے۔	//	۲۸،۲۹	الکہف	۴۷،۴۸	۴۴،۴۵
	// // //	//	۶۸	مریم	۳۷،۳۸	-
	// // //	//	۱۵۰	الانبیاء	۱۱،۱۵	۱۳،۱۴
	// // //	//	۱۵۴	//	۲۳	-
	ہر انسان کے اعمال کا مکمل ریکارڈ تیار ہو رہا ہے	//	۲۹	الکہف	۴۹	۴۶
	// // //	//	۹۸	طٰہٰ	۵۲	۲۵
	ہر انسان اپنے عمل کا بدلہ پائے گا۔	//	۵۰	الکہف	۱۰۲،۱۰۸	۷۸،۷۹
	// // //	//	۹۰	طٰہٰ	۱۵	۱۰
	// // //	//	۱۰۸	//	۷۶	-
	// // //	//	۱۳۴	//	۱۲۳،۱۲۴	۱۰۵،۱۰۶
	// // //	//	۱۳۶،۱۳۷	//	۱۲۵،۱۲۷	۱۰۷،۱۰۸
	// // //	//	۱۵۵	الانبیاء	۲۹	-
	// // //	//	۴۱۰،۴۱۱	النور	۳۸،۳۹	۶۹،۷۱
	// // //	//	۴۴۱،۴۴۲	الفرقان	۱۲،۱۶	۲۲،۲۳
	// // //	//	۴۷۰،۴۷۱	//	۷۵،۷۶	۹۴،۹۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہر انسان اپنے عمل کا بدلہ پائے گا۔	سوم	۶۰۷، ۶۰۸	النمل	۸۹، ۹۰	۱۰۷، ۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۶۶۵، ۶۶۶	القصص	۸۳، ۸۴	۱۰۳، ۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۶۷۸	العنکبوت	۷	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۷۶۱، ۷۶۲	الروم	۴۴، ۴۵	۶۷
	اس کے اپنے وجود میں اس بات کی شہادت موجود ہے کہ آخرت ہونی چاہیے۔	〃	۷۳۱، ۷۳۲	〃	۹۸، ۹۰	۴، ۷
	تخلیق انسانی سے متعلق قرآن کا بیان	چہارم	۳۹، ۴۲	السجدہ	۸۳، ۸۴	۱۴، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴، ۲۲۵	فاطر	۱۱	۲۳، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۲	یٰس	۷۷، ۷۸	۶۴، ۶۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	الصّٰفّٰت	۱۱	۹
	〃 〃 〃	〃	۳۴۴، ۳۴۸	صٓ	۷۱، ۷۲	۵۹، ۶۲
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹، ۳۶۰	الزمر	۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۳، ۴۲۴	المؤمن	۶۴	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵، ۴۲۶	〃	۶۷، ۶۸	۹۶، ۹۸
	انسان کے لیے اُس کی اپنی پیدائش میں اور اُن حیوانات جو زمین میں پھیلائے گئے ہیں نشانیاں ہیں۔	〃	۵۷۹، ۵۸۰	الجاثیہ	۴	۳
	جانوروں کی طرح انسان کی جنس میں بھی اُس کے لیے جوڑے بنائے گئے ہیں تاکہ سلسلہ تناسل جاری ہو۔	〃	۴۸۵	الشوریٰ	۱۱	۱۷، ۱۸
	اللہ تعالیٰ کا انسان میں اپنی روح پھونکنا کس معنی میں ہے۔	〃	۴۰، ۴۱	السجدہ	۹	۱۵، ۱۶
	انسان کو اللہ تعالیٰ نے اپنے دونوں ہاتھوں سے بنایا۔	〃	۳۴۸	صٓ	۷۵	۶۴
	زمین و آسمان کی تمام چیزیں انسان کے لیے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مسخر کیں۔	چہارم	۲۰،۱۹	لقمٰن	۲۰	۳۵
	زمین و آسمان کی تمام چیزیں انسان کے لیے مسخر کیں۔	〃	۵۲۸	الزخرف	۱۳	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۸۴،۵۸۳	الجاثیہ	۱۳،۱۲	۱۷،۱۳
	اُس کے لیے زمین و آسمان کی چیزیں کس معنی میں مسخر کی گئی ہیں۔	〃	۲۰،۱۹	لقمٰن	۲۰	۳۵
	اُس کے آگے فرشتوں کو سجدہ کا حکم دیا گیا۔	〃	۳۴۹،۳۴۷	ص	۷۱، ۷۸	۶۷،۵۹
	ڈارون کا نظریہ ارتقا اور قرآن۔	〃	۴۰	السجدہ	۹	۱۶،۱۵
	انسان کو ماں کے پیٹ میں تین پردوں کے اندر پرورش کیا گیا۔	〃	۳۵۹	الزمر	۶	۱۵،۱۴
	موجودہ نسل انسانی وہ ہے جو طوفانِ نوحؑ سے بچائی گئی تھی۔	〃	۲۶۲،۲۶۱	یٰس	۴۱	۳۸
	انسانی زندگی کے مراحل	〃	۲۳۷	فاطر	۳۵	۶۱،۶۰
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷،۳۹۶	المؤمن	۱۱	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵	〃	۶۷	۹۷،۹۶
	انسان کی پیدائش کا مقصد۔	〃	۴۲۶،۴۲۵	〃	۶۷	۹۸
	انسان کی بڑھاپے میں کیا حالت ہوتی ہے۔	〃	۲۷۰،۲۶۹	یٰس	۶۸	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵	المومن	۶۷	۹۶
	انسان کی زندگی کے مختلف مراحل بھی توحید کی دلیل ہیں۔	〃	۴۲۵	〃	۶۷	۹۶
	وہ عمر جس میں انسان پوری طرح اپنے اعمال کا ذمہ دار ہو جاتا ہے اور جس کے بعد اپنی گنہگاری کے لیے اُس کا کوئی عذر مسموع نہیں ہو سکتا۔	〃	۲۴۸،۲۴۷	فاطر	۳۷	۶۳
	وہ اصل انسان کونسا ہے جسے خلافت سونپی	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۵	۲۰،۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	گئی تھی اور جس کو اپنا حساب دینا	چہارم	۴۴،۴۱ ۴۵	السجدہ	۱۰، ۱۳	۱۹، ۲۳
	ہے۔	//	۱۲۵، ۱۳۷	الاحزاب	۷۲، ۷۳	۱۲۰
	// // //	//	۲۲۸، ۲۳۹	فاطر	۳۹	۶۴، ۶۵
	// // //	//	۳۲۶	صٓ	۲۵	۲۷
	دوسری مخلوقات کے مقابلے میں اُس کی فضیلت	//	۳۴۸	//	۷۵	۶۴
	// // //	//	۴۸۲، ۴۸۳	الشوریٰ	۸	۱۱
	اُسے کفر اور ایمان کے انتخاب میں کس لیے آزاد چھوڑا گیا ہے۔	//	۱۲۵، ۱۳۷	الاحزاب	۷۲، ۷۳	۱۲۰
	// // //	//	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۸۱، ۴۸۳	//	۸	۱۱، ۱۲
	وہ دنیا میں غیر ذمہ دار اور غیر جوابدہ نہیں ہے۔	//	۱۷۷	سبا	۹	۱۲
	// // //	//	۳۶۱، ۳۶۲	الزمر	۷	۱۹، ۲۲
	// // //	//	۵۵۰	الزخرف	۷۴، ۷۶	-
	اُس کو آخر کار پلٹنا اللہ ہی کی طرف ہے۔	//	۱۶	لقمٰن	۱۵	۲۵، ۲۶
	// // //	//	۲۱	//	۲۳	-
	// // //	//	۲۵۵	یٰس	۳۲	-
	// // //	//	۲۷۳	//	۸۳	-
	// // //	//	۳۶۱	الزمر	۷	-
	// // //	//	۴۲۸	المؤمن	۷۷	۱۰۶
	// // //	//	۵۲۸	الزخرف	۱۴	۱۴
	// // //	//	۵۸۶	الجاثیہ	۱۵	-
	وہ ایک وقت مقرر کے لیے پیدا کیا گیا ہے اور اُس کا مقدمہ اللہ کے حضور میں پیش ہوگا۔	//	۳۷۲، ۳۷۵	الزمر	۳۱، ۴۱	۵۲، ۵۹
	کوئی انسان کسی دوسرے کا بوجھ نہیں اٹھائے گا۔	//	۲۶	لقمٰن	۳۳	۵۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کوئی انسان کسی دوسرے کا بوجھ نہیں اٹھائیگا۔	چہارم	۲۲۷،۲۲۹	فاطر	۱۸	۳۹،۴۱
	وہ اپنی نیکی اور بدی کا خود ذمہ دار ہے۔	〃	۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۶	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵،۴،۵،۳	الدخان	۵۹	۴۵
	وہ سیدھا راستہ اختیار کرتا ہے تو اپنے لیے ہی کرتا ہے۔ اور بھٹکتا ہے تو اُس کا وبال اُس پر ہے۔	〃	۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۹
		〃	۳۷۵	الزمر	۴۱	۵۹
	وہ اپنے اعمال کے بُرے نتائج سے بچ نہیں سکتا۔	〃	۳۷۸	〃	۵۱	۶۸
	وہ اپنے قول و عمل کے لیے خدا کے سامنے جوابدہ ہے۔	〃	۲۰۰،۲۰۱	سبا	۲۵	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۹۵،۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	۲۹،۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲	الزخرف	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۴،۵۸۶	الجاثیہ	۱۵	-
	اُس کا پورا نامۂ اعمال ثبت کیا جا رہا ہے۔	〃	۱۷	لقمٰن	۱۵،۱۶	۲۶،۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۴۸	یٰس	۱۲	۹
	وہ جو کچھ کرتا ہے اللہ اسے جانتا ہے۔	〃	۲۴	لقمٰن	۳۰	۵۲،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳	الزمر	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۲	حٰمٓ السجدہ	۴۰	-
	اُس کے لیے اصل ناکامی کیا ہے۔	〃	۲۶۴،۲۶۵	الزمر	۱۵	۳۴
	اُس کے لیے اصل خسارہ کیا ہے۔	〃	۵۱۳	الشوریٰ	۴۵	۷۱
	اُس کے خسارہ میں پڑنے کی وجہ۔	〃	۴۵۱	حٰمٓ السجدہ	۲۳	۲۷
	قوانین فطرت کے متعلق اس کا علم اور فطرت کی طاقتوں پر اس کا اقتدار سب کچھ اللہ کا بخشا ہوا ہے۔	〃	۲۶۲،۲۶۳	یٰس	۴۴	۴۰
	اُس پر خدا کے احسانات	〃	۲۰	لقمٰن	۲۰	۳۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس پر خدا کے احسانات	چہارم	۲۷۰	یٰس	۷۱،۷۳	۶۰،۶۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲،۴۲،۴۴	المؤمن	۶۱،۶۴	۸۵،۹۱
	(دیکھو اللہ انسان پر اُس کے احسانات)	〃	۶۰۰	الاحقاف	۲،۳	۲،۲
	اللہ کی عطا کردہ حکمت و دانائی کا اولین تقاضا یہ ہے کہ انسان اُس کا شکر گذار ہو۔	〃	۱۲	لقمٰن	۱۲	۱۷،۱۸
	انسان اتنی نعمتیں پانے کے باوجود کم ہی شکر گذار ہوتا ہے۔	〃	۴۱	السجدہ	۹	۱۷،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۱۸۹	سبا	۱۳	۲۲
	انسان پر اللہ تعالیٰ کے یہ احسانات ہیں اور انسان کا یہ حال ہے کہ بغیر علم کے اللہ کے بارے میں جھگڑا کرتا ہے۔	〃	۲۰	لقمٰن	۲۰	۳۷،۳۸
	انسان احسان فراموش ہے۔	〃	۵۳۰	الزخرف	۱۶	۱۵
	جو لوگ اپنی خواہشات نفس کو خدا بنالیں وہ علم کے باوجود گمراہی میں پھینکے جاتے ہیں اور اُن دلوں اور کانوں پر مہر اور آنکھوں پر پردہ ڈال دیا جاتا ہے۔	〃	۵۸۹	الجاثیہ	۲۳	۳۰،۳۲
	انسان کی حقیر ابتدا اور خدا کے مقابلے میں اُس کی جسارتیں۔	〃	۲۷۲	یٰس	۷۷	۶۵
	اُس کے کرتوت بہت بُرے ہیں مگر اللہ درگذر فرماتا ہے۔	〃	۲۴۱،۲۴۲	فاطر	۴۵	-
	وہ پوری طرح اللہ کی گرفت میں ہے۔	〃	۱۷۷،۱۷۸	سبا	۹	۱۲،۱۳
	اللہ کی قدرت کے آگے اُس کی بے بسی۔	〃	۵۲۸	الزخرف	۱۳،۱۴	۱۳،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۵،۵۰۶	الشوریٰ	۳۲،۳۵	۵۳،۵۴
	اُس کے علم کی نارسائی۔	〃	۲۸، ۲۹	لقمٰن	۳۴	۶۳
	اُس کا حقیقی معبود ایک ہی ہے۔	〃	۲۷۸،۲۷۹	الصّٰفّٰت	۴	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا حقیقی معبود ایک ہی ہے۔	چہارم	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۶، ۷
	وہ اپنے خالق کو چھوڑ کر خود بھی ذلیل ہوتا ہے اور اپنے آپ کو مستحق عذاب ٹھہراتا ہے۔	〃	۱۵	لقمٰن	۱۳	۲۰
	اُس کا رب صرف اللہ ہے۔	〃	۴۲۴	المؤمن	۶۴، ۶۵	۹۲، ۹۴
	جو انسان اللہ کی بندگی قبول کرے اُس نے فی الواقع بھروسے کے قابل سہارا تھام لیا۔	〃	۲۱	لقمٰن	۲۲	۴۰، ۴۲
	اُس کی زندگی اللہ کی رحمت پر منحصر ہے۔	〃	۲۶۲، ۲۶۳	یٰس	۴۴	۴۰
	دنیا میں اُس کی اصل حیثیت اور اُس کے لیے صحیح راہِ عمل۔	〃	۴۷، ۴۹	السجدہ	۱۹، ۲۲	۳۲، ۳۴
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵، ۱۳۷	الاحزاب	۷۰، ۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	فاطر	۳۷، ۳۹	۶۳، ۶۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷، ۳۶۳	الزمر	۱۰	۲۹، ۳۲
	اللہ کی عبادت اُس کی فطرت کا تقاضا ہے۔	〃	۲۷۹	الصّٰفّٰت	۵	۳، ۴
	انسان کی فطرت میں کفر نہیں ہے۔	〃	۲۲	لقمٰن	۲۵	۴۴، ۴۵
	وہ خود اللہ کی بندگی کا محتاج ہے۔	〃	۲۲۷	فاطر	۱۵	۳۶، ۳۷
	اُس پر اللہ کا یہ حق ہے کہ وہ صرف اُس کی بندگی کرے۔	〃	۳۵۵، ۳۵۷	الزمر	۲، ۳	۲، ۵
	اُس کے لیے سیدھا راستہ صرف اللہ کی بندگی ہے۔	〃	۲۶۷	یٰس	۶۱	۵۳
	اُس کو تو اُن لوگوں کی پیروی کرنی چاہیے جو اللہ کی طرف رجوع کرنے والے ہوں۔	〃	۱۶	لقمٰن	۱۵	۲۵
	اُس کو اللہ تعالیٰ حق کو پہچاننے کی مہلت دیتا ہے۔	〃	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۵۷
	اللہ اسے چھوٹی چھوٹی تکلیفوں کے ذریعے متنبہ کرتا رہتا ہے۔	〃	۳۲، ۳۳	السجدہ	موضوع اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ اسے چھوٹی چھوٹی تکلیفوں کے ذریعے متنبہ کرتا رہتا ہے۔	چہارم	۴۷، ۴۸	السجدہ	۲۱	۳۳
	وہ خدا کی رہنمائی کے بغیر خود اپنے لیے صحیح راہِ حیات متعین نہیں کر سکتا۔	//	۵۵۹، ۵۶۰	الدخان	۵، ۶	۳، ۴
	اس کو ہدایت میسر آنا سراسر اللہ کا فضل ہے۔	//	۲۸۸	الصّٰفّٰت	۵۶، ۵۷	-
	// // //	//	۴۷۱	حٰمٓ السجدہ	۵۴	۷۲، ۷۳
	ضروری نہیں کہ انسان کے برے اعمال کا نتیجہ دنیا میں ظاہر ہو کیونکہ آخرت میں تمام برے اثرات سامنے آنے ہی ہیں۔	//	۴۲۸	المؤمن	۷۷	۱۰۵، ۱۰۶
	اُس کے لیے دینِ حق ہمیشہ ایک ہی رہا۔	//	۴۷۵، ۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	اُس کو علم کے خلاف کوئی عقیدہ نہیں رکھنا چاہیے۔	//	۱۶	لقمٰن	۱۵	۲۴
	اُس کو کون کون سے عوامل گمراہ کرتے ہیں۔	//	۲۶، ۲۸	//	۳۳	۶۱، ۶۲
	اُس کے مبتلائے ضلالت ہونے کے اسباب (دیکھو ضلالت اس کے اسباب)					
	دوسروں کی خاطر غلط رویہ اختیار کرنا اُس کے لیے تباہ کن ہے۔	//	۳۶۱، ۳۶۲	الزمر	۷	۲۲
	اُس کی بنیادی غلطی یہ ہے کہ خدا کے متعلق اپنے عقیدہ کے تعین میں سہل انگاری سے کام لیتا ہے۔	//	۶۰۰، ۶۰۱	الاحقاف	۳	۳
	انسان کا رویہ اُس گمان سے متعین ہوتا ہے جو وہ اللہ تعالیٰ کے بارے میں رکھتا ہے۔	//	۴۵۱	حٰمٓ السجدہ	۲۳	۲۷
	انسان کے ظالم اور جاہل ہونے سے کیا مراد ہے۔	//	۱۳۶، ۱۳۷	الاحزاب	۷۲	۱۲۰
	انسانوں میں سے عقل رکھنے والے ہی نصیحت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قبول کرتے ہیں۔	چہارم	۳۶۳	الزمر	۹	۲۸
	انسانوں میں سے عقل رکھنے والے ہی نصیحت قبول کرتے ہیں۔	〃	۴۱۵	المؤمن	۵۴	۷۰
	غور و فکر کرنے والے انسانوں کے لیے نشانیاں۔	〃	۳۴۰	صٓ	۴۳	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	الزمر	۴۲	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۵۸۴	الجاثیہ	۱۳	۱۵، ۱۷
	ایمان لانے والوں کے لیے نشانیاں۔	〃	۳۷۹	الزمر	۵۲	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹، ۵۸۰	الجاثیہ	۳، ۴	۲، ۳
	اللہ کی طرف رجوع کرنے والے کے لیے نشانی	〃	۱۷۷	سبا	۹	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	المؤمن	۱۳	۱۹، ۲۱
	صبر و شکر کرنے والے کے لیے نشانیاں۔	〃	۲۵	لقمٰن	۳۱	۵۵، ۵۶
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الشوریٰ	۳۳	۵۳
	عقل رکھنے والوں کے لیے نشانیاں۔	〃	۵۸۱	الجاثیہ	۵، ۶	۸
	یقین لانے والوں کے لیے نشانیاں۔	〃	۵۸۱	〃	۴	۳
	علم رکھنے والوں کے لیے قرآن ڈرانے والا اور بشارت دینے والا ہے۔	〃	۴۳۹، ۴۴۰	حٰمٓ السجدہ	۳، ۴	۱
	انسان کو اللہ تعالیٰ اُس کے اپنے وجود میں ایسی نشانیاں دکھائے گا کہ اُن پر کھل جائے کہ قرآن برحق ہے۔	〃	۴۴۰، ۴۷۱	〃	۵۳	۷۰
	اللہ کے ہاں انسانوں کے درجات اُن کے اعمال کے لحاظ سے ہیں۔	〃	۶۱۳	الاحقاف	۱۹	۲۳
	انسان کو مرنے کے بعد زندہ کیا جائے گا۔	〃	۲۴۸	یٰس	۱۲	۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰، ۴۵۱	حٰمٓ السجدہ	۲۰، ۲۴	۲۵، ۲۷
	موت سے انسانوں کی صرف طبعی زندگی ختم ہوتی ہے اُس کی روح باقی رہتی ہے۔	〃	۴۱، ۴۳	السجدہ	۱۰، ۱۱	۱۹، ۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کو اُس کے اعمال کی حیثیت آخرت میں بتا دی جائے گی۔	چہارم	۱۶،۱۷	لقمٰن	۱۵	۲۵،۲۶
	آخرت ہی انسان کا اصل گھر ہے۔	〃	۳۴۳	صٓ	۴۶	۴۹
	انسان کے لیے دنیا کی حیثیت کیا ہے۔	〃	۳۴۳	〃	۴۶	۴۹
	انسان کو جو کچھ دیا گیا ہے وہ دنیا کی چندروزہ زندگی کا سامان ہے۔	〃	۵۰۶،۵۰۷	الشوریٰ	۳۶	۵۵،۵۷
	خوش حالی میں بھولنا اور مصیبت میں خدا کو یاد کرنا انسان کی بڑی کمزوری ہے۔	〃	۳۷۷،۳۷۸	الزمر	۴۹	۶۵،۶۷
	اُس کی یہ کمزوری کہ خوشحالی میں مغرور اور مصیبت پڑنے پر مایوس اور خدا کا ناشکرا بن جاتا ہے۔	〃	۲۵،۲۷	لقمٰن	۳۱،۳۲	۵۵،۵۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲،۳۶۳	الزمر	۸	۲۳،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷،۳۷۸	〃	۴۹	۶۵،۶۷
	〃 〃 〃	〃	۴۶۷،۴۶۸	حٰمٓ السجدہ	۴۹،۵۰	۶۵،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۵۱۴	الشوریٰ	۴۸	۷۵
	ہر انسان کو ویسے ہی دوست ملتے ہیں جیسا وہ خود ہوتا ہے۔	〃	۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۲۵	۲۹
	گمراہ دوست انسان کو بھٹکاتے پھرتے ہیں اور انسان سمجھتا ہے کہ وہ راہِ راست پر ہے۔	〃	۵۳۸	الزخرف	۳۶،۳۸	۳۴
	انسانی طبائع و افکار و اطوار کا اختلاف عین تقاضائے فطرت ہے۔	〃	۲۳۱،۲۳۲	فاطر	۲۸	۴۸
	انسانوں کے درمیان اختلاف کا فیصلہ کرنا اللہ ہی کا کام ہے۔	〃	۳۷۷	الزمر	۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳،۴۸۵	الشوریٰ	۱۰	۱۳،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶،۴۹۲ ۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
	انسانوں کو ایک دوسرے سے بے نیاز نہیں بلکہ ایک دوسرے کا محتاج رکھا گیا ہے۔	〃	۵۳۷	الزخرف	۳۲	۳۱،۳۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کے پچھلے گناہوں کا کفارہ مستقبل میں اللہ کی اطاعت و بندگی اختیار کرنا ہے۔	چہارم	۲۷۹، ۲۸۰	الزمر	۵۳	۷۱
	انسانوں کو اللہ تعالیٰ نے پیدائشی راست رو اور ایک اُمت کیوں نہ بنا دیا۔	〃	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
		〃	۴۸۱، ۴۸۲	〃	۸	۱۱
	انسان کو اللہ تعالیٰ نے اختیار دیا ہے کہ جس راہ کو چاہے اختیار کرے۔	〃	۴۸۲	〃	۸	۱۱
	اللہ کی دوسری مخلوق پر انسان کی فضیلت کے وجوہ۔	〃	۴۸۳	〃	۸	۱۱
	انسانی حواس میں سے اہم ترین حواس جن کا قرآن بار بار ذکر کرتا ہے۔	〃	۴۰، ۴۲	السجدہ	۹	۱۵، ۱۸
	انسانی صناعی اور خدائی تخلیق کا واضح فرق۔	〃	۴۶۶	حٰمٓ السجدہ	۴۷	۶۲
	انسان کی معلومات بہت محدود ہیں۔	〃	۲۸، ۲۹	لقمٰن	۳۴	۶۳
	دنیا میں انسان کا امتحان کس طرح ہو رہا ہے (نیز دیکھو "آزمائش")	〃	۴۴	السجدہ	۱۳	۶۳
	زندہ انسان وہی ہے جس کا دل اور ضمیر زندہ ہو۔	〃	۲۷۰	یٰس	۶۹، ۷۰	۵۸، ۵۹
	انسان سے شیطان کی ازلی دشمنی۔	〃	۲۲۰، ۲۲۱	فاطر	۵، ۶	۱۲
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "ابلیس اور شیطان")	〃	۳۴۸، ۳۴۹	صٓ	۷۵، ۸۵	۶۴، ۷۰
	انسان کو گمراہ کرنے کے لیے شیطان کی چالیں۔	〃	۱۹۴	سبا	۲۰، ۲۱	۳۵، ۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰، ۲۲۱	فاطر	۵، ۶	۱۲
	شیطان اُس کا کھلا دشمن ہے۔	〃	۲۲۰، ۲۲۱	〃	۵، ۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶، ۲۶۷	یٰس	۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۲	۵۶
	وہ شیطان کی پیروی کر کے اپنے آپ کو جہنم کا مستحق					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بناتا ہے۔	چہارم	۲۲۱،۲۲۰	فاطر	۶،۵	۱۲
	وہ شیطان کی پیروی کر کے اپنے آپ کو جہنم کا مستحق بناتا ہے۔	″	۳۵۰،۳۴۹	صٓ	۸۵	۷۰،۶۹
	شیطان کے فریب سے بچنے کے لیے اُس کو اللہ سے پناہ مانگنی چاہیے۔	″	۴۵۹،۴۵۸	حٰمٓ السجدہ	۳۶	۴۰
	″ ″ ″	″	۵۰۶	الشوریٰ	۳۳	۵۳
	اس پر شیطان کے مسلط ہونے کے اسباب و نتائج۔	″	۵۳۹،۵۳۸	الزخرف	۳۶،۳۹	۳۴،۳۵
	اللہ انسان اور ہر قوم کو سنبھلنے کے لیے ایک خاص مدت تک مہلت دیتا ہے۔	″	۲۴۲،۲۴۱	فاطر	۴۵	-
	دنیا کی زندگی کو محض ایک کھیل سمجھ کر انسان غلط رویہ اختیار کرتا ہے اور اپنے ہاتھوں اپنا مستقبل تباہ کرتا ہے۔	″	۱۳۷،۱۳۵	الاحزاب	۷۲	۱۲۰
	اللہ جب چاہے کسی قوم کو تباہ کر کے اس کی جگہ دوسری قوم لا سکتا ہے۔	″	۲۲۸،۲۲۷	فاطر	۱۷،۱۶	۳۸
	انسان کی عمر کی کمی و بیشی اللہ کے ہاں لکھی ہوئی ہے۔	″	۲۲۵	″	۱۱	۲۶،۲۵
	اُس کی عمر کا تعین اللہ کے اختیار میں ہے۔	″	۴۲۶،۴۲۵	المؤمن	۶۷	۹۸،۹۶
	اُس کو اللہ تعالیٰ نے بہترین صورت پر اعلیٰ قوتوں اور صلاحیتوں کے ساتھ دوسری مخلوقات سے اشرف تخلیق کیا ہے۔	″	۵۳۱،۵۲۹	التغابن	۳	۷
	اُس کی تخلیق کے متعلق قرآن کا بیان	″	۹۶،۹۵	الحجرات	۱۳	۲۹،۲۸
	″ ″ ″	″	۱۱۶	قٓ	۱۶	۱۹
	″ ″ ″	″	۱۴۲،۱۴۱	الذّٰریٰت	۲۱	۱۹
	″ ″ ″	″	۲۱۳	النجم	۳۲	۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی تخلیق کے متعلق قرآن کا بیان۔	پنجم	۲۲۰	النجم	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۸، ۲۴۹	الرحمٰن	۳	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۵۳، ۲۵۵	〃	۱۴	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۴	الواقعہ	۵۷	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹	التغابن	۳	۷
	انسان کے بطور حادثہ اتفاقاً پیدا ہو جانے کا احمقانہ خیال۔	〃	۱۷۹، ۱۸۰	الطور	۳۵، ۳۶	۲۸
	تخلیق انسان کا مقصد۔	〃	۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۶	۵۳
	انسان کے لیے خود اُس کی پیدائش میں توحید و آخرت کے دلائل موجود ہیں۔	〃	۲۸۴، ۲۸۶	الواقعہ	۵۷، ۶۲	۲۲، ۲۷
		〃	۱۴۰، ۱۴۲	قٓ	۱۵	۱۸
	آخرت کو ماننے یا نہ ماننے کا اثر خود انسان کی زندگی پر کیا پڑتا ہے۔	〃	۱۱۴، ۱۱۶	قٓ	۱۵	۱۸
	انسان کو آخر کار اللہ ہی کی طرف پلٹنا ہے۔	〃	۱۲۷	〃	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰	النجم	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۰	الممتحنہ	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲	الجمعہ	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹، ۵۳۱	التغابن	۳	۷
	انسان ایک فانی مخلوق ہے۔	〃	۲۶۰، ۲۶۱	الرحمٰن	۲۷	۲۵
	اُس کو ایک دن لازماً موت سے ہمکنار ہونا ہے۔	〃	۱۱۶، ۱۱۷	قٓ	۱۹	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵، ۲۸۶	الواقعہ	۶۰، ۶۳	۲۵
	اُس کی موت کا وقت اللہ نے مقرر کیا ہے۔	〃	۲۸۵	〃	۶۰، ۶۲	۲۵
	انسان دنیا میں ایک خاص قانون فطرت کے تحت کام کر رہا ہے مگر آخرت میں قانونِ فطرت کچھ دوسرا بھی ہو سکتا ہے۔	〃	۲۸۵، ۲۸۶	〃	۶۰، ۶۲	۲۵، ۲۷
	انسان بطور خود حقیقت کو نہیں پا سکتا۔	〃	۱۷۹، ۱۸۰	الطور	۳۵، ۳۶	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کو حقیقت سے آگاہ کرنے کے لیے اللہ تعالیٰ نے کیا طریقہ اختیار فرمایا ہے۔	پنجم	۱۲۵،۱۲۶	الذّٰریٰت	۱۰،۱۲	۸، ۱۰
	اللہ کی طرف سے آئے ہوئے علم کی صحت کے بارے میں انسان کس طرح اپنی تسلی کرتا ہے۔	//	۱۲۵،۱۲۶	//	۱۰،۱۴	۸، ۱۱
	انسان جس چیز کو بھی حق سمجھ بیٹھے وہ حق نہیں ہے حقیقت کا علم نہ رکھتے ہوئے محض گمان کی پیروی انسان کو حق سے دور کر دیتی ہے	//	۲۰۹	النجم	۲۴،۲۵	۲۰
	کیونکہ گمان حقیقت کی جگہ کام نہیں دے سکتا۔	//	۲۱۰	//	۲۸	۲۲،۲۳
	انسان پر اللہ تعالیٰ کے احسانات	//	۱۹	محمد	۴، ۶	۱۰، ۱۱
	// // //	//	۲۳	//	۱۵	۲۰، ۲۴
	// // //	//	۳۰	//	۳۵	۴۱
	// // //	//	۴۵	الفتح	۴	۵، ۶
	// // //	//	۵۶	//	۱۸، ۲۰	۳۳، ۳۸
	// // //	//	۷۵، ۷۶	الحجرات	۷، ۸	۹، ۱۱
	// // //	//	۹۵، ۹۶	//	۱۳	۲۸، ۲۹
	// // //	//	۱۱۰، ۱۱۳	قٓ	۶، ۱۱	۶، ۱۰
	// // //	//	۱۳۳، ۱۳۴	الذّٰریٰت	۵، ۶	۳، ۴
	// // //	//	۱۶۳	الطور	۵، ۶	۴، ۵
	// // //	//	۲۱۱، ۲۱۳	النجم	۳۱، ۳۲	۳۲
	// // //	//	۲۴۸، ۲۴۹	الرحمٰن	۱، ۴	۱، ۳
	// // //	//	۲۵۱، ۲۵۲	//	۷، ۱۳	۷، ۱۳
	// // //	//	۲۶۰، ۲۶۲	//	۲۴، ۳۲	۲۳، ۳۱
	// // //	//	۲۷۸	الواقعہ	۶۲، ۶۴	۲۸
	// // //	//	۳۰۵	الحدید	۷	۷، ۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان پر اللہ تعالیٰ کے احسانات	پنجم	۳۰۷	الحدید	۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶	الصف	۸	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	〃	۱۱،۱۳	۱۵،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵،۴۸۶	الجمعہ	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷	〃	۲	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	〃	۱۰	۱۶،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۳۰	التغابن	۳،۴	۷،۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶	〃	۸	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰	الطلاق	۱۰، ۱۱	۲۱،۲۲
	اللہ کے احسان اور اُس کی نعمتوں کو جھٹلانا کیا معنی رکھتا ہے۔	〃	۲۵۳،۲۵۵	الرحمٰن	۱۳	۱۲،۱۳
	انسان کو دنیا میں جو نعمت بھی حاصل ہوتی ہے وہ فانی ہے۔	〃	۲۶۵،۲۶۶	الرحمٰن	۴۰	۳۷
	انسان کے پیدائشی گنہگار ہونے کے مسیحی تصور کی تردید۔	〃	۲۶۰،۲۶۱	〃	۲۷	۲۵
	انسان کو اختیارات، ذرائع اور مواقع عطا کر کے اور حق و باطل میں سے کسی ایک راہ کے انتخاب کی آزادی دے کر اس دنیا میں امتحان کے لیے بھیجا گیا ہے۔	〃	۵۲۷،۵۲۹	التغابن	۲	۵
	〃 〃 〃	〃	۱۴۱،۱۴۲	الذّٰریٰت	۲۱	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷،۴۵۸	الصف	۵	۵
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵،۴۸۶	الجمعہ	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸	التغابن	۲	۵
	اس کو عقل و شعور اور فہم و ادراک کی قوتیں دی گئیں جن کی وجہ سے وہ فطری طور پر نیکی و بدی اور حق و ناحق میں فرق کر سکتا ہے۔	〃	۵۲۹،۵۳۰	〃	۳	۷
	اللہ ہی نے انسان کو بولنا سکھایا ہے۔	〃	۲۴۸،۲۴۹	الرحمٰن	۴،۱	۱،۲
		〃	۲۴۸،۲۵۰	〃	۴	۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کی زبردست قوتیں اور صلاحیتیں عطیۂ الٰہی ہیں۔	پنجم	۲۵۶،۲۵۸	الرحمٰن	۱۶	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹،۵۳۰	التغابن	۳	۷
	انسان کو اللہ نے پیدا کیا اور پھر کوئی مومن بن گیا اور کوئی کافر۔	〃	۵۲۷،۵۲۹	〃	۲	۵
	اللہ انسان کو اُس وقت بھی جانتا ہے جب وہ ابھی رحم مادر میں ہوتا ہے۔	〃	۲۱۳	النجم	۳۲	-
	انسان کے اعمال پر اللہ کی نظر ہے۔	〃	۱۰۲	الحجرات	۱۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸،۵۲۹	التغابن	۲	۶
	اللہ انسان کی رگ جان سے بھی زیادہ قریب ہے اور اُس کے دل میں اُبھرنے والے وسوسوں کو بھی جانتا ہے۔	〃	۱۱۶	قٓ	۱۶	۱۹،۲۰
	انسان کے دائیں بائیں دو کاتب فرشتے اس کی ہر بات ثبت کر رہے ہیں۔	〃	۱۱۶	〃	۱۷،۱۸	۲۱
	اُس کے گرد و پیش کی ہر چیز پر اُس کا عمل ثبت ہو رہا ہے (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "نامۂ اعمال")	〃	۱۱۶،۱۱۷	〃	۱۷،۱۸	۱۱۶،۱۱۷
	نوع انسانی میں تفرقے اور فساد کو روکنے کے لیے قرآن کے کیا اُصول پیش کیے ہیں۔	〃	۹۵،۹۶	الحجرات	۱۳	۲۸،۲۹
	انسان اور جنوں کو اللہ تعالیٰ کا چیلنج کہ اگر وہ اُس کی خدائی کے حدود سے نکل سکتے ہوں تو نکل کر دکھائیں۔	〃	۲۶۳	الرحمٰن	۳۳	۳۲
	انسان کا قبیلوں اور برادریوں میں بٹنا ایک فطری امر ہے لیکن اُس کا تقاضا ہرگز یہ نہیں ہے کہ قوموں میں تعصبات اور امتیازات ہوں۔	〃	۹۵،۹۶	الحجرات	۱۳	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان اور انسان کے درمیان فضیلت کی اصل بنیاد تقویٰ ہے۔	پنجم	۹۵، ۹۷	الحجرات	۱۳	۲۸
	اس کا اللہ کی عبادت و اطاعت سے منہ موڑنا اپنی فطرت سے لڑنا ہے۔	〃	۱۵۵، ۱۵۶	الذّٰریٰت	۵۶	۵۳
	اُس کو فطرت سلیمہ پر پیدا کیا گیا جس کا تقاضا یہ ہے کہ ایمان لایا جائے۔	〃	۵۲۷، ۵۲۹	التغابن	۲	۵
	خوشحالی اور بدحالی میں مختلف انسانوں کے مختلف طرز عمل۔	〃	۲۸۳	الواقعہ	۴۶	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۸۸	〃	۶۵، ۶۷	—
	انسان پر جو مصیبت بھی نازل ہوتی ہے اللہ کے اذن سے نازل ہوتی ہے اور پہلے سے طے شدہ سکیم کے مطابق آتی ہے۔	〃	۳۱۹، ۳۲۰	الحدید	۲۲	۳۹، ۴۱
		〃	۵۴۱، ۵۴۲	التغابن	۱۱	۲۳، ۲۶
	انسان کو مخاطب کر کے کائنات کی چار بنیادی حقیقتوں کا بیان۔	〃	۵۲۴، ۵۲۵	〃	—	—
	انسان کو کائنات میں دلائل خداوندی کے مشاہدے کی دعوت دی جاتی ہے۔	〃	۱۱۰	قٓ	۵، ۶	۵، ۸
	ان کے دلائل اور نشانیوں سے کون لوگ فائدہ اٹھا سکتے ہیں۔	〃	۱۱۲، ۱۱۳	〃	۷، ۱۱	۹، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴	〃	۳۷	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰، ۱۴۱	الذّٰریٰت	۲۰	۱۸
	انسان کے ساتھ اُس کے خالق کا معاملہ صرف قانون طبعی پر مبنی نہیں ہے بلکہ اخلاقی قوانین بھی ساتھ ساتھ کارفرما ہیں۔	〃	۱۴۳	〃	۲۲، ۲۳	۲۰
	انسان اور اُس کے خالق کے درمیان دنیوی زندگی میں معاملہ کی نوعیت۔	〃	۱۶۱، ۱۷۰	الطور	۱، ۲۲	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کا بڑائی و کبریائی کا زعم بجائے خود اللہ کی صفات کا انکار ہے۔	پنجم	۲۶۱	الرحمٰن	۲۸، ۲۹	۲۶، ۲۷
	اُس کی مہلت عمل ختم ہو جانے کے بعد اللہ ہرگز اسے مزید مہلت نہیں دیتا۔	〃	۵۲۲	المنفقون	۱۰، ۱۱	-
	انسان کی تخلیق کے متعلق قرآن کا بیان	ششم	۱۰۱، ۱۰۲	نوح	۱۴	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۷۶، ۱۷۸	القیٰمہ	۳۷، ۴۰	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۱۸۵، ۱۸۶	الدھر	۱، ۲	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲، ۲۱۳	المرسلت	۲۰، ۲۳	۱۱، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۵۶	عبس	۱۷، ۱۹	۸، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴، ۲۷۵	الانفطار	۶، ۹	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳، ۳۰۴	الطارق	۴، ۷	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶	العلق	۱، ۲	۳، ۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴	الطارق	۷	۳
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳، ۵۸۴	〃	ضمیمہ ۴	-
	انسان کی تخلیق کے متعلق مراحل۔	〃	۱۷۶، ۱۷۸	القیٰمہ	۳۷، ۴۰	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۵۶، ۲۵۷	عبس	۱۸، ۲۰	۱۱، ۱۳
	انسانوں کی دو قسمیں۔	〃	۳۸۴، ۳۸۵	التین	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۷، ۳۸۸	〃	۴، ۵	۳، ۴
	انسان کو طرح طرح سے پیدا کرنے کا مطلب۔	〃	۱۰۱، ۱۰۲	نوح	۱۴	۱۴
	اس کو بے مقصد پیدا نہیں کیا گیا ہے بلکہ دنیا کی زندگی میں اس کا امتحان لیا جا رہا ہے (نیز دیکھو "آزمائش اور امتحان")	〃	۴۱، ۴۲	الملک	۲	۴
	دنیا میں انسان کی بقا کا انحصار سراسر اللہ کے فضل پر ہے۔	〃	۴۹	〃	۱۶، ۱۷	۲۶، ۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کو مردوں اور عورتوں کی جوڑوں کی شکل میں پیدا کرنا اللہ کی قدرت و حکمت کا بڑا نشان ہے۔	ششم	۱۷۶، ۱۷۸	القیٰمہ	۳۷، ۴۰	۲۵
		〃	۲۲۵، ۲۲۶	النباء	۸	۶
	انسان کو اللہ نے نِک سک سے درست کیا۔ متناسب بنایا۔ اور جس صورت میں چاہا جوڑ کر تیار کر دیا۔	〃	۲۷۴، ۲۷۵	الانفطار	۶، ۹	۴، ۶
	انسان کا بہترین ساخت پر پیدا کیے جانے کا مطلب۔	〃	۳۸۴، ۳۸۵	التین	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۶، ۳۸۷	〃	۱، ۴	۱، ۳
	جس اللہ نے انسان کو اس طرح پیچیدہ طریقہ پر پہلی بار پیدا کیا وہ یقیناً دوبارہ بھی پیدا کرنے پر قادر ہے۔	〃	۲۹۹	البروج	۱۳	-
		〃	۳۰۴	الطارق	۶، ۸	۳، ۴
	انسان کو اللہ ہی کی طرف پلٹنا ہے۔	〃	۳۹	الملک	-	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸	〃	۱۵	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	النباء	۳۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲	الطارق	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳، ۳۰۵	〃	۱، ۹	۱، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲	الغاشیہ	۲۵، ۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	العلق	۸	۹
	اللہ ہی نے انسانی نسل کو زمین پر پھیلایا ہے اور اُسی کی طرف اُسے سمیٹا جائے گا۔	〃	۵۱، ۵۲	الملک	۲۴	۳۴
	انسان کو زمین سے عجیب طرح اُگایا گیا ہے اسی میں اُسے واپس کیا جاتا ہے اور پھر اُسی سے اُس کو نکال کھڑا کیا جائے گا۔	〃	۱۰۲، ۱۰۳	نوح	۱۷، ۱۸	۱۵
	انسان کو زمین سے اُگانے کا مطلب	〃	۱۰۲، ۱۰۳	〃	۱۷، ۱۸	۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان عقل خود اخلاق اور قانونِ مکافات کے لازمی تعلق کا حکم لگاتی ہے۔	ششم	۱۸۹	الدھر	۳،۲	۵،۲
	اللہ نے انسان کو پیدا کیا اُس کے جوڑ بند مضبوط کیے اور جب چاہے وہ اُس کی شکل بدل کر رکھ سکتا ہے۔	〃	۲۰۳	〃	۲۸	۳۲
	انسان کو خواہ اس کا شعور نہ ہو لیکن وہ کشاں کشاں اُس منزل کی طرف جا رہا ہے جہاں اُسے اپنے رب کے حضور پیش ہونا ہے۔	〃	۲۸۶،۲۸۷	الانشقاق	موضوع اور مضمون	-
		〃	۲۸۸،۲۹۱	〃	۲۵،۱	۱۲،۱
	اُس کی زندگی کے تغیرات موت کے ساتھ ہی ختم ہو جائیں گے بلکہ آگے بھی جاری رہیں گے	〃	۲۹۱	〃	۱۹	۱۱
	اُس کی سرکشی کی بڑی وجہ یہ ہے کہ وہ اپنے آپ کو اللہ کے حضور پیش ہونے سے مبرا سمجھتا ہے۔	〃	۳۹۷	العلق	۶، ۸	۷، ۹
	انسان پر اللہ تعالیٰ کے احسانات	〃	۴۳	الملک	۵	۹، ۱۱
〃	〃 〃	〃	۴۸، ۵۱	〃	۱۵، ۲۳	۲۳، ۳۳
〃	〃 〃	〃	۱۰۲	نوح	۱۵، ۲۰	۱۵
〃	〃 〃	〃	۱۸۶، ۱۹۰	الدھر	۲، ۳	۲، ۵
〃	〃 〃	〃	۲۰۹، ۲۱۰	المرسلت	۱، ۷	۱، ۳
〃	〃 〃	〃	۲۱۲، ۲۱۳	〃	۲۰، ۲۴	۱۱، ۱۴
〃	〃 〃	〃	۲۲۵، ۲۲۸	النباء	۶، ۱۶	۴، ۱۱
〃	〃 〃	〃	۲۴۴، ۲۴۶	النزعت	۲۸، ۳۳	۱۵، ۱۸
〃	〃 〃	〃	۲۵۶، ۲۵۹	عبس	۱۷، ۳۲	۸، ۲۰
〃	〃 〃	〃	۲۷۴	الانفطار	۶، ۹	۴، ۵
〃	〃 〃	〃	۳۱۰، ۳۱۲	الاعلیٰ	۱، ۵	۱، ۶
	ان احسانات کے تقاضے۔	〃	۴۸، ۴۹	الملک	۱۵، ۱۶	۲۳، ۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی نعمتوں کا صحیح حق دار کون ہے۔	ششم	۱۰۰، ۱۰۱	نوح	۱۱، ۱۳	۱۲، ۱۳
	انسان پر اللہ کی نعمتیں لامحدود ہیں اُن کا شمار نہیں کیا جا سکتا۔	〃	۴۴۳، ۴۴۵	التکاثر	۸	۴
	اُس کو اللہ کی نعمتوں اور احسانات کا ذکر و اظہار کرنا چاہیے۔	〃	۳۷۳، ۳۷۴	الضحیٰ	۱۱	۱۱
	دنیا میں جو نعمتیں بھی اُس کو حاصل ہیں وہ محض نعمتیں ہی نہیں بلکہ آزمائش کا سامان بھی ہیں۔	〃	۴۴۳، ۴۴۵	التکاثر	۳، ۸	۳، ۴
	اُس کو جو بہترین قوتیں ودیعت کی گئیں ہیں اُن کا صحیح مصرف کیا ہے۔	〃	۵۱، ۵۲	الملک	۲۳	۲۳
	اُس کو صاحب علم ہی نہیں بنایا گیا بلکہ قلم کا استعمال سکھا کر اُس کی علمی قابلیت کو پھلنے پھولنے کا موقع بھی فراہم کیا گیا ہے۔ (مزید دیکھو "مسلم")	〃	۳۹۶، ۳۹۷	العلق	۱، ۵	۱، ۶
	نیند کو اُس کے لیے باعث سکون بنایا گیا۔	〃	۲۲۵، ۲۲۶	النباء	۹	۷
	اس کے لیے زندگی کی راہ ہموار کر دی گئی۔	〃	۲۵۶، ۲۵۷	عبس	۲۰	۱۳
	کارگاہ دنیا میں اس کے مستقبل کا انحصار	〃	۳۳۶	البلد	موضوع اور مضمون	-
	اس کی سعی و کوشش پر ہے۔	〃	۳۳۸، ۳۳۹	〃	۴	۵
	رب کریم کے کرم نے انسان کو دھوکہ میں ڈال دیا ہے اور وہ رب کے مقابلے پر جری ہو گیا ہے۔	〃	۲۷۵، ۲۷۶	الانفطار	۱۴، ۱۹	۸
	انسان اپنے رب کا بڑا ناشکرا ہے۔ اور	〃	۵۱، ۵۲	الملک	۲۳	۳۳
	اس حقیقت پر اُس کا ضمیر گواہ ہے۔	〃	۴۲۹، ۴۳۰	العدیٰت	۶، ۷	۴، ۵
	انسان نے وہ فرض ادا نہیں کیا جس کا اللہ نے اُسے حکم دیا تھا۔	〃	۲۵۸	عبس	۲۳	۱۶
	انسان جنت کا مستحق اپنے مادہ تخلیق کی بنا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پر نہیں بلکہ اوصاف و اعمال کی بنا پر ہوگا۔	ششم	۹۳	المعارج	۳۸، ۳۹	۲۵، ۲۶
	انسان کو جو نعمتیں حاصل ہیں اُن کی جوابدہی مومن و کافر سب کو کرنی ہے۔	〃	۴۴۳، ۴۴۴	التکاثر	۷، ۸	۴
	اللہ انسان کے اعمال سے ناواقف کیسے ہوسکتا ہے جبکہ وہی اُس کا خالق ہے۔	〃	۴۷، ۴۸	الملک	۱۴	۲۱، ۲۲
	انسان کی گمراہی کا اصل سبب یہ ہے کہ وہ	〃	۳۴۰	البلد	۷	
	سمجھتا ہے خدا اُس کی حرکات کو نہیں دیکھ رہا۔	〃	۳۹۸	العلق	۱۴	
	انسانوں کی کوششیں اپنی اخلاقی نوعیت اور	〃	۳۵۸	الیل	موضوع اور مضمون	
	نتائج کے لحاظ سے مختلف ہیں۔	〃	۳۶۲، ۳۶۰	〃	۱، ۱۱	
	قیامت کے روز انسان کو اس کا سب اگلا پچھلا کیا کرایا بتا دیا جائے گا۔	〃	۱۶۶	القیٰمہ	۱۳	
	انسان اپنے آپ کو خوب جانتا ہے خواہ وہ کتنی معذرتیں پیش کرے۔	〃	۱۶۶، ۱۶۷	〃	۱۴، ۱۵	۱۰
	اُس پر نگران مقرر ہیں یہ معزز کاتب ہیں جو اس کا ہر فعل ریکارڈ کر رہے ہیں۔	〃	۲۷۴، ۲۷۶	الانفطار	۱۱، ۱۲	۷
	انسان کو پیدا کیا گیا اس کی تقدیر مقرر کی گئی اور دو مختلف نوعیتوں کی ہدایات دی گئیں۔	〃	۳۱۰، ۳۱۲	الاعلیٰ	۱، ۵	۱، ۶
	اُس کو کفر اور شکر کی راہیں دکھا دی گئی ہیں جو راہ چاہے اختیار کرے۔	〃	۱۸۶	الدھر	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۱۸۸، ۱۹۰	〃	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۲۵۸	عبس	۲۳	۱۶
	اُس کو علم کے ذرائع اور سوچنے سمجھنے کی صلاحیتیں دے کر بھلائی اور برائی کے راستے	〃	۳۳۷	البلد	موضوع اور مضمون	-
	ممیز کر دیے گئے۔	〃	۳۴۰، ۳۴۱	〃	۷، ۱۰	۸، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	الیل	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بھلائی اور برائی کے راستے ممیز کر دیے گئے۔	ششم	۳۶۴	الیل	۱۲	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲،۴۱۴	البیّنہ	۱،۳	۱، ۵
	انسان کے شعور میں فطری الہام کے ذریعے نیکی اور بدی کا احساس اور فرق و امتیاز رکھ دیا گیا ہے۔	〃	۳۴۸	الشمس	موضوع اور مضمون	-
	〃	〃	۳۵۱،۳۵۳	〃	۸، ۱۰	۵، ۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵،۳۵۶	〃	۱۱	۷، ۸
	ہر انسان کو علم و عقل کی صلاحیتوں کے ساتھ اخلاقی حس بھی دی گئی ہے جو فطری طور پر بھلائی اور برائی میں فرق کرتی ہے۔	〃	۱۸۸	الدھر	۳	۵
	ہر انسان کو ضمیر (نفس لوامہ) عطا کیا گیا ہے جو برائی پر ٹوکتا اور ملامت کرتا رہتا ہے۔	〃	۱۸۸،۱۸۹	〃	۳	۵
	اسے حقیقت سے باخبر کرنے کے لیے اس کی ذات میں داخلی اور ہر طرف بے شمار خارجی نشانیاں پھیلی ہوئی ہیں۔	〃	۱۸۹	〃	۳	۵
	حقیقت ہی کی طرف اس کی صحیح رہنمائی کے لیے انبیاء اور کتابیں بھیجی گئیں۔	〃	۱۸۶،۱۹۰	〃	۳	۵
	اس کے انجام کا انحصار اس پر ہے کہ وہ نفس کے اچھے اور برے رجحانات میں سے کن کو ابھارتا ہے۔	〃 〃	۳۵۱	الشمس الدھر	۸، ۱۰	۴، ۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱،۳۵۳	الشمس	۸، ۱۰	۶
	وہ پیدائشی گنہگار نہیں بلکہ بے لوث فطرت پر پیدا کیا گیا۔	〃	۳۵۱	〃	۸	۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰،۳۶۲	الیل	۱، ۷	۱، ۳
	وہ کم ہمتی کی بنا پر اخلاق کی دشوار گذار بلندیوں کو چھوڑ کر گمراہی کی اتھاہ گہرائیوں میں لڑھکنا	〃	۳۳۷	البلد	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پسند کرتا ہے۔	ششم	۳۴۱	البلد	۱۰،۱۲	۱۰،۱۱
	وہ کم ہمتی کی بنا پر اخلاق کی دشوار گذار بلندیوں کو چھوڑ کر گمراہی کی انتہاء گہرائیوں میں لڑھکنا پسند کرتا ہے۔	//	۳۴۶	//	۱۹،۲۰	۱۵،۱۶
	جب اپنے ذہن اور جسم کی قوتوں کو برائی کی راہ پر لگاتا ہے تو اللہ اُسے گراتے گراتے گراوٹ کی اُس انتہا تک پہنچا دیتا ہے جہاں اس سے زیادہ نیچ کوئی مخلوق نہیں ہوتی۔	//	۳۸۷،۳۸۹	التین	۵	۴
	انسانی کمزوریاں ناقابل اصلاح نہیں ہیں انہیں دُور کیا جا سکتا ہے۔	//	۸۹،۹۲	المعارج	۱۹،۳۵	۱۳،۲۲
	انسان مال و دولت کی محبت میں بُری طرح مبتلا ہے۔	//	۴۲۰،۴۲۱	العدیٰت	۸	۶
	وہ مال و دولت پاکر اور زیادہ نامراد ہو جاتا ہے زیادہ سے زیادہ دنیا حاصل کرنے کی دھن نے اُسے اہم تر مقاصد سے غافل کر دیا ہے	//	۱۰۳	نوح	۲۱،۲۲	۱۶
	اور یہی فکر قبر تک اُس کے ساتھ جاتی ہے۔	//	۴۴۲،۴۴۳	التکاثر	۱،۲	۱،۲
	وہ تھڑدلا پیدا کیا گیا ہے مصیبت میں گھبرا جاتا ہے اور خوشحالی نصیب ہوتی ہے تو بُخل کرنے لگتا ہے۔	//	۸۹،۹۰	المعارج	۱۹،۲۱	۱۳
	دنیا کی خوشحالی و بدحالی کو وہ عزت اور ذلت کا معیار سمجھتا ہے حالانکہ دونوں میں اس کی آزمائش ہے۔	//	۳۲۰،۳۲۱	الفجر	۱۵،۱۶	۸،۹
	اُس کی اس غلط فہمی کا ازالہ کہ اس کا مواخذہ کرنے والی کوئی طاقت نہیں ہے۔	//	۳۳۸	البلد	۴،۵	۵،۶
		//	۳۴۰	البلد	۷	۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کی حقیقت ہی کیا ہے جس کے بل پر وہ اتنا اکڑتا ہے۔	ششم	۲۵۶	عبس	۱۷، ۱۹	۸، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴، ۲۷۵	الانفطار	۶، ۹	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳، ۳۰۴	الطارق	۵، ۷	۲، ۳
	دنیا میں انسان کی اور انسان کے لیے دنیا کی صحیح حیثیت۔	〃	۱۸۲، ۱۸۳	الدھر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۶، ۱۸۷	〃	۲	۲، ۴
	〃 〃 〃	〃	۳۳۸، ۳۴۰	البلد	۴، ۵	۵، ۶
	انسان کو اس پیش پا افتادہ حقیقتوں پر غور کرنے کی دعوت جن کو روزمرہ کے معمولات سمجھ کر وہ نذرانداز کر دیتا ہے۔	〃	۳۹	الملک	موضوع اور مضمون	-
		〃	۴۸، ۵۱	〃	۱۵، ۲۳	۲۲، ۳۳
	ہر انسان کی تقدیر اس کی پیدائش کے ساتھ مقرر کر دی جاتی ہے۔	〃	۲۵۶، ۲۵۷	عبس	۱۹	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰، ۳۱۲	الاعلیٰ	۱، ۳	۱، ۳
	وہ اپنی پیدائش، تقدیر اور زندگی اور موت کے معاملے میں اپنے خالق کے سامنے بے بس ہیں۔	〃	۲۵۶، ۲۵۷	عبس	۱۹	۱۲
	انسان کو مشقت میں پیدا کرنے کا مقصد	〃	۲۳۸، ۲۳۹	البلد	۴	۵
	قرآن بعض مقامات پر "انسان" کا لفظ استعمال کرتا ہے مگر مراد انسانوں کا ایک خاص گروہ ہوتا ہے۔	〃	۲۵۶	عبس	۱۷	۸، ۱۰
		〃	۴۲۰، ۴۲۱	الزلزال	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۹، ۴۳۰	العدیت	۶	۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹، ۴۵۰	العصر	۲	-
	انسانی حواس میں سے اہم ترین حواس جن کا	〃	۴۶	الملک	۱۰	۱۶
	قرآن بار بار ذکر کرتا ہے۔	〃	۵۱، ۵۲	〃	۲۳	۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسانی حواس میں سے اہم ترین حواس جن کا قرآن بار بار ذکر کرتا ہے۔	ششم	۱۸۶،۱۸۸	الدھر	۲	۴
	〃 〃 〃	〃	۳۴۰،۳۴۱	البلد	۸، ۹	۹
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱	الماعون	۱	۱، ۳
	نفس انسانی کی تین اقسام (دیکھو "ضمیر اور نفس")					
	انسان اور جن دو مختلف انواع کی مخلوق ہیں جن کا مادہ تخلیق بھی ایک نہیں ہے۔	〃	۱۱۰	الجن	جن کی حقیقت	-
	انسان کو زمین کی خلافت دی گئی اور جنوں پر فضیلت عطا کی گئی۔	〃	۱۱۱	〃	〃	-
	تخلیق انسانی کے وقت سے شیاطین جن انسان کو گمراہ کرنے کے درپے ہیں۔	〃	۱۱۱	〃	〃	-
	موجودہ نسل انسانی طوفان نوح سے بچنے والے اہل ایمان کی نسلوں سے ہے۔	〃	۷۳،۷۴	الحاقہ	۱۱، ۱۲	۸، ۹
۷۹	**انصار:**					
	انہوں نے کن عزائم کے ساتھ نبی کو مدینے تشریف لانے کی دعوت دی تھی۔	دوم	۱۲۰، ۱۲۱	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	اُن کو کفار کا الٹی میٹم	〃	۱۲۲	〃	〃	-
	جنگ بدر میں ان کی جانثاری۔	〃	۱۲۵، ۱۲۶	〃	〃	-
	اسلام نے اُن باہمی دشمنیوں کو کس طرح ختم کیا۔	〃	۱۵۲، ۱۵۷	〃	۶۳	۴۶
	اُن کی اعلیٰ صفات پر قرآن میں اُن کی تعریف	پنجم	۳۹۵	الحشر	۹	۱۷، ۱۹
	وہ مہاجرین کو خود اپنے اوپر ترجیح دیتے تھے	〃	۳۹۵، ۳۹۶	〃	۹	۱۸
	اُن کا فے میں حصہ مقرر کیا گیا۔	〃	۳۹۵	〃	۹	۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "صحابہ کرام اور ہجرت")					
۷۹ الف	**انصاف:**					
	انصاف قائم کرنے کا حکم	پنجم	۳۲۱، ۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۵
	انصاف کرو۔ انصاف کرنے والوں کو اللہ پسند کرتا ہے۔	″	۷۸	الحجرات	۹	۱۷
	″ ″ ″	″	۴۳۲	الممتحنہ	۸	۱۲
	انصاف کے ساتھ ٹھیک ٹھیک تولنے کا حکم۔	″	۲۵۱	الرحمٰن	۹	۸
	دشمن اور غیر دشمن کافر کو ایک ہی درجہ میں رکھنا انصاف نہیں ہے۔	″	۴۳۲، ۴۳۳	الممتحنہ	۹	۱۳
	(مزید دیکھو "عدل")					
۸۰	**انعام الٰہی:**					
	حقیقی اور ظاہری انعامات کا فرق۔	اوّل	۴۵	فاتحہ	۷	۹
	اللہ کی نعمت کو شقاوت سے بدلنے کی سزا	″	۱۶۱	البقرہ	۲۱۱	۲۲۹
	انبیاء، صدیقین، شہدا اور صالحین کا انعام یافتہ ہونا۔	″	۳۷۰، ۳۷۱	النساء	۶۹	۹۹، ۱۰۰
	انعامِ الٰہی اطاعتِ خدا اور رسول سے مشروط ہے۔	″	۳۷۰	″	۶۹	۹۹، ۱۰۰
	نعمت تمام کرنے کا مفہوم۔	″	۴۴۹	المائدہ	۶	۲۷
	بنی اسرائیل پر اللہ کی انعامات۔	″	۴۵۸	″	۲۰	۴۲
۸۱	**انفاق فی سبیل اللہ:**					
	نظام دین میں انفاق کی اہمیت	″	۵۰	البقرہ	۳	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انفاق فی سبیل اللہ کے راستے	اوّل	۱۳۷	البقرہ	۱۷۷	-
	اس سے باز رہنا اجتماعی ہلاکت کا موجب ہے	〃	۱۵۳	〃	۱۹۵	۲۰۷، ۲۰۸
	کیا خرچ کیا جائے اور کن مصارف میں خرچ کیا جائے۔	〃	۱۶۴	〃	۲۱۵	-
	بچتوں کے خرچ کرنے کا حکم۔	〃	۱۶۷	〃	۲۱۹	-
	اللہ کو قرض حسن دینے کا مفہوم	〃	۴۵۱	المائدہ	۱۲	۳۲، ۳۴
	〃 〃 〃	〃	۱۸۵	البقرہ	۲۴۵	۲۶۷
	اللہ کی راہ میں خرچ کیے ہوئے مال کا پھلنا پھولنا۔	〃	۱۸۵	〃	۲۴۵	۲۶۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۲، ۲۰۳	〃	۲۶۱	۲۹۸، ۲۹۹
	〃 〃 〃	〃	۲۰۵	〃	۲۶۵	۳۰۶
	یہ آخرت میں ذریعہ نجات ہوگا۔	〃	۱۹۳	〃	۲۵۴	۲۷۲، ۲۷۷
	اس کے لیے وسیع میدان۔	〃	۲۰۳	〃	۲۶۲	۳۰۱
	انفاق "مَنّ واذیٰ" سے پاک ہونا چاہیے	〃	۲۰۳، ۲۰۴	〃	۲۶۳	۳۰۲
	ریاکارانہ انفاق کا انجام۔	〃	۲۰۴، ۲۰۵	〃	۲۶۴	۳۰۳، ۳۰۴
	〃 〃 〃	〃	۲۰۶، ۲۰۷	〃	۲۶۶، ۲۶۷	۳۰۷، ۳۰۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲، ۲۵۳	النساء	۳۷، ۳۸	۶۲، ۶۳
	اچھے مال کا مطالبہ۔	〃	۲۰۶، ۲۰۷	البقرہ	۲۶۷	۳۰۸
	علانیہ بھی کیا جائے اور اخفا کی ساتھ بھی۔	〃	۲۰۸، ۲۰۹	〃	۲۷۰، ۲۷۱	۳۱۰، ۳۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۱۰	〃	۲۷۳، ۲۷۴	۳۱۴
	برائیوں کو دور کرنے کا ذریعہ	〃	۲۰۸، ۲۰۹	〃	۲۷۱	۳۱۲
	اس میں انسان کا اپنا بھلا ہے۔	〃	۲۰۹	〃	۲۷۲	۳۱۳
	غیر مسلموں کی اعانت	〃	۲۰۹، ۲۱۰	〃	۲۷۲	۳۱۳
	مالی اعانت کے سب سے زیادہ مستحق کون لوگ ہیں۔	〃	۲۱۰	〃	۲۷۳	۳۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے اخلاقی، روحانی، معاشی اور تمدنی نتائج سے اس کا موازنہ۔	اوّل	۲۱۴،۲۱۶	البقرہ	۲۷۶	۳۲۰
	نیکی کے دروازے کی کنجی۔	〃	۲۷۲،۲۷۳	آلِ عمران	۹۲	۷۵
	عزیز ترین اموال خرچ کرنے کا مطالبہ۔	〃	۲۷۲،۲۷۳	〃	۹۲	۷۵
	بخل کا اخروی انجام	〃	۳۰۶	〃	۱۸۰	۱۲۷
	مخالفین کی ناروا زیادتیوں پر مشتعل ہو کر ناروا زیادتیاں نہ کرو۔	〃	۴۴۰	المائدہ	۲	۸
	صدقہ بطور کفارہ۔	〃	۴۷۴	〃	۴۵	۷۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	〃	۸۹	۱۰۶،۱۰۷
	اللہ کے ہاں تقرب کا ذریعہ۔	دوم	۲۲۷	التوبہ	۹۹	-
	سچے اہل ایمان کی خصوصیت۔	〃	۱۳۰	الانفال	۲،۳	۲
	منافقین کا اس سے بیزار ہونا۔	〃	۲۲۷	التوبہ	۹۸	۹۶
	منافق کا انفاق خدا کے ہاں مقبول نہیں۔	〃	۲۰۱	〃	۵۳	۵۳
	اللہ کی راہ میں مال نہ خرچ کرنے والوں کا انجام	〃	۱۹۱	〃	۳۴،۳۵	۳۳
	اللہ کی راہ میں صرف کیا ہوا مال ضائع نہیں ہوتا۔	〃	۱۵۵،۱۵۶	الانفال	۶۰	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۲۵۰	التوبہ	۱۲۱	-
	اسلامی ریاست کی ضروریات پر مال خرچ کرنا انفاق فی سبیل اللہ ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "زکوٰۃ")	〃	۱۵۵،۱۵۶	الانفال	۶۰	۴۴
	انفاق فی سبیل اللہ اس کی تعریف	سوم	۲۲۶	الحج	۳۵	۶۶
	انفاق کرنے والوں کے لیے بشارت	〃	۲۲۶	〃	۳۵	۶۶
	اللہ کی راہ میں خرچ کرنا اہل ایمان کی صفت ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "زکوٰۃ اور قرآن، اس کا معاشی تصور۔)	چہارم	۴۵،۴۶	السجدہ	۱۶	۲۸
	اللہ کی راہ میں خرچ کرنا ایسی تجارت ہے	〃	۵۰۸	الشوریٰ	۳۸	۶۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جس میں کوئی خسارہ نہیں۔	چہارم	۲۳۳	فاطر	۲۹، ۳۰	۵۱، ۵۲
	انفاق کا حکم اور اس کی فضیلت۔	پنجم	۲۹۸	الحدید	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۵، ۳۰۶	〃	۷	۸، ۱۰
	اگر مسلمان اللہ کی راہ میں مال خرچ نہ کریں گے تو وہ اُن کی جگہ کسی اور قوم کو اٹھائے گا۔	〃	۳۲	محمد	۳۸	-
	اللہ کی راہ میں مال خرچ کرنے کی تلقین	〃	۳۰۷، ۳۰۹، ۳۱۰	الحدید	۱۰	۱۳، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الصف	۱۱	۱۵، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	المنفقون	۹	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶	التغابن	۱۶	۳۲
	اللہ اہل ایمان کی بھلائی ہی کے لیے اُن کو اپنی راہ میں مال خرچ کرنے کی تلقین فرماتا ہے۔	〃	۳۱	محمد	۳۶، ۳۷	۴۳، ۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۵، ۳۰۶	الحدید	۷	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶	التغابن	۱۶	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹، ۳۱۰	الحدید	۱۱	۱۶
	یہ اشارہ کہ مومنین کے مال میں زکوٰۃ کے علاوہ بھی سائل اور محروم کا حق ہے۔	〃	۱۳۹، ۱۴۰	الذریت	۱۹	۱۷
	کفر اور اسلام کی جنگ میں مال خرچ کرنے کا حکم۔	〃	۸	محمد	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	الحدید	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۵	〃	۷	۸، ۱۰
	مال و جان کی قربانی کس حالت میں زیادہ قدر و قیمت کی حامل ہوتی ہے۔	〃	۲۹۹	〃	موضوع اور مضمون	-
	〃	〃	۳۰۸، ۳۱۰	〃	۱۰	۱۴، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	المنفقون	۹، ۱۱	۱۸
	اصل قابل قدر انفاق وہ ہے جو تندرستی کی حالت میں کیا جائے نہ کہ وہ جو زندگی سے مایوس	〃	۳۰۶	الحدید	۷	۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہونے کے بعد کیا جائے۔	پنجم	۵۲۲	المنفقون	۹، ۱۱	۱۸
	انفاق فی سبیل اللہ کرنے والوں کی تحسین۔	〃	۳۰۸	الحدید	۱۰	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹، ۳۱۱	〃	۱۱، ۱۲	۱۶، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵	〃	۱۸	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۷	〃	۲۰	-
	اُس سے پہلو تہی ایمان کی کمزوری ہے۔	〃	۳۰۵	〃	۷	۸
	اُس سے اجتناب کرنے والے دل کی تنگی میں مبتلا ہیں۔	〃	۵۴۶	التغابن	۱۶	۳۲
	اس معاملے میں جو لوگ دل کی تنگی سے بچا لیے گئے اُنہی کے لیے فلاح ہے۔	〃	۳۹۵، ۳۹۶	الحشر	۹	۱۹
	وہ مغفرت کا موجب ہے۔	〃	۵۴۷	التغابن	۱۷	۳۳
	انفاق کرنے والوں کے لیے اجر کا وعدہ	〃	۳۰۶	الحدید	۷	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹	〃	۱۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵	〃	۱۸	۳۱
	انفاق فی سبیل اللہ کو اللہ نے اپنے ذمہ قرض قرار دیا ہے۔	〃	۳۰۹، ۳۱۰	〃	۱۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵	〃	۱۸	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷	التغابن	۱۷	۳۳، ۳۴
	اللہ کے ہاں اُس کا بدلہ کئی گنا ملے گا۔	〃	۳۰۹، ۳۱۰	الحدید	۱۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵	〃	۱۸	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷	التغابن	۱۷	۳۳، ۳۴
۸۲	**اولی الامر:**					
	اُن کی اطاعت کا وجوب	اوّل	۳۶۳، ۳۶۴	النساء	۵۹	۸۹
	اس اصطلاح کا صحیح مفہوم	〃	۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۶	〃	۵۹	۸۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کی اطاعت مشروط ہے۔	اوّل	۳۶۴،۳۶۳ ۳۶۶	النساء	۵۹	۸۹
	اُن کے بارے میں حدیث نبوی کے تصریحات	〃	۳۶۴،۳۶۳ ۳۶۶،۳۶۵	〃	۵۹	۸۹
	علماء و مشائخ کی ذمہ داریاں	〃	۴۸۴	المائدہ	۶۳	-
	مسلمانوں کے اولی الامر کی صفات	پنجم	۹۶،۹۵	الحجرات	۱۳	۲۹،۲۸
	اُن کی اطاعت خدا اور رسول کی اطاعت سے مشروط ہے۔	〃	۴۴۵،۴۴۶ ۴۴۷،۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۲۲
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "اسلامی ریاست اور قانون اسلام دستوری قانون")					
۸۳	**اوہام جاہلیت :**					
	چاند کی حرکات سے شگون لینا۔	اوّل	۱۴۹،۱۴۸	البقرہ	۱۸۹	۱۹۸
	حج سے لوٹتے وقت گھروں میں داخل ہونے کا غیر معقول طریقہ۔	〃	۱۴۹،۱۴۸	〃	۱۸۹	۱۹۹
	ایک سفر میں حج و عمرہ کرنے کو گناہ سمجھا جاتا ہے	〃	۱۵۵	〃	۱۹۶	۲۱۳
	سفر حج میں کسب معاش کو ممنوع اور دنیادارانہ فعل سمجھنا۔	〃	۱۵۶،۱۵۵	〃	۱۹۷	۲۱۷
	حج کے خاتمے پر مشرکین کا بھرے مجمعوں سے اپنے باپ دادا کے کارنامے بیان کرنا	〃	۱۵۷	〃	۲۰۰	۲۲۱
	حالت حیض کے متعلق یہودیوں کے غلط تصورات	〃	۳۴۵	النساء	۲۸،۲۷	۴۹
	منہ بولے رشتوں کے لیے میراث میں حصہ	〃	۳۴۸	〃	۳۳	۵۵
	ٹونوں، ٹوٹکوں، فال گیروں اور شگونوں کا رواج۔	〃	۳۶۰،۳۵۹	〃	۵۱	۸۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲،۴۴۱ ۴۴۴	المائدہ	۳	۱۴،۱۲
	مشرکانہ عقائد کے تحت جانوروں کے کان چیر کر ان کو دیوتاؤں کے نام پر نذر کرنا۔	〃	۳۹۹،۳۹۸	النساء	۱۱۹	۱۴۸،۱۴۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بحیرہ، سائبہ، وصیلہ اور حام	اول	۵۰۹	المائدہ	۱۰۳	۱۱۸
	فرشتوں کو خدا کی بیٹیاں قرار دینا	〃	۵۶۸	الانعام	۱۰۰	۶۸
	مشرکانہ عقائد اور غیر اللہ کے لیے نذر و نیاز کی رسوم۔	〃	۵۸۴، ۵۸۵	〃	۱۳۶	۱۰۴، ۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹	〃	۱۴۰	۱۱۵
	قتلِ اولاد	〃	۵۸۵، ۵۸۶	〃	۱۳۷	۱۰۷، ۱۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۸	〃	۱۴۰	۱۱۵
	اوہام جاہلیت کی اصل جڑ۔	〃	۵۸۵	〃	۱۳۶	۱۰۶
	حلت و حرمت کے مشرکانہ وہمی تصورات	〃	۵۸۸، ۵۸۹	〃	۱۳۹	۱۱۴
	عربوں کے مشرکانہ توہمات کا تجزیہ کرنے کے لیے قرآن کا ایک اہم سوال۔					
	(مزید دیکھو "شرک اور عرب")					
۸۴	**اہلِ کتاب :**					
	اُن کا زعم باطل کی نجات انہیں کا اجارہ ہے	〃	۱۰۳	البقرہ	۱۱۱	۱۱۲
	اُن کی غلط فہمیاں۔	〃	۱۰۴	〃	۱۱۳، ۱۱۴	۱۱۳، ۱۱۴
	اُن کے مفسد گروہ کا رویہ	〃	۱۰۶	〃	۱۱۸، ۱۱۹	۱۱۷، ۱۲۰
	اُن کے صالحین کا رویہ	〃	۱۰۷	〃	۱۲۱	۱۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	آلِ عمران	۱۱۳، ۱۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳، ۳۱۴	〃	۱۹۹	-
	اِن کے علماء کی حق پوشی	〃	۱۱۸	البقرہ	۱۴۰	۱۴۱
	〃 〃 〃	〃	۱۲۳	〃	۱۴۶	۱۴۸
	ان کی علماء کی فرقہ بندیاں۔	〃	۱۱۸	〃	۱۴۰	۱۴۱
	جانتے بوجھتے حق کی مخالفت۔	〃	۱۲۲	〃	۱۴۴، ۱۴۵	-
	اُن کی گمراہی کی وضاحت	ششم	۴۱۰	البیّنہ	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کی گمراہی کی وضاحت	ششم	۴۱۳،۴۱۵	البینہ	۴،۵	۶،۷
	رسول پر ایمان نہ لانے والے اہلِ کتاب بدترین خلائق ہیں۔	〃	۴۱۵،۴۱۶	〃	۶	۹
	حضورؐ کی بعثت کے بعد اہل کتاب میں سے جو بھی آپ کو جھٹلائے گا وہ کافر ہوگا۔	〃	۴۱۵،۴۱۶	〃	۶	۸
	حضورؐ کو مبعوث فرما کر اللہ نے اہل کتاب پر حجت پوری کر دی ہے۔	〃	۴۱۲،۴۱۴	〃	۱،۲	۱،۵
	اُن میں فرقہ بندی کا وجوہ	〃	۴۱۳،۴۱۵	〃	۴،۵	۶،۷
	وہ اصل دین جس کی تعلیم اہل کتاب کو دی گئی تھی۔	〃	۴۱۳	〃	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	〃	۴	۶
	جہنم کے کارندوں کی تعداد کا بیان اہل کتاب کے لیے کس معنی میں حضورؐ کے نبی صادق ہونے کی نشانی ہے۔	〃	۱۴۹،۱۵۱ ۱۵۲	المدثر	۳۱	۱۸،۲۳
	ان کے کارنامے	اول	۲۴۱	آلِ عمران	۲۱،۲۲	۱۹،۲۱
	ان کے علماء کی حالت	اوّل	۲۴۲	آلِ عمران	۲۳،۲۴	۲۲،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶	النساء	۴۴	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۴،۴۸۵	المائدہ	۶۳	-
	ان کے مذہبی و اخلاقی جرائم	〃	۲۴۲	آلِ عمران	۲۳،۲۴	۲۲،۲۳
	ان کو دعوت کس چیز کی دی جاتی ہے۔	〃	۲۴۲	〃	۲۳	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸	〃	۴۷	۷۷،۷۸
	آخرت کے متعلق ان کے عقیدے کی خرابی	〃	۲۴۲	〃	۲۳،۲۴	۲۲،۲۳
	ان کی کج بحثیوں پر گرفت	〃	۲۶۲	〃	۶۵	۵۸
	ان کا آیات الٰہی سے انکار	〃	۲۶۳	〃	۷۰	۶۰
	دعوت اسلامی کے خلاف ان کی چال بازیاں	〃	۲۶۴	〃	۷۲	۶۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مسلمانوں کو اُن سے تکلیف دہ باتیں سننی پڑیں گی۔	اوّل	۳۰۹	آل عمران	۱۸۶	۱۲۱
	اُن کا اللہ کی کتاب کو پس پشت ڈالنا اور اُسے بیچنا۔	〃	۳۰۹، ۳۱۰	〃	۱۸۷	-
	اُن کی منقبت پسندیاں۔	〃	۳۱۰	〃	۱۸۸، ۱۸۹	۱۳۳
	ان میں سے قرآن پر ایمان لانے والوں کے لیے دوہرا اجر۔	〃	۳۱۴	〃	۱۹۹	-
	اُن کا زعم پاکیزگی وتقویٰ	〃	۳۵۹، ۳۶۰	النساء	۴۹، ۵۰	-
	اُن کا فال گیریوں اور ٹونے ٹوٹکوں سے دلچسپی لینا۔	〃	۳۵۹	〃	۵۱	۸۱
	نبی سے ان کا مضحکہ انگیز مطالبہ	〃	۴۱۵، ۴۱۶	〃	۱۵۳	۱۸۱، ۱۸۴
	اُن کا کھلی نشانیاں دیکھنے کے بعد شرک کرنا۔	〃	۴۱۵، ۴۱۶	〃	۱۵۳	۱۸۳
	ان کا دین میں غلو۔	〃	۴۲۷، ۴۲۹	〃	۱۷۱	۲۱۱، ۲۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۹۱	المائدہ	۷۷	۱۰۱
	مسلمانوں کے لیے اہلِ کتاب کے ذبیحے کی حالت۔	〃	۴۴۶، ۴۴۷	〃	۵	۲۱
	مسلمانوں کے لیے اہلِ کتاب کی عورتوں سے نکاح کی اجازت۔	〃	۴۴۶، ۴۴۷	〃	۵	۲۲
	اُن پر بعثت محمدی کے ذریعے اتمام حجت	〃	۴۵۸	〃	۱۹	۴۱
	اُن کا اذان کا مذاق اُڑانا۔	〃	۴۸۳	〃	۵۷، ۵۸	۹۸، ۹۰
	ان پر اقامت توراۃ وانجیل کی ذمہ داری۔	〃	۴۴۶، ۴۸۷	〃	۶۶	۹۶
	اقامت توراۃ وانجیل کے بغیر اللہ کے نزدیک ان کی دینداری کا دعویٰ بے معنیٰ ہے	〃	۴۸۷، ۴۸۸	〃	۶۸	۹۷
	قرآن کا دعویٰ کہ اہل کتاب توحید کی صداقت کو خوب پہچانتے ہیں۔	〃	۵۲۹	الانعام	۲۰	۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مذہبی رہنمائی حاصل کرنے کے لیے اہل عرب کا اُن کی طرف رجوع۔	اوّل	۵۶۲	الانعام	۹۱	۵۹
	قرآن کا دعویٰ کہ اہلِ کتاب قرآن کا اللہ کیطرف سے ہونا خوب جانتے ہیں۔	〃	۵۷۵	〃	۱۱۴	۸۲
	مکی دور میں اُن سے خطاب کی ابتدا	دوم	۵	الاعراف	مباحث	-
	اُن کو نبی پر ایمان لانے کی دعوت دی جاتی ہے	〃	۸۴، ۸۶	〃	۱۵۷	۱۱۲
	〃 〃 〃	〃	۸۶	〃	۱۵۸	-
	عرب میں علماء اہل کتاب کی حیثیت۔	〃	۳۱۱	یونس	۹۴، ۹۵	۹۶
	ان کے علماء کی حق دشمنی۔	〃	۱۹۱	التوبہ	۳۴	۳۳
	ان کے علماء اور درویشوں کی حرام خوریاں	〃	۱۹۱	〃	۳۴	۳۳
	اسلام میں اپنی حقانیت کے لیے اہل کتاب کی تصدیق کا محتاج نہیں۔	〃	۴۶۴	الرعد	۳۶، ۳۸	۵۵، ۵۷
	اُن کا دعوائے ایمان کیوں معتبر نہیں۔	〃	۱۸۷، ۱۸۸	التوبہ	۲۹	۲۶، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۱۸۹، ۱۹۰	〃	۳۱	۳۱
	کتب آسمانی کا علم رکھنے والے نبی کی دعوت کو غلط نہیں کہہ سکتے۔	〃	۴۶۶	الرعد	۴۳	۶۲
	سچے اہل کتاب قرآن کے نزول پر خوش تھے	〃	۴۶۳، ۴۶۴	〃	۳۶	۵۵
	وہ قرآن کو حق مانتے ہیں۔	〃	۶۵۰	بنی اسرائیل	۱۰۷، ۱۰۹	۱۲۰، ۱۲۲
	وہ اپنی دینی کتابوں کے متعلق شک میں پڑے ہوئے ہیں۔	چہارم	۴۹۴، ۴۹۵	الشوریٰ	۱۴	۲۴، ۲۵
	اُن میں بُت پرستی کیسے شروع ہوئی۔	〃	۱۸۰، ۱۸۹	سبا	۱۳	۲۰
	وہ رسول کی آمد سے پہلے قسمیں کھاتے تھے	〃	۲۴۰، ۲۴۱	فاطر	۴۲	۷۱
	کہ رسول آیا تو ہم اطاعت کریں گے۔	〃	۳۱۳	الصّٰفّٰت	۱۶۷، ۱۷۰	۹۲
	اہل کتاب کی اخلاقی پستی۔	〃	۳۱۴	الحدید	۱۶	۲۹
	وہ اللہ کے نور (دعوت رسول اللہ) کو					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پھونکوں سے بجھانا چاہتے تھے مگر اللہ کا فیصلہ تھا کہ نور پھیل کر رہے گا خواہ کفار کو کتنا ہی ناگوار گذرے۔	پنجم	۴۷۶،۴۷۷	الصّف	۸	۱۲
	اُن کے دل پتھر ہو گئے اور انہوں نے فسق کی راہ اختیار کر لی۔	〃	۳۱۴	الحدید	۱۶	۲۹
	اللہ کے فضل پر اُن کا کوئی اجارہ نہیں ہے۔	〃	۳۳۴	〃	۲۹	-
	اُن میں سے جو لوگ محمدؐ پر ایمان لائیں اُن کے لیے دوہرا اجر ہے۔	〃	۳۳۳،۳۳۴	〃	۲۸	۵۵،۵۶
	انہوں نے حضورؐ کو جھٹلایا حالانکہ آپ اسلام کی طرف دعوت دینے والے تھے۔	〃	۴۷۶	الصف	۶،۷	۹،۱۰
	حضورؐ پر ایمان نہ لانے والے اہل کتاب کو کافر قرار دیا گیا۔	〃	۳۸۱،۳۸۲	الحشر	۲	۲،۳
	〃 〃 〃	〃	۴۰۵،۴۰۷	〃	۱۱	۲۲،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶	الصف	۶،۷	۹،۱۰
	اہلِ کتاب پر آپ کے غلبہ کا اشارہ	〃	۴۷۹،۴۸۰	〃	۱۴	۲۱
	مشرکین اور اہل کتاب میں اصطلاحی اور قانونی فرق۔	〃	۴۱۲،۴۱۳	البینہ	۱	۱،۳
	اُن کی گمراہیوں کے باوجود قرآن میں انہیں کہیں بھی مشرک نہیں کہا گیا۔	〃	۴۱۲	〃	۱	۱،۳
۸۵	**اہل البیت:**					
	اُن سے کون مراد ہیں۔	چہارم	۹۲	الاحزاب	۳۳	۵۰
۸۶	**ایام تشریق:**					
	(دیکھو "ج")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۸۷	**آیت، آیات :**					
	لفظ آیت کے معنی۔	اوّل	۶۹	البقرہ	۳۹	۵۴
	آیات کتاب کی دو قسمیں۔	″	۲۳۴،۲۳۵	آلِ عمران	۷	۵،۶
	آیات الٰہی کا لفظ کن معنوں میں استعمال ہوتا ہے	″	۶۹	البقرہ	۳۹	۵۴
	″ ″ ″	″	۵۳۰	الانعام	۲۱	۱۶
	″ ″ ″	″	۶۰۳	″	۱۵۸	۱۳۹
	عقل سے کام لینے والوں کے لیے ہر طرف آیات ہی آیات موجود ہیں۔	″	۱۳۰	البقرہ	۱۶۴	۱۶۲
	″ ″ ″	″	۳۱۱	آلِ عمران	۱۹۰	۱۳۵
	″ ″ ″	″	۵۳۷،۵۳۸	الانعام	۳۷	۲۶
	آیاتِ الٰہی سے انکار کا انجام عذاب ہے۔	″	۲۳۳	آلِ عمران	۴	-
	″ ″ ″	″	۲۳۶	″	۱۱	-
	″ ″ ″	″	۳۶۱	النساء	۵۶	-
	″ ″ ″	″	۴۹۸	المائدہ	۸۶	-
	″ ″ ″	″	۵۴۱	الانعام	۴۶	-
	″ ″ ″	″	۵۶۵	″	۹۳	-
	آیاتِ الٰہی فلاح تک پہنچانے والے سیدھے راستے کو واضح کرتی ہیں۔	″	۲۷۷	آلِ عمران	۱۰۳	۸۵
	ان سے کیسے لوگ فائدہ اٹھاتے ہیں۔	″	۳۱۱	″	۱۹۰	-
	آیاتِ الٰہی کی مجموعی شہادت کیا ہے؟	″	۳۱۱	″	۱۹۰	-
	آیاتِ الٰہی کے خلاف جہاں کفر بکا جا رہا ہو وہاں ایک مسلمان کا رویہ کیا ہونا چاہیے؟	″	۴۰۸،۴۰۹	النساء	۱۴۰	۱۷۰
	جو لوگ آیاتِ الٰہی سے اعتراض کرتے ہیں وہی حق کو جھٹلاتے ہیں۔	″	۵۴۹	الانعام	۶۸	۴۴
		″	۵۲۴	″	۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضرت ابراہیمؑ کا آیات الٰہی سے استفادہ	اوّل	۵۵۳	الانعام	۷۵	۵۲،۵۱
	آیات الٰہی سے صحیح استفادہ صرف سمجھ بوجھ رکھنے والے ہی کر سکتے ہیں۔	//	۵۶۶	//	۹۸	۶۶
	آیاتِ الٰہی سے صحیح استفادہ اہلِ ایمان ہی کر سکتے ہیں۔	//	۵۶۷	//	۹۹	-
	آیاتِ قرآنی میں صرف کلام کا اسلوب	//	۵۶۹	//	۱۰۵	۷۰
	ان کو جھٹلانے والوں کے پیچھے چلنے کی ممانعت۔	//	۵۹۷	//	۱۵۰	-
	آیات الٰہی کی تکذیب کا بُرا انجام۔	دوم	۲۵	الاعراف	۳۶	۲۸
	// // //	//	۳۰	//	۴۰	-
	// // //	//	۳۴	//	۵۱	۳۵
	// // //	//	۴۳،۴۲	//	۶۴	۵۰
	// // //	//	۴۷	//	۷۲	۵۶
	// // //	//	۷۳	//	۱۳۶	-
	// // //	//	۷۹	//	۱۴۷	۱۰۵
	// // //	//	۱۰۱،۱۰۰	//	۱۷۷،۱۷۶	-
	// // //	//	۱۰۴	//	۱۸۲	-
	// // //	//	۱۵۱	الانفال	۵۲	-
	// // //	//	۳۱۱	یونس	۹۵	۹۶
	// // //	//	۳۴۸	ہود	۵۹	۶۵
۸۸	آیات بمعنی معرفت، حق کے نشانات			الاعراف		
	اور اللہ کی قدرت کی نشانیاں :	//	۱۹	الاعراف	۲۶	-
	// // //	//	۳۹	//	۵۸	-
	// // //	//	۷۰	//	۱۲۶	۹۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آیات بمعنی معرفت، حق کے نشانات، اور اللہ کی قدرت کی نشانیاں۔	دوم	۷۳	الاعراف	۱۳۶	-
〃	〃 〃	〃	۷۸	〃	۱۴۶	۱۰۳، ۱۰۴
〃	〃 〃	〃	۹۹	〃	۱۷۴	۱۲۶، ۱۳۷
〃	〃 〃	〃	۲۷۹	یونس	۲۴	-
〃	〃 〃	〃	۲۹۶	〃	۶۷	۶۵
〃	〃 〃	〃	۳۱۲	〃	۹۷	-
〃	〃 〃	〃	۳۶۷، ۳۶۸	ہود	۱۰۳	۱۰۵
〃	〃 〃	〃	۳۸۵	یوسف	۷	-
〃	〃 〃	〃	۴۳۵	〃	۱۰۵	۷۵
〃	〃 〃	〃	۴۴۲، ۴۴۳	الرعد	۲	۶
〃	〃 〃	〃	۴۴۵	〃	۴	۱۱
〃	〃 〃	〃	۴۷۲	ابراہیم	۵	۹، ۱۰
〃	〃 〃	〃	۵۲۸، ۵۲۹	النحل	۱۱، ۱۲	-
〃	〃 〃	〃	۵۴۹، ۵۵۵	〃	۶۵	۵۳ الف
〃	〃 〃	〃	۵۵۱، ۵۵۲	〃	۶۷	۵۵
〃	〃 〃	〃	۵۶۰	〃	۷۹	-
〃	〃 〃	〃	۵۸۸	بنی اسرائیل	۱	۱
〃	〃 〃	〃	۶۰۳	〃	۱۲	۱۲، ۱۳
〃	〃 〃	〃	۱۴	الکہف	۱۷	۱۳
〃	〃 〃	〃	۵۸، ۵۹	مریم	۱۰	-
〃	〃 〃	〃	۹۹	طٰہٰ	۵۴	۲۷
〃	〃 〃	〃	۱۳۸	〃	۱۲۸	۱۱۰
〃	〃 〃	〃	۱۵۶، ۱۵۷	الانبیاء	۳۲	۳۴
〃	〃 〃	〃	۱۵۹، ۱۶۰	〃	۳۷	۴۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آیات بمعنی معرفت حق کے نشانات اور اللہ کی قدرت کی نشانیاں۔	سوم	۴۱۲،۴۱۳	النور	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹	الشعراء	۸	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۳۷	〃	۱۹۷	۱۲۳
	〃 〃 〃	〃	۶۰۶	النمل	۸۶	۱۰۴،۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸	〃	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۷۰۳	العنکبوت	۴۴	۷۵،۷۶
	〃 〃 〃	〃	۷۴۲،۷۴۳	الروم	۲۰	۲۶،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۷۴۵،۷۴۹	〃	۲۲،۲۵	۳۱،۳۷
	〃 〃 〃	〃	۷۵۷	〃	۳۷	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۷۶۲	〃	۴۶	۶۸،۷۰
	〃 〃 〃	چہارم	۲۵	لقمٰن	۳۱،۳۲	۵۵،۵۸
	〃 〃 〃	〃	۴۸	السجدہ	۲۲	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۲۶	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴	سبا	۳	۵،۷
	〃 〃 〃	〃	۱۹۱	〃	۱۵	۲۵،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۱۹۳،۱۹۴	〃	۱۹	۳۲،۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۵۶	یٰس	۳۳	۲۶،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۵۹	〃	۳۷	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۱	〃	۴۱	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۶۳	〃	۴۶	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	الصّٰفّٰت	۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	الزمر	۴۲	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۹	〃	۵۲	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	المؤمن	۱۳	۱۹،۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آیات بمعنی معرفت حق کے نشانات اور اللہ کی قدرت کی نشانیاں۔	چہارم	۴۲۸، ۴۳۰	المومن	۷۸، ۸۱	۱۰۸، ۱۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰، ۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۳۷	۴۲، ۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۶۸، ۴۷۱	〃	۵۳	۷۰، ۷۱
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴، ۵۰۵	الشوریٰ	۲۹	۵۰، ۵۱
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰، ۵۴۱	الزخرف	۴۶	۴۱، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸	الدخان	۳۳	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹، ۵۸۱	الجاثیہ	۳، ۶	۲، ۸
	〃 〃 〃	〃	۵۸۲، ۵۸۴	〃	۱۳	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	پنجم	۵۶، ۵۷	الفتح	۲۰	۳۸، ۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰، ۱۴۲	الذّٰریٰت	۲۰، ۲۱	۱۸، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱، ۲۰۶	النجم	۱۸	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸، ۲۳۱	القمر	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴	〃	۱۵	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹	〃	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	الحدید	۱۷	۳۰
۸۹	آیت (بمعنی نشان عبرت) :	دوم	۳۱۰	یونس	۹۲	۹۲، ۹۳
	〃 〃 〃	سوم	۲۷۶	المومنون	۳۰	۳۲، ۳۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱	الفرقان	۳۶، ۳۸	۴۹، ۵۲
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸	الشعراء	۶۷	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹	〃	۱۰۳	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	〃	۱۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰	〃	۱۳۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶	〃	۱۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹	〃	۱۷۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آیت (بمعنی نشان عبرت)	سوم	۵۲۴	الشعراء	۱۹۰	-
	〃 〃	〃	۵۸۵،۵۸۶	النمل	۵۲،۵۳	۶۶
	〃 〃	〃	۶۹۲	العنکبوت	۲۴	۴۰
	〃 〃	〃	۶۹۸	〃	۳۵	۵۹،۶۰
۹۰	آیت بمعنی معجزہ:	دوم	۴۸،۴۹	الاعراف	۷۳	۵۸
	〃 〃	〃	۶۲،۶۴	〃	۱۰۳	۸۳،۸۴
	〃 〃	〃	۶۵	〃	۱۰۶،۱۰۷	۸۷
	〃 〃	〃	۷۰	〃	۱۲۶	۹۲
	〃 〃	〃	۷۲،۷۳	〃	۱۳۲،۱۳۳	۹۴،۹۶
	〃 〃	〃	۲۷۷	یونس	۲۰	۲۷،۲۸
	〃 〃	〃	۳۰۱	〃	۷۴	۷۱
	〃 〃	〃	۳۵۲	ہود	۶۴	-
	〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۹۶	-
	〃 〃	〃	۴۴۷،۴۴۸	الرعد	۷	۱۵،۱۶
	〃 〃	〃	۴۵۸	〃	۲۷	۴۳،۴۴
	〃 〃	〃	۴۶۴	〃	۳۸	۵۷
	〃 〃	〃	۶۳۶	بنی اسرائیل	۵۹	۶۷،۶۹
	〃 〃	〃	۶۴۶،۶۴۷	〃	۱۰۱	۱۱۳،۱۱۴
	〃 〃	سوم	۶۳،۶۴	مریم	۲۱	۱۵
	〃 〃	〃	۶۶،۶۷	〃	۲۹،۳۳	۲۰،۲۱
	〃 〃	〃	۹۱	طٰہٰ	۱۹،۲۴	۱۳
	〃 〃	〃	۹۴،۹۵	〃	۴۲،۴۸	۱۸،۱۹
	〃 〃	〃	۱۰۰	〃	۵۶	۲۹
	〃 〃	〃	۱۳۹	〃	۱۳۳	۱۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آیت بمعنی معجزہ۔	سوم	۱۴۸	انبیاء	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴	〃	۹۱	۸۸، ۹۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹، ۲۸۰	المومنون	۴۵، ۴۶	۳۹، ۴۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶	〃	۳۰	۳۲، ۳۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳	الشعراء	۱۵، ۱۷	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۴	〃	۱۵۵، ۱۵۶	۱۰۳، ۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۵۶۰	النمل	۱۲، ۱۴	۱۶، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۷۱۱، ۷۱۲	العنکبوت	۴۹	۸۹
	〃 〃 〃	〃	۷۶۷	الروم	۵۸	-
۹۱	آیات بمعنی آیات کتاب اللہ اور بمعنی ارشادات واحکام الٰہی :	دوم	۲۷۱	یونس	۱۳	۱۷
		〃	۳۰۰	〃	۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳	یوسف	۱، ۲	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	الرعد	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الحجر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱	النحل	۹۸	۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۶۴۶	بنی اسرائیل	۱۰۱	۱۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲	الکہف	۵۶، ۵۷	۵۳
	〃 〃 〃	سوم	۷۷	مریم	۶۸، ۷۲	۴۲، ۴۴
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰	طٰہٰ	۱۳۴	۱۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹	الحج	۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷	〃	۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	المومنون	۵۸، ۵۹	۵۸، ۵۹
	〃 〃 〃	〃	۲۸۸، ۲۸۹	〃	۶۶	۶۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آیات (بمعنی آیات کتاب اللہ اور بمعنی ارشادات واحکام الٰہی۔	سوم	۳۰۱	المومنون	۱۰۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۱،۴۲۲	النور	۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۳	〃	۵۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵	〃	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱	الفرقان	۳۶	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹	〃	۷۳	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۵۵۴	النمل	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۴،۶۰۵	〃	۸۱،۸۲	۹۹،۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۶۱۳	القصص	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴۰	〃	۴۵	۶۱،۶۳
	〃 〃 〃	〃	۶۶۷،۶۷۰	〃	۸۷	۱۱۱
	〃 〃 〃	〃	۶۹۰	العنکبوت	۲۳	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۷۱۰	〃	۴۷	۸۶،۸۷
	〃 〃 〃	〃	۷۶۵	الروم	۵۳	۷۸
	〃 〃 〃	چہارم	۷	لقمٰن	۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۱۰	〃	۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵	السجدہ	۱۵	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۹	〃	۲۳	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۹۴،۹۲	الاحزاب	۳۴	۵۱،۵۲
	〃 〃 〃	〃	۱۷۵	سبا	۵	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۶۳	یٰس	۴۶	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	الزمر	۵۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳	〃	۶۸	۷۸،۷۹
	〃 〃 〃	〃	۳۹۱،۳۹۴	المومن	۴	۲،۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آیات بمعنی آیاتِ کتاب اللہ اور بمعنی ارشادات واحکام الٰہی۔	چہارم	۴۰۹	المومن	۳۵	۵۴،۵۳
〃	〃 〃	〃	۴۱۶	〃	۵۶	۷۷،۷۵
〃	〃 〃	〃	۴۲۳	〃	۶۳	۸۸،۸۷
〃	〃 〃	〃	۴۲۶	〃	۷۰	۱۰۰،۹۹
〃	〃 〃	〃	۴۴۸	حٰم السجدہ	۱۵	۲۰
〃	〃 〃	〃	۴۵۳	〃	۲۸	-
〃	〃 〃	〃	۴۶۲	〃	۴۰	۴۸
〃	〃 〃	〃	۴۶۳،۴۶۴	〃	۴۴	۵۰،۴۹
〃	〃 〃	〃	۵۰۶	الشوریٰ	۲۳	۵۳
〃	〃 〃	〃	۵۴۹	الزخرف	۶۹،۷۰	۶۰
〃	〃 〃	〃	۵۸۱	الجاثیہ	۶	۸
〃	〃 〃	〃	۵۹۰،۵۹۱	〃	۲۵	۳۵،۳۶
〃	〃 〃	〃	۵۹۳	〃	۳۱	۴۳
〃	〃 〃	〃	۵۹۴	〃	۳۵	۴۶
〃	〃 〃	〃	۶۰۳	الاحقاف	۷	۸
〃	〃 〃	〃	۶۱۷	〃	۲۹	۳۱
〃	〃 〃	پنجم	۳۰۷	الحدید	۹	-
〃	〃 〃	〃	۳۱۷	〃	۱۹	-
〃	〃 〃	〃	۳۵۶	المجادلہ	۵	۱۶
〃	〃 〃	〃	۴۸۶،۴۸۷	الجمعہ	۲	۳،۴
〃	〃 〃	〃	۴۸۹	〃	۵	۹
〃	〃 〃	〃	۵۴۱	التغابن	۱۰	۲۲
〃	〃 〃	〃	۵۸۰،۵۸۱	الطلاق	۱۱	۲۲
〃	〃 〃	ششم	۶۱	القلم	۱۵،۱۶	۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آیات بمعنی آیات کتاب اللہ اور بمعنی ارشادات واحکام الٰہی۔	ششم	۲۳۰	النباء	۲۸	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	المطففین	۱۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	البلد	۱۹	۱۵
	اللہ کی آیات کے ساتھ ظلم کرنے کا انجام۔	دوم	۱۰	الاعراف	۹	-
	آیاتِ الٰہی کا مذاق اڑانے والے کافر ہیں۔	〃	۲۱۰	التوبہ	۶۵	۷۳
	جو لوگ اللہ کی آیات کو نہیں مانتے اللہ اُن کو ہدایت نہیں دیتا۔	〃	۵۷۴،۵۷۵	النحل	۱۰۵	۱۰۸
	آیات الٰہی کا علم رکھنے کے باوجود اُن سے منہ موڑنے کا نتیجہ۔	〃	۱۰۰، ۱۰۱	الاعراف	۱۷۶	۱۳۹
	آیات الٰہی کو تھوڑی قیمت پر بیچنے کا مطلب	〃	۱۷۸	التوبہ	۹	۱۲،۱۳
	اللہ اپنی آیات علم رکھنے والوں کے لیے بیان کرتا ہے۔	〃	۲۳	الاعراف	۳۲	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۱۷۹	التوبہ	۱۱	۱۴
	اللہ کی رحمت کے مستحق وہی لوگ ہیں جو اُس کی آیات پر ایمان لائیں۔	〃	۸۴	الاعراف	۱۵۶	۱۱۱
	اللہ کی آیات انسان کو بلندی عطا کرنے کے لیے ہیں۔	〃	۱۰۰	〃	۱۷۶	۱۳۹
	آیات الٰہی کی تلاوت کا اثر اہلِ ایمان پر	〃	۱۳۰	الانفال	۲	۲
	جاہل انسان اللہ کی نشانیوں سے حقیقت تک پہنچنے کے بجائے اُلٹی گمراہی اخذ کرتے ہیں۔	〃	۱۹، ۲۰	الکہف	۲۲	۲۳
	آیاتِ الٰہی کا انکار کرنے والے کس طرح گمراہ ہوتے ہیں۔	سوم	۷۸، ۷۹	مریم	۷۳	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۱۲۶، ۱۳۷	طٰہٰ	۱۲۶	۱۰۷
	اللہ کی آیات کو نہ ماننے والے کافر ہیں۔	〃	۷۱۰	العنکبوت	۴۷	۸۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی آیات کا انکار کرنے والے ظالم ہیں۔	سوم	۳۰۱،۳۰۲	المومنون	۱۰۵، ۱۰۸	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۷۱۲	العنکبوت	۴۹	۸۹
	اللہ کی آیات کو نظر انداز کرنے کا بُرا نتیجہ۔	〃	۱۳۵،۱۳۷	طٰہٰ	۱۲۴،۱۲۷	۱۰۶، ۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۲۸۸،۲۸۹	المومنون	۶۵، ۶۷	۶۱، ۶۳
	اللہ کی آیات کا انکار کرنے والے اُس کی رحمت سے مایوس ہیں۔	〃	۶۹۰	العنکبوت	۲۳	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷	〃	۲۳	۳۶
	اللہ کی آیات کے خلاف سعی کرنے والوں کا بُرا انجام۔	〃	۲۳۷	الحج	۵۱	-
	اللہ کی آیات کا مذاق اڑانے والے کس انجام سے دوچار ہوں گے۔	〃	۵۰	الکہف	۱۰۶	-
	اللہ کی آیات کو جھٹلانے والوں کا بُرا انجام۔	〃	۴۹	〃	۱۰۵	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۳۰۱	المومنون	۱۰۵	-
	آیات الٰہی کی چھ بڑی قسمیں۔	چہارم	۴۷،۴۸	السجدہ	۲۲	۳۴
	اللہ کی نشانیوں کا انکار کرنے والا غدار اور ناشکرا ہے۔	〃	۲۵،۲۶	لقمٰن	۳۲	۵۷، ۵۸
	اللہ کی نشانیوں سے کیسے لوگ سبق لیتے ہیں	〃	۲۵	〃	۳۱	۵۵، ۵۶
	〃 〃 〃	〃	۷۷،۱۷۸	سبا	۹	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۴۰	صٓ	۴۲،۴۳	۴۳، ۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	الزمر	۴۲	۶۰، ۶۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۹	〃	۵۲	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	المؤمن	۱۳	۱۹، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الشوریٰ	۳۳	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱	الدخان	۴۱، ۴۲	۳۶، ۳۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰، ۵۸۲	الجاثیہ	۵، ۶	۴، ۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی نشانیوں سے کون لوگ صحیح علم حاصل کرتے ہیں۔	چہارم	۵۸۴	الجاثیہ	۱۳	۱۵، ۱۷
	اللہ کی نشانیوں کے منکر بڑے ظالم لوگ ہیں اللہ ان سے انتقام لے کر رہے گا۔	″	۴۷، ۴۸	السجدہ	۲۲	۳۴
	آیت (بمعنی معجزہ وعلامتیں، نبوت)	″	۴۰۲	المومن	۲۴	۳۵، ۳۷
	″ ″ ″	″	۴۲۸	″	۷۸	۱۰۷، ۱۰۹
	″ ″ ″	″	۵۴۰، ۵۴۱	الزخرف	۴۶، ۴۸	۴۱، ۴۳
	″ ″ ″	″	۵۶۸	الدخان	۳۳	۲۹
	کوئی رسول اپنے اختیار سے معجزہ دکھانے کی طاقت نہیں رکھتا۔	″	۴۲۸	المومن	۷۸	۱۰۸
	معجزہ اللہ ہی کے اذن سے رونما ہوتا ہے۔	″	۴۲۸	″	۷۸	۱۰۸
	معجزہ تماشہ دکھانے کے لیے نہیں بلکہ فیصلہ کر دینے کے لیے رونما ہوتا ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "معجزہ")	″	۴۲۸	″	۷۸	۱۰۹
	اللہ کی آیات کا انکار کرنے والوں کا انجام بد	″	۴۴۸، ۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۵، ۱۶	۲۰، ۲۱
	″ ″ ″	″	۴۵۳	″	۲۸	-
	″ ″ ″	″	۵۸۳	الجاثیہ	۱۱	-
	اللہ کی آیات کو زک کر دینے کی کوشش کا انجام	″	۱۷۵	سبا	۵	۸
	اللہ کی آیات کے مقابلے میں کج بحثی کرنے کا انجام بد۔	″	۳۹۱، ۳۹۲	المومن	۴	۲، ۳
	″ ″ ″	″	۴۲۲، ۴۲۷	″	۷۰	۹۹، ۱۰۰
	کتاب اللہ کا مقابلہ استکبار اور استہزا سے کرنے والوں کا انجام۔	″	۵۸۱، ۵۸۳	الجاثیہ	۵، ۱۰	۸، ۱۲
	″ ″ ″	″	۵۹۲، ۵۹۴	″	۳۱، ۳۵	۴۳، ۴۶
	اللہ کی آیات کا مقابلہ کج بحثیوں سے کرنے	″	۴۱۶	المومن	۵۶	۷۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	والوں کا انجام	چہارم	۴۱۶	المومن	۵۶	۷۵
	اللہ کی آیات کا مقابلہ کج بحثیوں سے کرنے والوں کا انجام۔	〃	۵۰۶	الشوریٰ	۳۵	۵۴
	اللہ کی آیات کے مقابلے میں جھگڑا کرنے والے کیسے لوگ ہوتے ہیں۔	〃	۴۰۹	المؤمن	۳۵	۵۲،۵۳
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱	الجاثیہ	۷	۹
	اللہ کی آیات نہ ماننے کا نتیجہ گمراہی۔	〃	۴۲۳	المؤمن	۶۲،۶۳	۸۷،۸۸
	اللہ کی آیات کے خلاف کوشش کرنے والوں کے لیے عذاب ہے۔	〃	۲۰۷،۲۰۸	سبا	۳۸	-
	اللہ کی آیات کو غلط معنی پہنانے (الحاد) کے نتائج۔	〃	۴۶۲	حٰمٓ السجدہ	۴۰	۴۸،۵۰
	اللہ کی آیات کا انکار کرنے والوں کی عقل ماری جاتی ہے۔	〃	۶۱۷	الاحقاف	۲۶	۳۰،۳۱
۹۲	**آیت بمعنی بشارت :**					
	اللہ کی ان نشانیوں کو جھٹلانے والوں کا انجام۔	پنجم	۲۳۹	القمر	۴۱،۴۲	-
	اللہ کی ان آیات کو جھٹلانے والوں کا انجام۔	〃	۳۱۷	الحدید	۱۹	-
	آیت بمعنی نشان عبرت	〃	۱۴۶	الذّٰریٰت	۳۷	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴	القمر	۱۵	۱۴
	اللہ کی آیات سے کیسے لوگ فائدہ اُٹھا سکتے ہیں۔	〃	۱۱۲،۱۱۳	قٓ	۷، ۱۱	۹، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴	〃	۳۷	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰،۱۴۱	الذّٰریٰت	۲۰، ۲۱	۱۸، ۱۹
	زمین میں اللہ کی آیات کی موجودگی۔	〃	۱۴۰،۱۴۱	〃	۲۰، ۲۱	۱۸، ۱۹
	وجود انسانی میں آیات کی موجودگی۔	〃	۱۴۰،۱۴۲	〃	۲۰، ۲۱	۱۸، ۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہلاکت قومِ لوط اور کشتی نوح اللہ کی آیات میں سے ہیں۔	پنجم	۱۴۲	الذّٰریٰت	۲۱	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴	القمر	۱۵	۱۴
	آیت بمعنی معجزہ	ششم	۲۴۲،۲۴۰	النّٰزعٰت	۲۰	۹
	اللہ کی آیات کو جھٹلانے والوں کا انجام۔	〃	۶۲،۶۱	القلم	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۰	النباء	۲۸	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	المطففین	۱۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	البلد	۱۹	۱۵
	اللہ کی آیات سے عناد رکھنے والوں کا انجام	〃	۱۴۹،۱۴۷	المدثر	۳۱،۶۱	۱۷،۱۴
	آیاتِ الٰہی کی طرف توجہ دلانے کا مقصد	دوم	۹۹	الاعراف	۱۷۴	۱۳۷،۱۳۶
	آیاتِ الٰہی سے غفلت برتنے کا نتیجہ۔	〃	۲۶۶	یونس	۷	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۱۵	الحجر	۸۱	۴۵
	آیات الٰہی سے مکرر کرنے کا مطلب	〃	۲۷۷	یونس	۲۰	۲۸،۲۷
	آیاتِ الٰہی کی مدد سے تلاش حق کا صحیح طریقہ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "قرآن" وہ تلاش حقیقت کے کس طریقے کی طرف انسان کی رہنمائی کرتا ہے۔	〃	۲۹۷،۲۹۶	〃	۶۷	۶۵
	آیات الٰہی غور و فکر کرنے والوں کے لیے بیان کی جاتی ہیں۔	〃	۲۸۰،۲۷۹	یونس	۲۴	-
	آیاتِ الٰہی علم رکھنے والوں کے لیے بیان کی جاتی ہیں۔	〃	۲۶۴	〃	۵	-
	آیاتِ الٰہی سے ہدایت پانے کی لازمی شرطیں	〃	۲۶۵،۲۶۴	〃	۶	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶	〃	۶۷	۶۵
۹۲ الف	**ایصالِ ثواب:** (دیکھو "ثواب")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۹۳	**ایکہ :**	چہارم	۳۲۲	صٓ	۱۳	-
	(دیکھو "اصحاب الایکہ")	دوم	۵۱۵	الحجر	۷۸،۷۹	۴۳،۴۴
۹۴	**ایلاء :**					
	اس کا مفہوم بحیثیت شرعی اصطلاح	اوّل	۱۷۱،۱۷۲	البقرہ	۲۲۶	۲۴۵
	اس کے احکام۔	〃	۱۷۱،۱۷۳	〃	۲۲۶،۲۲۷	۲۴۵،۲۴۸
۹۵	**ایمان :**					
	اس کے ساتھ عملِ صالح کا تعلق۔	〃	۵۸	〃	۲۵	۲۶،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۹۰	〃	۸۲	-
	کتاب اللہ کو بالکلیہ ماننا۔	〃	۹۱	〃	۸۵	۹۲
	وہ کام جو اہل ایمان کو نہ کرنے چاہییں۔	〃	۱۰۰	〃	۱۰۳،۱۰۴	۱۰۷،۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۱۰۲	〃	۱۰۸	۱۱۰
	تمام انبیاءؑ کی تعلیم پر ایمان لانے کا مطلب	〃	۱۱۵،۱۱۶	〃	۱۳۶	۱۳۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	آلِ عمران	۸۴	۷۲
	〃 〃 〃	〃	۴۱۴	النساء	۱۵۲	۱۷۹،۱۸۰
	اس کے تقاضے۔	〃	۱۳۱،۱۳۲	البقرہ	۱۶۵	۱۶۴
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴	〃	۱۷۲	۱۷۰
	〃 〃 〃	〃	۱۶۶	〃	۲۱۸	۲۳۴
	〃 〃 〃	〃	۱۶۹	〃	۲۲۱	۲۳۷
	〃 〃 〃	〃	۱۷۳،۱۷۴	〃	۲۲۸	۲۴۶
	〃 〃 〃	〃	۱۷۸	〃	۲۳۲	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۳	〃	۲۵۴	۲۷۶،۲۷۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۴،۲۰۵	〃	۲۶۴	۳۰۳،۳۰۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵	〃	۲۸۶	۳۴۰،۳۴۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے تقاضے۔	اوّل	۲۴۴	آلِ عمران	۲۹	۲۶،۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶	〃	۱۰۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	〃	۱۰۷،۱۰۵	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۲۸۷	〃	۱۳۰	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	〃	۱۴۰	۱۰۱،۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۲۹۷	〃	۱۵۶	۱۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	〃	۱۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۵	النّساء	۲۹	۵۱،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲،۳۵۱	〃	۳۷،۳۶	۶۳،۶۲
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۳	〃	۵۹	۹۰،۸۹
	〃 〃 〃	〃	۳۶۷،۳۶۶	〃	۶۰	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳	〃	۷۶	۱۰۶،۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳،۳۸۲	〃	۹۲	۱۲۵،۱۲۰
	〃 〃 〃	〃	۳۸۵،۳۸۴	〃	۹۴	۱۲۷،۱۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶،۴۰۵	〃	۱۳۵	۱۶۵،۱۶۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱	〃	۱۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۳	〃	۱۶۲	۲۰۳
	〃 〃 〃	〃	۴۳۹،۴۳۸	المائدہ	۱	۴،۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	〃	۱۱	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	〃	۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶	〃	۳۵	۵۹،۵۸
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳،۴۸۱	〃	۵۹،۵۴	۹۰،۸۷
	〃 〃 〃	〃	۵۰۱	〃	۹۰	۱۰۹،۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	〃	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۷،۵۷۶	الانعام	۱۱۹،۱۱۸	۸۵،۸۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہلِ ایمان کی صفات و علامات	اوّل	۱۳۹،۱۳۷	البقرہ	۱۷۸	۱۷۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹،۲۳۸	آل عمران	۱۷،۱۶	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۷،۲۹۶	النساء	۱۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	المائدہ	۵	۲۳،۲۱
	ایمان باللہ کے لیے کفر بالطاغوت کی اہمیت۔	〃	۱۹۶	البقرہ	۲۵۶	۲۸۶
	ایمان کے ہوتے ہوئے اطمینان کی طلب۔	〃	۲۰۲،۲۰۱	〃	۲۶۰	۲۹۷،۲۹۶
	ریا ایمان باللہ اور ایمان بالآخرۃ کی ضد ہے۔	〃	۲۰۵،۲۰۴	〃	۲۶۴	۳۰۵،۳۰۴
	ایمانیات کی تفصیل۔	〃	۲۲۳	〃	۲۸۵	۲۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	آل عمران	۸۵،۸۴	۷۲
	〃 〃 〃	〃	۴۰۷،۴۰۶	النساء	۱۳۶	۱۶۷،۱۶۶
	اس کا لازمہ سمع و طاعت ہے۔	〃	۲۲۳	البقرہ	۲۸۵	۳۳۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶	النساء	۵۹	۹۰
	ایمان لانے والوں کی طرزِ فکر۔	〃	۲۳۵	آل عمران	۸،۷	۷
	اہلِ ایمان کافروں کو ہمدم و ہمراز نہ بنائیں۔	〃	۲۴۴،۲۴۳	〃	۲۸	۲۶،۲۵
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰	المائدہ	۵۱	-
	اس کے نتائج۔	〃	۲۸۹	آل عمران	۱۳۸،۱۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲	〃	۱۷۱،۱۶۹	۱۲۱
	مومن کا ایمان مخالفتوں کے مقابلے میں اور بڑھتا ہے۔	〃	۳۰۳	〃	۱۷۳	۱۲۳،۱۲۲
	اللہ کے سوا کسی اور سے نہ ڈرنا شرط ایمان ہے	〃	۳۰۴	〃	۱۷۵	۱۲۴
	ایمان کی آزمائش ضروری ہے۔	〃	۳۰۵	〃	۱۷۹	۱۲۶،۱۲۵
	امورِ غیب کی حد تک خدا اور رسول پر ایمان لانے کے سوا کوئی چارہ نہیں۔	〃	۳۰۶	〃	۱۷۹	-
	مسلمانوں کے مدارج کے لیے حقیقی وجہ امتیاز ایمان ہے۔	〃	۳۴۲،۳۴۱	النساء	۲۵	۴۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رسول کا جملہ معاملات میں حکم ماننا شرط ایمان ہے	اوّل	۳۶۸	النّساء	۶۴	۹۴
	اہل ایمان صرف اللہ کی راہ میں لڑتے ہیں۔	〃	۳۷۳	〃	۷۶	۱۰۵،۱۰۶
	طاغوت کی راہ میں لڑنا منافی ایمان ہے۔	〃	۳۷۳	〃	۷۶	۱۰۵
	کمزوری کے عذر پر اپنے ایمان کے تقاضوں سے انحراف کرنے والوں کا انجام۔	〃	۳۸۶	〃	۹۵	۱۲۸
	اہل ایمان سے مطالبات۔	〃	۴۰۵	〃	۱۳۵	۱۶۴،۱۶۵
	اہلِ ایمان کو انصاف کا علمبردار ہونا چاہیے۔	〃	۴۰۶،۴۰۷	〃	۱۳۶	۱۶۶،۱۶۷
	ایمان لانے کے دو مفہوم	〃	۴۰۷،۴۰۸	〃	۱۳۷	۱۶۸
	مومنوں میں شامل وہ ہیں جو اپنے دین کو اللہ کے لیے خالص کرلیں۔	〃	۴۱۲	〃	۱۴۶	۱۷۴
	شکر اور ایمان کا تعلق۔	〃	۴۱۲	〃	۱۴۷	۱۷۵،۱۷۶
	ایمان کے ساتھ شرعی بندشوں کی پابندی ضروری ہے۔	〃	۴۳۷،۴۳۸	المائدہ	۱	۱،۴
	اُس پر حدود حلال و حرام کی پابندی کا انحصار	〃	۴۴۱،۴۴۲،۴۴۴	〃	۳	۱۴
	ایمان کی روش پر چلنے سے انکار کرنے کا اُخروی انجام۔	〃	۴۴۷	〃	۵	۲۲،۲۳
	اہل ایمان کو کن طاقتوں سے نبرد آزما ہونا پڑے گا۔	〃	۴۶۶	〃	۳۵	۵۸،۵۹
	ایمان محض زبانی دعوے کا نام نہیں۔	〃	۴۷۰،۴۷۱	〃	۴۱	۶۳،۶۸
	قانون الٰہی سے روگردانی منافی ایمان ہے۔	〃	۴۷۲،۴۷۳	〃	۴۳	۷۱
	اللہ کو کیسے اہل ایمان مطلوب ہیں۔	〃	۴۸۱،۴۸۲	〃	۵۴	۸۷،۸۸
	اہل ایمان کا حلقہ رفاقت۔	〃	۴۸۲	〃	۵۵،۵۶	-
	دین کا مذاق اڑانے والوں سے دوستی منافی ایمان ہے۔	〃	۴۸۳	〃	۵۷	-
	کون سے اعمال ایمان کے نہ ہونے کی شہادت دیتے ہیں	〃	۴۸۴	〃	۶۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان کسی کا اجارہ نہیں۔	اوّل	۴۸۸	المائدہ	۶۹	۹۹
	اس کی ایک کھلی پہچان	〃	۴۹۶	〃	۸۰	-
	قبول ایمان کے لیے صحیح جذبات کی تصویر	〃	۴۹۷	〃	۸۲	-
	حلال وحرام کی تمیز اس کا لازمہ ہے۔	〃	۴۹۸،۴۹۹	〃	۸۷	۱۰۴،۱۰۵
	اہل ایمان پر اصل ذمہ داری اپنی ذات کی ہے	〃	۵۱۰	〃	۱۰۵	۱۱۹
	ایمان لانے کی مہلت اُسی وقت تک ہے	〃	۵۲۵	الانعام	۸	۵،۶
	جب تک حقیقت پردہ غائب میں ہے۔	〃	۶۰۳	〃	۱۵۸	۱۳۹،۱۴۰
	دعوت حق پر کیسے لوگ لبیک کہتے ہیں۔	〃	۵۳۵،۵۳۷	〃	۳۶	۲۵
	اختیاری ایمان مطلوب ہے۔	〃	۵۳۶،۵۳۷	〃	۳۶	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷	〃	۶۲،۶۴	۴۱
	دنیا اور آخرت میں یہ خوف اور رنج سے بچانے کا وسیلہ ہے۔	〃	۵۴۱	〃	۴۶،۴۹	۳۰
	اہل ایمان کے ساتھ نبی کو کس طرز عمل کی ہدایت کی گئی ہے۔	〃	۵۴۴	〃	۵۴	۳۷
	اہلِ ایمان کے لیے ہی دنیا اور آخرت میں حقیقی امن ہے۔	〃	۵۵۹	〃	۸۲	۵۵
	ایمان کو ظلم سے آلودہ کرنے کا مطلب۔	〃	۵۵۹	〃	۸۲	۵۵
	ایمان معرفت حقیقت کی کنجی ہے۔	〃	۵۶۷	〃	۹۹	-
	منکرین کو معجزوں سے ایمان حاصل نہیں ہوتا	〃	۵۷۱	〃	۱۰۹	۷۴،۷۶
	کیسے لوگ ایمان سے محروم رہتے ہیں۔	〃	۵۷۲	〃	۱۱۱	۷۸
	ایمان نہ لانے والوں پر اُن کی ناپاکی کا مسلط ہوتا۔	〃	۵۸۰	〃	۱۲۵	-
	کن چیزوں پر ایمان لانا ضروری ہے۔	〃	۸۵،۸۶	الاعراف	۱۵۷،۱۵۸	۱۱۲،۱۱۵
	〃 〃 〃	دوم	۱۸۳	التوبہ	۱۸،۱۹	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷	〃	۹۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان کی حقیقت۔	دوم	۱۸۷، ۱۸۸	التوبہ	۲۹	۲۶، ۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵، ۲۳۸	〃	۱۱۱	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	یونس	۹، ۱۰	۱۳، ۱۴
	ایمان بالغیب کی حکمت و مصلحت	〃	۲۶۴، ۲۶۵	〃	۶	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶	〃	۱۹	۲۵، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸، ۴۹۹	الحجر	۷، ۹	۳، ۶
	مومن کے اجر کو آخرت پر کیوں موخر کیا گیا ہے۔	〃	۲۲۵، ۲۳۰	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶
	موت کے آثار دیکھ کر ایمان لانا بیکار ہے۔	〃	۳۰۹، ۳۱۰	یونس	۹۱	۹۱، ۹۲
	عذاب الٰہی کو آتے دیکھ کر ایمان لانا بیکار ہے	〃	۳۱۲، ۳۱۳	〃	۹۸	۹۸، ۱۰۰
	کیا چیزیں ایمان لانے میں مانع ہوتی ہیں۔	〃	۲۸۷، ۲۸۸	〃	۴۲، ۴۴	۵۰، ۵۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۱	〃	۷۴	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۱، ۳۱۲	〃	۹۵، ۹۷	۹۶، ۹۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴، ۳۱۵	〃	۱۰۱	۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲۹	ہود	۱۵، ۱۶	۱۵، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۶	الرعد	۵	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱، ۴۵۲	〃	۱۶	۲۶، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶	ابراہیم	۱۰	۱۷، ۲۰
	〃 〃 〃	〃	۶۴۴	بنی اسرائیل	۹۴، ۹۵	۱۰۷، ۱۰۸
	اللہ کا منشاء یہ نہیں کہ انسان کی آزادی انتخاب سلب کر کے اس کو بجبر مومن بنائے۔	〃	۳۱۳	یونس	۹۹	۱۰۱، ۱۰۲
	نعمت ایمان اللہ کے اذن کے بغیر نہیں ملتی (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "تقدیر")	〃	۳۱۴	〃	۱۰۰	۱۰۳، ۱۰۴
	ایمان نہ لانے والوں کا سرپرست شیطان ہوتا ہے۔	〃	۱۰	الاعراف	۲۷	۱۶
	اس مومن کا حکم جسے کفر پر مجبور کیا گیا ہو۔	〃	۵۷۴	النحل	۱۰۶	۱۰۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن کا ایمان قرآن سے نشو و نما پاتا ہے۔	دوم	۲۵۳	التوبہ	۱۲۴	-
	ایمان کے گھٹنے اور بڑھنے کا مطلب۔	〃	۱۳۰	الانفال	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۵۳	التوبہ	۱۲۴	-
	ایمان میں کمی و بیشی نہ ہونے کا صحیح مطلب	〃	۱۳۰، ۱۳۱	الانفال	۲، ۳	۲
	مومن کے لیے قرآن شفا اور رحمت اور ہدایت ہے۔	〃	۳۴	الاعراف	۵۲	۳۶، ۳۷
	〃 〃 〃	〃	۱۱۳	〃	۲۰۳	۱۵۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹۲	یونس	۵۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۸	یوسف	۱۱۱	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	النحل	۶۴	-
	〃 〃 〃	〃	۶۳۹	بنی اسرائیل	۸۲	۱۰۲
	اہل ایمان کی بھلائی کس چیز میں ہے۔	〃	۵۵	الاعراف	۸۵	۷۱، ۷۲
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	ہود	۸۵، ۸۶	۹۵
	اہل ایمان کی آزمائش کس کس طرح کی جاتی ہے	〃	۱۳۵	الانفال	۱۷	۱۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۸۲	التوبہ	۱۶	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶، ۲۳۹	〃	۱۱۱	۱۰۶
	ایمان کے تقاضے۔	〃	۱۲۸	الانفال	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۱۳۰	〃	۳، ۲	۲، ۳
	〃 〃 〃	〃	۱۳۶، ۱۳۷	〃	۲۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۳۹، ۱۴۰	〃	۲۷، ۲۸	۲۱، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰	〃	۲۹	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۱۴۵، ۱۴۷	〃	۳۹، ۴۱	۳۱، ۳۳
	〃 〃 〃	〃	۱۸۰، ۱۸۱	التوبہ	۱۳، ۱۵	۱۶، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴، ۱۸۵	〃	۲۳، ۲۴	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۱۹۴	〃	۳۸، ۳۹	۳۹، ۴۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان کے تقاضے۔	دوم	۱۹۷	التوبہ	۴۳، ۴۵	۴۵، ۴۶
	〃 〃	〃	۲۰۹، ۲۱۰	〃	۶۱، ۶۲	۶۹، ۷۱
	〃 〃	〃	۲۲۷	〃	۹۹	-
	〃 〃	〃	۲۳۷، ۲۳۸	ہود	۳۵	۳۹
	〃 〃	〃	۲۴۱، ۲۴۲	التوبہ	۱۱۳	۱۱۱
	〃 〃	〃	۲۴۹	〃	۱۲۰	-
	〃 〃	〃	۳۰۶، ۳۰۷	یونس	۸۴، ۸۶	۸۱، ۸۳
	〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃	〃	۴۵۵، ۴۵۶	الرعد	۱۹، ۲۲	۳۵، ۴۰
	〃 〃	〃	۴۸۷	ابراہیم	۳۱	۴۱، ۴۲
	〃 〃	〃	۵۷۵، ۵۷۶	النحل	۱۰۸، ۱۱۰	۱۱۰، ۱۱۱
	〃 〃	〃	۶۰۷، ۶۰۸	بنی اسرائیل	۱۹، ۲۰	۲۱، ۲۲
	مومن کی صفات	〃	۱۲۸	الانفال	۱	۱
	〃 〃	〃	۱۳۰	〃	۲، ۳	۲
	〃 〃	〃	۱۶۳	〃	۷۴، ۷۵	۵۳
	〃 〃	〃	۱۸۱	التوبہ	۱۳، ۱۴	-
	〃 〃	〃	۱۸۳	〃	۱۸، ۱۹	۲۱
	〃 〃	〃	۲۰۴، ۲۰۵	〃	۵۹	۵۸، ۶۰
	〃 〃	〃	۲۱۲، ۲۱۴	〃	۷۱	۸۰
	〃 〃	〃	۲۲۱، ۲۲۲	〃	۸۸	-
	〃 〃	〃	۲۲۷	〃	۹۹	-
	〃 〃	〃	۲۳۵، ۲۳۹	〃	۱۱۱	۱۰۶
	〃 〃	〃	۲۴۹، ۲۵۰	〃	۱۲۰	-
	〃 〃	〃	۳۱۵	یونس	۱۰۳، ۱۰۴	۱۰۶، ۱۰۷
	〃 〃	〃	۳۴۰	ہود	۴۱	۴۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن کی صفات۔	دوم	۳۷۱	ہود	۱۱۴	۱۱۳،۱۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۵،۴۵۶	الرعد	۱۹،۲۰	۳۵،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۴۵۹	〃	۲۸،۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۷	ابراہیم	۱۱،۱۲	۲۱
	صداقتِ ایمانی کا معیار	〃	۱۲۶	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۰	التوبہ	غزوۂ تبوک	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۳	〃	مسائل و مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۰،۱۸۱	〃	۱۲،۱۵	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴،۱۸۵	〃	۲۰،۲۴	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۱۹۴،۱۹۶	〃	۳۹،۴۰	۴۲،۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۹۷	〃	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱،۲۲۲	〃	۸۸،۸۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲،۲۲۴	〃	۹۲	۹۳
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷	〃	۹۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹،۲۳۰	〃	۱۰۵	۹۹
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵،۲۴۹	〃	۱۱۸	۱۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃		۵۷۶	النحل	۱۱۰	۱۱۱
	مومن کی نگاہ دنیوی فائدوں کے بجائے آخرت	〃	۱۵۸،۱۵۹	الانفال	۶۷	-
	کے فائدوں پر ہونی چاہیے۔	〃	۴۱۴	یوسف	۵۷	۴۹
	ایمان کے لیے اللہ اور رسول کی وفاداری شرط لازم ہے۔	〃	۲۲۳،۲۲۴	توبہ	۹۱	۹۲
	اہل ایمان کو نہ چاہیے کہ وہ اپنی جان کو رسول سے عزیز تر رکھے۔	〃		〃	۱۲۰	-
	اہل ایمان کو نہ چاہیے کہ وہ کفر و اسلام کی جنگ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	میں پیچھے رہ جائیں۔	دوم	۱۹۷	التوبہ	۴۵،۴۳	۴۶،۴۵
	اہل ایمان کو نہ چاہیے کہ وہ کفر و اسلام کی جنگ میں پیچھے رہ جائیں۔	〃	۲۴۹	〃	۱۲۰	-
	اہل ایمان کو نہ چاہیے کہ وہ غیر مسلموں کو اپنا جگری دوست بنائیں۔	〃	۱۸۲	〃	۱۶	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴	〃	۲۳	-
	مومن کا یہ کام نہیں ہے کہ وہ اپنے مشرک رشتہ داروں کے لیے دعائے مغفرت کرے۔	〃	۲۴۲،۲۴۱	〃	۱۱۳	۱۱۱
	اہل ایمان کو ایک دوسرے کا مددگار ہونا چاہیے	〃	۱۶۳	الانفال	۷۳	۵۲
	اہل ایمان کی جماعت کیسی ہونی چاہیے۔	〃	۲۴۹،۲۴۸	التوبہ	۱۱۸	۱۱۹
	اہل ایمان کو اللہ ہی پر بھروسہ کرنا چاہیے۔	〃	۱۹	الاعراف	۲۷	۱۶
	اہل ایمان کی مدد کے لیے اللہ کافی ہے۔	〃	۱۵۷	الانفال	۶۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۸	الحجر	۹۵،۹۴	-
	مومن کی کامیابی و ناکامی کا معیار	〃	۲۰۱	التوبہ	۵۲	۵۲
	مومن کی ذہنیت اور اس کا اندازِ فکر	〃	۳۴۴،۳۴۳	ہود	۴۶	۵۰،۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹	النحل	۹۵،۹۴	۹۸،۹۷
	ایمان اور کفر کا فرق۔	〃	۴۶۹	ابراہیم	۱	۱
	ایمان اور کفر کا فرق بلحاظ نتائج اور بلحاظ تجربات تاریخی۔	〃	۴۸۵	〃	۲۶	۲۸
	مومن اور کافر کا فرق۔	〃	۱۵۸،۱۵۷	الانفال	۶۶،۶۵	۴۸،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱،۲۰۰	التوبہ	۵۲،۵۱	۵۲،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	ہود	۲۴	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	〃	۸۷	۹۷
	〃 〃 〃	〃	۳۸۰	یوسف	مباحث و مسائل	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۲،۴۵۱	الرعد	۱۶	۲۷،۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن اور کافر کا فرق۔	دوم	۴۵۵	الرعد	۱۹، ۲۰	۳۵، ۳۷
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷	ابراہیم	۲۹، ۳۱	۴۱، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	الحجر	۸۷، ۸۹	۴۹، ۵۱
	مومن اور منافق کا فرق	〃	۲۱۴	التوبہ	۷۱	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۲۵۳	〃	۱۲۴، ۱۲۵	۱۲۴
	گنہگار مومن اور منافق کا فرق	〃	۲۲۹، ۲۳۱	〃	۱۰۲، ۱۰۵	۹۹
	منافق اور گنہگار مومن میں تمیز کیسے کی جا سکتی ہے	〃	۲۲۹، ۲۳۱	〃	۱۰۵	۹۹
	حقیقی مومن اور قانونی مسلمان کا فرق۔	〃	۲۲۲	〃	۸۸، ۹۰	۹۰، ۹۱
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱، ۲۳۲	〃	۱۰۶	۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵، ۲۳۸	〃	۱۱۱	۱۰۲
	ایمان کے اثرات انسانی سیرت پر۔	〃	۷۰	الاعراف	۱۲۳، ۱۲۶	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۴	ابراہیم	۲۵	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶	〃	۲۷	۳۹، ۴۰
	سچے اہل ایمان شیطان کے فتنے سے محفوظ رہتے ہیں۔	〃	۵۷۰	النحل	۹۶	۹۸
	ایمان صرف آخرت ہی میں نہیں دنیا میں بھی نافع ہے۔	〃	۵۷	الاعراف	۹۰	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۶۰، ۶۱	〃	۹۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	یونس	۶۲، ۶۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲، ۳۲۴	ہود	۳	۳، ۴
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	〃	۵۲	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۸۴، ۴۸۵	ابراہیم	۲۴، ۲۵	۳۵، ۳۶
	〃 〃 〃	〃	۵۷۰	النحل	۹۶، ۹۷	۹۸، ۱۰۰
	دنیا اور آخرت کی نعمتیں اہل ایمان ہی کا حق ہے۔	〃	۲۳	الاعراف	۳۲	۲۲، ۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہل ایمان کے لیے بشارت۔	دوم	۲۴۱،۲۴۰	التوبہ	۱۱۲	۱۱۰،۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰	یونس	مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	〃	۶۴،۶۲	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲	بنی اسرائیل	۹	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴۹	〃	۱۰۵	۱۱۸
	مومن متقی کے لیے خوف وحزن نہیں ہے۔	〃	۲۹۵	یونس	۶۲	-
	تمام متقی اہل ایمان اللہ کے ولی ہیں۔	〃	۲۹۵	〃	۶۲	-
	اللہ کا دشمن اہل ایمان کا دشمن ہے اور اہل ایمان کا دشمن اللہ کا دشمن ہے۔	〃	۱۵۵	الانفال	۶۰	۴۴
	اللہ مومن کی توبہ قبول کرتا ہے۔	〃	۸۲	الاعراف	۱۵۳	-
	اللہ کی رحمت کے مستحق وہی لوگ ہیں جو اس کی آیات پر ایمان لائیں۔	〃	۸۴،۸۵،۸۶	〃	۱۵۷	۱۱۲،۱۱۳
	ایمان وعمل صالح کا انجام نیک۔	〃	۳۰	〃	۴۲	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۱۳۰	الانفال	۳،۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴	التوبہ	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲	〃	۸۸،۸۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵،۲۳۹	〃	۱۱۱	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶۱	یونس	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۲،۲۶۴	〃	۴	۸،۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶،۲۶۸	〃	۹	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	〃	۶۲،۶۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲	ہود	۲۳	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۴۵۹	الرعد	۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳	ابراہیم	۲۳	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶	〃	۲۷	۳۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان وعمل صالح کا انجام نیک۔	دوم	۵۷۰	النحل	۹۶، ۹۷	۹۸، ۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲	بنی اسرائیل	۹	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۷	〃	۱۹	۲۱
	اہل ایمان پر اللہ کی عنایات	〃	۱۳۵، ۱۳۶	الانفال	۱۷	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹	التوبہ	۱۲۰	-
	اہلِ ایمان کے لیے اللہ کے ہاں سچی عزت و سرفرازی ہے۔	〃	۲۶۱	یونس	۲	۲
	اللہ پر یہ حق ہے کہ مومن کو عذاب نہ دے	〃	۳۱۵	〃	۱۰۳	-
	اطاعت شعار مومن کا حساب دنیا ہی میں تکلیفیں ڈال کر صاف کر دیا جاتا ہے۔	〃	۴۵۴	الرعد	۱۸	۳۳، ۳۴
	مومن اور کافر کا فرق۔	〃	۶۷۲	العنکبوت	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۶۸۱	〃	۱۰	۱۳، ۱۵
	مومن کی صفات۔	〃	۱۹، ۲۰	الکہف	۲۲، ۲۴	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰، ۲۶۸	المومنون	۱، ۱۱	۱، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹، ۴۱۰	النور	۳۶، ۳۸	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	〃	۵۱، ۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵، ۴۲۶	〃	۶۲	۹۷، ۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۱، ۴۷۱	الفرقان	۶۳، ۷۶	۷۸، ۹۵
	〃 〃 〃	〃	۵۵۴، ۵۵۵	النمل	۲، ۳	۲، ۴
	〃 〃 〃	〃	۲۹۲	العنکبوت	۲۴	۴۰
	ایمان کے تقاضے۔	〃	۳۴۳، ۳۴۵	النور	۲	۳، ۴
	〃 〃 〃	〃	۳۴۵، ۳۴۶	〃	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳، ۳۹۶	〃	۳۱	۴۸، ۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵، ۴۱۶	〃	۵۱، ۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۷	〃	۵۵	۸۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان کے تقاضے۔	سوم	۶۷۷،۶۷۸	العنکبوت	۶، ۷	۹، ۱۰
	// // //	//	۶۸۰،۶۸۲	//	۹، ۱۰	۱۳، ۱۴
	// // //	//	۶۸۲	//	۱۱	۱۶
	// // //	//	۷۱۲،۷۱۸	//	۴۹، ۶۰	۸۹، ۹۹
	رسول کی رسالت پر ایمان لانے کا لازمی تقاضا	//	۴۲۵،۴۲۷	النور	۶۲	۹۷، ۱۰۱
	// // //	//	۵۱۱	الشعراء	۱۰۸، ۱۱۰	۷۸، ۸۰
	// // //	//	۵۱۷،۵۱۹	//	۱۲۳، ۱۳۱	۸۸، ۹۲
	// // //	//	۵۲۱،۵۲۳	//	۱۴۱، ۱۵۰	۹۵، ۹۹
	// // //	//	۵۲۶	//	۱۶۰، ۱۶۴	۱۰۷
	// // //	//	۵۳۲	//	۱۷۸، ۱۸۰	-
	ایمان کے اثرات انسانی سیرت پر۔	//	۱۰۵، ۱۰۷	طٰہٰ	۷۱، ۷۳	۴۵، ۴۹
	// // //	//	۴۹۲، ۴۹۴	الشعراء	۴۹، ۵۱	۳۸، ۴۰
	// // //		۷۵۷، ۷۵۸	الروم	۳۸	۵۶، ۵۸
	ایمان اور عمل صالح کا تعلق	//	۲۴، ۲۵	الکہف	۳۰، ۳۱	۳۴، ۳۵
	// // //	//	۵۰	//	۱۰۷، ۱۰۸	۷۸، ۷۹
	// // //	//	۷۵	مریم	۶۰، ۶۲	۳۷، ۳۸
	// // //	//	۸۱	//	۹۶	۵۳
	// // //	//	۱۰۷، ۱۰۸	طٰہٰ	۷۵، ۷۶	-
	// // //	//	۱۱۲	//	۸۲	۶۰
	// // //	//	۱۲۷	//	۱۱۲	۸۷
	// // //	//	۱۸۵	الانبیاء	۹۴	-
	// // //	//	۲۰۸	الحج	۱۴	۲۰، ۲۱
	// // //	//	۲۱۳	//	۲۳	۳۸
	// // //	//	۲۳۶	//	۵۰	۹۴
	// // //	//	۲۴۵	//	۵۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان اور عمل صالح کا تعلق۔	سوم	۲۶۸	المومنون	۱۰، ۱۱	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶، ۴۱۷	النور	۵۵	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶، ۶۴۸	الفرقان	۷۰	۸۶، ۸۷
	〃 〃 〃	〃	۶۵۷	القصص	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۶۳	〃	۸۰	۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۶۷۷، ۶۷۸	العنکبوت	۷	۱۰
	ایمان لانے والوں کے فرائض۔	〃	۲۵۲، ۲۵۳	الحج	۷۷	۱۲۷
	دنیا میں ایمان لانے والوں کی آزمائش کس لیے کی جاتی ہے۔	〃	۴۴۴، ۴۴۵	الفرقان	۲۰	۲۹، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۶۷۴، ۶۷۶	العنکبوت	۲، ۳	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۶۸۰، ۶۸۳	〃	۱۰، ۱۱	۱۳، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۶۹۲	〃	۲۴	۴۰
	مومنین، صالحین کو خلافت عطا کرنے کا وعدہ اور اس کی شرائط۔	〃	۴۱۶، ۴۱۷	النور	۵۵	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۹، ۴۲۰	〃	۵۵	۸۴
	اہل ایمان کو اللہ نے اپنے کام کے لیے منتخب کر لیا ہے۔	〃	۲۵۴، ۲۵۵	الحج	۷۸	۱۲۹
	ایمان لانے والوں کو اللہ سیدھا راستہ دکھاتا ہے۔	〃	۲۳۸	〃	۵۴	۱۰۱
	مومنوں کو اللہ محبوب خلائق بنا دیتا ہے	〃	۸۱	مریم	۹۶	۵۳
	کفر اور ایمان کی کشمکش میں اللہ مومنوں کے ساتھ ہوتا ہے۔	〃	۲۳۰، ۲۳۲	الحج	۳۹	۷۸، ۷۹
	〃 〃 〃	〃	۷۶۳	الروم	۴۷	۷۱، ۷۲
	مومن ہی فلاح پانے والے ہیں۔	〃	۲۶۰	المومنون	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸	〃	۱۰، ۱۱	۱۰، ۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان لانے کے اثرات ونتائج	سوم	۲۴،۲۵	الکہف	۳۰،۳۱	۳۴،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۷۵،۷۶	مریم	۶۰،۶۳	۳۷،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۱۰۷	طٰہٰ	۷۲،۷۳	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳،۲۱۴	الحج	۲۳،۲۴	۳۸،۴۰
	〃 〃 〃	〃	۲۲۶،۲۳۷	〃	۵۰	۹۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵	〃	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰،۴۷۱	الفرقان	۷۵،۷۶	۹۴،۹۵
	〃 〃 〃	〃	۶۵۷	القصص	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷۶	العنکبوت	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۶۷۹،۶۸۰	〃	۹	-
	مومن صالحہ قیامت کے روز عذاب سے محفوظ رہے گا۔	〃	۴۶۶،۴۶۸	الفرقان	۷۰	۸۶،۸۷
	مومن کا اجر ضائع نہ ہوگا۔	〃	۱۲۷	طٰہٰ	۱۱۲	۸۷
	مومن کے عمل صالح کی ناقدری نہ کی جائے گی	〃	۱۸۵	الانبیاء	۹۴	-
	ضعیف ایمان کے اخلاقی نتائج۔	〃	۲۰۷،۲۰۸	الحج	۱۱،۱۲	۱۵،۱۸
	ایمان نہ لانے والوں کا انجام	〃	۲۷۹	المومن	۴۴	۳۸
	مومن کی تعریف	چہارم	۴۵،۴۶	السجدہ	۱۶	۲۸،۲۸
	〃 〃 〃	〃	۹۴،۹۵،۹۶	الاحزاب	۳۵	۵۳،۶۴
	مومن کی صفات	〃	۷	لقمٰن	۳،۵	۲،۴
	〃 〃 〃	〃	۲۵	〃	۳۱	۵۵،۵۶
	〃 〃 〃	〃	۴۵،۴۶	السجدہ	۱۵،۱۸	۲۶،۳۱
	〃 〃 〃	〃	۸۰،۸۲	الاحزاب	۲۱،۲۲	۲۴،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۹۴،۹۷	〃	۳۴،۳۵	۵۳،۶۴
	〃 〃 〃	〃	۱۰۲،۱۰۳	〃	۳۹	۷۶
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵	〃	۷۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن کی صفات	چہارم	۲۲۸،۲۲۹	فاطر	۱۸	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲،۲۳۳	〃	۲۹،۳۰	۵۱،۵۲
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷	یٰس	۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۶۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲،۳۶۳	الزمر	۹	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵،۳۶۶	〃	۱۷،۱۸	۳۵،۳۶
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	〃	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	المؤمن	۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱،۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۸	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	〃	۱۸	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶،۴۶۰	〃	۳۳،۳۶	۳۷،۴۱
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الشوریٰ	۱۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷،۵۱۱	〃	۳۶،۲۹	۵۷،۶۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	الزخرف	۶۸،۷۲	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۳،۱۴	۱۸
	مومن اور فاسق برابر نہیں ہو سکتے۔	〃	۴۶	السجدہ	۱۸	۳۰،۳۱
	مومن اور کافر برابر نہیں ہو سکتے	〃	۲۲۹	فاطر	۱۹،۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱،۳۲۲	صٓ	۲۸	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۶۳	الزمر	۹	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۷	〃	۲۲	۴۰،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	الجاثیہ	۲۱	۲۶،۲۷
	صداقت ایمانی کا معیار	〃	۷۹،۸۰	الاحزاب	۱۹	۳۰،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۹۷،۹۸	〃	۳۶	۶۵،۶۶
	آدمی کے صادق الایمان ہونے کی علامات	〃	۸۱،۸۳	〃	۲۲،۲۴	۳۶،۳۹
	مومن سے اگر کوئی گناہ ہو جائے تو اُسے کیا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کرنا چاہیے	چہارم	۳۲۸،۳۲۵	صٓ	۳۵	۳۶
	مومنین کو اللہ نے توبہ کیے بغیر بھی خطا بخشی کی رعایت دی ہے۔	″	۳۹۲،۳۹۱	المومن	۳	۱
	مومنین پر دنیا میں آنے والی تکلیفیں اور مصیبتیں ان کے گناہوں کا کفارہ بن جاتی ہیں۔	″	۵۰۶،۵۰۵	الشوریٰ	۳۰	۵۲
	اللہ تعالیٰ مومنوں کے اعمال میں سے بہترین کے مطابق جزا دے گا۔ اور ان کی برائیوں	″	۳۷۳	الزمر	۳۵	۵۴
	سے درگذر فرمائے گا۔	″	۶۱۱	الاحقاف	۱۶	۲۱
	مومنین کو کفار اور منافقین کی اطاعت نہیں کرنی چاہیے۔	″	۱۰۸	الاحزاب	۴۸	-
	اللہ کے حکم پر دل میں بھی آدمی کبیدہ خاطر ہو تو اس پر گرفت ہوگی۔	″	۱۱۸	″	۵۱	۹۲
	محمدؐ کے خلاف دل میں بھی کوئی وسوسہ ہو تو قابل گرفت ہے۔	″	۱۱۸	″	۵۱	۹۲
	اہل ایمان کا نبیؐ سے کیا تعلق ہونا چاہیے۔	″	۷۲،۷۱	″	۶	۱۳،۱۲
	″ ″ ″	″	۱۳۵،۱۳۴	″	۶۹	۱۱۹،۱۱۸
	اُن کا کام نبیؐ کی اطاعت کرنا ہے۔	″	۸۷،۸۴	″	۲۹	۴۲
	″ ″ ″	″	۹۲	″	۳۳	۵۰
	″ ″ ″	″	۹۸،۹۷	″	۳۶	۶۶،۶۵
	″ ″ ″	″	۱۳۵	″	۷۱	-
	مومنوں کو قرآن کا وارث بنایا گیا ہے۔	″	۲۲۶،۲۲۴	فاطر	۳۳	۵۵
	ایمان کی اہمیت۔	″	۵۰،۴۹	السجدہ	۲۴، ۲۵	۳۸،۳۷
	ایمان کے تقاضے۔	″	۲۱	لقمٰن	۲۲	۴۲،۴۰
	″ ″ ″	″	۹۸،۹۶	الاحزاب	۳۵	۶۴
	″ ″ ″		۱۰۵،۱۰۳	″	۴۴،۴۱	۸۰،۷۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان کے تقاضے۔	چہارم	۱۲۲،۱۲۸	الاحزاب	۵۶	۱۰۶،۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵	〃	۷۰،۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۷	الصّٰفّٰت	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۳	الزمر	۱۰	۲۹،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	حٰمٓ السجدہ	۳۰	۳۲،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶،۴۵۷	〃	۳۳،۳۴	۳۶،۳۷
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵	الشوریٰ	۱۰	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷،۵۱۱	〃	۳۶،۳۹	۵۷،۶۳
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۳،۱۴	۱۸
	نبی پر ایمان لانے کے تقاضے۔	〃	۹۲،۹۳	الاحزاب	۳۳	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۹۷،۹۸	〃	۳۶	۶۵،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳،۱۰۴	〃	۴۱،۴۲	۷۸
	〃 〃 〃	〃	۱۰۸	〃	۴۶،۴۷	۸۳،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۱۲۰،۱۲۸	〃	۵۳،۵۶	۹۶،۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵	〃	۷۱	-
	ایمان اللہ کی احسان مندی کا لازمی تقاضا ہے۔	〃	۳۶۱	الزمر	۷	۲۰،۲۲
	اُس کا لازمی تقاضا یہ ہے کہ انسان اللہ سے ڈرے۔	〃	۲۶۳	یٰس	۴۶	۴۲
	ایمان لانا اُس وقت تک نافع ہے جب تک حقیقت بے نقاب ہو کر سامنے نہیں آجاتی۔	〃	۲۱۳	سبا	۵۲،۵۳	۷۳،۷۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱،۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۲۴	۲۸
	عذاب الٰہی کو آتے دیکھ کر ایمان لانا بیکار ہے	〃	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۲،۷۳
	〃 〃 〃	〃	۵۱	السجدہ	۲۹	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹	صٓ	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲	〃	۱۵	۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عذاب الٰہی کو آتے دیکھ کر ایمان لانا بیکار ہے	چہارم	۴۳۱	المؤمن	۸۴، ۸۵	۱۱۲
	عذاب دیکھ لینے کے بعد ایمان کے نافع ہونے کی واحد مثال۔	〃	۳۰۹	الصّٰفّٰت	۱۴۷، ۱۴۸	۸۴، ۸۵
	خدا کے ہاں اُسی شخص کا ایمان معتبر ہے جو شعور کے ساتھ کلمۂ توحید کی شہادت دے۔	〃	۵۵۲، ۵۵۳	الزخرف	۸۶	۶۸
	ایمان کے گھٹنے اور بڑھنے کا مطلب	〃	۸۱، ۸۳	الاحزاب	۲۲	۳۸
	قانونی حقوق میں اہل ایمان سب برابر ہیں۔	〃	۸۲، ۸۴	〃	۲۳، ۲۴	۲۹
	مومن کے لیے قرآن شفا اور ہدایت ہے۔	〃	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۴	۵۵
	تمام کتب آسمانی پر ایمان لانا ضروری ہے۔	〃	۴۲۶	المؤمن	۷۰	۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۴۹۵	الشوریٰ	۱۵	۲۷، ۲۸
	اہل ایمان کی نصرت کے لیے اللہ کے وعدوں کا صحیح مطلب۔	〃	۸۱، ۸۳	الاحزاب	۲۲	۳۶، ۳۸
	اللہ دنیا اور آخرت میں اہل ایمان کی مدد کرتا ہے۔	〃	۲۱۳، ۲۱۴	الصّٰفّٰت	۱۷۱، ۱۷۶	۹۳، ۹۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۴	المومن	۵۱	۶۷، ۶۸
	اللہ کا یہ وعدہ برحق ہے۔	〃	۴۱۵، ۴۱۶	〃	۵۵	۷۲
	مومن اور کافر اور منافق کا فرق	〃	۲۲۹	فاطر	۱۹، ۲۲	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴	〃	۳۲، ۳۳	۵۵، ۵۷
	مومن اور کافر کے حال اور مستقبل کا فرق	〃	۲۲۹	〃	۲۲	۴۲
	مومن اور فاسق کا فرق۔	〃	۴۶، ۴۷	السجدہ	۱۸، ۲۰	۳۰، ۳۲
	اہل ایمان کا انجام نیک	〃	۵۰۷	الشوریٰ	۳۷	۵۶، ۵۷
	فرمانبردار مومن ہی حقیقت میں علم رکھتا ہے۔	〃	۳۲۳، ۳۲۴	الزمر	۹	۲۸
	مومن صالح اور مفسد کا انجام یکساں نہیں ہوتا	〃	۳۲۱، ۳۲۲	صٓ	۲۸	۳۰
	مومن صالح اور بدکردار انسان نہ دنیا میں ایک جیسے ہو سکتے ہیں اور نہ آخرت میں۔	〃	۵۸۷، ۵۸۸	الجاثیہ	۲۱، ۲۲	۲۶، ۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن اور محمدؐ پر ایمان لانے والوں کی فضیلت	چہارم	۲۳۳	فاطر	۲۹، ۳۰	۵۱، ۵۲
	اُن کے طبقات اور آخرت میں اُن کا انجام۔	//	۲۳۶، ۲۳۷	//	۳۴، ۳۵	۵۸، ۶۱
	ایمان اور عمل صالح کا لزوم۔	//	۱۱	لقمٰن	۹	۱۰، ۱۱
	// // //	//	۱۷۴، ۱۷۵	سبا	۴	-
	// // //	//	۲۰۷، ۲۰۸	//	۳۷	۵۷، ۵۸
	// // //	//	۲۲۱	فاطر	۷	۱۴
	// // //	//	۲۲۲، ۲۲۴	//	۱۰	۲۰، ۲۱
	// // //	//	۴۱۱	المؤمن	۴۰	-
	// // //	//	۴۱۸، ۴۲۱	//	۶۰	۸۴
	// // //	//	۵۰۰	الشوریٰ	۲۲	-
	// // //	//	۵۰۳، ۵۰۴	//	۲۶	-
	// // //	//	۵۸۷، ۵۸۸	الجاثیہ	۲۲	۲۸، ۲۹
	// // //	//	۵۹۳، ۵۹۴	//	۳۰	-
	صرف ایمان ہی اللہ کے عذاب سے بچنے کی	//	۶۱۹	الاحقاف		
	واحد صورت ہے۔	//	۷۹، ۸۰	الاحزاب	۳۱	۳۵
	ایمان کے بغیر کوئی عمل صالح نافع نہیں ہے۔	//	۴۶، ۴۷	//	۱۹	۳۲، ۳۳
	// // //	//	۱۱	السجدہ	۱۹	۳۲
	ایمان اور عمل صالح کے اثرات	//	۴۵، ۴۶	لقمٰن	۹	۱۰، ۱۱
	// // //	//		السجدہ	۱۵، ۱۶	۲۶، ۲۷
	// // //	//	۸۱، ۸۲	الاحزاب	۲۲	۲۷، ۲۸
	// // //	//	۹۴	//	۳۴	۵۱، ۵۲
	// // //	//	۹۶، ۹۷	//	۳۵	۶۴
	// // //	//	۱۰۴، ۱۰۵	//	۴۳، ۴۴	۷۹، ۸۰
	// // //	//	۱۰۸	//	۴۷، ۴۸	-
	// // //	//	۱۷۴، ۱۷۵	سبا	۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان اور عمل صالح کے ثمرات۔	چہارم	۲۰۷،۲۰۸	سبا	۲۷	۵۷،۵۸
	〃 〃	〃	۲۲۱	فاطر	۷	۱۴
	〃 〃	〃	۲۲۳،۲۲۴	〃	۱۰	۲۰،۲۱
	〃 〃	〃	۲۲۲،۲۳۳	〃	۲۹،۳۰	۵۱،۵۲
	〃 〃	〃	۲۹۱	الصّٰفّٰت	۷۶،۸۱	۴۱،۴۳
	〃 〃	〃	۲۹۷،۳۰۱	〃	۱۱۰،۱۱۳	-
	〃 〃	〃	۳۰۲	〃	۱۱۴،۱۲۲	۶۹
	〃 〃	〃	۳۰۵،۳۰۶	〃	۱۲۸،۱۳۱	۷۲،۷۴
	〃 〃	〃	۳۰۹	〃	۱۴۷،۱۴۸	۸۴،۸۵
	〃 〃	〃	۳۷۳	الزمر	۳۵	۵۴
	〃 〃	〃	۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۸	۲۲
	〃 〃	〃	۴۵۴،۴۵۶	〃	۳۰،۳۶	۳۲،۳۶
	〃 〃	〃	۵۰۰	الشوریٰ	۲۲	-
	〃 〃	〃	۵۰۳،۵۰۵	〃	۲۶	-
	〃 〃	〃	۵۹۳	الجاثیہ	۳۰	-
	〃 〃	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۳،۱۴	۱۸
	ایمان اور عمل صالح کے اخلاقی نتائج۔	〃	۳۲۵	صٓ	۲۴	۲۵،۲۶
	اہل ایمان کے لیے اللہ کی ہدایات۔	〃	۱۳۵	الاحزاب	۷۱	-
	اہل ایمان پر اللہ کی عنایات۔	〃	۱۰۴،۱۰۵	〃	۴۳،۴۴	۷۹،۸۰
	اللہ مومن پر مہربان ہے۔	〃	۱۳۶	〃	۷۳	-
	اہل ایمان کے حق میں فرشتے دعا کرتے ہیں	〃	۱۰۴،۱۰۵	〃	۴۳	۷۹
	〃 〃	〃	۳۹۴،۳۹۶	المؤمن	۷،۸	۶،۱۱
	اہل ایمان میں سے دین حق کے لیے کام کرنے والوں پر فرشتوں کا نزول ہوتا ہے۔	〃	۴۵۴،۴۵۶	حٰمٓ السجدہ	۳۰،۳۲	۳۲،۳۵
	فرشتوں اور مومنوں کے درمیان ایمان کا رشتہ ہے	〃	۳۹۴	المؤمن	۷،۸	۶،۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہل ایمان کے ساتھ ان کے صالح والدین، صالح اولاد اور صالح بیویوں کو یکجا کر دیا جائے گا۔	چہارم	۳۹۵	المؤمن	۷، ۸	۶، ۱۱
	اہل ایمان کے لیے جنت کا وعدہ	〃	۱۱	لقمٰن	۹	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴، ۴۵۵	حٰمٓ السجدہ	۳۰	۳۲، ۳۵
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۴	-
	کسی مومن کو بے قصور اذیت دینا گناہ ہے۔	〃	۱۲۳، ۱۲۴	الاحزاب	۵۷، ۵۸	۱۰۸، ۱۰۹
	یہ مسئلہ کہ گنہگار مومن جہنم میں جائیں گے یا نہیں	〃	۲۳۴، ۲۳۵	فاطر	۳۳	۵۷
	وہ مقامات جہاں "الذین آمنو" سے مراد	〃	۷۶، ۷۷	الاحزاب	۱۱	۲۱
	صرف صادق الایمان لوگ ہی نہیں ہیں۔	〃	۱۳۴	〃	۶۹	۱۱۸
	مومن اگر کسی علاقے میں احکام الٰہی کی پابندی نہ کر سکے تو ہجرت کر جانی چاہیے۔	〃	۳۶۳	الزمر	۱۰	۳۲، ۲۹
	مومن کا کام مایوس ہونا نہیں، چاہے باطل کی قوتیں کتنی بالادست ہوں۔	〃	۴۵۴، ۴۵۵	حٰمٓ السجدہ	۳۰	۳۲، ۳۵
	مومن باطل کا مقابلہ کرتے ہیں نہ کہ دب کر رہ جاتے ہیں۔	〃	۵۱۱	الشوریٰ	۳۹	۶۳
	ایمان لانے سے کیا مراد ہے۔	پنجم	۵۵۲، ۵۵۵	الطلاق	۱	۱
	ایمان اور کفر کا فرق۔	〃	۱۰، ۱۱	محمد	۳	۷
	〃 〃 〃	〃	۵۱	الفتح	۱۲، ۱۳	۲۳، ۲۵
	ایمان اور مومن، اسلام اور مسلم کے معنی کا فرق۔	〃	۹۹، ۱۰۳	الحجرات	۱۴	۳۰، ۳۱
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶، ۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۶	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳، ۳۱۴	الحدید	۱۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲، ۲۲۷	〃	۲۸	۵۵، ۵۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	المجادلہ	۴	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹، ۴۱۰	الحشر	۱۸	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	الصف	۱، ۳	۱، ۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان اور مومن، اسلام اور مسلم کے معنی کا فرق۔	پنجم	۵۲۱،۵۲۲	المنٰفقون	۹	۱۷،۱۸
	ایمان کے تقاضے۔	//	۷،۸	محمد	موضوع اور مضمون	-
	//	//	۱۰،۱۱	//	۲،۳	۴،۷
	//	//	۱۹	//	۷	۱۲
	//	//	۲۹،۳۱	//	۳۱،۳۸	۴۰،۴۴
	//	//	۴۸	الفتح	۸،۹	۱۴،۱۶
	//	//	۵۴	//	۱۷	۳۱
	//	//	۶۱	//	۲۶	۴۶
	//	//	۶۳،۶۵	//	۲۹	۵۲،۵۷
	//	//	۷۰	الحجرات	۱،۲	۱،۴
	//	//	۷۲	//	۳	۵
	//	//	۷۸	//	۹	۱۷
	//	//	۸۳،۸۴	//	۱۰	۱۸
	//	//	۸۵،۸۶	//	۱۱	۲۱،۲۳
	//	//	۱۰۱	//	۱۴،۱۵	-
	//	//	۱۲۹	الذّٰریٰت	۱۷،۱۹	۱۷،۱۹
	//	//	۱۵۵	//	۵۶،۵۷	۵۳،۵۴
	//	//	۲۱۱،۲۱۲،۲۱۳	النجم	۳۱،۳۲	۳۰،۳۲
	//	//	۲۲۳	//	۶۲	۵۵
	//	//	۲۵۱	الرحمٰن	۸،۹	۸
	//	//	۲۹۹	الحدید	موضوع اور مضمون	-
	//	//	۳۰۵،۳۰۹	//	۷،۱۱	۷،۱۶
	//	//	۳۱۵،۳۱۷	//	۱۸،۱۹	۳۱،۳۴
	//	//	۳۱۷	//	۱۹	۳۵
	//	//	۲۲۳،۲۲۴	//	۲۸	۵۵،۵۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان کے تقاضے۔	پنجم	۳۵۵،۳۵۶	المجادلہ	۴	۱۲،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۷	〃	۲۲	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰،۲۹۳	الواقعہ	۷۹	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۴۰۳،۴۰۴	الحشر	۱۰	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹،۴۱۰	〃	۱۸	۲۸،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲،۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸	〃	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳،۴۴۴	〃	۱۱	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵،۴۴۶	〃	۱۲	۱۸،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	〃	۱۳	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴،۴۵۶	الصف	۳	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶	〃	۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸،۴۸۰	〃	۱۱،۱۳	۱۵،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱،۵۲۲	المنفقون	۹	۱۷،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶	التغابن	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶	〃	۸	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰	〃	۹	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۴۳،۵۴۵	〃	۱۳، ۱۵	۲۸، ۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶	〃	۱۶	۳۱،۳۲
	صداقت ایمانی کا معیار اور اخلاص فی الایمان کی علامات۔	〃	۱۰	محمد	۲	۴
	〃 〃 〃	〃	۱۸	〃	۴	۹، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۲۶	۴۲،۴۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹	الفتح	۱۰	۱۷، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۲،۵۴	〃	۱۵، ۱۶	۲۹، ۳۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صداقت ایمانی کا معیار اور اخلاص فی الایمان کی علامات۔	پنجم	۵۶،۵۷	الفتح	۱۸،۲۰	۳۳،۳۹
	〃 〃 〃	〃	۶۳،۶۴،۶۵	〃	۲۹	۵۲،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۷۰	الحجرات	۱،۲	۱،۴
	〃 〃 〃	〃	۷۵،۷۶	〃	۷،۸	۹،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۷۸،۸۳	〃	۹	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۸۳	〃	۱۰	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱	〃	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۲	〃	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۲،۱۲۳	قٓ	۳۱،۳۴	۳۹،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۱۲۸	〃	۴۵	۵۵،۵۶
	〃 〃 〃	〃	۱۳۸،۱۳۹	الذّٰریٰت	۱۵،۱۷	۱۳،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۷۱	الطور	۲۵،۲۸	۲۰،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱،۲۱۲	النجم	۳۱،۳۲	۳۰،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲	القمر	۵۴،۵۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶،۲۶۷	الرحمٰن	۴۶،۴۷	۴۰،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۶	الحدید	۷	۹،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳،۳۱۴	〃	۱۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۱۸،۳۱۹	〃	۲۰،۲۱	۳۶،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۳۳۸	المجادلہ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲	〃	۱۱	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۷	〃	۲۲	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۳۹۴،۳۹۶	الحشر	۸،۹	۱۶،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸،۴۲۹،۴۳۰	الممتحنہ	۴	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹	الصف	۱۴	۱۹،۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صداقت ایمانی کا معیار اور اخلاص فی الایمان کی علامات۔	پنجم	۵۲۱،۵۲۲	المنفقون	۸، ۹	۱۶، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴،۵۴۶	التغابن	۱۴، ۱۵	۲۹، ۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۶۵	الطلاق	۱	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰،۵۸۱	〃	۱۰، ۱۱	۲۱، ۲۲
	کفر و اسلام کی جنگ کو اللہ نے اہل ایمان کی ترقی درجات کا ذریعہ بنایا ہے۔	〃	۴۵، ۴۷	الفتح	۴، ۵	۶، ۱۰
	صداقت ایمانی رکھنے والوں کے دلوں میں اللہ تعالیٰ ایمان ثبت کر دیتا ہے اور اپنی طرف سے روح عطا کر کے اُن کو قوت بخشتا ہے۔	〃	۲۶۶، ۳۶۷	المجادلہ	۲۲	۳۷
	اللہ کا یہ احسان ہے کہ کسی کو نعمتِ ایمان عطا کرے۔	〃	۱۰۲	الحجرات	۱۷، ۱۸	-
	اللہ کسی کے ایمان کا محتاج نہیں وہ مومنین سے اخلاص فی الایمان کا مطالبہ انہیں کے بھلے کے لیے کرتا ہے۔	〃	۴۵۴	الصف	۱	۱
	محمدؐ پر نازل شدہ تعلیمات کو ماننا لازمۂ ایمان ہے	〃	۳۲۳، ۳۲۴	الحدید	۲۸	۵۵، ۵۶
	〃 〃 〃	〃	۱۰	محمد	۲	۴، ۶
	ایمان کا اصل امتحان اُس وقت ہوتا ہے جب کسی طاقتور دشمن سے اسلام کا مقابلہ پیش آئے۔	〃	۵۲، ۵۴	الفتح	۱۵، ۱۶	۲۷، ۳۱
	صفات المومنین	〃	۱۰	محمد	۲	۴، ۶
	〃 〃 〃	〃	۲۴	〃	۱۷	۲۷، ۲۸
	〃 〃 〃	〃	۶۳، ۶۵	الفتح	۲۹	۵۲، ۵۷
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱	الحجرات	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴	قٓ	۳۱، ۳۵	۳۹، ۴۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صفات المومنین۔	پنجم	۱۲۸، ۱۳۹	الذّٰریٰت	۱۵، ۱۹	۱۳، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۱۵۲، ۱۵۴	〃	۵۴، ۵۵	۵۱، ۵۲
	〃 〃 〃	〃	۱۷۱	الطور	۲۶، ۲۸	۲۰، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱، ۲۱۳	النجم	۳۱، ۳۲	۳۰، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶، ۲۶۷	الرحمٰن	۴۶	۴۰، ۴۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳، ۳۱۴	الحدید	۱۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	المجادلہ	۹	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲	〃	۱۱	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶، ۳۶۷	〃	۲۲	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۳۹۴، ۳۹۶	الحشر	۸، ۹	۱۶، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۰۳، ۴۰۵	〃	۱۰	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵	الممتحنہ	۱۲	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶، ۴۵۰	الصف	۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱، ۵۲۲	المنٰفقون	۹	۱۷، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	الصف	۱	۱
	نصیحت اس وقت کارگر ہوتی ہے جب دل میں ایمان موجود ہو۔	〃	۱۵۴، ۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۵	۵۲
	اہل ایمان اللہ کے نزدیک شہداء اور صدیقین ہیں۔	〃	۳۱۵، ۳۱۶	الحدید	۱۹	۳۲، ۳۴
	مومن کی صفات کو اللہ کس طرح آزماتا اور نکھارتا ہے۔	〃	۱۸، ۱۹	محمد	۴	۹، ۱۰
	مومن اللہ اور اُس کے رسول کے دشمنوں سے کبھی دوستی نہیں کرسکتا۔	〃	۳۶۶، ۳۶۷	المجادلہ	۲۲	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲، ۴۲۳	الممتحنہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	〃	۱۳	۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کس طرح اہل ایمان کی مدد کرتا ہے، جو ایمان میں ثابت قدم رہتے ہیں اور نتائج کی پرواہ کیے بغیر ایمان کے تقاضے پورے کرتے ہیں	پنجم	۵۷، ۵۸	الفتح	۲۱، ۲۳	۴۱، ۴۲
	زبانی ایمان اللہ کے ہاں اُس وقت تک قابل قبول نہیں ہے جب تک عمل سے اس کا ثبوت نہ دیا جائے۔	〃	۳۵۵، ۳۵۶	المجادلہ	۴	۱۲، ۱۳
		〃	۵۴۰	التغابن	۹	۲۱
	کفر اور اسلام کی جنگ میں مومن کبھی کفر کا ساتھ نہیں دے سکتے۔	〃	۴۲۴، ۴۲۵	الممتحنہ	۱	۲، ۳
	اللہ ایمان لانے والوں کا مولا ہے۔	〃	۲۰	محمد	۱۱	۱۶
	اللہ اہل ایمان کے ساتھ ہے۔	〃	۲۰	〃	۱۰، ۱۱	۱۵، ۱۶
	وہ مومنین سے راضی ہے۔	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	تمام اہل ایمان ایک دوسرے کے بھائی ہیں۔	〃	۷۸، ۸۳	الحجرات	۱۰	۱۸
	مومنین کے درمیان سب سے اہم رشتہ ایمان کا ہے۔	〃	۴۰۳، ۴۴۴	الحشر	۱۰	۲۱
	مومن آپس میں نرم اور کفار کے لیے سخت ہیں۔	〃	۶۳، ۶۵	الفتح	۲۹	۵۲، ۵۷
	مومن اور کافر کبھی یکساں نہیں ہو سکتے۔	〃	۲۱، ۲۲	محمد	۱۴	۱۹
	مومنین کو ہدایت کہ مل کر بیٹھو تو گناہ، زیادتی اور رسولؐ کی نافرمانی کی باتیں نہ کرو بلکہ نیکی اور تقویٰ کی باتیں کرو۔	〃	۳۶۰، ۳۶۱	المجادلہ	۹، ۱۰	۲۴، ۲۵
	مومن مال اور اولاد کو اللہ کی محبت کے راستے میں رکاوٹ نہیں بننے دیتا۔	〃	۵۲۶	التغابن	موضوع اور مضمون	-
	مومنین کو اللہ پر بھروسہ رکھنا چاہیے۔	〃	۳۶۰، ۳۶۱	المجادلہ	۱۰	۲۵
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "اللہ")	〃	۵۴۳، ۵۴۴، ۵	التغابن	۱۳	۲۸
	مومن کا اعتماد اللہ پر ہوتا ہے۔	〃	۵۲۶	〃	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن حدود اللہ سے تجاوز کی کوشش نہیں کرتا۔	پنجم	۵۲۶	موضوع اور مضمون	موضوع اور مضمون	—
	ایک سچے مومن کے قول و فعل میں مطابقت ہونی چاہیے۔	〃	۴۵۴،۴۵۵	الصف	۲،۳	۲
	مومن کا یہ کام نہیں ہے کہ اپنے کسی مومن بھائی کے خلاف نفرت اور بغض دل میں رکھے۔	〃	۴۰۳،۴۰۴	الحشر	۱۰	۲۱
	مومنین کو پہلے گذرے ہوئے مومنوں سے بغض نہ رکھنے اور اُن کے حق میں دعائے مغفرت کرنے کی تعلیم۔	〃	۴۰۳،۴۰۴	〃	۱۰	۲۱
	کسی مسلمان کی غلطی پر اُسے متنبہ کرنا ایمان کے منافی نہیں ہے۔	〃	۴۰۳،۴۰۵	〃	۱۰	۲۱
	مومنین کے دلوں پر سکینت نازل فرمائی گئی تاکہ وہ اپنے ایمان کے ساتھ ایک اور ایمان بڑھالیں۔	〃	۴۰۳،۴۰۴	〃	۱۰	۲۱
	مومنین کے درمیان اگر جنگ ہو جائے تو اس کے بارے میں کیا قانون ہے۔	〃	۴۵،۴۶	الفتح	۴	۶،۸
	مومنین کے باہمی تعلقات سے متعلق قرآن کی ہدایات (دیکھو "اسلامی نظم جماعت")	〃	۷۱،۸۳	الحجرات	۹	۱۷
	ایمان پر کسی کو مجبور نہیں کیا جا سکتا۔	〃	۵۲۸،۵۲۹	التغابن	۲	۵
	وہ مقامات جہاں "الذین آمنو" سے مراد صرف صادق الایمان لوگ ہی نہیں ہیں۔	〃	۲۱۲،۲۱۴	الحدید	۱۶	۲۸
	〃	〃	۳۲۳،۳۲۴	〃	۲۹	۵۵،۵۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹،۴۱۰	الحشر	۱۸	۲۸،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴،۴۲۲	الصف	۲،۳	۲
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱	المنفقون	۹	۱۷،۱۸
	اہل ایمان کی صفت ہے کہ وہ تمام شکوک سے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پاک ہو کر دین پر پوری طرح مطمئن ہو جاتے ہیں	پنجم	۱۰۱	الحجرات	۱۵	-
	ایمان لانے والوں سے ایمان لانے کا مطالبہ کس معنی میں کیا گیا ہے۔	〃	۳۵۵	المجادلہ	۴	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الصف	۱۱	۱۶،۱۵
	مومنین کا کام اس دنیا میں اللہ کی مغفرت اور خوشنودی حاصل کرنے کے لیے ایک دوسرے سے آگے بڑھنے کی کوشش کرنا ہے۔	〃	۳۱۹،۳۱۸	الحدید	۲۱،۲۰	۳۸،۳۶
	کافروں کے لیے اہل ایمان کے فتنہ بن جانے کی کیا صورتیں ہیں۔	〃	۴۲۱،۴۲۰	الممتحنہ	۵	۸
	اہل ایمان کی قربانیوں کو اللہ ضائع نہیں کریگا	〃	۳۰	محمد	۳۵	۴۱
	مومنین کو دنیا میں نور عطا کرنے کا وعدہ جس کی روشنی میں وہ سیدھے راستے پر چلنے کے قابل ہوں گے۔	〃	۳۲۳،۳۲۴	الحدید	۲۸	۵۷،۵۵
	مومن بے دیکھے خدا سے ڈرتا ہے۔	〃	۱۲۲،۱۲۳	قٓ	۳۳،۳۴	۴۲،۴۴
	مومن مردوں اور عورتوں کو روز قیامت میں نور عطا کیا جائے گا۔	〃	۳۰۹،۳۱۱	الحدید	۱۱،۱۲	۱۶،۱۷
	ایمان اور تقویٰ کا اجر۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "تقویٰ")	〃	۳۱	محمد	۳۶	۴۳
	مومن مردوں اور عورتوں کا اجر۔	〃	۱۰	محمد	۲	۴،۶
	〃 〃 〃	〃	۲۵	〃	۱۹	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱	〃	۳۶	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶،۴۷	الفتح	۵	۹،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹،۳۱۰	الحدید	۱۱	۱۶
	مومنین کے لیے جنت کی خوشخبری۔	〃	۳۱۰،۳۱۱	〃	۱۲	۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومنین کے لیے جنت کی خوشخبری۔	پنجم	۳۱۹	المجادلہ	۲۱	۳۸،۳۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الصف	۱۳،۱۱	۱۸،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱،۵۴۰	التغابن	۹	۲۱
	مومنین کے لیے ایمان کے امتحان کی صورت	〃	۵۴،۵۲	الفتح	۱۶،۱۵	۳۰،۲۷
	مومن اللہ کی صفت رحمت سے واقف ہونے کے باوجود گناہوں پر جری نہیں ہوتا۔	〃	۱۲۳،۱۲۲	قٓ	۳۳	۴۲
	مومن ہو کر کسی شخص کا فسق میں نام پیدا کرنا ڈوب مرنے کا مقام ہے	〃	۸۶،۸۵	الحجرات	۱۱	۲۳
	مومن کے دل حق کے سامنے جھک جاتے ہیں اور اللہ کا ذکر سن کر پگھلنے لگتے ہیں۔	〃	۱۰	محمد	۲	۴
	مومنین کو آخرت کے لیے اعمالِ صالح کا زاد راہ فراہم کرنے کا حکم۔	〃	۳۱۴،۳۱۳	الحدید	۱۶	۲۸
	ایمان اور عمل صالح کا لزوم	〃	۴۰۹	الحشر	۱۸	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۱۰	محمد	۲	۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱،۲۰	〃	۱۲	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱	〃	۳۶	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۶۵	الفتح	۲۹	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶	التغابن	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱،۵۴۰	〃	۹	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱،۵۵۰	الطلاق	۱۱	۲۲،۲۱
	اللہ ایمان لانے اور عمل صالح کرنے والوں کی برائیاں دور کرتا ہے اور انکا حال درست کرتا ہے۔	〃	۱۰	محمد	۳	۶،۵
	ایمان ہی عقائد و اعمال کی خرابیوں کو عمل صالح میں تبدیل کر دیتا ہے۔	〃	۱۰	〃	۲	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان اور عمل صالح سے گناہ جھڑ جاتے ہیں۔	پنجم	۵۴۰،۵۴۱	التغابن	۹	۲۱
	ایمان اور جہاد فی سبیل اللہ کا لزوم	//	۴۷۸	الصف	۱۱،۱۲	۱۵،۱۷
	ایمان اور انفاق فی سبیل اللہ کا لزوم	//	۳۰۵،۳۰۶	الحدید	۷	۱۰
	مومن اور منافق کا فرق	//	۳۳۸	المجادلہ	موضوع اور مباحث	-
	// //	//	۳۶۶،۳۶۷	//	۲۲	۳۷
	ایمان باللہ	//	۴۸	الفتح	۹	۱۶
	// //	//	۵۱	//	۱۳	۲۵
	// //	//	۱۰۱	الحجرات	۱۵	-
	// //	//	۱۲۲	قٓ	۳۲	۴۱
	// //	//	۳۱۵،۳۱۷	الحدید	۱۹	۳۲،۳۴
	// //	//	۳۱۹	//	۲۱	۳۷،۳۸
	// //	//	۳۵۵	المجادلہ	۴	۱۲،۱۳
	// //	//	۳۶۶،۳۶۷	//	۲۲	۳۷
	// //	//	۴۲۲،۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	// //	//	۴۲۹،۴۳۸	//	۴	-
	// //	//	۴۴۳	//	۱۱	-
	// //	//	۵۳۶	التغابن	۸	۱۸
	// //	//	۵۶۵،۵۶۶	الطلاق	۲	۸،۹
	// //	//	۵۸۱	//	۱۱	-
	اللہ پر ایمان بالغیب کی اہمیت	//	۱۲۲،۱۲۳	قٓ	۳۲،۳۳	۴۲،۴۳
	// //	//	۳۲۲،۳۲۳	الحدید	۲۵	۴۷
	ایمان بالرسل	//	۴۸	الفتح	۹	۱۶
	// //	//	۵۱	//	۱۳	۲۵
	// //	//	۱۰۱	الحجرات	۱۴	-
	// //	//	۳۰۵،۳۰۶	الحدید	۷	۷،۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان بالرسل	پنجم	۲۱۵،۲۱۶	الحدید	۱۹	۳۲،۳۴
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹	〃	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲،۳۳۴	〃	۲۸	۵۵،۵۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	المجادلہ	۴	۱۲،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶	التغابن	۸	۱۸
	آخرت پر ایمان	〃	۲۰۹	النجم	۲۴،۲۵	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶،۳۶۷	المجادلہ	۲۲	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۵۶۵،۵۶۷ ۵۶۸	الطلاق	۲	۸،۹
	قرآن پر ایمان	〃	۱۰	محمد	۲	۴
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶	التغابن	۸	۱۸
	تمام کتب آسمانی پر ایمان	〃	۳۲۱،۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۵
	ایمان باللہ میں کیا کیا معنی شامل ہیں۔	〃	۵۴۰	التغابن	۹	۲۱
	ایمان اور تنگ دلی ایک جگہ جمع نہیں ہو سکتے۔	〃	۳۹۶،۳۹۷	الحشر	۹	۱۹
	ایمان باللہ ہی مصائب میں انسان کو راستہ دکھاتا ہے۔	〃	۵۴۱،۵۴۲	التغابن	۱۱	۲۳،۲۶
	ایمان باللہ کا لازمی تقاضا یہ ہے کہ طاغوت سے کفر کیا جائے۔	〃	۴۲۸،۴۳۰	الممتحنہ	۴	۶
	اللہ پر اس طرح ایمان لانا چاہیے جس طرح رسول اور کتاب نے بتایا ہے۔	〃	۵۴۰،۵۴۱	التغابن	۹	۲۱
		〃	۵۸۱	الطلاق	۱۱	-
	ایمان باللہ اور ایمان بالرسل کا تعلق غیر منفک ہے۔	〃	۳۵۵	المجادلہ	۴	۱۲،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰،۵۸۱	الطلاق	۱۰،۱۱	۲۱،۲۲
	اللہ اور اس کے رسول پر ایمان لانے والوں کا مقام۔	〃	۲۱۵،۲۱۶	الحدید	۱۹	۳۲،۳۴
	تمام انبیاء کے ساتھ محمدؐ پر ایمان لانا بھی ضروری ہے	〃	۱۰	محمد	۲	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تمام انبیاء کے ساتھ محمدؐ پر ایمان لانا بھی ضروری ہے۔	پنجم	۳۳۳،۳۳۴	الحدید	۲۸	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰،۵۸۱	الطلاق	۱۱	۲۱،۲۲
	رسولوں پر ایمان نہ لانے والوں کا انجام	〃	۵۸۰	〃	۸،۹	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹،۲۱۰	النجم	۲۷،۲۸	۲۲،۲۳
	ایمان لانے والوں کے بارے میں قرآن کا بیان	〃	۳۳۳،۳۳۴	الحدید	۲۸	۵۵،۵۶
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الصف	۱۱،۱۳	۱۵،۱۸
	ایمان کوئی جامد و ساکن حالت نہیں ہے بلکہ اُس میں ترقی بھی ہوتی ہے اور تنزل بھی۔	〃	۴۵،۴۶	الفتح	۴	۷،۸
	اگر کوئی ایمان لایا ہے تو اللہ اور رسول پر کوئی احسان نہیں کیا ہے۔	〃	۹۹،۱۰۰	الحجرات	۱۴	۳۰
	ایمان لاکر احسان جتانے والوں کو قرآن کا جواب۔	〃	۱۰۱،۱۰۲	〃	۱۴،۱۵	-
	ایمان کی دولت اگر کسی کو حاصل ہے تو سراسر اللہ کے فضل و احسان کی بدولت ہے۔	〃	۷۵،۷۶	〃	۸	۱۰،۱۱
	انسان کو فطرتِ سلیمہ پر پیدا کیا گیا ہے جس کا تقاضا یہ ہے کہ ایمان لایا جائے۔	〃	۵۲۷،۵۲۹	التغابن	۲	۵،۶
	کن لوگوں کا ایمان معتبر نہیں ہے۔	〃	۲۹	محمدؐ	۲۸،۲۹	۳۸
	ایمان لاکر مسلمان شعوری طور پر اللہ اور رسولؐ کی اطاعت کا عہد کرتا ہے۔	〃	۳۰۷،۳۰۸	الحدید	۸	۱۲
	اہل ایمان کے لیے رحمت کا دوہرا حصہ	〃	۳۳۳،۳۳۴	〃	۲۸	۵۵،۵۶
	مومنین کو خدا اور رسول کی اطاعت کرنی ہے ورنہ اُن کے تمام اعمال برباد ہو جائیں گے۔	〃	۳۰	محمد	۳۳	۴۰
	ایمان لانے کے نتائج دنیا اور آخرت میں۔	〃	۱۰،۱۱	〃	۳	۵،۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰،۲۱	〃	۱۲	۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان لانے کے نتائج دنیا اور آخرت میں۔	پنجم	۳۱۶،۳۱۵ ۳۱۷	الحدید	۱۹	۳۴،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳،۳۳۴	〃	۲۸، ۲۹	۵۵، ۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۵۳	الصف	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	التغابن	۱۱	۲۵، ۲۶
	اہل ایمان کو تقویٰ اختیار کرنے کی تاکید	〃	۶۱	الفتح	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	الحدید	۲۸	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	المجادلہ	۹	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	الحشر	۷	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	〃	۱۸	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳	الممتحنہ	۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳،۵۶۴ ۵۶۵	الطلاق	۱	۲
	مومنین اللہ اور اُس کے رسول کے دشمنوں سے کبھی دوستی نہیں رکھتے۔	〃	۳۶۶،۳۶۷	المجادلہ	۲۲	۳۷
		〃	۴۲۲،۴۲۳ ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	〃	۲	۲، ۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	〃	۱۳	۲۴
	دنیا میں قانونی طور پر کسی کے مومن ہونے کی جانچ کیسے کی جاسکتی ہے۔	〃	۴۳۴،۴۳۶ ۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	۱۴
	اللہ مومنین سے راضی ہوا اور مومنین اللہ سے راضی ہوئے۔	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	اہل ایمان کے اقربا بھی اگر اہل ایمان ہوں تو جنت میں وہ سب اکٹھے کر دیے جائیں گے	〃	۳ ۱۶۸،۱۶۹	الطور	۲۱	۱۵
	مومنین اللہ کی جماعت میں ہیں۔	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	مومن ہی کامیاب ہیں۔	〃	۳۶۷	〃	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۳	الصف	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	〃	۱۲	۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن ہی کا یہ کام ہے کہ تقویٰ پر قائم رہے خواہ مخالف فریق بے جا رویہ اختیار کرے۔	پنجم	۶۱	الفتح	۲۶	۴۶
	مومنین کے لیے عزت ہے۔	〃	۵۲۱	المنفقون	۸	۱۵، ۱۶
	ایمان سے نصرت اور فتح خداوندی حاصل ہوتی ہے۔	〃	۴۷۸، ۴۷۹	الصف	۱۳	۱۸
	اہل ایمان کو دنیا میں کیا روش اختیار کرنی چاہیے۔	〃	۴۸	الفتح	۹	۱۶
	اللہ کس معنی میں اہل ایمان کو اپنا مددگار قرار دیتا ہے۔	〃	۱۹، ۲۰	محمد	۷	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲، ۳۲۳	الحدید	۲۵	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۳۹۵	الحشر	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹، ۴۸۰	الصف	۱۴	۲۰، ۲۱
	اللہ کے عذاب سے بچنے کے لیے اللہ اور رسول پر ایمان ضروری ہے۔	〃	۴۷۸، ۴۷۹	〃	۱۱، ۱۳	۱۵، ۱۸
	مومنین کے لیے ضروری ہدایات	〃	۵۲۵، ۵۲۶	التغابن	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴، ۵۴۷	〃	۱۲، ۱۸	۲۷، ۳۴
	مومنین حب الٰہی میں مال و اولاد کو رکاوٹ نہیں بننے دیتے۔	〃	۲۶۶، ۲۶۷	المجادلہ	۲۲	۳۷
	〃	〃	۴۲۲، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	〃	۲	۲، ۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	المنفقون	۱۰، ۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴، ۵۴۶	التغابن	۱۵	۳۰
	اہل ایمان کو اللہ کے سامنے سمع و طاعت کا نمونہ بن جانے کا حکم۔	〃	۵۴۶	〃	۱۶	۳۱، ۳۳
	معنی و تشریح	ششم	۴۴۹، ۴۵۲	العصر	۳	۱
	حقیقی ایمان کیا ہے۔	〃	۴۵۱، ۴۵۲	〃	۳	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کسی کی تعریف میں "مسلم اور مومن" کے الفاظ ایک ساتھ استعمال کرنے کا مطلب۔	ششم	۱۹،۲۸،۲۶	التحریم	۵	۱۱
	صفات المومنین	〃	۲۹،۲۶	〃	۵	۱۰،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۹۲،۹۰	المعارج	۲۵،۲۳	۱۴،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۱۹۱،۱۹۰ ۱۹۶	الدھر	۷،۵	۶،۹
	〃 〃 〃	〃	۱۹۸،۱۹۶	〃	۱۲،۷	۱۱،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷	النزعت	۴۱،۴۰	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱،۳۱۵	الاعلیٰ	۱۹،۱۴	۱۳،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶،۴۱۵	البینہ	۸،۷	۱۰،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴،۴۴۹	العصر	۳	۱
	ایمان اور عمل صالح کا لزوم	〃	۲۶،۲۵	التحریم	۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱	الانشقاق	۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	البروج	۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰	الاعلیٰ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۸۹،۳۸۷	التین	۶	۵
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶،۴۱۵	البینہ	۸،۷	۱۰،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴،۴۴۹	العصر	۳	۱
	(مزید دیکھو عمل صالح)	〃	۴۵۳	〃	۳	۱
	مومن اور صالح لوگ بہترین خلائق ہیں	〃	۴۱۶،۴۱۵	البینہ	۷	۱۰
	ایمان کے تقاضے۔	〃	۵۳،۵۲	الملک	۲۶	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۹۰	المعارج	۲۵،۲۳	۱۴،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۷۶،۱۷۵	القیٰمہ	۳۳	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶،۳۴۱	البلد	۲۰،۱۱	۱۱،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱،۳۶۰	اللیل	۷،۵	۲،۳
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵،۳۶۴	〃	۲۱،۱۷	۹،۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن میں "یا ایھا الذین آمنو" کہہ کر ہمیشہ صادق الایمان مومن ہی مراد نہیں لیے گئے ہیں۔	ششم	۳۰،۳۲	التحریم	۷،۸	۱۸،۱۹
	کن کن چیزوں پر ایمان لانا مطلوب ہے۔	〃	۴۵۲	العصر	۳	۱
	ایمان باللہ	〃	۵۳،۵۴	الملک	۲۹	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۱۷	الجن	۱۳	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	البروج	۸،۹	۵
	اللہ پر ایمان لانے والوں کا انجام	〃	۷۷	الحاقہ	۳۳،۳۴	۲۰
	قرآن پر ایمان	〃	۱۱۳	الجن	۲	۲،۳
	ہر آزمائش کے موقع پر جب مومن ثابت قدم	〃	۱۵۰،۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۱
	رہتا ہے تو اُس کا ایمان بڑھ جاتا ہے۔	〃	۱۵۱،۱۵۲	〃	۳۱	۲۱
	اہل ایمان کی پوری زندگی ہی صبر کی زندگی ہے	〃	۱۹۸	الدھر	۱۳	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۴۲،۳۴۴	البلد	۱۷	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	العصر	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹،۴۵۴	〃	۳	۱
	صالح مومنین سے اللہ راضی ہوا اور وہ اللہ سے راضی ہوئے۔	〃	۴۱۵،۴۱۶	البینہ	۸	۱۱
	مومن ہر خطرہ اور شر سے اللہ کی پناہ مانگتا ہے اور اپنے ہی پر بھروسہ نہیں کرتا۔	〃	۵۶۳،۵۶۶	العلق	۱	۱،۲
	ہر مومن کو اعلانیہ کفر سے برات کا اعلان کرنا چاہیے۔	〃	۵۰۱	الکفرون	موضوع اور مضمون	—
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	〃	۱،۶	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۰۵	〃	۱،۶	۳
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸	〃	۱،۶	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹	〃	۱،۶	۵
	ایمان اُن صفات میں اولین صفت ہے جو					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خسران سے بچاؤ کی موجب ہیں۔	ششم	۴۵۱،۴۵۲	العصر	۳	۱
	مومن فرد کی حیثیت سے اللہ کی شانِ رحیمی کا مظہر ہے اور گروہ اہلِ ایمان دنیا میں رحمۃ للعالمین کا نمائندہ ہے۔	〃	۳۴۳،۳۴۴	البلد	۱۷	۱۴
	جو اللہ پر ایمان لائے اُس کے لیے اعمال کی جزا میں کسی حق تلفی یا ظلم کا خطرہ نہیں۔	〃	۱۱۷،۱۱۸	الجن	۱۳	۱۳
	اہل ایمان بھلائی کا جو کام دنیا میں انجام دیں گے وہ ضائع نہیں جائے گا۔	〃	۱۲۵	المزمل	موضوع اور مضامین	-
			۱۳۴،۱۳۵	〃	۲۰	۲۴،۲۶
	قیامت کا دن اہل ایمان کے لیے ہلکا ہوگا	〃	۱۴۶	المدثر	۱۰	۹
	اور انہیں تازگی و سرور بخشے گا۔	〃	۱۹۷،۱۹۸	الدھر	۱۰،۱۱	۱۴،۱۵
	مومنین کو قیامت کے شر سے بچا لیا جائیگا	〃	۱۹۶،۱۹۸	〃	۱۰،۱۱	۱۴،۱۵
	مومنین کو موت کے وقت بھی برزخ میں بھی، اور میدانِ حشر میں بھی یقین دلایا جائیگا					
	کہ وہ اللہ کی رحمت کی طرف جا رہے ہیں۔	〃	۳۳۳،۳۳۴	الفجر	۲۷، ۳۰	۱۸، ۱۹
	کمزور ایمان والوں کو سچے اہل ایمان سے کس طرح ممیز کیا جاتا ہے۔	〃	۱۴۱، ۱۵۱، ۱۵۲	المدثر	۳۰، ۳۱	۱۷، ۲۳
	اللہ کو کسی کے ایمان کی ضرورت نہیں کہ وہ اُس کی شرطیں پوری کرتا پھرے۔	〃	۱۴۱	〃	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۶،۱۵۷	〃	۵۴،۵۶	۴۱،۴۳
	تارک نماز کو اُس کا ایمان جہنم سے نہیں بچا سکتا۔	〃	۱۵۴	〃	۴۳	۳۳
	جو اہل ایمان محض برے اعمال کی بنا پر جہنم میں ڈالے جائیں گے انہیں آخر کار معاف کر دیا جائے گا۔	〃	۳۱۳،۳۱۵	الاعلیٰ	۱۳	۱۲
	اہل ایمان سے کافروں کی دشمنی کی اصل وجہ	〃	۲۹۵،۲۹۶	البروج	۷، ۸	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہل ایمان سے کافروں کی دشمنی کی اصل وجہ۔	ششم	۲۹۹،۲۹۵	البروج	۷، ۸	۴
	اہل ایمان پر ظلم کرنے والوں کے لیے سخت عذاب ہے۔	〃	۲۹۹	〃	۱۰	۶
	اہل ایمان کے معاملے میں حضرت مریمؑ اور فرعون کی بیوی کی مثال۔	〃	۳۴، ۳۵	التحریم	۱۱، ۱۲	۲۵، ۲۹
۹۶	**ایوبؑ:**					
	ان کا قصہ	چہارم	۳۳۹،۳۴۲	صٓ	۴۱، ۴۴	۴۱، ۴۷
	ایوب	سوم	۱۷۸، ۱۸۰	الانبیاء	۸۲، ۸۴	۷۶، ۷۹
	ایوبؑ کی دعا شفایابی، اور اللہ تعالیٰ کی طرف سے اہل وعیال کا عطا فرمانا۔	سوم	۱۷۸، ۱۸۰	الانبیاء	۸۳، ۸۴	۷۶، ۷۹
	ایوب کو قسم پوری کرنے کے لیے اللہ تعالیٰ کی طرف ہدایت۔	چہارم	۳۳۹،۳۴۳	صٓ	۴۰، ۴۳	۴۱، ۴۷
۹۷	**باطل:**					
	کائنات باطل کے فروغ کے لیے نہیں بنائی گئی۔	اوّل	۵۵۱،۵۵۲	الانعام	۷۳	۴۶
	باطل کی پیروی کفر ہے۔	پنجم	۱۰، ۱۱	محمدؐ	۳	۷
	باطل کی پیروی کرنے والوں کو اللہ اُن کی حیثیت بتا دے گا۔	〃	۱۱	〃	۳	۷
	باطل گروہ کی سعی وعمل آخر کار رائیگاں جائیگی	〃	۷	〃	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۹	〃	۱	۱، ۳
	باطل کو اللہ چاہے تو خود مٹا دے لیکن وہ یہ خدمت اہلِ ایمان لوگوں سے لینا چاہتا ہے۔	〃	۱۸، ۱۹	〃	۴	۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۹۸	**بائیبل :**					
	حضرت یعقوبؑ کی وصیت کا اس میں کوئی ذکر نہیں۔	اوّل	۱۱۴	البقرہ	۱۳۳	۱۳۳
	سموئیل نبی اور طالوت کی بادشاہت کے بارے میں اس کا بیان۔	//	۱۸۵،۱۸۷	//	۲۴۶	۲۶۸
	تابوت سکینہ کے بارے میں اس کا بیان	//	۱۸۹	//	۲۴۸	۲۷۰
	ابراہیمؑ سے نمرود کے مباحثہ کے متعلق بائیبل خاموش ہے۔	//	۱۹۷،۲۰۰	//	۲۵۸	۲۸۹،۲۹۱
	بائیبل کی حقیقت	//	۲۳۱،۲۳۲	آلِ عمران	۳	۲
	پہاڑی کا وعظ	//	۲۵۳،۲۵۴	//	۵۰	۴۶
	اس میں دعوت عیسوی کے آثار۔	//	۲۵۴،۲۵۵	//	۵۱	۴۸
	اس میں سوختنی قربانی کا ذکر۔	//	۳۰۷،۳۰۸	//	۱۸۳	۱۲۹
	کلام حق میں انسانی آمیزش	//	۴۲۴،۴۲۵	النسآء	۱۶۳	۲۰۵
	"باپ" کے لفظ کا استعمال بطور استعارہ	//	۴۲۹	//	۱۷۱	۲۱۶
	بنی اسرائیل کے بارہ نقیبوں کا تذکرہ بائیبل میں۔	//	۴۵۱،۴۵۲	المائدہ	۱۲	۳۱،۳۴
	اس کا حضرت ابراہیمؑ کے ابتدائی تفکر پر کوئی روشنی نہ ڈالنا۔	//	۵۵۹،۵۶۰	الانعام	۸۲	۵۵
	بائیبل کے حوالے	دوم	۴۰،۴۱	الاعراف	۵۹	۴۷
	//	//	۵۱	//	۸۰	۶۳
	//	//	۵۸	//	۹۲	۷۵
	//	//	۷۸	//	۱۴۵	۱۰۱
	//	//	۸۷،۸۸	//	۱۶۰	۱۱۸
	//	//	۹۰	//	۱۶۳	۱۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بائیبل کے حوالے	دوم	۹۲،۹۳	الاعراف	۱۶۷	۱۲۸
	〃 〃 〃	〃	۹۵	〃	۱۷۱	۱۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵،۲۳۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۳۰۵	یونس	۸۳	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹،۳۱۰	〃	۹۰	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۴،۳۵۵	ہود	۷۲،۷۴	۱۸،۸۳
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	یوسف	مباحث نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳،۳۸۴	〃	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۰،۳۹۱ ۳۹۲	〃	۲۱	۱۶،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۰۰	〃	۳۶	۲۱،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۴۰۵،۴۰۶	〃	۴۳،۴۵	۳۶،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱،۴۱۲	〃	۵۴،۵۵	۴۷الف،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۵	〃	۷۸،۷۹	۶۲،۶۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸،۴۳۲	〃	۹۴،۱۰۰	۶۶،۷۰
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳،۴۷۴	ابراہیم	۷	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱	النحل	۱۲۴	۱۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۹۱،۵۹۵	بنی اسرائیل	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۹۵،۵۹۶	〃	۵	۷
	〃 〃 〃	〃	۵۹۸،۶۰۰	〃	۶	۸
	بائیبل اور قرآن کے اختلاف	〃	۵۱،۵۲	الاعراف	۸۱	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۸۱	〃	۱۵۰	۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۸۵،۸۶	〃	۱۵۷	۱۱۳،۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹	یونس	۹۰	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۳۴۰،۳۴۱	ہود	۴۰	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۸۲	یوسف	تاریخی وجغرافیائی حالات	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بائبل اور قرآن کے اختلاف۔	دوم	۳۸۵	یوسف	۶	۷
	〃 〃	〃	۳۹۷،۳۹۵	〃	۳۱،۲۹	۲۶،۲۵
	〃 〃	〃	۴۰۳،۴۰۲	〃	۴۱	۳۴
	〃 〃	〃	۴۰۸،۴۰۷	〃	۵۰	۴۲
	〃 〃	〃	۴۱۷،۴۱۵	〃	۶۷،۶۰	۵۳،۵۲
	〃 〃	〃	۴۳۱،۴۲۹	〃	۹۹	۶۹،۶۸
	〃 〃	〃	۴۳۴،۴۳۳	〃	۱۰۱	۷۱
	〃 〃	〃	۵۱۲	الحجر	۶۵	۳۸
	بائبل صحیفہ یونس کی حقیقت۔	〃	۳۱۲	یونس	۹۸	۹۹
	مجموعہ صحیف سماوی۔	〃	۵۹۵،۵۹۱	بنی اسرائیل	۴	۶
	اس کے حوالے	〃	۴۴،۴۲	الکہف	۸۳	۶۲،۶۱
	〃 〃	〃	۴۶	〃	۹۴	۶۹
	〃 〃	〃	۶۰،۵۷	مریم	۲، ۱۲	۹،۲
	〃 〃	〃	۶۲،۶۱	〃	۱۵	۱۲
	〃 〃	〃	۶۸،۶۷	〃	۳۵	۲۲
	〃 〃	〃	۷۴،۶۳	〃	۵۶	۳۳
	〃 〃	〃	۹۲،۹۲	طٰہٰ	۳۰	۱۶
	〃 〃	〃	۱۱۲،۱۱۱	〃	۸۰	۵۹
	〃 〃	〃	۱۱۴،۱۱۳	〃	۸۵	۶۳
	〃 〃	〃	۱۷۴،۱۷۳	الانبیاء	۷۹	۷۰
	〃 〃	〃	۱۲۱،۱۲۰	طٰہٰ	۹۷	۷۴
	〃 〃	〃	۱۶۹	الانبیاء	۷۱	۶۴،۶۳
	〃 〃	〃	۱۷۶،۱۷۴	〃	۸۰	۷۲
	〃 〃	〃	۱۸۶	〃	۹۷،۹۶	۹۳،۹۲
	〃 〃	〃	۱۹۱،۱۸۹	〃	۱۰۶،۱۰۵	۹۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے حوالے	سوم	۲۸۰، ۲۸۱	المومنون	۵۰	۴۳، ۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹، ۳۲۴	النور	۲	۲، ۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹، ۵۳۲	الشعراء	۱۷۲، ۱۷۷	۱۱۴، ۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲	النمل	۱۶، ۱۷	۲۱، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸، ۵۶۹	〃	۲۲، ۲۳	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱، ۵۸۲	〃	۴۴	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۶۱۴، ۶۱۶	القصص	۴، ۷	۵، ۹
	〃 〃 〃	〃	۶۱۹، ۶۲۰	〃	۱۳، ۱۴	۱۶، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۶۲۷، ۶۲۸	〃	۲۳	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۶۳۲	〃	۲۹	۴۰، ۴۱
	〃 〃 〃	〃	۶۴۰	〃	۴۴	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۶۶۱، ۶۶۲	〃	۷۶	۹۵
	〃 〃 〃	〃	۷۱۷، ۷۱۸	العنکبوت	۶۰	۹۹
	وہ خود انبیائے بنی اسرائیل کو کس طرح بُرے رنگ میں پیش کرتی ہے۔ (دیکھو بنی اسرائیل)					
	بائیبل اور قرآن کے اختلافات (دیکھو قرآن، بائیبل اور تلمود سے اس کے اختلافات)					
	اس کا یہ بیان غلط ہے کہ شیطان نے پہلے حوا کو بہکایا تھا اور حوا نے آدم کو بہکایا۔	〃	۱۳۲	طٰہٰ	۱۲۰	۹۹
	اس میں حضرت ابراہیمؑ کے جھوٹ بولنے کا ذکر	〃	۱۳۴، ۱۳۶	〃	۱۲۴	۱۰۶
	اُس کی سفر ایوبؑ کی کمزوریاں۔	〃	۱۶۷، ۱۶۸	الانبیاء	۶۳	۶۰
	اُس کے محرف ہونے کے ثبوت۔	〃	۱۷۸، ۱۸۱	〃	۸۳، ۸۴	۷۶، ۷۹
	حضرت ابراہیمؑ کی قربانی کے معاملے میں اُس کی تضاد بیانی۔	〃	۱۷۸، ۱۸۱	〃	۸۳، ۸۴	۷۶، ۷۹ ۶
	اُس کا حضرت موسیٰؑ کی زندگی کے اہم ترین واقعہ	چہارم	۲۹۷، ۲۹۸	الصّٰفّٰت	۱۱۳	۶۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سے خالی ہونا۔	چہارم	۴۰۴	المؤمن	۲۶	۴۱
	قصہ حضرت موسیٰؑ میں بائبل اور قرآن کے بیان کا فرق۔	〃	۵۴۱،۵۴۲	الزخرف	۴۸	۴۳
	بنی اسرائیل کے شرک اور انبیاءؑ پر اُس کے ظلم کی شہادتیں۔	〃	۳۰۲،۳۰۵	الصّٰفّٰت	۱۲۳	۷۰
	اُس میں نبوت محمدؐ کی شہادت	〃	۳۰۵،۳۰۶	〃	۱۲۹	۷۳
	اس میں حضرت داؤدؑ پر زنا کا جھوٹا الزام	〃	۳۲۷،۳۲۹	صٓ	۲۶	۲۸
	بنی اسرائیل کی شرک اور اخلاقی زوال پر اُس کی شہادت۔	〃	۲۴۳،۲۴۴	〃	۴۸	۵۰،۵۱
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "انجیل" "اہل کتاب" بنی اسرائیل، تورات، موسیٰؑ و عیسیٰؑ"					
	اُس کے حوالے	پنجم	۱۲۵	قٓ	۳۸،۳۹	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۹	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸،۲۳۹	القمر	۳۴،۳۷	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸،۴۷۶	الصّٰفّٰت	۶	۷، ۸
	بائبل کے اس بیان کی تردید کہ کائنات کی تخلیق کرتے ہوئے اللہ تعالیٰ تھک گیا تھا اور اُسے آرام لینے کی ضرورت پیش آئی۔	〃	۱۲۵	قٓ	۳۸،۳۹	۵۰
	بائبل کے تراجم کس طرح وقتاً فوقتاً بدلے جاتے رہے ہیں۔	〃	۱۲۵	〃	۳۹	۵۰
	(نیز دیکھو "انجیل اور تورات")					
۹۹	**بت پرستی:**					
	اس کی سخت ممانعت۔					
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "شرک")	سوم	۲۲۲	الحج	۳۰	۵۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عربوں کی بُت پرستی۔	پنجم	۲۰۶،۲۰۷	النجم	۱۹،۲۰	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰،۲۲۱	〃	۴۹	۴۴
	لات کا استھان طائف میں تھا۔	〃	۲۰۶	〃	۱۹،۲۰	۱۵
	بنو ثقیف نے لات کو معبود بنا رکھا تھا۔	〃	۲۰۶،۲۰۷	〃	۱۹،۲۰	۱۵
	لفظ لات کی تشریح۔	〃	۲۰۷	〃	۱۹،۲۰	۱۵
	عزیٰ قریش کی خاص دیوی۔	〃	۲۰۷	〃	۱۹،۲۰	۱۵
	عزّیٰ کے معنی۔	〃	۲۰۷	〃	۱۹،۲۰	۱۵
	مناۃ کا محلِ وقوع۔	〃	۲۰۷	〃	۱۹،۲۰	۱۵
	مناۃ کا حج کیا جاتا ہے۔	〃	۲۰۷	〃	۱۹،۲۰	۱۵
	شعریٰ کی تشریح	〃	۲۲۰،۲۲۱	〃	۴۹	۴۴
	بُت پرستوں کے پاس اپنے فعل کے لیے کوئی سند نہیں بس باپ دادا کا عمل اور اپنے وہم و گمان اور خواہشاتِ نفس کی پیروی ہے۔	〃	۲۰۸	〃	۲۳	۱۶،۱۸
	حضرت نوحؑ کی تبلیغ توحید کے جواب میں رئیسان قوم کا اپنی قوم کو اور زیادہ سختی سے بُت پرستی پر جم جانے کی تلقین۔	ششم	۱۰۳،۱۰۴	نوح	۲۳	۱۷
	قوم نوحؑ کے بت جن کی پرستش بعد میں مشرکین عرب بھی کرنے لگے۔	〃	۱۰۳	〃	۲۱،۲۲	۱۶
۱۰۰	**بخل:**					
	بخل کرنے والے اپنے آپ ہی سے بخل کرتے ہیں۔	〃	۳۱،۳۲	〃	۳۸	-
	بخل کی مذمت	〃	۳۲۰	الحدید	۲۴	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶،۳۹۷	الحشر	۹	۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بخیلوں کو اللہ تعالیٰ پسند نہیں کرتا۔	پنجم	۳۶۰	الحدید	۲۳، ۲۴	۴۳
	مسلمان بدخلق اور بخیل نہیں ہوتا۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "اخلاقی تعلیمات")	〃	۳۹۶، ۳۹۷	الحشر	۹	۱۹
	اس کا وسیع مفہوم	ششم	۳۶۲	الیل	۸	۴
	اس کی مذمت	〃	۳۶۲	〃	۹	۴
	انسان کو بہرحال ایک دن مرنا ہے جس مال کو سمیٹ سمیٹ کر رکھتا ہے وہ اس کے کسی کام نہ آئے گا۔	〃	۲۶۲، ۲۶۳	〃	۱۱	۶
۱۰۱	**بدر (غزوہ):**					
	ستر قیدیوں کا عفو عام سے استثناء	اوّل	۱۵۱، ۱۵۲	البقرہ	۱۹۳	۲۰۵
	تحریک اسلامی کی تاریخ میں جنگ بدر کا مقام۔	〃	۲۲۹	آل عمران	شان نزول	-
	واقع بدر میں دعوت کا سبق۔	〃	۲۳۶، ۲۳۷	〃	۱۳	۹، ۱۰
	واقع بدر ثانیہ	〃	۳۰۴	〃	۱۷۵	۱۲۴
	جنگِ بدر میں قرآن کی پیشین گوئی پوری ہوئی۔	پنجم	۲۴۱، ۲۴۲	القمر	۴۵	۲۴
	جنگِ بدر میں مسلمانوں کی کامیابی یہود مدینے کے لیے سوہان روح بن گئی۔	〃	۳۷۷	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	اہلِ بدر کی مغفرت اللہ تعالیٰ نے کر دی ہے	〃	۴۲۲، ۴۲۳	الممتحنہ	۱	۱
	اہلِ بدر کی مغفرت کا صحیح مفہوم۔	〃	۴۲۵، ۴۲۷	〃	۳	۵
	بدر کے قیدیوں سے فدیہ لینے پر اللہ کے عتاب کی اصل وجہ۔	〃	۱۱، ۱۸	محمدؐ	۴	۸
	بدر کے قیدیوں سے کیا سلوک کیا گیا۔	〃	۱۱، ۱۸	〃	۴	۸
۱۰۲	**بدی:** (دیکھو "ضلالت")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۰۳	**برزخ :**					
	موت اور قیامت کے درمیان برزخی زندگی کی کیفیت۔	دوم	۵۳۶،۵۳۸	النحل	۲۹	۲۶
	عذابِ قبر (یعنی عذاب برزخ کا ثبوت)	〃	۱۵۰	الانفال	۵۰، ۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۲۷	النحل	۲۸، ۲۹	۲۵،۲۶
	ثواب برزخ کا ثبوت۔	〃	۵۳۸	〃	۳۱،۳۲	۲۸
	وہ عالم جس میں انسان موت سے قیامت تک رہے گا۔	〃	۲۹۹،۳۰۰	المؤمنون	۹۹، ۱۰۰	۸۹،۹۴
	حیات برزخ کا ثبوت۔	چہارم	۲۵۴،۴۵۶	یٰسٓ	۲۶، ۲۷	۲۲،۲۳
	حیات برزخ میں بھی اللہ مومنین سے اچھا معاملہ کرتا ہے۔	〃	۳۷۲	الزمر	۳۴	۵۳
	عذابِ قبر (یعنی عذابِ برزخ) کا ثبوت۔	〃	۴۱۲	المؤمن	۴۶	۶۲
	عذابِ برزخ کی کیفیت۔	〃	۴۱۲،۴۱۳	〃	۴۶	۶۳
	عذابِ قبر یعنی برزخ کا عذاب۔	پنجم	۲۸	محمد	۲۷	۳۷
۱۰۴	**برکت :**					
	معنی و تشریح	دوم	۳۷	الاعراف	۵۴	۴۳
	معنی کی تشریح اور اللہ کے بابرکت ہونے کا مفہوم۔	سوم	۲۷۰	المؤمنون	۱۴	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۱	الفرقان	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۳۹،۴۴۰	〃	۱۰	۱۹
	معنی و تشریح	چہارم	۳۳۲	صٓ	۲۹	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۱۰	۱۱
	قرآن میں برکت والی سرزمین سے مراد شام و فلسطین ہے	〃	۱۹۲،۱۹۳	سبا	۱۸	۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معنی و مفہوم	ششم	۴۱	الملک	۱	۱
۱۰۵	**بسم اللہ الرحمٰن الرحیم :**					
	ایک آیت کی حیثیت سے۔	سوم	۵۷۲	النمل	۳۰	۳۷
۱۰۶	**بشارت :**					
	معنی اور تشریح	دوم	۳۰۷،۳۰۸	یونس	۸۷	۸۵
	کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	سوم	۲۲۵،۲۲۶	الحج	۳۴	۶۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰،۲۳۱	〃	۳۸	۷۵
	جنت کی بشارت کن لوگوں کے لیے ہے۔	پنجم	۳۱۰،۳۱۱	الحدید	۱۲	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۷	المجادلہ	۲۲	۳۷
	ایمان لانے والوں کے لیے بشارت	〃	۴۷۸،۴۷۹	الصف	۱۱،۱۳	۱۵،۱۸
۱۰۷	**بشر :**					
	معنی و تشریح	چہارم	۲۴۷،۳۴۸	ص	۷۱،۷۲	۶۰-۶۱
	بشر کا یہ مقام نہیں کہ اللہ اس سے روبرو بات کرے اس لیے انبیاء کو پیغام پہنچانے کے لیے دوسرے طریقے اختیار کرتا ہے۔	〃	۵۱۶	الشوریٰ	۵۱	۷۸،۸۲
	بشریت انبیاء (دیکھو "نبوت")					
	کفارِ مکہ کو نبی کی نبوت تسلیم کرنے سے اس لیے انکار تھا کہ آپ بشر تھے۔	پنجم	۱۰۸،۱۰۹	قٓ	۲	۳
	ہر زمانے میں کفار نے اپنے عہد کے نبی سے اسی لیے انکار کیا کہ وہ بشر کو نبی ماننے کے لیے تیار نہ تھے۔	〃	۱۰۸،۱۰۹	〃	۲	۳
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "نبوت")	〃	۲۳۶	القمر	۲۴	۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۰۸	**بعل:**					
	شرق اوسط کے مشرقین کا سب سے بڑا دیوتا۔	چہارم	۳۰۴،۳۰۵	الصّٰفّٰت	۱۲۵،۱۲۶	۷۱
۱۰۹	**بغی:**					
	معنی اور تشریح۔ دوسرے کے حقوق پر دست درازی کرنا۔	دوم	۵۶۶	النحل	۹۰	۸۹
۱۱۰	**بنی اسرائیل:**					
	اُن کی وجہ تسمیہ۔	اوّل	۷۰،۷۱	البقرہ	۴۰	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۱۰۸	〃	۱۲۲	۱۲۳
	اُن پر قرآن مجید کی تنقید۔	〃	۷۰	〃	۴۰	۵۶
	اُن کو قرآن کی دعوت	〃	۷۰	〃	۴۰	۵۶
	دنیا کی قوموں پر اُن کی فضیلت کے معنی	〃	۷۴	〃	۴۷	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۱۰۸	〃	۱۲۲	۱۲۳
	اُن کے بگاڑ کے اسباب	〃	۷۴	〃	۴۸	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۱۸۵،۱۸۷	〃	۲۴۶	۲۶۷،۲۶۸
	فرعون کے مظالم۔	〃	۷۵	〃	۴۹	۶۴،۶۶
	سمندر پھاڑ کر اُن کے لیے راستہ بنایا جاتا ہے	〃	۷۵	〃	۵۰	-
	بچھڑے کو معبود بناتے ہیں۔	〃	۷۵	〃	۵۱	۶۷،۶۸
	مصر سے نکل کر جزیرہ نما سینا میں جاتے ہیں۔	〃	۷۵	〃	۵۱	۶۷
	اُن پر گاؤ پرستی کہاں سے آئی۔	〃	۷۵،۷۶	〃	۵۱	۶۸
	گاؤ پرستی کی سزا جو بنی اسرائیل کو دی گئی۔	〃	۷۶	〃	۵۴	۷۰
	اُن کے مذہبی و اخلاقی جرائم	〃	۷۷	〃	۵۵،۵۶	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۹۲	〃	۸۷،۸۸	۹۳،۹۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کے مذہبی و اخلاقی جرائم	اوّل	۳۰۸	آلِ عمران	۱۸۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۷	النساء	۱۵۶	۱۹۰،۱۸۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴،۴۵۵	المائدہ	۱۳	-
	اُن پر ابر کا سایہ کیا جاتا ہے۔	〃	۷۷،۷۸	البقرہ	۵۷	۷۲
	اُن پر من وسلویٰ کا نزول	〃	۷۷،۷۸	〃	۵۷	۷۳
	وہ بستی جہاں انہیں سجدہ ریز ہوتے ہوئے داخل ہونے کا حکم دیا گیا تھا۔	〃	۷۸	〃	۵۸	۷۴،۷۵
	بدکاریوں کی سزا پاتے ہیں۔	〃	۷۹	〃	۵۹	-
	اُن کے لیے چٹان سے چشمے نکالے جاتے ہیں	〃	۷۹	〃	۶۰	۷۶
	بے صبر ہو کر شہری غذائیں مانگتے ہیں۔	〃	۷۹	〃	۶۱	-
	اُن کا کفر، اور پیغمبروں کو قتل کرنا اور نافرمانیاں کرنا۔	〃	۸۰،۸۱	〃	۶۱	۷۸،۷۹
	〃 〃 〃	〃	۳۰۸	آلِ عمران	۱۸۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	المائدہ	۷۰،۷۱	-
	اپنے انبیاءؑ کے ساتھ اُن کے مجرمانہ طرزِ عمل کی تاریخی شہادتیں۔	〃	۸۰،۸۱	البقرہ	۶۱	۷۹
	اُن کی عہد شکنیاں	〃	۸۲،۸۴	〃	۶۵	۸۲،۸۳
	〃 〃 〃	〃	۹۵	〃	۹۲،۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹،۳۱۰	آلِ عمران	۱۸۷	۱۳۲
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶	النساء	۱۵۴،۱۵۵	۱۸۴،۱۸۸
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	المائدہ	۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	〃	۷۰،۷۱	-
	سبت کے قانون کی خلاف ورزی۔	〃	۸۲،۸۴	البقرہ	۶۵	۸۲
	اُن کو گائے ذبح کرنے کا حکم دیا جاتا ہے۔	〃	۸۴	〃	۶۵	-
	اُن کو گائے ذبح کرنے کا حکم کیوں دیا گیا۔	〃	۸۵	〃	۶۵	۸۴،۸۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کی سنگدلی و قساوت۔	اوّل	۸۶	البقرہ	۶۷، ۷۳	۸۴، ۸۵
	وہ عہد جو ان سے لیے گئے۔	〃	۹۰	〃	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۹۵	〃	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹، ۳۱۰	آلِ عمران	۱۸۷	۱۳۲
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰	〃	۱۸۷	۱۳۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱، ۴۵۲	المائدہ	۱۲	۳۱، ۳۴
	اُن کا نسلی تعصب۔	〃	۹۴	البقرہ	۹۱	-
	بابل کی اسیری کے زمانے میں اُن کی حالت۔	〃	۹۸، ۹۹	〃	۱۰۲	۱۰۵
	اُن کو آخرت کے سخت محاسبہ کی یقین دہانی۔	〃	۱۰۸	〃	۱۲۲، ۱۲۳	۱۲۳
	اُن کے نعمت سے نوازے جانے کا مطلب	〃	۱۰۹	〃	۱۲۲، ۱۲۳	۱۲۳
	دنیا کی قوموں کے لیے ان کا نمونہ عبرت ہونا۔	〃	۱۶۱	〃	۲۱۱	۲۲۹
	〃 〃 〃	〃	۱۸۵، ۱۸۷	〃	۲۴۶	۲۶۸
	واقعہ خروج۔	〃	۱۸۴	〃	۲۴۲	۲۶۶
	ان کی طرف سے سموئیل نبی کے سامنے بادشاہ کے تقرر کا مطالبہ۔	〃	۱۸۵، ۱۸۷	〃	۲۴۶	۲۶۸
	تابوت سکینہ کی واپسی کی بشارت۔	〃	۱۸۸، ۱۸۹	〃	۲۴۷، ۲۴۸	۲۷۰
	واقعہ نہر میں اُن کی بے صبری کی مثال۔	〃	۱۹۰	〃	۲۴۹	۲۷۱
	تورات کی تاریخ۔	〃	۲۳۱، ۲۳۲	آلِ عمران	۳	۲
	حضرت عیسیٰؑ کا ان کے لیے رسول مقرر ہونا	〃	۲۵۲، ۲۵۳	〃	۴۹	۴۵
	عیسیٰؑ کی دعوت	〃	۲۵۴	〃	۵۱	۴۸
	دعوتِ عیسیٰؑ کے خلاف کفر کی روش	〃	۲۵۶	〃	۵۲، ۵۳	۴۹، ۵۰
	حضرت عیسیٰؑ کے خلاف اُن کی خفیہ چالیں۔	〃	۲۵۷	〃	۵۴	-
	اُن کے لیے بعض ماکولات کی خاص حرمت	〃	۲۷۳	〃	۹۳، ۹۴	۷۶، ۷۷
	اُن کے مغضوب ہونے کا فیصلہ۔	〃	۲۸۰	〃	۱۱۲	۹۰
	اُن کے صالحین کا رویہ	〃	۲۸۰، ۲۸۱	〃	۱۱۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مسلمانوں کو اُن کی برائیوں سے بچنے کی تاکید۔	اوّل	۳۶۲،۳۶۲	النساء	۵۸	۸۸
	بنی اسرائیل کی طرف سے قتل انبیاء کا اقرار	〃	۴۱۹،۴۱۸	〃	۱۵۷	۱۹۴،۱۹۱
	بارہ نقیبوں کا تقرر	〃	۴۵۲،۴۵۱	المائدہ	۱۲	۳۱
	ان سے اقامت صلوٰۃ، ایتائے زکوٰۃ، ایمان بالرسل۔ اقامت دین میں نصرت اور انفاق فی سبیل اللہ کا مطالبہ۔	〃	۴۵۲،۴۵۱	〃	۱۲	۳۴،۳۲
	اُن پر اللہ کے انعامات۔	〃	۴۵۸	〃	۲۰	۴۲
	ان کو ارض مقدس میں داخلہ کا حکم۔	〃	۴۵۹،۴۵۸	〃	۲۱	۴۴،۴۳
	ان کے نام ارض مقدس کا لکھ دیا جانا۔	〃	۴۵۹	〃	۲۱	۴۳
	ان کا دور عروج موسیٰؑ سے قبل۔	〃	۴۵۹	〃	۲۰	۴۲
	دعوت جہاد پر ان کی بزدلی۔	〃	۴۵۹	〃	۲۲	-
	ان کی بزدلی کی سزا۔	〃	۴۶۱،۴۶۰	〃	۲۶	۴۷،۴۶
	چالیس سال تک صحرا نوردی۔	〃	۴۶۱،۴۶۰	〃	۲۶	۴۷،۴۶
	یسوع بن نون کے عہد میں بنی اسرائیل کا فلسطین کو فتح کرنا۔	〃	۴۶۱،۴۶۰	〃	۲۶	۴۶
	قتل کی حرمت کا فرمان۔	〃	۴۶۴	〃	۳۲	۵۴،۵۳
	ان پر داؤدؑ اور عیسیٰؑ کی زبان سے کیوں لعنت کی گئی۔	〃	۴۹۶	〃	۷۹،۷۸	۱۰۲
	اہل ایمان کے مقابلے میں کفار سے ان کا تعلق رفاقت۔	〃	۴۹۶	〃	۸۰	-
	ان کے طرز عمل سے ان کے محروم ایمان ہونے کی شہادت	〃	۴۹۷،۴۹۶	〃	۸۱	۱۰۳
	ان کی اکثریت کا بگاڑ۔	〃	۴۹۷،۴۹۶	〃	۸۱	۱۰۳
	بنی اسرائیل	دوم	۳۵۶،۳۵۵	ہود	۷۶	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۶۴۸،۶۴۷	بنی اسرائیل	۱۰۱	۱۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کی تاریخ کا عبرت ناک پہلو۔	دوم	۶۲،۶۴	الاعراف	۱۰۳	۸۲،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۵۹۱،۵۹۲	بنی اسرائیل	۴	۵، ۶
	ان کا اصل مذہب اسلام ہی تھا۔	〃	۳۰۵،۳۰۶	یونس	۸۳	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹	〃	۸۹	۹۰
	دین میں ان کی تفرقہ انگیزیاں جہالت کی بنا پر نہ تھیں بلکہ مسلم کے باوجود تھیں۔	〃	۳۱۰،۳۱۱	〃	۹۳	۹۵
	ان کی تاریخ حضرت یوسفؑ کے دور سے حضرت موسیٰؑ کی ولادت تک۔	〃	۳۸۲	یوسف	تاریخی و جغرافیائی حالات	-
	ان کا مصر پہنچنا۔	〃	۴۲۸،۴۲۹	〃	۹۳،۹۴	-
	مصر میں داخلہ کے وقت ان کی تعداد۔	〃	۴۳۰،۴۳۱	〃	۹۹	۶۸
	حضرت یوسفؑ اور ان کے بعد آنے والے مبلغین اسلام کی کوششوں سے مصریوں میں اسلام کی کتنی اشاعت ہوئی۔	〃	۴۲۹،۴۳۱	〃	۹۹	۶۸
	حضرت موسیٰؑ کی بعثت کے وقت ان کی حالت۔	〃	۳۰۴،۳۰۶	یونس	۸۳	۷۹، ۸۰
	ان پر مصر کی غلامی کے اثرات	〃	۷۴، ۷۵	الاعراف	۱۳۸	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۸۰	〃	۱۴۸	۱۰۶، ۱۰۷
	ان پر فرعون کے مظالم۔	〃	۷۱،۷۲	〃	۱۲۷	۹۳
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴،۳۰۶	〃	۸۳	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۴۷۲	ابراہیم	۶	-
	حضرت موسیٰؑ فرعون سے ان کی رہائی کا مطالبہ کرتے ہیں۔	〃	۶۵	الاعراف	۱۰۵	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۷۳	〃	۱۳۴	-
	مظالم دو فرعونوں کے عہد میں ہوئے۔	〃	۷۱،۷۲	〃	۱۲۷	۹۳
	ان کو خلافت دینے کا وعدہ	〃	۷۲	〃	۱۲۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کو دنیا کی قوموں پر فضیلت دی گئی۔	دوم	۷۵	الاعراف	۱۴۰	-
	مصر میں حضرت موسیٰؑ نے اس کی تنظیم کس طرح کی	〃	۳۰۷	یونس	۸۷	۸۴، ۸۵
	مصر سے ان کا خروج	〃	۷۴، ۷۵	الاعراف	۱۳۸	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹	یونس	۹۰	-
	سمندر کو کس مقام پر عبور کیا گیا۔	〃	۷۴، ۷۵	الاعراف	۱۳۸	۹۸
	مصر سے نکلتے ہی ایک بناوٹی خدا کا مطالبہ کرتے ہیں۔	〃	۷۴، ۷۵	〃	۱۳۸	۹۸
	کوہ سینا کے دامن میں قیام	〃	۷۶، ۷۷	〃	۱۴۲	۹۹
	بیابان سینا میں ان پر اللہ کے احسانات۔	〃	۸۷، ۸۸	〃	۱۶۰	۱۱۸، ۱۱۹
	بچھڑے کو معبود بنا لیتے ہیں۔	〃	۸۰	〃	۱۴۸	۱۰۶، ۱۰۷
	شرک سے ان کی توبہ۔	〃	۸۰	〃	۱۴۹	-
	حضرت موسیٰؑ کا غصہ۔	〃	۸۱	〃	۱۵۰	۱۰۸
	بنی اسرائیل کے ۷۰ نمائندے گوسالہ پرستی کی معافی مانگنے کے لیے جاتے ہیں۔	〃	۸۳	〃	۱۵۵	۱۰۹، ۱۱۰
	شریعت عطا کی جاتی ہے۔	〃	۷۶، ۷۷	〃	۱۴۲	۹۹
	〃 〃 〃	〃	۷۸، ۷۹	〃	۱۴۵، ۱۴۷	۱۰۱، ۱۰۵
	ان سے میثاق لیا جاتا ہے۔	〃	۹۴، ۹۵	〃	۱۶۹، ۱۷۱	۱۳۰، ۱۳۲
	بیابان سینا میں ان کی پہلی مردم شماری۔	〃	۴۲۰، ۴۲۱	یوسف	۹۹	۶۹
	ان کی اجتماعی تنظیم کس شکل میں کی گئی۔	〃	۸۷، ۸۸	الاعراف	۱۶۰	۱۱۸
	ان کی ہدایت کے لیے توراۃ کا نزول۔	〃	۵۹۰، ۵۹۱	بنی اسرائیل	۲	۲، ۳
	ان کی تاریخ حضرت موسیٰؑ کی وفات کے بعد سے بخت نصر کے حملے تک	〃	۵۹۵، ۵۹۸	〃	۵	۷
	ان کو حضرت موسیٰؑ کی آخری نصیحتیں۔	〃	۴۷۲، ۴۷۴	ابراہیم	۷	۱۱، ۱۲
	ان کی تاریخ بابل کی اسیری سے چھوٹنے کے بعد حضرت مسیحؑ کے دور تک۔	〃	۵۹۸، ۶۰۰	بنی اسرائیل	۶	۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کی تاریخ مسیحؑ کے دور میں	دوم	۶۰۰،۶۰۲	بنی اسرائیل	۷	۹
	ان کا اخلاقی و مذہبی انحطاط	〃	۸۱،۸۲	الاعراف	۱۵۰	۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۸۵،۸۶	〃	۱۵۷	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۹۳،۹۴	〃	۱۶۹	۱۲۹
	ان کی نافرمانیاں	〃	۸۸،۹۵	〃	۱۶۱،۱۷۱	۱۲۰،۱۳۲
	ان پر آسمان سے عذاب کا نزول۔	〃	۸۹	〃	۱۶۲	۱۲۱
	ان کو سبت شکنی کی سزا۔	〃	۹۱،۹۲	〃	۱۶۵	۱۲۵
	انبیاءؑ بنی اسرائیل ان کو بدکار عورت سے تشبیہ دیتے ہیں۔	〃	۸۰	〃	۱۸۴	۱۰۶،۱۰۷
	ان کو انبیاءؑ بنی اسرائیل کی پے در پے تنبیہات	〃	۹۳	〃	۱۶۸	-
	تاریخ میں ان کے دو بڑے فساد جن پر انبیاء بنی اسرائیل نے ان کو پے در پے متنبہ کیا۔	〃	۵۹۱،۵۹۵	بنی اسرائیل	۴	۵، ۶
	پہلے فساد کی سزا۔	〃	۵۹۵،۵۹۸	〃	۵	۷
	دوسرے فساد کی سزا۔	〃	۶۰۰،۶۰۲	〃	۷	۹
	ان پر قیامت تک ایسے ظالم مسلط کیے جاتے رہیں گے جو انہیں سخت عذاب دیں گے۔	〃	۹۲،۹۳	الاعراف	۱۶۷	۱۲۷،۱۲۸
	وہ اسباب جن کی بنا پر وہ اقامت اقوام کے منصب سے ہٹائے گئے۔	〃	۵۹۵،۵۹۸	بنی اسرائیل	۵	۷
	سارے بنی اسرائیل بگڑے ہوئے ہی نہ تھے۔	〃	۸۶	الاعراف	۱۵۹	۱۱۶،۱۱۷
	ان کو نبیؐ پر ایمان لانے کی دعوت دی جاتی ہے۔	〃	۸۴،۸۶	〃	۱۵۷	۱۱۲،۱۱۵
	〃 〃	〃	۵۸۲،۵۸۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	ان کی شریعت میں بعض ان چیزوں کے حرام ہونے کی وجہ جو شریعت محمدیہ میں حلال ہیں۔	〃	۵۷۹،۵۸۱	النحل	۱۱۸	۱۱۷،۱۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	حضرت یوسفؑ کے بعد مصر میں نبی آئے ان پر کیا گزری۔	سوم	۶۱۳،۶۱۵	القصص	۴،۶	۳،۸
	حضرت موسیٰؑ ان کی رہائی کے لیے فرعون کے پاس بھیجے جاتے ہیں۔	〃	۹۵	طٰہٰ	۴۵	۱۱۸ الف
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳	الشعراء	۱۵،۱۷	۱۲،۱۳
	فرعون کے عہد میں اُن کی غلامانہ حیثیت۔	〃	۲۸۰	المومنون	۴۸	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۴	الشعراء	۲۲	۱۸
	اُن پر فرعون کے مظالم	〃	۹۵	طٰہٰ	۴۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۳،۶۱۵	القصص	۴	۳،۵
	ان کی یہ غلط فہمی کہ وہ اللہ کے خاص بچے ہیں	〃	۹۵	طٰہٰ	۴۸	۱۹
	مصر سے ان کے خروج کی کیفیت۔	〃	۱۰۸،۱۰۹	〃	۷۷	۵۲،۵۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹۴،۴۹۵	الشعراء	۵۲	۴۱،۴۲
	کیا وہ فرعون کے بعد مصر کے مالک ہوئے	〃	۳۴	الکہف	۶۰	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۹۶،۴۹۷	الشعراء	۵۸،۵۹	۴۴،۴۵
	ان کا نظام کہانت۔	〃	۵۷	مریم	۲،۳	۲
	ان کا گوسالہ پرستی میں مبتلا ہونا۔	〃	۱۱۳،۱۱۴	طٰہٰ	۸۵	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۱۱۷	〃	۹۱	۶۹
	ان کا اخلاقی و مذہبی انحطاط	〃	۳۱۹،۳۴۳	النور	۲	۲
	اپنے انبیاء پر اُن کے گھڑے الزامات جنہیں قرآن نے صاف کیا ہے۔	〃	۱۱۵،۱۱۸	طٰہٰ	۸۷،۹۱	۶۷،۶۹
		〃	۵۶۳،۵۶۴	النمل	۱۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱،۵۸۲	〃	۴۴	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱،۶۲۲	القصص	۱۵	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۶۳۰،۶۳۱	〃	۲۷	۳۸
	قرآن ان بہت سی باتوں کی حقیقت بتاتا ہے جن کے درمیان ان میں اختلاف ہے۔	〃	۶۰۲	النمل	۷۶	۹۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضرت داؤدؑ کے زمانے میں ان کا عروج	سوم	۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶	الانبیاء	۸۰	۷۲، ۷۳
	بابل کی اسیری سے ان کی رہائی۔	〃	۴۲، ۴۴	الکہف	۸۳	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۴۶، ۴۷	〃	۹۳، ۹۸	۶۷، ۷۲
	حضرت یحییٰؑ اور حضرت عیسیٰؑ کے زمانے میں					
	اُن کی اخلاقی و دینی حالت۔	〃	۵۸	مریم	۵	۳
	〃 〃 〃	〃	۶۱، ۶۲	〃	۱۵	۱۲
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھو "موسیٰؑ" داؤدؑ					
	سلیمانؑ، یحییٰؑ)					
	اُن کی مختصر تاریخ۔	چہارم	۴۹، ۵۰	السجدہ	۲۳، ۲۴	۳۵، ۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۲، ۲۰۵	الصّٰفّٰت	۱۱۴، ۱۲۸	۶۹، ۷۲
	وہ حضرت اسحاقؑ کی اولاد ہیں۔	〃	۳۰۱	〃	۱۱۳	۶۸
	اُن کو کتاب اللہ کا وارث بنایا گیا۔	〃	۴۱۵	المؤمن	۵۳، ۵۴	۷۰
	ان کو "کتاب، حکم و نبوت" دی گئی۔	〃	۵۸۶	الجاثیہ	۱۶	۲۰، ۲۱
	دین کے معاملے میں اُن کو واضح ہدایات دی					
	گئی تھیں۔	〃	۵۸۶	〃	۱۷	-
	جب تک انہوں نے اللہ کی آیات پر ایمان					
	رکھا انہیں دنیا کی امامت حاصل رہی۔	〃	۴۹، ۵۰	السجدہ	۲۴	۳۷
	امامت کا منصب اُن سے سلب کر کے					
	اب اُمتِ محمدیہ کو دیا گیا ہے۔	〃	۵۸۶، ۵۸۷	الجاثیہ	۱۸	۲۳
	اُن کا فرعون کی غلامی سے نجات پانا۔	〃	۳۰۲	الصّٰفّٰت	۱۱۴، ۱۱۵	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸	الدخان	۳۰، ۳۱	۲۶، ۲۷
	کیا وہ فرعون کے بعد مصر کی سرزمین کے					
	وارث ہوئے تھے۔	〃	۵۶۷	〃	۲۸	۲۴
	اللہ نے کس بنا پر اُن کو توحید کی علمبرداری					
	کے لیے منتخب کیا تھا۔	〃	۵۶۸	〃	۳۲	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کو اللہ نے اپنی کن نعمتوں سے نوازا تھا اور وہ کیوں ان سے محروم ہوئے۔	چہارم	۵۸۶	الدخان	۱۷	۲۲
	حضرت موسیٰؑ کے ساتھ اُن کا سلوک۔	〃	۱۳۴،۱۳۵	الاحزاب	۶۹	۱۱۸،۱۱۹
	انہوں نے حضرت عیسیٰؑ کا انکار کیوں کیا۔	〃	۱۶۵	ضمیمہ الاحزاب	-	-
	حضرت سلیمانؑ سے اُن کی عداوت۔	〃	۱۸۰،۱۸۱	سبا	۱۳	۲۰
	اپنے انبیاءؑ کے ساتھ اُن کا سلوک۔	〃	۱۳۴،۱۳۵	الاحزاب	۶۹	۱۱۸،۱۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳،۳۰۴	الصّٰفّٰت	۱۲۳،۱۲۴	۷۰
	اُن کا داؤدؑ پر زنا کی جھوٹی تہمت لگانا۔	〃	۳۲۷،۳۲۹	صٓ	۲۶	۲۸
	حضرت سلیمانؑ پر اُن کی تہمتیں۔	〃	۳۲۵،۳۲۶ ۳۳۸	〃	۳۵	۲۶
	حضرت ایسع کے دور میں اُن کا اخلاقی زوال	〃	۳۴۴	〃	۴۸	۵۰
	حضرت موسیٰؑ کے بعد اُن کا بگاڑ۔	〃	۳۰۲،۳۰۵	〃	۱۲۴،۱۲۵	۷۰،۷۱
	اُن کے گمراہ ہونے کی وجہ۔	〃	۵۸۶،۵۸۷	الجاثیہ	۱۷،۱۸	۲۲،۲۳
	اُن کے گمراہ کن اختلافات کا قیامت کو فیصلہ کیا جائے گا۔	〃	۵۰	السجدہ	۲۵	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶	الجاثیہ	۱۷	۲۲
	اُن کو ایسی نشانیاں دکھائی گئیں جو اُن کے لیے صریح آزمائش تھیں۔	〃	۵۶۸،۵۶۹	الدخان	۳۳	۲۹
	بنی اسرائیل میں سے ایک گواہ کے متعلق تفسیری بحث۔	〃	۶۰۶،۶۰۸	الاحقاف	۱۰	۱۳،۱۴
	اُن کو کتاب اللہ کی راہنمائی نے کس حالت سے نکال کر کس درجہ تک پہنچایا۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "یہود")	〃	۴۹،۵۰	السجدہ	۲۳،۲۴	۲۶،۲۷
	فرعون کے مقابلے میں اُن کی سرفرازی	پنجم	۱۶۳،۱۶۴ ۱۶۵	الطور	۸	۶
	انہوں نے حضرت موسیٰؑ کو بنی مانتے ہوئے اذیتیں دیں۔	〃	۴۵۷،۴۵۸	الصف	۵	۴،۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انہوں نے حضرت عیسیٰؑ کو جان بوجھ کر جھٹلایا	پنجم	۴۵۸	الصف	۶	۶
	اور ہمیشہ کے لیے اُن پر پھٹکار پڑ گئی۔	″	۴۷۶	″	۶، ۷	۹، ۱۱
	اُن میں سے کچھ لوگ حضرت عیسیٰؑ پر ایمان					
	لائے اور باقی کفر میں پڑ گئے۔	″	۴۷۹، ۴۸۰	″	۱۴	۱۹، ۲۱
	انہوں نے ٹیڑھ اختیار کی اور اللہ نے اُن					
	کے دلوں کو ٹیڑھا کر دیا۔	″	۴۵۷، ۴۵۸	″	۵	۵
	بنی اسرائیل میں وہ نبی جس کے آنے کی بشارت					
	عیسیٰؑ نے دی تھی۔ آگیا۔"	″	۴۶۱، ۴۷۴	″	۶	۸
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھو۔ انجیل، اہل کتاب،					
	عیسائی، اور یہود")					
۱۱۰ الف	**بنو قریظہ :**					
	(دیکھو "غزوہ بنو قریظہ")					
۱۱۰ ب	**بنی النضیر :**					
	وہی مدینے پر عرب قبائل کے مشترک حملے					
	کے محرک تھے۔	چہارم	۵۸	الاحزاب	غزوہ الاحزاب	-
	مدینہ سے اُن کے اخراج کے وجوہ	″	۵۴، ۵۶	″	تاریخی پس منظر	-
۱۱۱	**بہتان :**					
	معنی اور تشریح	″	۱۲۳، ۱۲۸	″	۵۸	۱۰۹
	″ ″ ″	″	۱۲۳، ۱۲۸، ۱۲۹	″	۵۸	۱۰۹
	″ ″ ″	″	۵۰۲	الشوریٰ	۲۴	۴۳
	بہتان، غیبت اور چغلی کا فرق۔	پنجم	۸۷، ۹۰	الحجرات	۱۲	۲۶
	″ ″ ″	″	۸۷، ۹۳	″	۱۲	۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بہتان کی حرمت	پنجم	۴۴۵، ۴۴۶	الممتحنہ	۱۲	۲۱
	اللہ پر بہتان باندھنے والا سب سے بڑا ظالم ہے۔	″	۴۷۶	الصف	۷	۱۰
۱۱۲	**بیت اللہ:**					
	اس کو پاک رکھنے کا اصل مفہوم	اوّل	۱۱۱	البقرہ	۱۲۵	۱۲۶
	وہ ہر وقت آباد و محمود رہتا ہے۔	پنجم	۱۶۲	الطور	۴	۳
۱۱۳	**بیت المقدس:**					
	دعوت الی اللہ کا مرکز۔	اوّل	۱۰۸، ۱۰۹	البقرہ	۱۲۲	۱۲۳
	دعوت کے لحاظ سے اس کی مرکزیت کا خاتمہ	″	۱۰۸، ۱۱۰	″	۱۲۲	۱۲۳
	کعبہ سے ۱۳ سو برس بعد تعمیر کیا گیا۔	″	۱۲۳، ۱۲۴	″	۱۴۶	۱۴۸
۱۱۴	**بیعت رضوان:**					
	(دیکھو "صلح حدیبیہ")					
	پرہیزگار دیکھو "متقی"					
۱۱۵	**بیّنات:**					
	معنی و تشریح۔	چہارم	۴۰۲، ۴۰۳	المؤمن	۲۲، ۲۴	۳۴، ۳۷
	″ ″ ″	″	۴۰۶، ۴۰۷	″	۲۸	۴۵، ۴۶
	″ ″ ″	″	۴۰۸، ۴۱۰	″	۳۴، ۳۵	۵۱، ۵۴
	″ ″ ″	″	۴۲۴	″	۶۶	-
	″ ″ ″	″	۴۳۱	″	۸۳	۱۱۲
	وہ بیّنات جو انبیاءؑ لائے۔	″	۴۰۶	″	۲۸	۴۵
	″ ″ ″	″	۴۱۴	″	۵۰	۶۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ بینات جو انبیاء لائے۔	چہارم	۵۴۸	الزخرف	۶۳	-
	معنی و تشریح	پنجم	۳۲۱	الحدید	۲۵	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳	التغابن	۶	۱۱
	وہ رسولوں کو دی گئیں۔	〃	۳۲۱	الحدید	۲۵	۴۵
۱۱۶	**پردہ:**					
	(دیکھو "قانونِ اسلام")					
	اس کے احکام کس ترتیب سے نازل ہوئے۔	سوم	۳۰۶،۳۰۷	النور	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴،۳۱۸	〃	موضوع اور مباحث	-
	اس کی فرضیت کا ثبوت۔	〃	۳۱۹	〃	۱	۱
	اس کے احکام کس مقصد کے لیے ہیں۔	〃	۳۱۹،۳۲۴	〃	۱	۱
	اس کے احکام	〃	۳۲۹،۳۹۶	〃	۳۰،۳۱	۲۹،۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۲۳	〃	۶۰	۹۲،۹۴
	چہرے کے پردے کا حکم	〃	۳۷۹،۳۸۲	〃	۳۰	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳،۳۹۳	〃	۳۱	۳۶
	عہد نبوی اور عہد صحابہ میں چہرے کا پردہ رائج تھا۔	〃	۳۱۱،۳۱۲	〃	-	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱،۶۲۹	القصص	۲۵	۳۵
	عورتوں اور مردوں کے لیے ستر کی حدود	〃	۳۸۲،۳۸۳	النور	۳۰	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳،۳۹۴	〃	۳۱	۳۱،۳۴
	برہنگی کی ممانعت	〃	۳۸۲،۳۸۴	〃	۳۰،۳۱	۳۰،۳۲
	شرم گاہوں کی حفاظت کا مطلب۔	〃	۳۸۲	〃	۳۰	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	〃	۳۱	۳۲
	ستر اور حجاب کا فرق۔	〃	۳۸۶،۳۹۲	〃	۳۱	۳۶
	اجنبی عورت کو دیکھنے کی ممانعت۔	〃	۳۸۰،۳۸۳	〃	۳۰	۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اجنبی عورت کو کن کن صورتوں میں دیکھا جا سکتا ہے	سوم	۳۸۲	النور	۳۰	۲۹
	عورت کے لیے اجنبی مردوں کو دیکھنے کے معاملے میں احکام۔	″	۳۹۲،۳۸۳	″	۳۱	۳۱
	اجنبی مردوں اور عورتوں کے اختلاط کی ممانعت	″	۳۹۵	″	۳۱	۴۹
	عورت کے لیے رقیق اور چست کپڑے پہننے کی ممانعت۔	″	۳۸۵،۳۴۸	″	۳۱	۳۲
	زینت کے معنی۔	″	۳۸۵	″	۳۱	۳۴
	الا ما ظہر منہا کی تشریح۔	″	۳۸۷،۳۸۵	″	۳۱	۳۶،۳۵
	زینت چھپانے کا منشا کس طریقے سے پورا ہوتا ہے۔	″	۳۸۷،۳۸۶	″	۳۱	۳۶
	حدِ اعتدال سے زیادہ بناؤ سنگھار کرنے کی ممانعت۔	″	۳۹۶	″	۳۱	۴۹
	محرم رشتہ داروں کے متعلق احکام۔	″	۳۸۸،۳۸۷	″	۳۱	۴۱،۳۷
	غیر محرم رشتہ داروں کے سامنے پردے کی حدود۔	″	۳۸۹،۳۸۸	″	۳۱	۴۴،۴۲
	آبرو باختہ اور بد اطوار عورتوں سے بھی شریف خواتین کو پردہ کرنا چاہیے۔	″	۳۹۰،۳۸۹	″	۳۱	۴۳
	لونڈی، غلاموں اور نابالغ مردوں کے سامنے پردہ کرنے کا مسئلہ۔	″	۳۹۳،۳۹۰	″	۳۱	۴۵،۴۴
	نو عمر لڑکوں کے سامنے پردے کا مسئلہ	″	۳۹۳،۳۹۲	″	۳۱	۴۶
	عورت کے لیے اپنی آواز، خوشبو اور زیور کی جھنکار مردوں کو سنانے کی ممانعت۔	″	۳۹۳،۳۹۲	″	۳۱	۴۷
	غیر محرموں سے خلوت کی ممانعت۔	″	۳۹۴	″	۳۱	۴۹
	غیر محرم کے جسم سے عورت کے جسم کا چھونا ممنوع ہے۔	″	۳۹۴	″	۳۱	۴۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عورت کے لیے تنہا سفر کرنا یا غیر محرم کے ساتھ سفر کرنا ممنوع ہے۔	سوم	۲۹۴،۳۹۵	النور	۳۱	۴۹
	مساجد میں نماز کے لیے عورت کے آنے کا مسئلہ۔	″	۳۹۵،۳۹۶	″	۳۱	۴۹
	سن رسیدہ عورتوں کے لیے پردے کے احکام	″	۴۲۳،۴۲۴	″	۶۰	۹۲،۹۴
	تبرج کے معنی۔	″	۴۲۳،۴۲۴	″	۶۰	۹۴
	تبرج معنی اور تشریح۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "قانونِ اسلام" معاشرتی قوانین")	چہارم	۹۰،۹۲	الاحزاب	۳۳	۴۸،۴۹
	پردہ	″	۸۷،۱۲۱	″	۳۲،۵۳	۴۶،۱۰۱
۱۱۷	**پرہیزگار:** (دیکھو "متقی")					
۱۱۸	**تابوت سکینہ:**					
	بنی اسرائیل کو اس کی واپسی کی بشارت۔	اول	۱۸۸	البقرہ	۲۴۸	۲۷۰
	اس کی حقیقت۔	″	۱۸۹	″	۲۴۸	۲۷۰
	تابوت سکینہ	دوم	۵۹۵،۵۹۷	بنی اسرائیل	۵	۷
۱۱۹	**تبرج:** (دیکھو "پردہ")	اوّل	۵۵۹	الانعام	۸۰	۵۴
۱۲۰	**تُبع:**	چہارم	۵۶۹،۵۷۰	الدخان	۳۷	۳۲،۳۳
	اس قوم نے پیغمبروں کو جھٹلایا اور آخرت کا انکار کیا۔	پنجم	۱۱۴،۱۱۵	قٓ	۱۴	۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۲۰ الف	**تبنیت:**					
	متبنیٰ بنانے کی رسم نے معاشرے میں اخلاقی و	چہارم	۶۴،۶۳	الاحزاب	معاشرتی اصلاحات	-
	قانونی مشکلات پیدا کر دیں تھیں۔	//	۱۰۲،۱۰۱	//	۳۷	۷۲،۷۰
	محض قانونی حکم سے اس صدیوں پرانی رسم					
	کا ٹوٹنا محال تھا۔ اس لیے ضروری ہوا کہ	//	۶۴	//	معاشرتی اصلاحات	-
	حضورؐ خود اس کو توڑ دیں۔	//	۱۰۴،۱۰۳	//	۴۰	۷۷
	آپؐ اس رسم کو توڑنے میں ہچکچا رہے تھے	//	۶۶	//	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۶۸	//	۱	۲،۱
	// // //	//	۷۴،۷۳	//	۷	۱۵
	// // //	//	۱۰۱	//	۳۷	۷۰
	اس شش و پنج کے بارے میں اللہ کا ارشاد۔	//	۱۰۰،۹۹	//	۳۷	۶۹،۶۷
	یہ رسم آپؐ نے اللہ کے حکم سے توڑی۔	//	۱۰۲،۱۰۱	//	۳۷	۷۲،۷۰
۱۲۱	**تحریم:**					
	واقعہ تحریم۔	ششم	۱۷،۱۵	التحریم	۱	۳،۱
	حضورؐ نے یہ فعل اپنی خواہش پر نہیں بلکہ ازواج					
	مطہرات کی خوشنودی کے لیے کیا تھا۔	//	۱۵	//	۱	۲
	حضرت ماریہ قبطیہؓ کی تحریم کے بجائے شہد کی					
	تحریم کا واقعہ قابلِ اعتبار ہے۔	//	۱۷	//	۱	۲
	آپ کو کفارہ ادا کر کے قسم توڑنے کا حکم	//	۱۸	//	۲	۴
	کیا تحریم قسم کی ہم معنی ہے۔	//	۱۹،۱۸	//	۲	۴
۱۲۱ الف	**تخییر:**					
	اسلامی فقہ میں تخییر دراصل تفویض طلاق کی حیثیت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رکھتی ہے۔	چہارم	۸۵،۸۸	الاحزاب	۲۹	۴۲
۱۲۲	**تذکر:**					
	اس کا مفہوم۔	اوّل	۵۵۸،۵۵۹	الانعام	۸۰	۵۴
۱۲۳	**تزکیہ:**					
	اس کا وسیع مفہوم۔	〃	۱۱۲،۱۱۳	البقرہ	۱۲۹	۱۲۸،۱۲۹
	اخفا سے نیکی کرنے کے اثرات نفس انسانی پر	〃	۲۰۸،۲۰۹	〃	۲۷۱	۳۱۱،۳۱۲
	شہادت کو چھپانے سے دل گناہ آلود ہوتا ہے۔	〃	۲۲۲	〃	۲۸۳	۲۳۲
۱۲۴	**تزکیۂ نفس:**					
	صدقہ اس کے اہم ذرائع میں سے ہے۔	دوم	۲۲۹	التوبہ	۱۰۳	-
	معنی و مفہوم	ششم	۳۱۵	الاعلیٰ	۱۴	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱،۳۵۴	الشمس	۹، ۱۰	۶
	تزکیۂ نفس کے کن ذرائع کی قرآن میں نشاندہی کی گئی ہے۔	〃	۱۲۷،۱۲۹	المزمل	۵، ۸	۵، ۹
	نفس کا تزکیہ کرنے والا فلاح پا گیا اور اسے دبا دینے والا نامراد ہوا۔	〃	۳۱۵	الاعلیٰ	۱۴، ۱۵	۱۳،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱،۳۵۳ ۳۵۵	الشمس	۹، ۱۰	۶
	تزکی بمعنی قبولِ اسلام۔	〃	۲۴۱،۲۴۲	النزعت	۱۸، ۱۹	۸
۱۲۵	**تسبیح:**					
	اس کے معنی۔	〃	۶۳	البقرہ	۲۰	۴
	معنی اور تشریح۔	دوم	۱۱۵	الاعراف	۲۰۶	۱۵۶
	〃 〃 〃	〃	۶۱۹	بنی اسرائیل	۴۴	۴۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سبحان اللہ کا مطلب۔	دوم	۲۹۸	یونس	۶۸	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۴۳۷	یوسف	۱۰۸	۷۸
	آسمان و زمین کی ہر چیز اللہ کی تسبیح کر رہی ہے	〃	۶۱۸، ۶۱۹	بنی اسرائیل	۴۴	۴۸
	بے جان مخلوق کس طرح اللہ کی تسبیح کرتی ہے	〃	۴۴۹، ۴۵۰	الرعد	۱۳	۲۰
	تسبیح بمعنی نماز	سوم	۱۳۸	طٰہٰ	۱۳۰	۱۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	النور	۳۶	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۷۴۰	الروم	۱۷	۲۲، ۲۳
	لفظ تسبیح کے معنی۔	〃	۷۴۰	〃	۱۷	۲۲
	سبحان اللہ کا مطلب۔	〃	۵۵۸	النمل	۸	۱۱
	اللہ اس سے بالاتر ہے کہ کوئی اس کا بیٹا ہو	〃	۶۷، ۶۸	مریم	۳۵	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴، ۱۵۵	الانبیاء	۲۶	۲۶
	اللہ ان باتوں سے پاک ہے جو مشرکین اس کی طرف منسوب کرتے ہیں۔	〃	۱۵۳، ۱۵۴	〃	۲۲	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۷	المؤمنون	۹۱	-
	〃 〃 〃	〃	۶۵۷، ۶۵۸	القصص	۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۷۶۰	الروم	۴۰	-
	اللہ ہی کی تسبیح ہونی چاہیے اور وہی اس کا مستحق ہے۔	〃	۴۶۰	الفرقان	۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۸	النمل	۸	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۷۴۰	الروم	۱۷	۲۲، ۲۳
	اُسی کی تسبیح فرشتے کرتے ہیں۔	〃	۱۵۲	الانبیاء	۲۰	-
	اُسی کی تسبیح زمین و آسمان کی ہر چیز کرتی ہے	〃	۴۱۲	النور	۴۱	-
	حضرت داؤدؑ کے ساتھ پہاڑوں اور پرندوں کا تسبیح کرنا۔	〃	۱۷۴، ۱۷۵	الانبیاء	۷۹	۷۱
	معنی اور تشریح	چہارم	۴۵	السجدہ	۱۵	۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معنی اور تشریح۔	چہارم	۱۰۴	الاحزاب	۴۲	۷۸
	〃 〃 〃	〃	۲۰۸، ۲۰۹	سبا	۴۱	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۲۵۶، ۲۵۸	یٰس	۳۶	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸	الزخرف	۱۳	۱۳
	تسبیح کی تاکید۔	پنجم	۴۸	الفتح	۹	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۲۵	قٓ	۳۹	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴، ۱۸۵	الطور	۴۸، ۴۹	۴۰، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	الواقعہ	۷۴	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶	〃	۹۶	۴۲
	اوقات تسبیح	〃	۴۸	الفتح	۹	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۲۵	قٓ	۳۹	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴، ۱۸۵	الطور	۴۹	۴۱، ۴۲
	صحابہؓ کو حضورؐ نے تسبیح کی تاکید بھی کی اور تعلیم بھی دی۔	〃	۱۲۵، ۱۲۶	قٓ	۴۰	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴، ۱۸۵	الطور	۴۹	۴۱، ۴۲
	تسبیح مسنونہ	〃	۱۲۵، ۱۲۶	قٓ	۴۰	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴، ۱۸۵	الطور	۴۹	۴۱، ۴۲
	زمین و آسمان کی ہر چیز اللہ کی تسبیح کرتی ہے	〃	۳۰۱	الحدید	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	الحشر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	〃	۲۴	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	الصف	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵	الجمعہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷	التغابن	۱	۱
	اللہ مشرکین کے شرک سے پاک ہے۔	〃	۴۱۵، ۴۱۶	الحشر	۲۳	۴۴
	رب عظیم کے نام کی تسبیح کرنے کی تلقین۔	ششم	۸۱	الحاقہ	۵۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رب عظیم کے نام کی تسبیح کرنے کی تلقین۔	ششم	۲۰۲،۲۰۳	الدھر	۲۶	۳۰
	اللہ کے نام کی تسبیح کا وسیع مفہوم۔	〃	۳۱۰	الاعلیٰ	۱	۱
	اللہ کے نام کی تسبیح کیوں کی جائے۔	〃	۳۱۰،۳۱۲	〃	۱، ۶	۱، ۶
	حمد کے ساتھ تسبیح کرنے اور مغفرت طلب کرنے کا حکم۔	〃	۱۵، ۵۱۷	النصر	۳	۳
۱۲۶	**تصویر:**					
	شریعتِ الٰہی میں تصاویر اور مجسموں کی حرمت	چہارم	۱۸۰،۱۸۹	سبا	۱۳	۲۰
	تورات میں تصویر کشی کی ممانعت	〃	۱۸۰،۱۸۱	〃	۱۳	۲۰
	فوٹو کا حکم	〃	۱۸۷،۱۸۸	〃	۱۳	۲۰
	تصویر کا جواز پیش کرنے والوں کے دلائل اور اُن کی غلطی۔	〃	۱۸۱	〃	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۸۵	〃	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۸۷،۱۸۹	〃	۱۳	۲۰
۱۲۷	**تعداد ازواج:**					
	اس کا جواز ناگزیر شخصی ضروریات کے ساتھ مقید نہیں ہے۔	〃	۱۱۵،۱۱۶	الاحزاب	۵۰	۹۰
۱۲۸	**تعزیر:**					
	حد اور تعزیر کا فرق۔	سوم	۲۱۹،۴۲۳	النور	۲	۲
۱۲۹	**تعلیم:**					
	اسلامی ریاست کی تعلیمی پالیسی کیا ہونی چاہیے۔	دوم	۲۵۰،۲۵۲	التوبہ	۱۲۲	۱۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسلامی حکومت میں عرب کی جہالت دور کرنے کے لیے کیا کوششیں کی گئیں۔	دوم	۲۵۱	التوبہ	۱۲۲	۱۲۰
	موجودہ مذہبی تعلیم کے بنیادی نقائص۔	″	۲۵۱،۲۵۲	″	۱۲۲	۱۲۰
	نظام تعلیم میں وہ علوم ناپسندیدہ ہیں جن کی بنیاد محض ظن و تخمین پر ہو۔	″	۶۱۶	بنی اسرائیل	۳۶	۴۲
۱۳۰	**تفرقہ و اختلاف :**					
	کس قسم کا تفرقہ قرآن مجید میں ممنوع ہے۔ اجتہادی اختلافات اس کی تعریف میں نہیں آتے۔	اوّل	۳۷	مقدمہ		-
		″	۳۷	″		-
	اُس کی اصل وجہ۔	″	۱۶۲	البقرہ	۲۱۳	۲۳۰
	″ ″ ″	″	۱۹۲	″	۲۵۳	۲۷۵
	″ ″ ″	″	۲۳۹،۲۴۰	آلِ عمران	۱۹	۱۷
	اُس کی ممانعت۔	″	۲۷۶،۲۷۷	″	۱۰۳	-
	اُس سے بچنے کا واحد ذریعہ	″	۲۷۶،۲۷۷	″	۱۰۳	۸۳
	اُس سے بچنے کے لیے امر بالمعروف اور نہی عن المنکر کی اہمیت۔	″	۲۷۸	″	۱۰۴	-
	نوع انسانی کا متخاصم گروہوں میں تقسیم ہونا	″	۶۰۴	الانعام	۱۵۹	۱۴۱
۱۳۱	**تفہیم القرآن :**					
	اس کی خصوصیات	″	۵	دیباچہ تفہیم القرآن		-
	″ ″ ″	″	۱۱	″		-
	ترجمے کے بجائے ترجمانی کا طریقہ اختیار کرنے کے وجوہ۔	″	۱۰	″		-
	اس سے فائدہ اُٹھانے کا طریقہ۔	″	۱۱	″		-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی تاریخ۔	اوّل	۱۲	دیباچہ تفہیم القرآن	-	-
	مقدمہ کا مقصد۔	〃	۱۳	مقدمہ 〃	-	-
۱۳۲	**تقدیر:**					
	اللہ کس قسم کے لوگوں کو ہدایت سے محروم کرتا ہے۔	〃	۵۲	البقرہ	۶، ۷	۹، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۵، ۵۶	〃	۱۶، ۲۰	۱۶، ۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۹۷، ۲۰۰	〃	۲۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۴، ۲۰۵	〃	۲۶۴	۲۰۵
	اللہ کی گمراہی میں اضافہ کرنے کا مطلب۔	〃	۵۳	〃	۱۰	۱۲
	اللہ کے ہدایت دینے اور گمراہ کرنے کا مطلب	〃	۵۹، ۶۰	〃	۲۶	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	الانعام	۱۳۹	۲۸
	اذن الٰہی کے بغیر کوئی کام نہیں ہو سکتا۔	〃	۹۹	البقرہ	۱۰۲	۱۰۶
	ہدایت کا سرشتہ اللہ کے ہاتھ میں ہونے کا مطلب۔	〃	۱۶۳	〃	۲۱۳	-
	زمین کو فساد سے بچانے کے لیے اللہ تعالیٰ کی تدبیر۔	〃	۱۹۱	〃	۲۵۱	۲۷۴
	انسان کو اختلاف کی آزادی اللہ نے دی ہے	〃	۱۹۲	〃	۲۵۳	۲۷۵
	اللہ تمام کائنات کو سنبھالے ہوئے ہے	〃	۱۹۳، ۱۹۴	〃	۲۵۵	۲۷۸
	آیت الکرسی میں نظام تقدیر کے متعلق نمایاں اشاروں کی اہمیت	〃	۱۹۵	〃	۲۵۵	۲۸۳، ۲۸۴
	فتح و شکست اللہ کے ہاتھ میں ہے۔	〃	۲۳۷	آل عمران	۱۳	۹، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶	〃	۱۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۲	النساء	۱۰۲	۱۳۷
	تمام تغیرات کے پیچھے خدا کا دستِ قدرت	〃	۲۴۳	آل عمران	۲۶، ۲۷	۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کا نظام رزق رسانی	اوّل	۲۴۸	آلِ عمران	۳۷	۳۶،۳۵
	گردش احوال کے اندر مشیت الٰہی کی مصلحتیں	〃	۲۹۰	〃	۱۴۰،۱۴۱	۱۰۰،۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۳۰۱	〃	۱۶۶	-
	خوف موت کا ازالہ	〃	۲۹۱،۲۹۲	〃	۱۴۴،۱۴۵	۱۰۳،۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۳۷۴،۳۷۵	النّساء	۷۸	-
	موت کی گھڑی اٹل ہے۔	〃	۲۹۶،۲۹۷	آل عمران	۱۵۴	-
	خدا کی نافرمانی کر کے اُس تقدیر سے نہیں بچ سکتا۔	〃	۲۹۷	〃	۱۵۶	۱۱۳
	اللہ جس کی مدد پر ہو اُس پر کوئی غالب نہیں آسکتا۔	〃	۲۹۸،۲۹۹	〃	۱۶۰	-
	اہل کفر کو ڈھیل دینے کی غایت	〃	۳۰۵	〃	۱۷۸	-
	اللہ چاہے تو زمین سے ایک کو ہٹا کر دوسرے کو لے آئے۔	〃	۴۰۴	النّساء	۱۳۳	-
	نبیؐ اور مسلمانوں کو یہود کی سازش سے خدا کا بچا لینا۔	〃	۴۵۰	المائدہ	۱۱	۳۰
	اللہ نے نصاریٰ کے اندر سزا کے طور پر بغض اور عداوت ڈال دی ہے۔	〃	۴۵۵	〃	۱۴	۳۶
	بنی اسرائیل کے نام ارض مقدس کا لکھ دیا جانا	〃	۴۵۹	〃	۲۱	۴۳،۴۴
	اللہ کے فتنے میں ڈالنے کا مطلب۔	〃	۴۷۱	〃	۴۱	۶۷
	یہودیوں کے جرائم کی وجہ سے ان کو مبتلائے مصیبت کرنے کا فیصلہ۔	〃	۴۷۹	〃	۴۹	-
	یہود کے طغیان و کفر کے وبال کے طور پر اللہ کا ان میں بغض و عداوت ڈالنا۔	〃	۴۸۶	〃	۶۴	-
	حضرت عیسیٰؑ کو مخالفین سے بچانے والا اللہ خود تھا۔	〃	۵۱۳	〃	۱۱۱	۱۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اگر اللہ نقصان پہنچانا چاہے تو اُس سے کوئی بچا نہیں سکتا۔	اوّل	۵۲۸	الانعام	۱۷	-
	اگر اللہ بھلائی دینا چاہے تو کوئی مانع نہیں ہو سکتا۔	〃	۲۵۸، ۲۵۹	آل عمران	۵۵	۵۲
	دلوں پر اللہ کی طرف سے پردہ ڈالنے کا مفہوم۔	〃	۵۳۱	الانعام	۲۵	۱۷
	قانونِ فطرت کے تحت ہونے والے تمام حوادث کی نسبت اللہ کی طرف ہوتی ہے۔	〃	۵۳۱	〃	۲۵	۱۷
	اللہ کے قوانین کو بدلنے کی طاقت کسی میں نہیں۔	〃	۵۳۵	〃	۳۴	۲۲
	کشمکش حق و باطل کا اٹل قانون	〃	۵۳۵	〃	۳۴	۲۲
	جانوروں اور پرندوں کے لیے تقدیر کے نوشتے۔	〃	۵۳۷	〃	۳۸	-
	ہدایت و ضلالت اللہ کے اختیار میں ہے۔	〃	۵۳۸	〃	۳۹	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱	〃	۸۸	۵۶
	انبیاءؑ کی آمد پر نزول مصاحب اور اسکی حکمت	〃	۵۴۰	〃	۴۲، ۴۳	-
	فیصلے کا سارا اختیار اللہ کے اختیار میں ہے۔	〃	۵۴۵، ۵۴۶	〃	۵۷	۳۹
	خشک و تر سب کچھ ایک کتاب میں لکھا ہوا ہے۔	〃	۵۴۶	〃	۵۹	-
	ہر آدمی پر نگرانی کرنے والے فرشتے مقرر ہیں۔	〃	۵۴۷	〃	۶۱	۴۰
	ہر بات کے لیے ایک وقت ظہور مقرر ہے۔	〃	۵۴۹	〃	۶۷	-
	کائنات کا نظام اللہ کے ٹھہرائے ہوئے اندازوں پر چل رہا ہے۔	〃	۵۶۶	〃	۹۶	۶۳
	ہر فرد انسانی کے لیے مستقر اور مستودع مقرر ہے	〃	۵۶۶، ۵۶۷	〃	۹۸	۶۵، ۶۶
	اللہ کی مشیت یہ نہیں ہے کہ لوگوں کو جبراً ہدایت پر پیدا کیا جاتا۔	〃	۵۷۰	〃	۱۰۷	۷۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آدمی کے لیے اُس کا عمل خوشنما بن جانا ہے۔	اول	۵۷۱	الانعام	۱۰۸	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۸	〃	۱۲۲	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶،۵۸۷	〃	۱۳۷	۱۰۷، ۱۰۹
	اللہ کی طرف انسانی اعمال کی نسبت کی وجہ	〃	۵۷۱	〃	۱۰۸	۷۳
	اللہ کا دلوں اور نگاہوں کا پھیرنا۔	〃	۵۷۱،۵۷۲	〃	۱۱۰	۷۷
	شیاطین جن وانس کو انبیاء کا دشمن بنایا گیا ہے	〃	۵۷۲،۵۷۳	〃	۱۱۲	۷۹
	اللہ کی مشیت اور رضا میں فرق۔	〃	۵۷۳،۵۷۴	〃	۱۱۲	۸۰
	اللہ کی مشیت یہ نہیں ہے کہ لوگوں کو بالجبر کسی گمراہی سے روکے اور کوئی چیز منوائے۔	〃	۵۸۷،۵۸۸	〃	۱۳۷	۱۱۰
	جنوں اور انسانوں کے خیر وشر میں انتخاب کی آزادی۔	〃	۵۷۳،۵۷۴	〃	۱۱۲	۸۰
	"اکابر مجرمین" کا اپنی مکاریوں کے جال میں خود ہی پھنس جانا۔	〃	۵۷۹	〃	۱۲۳	-
	اللہ کی طرف سے قبول حق کے لیے "ضیق صدر اور شرح صدر" کی کیفیت۔	〃	۵۷۹	〃	۱۲۵	۹۲
	ایمان نہ لانے والوں پر ان کی ناپاکی کا مسلط ہو جانا۔	〃	۵۸۰	〃	۱۲۵	-
	اللہ پر افترا کرنے والے ظالم ہدایت سے بے نصیب رہتے ہیں۔	〃	۵۹۱	〃	۱۴۴	۱۲۰
	مجرمین کا اپنے جرائم کے لیے خدا کی مشیت کی آڑ لینا۔	〃	۵۹۵	〃	۱۴۸	۱۲۴
	تقدیر (مشیت) کی آڑ لینے والوں کو خدا تعالیٰ کا جواب۔	〃	۵۹۶	〃	۱۴۹	۱۲۵
	ہر چیز کی حد اور مقدار مقرر کر دی گئی ہے جس سے کوئی شے تجاوز نہیں کر سکتی۔	دوم	۵۰۲،۵۰۳	الحجر	۱۹	۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قسمتوں کا بنانا اور بگاڑنا اللہ کے اختیار میں ہے	دوم	۷۲	الاعراف	۱۳۱	-
	اللہ کے فیصلوں کو کوئی طاقت نفاذ سے نہیں روک سکتی۔	//	۴۴۹	الرعد	۱۱	۱۹
	اللہ کی مشیت کے مقابلے میں انسانی تدابیر کارگر نہیں ہوتیں۔	//	۳۷۸	یوسف	مقاصد نزول	-
	// // //	//	۳۸۰	//	مباحث و مسائل	-
	// // //	//	۴۱۷، ۴۱۸	//	۶۷	۵۳
	اللہ جسے چاہے اپنے فضل سے غنی کر دے۔	//	۱۸۷	التوبہ	۲۸	-
	اُس کے فضل کو کوئی روک نہیں سکتا۔	//	۳۱۸	یونس	۱۰۷	-
	رزق کی کمی و بیشی اس کے اختیار میں ہے	//	۴۵۷، ۴۵۸	الرعد	۲۶	۴۲
	// // //	//	۶۱۱، ۶۱۲	بنی اسرائیل	۳۰	-
	فتح اُسی کے اذن سے حاصل ہوتی ہے۔	//	۱۵۸	الانفال	۶۶	۴۸
	لوگوں کے دلوں کو جوڑنا اور اتفاق پیدا کرنا اسی کا کام ہے۔	//	۱۵۶	//	۶۳	۴۶
	وہ جس کو چاہتا ہے اپنی زمین کا وارث بناتا ہے۔	//	۷۱	الاعراف	۱۲۸	-
	// // //	//	۷۴	//	۱۳۷	۹۷
	ہر شخص اپنے نوشتہ تقدیر کے مطابق اپنا حصہ پاتا ہے۔	//	۲۵، ۲۶	//	۳۷	۲۹
	ہر قوم کے لیے ایک مہلت عمل مقرر کر دی جاتی ہے۔	//	۲۴	//	۳۴	۲۷
	// // //	//	۲۹۰	یونس	۴۹	۵۸
	// // //	//	۴۷۶	ابراہیم	۱۰	۱۸
	// // //	//	۴۹۷	الحجر	۴	۲
	کوئی قوم نہ خدا کی دی ہوئی مہلت عمل ختم ہونے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سے پہلے مٹ سکتی ہے نہ اس کے بعد باقی رہ سکتی ہے۔	دوم	۴۹۸	الحجر	۵	-
		〃	۵۴۸	النحل	۶۱	-
	ہدایت اور ضلالت اللہ کے اختیار میں ہے	〃	۲۸۰	یونس	۲۶، ۲۷	۳۲، ۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱	ابراہیم	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰	النحل	۳۶	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۶۴۵	بنی اسرائیل	۹۷	۱۱۰
	اللہ جسے چاہے گمراہی میں پھینک دے اُسے کوئی ہدایت نہیں دے سکتا۔	〃	۴۶۲	الرعد	۳۳	-
	اللہ کی توفیق کے بغیر کوئی راہ راست پر نہیں لا سکتا۔	〃	۴۶۹	ابراہیم	۱	۱
	بُرے لوگوں کے اعمال ان کے لیے خوشنما بنا دیے جاتے ہیں۔	〃	۲۷۰	یونس	۱۲	-
	خدا کی توفیق کے بغیر کوئی شخص راہِ حق پر ثابت قدم نہیں رہ سکتا۔	〃	۶۳۳	بنی اسرائیل	۷۴، ۷۵	۸۸
	انسان کو ارادہ و اختیار کی آزادی دینا اور کفر اور ایمان کے فیصلے میں مختار چھوڑنا عین مشیت الٰہی تھا۔	〃	۳۱۳	یونس	۹۹	۱۰۱، ۱۰۲
		〃	۴۶۱	الرعد	۳۱	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸	النحل	۹	۱۰
	انسانی اختلافات کی اصل وجہ یہ ہے کہ اللہ نے انسان کو انتخاب و ارادہ کی آزادی بخشی ہے۔	〃	۳۷۳، ۳۷۴	ہود	۱۱۹	۱۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸، ۵۶۹	النحل	۹۳	۹۳، ۹۴
	بُری اور بھلی قسمت میں انسان کی اپنی ذمہ داری	〃	۶۰۴	بنی اسرائیل	۱۳	۱۴
	ہدایت اختیار کرنے والا خود اپنا بھلا کرتا ہے اور ضلالت اختیار کرنے والا خود اپنا	〃	۳۱۸	یونس	۱۰۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نقصان کرتا ہے۔	دوم	۶۰۴،۶۰۵،۶۰۶	بنی اسرائیل	۱۵	۱۵
	انسانی اختیار کی حقیقت۔	〃	۲۳۵،۲۳۶،۲۳۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶
	انسانی تدبیر اور الٰہی تقدیر کا باہمی تعلق۔	〃	۳۴۰،۳۴۱	ہود	۴۲،۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲	〃	۸۸	۹۹
	انسان کے ارادوں کا پورا ہونا اللہ کی مشیت پر منحصر ہے۔	〃	۵۶،۵۷	الاعراف	۸۹	۷۳
	خدا پر اپنی گمراہی کی ذمہ داری ڈالنا شیطانی فعل ہے۔	〃	۱۳،۱۴	〃	۱۷	۱۲
	گمراہ لوگ اپنی گمراہی کے لیے عقیدہ جبر کی آڑ لینے میں غلطی پر ہیں۔	〃	۵۳۹	النحل	۳۵	۳۰،۳۱
	اپنی گمراہی کے جواز میں عقیدہ جبر سے دلیل لانے والوں کو قرآن کا جواب۔	〃	۵۴۰	〃	۳۶	۳۲،۳۴
	قوموں کی تقدیر بنانے اور بگاڑنے کے متعلق اللہ کا قانون۔	〃	۱۵۱	الانفال	۵۳	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۱۹۴،۱۹۵	التوبہ	۳۹	۴۰،۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳	〃	۷۰	۷۷،۷۹
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	ہود	۵۲	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۳۴۲،۳۴۴	〃	۱۱۷	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	الرعد	۱۱	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹	ابراہیم	۱۸	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۶۰۶	بنی اسرائیل	۱۶	۱۸
	ہدایت دینے اور گمراہ کرنے کے معاملہ میں اللہ کا قانون۔	〃	۳۴۳	ہود	۴۶	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸،۴۵۹	الرعد	۲۷	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱	ابراہیم	۴	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہدایت دینے اور گمراہ کرنے کے معاملہ میں اللہ کا قانون۔	دوم	۴۸۶	ابراہیم	۲۷	۳۹، ۴۰
	اللہ کے کسی کو ہدایت دینے اور کسی کو گمراہ کرنے کا مطلب۔	〃	۸۳	الاعراف	۱۵۵	۱۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۰۲	〃	۱۷۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۳	التوبہ	۱۱۵	۱۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۳۶	ہود	۳۴	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶	ابراہیم	۲۷	۳۹، ۴۰
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹	النحل	۹۳	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۶۴۵	بنی اسرائیل	۹۷	۱۱۰
	اللہ کے کسی کو فتنے میں ڈالنے کا مقصد	〃	۲۵۳، ۲۵۴	التوبہ	۱۲۶	۱۲۵
	اللہ کی طرف سے دلوں اور کانوں پر مہر لگائے جانے کا مطلب۔	〃	۶۱۹، ۶۲۰	بنی اسرائیل	۴۵، ۴۶	۵۱، ۵۲
	بعض لوگوں کے جہنم کے لیے پیدا کیے جانے کا مطلب۔	〃	۱۰۲	الاعراف	۱۷۹	۴۰
	کیسے لوگوں کے دلوں پر مہر لگائی جاتی ہے	〃	۶۲	〃	۱۰۰، ۱۰۱	۸۰، ۸۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	التوبہ	۸۷	۸۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴	〃	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۱	یونس	۷۴	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۵۷۶	النحل	۱۰۸، ۱۰۹	۱۱۰
	کیسے لوگوں کو گمراہی میں ڈالا جاتا ہے۔	〃	۷۸، ۷۹	الاعراف	۱۴۶، ۱۴۷	۱۰۴، ۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۱۰۵	〃	۱۸۶	-
	گمراہی میں ڈالنے کی صورتیں کیا ہیں۔	〃	۷۸، ۷۹	〃	۱۴۶، ۱۴۷	۱۰۴، ۱۰۵
	کیسے لوگوں کو نیکی اور ایمان کی توفیق دی جاتی ہے۔	〃	۱۳۷	الانفال	۲۳	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیسے لوگوں کو نیکی اور ایمان کی توفیق دی جاتی ہے۔	دوم	۱۹۸	التوبہ	۴۶	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲	یونس	۳۳	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۸	〃	۸۸	۸۶، ۸۹
	〃 〃 〃	〃	۳۱۱	〃	۹۶	۹۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	〃	۱۰۰	۱۰۳، ۱۰۴
	کیسے لوگوں کو ہدایت سے محروم رکھا جاتا ہے۔	〃	۱۸۳	التوبہ	۱۹	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۱۸۵	〃	۲۴	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۱۹۲، ۱۹۳	〃	۳۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۹	〃	۸۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴، ۳۵	〃	۱۰۹	۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰	النحل	۳۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۴، ۵۷۵	〃	۱۰۶، ۱۰۷	۱۰۹
	کیسے لوگوں کے دل حق سے پھیر دیے جاتے ہیں۔	〃	۲۵۴	التوبہ	۱۲۷	۱۲۶، ۱۲۷
	کیسے لوگوں کو بھٹکنے کے لیے چھوڑ دیا جاتا ہے	〃	۲۷۰	یونس	۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	〃	۲۱	۳۰
	کیسے لوگوں کے دلوں پر کفر مسلط کیا جاتا ہے۔	〃	۲۲۱	التوبہ	۸۵	-
	کیسے لوگوں کے دلوں میں منافقت پیدا کی جاتی ہے۔	〃	۲۱۸	〃	۷۷	-
	کیسے لوگوں کو برائی سے بچایا جاتا ہے۔	〃	۴۲۱، ۴۲۳	یوسف	۷۶	۶۰
	کیسے لوگوں کو ہدایت بخشی جاتی ہے۔	〃	۲۶۸	یونس	۹	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸	الرعد	۲۷	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹	ابراہیم	۱	۱
	عقیدۂ تقدیر کے اخلاقی نتائج۔	〃	۱۹۹، ۲۰۰	التوبہ	۵۱	۵۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عقیدۂ تقدیر کے اخلاقی نتائج۔	دوم	۲۸۰، ۳۸۱	یوسف	مقاصد نزول	-
	اس عقیدے کی معنویت	〃	۷، ۸	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	ہر چیز کی حد اور مقدار مقرر کر دی گئی ہے جس سے کوئی شے تجاوز نہیں کر سکتی۔	〃	۴۲۲، ۴۲۴	الفرقان	۲	۸
	اللہ کی مشیت کے مقابلے میں انسانی تدابیر کارگر نہیں ہوتیں۔	〃	۲۰، ۲۱	الکہف	۲۴	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۷	〃	۳۹	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹، ۲۱۰	الحج	۱۵	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶	المؤمن	۲۷، ۲۸	۳۰، ۳۱
	اللہ کی مشیت کس طرح کام کرتی ہے۔	〃	۷، ۸	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴	〃	۶۰	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۲۴۸	الحج	۶۴	۱۱۱
	جب تک اللہ نہ چاہے کسی کے لیے کچھ نہیں ہو سکتا۔	〃	۲۰، ۲۱	الکہف	۲۴	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۷	〃	۳۹	۴۰
	ہر شخص اور قوم کی اچھی اور بری تقدیر کا سرشتہ اللہ کے ہاتھ میں ہے۔	〃	۵۸۳	النمل	۴۷	۶۱
	وہی ہر چیز کی تقدیر مقرر کرنے والا ہے۔	〃	۴۲۲، ۴۲۴	الفرقان	۲	۸
	اول و آخر تمام اختیار اُسی کے ہاتھ میں ہے	〃	۲۷	الکہف	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۶۵۸، ۶۵۹	القصص	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۷۳۰، ۷۳۱	الروم	۴	۲، ۳
	اللہ نے ہر ایک کے لیے فیصلے کا ایک دن مقرر کر رکھا ہے۔	〃	۱۳۸	طٰہٰ	۱۲۹	-
	کوئی قوم اللہ کی دی ہوئی مہلت ختم ہونے سے پہلے نہ ہلاک ہو سکتی ہے نہ اُس کے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بعد باقی رہ سکتی ہے۔	سوم	۲۷۹	المؤمن	۴۳	-
	رزق کی کمی وبیشی اللہ کے اختیار میں ہے۔	//	۶۶۴،۶۶۵	القصص	۸۲	۱۰۱،۱۰۲
	// // //	//	۷۱۸،۷۱۹	العنکبوت	۶۲	-
	// // //	//	۷۵۷	الروم	۳۷	۵۶
	زندگی اور موت اس کے اختیار میں ہے۔	//	۲۴۸،۲۴۹	الحج	۶۶	۱۱۴
	// // //	//	۲۹۴،۲۹۵	المؤمن	۸۰	۷۵،۷۶
	// // //	//	۵۰۲	الشعراء	۸۱	-
	// // //	//	۷۶۰،۷۶۱	الروم	۴۰	۶۱،۶۳
	تمام معاملات کا انجام کار اُسی کے ہاتھ میں ہے	//	۲۳۴	الحج	۴۱	۸۶
	// // //	//	۲۵۲	//	۷۶	۱۲۶
	جسے وہ ذلیل کردے اُسے عزت دینے والا کوئی نہیں۔	//	۲۱۱،۲۱۲	//	۱۸	۳۴،۳۵
	فتح وکامرانی اسی کے بخشنے سے حاصل ہوتی ہے۔	//	۷۳۱	الروم	۴،۵	۳
	وہ جس چیز کا حکم دے ہوکر رہتی ہے۔	//	۶۷،۶۸	مریم	۳۵	۲۲
	اللہ کی طرف سے انسان کا آزمائش میں ڈالا جانا۔	//	۸۰	//	۸۳	-
	// // //	//	۱۱۲،۱۱۳	طٰہٰ	۸۵	۶۳
	// // //	//	۱۳۴،۱۳۵	//	۱۲۴	۱۰۶
	// // //	//	۱۸۹،۱۹۱ ۱۹۲	الانبیاء	۱۰۵	۹۹
	// // //	//	۲۷۶،۲۷۷	المؤمن	۳۰	۳۲،۳۳
	// // //	//	۲۹۹	//	۹۹،۱۰۰	۸۹،۹۲
	// // //	//	۷۶۶	الروم	۵۵،۵۶	۸۰،۸۲
	جو چاہے ایمان لائے اور جو چاہے کفر کرے۔	//	۲۳،۲۴	الکہف	۲۹	۳۱
	حق کا انکار کرنے والوں پر شیاطین مسلط					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کر دیے جاتے ہیں۔	سوم	۸۰	مریم	۸۳	-
	اللہ تعالیٰ شیاطین کو فتنہ پردازی کا موقع کیوں دیتا ہے۔	〃	۲۳۸،۲۳۹	الحج	۵۴	۱۰۱
	اللہ جسے چاہے ہدایت دیتا ہے۔	〃	۲۰۹	〃	۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳	النور	۴۶	-
	اللہ کی توفیق کے بغیر کوئی ہدایت نہیں پا سکتا جسے وہ ہدایت دے وہی ہدایت پانے والا ہے اور جسے وہ بھٹکا دے اُسے	〃	۱۴،۱۵	الکہف	۱۷	-
		〃	۱۴،۱۵	〃	۱۷	-
	کوئی راہ راست نہیں دکھا سکتا۔	〃	۴۱۲	النور	۴۰	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۷۵۱	الروم	۲۹	۴۱
	اپنے نور کے ادراک کی توفیق وہی جسے چاہتا ہے دیتا ہے۔	〃	۴۰۹،۴۱۰	النور	۳۶	۶۸
	انسان اپنے بل بوتے پر پاک نہیں ہو سکتا پاکیزگی اللہ ہی کے فضل سے نصیب ہوتی ہے۔	〃	۳۷۱،۳۷۲	〃	۲۱	۱۸،۱۹
	اللہ کی بانٹ اندھی بانٹ نہیں ہے بلکہ وہ ہدایت کی اہلیت رکھنے والوں کو ہدایت دیتا ہے۔	〃	۴۰۹،۴۱۰	〃	۳۷،۳۸	۶۹
	کیسے لوگوں کو قبولِ ہدایت کی توفیق نہیں دی جاتی۔	〃	۳۲،۳۳	الکہف	۵۷	۵۴
	کیسے لوگوں کے دلوں پر مہر کر دی جاتی ہے۔	〃	۷۶۷	الروم	۵۸،۵۹	-
	اللہ اُن ظالموں کو ہدایت نہیں دیتا جو خواہشات نفس کی پیروی کرتے ہیں۔	〃	۶۴۴	القصص	۵۰	-
	منکرین آخرت کے لیے اللہ اُن کے اعمال کو خوش نما بنا دیتا ہے۔	〃	۵۵۵،۵۵۶	النمل	۴	۵
	بمعنی منصوبہ اور مقرر ضابطہ	〃	۲۵۹،۲۶۰	یٰس	۳۷،۳۸	۳۲،۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کائنات کی تدبیر کا منصوبہ۔	چہارم	۴۴۲،۴۴۴	حٰمٓ السجدہ	۱۲	۱۶
	وہ خالص ساعت جس میں اللہ قسمتوں کے فیصلے فرماتا ہے۔	〃	۵۵۶	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹،۵۶۰	〃	۲،۴	۱،۳
	اللہ جس کو جو کچھ چاہتا ہے دیتا ہے۔	〃	۴۹۷،۴۹۸	الشوریٰ	۱۹	۳۴،۳۶
	اللہ اپنے عطیوں کی تقسیم اپنے بندوں میں کس طرح کر رہا ہے۔	〃	۵۲۶،۵۲۷	الزخرف	۳۲	۳۱،۳۲
	اللہ اپنے تمام بندوں پر مہربان ہے لیکن اُس کی عطا و بخشش میں فرق و تفاوت ہے۔	〃	۴۹۷	الشوریٰ	۱۹	۳۴
	اللہ کی توفیق سے آدمی کو اسلام میں شرح صدر حاصل ہوتا ہے۔	〃	۳۶۶،۳۶۸	الزمر	۲۲	۴۰،۴۲
	اللہ کی مدد کے بغیر کوئی شخص شیطان کی چالوں سے نہیں بچ سکتا۔	〃	۴۵۸،۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۶	۴۰،۴۱
	اللہ بگڑے ہوئے لوگوں پر شیاطین اور ائمہ شر مسلط کر دیتا ہے۔	〃	۴۵۲	〃	۲۵	۲۸،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	الزخرف	۳۶،۳۸	۳۴
	انسان کو با اختیار بنا کر امتحان کے لیے اس دنیا میں بھیجا گیا ہے۔	〃	۴۴	السجدہ	۱۳	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۱۲۵،۱۲۸	الاحزاب	۷۲	۱۲۰
	اللہ کی توفیق کے بغیر انسان دنیا کے امتحان میں کامیاب نہیں ہو سکتا۔	〃	۴۸۰،۴۸۱	الشوریٰ	۶	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲،۴۸۳	〃	۸	۱۱
	کوئی متنفس نہیں جانتا کہ کل وہ کیا کرنے والا ہے۔	〃	۲۸	لقمٰن	۳۴	۶۳
	انسان کی کوئی تدبیر اللہ کی توفیق اور اس کے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اذن کے بغیر کامیاب نہیں ہوسکتی۔	چہارم	۵۰۷	الشوریٰ	۳۶	۵۷
	اللہ کی توفیق کے بغیر انسان کا کوئی ارادہ عمل میں نہیں آسکتا۔	〃	۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۲۰
	اپنی گمراہی کے حق میں تقدیر کو دلیل بنانا جہالت ہے۔	〃	۲۶۳	یٰس	۴۷	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲،۵۲۳	〃	۲۰	۲۰
	لوگوں کا تقدیر سے غلط استدلال۔	〃	۲۶۲،۲۶۴	یٰس	۴۷	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸،۴۲۰	المؤمن	۶۰	۸۴
	آدمی اللہ کے اذن ہی سے نیکی کے راستے پر چل سکتا ہے۔	〃	۲۳۴،۲۳۵	فاطر	۳۳	۵۶
	اللہ نے انسان کو کفر و ایمان کے انتخاب میں آزاد کس لیے چھوڑا ہے۔	〃	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
		〃	۴۸۱،۴۸۳	〃	۸	۱۱
	آدمی اپنے اچھے اور برے عمل اور ہدایت یا ضلالت اختیار کرنے کا خود ذمہ دار ہے۔	〃	۲۳۷،۲۳۸	فاطر	۳۷	۶۳
		〃	۳۷۵	الزمر	۴۱	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸	〃	۵۰،۵۱	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۴۶۵،۴۶۶	حٰمٓ السجدہ	۴۶	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۴،۵۸۵	الجاثیہ	۱۴،۱۵	۱۸،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷	الاحقاف	۲۶	۲۱
	اللہ نے یہ نہیں چاہا کہ پیدائشی طور پر تمام انسانوں کو ایک اُمت بنا دے۔	〃	۴۴	السجدہ	۱۳	۲۳
		〃	۴۸۱،۴۸۳	الشوریٰ	۸	۱۱
	تقدیر کے باوجود اللہ سے دُعا مانگنا نافع ہے	〃	۴۱۸	المومن	۶۰	۸۲،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸،۴۲۰،۴۲۲	〃	۶۰	۸۲،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	الشوریٰ	۲۶	۸۴
	دعا سے تقدیر بدل سکتی ہے۔	〃	۴۱۸،۴۲۰،۴۲۱	المؤمن	۶۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کی پیدائشی قسمت جس کو بدلنے کی طاقت اللہ کے سوا کسی میں نہیں ہے۔	چہارم	۵۳۶،۵۳۷	الزخرف	۳۲	۲۱
	اللہ نے اختلافات کے فیصلے کا وقت مقرر کر رکھا ہے۔	//	۴۶۴،۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۵۷،۵۸
	// // //	//	۴۹۳،۴۹۴	الشوریٰ	۱۴	۲۴،۲۵
	اللہ کی مشیت اور اُس کی رضا کا فرق۔	//	۲۰۸	سبا	۳۹	۵۹
	// // //	//	۳۶۰،۳۶۱	الزمر	۷	۲۰
	// // //	//	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۲۲،۵۲۳	//	۲۰	۲۰
	اللہ کے فیصلے اٹل ہوتے ہیں جنہیں کوئی بدل نہیں سکتا۔	//	۵۵۶	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۵۹،۵۶۰	//	۴	۲،۳
	تم اللہ کے طریقے میں کوئی تبدیلی نہ پاؤ گے اور نہ کوئی طاقت اللہ کے ضابطے کو بدل سکتی ہے۔	//	۱۳۳	الاحزاب	۶۲	۱۱۵
		//	۲۴۱	فاطر	۴۳	-
	تقسیم رزق سراسر اللہ کے اختیار میں ہے۔	//	۵۳۶	الزخرف	۳۲	۳۱،۳۲
	رزق کی تقسیم میں اللہ کا طریقہ۔	//	۴۹۷،۴۹۸	الشوریٰ	۱۹،۲۰	۲۴،۳۷
	// // //	//	۵۰۴	//	۲۷	۴۸
	// // //	//	۵۳۶	الزخرف	۳۲	۳۱،۳۲
	// // //	//	۵۳۸	//	۲۴،۳۵	۳۳
	اللہ کے تقسیم رزق کو بدل دینے کی طاقت کسی میں نہیں ہے۔	//	۴۹۸	الشوریٰ	۲۰	۳۶،۳۷
	رزق کی کمی بیشی اللہ کے اختیار میں ہے۔	//	۲۰۶،۲۰۸	سبا	۳۶،۳۹	۵۶،۶۰
	// // //	//	۳۷۹	الزمر	۵۲	۶۹
	// // //	//	۴۸۵،۴۸۶	الشوریٰ	۱۲	۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کائنات کی کنجیاں اللہ ہی کے پاس ہیں۔	چہارم	۳۸۱	الزمر	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵،۴۸۶	الشوریٰ	۱۲	۱۹
	ہر شخص کی عمر میں کمی بیشی اللہ کے ہاں لکھی ہوئی ہے۔	〃	۲۲۵	فاطر	۱۱	۲۵،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵	المؤمن	۶۷	۹۶،۹۸
	کسی شخص کو معلوم نہیں کہ اُس کی موت کس سرزمین پر آنی ہے۔	〃	۲۶،۲۷،۲۸	لقمٰن	۳۳	۵۹،۶۳
	زندگی اور موت اللہ ہی کے اختیار میں ہے۔	〃	۴۲۵،۴۲۶	المؤمن	۶۷	۹۶،۹۸
	اللہ جس کو جیسی اور جتنی چاہے اولاد دیتا ہے۔	〃	۵۱۵	الشوریٰ	۴۹،۵۰	۷۷
	اللہ کے کسی کو گمراہی میں ڈالنے کا مطلب۔	〃	۲۲۱،۲۲۲ ۲۲۳	فاطر	۸	۱۵،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹،۵۹۰	الجاثیہ	۲۳	۳۱،۳۳
	اللہ جسے گمراہی میں پھینک دے اُسے کوئی راہ راست نہیں دکھا سکتا۔	〃	۵۱۲،۵۱۳	الشوریٰ	۴۴	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹،۵۹۰	الجاثیہ	۲۳	۳۱،۳۲
	اللہ کیسے لوگوں کے کانوں اور دلوں پر مہر لگاتا اور آنکھوں پر پردہ ڈال دیتا ہے۔	〃	۲۲۱،۲۲۲	فاطر	۸	۱۵،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹،۴۱۰	المؤمن	۳۵	۵۳،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲،۵۰۳	الشوریٰ	۲۴	۴۴،۴۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹،۵۹۰	الجاثیہ	۲۳	۳۱،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷	الاحقاف	۲۶	۳۰،۳۱
	کیسے لوگوں کے دلوں پر ٹھپہ لگا دیا جاتا ہے۔	〃	۴۰۹،۴۱۰	المومن	۳۵	۵۳،۵۴
	کیسے لوگوں کو گمراہی میں ڈالا جاتا ہے۔	〃	۴۰۸،۴۰۹	〃	۳۴،۳۵	۵۲،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷	〃	۷۱،۷۵	۱۰۱،۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۵۱۲	الشوریٰ	۴۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیسے لوگوں کو گمراہی میں ڈالا جاتا ہے۔	چہارم	۵۳۸	الزخرف	۳۶، ۳۷	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹	الجاثیہ	۲۳	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰	الاحقاف	۳۲	۳۶
	کیسے لوگوں کو نیکی اور ایمان کی توفیق نہیں دی جاتی۔	〃	۲۴۶، ۲۴۷	یٰس	۸، ۹	۵، ۷
	اللہ جسے چاہے ہدایت دے۔	〃	۲۲۱، ۲۲۲	فاطر	۸	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	الشوریٰ	۵۳	۸۴
	کیسے لوگوں کو ہدایت سے محروم رکھا جاتا ہے	〃	۳۵۷، ۳۵۸	الزمر	۳	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۷، ۳۶۸	〃	۲۲	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳، ۳۷۴	〃	۳۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶	المؤمن	۲۸	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹، ۴۱۰	〃	۳۵	۵۳، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	〃	۴۴	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹، ۵۹۰	الجاثیہ	۲۳	۳۰، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۶۰۶	الاحقاف	۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸	〃	۱۱، ۱۲	۱۵، ۱۶
	کیسے لوگوں کو ہدایت بخشی جاتی ہے۔	〃	۳۶۵	الزمر	۱۷، ۱۸	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶۷، ۲۶۸	〃	۲۳	-
	کیسے لوگوں کو اللہ کی طرف سے ہدایت ملتی ہے اور کیسے لوگوں کو نہیں ملتی۔	〃	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲، ۴۸۳	〃	۸	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۹۳	〃	۱۳	۲۱
	باطل مذہبوں کی پیدائش کا ذمہ دار اللہ نہیں ہے بلکہ وہ لوگ ہیں جنہوں نے یہ کام کیا ہے۔	〃	۴۹۳، ۴۹۴	〃	۱۴	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں انسان پر ڈالے جانے والے بہت سے مصائب کی حقیقت۔	چہارم	۵۰۵،۵۰۶	الشوریٰ	۳۰	۵۲
	کوئی کسی کے لیے منحوس نہیں ہے بلکہ ہر شخص اپنے ہی نصیب کی برائی دیکھتا ہے۔	〃	۲۵۲	یٰس	۱۸، ۱۹	۱۴، ۱۵
	انسان پر جو مصیبت بھی آتی ہے اُس کے اپنے ہاتھوں کی کمائی ہوتی ہے۔	〃	۵۰۵	الشوریٰ	۳۰	۵۲
	اللہ نے ثمود کو راہ راست پیش کی مگر انہوں نے خود اندھا رہنا پسند کیا۔	〃	۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۷	۲۲
	دوزخیوں سے متعلق اللہ کا ارشاد کہ انہوں نے خود ہی اپنے آپ پر ظلم کیا ہم نے اُن پر ظلم نہیں کیا ہے۔	〃	۵۵۰	الزخرف	۷۶	-
	اللہ اپنے بندوں کے حق میں ظالم نہیں ہے۔	〃	۴۰۰	المؤمن	۱۷	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۶	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	الزخرف	۷۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷،۵۸۸	الجاثیہ	۲۲	۲۹
	انسان کے اپنے ہی اعمال پر جزا و سزا مرتب ہوگی۔	〃	۲۹۹، ۴۰۰	المؤمن	۱۷	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	الزخرف	۷۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۷	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۲	الجاثیہ	۲۸، ۲۹	۴۱، ۴۲
	انسان کو حسن عمل کی طرف دعوت	〃	۲۷۹، ۲۸۰	الزمر	۵۳، ۵۵	۷۰، ۷۲
	〃 〃 〃	〃	۶۱۹	الاحقاف	۲۰، ۳۱	۳۴، ۳۵
	اللہ اپنے بندوں کے کفر کو پسند نہیں کرتا۔	〃	۳۶۰، ۳۶۱	الزمر	۷	۱۹، ۲۰
	قضاء و قدر پر جو ارشادات قرآن میں ہیں وہ انسان میں قناعت توکل علی اللہ صبر و استقامت	〃	۲۲۷، ۲۲۸	فاطر	۱۵، ۱۷	۳۶، ۳۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اور دنیوی طاقتوں سے بے خوفی پیدا کرنے کے لیے ہیں۔	چہارم	۴۸۵، ۴۸۶	الشوریٰ	۱۰، ۱۲	۱۶، ۱۹
	بہت سے کافر جان بوجھ کر گمراہی میں پڑے ہوئے ہیں۔	〃	۳۷۰، ۳۷۲	الزمر	۲۹	۴۸، ۵۰
	مسئلہ تقدیر کا جامع و مختصر بیان۔	پنجم	۴۵۷، ۴۵۸	الصف	۵	۵
	مسئلہ تقدیر قرآن میں کس غرض کے لیے بیان کیا گیا ہے۔	〃	۳۱۹، ۳۲۰	الحدید	۲۲، ۲۳	۳۹، ۴۲
	انسان کو دنیا میں اختیارات، وسیع ذرائع و مواقع اور انتخاب کی آزادی دے کر امتحان کے لیے بھیجا گیا ہے۔	〃	۱۴۲	الذّٰریٰت	۲۱	۱۹
		〃	۱۵۲، ۱۵۳	〃	۵۲، ۵۳	۴۹، ۵۰
	انسان کو عقل و شعور اور فہم و ادراک کی قوتیں دے کر اللہ نے اُس کو خیر و شر میں امتیاز کرنے کے قابل بنایا ہے۔	〃	۲۴۸، ۲۴۹	الرحمٰن	۱، ۴	۱، ۳
		〃	۵۲۸، ۵۲۹	التغابن	۲	۵
	انسان کو جو مصیبت بھی آتی ہے اللہ کے اذن سے آتی ہے اور اس کا مقصد امتحان ہوتا ہے۔	〃	۳۱۹، ۳۲۰	الحدید	۲۲	۳۹، ۴۱
		〃	۵۳۶، ۵۴۰، ۵۴۱	التغابن	۹	۲۰
	اللہ چاہے تو دین حق کے دشمنوں کو خود ہی ختم کر دے لیکن اُس نے حق و باطل کی کشمکش کا سلسلہ مومنین و کفار کے امتحان کے لیے جاری کیا ہے۔	〃	۴۵	الفتح	۴	۸
		〃	۴۸	〃	۷	۱۳
	انسان کو کس طرح آزمائش میں ڈالا گیا ہے	〃	۲۹	محمدؐ	۳۰، ۳۱	-
	انسان کا کام اپنے آپ کو اہل ثابت کرنے کی کوشش کرنا ہے اور اللہ تعالیٰ کام کی توفیق دیتا ہے۔	〃	۲۴	〃	۱۷	۲۷، ۲۸
	کفر کا راستہ اختیار کرنے والوں کو اللہ غلط					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کاموں کی توفیق دیتا ہے۔	پنجم	۹	محمدؐ	۱	۳،۱
	جو شخص ہدایت واضح ہونے کے بعد اس سے پھرتا ہے اسے شیطان ہر گمراہی میں مبتلا کرتا چلا جاتا ہے۔	″	۲۷	″	۲۵	-
	کسی شخص یا قوم کی گمراہی کا آغاز اللہ تعالیٰ کی طرف سے نہیں بلکہ خود اس کی اور شیطان کی طرف سے ہوتا ہے۔	″	۴۵۷	الصف	۵	۵
	ہدایت وضلالت اور دیگر تمام اعمال کے محرکات انسان کے نفس میں بالطبع موجود ہوتے ہیں۔	″	۱۵۳،۱۵۲	الذّٰریٰت	۵۳،۵۲	۵۰،۴۹
	اللہ کے کسی شخص سے ہدایت کی توفیق سلب کرنے کا مطلب۔	″	۱۰،۹	محمدؐ	۱	۳
	اللہ کیسے لوگوں کے دلوں پر ٹھپہ لگا دیتا ہے	″	۲۴،۲۳	″	۱۶	۲۶،۲۵
	″ ″ ″	″	۵۱۷	المنٰفقون	۳	۴
	اللہ کیسے لوگوں کے اعمال بد ان کے لیے خوشنما بنا دیتا ہے۔	″	۲۱	محمدؐ	۱۴	-
	اللہ کیسے لوگوں کو ہدایت کی طرف سے اندھا اور بہرہ کر دیتا ہے۔	″	۲۸،۲۶	″	۲۵،۲۲	۳۵،۳۳
	اللہ کیسے لوگوں کو ہدایت دیتا ہے۔	″	۲۴	″	۱۷	۲۸،۲۷
	″ ″ ″	″	۴۵۸،۴۵۷	الصف	۵	۵
	اللہ کیسے لوگوں کو تقویٰ عطا فرماتا ہے۔	″	۲۴	محمد	۱۷	۲۸،۲۷
	کیسے لوگوں کو ہدایت سے محروم رکھا جاتا ہے	″	۴۵۸،۴۵۷	الصف	۵	۵
	″ ″ ″	″	۴۷۶	″	۸،۷	۱۲،۱۱
	″ ″ ″	″	۴۸۹	الجمعہ	۵	۹،۷
	″ ″ ″	″	۵۲۰	المنٰفقون	۶	۱۴،۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیسے لوگوں کو اللہ قرآن سمجھنے کی توفیق نہیں دیتا۔	پنجم	۲۷،۲۸	محمد	۲۴	۳۵
	ہدایت کسی پر جبراً نہیں ٹھونسی جاتی۔	〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۶
	انسان کو اللہ نے فطرت سلیمہ پر پیدا کیا ہے اور پھر کسی نے کفر کا راستہ اختیار کیا اور کسی نے ایمان کا۔	〃	۵۲۷،۵۲۹	التغابن	۲	۵
	اللہ جسے راست روی کی نعمت عطا کرتا ہے اپنے علم اور حکمت کی بنا پر کرتا ہے۔	〃	۷۵،۷۶	الحجرات	۸	۱۰،۱۱
	یہ اللہ کا فضل و احسان ہے کہ کسی کے دل میں طاعت و ایمان کی محبت اور کفر و فسوق سے نفرت پیدا کر دے۔	〃	۷۵،۷۶	〃	۷،۸	۱۰
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "ضلالت و ہدایت")	〃	۱۰۲	〃	۱۷،۱۸	-
	اللہ تعالیٰ نے ہر چیز کو ایک تقدیر کے ساتھ پیدا کیا ہے۔	〃	۱۲	محمد	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱	القمر	۴۹،۵۰	۲۵،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸،۵۶۹	الطلاق	۳	۱۱
	ہر مخلوق کا نوشتہ تقدیر لکھ دینا اللہ کے لیے بہت آسان ہے۔	〃	۳۱۹،۳۲۰	الحدید	۲۲	۲۹،۴۱
	ہر چیز کا وقوع اللہ کی مشیت پر موقوف ہے	〃	۶۱،۶۲	الفتح	۲۷	۴۷،۵۰
	اللہ نفع یا نقصان پہنچانا چاہے تو کوئی اس کے فیصلے کو روکنے والا نہیں ہے۔	〃	۵۰،۵۱	〃	۱۱	۲۲
	اللہ ہی زندگی دیتا ہے اور وہی موت دیتا ہے۔	〃	۱۲۷،۱۲۸	قٓ	۴۳،۴۴	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲	الحدید	۲	-
	عالم بالا ہی میں فیصلہ ہوتا ہے کہ انسان کو کیا رزق دیا جائے۔	〃	۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۲،۲۳	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خوشی اور غم دونوں صورتیں اللہ کی طرف سے ہیں۔ اللہ جسے چاہے غنی کر دے اور جسے چاہے فقیر کر دے۔	پنجم	۲۲۰	النجم	۴۳	۴۰
	کوئی دن منحوس نہیں ہوتا۔	〃	۲۲۱،۲۲۰	〃	۴۸	۴۳
	معنی و مفہوم	〃	۲۳۶،۲۳۵	القمر	19	16
	ہر کام اللہ کی مشیت پر موقوف ہے انشاء اللہ کہے بغیر کسی کام کے عزم کا اظہار اپنی قدرت پر غلط اعتماد ہے۔	ششم	۳۱۱،۳۱۰	الاعلیٰ	۳	۴،۳
	جب اللہ کی مشیت انسانی مشیت سے مل جائے تب ہی کوئی انسانی فعل پایہ تکمیل کو پہنچتا ہے۔	〃	۶۳،۶۱	القلم	۳۲،۱۷	۱۸،۱۲
	اللہ نے ہر چیز کو پیدا کیا اور اس کی تقدیر مقرر فرمائی۔	〃	۱۵۷،۱۵۶	المدثر	۵۶	۴۳،۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۵۷،۲۵۶	عبس	19	12
	اسلام ایک نصیحت ہے جو چاہے قبول کرے لیکن جب تک اللہ کی مشیت نہ ہو کوئی ہدایت قبول نہیں کر سکتا۔	〃	۳۱۲،۳۱۱	الاعلیٰ	۳	۴،۳
	اللہ جس کسی کو ہدایت دیتا ہے اپنے علم و حکمت کی بنا پر دیتا ہے۔	〃	۲۰۴،۲۰۳	الدھر	۳۱،۳۰	۳۴،۳۳
	انسان کی رہنمائی کے لیے دو مختلف قسم کی ہدایتیں دی گئیں۔	〃	۲۷۰	التکویر	۲۹،۲۷	۲۳،۲۲
	ہدایت و ضلالت کے بارے میں وہ اختیارات جو انسان کو اللہ کی مشیت نے ودیعت کر دیے ہیں۔	〃	۲۰۴،۲۰۳	الدھر	۳۱،۳۰	۳۴،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲،۳۱۰	الاعلیٰ	۵،۱	۶،۱
		〃	۹۲،۸۹	المعارج	۳۵،۱۹	۲۳،۱۲
		〃	۱۵۳	المدثر	۳۷،۳۶	۲۹
		〃	۳۵۲،۳۵۱	الشمس	۸	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہدایت و ضلالت کے بارے میں وہ اختیارات جو انسان کو اللہ کی مشیت نے ودیعت کر دیے ہیں۔	ششم	۳۵۲،۳۵۱ ۳۵۵	الشمس	۹، ۱۰	۶
	نیکی یا بدی کی راہ اختیار کرنے میں انسان کس طرح آزاد ہے۔	〃	۳۴۸	〃	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲،۳۵۱	〃	۷، ۸	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲،۳۵۱ ۳۵۵	〃	۹، ۱۰	۶
	انسان کی فطری اور پیدائشی کمزوریاں نا قابل اصلاح نہیں ہیں بلکہ اللہ کی بھیجی ہوئی ہدایت پر عمل کر کے اُن کو دور کیا جا سکتا ہے لیکن اگر نفس کی باگیں ڈھیلی چھوڑ دی جائیں تو یہی کمزوریاں راسخ ہو جاتی ہیں۔	〃	۸۹، ۹۲	المعارج	۱۹، ۳۵	۱۳، ۲۳
	انسان کو پیدائشی گنہگار نہیں بلکہ بے لوث فطرت پر پیدا کیا گیا ہے۔	〃	۳۵۱	الشمس	۷	۴
	انسان کی آزمائش کس کس طرح ہو رہی ہے (مزید دیکھو "آزمائش")	〃	۴۱، ۴۲	الملک	۲	۴
	امتحان کی غرض سے اللہ تعالیٰ نے ہر انسان کو عمل کا موقع دیا ہے۔ (مزید دیکھو "امتحان")	〃	۴۱، ۴۲	〃	۲	۴
	جہنم سے ڈرایا گیا ہے اب جس کا جی چاہے بھلائی کا راستہ اختیار کرے اور جس کا جی چاہے پلٹ جائے۔	〃	۱۵۳	المدثر	۳۵، ۳۷	۲۸، ۲۹
	مخلوقات کی پیدائش و تخلیق کی نسبت اللہ کی طرف اور اُن کے شر کی نسبت مخلوقات کی طرف۔	〃	۵۶۲، ۵۶۷	الفلق	۲	۴
	کن لوگوں کو باری تعالیٰ آسان راستے کی اور کن					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کی مشکل راستے کی سہولت دیتا ہے۔	ششم	۳۶۲،۳۶۰	الیل	۴، ۱۰	۱، ۵
	موت وحیات اللہ کی ایجاد کردہ ہیں۔	〃	۴۱	الملک	۲	۴
	اللہ اپنا رزق روک لے تو کوئی رزق نہیں دے سکتا۔	〃	۵۰، ۵۱	〃	۲۱	-
	اللہ جسے چاہے گمراہ کرتا ہے اور جسے چاہے ہدایت بخشتا ہے۔	〃	۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۴، ۲۵
	تقدیر کے فیصلے فرشتوں کے سپرد کرنے کی رات۔	〃	۴۰۲، ۴۰۴	القدر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۴، ۴۰۵	〃	۱، ۲	۱
	اللہ کا ایک ایک منصوبہ ہزار ہزار اور پچاس پچاس ہزار برس کا ہوتا ہے۔	〃	۸۶، ۸۸	المعارج	۴	۵
	ایسی نذر ماننے کی ممانعت جو یہ سمجھ کر مانی جائے کہ اس سے تقدیر بدل جائے گی۔	〃	۱۹۰، ۱۹۱ ۱۹۵، ۱۹۶	العصر	۷	۱۰
۱۲۳	**تقدیس :**					
	اس کے معنی	اوّل	۶۳	البقرہ	۳۰	۴
	تقلید:					
	تمام گمراہ قومیں تقلید آبائی پر اصرار کرتی رہی ہیں	دوم	۴۷۶، ۴۷۷	ابراہیم	۱۰	۲۰
	عاد کا تقلید آبائی پر اصرار۔	〃	۳۵۱	ہود	۶۲	۷۱، ۷۲
	قومِ شعیب کا اصرار	〃	۳۶۰	〃	۸۷	۹۶
	قومِ فرعون کا اصرار	〃	۳۰۳	یونس	۷۹	۷۶
	مشرکینِ عرب کا اصرار	〃	۲۰، ۲۱	الاعراف	۲۸	۱۷
	اندھی تقلید اہم ترین اسباب ضلالت میں سے ہے۔	〃	۲۶۹، ۳۷۰	ہود	۱۰۹	۱۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اندھی تقلید اہم ترین اسباب ضلالت میں سے ہے	چہارم	۲۰،۲۱	لقمٰن	۲۱	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴	الاحزاب	۶۷	۱۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	الصّٰفّٰت	۶۹،۷۰	۳۸
	مشرکین عرب کا تقلید آبائی پر اصرار	〃	۵۲۲،۵۳۵	الزخرف	۲۰،۳۰	۲۰،۲۹
	اللہ اُن کے اسلاف کا بھی رب ہے جن کی تقلید کی جاتی ہے۔	〃	۵۶۱	الدخان	۸	۹
	کم علم لوگوں کی تقلید کی ممانعت۔	〃	۵۸۶،۵۸۷	الجاثیہ	۱۸،۱۹	۲۴
	رسول کی تقلید (پیروی) ہی سیدھے راستے تک پہنچنے کا ذریعہ ہے۔	〃	۲۵۳	یٰس	۲۰،۲۱	۱۷
	حضرت ابراہیمؑ نے تقلید آبائی کے بجائے تقلید حق کا مسلک اختیار کیا۔	〃	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
		〃	۵۳۴	〃	۲۶،۲۸	۲۴،۲۷
	صحیح مسلک تقلید حق ہے نہ کہ تقلید آبائی۔	〃	۵۳۵	〃	۲۶،۲۸	۲۵،۲۷
	باپ دادا کی اندھی تقلید بڑے اسباب ضلالت میں سے ہے۔	پنجم	۲۰۸	النجم	۲۳	۱۷،۱۹
	کیسے لوگ صحیح نمونہ تقلید ہیں۔	〃	۴۲۸	الممتحنہ	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۴۲۱،۴۲۲	〃	۶	۹
	انبیاءؑ کا کونسا فعل قابل تقلید ہے اور کونسا نہیں۔	〃	۴۲۹،۴۳۰	〃	۴، ۵	۸
۱۳۵	**تقویٰ:**					
	اس کا مفہوم	اوّل	۵۷		۲۱	۲۱،۲۲
	اس کے پیدا کرنے کا طریقہ۔	〃	۱۴۷	〃	۱۸۷	۱۹۶
	سفر حج کے لیے بہترین زاد راہ	〃	۱۵۵	〃	۱۹۷	۲۱۷
	آخرت کی بھلائی کا مدار تقویٰ پر ہے نہ کہ فراوانی رزق پر ہے۔	〃	۱۶۲	〃	۲۱۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تقویٰ کے اُخروی نتائج۔	اوّل	۲۳۸	آلِ عمران	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	〃	۱۹۸	-
	اہل تقویٰ کی خاص صفتِ صبر ہے۔	〃	۲۳۸،۲۳۹	〃	۱۷	۱۳
	اللہ کا محبوب بننے کے لیے تقویٰ کی اہمیت۔	〃	۲۶۶	〃	۷۶	-
	فلاح کے لیے تقویٰ لازم ہے۔	〃	۲۸۸	〃	۱۳۰	-
	چوٹیں کھا کر بھی خدا اور رسول کی پکار پر لبیک کہنا۔	〃	۳۰۳	〃	۱۷۲	۱۲۲
	قوانین اسلامی کی کامیابی کے لیے تقویٰ کی اہمیت	〃	۳۱۹	النساء	۱	۱
	ازدواجی زندگی میں تقویٰ کی اہمیت۔	〃	۴۰۳،۴۰۴	〃	۱۲۹	۱۶۱،۱۶۲
	اہلِ کتاب کو بھی اس طرح تقویٰ کی ہدایت کی گئی تھی۔	〃	۴۰۴	〃	۱۳۱	-
	اللہ کے قوانین کو توڑنے سے بچنا۔	〃	۴۴۶	المائدہ	۴	۲۰
	اللہ متقیوں کی عبادات قبول کرتا ہے۔	〃	۴۶۱،۴۶۲	〃	۲۷	۴۸
	تقویٰ اس کے معنیٰ۔	〃	۴۲	الاعراف	۶۳	۴۹
	〃 〃 〃	دوم	۴۴	〃	۶۵	-
	〃 〃 〃	〃	۹۴،۹۵	〃	۱۷۱	۱۷۲
	تقویٰ صرف خدا سے ہونا چاہیے۔	〃	۵۲۵	النحل	۲	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶	〃	۵۲	۴۵
	تقویٰ کی جڑ ایمان کے بغیر قائم نہیں ہوتی۔	〃	۸۴	الاعراف	۱۵۶	۱۱۱
	ہدایت حاصل کرنے کے لیے تقویٰ ضروری شرط ہے۔	〃	۲۶۴،۲۶۵	یونس	۶	۱۱
	ہر اُس زندگی کا انجام تباہی ہے جس کی بنیاد تقویٰ پر نہ ہو۔	〃	۲۳۴	التوبہ	۱۰۹	۱۰۳،۱۰۴
	تقویٰ کے تقاضے۔	〃	۱۲۸	الانفال	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تقویٰ کے تقاضے۔	دوم	۱۵۲	الانفال	۵۶	۴۱
	〃 〃	〃	۱۷۶	التوبہ	۴	۵
	〃 〃	〃	۱۹۲	〃	۳۶	۳۶
	〃 〃	〃	۲۴۹	〃	۱۱۹	-
	〃 〃	〃	۲۵۲،۲۵۳	〃	۱۲۳	۱۲۳
	〃 〃	〃	۲۸۲	یونس	۳۱	۳۸
	〃 〃	〃	۴۱۴	یوسف	۵۷	۴۹
	متقین کی صفات اور ان کا طرز عمل	〃	۱۱۰،۱۱۳	الاعراف	۲۰۱،۲۰۲	۱۴۹،۱۵۰
	〃 〃	〃	۱۵۹	الانفال	۶۹	۴۹
	〃 〃	〃	۱۷۸	التوبہ	۷،۸	۹،۱۱
	〃 〃	〃	۱۹۷	〃	۴۴	-
	تمام متقی اہل ایمان اللہ کے ولی ہیں۔	〃	۲۹۵	یونس	۶۳	-
	اللہ متقیوں کو پسند کرتا ہے۔	〃	۱۷۶	التوبہ	۴	۵
	〃 〃	〃	۱۷۸	〃	۷،۸	۹،۱۱
	اللہ متقیوں کے ساتھ ہے۔	〃	۱۹۲	〃	۳۶	۳۶
	〃 〃	〃	۲۵۲،۲۵۳	〃	۱۲۲	۱۲۳
	〃 〃	〃	۵۸۲،۵۸۳	النحل	۱۲۸	۱۲۴
	متقی لوگ ہی اللہ کی رحمت کے مستحق ہیں۔	〃	۸۴	الاعراف	۱۵۶	۱۱۱
	متقین کے لیے دنیا میں بھی بھلائی ہے۔	〃	۵۳۷	النحل	۳۰	۲۷
	لباس تقویٰ کی تعریف۔	〃	۱۹،۲۰	الاعراف	۲۶،۲۷	۱۶
	تقویٰ کا انجام نیک۔	〃	۲۵	〃	۳۵	-
	〃 〃	〃	۴۲	〃	۶۳	۴۹
	〃 〃	〃	۶۰	〃	۹۶	-
	〃 〃	〃	۷۱	〃	۱۲۸	-
	〃 〃	〃	۹۴	〃	۱۶۹	۱۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تقویٰ کا انجام نیک	دوم	۱۴۰	الانفال	۲۹	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	یونس	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۵	ہود	۴۹	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸	یوسف	۹۰	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۷	〃	۱۰۹	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳	الرعد	۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸	الحجر	۴۵	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷،۵۲۸	النحل	۳۰	-
	متقین کی روحوں کا استقبال عالمِ برزخ میں کس طرح ہوتا ہے۔	〃		〃		
	تقویٰ اس کا مطلب۔	سوم	۱۹۹	الحج	۱	۱
	وہ سب خدا سے ہونا چاہیے۔	〃	۲۸۲	المومنون	۵۲	۴۷
	اللہ کے ہاں اصل مقبولیت اسی کی ہے۔	〃	۲۲۸،۲۲۹	الحج	۳۷	۷۳
	تقویٰ کے تقاضے۔	〃	۲۲۳،۲۲۴	〃	۳۲	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	المومنون	۲۳	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰،۴۸۱	الشعراء	۱۱	۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹،۵۱۳	〃	۱۰۶،۱۱۰	۷۶،۸۰
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	〃	۱۲۴	۸۹
	〃 〃 〃	〃	۵۱۹	〃	۱۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱،۵۲۳	〃	۱۴۴،۱۵۰	۹۹
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶	〃	۱۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱،۵۲۲	〃	۱۷۷	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶،۲۸۷	العنکبوت	۱۶	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۷۵۴	الروم	۳۱	۴۸،۵۰
	متقین کی صفات اور اُن کا طرزِ عمل۔	〃	۱۶۲،۱۶۳	الانبیاء	۴۹	۴۹،۵۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	متقین کے لیے بشارت	سوم	۸۲،۸۱	مریم	۹۶	۵۳
	تقویٰ کا انجام نیک	〃	۷۷،۷۶	〃	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۸۰	〃	۸۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۹	طٰہٰ	۱۳۲	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷،۵۰۶	الشعراء	۹۰	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۶۶۶،۶۶۵	القصص	۸۳	۱۰۶
	معنی و تشریح۔	چہارم	۳۶۴،۳۶۳	الزمر	۱۰	۳۲،۲۹
	اللہ سے ڈرنے کا نام ہی تقویٰ ہے۔	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۳	-
	ایمان کا لازمی تقاضا۔	〃	۳۶۴،۳۶۳	الزمر	۱۰	۳۲،۲۹
	سچائی پر ایمان لانے والے اور سچائی کی تصدیق کرنے والے ہی متقی ہیں۔	〃	۳۷۳،۳۷۲	〃	۳۳	۵۲
	تقویٰ کے تقاضے۔	〃	۸۹،۸۷	الاحزاب	۳۲	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۱۱۲،۱۰۹	〃	۴۹	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵	〃	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴،۳۰۲	الصّٰفّٰت	۱۲۴،۱۲۳	۷۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴	〃	۱۲۵	۷۱
	اُس کا تقاضا یہ ہے کہ کفار و منافقین کی اطاعت نہ کی جائے۔	〃	۶۸	الاحزاب	۱	۲
	اُس کا تقاضا یہ ہے کہ نبی کی اطاعت کی جائے۔	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۳	-
	متقین کے لیے اللہ کا وعدہ	〃	۳۶۶	الزمر	۲۰	-
	اللہ ہی متقین کا ولی ہے۔ (لفظ ولی کی تشریح کے لیے دیکھو "ولی")	〃	۵۸۷	الجاثیہ	۱۹	-
	متقین کا انجام نیک	〃	۳۴۴	صٓ	۴۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶	الزمر	۲۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	متقین کا انجام نیک۔	چہارم	۳۸۱	الزمر	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	الزخرف	۶۷	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱	الدخان	۷	۶
	تقویٰ کے نتائج۔	〃	۱۳۵	الاحزاب	۷۰، ۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۷، ۱۸	۲۲
	متقیوں اور فاسقوں کا انجام یکساں نہیں ہو سکتا	〃	۲۲۲،۲۲۱	فاطر	۲۷، ۲۸	۴۸
	حضورؐ کو سب سے پہلے خود تقویٰ اختیار کرنے کا حکم تھا۔	〃	۳۶۴	الزمر	۱۲	۳۳
	متقین کی نمایاں خصوصیات	پنجم	۱۲۳،۱۲۲	قٓ	۳۳	۴۰، ۴۳
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰،۱۳۸	الذّٰریٰت	۱۵، ۱۹	۱۳، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۱۶۸،۱۶۷	الطور	۱۷، ۲۰	۱۱، ۱۴
	متقین کے لیے جنت کا وعدہ	〃	۲۳،۲۱	محمدؐ	۱۵	۲۰، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۱۲۳،۱۲۲	قٓ	۳۱، ۳۵	۳۹، ۴۵
	〃 〃 〃	〃	۱۳۸	الذّٰریٰت	۱۵	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۱۶۸،۱۶۷	الطور	۱۷، ۲۰	۱۱، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲	القمر	۵۴، ۵۵	-
	ایمان اور تقویٰ کا اجر۔	〃	۳۱	محمد	۳۶	۴۲، ۴۳
	تقویٰ اور فسق کا فرق۔	〃	۲۸۰	الحشر	موضوع اور مضامین	-
	تقویٰ اختیار کرنے کا حکم۔	〃	۴۰۹، ۴۱۰	〃	۱۸	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۸۳	الحجرات	۱۰	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۹۵	〃	۱۲، ۱۳	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	المجادلہ	۹	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳، ۳۹۴	الحشر	۷	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	〃	۱۸	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳	الممتحنہ	۱۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تقویٰ اختیار کرنے کا حکم۔	پنجم	۵۴۶	التغابن	۱۶	۳۲،۳۱
	〃 〃 〃	〃	۵۵۳،۵۵۵	الطلاق	۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰	〃	۱۰	-
	جو تقویٰ اختیار کرے گا اُس کے لیے اللہ کشادگی پیدا کر دے گا۔	〃	۵۶۷،۵۶۸	〃	۲	۸،۹
	〃 〃 〃	〃	۵۷۳	〃	۴،۵	۱۵
	اللہ جانتا ہے کہ کون کس درجہ کا متقی ہے۔	〃	۲۱۳	النجم	۳۲	-
	اللہ کے نزدیک سب سے زیادہ عزت والا	〃	۹۵	الحجرات	۱۳	۲۸
	وہ ہے جو سب سے زیادہ متقی ہو۔	〃	۹۵	〃	۱۳	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲	القمر	۵۴،۵۵	-
	جس تقویٰ کی اہلیت آدمی میں ہوتی ہے اللہ تعالیٰ ویسا ہی تقویٰ اسے عطا کرتا ہے۔	〃	۲۴	محمد	۱۷	۲۷،۲۸
	تقویٰ کے تقاضے۔	〃	۷۰،۷۱	الحجرات	۱	۱،۲
	〃 〃 〃	〃	۷۲	〃	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۸۳	〃	۱۰	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۹۵	〃	۱۲،۱۳	۲۸
	جو دل رسولؐ کے احترام سے خالی ہو وہ تقویٰ سے خالی ہے۔	〃	۷۲	〃	۳	۵
	اہل ایمان کا کام یہی ہے کہ وہ تقویٰ پر قائم رہیں خواہ مخالف کیسا ہی جاہلانہ رویہ اختیار کرے۔	〃	۶۱	الفتح	۲۶	۴۶
	تقویٰ کرنے والوں پر اللہ رحم کرے گا۔	〃	۸۳	الحجرات	۱۰	۱۸
	اللہ ہی اس کا حق دار ہے کہ اُس سے تقویٰ کیا جائے اور اللہ ہی کا یہ کام ہے کہ متقین کو معاف کر دے۔	ششم	۱۵۶،۱۵۷	المدثر	۵۶	۴۲،۴۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	متقین کے لیے جنت ہے۔	ششم	۶۴	القلم	۳۴	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶	المرسلت	۴۱،۴۳	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۰،۲۳۱	النباء	۳۱	۱۹
	قرآن متقین کے لیے نصیحت ہے۔	〃	۸۱	الحاقہ	۴۸	۲۶
۱۳۶	**تقیہ:**					
	کس حالت میں اور کس حد تک کیا جا سکتا ہے	اوّل	۲۴۴	آل عمران	۲۸	۲۵، ۲۶
۱۳۷	**تکبر:**					
	اس کی مذمت اور ممانعت۔	دوم	۶۱۶،۶۱۷	بنی اسرائیل	۳۷	۴۳
	بندے کو تکبر کا حق نہیں۔	〃	۱۲	الاعراف	۱۲،۱۳	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۷۸،۷۹	〃	۱۴۶	۱۰۴
	تکبر اور استکبار کی حقیقت۔	〃	۳۰۱	یونس	۷۵	۷۳
	اللہ متکبرین کو پسند نہیں کرتا۔	〃	۵۳۴	النحل	۲۳	-
	تکبر کے نتائج۔	〃	۱۲	الاعراف	۱۲،۱۳	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۵	〃	۳۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۰	〃	۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۷۳	〃	۱۳۳	-
	〃 〃 〃	〃	۷۸،۷۹	〃	۱۴۶	۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۱۱۵	〃	۲۰۶	۱۵۵،۱۵۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶،۵۳۷	النحل	۲۹	۲۶
	معنی و تشریح۔	چہارم	۴۲۷،۴۲۸	المومن	۷۵	۱۰۴
	تکبر کے مظاہر و مذمت	〃	۱۸، ۱۹	لقمٰن	۱۸، ۱۹	۳۱،۳۴
	اللہ کی آیات کی پیروی کو اپنی شان سے فروتر سمجھنا۔	〃	۴۰۹،۴۱۰	المؤمن	۳۵	۵۲،۵۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی آیات کی پیروی کو اپنی شان سے فروتر سمجھنا۔	چہارم	۵۹۳،۵۹۴	الجاثیہ	۳۱،۳۲	۴۳،۴۵
	کتاب اور رسولؐ کی پیروی کو اپنی شان سے فروتر سمجھنا۔	//	۳۸۱	الزمر	۵۹،۶۰	-
	اپنے عقائد پر اصرار کر کے نبی کی بات نہ ماننا	//	۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۳۸	۴۵
	نفس کا تکبر ایمان لانے میں مانع ہوتا ہے۔	//	۶۰۶	الاحقاف	۱۰	۱۳،۱۴
	//	//	۶۰۸	//	۱۱	۱۵
	انکارِ آخرت کی وجہ تکبر ہے۔	//	۴۰۵،۴۰۶	المومن	۲۷	۴۴
	//	//	۵۹۳،۵۹۴	الجاثیہ	۳۱،۳۲	۴۳،۴۵
	//	//	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	اللہ کی بندگی سے منہ موڑنا۔	//	۴۱۸	المومن	۶۰	۸۴
	//	//	۴۱۸،۴۲۰	//	۶۰	۸۴
	فرعون متکبر ہے۔	//	۴۰۵،۴۰۶	//	۲۷	۴۴
	تکبر کے اخلاقی نتائج۔	//	۴۰۹،۴۱۰	//	۲۷	۵۵
	تکبر اور کفر کا لزوم	//	۳۸۱	الزمر	۵۹،۶۰	-
	//	//	۳۸۴	//	۷۱،۷۲	۸۱
	//	//	۴۰۵،۴۰۶	المومن	۲۷	۴۴
	//	//	۴۰۹،۴۱۰	//	۳۴،۳۵	۵۲،۵۴
	//	//	۴۱۶،۴۱۷	//	۵۶	۷۵،۷۶
	//	//	۴۲۷،۴۲۸	//	۷۱،۷۶	۱۰۱،۱۰۴
	متکبرین کا انجام بد	//	۳۸۴	الزمر	۷۱،۷۲	۸۱
	//	//	۴۲۷،۴۲۸	المومن	۷۱،۷۶	۱۰۱،۱۰۴
	//	//	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	مومن تکبر نہیں کرتے۔	//	۴۵	السجدہ	۱۵	۲۶
	معنی و مفہوم۔	//	۱۰۰	نوح	۷	۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تکبر انسان کو کمینہ بنا دیتا ہے۔	ششم	۱۴۷،۱۴۸	المدثر	۲۳،۲۵	۱۴
	متکبرین کا انجام۔	//	۱۴۸،۱۴۹	//	۲۶،۲۹	۱۵،۱۶
۱۳۸	**تلمود:**					
	اس میں حضرت یعقوبؑ کی وصیت کا مضمون قرآن سے بہت مشابہ ہے۔	اوّل	۱۱۴	البقرہ	۱۳۳	۱۳۳
	حضرت ابراہیمؑ سے نمرود کے مباحثہ کے بارے میں اس کا بیان۔	//	۱۹۸،۱۹۹ ۲۰۰	//	۲۵۸	۲۹۱
	// // //	//	۲۰۰	//	۲۵۸	۲۹۲
	حضرت ابراہیمؑ کی جستجوئے حقیقت کے بارے میں اس کا بیان۔	//	۵۵۹،۵۶۰	الانعام	۸۲	۵۵
	لوطؑ کی اپنی قوم کو تنبیہ۔	دوم	۵۱	الاعراف	۸۰	۶۲،۶۴
	موسیٰؑ کو اس کی قوم میں سے چند نوجوانوں کے سوا کسی نے نہ مانا۔	//	۳۰۵	یونس	۸۳	۷۹
	جب فرعون ڈوبنے لگا۔	//	۳۰۹	//	۹۰	۹۱
	یوسفؑ کے زمانے کے تاریخی حالات	//	۳۸۱	یوسف	تاریخی و جغرافیائی حالات	-
	// // //	//	۳۸۵	//	۶	۷
	// // //	//	۳۹۰،۳۹۱ ۳۹۲	//	۲۱	۶۱، ۱۹
	// // //	//	۴۰۰	//	۲۶	۳۱
	// // //	//	۴۰۵،۴۰۶	//	۴۳	۳۷
	// // //	//	۴۱۱،۴۱۲	//	۵۵	۴۷ الف
	// // //	//	۴۲۴	//	۷۸	۶۲
	// // //	//	۴۲۱،۴۲۲	//	۱۰۰	۷۰
	// // //	//	۵۱۲،۵۱۳	الحجر	۶۷	۲۹
	قرآن اور تلمود کے اختلافات۔	//	۳۸۵	یوسف	۶	۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن اور تلمود کے اختلافات۔	دوم	۳۸۸،۳۸۸	یوسف	۱۲	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶،۳۹۵	〃	۲۹	۲۵ الف
	〃 〃 〃	〃	۴۰۲،۴۰۲	〃	۴۱	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸،۴۰۷	〃	۵۰	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۱	〃	۱۰۱	۷۱
	اُس کے حوالے۔	سوم	۷۳	مریم	۵۶	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳،۵۶۲	النمل	۱۷	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۷،۵۷۶	〃	۴۰	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۶۱۵،۶۱۳ ۶۱۶	القصص	۴	۵
	〃 〃 〃	〃	۶۱۹	〃	۱۳	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱،۶۲۰	〃	۱۴	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۶۲۸،۶۲۷	〃	۲۳	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۶۳۲	〃	۲۹	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۶۶۲،۶۶۱	〃	۷۶	۹۵
	(قرآن اور تلمود کے اختلافات کے لیے دیکھو قرآن۔ بائبل اور تلمود سے اس کے اختلافات)					
	اس کا بے سرو پا روایات	چہارم	۳۳۶،۳۳۵	صٓ	۳۵	۳۶
	اس کا حضرت موسیٰؑ کی زندگی کے اہم ترین واقعہ سے خالی ہونا۔ (نیز دیکھو "بائبل")	〃	۴۰۴	المؤمن	۲۶	۴۱
۱۳۹	**تناسخ:**					
	اس کی تردید	دوم	۲۸،۲۶	الاعراف	۳۸	۳۰
۱۴۰	**توبہ:**					
	لفظ توبہ کے معنی۔	اوّل	۶۸،۶۷	البقرہ	۳۷	۵۲،۵۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	لفظ توبہ کے معنیٰ	اوّل	۳۳۳	النّساء	۱۸	۲۷
	توبہ کی حقیقت	〃	۶۷،۶۸	البقرہ	۳۷	۵۱،۵۲
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	النّساء	۱۸	۲۷
	کس قسم کے گناہ معاف کیے جاتے ہیں۔	〃	۶۸	البقرہ	۳۷	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴،۵۴۵	الانعام	۵۴	۳۷
	نظام اخلاق میں توبہ کی اہمیت۔	〃	۶۸	البقرہ	۳۷	۵۲
	توبہ کے ساتھ اصلاح کی اہمیت۔	〃	۱۲۸	〃	۱۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۱	آلِ عمران	۸۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱	النساء	۱۶	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱،۴۱۲	〃	۱۴۶	۱۷۴
	〃 〃 〃	〃	۴۶۸	المائدہ	۳۹	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴	الانعام	۵۴	۳۷
	کن کی توبہ مقبول نہیں۔	〃	۲۷۱،۲۷۲	آل عمران	۹۰	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	النساء	۱۸	۲۷
	سچی توبہ کے آداب۔	〃	۲۸۹	آلِ عمران	۱۳۵،۱۳۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴	الانعام	۵۴	۳۷
	اس کی قابل قبول صورت۔	〃	۳۳۲	النّساء	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۵	〃	۱۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴	الانعام	۵۴	۳۷
	توبہ کے لیے کفارے کی اہمیت۔	〃	۳۸۲،۳۸۳	النساء	۹۲	۱۲۳،۱۲۵
	بغاوت کے مجرمین کے لیے توبہ کی گنجائش	〃	۴۶۵،۴۶۶	المائدہ	۳۲،۳۴	۵۵،۵۷
	عدالتی سزا کے باوجود اُخروی سزا سے بچنے کے لیے توبہ کی اہمیت	〃	۴۶۷،۴۶۸	〃	۳۸،۳۹	۶۰،۶۱
	اسلام لانے سے قبل کے گناہوں کی معافی۔	〃	۵۴۴	الانعام	۵۴	۳۷
	توبہ ایمان کے ساتھ ہی نافع ہوتی ہے۔	دوم	۸۲	الاعراف	۱۵۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی حقیقت	دوم	۲۲۹،۲۴۰	التوبہ	۱۱۲	۱۰۸
	آثار موت طاری ہو جانے کے بعد اس کا موقع نہیں رہتا۔	//	۵۶۲	النحل	۸۴،۸۵	۸۱،۸۲
	کیسے لوگوں کی توبہ قبول ہوتی ہے۔	//	۲۲۹،۲۳۰	التوبہ	۱۰۵	۹۹
	// // //	//	۲۴۳،۲۴۵	//	۱۱۷،۱۱۸	۱۱۵،۱۱۹
	// // //	//	۵۷۹	النحل	۱۱۹	-
	اللہ کو اپنے گناہ گار بندے کی توبہ کس قدر محبوب ہے۔	//	۳۶۳،۳۶۴	ہود	۹۰	۱۰۱
	شرم سار مومن کی توبہ کس شان سے قبول کی جاتی ہے۔	//	۲۴۵،۲۴۹	التوبہ	۱۱۸	۱۱۹
	توبہ کا موثر بنانے کا طریقہ۔	//	۲۲۹،۲۳۱	//	۱۰۵	۹۹
	توبہ و استغفار کے نتائج۔	//	۳۲۲،۳۲۳	ہود	۳	۲
	// // //	//	۳۴۵،۳۴۶	//	۵۲	۵۷
	// // //	//	۵۷۹،۵۸۰	النحل	۱۱۹	-
	توبہ کی حقیقت	سوم	۱۲۹،۱۳۰	طٰہٰ	۱۱۵	۹۲،۹۴
	// // //	//	۱۳۲،۱۳۴	//	۱۲۱،۱۲۲	۱۰۲،۱۰۴
	کیسے لوگوں کی توبہ قبول ہوتی ہے۔	//	۱۲۹،۱۳۰	//	۱۱۵	۹۲،۹۴
	// // //	//	۱۳۳،۱۳۴	//	۱۲۲	۱۰۳،۱۰۴
	توبہ کی حقیقت۔	//	۵۵۹	النمل	۱۰،۱۱	۱۳،۱۵
	اس کے اخلاقی، معاشرتی اور اخروی نتائج۔	//	۷۵،۷۶	مریم	۶۰،۶۳	۳۷،۳۸
	// // //	//	۱۱۲	طٰہٰ	۸۱،۸۲	۶۰
	// // //	//	۳۱۹،۳۴۲ ۳۴۳	النور	۲	۳
	// // //	//	۳۴۷،۳۵۲ ۳۵۴	//	۵	۶
	// // //	//	۴۶۶،۴۶۸	الفرقان	۷۰	۸۶،۸۷
	// // //	//	۵۵۹	النمل	۱۰،۱۱	۱۴،۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے اخلاقی، معاشرتی اور اُخروی نتائج۔ جرائم کے معاملے میں اس کا اثر کیا ہے اور کیا نہیں ہے۔	سوم	۶۵۷	القصص	۶۷	-
	اس سے دنیوی سزا معاف نہ ہونے کی وجہ۔	〃	۳۵۲،۳۴۴ ۳۵۴	النور	۵	۶
	معنی وتشریح۔	〃	۳۵۴،۳۴۷	〃	۵	۶
	اللہ توبہ قبول کرنے والا ہے	چہارم	۵۰۳	الشوریٰ	۲۵	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۱۳۶	الاحزاب	۷۳	-
	اللہ اپنے بندوں کی توبہ قبول کرتا ہے اور برائیوں سے درگذر فرماتا ہے۔	〃	۳۹۲،۳۹۱	المؤمن	۳	۱
	توبہ قبول کرنا اور گناہ معاف کرنا دونوں ہم معنی نہیں ہیں۔	〃	۵۰۳	الشوریٰ	۲۵	۴۷
	توبہ کے بغیر بخشش کی رعایت صرف مومنین کے لیے ہے۔	〃	۳۹۲،۳۹۱	المؤمن	۳	۱
	اللہ توبہ قبول کرنے والا ہے۔	〃	۳۹۲،۳۹۱	〃	۳	۱
	توبۃ النصوح کے لغوی اور شرعی مفہومات	پنجم	۹۵	الحجرات	۱۲	-
	اللہ بڑا توبہ قبول کرنے والا ہے۔	ششم	۳۲،۳۰	التحریم	۸	۱۹
	صحیح توبہ کیا ہے۔	〃	۵۱۶	النصر	۳	-
	صحیح اور مکمل توبہ کرنے والوں کا انعام۔	〃	۳۲،۳۰	التحریم	۸	۱۹
	ظلم کرنے والے اگر توبہ نہ کریں تو اُن کا انجام جہنم ہے۔	〃	۳۲،۳۰	〃	۸	۱۹
	صرف ایک بار ہی نہیں بلکہ ہمیشہ اپنے قصوروں کی معافی مانگتے رہنا اہل ایمان کی صفت ہے	〃	۲۹۹	البروج	۱۰	۶
	گنہگار کی توبہ قبول کرکے جنت عطا فرمانا سراسر اللہ کی عنایت و مہربانی ہے۔	〃	۲۸،۲۶ ۲۹	التحریم	۵	۱۳
		〃	۳۲	〃	۸	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۴۱	**توحید:**					
	توحید	اوّل	۶۱	البقرہ	۲۹	۳۴، ۳۵
	〃 〃	〃	۹۰	〃	۸۳	-
	صرف اللہ کے لیے حمد۔	〃	۴۳، ۴۴	الفاتحہ	۱	۲، ۳
	صرف اللہ ہی کی عبادت۔	〃	۴۴، ۴۵	〃	۴	۶، ۷
	صرف اللہ ہی سے استمداد۔	〃	۴۵	〃	۵، ۶	۸، ۹
	توحید کے دلائل۔	〃	۵۷	البقرہ	۲۱، ۲۲	۲۱، ۲۳
	〃 〃	〃	۶۰	〃	۲۸	-
	〃 〃	〃	۱۳۰	〃	۱۶۳، ۱۶۴	۱۶۲
	〃 〃	〃	۵۳۹	الانعام	۴۱	۲۹
	〃 〃	〃	۵۴۱	〃	۴۶، ۴۷	۳۰
	〃 〃	〃	۵۴۷	〃	۶۱، ۶۴	۴۰، ۴۱
	〃 〃	〃	۵۶۶	〃	۹۵، ۹۸	۶۲، ۶۶
	اللہ سے براہ راست دُعا و استغاثہ کرنا۔	〃	۱۴۴	البقرہ	۱۸۶	۱۸۸، ۱۸۹
	پوری کائنات کو سنبھالنے اور اس کا انتظام	〃	۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵	〃	۲۵۵	۲۷۸
	کرنے والا تنہا اللہ تعالیٰ ہے۔	〃	۲۳۱	آل عمران	۱	۱
	آیت الکرسی کا معرفت الٰہی کی کلید ہونا	〃	۱۹۵	البقرہ	۲۵۵	۲۸۳، ۲۸۴
	نمرود کے سامنے حضرت ابراہیمؑ کے دلائل					
	توحید۔	〃	۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰	〃	۲۵۸	۲۹۱، ۲۹۲
	تنہا ایک ہی معبود (الٰہ)	〃	۲۳۱	آل عمران	۲	۱
	〃 〃	〃	۵۶۸	الانعام	۱۰۲	-
	〃 〃	〃	۵۷۰	〃	۱۰۶	-
	ہادی وہی ہو سکتا ہے جو خالق ہے۔	〃	۲۳۳	آل عمران	۶	۴
	اپنی توحید پر اللہ خود شہادت دیتا ہے۔	〃	۲۳۹	〃	۱۸	۱۴، ۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	توحید پر فرشتوں اور اہل علم کی شہادت	اوّل	۲۳۹	آل عمران	۱۸	۱۵
	پورے تکوینی اختیارات کا اللہ ہی کے ہاتھ میں ہونا۔	//	۲۴۳	//	۲۶، ۲۷	۲۴
	حضرت عیسیٰؑ کی دعوتِ توحید	//	۲۵۴، ۲۵۵	//	۵۱	۴۸
	// // //	//	۴۸۹	المائدہ	۷۲	-
	// // //	//	۵۱۶	//	۱۱۶، ۱۱۷	-
	نظریہ توحید پر وفد نجران کو دعوت مباہلہ	//	۲۶۱، ۲۶۲	آل عمران	۶۴	۵۶
	اہل کتاب کو دعوتِ توحید	//	۲۶۲	//	۶۴	۵۷
	انبیاءؑ خدا کی بندگی کے بجائے اپنی یا فرشتوں یا پیغمبروں کی بندگی کی دعوت نہیں دیتے وہ ربّانی بننے کی دعوت دیتے ہیں۔	//	۲۶۸	//	۷۹	۶۷
	توحید کا انکار حبط اعمال پر منتج ہوتا ہے۔	//	۲۸۱، ۲۸۲	//	۱۱۷	۹۱
	پوری سیاسی حاکمیت اللہ ہی کے لیے مخصوص ہے۔	//	۲۹۶، ۲۹۷	//	۱۵۴	-
	اللہ پاک اور ناپاک کو چھانٹ دیتا ہے۔	//	۳۰۵، ۳۰۶	//	۱۷۹	۱۲۵، ۱۲۶
	اپنے دین کو اللہ کے لیے خالص کرنا۔	//	۴۱۲	النساء	۱۴۶	۱۷۴
	لاتقولو ثلاثۃ	//	۴۲۸، ۴۲۹	//	۱۷۱	۲۱۵
	اللہ ایک ہی خدا ہے۔	//	۴۲۹	//	۱۷۱	۲۱۶، ۲۱۷
	// // //	//	۴۳۰	المائدہ	۱۷۳	-
	اللہ حکم دینے میں حاکم مطلق ہے۔	//	۴۳۸	//	۱	۴
	حلت و حرمت کے جملہ اختیارات اللہ کے ہاتھ میں ہیں۔	//	۴۳۸، ۴۳۹	//	۲	۴، ۵
	// // //	//	۴۹۸، ۴۹۹	//	۸۷	۱۰۴
	پوری سلطنت زمین و آسمان کا مالک تنہا اللہ ہے۔	//	۴۶۹	//	۴۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پوری سلطنت زمین و آسمان کا مالک تنہا اللہ ہے	اوّل	۵۲۶،۵۲۷	الانعام	۱۲	۹
	معاملات کا اللہ کے قانون کے تحت چکانا اس کا تقاضا ہے۔	″	۴۴،۴۷۵	المائدہ	۴۵،۴۷	۷۵،۷۷
	توریت و انجیل میں توحید ہی کی تعلیم دی گئی تھی۔	″	۴۸۰،۴۸۸	″	۶۸	۹۷
	مشرکین عرب بھی وحدتِ خالق کے قائل تھے۔	″	۵۲۳	الانعام	۱	۱
	ایک ہی خدا آسمانوں کا خدا بھی ہے اور زمین کا بھی۔	″	۵۲۴	″	۳	-
	محمدؐ کا اعلانِ توحید	″	۵۲۴،۵۲۸	″	۱۴	-
	″ ″ ″	″	۶۰۵	″	۱۶۱،۱۶۳	۱۴۲،۱۴۳
	قرآن کا یہ دعویٰ کہ اہل کتاب توحید کی صداقت خوب جانتے ہیں۔	″	۵۲۹	″	۲۰	۱۴
	توحید کا لازمی تقاضا شرک سے بیزاری ہے۔	″	۵۲۹	″	۱۹	۱۳
	فیصلے کا سارا اختیار اللہ کے ہاتھ میں ہے۔	″	۵۴۵،۵۴۶	″	۵۷	۳۹
	″ ″ ″	″	۵۴۷	″	۶۲	-
	سارا نظام کائنات توحید کی اساس پر قائم ہے	″	۵۵۱،۵۵۲	″	۷۳	۴۶
	دعوت ابراہیمی اور اس کی ذد۔	″	۵۵۶	″	۷۸	۵۳
	ہر طرف سے منہ موڑ کر خدا کی طرف یکسو ہو جانا	″	۵۵۸	″	۷۹	-
	ساری زمام کار اللہ کے ہاتھ میں ہے۔	″	۵۶۵،۵۶۶	″	۹۵	۶۲
	اللہ ہی بہترین حاکم ہے۔	″	۵۷۵	″	۱۱۴	۸۱
	اللہ کی اطاعت میں پوری زندگی کو دے دینا تقاضائے توحید ہے۔	″	۵۷۸	″	۱۲۲	۸۸
	حضرت ابراہیمؑ کا مسلک توحید تھا۔	″	۶۰۵	″	۱۶۱	۱۴۲
	اس کی تشریح اور اس کی حقیقت۔	دوم	۱۸۹،۱۹۰	التوبہ	۳۰، ۳۱	۲۹،۳۱
	″ ″ ″	″	۲۶۲	یونس	۳	۴،۷
	″ ″ ″	″	۲۸۳،۲۸۴	″	۳۵	۴۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی تشریح اور اس کی حقیقت۔	دوم	۲۱۵،۲۱۸	یونس	۱۰۴،۱۰۷	۱۰۶،۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۴۰۱،۴۰۲	یوسف	۳۷،۴۱	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	النحل	۲،۳	۴،۶
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸،۶۰۹	بنی اسرائیل	۲۲،۲۳	۲۴،۲۶
	توحید اور اس کے دلائل۔	〃	۸	الاعراف	۶	۶،۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶،۳۷	〃	۵۴	۴۰،۴۳
	〃 〃 〃	〃	۹۵،۹۹	〃	۱۷۲،۱۷۳	۱۳۳،۱۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲	یونس	۳۱،۳۲	۳۸،۳۹
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲،۲۸۴ ۲۸۵	〃	۳۴،۳۵	۴۱،۴۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶،۲۹۷	〃	۶۷	۶۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲۸،۳۲۹	ہود	۱۴	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹،۳۵۰	〃	۶۱	۶۶،۶۹
	〃 〃 〃	〃	۴۰۱،۴۰۳	یوسف	۳۷،۴۱	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱،۴۴۳	الرعد	۲،۳	۲،۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵	〃	۴	۹،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹،۴۵۲	〃	۱۲،۱۶	۲۰،۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳،۵۰۴	الحجر	۲۲،۲۵	۱۵،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۲۶	النحل	۲،۶	۴،۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱،۵۲۲	〃	۱۷،۱۹	۶۱،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۵۴،۵۴۷	〃	۴۸،۵۵	۴۱،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۵۵۳،۵۶۰	〃	۷۰،۷۲	۶۰،۶۳
	〃 〃 〃	〃	۶۱۸	بنی اسرائیل	۴۲،۴۳	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰،۶۲۱	〃	۶۶،۷۰	۸۲،۸۵
	توحید کے دلائل ہی خدا کی ہستی کے دلائل بھی ہیں۔	〃	۴۴۲	الرعد	۲	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس بات کا ثبوت کہ توحید کا اعتقاد انسان کی فطرت میں مضمر ہے۔	دوم	۹۷، ۹۸	الاعراف	۱۷۳	۱۳۵
	〃 〃 〃	〃	۹۹	〃	۱۷۴	۱۳۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	یونس	۲۲	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۶۲۳	بنی اسرائیل	۵۲	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۶۳۱	〃	۶۷	۸۴
	عقیدۂ توحید کے تقاضے۔	〃	۳۸، ۳۹	الاعراف	۵۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۱۸۹، ۱۹۰	التوبہ	۳۱	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۲۶۲، ۲۶۳	یونس	۳	۴، ۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵، ۳۱۸	〃	۱۰۴، ۱۰۶	۱۰۶، ۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۴۰۲	یوسف	۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	الرعد	۱۴	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳	ابراہیم	۲۲	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	النحل	۲، ۳	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶، ۵۴۷	〃	۵۱، ۵۶	۴۳، ۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۵۶، ۵۵۷	〃	۷۳	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸، ۶۰۹	بنی اسرائیل	۲۳	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۶۲۵	〃	۵۶	۶۴
	اس کی تشریح اور اس کی حقیقت	〃	۹۶، ۹۷	طٰہٰ	۵۰	۲۳
	وہی حق ہے اور شرک باطل ہے۔	〃	۲۴۷	الحج	۶۲	۱۰۹
	مشرکین کے تصور معبود اور اسلام کے تصور الٰہ کا فرق۔	〃	۴۸۶، ۴۸۷	الشعراء	۲۹	۲۴
	صرف اللہ ہی عبادت کا مستحق کیوں ہے۔	〃	۵۰۲، ۵۰۴	〃	۷۸، ۸۲	۵۷، ۵۹
	اس بات کا ثبوت کہ توحید کا اعتقاد انسان کی فطرت میں مضمر ہیں۔	〃	۷۵۲، ۷۵۳	الروم	۳۰	۴۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	توحید کے دلائل	سوم	۳۱،۳۰	الکہف	۵۱، ۵۲	۴۹، ۵۰
	〃 〃 〃	〃	۹۷،۹۶	طٰہٰ	۵۰	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۹۹	〃	۵۳، ۵۵	۲۶، ۲۸
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴،۱۵۲	الانبیاء	۱۹، ۲۵	۱۸، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۰۴،۲۰۳	الحج	۷	۸، ۹
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲	〃	۱۸	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۲۵۳،۲۵۲	〃	۷۵، ۷۶	۱۲۴، ۱۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳،۲۷۰	المومن	۱۴، ۲۲	۱۴، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳،۲۸۲	〃	۵۲، ۵۶	۴۷، ۴۹
	〃 〃 〃	〃	۲۹۸،۲۹۴	〃	۷۸، ۹۲	۷۴، ۷۶
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۳	الفرقان	۲	۷، ۸
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶،۴۵۳	〃	۴۵، ۵۰	۵۸، ۶۵
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸،۴۵۷	〃	۵۳	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹	الشعراء	۷، ۹	۵، ۶
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶	〃	۲۶، ۲۸	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸،۴۹۹	〃	۶۷، ۶۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۱،۵۰۴	〃	۷۷، ۸۲	۵۵، ۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹،۵۷۱	النمل	۲۵، ۲۶	۳۳، ۳۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱،۵۸۹	〃	۵۹، ۶۵	۷۲، ۸۳
	〃 〃 〃	〃	۶۰۶	〃	۸۶	۱۰۴، ۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۷۰۳	العنکبوت	۴۴	۷۵، ۷۶
	〃 〃 〃	〃	۷۱۸،۷۲۰	〃	۶۱، ۶۳	۱۰۰، ۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۷۲۹	الروم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۷۴۲،۷۵۰	〃	۲۰، ۲۷	۲۶، ۳۸
	〃 〃 〃	〃	۷۵۵،۷۵۶	〃	۳۲، ۳۵	۵۲، ۵۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	واضح رہے کہ توحید کے دلائل ہی اللہ کی ہستی کے دلائل بھی ہیں۔	سوم	۶۲،۶۴،۷	الروم	۴۶،۵۰	۶۸،۷۲
	عقیدۂ توحید پر ایمان لانے کے تقاضے۔	〃	۳۱،۳۲	الکہف	۵۲،۵۳	۵۰،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵،۲۲۷	الحج	۳۴،۳۵	۶۴،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲،۲۵۳	〃	۷۷	۱۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۵۵،۲۵۶	〃	۷۸	۱۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵،۲۸۶	المومنون	۵۷،۶۰	۵۰،۵۴
	اللہ کی ربوبیت تسلیم کرنے کے تقاضے۔	〃	۴۸۴	الشعراء	۲۴	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶،۴۸۷،۴۹۳	〃	۲۹	۲۴
	اُس کی تشریح اور اُس کی حقیقت۔	چہارم	۴۸۲،۴۸۴	الشوریٰ	۹	۱۱،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶،۴۸۷	〃	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰،۳۷۱	الزمر	۲۹	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۱۱،۱۲	لقمٰن	۱۰،۱۱	۱۲،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳،۲۶	〃	۲۷،۳۲	۴۸،۵۸
	〃 〃 〃	〃	۳۲	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷	〃	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۳۸،۴۱	〃	۵،۹	۷،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۷،۴۸	〃	۲۱،۲۲	۳۳،۳۴
	〃 〃 〃	〃	۱۷۳	سبا	۱،۲	۱،۳
	〃 〃 〃	〃	۱۹۹،۲۰۰	〃	۲۲،۲۴	۳۸،۴۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶	فاطر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۸،۲۲۰	〃	۱،۴	۱،۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴،۲۲۷	〃	۱۱،۱۴	۲۳،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	یٰس	۷۳	۶۰،۶۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸،۲۷۹	الصّٰفّٰت	۱،۵	۱،۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی تشریح اور اُس کی حقیقت۔	چہارم	۳۰۴،۳۰۵	الصّٰفّٰت	۱۲۵،۱۲۶	۷۱
	توحید کے دلائل	〃	۳۵۷،۳۵۸	الزمر	۴	۸، ۹
〃	〃	〃	۳۵۹،۳۶۰	〃	۶	۱۰، ۱۸
〃	〃	〃	۳۶۲	〃	۸	۲۳، ۲۵
〃	〃	〃	۳۷۰،۳۷۱	〃	۲۹	۴۸
〃	〃	〃	۳۷۶،۳۷۷	〃	۴۴، ۴۶	۶۲، ۶۴
〃	〃	〃	۳۹۷،۳۹۸	المؤمن	۱۳	۱۹، ۲۱
〃	〃	〃	۴۰۱،۴۰۲	〃	۱۹، ۲۰	۳۳
〃	〃	〃	۴۱۸،۴۲۱	〃	۶۰	۸۲، ۸۴
〃	〃	〃	۴۲۲،۴۲۶	〃	۶۱، ۶۸	۸۵، ۹۸
〃	〃	〃	۴۲۹،۴۳۰	〃	۷۹، ۸۱	۱۱۰
〃	〃	〃	۴۴۲،۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۹، ۱۲	۱۱، ۱۶
〃	〃	〃	۴۶۰،۴۶۲	〃	۳۷، ۳۹	۴۲، ۴۷
〃	〃	〃	۴۷۸،۴۸۰	الشوریٰ	۱، ۵	۱، ۵
〃	〃	〃	۴۸۳،۴۸۵	〃	۹	۱۲، ۱۵
〃	〃	〃	۴۸۵،۴۸۶	〃	۱۱، ۱۲	۱۷، ۱۹
〃	〃	〃	۵۰۴،۵۰۶	〃	۲۷، ۳۳	۴۸، ۵۳
〃	〃	〃	۵۱۵،۵۱۶	〃	۴۹، ۵۱	۷۶، ۸۲
〃	〃	〃	۵۲۵،۵۲۸	الزخرف	۹، ۱۳	۷۷، ۱۳
〃	〃	〃	۵۳۴	〃	۲۶، ۲۷	۲۵
〃	〃	〃	۵۵۱،۵۵۳	〃	۸۴، ۸۶	۶۵، ۶۸
〃	〃	〃	۵۵۷	الدخان	موضوع اور مباحث	-
〃	〃	〃	۵۶۰،۵۶۲	〃	۶، ۹	۵، ۱۰
〃	〃	〃	۵۷۶	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
〃	〃	〃	۵۷۹،۵۸۱	〃	۲، ۶	۲، ۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	توحید کے دلائل۔	چہارم	۵۸۳،۵۸۵	الجاثیہ	۱۲،۱۳	۱۳،۱۷
	(توحید کے دلائل ہی خدا کی ہستی کے دلائل ہیں اس لیے ہم نے ان کا الگ عنوان قائم نہیں کیا۔					
	اللہ کی حکمت اور اُس کی شان خلاقی پر دلالت کرنے والی نشانیاں۔	〃	۲۳۱	فاطر	۲۷،۲۸	۴۸
	عقیدۂ توحید انسان کو کیوں قبول کرنا چاہیے۔	〃	۱۹،۲۰	لقمٰن	۲۰	۳۵،۳۶
	وہ دین حق کی اصل بنیاد ہے۔	〃	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	اس کو اختیار کرنا حقیقت کے عین مطابق ہے	〃	۲۸،۲۹	لقمٰن	۳۴	۶۳
	اُس کی صداقت کا نقش ہر انسان کے نفس میں موجود ہے۔	〃	۲۵	〃	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲	الزمر	۸	۲۳،۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷،۳۷۸	〃	۴۹	۶۵،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱	الدخان	۷	۶
	عقیدۂ توحید کے تقاضے۔	〃	۳۹۷،۳۹۹	المؤمن	۱۴	۲۱،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۶،۸
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴،۴۵۵	〃	۳۰	۳۲،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	〃	۳۷	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲،۴۸۵	〃	۱۰	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶،۴۹۲،۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱	الدخان	۷،۸	۶،۹
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۲،۱۳	۱۷،۱۸
	انسانی زندگی پر اُس کے اثرات۔	〃	۳۷۰،۳۷۱	الزمر	۲۹	۴۸
	اللہ کی بندگی کرنا انسان کی اپنی ضرورت ہے۔	〃	۲۲۷،۲۲۸	فاطر	۱۵	۳۶،۳۷
	اللہ کے سوا کسی دوسرے سے دعا مانگنے کا کچھ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حاصل نہیں۔	چہارم	۲۲۶،۲۲۷	فاطر	۱۴	۳۲،۳۵
	اللہ اس سے بالاتر ہے کہ کوئی اُس کی اولاد ہو	〃	۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۵۸،۱۶۰	-
	انسانوں کے اندر اتفاق واتحاد صرف توحید ہی کے اعتقاد میں ممکن ہے۔	〃	۳۵۷	الزمر	۳	۶
	تمام انبیاءؑ توحید ہی کی تعلیم دیتے رہے ہیں۔	〃	۳۸۱،۳۸۲	〃	۶۴، ۶۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۳، ۱۴	۱۷، ۱۸
	عقیدۂ توحید کو اختیار کرنے کا لازمی نتیجہ دنیا میں غالب ہو کر رہنا ہے۔	〃	۳۱۶،۳۱۷	صٓ	تاریخی پس منظر	-
	صرف توحید ہی کی پیروی کر کے آدمی اللہ کی رحمت کا مستحق ہو سکتا ہے۔	〃	۴۸۱،۴۸۲	الشوریٰ	۸	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲،۴۸۳	〃	۹	۱۲
	توحید پر استقامت کی صورت میں اللہ تعالیٰ فرشتوں کے ذریعے مدد کرتا ہے جو دنیا اور آخرت دونوں میں مومن کے ساتھی ہوں گے۔	〃	۴۵۴،۴۵۵	حٰمٓ السجدہ	۳۰	۳۲، ۳۵
	دعوتِ توحید۔	پنجم	۱۵۱،۱۵۲	الذّٰریٰت	۵۰، ۵۱	۴۸
	دلائل توحید (توحید کے دلائل ہی اللہ کی ہستی کے دلائل بھی ہیں)	〃	۱۱۰،۱۱۴	قٓ	۶، ۱۱	۶، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰،۱۵۱	الذّٰریٰت	۴۷، ۴۹	۴۳، ۴۷
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰،۲۵۱	الرحمٰن	۵، ۷	۴، ۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۴،۲۹۰	الواقعہ	۵۷، ۷۳	۲۲، ۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	〃	۸۳، ۸۷	-
	دلائل توحید	ششم	۴۹، ۵۲	الملک	۱۶، ۲۶	۲۵، ۳۶
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱،۱۰۳	نوح	۱۳، ۲۰	۱۳، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹،۲۱۱	المرسلت	۱، ۱۵	۱، ۷
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳،۲۱۴	〃	۲۷، ۲۸	۱۵، ۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دلائل توحید	ششم	۲۲۸،۲۲۵	النباء	۶، ۲۰	۴، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳	الطارق	۱، ۵	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲،۳۱۰	الاعلیٰ	۱، ۵	۱، ۶
	اسلام کے عقیدۂ توحید کا مختصر ترین اور مکمل بیان	〃	۵۴۲،۵۳۵	الاخلاص	۱، ۴	۱، ۶
	تمام فاسد عقائد کی جڑ اللہ تعالیٰ کے بارے میں کوئی نہ کوئی عقیدہ ہے۔	〃	۳۰۹	الاعلیٰ	موضوع اور مضمون	-
	اللہ یکتا و یگانہ (احد) ہے۔	〃	۵۳۸،۵۳۵	الاخلاص	۱	۱، ۳
	اللہ کے ایک ہونے کا پورا مفہوم	〃	۵۳۸،۵۳۶	〃	۱	۱، ۲
	اللہ سب سے بے نیاز ہے اور سب اُس کے محتاج ہیں۔	〃	۵۳۵	〃	۲	۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰،۵۳۸	〃	۲	۴
	لفظ صمد کی تشریح	〃	۵۴۰،۵۳۸	〃	۲	۴
	اللہ نہ کسی کی اولاد ہے اور نہ کوئی اُس کی اولاد ہے۔	〃	۱۱۴	الجن	۳	۴
	〃 〃 〃	〃	۵۳۵	الاخلاص	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۳،۵۴۰	〃	۳	۵
	کوئی اللہ کا ہمسر نہیں ہے۔	〃	۵۳۵	〃	۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۳	〃	۳	۶
	مشرکینِ عرب اللہ کے بارے میں کیا تصورات رکھتے ہیں۔	〃	۵۲۶،۵۲۵	〃	۱	۲
	ایک بالا و برتر ہستی کا تصور ہر ایک انسان کے دل میں ہے خواہ وہ اللہ کو مانتا ہو یا انکار کرتا ہو۔	〃	۲۲۱،۲۲۰	الفجر	۱۶،۱۵	۹، ۸
۱۴۲	**توراۃ :** (دیکھیے "بائبل")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس میں کس کس طرح تحریفات ہوئی ہیں۔	اوّل	۴۷	البقرہ	شانِ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲،۲۳۱	آل عمران	۳	۲
	قرآن کس توراۃ کی تصدیق کرتا ہے۔	〃	۲۳۲	〃	۳	۲
	اُس میں یہودی علماء کے تفرقات	〃	۲۷۳	〃	۹۳	۷۶،۷۷
	اس کے ساتھ اہل کتاب کا معاملہ	〃	۳۱۰	〃	۱۸۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳	الانعام	۹۱	-
	اس میں زنا کی سزا رجم تھی۔	〃	۴۷۲،۴۷۳	المائدہ	۴۳	۷۱
	یہ ہدایت کا سرچشمہ تھی۔	〃	۴۷۳	〃	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲	الانعام	۱۵۴	-
	اس کی حفاظت کی ذمہ داری	〃	۴۷۳	المائدہ	۴۴	-
	انبیاءؑ اس کے قانون سے فیصلے دیتے تھے	〃	۴۷۳	〃	۴۴	۷۲
	قانون قصاص	〃	۴۷۴	〃	۴۵	۷۵
	وہ بنی اسرائیل کا قرآن تھی۔	دوم	۵۱۸	الحجر	۹۰،۹۱	۵۲
	حضرت موسیٰؑ کو عطا کی گئی تھی۔	〃	۵۹۰،۵۹۱	بنی اسرائیل	۲	۲،۳
	اس کے احکام جو پتھر کی تختیوں پر لکھ دیے گئے	〃	۷۸	الاعراف	۱۴۵	۱۰۱
	اس کی تحریف	〃	۸۱،۸۲	〃	۱۵۰	۱۰۸
	حضرت عزیرؑ نے اس کو از سر نو مرتب کیا۔	〃	۵۹۸،۵۹۹،۶۰۰	بنی اسرائیل	۶	۸
	اس میں فلسطین کی قوموں کو مٹا دینے کا حکم۔	〃	۵۹۵،۵۹۶،۵۹۸	〃	۵	۷
	اس کے ساتھ یہودیوں کا سلوک	〃	۵۱۸	الحجر	۹۰	۵۲
	اس میں یہودیوں کی تحریفات	〃	۲۲۸،۲۲۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۷
	اس میں نبیؐ کا ذکرِ خیر	〃	۸۵،۸۶	الاعراف	۱۵۷	۱۱۲
	قرآن کا اس سے استشہاد	〃	۹۴	〃	۱۶۹	۱۳۰
	اس کی تعریف	سوم	۱۶۲،۱۶۳	الانبیاء	۴۸،۴۹	۴۹،۵۲
	〃 〃 〃	〃	۶۳۹،۶۴	القصص	۴۲،۴۴	۵۹،۶۱
	قرآن اور تورات ایک دوسرے کو موید ہیں۔	〃	۲۲۵،۲۲۶	〃	۳۶،۳۷	۵۰،۵۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن اور تورات ایک دوسرے کو موید ہیں۔	سوم	۶۴۴،۶۴۲	القصص	۴۸، ۴۹	۲۷، ۷۰
	وہ کب نازل ہوئی۔	〃	۱۱۱	طٰہٰ	۸۰	۵۶، ۵۸
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	المومنون	۴۹	-
	〃 〃 〃	〃	۶۳۹	القصص	۴۳	-
	وہ اللہ کی طرف سے حضرت موسیٰؑ کو عطا کی گئی۔	چہارم	۴۹	السجدہ	۲۳	۳۵، ۳۶
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	المؤمن	۵۳، ۵۴	۶۹، ۷۰
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴، ۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۵۴، ۵۶
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸	الاحقاف	۱۲	۱۷
	اُس کی تعلیم نہایت واضح تھی۔	〃	۳۰۲	الصّٰفّٰت	۱۱۷، ۱۱۸	-
	وہ رحمت اور ہدایت بن کر آئی تھی۔	〃	۶۰۸	الاحقاف	۱۲	۱۷
	وہ اہل دانش کے لیے ہدایت اور نصیحت تھی۔	〃	۴۱۵	المؤمن	۵۴	۷۰
	بنی اسرائیل اُس کے وارث بنائے گئے تھے	〃	۴۹	السجدہ	۲۳	۳۵، ۳۶
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	المؤمن	۵۳، ۵۴	۶۹، ۷۰
	جب تک بنی اسرائیل نے اُس پر ایمان رکھا اور صبر و استقامت سے جمع رہے انہیں دنیا کی امامت حاصل رہی۔	〃	۴۹، ۵۰	السجدہ	۲۴	۳۷
	اُس کے ماننے والے خود اُس کے متعلق شک میں پڑے ہوئے ہیں۔	〃	۴۹۴، ۴۹۵	الشوریٰ	۱۴	۲۵
	اُس میں تصویر کشی اور مجسمہ سازی کی حرکت	〃	۱۷۹، ۱۸۹	سبا	۱۳	۲۰
	تمام انبیائے بنی اسرائیل اُس کے پیرو تھے	〃	۱۸۰	〃	۱۳	۲۰
	قرآن وہی تعلیم لایا ہے جو توراۃ میں آئی تھی۔	〃	۶۰۸	الاحقاف	۱۲	۱۷
	اُس کی بھی اسی طرح مخالفت کی گئی تھی جس طرح قرآن کی گئی۔	〃	۴۶۴، ۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۲۴
	دنیز دیکھو بائیبل)					
	اُس میں صحابہ کرامؓ کے اوصاف کا بیان	پنجم	۶۴، ۶۵	الفتح	۲۹	۵۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس میں حضور اکرمؐ کی بعثت کی بشارت	پنجم	۴۵۸،۴۷۹	الصف	۶	۷
	یہودیوں نے نبوت محمدیؐ کا انکار کر کے توراۃ کی صریح خلاف ورزی کی۔	〃	۴۸۵	الجمعہ	۱	۱
۱۴۳	**توکل:**					
	اس کی حقیقت۔	دوم	۲۴۰	یوسف	۴۱	۴۵
	اس کے عملی ثمرات۔	〃	۳۸۱	〃	تاریخی و جغرافیائی حالات	-
	دنیوی اسباب اور تدابیر سے کام لینا توکل کے خلاف نہیں ہے۔	〃	۴۴۴،۴۵	〃	۴۲	۳۵
	تدبیر اور توکل کا صحیح تعلق۔	〃	۴۱۶،۴۱۸	〃	۶۶،۶۸	۵۲،۵۴
	توکل کا وسیع مفہوم۔	〃	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۵	۸۱
	اللہ پر توکل ایمان کا تقاضا ہے۔	〃	۱۳۰	الانفال	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۶	یونس	۸۴،۸۶	۸۱،۸۳
	وہ ایک زبردست طاقت پر توکل ہے۔	〃	۱۵۰	الانفال	۴۹	۳۹
	وہ کبھی غلط ثابت نہ ہوگا۔	〃	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۵	۸۱
	وہ عزم کی مضبوطی کا ذریعہ ہے۔	〃	۵۷	الاعراف	۸۹	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۷	الانفال	۶۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	یونس	۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲	ہود	۸۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	الرعد	۳۰	-
	وہ مصاحب میں ہراس اور بے اطمینانی سے بچاتا ہے۔	〃	۲۰۰	التوبہ	۵۱	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	ہود	۱۲۳	۱۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۸۹	یوسف	۱۸	۱۳،۱۴
		〃	۴۷۷	ابراہیم	۱۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ دلیری پیدا کرتا ہے۔	دوم	۱۵۶	الانفال	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۶	یونس	۸۴،۸۶	۸۱،۸۳
	〃 〃 〃	〃	۳۴۷	ہود	۵۶	-
	وہ استغنا پیدا کرتا ہے۔	〃	۲۵۵	التوبہ	۱۲۹	-
	وہ آدمی کو شیطان کے فتنوں سے محفوظ رکھتا ہے۔	〃	۵۷۱	النحل	۹۹	۱۰۱
	اس کی حقیقت	سوم	۵۴۴	الشعراء	۲۱۷	۱۳۷
	〃 〃 〃	〃	۷۱۷	العنکبوت	۵۹	۹۸
	توکل صرف اس زندہ خدا پر ہونا چاہیے جو مرنے والا نہیں۔	〃	۴۶۰	الفرقان	۵۸	-
	وہ اس ہستی پر ہونا چاہیے جو سب پر غالب اور رحیم ہے۔	〃	۵۴۴،۵۴۵	الشعراء	۲۱۷،۲۲۰	۱۳۷،۱۳۹
	حق پرست انسان کو صرف اللہ ہی پر توکل کرنا چاہیے۔	〃	۶۰۳	النمل	۷۹	-
	اللہ کے بھروسے پر راہ حق میں استقامت دکھانے والوں کا انجام نیک۔	〃	۷۱۶،۷۱۷	العنکبوت	۵۹	۹۷،۹۸
	اس کے معنی اور اس کی حقیقت۔	چہارم	۶۸،۶۹	الاحزاب	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷	الشوریٰ	۳۶	۵۷
	اللہ ہی پر توکل کیوں کرنا چاہیے۔	〃	۶۸،۶۹	الزمر	۳	۳
	توکل علی اللہ کا اخلاقی نتیجہ	〃	۱۰۸	〃	۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۵،۴۰۶	المؤمن	۳۸	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲	〃	۳۹،۴۰	۵۸
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶	〃	۲۷	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۴۴	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵	الشوریٰ	۵۵	۷۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	توکل علی اللہ کا اخلاقی نتیجہ۔	چہارم	۵۲۵،۵۲۶	الدخان	۱۸، ۲۱	۱۶، ۱۹
	دین میں توکل علی اللہ کی اہمیت	〃	۵۰۷	الشوریٰ	۳۶	۵۷
	جو اللہ پر توکل کرے اللہ اس کے لیے کافی ہے۔	〃	۵۲۸	الدخان	۳۰، ۳۱	۲۶، ۲۷
۱۴۴	**تہجد:**					
	اس کے متعلق ابتدائی احکام۔	ششم	۱۲۶	المزمل	۱، ۳	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۲۰۲،۲۰۳	الدھر	۲۵، ۲۶	۲۹، ۳۰
	ابتدائی احکام میں تخفیف	〃	۱۳۲،۱۳۳	المزمل	۲۰	۱۸، ۲۳
	یہ تخفیف کتنے عرصہ بعد کی گئی	〃	۱۳۲	〃	۲۰	۱۸
	تہجد کی نماز فرض نہیں نفل ہے۔	〃	۱۳۳	〃	۲۰	۲۱
۱۴۵	**تیمم:**					
	اس کا حکم کب آیا۔	اوّل	۳۱۶	النّساء	زمانہ نزول	-
	اس کا طریقہ۔	〃	۳۵۵،۳۵۶	〃	۴۳	۷۰
	〃 〃 〃	〃	۴۴۸،۴۴۹	المائدہ	۶	۲۶، ۲۷
	اس کی حکمت	〃	۳۵۵،۳۵۶	النّساء	۴۳	۷۰
۱۴۶	**ثمود:**					
	ان کی تباہی کی وجوہات	دوم	۲۱۳	التوبہ	۷۰	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	ہود	۹۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۵	ابراہیم	۹	۱۴، ۱۵
	عاد کے بعد زمین میں خلیفہ بنائے جاتے ہیں	〃	۴۹	الاعراف	۷۴	۵۹، ۶۰
	ان کی تاریخ، علاقہ اور آثارِ قدیمہ۔	〃	۴۷، ۴۹	〃	۷۳، ۷۴	۵۷، ۶۰
	ان کا دارالسلطنت حجر۔	〃	۵۱۵، ۵۱۶	الحجر	۸۰، ۸۴	۴۵، ۴۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کا دار السلطنت حجر	دوم	۵۱۵	الحجر	۸۰	۴۵
	حضرت صالحؑ کی دعوت کے مقابلے میں ان کا طرز عمل اور انجام۔	〃	۵۰،۴۷	الاعراف	۷۹،۷۳	۶۲،۵۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۳،۳۴۹	ہود	۶۸،۶۱	۷۴،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶،۵۱۵	الحجر	۸۴،۸۰	۴۶،۴۵
	〃 〃 〃	〃	۶۲۶	بنی اسرائیل	۵۹	۶۹،۶۸
	ثمود	سوم	۲۳۴	الحج	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱	الفرقان	۳۸	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶،۵۸۱	النمل	۵۲،۴۵	۶۶،۵۷
	〃 〃 〃	〃	۷۰۰،۶۹۹	العنکبوت	۳۸	۶۶،۶۵
	قوم ثمود کا علاقہ	〃	۷۰۰	〃	۳۸	۶۵
	اس کے حالات	〃	۵۲۳،۵۲۱	الشعراء	۱۵۳،۱۴۱	۱۰۱،۹۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶	〃	۱۵۹	۱۰۶
	ثمود	چہارم	۴۰۸	المؤمن	۳۱	۵۰
	اُن پر اچانک عذاب آیا۔	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۴،۱۳	۱۹،۱۸
	اُن پر نزولِ عذاب کی وجہ	〃	۳۲۲	صٓ	۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۴،۱۳	۱۹،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	〃	۱۷	-
	حق کے انکار کے لیے اُن کی حجتیں	〃	۴۴۷	〃	۱۴	۱۹
	اُن میں صاحب ایمان لوگ بچا لیے گئے۔	〃	۴۴۹	〃	۱۸	۲۲
	قصہ قوم ثمود	پنجم	۲۳۹،۲۳۶	القمر	۳۱،۲۳	۲۱،۱۷
	ثمود نے انبیاءؑ کی تکذیب کس وجہ سے کی۔	〃	۲۳۶	〃	۲۵،۲۳	۱۸،۱۷
	ثمود نے پیغمبروں کو جھٹلایا اور آخرت کا انکار کیا۔	〃	۱۱۴	قٓ	۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷،۲۳۶	القمر	۲۵،۲۳	۱۸،۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضرت صالح پر اُن کے الزامات	پنجم	۲۳۶،۲۳۷	القمر	۲۳، ۲۵	۱۷، ۱۸
	اُن کو ایک خاص وقت تک سنبھلنے کی مہلت دی گئی لیکن وہ اللہ کے حکم سے سرتابی کرنے پر مُصر رہے۔	〃	۱۴۹، ۱۵۰	الذّٰریٰت	۴۳، ۴۵	۴۰، ۴۲
	حضرت صالحؑ کی اونٹنی ان کے لیے کن معنوں میں فتنہ بنائی گئی۔	〃	۲۳۷، ۲۳۸	القمر	۲۷، ۲۹	۱۹، ۲۱
	اُن پر عذابِ الٰہی کا نزول۔	〃	۱۴۹، ۱۵۰	الذّٰریٰت	۴۳، ۴۵	۴۰، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	النجم	۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷، ۲۳۸	القمر	۳۰	-
	یہ قوم حضرت ابراہیمؑ سے پہلے گذر چکی تھی۔	〃	۲۲۲	النجم	۵۵	۴۸
	قصہ ثمود	ششم	۷۲، ۷۳	الحاقہ	۴، ۵	۳، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	البروج	۱۸	۸
	〃 〃 〃	〃	۳۲۹، ۳۳۰	الفجر	۹	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵، ۳۵۶	الشمس	۱۱، ۱۵	۷، ۱۱
	اُن پر نزول عذاب کی وجہ	〃	۷۲، ۷۳	الحاقہ	۴، ۵	۳، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵، ۳۵۶	الشمس	۱۱، ۱۵	۷، ۱۱
	عذابِ ثمود کی کیفیت	〃	۷۲، ۷۳	الحاقہ	۴، ۵	۳، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶	الشمس	۱۴، ۱۵	۱۱
۱۴۷	**ثواب :**					
	کون سے کام ثواب کے مستحق ہیں۔	اوّل	۱۰۰	البقرہ	۱۰۳	-
	ثواب دنیا اور ثواب آخرت۔	〃	۲۹۲، ۲۹۳	آل عمران	۱۴۵	۱۰۵، ۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۵	النّساء	۱۳۴	۱۶۳
	ثواب	سوم	۲۷	الکہف	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۶۶۳	القصص	۸۰	۱۰۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایصال ثواب کا مسئلہ۔	پنجم	۲۱۵،۲۱۹	النجم	۳۹	۳۸
	ایصال ثواب تو ہو سکتا ہے مگر ایصال عذاب ممکن نہیں ہے۔	″	۲۱۷	″	۳۹	۳۸
	اعمالِ حسنہ کے روحانی فوائد نہیں بلکہ اُن کا اجر ہی قابل انتقال ہے۔	″	۲۱۷	″	۳۹	۳۸
	کون کون سی عبادات اور نیکیوں کا ثواب متوفی کو مل سکتا ہے۔	″	۲۱۷،۲۱۹	″	۳۹	۳۸
۱۴۸	**جادو:**					
	اُس کی حقیقت	اوّل	۹۷،۹۹	البقرہ	۱۰۲	۱۰۴
	″ ″ ″	″	۹۹	″	۱۰۲	۱۰۶
	″ ″ ″	دوم	۶۸	الاعراف	۱۱۲	۸۹
	معجزے اور جادو کا فرق۔	″	۶۸،۶۹	″	۱۱۲،۱۲۲	۹۰،۹۱
	″ ″ ″	″	۷۲	″	۱۳۲	۹۴
	″ ″ ″	″	۶۴۸	بنی اسرائیل	۱۰۲،۱۰۳	۱۱۵،۱۱۶
	نبی اور جادوگر کا فرق	″	۲۰۳	یونس	۷۹،۸۱	۷۵،۷۷
	کیا ایک نبی پر جادو ہو سکتا ہے۔	″	۶۴۷،۶۴۸	بنی اسرائیل	۱۰۱	۱۱۴
	جادو اور اُس کی حقیقت	سوم	۱۰۰	طٰہٰ	۵۷،۵۸	۳۰
	″ ″ ″	″	۱۰۳،۱۰۵	″	۶۷،۷۰	۴۰،۴۴
	″ ″ ″	″	۲۹۶	المؤمنون	۸۹	۸۲
	اس کی تاثیر۔	″	۴۹۲	الشعراء	۴۴،۴۸	۳۶،۳۷
	زمانہ جاہلیت میں اس کے متعلق لوگوں کے تصورات	″	۵۲۲،۵۲۴	″	۱۵۳	۱۰۱
	معجزے اور جادو کا فرق۔	″	۴۸۰،۴۸۱	″	۱۰	۷
	″ ″ ″	″	۴۸۹	″	۳۴،۳۵	۲۹،۳۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معجزے اور جادو کا فرق۔	سوم	۴۹۲	الشعراء	۴۵، ۴۹	۳۷، ۳۹
	〃 〃 〃	〃	۵۶۰، ۵۶۱	〃	۱۲، ۱۴	۱۶، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۶۳۵	النمل	۲۶	۴۹، ۵۰
	نبی اور جادو کا فرق	〃	۴۹۰، ۴۹۱	الشعراء	۴۰	۳۳
	کیا ایک نبی پر جادو ہو سکتا ہے۔	〃	۱۰۳، ۱۰۴	طٰہٰ	۶۸	۴۱
	معجزے اور جادو کا فرق	چہارم	۴۰۲، ۴۰۳	المؤمن	۲۴	۳۷، ۳۸
	جادو کفر ہے۔	ششم	۵۶۳، ۵۶۹، ۵۷۰	الفلق	۴	۶
	جادو ایک حقیقت ہے۔	〃	۵۵۶، ۵۵۷	معوذتین	حضور پر جادو کا اثر ہونا	-
	جادو کی حقیقت۔	〃	۵۵۶، ۵۵۷	〃	〃	-
	جادوگروں کے شر سے اللہ کی پناہ مانگنے کی تلقین	〃	۵۶۳	الفلق	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹، ۵۷۰	〃	۴	۶
	رسول اللہ پر جادو کے اثر کا واقع	〃	۵۵۳، ۵۵۶	معوذتین	حضور پر جادو کا اثر ہونا	-
	نبی پر جادو کا اثر ہو سکتا ہے۔	〃	۵۵۴، ۵۵۶	〃	〃	-
	اس واقعہ پر اعتراضات اور ان کا جواب	〃	۵۵۲، ۵۵۳	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۶، ۵۵۷	〃	〃	-
	حضورؐ پر جادو کا اثر کس حد تک ہوا تھا۔	〃	۵۵۴، ۵۵۵	〃	〃	-
	جادو کے اثر سے آپؐ سے کوئی ایسا فعل صادر نہیں ہوا جو منصب رسالت میں قادح ہو	〃	۵۵۴، ۵۵۵	〃	〃	-
	جادو کے اثر سے اللہ تعالیٰ نے آپؐ کو کس طرح نجات دی۔	〃	۵۵۵	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹	الفلق	۴	۶
	جادوگر لبید بن اعصم نے اپنے قصور کا اعتراف کیا لیکن آپؐ نے اسے معاف کر دیا۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "جھاڑ پھونک")	〃	۵۵۵	معوذتین	حضور پر جادو کا اثر ہونا	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۴۸ الف	**جاسوس:**					
	(دیکھو "قانونِ اسلام" قانون صلح وجنگ")					
۱۴۹	**جاہلیت:**					
	جاہلیت کا اصلاحی مفہوم	اوّل	۴۷۹	المائدہ	۵۰	۸۳
	معنی اور تشریح	چہارم	۹۰،۹۱،۹۲	الاحزاب	۳۳	۴۹
	ایمان لے آنے سے جاہلیت کے گناہ معاف ہو جاتے ہیں۔	پنجم	۱۰	محمدؐ	۲	۵
۱۵۰	**جبت:**					
	اوہام۔	اوّل	۳۵۹	النساء	۵۱	۸۱
۱۵۱	**جبر و قدر:**					
	(دیکھو "تقدیر")					
۱۵۲	**جبرائیل:**					
	اُن سے یہودیوں کی عداوت	//	۹۶	البقرہ	۹۷	۱۰۰،۱۰۳
	قرآن لانے والے۔	//	۹۶	//	۹۷	۱۰۱
	اُن کا لقب "روح القدس"	دوم	۵۷۲،۵۷۳	النحل	۱۰۲	۱۰۳
	قرآن لانے والے	//	۵۷۲،۵۷۳	//	۱۰۲	۱۰۴،۱۰۵
	بحیثیت معلم رسولؐ	پنجم	۱۹۵	النجم	۵، ۶	۵، ۶
	اُن کے معلم رسولؐ ہونے پر ایک شبہ اور اُس کا ازالہ۔	//	۱۹۶	//	۵	۵
	حضور اکرم نے دو دفعہ اُن کی اصلی شکل میں انہیں دیکھا۔	//	۱۹۵	//	۵	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضور اکرمؐ نے دو دفعہ اُن کی اصلی شکل میں نہیں دیکھا۔	پنجم	۱۹۷	النجم	۷، ۹	۷، ۸
	〃 〃 〃	〃	۱۹۸، ۲۰۰	〃	۱۱، ۱۵	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱، ۲۰۲	〃	۱۶، ۱۸	۱۲، ۱۴
	اس مشاہدے کو نظر کا دھوکہ یا شیطان کی چال نہیں کہا جا سکتا۔	〃	۱۹۸، ۱۹۹	〃	۱۲	۱۰
	حضور اکرمؐ اور اُنؑ کے درمیان صرف دو کمانوں کا فیصلہ رہ گیا تھا۔	〃	۱۹۷	〃	۹	۸
	اُنؑ کی تجلیات کا ذکر	〃	۱۹۸، ۱۹۹	〃	۱۲	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱	〃	۱۷	۱۳
	اُنؑ کی صفات	〃	۱۹۵، ۱۹۷	〃	۵، ۶	۵، ۶
	رسولِ کریمؐ بمعنی حضرت جبریلؑ	ششم	۷۸، ۷۹	الحاقہ	۴۰، ۴۱	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸، ۲۶۹	التکویر	۱۹، ۲۰	۱۴، ۱۵
	روح ؑ بمعنی حضرت جبریل	〃	۸۶	المعارج	۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	النباء	۳۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶، ۴۰۷	القدر	۴	۳
	اُنؑ کی عظمت	〃	۸۶، ۸۷	المعارج	۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	النباء	۳۸	۲۴
	وہ بڑی توانائی رکھتے ہیں۔	〃	۲۶۸، ۲۶۹	التکویر	۲۰	۱۵
	اُن کا اللہ کے ہاں بڑا مرتبہ ہے وہاں اُن کا حکم مانا جاتا ہے اور وہ با اعتماد ہیں۔	〃	۲۶۹	〃	۲۰، ۲۱	۱۶، ۱۷
	قرآن حضرت جبریلؑ کا قول کس معنی میں ہے	〃	۷۸	الحاقہ	۴۰	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸، ۲۶۹	التکویر	۱۹، ۲۰	۱۴، ۱۵
	ملائکہ اور حضرت جبریلؑ اللہ کے حضور ایک ایسے دن میں چڑھ کر جاتے ہیں جس کی مقدار					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پچاس ہزار برس ہے۔	ششم	۸۶،۸۷	المعارج	۴	۲،۵
	حضرت جبریلؑ رسولؐ کے ساتھی و مددگار ہیں	〃	۲۵،۲۶	التحریم	۴	۹
	رسولؐ نے حضرت جبریلؑ کو روشن افق پر دیکھا	〃	۲۶۹	التکویر	۲۳	۱۹
۱۵۳	**جدال:**					
	کج بحثی اور بحث برائے تحقیق کا فرق۔ اللہ کی آیات کے مقابلے میں کج بحثی کا انجام۔	چہارم	۳۹۱،۳۹۲ ۳۹۳	المومن	۴	۲،۳
۱۵۴	**جُرم:**					
	شرک کرنے والے مجرم ہیں۔	سوم	۳۱	الکہف	۵۲	۵۰
	اللہ کی بھیجی ہوئی نصیحت سے منہ موڑنے والے مجرم ہیں۔	〃	۸۰،۸۱	مریم	۸۳،۸۷	۵۱،۵۲
	انبیاءؑ کی دعوت سے بے پرواہی کرنے والے مجرم ہیں۔	〃	۱۲۰،۱۲۱	طٰہٰ	۹۷	۷۴
	انبیاءؑ کی مخالفت کرنے والے مجرم ہیں۔	〃	۷۶۶	الروم	۵۵	۸۰،۸۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵،۴۴۶	الفرقان	۲۱	۳۳،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	〃	۲۶،۲۹	۴۰،۴۱
	اللہ کی آیات کو جھٹلانے والے مجرم ہیں۔	〃	۷۳۶	الروم	۱۰	-
	انبیاء کی مخالفت کرنے والے مجرم ہیں۔	〃	۷۶۳،۷۶۴	〃	۴۷	۷۲
	آخرت کو نہ ماننے والے مجرم ہیں۔	〃	۴۴۵،۴۴۶	الفرقان	۲۱	۳۳،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۶۰۰	النمل	۶۹	۸۶
	گمراہ کرنے والے پیشوا مجرم ہیں۔	〃	۵۰۷	الشعراء	۹۹	۶۹
	قرآن مجرموں کو سخت ناگوار گزرتا ہے۔	〃	۵۲۷،۵۲۸	〃	۲۰۰	۱۲۵
	مجرموں کی کبھی مدد نہ کرنی چاہیے۔	〃	۶۲۳	القصص	۱۷	۲۶
	مجرمین کا انجام بد	〃	۳۱	الکہف	۵۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مجرمین کا انجام بد	سوم	۸۰	مریم	۸۶	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۷	طٰہٰ	۷۴	۵۰، ۵۱
	〃 〃 〃	〃	۱۲۲،۱۲۳	〃	۱۰۲	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۷۳۶	الروم	۱۲	۱۴، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۷۶۳،۷۶۴	〃	۴۷	۷۲
	〃 〃 〃	〃	۷۶۶	〃	۵۵	۸۱، ۸۲
	توبہ سے جرائم کی سزا دنیا کی عدالت میں معاف نہیں کی جاسکتی۔	〃	۳۴۷،۳۵۴	النور	۵	۶
	کون لوگ مجرم ہیں۔	ششم	۲۱۶،۲۱۷	المرسلت	۴۶	۲۵
	مجرمین کی حرکتیں اور اُن کا انجام بد	〃	۲۸۳،۲۸۴	المطففین	۲۹،۳۳	۱۲،۱۴
۱۵۵	**جزاوسزا:**					
	خدا کے قانون مکافات کی دلیلیں انسانی تاریخ میں۔	دوم	۳۶۷،۳۶۸	ہود	۱۰۲،۱۰۵	۱۰۵،۱۰۶
	ہر شخص کی جزا اُس کے عمل کے مطابق	〃	۷۹	الاعراف	۱۴۷	۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳	〃	۱۸۰	۱۴۲
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰	الانفال	۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱	یونس	۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۳	ابراہیم	۵۱	-
	ہر ایک کو اس کے لیے پورا بدلہ دیا جائیگا	〃	۳۷۰	ہود	۱۱۱	-
	اللہ کی نافرمانی کرکے کوئی بڑی سے بڑی ہستی بھی سزا سے نہیں بچ سکتی۔	〃	۲۷۲	یونس	۱۵	۲۰
	نیکیوں کی جزا دینے میں اللہ کا قانون بدی کی سزا سے مختلف ہے۔	〃	۲۵۰	التوبہ	۱۲۰،۱۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	یونس	۲۶	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نیکیوں کی جزا دینے میں اللہ کا قانون بدی کی سزا سے مختلف ہے۔	دوم	۵۷۰	النحل	۹۷	۹۹، ۱۰۰
	اطاعت شعار مومن کا حساب دنیا ہی میں تکلیفیں ڈال کر صاف کر دیا جاتا ہے۔	〃	۴۵۴	الرعد	۱۸	۳۴
	جزا عمل ٹھیک انصاف کے ساتھ ہوگی۔	〃	۲۹۰	یونس	۴۷	۵۶
	خدا کا بے لاگ انصاف	〃	۲۹۲	〃	۵۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳	الاعراف	۸۳	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۰، ۳۴۵	〃	۴۲، ۴۷	۴۶، ۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵، ۳۵۶	〃	۷۶	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸، ۳۵۹	〃	۸۱	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱	الحجر	۵۸، ۶۰	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۷
	اللہ کے ہاں جزا و سزا کس قاعدہ پر مبنی ہے۔	سوم	۶۰۷	النمل	۸۹، ۹۰	۱۰۸، ۱۰۹ الف
	〃 〃 〃	〃	۶۷۶	العنکبوت	۲	۳
	نیکیوں کی جزا دینے میں اللہ کا قانون بدی کی سزا سے مختلف ہے۔	〃	۶۶۵	القصص	۸۴	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷۸، ۶۷۹	العنکبوت	۷	۱۰
	اللہ کے ہاں قصوروار کے سوا کسی کو خطرہ نہیں۔	〃	۵۵۹، ۵۶۰	النمل	۱۰، ۱۱	۱۳، ۱۴
	اللہ کے فرامین کو بدلنے کی سخت پاداش (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "اجر")	〃	۲۱	الکہف	۲۷	۲۷
	اللہ کا بے لاگ قانون جزا و سزا۔	چہارم	۸۷، ۸۸	الاحزاب	۳۰، ۳۱	۴۴، ۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰۶	الصّٰفّٰت	۱۳۵	۷۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰۷، ۳۱۱	〃	۱۳۹، ۱۴۸	۷۷، ۸۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کا بے لاگ قانون جزا و سزا۔	چہارم	۳۲۵	صٓ	۲۴	۲۶،۲۵
	〃 〃 〃	〃	۳۳۰،۳۲۷	〃	۲۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	الزمر	۱۵،۱۳	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷،۵۸۶	الجاثیہ	۱۷	۲۲
	نیکی کی جزا اور بدی کی سزا کے معاملے میں اللہ کا ضابطہ۔	〃	۲۰۷،۲۰۶	سبا	۳۷،۳۴	۵۸،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶	یٰس	۵۴	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۴۱،۳۳	۲۲،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱،۴۷	المؤمن	۴۰،۳۹	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۴۵۳	حٰمٓ السجدہ	۲۸،۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۳،۶۱۱	الاحقاف	۱۶	۲۳،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۶۱۳،۶۱۲	〃	۱۹،۱۸	۲۳،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۶۱۳	〃	۲۰	۲۴
	کائنات کی تخلیق کے برحق ہونے کا لازمی تقاضا یہ ہے کہ اُس میں قانونِ مکافات ہو۔	〃	۵۸۸،۵۸۷	الجاثیہ	۲۲،۲۱	۲۹،۲۶
	دنیا کی موجودہ زندگی میں اللہ کا قانون مکافات کام کر رہا ہے۔	〃	۵۰	السجدہ	۲۶	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۱۳۳	الاحزاب	۶۲	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۹۲،۱۹۲	سبا	۱۷،۱۶	۳۰،۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱،۲۳۰	فاطر	۲۶،۲۵	۴۷،۴۶
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱	〃	۴۴،۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۵۶،۲۵۵	یٰس	۳۲،۲۸	۲۵،۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱،۲۹۰	الصّٰفّٰت	۸۲،۶۸	۴۳،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۶	〃	۱۳۸،۱۳۳	۷۶،۷۵
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹	صٓ	۳،۲	۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا کی موجودہ زندگی میں اللہ کا قانون مکافات کام کر رہا ہے۔	چہارم	۳۲۲	صٓ	۱۱، ۱۴	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۶۳	الزمر	۱۰	۲۹، ۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۶۹	〃	۲۴، ۲۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸، ۳۷۹	〃	۵۰، ۵۲	۶۸، ۶۹
	〃 〃 〃	〃	۳۸۰	〃	۵۶، ۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	المؤمن	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۱، ۴۰۲	〃	۲۱، ۲۲	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸	〃	۳۰، ۳۳	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲، ۴۱۳	〃	۴۵	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸، ۴۲۹	〃	۷۷، ۷۸	۱۰۷، ۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۴۳۰، ۴۳۱	〃	۸۲، ۸۵	۱۱۱، ۱۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷، ۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۴، ۱۸	۱۸، ۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰، ۴۵۱	〃	۲۰، ۲۳	۲۵، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۰۵، ۵۰۶	الشوریٰ	۳۱، ۳۵	۵۳، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵، ۵۲۶	الزخرف	۷، ۸	۵، ۶
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴	〃	۲۴، ۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	〃	۴۶، ۴۸	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۵، ۵۴۶	〃	۵۴، ۵۶	۵۰، ۵۱
	〃 〃 〃	〃	۵۶۵، ۵۶۸	الدخان	۱۷، ۲۹	۱۴، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۶۱۶، ۶۱۷	الاحقاف	۲۲، ۲۶	۲۶، ۳۱
	بہت سے قصوروں کی سزا دنیا میں نہیں دی جاتی	〃	۵۰۵، ۵۰۶	الشوریٰ	۳۰	۵۲
	انسان کو سزا اس کے اپنے عمل کو ملتی ہے	〃	۳۹۹، ۴۰۰	المؤمن	۱۷	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	الزخرف	۷۶	-
	انسان کو جزا و سزا اس کے عمل کے لحاظ سے ملتی ہے	〃	۵۹۲	الجاثیہ	۲۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کو جزا و سزا اُس کے عمل کے لحاظ سے ملتی ہے۔	چہارم	۶۰۹	الاحقاف	۱۴	-
	ہر ایک کا درجہ اُس کے عمل کے لحاظ سے متعین ہوتا ہے۔	//	۶۱۲،۶۱۳	//	۱۹	۲۳
	انسان کو سزا اُس وقت دی جائے گی جب اُس پر حجت پوری ہو چکی ہو گی۔	//	۵۵۰	الزخرف	۷۷	۶۱
	مومن صالح اور بدکار انسانوں کا انجام یکساں نہیں ہو سکتا۔	//	۵۸۷،۵۸۸	الجاثیہ	۲۱	۲۶،۲۷
	موت کے بعد اور قیامت سے پہلے بھی جزا و سزا کا سلسلہ جاری رہتا ہے۔ (نیز دیکھو "برزخ")	//	۴۱۲،۴۱۳	المومن	۴۶	۶۳
	جزا و سزا میں ظلم کی مختلف صورتیں کیا ہو سکتی ہیں	//	۴۰۰،۴۰۱	//	۱۸، ۱۹	۲۱، ۳۲
	مومن کے اعمال کی جو کچھ جزا اللہ نے مہیا کر رکھی ہے کوئی اُس کا اندازہ نہیں کر سکتا۔	//	۴۶	السجدہ	۱۷	۲۹
	اللہ کا بے لاگ قانون جزا و سزا	پنجم	۹	محمد	۱	۳
	// // //	//	۱۸، ۱۹	//	۴	۹، ۱۰
	// // //	//	۲۰، ۲۱	//	۹، ۱۴	۱۴، ۱۹
	// // //	//	۲۸، ۲۹	//	۲۷، ۲۸	۳۷، ۳۸
	// // //	//	۳۰، ۳۱	//	۳۲، ۳۷	۳۹، ۴۴
	// // //	//	۴۷، ۴۹	الفتح	۶، ۱۰	۱۱، ۱۹
	// // //	//	۵۱	//	۱۲، ۱۳	۲۳، ۲۵
	// // //	//	۵۲، ۵۴	//	۱۶، ۱۷	۲۰، ۳۱
	// // //	//	۶۵	//	۲۹	۵۷
	// // //	//	۷۰	الحجرات	۱، ۲	۱، ۴
	// // //	//	۷۲	//	۳، ۵	۵، ۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کا بے لاگ قانون جزا و سزا۔	پنجم	۱۰۱	الحجرات	۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹	قٓ	۲۴،۲۶	۲۸،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۱۲۲	〃	۳۴	۴۱،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۱۲۲،۱۳۳	الذّٰریٰت	۱،۴	۱،۴
	〃 〃 〃	〃	۱۵۶،۱۵۷	〃	۵۸،۵۹	۵۵،۵۶
	〃 〃 〃	〃	۱۶۸،۱۶۹	الطور	۲۱،۲۲	۱۵،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹	النجم	۲۶	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱	〃	۳۰،۳۱	۲۸،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴	〃	۳۸،۳۹	۳۷،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴،۲۱۹	〃	۳۸،۳۹	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	القمر	۳۰،۳۶	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱،۲۴۲	〃	۵۱،۵۳	۲۶،۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴،۲۶۶	الرحمٰن	۳۵،۴۵	۳۳،۳۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۹	〃	۶۰،۶۱	۴۷،۴۸
	〃 〃 〃	〃	۲۷۷،۲۸۴	الواقعہ	۷،۵۶	۴،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵،۲۹۶	〃	۸۳،۹۶	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۶	الحدید	۷	۹،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵	〃	۱۸	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۷	〃	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	〃	۲۸	۵۵،۵۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶	المجادلہ	۵،۶	۱۵،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الصف	۱۱،۱۳	۱۵،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰	المنفقون	۶	۱۳،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	〃	۹،۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰،۵۸۱	الطلاق	۸،۱۱	۲۰،۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا کی موجودہ زندگی میں بھی اللہ کا قانون مکافات کام کر رہا ہے۔	پنجم	۲۰، ۲۱	محمدؐ	۱۰، ۱۴	۱۵، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۲	〃	۳۸	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۴	قٓ	۱۲، ۱۴	۱۲، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴	〃	۲۶، ۳۷	۴۶، ۴۸
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶، ۱۵۰	الذّٰریٰت	۳۲، ۴۶	۳۱، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۱۵۲	〃	۵۱	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱، ۲۲۲	النجم	۵۰، ۵۴	۴۵، ۴۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱، ۲۳۹	القمر	۴، ۴۰	۵، ۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷	الصف	۵	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹، ۴۸۰	〃	۱۴	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲، ۵۳۶	التغابن	۵، ۷	۱۰، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰	الطلاق	۸، ۱۰	۲۰
	اللہ کا قانون مکافات اُس وقت تک کسی قوم کی مکمل تباہی کا فیصلہ نہیں کرتا جب تک اُس قوم میں کوئی قابل لحاظ بھلائی موجود ہوتی ہے۔	〃	۱۴۶، ۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۶	۳۴
	جزا کی اصل علت کیا ہے۔	〃	۲۶۶	الرحمٰن	۴۶	۴۰
	جزا و سزا کے معاملے میں اللہ تعالیٰ کا فیصلہ اُس علم کی بنا پر ہوتا ہے جو بندوں کے عمل کی حقیقت و نوعیت کے بارے میں اللہ تعالیٰ رکھتا ہے۔	〃	۵۱	الفتح	۱۱	۲۲
	ایمان لے آنے سے جاہلیت کے گناہ معاف ہو جاتے ہیں۔	〃	۱۰	محمدؐ	۲	۴، ۵
	چھوٹے چھوٹے گناہ معاف کر دیے جائیں گے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اگر بڑے بڑے اور کھلے گناہوں سے پرہیز کیا جائے۔	پنجم	۲۱۲،۲۱۱ ۲۱۳	النجم	۳۲	۳۲،۳۰
	ایک شخص کا عمل صالحہ کسی دوسرے کے لیے نافع نہیں ہے۔	〃	۲۱۵،۲۱۴	〃	۳۹	۳۸
	ہر شخص اپنے فعل اور عمل کا بدلہ پائے گا۔	〃	۲۱۴	〃	۳۸	۳۷
	کسی کے فعل کی ذمہ داری کسی دوسرے پر نہیں ڈالی جا سکتی۔	〃	۲۱۴	〃	۳۸	۳۷
	کوئی شخص چاہے بھی تو کسی کے گناہ کی ذمہ داری اپنے اوپر نہیں لے سکتا۔	〃	۲۱۴	〃	۳۸	۳۷
	کسی شخص کے عمل صالح کا کسی دوسرے شخص کے لیے نافع ہونا صرف دو صورتوں میں ممکن ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھو "ثواب")					
	ہر شخص کے اعمال دیکھے جائیں گے اور جزا و سزا دی جائے گی۔	〃	۱۰۷	ق	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴،۱۳۲	الذّٰریٰت	۶،۵	۴،۳
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰،۲۱۹	النجم	۴۱،۴۰	۳۹
	آخرت کی جزا و سزا برحق ہے۔	〃	۲۹۶	الواقعہ	۹۵،۹۳	-
	جزا و سزا کے وقوع پر مظاہر قدرت کی قسم کھائی گئی ہے۔	〃	۱۳۴،۱۳۳	الذّٰریٰت	۷	۵
	آخرت کی جزا و سزا سے انسان بھاگ نہیں سکتا۔	〃	۲۶۴،۲۶۳	الرحمٰن	۳۳	۳۲
	اصل ثواب و عذاب تو آخرت کا ہے۔	〃	۲۴۰	القمر	۴۶	-
	آخرت میں کسی کا دوزخ سے بچ جانا اللہ کا احسان ہے۔					
	〃 〃 〃	〃		〃		
	〃 〃 〃	〃	۱۷۱	〃	۲۷	۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مہلت ختم ہو جانے کے بعد دنیا میں ہرگز کوئی مزید مہلت نہیں ملتی۔	پنجم	۵۲۲	المنفقون	۱۰	-
	اللہ نے نہ انسان کو معصوم بنایا ہے اور نہ وہ بھول چوک اور خطا سے معصوم ہے۔	〃	۲۱۲،۲۱۱	النجم	۳۲	۳۲،۳۰
		〃	۲۲۴،۲۲۳	القمر	۹، ۱۷	۹، ۱۵
	اللہ جسے چاہے سزا دے اور جسے چاہے معاف کر دے۔	〃	۵۲،۵۱	الفتح	۱۴	۲۶
	جزا و سزا کے بارے میں معتزلہ کا انتہا پسندانہ نقطۂ نظر۔	〃	۲۱۵،۲۱۴	النجم	۳۹	۳۸
	خدا کا بے لاگ قانون جزا و سزا۔	ششم	۱۴،۱۳	التحریم	موضوع اور مباحث	-
〃	〃	〃	۳۰	〃	۷	۱۸
〃	〃	〃	۴۲،۴۱	الملک	۲	۴
〃	〃	〃	۶۴	القلم	۴۱،۳۳	۲۳،۱۹
〃	〃	〃	۳۰۶،۳۰۵	الطارق	۱۷،۱۳	۱۰،۷
〃	〃	〃	۴۲۲،۴۲۰ ۴۲۳	الزلزال	۶، ۴	۶، ۴
〃	〃	〃	۴۲۶،۴۲۴	〃	۸، ۷	۷
〃	〃	〃	۴۳۲،۴۳۱	العٰدیٰت	۱۱، ۹	۹، ۷
	دنیا میں قانون مکافات کا عمل	〃	۵۰	الملک	۱۸	۲۸
〃	〃	〃	۶۳	القلم	۲۷	۱۶
〃	〃	〃	۹۴	المعارج	۴۱	۲۹
〃	〃	〃	۱۰۱،۱۰۰	نوح	۱۲،۱۰	۱۲
〃	〃	〃	۱۱۸	الجن	۱۶	۱۶
〃	〃	〃	۲۱۲	المرسلت	۱۸،۱۶	۹، ۸
〃	〃	〃	۳۲۰،۳۲۸	الفجر	۱۴،۶	۷، ۲
	بغاوت یا اطاعت کی روش اختیار کرنے کا انجام	〃	۱۰۲،۱۰۰	نوح	۱۳،۱۲	۱۳،۱۲
	آخرت میں ہی نہیں اس دنیا میں بھی ظاہر ہوتا ہے۔	〃	۱۱۹،۱۱۸	الجن	۱۷،۱۴	۱۸،۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اخلاقی اور قانون مکافات کا لازمی تعلق۔	ششم	۱۸۶، ۱۸۹	الدھر	۳	۵
	جزا و سزا کے برحق ہونے کے دلائل۔	〃	۳۸۵	التین	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۶، ۳۹۰	〃	۱، ۸	۱، ۷
	جزا و سزا کے برحق ہونے پر مختلف چیزوں کی قسمیں۔	〃	۱۶۲، ۱۶۴	القیٰمہ	۱، ۳	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۳۰۵، ۳۰۶	الطارق	۱۱، ۱۴	۶، ۷
	〃 〃 〃	〃	۳۲۶، ۳۲۸	الفجر	۱، ۵	۱
	جزا و سزا کے برحق ہونے پر معذب قوموں کے انجام اور انسانوں کی اخلاقی حالت سے استدلال	〃	۳۲۸، ۳۳۲	〃	۶، ۱۴	۲، ۷
	جزا و سزا کا انکار کرنے والوں کا انجام۔	〃	۲۳۰	النباء	۲۴، ۳۰	۱۶، ۱۸
	جزا و سزا کا جھٹلانا اہم ترین اسباب ضلالت میں سے ہے۔	〃	۲۷۴، ۲۷۵	الانفطار	۶، ۱۱	۴، ۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸، ۲۷۹	المطففین	موضوع اور مضامین	۱، ۳
	جزا و سزا وہ لازمی نتیجہ ہے جو فجور اور تقویٰ میں سے ایک کو اختیار کرنے پر مرتب ہونا چاہیے۔	〃	۳۵۶	الشمس	۱۴، ۱۵	۱۱
	مومنین، منافقین، مومن، مومن خطا کار، مومن فاسق و ظالم، محض کافر اور کافر مفسد و ظالم کی جزا و سزا کا قانون، قرآن اور حدیث کی روشنی میں۔	〃	۴۲۴، ۴۲۶	الزلزال	۷، ۸	۷
	ہر انسان کے لیے وہی کچھ ہے جس کا وہ اپنے عمل کے لحاظ سے مستحق ہے۔	〃	۱۲، ۱۴	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰	〃	۷	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۱، ۴۲	الملک	۲	۴
	اہل ایمان کے لیے اپنے اعمال کی جزا میں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کسی حق تلفی یا ظلم کا کوئی خطرہ نہیں۔	ششم	۱۱۷،۱۱۸	الجن	۱۲،۱۳	۱۲،۱۳
	آخرت کے لیے جو کچھ کسی نے کما کر آگے بھیج دیا وہی اصل اور بہتر سرمایہ ہے جس کا بڑا اجر ہے۔	〃	۱۲۴،۱۳۵	المزمل	۲۰	۲۶
	ہر متنفس اپنے کسب کے بدلے میں رہن ہے	〃	۱۵۳	المدثر	۳۸	۳۰
	اللہ ہی کو فیصلہ کرنا ہے کہ کس کے اعمال اچھے اور کس کے بُرے ہیں۔	〃	۴۱،۴۲	الملک	۲	۴
	نیک اور متقی لوگوں کے لیے بہترین جزا ہے۔	〃	۲۱۶	المرسلت	۴۱،۴۳	۲۲
	اللہ کی عدالت میں فیصلہ اس بنیاد پر ہوگا کہ انسان اعمال کی جو پونجی لایا ہے وہ وزنی ہے یا بے وزن۔	〃	۴۳۵،۴۳۷	القارعہ	۶، ۹	۲، ۵
	انسان کے دائمی اور ابدی مستقبل کا انحصار کن امور پر ہے۔	〃	۲۴۷	النّٰزعٰت	۳۶، ۴۱	۲۱
	انسان کی کوششیں اپنی اخلاقی نوعیت اور نتائج کے لحاظ سے مختلف ہیں۔	〃	۳۵۸	الیل	موضوع اور مضمون	-
		〃	۲۶۰،۲۶۳	〃	۴، ۱۱	۱، ۶
	قیامت کے روز نامۂ اعمال کھولے جائیں گے	〃	۲۶۴	التکویر	۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۷	〃	۱۰	-
	انسان کی کوئی حرکت اپنے خالق سے نہیں چھپ سکتی۔	〃	۴۷،۴۸	الملک	۱۳،۱۴	۲۰،۲۲
	انسان کا سب اگلا پچھلا کیا دھرا گن گن کر رکھا گیا ہے۔	〃	۱۶۶	القیٰمہ	۱۳	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲	النباء	موضوع اور مضامین	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹،۲۳۰	〃	۲۱، ۲۳	۱۴، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	المطففین	۸، ۹	-
	انسان خواہ ہزار معذرتیں پیش کرے اپنے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کردار کو خوب جانتا ہے۔	ششم	۱۶۶،۱۶۷	القیٰمہ	۱۴،۱۵	۱۰
	انسان کی ذرہ برابر نیکی یا بدی بھی نامہ اعمال میں درج ہوئے بغیر نہ رہے گی۔	〃	۴۲۴،۴۲۶	الزلزال	۸	۷
	کیا آخرت میں ہر چھوٹی سے چھوٹی نیکی اور چھوٹی سے چھوٹی بدی کو جزا و سزا ملے گی۔	〃	۴۲۴،۴۲۶	〃	۷، ۸	۷
	قیامت کے روز اعمال و افعال کے پیچھے کارفرمانیتیں۔	〃	۳۰۴،۳۰۵	الطارق	۹، ۱۱	۵
	اغراض اور باطنی محرکات بھی افشا کر دیے جائیں گے۔	〃	۲۰۰،۲۰۱	الدھر	۲۲	۲۶
	دنیا میں جس کی کارگذاری قابل قدر ہو اُس کا انعام۔					
	کسی بڑے سے بڑے نیک انسان کے اعمال بھی اُس کے رشتہ داروں کے کام نہ آئیں گے۔	〃	۱۲	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	قیامت میں کوئی جگر دوست اپنے جگری دوست کو نہ پوچھے گا۔	〃	۳۳،۳۵	〃	۱۰، ۱۲	۲۴،۲۹
	مجرمین اگر اپنی اولاد، بیوی، بھائی اور قریب ترین خاندان حتیٰ کہ روئے زمین کے تمام انسان فدیہ میں دے ڈالے تو یہ تدبیر بھی اُسے نجات نہیں دلا سکتی۔	〃	۸۸،۸۹	المعارج	۱۰، ۱۴	۱۱
	قیامت فیصلہ کا دن ہے۔	〃	۸۸،۸۹	〃	۱۰، ۱۴	۱۱
	〃	〃	۲۱۱	المرسلت	۸، ۱۵	۴، ۷
	〃	〃	۲۱۵	〃	۳۸	-
	〃	〃	۲۲۸	النباء	۱۷، ۲۰	۱۲، ۱۳
	جہنم کے مستحق ضرور جہنم واصل ہوں گے۔	〃	۱۴۸	المدثر	۲۶، ۲۹	۱۵، ۱۶
	اہل جہنم کو اُن کے جرائم کی نہ کم نہ زیادہ سزا دی جائیگی۔	〃	۲۳۱	النبّاء	۳۶	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۵۶	**جزیہ :**					
	اس کے متعلق اسلامی قانون۔	پنجم	۱۵	محمد	۴	۸
۱۵۷	**جنّ :**					
	اُن کو بھی اللہ کا شریک ٹھہرایا گیا۔	اوّل	۵۶۷،۵۶۸	الانعام	۱۰۰	۶۷
	انسانوں کی طرح جنوں کے لیے بھی خیر و شر میں انتخاب کی آزادی۔	//	۵۷۳،۵۷۴	//	۱۱۲	۸۰
	آخرت میں شیاطین جن سے خطاب	//	۵۸۰،۵۸۱	//	۱۲۸	۹۴
	جنّ	دوم	۲۶	الاعراف	۳۸	-
	// // //	//	۱۰۲	//	۱۷۹	۱۴۰
	// // //	//	۱۰۴	//	۱۸۴	-
	// // //	//	۳۷۴	ہود	۱۱۹	-
	// // //	//	۶۴۱	بنی اسرائیل	۸۸	۱۰۵
	جنوں کا مادۂ تخلیق	//	۵۰۴	الحجر	۲۷	۱۸
	ان کی حقیقت	سوم	۳۰	الکہف	۵۰	۴۸
	حضرت سلیمانؑ کے لیے مسخر کیے جانے والے جن کون تھے۔	//	۱۷۷،۱۷۸	الانبیاء	۸۲	۷۵
	// // //	//	۵۶۲	النمل	۱۷	۲۳
	// // //	//	۵۷۵،۵۷۶	//	۳۹	۴۵
	اُن کی حقیقت	چہارم	۱۷۹	سبا	۱۲	۱۹
	// // //	//	۱۸۹،۱۹۱	//	۱۴	۲۳،۲۴
	جن اور انسان دو الگ قسم کی مخلوق ہیں۔	//	۴۵۲،۴۵۳	حٰمٓ السجدہ	۲۵	-
	// // //	//	۴۵۳	//	۲۹	۳۱
	// // //	//	۶۱۲	الاحقاف	۱۸	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	گمراہ انسان اُن کی بندگی بجا لاتے ہیں۔	چہارم	۲۰۹، ۲۱۰	سبا	۴۱	۶۳
	وہ کیسے جن تھے جو حضرت سلیمانؑ کے لیے مسخر کیے گئے تھے۔	〃	۱۷۹	〃	۱۲	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۱۸۹، ۱۹۱	〃	۱۴	۲۳، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۳۹	ص	۳۷، ۳۹	۳۸، ۳۹
	مشرکینِ عرب جنوں کو اللہ کا شریک اور غیب دان سمجھتے تھے۔	〃	۱۸۹، ۱۹۱	سبا	۱۴	۲۳، ۲۴
	ان کا دائرہ عمل زمین اور اُس کے ماحول تک محدود ہے۔	〃	۲۷۹، ۲۸۰	الصّٰفّٰت	۶، ۹	۵، ۷
	جنوں کا رسولؐ کی زبان مبارک سے قرآن سُن کر ایمان لانا اور اپنی قوم میں تبلیغ اسلام کرنا۔	〃	۵۹۶	الاحقاف	تاریخی پس منظر	-
		〃	۵۹۸	〃	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۸، ۶۲۰	〃	۲۹، ۳۲	۳۳، ۳۶
	آپ کو جنوں کے قرآن سننے کا علم نہیں ہوا تھا اللہ تعالیٰ نے بعد میں وحی کے ذریعے آپ کو اس سے مطلع کیا۔	〃	۶۱۸	〃	۲۹	۳۳
	یہ جن حضرت موسیٰؑ اور توراۃ پر پہلے سے ایمان رکھتے تھے۔	〃	۶۱۹	〃	۳۰	۳۴
	بعد میں جنوں کے وفود رہنمائی حاصل کرنے کے لیے بار بار آنحضورؐ کی خدمت میں حاضر ہوتے رہے۔	〃	۶۱۹، ۶۲۰	〃	۳۱	۳۵
	جنوں میں بھی انسانوں کی طرح منکرین آخرت موجود ہیں اور انہیں بھی اس حرکت کی سزا دی جائے گی۔	〃	۶۱۲	〃	۱۸	۲۲
	جن بمعنی فرشتہ	〃	۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۵۸	۸۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کی تخلیق	پنجم	۲۵۶،۲۵۷	الرحمٰن	۱۵	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۵۶،۲۵۷	〃	۱۵	۱۵
	جنات ایک مخصوص مادی جسم رکھتے ہیں۔	〃	۲۵۷	〃	۱۵	۱۵
	وہ بھی ایک فانی مخلوق ہیں۔	〃	۲۶۰	〃	۲۵	۲۴
	اُن کی تخلیق کا مقصد	〃	۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۶	۵۳
	اُن کے وجود کا انکار کرنے والوں کے شبہات کا ازالہ۔	〃	۲۵۷	الرحمٰن	۱۵	۱۵
	جنات کی مختلف قوتوں کا ذکر	〃	۲۵۷	〃	۱۵	۱۵
	وہ انسان کی طرح ایک ذی اختیار مخلوق ہیں	〃	۱۵۵،۱۵۶	الذّٰریٰت	۵۶،۵۷	۵۳،۵۴
	اور جزا و سزا کے مکلف ہیں۔	〃	۲۴۶	الرحمٰن	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۹	〃	۶۱	۴۸
	انہوں نے حضور اکرمؐ سے سورۂ رحمٰن سنی اور متاثر ہوئے۔	〃	۲۴۵	〃	زمانہ نزول	-
	ان میں بھی کافر اور مومن موجود ہیں۔	〃	۲۴۶	〃	موضوع اور مضمون	-
	انسانوں کی طرح اُن کو بھی قرآن کا چیلنج کہ اگر خدا کی خدائی سے بھاگ کر نکل سکتے ہو تو نکل دیکھو۔	〃	۲۶۳	〃	۳۳	۳۲
	جنوں کی حقیقت پر مفصل بحث	ششم	۱۰۹،۱۱۱	الجن	جن کی حقیقت	-
	انسان اور جن دو الگ قسم کی مخلوقات ہیں جن کا مادۂ تخلیق بھی الگ ہے۔	〃	۱۱۰	〃	〃	-
	جن انسانوں سے پہلے پیدا کیے گئے تھے۔	〃	۱۱۰	〃	〃	-
	انسان جنوں کو نہیں دیکھ سکتا لیکن جن انسانوں کو دیکھتے ہیں۔	〃	۱۱۰	〃	〃	-
	وہ عالم بالا کی طرف پرواز کر سکتے ہیں لیکن ایک	〃	۱۰۹،۱۱۱	〃	〃	-
	خاص حد کے بعد شہاب ثاقب انہیں مار بھگاتے ہیں	〃	۱۱۵،۱۱۶	〃	۸، ۹	۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسانوں کو زمین میں خلافت دی گئی اور جنوں سے افضل رکھا گیا۔	ششم	۱۱۱	الجن	جن کی حقیقت	-
	جن نہ صرف انسانوں کی باتیں سنتے ہیں بلکہ انہیں سمجھتے بھی ہیں۔	〃	۱۱۳	〃	۲	۲
	انسانوں کی طرح جن بھی ایک بااختیار مخلوق ہیں۔	〃	۱۱۱	〃	جن کی حقیقت	-
	اُن میں بھی منکرین آخرت و رسالت اور مشرک موجود ہیں۔	〃	۱۰۸	〃	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۴،۱۱۶	〃	۴، ۱۰	۵، ۱۰
	اُن میں اخلاقی حیثیت سے اچھے اور برے اور اعتقادی لحاظ سے مسلم اور حق سے منحرف دونوں طرح کے جن پائے جاتے ہیں۔	〃	۱۱۶،۱۱۷	〃	۱۱	۱۱
	وہ اللہ کے وجود اور اُس کے رب ہونے کے منکر نہیں ہیں۔	〃	۱۱۴	〃	۴	۵
	جنوں کے ایک گروہ کا قرآن سننا ایمان لانا	〃	۱۰۸،۱۰۹		زمانہ نزول	-
	اور جا کر اپنی قوم میں تبلیغ کرنا۔	〃	۱۱۲	〃	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۳،۱۱۸	〃	۱، ۱۵	-
	اس گروہ کے گمراہی کی وجہ یہ تھی کہ وہ سوچ بھی نہ سکتے تھے کہ انسان یا جن اپنے رب کے بارے میں جھوٹ گھڑنے کی جرأت بھی کر سکتے ہیں۔	〃	۱۱۴،۱۱۵	〃	۴، ۵	۵، ۶
	حضورؐ کی بعثت کے زمانے میں آسمانوں پر حفاظتی انتظامات سخت کر دیے گئے تھے اس لیے یہ جن اس تلاش میں نکلے تھے کہ زمین پر کیا خاص واقعہ پیش آیا ہے۔	〃	۱۰۹	〃	زمانہ نزول	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جن آتشیں مخلوق ہونے کے باوجود جہنم کی آگ میں کیسے جلائے جائیں گے۔	ششم	۱۱۸	الجن	۱۵	۱۷
۱۵۸	جنّت :	اوّل	۵۸،۵۹	البقرہ	۲۵	۲۶،۲۷
	اس کی نعمتوں کی تفصیلات					
	کس قسم کے لوگ جنت میں جائیں گے۔	″	۵۸	″	۲۵	-
	″ ″ ″	″	۶۶	″	۳۵	۴۸
	″ ″ ″	″	۹۰	″	۸۲	-
	″ ″ ″	″	۱۶۳،۱۶۴	″	۲۱۳،۲۱۴	۲۲۱
	″ ″ ″	″	۲۲۸،۲۳۹	آل عمران	۱۵،۱۷	۱۳،۱۴
	″ ″ ″	″	۲۸۸،۲۸۹	″	۱۳۴،۱۳۶	۹۹
	″ ″ ″	″	۳۱۳	″	۱۹۵	۱۴۰
	″ ″ ″	″	۳۶۲	النساء	۵۷	-
	″ ″ ″	″	۳۹۹،۴۰۰	″	۱۲۲	-
	″ ″ ″	″	۴۵۱،۴۵۲	المائدہ	۱۲	۲۲،۳۴
	″ ″ ″	″	۴۹۸	″	۸۵	-
	جنت میں رشتہ ازدواج	″	۵۹	البقرہ	۲۵	۲۷
	آدم اور اُن کی بیوی کو جنت میں رکھا جاتا ہے۔	″	۶۵	″	۳۵	-
	جنت کی طرف سبقت کرو۔	″	۲۸۸	آل عمران	۱۳۳	-
	اس کی راہ کڑی آزمائشوں سے ہو کر گذرتی ہے	″	۲۹۰	″	۱۴۰،۱۴۲	۱۰۰،۱۰۱
	اس کا حصول اطاعت خدا اور رسولؐ پر منحصر ہے۔	″	۳۳۰	النساء	۱۳	-
	مشرکین کے لیے وہ حرام ہے۔	″	۴۸۹	المائدہ	۷۲	-
	سلامتی کا گھر	″	۵۸۰	الانعام	۱۲۷	۹۳
	جنت کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	دوم	۳۰	الاعراف	۴۲	-
	″ ″ ″	″	۱۸۴	التوبہ	۲۰،۲۲	-
	″ ″ ″	″	۲۱۴	″	۷۱،۷۲	۸۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جنت کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	دوم	۲۲۲	التوبہ	۸۸، ۸۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	〃	۱۰۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵، ۲۳۹	〃	۱۱۱	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸	یونس	۹	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	〃	۲۶	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲	ہود	۲۳	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۹	〃	۱۰۸	۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶، ۴۵۷	الرعد	۲۱، ۲۴	۳۹، ۴۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳	〃	۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳	ابراہیم	۲۳	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸	الحجر	۴۵، ۴۶	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳۷، ۵۳۸	النحل	۳۰، ۳۲	۲۷، ۲۸
	اس کی کیفیت	〃	۳۰، ۳۱	الاعراف	۴۲، ۴۳	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴	التوبہ	۲۱، ۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴	〃	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	〃	۱۰۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸، ۲۶۹	یونس	۱۰	۱۳، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	〃	۲۶	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۶۹	ہود	۱۰۸	۱۰۸، ۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷	الرعد	۲۳، ۲۴	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳	〃	۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳	ابراہیم	۲۳	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸، ۵۰۹	الحجر	۴۵، ۴۶	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳۷، ۵۳۸	النحل	۲۱، ۳۲	۲۸
	جنت کا دوام۔	〃	۳۰	الاعراف	۴۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جنت کا دوام	دوم	۱۸۴	التوبہ	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴	〃	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲	〃	۸۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	〃	۱۰۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	یونس	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲،۳۳۳	ہود	۲۳	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۹	〃	۱۰۸	۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷	الرعد	۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۷،۵۳۸	النحل	۳۱	-
	انسان اپنے عمل نیک کی بدولت اسے پائیگا۔	〃	۳۱	الاعراف	۴۳	۳۳
	اہل جنت پر خدا کی مہربانیاں	〃	۳۱	〃	۴۳	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۳	〃	۵۰	-
	اہل جنت کے اخلاق	〃	۳۱	〃	۴۳	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۲۴۹	یونس	۱۰	۱۴
	وہاں داخل ہونے سے پہلے دنیوی زندگی کے سب داغ دھو دیے جائیں گے۔	〃	۳۰،۳۱	الاعراف	۴۳	۳۲
	اہل جنت کے دلوں سے باہمی کدورتیں نکال دی جائیں گی۔	〃	۳۰	〃	۴۳	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹	الحجر	۴۸	۲۹
	کون لوگ جنت میں داخل نہیں ہو سکتے۔	〃	۳۰	الاعراف	۴۰	-
	اس کی نعمتیں کافروں کے لیے حرام ہیں۔	〃	۱۷۴	التوبہ	۱	۱
	اہل جنت اور اہل دوزخ کی باہمی گفتگو	〃	۳۴،۳۳	الاعراف	۵۰،۵۱	۳۵
	وہاں آدمؑ اور حواؑ کا قیام اور امتحان	〃	۱۴،۱۷	〃	۱۹،۲۳	۱۳
	اس کی کیفیت	سوم	۲۵	الکہف	۳۱	۳۴،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۷۵،۷۶	مریم	۶۱،۶۳	۳۷،۳۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی کیفیت	سوم	۴۴۱	الفرقان	۱۵، ۱۶	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۷۰، ۴۷۱	〃	۷۵، ۷۶	۹۴، ۹۵
	〃 〃 〃	〃	۷۱۶، ۷۱۷	العنکبوت	۵۸	۹۶
	جنت کی زندگی اور دنیا کی زندگی کا فرق	〃	۱۳۲، ۱۳۳	طٰہٰ	۱۱۷	۹۷
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴، ۱۳۵	〃	۱۲۴	۱۰۶
	وہ اوصاف جو آدمی کو جنت کا مستحق بناتے ہیں۔	〃	۲۵۸	المومنون	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸	〃	۱۰، ۱۱	۱۰، ۱۱
	خدا کی نافرمانی کرنے والے کے لیے جنت میں رہنا غیر ممکن ہے۔	〃	۱۳۲، ۱۳۳	طٰہٰ	۱۲۰، ۱۲۱	۱۰۰، ۱۰۲
	جنت کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۲۴، ۲۵	الکہف	۳۰، ۳۱	۳۴، ۳۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۱، ۸	۷۸
	〃 〃 〃	〃	۷۵، ۷۶	مریم	۶۰، ۶۳	۳۷، ۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵	الحج	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	الفرقان	۱۵، ۱۶	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۷۰، ۴۷۱	〃	۷۵، ۷۶	۹۴، ۹۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶، ۵۰۷	الشعراء	۹۰	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۷۱۶، ۷۱۷	العنکبوت	۵۸	۹۶
	〃 〃 〃	〃	۷۳۸، ۷۳۹	الروم	۱۵	۱۹، ۲۰
	اس کے قیام کی ابدیت	〃	۹	الکہف	۲، ۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۱۰۷، ۱۰۸	۷۸، ۷۹
	〃 〃 〃	〃	۱۰۸	طٰہٰ	۷۶	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۸	الانبیاء	۱۰۱، ۱۰۳	۹۷، ۹۸
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸	المومنون	۱۰، ۱۱	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	الفرقان	۱۵، ۱۶	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے قیام کی ابدیت	سوم	۴۷۱	الفرقان	۷۶	-
	〃 〃 〃	〃	۷۱۶،۷۱۷	العنکبوت	۵۸	۹۶
	وہاں آدمؑ اور حوّاؑ کا قیام اور امتحان۔	〃	۱۳۲،۱۳۳	طٰہٰ	۱۲۰،۱۲۲	۱۰۰،۱۰۲
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھو "فردوس"،					
	وہ کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	چہارم	۱۰،۱۱	لقمٰن	۸	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۷	السجدہ	۱۹	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۰۷،۲۰۸	سبا	۳۷	۵۷،۵۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴،۲۳۶	فاطر	۲۳	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵،۲۸۶	الصّٰفّٰت	۴۰،۴۲	۲۲،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۴۴	صٓ	۴۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶	الزمر	۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴	〃	۷۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱	المؤمن	۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴،۴۵۶	حٰمٓ السجدہ	۳۰،۳۲	۳۲،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	الشوریٰ	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷،۵۰۸	〃	۳۶،۳۷	۵۶،۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	الزخرف	۶۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۲	الدخان	۵۱	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹،۶۱۱	الاحقاف	۱۵،۱۶	۱۸،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۶۱۱،۶۱۲	〃	۱۶	۲۱
	اس کی نعمتوں کی کیفیت اور تفصیلات	〃	۲۰۷،۲۰۸	سبا	۳۷	۵۷،۵۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴،۲۳۷	فاطر	۳۳،۳۴	۵۷،۵۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶	یٰسٓ	۵۵،۵۸	۵۰،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵،۲۸۷	الصّٰفّٰت	۴۰،۴۹	۲۲،۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۴۴	صٓ	۴۹،۵۱	۵۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی نعمتوں کی کیفیت اور تفصیلات	چہارم	۳۶۶	الزمر	۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	الشوریٰ	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	الزخرف	۶۸، ۷۲	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۵۷۲	الدخان	۵۱، ۵۵	۴۰، ۴۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۳	〃	۵۶، ۵۷	۴۴
	وہاں مومن جو چاہے گا اُسے ملے گا اور اُس کی ہر تمنا پوری ہوگی۔	〃	۴۵۶	حٰمٓ السجدہ	۳۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	الشوریٰ	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۲	الدخان	۵۱، ۵۵	۴۰، ۴۳
	اُس کا دوام	〃	۱۱	لقمٰن	۹	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۰۷، ۲۰۸	سبا	۳۷	۵۷، ۵۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴، ۲۳۵	فاطر	۳۴	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷	〃	۳۵	۶۰، ۶۱
	〃 〃 〃	〃	۳۴۴، ۳۴۵	صٓ	۵۰	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶	الزمر	۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴، ۳۸۵	〃	۷۳، ۷۴	۸۲، ۸۴
	〃 〃 〃	〃	۳۹۵	المؤمن	۸	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱	〃	۴۰	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۸	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶	〃	۳۱، ۳۲	-
	جنت کا اجر بہتر اور پائیدار ہے۔	〃	۵۰۷	الشوریٰ	۳۶	۵۶
	اُس کی نعمتوں کی حیثیت	〃	۱۱	لقمٰن	۹	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶	الصّٰفّٰت	۴۲	۲۳
	حور و غلمان کی تشریح	〃	۲۷۶	〃	۴۵	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۸۷	〃	۴۸، ۴۹	۲۷، ۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حور و غلمان کی تشریح	چہارم	۵۷۲	الدخان	۵۴	۴۲
	اُس کی شراب کی کیفیت	〃	۲۸۶،۲۸۷	الصّٰفّٰت	۴۴،۴۹	۲۴،۳۰
	اہل جنت زمین کے وارث ہوں گے۔	〃	۳۸۵	الزمر	۷۴	۸۲،۸۴
	جنت میں اہل جنت جہاں چاہیں گے اپنا گھر بنائیں گے۔	〃	۳۸۵	〃	۷۴	۸۳
	جنت میں اہلِ جنت کے داخلے کا منظر۔	〃	۳۸۴	〃	۷۳	-
	جنت کے منتظم اہلِ جنت کا کس طرح استقبال کریں گے۔	〃	۳۸۴	〃	۷۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۴،۱۰۵	الاحزاب	۴۴	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶	یٰس	۵۸	
	وہاں انسان کو حیات جاوداں ملے گی۔	〃	۱۱	لقمٰن	۹	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۸۸،۲۸۹	الصّٰفّٰت	۵۸،۵۹	۲۲،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۵	المؤمن	۸	۱۰،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	الزخرف	۷۰،۷۲	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۵۷۲،۵۷۳	الدخان	۵۱،۵۷	۴۰،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۲،۱۴	۱۸
	وہاں نہ کوئی مشقت ہوگی نہ اہل جنت کو کبھی تھکان لاحق ہوگی۔	〃	۲۳۷	فاطر	۳۵	۶۰،۶۱
	جنت کے دروازوں کی کیفیت	〃	۳۴۴،۳۴۵	صٓ	۵۰	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴	الزمر	۷۳	-
	شہید کے لیے جنت کی بشارت	〃	۲۵۴،۲۵۵	یٰس	۲۶،۲۷	۲۲،۲۳
	اہل جنت کو باہم گفتگو۔	〃	۲۸۷،۲۸۸	الصّٰفّٰت	۵۰،۵۴	۳۱
	اہل جنت اور اہل دوزخ کی باہمی گفتگو	〃	۲۸۸،۲۸۹	〃	۵۱،۵۹	۲۲،۲۳
	مومن جنت میں داخل ہو کر اللہ کا شکریہ ادا کریں گے۔	〃	۲۳۶،۲۳۷	فاطر	۳۴	۵۸،۵۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن جنت میں داخل ہو کر اللہ کا شکریہ ادا کریں گے۔	چہارم	۳۸۸	الصّٰفّٰت	۵۶،۵۷	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۳۸۵	الزمر	۷۴	۸۲،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶	المؤمن	۹	۱۲،۱۳
	وہاں صالح لوگوں کو اُن کے صالح والدین اولاد	〃	۳۴۵،۳۴۶	صٓ	۵۲	۵۳
	اور صالح بیویوں کے ساتھ یکجا کر دیا جائے گا۔	〃	۵۴۹	الزخرف	۷۰	۶۰
	دنیا میں کیے ہوئے اعمال کی وجہ سے جنت ملے گی۔	〃	۴۶،۴۷	السجدہ	۱۹	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	الزخرف	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۴	-
	جنت کامیابی ہے۔	〃	۵۷۳	الدخان	۵۷	۴۴
	کوئی شخص اللہ کے فضل کے بغیر محض اپنے عمل	〃	۵۰۰	الشوریٰ	۲۲	-
	کے بل بوتے پر جنت میں نہیں جا سکتا۔	〃	۵۷۳	الدخان	۵۷	۴۴
	مومنین صالحین کو جنت عطا کرنا اللہ کا وعدہ ہے	〃	۳۴۵	صٓ	۵۳	-
	اور اللہ اپنے وعدے کی خلاف ورزی نہیں کرتا۔	〃	۳۶۶	الزمر	۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۵	المؤمن	۸	۱۰
	اہل ایمان کے لیے اُس کی بشارت	پنجم	۳۱۰	الحدید	۱۲	۱۷
	وہ دنیا میں کیے ہوئے نیک اعمال کا بدلہ ہے	〃	۱۶۷،۱۶۸	الطور	۱۹	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	الواقعہ	۲۴	-
	وہ کن لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۱۸،۱۹	محمدؐ	۴	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰،۲۱	〃	۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶،۴۷	الفتح	۵	۹
	〃 〃 〃	〃	۵۴	〃	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۲	قٓ	۳۲،۳۳	۴۰،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۱۳۸	الذّٰریٰت	۱۵،۱۶	۱۳،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۶۷	الطور	۱۷،۱۸	۱۱،۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ کن لوگوں کے لیے ہے۔	پنجم	۲۴۲	القمر	۵۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۷،۲۶۶	الرحمٰن	۴۶	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸،۲۷۷	الواقعہ	۹،۸	۵،۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	〃	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۱،۳۰۹	الحدید	۱۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹	〃	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الصف	۱۱	۱۶،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱،۵۴۰	التغابن	۹	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱	الطلاق	۱۱	-
	اُس کی نعمتیں۔	〃	۲۳،۲۱	محمدؐ	۱۵	۲۴،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۴۷،۴۶	الفتح	۵	۱۰،۹
	〃 〃 〃	〃	۵۴	〃	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴	قٓ	۳۵	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۱۳۸	الذّٰریٰت	۱۶،۱۵	۱۴،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۱۷۱،۱۶۷	الطور	۲۸،۱۷	۲۱،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲	القمر	۵۵،۵۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۲،۲۶۶	الرحمٰن	۷۷،۴۶	۵۲،۴۰
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲،۲۷۸	الواقعہ	۴۰،۱۵	۱۹،۸
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	〃	۸۹،۸۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰	الحدید	۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹	〃	۲۱	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الصف	۱۲	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰	التغابن	۹	۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی نعمتیں۔	پنجم	۵۸۱	الطلاق	۱۱	-
	اُس کے مستحق لوگوں کی صفات	//	۱۲۲،۱۲۳	قٓ	۳۲،۳۳	۴۰،۴۳
	// // //	//	۱۳۸،۱۴۰	الذّٰریٰت	۱۶،۱۹	۱۵،۱۷
	// // //	//	۳۰۹،۳۱۰	الحدید	۱۱	۱۶
	وہ محض روحانی نہیں بلکہ جسمانی و مادی ہوگی۔	//	۱۶۵،۱۷۱	الطور	۱۷،۲۸	۱۱،۲۱
	// // //	//	۲۷۷،۲۷۸	الواقعہ	۱۱،۱۶	۷،۸
	اس کی شراب کی حقیقت۔	//	۲۲،۲۳	محمدؐ	۱۵	۲۲
	// // //	//	۱۶۷،۱۶۸	الطور	۱۹	۱۳
	// // //	//	۱۷۰	//	۲۳	۱۸
	// // //	//	۲۷۹،۲۸۰	الواقعہ	۱۸،۱۹	۱۰
	اُس کے پانی کی کیفیت۔	//	۲۲	محمدؐ	۱۵	۲۰
	اُس کے شہد کی حقیقت۔	//	۲۲،۲۳	//	۱۵	۲۳
	اُس کے دودھ کی حقیقت۔	//	۲۲	//	۱۵	۲۱
	اُس کے پھلوں کی حقیقت	//	۲۲	//	۱۵	۲۴
	// // //	//	۲۶۸	الرحمٰن	۵۲	۴۳
	// // //	//	۲۷۱	//	۶۸	-
	// // //	//	۲۷۹،۲۸۰	الواقعہ	۲۰	-
	اُس کے گوشت کی حقیقت۔	//	۱۶۹،۱۷۰	الطور	۲۲	۱۷
	// // //	//	۲۸۰	الواقعہ	۲۱	۱۱
	جنت میں مزے سے کھانے پینے کا مطلب	//	۱۶۷،۱۶۸	الطور	۱۹	۱۳
	اہلِ جنت کے خدمت گاروں کی صفات	//	۱۷۰،۱۷۱	//	۲۴	۱۹
	// // //	//	۲۷۹،۲۸۰	الواقعہ	۱۷	۹
	جنت کی عورتیں	//	۲۶۸ ۲۶۹	الرحمٰن	۵۶،۵۹	۴۶
	حورانِ جنت کی صفات	//	۱۶۸	الطور	۲۰	۱۴
	// // //	//	۲۷۱،۲۷۲	الرحمٰن	۷۲	۵۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حوران جنت کی صفات	پنجم	۲۸۰	الواقعہ	۲۲،۲۳	۱۲
	جنتی مومن عورتوں کا مرتبہ حوروں سے بلند ہوگا۔	″	۲۷۱،۲۷۲	الرحمٰن	۷۲	۵۱
	جنت نعیم	″	۲۷۷،۲۸۰	الواقعہ	۱۲،۱۴	۸
	جنت الماویٰ	″	۱۹۸	النجم	۱۵	۱۱
	″ ″ ″	″	۱۹۸،۲۰۱	″	۱۵	۱۱
	جنات عدن	″	۴۷۸،	الصف	۱۲	۱۷
	اہل جنت کی زندگی ہر قسم کی بیہودگی اور لاف وگزاف سے پاک ہوگی۔	″	۲۸۰	الواقعہ	۲۵،۲۶	۱۳،۱۴
	جنتیوں کی دنیوی کوتاہیوں پر ہمیشہ کے لیے پردہ ڈال دیا جائے گا۔	″	۲۲	محمدؐ	۱۵	۲۴
	جنت میں داخلے سے پہلے بشری کمزوریوں کی بنا پر کی ہوئی تمام خطائیں معاف کر دی جائیں گی۔	″	۴۷	الفتح	۵	۱۰
	جنتی جو کچھ چاہیں گے وہی ہوگا بلکہ اُس سے بھی زیادہ	″	۳۵	قٓ	۳۵	۴۵
	″ ″ ″	″	۲۰،۲۶	الواقعہ	۲۰، ۲۶	۱۱،۱۴
	اہل ایمان کی صالح اولاد خواہ وہ ایمان میں کچھ کم درجہ کی ہو جنت میں اُن کے ساتھ رکھی جائے گی۔	″	۲۱	الطور	۲۱	۱۵، ۱۶
	اہل ایمان کی وہ اولاد جو سن رشد کو پہنچنے سے پہلے مرگئی جنت میں ہوگی۔	″	۱۶۸	″	۲۱	۱۵
	ہر جنتی کے لیے دو باغ ہیں۔	″	۲۶۶،۲۶۸	الرحمٰن	۴۶،۵۳	۴۱،۴۳
	کچھ جنتیوں کے لیے دو باغ کچھ کم درجہ کے ہوں گے۔	″	۲۷۰	″	۶۲،۶۴	۴۹،۵۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں کیے جانے والے نیک اعمال کے فرق مراتب کے مطابق جنت کی نعمتوں میں فرق ہوگا۔	پنجم	۲۸۲،۲۷۷	الواقعہ	۷۷، ۴۰	۱۹،۴
	جنت کے مستحق افراد کے دو گروہ اور ان کے درجات۔	″	۲۸۲،۲۷۷	″	۷۷، ۴۰	۱۹،۴
	جنت کی نعمتیں کبھی ختم نہ ہوں گی اور بلا روک ٹوک ملیں گی۔	″	۲۸۱	″	۱۸، ۳۳	۱۶،۱۵
	جنت میں سب لوگ جوان ہوں گے۔	″	۲۶۸	الرحمٰن	۵۶	۴۶
	جنت کی تمام نعمتوں سے بڑھ کر یہ نعمت ہے کہ اللہ اہل جنت کی مغفرت فرما دے۔	″	۲۳،۲۲	محمدؐ	۱۵	۲۴
	اہل ایمان جنت میں ہمیشہ رہیں گے۔	″	۴۷،۴۶	الفتح	۵	۱۰،۹
	″ ″ ″	″	۱۲۳،۱۲۲	قٓ	۳۴	۴۴
	″ ″ ″	″	۳۱۰	الحدید	۱۲	-
	″ ″ ″	″	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	″ ″ ″	″	۴۷۸	الصف	۱۲	۱۷
	″ ″ ″	″	۵۴۰	التغابن	۹	-
	″ ″ ″	″	۵۸۱	الطلاق	۱۱	-
	اہل جنت کی لافانی زندگی سے متعلق ایک شبہ کا ازالہ۔	″	۳۰۳	الحدید	۳	۳
	اصلی اور سچی عزت جنت کا داخلہ ہے۔	″	۲۴۲	القمر	۵۴،۵۵	-
	خدا کی جنت میں داخلہ ہونا بہت بڑی کامیابی ہے۔	″	۴۷	الفتح	۵	۱۰
	″ ″ ″	″	۳۱۰	الحدید	۱۲	-
	″ ″ ″	″	۴۱۰	الحشر	۲۰	-
	″ ″ ″	″	۴۷۸	الصف	۱۲	۱۷
	″ ″ ″	″	۵۴۱	التغابن	۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جنت اسی سرزمین پر ہوگی۔	پنجم	۱۹۸، ۲۰۱	النجم	۱۵	۱۱
	جنت کی وسعت ساری کائنات جیسی ہے۔	〃	۲۱۸، ۲۱۹	الحدید	۲۱	۳۸
	اہلِ جنت کی باہمی گفتگو۔	〃	۱۷۱	الطور	۲۵، ۲۸	۲۰، ۲۱
	اہلِ جنت کو جنت جانی پہچانی جگہ معلوم ہوگی۔	〃	۱۹، ۲۰	محمدؐ	۶	۱۱
	وہ ٹھیک وہی جنت ہوگی جس کا دنیا میں وعدہ کیا گیا ہے۔	〃	۱۲۲	قٓ	۳۲	۳۹
	اہلِ ایمان کے قریب جنت لے آئی جائے گی اور انہیں سلامتی کے ساتھ اُس میں داخل کیا جائے گا۔	〃	۱۲۲، ۱۲۳	〃	۳۱، ۳۴	۳۹، ۴۴
	قیامت کے روز فیصلے کے بعد متقین کے جنت پہنچنے میں کوئی تاخیر نہ ہوگی۔	〃	۱۲۲	〃	۳۱	۳۹
	جنت اللہ کے فضل کے بغیر حاصل نہیں ہوسکتی	〃	۳۱۹	الحدید	۲۱	۳۸
	اہلِ جنت پر اللہ اور اُس کے فرشتوں کا سلام۔	〃	۱۲۲، ۱۲۳	قٓ	۳۴	۴۴
	اہلِ جنت سے اللہ راضی ہوا اور وہ اللہ سے راضی ہوئے۔	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	اہلِ جنت اور اہلِ جہنم ایک دوسرے کے برابر نہیں ہوسکتے۔	〃	۲۲، ۲۳	محمدؐ	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۰	الحشر	۲۰	-
	جنت میں نیک انسانوں کی طرح نیک جن بھی داخل کیے جائیں گے۔	〃	۲۶۸، ۲۶۹	الرحمٰن	۵۶	۴۶
	دنیا میں کوئی اگر غلام ہوا تو وہ آخرت میں غلام نہ ہوگا۔	〃	۱۷۰، ۱۷۱	الطور	۲۴	۱۹
	وہ کن لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۳۰	التحریم	۷	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۲	〃	۸	۲۰، ۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ کن لوگوں کے لیے ہے۔	ششم	۶۴	القلم	۳۴	۱۹
	〃 〃	〃	۷۷،۷۵	الحاقہ	۲۲،۱۹	۱۴،۱۲
	〃 〃	〃	۹۲،۹۰	المعارج	۳۵،۲۲	۲۳،۱۴
	〃 〃	〃	۱۵۴،۱۵۲	المدثر	۳۹،۳۸	۳۱،۳۰
	〃 〃	〃	۱۹۰	الدھر	۵	۶
	〃 〃	〃	۱۹۲،۱۹۱ ۱۹۶	〃	۷،۶	۱۰،۹
	〃 〃	〃	۱۹۸،۱۹۷	〃	۱۱،۹	۱۵،۱۴
	〃 〃	〃	۲۱۶	المرسلت	۴۴،۴۱	۲۲
	〃 〃	〃	۲۳۰	النباء	۳۱	۱۹
	〃 〃	〃	۲۷۵	الانفطار	۱۳	-
	〃 〃	〃	۲۸۲	المطففین	۲۵،۱۸	۱۰
	〃 〃	〃	۲۹۹	البروج	۱۱	-
	〃 〃	〃	۳۲۱،۳۲۰	الغاشیہ	۹،۸	۴
	〃 〃	〃	۳۳۴،۳۳۳	الفجر	۳۰،۲۷	۱۹،۱۸
	〃 〃	〃	۳۴۵،۳۴۳	البلد	۱۷	۱۴،۱۳
	〃 〃	〃	۴۱۶،۴۱۵	البینہ	۷	۱۰
	〃 〃	〃	۴۳۶،۴۳۵	القارعہ	۷،۶	۳
	اُس کی نعمتیں۔	〃	۳۳،۳۲	التحریم	۸	۲۲،۲۰
	〃 〃	〃	۷۷،۷۵	الحاقہ	۲۱،۱۹	۱۴،۱۲
	〃 〃	〃	۱۹۱،۱۹۰	الدھر	۶،۵	۹،۶
	〃 〃	〃	۲۰۱،۱۹۸	〃	۲۲،۱۲	۲۶،۱۶
	〃 〃	〃	۲۱۶	المرسلت	۴۴،۴۱	۲۲
	〃 〃	〃	۲۳۱،۲۳۰	النباء	۳۵،۳۱	۲۱،۱۹
	〃 〃	〃	۲۸۳،۲۸۲	المطففین	۲۸،۲۲	۱۱،۱۰
	〃 〃	〃	۲۹۹	البروج	۱۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی نعمتیں۔	ششم	۳۲۱	الغاشیہ	۱۰،۱۶	۵،۶
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	البینہ	۷،۸	۱۰،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۳۵	القارعہ	۶،۷	۳
	اہل جنت کی صفات۔	〃	۲۴۷	النزعت	۴۰،۴۱	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	البینہ	۷،۸	۱۰،۱۱
	جنت میں قیام ہمیشہ کے لیے ہوگا۔	〃	۴۱۵	〃	۸	۱۱
	جنت نعیم	〃	۶۴	القلم	۳۴	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۹۳	المعارج	۳۸	۲۵
	جنت عالیہ	〃	۷۵	الحاقہ	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	الغاشیہ	۱۰	-
	جنت کی شراب کی کیفیت	〃	۱۹۰،۱۹۱ ۱۹۴	الدھر	۵،۷	۶،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۹۹،۲۰۰	〃	۱۷،۲۲	۲۰،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۰۰،۲۰۱	〃	۲۱	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲،۲۸۴	المطففین	۲۵،۲۸	۱۰،۱۱
	اہل جنت کے استعمال کے شاہانہ برتن	〃	۱۹۹	الدھر	۱۵،۱۶	۱۷،۱۸
	اُن کا میٹھا اور خوشبودار چشمۂ سبیل۔	〃	۱۹۹	〃	۱۷،۱۸	۲۰
	اُس کی نہر کوثر جو رسولؐ کو عطا کی گئی۔	〃	۴۹۲،۴۹۵ ۴۹۶	الکوثر	۱	۱
	جنت کے خدمت گار لڑکے۔	〃	۲۰۰	الدھر	۱۹	۲۱
	اہلِ جنت کا لباس۔	〃	۲۰۰	〃	۲۱	۲۳
	حوران جنت کی کیفیت	〃	۲۲۰،۲۳۱	النباء	۳۳	۲۰
	وہاں کوئی لغو اور جھوٹی بات نہیں سنائی دے گی۔	〃	۲۳۱	〃	۳۵	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	الغاشیہ	۱۱	۵
	جنت اُن نیک اعمال کا بدلہ ہے جو دنیا میں کیے گئے ہوں۔	〃	۷۶	الحاقہ	۲۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جنت اُن نیک اعمال کا بدلہ ہے جو دنیا میں کیے گئے ہوں۔	ششم	۲۰۰،۲۰۱	الدھر	۲۲	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶	المرسلت	۴۳	-
	انسان جنت کا مستحق اپنے مادہ تخلیق کی بنا پر نہیں بلکہ اعمال کی بنا پر ہے۔	〃	۹۳	المعارج	۳۸	۲۵
	جنتی وہ لوگ ہیں جن کی دنیوی کارگذاری قابلِ قدر ٹھہری ہے۔	〃	۲۰۰،۲۰۱	الدھر	۲۲	۲۶
	جنت کامیابی وکامرانی کا مقام ہے۔	〃	۲۳۰	النباء	۳۱	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۹۹	البروج	۱۱	-
	اہلِ جنت اپنے انجام سے خوش اور اپنے رب کے نزدیک پسندیدہ ہوں گے۔	〃	۳۳۳	الفجر	۲۷، ۲۸	۱۸، ۱۹
	اہلِ جنت کے لیے اُن کے رب کی طرف سے جزا اور کافی انعام ہے۔	〃	۲۳۱	النباء	۳۶	۲۲
	اُن کے چہروں پر خوش حالی کی رونق ہو گی۔	〃	۲۸۲	المطففین	۲۴	-
	وہ اس شان سے رہیں گے گویا ایک عظیم الشان سلطنت کے مالک ہیں۔	〃	۲۰۰	الدھر	۲۰	۲۲
	وہ جدھر نظر دوڑائیں گے نعمتیں ہی نعمتیں ہوں گی۔	〃	۲۰۰	〃	۲۰	۲۲
	جنت عطا کرنا سراسر اللہ کی مہربانی ہے۔	〃	۳۲	التحریم	۸	۲۰، ۲۲
	اہلِ جنت سے اللہ راضی ہوا۔	〃	۴۱۵، ۴۱۶	البینہ	۸	۱۱
	اہلِ ایمان جنت میں بیٹھے ہوئے مجرمین کے عذاب کا منظر دیکھیں گے۔	〃	۲۸۲، ۲۸۴	المطففین	۲۴، ۳۶	۱۵
	جنتیوں اور جہنمیوں کے درمیان سوال وجواب	〃	۱۵۲، ۱۵۴	المدثر	۴۰، ۴۶	۳۲، ۳۴

⁂ ⁂ ⁂

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۵۹	**جنگ:**					
	(دیکھو "قتال فی سبیل اللہ" "جہاد" اور "قانون اسلام، و قانون صلح و جنگ"۔					
۱۶۰	**جنگ اُحد:**					
	(دیکھیے "غزوہ اُحد")					
۱۶۱	**جنگ احزاب:**					
	(دیکھیے "غزوہ احزاب")					
۱۶۲	**جنگ بدر:**					
	اس کے اسباب۔	دوم	۱۲۲،۱۲۳	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	اس کی اہمیت۔	〃	۱۲۴	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۲	〃	۷،۸	۵،۷
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴	〃	۱۲،۱۴	۱۰،۱۲
	کفار کن ارادوں کے ساتھ آئے تھے۔	〃	۱۲۴	〃	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴	〃	۱۳	۱۱،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۴۹،۱۵۰	〃	۴۸	-
	کس شان سے آئے تھے۔	〃	۱۴۸،۱۴۹،۱۵۰	〃	۴۷،۴۸	۲۸
	ان کے لشکر کی تعداد	〃	۱۲۳	〃	تاریخی پس منظر	-
	نبی نے جنگ کے لیے نکلنے کا فیصلہ کن حالات میں کیا۔	〃	۱۲۴	〃	〃	-
	آپ کا مقصد جنگ	〃	۱۲۶	〃	〃	-
	اللہ کے پیش نظر کیا مقصد تھا۔	〃	۱۳۲	〃	۷،۸	۵،۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کے پیش نظر کیا مقصد تھا۔	دوم	۱۴۶	الانفال	۴۲	۳۴،۳۵
	جنگ کے لیے نکلتے وقت مسلمانوں کی کیفیت	〃	۱۳۱	〃	۵،۶	۴
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶	〃	۴۲	۳۴،۳۵
	ان کی تعداد	〃	۱۲۵	〃	تاریخی پس منظر	-
	جنگ کی تیاری۔	〃	۱۲۴	〃	〃	-
	جنگ کی ابتدا کس طرح ہوئی (مغازی کی روایات اور قرآن کے بیان کا اختلاف)	〃	۱۲۱	〃	۵	۴
	کفار کے ساتھ شیطان تھا مگر خدا کا عذاب دیکھ کر بھاگ گیا۔	〃	۱۴۹،۱۵۰	〃	۴۸	-
	مسلمانوں کی مدد خدا نے کس طرح کی۔	〃	۱۳۲،۱۳۳	〃	۹،۱۲	۸،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۴۷	〃	۴۳،۴۴	۳۶
	اہل ایمان کی آزمائش	〃	۱۳۵،۱۳۶	〃	۱۷	۱۴
	مہاجرین وانصار کی جاں نثاری	〃	۱۲۴،۱۲۶	〃	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	منافقین کا رویہ	〃	۱۲۶	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰	〃	۴۹	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۵۲	〃	۵۶	۴۱
	مدینے کے یہودیوں کا طرز عمل	〃	۱۵۲	〃	۵۶	۴۱
	قریش کی طاقت پر پہلی کاری ضرب	〃	۱۲۷	〃	مباحث	-
	قریش کی شکست ان کے خلاف اللہ کا فیصلہ تھی۔	〃	۱۳۶	〃	۱۹	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶،۱۴۷	〃	۴۲	۳۴،۳۵
	وہ اُن کے حق میں خدا کا عذاب تھی۔	〃	۱۴۳	〃	۳۵	۲۸
	مقتول کافروں کا انجام	〃	۱۵۰	〃	۵۰	-
	مال غنیمت کی تقسیم پر مسلمانوں میں اختلاف	〃	۱۲۸	〃	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اور اس کا فیصلہ۔	دوم	۱۴۶،۱۴۷	الانفال	۴۱	۳۳
	مسلمانوں کی ایک غلطی جس پر عتاب فرمایا گیا۔	〃	۱۵۹،۱۶۰	〃	۶۸،۶۹	۴۹
	جنگ کے اثرات و نتائج۔	〃	۱۴۶،۱۴۷	〃	مباحث	-
	جنگ پر قرآن کا تبصرہ	〃	۱۵۹،۱۶۰	〃	〃	-
	اسیران جنگ سے خطاب	〃	۱۶۰	〃	۷۰،۷۱	-
۱۶۳	**جنگ بنی قریظہ :**					
	(دیکھیے "غزوہ بنی قریظہ")					
۱۶۴	**جنگِ تبوک :**					
	اس کے اسباب۔	〃	۱۶۸،۱۶۹	التوبہ	غزوۂ تبوک	-
	اس کی اہمیت	〃	۱۶۹،۱۷۰	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۴،۱۹۵	〃	۳۹،۴۰	۴۰،۴۲
	اس کے حالات	〃	۱۶۶،۱۷۱	〃	زمانہ نزول	-
	اس کے اثرات عرب کی سیاست پر۔	〃	۱۶۸،۱۷۱	〃	غزوہ تبوک	-
	اس کا فیصلہ کن حالات میں کیا گیا۔	〃	۱۶۹،۱۷۰	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۶	〃	۴۱،۴۲	۴۳،۴۴
	وہ خطبہ جو جنگ پر اُبھارنے کے لیے نازل ہوا۔	〃	۱۹۳،۱۹۴	〃	۳۸	۳۸
	نبیؐ کی دلیرانہ پالیسی	〃	۱۸۶،۱۷۰	〃	غزوۂ تبوک	-
	ان سچے مسلمانوں کی کیفیت جو جنگ پر نہ جا سکے	〃	۲۲۳،۲۲۴	〃	۹۱،۹۲	۹۲،۹۳
	منافقین کا رویہ۔	〃	۱۶۹،۱۷۰	〃	غزوۂ تبوک	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۶،۱۹۷	〃	۴۲،۴۳	۴۴،۴۵
	〃 〃 〃	〃	۱۹۸،۲۰۱	〃	۴۶،۵۴	۴۷،۵۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶،۲۱۹	〃	۷۴،۸۰	۸۳،۸۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲	〃	۹۰	۹۰،۹۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منافقین کا رویہ	دوم	۲۲۴،۲۲۵	التوبہ	۹۲،۹۶	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱،۲۳۴	〃	۱۰۷،۱۰۹	۱۰۲،۱۰۴
	مسجد ضرار اور ابو عامر راہب کی سرگرمیاں	〃	۱۶۹،۱۷۰	〃	غزوہ تبوک	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱،۲۳۴	〃	۱۰۷،۱۰۹	۱۰۲،۱۰۴
	اطراف مدینہ کے بدوؤں کی روش	〃	۲۲۶،۲۲۷	〃	۹۷،۹۸	۹۵،۹۶
	لڑائی نہ ہونے کی اصل وجہ	〃	۱۷۱	〃	غزوہ تبوک	-
	اس موقعہ پر اسلامی معاشرے کی کیا کمزوریاں ظہور میں آئیں اور انہیں دور کرنے کے لیے کیا تدابیر عمل میں لائی گئیں۔	〃	۲۵۰،۲۵۱	〃	۱۲۲	۱۲۰
	وہ خطبہ جو جنگ کے بعد نازل ہوا۔	〃	۲۱۵،۲۱۶	〃	۷۳	۸۱،۸۲
	جنگ سے پیچھے ٹھہر جانے والوں پر عتاب۔	〃	۲۱۹،۲۲۰	〃	۸۱،۸۴	۸۸
	اُن اہل ایمان کا معاملہ جو نفس کی کمزوری کے سبب سے جنگ میں نہ گئے۔	〃	۲۲۹،۲۳۱	〃	۱۰۲،۱۰۶	۹۹،۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲،۲۴۶	〃	۱۰۳،۱۱۸	۱۱۱،۱۱۹
	جنگ سے واپسی پر اُن لوگوں سے باز پرس جو پیچھے رہ گئے تھے۔	〃	۲۴۴	〃	۱۱۷	۱۱۵،۱۱۷
	منافقین سے باز پرس۔	〃	۲۴۴	〃	۱۱۸	۱۱۸
	قصوروار مومنوں سے باز پرس	〃	۲۴۴	〃	۱۱۸	۱۱۸
	حضرت کعب بن مالک کا سبق آموز واقعہ	〃	۲۴۵،۲۴۹	〃	۱۱۸	۱۱۹
۱۶۵	**جنگ حنین:**					
	آخری معرکہ جس میں کفار عرب کی طاقت ہمیشہ کے لیے ٹوٹ گئی۔	〃	۱۶۷	〃	عرب کی تسخیر	-
	اس میں مسلمانوں کی ابتدائی شکست کے اسباب۔	〃	۱۸۵،۱۸۶ ۱۸۷	〃	۲۵	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	اس میں اللہ نے کس طرح مسلمانوں کی مدد کی۔	دوم	۱۸۵،۱۸۶	التوبہ	۲۵،۲۷	۲۳،۲۴
	اس کے اثرات اسلام کی اشاعت پر۔	〃	۱۸۶	〃	۲۸	۲۵
۱۶۶	**جنگ موتہ:**					
	اس کے اثرات و نتائج۔	〃	۱۶۸	〃	غزوہ تبوک	-
	〃 〃	〃	۱۷۱	〃	〃	-
۱۶۷	**جہاد فی سبیل اللہ:**					
	(دیکھیے۔ "قتال فی سبیل اللہ")					
	جہاد کے معنی	〃	۲۱۵	〃	۷۳	۸۲
	جہاد فی سبیل اللہ کیا ہے۔	〃	۲۰۸	〃	۶۰	۶۷
	جہاد اور قتال کا فرق۔	〃	۲۰۸	〃	۶۰	۶۷
	اسلام میں اس کی اہمیت۔	〃	۱۷۳	〃	مسائل و مباحث	-
	〃 〃	〃	۱۸۱	〃	۱۶	۱۸
	〃 〃	〃	۱۸۵	〃	۲۴	۲۲
	〃 〃	〃	۲۴۹	〃	۱۲۰	-
	ایمان کی کسوٹی	〃	۱۹۷	〃	۴۳،۴۵	۴۵،۴۶
	〃 〃	〃	۲۰۲	〃	۵۵	۵۴،۵۵
	〃 〃	〃	۲۲۱،۲۲۴	〃	۸۵،۸۷	۸۹
	〃 〃	〃	۲۳۰	〃	۱۰۵	۹۹
	〃 〃	〃	۲۳۸	〃	۱۱۱	۱۰۶
	〃 〃	〃	۲۴۵،۲۴۷	〃	۱۱۸	۱۱۹
	اس کی فضیلت	〃	۱۸۲،۱۸۴	〃	۱۹	۲۱
	〃 〃	〃	۲۴۹	〃	۱۲۰	-
	اس کا اجر	〃	۲۴۹،۲۵۰	〃	۱۲۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا اجر	دوم	۵۷۶	النحل	۱۱۰، ۱۱۱	۱۱۱
	اسی میں اہل ایمان کی بھلائی ہے۔	〃	۱۹۶	التوبہ	۴۱	۴۲
	اس سے جی چرانے والے منافق ہیں۔	〃	۲۱۹، ۲۲۰	〃	۸۰، ۸۳	-
	مجاہدین کی مدد کے لیے مال زکوٰۃ کا استعمال	〃	۲۰۸	〃	۶۰	۶۷
	منافقین اور کفار کے خلاف جہاد کا مطلب	〃	۲۱۵	〃	۷۳	۸۱، ۸۲
	اس کے معنی۔	سوم	۲۵۳، ۲۵۴	الحج	۷۸	۱۲۸
	مجاہدہ کے معنی۔	〃	۶۷۷، ۶۷۸	العنکبوت	۶	۷، ۸
	کفار سے جہاد کبیر کرنے کا مطلب۔	〃	۴۵۷	الفرقان	۵۲	۶۷
	وہ مجاہدہ کرنے والوں ہی کے لیے مفید ہے					
	اللہ کو اس کی ضرورت نہیں۔	〃	۶۷۷، ۶۷۸	العنکبوت	۶	۷، ۸
	اللہ اپنی راہ میں مجاہدہ کرنے والوں کی خود رہنمائی					
	کرتا ہے۔	〃	۷۲۱	〃	۶۹	۱۰۷
	اس سے جی چرانے والے منافق ہیں۔	چہارم	۷۶	الاحزاب	۱۰، ۱۲	۲۰، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۸۰، ۸۲	〃	۲۰، ۲۲	۳۴، ۳۸
	عورتوں کا جہاد کیا ہے۔	〃	۹۰، ۹۱	〃	۳۳	۴۸، ۴۹
	اندرونی دشمنوں کے استحصال کے لیے جہاد	〃	۱۳۱، ۱۳۳	〃	۶۰	۱۱۳، ۱۱۴
	اندرونی دشمنوں (منافقوں) کا جرم	〃	۷۶، ۷۷	〃	۱۲، ۱۴	۲۲، ۲۶
	جنگ میں دشمن کو دھوکہ دینا جائز ہے۔	〃	۶۱، ۶۲	〃	غزوۂ احزاب	-
	اس کی فضیلت	پنجم	۴۵۴	الصف	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴، ۴۵۶	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۷۷، ۴۷۸	〃	۱۰	۱۴
	اللہ کی راہ میں جان و مال سے جہاد کرنے					
	والے ہی حقیقت میں مومن ہیں۔	〃	۱۰۱	الحجرات	۱۵	-
	جب جہاد برپا ہو تو جان و مال دونوں سے					
	جہاد کرنا فرض ہے۔	〃	۳۰۸، ۳۰۹	الحدید	۱۰	۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جہاد فی سبیل اللہ میں اپنی جان و مال سے حصہ لینا وہ تجارت ہے جو جہنم کے عذابِ الیم سے بچا سکتی ہے۔	پنجم	۴۷۷،۴۷۸	الصف	۱۰	۱۴
	جہاد کے لیے مال خرچ کرنے کا حکم	〃	۳۰۵،۳۰۶	الحدید	۷	۸، ۱۰
	فتح سے پہلے جان و مال سے جہاد کرنے والے فتح کے بعد ان اعمال کے کرنے والوں سے افضل ہیں۔	〃	۳۰۸،۳۰۹	〃	۱۰	۱۴
	ہجرت کے بعد اللہ کا مسلمانوں سے وعدہ کہ وہ اُن کو کفار پر غالب کرے گا۔	〃	۷، ۸	محمد	موضوع اور مضمون	-
	مسلمانوں سے اللہ کا وعدہ کہ وہ اگر اس کی راہ میں جان لڑائیں گے تو ان کی مدد کرے گا۔	〃	۱۹، ۲۰	〃	۷	۱۲
	مسلمان اگر سچے مومن ہوں تو وہی غالب ہوں گے۔	〃	۳۰، ۳۱	〃	۳۵	۴۱
	کفر اور اسلام کی جنگ میں مومن اور منافق کا فرق کھل جاتا ہے۔	〃	۷	〃	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱	〃	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵، ۲۶	〃	۲۰	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹	〃	۲۹، ۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲، ۵۴	الفتح	۱۵، ۱۶	۲۷، ۳۰
	کفر و اسلام کے معرکے میں کسی مسلمان کے لیے کفر اور کفار سے دوستی منافی ایمان حرکت ہے۔	〃	۴۲۲	الممتحنہ	۱	۱
	کفر و اسلام کی جنگ میں جو اسلام کا وفادار نہیں وہ منافق ہے۔	〃	۶، ۷	محمد	-	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جنگ کا حکم دینے کے بعد ابتدائی ہدایات جو مسلمانوں کو دی گئیں۔	پنجم	۱۱،۱۳	محمد	۴	۸
	کفر و اسلام کی جنگ میں اللہ اہل ایمان کی آزمائش کرتا ہے۔	″	۱۸،۱۹	″	۴	۹،۱۰
	اللہ تعالیٰ کس لیے مسلمانوں کو معرکہ کفر و اسلام کی آزمائش میں ڈالتا ہے۔	″	۲۶،۲۷	″	۲۱،۲۲	۳۳،۳۴
	″ ″ ″	″	۴۵،۴۶	الفتح	۳،۴	۵،۸
	کفر و اسلام کی جنگ میں عورتیں کس طرح اجر میں مردوں کے ساتھ برابر کی شریک ہو سکتی ہیں۔	″	۴۶،۴۷	″	۵	۹،۱۰
	حکم جہاد کی جو بھی اطاعت کرے گا اجر کا مستحق ہوگا۔	″	۵۳،۵۴	″	۱۶	۳۰
	حکم جہاد سے منہ موڑنے والوں کا انجام	″	۵۴	″	۱۶	-
	اللہ کی راہ میں صف بستہ ہو کر جہاد کرنے کا حکم۔	″	۵۶،۵۷	الصف	۴	۳
	اللہ کی پسندیدہ فوج کی تین صفات۔	″	۵۶،۵۷	″	۴	۳
	اللہ تعالیٰ مجاہدین سے محبت کرتا ہے۔	″	۵۴،۵۶	″	۴	-
	″ ″ ″	″	۵۶	″	۴	۳
	جہاد میں شہید ہونے والوں کے اعمال ہرگز ضائع نہ ہوں گے۔	″	۱۸،۱۹	محمد	۴	۱۰
	اللہ تعالیٰ میدانِ جنگ میں مجاہدین کے قدم جما دے گا۔	″	۱۹،۲۰	″	۷	۱۲
	مومن بے چینی سے جہاد کا انتظار کرتا ہے	″	۲۵،۲۶	″	۲۰	۳۲
	جنگ میں شریک نہ ہونے کے جائز عذرات کون سے ہیں۔	″	۵۴	الفتح	۱۷	۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جہاد کے لیے والدین اگر مسلم ہوں تو اُن سے اجازت لینی چاہیے لیکن اگر کافر ہیں تو اُن کے رد کے رُکنا جائز نہیں۔	پنجم	۵۴	الفتح	۱۷	۳۱
	اسلام نے جہاد کا حکم اس لیے دیا ہے کہ مخالف یا تو ایمان لائے یا اسلام کی اطاعت قبول کرے یا پھر جنگ کرے۔	〃	۵۳،۵۴	〃	۱۶	۳۰
	اللہ تعالیٰ نے راہ حق کی حفاظت کے لیے جہاد کی اجازت دی۔	〃	۹، ۱۱	〃	۱، ۲	۱، ۶
	قتال کے معنی لازماً ہتھیاروں سے جنگ ہی کرنے کے نہیں ہیں۔	〃	۷۶، ۷۷	الحجرات	۹	۱۴
	جہاد فی سبیل اللہ اُمت محمدیہ کے لیے روحانی ترقی کا راستہ ہے۔	〃	۴۵،۴۶	الفتح	۴	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۲۴،۳۲۵	الحدید	۲۷	۵۲،۵۴
	اللہ اور اس کے رسول کا مقابلہ کرنے والے شیطان کی پارٹی کے لوگ ہیں اور شکست اُن کا مقدر ہے۔	〃	۳۶۵	المجادلہ	۱۹	-
	اہل ایمان کے خلاف لڑنے والے کو اللہ ذلیل و خوار کرتا ہے یہ اللہ کی مستقل سنت ہے۔	〃	۵۷	الفتح	۲۳	۴۲
	اللہ اور اُس کے رسول کا مقابلہ کرنے والوں کے لیے سخت سزا ہے۔	〃	۳۸۶	الحشر	۴	-
	کیا دوران جنگ میں مسلم فوج دشمن کے اُن مقدمات پر بھی گولہ باری کر سکتی ہے جہاں مسلمانوں کی موجودگی کا علم یا احتمال ہو؟	〃	۵۹،۶۰	الفتح	۲۵	۴۴
	مسلمانوں کے درمیان اگر آپس میں لڑائی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	(خانہ جنگی) ہو جائے تو کیا کرنا چاہیے۔ آپس میں لڑنا مسلمانوں کا کام نہیں ہے۔	پنجم	۸۳،۷۶	الحجرات	۹	۱۲، ۱۷
	مسلمانوں کے دو گروہوں کے درمیان انصاف قائم کرنے کے لیے لڑنا ضروری ہو تو یہ لڑائی جہاد ہے۔	〃	۷۸،۷۷	〃	۹	۱۵
	باغیوں سے جہاد کرنا بعض فقہا کے نزدیک کفار سے جہاد کرنے کی بہ نسبت افضل ہے۔	〃	۷۷،۷۶	〃	۹	۱۴
	مسلمانوں کو دب کر صلح نہیں کرنی چاہیے۔	〃	۳۰	〃	۳۵	۴۱
	اسلامی نظام میں معاہدات کا احترام۔	〃	۴۰،۳۹	الفتح	تاریخی پس منظر	
	کفار کے جنگی قیدیوں سے متعلق احکام۔	〃	۱۴،۱۱	محمد	۴	۸
	جنگی قیدیوں کے بارے میں شریعت نے مسلمانوں کو کسی خاص صورت کا پابند نہیں کیا ہے بلکہ احسان یا فدیہ میں سے کوئی صورت بھی حسب موقع اختیار کی جا سکتی ہے۔	〃	۱۴،۱۱	〃	۴	۸
	قیدیوں کے ساتھ احسان کی مختلف صورتیں	〃	۱۷،۱۴،۱۱	〃	۴	۸
	کفار کے قیدیوں کو بلا فدیہ بطور احسان رہا کرنا ایک خاص رعایت ہے جو حد درجہ احتیاط کی متقاضی ہے۔	〃	۱۴،۱۱	〃	۴	۸
	فدیہ کی مختلف صورتیں	〃	۱۸،۱۷،۱۱	〃	۴	۸
	〃 〃 〃					
	جنگی قیدی اسلامی حکومت کا مہمان ہے۔	〃	۱۴،۱۱	〃	۴	۸
	جنگی قیدی اگر قید ہونے سے پہلے اسلام قبول کر چکا ہو تو آزاد کر دیا جائے گا۔	〃	۱۵،۱۴،۱۱	〃	۴	۸
	قید ہو جانے کے بعد اسلام قبول کرنا رہائی کا موجب نہیں ہو سکتا۔	〃	۱۵،۱۱	〃	۴	۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جنگی قیدی کو ہمیشہ قید رکھنے کا دستور اسلام میں نہیں ہے۔	پنجم	۱۴،۱۱	محمد	۴	۸
	اسیران جنگ کے تبادلے کی گنجائش اسلام میں پہلے ہی رکھ دی گئی ہے۔	//	۱۸،۱۱	//	۴	۸
	دشمن کو میدان جنگ میں قتل کیا جا سکتا ہے لیکن قید کرنے کے بعد قتل کرنا منع ہے۔	//	۱۳،۱۲،۱۱	//	۴	۸
	مذکورہ حکم سے استثنا کی صورت اور اس کی چند عملی مثالیں۔	//	۱۳،۱۱	//	۴	۸
	قید کرنے کے بعد قتل کرنے کا فیصلہ کرنا فرد کا کام نہیں بلکہ حکومت کا کام ہے۔	//	۱۳،۱۱	//	۴	۸
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھو "قانون اسلام" قانون، صلح و جنگ")					
	رسول کو کفار و منافقین سے جہاد کرنے اور اُن کے ساتھ سختی سے پیش آنے کا حکم۔	ششم	۳۳	التحریم	۹	۲۳
۱۶۸	**جھاڑ پھونک:**					
	اسلام میں جھاڑ پھونک کی حیثیت۔	//	۵۶۳،۵۵۷	معوذتین	اسلام میں جھاڑ پھونک کی حیثیت	-
	مختلف قسم کے شرور اور بیماریوں سے نجات پانے کے لیے مسنون دعائیں	//	۵۵۹،۵۵۸	//	//	-
	ایسی جھاڑ پھونک کی ممانعت نہیں جس میں شرک نہ ہو۔	//	۵۵۹،۵۵۸	//	//	-
	اہل کتاب، تورات و انجیل پڑھ کر جھاڑ دیں تو بھی جائز ہے۔	//	۵۶۰	//	//	-
	احادیث سے تعویذ، گنڈے اور جھاڑ پھونک کے مطلب چلانے کا جواز ہرگز نہیں نکلتا۔	//	۵۶۲،۵۶۱	//	//	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۶۹	جہالت :					
	قرآن کی نگاہ میں جہالت کیا ہے۔	دوم	۷۵	الاعراف	۱۲۸، ۱۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳	ہود	۴۶	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷	یوسف	۸۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹	ابراہیم	۱	۱
۱۷۰	جہنم :					
	(دیکھو "دوزخ")					
	کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۱۴	الاعراف	۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۵، ۲۶	〃	۲۵، ۲۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۰	〃	۳۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۲	〃	۱۰۲	۱۴۰
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴، ۱۳۵	الانفال	۱۳۴، ۱۳۵	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۴۴	〃	۱۴۴	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰	〃	۵۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۲، ۱۸۳	التوبہ	۱۷	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۹۱	〃	۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۹	〃	۴۹	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹	〃	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲	〃	۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶	〃	۷۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۹	〃	۸۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵	〃	۹۵	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴	〃	۱۰۹	۱۰۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	دوم	۲۴۱	توبہ	۱۱۳	۱۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶	یونس	۸	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	〃	۲۷	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲۹	ہود	۱۶	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱	〃	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۸	〃	۱۰۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۶	الرعد	۵	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	〃	۱۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳	〃	۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	ابراہیم	۱۶	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷	〃	۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۳	〃	۵۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷	الحجر	۴۳	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶	النحل	۲۹	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	〃	۶۲	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲	بنی اسرائیل	۸	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۶۰۷	〃	۱۸	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷	〃	۳۹	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۶۲۸، ۶۲۹	〃	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴۵، ۶۴۶	〃	۹۷	۱۱۱
	جہنم کی کیفیت	〃	۲۱۹	التوبہ	۸۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۳	یونس	۴	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	〃	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۸	ہود	۱۰۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۶	الرعد	۵	۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جہنم کی کیفیت	دوم	۴۷۸،۴۷۸	ابراہیم	۱۶،۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷	〃	۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۳	〃	۵۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸	〃	۴۴،۴۵	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۳	-
	جہنم کا دوام	〃	۲۵	الاعراف	۳۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۱۸۲،۱۸۳	التوبہ	۱۷	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹	〃	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲	〃	۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	یونس	۲۷	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۳۶۹	ہود	۱۰۷	۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۴۴۶	الرعد	۵	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶	النحل	۲۹	۲۶
	اس کی طرف جانے کے سات راستے۔	〃	۵۰۸	الحجر	۴۴	۲۶
	وہ جنوں اور انسانوں سے بھری جائے گی۔	〃	۳۷۴	ہود	۱۱۹	-
	ہر گمراہ گروہ کے پیشوا ہی اس کو قیامت کے روز جہنم کی طرف لے جائیں گے۔	〃	۳۶۶	ہود	۹۸،۹۹	۱۰۴
	اہل دوزخ کی ایک دوسرے سے لڑائی	〃	۲۶	الاعراف	۳۸	۳۰
	اہل جنت اور اہل دوزخ کی باہم گفتگو	〃	۲۲،۲۴	〃	۵۰	-
	جہنم کا وہ درخت جس پر قرآن میں لعنت کی گئی ہے	〃	۶۲۷،۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۰	۷۲،۷۳
	اس کی حقیقت و کیفیت	سوم	۲۴	الکہف	۲۹	۳۲،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۱۰۷	طٰہٰ	۷۴	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۱۸۸	الانبیاء	۱۰۰	۹۶
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳	الحج	۱۹،۲۲	۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی حقیقت وکیفیت	سوم	۳۰۱	المؤمن	۱۰۳،۱۰۴	۹۶،۹۷
	〃 〃	〃	۴۴۰،۴۴۱	الفرقان	۴۴،۴۴۱	۲۲
	〃 〃	〃	۷۱۵	العنکبوت	۵۵	-
	وہ بری جائے قیام ہے۔	〃	۴۶۳	الفرقان	۶۶	۸۲
	ہر انسان اُس پر وارد ہوگا۔	〃	۷۷،۷۸	مریم	۷۱	۴۴
	وہاں پیروؤں اور پیشواؤں کا ایک دوسرے سے جھگڑا۔	〃	۵۰۷،۵۰۸	الشعراء	۹۶،۱۰۲	۶۹،۷۲
	وہ کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۲۴	الکہف	۲۹	۳۲،۳۳
	〃 〃	〃	۴۸	〃	۱۰۲	۷۴،۷۵
	〃 〃	〃	۵۰	〃	۱۰۶	-
	〃 〃	〃	۷۶،۷۷	مریم	۶۷،۶۹	۴۲،۴۳
	〃 〃	〃	۱۰۷	طٰہٰ	۷۴	۵۰،۵۱
	〃 〃	〃	۱۵۵	الانبیاء	۲۹	-
	〃 〃	〃	۱۶۰	〃	۳۹،۴۰	-
	〃 〃	〃	۱۷۴	〃	۷۹	۷۰
	〃 〃	〃	۱۸۷	〃	۹۸	۹۵
	〃 〃	〃	۲۰۱	الحج	۳،۴	۴
	〃 〃	〃	۲۰۶	〃	۸،۹	۱۰،۱۴
	〃 〃	〃	۲۱۲	〃	۱۹	۲۶،۲۷
	〃 〃	〃	۲۳۷	〃	۵۱	-
	〃 〃	〃	۳۰۱	المومنون	۱۰۳،۱۰۷	۹۶،۹۷
	〃 〃	〃	۴۱۷،۴۲۰	النور	۵۵	۸۴
	〃 〃	〃	۴۴۰	الفرقان	۱۱	۲۰،۲۱
	〃 〃	〃	۴۴۸	〃	۳۱	۴۲
	〃 〃	〃	۴۵۰	〃	۳۴	۴۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	سوم	۵۰۶،۵۰۷	الشعراء	۹۱	۶۷
	〃 〃	〃	۵۰۷	〃	۹۲،۱۰۰	۶۸،۶۹
	〃 〃	〃	۶۰۷	النمل	۹۰	۱۰۹
	〃 〃	〃	۶۹۲	العنکبوت	۲۵	۴۳
	〃 〃	〃	۷۱۵	〃	۵۴،۵۵	-
	〃 〃	〃	۷۲۱	〃	۶۸	۱۰۶
	اس میں ہمیشہ رہنا ہوگا	〃	۱۲۱	طٰہٰ	۱۰۰،۱۰۱	-
	〃 〃	〃	۱۸۷	الانبیاء	۹۹	۹۵
	〃 〃	〃	۳۰۱	المومنون	۱۰۳	۹۶
	〃 〃	چہارم	۴۴،۴۵	السجدہ	۱۲،۱۴	۲۲،۲۵
	〃 〃	〃	۴۷	〃	۲۰،۲۱	۳۳
	〃 〃	〃	۱۱۲،۱۱۳	الاحزاب	۵۰	۸۷
	〃 〃	〃	۱۳۶	〃	۷۲،۷۳	-
	〃 〃	〃	۲۰۹،۲۱۰	سبا	۴۱،۴۲	۶۳
	〃 〃	〃	۲۲۷،۲۳۸	فاطر	۳۶،۳۷	۶۲،۶۳
	〃 〃	〃	۲۶۸	یٰس	۶۲،۶۵	۵۴،۵۵
	〃 〃	〃	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۲،۲۶	۱۶،۱۷
	〃 〃	〃	۲۸۸،۲۸۹	〃	۵۲،۵۹	۲۱،۲۳
	〃 〃	〃	۳۱۲	〃	۱۵۸،۱۶۲	۸۹
	〃 〃	〃	۳۲۱	ص	۲۷	-
	〃 〃	〃	۳۴۵	〃	۵۶،۶۰	۵۴
	〃 〃	〃	۳۴۹	〃	۷۷،۸۵	۶۵،۷۰
	〃 〃	〃	۳۶۲،۳۶۲	الزمر	۸	۲۳،۲۷
	جہنم کیسے لوگوں کے لیے ہے	〃	۳۶۴،۳۶۵	〃	۱۵،۱۶	۳۴
	〃 〃	〃	۳۷۲	〃	۳۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جہنم کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	چہارم	۳۸۱	الزمر	۶۰،۵۹	-
	〃 〃	〃	۳۸۴	〃	۷۲،۷۱	۸۱
	〃 〃	〃	۳۹۳،۳۹۴	المؤمن	۶،۵	۵
	〃 〃	〃	۴۱۱	〃	۴۳	۵۹
	〃 〃	〃	۴۱۸،۴۲۲	〃	۶۰،۵۹	۸۱،۸۴
	〃 〃	〃	۴۲۶،۴۲۷	〃	۷۰،۷۵	۹۹،۱۰۴
	〃 〃	〃	۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۷،۱۹	۲۲،۲۴
	〃 〃	〃	۴۵۳	〃	۲۶،۲۹	۳۰،۳۱
	〃 〃	〃	۴۶۲	〃	۴۰،۴۱	۴۸،۵۱
	〃 〃	〃	۵۱۳	الشوریٰ	۴۴،۴۶	۷۰،۷۱
	〃 〃	〃	۵۵۰	الزخرف	۷۴،۷۸	۶۱،۶۲
	〃 〃	〃	۵۷۱،۵۷۲	الدخان	۴۳،۴۹	۳۸،۳۹
	〃 〃	〃	۵۹۳،۵۹۴	الجاثیہ	۳۱،۳۵	۴۳،۴۶
	〃 〃	〃	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	〃 〃	〃	۶۲۰،۶۲۱	〃	۳۴	-
	کافروں کو جہنم کی سزا کیوں دی جائے گی۔	〃	۲۹۷	المؤمن	۱۱،۱۲	۱۶،۱۸
	〃 〃	〃	۴۲۷،۴۲۸	〃	۷۳،۷۶	۱۰۲،۱۰۴
	〃 〃	〃	۵۵۰	الزخرف	۷۴،۷۶	۶۱،۶۲
	جہنم کے عذاب کی کیفیت۔	〃	۲۰	لقمٰن	۲۱	۳۹
	〃 〃	〃	۴۷	السجدہ	۲۰	-
	〃 〃	〃	۱۳۳	الاحزاب	۶۴،۶۵	-
	〃 〃	〃	۲۲۷،۲۲۸	فاطر	۳۶،۳۷	۶۲،۶۳
	〃 〃	〃	۲۸۹،۲۹۰	الصّٰفّٰت	۶۲،۶۷	۲۴،۲۶
	〃 〃	〃	۲۹۰	〃	۶۸	۲۷
	〃 〃	〃	۲۴۵	صٓ	۵۵،۵۷	۵۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جہنم کے عذاب کی کیفیت	چہارم	۳۶۵	الزمر	۱۶	-
	〃 〃	〃	۳۶۸	〃	۲۴	۴۴
	〃 〃	〃	۳۸۱	〃	۶۰	-
	〃 〃	〃	۴۲۷	المؤمن	۷۱،۷۳	۱۰۱،۱۰۲
	〃 〃	〃	۴۶۸	حٰمٓ السجدہ	۵۰	-
	〃 〃	〃	۵۱۳	الشوریٰ	۴۴،۴۵	۷۱
	〃 〃	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۵	۵۸
	〃 〃	〃	۵۵۰	〃	۷۴،۷۵	-
	〃 〃	〃	۵۷۱،۵۷۲	الدخان	۴۳،۴۹	۳۸،۳۹
	〃 〃	〃	۵۸۱،۵۸۲	الجاثیہ	۷۷،۱۰	۹،۱۱
	〃 〃	〃	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	جہنم کا دوام	〃	۴۵	السجدہ	۱۴	۲۵
	〃 〃	〃	۱۳۳،۱۳۴	الاحزاب	۶۵	-
	〃 〃	〃	۲۳۷	فاطر	۳۶،۳۷	۶۲،۶۳
	〃 〃	〃	۴۴۷،۴۲۸	المؤمن	۷۶	-
	〃 〃	〃	۴۵۳	حٰمٓ السجدہ	۲۸	-
	〃 〃	〃	۵۱۳	الشوریٰ	۴۵	-
	〃 〃	〃	۵۵۰	الزخرف	۷۴،۷۵	-
	کفار اُس میں ہمیشہ کے لیے داخل کیے جائیں گے	〃	۳۸۴	الزمر	۷۲	-
	اللہ کا یہ قول کہ میں شیطان اور اُس کے پیروں سے جہنم کو بھر دوں گا۔	〃	۴۴،۴۵	السجدہ	۱۳	۲۴
	〃 〃	〃	۲۴۹،۳۵۰	صٓ	۸۵	۷۰
	اُس میں مشرکین کے ساتھ اُن کے جھوٹے معبود بھی ڈالے جائیں گے۔	〃	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۲	۱۶
	وہاں کفار سے طنزاً اُن کے جعلی معبودوں کے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	متعلق سوال کیا جائے گا۔	چہارم	۴۲۷	المؤمن	۷۳	۱۰۲
	وہاں کفار اپنے پیشواؤں کو کوسیں گے۔	〃	۱۳۴	الاحزاب	۶۷	۱۱۷
	وہاں پیشواؤں اور پیروؤں کا باہمی جھگڑا۔	〃	۲۰۶،۲۰۵	سبا	۳۳،۳۲	۵۳،۵۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۴	الصّٰفّٰت	۳۰،۲۷	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶،۳۴۵	صٓ	۶۱،۵۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۴،۴۱۳	المؤمن	۴۸،۴۷	۶۵،۶۴
	وہاں کفار یہ دیکھ کر حیران ہوں گے کہ جن اہل ایمان کو وہ دنیا میں برا سمجھتے تھے وہ جہنم میں نہیں ہیں۔	〃	۳۴۶	صٓ	۶۵	۵۵
	جہنم میں کافروں کے داخلہ کا منظر	〃	۳۸۴	الزمر	۷۲،۷۱	۸۱
	وہ کفار پر مسلط کر دی جائے گی	〃	۳۷۷	〃	۴۷	-
	اس کے منتظم فرشتوں اور اہل جہنم کی گفتگو۔	〃	۳۸۴	〃	۷۱	۸۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۴	المؤمن	۵۰،۴۹	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	الزخرف	۷۸،۷۷	۶۲،۶۱
	وہاں عذاب میں کمی نہ ہوگی اور مجرمین اس میں مایوس پڑے رہیں گے۔	〃	۵۵۰	〃	۷۵،۷۴	-
	کفار جہنم سے بچنے کے لیے اپنی زندگی کے خاتمے کی دعا کریں گے	〃	۵۵۰	〃	۷۷	۶۱
	وہاں مجرموں کی کوئی دعا قبول نہ ہوگی۔	〃	۴۱۴	المؤمن	۵۰	۶۶
	کافروں کو نہ جہنم سے نکالا جائے گا اور نہ معافی مانگنے کے لیے کہا جائے گا۔	〃	۵۹۴	الجاثیہ	۳۵	۴۶
	وہاں مجرموں کے لیے کھانے کا کیا سامان ہوگا	〃	۲۸۹	الصّٰفّٰت	۶۷،۶۵	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۳۴۵	صٓ	۵۷	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱	الدخان	۴۴،۴۳	۳۸
	اُن کے پینے کے لیے کیا سامان ہوگا۔	〃	۴۲۷	المؤمن	۷۲	۱۰۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کافروں کو بتایا جائے گا کہ تم بڑے عزت دار بنے پھرتے ہو لو اب یہ ہی وہ چیز ہے جس کے آنے میں تم شک کرتے تھے۔	چہارم	۵۷۱،۲،۵	الدخان	۴۹-۵۰	-
	جہنم اللہ کے دشمنوں کو بدلے میں ملے گی۔	//	۴۵۳	حٰم السجدہ	۲۸	-
	جہنم انجام ہے کافروں کی دنیا میں نافرمانیوں اور ناحق تکبر کا۔	//	۴۵	السجدہ	۱۴	۲۵
	// // //	//	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	دوزخیوں نے خود ہی اپنے آپ کو جہنم کے قابل ثابت کیا۔	//	۵۵۰	الزخرف	۷۶	-
	یہ مسئلہ کہ آیا گنہگار مومن جہنم میں جائیں گے یا نہیں۔	//	۲۳۶،۲۳۵	فاطر	۳۳	۵۷
	کافروں کے آگے جہنم ہے۔	//	۵۸۳،۵۸۲	الجاثیہ	۱۰	۱۱
	دوزخی جب کبھی باہر نکلنا چاہیں گے دوبارہ اس میں دھکیل دیے جائیں گے۔	//	۴۷	السجدہ	۲۰	-
	ان کا کوئی حامی و مددگار نہ ہوگا۔	//	۱۳۴	الاحزاب	۶۵	-
	جہنم کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	پنجم	۲۱	محمد	۱۲	۱۷
	// // //	//	۴۷	الفتح	۶	۱۲،۱۱
	// // //	//	۵۱	//	۱۳	۲۵
	// // //	//	۵۴	//	۱۶،۱۷	۳۱
	// // //	//	۱۱۹	قٓ	۲۴،۲۶	۲۸،۳۳
	// // //	//	۱۳۵،۱۳۶	الذّٰریٰت	۱۰،۱۳	۸،۱۱
	// // //	//	۱۵۷	//	۵۹،۶۰	۵۷
	// // //	//	۱۶۶	الطور	۱۲	۹
	// // //	//	۲۴۰	القمر	۴۳،۴۸	۲۳،۲۴
	// // //	//	۲۶۴،۲۶۵	الرحمٰن	۳۹	۳۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جہنم کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	پنجم	۲۷۷،۲۷۸	الواقعہ	۹	۶
	〃 〃	〃	۲۸۲،۲۸۴	〃	۴۱،۵۶	۲۰،۲۱
	〃 〃	〃	۲۹۵	〃	۹۲،۹۴	-
	〃 〃	〃	۳۱۳	الحدید	۱۴،۱۵	۲۵،۲۷
	〃 〃	〃	۳۱۷	〃	۱۹	-
	〃 〃	〃	۳۵۹	المجادلہ	۸	۲۱،۲۳
	〃 〃	〃	۳۸۴،۳۸۵	الحشر	۲،۳	۶،۸
	〃 〃	〃	۴۰۹	〃	۱۷	-
	〃 〃	〃	۵۴۱	التغابن	۱۰	۲۲
	جہنم کی کیفیت	〃	۲۲،۲۳	محمدؐ	۱۵	-
	〃 〃	〃	۵۱	الفتح	۱۲	۲۵
	〃 〃	〃	۱۱۹	قٓ	۲۴	۲۸،۲۹
	〃 〃	〃	۱۳۵،۱۳۶	الذّٰریٰت	۹،۱۳	۷۷،۱۰
	〃 〃	〃	۱۳۸	〃	۱۴	۱۲
	〃 〃	〃	۱۶۶	الطور	۱،۱۴	۸،۹
	〃 〃	〃	۱۷۱	〃	۲۷	۲۱
	〃 〃	〃	۲۴۰	القمر	۴۶،۴۸	-
	〃 〃	〃	۲۶۵،۲۶۶	الرحمٰن	۴۴،۴۵	۳۸،۳۹
	〃 〃	〃	۲۸۲،۲۸۴	الواقعہ	۴۱،۵۶	۲۰،۲۱
	〃 〃	〃	۲۹۵،۲۹۶	〃	۹۲،۹۴	-
	〃 〃	〃	۳۵۹	المجادلہ	۸	۲۳
	〃 〃	〃	۴۰۹	الحشر	۱۷	-
	اُس میں کفار کی دردناک حالت	〃	۱۳۸	الذّٰریٰت	۱۴	۱۲
	〃 〃	〃	۱۶۶،۱۶۷	الطور	۱۳،۱۶	۱۰
	〃 〃	〃	۲۴۰	القمر	۴۶،۴۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس میں کفار کی دردناک حالت	پنجم	۲۶۶،۲۶۵	الرحمٰن	۴۴	۲۸
	// // //	//	۲۸۲	الواقعہ	۴۴،۴۲	-
	// // //	//	۲۹۶،۲۹۵	//	۹۴،۹۳	-
	// // //	//	۳۱۷	الحدید	۱۹	-
	جہنمی بدنصیب لوگ ہیں۔	//	۲۷۸،۲۷۷	الواقعہ	۹	۶
	جہنم کا دوام	//	۲۳،۲۲	محمدؐ	۱۵	-
	// // //	//	۳۶۵	المجادلہ	۱۷	-
	// // //	//	۴۰۹	الحشر	۱۷	-
	// // //	//	۵۴۱	التغابن	۱۰	۲۲
	اہل جہنم کے لیے ابدی عذاب کے متعلق ایک غلط فہمی کا ازالہ۔	//	۳۰۳	الحدید	۳	۳
	انسان کو جہنم کا مستحق بنانے والی صفات	//	۱۲۰،۱۱۹	قٓ	۲۶،۲۴	۲۲،۲۸
	کفار کو دھکے مار مار کر جہنم میں ٹھونسا جائیگا	//	۱۱۹	//	۲۴	۲۹،۲۸
	// // //	//	۱۶۷،۱۶۶	الطور	۱۶،۱۳	۱۰
	// // //	//	۲۶۵	الرحمٰن	۴۱	-
	کفار منہ کے بل جہنم میں گھسیٹے جائیں گے۔	//	۲۴۰	القمر	۴۸	-
	کفار جہنم اور کھولتے ہوئے پانی کے درمیان دوڑتے پھریں گے۔	//	۲۶۶،۲۶۵	الرحمٰن	۴۵،۴۴	۲۹،۳۸
	جہنمیوں کا پیاس کے مارے برا حال ہوگا۔	//	۲۶۶،۲۶۵	//	۴۴	۳۸
	// // //	//	۲۸۲	الواقعہ	۴۴،۴۲	-
	// // //	//	۲۸۴	//	۵۵	-
	اہل جہنم کی غذا زقوم اور کھولتا ہوا پانی ہوگا۔	//	۲۳	محمدؐ	۱۵	-
	// // //	//	۲۸۴	الواقعہ	۵۳،۵۲	-
	// // //	//	۲۹۶	//	۹۳	-
	اللہ تعالیٰ کا جہنم سے پوچھنا کہ کیا تو بھر گئی ہے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اور اس کا کہنا کہ کیا اور بھی کچھ ہے۔	پنجم	۱۲۱	قٓ	۳۰	۳۸
	جہنمیوں سے کہا جائے گا کہ یہ وہی آگ ہے جسے تم جھٹلایا کرتے تھے۔	〃	۱۳۸	الذّٰریٰت	۱۴	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۶۶،۱۶۷	الطور	۱۳،۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵	الرحمٰن	۴۳	-
	جہنم میں جانا بدترین انجام ہے اور وہ بدترین ٹھکانہ ہے۔	〃	۴۷	الفتح	۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	الحدید	۱۵	۲۶،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	المجادلہ	۸	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	التغابن	۱۰	۲۲
	شیطان اور اس کے پیرو ہمیشہ جہنم میں رہیں گے	〃	۴۰۹	الحشر	۱۷	-
	یہود کے لیے عذاب جہنم مقرر ہے۔	〃	۳۸۴،۳۸۹	〃	۳	۸
	جہنم کے عذاب الیم سے بچنے کی صورت	〃	۴۷۸	الصف	۱۱	۱۴،۱۶
	اہل جہنم صبر کریں یا جزع فزع کریں اُن کی داد فریاد کوئی نہ سنے گا۔	〃	۱۶۷	الطور	۱۶	-
	جہنم میں خوشحال لوگوں کی کثرت ہوگی کیونکہ دنیا میں انہیں خوشحالی کے باعث گناہ پر اصرار تھا۔	〃	۲۸۳	الواقعہ	۴۵،۴۶	۲۰
	جہنم سے اللہ کا کلام مجازی ہے یا وہ ناطق ہے کہ جس کی بنا پر اس سے اللہ تعالیٰ بات کرے گا جیسے ذی روح اشخاص سے بات کی جاتی ہے۔	〃	۱۲۱	قٓ	۳۰	۳۸
	جہنم دنیا میں کیے ہوئے اعمال کا بدلہ ہے	〃	۱۶۷	الطور	۱۶	-
	اہل جنت اور اہل جہنم ہرگز یکساں نہیں ہو سکتے	〃	۲۲،۲۳	محمدؐ	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۰	الحشر	۲۰	-
	جہنم کن لوگوں کے لیے ہے۔	ششم	۳۰	التحریم	۷	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جہنم کن لوگوں کے لیے ہے۔	ششم	۳۳	التحریم	۹	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۴،۴۳	الملک	۶،۵	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۷۸،۷۷	الحاقہ	۳۴،۲۸	۲۰،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۸۹	المعارج	۱۸،۱۵	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۱۸	الجن	۱۵	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۲۰	〃	۲۳	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۱۴۸،۱۴۷	المدثر	۲۹،۱۹	۱۶،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴،۱۵۳	〃	۴۷،۴۳	۲۵،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰	الدھر	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	النباء	۲۳،۲۱	۱۵،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷	النزعت	۳۹،۳۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۵	الانفطار	۱۶،۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲،۲۸۱	المطففین	۱۶،۱۵	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱،۲۹۰	الانشقاق	۱۵،۱۰	۱۰،۸
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	البروج	۱۰	۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	الاعلیٰ	۱۳،۱۱	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳،۳۳۲	الفجر	۲۴،۲۳	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	البلد	۲۰،۱۹	۱۶،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	الیل	۱۶،۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶،۴۱۵	البینہ	۶	۹،۸
	〃 〃 〃	〃	۴۳۵	القارعہ	۱۱،۸	۶،۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۴،۴۴۳	التکاثر	۸،۳	۴،۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸	الھمزہ	۹،۱	۹،۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷،۵۲۵	اللھب	۵،۱	۵،۱
	جنم کے مستحق ضرور جہنم واصل ہوں گے۔	〃	۱۴۸	المدثر	۲۹،۲۶	۱۶،۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جہنم کے مستحق ضرور جہنم واصل ہوں گے۔	ششم	۱۵۲،۱۵۳	المدثر	۳۷	۲۹
	جہنم کے عذاب کی کیفیت۔	//	۲۹،۳۰	التحریم	۶	۱۶،۱۷
//	//	//	۴۳،۴۴	الملک	۶، ۸	۱۲،۱۳
//	//	//	۷۷،۷۸	الحاقہ	۳۰،۳۷	۲۰
//	//	//	۸۹	المعارج	۱۶،۱۸	۱۲
//	//	//	۱۳۰	المزمل	۱۱،۱۴	۱۲،۱۴
//	//	//	۱۴۸،۱۴۹	المدثر	۲۶،۳۰	۱۵،۱۷
//	//	//	۲۱۴،۲۱۵	المرسلت	۳۰،۳۴	۱۷،۱۹
//	//	//	۲۳۰	النباء	۲۴،۲۶	۱۶
//	//	//	۲۹۹	البروج	۱۰	۶
//	//	//	۲۱۳،۲۱۵	الاعلیٰ	۱۲، ۱۳	۱۲
//	//	//	۳۲۰	الغاشیہ	۱، ۸	۱، ۲
//	//	//	۳۴۶	البلد	۱۹، ۲۰	۱۵، ۱۶
//	//	//	۴۲۵،۴۳۷	القارعہ	۸، ۱۱	۴، ۶
//	//	//	۴۵۸،۴۶۰	الہمزہ	۱، ۹	۱، ۹
//	//	//	۵۲۵،۵۲۶	اللہب	۳	۲
	جہنم کی آگ کی کیفیت۔	//	۲۱۵	المرسلت	۲۱، ۳۳	۱۹
//	//	//	۳۶۴	الیل	۱۴، ۱۶	-
//	//	//	۴۵۸،۴۵۹	الہمزہ	۴، ۹	۴، ۹
	جہنم کا ایندھن انسان اور پتھر ہوں گے۔ اُس کے نگران تند خو اور سخت گیر فرشتے ہوں گے جو کبھی اللہ کے حکم کی نافرمانی نہیں کرتے اور ہر حکم بجالاتے ہیں۔	//	۲۹،۳۰	التحریم	۶	۱۶
	جہنم دھاڑ رہی ہوگی، جوش کھا رہی ہوگی اور غضب سے پھٹی پڑی ہوگی۔	//	۲۹،۳۰	//	۶	۱۷
		//	۴۳،۴۴	الملک	۷، ۸	۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہل جہنم کو جہنم میں ڈالکر اُنکے ساتھ بے انصافی نہیں کی جارہی	ششم	۴۵	الملک	۹	۱۴
	اہل جہنم کو ستر ہاتھ لمبی زنجیروں میں جکڑ دیا جائے گا۔	//	۷۷	الحاقہ	۳۲	-
	ان کا کوئی یار غم خوار نہیں ہوگا۔	//	۷۸	//	۳۵	-
	اُن پر لعنت ہے۔	//	۴۶	الملک	۱۱	۱۷
	اہل جہنم اور اہل جنت کی باہمی گفتگو	//	۱۵۴،۱۵۳	المدثر	۴۷،۳۹	۳۵،۳۲
	اہل جہنم اُس کے مستحق کیوں ٹھہرے۔	//	۲۳۰	النباء	۲۸،۲۷	۱۷
	// // //	//	۲۴۷	النزعت	۳۹،۳۶	-
	نار کبریٰ	//	۳۱۳،۱۱۵	الاعلیٰ	۱۳،۱۱	۱۲
	جہنم کی آگ سے کون محفوظ رہے گا۔	//	۳۶۵،۲۶۴	الیل	۲۱،۱۷	۱۱،۹
	اس کی آگ کو اللہ کی آگ کہنے کا مطلب	//	۲۱۴	الہمزہ	۶	۶
	اُس کے تین شاخہ سائے کا مطلب۔	//	۲۳۰،۲۲۹	المرسلت	۳۰	۱۸
	جہنم ایک گھات ہے، سرکشوں کا ٹھکانہ جس میں وہ مدتوں پڑے رہیں گے۔	//	۱۲۰	النباء	۲۳،۲۱	۱۵،۱۴
	جہنم کی ہمیشگی	//	۲۲۹	الجن	۲۳	۲۳
	// // //	//	۲۳۰	النباء	۲۳،۲۲	۱۵
	// // //	//	۴۱۶،۴۱۵	//	۳۰	-
	// // //	//	۳۱۵	البینہ	۶	۹،۸
	ہمیشگی کے عذاب سے مستثنیٰ صورتیں	//	۳۱۵	الاعلیٰ	۱۵،۱۴	۱۵،۱۳
	جہنم بھی بڑی چیزوں میں سے ایک ہے۔	//	۱۵۳،۱۵۲	المدثر	۳۳،۳۱	۲۷،۲۶
	// // //	//	۱۵۳	//	۳۵،۳۴	۲۸
	جہنم بڑا بُرا ٹھکانہ ہے۔	//	۳۳	التحریم	۹	۲۳
	// // //	//	۴۳	الملک	۶	-
	قیامت کے روز جہنم سامنے لے آئی جائے گی۔	//	۳۳۳،۳۳۲	الفجر	۶۳	۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	اہل جہنم کی غذا	ششم	۷۸	الحاقہ	۳۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۰	المزمل	۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰	الغاشیہ	۶	۳
	اُن کے لیے عذاب کے سوا کسی چیز میں بھی اضافہ نہیں کیا جائے گا	〃	۲۳۰	النباء	۳۰	-
	بدکار لوگ جہنم واصل کیے جائیں گے اور وہاں سے ہرگز غائب نہ ہوسکیں گے۔	〃	۲۷۵	الانفطار	۱۴	-
	اہل جہنم عذاب کی حالت میں نہ جئیں گے نہ مریں گے۔	〃	۱۴۸	المدثر	۲۸	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳،۲۱۵	الاعلیٰ	۱۳	۱۲
	جہنم چکنا چور کر دینے والی جگہ ہے۔	〃	۴۵۸،۴۵۹	الہمزہ	۴	۴، ۵
	اہل جہنم کے حق میں کسی سفارش کرنے والے کی سفارش قبول نہ ہوگی۔	〃	۱۵۴،۱۵۵	المدثر	۴۸	۳۶
	جہنم میں داخلے کے وقت اہل جہنم کچھ نہ بولیں گے نہ معذرتیں قبول کرنے کی اجازت دی جائے گی۔	〃	۲۱۵،۲۱۶	المرسلت	۳۵، ۳۶	۲۰
	اہل جہنم کو اُن کے جرائم سے زیادہ اور نہ کم سزا دی جائے گی۔	〃	۲۳۱	النباء	۳۶	۲۲
	وہ اہل ایمان جو محض بُرے اعمال کی وجہ سے جہنم میں ڈال دیے جائیں گے آخرکار انہیں معاف کر دیا جائے گا۔	〃	۲۱۵	الاعلیٰ	۱۳	۱۲
	جہنم کے انیس نگران کارکن ہوں گے۔	〃	۱۴۹،۱۵۲	المدثر	۳۰، ۳۱	۱۶، ۱۹
	یہ کارکن فرشتے ہوں گے اُن کی قوت کو انسانی قوت پر قیاس کرنا حماقت ہے۔	〃	۱۴۹،۱۵۲	〃	۳۱	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس بیان پر مخالفین کے اعتراضات کا جواب	〃	۱۴۹،۱۵۲	〃	۳۱	۱۷، ۲۶
	کارکنان جہنم کی تعداد کو کافروں کے لیے فتنہ بنانے کا مطلب۔	〃	۱۴۹	〃	۳۱	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰،۱۵۱	〃	۳۱	۲۲، ۲۳
	کارکنان جہنم کی تعداد اہل کتاب کے لیے حضورؐ کے نبی صادق ہونے کی نشانی کس بنا پر ہے۔	〃	۱۴۹،۱۵۰	المدثر	۳۱	۲۰
	کارکنان جہنم کی تعداد بیان کر کے اللہ نے مومنین کو کفار و منافقین سے چھانٹ کر الگ کر دیا ہے۔	〃	۱۴۹،۱۵۱	〃	۳۱	۱۹، ۲۲
	جہنم کے کارکنوں کا اہل جہنم سے سوال و جواب	〃	۴۴، ۴۶	الملک	۸، ۱۱	۱۴، ۱۷
	اہل جہنم خود اپنی گواہی کا اقرار کریں گے۔	〃	۴۴، ۴۶	〃	۸، ۱۱	۱۴، ۱۷
	قرآن میں جہنم کے عذاب کی کیفیت کیوں بیان کی گئی ہے۔	〃	۱۵۲،۱۵۳	المدثر	۳۱	۲۶
	جہنم سے ڈرا دیا گیا ہے اب جس کا جی چاہے ڈر کر بھلائی کا راستہ اختیار کرے جس کا جی چاہے پلٹ جائے۔	〃	۳۶۴	الیل	۱۴، ۱۶	
	جن آتشیں مخلوق ہونے کے باوجود جہنم کی آگ میں کیسے جلائے جائیں گے۔	〃	۱۱۸	الجن	۱۵	۱۴
۱۷۱	**جُوا:**					
	(قمار)					
	اس کے متعلق قرآن کا پہلا حکم	اوّل	۱۶۷	البقرہ	۲۱۹	۲۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے ذریعے سے تقسیم اور فال					
	〃 〃 〃	اوّل	۴۴۰،۴۴۲	المائدہ	۳	۱۴
	قمار آمیز کھیلوں اور معاملات کی حرمت	〃	۴۴۲	〃	۳	۱۴
	اُس کی قطعی حرمت۔	〃	۵۰۱	〃	۹۰	۱۰۸،۱۰۹
	اُس کے حرام ہونے کی وجہ	〃	۵۰۳	〃	۹۱،۹۲	-
	جبر و قدر (دیکھئے تقدیر)					
۱۷۲	**چوری:**					
	اُس کی حرمت	پنجم	۴۴۵،۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۱۹
	حاطب بن ابی بلتعہ۔ اُن کا واقعہ	〃	۴۲۰	〃	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲،۴۲۸،۴۳۰	〃	۱،۴	۱،۵
	اُس واقعہ پر قرآن کا تبصرہ	〃	۴۲۲،۴۲۳	〃	۱،۷	۱،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	〃	۱۲	۲۴
	انہوں نے یہ فعل بشری کمزوری کی وجہ سے کیا تھا نہ کہ اسلام سے انحراف اور کفار سے دوستی کی خاطر۔	〃	۴۲۲،۴۲۳	〃	۱	۱
	اُن کے واقعہ پر قرآنی تبصرے اور حضور اکرمؐ کے طرزِ عمل سے اخذ کردہ قانونی احکام۔	〃	۴۲۵،۴۲۸	〃	۳	۴،۵
۱۷۳	**حبطِ اعمال:**					
	ارتداد کا لازمی نتیجہ	اوّل	۱۶۶	البقرہ	۲۱۷	۲۳۳
	ریاکارانہ انفاق کا نتیجہ	〃	۲۰۶،۲۰۷	〃	۲۶۷	-
	انبیاء و مصلحین کے قتل کا نتیجہ	〃	۲۴۱	آل عمران	۲۱،۲۲	۱۹،۲۰
	کفر کا لازمی نتیجہ	〃	۲۸۱،۲۸۲	〃	۱۱۶،۱۱۷	۹۱
	اُس کا سبب کیا ہے۔	〃	۲۸۲،۲۸۳	〃	۱۱۸	۹۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان کی روش پر چلنے سے انکار کا نتیجہ۔	اوّل	۴۸۱	المائدہ	۵۳،۵۲	۸۶
	شرک کا نتیجہ	//	۵۶۱	الانعام	۸۸	۵۶
	حبط عمل کے معنی۔	دوم	۷۹	الاعراف	۱۴۷	۱۰۵
	اس کے وجوہ	//	۳۲۹	ہود	۱۶،۱۵	۱۶،۱۵
	// // //	//	۴۷۹، ۴۸۰	ابراہیم	۲۰،۱۸	۲۷،۲۵
	کیسے لوگوں کے اعمال ضائع ہوتے ہیں۔	//	۷۹	الاعراف	۱۴۷،۱۴۶	۱۰۵
	// // //	//	۱۸۳،۱۸۴	التوبہ	۱۷	۲۰،۱۹
	// // //	//	۲۱۲	//	۶۹	۷۶
	// // //	//	۳۲۹	ہود	۱۶،۱۵	۱۶،۱۵
	// // //	//	۴۷۹	ابراہیم	۱۸	۲۵
	اس کے وجوہ	سوم	۴۹، ۵۰	الکہف	۱۰۳،۱۰۶	۷۶،۷۷
	وہ کس چیز کی پاداش میں ہوتا ہے۔	//	۴۹	//	۱۰۵	۷۷
	کفر کے ساتھ اعمال خیر کس طرح ضائع ہو جاتے ہیں۔	//	۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲	النور	۳۹، ۴۰	۷۰، ۷۲
	آخرت میں کفار و مشرکین کے اعمال ضائع کر دیے جائیں گے۔	//	۴۴۶	الفرقان	۲۲	۳۶، ۳۷
	اس کے وجوہ	چہارم	۷۹، ۸۰	الاحزاب	۱۹	۳۰، ۳۳
	شرک آدمی کے تمام اعمال ضائع کر دیتا ہے	//	۳۸۲	الزمر	۶۵	۷۴
	کن لوگوں کے اعمال ضائع ہوتے ہیں۔	پنجم	۹	محمد	۱	۳
	// // //	//	۲۰	//	۹	۱۴
	// // //	//	۲۹	//	۲۸	۲۸
	// // //	//	۳۰	//	۳۲	۲۹
	// // //	//	۷۰، ۷۱	الحجرات	۲	۳، ۴
۱۷۴	حبل اللہ:					
	اس کا مفہوم	اوّل	۲۷۶، ۲۷۷	آل عمران	۱۰۳	۸۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۷۵	حج:					
	حاجی قربانی سے پہلے بال نہ ترشوائے۔	اوّل	۱۵۳،۱۵۵	البقرہ	۱۹۶	۲۱۰
	حج کو جاتے ہوئے گھر جانے اور امن نصیب ہو جانے کا مفہوم۔	//	۱۵۴	//	۱۹۶	۲۱۲
	قربانی میسر نہ ہونے کی صورت میں حاجی روزے رکھے۔	//	۱۵۴	//	۱۹۶	۲۱۳
	حالت احرام کی پابندیاں	//	۱۵۵	//	۱۹۷	۲۱۴،۲۱۶
	// // //	//	۴۳۷،۴۳۸	المائدہ	۱	۳
	حج میں اسلامی اخلاقیات کی عملی تربیت۔	اوّل	۱۵۵	البقرہ	۱۹۷	۲۱۷
	سفر حج میں کسب معاش کی اجازت	//	۱۵۶	//	۱۹۸	۲۱۸
	تقویٰ کو زاد راہ بنانے کی تاکید	//	۱۵۵	//	۱۹۷	۲۱۷
	مشعر حرام (مزدلفہ) کے آداب۔	//	۱۵۶	//	۱۹۸	۲۱۹
	مناسک حج میں قریش کی ترمیمات	//	۱۵۷	//	۱۹۹	۲۲۰
	مکہ عرفات اور عرفات سے مزدلفہ آنا جانا۔	//	۱۵۷	//	۱۹۹	۲۲۰
	ذکر الٰہی کا حکم	//	۱۵۷	//	۲۰۰	۲۲۱
	ایام تشریق میں منیٰ سے مکے کی طرف واپسی میں تقدیم و تاخیر کی رخصت۔	//	۱۵۸	//	۲۰۳	۲۲۲
	حج لوگوں پر اللہ کا حق ہے۔	//	۲۷۵	آل عمران	۹۷	-
	فرضیت حج کے لیے شرط استطاعت۔	//	۲۷۵	//	۹۷	-
	زائرین حج کو کعبہ سے نہ روکا جائے۔	//	۴۳۹،۴۴۰	المائدہ	۲	۶
	اس کے قدیم طریقوں کی اصلاح	//	۱۷۴	التوبہ	۱	۱
	// // //	//	۱۹۳،۱۹۴	//	۳۷	۳۷
	یوم الحج الاکبر سے کیا مراد ہے۔ حجۃ الوداع (دیکھیے "محمدؐ")	//	۱۷۵،۱۷۶	//	۳	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضرت ابراہیمؑ کے عہد سے عرب کا مسلّم طریق عبادت تھا۔	سوم	۱۹۸	الحج	موضوع اور مبحث	-
	قدیم اہل عرب کے لیے اس کے تمدنی فوائد	〃	۲۱۹، ۲۲۰	〃	۲۸	۴۸
	مشرکین مکہ نے ہجرت کے بعد مسلمانوں	〃	۱۹۶	〃	زمانہ نزول	-
	کے لیے حج کا راستہ بند کر دیا تھا۔	〃	۲۱۵، ۲۱۷	〃	۲۵	۴۲، ۴۳
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱، ۲۲۲	〃	۳۰	۵۴
	اس کی ابتدا کس طرح ہوئی۔	〃	۲۱۷، ۲۱۸	〃	۲۶، ۲۸	۴۵، ۴۸
	اس کے احکام	〃	۲۱۸، ۲۲۱	〃	۲۸، ۳۰	۴۸، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴، ۲۲۵	〃	۳۲	۶۲، ۶۳
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷، ۲۲۸	〃	۳۶	۶۷، ۷۱
	حج بدل کن افراد کے لیے ہوتا ہے	پنجم	۲۱۴، ۲۱۸	النجم	۳۹	۲۸
	مرنے والوں کے لیے حج بدل کی صورت	〃	۲۱۴، ۲۱۸	〃	۳۹	۲۸
۱۷۶	**حجاب:**					
	آیت حجاب (تفصیل کے لیے دیکھیے "قانونِ اسلام")	چہارم	۱۲۱	الاحزاب	۵۳	۹۸
۱۷۷	**حجر:**					
	ثمود کا دارالسلطنت۔	دوم	۵۱۵	الحجر	۸۰	۴۵
۱۷۸	**حدود اللہ:**					
	اُن کے بارے میں انتہائی احتیاط کی ضرورت	اوّل	۱۴۷	البقرہ	۱۸۷	۱۹۶
	اُن کی پابندی وہی کر سکتے ہیں جو اُن کو توڑنے کے انجام بد کا شعور رکھتے ہوں۔	〃	۱۷۶	〃	۲۳۰	-
	حد سے تجاوز نہ کرنے کا مفہوم	〃	۴۹۹	الحجر	۸۷	۱۰۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن سے ناواقفیت آدمی کو منافقت اور جاہلیت میں مبتلا کرتی ہے۔	دوم	۲۲۶	التوبہ	۹۷	۹۵
	ان کی حفاظت اہل ایمان کی خصوصیت ہے۔	〃	۲۴۰	〃	۱۱۲	۱۰۹،۱۱۰
	حدود اللہ اور ان کی حفاظت کا وسیع مفہوم	〃	۲۴۰،۲۴۱	〃	۱۱۲	۱۰۹،۱۱۰
	جو اللہ کی حدود سے تجاوز کرے گا اپنے اوپر ظلم کرے گا۔	پنجم	۵۲۵،۵۲۶	الطلاق	۱،۲	۵،۷
	اُن سے مراد احکام خداوندی ہے۔	〃	۳۵۶	المجادلہ	۵	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۲۶	الطلاق	۱	۵
	اُن سے تجاوز کرنے کی ممانعت۔	〃	۳۵۶	المجادلہ	۵	۱۴
	اللہ کے احکام کے خلاف قانون سازی حدود اللہ سے تجاوز ہے۔	〃	۳۵۶،۳۵۷	〃	۵	۱۴
	حدود اللہ سے تجاوز کرنے والا خود اپنی جان پر ظلم کرتا ہے۔	〃	۵۲۵،۵۲۶	الطلاق	۱	۵
	حدود اللہ کا انکار کرنے والے ہمیشہ ذلیل و خوار ہوتے ہیں۔	〃	۳۵۲،۳۵۷	المجادلہ	۵	۱۴
	حدود اللہ کا انکار اللہ اور اُس کے رسول سے انکار کے مترادف ہے۔	〃	۳۵۵،۳۵۷	〃	۴،۵	۱۲،۱۴
	حدود اللہ توڑنے والوں کا انجام	〃	۳۵۵،۳۵۶	〃	۴	۱۳
۱۷۹	**حدیبیہ:**					
	وہ حالات جن میں سورۃ المائدہ کا نزول ہوا	اوّل	۴۳۴	المائدہ	زمانہ نزول	-
	مسلمانوں کے لیے صلح حدیبیہ کے دور میں مفید اثرات۔	〃	۴۳۶	〃	مباحث	-
۱۸۰	**حدیث:**					
	اسلامی قانون میں اس کی اہمیت۔	سوم	۲۱۹،۲۴۲	النور	۲	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ قرآن کی تشریح کس طرح کرتی ہے۔					
	(دیکھیے "سنت")					
	احادیث کی روایات کو پرکھنے میں درایت کا استعمال۔	سوم	۶۵، ۶۶	مریم	۲۸	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸	الانبیاء	۶۴	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۱۹۹، ۲۰۰	الحج	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۴	〃	۵۴	۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹، ۳۳۷، ۳۳۸	النور	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹۴، ۲۹۴، ۲۹۵	〃	۳۱	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲، ۴۲۱	〃	۵۹	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۶۶۶، ۶۶۷	القصص	۸۵	۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۷۱۳، ۷۱۵	العنکبوت	۵۱	۹۱
	کن حالات میں ضعیف حدیث قابل قبول ہوتی ہے۔	〃	۷۱، ۷۲	مریم	۵۱	۳۰
	احادیث کو جانچنے میں روایت استعمال کرنیکا صحیح طریقہ۔	چہارم	۷۱، ۷۲، ۷۳	الاحزاب	۶	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۱۴۳، ۱۴۴	ضمیمہ 〃	-	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۴، ۳۳۵	ص	۲۳	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۳۳۵، ۳۳۷، ۳۳۸	〃	۳۵	۳۶
	اللہ نے خود روایت حدیث کا حکم دیا ہے۔	〃	۹۲، ۹۴	الاحزاب	۳۳	۵۰
	اللہ سنت رسول کو حکمت سے تعبیر فرماتا ہے۔	〃	۹۲، ۹۴	〃	۳۴	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۹۴	〃	۳۴	۵۱
	حدیث کس طرح قرآن کی تشریح کرتی ہے۔	〃	۸، ۱۰	لقمٰن	۶	۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶	السجدہ	۱۷	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۷۰، ۷۲، ۷۳	الاحزاب	۵، ۶	۸، ۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حدیث کس طرح قرآن کی تشریح کرتی ہے۔	چہارم	۹۰،۹۱	الاحزاب	۳۳	۴۸،۴۹
	〃 〃 〃	〃	۹۵،۹۷	〃	۳۵	۵۴،۵۶
	〃 〃 〃	〃	۹۶،۹۷	〃	۳۵	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۱۰۵،۱۰۷ ۱۰۸	〃	۴۵	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۱۰۹،۱۱۲	〃	۴۹	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴،۱۲۵	〃	۵۶	۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۱۲۳،۱۲۷ ۱۲۸	〃	۵۶	۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵،۱۳۶	〃	۶۹	۱۱۹
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰،۱۴۳	ضمیمہ 〃	-	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴،۱۶۲	〃	-	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۱،۱۸۵ ۱۸۹	سبا	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۲،۲۰۳	〃	۲۸	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۱۸	فاطر	۱	۳
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶	〃	۳۴	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴،۲۶۵	یٰس	۵۰،۵۱	۴۶،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶،۲۸۷	الصّٰفّٰت	۴۵	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳،۳۲۴	صٓ	۱۷	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۴۰،۳۴۲	〃	۴۳،۴۴	۴۴،۴۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵،۳۵۶ ۳۵۷	الزمر	۳	۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰،۳۶۱	〃	۷	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳،۳۷۴	〃	۳۸	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۳۸۲،۳۸۳	〃	۶۷	۷۶
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳،۴۱۶	المؤمن	۴۶	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸،۴۲۰ ۴۲۲	〃	۶۰	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰،۴۵۱	حٰمٓ السجدہ	۲۰	۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حدیث کس طرح قرآن کی تشریح کرتی ہے۔	چہارم	۴۵۴، ۴۵۸	حٰمٓ السجدہ	۲۰	۲۵
	// // //	//	۴۵۹، ۴۶۰	//	۳۰	۳۳
	// // //	//	۴۶۶	//	۳۶	۴۰
	// // //	//	۵۰۵، ۵۰۶	//	۴۷	۶۲
	// // //	//	۵۰۷، ۵۰۸	الشوریٰ	۳۰	۵۲
	// // //	//	۵۰۷، ۵۰۸	//	۳۷	۵۹
	// // //	//	۵۲۸	الزخرف	۱۳	۱۳
	// // //	//	۵۵۲	//	۸۶	۶۸
	// // //	//	۵۷۲، ۵۷۳	الدخان	۵۱، ۵۷	۴۰، ۴۴
	// // //	//	۶۰۹، ۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۱۹
	// // //	نجم	۱۱، ۱۸	محمدؐ	۴	۸
	// // //	//	۲۱، ۲۵	//	۱۳، ۱۹	۱۸، ۲۱
	// // //	//	۴۳، ۴۴	الفتح	۱، ۲	۱، ۲
	// // //	//	۴۹	//	۱۰	۱۷
	// // //	//	۷۰، ۷۱	الحجرات	۱	۱
	// // //	//	۷۵، ۸۱	//	۹	۱۷
	// // //	//	۷۸، ۸۳، ۸۴	//	۱۰	۱۸
	// // //	//	۸۷، ۸۸، ۹۴، ۹۵	//	۱۲	۲۵
	// // //	//	۹۵، ۹۷، ۹۸	//	۱۳	۲۸
	// // //	//	۱۲۵، ۱۲۶	قٓ	۴۰	۵۱
	// // //	//	۱۷۹، ۱۸۰	الطور	۳۶	۲۸
	// // //	//	۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵	//	۴۷	۳۷
	// // //	//	۱۸۸	النجم	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۱۹۲، ۱۹۵، ۱۹۶	//	۴، ۵	۴، ۵
	// // //	//	۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹	//	۱۱	۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حدیث کس طرح قرآن کی تشریح کرتی ہے۔	پنجم	۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۶	النجم	۱۸	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴، ۲۱۶	〃	۳۹	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴، ۲۱۸، ۲۱۹	〃	۳۹	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳، ۲۲۴	〃	۶۲	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴۴، ۲۴۵	الرحمٰن	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰، ۲۷۱	〃	۶۲	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۲۷۱	〃	۷۲	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹	الواقعہ	۱۰، ۲۴	۷، ۸
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱، ۲۸۳	〃	۳۶، ۳۸	۱۷، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰، ۲۹۲، ۲۹۳	〃	۷۹	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶	〃	۹۶	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹۸	الحدید	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳	〃	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۳۰۶، ۳۰۷	〃	۷، ۸	۹، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹، ۳۱۱	〃	۱۱، ۱۲	۱۶، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵، ۳۱۷، ۳۱۸	〃	۱۹	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۴، ۳۲۵	〃	۲۷	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳، ۳۴۴	〃	۲۸	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳، ۳۴۴	المجادلہ	۳	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹، ۳۶۰	〃	۸، ۹	۲۲، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱، ۳۶۲	〃	۱۱	۲۶، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶، ۳۶۷	〃	۲۲	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰	الحشر	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۶، ۳۸۷	〃	۵	۹
	〃 〃 〃	〃	۳۸۹، ۳۹۳	〃	۷	۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حدیث کس طرح قرآن کی تشریح کرتی ہے۔	پنجم	۳۹۴،۳۹۳	الحشر	۷	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶،۳۹۵	〃	۹	۱۹،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۰۴،۴۰۳	〃	۱۰	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۷،۴۱۵	〃	۲۴	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۲	الممتحنہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۳۳،۴۳۲	〃	۹	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱،۴۳۷ ۴۴۳	〃	۱۰	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۶،۴۴۵	〃	۱۲	۲۲،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷،۴۴۵ ۴۵۰،۴۴۸	〃	۱۲	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹،۴۴۵	〃	۱۲	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۵،۴۵۴	الصف	۳،۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲	الجمعہ	زمانۂ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۴،۴۹۲ ۴۹۷	〃	۹	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۹۵،۴۹۲ ۴۹۶	〃	۹	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷،۴۹۲	〃	۹	۱۵.
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳،۵۰۲	〃	۱۱	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۵،۵۰۳	〃	۱۱	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۱۲	المنافقون	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸،۵۳۶ ۵۴۱،۵۳۹	التغابن	۹	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۳،۵۴۱	〃	۱۱	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶،۵۴۴	〃	۱۶،۱۵	۳۰،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۵۲	الطلاق	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۵،۵۵۳	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۶۵،۵۵۳	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۶۵،۵۵۳	〃	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حدیث کس طرح قرآن کی تشریح کرتی ہے۔	پنجم	۵۷۳،۵۶۸	الطلاق	۴	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۷۴،۵۷۳ ۵۷۵	〃	۶	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۷۸،۵۷۶	〃	۶	۱۷،۱۲
	ایک روایت پر تنقید بلحاظ روایت و درایت	〃	۵۷۵،۵۷۳ ۵۷۸	〃	۶	۱۷،۱۶
	احادیث کی روایت بالمعنی سے پیدا ہونے والی پیچیدگی کو کس طرح دور کیا جائے۔	〃	۴۴۳،۴۴۴	الممتحنہ	۱۰	۱۴
	حدیث کا عربی زبان میں بلند مقام	〃	۱۷۸،۱۷۴	الطور	۳۴	۲۷
	حدیث میں اللہ کے ننانوے نام گنوائے گئے ہیں۔	〃	۴۱۷،۴۱۵	الحشر	۲۴	۴۶
	محدثین نے علم حدیث میں راویوں کے حالات کی تحقیق کا قاعدہ قرآن مجید سے اخذ کیا ہے۔	〃	۷۴،۷۳	الحجرات	۶	۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳،۴۴۴	الممتحنہ	۱۰	۱۴
	دین میں سنت کے حجت ہونے کی دلیل قرآن مجید سے۔	〃	۴۹۷،۴۹۲	الجمعہ	۹	۱۴
	حدیث اور سنت کا مطلب۔	ششم	۱۷۰،۱۶۷	القیامہ	۱۹	۱۳
	رسول نے قرآن کے احکام و تعلیمات کی جو تشریح و تعبیر کی وہ اللہ کی طرف سے ہے۔	〃	۱۶۷	〃	۱۹	۱۱
	〃	〃	۱۶۹،۱۶۷ ۱۷۰	〃	۱۶	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۱۷۰،۱۶۷ ۱۷۱	〃	۱۹	۱۳
	حضور کی تشریح و تعبیر معلوم کرنے کا واحد ذریعہ حدیث اور سنت ہے۔	〃	۱۷۰،۱۶۷ ۱۷۱	〃	۱۹	۱۳
	حدیث کی قانونی و آئینی حیثیت کے بارے میں چند شبہات کا ازالہ	〃	۱۷۰،۱۶۷ ۱۷۱	〃	۱۹	۱۳
	قرآن کی تفسیر اگر صحیح سند کے ساتھ حضورؐ سے منقول ہو تو کوئی اور تاویل قبول نہیں۔	〃	۸۸	المعارج	۸	-
	حدیث کس طرح قرآن کی تشریح کرتی ہے۔	〃	۱۴،۱۵	التحریم	موضوع اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حدیث کس طرح قرآن کی تشریح کرتی ہے۔	ششم	۱۶، ۱۷	التحریم	۱	۲
	//	//	۲۲، ۲۳، ۲۶	//	۴	۸
	//	//	۲۶، ۲۸، ۲۹	//	۵	۱۰
	//	//	۳۰، ۳۱، ۳۲	//	۸	۱۹
	//	//	۴۸، ۴۹	الملک	۱۶	۲۵
	//	//	۵۸، ۶۰	القلم	۴	۴
	//	//	۸۸	المعارج	۸	۸
	//	//	۹۲	//	۳۲	۲۱
	//	//	۱۰۰، ۱۰۱	نوح	۱۲	۱۲
	//	//	۱۱۹	الجن	۱۸	۱۹
	//	//	۱۲۶، ۱۲۸	المزمل	۴، ۵	۴، ۵
	//	//	۱۳۲، ۱۳۵	//	۲۰	۲۱، ۲۶
	//	//	۱۳۸	المدثر	زمانہ نزول	-
	//	//	۱۶۷، ۱۶۸	القیمۃ	۱۶	۱۱
	//	//	۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳	//	۲۳	۱۷
	//	//	۱۸۰، ۱۸۲	الدھر	زمانہ نزول	-
	//	//	۱۹۰، ۱۹۶	//	۷	۱۰
	//	//	۲۵۰، ۲۵۱	عبس	زمانہ نزول	-
	//	//	۲۶۰	//	۳۷	۲۳
	//	//	۲۶۴، ۲۶۷	التکویر	۹	۹
	//	//	۲۶۹	//	۲۰	۱۵
	//	//	۲۷۲	الانفطار	موضوع اور مضمون	-
	//	//	۲۸۱، ۲۸۲	المطففین	۱۴	۷
	//	//	۲۸۸، ۲۸۹	الانشقاق	۳، ۸	۲، ۸
	//	//	۲۱۰، ۳۱۱	الاعلیٰ	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حدیث کس طرح قرآن کی تشریح کرتی ہے۔	ششم	۳۱۲، ۳۱۵	الاعلیٰ	۲، ۱۳	۷، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳	البلد	۱۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳، ۳۴۵، ۳۴۶	〃	۱۷	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱	الشمس	۷	۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱، ۳۵۵	〃	۱۰	۶
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰، ۳۷۲	الضحیٰ	۱، ۴	۳، ۴
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸، ۳۸۰، ۳۸۲	الم نشرح	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹	العلق	۱۸، ۱۹	۱۵، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۴، ۴۰۶	القدر	۱	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰، ۴۲۱	الزلزال	۴	۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴، ۴۲۶	〃	۸	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳، ۴۴۴	التکاثر	۸	۴
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱، ۴۸۴، ۴۸۵	الماعون	۵، ۷	۹، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲، ۴۹۵	الکوثر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲، ۴۹۷	〃	۳	۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳، ۵۰۸، ۵۰۹	الکفرون	۶	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵، ۵۲۶	اللہب	۲، ۴	۲، ۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶	معوذتین	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۴، ۵۵۶	〃	حضور پر جادو کا اثر	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۷	〃	اسلام میں جھاڑ پھونک	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۸، ۵۶۹	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۶	الفلق	۱	۲
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳، ۳۶۸، ۵۷۴	〃	۳، ۴	۵، ۶
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱، ۵۷۳، ۵۷۴	الناس	۴، ۶	۲، ۳
	بعض روایات پر تنقید بلحاظ روایت و درایت	〃	۱۸۱، ۱۸۲	الدھر	زمانہ نزول	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بعض روایات پر تنقید بلحاظ روایت و درایت	ششم	۳۵۱،۳۵۵	الشمس	۱۰	۶
۱۸۱	حدید:					
	(لوہا) اس کے اتارے جانے کا ذکر۔	پنجم	۳۲۱	الحدید	۲۵	۴۶
	اس سے مراد قوت اور اقتدار ہے۔	〃	۳۲۲	〃	۲۵	۴۶
۱۸۲	حروف مقطعات:					
	اس کا استعمال اس دور میں عام طور پر معروف تھا	اوّل	۴۹	البقرہ	۱	۱
۱۸۳	حزب اللہ:					
	وہ کیسے لوگوں پر مشتمل ہے۔	〃	۴۸۲	المائدہ	۵۶	-
	آخر کار یہی غالب ہونے والا گروہ ہے۔	〃	۴۸۲	〃	۵۶	-
۱۸۴	حساب:					
	(دیکھیے "آخرت")					
۱۸۵	حسد:					
	مفہوم و معنی۔	ششم	۵۶۲،۵۷۰	العلق	۵	۱
	حاسد کے شر سے اللہ کی پناہ مانگنے کی تلقین	〃	۵۶۳	〃	۱	۲
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳،۵۷۰	〃	۵	۷
۱۸۶	حشر و نشر:					
	اس کے معنی (دیکھیے "آخرت اور قیامت")	دوم	۴۹۳	ابراہیم	۴۸	۵۷
	وہ اسی زمین پر ہوگا۔	〃	۴۹۳	〃	۴۸	۵۷
	اس میں تمام اگلی پچھلی نسلوں کو اکٹھا کیا جائیگا۔	〃	۵۰۳،۵۰۴	الحجر	۲۵	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حشر کے معنی۔	پنجم	۳۸۱،۳۸۴	الحشر	۲	۲
	اس روز تمام روئے زمین کے لوگ آوازۂ حشر کو سُن لیں گے۔	″	۱۲۷	قٓ	۴۲	۵۳
	اس روز زمین پھٹ جائے گی اور لوگ اُس کے اندر سے نکل کر تیزی سے بھاگے جا رہے ہوں گے۔	″	۱۲۷	″	۴۴	۵۴
	اُس کو محال سمجھنا حماقت ہے۔	″	۱۶۲،۱۶۵	الطور	۸	۶
	میدان حشر میں نور صرف مومنین کے لیے مخصوص ہوگا۔	″	۳۰۹،۳۱۱	الحدید	۱۲	۱۷
	″ ″ ″	″	۳۱۵،۳۱۸	″	۱۹	۳۵
	″ ″ ″	″	۳۳۳،۳۳۴	″	۲۸	۵۶
	میدان حشر میں مومنین کے نور کا صرف دائیں طرف دوڑنا کیوں مذکور ہے۔	″	۳۱۰،۳۱۱	″	۱۲	۱۷
	منافقین کو میدان حشر میں نور نہ دیا جائے گا۔	″	۳۱۱،۳۱۲	″	۱۳	۱۸
	میدان حشر میں مومنین اور منافقین کی گفتگو۔	″	۳۱۱،۳۱۳	″	۱۳،۱۴	۱۸،۲۴
	میدان حشر میں کسی کا نور کسی دوسرے کے کام نہ آئے گا۔	″	۳۱۰،۳۱۱	″	۱۲	۱۷
	مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "آخرت" "قیامت")					
	میدان حشر کا نقشہ	ششم	۲۲۱،۲۲۲	النباء	۳۸	۲۴،۲۵
	روز حشر اللہ اپنے نبیؐ اور اہل ایمان کو رسوا نہ کرے گا۔	″	۳۲	التحریم	۸	۲۱
	میدان حشر میں دربار الٰہی کے رعب کا یہ عالم ہوگا کہ کسی کو اللہ کے سامنے بولنے کا یارا نہ ہوگا۔	″	۲۳۱،۲۳۲	″	۳۸	۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مجرمین میدان حشر میں ہر طرح کے عذر پیش کرتے رہیں گے۔	ششم	۲۱۵	المرسلت	۳۵،۳۶	۲۰
	میدان حشر سے جنت کے سفر میں مومنین کا نور اُن کے آگے آگے اور دائیں جانب دوڑ رہا ہوگا اور وہ اللہ سے نور کے قائم رکھنے کی دعائیں مانگ رہے ہوں گے۔	//	۳۲،۳۳	التحریم	۸	۲۱،۲۲
	منافقین نور سے محروم رکھے جائیں گے۔	//	۳۳	//	۸	۲۲
	میدان حشر ہی میں مومنین کو جنت اور مجرمین کو جہنم دکھائی دینے لگے گی۔	//	۲۶۷،۲۶۸	التکویر	۱۱،۱۴	۱۰،۱۱
۱۸۷	**حفظ فروج:**					
	زنا، برہنگی و عریانی سے اجتناب۔	چہارم	۹۶	الاحزاب	۳۵	۶۲
۱۸۸	**حق:**					
	انسان کی زندگی میں حق و باطل کی کشمکش	اوّل	۴۶۶	//	۳۵	۵۸،۵۹
	حق کو رد کر کے انسان اپنی تباہی کا سامان کرتا ہے۔	//	۵۳۲	الانعام	۲۶	-
	دعوتِ حق پر کیسے لوگ لبیک کہتے ہیں۔	//	۵۲۶،۵۲۷	//	۳۶	۲۵
	زمین و آسمان کو حق کے ساتھ پیدا کرنے کا مطلب۔	//	۵۵۱،۵۵۲	//	۷۳	۴۶
	حق کی تشریح	دوم	۲۸۴،۲۸۵	یونس	۳۵	-
	اللہ نے نظام کائنات کو حق پر پیدا کیا ہے	//	۲۶۴	//	۵	-
	// // //	//	۴۷۹،۴۸۰	ابراہیم	۱۹	۲۶
	// // //	//	۵۱۶	الحجر	۸۵	۴۷
	// // //	//	۵۲۵،۵۲۶	النحل	۳	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حق کی طرف رہنمائی صرف اللہ ہی کر سکتا ہے۔	دوم	۲۸۴،۲۸۵	یونس	۳۵	-
	حق کا اختیار کرنا آدمی کے لیے مفید اور رد کرنا اسی کے لیے نقصان دہ ہے۔	〃	۳۱۸	〃	۱۰۸	-
	علم حق رکھنے والے اور اس سے غافل رہنے والے یکساں نہیں ہو سکتے۔	〃	۴۵۵	الرعد	۱۹	۳۵،۳۶
	حق کو قبول نہ کرنے کے نتائج۔	〃	۴۵۴	〃	۱۸	۳۳،۳۴
	اللہ حق کو ثابت کر کے ہی رہتا ہے۔	〃	۳۰۴	یونس	۸۲	-
	حق آخر کار غالب آکر ہی رہتا ہے۔	〃	۴۵۳	الرعد	۱۷	۲۱،۳۲
	حق کی پیروی اہل ایمان ہی کرتے ہیں۔	پنجم	۱۱	محمدؐ	۳	۷
	حق کی پیروی کرنے والوں کو اللہ اُن کی حیثیت بتا دے گا۔	〃	۱۱	〃	۳	۷
	حق کی معرفت حاصل کرنے کے لیے آثار کائنات کے مشاہدے کی ہدایت۔	〃	۲۰	〃	۱۰	۱۵
	حق کو اللہ تعالیٰ نے کن کن ذرائع سے واضح فرمایا ہے۔	〃	۲۴	〃	۱۸	۲۹،۳۰
	حق و باطل کے معرکے کا انجام ضرور ظاہر ہو کر رہتا ہے۔	〃	۲۳۱	القمر	۳	۴
	حق کے معنی و مفہوم	ششم	۴۴۹،۴۵۳	العصر	۱	۱
	حق کی پیروی کرنے والوں کی مثال۔	〃	۵۱	الملک	۲۲	-
	حق کے خلاف روش اختیار کرنے والوں کی مثال۔	〃	۵۱	〃	۲۲	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۱۵۵	المدثر	۴۹،۵۱	۳۷
	قرآن بالکل یقینی حق ہے۔	〃	۸۱	الحاقہ	۵۱	-
	قیامت برحق ہے۔	〃	۷۲	〃	۱،۳	۱،۲
	معاشرے میں ایک دوسرے کو حق کی نصیحت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کرنا خسران سے بچاؤ کا موجب ہے۔	ششم	۴۴۹	العصر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۳،۴۵۴	〃	۱	۱
	حق قبول کرنے والوں کا نیک انجام	〃	۳۲۵	الفجر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳،۳۲۴	〃	۲۷،۳۰	۱۸،۱۹
	حق کے خلاف باتیں بنانے والے جہنمی ہیں۔	〃	۱۵۳،۱۵۴	المدثر	۴۲،۴۷	۳۳،۳۵
	منکرین حق پر لعنت۔	〃	۲۵۶	عبس	۱۷	۸،۱۰
	حق سے منہ موڑنے والوں کا انجام	〃	۸۹	المعارج	۱۱،۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۸	الجن	۱۵	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲	الغاشیہ	۲۳،۲۴	-
۱۸۹	**حقوق العباد:**					
	والدین	اوّل	۹۰	البقرہ	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۴	〃	۲۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱،۳۵۲	النساء	۳۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۸،۵۹۹	الانعام	۱۵۱	۱۲۹
	ذوی القربیٰ	〃	۹۰	البقرہ	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۷	〃	۱۷۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۴	〃	۲۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱	النساء	۳۶	-
	یتامیٰ	〃	۹۰	البقرہ	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۷	〃	۱۷۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۴	〃	۲۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۷،۱۶۸	〃	۲۲۰	۲۲۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹،۳۲۰	النسا	۲	۲،۳
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱،۳۵۲	〃	۳۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یتامیٰ	اوّل	۴۰۱،۴۰۲	النساء	۱۲۷	۱۵۲،۱۵۶
	〃 〃 〃	〃	۵۹۹،۶۰۰	الانعام	۱۵۲	۱۳۲
	مساکین	〃	۹۰	البقرہ	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۷	〃	۱۷۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۴	〃	۲۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱	النساء	۳۶	-
	مسافر	〃	۱۳۷	البقرہ	۱۷۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۴	〃	۲۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱	النساء	۳۶	-
	اہل حاجت۔	〃	۱۳۷	البقرہ	۱۷۷	-
	ہمسایہ	〃	۳۵۱	النساء	۳۶	-
	احترام ملکیت	〃	۱۴۸	البقرہ	۱۸۸	۱۹۷
	مالی مدد حاصل کرنے کا حق۔	〃	۱۶۴	〃	۲۱۵	-
	حقوق العباد کا احترام وہی لوگ کر سکتے ہیں جو صاحب تقویٰ ہوں۔	〃	۱۸۳	〃	۲۴۱	-
	لونڈی غلام	〃	۳۵۱	النساء	۳۶	-
	والدین کے حقوق	دوم	۶۰۹،۶۱۰	بنی اسرائیل	۲۳،۲۵	۲۷
	اولاد اور نسل کے حقوق	〃	۶۱۲،۶۱۳	〃	۳۱	۳۱
	رشتہ داروں کے حقوق	〃	۵۶۴،۵۶۵	النحل	۹۰	۸۸
	〃 〃 〃	〃	۶۱۰	بنی اسرائیل	۲۶	-
	یتیموں کے حقوق	〃	۶۱۵	〃	۳۴	۳۸
	مساکین کے حقوق	〃	۲۰۵،۲۰۸	التوبہ	۶۰	۶۱،۶۲
	〃 〃 〃	〃	۶۱۰	بنی اسرائیل	۲۶	-
	مسافروں کے حقوق	〃	۲۰۸	التوبہ	۶۰	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۶۱۰	بنی اسرائیل	۲۸	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اجتماعی و معاشرتی حقوق کا وسیع تصور	دوم	۶۱۱	بنی اسرائیل	۲۸	۲۸
	مسلمانوں کے حقوق ایک دوسرے پر	پنجم	۶۳، ۶۵	الفتح	۲۹	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۷۸	الحجرات	۹	۱۶، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۸۳، ۸۴	〃	۱۰	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۸۵، ۸۶	〃	۱۱	۲۱، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۸۷، ۹۴	〃	۱۲	۲۴، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۷	الحدید	۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵، ۳۹۶	الحشر	۹	۱۸
	آپس کی جنگ میں مبتلا ہو جانے والوں کا حق دوسرے مسلمانوں پر۔	〃	۷۶، ۷۸	الحجرات	۹	۱۲، ۱۷
	مومنین کے مالوں میں سائلوں اور محروم افراد کا حق ہے۔	〃	۱۳۹	الذّٰریٰت	۱۹	۱۷
	غیر دشمن کافر کے حقوق	〃	۴۳۲، ۴۳۳	الممتحنہ	۸	۱۲
	عورت پر شوہر کا حق۔	〃	۴۴۵، ۴۴۶، ۴۵۰	〃	۱۲	۱۹، ۲۰
	مطلقہ بیوی کے حقوق۔	〃	۵۶۵، ۵۶۶	الطلاق	۲	۵، ۶
	〃 〃 〃	〃	۵۷۳، ۵۷۷، ۵۷۸	〃	۶	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۷۶، ۵۷۸	〃	۶	۱۷
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "اسلامی نظمِ جماعت")	〃	۵۷۷، ۵۷۸	〃	۶	۱۷
	یتیم، مسکین، محرومین، قیدی اور سائل کے حقوق۔	ششم	۶۲	القلم	۲۴	-
	〃 〃 〃	〃	۷۷، ۷۸	الحاقہ	۳۴	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۸۹، ۹۰، ۹۲	المعارج	۱۸، ۲۵	۱۲، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴	المدثر	۴۴	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۱۹۶، ۱۹۷	الدھر	۸، ۹	۱۱، ۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یتیم، مسکین، محرومین، قیدی اور سائل کے حقوق۔	ششم	۳۲۱	الفجر	۱۷، ۱۸	۱۰، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳،۲،۳	الضحیٰ	۹، ۱۰	۹، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱،۴۸۳	الماعون	۲، ۳	۴، ۷
	حقوق العباد کی ادائیگی پر ایک دوسرے کو اُکسانا چاہیے۔	〃	۷۷، ۷۸	الحاقہ	۳۴	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱	الفجر	۱۷، ۱۸	۱۰، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	العصر	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹،۴۵۳	〃	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱،۴۸۲	الماعون	۳	۶، ۷
	حقوق العباد ادا کرنا مومنوں اور جنتیوں کی صفات ہیں۔	〃	۱۹۶،۱۹۷	الدھر	۸، ۹	۱۱، ۱۴
	ایمان کے ساتھ حقوق العباد کی ادائیگی نجات کا ذریعہ ہے۔	〃	۳۴۱،۳۴۲	البلد	۱۴، ۱۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳،۳۴۴	〃	۱۷	۱۴
	مسکین، یتیم اور قیدی کو کھانا کھلایا جائے تو للہ کھلایا جائے نہ کہ احسان دھرنے کے لیے۔	〃	۱۹۶،۱۹۷	الدھر	۸، ۹	۱۱، ۱۴
	غلاموں کو آزاد کرنا اور مساکین و یتامیٰ کے ساتھ پیش آنا وہ کام ہیں جن کے بڑے فضائل رسولؐ نے بیان فرمائے ہیں۔	〃	۳۴۱،۳۴۳	البلد	۱۴، ۱۶	۱۲
	دوسروں کو خلق خدا پر رحم کی تلقین کرنا۔	〃	۳۴۳،۳۴۶	〃	۱۷	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	العصر	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹،۴۵۳ ۴۵۴	〃	۳	۱
	مومن معاشرہ کے افراد پر یہ حق ہے کہ وہ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایک دوسرے کو حق اور صبر کی تلقین کریں۔	ششم	۴۴۹،۴۵۲،۴۵۴	العصر	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	〃	۳	۱
	حق داروں کو محروم کر کے مرنے والے کی ساری میراث سمیٹ لینے کی مذمت۔	〃	۳۳۱،۳۳۲	الفجر	۱۷، ۱۹	۱۱، ۱۳
	دوسروں کا حق مارنے والوں کا انجام بد	〃	۸۹، ۹۰	المعارج	۱۹، ۲۱	۱۳
۱۹۰	**حقوق اللہ:**					
	حقوق اللہ میں مداخلت کرنے کے معنی	اوّل	۱۳۱	البقرہ	۱۶۵	۱۶۳
	حج حقوق اللہ میں سے ہے۔	〃	۲۷۵	آل عمران	۹۷	-
	حقوق اللہ انسان پر فطرۃً عائد ہوتے ہیں۔	〃	۶۰۰، ۶۰۱	الانعام	۱۵۲	۱۳۴
	حقوق اللہ	پنجم	۱۹، ۲۰	محمدؐ	۷، ۸	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۴، ۲۵	〃	۱۹	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱	الحجرات	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۵۱	الرحمٰن	۶	۶
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "احکام القرآن")	〃	۴۴۵	الممتحنہ	۱۲	۱۹، ۲۲
	اللہ تعالیٰ ہی اُس کا حق دار ہے کہ اُس سے تقویٰ کیا جائے۔	〃	۱۵۴، ۱۵۶	المدثر	۵۵، ۵۶	۵۲، ۵۳
	اللہ کا یہ حق ہے کہ اُس کی نعمتوں کا ذکر واظہار کیا جائے۔	ششم	۳۷۳، ۳۷۴	الضحیٰ	۱۱	۱۱
	عبادت اللہ کے سوا کسی کے لیے نہیں ہے	〃	۴۱۳، ۴۱۵	البینہ	۵	۷
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲، ۵۰۷	الکافرون	۱، ۶	۱، ۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵، ۵۴۰	الاخلاص	۳	۵
۱۹۱	**حکم:**					
	نبی کو حکم کرنے کا مطلب	سوم	۶۰	مریم	۱۲	۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	"حکم" اور "علم" کے معنی۔	سوم	۶۲۰،۶۲۱	القصص	۱۴	۱۹
	معنی و تشریح	چہارم	۵۸۶	الجاثیہ	۱۶	۲۰
۱۹۲	**حکمت :**					
	شیطان کے ہتھکنڈوں سے بچنے کا ذریعہ	اوّل	۲۰۷	البقرہ	۲۶۹	۳۰۹
	اللہ کی ایک نعمت	〃	۱۷۷	〃	۲۳۱	۲۵۵
	〃 〃 〃	〃	۲۰۷	〃	۲۶۹	۳۰۹
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	النساء	۵۴	۸۶
	حکمت تمام انبیاءؑ کو دی جاتی ہے۔	〃	۲۶۸،۲۶۹	آل عمران	۸۱	-
	حکمت داؤدؑ کو عطا کی جاتی ہے۔	〃	۱۹۱	البقرہ	۲۵۱	۲۷۲،۲۷۴
	عیسیٰؑ کو عطا کی جاتی ہے۔	〃	۲۵۲	آل عمران	۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳	المائدہ	۱۱۰	-
	حکمت نبی کو عطا کی جاتی ہے۔	〃	۳۹۶	النساء	۱۱۳	۱۴۲
	نبی اس کی تعلیم دینے کے لیے بھیجے گئے تھے	〃	۱۱۲	البقرہ	۱۲۹	۱۲۸
	〃 〃 〃	〃	۱۲۵	〃	۱۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	آل عمران	۱۶۴	-
	دانائی کا تقاضا یہ ہے کہ انسان اللہ کا شکر گذار ہو۔	چہارم	۱۲،۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۷،۱۸
	حکمت سے مراد سنتِ رسولؐ	〃	۹۲،۹۴	الاحزاب	۳۴	۵۱
۱۹۳	**حکمتِ تبلیغ :**					
	اللہ کی فرمانبرداری کے سوال پر آخر جھگڑا کیسا	اوّل	۱۱۷	البقرہ	۱۳۹	۱۳۹
	اہل کتاب کو قرآن کی دعوت اسلام	〃	۲۴۰،۲۴۱	آل عمران	۲۰	۱۸
	تبلیغ میں معاملے کا مقام	〃	۲۶۱،۲۶۲	〃	۶۲،۶۳	-
	عقیدۂ توحید پر بلانے کا طریقہ۔	〃	۲۶۱	〃	۶۴	۵۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہل کتاب کو دعوت توحید	اوّل	۲۶۲	آل عمران	۶۴	۵۷
	تبلیغ میں "قول بلیغ" کی اہمیت	//	۳۶۸	النساء	۶۳	-
	رسولؐ کا بادشاہوں کو بذریعہ خطوط دعوت اسلام دینا۔	//	۴۳۶	المائدہ	مباحث	-
	اشرار سے علیحدگی	//	۵۴۹	الانعام	۶۸	۴۴
	مناظروں سے اجتناب۔	//	۵۴۹	//	۶۹	۴۵
	طالبین حق پر توجہ	//	۵۴۹	//	۶۹	-
	تبلیغ کوئی پیشہ وارانہ کام نہیں۔	//	۵۶۲	//	۹۰	-
	مبلغ کی دنیوی مفاد سے بے نیازی	//	۵۶۲	//	۹۰	-
	داعی و مبلغ کا منصب اور اس کی ذمہ داریوں کی حد۔	//	۵۷۰	//	۱۰۷	۷۱
	بحث و مناظرہ میں جوشیلے پن سے بچنے کی ہدایت۔	//	۵۷۱	//	۱۰۹	۷۴،۷۶
	حکمت تبلیغ۔ مخالفین کی اشتعال انگیزیوں	دوم	۵	الاعراف	مباحث	-
	اور چیرہ دستیوں کے مقابلہ میں صبر۔	//	۱۰۰	//	۱۷۵	۱۳۸
	// // //	//	۱۱۰،۱۱۴	//	۱۹۹،۲۰۴	۱۵۰،۱۵۲
	// // //	//	۲۸۲،۲۸۲	یونس	۳۱،۳۳	۳۸،۴۰
	// // //	//	۳۷۱	ہود	۱۱۴	۱۱۴
	// // //	//	۴۰۲،۴۰۴	یوسف	۴۰،۴۱	۳۵
	// // //	//	۴۳۵	//	۱۰۵	۷۴
	// // //	//	۵۸۱،۵۸۲	النحل	۱۲۵،۱۲۶	۱۲۲،۱۲۳
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "دعوتِ حق")	//	۶۲۳،۶۲۴	بنی اسرائیل	۵۳،۵۴	۵۷،۶۱
	مخالف کو کس طرح نصیحت کرنی چاہیے۔	سوم	۹۴	طٰہٰ	۴۴	۱۸
	حضرت موسیٰؑ کی حکیمانہ تبلیغ کا ایک نمونہ	//	۹۶،۹۷	//	۵۰	۲۲،۲۳
	دعوت حق کا صحیح طریقہ۔	//	۲۹۹	المومنون	۹۶،۹۸	۸۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مخالف کی ہٹ دھرمی کو توڑنے کا حکیمانہ طریقہ۔	سوم	۵۰۱،۵۰۲	الشعراء	۷۷	۵۵
	مخاطب کو سوچنے پر کس طرح آمادہ کیا جائے	〃	۵۸۸	النحل	۵۹	۷۲
	غافل قوم کو چونکانے کی تدبیر۔	〃	۵۰۹،۵۱۰	الشعراء	۱۰۵،۱۰۷	۷۴،۷۷
	اہلِ کتاب کے سامنے دعوت دین پیش کرنے کا طریقہ۔	〃	۷۰۸	العنکبوت	۴۶	۸۰،۸۳
	ہر وقت عاجزی و مسکینی ہی کو شیوہ بنالینا حکمت تبلیغ کے خلاف ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "دعوتِ حق")	〃	۷۰۸،۷۰۹	〃	۴۶	۸۲
	حکمت تبلیغ دوٹوک بات کہنے کے بجائے حکمت سے بات کہنی چاہیے۔	چہارم	۲۰۰،۲۰۲	سبا	۲۴،۲۶	۴۲،۴۵
	〃	〃	۲۴۷،۲۴۸	یٰس	۱۰،۱۱	۸
	〃	〃	۲۵۳،۲۵۴	〃	۲۰،۲۱	۱۷،۱۸
	〃	〃	۴۲۵،۴۳۶	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	〃	〃	۴۵۶،۴۶۰	〃	۳۴،۳۶	۳۷،۴۱
	〃	〃	۴۸۲،۴۸۳	الشوریٰ	۸	۱۱
	〃	〃	۴۹۵،۴۹۶	〃	۱۵	۲۶،۳۰
	〃	〃	۴۱۴،۵۱۵	〃	۴۸	۷۵
	〃	〃	۵۳۹،۵۴۰	الزخرف	۳۹،۴۳	۳۵،۳۸
	〃	〃	۵۵۳،۵۵۴	〃	۸۹	۷۱
	〃	〃	۵۷۷	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	〃	ششم	۸۵	المعارج	موضوع اور مضمون	-
	〃	〃	۹۴	〃	۴۰،۴۴	۲۹،۳۰
	〃	〃	۱۰۰	نوح	۷،۱۲	۱۰،۱۲
	〃	〃	۱۲۹،۱۳۰	المزمل	۱۰	۱۱
	〃	〃	۲۲۰،۲۲۱	النباء	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حکمت تبلیغ دوٹوک بات کہنے کے بجائے حکمت سے بات کہنی چاہیے۔	ششم	۲۴۱	النّٰزعٰت	۱۷، ۱۹	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵۱، ۲۵۲	عبس	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲، ۲۵۵	〃	۱، ۱۶	۱، ۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲، ۳۱۴	الاعلیٰ	۹، ۱۰	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲، ۳۱۵	〃	۹، ۱۱	۱۰، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲	الغاشیہ	۲۱، ۲۲	۸
۱۹۳ الف	**حکمتِ بالغہ:**					
	اللہ تعالیٰ کی بے پایاں حکمت کا ذکر	پنجم	۲۸۸، ۲۸۹	الواقعہ	۶۵، ۷۳	۲۹، ۳۴
	حکمت تبلیغ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "دعوت حق")	〃	۱۵۴، ۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۴، ۵۵	۵۱، ۵۲
	〃 〃 〃	〃	۲۱۰	النجم	۲۹	۲۴، ۲۵
۱۹۴	**حکمتِ تشریع:**					
	نئے احکام جاری رکھنے سے پہلے مناسب ماحول پیدا کرنا ضروری ہے۔	دوم	۴۲۲	یوسف	۷۶	۶۰
	اجرائے احکام میں تدریج	〃	۴۲۱، ۴۲۲	〃	۷۶	۶۰
	اسلام میں عبادات کے لیے قمری تاریخیں کیوں اختیار کی گئی ہیں۔	〃	۱۹۳	التوبہ	۳۷	۳۷
	نماز کے احکام میں کیا حکمتیں ملحوظ رکھی گئی ہیں۔	〃	۶۲۵، ۶۳۶	بنی اسرائیل	۷۸	۹۵
	اجرائے احکام میں تدریج	سوم	۷۵۹، ۷۶۰	الروم	۳۹	۵۹
	قرآن مجید میں احکام کس حکمت کے ساتھ دیے گئے ہیں۔	〃	۲۱۴، ۲۱۷	النور	موضوع اور مباحث	-
	قرآن کس طرح اپنے احکام کی مصلحتیں بیان					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کرتا ہے۔	سوم	۳۷۹،۳۸۲	النور	۲۸، ۳۰	۲۶، ۳۰
	قرآن کس طرح اپنے احکام کی مصلحتیں بیان کرتا ہے۔	″	۳۸۳،۳۸۵	″	۳۱	۳۱، ۳۴
	″ ″ ″	″	۳۸۸،۳۹۱	″	۳۱	۴۲، ۴۴
	″ ″ ″	″	۴۲۱،۴۲۳	″	۵۸، ۶۰	۸۵، ۹۴
	″ ″ ″	″	۳۹۱،۳۹۲	″	۳۱	۴۵
۱۹۵	**حلال وحرام :**					
	حلال وطیب چیزیں کھانے کا حکم۔	اوّل	۱۳۳	البقرہ	۱۶۸	۱۶۶
	پاک چیزیں بے تکلف کھاؤ۔	″	۱۳۴	″	۱۷۲	۱۷۰
	حرام ماکولات کے بارے میں رخصت کی تین شرائط۔	″	۱۳۵	″	۱۷۳	۱۷۱، ۱۷۲
	دھاندلی سے حاصل کیے ہوئے اموال کی حرمت۔	″	۱۴۷،۱۴۸	″	۱۸۸	۱۹۷
	بنی اسرائیل کے لیے بعض ماکولات کی خاص حرمت۔	″	۲۷۳	آل عمران	۹۳، ۹۴	۷۶، ۷۷
	یہود کے لیے بعض طیبات کی حرمت بطور سزا۔	″	۴۲۲،۴۲۳	النساء	۱۶۱	۲۰۱
	چرندہ چوپایوں کی حلت۔	″	۴۳۷	المائدہ	۱	۲
	حلت وحرمت کے پورے اختیارات اللہ کے ہاتھوں میں ہیں۔	″	۴۳۸	″	۱	۴
	″ ″ ″	″	۴۹۸،۴۹۹	″	۸۷	۱۰۴، ۱۰۵
	مردار، خون، سور کے گوشت کی حرمت حادثے سے مرجانے والے جانور مردار ہونیکی وجہ سے حرام ہیں۔	″	۴۴۰	″	۳	۹، ۱۰
		″	۴۴۰،۴۴۴	″	۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ذبح کی اہمیت	اوّل	۴۴۰،۴۴۱	المائدہ	۳	۱۱،۱۲
	زکوٰۃ کا اصطلاحی مفہوم	//	۴۴۰،۴۴۱	//	۳	۱۱
	خدا کے سوا کسی اور کے نام پر ذبح ہونے والے جانوروں کی حرمت۔	//	۴۴۰	المائدہ	۳	۱۰
	کھانے پینے کی چیزوں میں وجوہ حرمت طبی نہیں بلکہ اخلاقی و اعتقادی ہے۔	//	۴۴۰،۴۴۱ ۴۴۴	المائدہ	۳	۱۲
	خدا کے سوا کسی اور کے نام پر ذبح ہونے والے جانوروں کی حرمت۔	//	۵۷۶،۵۷۷	الانعام	۱۱۸،۱۱۹	۸۴،۸۵
	قرآن کا نظریہ حلت و حرمت	//	۴۴۴	المائدہ	۴	۱۸
	شکار کے قاعدے	//	۴۴۵	//	۴	۱۹
	"حلال" کے ساتھ "پاک" کی قید کا مقصد	//	۴۴۴،۴۴۵	//	۴	۱۸
	اہل کتاب کے ذبیحے کی حلت۔	//	۴۴۶،۴۴۷	//	۵	۲۱
	حلال چیزوں کو حرام کرنے کی ممانعت	//	۴۹۸،۴۹۹	//	۸۷	۱۰۴،۱۰۵
	شراب کی قطعی حرمت کا حکم	//	۵۰۱،۵۰۲	//	۹۰	۱۰۸،۱۰۹
	سمندری شکار کی حلت	//	۵۰۵	//	۹۶	۱۲
	پاک اور ناپاک یکساں نہیں ہیں۔	//	۵۰۶،۵۰۷	//	۱۰۰	۱۱۵
	ذبح کے لیے اللہ کا نام لینے کی اہمیت	//	۵۷۶	الانعام	۱۱۸،۱۱۹	۸۴،۸۵
	لوگوں کی خود ساختہ حلت و حرمت ہیچ ہے	//	۵۷۶	//	۱۱۸	۸۴
	لوگوں کی خود ساختہ مذہبی پابندیاں افترا علی اللہ کی تعریف میں داخل ہیں۔	//	۵۸۷	//	۱۳۸	۱۱۲،۱۱۳
	اہل عرب کے ہاں حلت و حرمت کے مشرکانہ توہم پرستانہ تصورات	//	۵۸۸	//	۱۳۹	۱۱۴
	حلت و حرمت کے بارے میں فقہائے اسلام کے اختلافات۔	//	۵۹۲،۵۹۳	//	۱۴۵	۱۲۱
	شریعت محمدی اور یہودی فقہ میں احکام حلت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وحرمت کا فرق کیوں ہے۔	اوّل	۵۹۳	الانعام	۱۴۶	۱۲۲
	پھٹکار کے طور پر خدائی تحریم کی ایک خاص صورت	〃	۵۹۳،۵۹۵	〃	۱۴۶	۱۲۲
	انسان کو خود حلال وحرام کے حدود مقرر کر لینے کا حق نہیں ہے۔	دوم	۲۹۲،۲۹۴	یونس	۵۹،۶۰	۶۰،۶۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۷،۵۷۸	النحل	۱۱۴،۱۱۷	۱۱۲،۱۱۶
	کیا چیزیں حرام کی گئی ہیں۔	〃	۵۷۷	〃	۱۱۴	۱۱۴
	حرام چیز کن حالات میں کن شرائط کے تحت کھائی جاسکتی ہے۔	〃	۵۷۸	〃	۱۱۶،۱۱۷	۱۱۵،۱۱۶
	قطع رحمی حرام ہے۔	پنجم	۲۶،۲۷	محمد	۲۱،۲۲	۲۳،۲۴
	بیوی سے ظہار کرنا حرام ہے۔	〃	۳۲۹،۳۴۱	المجادلہ	۲	۳،۶
	بندۂ مومن کے لیے احکام حلال وحرام کی پابندی لازمی ہے۔	〃	۵۴۴،۵۴۶	التغابن	۱۴،۱۵	۲۹،۳۰
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "قانون اسلام" اور "حدود اللہ")					
	حلال وحرام کے حدود مقرر کرنے کا حق صرف اللہ کو ہے۔	ششم	۱۰	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵،۱۸	〃	۱	۱،۳
	〃 〃 〃	〃	۱۸،۲۰	〃	۲	۴،۵
	اللہ تعالیٰ نے حلال وحرام کی جو حدیں مقرر فرمائی ہیں وہ عین مبنی بر حکمت ہیں۔	〃	۱۸	〃	۲	۴
	کیا قسم کھا کر حلال کو حرام کر لینے اور محض تحریم میں کوئی فرق ہے۔	〃	۲۰،۲۱	〃	۲	۴،۵
	〃 〃 〃	〃	۱۸،۱۹	〃	۲	۴
	بیوی کو اپنے اوپر حرام کر لینے اور بیوی کے علاوہ دوسری چیزوں کو حرام کر لینے کے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معاملے میں فقہا کے مسالک۔	ششم	۱۸، ۲۰	التحریم	۲	۴
۱۹۶	**حمد:**					
	اس کے معنی۔	اوّل	۴۳	الفاتحہ	۱	۲
	اللہ ہی اس کا کیوں مستحق ہے۔	〃	۴۳	〃	۱	۲
	اس کے معنی۔	دوم	۴۹۸، ۴۹۹	الحجر	۹، ۱۲	۶، ۷
	زمین و آسمان کی ہر چیز اللہ کی حمد کر رہی ہے	〃	۶۱۹	بنی اسرائیل	۴۴	۴۸، ۵۰
	بے جان مخلوق کس طرح اللہ کی حمد کرتی ہے					
	معنی و تشریح۔	چہارم	۱۷۳	سبا	۱	۱، ۲
	حمد ربانی سے مومن دشمنوں کے مقابلے میں					
	قوت حاصل کرتا ہے۔	پنجم	۱۶۱	الطور	موضوع اور مباحث	-
	حمد ربانی کا حکم (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے					
	"تسبیح")	〃	۱۸۴، ۱۸۵	〃	۴۸، ۴۹	۳۸، ۴۲
	حمد کے ساتھ تسبیح کرنے اور مغفرت طلب					
	کرنے کا حکم۔	ششم	۵۱۶، ۵۱۷	النصر	۳	۳، ۴
۱۹۷	**حنیف:**					
	معنی و تشریح۔					
	حنفاء سے مراد عرب کے وہ لوگ ہیں جو					
	زمانہ جاہلیت میں بھی توحید کے قائل تھے۔	چہارم	۳۵، ۳۷	السجدہ	۳	۵
۱۹۸	**حوّا:**					
	آپ کی پیدائش کے متعلق بائیبل کا بیان	اوّل	۳۱۹	النساء	۱	۱
	قرآن اس کی تردید کرتا ہے کہ آدم کو بہکانے					
	میں وہ شیطان کی ایجنٹ ہیں۔	دوم	۱۵، ۱۶	الاعراف	۲۳	۱۳
	قرآن اس کی تردید کرتا ہے۔	سوم	۱۳۲	طٰہٰ	۱۲۰	۹۹، ۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴، ۱۳۶	〃	۱۲۴	۱۰۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۱۹۹	**حواری :**					
	اس لفظ کے صحیح معنی۔	اوّل	۲۵۶	آل عمران	۵۲	۴۹
	حواریوں کا دین اسلام ہی تھا۔	〃	۲۵۶	〃	۵۲	۵۰
	عیسیٰؑ پر حواریوں کا ایمان لانا۔	〃	۵۱۳	المائدہ	۱۱۱	۱۲۷
	حواریان عیسیٰ کا آسمانی خوان کی خواہش کرنا۔	〃	۵۱۴	〃	۱۱۲،۱۱۴	-
۲۰۰	**حور :**					
	(دیکھیے "جنت")					
۲۰۱	**حیات بعد الموت :**					
	اللہ کی طرف سے معجزے کے طور پر اس کا مظاہرہ۔	〃	۲۰۰	البقرہ	۲۵۹	۲۹۳،۲۹۵
	حضرت ابراہیمؑ کی درخواست پر چار پرندوں کو زندہ کرنے کا واقعہ۔	〃	۲۰۱	〃	۲۵۹	۲۹۳،۲۹۵
	خدا کی راہ میں جان دینے والوں کے لیے بشارت۔	〃	۲۹۸	آل عمران	۱۵۸	-
	شہداء فی سبیل اللہ کے لیے بہترین زندگی کی بشارت۔	〃	۳۰۲	〃	۱۶۹،۱۷۰	۱۲۰،۱۲۱
	خدا کی پیشی میں سب لوگوں کو گھیر کر حاضر کیا جائے گا۔	〃	۵۲۷	الانعام	۱۲	-
	قیامت کے روز اللہ تمام انسانوں کو ضرور جمع کرلے گا۔	〃	۵۲۷	〃	۱۲	-
	حیات بعد الموت کی مثال رات کو سو کر صبح جاگنے کی سی ہے۔	〃	۵۴۶	〃	۶۰	-
	تمام انسان از سر نو زندہ کیے جائیں گے (نیز دیکھیے "زندگی بعد موت")	〃	۵۸۳	〃	۱۳۴	۱۰۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۰۲	**حیات دنیا :**					
	(دیکھیے "دنیا")					
۲۰۳	**حیض :**					
	(دیکھیے "طہارت و پاکیزگی" و "قانون نکاح و طلاق")					
۲۰۴	**ختم نبوت :**	سوم	۱۴۴	الانبیاء	۱	۱
	نبی کے بعد نبوت کا دروازہ کھولنے کے لیے قادیانیوں کی غلط تاویلات	چہارم	۷۵،۷۳	الاحزاب	۷	۱۵
	ختم نبوت	〃	۲۰۳،۲۰۲	سبا	۲۸	۴۷
	آیت خاتم النبیین کی مفصل تشریح	〃	۱۰۴،۱۰۳	الاحزاب	۴۰	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴،۱۳۸	〃	ضمیمہ ختم نبوت	-
	مسلمہ کذاب کے خلاف جنگ بغاوت کی بنا پر نہیں بلکہ نبوت کے جھوٹے دعوے کی بنا پر کی گئی تھی۔	〃	۱۴۵	〃	〃	-
	ختم نبوت کا معاملہ کس قدر اہم ہے۔	〃	۱۵۲،۱۵۱	〃	〃	-
	نبی نبوت کی اب کوئی ضرورت نہیں ہے اب نئی نبوت امت کے لیے رحمت نہیں لعنت ہے۔	〃	۱۵۳،۱۵۲	〃	〃	-
	حضرت عیسیٰؑ کے نزول ثانی سے مہر ختم نبوت کے ٹوٹنے کا سوال ہی پیدا نہیں ہوتا۔	〃	۱۵۴،۱۵۳	〃	〃	-
	رسولؐ کے بعد قیامت تک کوئی نبی آنے والا نہیں ہے۔	〃	۱۶۵،۱۶۴	〃	〃	-
	تورات کی گواہی کہ آخری نبی بنی اسرائیل میں سے ہوگا۔	پنجم	۲۴	محمد	۱۸	۲۰
		〃	۴۵۹، ۴۶۰، ۴۷۶	الصف	۶	۷، ۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۰۴ الف	**خروج :**					
	خروج (مسلح بغاوت) اس کے متعلق اسلامی قانون۔	پنجم	۷۸، ۸۳	الحجرات	۹	۱۷
	ظالم و فاسق امراء کے خلاف اہل عدل کے خروج کو بغاوت قرار دینے پر فقہا کا اجماع شامل نہیں ہے۔	〃	۷۸، ۷۹، ۸۱	〃	۹	۱۷
۲۰۵	**خسران :**					
	کس قسم کے لوگ خسران کے مستحق ہیں۔	اوّل	۶۰، ۶۱	البقرہ	۲۷	۳۲، ۳۳
	〃 〃 〃	〃	۱۰۷	〃	۱۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳	الانعام	۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۸، ۵۸۹	〃	۱۴۰	-
	کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	دوم	۹، ۱۰	الاعراف	۹	۹
	〃 〃 〃	〃	۳۵	〃	۵۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸	〃	۹۲	۷۵
	〃 〃 〃	〃	۶۱	〃	۹۹	-
	〃 〃 〃	〃	۸۰	〃	۱۴۹	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۲	〃	۱۷۸	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۴	الانفال	۳۷	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲	التوبہ	۶۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۹	یونس	۴۵	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۳۱۱	〃	۹۵	۹۶
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲	ہود	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲	〃	۶۳	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۶	النحل	۱۰۹	۱۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹	بنی اسرائیل	۸۲	۱۰۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا اور آخرت میں خسران کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	سوم	۲۰۷	الحج	۱۱	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۷۱۳	العنکبوت	۵۲	-
	کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	چہارم	۳۸۱،۳۸۲	الزمر	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱،۳۸۲	〃	۶۵	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۵۹۲	الجاثیہ	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۲	الاحقاف	۱۸	۲۲
	انسان کے خسارے میں پڑھنے کی اصل وجہ	〃	۴۵۱،۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۲۳، ۲۵	۲۷، ۲۹
	انسان کے لیے اصل گھاٹے کا سودا کیا ہے	〃	۳۶۴،۳۶۵	الزمر	۱۵	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳	الشوریٰ	۴۵	-
	کن لوگوں کے لیے ہے۔	پنجم	۴۹	الفتح	۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱،۵۲۲	المنفقون	۹	-
	معنی و تشریح	ششم	۴۴۹،۴۵۱	العصر	۲	۱
	کون لوگ خسران میں ہیں۔	〃	۴۴۹،۴۵۴	〃	۱، ۳	۱
۲۰۶	**خشوع :**					
	اس کے معنی اور حقیقت۔	سوم	۲۶۰،۲۶۱	المومنون	۲	۳
	معنی و تشریح۔	چہارم	۹۵،۹۶	الاحزاب	۳۵	۵۹
۲۰۷	**خضر[۴] :**	سوم	۷، ۸	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	خضر[۳]۔	〃	۳۷،۳۸	〃	۶۵، ۷۰	-
	کیا وہ انسان ہیں؟	〃	۴۲،۴۲	〃	۷۸، ۸۲	۶۰
	خلفائے راشدین، ان کی خلافت پر قرآن کی مہر تصدیق۔	〃	۴۱۹	النور	۵۵	۸۳
۲۰۸	**خلافت :**					
	اس کے معنی	اوّل	۶۲	البقرہ	۳۰	۳۸
	انسانی خلافت کے بارے میں تین اہم حقیقتیں۔	〃	۶۰۶،۶۰۷	الانعام	۱۶۵	۱۴۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کو زمین پر خلافت دینے سے پہلے حلف برداری لیا گیا۔	دوم	۹۵، ۹۷	الاعراف	۱۷۲	۱۳۴
	خلافت بغرض امتحان و آزمائش دی جاتی ہے	〃	۷۲	〃	۱۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۱	یونس	۱۴	۱۸
	قوم نوح کے بعد عاد خلیفہ بنائے گئے۔	〃	۴۵	الاعراف	۶۹	۵۲
	عاد کو دھمکی دی گئی کہ خدا تمہاری جگہ دوسروں کو خلیفہ بنائے گا۔	〃	۳۴۸	ہود	۵۷	۶۴
	عاد کے بعد ثمود خلیفہ بنائے گئے۔	〃	۴۹	الاعراف	۷۴	-
	بنی اسرائیل کو خلافت دینے کا وعدہ۔	〃	۷۲	〃	۱۲۹	-
	خلافت کے معنی۔	سوم	۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹	النور	۵۵	۸۳
	اللہ نے انسان کو زمین میں خلافت دی ہے	〃	۵۹۱، ۵۹۲	النمل	۶۲	۷۷
	اس دنیا میں انسان کو صرف آزمائشی خلافت دی گئی ہے نہ کہ مستقل خلافت صرف مومنین	〃	۱۲۴، ۱۳۵	طٰہٰ	۱۲۴	۱۰۶
	صالحین ہی حقیقی خلافت کے حامل ہوتے ہیں (مزید تشریح کے لیے دیکھیے "وراثتِ زمین")	〃	۴۱۷، ۴۱۹	النور	۵۵	۸۳
	اہل ایمان کو خلافت عطا کرنے کا وعدہ اور اُس کی شرائط۔	〃	۴۱۶، ۴۱۷	〃	۵۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۹	〃	۵۵	۸۳
	رسولؐ کی اطاعت اسلامی خلافت کی شرط ہے	〃	۴۲۰	〃	۵۶	-
	امانت سے مراد خلافت	چہارم	۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷	الاحزاب	۷۲	۱۲۰
	اللہ نے زمین میں انسان کو خلافت عطا کی۔	〃	۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷	〃	۷۲	۱۲۰
	〃 〃 〃	〃	۳۲۵، ۳۲۸	صٓ	۲۵	۳۶
	انسانی خلافت کی حقیقت	〃	۱۳۵، ۱۳۷	الاحزاب	۷۲	۱۲۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲، ۴۸۲	الشوریٰ	۸	۱۱
	حکومت کے فرائض۔	〃	۳۲۶، ۳۲۷	صٓ	۲۶	۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "امانت"، "اسلامی ریاست"، قانونِ اسلام اور "دستوری قانون")					
	اللہ تعالیٰ نے انسان کو دنیوی مال و متاع	پنجم	۳۰۶،۳۰۵	الحدید	۷	۹،۷
	اپنے خلیفہ کی حیثیت سے دیا ہے۔	〃	۳۰۸	〃	۱۱	۱۳
۲۰۹	**خلع:**	اوّل	۱۷۶،۱۷۵	البقرہ	۲۲۹	۲۵۲
۲۱۰	**خلفائے راشدین:**	سوم	۴۱۹،۴۱۷	النور	۵۵	۸۳
۲۱۱	**خمر:**					
	(دیکھیے "شراب")					
۲۱۲	**خواب:**					
	انبیاءؑ کا خواب بھی وحی کی ایک قسم ہے۔	چہارم	۲۹۵	الصّٰفّٰت	۱۰۲	۶۰،۵۸
۲۱۳	**خون بہا:**					
	(دیکھیے "قانون اسلامی")					
۲۱۴	**خیر اُمت:**					
	اس کے اوصاف اور ذمہ داریاں	اوّل	۲۷۹	آل عمران	۱۱۰	۸۹
۲۱۵	**داؤدؑ:**					
	قتل جالوت کا واقعہ	〃	۱۵۱	البقرہ	۲۵۱	۲۷۳
	اُنؑ کا زمانہ اور مدت سلطنت	دوم	۵۹۷،۵۹۵	بنی اسرائیل	۵	۷
	اُنؑ کی سیرت۔	〃	۶۲۴	〃	۵۵	۶۳
	اُنؑ کو زبور دی گئی۔	〃	۶۲۴	〃	۵۵	۶۳
	اُنؑ کا قصہ۔	سوم	۱۷۶،۱۷۳	الانبیاء	۷۸، ۸۰	۷۳،۷۰
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲،۵۶۱	النمل	۱۵، ۱۶	۲۰،۱۸
	〃 〃 〃	چہارم	۳۲۱،۳۲۲	ص	۱۷، ۲۶	۲۸،۱۷
	اُنؑ کو اللہ تعالیٰ نے غیر معمولی طاقتیں عطا کی تھیں۔	〃	۱۷۹،۱۷۸	سبا	۱۰، ۱۱	۱۶،۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُنؑ کو اللہ تعالیٰ نے غیر معمولی طاقتیں عطا کی تھیں	چہارم	۳۲۲،۳۲۴	صٓ	۱۷، ۲۰	۱۷، ۲۰
	اُنؑ کے حالات	〃	۱۷۸	سبا	۱۰، ۱۱	۱۴، ۱۶
	نبیوں کے مقدمے کا واقعہ اور اسکی تحقیق۔	〃	۳۲۴، ۳۳۲	ص	۲۱، ۲۸	۲۱، ۲۸
	اُنؑ پر زنا کی جھوٹی تہمت	〃	۳۲۷، ۳۲۹	ص	۲۶	۲۸
	کیا اُن کی ننانوے بیویاں تھیں۔	〃	۳۲۰، ۳۲۱	〃	۲۶	۲۸
	اُنؑ کی صفاتِ عالیہ	〃	۳۲۳	〃	۱۷، ۱۸	۱۷، ۱۸
	اُنؑ کے تقرب، کا مقام اور بہترین انجام ہے۔	〃	۳۲۶	〃	۲۵	۲۷
	پہاڑ بھی اُنؑ کے ساتھ تسبیح کرتے تھے اور پرندے بھی۔	〃	۳۲۳، ۳۲۴	〃	۱۷، ۲۰	۱۷، ۲۰
	اُنؑ کو مضبوط سلطنت، حکمت اور فیصلہ کن بات کہنے کی صلاحیت بخشی گئی تھی۔	〃	۳۲۴	〃	۲۰	۲۰
	اُنؑ کو حکمرانی کے لیے اللہ تعالیٰ کی ہدایات۔	〃	۳۲۷	〃	۲۶	-
	لوہا اُنؑ کے لیے نرم کیا گیا تھا اُس سے آپ کیا کام لیتے تھے۔	〃	۱۷۸	سبا	۱۰، ۱۱	۱۶
۲۱۶	دابۃ الارض :	سوم	۶۰۴، ۶۰۵	النمل	۸۲	۱۰۰، ۱۰۱
۲۱۶ الف	دجال :					
	مسیح موعود کی حقیقت حدیث در باب نزول عیسیٰؑ ابن مریمؑ)	چہارم	۱۵۴، ۱۶۹	ضمیمہ الاحزاب	مسیح موعود کی حقیقت	-
۲۱۷	درود :					
	محمدؐ پر درود بھیجنے کا حکم اور اُس کی تشریح	〃	۱۲۳، ۱۲۸	الاحزاب	۵۶	۱۰۶، ۱۰۷
	درود کے متعلق لوگوں کے شبہات و اعتراضات اور اُن کا جواب۔	〃	۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۷	〃	۵۶	۱۰۶، ۱۰۷
	غیر انبیاء کے لیے درود کے مسئلے میں فقہا کے اختلافات۔	〃	۱۲۳، ۱۲۷، ۱۲۸	〃	۵۶	۱۰۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۱۸	**دُعا:**					
	(دیکھیے "قرآنی دعائیں")					
	اس کی حقیقت۔	اوّل	۴۲	الفاتحہ	مضمون	-
	قرآنی دُعائیں۔ اس کا صحیح طریقہ۔	〃	۴۳،۴۵	〃	۱، ۵	۲، ۸
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰	البقرہ	۲۵۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴،۲۲۵	〃	۲۸۶	۲۴۰، ۲۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵	آل عمران	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	〃	۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۳	〃	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	〃	۱۴۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲،۳۱۱	〃	۱۹۴،۱۹۱	۱۳۸،۱۳۶
	حضرت ابراہیمؑ کی دُعا	〃	۱۱۲	البقرہ	۱۲۹،۱۲۷	۱۲۹،۱۲۸
	خدا تک دُعا پہنچانے کے لیے کسی واسطے کی ضرورت نہیں۔	〃	۱۴۴	〃	۱۸۶	۱۸۸
	حضرت مریمؑ کی والدہ کی دُعا	〃	۲۴۷	آل عمران	۳۶،۳۵	۳۴،۳۳
	حضرت زکریاؑ کی دُعا نیک اولاد کے لیے	〃	۲۴۸	〃	۳۸	۳۷
	اللہ سے طلب فضل کی دُعا کا حکم	〃	۳۴۷	النساء	۳۲	۵۴
	خوان آسمانی کے لیے عیسیٰؑ کی دُعا	〃	۵۱۴	المائدہ	۱۱۴	-
	غیر اللہ سے دُعا اور استمداد شرک ہے۔	دوم	۶۲۵	بنی اسرائیل	۵۶	۶۴
	صرف اللہ ہی سے دُعا مانگنا برحق ہے۔	〃	۴۵۰	الرعد	۱۴	۲۳
	دوسروں سے دُعا مانگنا باطل ہے۔	〃	۱۰۹،۱۱۰	الاعراف	۱۹۴،۱۹۸	۱۴۸
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	الرعد	۱۴	-
	اللہ کے سوا دوسروں کو پکارنے کا بُرا انجام	〃	۲۶	الاعراف	۳۷، ۳۸	۳۰
	مشرکین کی غیر اللہ سے دعا مانگنے کی اصل وجہ۔	〃	۳۴۹،۳۵۰	ہود	۶۱	۶۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غیر اللہ سے دُعا مانگنا برائی ہے جسے مٹانے کے لیے انبیاءؑ آئے۔	دوم	۳۹،۲۸	الاعراف	۵۶	۴۵
	اللہ سے دُعا مانگنے کی لازمی شرطیں	〃	۲۲،۲۱	〃	۲۹	۱۹
	اللہ کو کس طرح پکارنا چاہیے۔	〃	۳۸،۳۷	〃	۵۶،۵۵	۴۵
	اللہ اپنے ہر بندے کے قریب ہے اور دعاؤں کا جواب دیتا ہے۔	〃	۳۴۹	ہود	۶۱	۶۹
	دُعا کا قبول کرنا یا نہ کرنا اللہ کی مرضی پر موقوف ہے۔	〃	۲۶۳،۲۶۲	یونس	۳	۵
	نبی تک کی دُعا رد کر دی جاتی ہے۔ (نیز دیکھیے "قرآنی دعائیں")	〃	۳۴۳،۳۴۲	ہود	۴۶	۵۰،۴۹
	دین میں اس کی اہمیت	سوم	۴۷۳،۴۷۱	الفرقان	۷۷	۹۶
	اللہ مضطر کی دُعا سنتا اور اس کی تکلیف رفع کرتا ہے۔	〃	۵۹۲،۵۹۱	النمل	۶۲	۷۶
	حرام خوری کے ساتھ دعا قبول نہیں ہوتی۔	〃	۲۸۲،۲۸۱	المومنون	۵۱	۴۶
	مشرک کے لیے دُعا مغفرت نہیں کی جا سکتی۔	〃	۵۰۶،۵۰۵	الشعراء	۸۶	۶۳
	غیر اللہ سے دُعا مانگنے کی غلطی۔	〃	۲۵۱	الحج	۷۴،۷۳	۱۲۳
	اللہ کے سوا دوسروں کو پکارنے کا بُرا انجام	〃	۲۰۸،۲۰۷	〃	۱۳،۱۲	۱۹،۱۸
	غیر اللہ سے دُعا اور استمداد شرک ہے۔	چہارم	۲۳۹	فاطر	۴	۶۷،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۲،۴۰۱	المؤمن	۲۰	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۹،۴۱۸	〃	۶۰	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	〃	۶۶	۹۵
	اللہ دعائیں قبول کرتا ہے اور اپنے فضل سے مزید دیتا ہے۔	〃	۵۰۴،۵۰۳	الشوریٰ	۲۶	-
	دُعا صرف اللہ ہی سے مانگنی چاہیے۔	〃	۳۹۹،۳۹۸	المؤمن	۱۴	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸	〃	۶۰	۸۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دُعا صرف اللہ ہی سے مانگنی چاہیے۔	چہارم	۴۲۴،۴۲۵	المومن	۶۵	۹۳
	〃 〃 〃	〃		〃		
	دعائیں قبول کرنے یا نہ کرنے کے جملہ اختیارات اللہ ہی کے پاس ہیں۔	〃	۴۱۸	〃	۶۰	۸۳
	دُعا سے تقدیر بدل سکتی ہے۔	〃	۴۱۸،۴۲۰،۴۲۱	〃	۶۰	۸۴
	اللہ کے سوا کوئی دوسرا معبود دُعائیں سُننے والا نہیں ہے۔	〃	۲۲۶،۲۲۶	فاطر	۱۴	۳۲،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸،۴۱۹	المومن	۶۰	۸۳
	مشرکین کے معبودوں کو یہ تک معلوم نہیں کہ کون ان سے دُعا کر رہا ہے۔	〃	۶۰۲،۶۰۳	الاحقاف	۵	۵،۶
	اللہ کے سوا دوسروں سے دعائیں مانگنے والے جہنم میں جائیں گے۔	〃	۴۱۸	المومن	۶۰	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸،۴۲۰	〃	۶۰	۸۴
	غیر اللہ کو پکارنا دنیا اور آخرت دونوں میں لاحاصل ہے۔	〃	۴۱۱	〃	۴۳	۵۸
	دعائیں سننے اور ان پر کوئی کاروائی کرنے کا اختیار خدا کے سوا کسی کو حاصل نہیں۔	〃	۶۰۲	الاحقاف	۵	۵
	اللہ سے دُعا مانگنے کے آداب۔	〃	۴۱۸،۴۱۹	المومن	۶۰	۸۳
	عبادت اور دُعا ہم معنی ہیں۔	〃	۴۱۸،۴۲۱	المومن	۶۰	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸	〃	۶۰	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸،۴۲۰،۴۲۲	〃	۶۰	۸۴
	دُعا کے مسئلے پر مفصل بحث	〃	۴۲۴،۴۲۵	〃	۶۵	۹۳
	قرآنی دُعائیں	〃	۴۱۸،۴۲۲	〃	۶۰	۸۳،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸،۵۲۹	الزخرف	۱۳،۱۴	۱۳،۱۴
	کیسے لوگوں کی دُعا قبول کی جاتی ہے۔	〃	۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۲۰
		〃	۵۰۳،۵۰۴	الشوریٰ	۲۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۱۹	دعوت حق :					
	اس کا صحیح طریقہ (دیکھیے حکمت تبلیغ)					
	اس کی کامیابی سروسامان پر منحصر نہیں۔	دوم	۶۳	الاعراف	۱۰۳	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	یوسف	تاریخی و جغرافیائی حالات	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳	〃	۵۶	۴۸
	اللہ اس کے ساتھ ہے۔	〃	۴۶۵،۴۶۶	الرعد	۴۱	۶۰
	اس کے مقابلے میں مخالفوں کی چالیں کامیاب نہیں ہو سکتیں۔	〃	۴۶۶	〃	۴۲	۶۱
	اس کے خلاف چالبازیاں کرنے والے آخر کار عذاب الٰہی میں مبتلا ہو کر رہتے ہیں۔	〃	۵۲۴،۵۳۵	النحل	۲۶	-
	آخری کامیابی اسی کے لیے ہے۔	〃	۴۶۶	الرعد	۴۲	۶۱
	اس کا ظہور کس طرح جاہلی سوسائٹی میں کھلبلی ڈالتا ہے۔	〃	۳۵۱	ہود	۶۲	۷۲
	〃 〃 〃	〃	۴۷۵	ابراہیم	۹	۱۶
	اس کے نازک مراحل	〃	۳۰۶،۳۰۷	یونس	۸۵، ۸۶	۸۳
	اس کے راستے کی رکاوٹیں	〃	۳۰۸	〃	۸۸	۸۶، ۸۹
	اس میں صبر کی اہمیت	〃	۳۰۹	〃	۸۹	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۳۱۸	〃	۱۰۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۶،۳۲۷	ہود	۱۱	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲	〃	۱۱۰	۱۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۷۱	〃	۱۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶	الحجر	۸۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳	〃	۱۱	۱۲
	اس میں سمجھ بوجھ اور صحیح طرز فکر کی اہمیت	〃	۳۰۹	یونس	۸۹	۹۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس میں نماز کی اہمیت	دوم	۳۷۱	ہود	۱۱۴	۱۱۴،۱۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۱۹	الحجر	۹۹،۹۸	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	اس میں نماز باجماعت کی اہمیت	〃	۳۰۸،۳۰۷	یونس	۸۷	۸۵،۸۴
	وہ چیزیں جن سے داعی حق کو طاقت ملتی ہے	〃	۵۱۹	الحجر	۹۹،۹۸	۵۳
	داعی حق کو کسی کی پرواہ کیے بغیر حق کا اظہار داعلان کرنا چاہیے۔	〃	۵۱۸	〃	۹۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۶۳۳	〃	۷۵	۸۸
	اُس کو لوگوں کی خواہشات کا اتباع نہ کرنا چاہیے	〃	۴۶۴	الرعد	۳۷	-
	اُس کو جاہلی قوانین کی پیروی سے اجتناب کرنا چاہیے۔	〃	۴۲۳،۴۲۴	یوسف	۷۷	۶۱
	اُس کو دنیا پرستوں کی شان وشوکت کیطرف آنکھ اُٹھا کر نہ دیکھنا چاہیے۔	〃	۵۱۷	الحجر	۸۸	۵۱
	اُس کو اختلافات سے نہ گھبراتا چاہیے۔	〃	۳۷۱	ہود	۱۱۳،۱۱۴	۱۱۴،۱۱۳
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳،۶۰۴	بنی اسرائیل	۱۲	۱۲
	اُس کو مخالفین کی بیہودگیوں کا مقابلہ کس طرح کرنا چاہیے۔	〃	۵۱۶	الحجر	۸۵،۸۶	-
	اُس کو نیکی کے ذریعہ برائیوں کو دفع کرنا چاہیے۔	〃	۳۷۱	ہود	۱۱۳،۱۱۴	۱۱۴،۱۱۳
	اُسے اس بات کی فکر نہ ہونی چاہیے کہ خدا اُس کے مخالفین کو دنیا میں کیا سزا دیتا ہے	〃	۴۶۵	الرعد	۴۰	۵۹
	یہ کام کرنے والا اللہ کا مددگار ہے۔	سوم	۲۳۳	الحج	۴۰	۸۴
	اس میں صبر کی اہمیت وضرورت	〃	۷۶،۷۷	مریم	۶۵	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۸۶	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کو دین میں مصالحت و مدانیت پر آمادہ نہ ہونا چاہیے۔	دوم	۳۷۱	ہود	۱۱۴	۱۱۳،۱۱۴
	اس میں نماز کی اہمیت	سوم	۸۶	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	اس کے لیے کس طرح کام کرنا چاہیے۔	〃	۴۵۷	الفرقان	۵۲	۶۷
	اس کے کارکنوں کو خدا پرستی کی راہ میں کیا کچھ کرنا چاہیے۔	〃	۷۱۶،۷۱۹	العنکبوت	۵۶،۶۳	۹۴،۱۰۱
	اس کام کی مشکلات کا مقابلہ کرنے کے لیے طاقت حاصل کرنے کے ذرائع۔	〃	۷۰۳،۷۰۴،۷۰۵	〃	۴۵	۷۷،۷۹
	〃 〃 〃	〃	۷۰۸،۷۰۹	〃	۴۶	۸۰،۸۱
	وہ کن مرحلوں سے گزر کر کامیابی کی منزل تک پہنچتی ہے۔	〃	۱۲،۱۴	الکہف	۱۳،۱۶	۹،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۶،۱۷	〃	۱۹،۲۱	۱۷،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۱۸،۱۹	〃	۲۲	۲۱،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۴،۳۵	〃	۶۰،۶۲	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲،۵۳	مریم	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۷۱	〃	۴۷،۵۰	الف ۱۲۷،۱۲۸
	〃 〃 〃	〃	۸۱	〃	۹۶	۵۳
	اس کی راہ میں کام کرنے والوں کو اللہ کی ہدایت و نصرت کس طرح حاصل ہوتی ہے۔	〃	۴۴۸،۴۴۹	الفرقان	۳۱	۴۳
		〃	۷۲۱	العنکبوت	۶۹	۱۰۷
	داعی حق میں کیا صفات ہونی چاہییں۔	〃	۷۶۷،۷۶۸	الروم	۶۰	۸۴،۸۵
	اُس کو سب سے پہلے اپنے قریب ترین لوگوں کو دعوت دینی چاہیے۔	〃	۵۴۱،۵۴۲،۵۴۳	الشعراء	۶۱۴	۱۳۵
	اس کو دین میں مدانیت و مصالحت پر آمادہ نہ ہونا چاہیے۔	〃	۲۲،۲۴	الکہف	۲۸	۲۸،۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی نگاہ میں صرف اُن لوگوں کی اہمیت ہونی چاہیے جو طالب حق ہوں۔	سوم	۲۱، ۲۲، ۲۳	الکہف	۲۸	۲۸
	ایسے لوگوں کے معاشی مرتبے کو نہیں بلکہ قبول حق کی آمادگی کو دیکھنا چاہیے۔	〃	۵۱۲، ۵۱۵	الشعراء	۱۱۱، ۱۱۵	۸۱، ۸۲
	اس کا سلوک اپنے پیروؤں کے ساتھ کیا ہونا چاہیے۔	〃	۵۱۳، ۵۱۴	〃	۱۱۱، ۱۱۴	۸۱، ۸۲
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱، ۵۴۲	〃	۲۱۴	۱۳۵
	دعوت کا صحیح طریقہ۔	چہارم	۲۰۰، ۲۰۲	سبا	۲۴، ۲۶	۴۲، ۴۵
	〃 〃 〃	〃	۲۱۷	فاطر	موضوع اور مضمون	-
	دعوت حق کے لیے کام کرنے والوں کو اللہ تعالیٰ نے اپنا مددگار قرار دیا ہے۔	پنجم	۱۸، ۱۹	محمد	۴، ۷	۹، ۱۲
	〃	〃	۱۹، ۲۰	〃	۷	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲، ۳۲۳	الحدید	۲۵	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۳۹۵، ۳۹۶	الحشر	۹	۱۷، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹، ۴۸۰	الصف	۱۴	۲۰
	باطل کے مقابلے کی خدمت اللہ اہل ایمان ہی سے لینا چاہتا ہے۔	〃	۱۸	محمد	۴	۹
	دعوت حق کی راہ میں پیش آنے والے دل شکن حالات میں نماز ہی ایک ذریعہ ہے جو انسان کو تقویت دیتا ہے۔	〃	۱۲۵	قٓ	۳۹، ۴۰	۵۰، ۵۱
	دعوت حق کی راہ میں پیش آنے والے مصاحب میں ایمان باللہ ہی انسان کو راہ راست پر رکھتا ہے۔	〃	۵۴۱، ۵۴۲	التغابن	۱۱	۲۳، ۲۶
	دعوتِ حق کے کام میں ظالموں نے جس کی بے قدری کی وہی اللہ کی طرف سے نصرت کا مستحق ہوا۔	〃	۲۳۲، ۲۳۴	القمر	۱۴	۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دعوت حق کو ٹھکرانے والے انجام بد دیکھیں گے	پنجم	۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۷
	دعوت حق کا کامیابی سے ہمکنار ہونا اللہ کی نعمت کی تکمیل ہے۔	〃	۴۴،۴۳	الفتح	۲،۱	۴،۱
	دعوت حق سب حق کی پکار ہی نہیں ہے بلکہ وہ غالب نظامِ زندگی ہونے کا تقاضا بھی کرتی ہے۔	〃	۶۳،۶۲	〃	۲۸	۵۱
		〃	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	دعوت حق کے مقابلے میں سرکشی اور عناد برتنے والوں کی سزا دنیا اور آخرت میں۔	〃	۳۵۵،۳۵۷	المجادلہ	۵، ۶	۱۴، ۱۷
	دائمی حق جب معقول سے معقول طریقے سے	〃	۱۵۴،۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۵	۵۲
	اپنی بات سمجھا چکے اور مخاطب صریح بے	〃	۶۱	الفتح	۲۶	۴۶
	التفاتی برتے تو دائمی حق کو کیا کرنا چاہیے۔	〃	۲۱۰	النجم	۲۹	۲۴، ۲۵
	اللہ کے دین کو روکنے کے لیے کفار کی تمام	〃	۲۶	محمد	۲۲	۳۴
	تدابیر ناکام و نامراد ہوں گی۔	〃	۳۰	〃	۳۲	۳۹
	دعوتِ حق کے لیے خواہ کتنا ہی کام کیا جا چکا ہو اس زعم میں مبتلا نہ ہونا چاہیے کہ جو کچھ ہو سکتا تھا وہ ہم نے کر دیا ہے۔	〃	۲۵	〃	۱۹	۳۱
	دعوت الی اللہ اور اسلامی تعمیر نو کے لیے کام کرنے والوں کے بارے میں غلط فہمیاں۔	〃	۷۳	الحجرات	۶	۸
	دعوتِ حق کے کام میں اگر بیوی بچے اور قریب ترین رشتہ دار بھی حائل ہوں تو کیا طرزِ عمل اختیار کرنا چاہیے۔	〃	۵۴۲،۵۴۵	التغابن	۱۴، ۱۵	۲۹
	کشمکش جب پیش آتی ہے تو منافق کا طرزِ عمل مومن سے الگ نمایاں ہو جاتا ہے۔	〃	۲۵، ۲۷	محمد	۲۰، ۲۵	۳۲، ۳۵
	دعوت حق کے کام کرنے والے آپس میں نرم اور کفار کے مقابلے میں سخت ہوتے ہیں۔	〃	۶۳، ۶۵	الفتح	۲۹	۵۲، ۵۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مسلمانوں کا متحد ہو کر راہ حق میں کام کرنا اللہ کو	پنجم	۴۵۶	الصف	۴	۳
	سب سے زیادہ پسند ہے۔	//	۴۹۲،۴۹۷	الجمعہ	۹	۱۴
	دعوتِ حق اور اس کا مقصد	ششم	۲۵۴	عبس	۳،۱۰	۲
	اس کا طریق کار	//	۲۵۱،۲۵۲	//	موضوع اور مضمون	-
	اس کے مقابلے میں منکرین حق کی روش	//	۲۴۱،۲۴۳	النزعت	۱۹،۲۶	۸،۱۲
	اس کے جھٹلانے والوں کو اللہ اپنی زبردست تدبیر سے بتدریج تباہی کی طرف لے جا رہا ہے۔	//	۶۶	القلم	۴۴،۴۵	۲۶،۲۸
	تحریک اسلامی کے آغاز ہی میں رسولؐ کو کن	//	۳۷۶	الم نشرح	موضوع اور مضمون	-
	مشکلات کا سامنا کرنا پڑا۔	//	۳۹۴،۳۹۵	العلق	شان نزول	-
	// // //	//	۴۸۹،۴۹۱	الکوثر	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۵۲۰،۵۲۴	اللہب	//	-
	// // //	//	۵۴۷،۵۴۸	معوذتین	موضوع اور مضمون	-
	دعوت حق میں کسی مداہنت و مصالحت کی					
	گنجائش نہیں۔	//	۶۰	القلم	۸،۹	۵
	// // //	//	۵۰۰،۵۰۲	الکفرون	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۵۰۳،۵۰۸ ۵۰۹	//	۶	۵
	// // //	//	۵۲۱،۵۲۲	اللہب	پس منظر	-
	// // //	//	۵۲۴	//	//	-
	ہر مومن کو علانیہ کفر سے برات کا اعلان کرنا					
	چاہیے۔	//	۵۰۱	الکفرون	موضوع و مضمون	-
	// // //	//	۵۰۳	//	۱،۲	۱
	// // //	//	۵۰۳،۵۰۵	//	۳	۳
	// // //	//	۵۰۳،۵۰۸ ۵۰۹	//	۶	۵
	مخالف قوتیں خواہ کتنی ہی طاقتور ہوں اللہ کی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بڑائی کا اعلان کیا جائے اُن کی بالکل پرواہ نہ کی جائے۔	ششم	۱۴۲،۱۴۳	المدثر	۱،۳	۱،۳
	دعوت حق کے پیروؤں کی پوری زندگی دائمی اور ہمہ گیر صبر کی زندگی ہے۔	〃	۱۹۸	الدھر	۱۷	۱۴
		〃	۲۴۳،۲۴۴	البلد	۴۸، ۵۰	۳۱، ۳۴
	انبیاءؑ کو دعوت حق کے مصاحب صبر سے جھیلنے کی تلقین کی گئی ہے۔	〃	۶۷، ۶۸	القلم	۴۸، ۵۰	۳۱، ۳۴
	〃 〃 〃	〃	۸۷، ۸۸	المعارج	۵	۶
	〃 〃 〃	〃	۱۴۲، ۱۴۵	المدثر	۷	۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۰، ۲۰۱	الدھر	۲۲	۲۶
	تمام مخالفتوں کے مقابلے میں اللہ کو وکیل بنا لینے کی تلقین۔	〃	۱۲۹	المزمل	۱۰	۱۱
	اس راہ کی مشکلات کے مقابلے کے لیے اللہ	〃	۲۰۲، ۲۰۳	الدھر	۲۵، ۲۶	۳۰
	کی عبادت ہی طاقت و ہمت دیتی ہے۔	〃	۳۷۷	الم نشرح	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸، ۳۸۲	〃	۸	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴	التین	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹	العلق	۱۹	۱۶
	دائمی حق گو اُس شخص کے شر سے اللہ تعالیٰ کی پناہ مانگنی چاہیے جو عوام الناس کے دلوں میں اُس کے خلاف وسوسے پھیلاتا پھرے۔	〃	۵۷۱، ۵۷۳	الناس	۵	۲
	داعی حق کی راہ کھوٹی کرنے اور اُسے کانٹوں میں اُلجھانے کے لیے شیطان کی چالیں۔	〃	۵۷۱، ۵۷۳، ۵۷۴	〃	۵	۳
	اہل ایمان کو بڑی سخت آزمائشوں سے گذرنا پڑا حتیٰ کہ بعض ظالموں نے انہیں زندہ جلا ڈالا۔	〃	۲۹۴	البروج	موضوع اور مضمون	-
		〃	۲۹۵، ۲۹۸	〃	۴، ۷	۳، ۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دعوتِ حق کے پیرووں کو لازم ہے کہ ایکدوسرے	ششم	۴۴۹	العصر	۳	۱
	کو حق اور صبر کی نصیحت کریں۔	ششم	۴۵۳،۴۴۹	〃	۳	۱
	دعوتِ حق میں کامیاب ہو جانا فخر کا نہیں بلکہ					
	حمد و شکر کا مقام ہے۔	〃	۵۱۴	النصر	موضوع اور مضمون	-
	دعوتِ حق میں کامیاب ہو جانا فخر کا نہیں بلکہ					
	حمد و شکر کا مقام ہے۔	〃	۵۱۷،۵۱۶	〃	۱، ۳	۱، ۴
	دعوتِ اسلام ایک نصیحت ہے جو چاہے					
	اُسے قبول کرے۔	〃	۲۰۳	الدھر	۲۹	-
۲۲۰	**دِل:**					
	قرآن کی زبان میں دل سے کیا مراد ہے۔	چہارم	۴۲،۴۱	السجدہ	۹	۱۷
۲۲۱	**دُنیا:**					
	دارالامتحان	دوم	۷۲	الاعراف	۱۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۱،۲۷۰	یونس	۱۱	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶	〃	۱۹	۲۶،۲۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲۵،۳۲۴	ہود	۷	۸
	دنیوی زندگی دراصل وہ حقیقت ہے جو					
	امتحان کے لیے انسان کو دی گئی ہے۔	〃	۱۵۹	الانفال	۶۸	-
	حیاتِ دنیوی کی حقیقت	〃	۲۸۰،۲۷۹	یونس	۲۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴،۵۰۳	الحجر	۲۵، ۲۲	۱۶،۱۵
	آخرت کے مقابلے میں اس کی بے حقیقتی	〃	۱۹۴	التوبہ	۳۸	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۲۸۹	یونس	۴۵	۵۴،۵۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸	الرعد	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹	النحل	۹۵	۹۷،۹۶
	دنیوی زندگی میں انسان کا امتحان کس طرح					
	لیا جا رہا ہے۔	〃	۲۶۵،۲۶۴	یونس	۶	۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غافل انسان دنیوی زندگی کے ظاہری پہلو سے کس طرح دھوکہ کھاتے ہیں۔	دوم	۲۳۸، ۲۳۹	ہود	۳۹	۴۱
	دنیوی نعمتوں کی دو قسمیں۔ متاعِ غرور اور متاعِ حسن۔	〃	۲۲۲، ۲۲۳	〃	۳	۲
	دنیوی نعمتوں کو نادان لوگ ہمیشہ سے مقبول بارگاہِ خداوندی ہونے کی علامت سمجھتے رہے ہیں۔	〃	۳۳۴	〃	۲۷	۳۳
	دنیوی نعمتیں اس بات کی علامت نہیں ہیں	〃	۲۰۲	التوبہ	۵۵	۵۴، ۵۵
	کہ نعمت پانے والا اللہ کا محبوب ہے۔	〃	۲۱۲، ۲۱۳	〃	۶۹	۷۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	〃	۸۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴، ۲۷۵	یونس	۱۷	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲	ہود	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷، ۴۵۸	الرعد	۲۶	۴۲
	گمراہ لوگوں کا ہمیشہ یہ نظریہ رہا ہے کہ ایمانداری اور راستبازی اختیار کرنے سے آدمی کی	〃	۵۷	الاعراف	۹۰	۷۴
	دنیا برباد ہو جاتی ہے۔	〃	۳۲۲، ۳۲۳	ہود	۳	۳
	اس خیال کی غلطی۔	〃	۳۴۶	〃	۵۲	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۵۷۰	النحل	۹۶، ۹۷	۹۸، ۱۰۰
	دنیوی کامیابیوں کا نام قرآن کی زبان میں فلاح نہیں ہے۔	〃	۲۷۴	یونس	۱۷	۲۳
	جو شخص محض دنیا چاہتا ہو اُس کے لیے	〃	۳۶۹	ہود	۱۵، ۱۶	۱۵، ۱۶
	آخرت میں جہنم کے سوا کچھ نہیں ہے۔	〃	۶۰۷	بنی اسرائیل	۱۸	۱۹، ۲۰
	دنیا کو آخرت پر ترجیح دینے والے لازماً ہدایت سے محروم رہتے ہیں۔	〃	۵۷۵	النحل	۱۰۷	-
	دنیا کی زندگی سے دھوکے کھانے کا بُرا انجام	〃	۳۴	الاعراف	۵۱	۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت سے بے پرواہ ہو کر دنیا کی زندگی پر مطمئن ہونے کا انجام۔	دوم	۲۶۶	یونس	۷، ۸	۱۲
	دنیا کو آخرت پر ترجیح دینے کا انجام	〃	۱۹۴	التوبہ	۳۸	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۴۷۰	ابراہیم	۳	۴،۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۵	النحل	۱۰۶، ۱۰۷	۱۰۹
	دنیا میں کافروں اور ظالموں کو خدا کی نعمتیں کیوں ملتی ہیں۔	〃	۲۳	الاعراف	۳۲	۲۳
	حیات دنیا کی حقیقت اور دنیوی زندگی کا اسلامی تصور	سوم	۱۰، ۱۱	الکہف	۷، ۸	۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸	〃	۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴	〃	۶۰	۵۷
	یہ دار الجزا نہیں بلکہ دار الامتحان ہے۔	〃	۲۸۲، ۲۸۴	المومنون	۵۶	۵۰
	دنیوی زندگی دراصل وہ وقت ہے جو امتحان کے لیے انسان کو دیا گیا ہے۔	〃	۸۰	مریم	۸۳، ۸۷	۵۱، ۵۲
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵	طٰہٰ	۱۲۴	۱۰۵، ۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۱۹۳	الانبیاء	۱۱۱	۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲، ۲۸۳	المومنون	۵۲، ۵۴	۴۷، ۴۹
	دنیا میں زندگی بسر کرنے کا غلط طریقہ۔	〃	۴۹، ۵۰	الکہف	۱۰۴، ۱۰۵	۷۶، ۷۷
	خدا کی ہدایت سے منہ موڑنے والے کی دنیا بھی خراب ہوتی ہے۔	〃	۱۳۴	طٰہٰ	۱۲۴	۱۰۵، ۱۰۶
	دنیا کوئی کھیل کا میدان نہیں ہے بلکہ ایک سنجیدہ نظام ہے۔	〃	۱۵۱، ۱۵۲	الانبیاء	۱۶، ۱۸	۱۵، ۱۷
	وہ کس معنی میں لہو و لعب ہے۔	〃	۷۱۹	العنکبوت	۶۴	۱۰۲
	یہاں جو کچھ کسی کو ملتا ہے آزمائش کے لیے ملتا ہے۔	〃	۱۸۹، ۱۹۲	الانبیاء	۱۰۶	۹۹
	یہاں لازماً ہر شخص اور قوم کا امتحان ہو رہا ہے۔	〃	۲۷۶، ۲۷۷	المومنون	۳۰	۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہاں ہر آدمی کا امتحان کس طرح لیا جا رہا ہے۔	سوم	۲۹۹،۳۰۰	المومنون	۹۵،۱۰۰	۸۹،۹۹
	دنیا کی زندگی میں امتحان کس چیز کا ہے۔	//	۱۳۴،۱۳۵	طٰہٰ	۱۲۴	۱۰۵،۱۰۶
	// // //	//	۱۵۸،۱۵۹	الانبیاء	۳۵	۳۸
	دنیا میں انسان کے امتحان کا وقت موت کے ساتھ ہی ختم ہو جاتا ہے۔	//	۶۶،۶۷	الروم	۵۷	۸۳
	یہاں کی بدحالی مغضوب خدا ہونے کی علامت نہیں ہے۔	//	۲۵۹،۲۶۰	المومنون	موضوع اور مباحث	-
	دنیوی نعمتوں کو نادان لوگ ہمیشہ سے مقبول بارگاہ خداوندی ہونے کی علامت سمجھتے رہے ہیں۔	//	۷۷،۷۸	مریم	۶۹،۷۴	۴۳،۴۵
		//	۷۹،۸۰	//	۷۷،۸۰	۴۷،۴۸
	// // //	//	۶۶۲	القصص	۷۸	۹۷،۹۹
	// // //	//	۶۶۴،۶۶۵	//	۸۱،۸۲	۱۰۱،۱۰۲
	اللہ دنیوی خوشحالی پر اترانے والوں کو پسند نہیں کرتا۔	//	۶۶۱،۶۶۲	//	۷۶،۷۷	۹۵،۹۶
	دنیوی نعمتیں اس بات کی علامت نہیں ہیں کہ نعمت پانے والا اللہ کا محبوب ہے بلکہ یہ صرف آزمائش کا سامان ہے۔	//	۲۶	الکہف	۳۴،۳۶	۳۷،۳۸
		//	۱۳۹	طٰہٰ	۱۳۱	۱۱۳
	// // //	//	۱۸۹،۱۹۲	الانبیاء	۱۰۶	۹۹
	// // //	//	۲۵۹،۲۶۰	المومنون	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۲۸۳،۲۸۴	//	۵۶	۵۰
	غافل انسان دنیوی زندگی کے ظاہری پہلو سے کس طرح دھوکا کھاتے ہیں۔	//	۳۴،۳۵	الکہف	۶۰	۵۷
		//	۷۸،۷۹	مریم	۷۳،۷۴	۴۵
	// // //	//	۱۶۱،۱۶۲	الانبیاء	۴۴	۴۴،۴۶
	// // //	//	۲۸۸	المومنون	۶۴	۵۸،۶۰
	// // //	//	۴۴۳	الفرقان	۱۸	۲۶،۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غافل انسان دنیوی زندگی کے ظاہری پہلو سے کس طرح دھوکا کھاتے ہیں۔	سوم	۵۲۰،۵۲۲	الشعراء	۱۳۲،۱۴۰	۹۳،۹۴
	〃 〃 〃	〃	۵۵۶	النمل	۵	۶
	〃 〃 〃	〃	۶۰۱،۶۰۲	〃	۷۳	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۶۵۱،۶۵۲ ۶۵۳	القصص	۵۷	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۶۶۲،۶۶۴	〃	۷۹،۸۲	۱۰۰،۱۰۲
	〃 〃 〃	〃	۷۲۸	الروم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۷۲۱،۷۲۲	〃	۷	۴
	نادان لوگ ہمیشہ یہ سمجھتے رہے ہیں کہ دین حق کی پیروی اختیار کرنے سے آدمی کی دنیا برباد ہو جاتی ہے۔	〃	۶۵۰،۶۵۱ ۶۵۳	القصص	۵۷	۸۰
	دنیا کی خوشحالی میں مست رہنے والے لوگ ہمیشہ انبیاء کو جھٹلاتے رہے ہیں۔	〃	۲۷۷،۲۷۸	المومنون	۳۳	۳۵
	دنیا میں ظاہر ہونے والے نتائج حق و باطل کے معیار نہیں بن سکتے۔	〃	۲۸۳،۲۸۵	〃	۵۶	۵۰
	آخرت سے بے پرواہ ہو کر دنیوی زندگی پر مطمئن ہو جانے کا انجام۔	〃	۴۴۰،۴۴۱	الفرقان	۱۱	۲۰،۲۱
	دنیا کو آخرت پر ترجیح دینے کے وجوہ	〃	۴۹،۵۰	الکہف	۱۰۳،۱۰۵	۷۶،۷۷
	〃 〃 〃	〃	۶۵۴،۶۵۵	القصص	۶۱	۸۴
	دین کا یہ مطالبہ نہیں کہ آدمی دنیا ترک کر دے	〃	۷۱۹،۷۲۰	العنکبوت	۶۴	۱۰۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱،۲۸۲	المومنون	۵۱	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۶۵۵	القصص	۶۱	۸۴
	قیامت کے روز مجرموں کو اپنی دنیا کی زندگی چند روزہ محسوس ہوگی۔	〃	۶۶۱،۶۶۲	〃	۷۶،۷۷	۹۵،۹۶
	〃 〃 〃	〃	۱۲۳،۱۲۴	طٰہٰ	۱۰۳،۱۰۴	۸۰،۸۱
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲	المومنون	۱۱۲،۱۱۳	۱۰۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قیامت کے روز مجرموں کو اپنی دنیا کی زندگی چند روزہ محسوس ہوگی۔	سوم	۷۶۶	الروم	۵۵	۸۰،۸۲
	ہلاکت کے بعد پھر دنیا میں پلٹ کر آنا غیر ممکن ہے۔	〃	۱۸۵،۱۸۶	الانبیاء	۹۵	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹،۳۰۰	المومنون	۱۰۰	۹۰،۹۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲	〃	۱۰۷،۱۰۸	-
	وہ کسی حکم کی حکمت کے بغیر وجود میں نہیں آئی ہے	چہارم	۲۲۱،۲۲۲	فاطر	۲۷،۲۸	۴۸،۴۹
	دنیوی زندگی دراصل وہ وقت ہے جو امتحان کے لیے انسان کو دیا گیا ہے۔	〃	۴۴،۴۵	السجدہ	۱۲،۱۳	۲۳،۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷،۲۳۸	فاطر	۳۷	۶۳
	حیات دنیا کی حقیقت	〃	۲۶،۲۷	لقمٰن	۳۳	۵۹،۶۲
	〃 〃 〃	〃	۲۰۷،۲۰۸	سبا	۳۷	۵۷،۵۸
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳	ص	۴۶	۴۸،۴۹
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۷	الزمر	۲۱	۳۸،۳۹
	〃 〃 〃	〃	۴۱۰	المومن	۳۹	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶،۵۰۷	الشوریٰ	۳۶	۵۵
	دنیا کی زندگی آخرت میں ایک گھڑی بھر سے زیادہ نہ محسوس ہوگی۔	〃	۶۲۱	الاحقاف	۲۵	-
	اُس کے مصاحب کی اخلاقی حیثیت دنیا کی موجودہ زندگی میں بھی قانون مکافات کام کر رہا ہے۔ دیکھیے "جزا و سزا")	〃	۵۰۵،۵۰۶	الشوریٰ	۳۰،۳۳	۵۲،۵۳
	صرف دنیا چاہنے والے اور آخرت کے لیے کوشش کرنے والے کی سعی اور اُس کے نتائج کا فرق۔	〃	۳۸۱	الزمر	۵۸،۶۱	-
		〃	۴۹۸،۴۹۹	الشوریٰ	۲۰	۳۷
	دنیا و آخرت کی کامیابی کن لوگوں کے لیے ہے	〃	۳۲۳،۳۶۴	الزمر	۱۰	۲۹،۳۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدا کے نافرمان اپنے حصے کی نعمتیں دنیا ہی میں پالیتے ہیں آخرت کی نعمتوں میں ان کا کوئی حصہ نہیں ہے۔	چہارم	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	دنیوی زندگی میں آدمی کا امتحان کس طرح لیا جاتا ہے۔	〃	۳۷۸	الزمر	۴۹	۶۶،۶۷
	انسان دنیوی زندگی کے ظاہری پہلو سے کس طرح دھوکا کھاتا ہے۔	〃	۲۶،۲۷	لقمٰن	۳۳	۶۱،۶۲
	〃	〃	۳۸،۳۹	السجدہ	۵	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰	فاطر	۵	۱۱،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۹۴	الجاثیہ	۳۵	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۶۱۶	الاحقاف	۲۳	۲۷
	دھوکہ کھانے والوں کا انجام	〃	۵۹۴	الجاثیہ	۳۵	۴۶
	دنیا کی کمائی کفار کے کسی کام نہ آئے گی۔	〃	۵۸۳	〃	۱۰	۱۲
	دنیا کے مال و متاع کی حقیقت۔	〃	۵۰۶،۵۰۷	الشوریٰ	۳۶	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷،۵۳۸	الزخرف	۳۲	۳۱،۲۲
	دنیوی نعمتیں اس بات کی علامت نہیں کہ نعمت پانے والا اللہ کا محبوب ہے۔	〃	۲۰۶،۲۰۷	سبا	۳۵	۵۵
	〃	〃	۲۷۸،۳۷۹	الزمر	۴۹،۵۱	۶۶،۶۹
	〃 〃 〃	〃	۴۶۷،۴۶۸	حٰم السجدہ	۴۹، ۵۰	۶۵،۶۶
	دنیا کی دولت انسانی فضل و شرف کا معیار نہیں ہے اس خیال کی غلطی کہ ایمانداری اور راست بازی اختیار کرنے سے آدمی کی دنیا برباد ہو جاتی ہے	〃	۵۲۶،۵۲۸	الزخرف	۳۲، ۳۵	۳۱،۳۳
	دنیا کی زندگی میں جو کچھ دیا جا رہا ہے انسان کو امتحان کے طور پر دیا جا رہا ہے۔	〃	۲۶۳،۲۶۴	الزمر	۱۰	۲۹،۳۲
	〃	〃	۲۰۷	سبا	۳۶، ۳۷	۵۶،۵۷
	دنیا کے مادی وسائل خدا کی پکڑ سے انسان کو نہیں بچا سکتے۔	〃	۳۷۸	الزمر	۴۹	۶۷
	دنیا میں چھوٹے چھوٹے عذاب انسان کی آنکھیں	〃	۲۱۱	سبا	۴۵	۶۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کھونے کے لیے بھیجے جاتے ہیں۔	چہارم	۴۷، ۴۸	السجدہ	۲۱	۳۳
	دنیا کے ذرائع کی تقسیم میں اللہ کی پوشیدہ حکمت۔	〃	۵۳۶، ۵۳۸	الزخرف	۳۲، ۳۵	۳۱، ۳۳
	دنیوی زندگی کی حقیقت	پنجم	۲۱	محمد	۱۲	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹، ۳۰۰	الحدید	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۷، ۳۱۸	〃	۲۰	۳۶
	دنیوی زندگی کی مثال۔	〃	۳۱۷	〃	۲۰	-
	دنیوی زندگی ایک کھیل اور تماشہ ہے۔	〃	۳۱	محمد	۳۶	۴۲
	دنیا کی خوشحالی اور نعمتوں کی حیثیت۔	〃	۲۱	〃	۱۲	۱۷
	دنیا کے مال و دولت کی اصل حیثیت یہ نہیں ہے کہ انسان اس کا مالک ہے بلکہ اللہ تعالیٰ نے یہ سب کچھ اپنے خلیفہ کی حیثیت سے انسان کے تصرف میں دیا ہے۔	〃	۲۰۵، ۳۰۷	الحدید	۷	۹
	دنیا چھوڑنے کے لیے نہیں بلکہ برتنے کے لیے ہے۔	〃	۲۰۸، ۳۰۹	〃	۱۰	۱۳
	دنیوی زندگی کا صحیح مصرف	〃	۲۲۴، ۲۲۵	〃	۲۷	۵۲، ۵۴
	دنیا کی زندگی کے ظاہری پہلو سے انسان کس کس طرح دھوکا کھا جاتا ہے۔	〃	۳۱۸	〃	۲۱	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳	الواقعہ	۴۶، ۴۹	۲۰
	دنیا کی زندگی نہیں آخرت کی زندگی ہی اصل زندگی ہے۔	〃	۳۱۸	الحدید	۲۱	۲۷
	دنیوی زندگی اور اُخروی زندگی کا موازنہ	〃	۴۸	الفتح	۹	۱۶
	دنیوی زندگی میں نورکن کو دیا جاتا ہے۔	〃	۳۱۷، ۳۱۹	الحدید	۲۰، ۲۱	۳۶، ۳۸
	انسان کے لیے دنیا کی اور دنیا میں انسان کی صحیح حیثیت۔	〃	۳۲۲، ۳۲۴	〃	۲۸	۵۵، ۵۶
		ششم	۱۸۶، ۱۸۷	الدھر	۲، ۳	۲، ۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کے لیے دنیا کی اور دنیا میں انسان کی صحیح حیثیت۔	ششم	۳۴۰،۳۳۸	البلد	۴، ۶	۵، ۷
	انسان دنیا کے ظاہری پہلو سے کس طرح دھوکا کھاتا ہے۔	〃	۵۷	القلم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۶۶،۶۴	〃	۳۶، ۴۵	۲۰، ۲۸
	〃 〃 〃	〃	۱۷۲،۱۷۱	القیٰمہ	۲۰، ۲۱	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۰۳	الدھر	۲۸	۳۱، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۳۱۶،۳۱۵	الاعلیٰ	۱۶	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱،۳۳۰	الفجر	۱۵، ۱۶	۸، ۹
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱،۴۳۰	التّین	۶، ۸	۴، ۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵،۴۴۴	التکاثر	۱، ۸	۱، ۴
	دنیا اور آخرت کا مالک اللہ ہے جس کی بھی طلب کی جائے وہی دیتا ہے۔	〃	۳۵۹	الیل	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴،۳۶۵	〃	۱۲، ۱۳	۷، ۸
	آخرت دنیا کے مقابلے میں بہتر ہے اور باقی رہنے والی ہے۔	〃	۱۲۵	المزمل	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴،۱۳۵	〃	۲۰	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵،۳۱۶	الاعلیٰ	۱۷	۱۷
	دنیا کی خوشحالی و بدحالی اللہ کی طرف سے آزمائش ہے۔	〃	۳۲۰،۳۲۱	الفجر	۱۵، ۱۶	۸، ۹
	دنیائی امتحان گاہ میں انسان کے مستقبل کا انحصار اس کی سعی و کوشش اور محنت و مشقت پر ہے۔	〃	۳۳۶	البلد	موضوع اور مضمون	-
	〃	〃	۳۳۸،۳۳۹	〃	۴	۵
	انسان پر دنیوی مفاد کی بھوک اس طرح مسلط ہے کہ قبر تک بھی ساتھ نہیں چھوڑتی اور					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہم تر مقاصد سے غفلت میں ڈال دیتی ہے۔	ششم	۴۴۳،۴۴۲	التکاثر	۱،۴	۱،۳
	اگر انسان کو یقینی علم کے ذریعے اپنی دنیا پرستی	〃	۴۴۳	〃	۱۳،۳۱	۹،۱۸
	کا انجام معلوم ہوتا تو اُس کی کبھی یہ روش نہ ہوتی۔	〃	۶۱،۶۳	القلم	۴۶،۴۷	۲۴،۲۵
	دنیا پرستوں کا انجام	〃	۲۱۶،۲۱۷	المرسلت	۴۶،۴۷	۲۴،۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷	النّٰزعٰت	۳۶،۳۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳	التکاثر	۶،۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸،۴۵۹	الہمزہ	۱،۵	۱،۵
	دنیا کی نعمتیں محض نعمتیں نہیں ہیں بلکہ آزمائش ہیں					
	اور ہر نعمت کی انسان کو جواب دہی کرنی ہوگی	〃	۴۴۳،۴۴۵	التکاثر	۸	۴
	دنیا میں خوف آخرت رکھ کر کام کرنے والوں					
	اور اُس سے بے فکر ہو کر زندگی بسر کرنے والوں					
	کا انجام۔	〃	۷۵،۷۷	الحاقہ	۱۹،۳۲	۱۲،۱۹
	دنیا پرستوں کی غلط فہمی کہ جو یہاں مزے کر					
	رہا ہے وہ آخرت میں اللہ کے ہاں مقبول	〃	۵۷	القلم	موضوع اور مضمون	-
	ہوگا۔	〃	۶۴،۶۵	〃	۲۵،۴۱	۲۰،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۹۲،۹۲ ۹۴	المعارج	۳۶،۴۰	۲۴،۲۸
	موجودہ دنیوی زندگی میں بھی قانون مکافات					
	کا عمل کارفرما ہے۔	〃	۱۰۰،۱۰۲	نوح	۷،۱۴	۱۰،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۱۸	الجن	۱۴،۱۵	۱۴
۲۲۲	**دوزخ:**					
	(دیکھیے "جہنم")					
	مشرکین کے بُت بھی دوزخ میں جائیں گے۔	اوّل	۵۸	البقرہ	۲۴	۲۵
	کس قسم کے لوگ دوزخ میں جائیں گے۔	〃	۵۸	〃	۲۴	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۶۹	〃	۳۹	۵۴،۵۵
	〃 〃 〃	〃	۸۹	〃	۸۰،۸۱	۹۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کس قسم کے لوگ دوزخ میں جائیں گے۔	اوّل	۱۰۶	البقرہ	۱۱۹	۱۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۴۸	〃	۱۸۸	۱۹۷
	〃 〃 〃	〃	۱۵۹	〃	۲۰۵،۲۰۶	۲۲۵
	〃 〃 〃	〃	۱۹۷	〃	۲۵۷	۲۸۹
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳	〃	۲۷۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶	آلِ عمران	۱۰	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۹۴	〃	۱۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	〃	۱۶۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	النساء	۳۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	〃	۵۵	۸۷
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	〃	۱۱۵	۱۴۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	المائدہ	۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	〃	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸	〃	۸۶	-
	اُس میں ہمیشہ قیام۔	〃	۶۹	〃	۳۹	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۳۳۰	النساء	۱۴	۱۲۵ الف
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰،۵۸۱	الانعام	۱۲۸	-
	اس کا عذاب مجرمین کی اپنی کمائی کا حاصل ہوگا	〃	۳۰۷	آلِ عمران	۱۸۲	-
	اس کی سزا بڑی ذلت بھری ہے۔	〃	۳۱۱	〃	۱۹۲	-
	بدترین جائے قرار ہے۔	〃	۳۱۳	〃	۱۹۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	النساء	۱۱۵	-
	یتیموں کے مال کھانے کا انجام	〃	۳۲۵	〃	۱۰	۱۴
	عذابِ دوزخ کی تفصیل	〃	۳۶۱	〃	۵۵،۵۶	-
	اس سے خلاصی کی کوئی صورت نہ ہوگی۔	〃	۳۹۹	〃	۱۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۷	المائدہ	۳۶،۳۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منافق اور کافر اس میں جمع کیے جائیں گے۔	اوّل	۴۰۹	النساء	۱۴۰	-
	منافقین اُس کے سب سے نچلے طبقے میں ہوں گے۔	″	۴۱۱	″	۱۴۵	-
	کفر و ظلم کرنے والوں کو قطعی طور پر ہمیشہ کے لیے دوزخ میں جانا ہے۔	″	۴۲۶	″	۱۶۷، ۱۶۹	-
	اس سے بچانے والا سب کو اللہ ہی ہے۔	″	۵۸۱	الانعام	۱۲۸	۹۶
	دوزخ (دیکھیے "جہنم")					
۲۲۳	**دہریت:**					
	اس کی تردید کے لیے توحید کے دلائل ہی کافی ہیں۔	دوم	۴۴۲، ۴۴۵	الرعد	۲، ۴	۴، ۱۱
	اس کی تردید کے دلائل (دیکھیے "توحید اس کے دلائل" اور "شرک اس کی تردید کے دلائل")	سوم	۵۸۹، ۵۹۰	النمل	۶۰، ۶۴	۷۳، ۸۲
	نیز دیکھیے صفحات۔		۵۹۳، ۵۹۵	-		-
	دنیا کے ازلی اور ابدی ہونے کا نظریہ باطل ہے	″	۷۳۳، ۷۳۴	الروم	۸	۶، ۷
	دہریت کے اثرات انسانی اخلاق پر۔	″	۷۶۰، ۷۶۱	″	۴۱	۶۴
۲۲۴	**دیت:**					
	(دیکھیے "قانون اسلامی")					
۲۲۵	**دین:**					
	نوع انسانی کا اصل دین ایک ہی تھا۔	اوّل	۱۶۲، ۱۶۳	البقرہ	۲۱۳	۲۳
	پورا دین اللہ کے لیے ہو۔	″	۱۵۱	″	۱۹۳	۲۰۴
	دین کے معاملے میں زبردستی نہ ہونے کا مطلب	″	۱۹۵، ۱۹۶	″	۲۵۶	۲۸۵
	اس کی اساس کن باتوں پر ہے۔	″	۲۲۲	″	۲۸۲، ۲۸۴	۳۳۲، ۳۳۳
	اس کی اولین بنیاد اللہ کے مالک زمین و آسمان ہونے کا شعور	″	۲۲۲، ۲۲۳	″	۲۸۴	۲۳۴
	دین حق ہمیشہ ایک ہی تھا۔	″	۲۲۸	آل عمران	خطاب اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دین حق ہمیشہ ایک ہی تھا۔	اوّل	۶۰۴	الانعام	۱۵۹	۱۴۱
	اللہ کے نزدیک دین صرف اسلام ہے۔	〃	۲۳۹،۲۴۰	آل عمران	۱۹	۱۶
	یہ اللہ کی اطاعت کے مسلک کا نام ہے۔	〃	۲۶۹،۲۷۰	〃	۸۳	-
	دین فقہی جزئیات کا نام نہیں بلکہ اللہ واحد کی بندگی کے اصول کا نام ہے۔	〃	۲۷۴	〃	۹۵	۷۸
	اللہ کے لیے دین کو خالص کرنے کا مفہوم	〃	۴۱۲	النّساء	۱۴۶	۱۷۴
	دین میں غلو کرنے کی ممانعت۔	〃	۴۲۶،۴۲۹	〃	۱۷۱	۲۱۱
	اس میں کفار کی مایوسی کا مطلب۔	〃	۴۴۳	المائدہ	۳	۱۵
	تکمیل دین کا اعلان	〃	۴۴۳	〃	۳	-
	ایک ہی دین کے تحت شریعتوں کا جزوی اختلاف۔	〃	۴۷۶،۴۷۷	〃	۴۸	-
	دین میں موشگافیوں کا نتیجہ کفر ہوتا ہے۔	〃	۵۰۸	〃	۱۰۲	۱۱۷
	دین پر مخالفین کی طرف سے "اساطیر الاولین" کی پھبتی اور اس کا جواب۔	〃	۵۳۱	الانعام	۲۵	۱۸
	حق ہر زمانے میں ایک ہی تھا۔	〃	۵۳۱	〃	۲۵	۱۸
	دین کو کھیل تماشہ بنانے والے	〃	۵۵۰	〃	۷۰	-
	دین میں اللہ کی سند کی اہمیت	〃	۵۵۸،۵۵۹	〃	۸۰	-
	ایک دین سے کئی مذہب کیسے بنے۔	〃	۶۰۴	〃	۱۵۹	۱۴۱
	دین کے معنی و تشریح۔	دوم	۱۹۰،۱۹۱	التوبہ	۳۳	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۱۹۲	〃	۳۶	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲،۲۸۴	یونس	۳۵	۴۳
	جس کا قانون ملک میں رائج ہو اسی کا دین ملک کا دین ہے۔	〃	۴۲۰،۴۲۱	یوسف	۷۶	۶۰
	اُن لوگوں کے خیال کی غلطی جو دین کو صرف پوجا پاٹ اور مذہبی مراسم میں محدود سمجھتے ہیں۔	〃	۴۲۰،۴۲۲،۴۲۳	〃	۷۶	۶۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کا دین ہی ساری کائنات کے نظام کا دین ہے	دوم	۵۴۶	النحل	۵۲	۴۴
	اپنے دین کو اللہ کے لیے خالص کرنے کا مطلب	〃	۲۱	الاعراف	۲۹	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸، ۲۷۹	یونس	۲۲	۳۱
	دین پورا کا پورا اللہ کے لیے ہونا چاہیے۔	〃	۱۴۴، ۱۴۵	الانفال	۳۹	۳۱
	دینِ حق کو پورے "الدین" پر غالب کر دینے کا مطلب۔	〃	۱۹۰، ۱۹۱	التوبہ	۳۳	۲۲
	اُن لوگوں کے خیال کی غلطی جو کافرانہ قانون کی پیروی کے لیے حضرت یوسفؑ کے اسوہ سے دلیل دیتے ہیں۔	〃	۴۲۱، ۴۲۲	یوسف	۷۶	۶۰
	دین کو کھیل اور تفریح بنا لینے کا بُرا انجام	〃	۳۴	الاعراف	۵۱	۳۵
	اسلام کے دینِ فطرت ہونے کا مفہوم	سوم	۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴	الروم	۳۰	۴۵
	تمام انسانوں کا دین ایک تھا اور یہ مذاہب اس کی بگڑی ہوئی صورتیں ہیں۔	〃	۱۸۴، ۱۸۶	الانبیاء	۹۲، ۹۵	۹۱، ۹۲
		〃	۷۵۴، ۷۵۵	الروم	۳۱، ۳۲	۵۰، ۵۱
	خدا کی طرف سے ایک ہی دین آیا ہے اور مختلف مذاہب لوگوں کے من گھڑت ہیں۔	〃	۲۵۹	المومنون	موضوع اور مباحث	-
	تمام انبیاءؑ کا دین ایک ہی تھا بعد میں لوگوں نے مختلف مذاہب بنا لیے۔	〃	۲۸۲، ۲۸۳	〃	۵۲، ۵۳	۴۷، ۴۸
	شریعتوں کے اختلاف کے باوجود تمام انبیاء کا دین ایک ہی رہا ہے۔	〃	۲۲۵، ۲۲۶	الحج	۳۴	۶۴
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "نبوت")	〃	۲۴۹، ۲۵۰	〃	۶۷	۱۱۵، ۱۱۸
	صرف عبادات ہی کا نام دین نہیں ہے بلکہ قانون بھی دین ہے۔	〃	۳۱۹	النور	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳	〃	۲	۳
	قانونِ الٰہی کے مطابق اپنے معاملات کا فیصلہ نہ کرانے والے مومن نہیں ہیں۔	〃	۴۱۴، ۴۱۵	〃	۴۷، ۵۲	۷۶، ۸۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدا کے دین میں کوئی تنگی نہیں ہے۔	سوم	۲۵۴، ۲۵۵	الحج	۷۸	۱۲۰
	دین میں تفرقے کی ممانعت	〃	۷۵۴، ۷۵۵	الروم	۳۲	۵۱
	دین کی پیروی کس طرح ہونی چاہیے۔	〃	۷۵۲، ۷۵۴	〃	۳۰	۴۲، ۴۵
	〃 〃 〃	〃	۷۵۴	〃	۳۱	۴۸، ۵۰
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "الاسلام")	〃	۷۶۱	〃	۴۳	۶۶
	دین کے معنی و تشریح	〃	۳۵۵، ۳۵۶	الزمر	۲، ۳	۳، ۴
	〃 〃 〃	〃	۴۰۴، ۴۰۶	المومن	۲۶	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷، ۴۸۸	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸، ۴۹۹	〃	۲۱	۳۸
	محمدؐ کے لائے ہوئے دین کی حقیقت۔	〃	۴۷۵، ۴۷۶	〃	موضوع اور مضمون	-
	اپنے دین کو اللہ کے لیے خالص کرنے کا حکم	〃	۲۵۵، ۳۵۷	الزمر	۲، ۳	۳
	اپنے دین کو اللہ کے لیے خالص کرنے کا حکم	〃	۳۶۴	〃	۱۱، ۱۲	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷، ۳۹۹	المومن	۱۴	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴، ۴۲۵	〃	۶۵	۹۲
	دین خالص اللہ کا حق ہے۔	〃	۳۵۵، ۳۵۶	الزمر	۳	۴
	مشرکین عرب تک مصیبت کے وقت دین کو اللہ کے لیے خالص کر کے اسی سے دُعا مانگنے لگتے تھے۔	〃	۲۵	لقمٰن	۳۲	۵۷
	دین میں تفرقہ برپا کرنے کا مطلب اور اُس کی ممانعت۔	〃	۴۴۶، ۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶، ۴۹۲	〃	۱۳	۲۰
	اُس میں تفرقہ رونما ہونے کی وجہ	〃	۴۹۳، ۴۹۴	〃	۱۴	۲۲، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶، ۵۸۷	الجاثیہ	۱۷	۲۲
	دین حق ہمیشہ سے ایک ہی رہا ہے۔	〃	۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۴، ۴۸۶، ۴۸۷	〃	۱۳	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دین میں بگاڑ رونما ہونے کی وجہ۔	چہارم	۴۷	السجدہ	۲۱	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲، ۴۹۲، ۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	انسان کا اصل دین ایک ہی تھا اور دوسرے مذاہب اس میں بگاڑ پیدا ہونے کی وجہ سے وجود میں آئے۔	〃	۴۷۶	〃	موضوع اور مضمون	-
	〃	〃	۴۸۲، ۴۹۲، ۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶، ۵۸۷	الجاثیہ	۱۷	۲۲
	کسی کو راضی کرنے کے لیے دین میں تغیر نہیں کیا جا سکتا۔	〃	۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶، ۴۹۵، ۵۰۰	〃	۱۳	۲۰
	اللہ کے دین کو چھوڑ کر غیر اللہ کے بنائے ہوئے دین و آئین کو ماننا بدترین شرک ہے۔	〃	۴۷۶	〃	موضوع اور مضمون	-
	یہ حرکت کرنے والوں کے لیے دردناک عذاب ہے۔	〃	۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰	〃	۲۱	۳۸
	دین کو قائم کرنے کا مطلب۔	〃	۵۰۰	〃	۲۱	۳۹
	دین کو قائم کرنے اور قائم رکھنے ہی کے لیے تمام انبیاء آئے۔	〃	۴۸۲، ۴۸۸، ۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
	دین حق صرف مان لینے کے لیے نہیں بلکہ زمین میں قائم اور نافذ ہونے کے لیے آیا ہے۔	〃	۴۸۶، ۴۸۷، ۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶، ۳۱۷	ص	تاریخی پس منظر	-
	دین چند مذہبی امور اور عقائد و عبادات ہی کا نام نہیں ہے بلکہ وہ پورے نظام زندگی پر حاوی ہے	〃	۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	دین کو محدود رکھنے کے خطرناک نتائج۔	〃	۴۸۶، ۴۹۲، ۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
	دین کے معاملے میں کس طرح غلط فہمی پیدا ہوئی	〃	۴۸۶، ۴۸۸، ۴۹۸	〃	۱۳	۲۰
	دین کو محدود کرنے کے خلاف سب سے بڑی دلیل خود رسولؐ کا طرز عمل ہے۔	〃	۴۸۶، ۴۸۹، ۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
		〃	۴۸۶، ۴۹۰، ۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
		〃	۴۸۶، ۴۹۲	〃	۱۳	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دین کے معاملے میں بنی اسرائیل کو واضح ہدایات دی گئیں۔	چہارم	۵۸۶	الجاثیہ	۱۷	۲۲
	اُمتِ محمدیہ کو بھی دین کے معاملہ میں صاف شاہراہ (شریعت) پر قائم کیا گیا۔	〃	۵۸۶	〃	۱۷	۲۲
	دین حق کے مقابلہ میں کفار کی حجت بازیاں اور جھگڑے باطل ہیں۔	〃	۴۹۶،۴۹۷	الشوریٰ	۱۶	۲۱
	دین کی بنیاد اگر قیاس و گمان کے بجائے علم پر رکھنی ہو تو پھر اس کا ذریعہ وحی الٰہی کے سوا اور کوئی نہیں ہو سکتا۔	〃	۴۱۸	المومن	۵۹	۸۱
	بمعنی حاکمیت و اقتدار اعلیٰ اور اُس حاکمیت کے آگے تسلیم و اطاعت۔	〃	۲۵۵	الزمر	۲	۳
	〃	〃	۳۶۳	〃	۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	المومن	۶۵	۹۳
	دین بمعنی قانون، ضابطہ، شریعت، طریقہ اور نظام فکر و عمل۔	〃	۴۹۸،۴۹۹	الشوریٰ	۲۱	۳۸
	دین بمعنی محاسبہ و جزائے اعمال۔	〃	۲۸۲،۲۸۲	الصّٰفّٰت	۲۱،۹۱	۱۳،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹	صٓ	۷۸	۶۷
	دین ایک جامع اصطلاح بمعنی نظامِ زندگی جس میں انسان کسی کا اقتدار اعلیٰ تسلیم کر کے اُس کی اطاعت کرے۔	〃	۴۰۴،۴۰۵	المومن	۲۶	۴۲
		〃	۴۸۶،۴۹۲	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	دین بمعنی طریقہ اور ملت	پنجم	۱۰۲	الحجرات	۱۶	-
	بمعنی اجزائے اعمال	〃	۱۳۲،۱۳۲	الذّٰریٰت	۶	۴
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵،۱۳۶	〃	۱۲،۱۲	۹،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۸۴	الواقعہ	۵۶	-
	ایک جامع اصطلاح بمعنی نظامِ زندگی	〃	۶۲	الفتح	۲۸	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲،۴۲۲	الممتحنہ	۹	۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایک جامع اصطلاح بمعنی نظام زندگی	پنجم	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	دین بمعنی اطاعت۔ بندی اور طریق زندگی	ششم	۴۱۵،۴۱۳	البینۃ	۵	۷
	دین بمعنی محاسبہ و جزائے اعمال	〃	۹۱	المعارج	۲۶	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴	المدثر	۴۶	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۵،۲۷۴	الانفطار	۹	۶،۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	المطففین	۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۹،۳۸۸	التین	۷	۶
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱	الماعون	۱	۲،۱
	دین بمعنی نظامِ زندگی اپنے تمام اعتقادی، نظری اخلاقی و عملی پہلوؤں سمیت۔	〃	۵۱۶	النصر	۲	۲
	دین بمعنی قانون، ضابطہ شریعت، طریقہ اور نظام فکر و عمل۔	〃	۵۰۲، ۵۰۷، ۵۰۹	الکٰفرون	۶	۵
	دین بمعنی ملت و طریقہ	〃	۴۱۳، ۴۱۵	البینۃ	۵	۷
	دین کو خالص کر کے اور یکسو ہو کر اللہ کی بندگی کرنے کا حکم۔	〃	۴۱۳، ۴۱۵	〃	۵	۷
	صحیح اور درست دین کیا ہے۔	〃	۴۱۲، ۴۱۵	〃	۵	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲، ۴۱۵	〃	۵	۷
	اللہ کا دین بے لاگ ہے۔	〃	۱۳، ۱۴	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱، ۵۲۲	اللہب	پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۴	〃	〃	-
	دین اسلام کے تین بنیادی عقائد	〃	۵۲۲	الاخلاص	فضیلت اور اہمیت	-
	دین کے معاملے میں کسی مداہنت یا مصالحت کی کوئی گنجائش نہیں۔ (دیکھیے "دعوتِ حق")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۲۶	**دین حق :**					
	(دیکھیے اسلام)					
	دین حق سے روکنے والوں کو دنیا اور آخرت میں کیا سزا دی جاتی ہے۔	پنجم	۹	محمد	۱	۳،۱
		〃	۲۹، ۳۰	〃	۲۸، ۳۲	۳۸، ۳۹
	اللہ کے دین سے روکنے (صدعن سبیل اللہ) کی مختلف صورتیں۔	〃	۹	〃	۱	۳،۱
	اللہ نے رسولؐ کو دین حق دے کر اس لیے بھیجا تھا کہ اُسے تمام نظامِ زندگی پر غالب کر دیں خواہ وہ مشرکوں کو کتنا ہی ناگوار ہو۔	〃	۶۲، ۶۳	الفتح	۲۸، ۶۳	۵۱
		〃	۷۷، ۴	الصف	۹	۱۳
	دینِ حق مغلوب ہو کر رہنے کے لیے نہیں آیا ہے	〃	۶۲، ۶۳	الفتح	۲۸	۵۱
	دینِ حق پر ایمان لانے والوں کو مال و اولاد سے محبت اس حد تک نہیں کرنی چاہیے کہ	〃	۳۶۶	المجادلہ	۲۲	-
	وہ ایمان پر غالب آ جائے۔	〃	۴۲۲، ۴۲۵	الممتحنہ	۱، ۳	۱، ۵
	دین حق پر ایمان لانے والوں کو مال و اولاد سے محبت اس حد تک نہیں کرنی چاہیے کہ وہ	〃	۵۲۱، ۵۲۲	المنفقون	۹	۱۷، ۱۸
	ایمان پر غالب آ جائے۔	〃	۵۴۳، ۵۴۴	التغابن	۱۴	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴، ۵۴۵	〃	۱۵	۳۰
۲۲۷	**ذبیحہ :**					
	اس امر کی دلیل کہ صرف وہی جانور حلال ہے جسے ذبح کرتے وقت اللہ کا نام لیا گیا ہو۔	سوم	۲۱۹، ۲۲۰	الحج	۲۸	۴۹
۲۲۸	**ذکر :**					
	حج کے ساتھ ذکر الٰہی کی اہمیت	اوّل	۱۵۷	البقرہ	۲۰۰	۲۲۰، ۲۲۱
	اللہ کا ذکر کرنے والے دو گروہ					
	الف۔ محض دنیا کی طلب	〃	۱۵۷	〃	۲۰۰، ۲۰۱	-
	ب۔ دنیا اور آخرت دونوں کو چاہنے والے۔	〃	۱۵۷	〃	۲۰۰، ۲۰۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کا ذکر اس طریقے سے کرو جو اللہ نے سکھایا ہے	اوّل	۱۸۳	البقرہ	۲۳۹	-
	ذکر (بمعنی قرآن)	دوم	۴۳۵	یوسف	۱۰۴	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸	الحجر	۶	۴،۲
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴،۵۴۲	النحل	۴۴،۴۳	۴۰،۳۸
	ذکر (بمعنی کتاب)	〃	۴۲	الاعراف	۶۳	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵	〃	۶۹	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸	الحجر	۶	۴،۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴،۵۴۳	النحل	۴۴،۴۳	۴۰،۳۸
	ذکر (بمعنی یاد الٰہی) اس کے معنی	〃	۱۱۵،۱۱۴	الاعراف	۲۰۵	۱۵۴
	اللہ کو یاد کرنے کا کثرت سے حکم۔	〃	۱۴۸	الانفال	۴۵	-
	اللہ کا ذکر کس طرح کیا جائے۔	〃	۱۱۵،۱۱۴	الاعراف	۲۰۵	۱۵۴
	ذکر الٰہی کے اثرات انسانی قلوب پر	〃	۴۵۹	الرعد	۲۸	-
	ذکر (بمعنی یاد دہانی)	〃	۶	الاعراف	۲	۳
	〃 〃 〃	〃	۹۹،۹۷	〃	۱۷۳	۱۳۵
	اللہ کو کثرت سے یاد کرنے کا مطلب	چہارم	۹۷،۹۶	الاحزاب	۳۵	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۱۰۴،۱۰۳	〃	۴۲،۴۱	۷۸
	ذکر بمعنی نصیحت	〃	۳۶۸،۲۶۷	الزمر	۲۲	۴۲
	اللہ کا ذکر سن کر جس کا دل اور سخت ہو جائے اس کے لیے تباہی ہے۔	〃	۳۶۸،۳۶۷	〃	۲۳	۴۳
	ذکر (بمعنی نصیحت)	پنجم	۲۱۰	النجم	۲۹	۲۵،۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴	القمر	۱۵	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶	〃	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹،۲۳۸	〃	۴۰،۳۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰	الطلاق	۱۰	-
	ذکر (بمعنی وحی ربانی)	〃	۲۳۷،۲۳۶	القمر	۲۵	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ذکر (بمعنی قرآن)	پنجم	۲۱۰	النجم	۲۹	۲۴،۲۵
	〃 〃	〃	۳۱۲،۳۱۴	〃	۱۶	۲۸
	ذکر (بمعنی یاد الٰہی)	〃	۲۱۰	النجم	۲۹	۲۴،۲۵
	〃 〃	〃	۳۱۲،۳۱۴	الحدید	۱۶	۲۸
	ذکر (بمعنی نماز اور خطبۂ جمعہ	〃	۴۹۲،۴۹۶،۴۹۷	الجمعہ	۹	۱۴،۱۵
	مال و اولاد کی محبت اللہ کے ذکر سے غافل کرنے والی چیز ہے۔	〃	۵۲۱،۵۲۲	المنٰفقون	۹	۱۷،۱۸
	ذکر الٰہی سے روگردانی کرنے والوں کو اُن کے حال پر چھوڑ دینے کا حکم۔	〃	۲۱۰	النجم	۲۹	۲۴،۲۵
	کثرت سے اللہ کا ذکر کرنے والوں کو فلاح نصیب ہوتی ہے۔	〃	۴۹۷،۴۹۹	الجمعہ	۱۰	۱۷،۱۸
	ذکر الٰہی ہر حال میں کرتے رہنا چاہیے۔	〃	۴۹۷،۴۹۹	〃	۱۰	۱۶،۱۸
	ذکر بعد نماز کی اہمیت اور مقصد	〃	۱۲۵،۱۲۶	قٓ	۴	۵۰،۵۱
	ذکر (بمعنی نصیحت	ششم	۶۸	القلم	۵۲	-
	〃 〃	〃	۸۱	الحاقہ	۴۸	۲۶
	〃 〃	〃	۱۳۱،۱۳۲	المزمل	۱۹	-
	〃 〃	〃	۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۶
	〃 〃	〃	۱۵۵،۱۵۶	〃	۴۹،۵۶	۲۷،۴۳
	〃 〃	〃	۲۰۳	الدھر	۲۹	-
	〃 〃	〃	۲۴۴،۲۴۸	النّٰزعٰت	۴۵	۲۳
	〃 〃	〃	۲۵۴،۲۵۵	عبس	۱۱،۱۲	۳،۴
	〃 〃	〃	۲۷۰	التکویر	۲۷،۲۸	۲۲
	〃 〃	〃	۳۱۳،۳۱۴	الاعلیٰ	۹،۱۰	۱۰،۱۱
	〃 〃	〃	۳۲۲	الغاشیہ	۲۱،۲۲	۸
	ذکر (بمعنی قرآن)	〃	۶۸	القلم	۵۱	۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ذکر (بمعنی قرآن)	ششم	۲۵۵	عبس	۱۱، ۱۶	۴، ۷
	دنیا کے کاموں میں مشغول رہتے ہوئے اللہ کی یاد سے غافل نہ ہونا چاہیے۔	〃	۱۲۹	المزمل	۶، ۸	۸، ۹
	اللہ کے ذکر سے منہ موڑنے والوں کا انجام	〃	۱۱۸، ۱۱۹	الجن	۱۷	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	الاعلیٰ	۱۱، ۱۳	۱۲
	نصیحت ذکر قبول کرنے والا کون ہے اور نہ کرنے والا کون۔	〃	۳۱۲، ۳۱۴، ۳۱۵	〃	۹، ۱۳	۱۰، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲، ۳۱۵	〃	۱۴، ۱۵	۱۳، ۱۵
۲۲۹	**ذوالقرنین:**	سوم	۷، ۸	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲، ۴۷	〃	۸۳	۶۱، ۶۲
	وہ کون تھا	〃	۴۲، ۴۴	〃	۸۳، ۸۴	۶۱، ۶۲
	اس کا قصہ بیان کرنے کا مقصد	〃	۴۷، ۴۸	〃	۹۸	۷۱، ۷۲
۲۳۰	**ذوالکفل:**	〃	۱۸۱، ۱۸۲	الانبیاء	۸۵	۸۱
	〃 〃 〃	چہارم	۳۴۳، ۳۴۴	صٓ	۴۸	۵۱
۲۳۱	**رب:**					
	اللہ ہی تمام کائنات کا رب ہے۔	دوم	۳۷	الاعراف	۵۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲	〃	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵	〃	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴	〃	۱۰۴	-
	〃 〃 〃	〃	۶۹	〃	۱۲۱، ۱۲۲	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	یونس	۳۷	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱، ۴۵۲	الرعد	۱۶	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۶۴۷	بنی اسرائیل	۱۰۲	-
	وہی انسان کا رب ہے۔	〃	۳۶، ۳۷	الاعراف	۵۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۱	یونس	۲	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہی انسان کا رب ہے۔	دوم	۲۶۲،۲۶۳ ۲۶۴	یونس	۳	۶،۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	〃	۳۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲	〃	۳۱،۳۲	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۳۳۶	ہود	۳۴	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۳۴۷،۳۴۸	〃	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۹،۴۶۰	الرعد	۳۰	۴۶
	کسی کو قانون ساز مان کر اُس کے امر و نہی کی بے چون و چرا تعمیل کرنا دراصل اس کو رب بنانا ہے۔	〃	۱۹	الاعراف	۲۷	۱۶
		〃	۱۹۸	التوبہ	۴۷	-
	کسی کو بادشاہ اور ملک کا مختار مطلق تسلیم کرنا اسے رب ماننا ہے۔	〃	۴۰۲	یوسف	۴۰	-
		〃	۴۰۴	〃	۴۲	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۰۷،۴۰۸	〃	۵۰	۴۲
	انسان کا رب وہی ہے جو کائنات کا رب ہے	سوم	۱۳	الکہف	۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۵	الانبیاء	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴،۱۸۵	〃	۹۲	-
	رب صرف اللہ ہے۔	〃	۲۶	الکہف	۳۸	-
	لفظ رب کے مفہوم کی وسعت اور اللہ کے لیے ربوبیت کے مخصوص ہونے کا مطلب۔	〃	۹۶،۹۷	طٰہٰ	۵۰	۲۲،۲۳
	اللہ کے سوا کسی اور کے رب نہ ہونے کی دلیل (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "اللہ")	〃	۹۷	〃	۵۰	۲۳
	رب معنی و تشریح	〃	۳۵۹،۳۶۰	الزمر	۶	۱۵
	رب العالمین (دیکھیے "اللہ" اور "الٰہ")					
	رب عظیم	پنجم	۲۹۰	الواقعہ	۷۴	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶	〃	۹۶	۴۲
	رب ذوالجلال والاکرام	〃	۲۶۱	الرحمٰن	۲۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رب ذوالجلال والاکرام	پنجم	۲۷۲	الرحمٰن	۷۸	-
	رب بمعنی آقا و مالک	〃	۲۲۰	النجم	۴۲، ۴۹	۴۰، ۴۴
	انسانوں کا رب	〃	۳۰۷	الحدید	۸	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷	〃	۱۹	۳۳، ۳۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	المنفقون	۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۳، ۵۶۵	الطلاق	۱	-
	وہ بڑا رؤف اور رحیم ہے۔	〃	۴۰۳	الحشر	۱۰	۲۱
	وہ بڑا دانا اور زبردست ہے۔	〃	۴۲۱، ۴۲۲	الممتحنہ	۶	۱۰
	وہ مشرق و مغرب کا رب ہے۔	〃	۲۵۶، ۲۵۸	الرحمٰن	۱۷	۱۷
	وہی جانتا ہے کہ کون راہ راست پر ہے اور کون بھٹک گیا ہے۔	〃	۲۱۱	النجم	۳۰	-
	ہر چیز فناہ ہو جائے گی مگر اُس کی ذات باقی رہے گی۔	〃	۲۶۰	الرحمٰن	۲۶، ۲۷	۲۵
	زمین و آسمان کی تمام مخلوقات اسی سے اپنی حاجات طلب کرتی ہیں۔	〃	۲۶۱	〃	۲۹	-
	وہ ہر آن نئی شان میں ہوتا ہے۔	〃	۲۶۱	〃	۲۹	۲۷
	رب اور اُس کے رسولوں کے احکام سے روگردانی کرنے والوں کا انجام۔	〃	۵۸۰	الطلاق	۸	۲۰
	زندگی بعد موت کے برحق ہونے پر اُس کی قسم اس کے حضور پیش ہونے کا خوف رکھنے والوں کے لیے انعامات۔	〃	۵۳۴، ۵۳۵	التغابن	۷	۱۴، ۱۷
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "اللہ اور الٰہ")	〃	۲۶۶، ۲۶۷	الرحمٰن	۴۶	۴۰، ۴۱
	رب العالمین	ششم	۷۹	الحاقہ	۴۳	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	المطففین	۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رب عظیم	ششم	۸۱	الحاقہ	۵۲	-
	رب اکرم	〃	۳۹۶	العلق	۳	-
	رب کریم	〃	۲۷۴	انفطار	۶	-
	رب اعلیٰ	〃	۳۱۰	الاعلیٰ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴،۳۶۵	الیل	۲۰	۱۰
	رب الفلق	〃	۵۶۲،۵۶۴	الفلق	۱	۱،۳
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲،۵۶۶ ۵۶۷	〃	۱	۳
	رب الناس	〃	۵۷۱	الناس	۱	۱
	مشرقوں اور مغربوں کا رب۔	〃	۹۳،۹۴	المعارج	۴۰	۲۷،۲۸
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹	المزمل	۹	۱۰
	ساری کائنات اور اُس کی ہر چیز کا رب۔	〃	۲۳۱	النساء	۳۷	-
	رب سے کفر کرنے کا مطلب۔	〃	۴۳،۴۴	الملک	۶	-
	قرآن میں بعض جگہ اللہ تعالیٰ کے اسم ذات کے بجائے اسم صفت رب استعمال کرنے کی حکمت۔	〃	۵۶۲،۵۶۷	الفلق	۱	۳
۲۳۲	**ربوا:** (دیکھیے سود)					
۲۳۳	**رب العالمین:** (دیکھیے "اللہ" اور "الٰہ")					
۲۳۴ الف	**رجم:** ان لوگوں کے خیال کی غلطی جو شادی شدہ زانی کی سزا رجم کے خلاف قرآن قرار دیتے ہیں۔	سوم	۳۱۹،۳۲۷	النور	۱	۲
	عہد رسالت اور خلافت راشدہ میں سزائے رجم کی نظیریں۔	〃	۳۱۹،۳۳۵	〃	۱	۲
	〃	〃	۳۱۹،۳۳۹	〃	۱	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹،۳۴۲	〃	۱	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تورات کے قانون میں رجم کی سزا	سوم	۳۱۹،۳۲۲	النور	۱	۲
۲۳۴	**رحم :**					
	معنی و تشریح	پنجم	۲۷	محمد	۲۲	۳۴
	صلہ رحمی کی تعریف اور قطع رحمی کی حرمت	〃	۲۶،۲۷	〃	۲۲	۳۴
	اسلامی معاشرے میں رحم کی اہمیت پر رسولؐ کے ارشادات۔	ششم	۲۴۳،۳۴۴ ۳۴۶	البلد	۱۷	۱۴
	ایک دوسرے کو خلق خدا پر رحم کی تلقین کرنا اہل ایمان کی صفت ہے۔	〃	۳۴۳،۳۴۶	〃	۱۷	۱۳،۱۴
	فرد کی حیثیت سے مومن اللہ کی شانِ رحیمی کا مظہر اور جماعت کی حیثیت سے مومنوں کا گروہ دنیا میں رحمۃ للعالمین کا نمائندہ ہے۔	〃	۳۴۳،۳۴۴	〃	۱۷	۱۴
۲۳۵	**رحمت :**					
	نظام عالم اللہ کی رحمت پر قائم ہے۔	دوم	۸۴	الاعراف	۱۵۶	۱۱۱
	رحمت بمعنی بارش	〃	۳۹	〃	۵۷	-
	مسلم حق کی رحمت ہے۔	〃	۳۳۴	ہود	۲۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱،۳۵۲	〃	۶۳	-
	نبوت اللہ کی رحمت ہے۔	〃	۶۴۱	بنی اسرائیل	۸۷	۱۰۴
	اختلاف سے بچ جانا اللہ کی رحمت ہے۔	〃	۳۷۲،۳۷۴	ہود	۱۱۹	۱۱۶
	گناہ سے بچ جانا اللہ کی رحمت ہے۔	〃	۴۱۰	یوسف	۵۳	-
	اللہ کی رحمت سے مایوس ہونا صرف کافروں اور گمراہوں کا کام ہے۔	〃	۴۲۷	〃	۸۷	-
		〃	۵۱	الحجر	۵۶	-
	اللہ کی رحمت کیسے لوگوں کے لیے ہے	〃	۳۸	الاعراف	۵۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۴۲	〃	۶۳	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۸۴	〃	۱۵۷	۱۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴	التوبہ	۲۰،۲۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی رحمت کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	دوم	۲۱۴	التوبہ	۷۱	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷	〃	۹۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	ہود	۷۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۹۴	-
	اس کی رحمت حاصل کرنے کا ذریعہ	〃	۱۱۴	الاعراف	۲۰۴	۱۵۳
	روز قیامت مومنین پر اللہ کی رحمت ہوگی۔	پنجم	۳۱۲،۳۱۱	الحدید	۱۳	۱۹
	اللہ کی رحمت کا دوہرا حصہ کن لوگوں کو ملے گا۔	〃	۳۳۳	〃	۲۸	۵۶
۲۳۶	**رزق:**					
	(دیکھیے "اللہ" "تقدیر" اور "دنیا")					
	دنیا میں مومن و کافر سب کو دیا جاتا ہے۔	اوّل	۱۱۲،۱۱۱	البقرہ	۱۲۶	۱۲۷
	رزق دنیا کی فراوانی حق امامت کی بنیاد نہیں۔	〃	۱۱۲،۱۱۱	〃	۱۲۶	۱۲۷
	دنیا کے رزق کی کثرت و قلت پر آخرت کی کامیابی و ناکامی کا مدار نہیں۔	〃	۱۶۲	〃	۲۱۲	-
	دنیا کا رزق تقویٰ کے لحاظ سے نہیں دیا جاتا	〃	۱۶۲	〃	۲۱۲	-
	رزق رسانی اللہ کے اختیار میں ہے۔	〃	۲۴۳	آلِ عمران	۲۷	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۴۸	〃	۳۷	-
	صرف حلال و طیب رزق استعمال کرنے کا حکم	〃	۴۹۹	المائدہ	۸۸	-
	زرعی و حیوانی رزق (املاک کے متعلق اہم ہدایات	〃	۵۹۰	الانعام	۱۴۲	۱۱۸
	رزق رسانی اللہ کے ذمے ہے۔	〃	۵۹۹،۵۹۸	〃	۱۵۱	-
	اس کا وسیع مفہوم۔	دوم	۲۹۳،۲۹۲ ۲۹۴	یونس	۵۹	۶۱،۶۰
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲،۳۶۱	ہود	۸۸	۹۸
	رزق کی تقسیم کا خدائی نظام۔	〃	۶۱۲	بنی اسرائیل	۳۰	۳۰
	رزق کی کمی و بیشی اخلاق کے حسن و قبح پر مبنی نہیں ہے۔	〃	۴۵۸،۴۵۷	الرعد	۲۶	۴۲
	ہر جاندار کا رزق اللہ کے ذمہ ہے۔	〃	۳۲۴،۳۲۳	ہود	۶	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "اللہ" "تقدیر" اور "دنیا")					
	اللہ اپنی ہر مخلوق کے رزق کا انتظام کرتا ہے	سوم	۷۱۷	العنکبوت	۶۰	۹۹
	اللہ کے رزق سے مراد رزق حلال ہے۔	〃	۱۲۹	طٰہٰ	۱۳۱	۱۱۳
	اسلام میں رزق حلال کی اہمیت	〃	۲۸۱،۲۸۲	المومنون	۵۱	۴۶
	اللہ جس کو چاہتا ہے بے حساب دیتا ہے۔	〃	۴۱۰	النور	۳۸	۶۹
	اللہ جس کا رزق چاہتا ہے کشادہ کرتا ہے	〃	۶۶۴	القصص	۸۲	۱۰۱
	اور جس کا چاہتا ہے تنگ کر دیتا ہے۔	〃	۷۱۸،۷۱۹	العنکبوت	۶۲	-
	〃 〃 〃	〃	۷۵۷	الروم	۳۷	۵۶
	وہ اللہ کا فضل ہے۔	〃	۷۴۷،۷۴۸	〃	۲۳	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۷۶۲،۷۶۳	〃	۴۶	۷۰
	رزق یعنی جنت کی نعمتیں۔	چہارم	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۴۱	۲۲
	رزق بمعنی بارش	〃	۳۹۷،۳۹۸	المومن	۱۳	۲۰
	رزق کریم	〃	۸۷	الاحزاب	۳۱	-
	طیبات رزق سے کیا مراد ہے۔	〃	۴۲۳،۴۲۴	المومن	۶۴	۹۱
	رزق کی تقسیم کا خدائی نظام۔	〃	۴۹۷،۴۹۸	الشوریٰ	۱۹	۳۴،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴	〃	۲۷	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲،۵۳۳	الزخرف	۳۲	۳۱،۳۲
	رزق کی تقسیم کا انتظام کن مصلحتوں کے تحت ہو رہا ہے۔	〃	۲۰۶،۲۰۸	سبا	۳۵،۳۹	۵۵،۶۰
	〃 〃 〃	〃	۳۷۹	الزمر	۵۲	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴	الشوریٰ	۲۷	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲،۵۳۸	الزخرف	۳۲	۳۱،۳۲
	اللہ کے رزق سے مراد رزق حلال ہے۔	〃	۴۵،۴۶	السجدہ	۱۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸،۵۱۰،۵۱۱	الشوریٰ	۳۸	۶۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کے دیے ہوئے رزق میں سے خرچ کرنے کا حکم۔	چہارم	۴۵، ۴۶	السجدہ	۱۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸، ۵۱۰، ۵۱۱	الشوریٰ	۳۸	۶۲
	اللہ کی شان رزاقی	〃	۲۰۸	سبا	۳۹	۵۹، ۶۰
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲، ۴۴۳	حٰمٓ السجدہ	۱۰	۱۲
	رزق کی تنگی وکشادگی اللہ ہی کے اختیار میں ہے	〃	۲۰۶، ۲۰۸	سبا	۳۶، ۳۹	۵۶، ۶۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵، ۴۸۶	الشوریٰ	۱۲	۱۹
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "تقدیر")					
	رزق کا مفہوم	پنجم	۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۲	۲۰
	اللہ نے بندوں کے رزق کا بہترین انتظام کیا ہے۔	〃	۱۱۳	قٓ	۱۱	۱۰، ۱۱
	اللہ خود ہی تمام مخلوقات کا رازق ہے۔	〃	۱۵۵، ۱۵۶	الذّٰریٰت	۵۷، ۵۸	۵۴، ۵۵
	اللہ انسانوں اور جانوروں کے رزق کے لیے غلہ اور چارہ اگاتا ہے۔	〃	۲۵۲، ۲۵۳	الرحمٰن	۱۰، ۱۲	۹، ۱۱
	تمام انسانوں کا رزق آسمانوں میں ہے۔	〃	۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۲	۲۰
	جو کوئی اللہ سے تقویٰ اختیار کرتا ہے اللہ اس کے لیے ایسے راستے سے انتظام کرتا ہے جدھر اس کا گمان بھی نہیں جاتا۔	〃	۵۶۷، ۵۶۸	الطلاق	۳	۱۰
	رزق حلال کمانے کی فضیلت	〃	۱۲۲، ۱۲۴	المزمل	۲۰	۲۲، ۲۳
	رزق حلال کی تلاش میں سفر کرنے کی فضیلت	〃	۱۲۳	〃	۲۰	۲۲
	اللہ اپنے رزق کو روک لے تو کوئی رزق نہیں دے سکتا۔	〃	۵۰، ۵۱	الملک	۲۱	-
۲۳۷	**رسالت:**					
	(دیکھیے "نبوت")					
۲۳۸	**رسول:**					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے معنی کی تحقیق۔	سوم	۷۱	مریم	۵۱	۳۰
	"رسول کریم" بمعنی رسول اور حضرت جبریلؑ	〃	۷۸	الحاقہ	۴۰	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸، ۲۶۹	التکویر	۱۹، ۲۰	۱۴، ۱۵
۲۳۹	**رسول:**					
	رُسُل (دیکھیے "انبیاء")					
۲۳۹ الف	**رسول:**					
	رسول بمعنی نبی کے لیے دیکھیے "نبوت"					
۲۳۹ ب	**رسول:**					
	بمعنی فرشتہ کے لیے دیکھیے "فرشتہ"					
۲۴۰	**رشوت:**					
	اس کی ممانعت۔	اوّل	۱۴۸	البقرہ	۱۸۸	۱۹۷
۲۴۱	**رضاعت:**					
	طلاق یا خلع کی صورت میں بچوں کی رضاعت کا معاملہ۔	〃	۱۷۸، ۱۷۹	〃	۲۳۳	۲۵۷
	بالمعاوضہ رضاعت۔	〃	۱۷۹	〃	۲۳۳	۲۵۷
	یتیم بچے کی رضاعت کی ذمہ داری اس کے اولیاء پر ہے۔	〃	۱۷۹	〃	۲۳۳	۲۵۸
	حرمت بربنائے رضاعت۔	〃	۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹	النساء	۲۳	۳۴، ۴۱
۲۴۲	**رمضان:**					
	اس میں نزول قرآن کی ابتدا ہوئی۔	〃	۱۴۲، ۱۴۳	البقرہ	۱۸۵	-
	اس مہینے میں روزے رکھنے کا حکم۔	〃	۱۴۲، ۱۴۳	〃	۱۸۵	۱۸۶، ۱۸۷
۲۴۳	**روح انسانی:**					
	روح انسانی کے لیے دیکھیے "انسان"					
	روح بمعنی وحی	چہارم	۳۹۸، ۳۹۹	المومن	۱۵	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶، ۵۱۷	الشوریٰ	۵۲	۸۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان میں روح پھونکے جانے کا مطلب۔	چہارم	۴۱	السجدہ	۹	۱۶
	روح کو موت کے وقت اللہ ہی قبض کرتا ہے	″	۳۷۵	الزمر	۴۲	۶۰
	روح کا نیند میں قبض کیا جانا۔	″	۳۷۵	″	۴۲	۶۰
	روح جسم سے نکل کر باقی رہتی ہے۔	″	۴۱، ۴۳	السجدہ	۱۱	۲۱
	حضرت مریمؑ کے رحم میں اللہ نے راہ راست اپنی طرف سے روح پھونک دی۔ (مزید دیکھیے "مریم")	ششم	۳۴، ۳۵	التحریم	۱۲	۲۸
	روح بمعنی جبریلؑ	″	۸۶، ۸۷	المعارج	۴	۳، ۴
	″ ″ ″	″	۲۳۱، ۲۳۲	النباء	۳۸	۲۴
	(مزید دیکھیے "جبریلؑ")	″	۴۰۶، ۴۰۷	القدر	۴	۳
۲۴۳ الف	روح بمعنی وحی :	دوم	۵۲۴، ۵۲۵	النحل	۲	۳، ۴
	″ ″ ″	″	۶۳۹، ۶۴۰	بنی اسرائیل	۸۵	۱۰۳
۲۴۴	روح القدس :					
	اُس سے عیسیٰؑ کی مدد کی گئی۔	اوّل	۱۹۲	″	۲۵۳	-
	"روح" منہ" کا مطلب	″	۴۲۸، ۴۲۹	النساء	۱۷۱	۲۱۳
	اس کے بارے میں عیسائیوں کا غلط تصور	″	۴۲۸	″	۱۷۱	۲۱۳
	روح القدس	دوم	۵۷۲، ۵۷۳	النحل	۱۰۲	۱۰۳
۲۴۵	روزہ :					
	اس کا اصل مقصد	اوّل	۱۴۱	البقرہ	۱۸۳	۱۸۳
	اس کے احکام میں تدریج	″	۱۴۱	″	۱۸۳	۱۸۴
	حالت سفر میں روزے کے احکام	″	۱۴۲، ۱۴۳	″	۱۸۵	۱۸۶
	نزول قرآن کی نعمت پر اظہار تشکر کا ذریعہ۔	″	۱۴۳	″	۱۸۵	۱۸۷
	رات کو بیویوں کے ساتھ شب باشی کی اجازت	″	۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۷	″	۱۸۷	۱۹۰
	سحری و افطار کے اوقات کی حد بندی۔	″	۱۴۵	″	۱۸۷	۱۹۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منطقہ شمالی وجنوبی میں اس کا نظام اوقات	اوّل	۱۴۵،۱۴۶	البقرہ	۱۸۷	۱۹۳
	حالت اعتکاف میں بیویوں سے شب باشی کی ممانعت۔	〃	۱۴۶،۱۴۷	〃	۱۸۷	۱۹۵،۱۹۶
	سحری وافطار میں بے جا شدت احتیاط	〃	۱۴۶	〃	۱۸۷	۱۹۴
	روزہ بطور فدیہ (بسلسلہ حج)	〃	۱۵۴،۱۵۵	〃	۱۹۶	۲۱۱،۲۱۳
	روزہ بطور کفارہ	〃	۳۸۳	النساء	۹۲	۱۲۳،۱۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	المائدہ	۸۹	۱۰۶،۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴،۵۰۵	〃	۹۵	۱۱۱
	روزہ تمام شریعتوں کا جزء رہا ہے۔	چہارم	۴۸۶،۴۹۰،۴۹۱	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	روزہ کا حکم۔	〃	۹۵،۹۶	الاحزاب	۳۵	۶۱
	کفارہ ظہار کے روزوں کے لیے دیکھیے "قانونِ اسلام" "قانون نکاح وطلاق"					
	روزہ داری اہل ایمان کی صفت ہے۔	ششم	۲۹	التحریم	۵	۱۵
	سیاحت کا لفظ روزے کے لیے کس معنی میں استعمال ہوتا ہے۔	〃	۲۹	〃	۵	۱۵
۲۴۶	**رہبانیت:**					
	مذہبی لوگوں کا ایک غلط رجحان	اوّل	۴۹۸،۴۹۹	المائدہ	۸۷	۱۰۴
	کوئی رہبانی مذہب خدا کی طرف سے نہیں ہوسکتا۔	دوم	۲۳	الاعراف	۳۲	۲۲،۲۳
	اسلام میں رہبانیت نہیں ہے۔	〃	۲۲	〃	۳۱	۲۰،۲۱
	〃 〃 〃	سوم	۵۰۱	المومنون	۵۱	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۶۵۴،۶۵۵	القصص	۶۱	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۶۶۰،۶۶۱،۶۶۲	〃	۷۲،۷۷	۹۴،۹۵
	رہبانیت	پنجم	۳۲۴،۳۳۳	الحدید	۲۷	۵۲،۵۴
	اس کا اللہ نے حکم نہیں دیا بلکہ وہ بدعت ہے	〃	۳۲۴	〃	۲۷	۵۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسلام میں اُس کی گنجائش نہیں۔	پنجم	۳۲۴،۳۲۵	الحدید	۲۷	۵۳
	اُمتِ مسلمہ کی روحانی ترقی کا راستہ جہاد فی سبیل اللہ ہے۔	″	۳۲۴،۳۲۵	″	۲۷	۵۳
	عیسائیوں میں رہبانیت کی تاریخ اور اُس کا ارتقاء	″	۳۲۵،۳۳۲	″	۲۷	۵۴
	اُس کے آغاز کے اسباب۔	″	۳۲۵،۳۲۷ ۳۲۸	″	۲۷	۵۴
	وہ ایک انتہا پسندی ہے۔	″	۳۲۵،۳۲۶	″	۲۷	۵۴
	وہ یونانی افکار کا نتیجہ تھی۔	″	۳۲۵،۳۲۶	″	۲۷	۵۴
	اُس کے بڑے بڑے آئمہ	″	۳۲۵،۳۲۶	″	۲۷	۵۴
	اُس کا آغاز مصر سے ہوا۔	″	۳۲۵،۳۲۷	″	۲۷	۵۴
	رہبانیت کی خصوصیات	″	۳۲۵،۳۲۷ ۳۳۳	″	۲۷	۵۴
	گندگی رہبانیت کا ایک حصہ سمجھی جاتی تھی۔	″	۳۲۵،۳۲۸	″	۲۷	۵۴
	اُس نے تمام رشتے کاٹ کر رکھ دیے۔	″	۳۲۵،۳۳۰ ۳۳۱	″	۲۷	۵۴
	اس نے ازدواجی زندگی کی بالکل نفی کر دی۔	″	۳۲۵،۳۲۸ ۳۲۹	″	۲۷	۵۴
	اس میں رشتہ داروں کو گناہ سمجھا جاتا ہے۔	″	۳۲۵،۳۳۱	″	۲۷	۵۴
	اس میں قریبی رشتہ داروں پر ظلم کرنا بہت بڑی نیکی ہے۔	″	۳۲۵،۳۳۱	″	۲۷	۵۴
	ترک دنیا کے پردے میں راہب کس طرح دنیا سمیٹنے لگے۔	″	۳۲۵،۳۳۲	″	۲۷	۵۴
	رہبانیت فطرت سے لڑائی ہے اس لیے اُس نے بُری طرح شکست کھائی۔	″	۳۲۵،۳۳۲	″	۲۷	۵۴
۲۴۷	**رہن:**					
	رہن بالقبض کا معاملہ	اوّل	۲۲۱،۲۲۲	البقرہ	۲۸۳	۳۳۱
	شے مرہونہ سے مالی فائدہ اُٹھانا سود ہے۔	″	۲۲۱،۲۲۲	″	۲۸۳	۳۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۴۸	ریا:					
	خدا و آخرت پر ایمان نہ ہونے کی علامت۔	اوّل	۲۰۴	البقرہ	۲۶۴	۲۰۳،۲۰۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۳	النساء	۳۸	-
۲۴۹	زبور:					
	اس میں تحریف۔	〃	۴۲۴،۴۲۵	〃	۱۶۳	۲۰۵
	〃 〃 〃	دوم	۶۲۴	بنی اسرائیل	۵۵	۶۳
	〃 〃 〃	سوم	۱۸۹،۱۹۱	الانبیاء	۱۰۵	۹۹
۲۵۰	زقوم:					
	جس کا مزہ تلخ ہوتا ہے اور بو ناگوار	چہارم	۲۸۹،۲۹۰	الصّٰفّٰت	۶۲،۶۶	۳۴،۳۶
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱،۵۷۲	الدخان	۴۳،۴۵	۳۸،۳۹
۲۵۱	زکوٰۃ:					
	(دیکھیے "صدقہ" اور "انفاق فی سبیل اللہ")	اوّل	۷۳	البقرہ	۴۳	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۹۰	〃	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳	〃	۱۱۰	-
	〃 〃 〃	دوم	۱۸۳	التوبہ	۱۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳	〃	۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶	الرعد	۲۲	-
	شکر نعمت کا فطری تقاضا یہ ہے کہ آدمی راہ خدا میں مال صرف کرے۔	〃	۴۸۷	ابراہیم	۳۱	۴۱،۴۲
	اللہ کی رحمت کے مستحق صرف وہی لوگ ہیں جو زکوٰۃ دیں۔	〃	۸۴	الاعراف	۱۵۶	۱۱۱
	وہ ہمیشہ دین الٰہی کے ارکان میں شامل رہی ہے۔	〃	۸۴،۸۵	〃	۱۵۷	۱۱۲
	وہ اللہ ہی کو پہنچتی ہے۔	〃	۲۲۹	التوبہ	۱۰۴	-
	اللہ صدقہ دینے والوں کو جزا دیتا ہے۔	〃	۴۲۷	یوسف	۸۸	۶۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ ایک ذریعہ ہے تزکیہ نفس کا	دوم	۲۲۹	التوبہ	۱۰۳	-
	وہ ایک ذریعہ ہے توبہ کے موثر بنانے کا۔	〃	۲۲۹،۲۳۱	〃	۱۰۵	۹۹
	اس کی اہمیت اسلام کے دستوری قانون میں۔	〃	۱۷۹	〃	۱۱	۱۴
	اس کی اہمیت اسلام کے جنگی قانون میں۔	〃	۱۷۷	〃	۵	۷
	مانعین زکوٰۃ کے خلاف جنگ کرنے کے لیے حضرت ابوبکرؓ کی دلیل۔	〃	۱۷۷	〃	۵	۷
	وہ انقلاب عظیم جو زکوٰۃ کی تنظیم نے عرب کی زندگی میں برپا کیا۔	〃	۲۰۴	〃	۵۸	۵۷
	زکوٰۃ کی تحصیل اسلامی حکومت کے ذمے ہے	〃	۲۲۹	〃	۱۰۳	-
	مستحقین زکوٰۃ	〃	۲۰۵،۲۰۸	〃	۶۰	۶۱، ۶۸
	بنی ہاشم پر زکوٰۃ لینا حرام ہے۔	〃	۲۰۵	〃	۶۰	۶۳
	کیا بنی ہاشم خود آپس میں ایک دوسرے کو زکوٰۃ دے سکتے ہیں۔	〃	۲۰۵،۲۰۶	〃	۶۰	۶۳
	فقیر اور مسکین کی تشریح	〃	۲۰۵	〃	۶۰	۶۳
	کیا مولفۃ القلوب کا حصہ ساقط ہو چکا ہے	〃	۲۰۶،۲۰۷	〃	۶۰	۶۴
	غلاموں کی آزادی کے لیے مال زکوٰۃ کا استعمال	〃	۲۰۷	〃	۶۰	۶۵
	قرض داروں کی مدد کے لیے اس کا استعمال	〃	۲۰۷	〃	۶۰	۶۶
	فی سبیل اللہ کی تشریح	〃	۲۰۸	〃	۶۰	۶۷
	مسافر نوازی کے لیے زکوٰۃ کا استعمال	〃	۲۰۸	〃	۶۰	۶۸
	اس کے معنی کی تحقیق	سوم	۲۶۳	المومنون	۴	۵
	زکوٰۃ بمعنی پاکیزگی	〃	۶۱	مریم	۱۳	۱۱
	زکوٰۃ بمعنی تزکیہ	〃	۲۶۲،۲۶۳	المومنون	۳	۴
	زکوٰۃ مال ادا کرنے کا حکم	〃	۲۵۵،۲۵۶	الحج	۷۸	۱۲۴
	اس کا ادا کرنا ایمان لانے والوں کی لازمی صفت ہے۔	〃	۵۵۴	النمل	۳	۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہ تمام انبیاءؑ کے دین میں فرض تھی۔	سوم	۶۶	مریم	۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۷۳	〃	۵۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۰	الانبیاء	۷۳	۶۶
	اس کا انتظام اسلامی ریاست کے بنیادی مقاصد میں سے ہے۔	〃	۲۳۴	الحج	۴۱	۸۵
	دنیا میں متخرق ہو کر زکوٰۃ سے غفلت نہ کرنے والے ہی ہدایات پاتے ہیں۔	〃	۴۲۰	النور	۵۷	-
		〃	۴۰۹	〃	۳۷	-
	اس سے مال گھٹتا نہیں بڑھتا ہے۔	〃	۷۵۹، ۷۶۰	الروم	۳۹	۶۰
	اس کے ادا کرنے کا حکم۔	چہارم	۹۲	الاحزاب	۳۳	۵۰
	اس کے ادا نہ کرنے کا نتیجہ۔	〃	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۷	۹
	دین میں اس کی اہمیت	〃	۷	لقمٰن	۴	۲
	زکوٰۃ اگرچہ تمام شریعتوں کا جزو رہی ہے لیکن اُس کے احکام تمام شریعتوں میں الگ الگ رہے ہیں۔	〃	۴۸۶، ۴۸۹	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "انفاق فی سبیل اللہ اور قرآن میں اس کا معاشی تصور") زکوٰۃ ادا کرنے کا حکم۔	پنجم	۳۲۳، ۳۶۴	المجادلہ	۱۳	۳۰
	زکوٰۃ دینے کے بعد بھی آدمی کے مال میں خدا اور بندوں کا حق رہتا ہے۔	〃	۱۳۹	الذّٰریٰت	۱۹	۱۷
	زکوٰۃ کی یہ اہمیت کہ جو گروہ اس سے انکار کرے اُس سے جنگ کی جا سکتی ہے۔ (نیز دیکھیے "صدقہ")	〃	۷۳، ۷۴	الحجرات	۶	۸
	زکوٰۃ ادا کرنے کا حکم	ششم	۱۳۴	المزمل	۲۰	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳، ۴۱۵	البینہ	۵	۷
	زکوٰۃ کی فرضیت کا حکم مدینہ میں نازل ہوا۔	〃	۱۲۴	المزمل	زمانہ نزول	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۵۲	زکریاؑ:					
	اُن کا مظلومانہ قتل	اوّل	۸۱	البقرہ	۶۱	۷۹
	〃 〃 〃	سوم	۵۷	مریم	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۱۸۳	الانبیاء	۸۹	-
۲۵۳	زلیخا:					
	اس میں حضرت یوسفؑ کی شادی کی غلط روایت	دوم	۳۹۰،۳۹۱	یوسف	۲۱	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	〃	۷۸	۶۲
۲۵۴	زمین:					
	اس کو دو دن میں بنایا گیا۔	چہارم	۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۹	-
	اس کی تخلیق و تدبیر میں اللہ تعالیٰ کی قدرت	〃	۱۱،۱۲	لقمٰن	۱۰	۱۲،۱۴
	کے کرشمے اور توحید و آخرت کے دلائل۔	〃	۱۹	〃	۲۰	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲،۲۳	〃	۲۵،۲۸	۴۴،۴۹
	〃 〃 〃	〃	۳۷،۳۸	السجدہ	۴، ۵	۶، ۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰،۵۱	〃	۲۶،۲۷	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۷۳	سبا	۱، ۲	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۱۷۶،۱۷۸	〃	۹	۱۲،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۰۰،۲۰۱	〃	۲۴	۴۲،۴۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۹	فاطر	۳	۶، ۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳	〃	۹	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹،۲۴۰	〃	۴۰،۴۱	۶۶،۷۰
	〃 〃 〃	〃	۲۵۶،۲۵۹	یٰس	۳۳،۳۸	۲۶،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	〃	۸۱،۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱	صٓ	۲۷	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	الزمر	۵	۱۰،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶	〃	۲۱	۳۸،۳۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی تخلیق و تدبیر میں اللہ تعالیٰ کی قدرت کے کرشمے اور توحید و آخرت کے دلائل۔	چہارم	۳۸۱	الزمر	۶۲،۶۳	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۷	المومن	۵۷	۷۸،۷۹
	〃 〃 〃	〃	۴۲۳	〃	۶۴	۸۹،۹۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲،۴۴۵	حٰمٓ السجدہ	۹،۱۰	۱۱،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۱،۴۶۲	〃	۳۹	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵	الشوریٰ	۱۰،۱۱	۱۷،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴	〃	۲۷،۲۹	۴۸،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۵۱۵	〃	۴۹	۷۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۲۷	الزخرف	۹،۱۱	۷،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱،۵۵۲	〃	۸۱،۸۵	۶۴،۶۷
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹،۵۷۰	الدخان	۳۸،۴۰	۲۴،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹،۵۸۱	الجاثیہ	۳،۵	۲،۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳	〃	۱۲	۱۵،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷،۵۸۸	〃	۲۲	۲۸،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۶۰۰	الاحقاف	۳	۲،۳
	اُس میں انسانی زندگی کے لیے اللہ کے پیدا کردہ موافق حالات بھی توحید کی دلیل ہیں۔	〃	۴۳۰	المومن	۸۲	۱۱۱
	بے جان زمین میں کس طرح جاندار نباتات پیدا ہوتے ہیں۔	〃	۲۵۷	یٰس	۳۳،۳۵	۲۶،۲۹
	زمین پر پانی کے دو ذخیروں کی الگ خاصیتیں اور فوائد ہیں۔	〃	۲۲۵،۲۲۶	فاطر	۱۲	۲۷،۲۹
	اس میں پہاڑوں کے جمائے جانے کی حکمت	〃	۱۱،۱۲	لقمٰن	۱۰	۱۲،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۱۰	۱۱
	زمین کی برکتوں سے کیا مراد ہے۔	〃	۴۴۲	〃	۱۰	۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ نے زمین پہلے بنائی یا آسمان۔	چہارم	۴۴۵	حٰمٓ السجدہ	۱۰	۱۳
	زمین کو انسان کے لیے گہوارہ بنایا گیا۔	〃	۵۲۵،۵۲۶	الزخرف	۱۰	۷
	اس کی تخلیق اور اس کے معاملات کی تدبیر میں اللہ تعالیٰ کی قدرت کے کرشمے۔	پنجم	۱۱۰،۱۱۴	قٓ	۶،۱۱	۶،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴	〃	۳۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰،۱۴۱	الذّٰریٰت	۲۰	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰،۱۵۱	〃	۴۸	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳،۳۰۴	الحدید	۴	۴،۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	〃	۱۷	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱،۵۸۳	الطلاق	۱۲	۲۳
	اللہ نے اس کو بچھایا اور اس پر پہاڑ جمائے	〃	۱۱۰،۱۱۳	قٓ	۷	۹
	اللہ نے اس کو بچھایا اور ہموار کیا۔	〃	۱۵۱	الذّٰریٰت	۴۸	۴۵
	اللہ نے اسے ہر قسم کی مخلوقات کے لیے بنایا	〃	۲۵۲	الرحمٰن	۱۰	۹،۱۰
	زمین کے علاوہ دوسرے سیاروں میں بھی مخلوقات موجود ہیں۔	〃	۵۸۱،۵۸۳	الطلاق	۱۲	۲۳
	زمین میں سمندر کس طرح انسانوں کے لیے نعمت ہیں۔	〃	۲۵۹،۲۶۰	الرحمٰن	۲۲	۲۰،۲۱
	زمین اور آسمانوں کے درمیان اللہ کا حکم جاری ہوتا ہے۔	〃	۵۸۱،۵۸۲	الطلاق	۱۲	۲۳
	زمین پر پانی کے دو ذخیروں کی الگ الگ خاصیتیں اور فوائد ہیں۔	〃	۲۵۹	الرحمٰن	۱۹،۲۰	۱۹
	زمین انسان کے جسم میں سے جو کچھ کھاتی ہے اللہ کے پاس اُس کا پورا ریکارڈ موجود ہے۔	〃	۱۰۹	قٓ	۴	۴
	زمین کی تخلیق و تدبیر میں اللہ کی قدرت کے کرشمے۔	〃	۴۹،۵۱	الملک	۱۶،۱۷	۲۵،۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	زمین کی تخلیق و تدبیر میں اللہ کی قدرت کے کرشمے	ششم	۵۴،۵۳	الملک	۳۰	۴
	〃 〃 〃	〃	۹۴،۹۳	المعارج	۴۱،۴	۲۸،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳،۱۰۲	نوح	۲۰،۱۶	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۰۶	المرسلٰت	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱،۲۰۹	〃	۱۱،۱	۶،۱
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴،۲۱۳	〃	۲۸،۲۵	۱۶،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵	النباء	۷،۶	۵،۴
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹،۲۲۷	〃	۲۰،۱۱	۱۳،۸
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵،۲۴۴	النّٰزعٰت	۳۳،۲۰	۱۸،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۵۸	عبس	۳۲،۲۶	۲۰،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹	المرسلت	ضمیمہ نمبر ۱،۳	۱
	زمین اور آسمان میں سے کس کی تخلیق پہلے کی گئی زمین کو اللہ ہی نے انسان کا تابع کیا ہے اور اُس کا رزق بھی اللہ کی حکمت اور قدرت سے پیدا ہوا ہے۔	〃	۲۴۵،۲۴۴	النّٰزعٰت	۳۳،۳۰	۱۸،۱۶
		〃	۴۸	الملک	۱۵	۲۴،۲۳
	زمین میں انسان کی بقا و سلامتی کے موافق حالات سراسر اللہ کے فضل کی وجہ سے ہیں۔	〃	۴۹	〃	۲۴	۲۴
		〃	۵۱	〃	۲۰	۴
	〃 〃 〃	〃	۵۳	〃	۳۰	۴
	بارش سے زمین کو پھاڑا گیا اور اُس کے اندر سے طرح طرح کی خوراکیں اگائی گئیں۔	〃	۲۵۹،۲۵۸	عبس	۳۲،۲۴	۲۰،۱۷
		〃	۳۰۵	الطارق	۱۲،۱۱	۶
	اُس پر بارش کے انتظام اور نباتات کی روئیدگی میں اللہ کی قدرت و حکمت کے دلائل	〃	۲۱۱،۲۰۹	المرسلت	۷،۱	۳،۱
		〃	۲۲۸،۲۲۷	النباء	۱۶،۱۴	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	〃	۲۰	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵،۲۴۴	النّٰزعٰت	۳۳،۳۰	۱۸،۱۶
	اُس پر پیش آنے والے روزمرہ کے معمولات					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جن میں توحید کی بے شمار نشانیاں ہیں مگر ان کو نظر انداز کر دیا جاتا ہے۔	ششم	۴۸، ۵۱	الملک	۱۵، ۱۷	۲۳، ۲۷
	اس کا پانی اگر اُس کے اندر اُتر جائے تو کس دیوی یا دیوتا کی طاقت ہے کہ اُسے واپس لا سکے۔	〃	۴۰	〃	موضوع اور مضمون	-
		〃	۵۲، ۵۴	〃	۳۰	۴۰
	اس میں بلند و بالا پہاڑ جمائے گئے اور میٹھا پانی جاری کیا گیا۔	〃	۲۱۲، ۲۱۴	المرسلت	۲۵، ۲۸	۱۵، ۱۶
	اسے فرش کی طرح بچھایا گیا تاکہ انسان اُس کے کھلے راستوں پر چل سکے۔	〃	۱۰۲	نوح	۱۹، ۲۰	-
		〃	۲۲۵	النباء	۶، ۷	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵	النّٰزعٰت	۳۰، ۳۱	۱۶، ۱۷
	ہواؤں کا نظام اس حقیقت پر گواہ ہے کہ اس کائنات میں ایک بالاتر ہستی ہے اور قیامت برحق ہے۔	〃	۲۰۶	المرسلت	موضوع اور مضمون	-
		〃	۲۰۹، ۲۱۱	〃	۱، ۷	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹	〃	ضمیمہ نمبر ۳	۱
	انسان کو زمین پر اللہ ہی نے پھیلایا ہے اور انسان اُسی کی طرف سمیٹا جائے گا۔	〃	۵۱، ۵۲	الملک	۲۴	۲۴
	انسان کو زمین سے عجیب طرح اگایا گیا اُسی زمین میں اُسے واپس کیا جاتا ہے پھر اسی سے یکایک اُس کو نکال کھڑا کیا جائے گا۔	〃	۱۰۲، ۱۰۳	نوح	۱۶، ۲۰	۱۵
	زمین کو ایسا بنایا گیا کہ وہ زندوں اور مردوں کو سمیٹ کر رکھنے والی ہے۔	〃	۲۱۳، ۲۱۴	المرسلت	۲۵، ۲۸	۱۵، ۱۶
	زمین کو بچھانے اور پہاڑوں کے اُس پر جمائے جانے میں آخرت کی صداقت کے دلائل ہیں۔	〃	۳۲۱، ۳۲۲	الغاشیہ	۲۰	۷
	قیامت کے روز زمین اور اُس پر پائے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جانے والی چیزوں کی کیا حالت ہوگی۔	ششم	۸۸، ۸۹	المعارج	۸، ۹	۸، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۳۰، ۱۳۱	المزمل	۱۴	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱	المرسلت	۸، ۱۱	۴، ۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	النباء	۲۰	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۶۳	التکویر	۱، ۳	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲	الفجر	۲۱	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰، ۴۲۱	الزلزال	۱، ۴	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۴۳۵، ۴۳۶	القارعہ	۱، ۵	۱، ۲
	قیامت میں سمندر پھاڑے جائیں گے اور بھڑکا دیے جائیں گے۔	〃	۲۶۴	التکویر	۶	۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	الانفطار	۱، ۳	۱
	قیامت میں اللہ کے حکم کی پیروی کرتے ہوئے	〃	۲۸۸، ۲۸۹	الانشقاق	۳، ۵	۲، ۴
	زمین پر انسان کے قول و فعل کی گواہی دیگی۔	〃	۴۲۰، ۴۲۱	الزلزال	۱، ۴	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰، ۴۲۳	〃	۴	۴
	قیامت میں زمین پھیلا دی جائے گی اور اُس کے اندر جو کچھ بھی ہے اُسے پھینک کر خالی	〃	۲۸۸	الانشقاق	۳، ۵	۲، ۴
	ہو جائے گی۔	〃	۴۲۰، ۴۲۱	الزلزال	۱، ۴	۱، ۴
	اُس پر بسنے والی ہر ایک مخلوق کی نگہبان اللہ کی ذات ہے۔	〃	۵۰	الملک	۱۹	۲۹، ۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳	الطارق	۴	۱
	زمین کے مختلف مشرق و مغرب ہونے کا مطلب	〃	۹۳، ۹۴	المعارج	۴۰	۲۸
	اللہ ہی رات اور دن کے اوقات کا حساب رکھتا ہے۔	〃	۱۳۲	المزمل	۲۰	-
	رات کو پردہ پوش اور دن کو معاش کا وقت بنایا گیا ہے۔	〃	۲۲۵، ۲۲۶	النباء	۶، ۷	۴، ۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رات اور دن کا آسمان کی طرف منسوب ہونا۔	ششم	۲۴۴	النّٰزعٰت	۳۰، ۳۱	۱۶، ۱۷
	رات کے شر سے پناہ مانگنے کا مفہوم	″	۵۶۳، ۵۶۸	الفلق	۳	۵
	″ ″ ″	″	۵۶۳، ۵۶۸ ۵۶۹	″	۳	۵
	زمین میں اللہ کو عاجز نہیں کیا جا سکتا اور نہ بھاگ کر اُس کو ہرایا جا سکتا ہے۔	″	۱۱۷	الجن	۱۲	۱۲
۲۵۵	زنا:					
	اس کی ابتدائی سزا۔	اوّل	۳۲۱، ۳۳۲	النساء	۱۵، ۱۶	۲۶
	زنا کے لیے چار گواہوں کی شہادت۔	″	۳۳۱	″	۱۵	-
	منکوحہ لونڈی کے لیے زنا کی سزا۔	″	۳۴۲	″	۲۵	۴۶
	زنا کے مختلف مدارج معصیت	″	۳۴۷	″	۳۱	۵۳
	اس کی ممانعت اور معاشرے کو اس کے اسباب و محرکات سے پاک رکھنے کا حکم۔	″	۶۱۳	بنی اسرائیل	۳۲	۳۲
	اس کے گناہ اور بدی ہونے پر ہر زمانے میں عام اتفاق رہا ہے۔	″	۳۱۹، ۳۲۰	النور	۲	۲
	اس کے اخلاقی و اجتماعی نقصانات	″	۳۱۹، ۳۲۰	″	۲	۲
	اس کی تعریف اس کے جرم ہونے اور اُس کی سزا کے مسئلے میں اسلامی قانون اور غیر اسلامی قانون کا اختلاف۔	″	۳۱۹، ۳۲۰	″	۲	۲
	اس کے جرم ہونے کے متعلق اسلامی قانون کا نقطہ نظر۔	″	۳۱۹، ۳۲۳	″	۲	۲
	اس کے انسداد کے لیے اسلام کی اصلاحی تدابیر۔	″	۳۱۹، ۳۲۲ ۳۲۴	″	۲	۲
	″ ″ ″	″	۳۱۹، ۳۲۴ ۳۲۵	″	۲	۲
	تجسیس کا سدباب	″	۴۰۳، ۴۰۴	″	۳۳	۵۹
	اس کے متعلق اسلامی قانون کا تدریجی ارتقاء	″	۴۰۳، ۴۰۵	″	۳۳، ۳۴	۵۹، ۶۰
		″	۳۱۹، ۳۲۵ ۳۲۶	″	۲	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی حرمت	سوم	۴۶۵،۴۶۴	الفرقان	۶۷	۸۳
	اس کی سزا	〃	۳۲۰،۳۱۹	النور	۲	-
	اس کی سخت سزا کس مصلحت سے رکھی گئی ہے	〃	۳۲۵،۳۱۹	〃	۲	۲
	شادی شدہ زانی اور غیر شادی شدہ زانی کا فرق	〃	۳۲۳،۳۱۹ ۳۲۵	〃	۲	۲
	تورات کے قانون میں رجم کی سزا۔	〃	۳۲۲،۳۱۹	〃	۲	۲
	شادی شدہ زانی کی سزا از روئے سنت ثابتہ	〃	۳۲۶،۳۱۹ ۳۲۷	〃	۲	۲
	اُن لوگوں کے خیال کی غلطی جو رجم کو قرآن کے خلاف قرار دیتے ہیں۔	〃	۳۲۷،۳۱۹	〃	۲	۲
	کیا ذمّی زانی کو رجم کی سزا دی جا سکتی ہے۔	〃	۳۲۹،۳۱۹ ۳۳۰	〃	۲	۲
	کس فعل پر جرم زنا کا اطلاق ہوگا اور کس پر نہیں ہوگا۔	〃	۳۲۸،۳۱۹	〃	۲	۲
	فعل مباشرت سے کم تر اختلاط کی صورت میں شریعت کا حکم۔	〃	۳۲۸،۳۱۹ ۳۲۹	〃	۲	۲
	کس حالت میں ایک شخص کو زنا کا مجرم قرار دیا جائے گا۔	〃	۳۲۹،۳۱۹ ۳۳۱	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱،۳۱۹	〃	۲	۲
	زنا بالجبر کی صورت میں جس پر جبر کیا گیا ہو وہ سزا کا مستحق نہیں ہے۔	〃	۳۳۱،۳۱۹	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۰۴،۴۰۳	〃	۲۳	۵۹
	زانی اور زانیہ پر صرف اسلامی حکومت کے تحت ہی حد جاری کی جا سکتی ہے۔	〃	۳۳۱،۳۱۹ ۳۳۲	〃	۲	۲
	حد زنا غیر مسلموں پر جاری ہوگی یا نہیں؟	〃	۳۳۲،۳۱۹	〃	۲	۲
	زانی کے لیے اقرار جرم شرعاً لازم نہیں ہے۔	〃	۳۳۲،۳۱۹	〃	۲	۲
	جرم زنا کی خبر حکام تک پہنچانا شرعاً لازم نہیں ہے۔	〃	۳۳۲،۳۱۹	〃	۲	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جرم زنا کی خبر حکام تک پہنچانا شرعاً لازم نہیں ہے	سوم	۲۴۵،۲۴۶	النور	۳	۵
	حکومت تک اطلاع پہنچ جانے کے بعد مجرم کو معاف نہیں کیا جا سکتا۔	//	۳۱۹،۳۲۲	//	۲	۲
	یہ جرم قابل راضی نامہ نہیں ہے۔	//	۳۱۹،۳۲۲	//	۲	۲
	عصمت کا معاوضہ ذاتی تاوان کی صورت میں ادا نہیں کیا جا سکتا۔	//	۳۱۹،۳۲۲	//	۲	۲
	جرم زنا کی کوئی سزا ثبوت جرم کے بغیر نہیں دی جا سکتی۔	//	۳۱۹،۳۲۲	//	۲	۲
	ثبوت جرم کے بغیر محض شبہ کی بنا پر کسی کو سزا نہیں دی جا سکتی خواہ شبہات کتنے ہی قوی ہوں۔	//	۳۱۹،۳۲۲ ۳۲۳	//	۲	۷
		//	۲۵۵،۳۵۷	//	۹	۲
	ثبوت جرم کی شرائط	//	۳۱۹،۳۲۲	//	۲	۲
	کیا محض حمل کا پایا جانا عورت کو مجرم ثابت کرنے کے لیے کافی شہادت یا قرینہ ہے۔	//	۳۱۹،۳۲۲	//	۲	۲
	اگر گواہوں کی شہادت سے جرم ثابت نہ ہو تو کیا گواہوں پر قذف کا مقدمہ قائم کیا جا سکتا ہے	//	۳۱۹،۳۲۴	//	۲	۲
	ملزم کا اقرار کس صورت میں قبول کیا جائے گا۔	//	۳۱۹،۳۲۵ ۳۳۶	//	۲	۲
	اگر ملزم اپنے اقرار سے پھر جائے۔	//	۲۱۹،۳۲۵ ۳۳۶	//	۲	۲
	حاملہ عورت پر حد جاری کرنے کا مسئلہ۔	//	۳۱۹،۳۲۶	//	۲	۲
	اسلامی شریعت کھوج لگا لگا کر مجرموں کو نہیں پکڑنا چاہتی۔	//	۳۱۹،۳۲۸ ۳۲۹	//	۲	۲
	// // //	//	۳۱۹،۳۲۲ ۳۲۳	//	۲	۲
	// // //	//	۲۵۵،۳۵۸	//	۹	۷
	وہ سزا جو ثبوت جرم کے بعد زانی اور زانیہ کو دی جائے گی۔	//	۲۲۷،۲۴۶	//	۲، ۳	۲، ۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سزا علی الاعلان دی جانی چاہیے۔	سوم	۳۴۴،۳۴۳ ۳۴۵	النور	۲	۴
	ضرب تازیانہ لگانے کا طریقہ اور اس کی شرائط	〃	۳۴۰،۳۱۹ ۳۴۲	〃	۲	۲
	مجرم کو سزا دینے کے بعد اس کے ساتھ عزت کا برتاؤ۔	〃	۳۴۲،۳۱۹ ۳۴۳	〃	۲	۲
	زانی اور زانیہ کا باہم نکاح	〃	۳۴۶،۳۴۵	〃	۳	۵
	زنا کے مقدمات میں نبیؐ اور خلفائے راشدین کے فیصلوں کی نظیریں۔	〃	۳۲۸،۳۱۹ ۳۲۹	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱،۳۱۹ ۳۳۲	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۳۴،۳۱۹ ۳۴۱	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶،۳۴۵	〃	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲،۳۴۷	〃	۵	۶
	اگر مرد اپنی بیوی کو غیر شخص سے ملوث دیکھ لے تو کیا اسے قتل کیا جا سکتا ہے۔	〃	۳۵۹،۳۵۵	〃	۹	۷
	جانور سے مجامعت کی سزا۔	〃	۳۴۳،۳۱۹	〃	۲	۲
	اس کی حرمت	پنجم	۴۴۵	الممتحنہ	۱۲	۱۸، ۲۰
۲۵۶	**زندگی:**					
	اس کا آغاز پانی سے ہوا۔	سوم	۱۵۵، ۱۵۶	الانبیاء	۳۰	۲۹
۲۵۷	**زندگی بعد موت:**					
	(دیکھیے "آخرت"، "برزخ" "حشر" اور "قیامت")	دوم	۱۸	الاعراف	۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۲۹	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳	النحل	۲۱	۱۹
	یہ ایک وعدہ ہے جسے اللہ پورا کر کے ہی رہے گا۔	〃	۵۴۱	〃	۳۸	-
	اس کے منکر کافر ہیں۔	〃	۳۲۵	ہود	۷	۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ محض روحانی نہیں بلکہ ویسی ہی جسمانی زندگی	دوم	۴۹۳	ابراہیم	۴۸	۵۷
	ہوگی جیسی ہماری موجودہ زندگی ہے۔	〃	۶۲۲	بنی اسرائیل	۵۲،۴۹	۵۶،۵۵
	〃 〃 〃	〃	۶۴۶	〃	۹۹،۹۸	-
	قیامت کے روز مردوں کے جی اُٹھنے کی					
	کیفیت	〃	۵۳۷،۵۳۶	النحل	۲۹	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۶۲۲	بنی اسرائیل	۵۲،۴۹	۵۶،۵۵
	اس کی عقلی و اخلاقی ضرورت	〃	۵۴۱	النحل	۳۸	-
	اس کے امکان اور وقوع کے دلائل	〃	۳۹	الاعراف	۵۸،۵۷	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴،۲۶۳	یونس	۴	۱۰،۸
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴	الحجر	۳۵	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۲	النحل	۴۰	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	〃	۶۵	۵۳ الف
	〃 〃 〃	〃	۵۵۳،۵۵۲	〃	۶۹	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۶۳۲	بنی اسرائیل	۷۲،۱۷	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۶۴۶	〃	۹۹،۹۸	-
	موت اور قیامت کے درمیان برزخی زندگی					
	کی کیفیت۔	〃	۵۲۸،۵۲۵	النحل	۳۲،۲۷	۲۸،۲۵
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "آخرت"					
	"حشر" "قیامت")					
	مردہ انسان قیامت کے روز زندہ کیے جائینگے	سوم	۶۷	مریم	۳۳	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۷۷،۷۶	〃	۷۲،۶۶	۴۴،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۹۹	طٰہٰ	۵	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲	الشعراء	۸۱	-
	دوبارہ زندہ کیے جانے کی کیفیت۔	〃	۱۳۵،۱۳۴	طٰہٰ	۱۲۴	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹	الشعراء	۸	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دوبارہ زندہ کیے جانے کی کیفیت۔	سوم	۴۷۹	الشعراء	۸	۵
	اس کے امکان اور وقوع کے دلائل	〃	۷	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱،۲۰۲	الحج	۵	۵، ۶
	〃 〃 〃	〃	۲۰۳،۲۰۶	〃	۷	۹
	〃 〃 〃	〃	۵۹۳،۵۹۴	النمل	۶۴	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۶۸۸،۶۸۹	العنکبوت	۱۷، ۱۸	۲۹، ۳۰
	اصحاب کہف کا قصہ اس کے وقوع کے دلائل میں سے ہے۔	〃	۱۶، ۱۷	الکہف	۲۱	۱۷، ۱۸
	ایک روز یقیناً مردوں کو زندہ کیا جائے گا۔	چہارم	۲۴۸	یٰس	۱۲	۹
	اس کے منکر جہنم میں جائیں گے۔	〃	۲۸۸	الصّٰفّٰت	۵۵، ۵۶	-
	مرنے کے بعد روح زندہ رہتی ہے۔	〃	۴۱، ۴۳	السجدہ	۱۱	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۵۴، ۲۵۶	یٰس	۲۶، ۲۷	۲۲، ۲۳
	قیامت کے روز مردوں کے جی اُٹھنے کی کیفیت	〃	۲۶۴، ۲۶۶	یٰس	۵۱، ۵۸	۴۷، ۵۱
	قیامت کے روز انسان اُسی طرح زندہ ہو کر زمین سے نکل کھڑے ہوں گے جیسے بارش سے روئیدگی نکلتی ہے۔	〃	۲۲۳	فاطر	۹	۱۹
	قیامت کے روز انسان اپنے موجودہ جسم کے ساتھ دوبارہ اٹھایا جائے گا۔	〃	۱۷۴، ۱۷۷	سبا	۳، ۹	۷، ۱۲
	اس کے امکان اور وقوع کے دلائل۔	〃	۲۳	لقمٰن	۲۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۱، ۴۳	السجدہ	۱۰، ۱۱	۱۹، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳	فاطر	۹	۱۹
	〃 〃 〃		۲۷۲، ۲۷۳	یٰس	۷۸، ۸۳	۶۶، ۶۸
	〃 〃 〃		۲۸۰، ۲۸۲	الصّٰفّٰت	۱۱، ۱۸	۸، ۱۱
	〃 〃 〃		۴۶۱، ۴۶۲	حٰمٓ السجدہ	۳۹	۴۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے امکان اور وقوع کے دلائل۔	چہارم	۵۲۷	الزخرف	۱۱	۱۱
	قیامت کے روز صور کی آواز پر سب کھڑے ہوں گے۔	〃	۳۸۳	الزمر	۶۸	۷۹
	اُس کا مقصد	پنجم	۵۳۶،۵۳۴	التغابن	۷	۱۷،۱۴
	اُس کے عقلی ونقلی دلائل	〃	۱۰۹،۱۰۸	قٓ	۴،۳	۴،۳
	〃 〃	〃	۱۱۴،۱۱۲	〃	۱۱	۱۱،۱۰
	〃 〃	〃	۱۲۸،۱۲۷	〃	۲۴،۴۲	۵۴،۵۲
	〃 〃	〃	۲۲۱،۲۲۰	النجم	۴۷	۴۲
	〃 〃	〃	۲۸۶،۲۸۵ ۲۸۷	الواقعہ	۶۲،۶۰	۲۷،۲۵
	وہ ایک یقینی امر ہے۔	〃	۱۲۷	قٓ	۴۴،۴۱	۵۴،۵۲
	〃 〃	〃	۲۸۵،۲۸۳	الواقعہ	۶۲،۴۷	۲۷،۲۱
	〃 〃	〃	۳۵۶	المجادلہ	۶	۱۷
	〃 〃	〃	۵۳۶،۵۳۴	التغابن	۷	۱۷،۱۴
	اُس کے وقوع پر اللہ کی قسم	〃	۵۳۴	〃	۷	۱۵
	موت کے بعد زندہ کرنا اللہ کا ذمہ ہے۔	〃	۲۲۱،۲۲۰	النجم	۴۷	۴۲
	انسان دنیا میں شتر بے مہار بنا کر نہیں چھوڑا گیا ہے بلکہ ایک دن اپنے خالق کے سامنے پیش ہونا ہے۔	〃	۵۳۱،۵۲۹	التغابن	۳	۷
	دوسری زندگی میں لوگوں کو اُن کے اعمال سے باخبر کر دیا جائے گا۔	〃	۵۳۵،۵۳۴	〃	۷	۱۶
	جواب دہی کو موت کے بعد دوسری زندگی تک موخر کیا گیا ہے اور موجودہ زندگی میں وہ کیوں نہیں ہو سکتی۔	〃	۵۳۱،۵۲۹	〃	۳	۷
۲۵۸	**زید بن حارثہ:**					
	اُن کے مفصل حالات	چہارم	۱۰۰،۹۹	الاحزاب	۳۷	۶۹،۶۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کے ساتھ حضرت زینبؓ کا نکاح اسلامی نظام معاشرت میں انسانی مساوات کا بہترین مظاہرہ تھا۔	چہارم		الاحزاب	نکاح زینبؓ پروپیگنڈے کا طوفان	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴، ۶۵	〃		
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے محمدؐ۔ آپ کے اخلاق کریمانہ)	〃	۹۸	〃	۳۶	۶۶
۲۵۹	زینبؓ ام المومنین :					
	ان سے نبیؐ کا نکاح	〃	۹۹	〃	۳۷	۶۷
	یہ نکاح اللہ تعالیٰ کے حکم سے ہوا تھا۔	〃	۱۰۱، ۱۰۲	〃	۳۸	۷۰، ۷۲
	اس حکم نکاح کی مصلحت اور وجہ	〃	۱۰۱، ۱۰۲	〃	۳۸	۷۳، ۷۴
	اُن سے نبیؐ کے نکاح پر معترضین کے اعتراضات	〃	۹۸	〃	۳۶	۶۶
	کا جواب اللہ تعالیٰ کی طرف سے۔	〃	۱۰۴	〃	۴۲، ۴۴	۷۸، ۶۰
	〃 〃 〃	〃	۱۱۲، ۱۱۳	〃	۵۰	۸۷
	اُن کو حضرت زیدؓ سے نکاح سخت ناگوار تھا اور صرف نبیؐ کے حکم کی وجہ سے انہوں نے قبول کیا تھا۔	〃	۹۸	〃	۳۶	۶۶
		〃	۱۰۰	〃	۳۷	۶۹
	حضرت زیدؓ نے کس وجہ سے اُن کو طلاق دی (نیز دیکھیے "محمدؐ")	〃	۱۰۰	〃	۳۷	۶۹
۲۶۰	سارہؓ :					
	حضرت ابراہیمؑ کی بیوی، حضرت اسحاقؑ کی والدہ اور حضرت یعقوبؑ کی دادی۔	پنجم	۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۹	۲۸
	وہ بانجھ تھیں اور نوے سال کی عمر میں اللہ نے اُن کے ہاں بچہ پیدا کیا۔	〃	۱۴۴، ۱۴۵	〃	۲۸، ۲۹	۲۷، ۲۸
	بیٹے کی بشارت پر اُن کا تعجب۔	〃	۱۴۵	〃	۲۹، ۳۰	۲۸، ۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۶۱	الساعہ: (قیامت یا فیصلہ کی گھڑی)	دوم	۱۰۵	الاعراف	۱۸۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۶	یوسف	۱۰۷	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶	الحجر	۸۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۸،۵۵۹	النحل	۷۷	۷۱
۲۶۲	سامری:	سوم	۱۱۲،۱۲۱	طٰہٰ	۸۵،۹۸	۶۲،۶۴
۲۶۳	سبا:					
	قوم سبا کا قصہ۔	〃	۵۶۸،۵۶۹	النمل	۲۲،۲۳	۲۹
	ملکہ سبا کا قصہ۔	〃	۵۶۸،۵۸۱	〃	۲۲،۲۴	۲۹،۵۶
۲۶۴	سبت:					
	بنی اسرائیل کے لیے اُس کے احکام۔	اوّل	۸۳	البقرہ	۶۵	۸۲،۸۳
	یہودی شریعت میں اس کا قانون	دوم	۸۹، ۹۰	الاعراف	۱۶۳	۱۲۲،۱۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱	النحل	۱۲۴	۱۲۱
	بنی اسرائیل کی سبت شکنی اور اُس کی سزا	〃	۹۱،۹۲	الاعراف	۱۶۵،۱۶۶	۱۲۵،۱۲۶
	احکام سبت کے معاملے میں شریعت محمدیہ اور یہودی شریعت کے درمیان فرق کیوں ہے	〃	۵۷۹،۵۸۱	النحل	۱۱۸،۱۲۴	۱۱۷،۱۲۱
۲۶۵	بسع مثانی:	〃	۵۱۷	الحجر	۸۷	۴۹
۲۶۶	سجدہ:					
	اصطلاحی سجدے اور لغوی سجدے کا فرق۔	〃	۴۳۲،۴۳۳	یوسف	۱۰۰	۷۰
	اس خیال کی غلطی کہ پچھلی شریعتوں میں غیر اللہ کو سجدہ کرنا جائز تھا۔	〃	۴۲۱،۴۲۲،۴۳۳	〃	۱۰۰	۷۰
	زمین و آسمان کی ہر چیز کا خدا کو سجدہ کرنا۔	〃	۴۵۱	الرعد	۱۵	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴۵	النحل	۴۹	۴۲
	قرآن میں کتنے سجدے ہیں۔	〃	۱۱۵	الاعراف	۲۰۶	۱۵۷
۲۶۷	سجدۂ تلاوت:					
	اس کی حکمت اور اس کے احکام۔	〃	۱۱۵،۱۱۶	〃	۲۰۶	۱۵۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سجدہ تلاوت	سوم	۲۱۲،۲۱۳	الحج	۱۸	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲،۲۵۳	〃	۷۷	۱۲۷
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	الفرقان	۶۰	۷۳،۷۴
	〃 〃 〃	〃	۵۷۰	النمل	۲۵	۳۳
	کسی کو سجدہ کرنا اُس کی عبادت کرنے کا ہم معنیٰ ہے۔	چہارم	۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۷	۴۴
	غیر اللہ کو سجدہ کرنے کی ممانعت	〃	۴۶۰	〃	۳۷	۴۳،۴۴
	سجدہ تلاوت کی آیات	〃	۴۵	السجدہ	۱۵	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۳۲۵	صٓ	۲۴	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۳۸	۴۶
	آیت سجدہ پڑھنے اور سننے والا صرف رکوع بھی کر سکتا ہے۔	〃	۳۲۵،۳۲۶	صٓ	۲۴	۲۶
	اللہ کے آگے سجدہ کرنے کا حکم	پنجم	۲۲۳	النجم	۶۲	۵۵
	سب سے پہلے صورت جس میں سجدۂ تلاوت کی آیت نازل ہوئی۔	〃	۱۸۸	〃	زمانہ نزول	-
	سجدہ تلاوت	〃	۲۲۳،۲۲۴	〃	۶۲	۵۵
	سورۂ نجم سُن کر کفار کا بے ساختہ سجدے میں گر جانا۔	〃	۱۸۸	〃	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴	〃	۶۲	۵۵
	اللہ کے سامنے کائنات کی ہر چیز سجدہ ریز ہے	〃	۲۵۰	الرحمٰن	۶	۶
	سجدہ بمعنی نماز	ششم	۲۰۲	الدھر	۲۶	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹	العلق	۱۹	۱۶
	آیاتِ سجدہ	〃	۲۹۱،۲۹۲	الانشقاق	۲۱	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹	العلق	۱۹	۱۶
	کفار آخرت میں اللہ کو سجدہ کرنا چاہیں گے مگر					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نہ کر سکیں گے۔	ششم	۶۵	القلم	۴۲،۴۳	۲۵
۲۶۸	**سحر:**					
	(دیکھیے "جادو")					
۲۶۹	**سدرۃ المنتہیٰ:**					
	اُس کی حقیقت	پنجم	۱۹۸،۲۰۰	النجم	۱۴،۱۵	۱۱
۲۷۰	**سرقہ:**					
	(دیکھیے "قانون اسلامی")					
۲۷۰ الف	**سریہ:**					
	سریہ اور غزوہ کا فرق	چہارم	۵۴	الاحزاب	تاریخی پس منظر	-
۲۷۱	**سکراتِ موت:**					
	ظالموں کی حالت سکراتِ موت کے عالم میں	اوّل	۵۶۴،۵۶۵	الانعام	۹۳	-
۲۷۲	**سکینت:**					
	اُس کے مختلف مفہوم۔	پنجم	۴۵،۴۶	الفتح	۴	۶،۸
	〃 〃 〃	〃	۵۶	〃	۱۸	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۶۱	〃	۲۶	۴۶
	اللہ مومنوں کے دلوں میں سکینت نازل فرماتا ہے	〃	۴۵،۴۶	〃	۴	۶،۸
	〃 〃 〃	〃	۵۶	〃	۱۸	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۶۱	〃	۲۶	۴۶
۲۷۳	**سلام:**					
	معنی و تشریح	چہارم	۱۲۲،۱۲۸		۵۶	۱۰۶،۱۰۷
	نبی پر سلام بھیجنے کا مطلب	〃	۱۲۳،۱۲۸	〃	۵۶	۱۰۶،۱۰۷
	غیر انبیاء کے لیے صلاۃ و سلام کے مسئلے میں فقہا کے اختلافات۔	〃	۱۲۳،۱۲۸	〃	۵۶	۱۰۷
	تمام رسولوں پر سلام	〃	۳۰۵،۳۰۶	الصّٰفّٰت	۱۳۰	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	〃	۱۸۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں مومنین کا استقبال سلام سے ہوگا۔	چہارم	۱۰۴، ۱۰۵	الاحزاب	۴۴	۸۰
	سلام کا مطلب۔	پنجم	۱۲۲، ۱۲۳	قٓ	۳۴	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۱۴۴	الذّٰریٰت	۲۵	۲۳
	سلام بمعنی کلام سلیم	〃	۲۸۰، ۲۸۱	الواقعہ	۲۶	۱۴
	حضرت ابراہیمؑ اور فرشتوں کا ایک دوسرے کو سلام کرنا۔	〃	۱۴۴	الذّٰریٰت	۲۵	۲۳
	اصحاب یمین کے لیے سلام	〃	۲۹۵	الواقعہ	۹۰، ۹۱	-
۲۷۴	**سلویٰ:** (دیکھیے "من وسلویٰ")					
۲۷۵	**سل سبیل:**					
	جنت کا میٹھا اور خوشبو دار چشمہ۔	ششم	۱۹۹	الدھر	۱۸	۲۰
۲۷۶	**سلیمان:**					
	اُن کے بعد اُمت اسرائیل کا انتشار	اوّل	۸۰، ۸۱	البقرہ	۶۱	۷۸، ۷۹
	اُن پر جادوگری کا جھوٹا الزام	〃	۹۷، ۹۹	〃	۱۰۲	۱۰۴
	اُن کا زمانہ اور مدت سلطنت	دوم	۵۹۵، ۵۹۷	بنی اسرائیل	۵	۷
	اُن کا بحری بیڑہ	〃	۸۹، ۹۰	الاعراف	۱۶۳	۱۲۲
	اُن کے بعد سلطنت کی ابتری	〃	۵۹۵، ۵۹۷، ۵۹۸	بنی اسرائیل	۵	۷
	قصہ سلیمانؑ	سوم	۱۷۳، ۱۷۸	الانبیاء	۷۸، ۸۲	۷۰، ۷۵
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱	النمل	۱۵	۱۸، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱، ۵۸۲	〃	۴۴	۵۶
	اُن کے حالات	〃	۵۶۲	〃	۱۶	۳۱، ۳۲
	اُن کی دعوت کیا تھی	〃	۵۷۲	〃	۲۹، ۳۱	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۷۴	〃	۳۶	۴۱
	گمراہ لوگوں نے ان کی طرف جادو ٹونے کو منسوب کیا۔	〃	۱۴	الکہف	۱۶	۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بکریوں کے مقدمے میں اُن کا فیصلہ	سوم	۱۷۲،۱۷۴	الانبیاء	۷۸، ۷۹	۷۰
	ان کے لیے ہوا کے مسخر ہونے کا مطلب	″	۱۷۶، ۱۷۷	″	۸۲	۷۵
	ان کے لیے جنوں کا مسخر کیا جانا۔	″	۱۷۶، ۱۷۸	″	۸۲	۷۵
	ان کو پرندوں کی بولیاں سکھائی گئی تھیں۔	″	۵۶۳	النمل	۱۶	۲۱، ۲۲
	″ ″ ″	″	۵۶۶، ۵۷۱	″	۲۰، ۲۸	۲۷، ۳۶
	اُن کے لشکروں میں جن اور پرندے شامل تھے	″	۵۶۲، ۵۶۴	″	۱۷	۲۳
	″ ″ ″	″	۵۶۶	″	۲۰	۲۷
	″ ″ ″	″	۵۶۶، ۵۶۸	″	۲۱، ۲۲	۲۸، ۲۹
	″ ″ ″	″	۵۷۵، ۵۷۶	″	۳۹	۴۵
	وادی نمل میں ان کا پہنچنا اور چیونٹیوں کا کلام سُننا۔	″	۵۶۳، ۵۶۵	″	۱۸	۲۴
	″ ″ ″	″	۵۶۵، ۵۶۶	″	۱۹	۲۶
	ہُدہُد کے غائب ہونے اور سبا کی خبر لانے کا واقعہ۔	″	۵۶۶	″	۲۰، ۲۱	۲۷، ۲۸
	″ ″ ″	″	۵۷۱	″	۲۷، ۲۸	۳۶
	حضرت سلیمان اور ملکہ سبا	″	۵۶۸، ۵۸۱	″	۲۲، ۴۴	۲۹، ۵۶
	اُن کے لیے ملکہ سبا کا تخت آناً فاناً لایا جانا۔	″	۵۷۴، ۵۷۸	″	۳۸، ۴۱	۴۳، ۵۱
	انہوں نے یہ تخت کس غرض سے منگوایا تھا۔	″	۵۷۵	″	۳۸	۴۴
	″ ″ ″	″	۵۷۸، ۵۷۹	″	۴۱	۵۱
	اُس علم الکتاب کی نوعیت جس کے زور سے یہ تخت لایا گیا۔	″	۵۷۶	″	۴۰	۴۶، ۴۷
	وہ جن کس قسم کا تھا جس نے چند گھنٹوں میں تخت لا دینے کا وعدہ کیا تھا۔	″	۵۷۵، ۵۷۶	″	۳۹	۴۵، ۴۶
	ان کی سیرت کے اثرات ملکہ سبا پر	″	۵۷۹	″	۴۲	۵۳
	″ ″ ″	″	۵۸۱	″	۴۴	۵۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہودیوں کے گندے الزامات حضرت سلیمانؑ پر (مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے بنی اسرائیل اپنے انبیاءؑ پر ان کے گھناؤنے الزامات)	سوم	۵۸۱،۵۸۲	النمل	۴۴	۵۶
	اُن کا قصہ	چہارم	۱۷۹،۱۸۹	سبا	۱۲،۱۴	۱۷،۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲،۳۲۹	صٓ	۳۰،۴۰	۳۲،۴۰
	اُن کے بعد بنی اسرائیل کا بگاڑ	〃	۲۰۲،۳۰۵	الصّٰفّٰت	۱۲۳،۱۳۰	۷۰،۷۴
	اُن کے عمل سے تصاویر اور مجسموں کے جواز پر استدلال غلط ہے۔ (تفصیل کے لیے دیکھیے "تصویر")	〃	۱۸۰،۱۸۱	سبا	۱۳	۲۰
	اُن سے بنی اسرائیل کی عداوت۔	〃	۱۸۰،۱۸۱	〃	۱۳	۲۰
	اُن پر بنی اسرائیل کی تہمتیں۔	〃	۳۲۵،۳۳۶	صٓ	۴۳،۳۵	۳۶
	اُن کی والدہ پر بنی اسرائیل کی تہمت	〃	۳۲۷	〃	۲۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۲۷،۳۲۹	〃	۲۶	۲۸
	اُن کے سامنے گھوڑوں کے پیش کیے جانے کا واقعہ اور اُس کی حقیقت۔	〃	۳۲۵،۳۳۸	〃	۳۵	۳۶
	اُن کی کرسی پر ایک جسد لا ڈالنے کا واقعہ اور اُس کی حقیقت۔	〃	۳۲۵،۳۳۸	〃	۳۵	۳۶
	وہ غیر معمولی قوتیں جو اللہ نے اُن کو عطا فرمائی تھیں۔	〃	۳۲۵،۳۳۸،۳۳۹	〃	۳۶،۳۹	۳۷،۳۹
	وہ جن جو اُن کے لیے مسخر کیے گئے تھے۔	〃	۱۷۹	سبا	۱۲	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۱۸۹،۱۹۱	〃	۱۴	۲۲،۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۹	صٓ	۳۷،۳۹	۳۸،۳۹
	اُن کے لیے ہوا بھی مسخر کی گئی تھی۔	〃	۳۳۸	〃	۳۶	۳۷
	اُن پر اللہ کی وہ خاص عنایات جن میں کوئی اُن کا شریک نہیں ہے۔	〃	۳۳۹	〃	۳۷،۴۰	۳۸،۴۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ اللہ کے بہترین بندے اور کثرت سے اللہ کی طرف رجوع کرنے والے تھے۔	چہارم	۳۳۲،۳۳۲	ص	۳۰	۳۲
	اُن کے لیے تقرب کا مقام اور بہترین انجام ہے۔	//	۳۳۹	//	۴۰	۳۶
	اُن کی دُعا	//	۳۳۵	//	۳۵	۳۶
	انگشتری سلیمان محض ایک افسانہ ہے۔	//	۳۳۶،۳۳۵	//	۳۵	۳۶
۲۷۷	**سماع موتیٰ:**					
	اس کی حقیقت۔	سوم	۶۰۳	النمل	۸۰	۹۸،۹۷
۲۷۸	**سُنت:**					
	(دیکھیے حدیث اور منکرین حدیث)					
	نظام دین میں اس کی اہمیت	اول	۳۷،۳۶	مقدمہ		-
	سنت نبوی قیامت تک کے لیے سند ہے	//	۳۶۹	النساء	۶۵	۹۵
	اسلامی قانون میں اس کی اہمیت	سوم	۳۲۷،۳۱۹	النور	۱	۱
	حدیث کی روایات قرآن کی تشریح کس طرح کرتی ہے۔	//	۱۸	الکہف	۲۱	۲۱
	// // //	//	۲۳،۲۲	//	۲۸	۲۸
	// // //	//	۵۵،۵۲	مریم	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۸۴	طٰہٰ	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۸۹،۸۸	//	۱۲	۷
	// // //	//	۹۰،۸۹	//	۱۴	۹
	// // //	//	۱۴۹،۱۴۴	الانبیاء	۶،۳	۸،۵
	// // //	//	۱۷۴،۱۷۳	//	۷۹	۷۰
	// // //	//	۱۸۷،۱۸۶	//	۹۸،۹۶	۹۵،۹۲
	// // //	//	۱۹۹	الحج	۱	۱
	// // //	//	۲۱۶،۲۱۴ ۲۱۷	//	۲۵	۴۴،۴۱
	// // //	//	۲۱۸،۲۱۷	//	۲۶	۴۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حدیث کی روایات قرآن کی تشریح کس طرح کرتی ہے۔	سوم	۲۲۴	الحج	۳۳	۶۲
〃	〃 〃 〃	〃	۲۲۶، ۲۳۰	〃	۳۶، ۳۷	۶۹، ۷۴
〃	〃 〃 〃	〃	۲۱۹، ۳۳۱ ۳۳۳	النور	۱	۲
〃	〃 〃 〃	〃	۲۱۹، ۳۳۵ ۳۳۷	〃	۱	۲
〃	〃 〃 〃	〃	۲۱۹، ۳۳۹ ۳۴۱	〃	۱	۲
〃	〃 〃 〃	〃	۳۴۳، ۳۴۴	〃	۲	۳
〃	〃 〃 〃	〃	۳۴۵، ۳۴۶	〃	۳	۵
〃	〃 〃 〃	〃	۳۵۵، ۳۵۶ ۳۵۹	〃	۹	۷
〃	〃 〃 〃	〃	۳۷۲، ۳۷۳	〃	۲۲	۲۰
〃	〃 〃 〃	〃	۳۷۶، ۳۷۸ ۳۷۹	〃	۲۸	۲۵
〃	〃 〃 〃	〃	۳۷۹، ۳۸۰ ۳۸۵، ۳۹۱	〃	۳۰، ۳۱	۲۹، ۳۲
〃	〃 〃 〃	〃	۳۸۵، ۳۸۶ ۳۸۹، ۳۹۱	〃	۳۱	۳۶، ۴۲
〃	〃 〃 〃	〃	۳۹۱، ۳۹۴ ۳۹۳	〃	۳۱	۴۵، ۴۷
〃	〃 〃 〃	〃	۳۹۳، ۳۹۴ ۳۹۶	〃	۳۱	۴۹
〃	〃 〃 〃	〃	۳۹۸، ۳۹۹ ۴۰۳	〃	۳۳	۵۴، ۵۶
〃	〃 〃 〃	〃	۴۰۳، ۴۰۴	〃	۳۳	۵۹
〃	〃 〃 〃	〃	۴۴۴، ۴۴۷	الفرقان	۲۶	۳۹
〃	〃 〃 〃	〃	۴۵۳	〃	۴۳	۵۶
〃	〃 〃 〃	〃	۴۶۷، ۴۶۸	〃	۷۰	۸۶
〃	〃 〃 〃	〃	۵۰۴	الشعراء	۸۳	۶۰
〃	〃 〃 〃	〃	۵۷۷، ۵۷۸	النمل	۴۰	۴۹
〃	〃 〃 〃	〃	۵۹۵، ۵۹۸	〃	۶۵	۸۴
〃	〃 〃 〃	〃	۶۴۵، ۶۴۹	القصص	۵۲	۷۳
〃	〃 〃 〃	〃	۶۸۳، ۶۸۴	العنکبوت	۱۳	۱۹، ۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حدیث کی روایات قرآن کی تشریح کس طرح کرتی ہیں۔	سوم	۷۰۲، ۷۰۷، ۷۰۸	العنکبوت	۴۵	۷۸، ۷۹
	〃 〃 〃	〃	۷۴۰، ۷۴۱	الروم	۱۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴	〃	۳۰	۴۵
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "حدیث اور منکرین حدیث")					
۲۷۹	**سواء السبیل:**					
	اس اصطلاح کی مکمل توضیح۔	اوّل	۴۵۲، ۴۵۴	المائدہ	۱۲	۲۵
	یہود کا سواء السبیل سے بھٹکنا۔	〃	۴۸۴	〃	۶۰	۹۱
	اہلِ کتاب کا سواء السبیل سے بھٹکنا	〃	۴۹۱	〃	۷۷	۱۰۱
۲۸۰	**سود:**					
	لفظ "ربوا" کی تحقیق	〃	۲۱۰، ۲۱۴	البقرہ	۲۷۵	۲۱۵، ۲۱۷
	اس کی حرمت	〃	۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۴	〃	۲۷۵	۲۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۱۷، ۲۱۸	〃	۲۷۸، ۲۷۹	۳۲۳
	اس کا خلاف عقل ہونا۔	〃	۲۱۱، ۲۱۴	〃	۲۷۵	۲۱۶
	اس کا خلاف انصاف ہونا۔	〃	۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۴	〃	۲۷۵	۲۱۷
	تجارت اور سود کا فرق۔	〃	۲۱۱، ۲۱۳، ۲۱۴	〃	۲۷۵	۲۱۸
	سود خوار کا حشر	〃	۲۱۱، ۲۱۴	〃	۲۷۵	۲۱۶
	اس کے روحانی، معاشی اور اخلاقی نقصانات	〃	۲۱۳، ۲۱۶	〃	۲۷۵، ۲۷۶	۳۱۹، ۳۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۸۸	آل عمران	۱۳۴	۹۹
	اس کا شرعی حکم	〃	۲۱۲، ۲۱۴	البقرہ	۲۷۵	۲۱۸
	صدقہ و سود کا تقابل	〃	۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶	〃	۲۷۶	۲۲۰
	پچھلے سودی معاملات کی تنسیخ	〃	۲۱۷، ۲۱۸	〃	۲۷۹	۳۲۳
	سود فوجداری جرم قرار دیا جاتا ہے	〃	۲۱۸	〃	۲۷۹	۳۲۳
	رہن میں سود کی صورت	〃	۲۲۱، ۲۲۲	〃	۲۸۳	۳۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے دُور رس مفاسد	اوّل	۲۸۷،۲۸۸	آل عمران	۱۳۰	۹۸
	تورات میں اس کی ممانعت	〃	۴۲۲،۴۲۳	النساء	۱۶۱	۲۰۰
	اس کی مذمت	سوم	۷۵۸،۷۶۰	الروم	۳۹	۵۹
	سود خوری میں یہودیوں کی مثال نہیں ملتی	پنجم	۳۷۴	الحشر	تاریخی پس منظر	-
۲۸۱	**شاہد:**					
	(دیکھیے "شہادت")					
۲۸۲	**شب قدر:**					
	معنی و مفہوم	ششم	۴۰۲،۴۰۳	القدر	موضوع اور مضمون	-
	قرآن کو شب قدر میں نازل کیا گیا جو رمضان المبارک کی برکتوں والی رات ہے۔	〃	۴۰۴،۴۰۶	〃	۱	۱
	رمضان المبارک کی کونسی رات شب قدر ہے	〃	۴۰۵،۴۰۶	〃	۱	۱
	کسی خاص رات کا تعین کیوں نہ کر دیا گیا۔	〃	۴۰۶	〃	۱	۱
	شب قدر کے ہزار مہینوں سے بہتر ہونے کا مطلب۔	〃	۴۰۶،۴۰۷	〃	۳	۲
	شب قدر شام سے صبح تک خیر ہی خیر ہے	〃	۴۰۶،۴۰۷	〃	۵	۵
	فرشتے اور حضرت جبریلؑ شب قدر میں اللہ کے اذن سے ہر حکم لے کر اُترتے ہیں۔	〃	۴۰۶،۴۰۷	〃	۴	۴
	شب قدر سے متعلق ایک شبہ کا ازالہ	〃	۴۰۵،۴۰۶	〃	۱	۱
	شب قدر میں عبادت کی فضیلت۔	〃	۴۰۵،۴۰۶	〃	۱	۱
۲۸۲ الف	**شب برات:**					
	نصف شعبان کی رات کے متعلق یہ غلط فہمی کہ وہی قسمتوں کے فیصلے کرنے کی رات ہے	چہارم	۵۵۹،۵۶۰	الدخان	۲،۴	۱،۳
۲۸۳	**شر:**					
	معنی و مفہوم	ششم	۵۶۳،۵۶۸	الفلق	۲	۴
	مختلف شرور سے اللہ کی پناہ مانگنے کی تلقین	〃	۵۶۳،۵۷۰	〃	۱، ۵	۱، ۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مختلف شرور سے اللہ کی پناہ مانگنے کی تلقین	ششم	۵۷۱،۵۷۴	الناس	۴، ۵	۲، ۳
	تمام مخلوقات کے شر سے اللہ کی پناہ مانگنے کا مفہوم	//	۵۶۳	الفلق	۱	۲
	// // //	//	۵۶۲،۵۶۷ ۵۶۸	//	۲	۴
	مومن ہر شر اور ہر خطرے سے اللہ کی پناہ مانگتے ہیں اور اللہ سے بے نیاز ہو کر صرف اپنے آپ پر بھروسہ نہیں کرتے۔	//	۵۶۲،۵۶۶	//	۱	۱، ۲
	رات کے شر سے پناہ مانگنے کا مفہوم	//	۵۶۳	//	۱	۲
	جادوگروں کے شر سے اللہ کے پناہ مانگنے کی تلقین۔	//	۵۶۳	//	۱	۲
	رات کے شر سے پناہ مانگنے کا مفہوم	//	۵۶۳،۵۶۸ ۵۶۹	//	۳	۵
	جادوگروں کے شر سے اللہ کی پناہ مانگنے کی تلقین۔	//	۵۶۳،۵۶۸ ۵۶۹	//	۳	۵
	حاسد کے شر سے پناہ مانگنے کی تلقین	//	۵۶۳	//	۱	۲
	// // //	//	۵۶۳،۵۷۰	//	۵	۷
	شیاطین جن وانس کی وسوسہ اندازیوں کے شر سے پناہ مانگنے کی تلقین۔	//	۵۷۱،۵۷۴	الناس	۴، ۵	۲، ۳
	اللہ تعالےٰ نے کسی مخلوق کو شر کے لیے پیدا نہیں کیا ہے۔	//	۵۶۳،۵۶۷	الفلق	۳	۴
	مختلف قسم کے شرور سے نجات پانے کے مسنون طریقے۔	//	۵۵۸،۵۵۹	معوذتین	-	-
۲۸۴	**شراب:**					
	اس کے بارے میں پہلا حکم	اوّل	۱۶۷	البقرہ	۲۱۹	۲۳۵
	اس کے فوائد سے اس کے نقصانات زیادہ ہیں۔	//	۱۶۷	//	۲۱۹	۲۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تدریجی امتناع کے تحت دوسرا حکم	اوّل	۳۵۴،۳۵۵	النساء	۴۳	۶۵،۶۶
	شراب نوشی شیطانی کام ہے۔	〃	۵۰۱	المائدہ	۹۰	۱۰۸،۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	〃	۹۱	-
	اس کے متعلق نبی صلعم کے تفصیلی احکام۔	〃	۵۰۱،۵۰۲	〃	۹۰	۱۰۹
	اس کے حرمت کے متعلق ابتدائی ارشادات	دوم	۵۵۱	النحل	۶۷	۵۵
	اس کے نقصانات	چہارم	۲۸۷	الصّٰفّٰت	۴۶،۴۷	۲۷
	جنت کی شراب اور دنیا کی شراب کا فرق۔	〃	۲۸۶،۲۸۷	〃	۴۵،۴۷	۲۴،۲۷
۲۸۵	**شرح صدر :**					
	معنی و مفہوم	ششم	۳۷۸،۳۷۹	الم نشرح	۱	۱
	رسولؐ کو شرح صدر عطا کیا گیا۔	〃	۳۷۸،۳۷۹	〃	۱	۱
	نفس مطمئن رکھنے والوں کو شرح صدر نصیب ہوتا ہے۔	〃	۳۳۳	الفجر	۲۷،۲۸	۱۸،۱۹
	کیا شرح صدر شق صدر کا ہم معنی ہے۔	〃	۳۷۸،۳۸۰	الم نشرح	۱	۱
۲۸۶	**شرع :**					
	معنی و تشریع۔	چہارم	۴۹۳،۴۹۴	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	وہ اللہ کی میزان ہے جو انصاف کرنے کے لیے نازل کی گئی ہے۔	〃	۴۹۷	〃	۱۷	۳۲
	تشریع کا حق اللہ کے سوا کسی کو نہیں ہے	〃	۴۹۸،۴۹۹،۵۰۰	〃	۲۰، ۲۱	۳۷،۳۸
۲۸۷	**شرک :**					
	اس کا آغاز کب اور کیسے ہوا۔	اوّل	۱۸	مقدمہ تفہیم	القرآن	-
	صفات الٰہی اور حقوق اللہ میں دوسروں کو شامل کرنا۔	〃	۱۲۱،۱۳۲	البقرہ	۱۶۵	۱۶۳
	ذبیحہ پر غیر اللہ کا نام لینا۔	〃	۱۳۵	〃	۱۷۳	۱۷۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۰	المائدہ	۳	۱۰
	نظریہ شرک ایک جھوٹ اور حقیقت کے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خلاف اعلانِ جنگ ہے۔	اوّل	۱۹۳،۱۹۴،۱۹۵	البقرہ	۲۵۵	۲۷۸
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸،۳۵۹	النساء	۴۸	۸۰
	مشرک سوسائٹیوں کا نظامِ فکر	〃	۱۹۸،۱۹۹،۲۰۰	البقرہ	۲۵۸	۲۹۱،۲۹۲
	شرک کا جوہڑ	〃	۲۵۴،۲۵۶	آل عمران	۵۱	۴۸
	ناقابلِ معافی جرم	〃	۳۵۸،۳۵۹	النساء	۴۸	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	〃	۱۱۶	۱۴۴
	مشرکانہ عقائد کے تحت جانوروں کے کان چیر کر ان کو دیوتاؤں کے نام پر پُن کرنا۔	〃	۳۹۸	〃	۱۱۹	۱۴۷،۱۴۸
	مشرکانہ فال گیری۔	〃	۴۴۲،۴۴۴	المائدہ	۳	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۱	〃	۹۰	۱۰۸،۱۰۹
	آستانوں کے چڑھاوے	〃	۴۴۱،۴۴۲	〃	۳	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۱	〃	۹۰	۱۰۸،۱۰۹
	مشرکین کے لیے جنت حرام ہے۔	〃	۴۸۹	〃	۷۲	-
	اللہ نے کوئی بحیرہ، سائبہ، وصیلہ اور حام مقرر نہیں کیے۔	〃	۵۰۸،۵۰۹	〃	۱۰۳	۱۱۸
	شرک کس معنی میں ظلم ہے۔	〃	۵۳۰	الانعام	۲۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹	〃	۸۲	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۴،۵۸۵	〃	۱۳۶	۱۰۴
	مصیبت کے وقت مشرکین کا شرکا کو چھوڑ کر خدائے واحد کے سامنے گڑگڑانا۔	〃	۵۳۹،۵۴۰	〃	۴۰،۴۱	۲۹
		〃	۵۴۷	〃	۶۳،۶۴	۴۱
	نظریۂ شرک کے خلاف حضرت ابراہیمؑ کی جدوجہد	〃	۵۵۲،۵۵۳	〃	۷۴	۵۰
	اہلِ شرک کے لیے صحرا میں بھٹکنے کی مثال	〃	۵۵۰،۵۵۱	〃	۷۱	-
	جو شرک کرے اُس کا سب کیا کرایا سب غارت ہو جائے گا۔	〃	۵۶۱	〃	۸۸	۵۶
	دوسروں کو اللہ کا مدِمقابل ٹھہرانا۔	〃	۵۷	البقرہ	۲۲	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مشرکین کا انجام	اوّل	۵۸	البقرہ	۲۴	۲۵
	شرک اجتماعی قوت کو کمزور کرتا ہے۔	″	۲۹۴	آل عمران	۱۵۱	-
	آخرت میں مشرکین سے باز پرس	″	۵۳۰	الانعام	۲۲،۲۳	-
	جنوں کو بھی خدا کا شریک ٹھہرایا گیا۔	″	۵۶۷،۵۶۸	″	۱۰۰	۶۷
	اللہ کے لیے اولاد تجویز کرنے کا شرک	″	۵۶۸	″	۱۰۰	۶۸
	شرک کی بنیاد اوہام پر ہے۔	″	۵۶۸،۵۶۹	″	۱۰۴	۶۹
	شیطان کی اطاعت بھی شرک ہے۔	″	۵۷۷	″	۱۲۱	۸۶،۸۷
	اعتقادی شرک اور عملی شرک	″	۵۷۸	″	۱۲۲	۸۹،۹۰
	اللہ کی نعمتوں میں شرکاء کا حصہ لگانا۔	″	۵۸۴،۵۸۵	″	۱۳۶	۱۰۵،۱۰۶
	اللہ کے حقوق میں شرک	″	۵۸۴	″	۱۳۶	۱۰۴
	مشرکانہ خیالات کی بنا پر قتلِ اولاد	″	۵۸۵	″	۱۳۶	۱۰۶
	غیر الٰہی قانون کو تسلیم کرنا بھی شرک ہے۔	″	۵۸۶،۵۸۷	″	۱۳۷	۱۰۷
	مشرکین کے لیے مشرکانہ اعمال کا خوشنما بن جانا۔	″	۵۸۶	″	۱۳۷	۱۰۷
	شرک کی چار صورتیں۔ ذات[1] میں شرک۔ صفات[2] اختیارات[3] میں شرک اور حقوق[4] میں شرک	″	۵۹۷،۵۹۸	″	۱۵۰	۱۲۸
	کائنات کے نظام میں شرک کی کوئی جگہ نہیں۔	″	۶۰۶	″	۱۶۴	۱۴۴
	شرک کی حقیقت اور تشریح	دوم	۱۰۷،۱۱۰	الاعراف	۱۹۰،۱۹۸	۱۴۶،۱۴۹
	″ ″ ″	″	۱۸۹،۱۹۰	التوبہ	۳۰،۳۱	۲۹،۳۱
	″ ″ ″	″	۲۷۵،۲۷۶	یونس	۱۸	۲۴
	″ ″ ″	″	۳۱۷	″	۱۰۵	۱۰۹
	″ ″ ″	″	۴۸۷	ابراہیم	۳۰	-
	″ ″ ″	″	۵۱۸	الحجر	۹۴	-
	″ ″ ″	″	۵۵۶،۵۵۷	النحل	۷۳	۶۴
	″ ″ ″	″	۵۵۸	″	۷۵	۶۸
	″ ″ ″	″	۶۲۵	بنی اسرائیل	۵۶	۶۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صرف پتھر کے بُت پوجنا ہی شرک نہیں بلکہ اولیاء اور انبیاء کو مدد کے لیے پکارنا بھی شرک ہے۔	دوم	۵۲۳	النحل	۲۲	۲۰
	توسل اور شفاعت کے مشرکانہ تصورات۔	〃	۲۷۶،۲۷۵	یونس	۱۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۵۷،۵۵۶	النحل	۷۳	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲	〃	۸۳	۷۹
	مذہب شرک کے تین اجزاء	〃	۱۰۹	الاعراف	۱۹۵	۱۴۸
	شرک خفی اور اُس کے نقصانات	〃	۳۱۷	یونس	۱۰۵	۱۰۹
	شرک کی ایک مستقل قسم، شرک عملی اور اُس کی تشریح۔	〃	۴۸۳،۴۸۲	ابراہیم	۲۲	۳۲،۳۱
	مشرکین کو خدائے واحد کا ذکر ہمیشہ ناگوار ہوتا ہے	〃	۶۲۰	بنی اسرائیل	۴۶	۵۲
	مشرکین عرب کی ذہنیت	〃	۶۲۱	〃	۴۶	۵۲
	مشرکین عرب کا شرک کس نوعیت کا تھا۔	〃	۱۱۰،۱۰۷	الاعراف	۱۹۸،۱۹۰	۱۴۹،۱۴۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶،۲۷۵	یونس	۱۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲	〃	۳۲،۳۱	۲۹،۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۱۶	〃	۱۰۵	۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۳،۴۴۲	الرعد	۲	۵،۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱	〃	۱۶	۲۷،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴،۵۳۳	النحل	۲۲	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸،۵۴۶	〃	۶۰،۵۱	۵۲،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۵۵۶	〃	۷۳	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱	بنی اسرائیل	۴۶	۵۲
	انسان کے مبتلائے شرک ہونے کے اسباب۔	〃	۳۵۰،۳۴۹	ہود	۶۱	۶۹،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۴۳۶	یوسف	۱۰۶	۷۶
	نوع انسانی میں پروہتوں اور پادریوں کی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پیدائش کیسے ہوئی۔	دوم	۳۵۰	ہود	۶۱	۶۹
	شرک کے خلاف قرآن کے دلائل۔	//	۴۶	الاعراف	۷۰،۷۱	۵۳،۵۵
//	//	//	۸۰	//	۱۴۸	۱۰۷
//	//	//	۱۰۶،۱۱۰	//	۱۹۰،۱۹۸	۱۴۶،۱۴۹
//	//	//	۲۷۵،۲۷۶	یونس	۱۸	۲۴
//	//	//	۲۷۸،۲۷۹ ۲۸۰	//	۲۲،۲۴	۳۰،۳۱
//	//	//	۲۸۲،۲۸۴ ۲۸۵	//	۲۱،۳۵	۳۸،۴۳
//	//	//	۲۹۶، ۲۹۹	//	۶۶،۷۰	۶۵،۶۸
//	//	//	۳۱۵،۳۱۶ ۳۱۷	//	۱۰۴،۱۰۵	۱۰۷،۱۰۹
//	//	//	۳۲۸	ہود	۱۴	۱۴
//	//	//	۳۴۹،۳۵۰	//	۶۱	۶۶،۶۹
//	//	//	۳۶۶	//	۹۸،۱۰۰	۱۰۴
//	//	//	۳۶۹،۳۷۰	//	۱۰۹	۱۱۰
//	//	//	۴۰۱	یوسف	۳۷،۴۰	-
//	//	//	۴۰۲،۴۰۲	//	۴۱	۳۴
//	//	//	۴۳۷	//	۱۰۸	۷۸
//	//	//	۴۵۰،۴۵۲	الرعد	۱۴،۱۶	۲۳،۳۰
//	//	//	۴۶۱،۴۶۲ ۴۶۳	//	۳۲،۳۳	۵۰،۵۲
//	//	//	۵۲۴،۵۲۶	النحل	۱،۴	۱،۷
//	//	//	۵۳۱،۵۳۴	//	۱۷،۱۸	۱۶،۱۷
//	//	//	۵۳۹،۵۴۰	//	۳۵،۳۶	۳۰،۳۴
//	//	//	۵۴۶،۵۴۸	//	۵۱،۶۰	۴۳،۵۲
//	//	//	۵۵۳،۵۵۸	//	۷۰،۷۵	۶۰،۶۸
//	//	//	۶۱۷،۶۱۸	بنی اسرائیل	۲۹،۴۳	۴۵،۴۷
//	//	//	۶۲۵	//	۵۶	۶۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شرک کے خلاف قرآن کے دلائل۔	دوم	۶۲،۶۳	بنی اسرائیل	۶۶، ۷۰	۸۲، ۸۵
	〃 〃 〃	〃	۶۲۳	〃	۷۶	۸۹
	〃 〃 〃	〃	۶۵۱	〃	۱۱۱	۱۲۵
	اس کے لیے اللہ نے کوئی سند نازل نہیں کی	〃	۲۴	الاعراف	۳۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶	〃	۷۱	۵۵
	اس کی بنیاد محض قیاس وگمان پر ہے۔	〃	۲۹۶	یونس	۶۶، ۶۷	۶۵
	اس کے حق میں کوئی دلیل وسند نہیں۔	〃	۲۹۸	〃	۶۸	-
	وہ ایک جہالت ہے۔	〃	۷۵	الاعراف	۱۳۸	-
	وہ محض جھوٹ ہے۔	〃	۳۴۵	ہود	۵۰	۵۵
	وہ سراسر باطل ہے۔	〃	۷۵	الاعراف	۱۳۸	-
	وہ ظلم ہے۔	〃	۸۰، ۸۱	〃	۱۴۸	۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۸	یونس	۱۰۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳	ابراہیم	۲۲	-
	وہ منکر ہے۔	〃	۴۶۲	الرعد	۳۳	۵۳
	وہ اللہ کی ناشکری ہے۔	〃	۴۰۱	یوسف	۳۸	-
	مشرکین محض اندھے مقلد ہیں۔	〃	۲۸۵	یونس	۳۶	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱	ہود	۶۲	۷۱، ۷۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۹، ۳۷۰	〃	۱۰۹	۱۱۰
	ان کے معبودوں کو کچھ پتہ نہیں کہ ان کی عبادت کی جارہی ہے۔	〃	۲۸۱	یونس	۲۹	۳۷
	ان کے معبود کبھی انہیں خدا کے عذاب سے نہ بچا سکے۔	〃	۳۶۶	ہود	۹۸	۱۰۴
	آخرت میں ان کے معبود خود انہیں کو جھوٹا قرار دیں گے۔	〃	۵۶۳	النحل	۸۶	۸۳
	آخرت میں ثابت ہوجائے گا کہ ان کے تمام					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عقائد باطل تھے۔	دوم	۲۸۱	یونس	۲۹	۲۷
	آخرت میں ثابت ہو جائے گا کہ اُن کے تمام عقائد باطل تھے۔	〃	۳۶۸	ہود	۱۰۵	۱۰۶
	اس بات کا ثبوت کہ مشرکین کے اپنے تحت الشعور میں شرک کا بطلان اور توحید کا اعتقاد موجود ہے۔	〃	۲۷۸	یونس	۲۲	۲۱
	مشرکین کا سرپرست شیطان ہوتا ہے۔	〃	۵۷۱	النحل	۱۰۰	-
	ان کے تمام اعمال ضائع ہو جائیں گے۔	〃	۱۸۲،۱۸۳	التوبہ	۱۷	۲۰
	شرک کے نتائج دنیا میں۔	〃	۸۲	الاعراف	۱۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۲	التوبہ	۱۷	۱۹،۲۰
	اس کے نتائج آخرت میں	〃	۸۲	الاعراف	۱۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۲	التوبہ	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷	ابراہیم	۲۸،۳۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۵	النحل	۲۶،۲۷	۲۳،۲۵
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷	بنی اسرائیل	۳۹	۴۵
	مشرک کس معنی میں ناپاک ہیں۔	〃	۱۸۶،۱۸۷	التوبہ	۲۸	۲۵
	مشرک کے لیے دعائے مغفرت جائز نہیں	〃	۲۴۱	〃	۱۱۳	۱۱۱
	مساجد میں مشرکین کے داخلہ کا مسئلہ	〃	۱۸۷	〃	۲۸	۲۵
	اس کی حقیقت اور تشریح	سوم	۲۶،۲۷	الکہف	۲۴،۴۴	۳۷،۴۰
	〃 〃 〃	〃	۳۱	〃	۵۲،۵۳	۵۰،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۱۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۷،۲۰۸	الحج	۱۲،۱۳	۱۸،۱۹
	شرک کا اطلاق کن کن چیزوں پر ہوتا ہے۔	〃	۲۸۵،۲۸۶	المومنون	۵۹	۵۳
	اللہ کے سوا دوسروں کو عالم الغیب ماننا شرک ہے۔	〃	۲۹۸	〃	۹۲	۸۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خواہشِ نفس کو خدا بنا لینا شرک ہے۔	سوم	۴۵۲،۴۵۲	الفرقان	۴۳	۵۶
	شرک کی ایک مستقل قسم شرک عملی اور اس کی تشریح۔	〃	۳۱	الکہف	۵۳،۵۲	۵۱،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۶۹، ۷۰	مریم	۴۶،۴۱	۲۷،۲۶
	مشرکین عرب کا شرک کس نوعیت کا تھا۔	〃	۲۹۵، ۲۹۷	المومنون	۹۰،۸۴	۸۲،۷۸
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴، ۴۶۷	الفرقان	۶۹،۶۸	۸۵،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹، ۵۹۰	النمل	۶۰	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۵۹۲، ۵۹۳	〃	۶۳،۶۲	۷۹،۷۸
	〃 〃 〃	〃	۷۱۸، ۷۲۰	العنکبوت	۶۳،۶۱	۱۰۱،۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۷۵۱	الروم	۶۸	۴۰
	مشرکین اللہ کی ہستی کے منکر نہیں ہیں۔	〃	۴۸۷، ۴۸۸	الشعراء	۳۱	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰	〃	۱۳۲، ۱۳۹	۹۳، ۹۴
	مشرکین کے تصور معبود اور اسلام کے تصور الٰہ کا فرق۔	〃	۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷	〃	۲۸، ۲۹	۲۳، ۲۴
	انسان شیطان کے اغوا سے شرک میں مبتلا ہوتا ہے۔	〃	۵۲۹، ۵۷۰	النمل	۲۴	۳۱، ۳۲
	شرک کا آغاز کس طرح ہوا؟	〃	۷۵۴، ۷۵۵	الروم	۳۱، ۳۲	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۷۵۷	〃	۳۶	۵۵
	مشرکین اللہ کی قدر نہیں پہچانتے	〃	۲۵۱	الحج	۷۴	-
	مشرکین کے معبودوں کی اقسام	〃	۷۳۷، ۷۳۸	الروم	۱۳	۱۶، ۱۷
	قبر پرستی سخت گمراہی ہے۔	〃	۱۷، ۱۸	الکہف	۲۱	۲۰، ۲۱
	بُت پرستی ایک گندگی ہے۔	〃	۲۲۲	الحج	۳۰	۵۷
	شرک ایک بے وقوفی ہے۔	〃	۱۱۶	طٰہٰ	۸۹	-
	وہ حقیقت کے خلاف ہے۔	〃	۲۴۷	الحج	۶۲	۱۰۹
	وہ بہت بڑا جھوٹ ہے۔	〃	۲۲۲	〃	۳۰	۵۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ بہت بڑا جھوٹ ہے۔	سوم	۶۸۷	العنکبوت	۱۷	۲۸
	وہ ظلم ہے۔	//	۲۵۰	الحج	۷۱	۱۲۱
	وہ جرم ہے۔	//	۳۱	الکہف	۵۳	-
	// // //	//	۸۰	مریم	۸۶	-
	وہ نمک حرامی اور احسان فراموشی ہے۔	//	۷۲۰	العنکبوت	۶۵،۶۶	۱۰۴
	// // //	//	۷۵۶	الروم	۳۳،۳۴	۵۳
	وہ انسان کی فطرت کے خلاف ہے۔	//	۵۲،۷۵۳	//	۳۰	۴۵
	اس کے حق میں کوئی دلیل و سند نہیں۔	//	۲۵۰	الحج	۷۱	۱۲۰،۱۲۱
	// // //	//	۷۵۶	الروم	۳۳،۳۴	۵۳
	اس کی وجہ سے دنیا میں فساد برپا ہوتا ہے۔	//	۷۶۰،۷۶۱	//	۴۱	۶۴
	انبیاءؑ کی اس سے شدید نفرت۔	//	۱۱۳،۱۲۱	طٰہٰ	۸۶،۹۸	۶۴،۷۴
	اس کے خلاف قرآن کے دلائل	//	۳۰،۳۱	الکہف	۵۱،۵۲	۴۹،۵۱
	// // //	//	۶۹،۷۰	مریم	۴۱،۴۵	۲۶،۲۷
	// // //	//	۱۵۲،۱۵۴	الانبیاء	۱۹،۲۵	۱۸،۲۵
	// // //	//	۱۶۸،۱۶۹	//	۶۵،۶۷	۶۱
	// // //	//	۲۰۷،۲۰۸	الحج	۱۲،۱۳	۱۸،۱۹
	// // //	//	۲۵۰،۲۵۱	//	۷۱،۷۴	۱۲۰،۱۲۳
	// // //	//	۲۹۴،۲۹۸	المومنون	۷۸،۹۲	۷۴،۷۶
	// // //	//	۴۳۳،۴۳۴	الفرقان	۲	۸
	// // //	//	۴۵۸،۴۵۹	//	۵۴،۵۵	۶۹،۷۰
	// // //	//	۴۹۹،۵۰۱	الشعراء	۶۹،۷۷	۵۰،۵۶
	// // //	//	۵۸۸،۵۹۸	النمل	۶۰،۶۵	۷۲،۷۳
	// // //	//	۶۰۸	//	۹۱،۹۳	۱۱۰
	// // //	//	۲۸۶،۶۸۸	العنکبوت	۱۶،۱۸	۲۴،۳۰
	// // //	//	۶۹۲	//	۲۵	۴۱،۴۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے خلاف قرآن کے دلائل	سوم	۷۰۱،۷۰۲	العنکبوت	۴۱	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۷۲۰	〃	۶۵،۶۷	۱۰۴،۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۷۵۰،۷۵۱	الروم	۲۸،۲۹	۳۹،۴۱
	〃 〃 〃	〃	۷۵۵،۷۵۶	〃	۳۳،۳۵	۵۳،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۷۶۰،۷۶۱	〃	۴۰،۴۲	۶۱،۶۵
	ماں باپ کو حق نہیں ہے کہ اولاد کو شرک پر مجبور کریں۔	〃	۶۷۸،۶۷۹	العنکبوت	۸	۱۱
	آدمی کے لیے جائز نہیں کہ وہ دنیا میں کسی کی خاطر بھی شرک کرے۔	〃	۶۷۸،۶۸۰	〃	۸	۱۱،۱۲
	شرک کے اخلاقی و روحانی نتائج	〃	۲۰۷،۲۰۸	الحج	۱۲،۱۳	۱۸،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳	〃	۳۱	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۷۵۶،۷۵۷	الروم	۳۳،۳۴	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۷۶۱	〃	۴۰،۴۲	۶۱،۶۵
	شرک کے اُخروی نتائج	〃	۳۱	الکہف	۵۲،۵۳	۵۰،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۱۸۷	الانبیاء	۹۸،۹۹	۹۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷،۵۰۸	الشعراء	۹۲،۱۰۰	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰،۵۴۲	〃	۲۱۳	۱۳۴
	مشرکین سے آخرت میں کس چیز کی باز پرس ہوگی۔	〃	۶۵۴،۶۵۷	القصص	۶۲،۶۴	۸۵،۸۹
	〃 〃 〃	〃	۶۵۹،۶۶۰	〃	۷۴،۷۵	۹۲،۹۳
	مشرکین کے معبود بھی ان کے ساتھ جہنم میں ڈالے جائیں گے۔	〃	۱۸۷	الانبیاء	۹۸،۹۹	۹۵
	مشرکین کا کوئی مددگار نہیں۔	〃	۲۵۰	الحج	۷۱	۱۲۰،۱۲۱
	ان کے معبود کوئی طاقت نہیں رکھتے۔	〃	۲۵۱	〃	۷۳	۱۲۳
	آخرت میں خود ان کے معبود اُن کو جھوٹا قرار					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دیں گے۔	سوم	۴۴۲،۴۴۳	الفرقان	۱۷،۱۸	۲۴،۲۶
	مشرکین خود اپنے معبودوں کا انکار کریں گے	〃	۷۳۷،۷۳۸	الروم	۱۳	۱۶،۱۷
	ان کے معبود آخرت میں ان کی کوئی سفارش نہ کریں گے۔	〃	۷۳۷	〃	۱۳	۱۶
	مشرک کے لیے دعائے مغفرت جائز نہیں۔	〃	۵۰۵،۵۰۶	الشعراء	۸۶	۶۳
	شرک اور توحید میں فرق۔	چہارم	۳۷۰،۳۷۱	الزمر	۲۹	۴۸
	اللہ کے سوا کسی کی بندگی نہیں کرنی چاہیے۔	〃	۳۵۵	〃	۲	۳
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	〃	۱۱،۱۲	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۵	المومن	۶۵	۹۳،۹۴
	اللہ کے سوا کسی سے دعا مانگنا شرک ہے۔	〃	۴۱۸	〃	۶۰	۸۲،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۸،۴۲۰	〃	۶۰	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۵	〃	۶۵	۹۳،۹۴
	اس کے سوا دوسروں کو مدد کے لیے پکارنا باطل اور شرک ہے۔	〃	۲۴	لقمٰن	۳۰	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹	فاطر	۴۰	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۱،۴۰۲	المومن	۲۰	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۵	〃	۶۵	۹۳،۹۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷	〃	۷۳،۷۴	۱۰۲،۱۰۳
	شرک کی بدترین صورتیں اور مکمل ترین صورتیں	〃	۴۱۸،۴۲۰	〃	۶۰	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	شرک کی بنیاد یقین پر نہیں بلکہ شک پر ہے۔	〃	۲۱۴	سبا	۵۴	۷۲
	〃 〃	〃	۵۶۱	الدخان	۹	۱۰
	شرک کی نامعقولیت	〃	۲۷۹	الصّٰفّٰت	۵	۴
	مشرکین ایک دوسرے کو دھوکہ دے رہے ہیں۔	〃	۲۲۹،۲۴۰	فاطر	۴۰	۶۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان جس کی بھی بے چون وچرا عبادت کرے اُس کو وہ دراصل اپنا معبود بناتا ہے۔	چہارم	۵۸۹	الجاثیہ	۲۳	۳۰
	اللہ کے ہاں کسی کو ذریعہ تقرب سمجھ کر اُس کی بندگی کرنا بھی شرک ہے۔	〃	۳۵۷	الزمر	۳	۵
	کسی کو اللہ کی اولاد قرار دینا شرک ہے۔	〃	۶۱۸،۶۱۷	الاحقاف	۲۸	۳۲
	اللہ کی طرف اولاد منسوب کرنے کے عقیدے کی تردید۔	〃	۵۳۰	الزخرف	۱۶	۱۵
	اللہ کے لیے بیٹیاں تجویز کرنے والوں کی حماقت۔	〃	۳۵۸،۳۵۷	الزمر	۴	۹،۸
	مشرکین عرب کا فرشتوں کو اللہ کی بیٹیاں قرار دینا۔	〃	۵۳۰	الزخرف	۱۶	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲،۳۱۱	الصّٰفّٰت	۱۵۷،۱۴۹	۸۸،۸۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲،۵۳۰	〃	۱۹،۱۶	۱۹،۱۶
	غیر اللہ کے بنائے ہوئے دین وآئین کو ماننا بدترین شرک ہے۔	〃	۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۹،۴۹۸ ۵۰۰	〃	۲۱	۲۸
	اللہ کے سوا کسی کو ولی بنانا شرک ہے۔ (نیز دیکھیے "ولی")	〃	۵۰۰	〃	۲۱	۳۹
	اللہ کے بجائے دوسروں کو اپنا ولی بنا کر آدمی اُس کی رحمت سے محروم ہو جاتا ہے۔	〃	۴۸۰	〃	۶	۶
	مشرکین اللہ کو چھوڑ کر جنہیں پکارتے ہیں اُن کی آخرت میں کوئی حیثیت نہ ہوگی۔	〃	۴۸۱	〃	۶	۷،۶
	کسی نبی اور کسی کتاب الٰہی نے شرک کی تعلیم نہیں دی۔	〃	۴۸۲	〃	۸	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۰۱،۴۰۲	المؤمن	۲۰	۳۳
		〃	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
		〃	۵۳۳،۵۳۲	〃	۲۲،۲۰	۲۲،۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کسی نبی اور کسی کتاب الٰہی نے شرک کی تعلیم نہیں دی۔	چہارم	۵۴۰	الزخرف	۴۵	۳۹، ۴۰
	〃 〃 〃	〃	۶۰۱، ۶۰۲	الاحقاف	۴	۴
	اللہ کے ساتھ شرک کرنے کی مختلف صورتیں	〃	۵۳۰	الزخرف	۱۶	۱۵
	مشرکین اپنے شرک کی کیا توجیہیں کریں گے۔	〃	۳۵۷، ۳۵۸	الزمر	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷، ۶۱۸	الاحقاف	۲۸	۳۲
	شفاعت کا مشرکانہ عقیدہ۔ (نیز دیکھیے "شفاعت")	〃	۵۵۲	الزخرف	۸۶	۶۸
	مشرک انسان دوسروں کو اللہ کا ہمسر بناتا ہے جنہیں اللہ کا شریک ٹھہرایا جاتا ہے اُس کی	〃	۳۶۲، ۳۶۳	الزمر	۸	۲۶، ۲۷
	شرکت کا کوئی علمی ثبوت نہیں ہے۔	〃	۴۱۱	المؤمن	۴۲	۵۷
	مشرکین کے اس فلسفے کا ابطال کہ اپنے معبودوں کو سجدہ کرکے وہ دراصل اُن کے خالق کو سجدہ کرتے ہیں۔	〃	۴۶۰، ۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۳۷	۴۴
	مشرکین عرب خود مانتے تھے کہ اُن کا اور اُن کے معبودوں کا خالق اللہ ہی ہے۔	〃	۵۵۲، ۵۵۳	الزخرف	۸۷	۶۹
	وہ مانتے تھے کہ اللہ ہی کائنات کا خالق ہے	〃	۲۲	لقمٰن	۲۵	۴۴، ۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳، ۳۷۴	الزمر	۳۸	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵، ۵۲۶	الزخرف	۹، ۱۰	۷
	وہ مانتے تھے کہ رزق دینے والا اللہ ہے	〃	۲۰۰، ۲۰۱	سبا	۲۴	۴۲، ۴۳
	وہ مانتے تھے کہ کائنات کا مالک و پروردگار اللہ ہی ہے۔	〃	۵۶۱	الدخان	۷	۶
	مشرکین کے معبودوں نے نہ زمین میں کچھ پیدا کیا ہے نہ آسمان و زمین کی تخلیق و تدبیر میں	〃	۱۲	لقمٰن	۱۱	۱۵، ۱۶
	ان کا کوئی حصہ ہے۔	〃	۲۳۹، ۲۴۰	فاطر	۴۰	۶۶، ۶۸
		〃	۶۰۱	الاحقاف	۴	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مشرکین کے معبودوں کی اقسام	چہارم	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۲	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲،۶۰۳	الاحقاف	۵	۶
	مشرکین کی اصل گمراہی کیا ہے۔	〃	۲۲	لقمٰن	۲۵	۴۴،۴۵
	شرک کے خلاف قرآن کے دلائل	〃	۱۱،۱۳	〃	۱۰،۱۱	۱۲،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۵	〃	۱۳	۲۰،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲،۲۴	〃	۲۵،۳۰	۴۴،۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۹،۲۰۱	سبا	۲۲،۲۸	۳۸،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۱۰،۲۱۱	〃	۴۳،۴۵	۶۴،۶۵
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴	〃	۵۴	۷۶
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶	فاطر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۸،۲۲۰	〃	۱،۵	۱،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴،۲۲۶	〃	۱۱،۱۴	۲۳،۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷	〃	۱۵،۱۷	۳۶،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹،۲۴۰	〃	۴۰،۴۱	۶۶،۷۰
	〃 〃 〃	〃	۲۵۳،۲۵۴	یٰس	۲۰،۲۵	۷۱،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۹۳	الصّٰفّٰت	۹۱،۹۳	۵۰،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴،۳۰۵	〃	۱۲۵،۱۲۷	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۱،۳۱۲	〃	۱۴۹،۱۵۷	۸۶،۸۸
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹،۳۶۰	الزمر	۵،۶	۱۰،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲،۳۶۳	〃	۸	۲۶،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۷۶	〃	۴۳،۴۴	۶۲،۶۳
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳	〃	۶۵،۶۷	۷۴،۷۷
	〃 〃 〃	〃	۴۰۱،۴۰۲	المؤمن	۲۰	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱،۴۱۲	〃	۴۱،۴۳	۵۷،۵۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شرک کے خلاف قرآن کے دلائل	چہارم	۴۲۲،۴۲۴	المؤمن	۶۱،۶۳	۸۵،۸۸
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵،۴۲۶	〃	۶۷،۶۸	۹۶،۹۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲،۴۴۴	حٰمٓ السجدہ	۹،۱۰	۱۱،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	〃	۳۷	۴۲،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۵۱۵	الشوریٰ	۴۹،۵۰	۷۶،۷۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴	الزخرف	۲۴،۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱	〃	۸۱،۸۵	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۵۵۲،۵۵۴	〃	۸۶،۸۹	۶۸،۷۱
	〃 〃 〃	〃	۵۵۷	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۰،۵۶۲	〃	۶،۹	۶،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۶۰۱،۶۰۲	الاحقاف	۴،۵	۴،۶
	شرک کی تردید کے دلائل دہریت کی تردید کے	〃				
	دلائل بھی ہیں۔	〃	۶۱۷،۶۱۸	〃	۲۶،۲۸	۳۰،۳۲
	شرک کے لیے اللہ نے کوئی سند نازل نہیں کی	〃	۲۳۹	فاطر	۴۰	۶۷
	اُس کو اختیار کرنے میں آدمی کا اپنا نقصان ہے	〃	۲۱۹	〃	۲،۳	۵،۷
	انسان کو کسی کی خاطر بھی شرک نہ کرنا چاہیے	〃	۱۶	لقمٰن	۱۵	۲۴،۲۵
	شرک محض جھوٹ ہے۔	〃	۳۵۷،۳۵۸	الزمر	۳	۷
	شرک ظلم عظیم ہے۔	〃	۱۵	لقمٰن	۱۳	۲۱
	شرک کرنے والے "کاذب" اور کافر ہیں۔	〃	۳۵۸	الزمر	۳	۷
	جو شخص اللہ کی قدر پہچانتا ہے وہ کبھی شرک					
	نہیں کر سکتا۔	〃	۳۸۲	〃	۶۷	۷۵
	شرک اللہ کی ناشکری ہے۔	〃	۲۷۰	یٰس	۷۳	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۷،۳۵۸	الزمر	۳	۷
	〃 〃 〃		۵۳۰	الزخرف	۱۵	۱۵
	شرک کا ہر عقیدہ دراصل اللہ پر کسی نقص کا الزام ہے	〃	۲۵۸	یٰس	۳۶	۳۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شرک کیسا جرم عظیم ہے۔	چہارم	۴۷۸،۴۷۹	الشوریٰ	۴، ۵	۲، ۴
	مشرکین کے معبود اُن کی مدد کرنے کے بجائے خود اُن کی خدمت کے محتاج ہیں۔	〃	۲۷۱	یٰس	۷۴، ۷۵	۶۲
	مشرکین اللہ کی نسبت اپنے معبودوں سے زیادہ محبت رکھتے ہیں۔	〃	۳۷۶، ۳۷۷	الزمر	۴۵	۶۴
	مشرکین کو رسول کی دعوت ناگوار گذرتی تھی۔	〃	۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۱
	مشرکین سے اُن کی جعلی معبودوں کے بابت استفسار کیا جائے گا۔	〃	۴۲۷	المومن	۷۳	۱، ۲
	مشرکین کے معبود قیامت تک اُن کی دعاؤں کا جواب نہیں دے سکتے بلکہ وہ بے خبر ہیں کہ کوئی اُن کو پکار رہا ہے۔	〃	۴۶۶، ۴۶۷	حٰمٓ السجدہ	۴۷	۶۳
	قیامت کے روز مشرکین کے معبود اُن سے برات کا اظہار کریں گے۔	〃	۶۰۲، ۶۰۳	الاحقاف	۵	۵، ۶
	خدا کا عذاب دیکھ لینے کے بعد مشرکین اپنے معبودوں کا انکار کرتے ہیں۔	〃	۴۶۷	حٰمٓ السجدہ	۴۸	۶۴
	آخرت میں مشرکین اپنے معبودوں کا انکار کریں گے۔	〃	۶۰۳	الاحقاف	۶	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱	حٰمٓ السجدہ	۵۲، ۵۴	۷۱، ۷۲
	وہاں مجرمین اُن سفارشیوں کو کہیں نہ پائیں گے جن کے بھروسے پر وہ اللہ کی نافرمانی کرتے تھے۔	〃	۴۲۷	المومن	۷۳، ۷۴	۱۰۲، ۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶، ۴۶۷	حٰمٓ السجدہ	۴۷	۶۳
	مشرکین کے اولیاء آخرت میں اُن کے کسی کام نہ آئیں گے۔	〃	۴۶۷	〃	۴۸	۶۴
	وہاں مشرکین خود مان لیں گے کہ اللہ کا کوئی شریک نہیں۔	〃	۵۸۳، ۵۸۴	الجاثیہ	۱۰، ۱۱	۱۲
		〃	۴۶۶، ۴۶۷	حٰمٓ السجدہ	۴۷	۶۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شرک کی فطرت ہی یہ ہے کہ اُس میں لوگ کبھی متفق نہیں ہو سکتے۔	چہارم	۳۵۷، ۳۵۸	الزمر	۳	۷
	شرک کے ساتھ کوئی عمل صالح نہیں ہو سکتا۔	〃	۳۸۲	〃	۶۷	۷۵
	مشرک اپنے کسی عمل پر اجر کا مستحق نہیں ہو سکتا۔	〃	۳۸۲	〃	۶۷	۷۵
	انسانی زندگی پر شرک کے اثرات	〃	۳۷۰، ۳۷۱	〃	۲۹	۴۸
	ان کا لازمی نتیجہ جہنم کی آگ ہے۔	〃	۴۱۱، ۴۱۲	المؤمن	۴۳	۵۹
	اُس کے نتائج آخرت میں۔	〃	۲۰۹، ۲۱۰	سبا	۴۲	-
	شرک کا انجام بد	〃	۲۸۳، ۲۸۵	الصّٰفّٰت	۲۴، ۳۹	۱۷، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۳۰۵	〃	۱۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷، ۳۹۸	المؤمن	۱۱، ۱۲	۱۶، ۱۸
	مشرکین کا انجام بد	〃	۱۳۶	الاحزاب	۷۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷	المومنون	۷۳	۱۰۲
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱، ۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۶، ۷	۹
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵، ۴۵۲	〃	۱۳، ۲۵	۱۷، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۴۶۸	〃	۵۲	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۴۶۸	〃	۵۲	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	الشوریٰ	۲۱، ۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴	الزخرف	۲۴، ۲۵	-
	آخرت میں مشرکین کے لیے کوئی جائے پناہ نہیں ہے۔	〃	۴۶۷	حٰمٓ السجدہ	۴۸	۶۴
	مشرکین کے معبودوں کے متعلق آلِ فرعون کے مومن کا بیان	〃	۴۱۱، ۴۱۲	المؤمن	۴۳	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۳۷۶	الزمر	۴۵	-
	شرک کی اصل وجہ انکار آخرت ہے۔	〃	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۷	-
	اُن مشرکین کے لیے تباہی ہے جو زکوٰۃ نہیں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دیتے اور آخرت کے منکر ہیں۔	چہارم	۴۴۱،۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۶، ۷	۹
	مشرکین آخرت میں اپنے انجام سے ڈر رہے ہوں گے لیکن وہ آ کر رہے گا۔	〃	۵۰۰	الشوریٰ	۲۲	-
	اللہ اُس شرک سے بالاتر ہے جو مشرکین کرتے ہیں	〃	۳۸۲	الزمر	۶۷	۷۵
	شرک خدا کے مقابلے میں ایسی جسارت ہے کہ جس پر گرا آسمان پھٹ پڑیں تو بعید نہیں ہے	〃	۴۷۸،۴۷۹	الشوریٰ	۴، ۵	۲، ۴
	انسانی شرک کے جواب میں اللہ تعالیٰ سے فرشتے درگذر کرنے کی درخواست کرتے ہیں۔	〃	۴۷۸،۴۷۹	〃	۴، ۵	۲، ۴
	شرک کا حکم اگر والدین دیں تو اُسے نہ ماننا چاہیے۔	〃	۱۶، ۱۷	لقمٰن	۱۵	۲۴، ۲۵
	اُس کے معنی	پنجم	۲۶۲	الرحمٰن	۳۰	۲۸
	اُس کی ممانعت	〃	۱۵۲	الذّٰریٰت	۵۱	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵،۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	-
	وہ ایک باطل اور بے اصل چیز ہے۔	〃	۱۸۲،۱۸۳	الطور	۴۳	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰	النجم	موضوع اور مضمون	-
	ہر مشرک خدا کی کسی نہ کسی صفت کا منکر ہے۔	〃	۲۶۲	الرحمٰن	۳۰	۲۸
	مشرکین نے محض گمان کی بنیاد پر کچھ معبود گھڑ لیے ہیں۔	〃	۱۹۰	النجم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۸	〃	۲۳	۱۷، ۱۹
	مشرکین خواہشات نفس کے پیرو ہوتے ہیں	〃	۲۰۸	〃	۲۳	۱۸
	مشرکین باپ دادا کے اندھے مقلد ہیں۔	〃	۲۰۸	〃	۲۳	۱۷
	اللہ کے ساتھ دوسروں کو شریک ٹھہرانا احسان فراموشی ہے۔	〃	۲۵۳،۲۵۵	الرحمٰن	۱۳	۱۳
	اللہ شرک سے پاک ہے۔	〃	۱۸۲،۱۸۳	الطور	۴۳	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲،۴۱۵،۴۱۶	الحشر	۲۳	۴۴
	مشرکین کا انجام بد	〃	۴۷	الفتح	۶	۱۱، ۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مشرکین کی حماقتوں پر طنز	پنجم	۱۷۹، ۱۸۰	الطور	۳۵، ۳۸	۲۸، ۲۹
	مشرکین عرب اللہ کے لیے بیٹیاں تجویز کرتے تھے۔	〃	۱۸۰	〃	۳۹	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۶، ۲۰۸	النجم	۲۱	۱۶
	مشرکین کو دین حق کا قیام ناگوار گزرتا ہے۔	〃	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	مشرکین برائی کے پھیر میں خود ہی پھنس گئے ہیں	〃	۴۷	الفتح	۶	۱۱، ۱۲
	شرک کے خلاف قرآن کے دلائل۔	ششم	۱۰۱، ۱۰۳	نوح	۱۳، ۲۰	۱۳، ۵۰
	اللہ کا کوئی ہمسر نہیں ہے۔	〃	۵۲۵، ۵۴۳	الاخلاص	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵، ۵۴۲	〃	۴	۶
	اللہ کے کسی نبی یا کتاب نے شرک کی تعلیم نہیں دی	〃	۴۱۱	البینہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲، ۴۱۵	〃	۵	۷
	اللہ کی شان اس سے بہت اعلیٰ و ارفع ہے کہ کوئی اُس کی بیوی یا بیٹا ہو۔	〃	۱۱۴	الجن	۳	۴
	وہ نہ کسی کی اولاد ہے اور نہ کوئی اُس کی اولاد۔	〃	۵۲۵، ۵۴۰	الاخلاص	۳	۵
	مشرکین بدترین خلائق ہیں۔	〃	۴۱۵، ۴۱۶	البینہ	۶	۹
	مشرکین کو فہمائش کہ شرک سے باز آکر راہِ راست اختیار کریں تو اُن پر نعمتوں کی بارش ہوگی۔	〃	۱۰۰	نوح	۱۰، ۱۲	۱۲
		〃	۱۱۸، ۱۱۹	الجن	۱۷	۱۶، ۱۷
	ہر قسم کے معبودان غیر اللہ کی عبادت کی ممانعت	〃	۵۰۳، ۵۰۴	الکافرون	۲	۲
	اللہ کا کوئی شریک نہیں جو دنیا پرست لوگوں کو آخرت میں دل پسند انجام کی ضمانت دے سکے۔	〃	۶۴، ۶۵	القلم	۳۶، ۴۱	۲۰، ۲۳
	اللہ کے مقابلے میں کوئی کسی کی مدد نہیں کرسکتا	〃	۴۹، ۵۱	الملک	۱۷، ۲۲	۲۶، ۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۲، ۵۴	〃	۳۰	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کے مقابلے میں کوئی کسی کی مدد نہیں کر سکتا۔	ششم	۱۰۵	نوح	۲۵	۲۰
	جنوں میں بھی انسانوں کی طرح مشرک پائے جاتے ہیں۔	〃	۱۱۴،۱۱۵	الجن	۵	۶
	مشرکین عرب کا جنوں کو اللہ کا شریک ٹھہرانا	〃	۱۱۱	〃	جن کی حقیقت	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۴،۱۱۵	〃	۵، ۶	۶، ۷
	اہل کتاب اور مشرکین میں اصطلاحی اور قانونی فرق۔	〃	۴۱۲،۴۱۳	البینہ	۱	۱، ۲
	ایسی جھاڑ پھونک کی ممانعت جس میں شرک ہو	〃	۵۵۸،۵۵۹	معوذتین	اسلام میں جھاڑ پھونک کی حیثیت	-
۲۸۸	**شریعت:**					
	وہ بنیادی پابندیاں جو جملہ شرائع الٰہیہ میں عائد کی گئی ہیں	اول	۵۹۷،۵۹۹	الانعام	۱۵۱	۱۲۷، ۱۳۱
	اس کا عطا کرنا اللہ کی مہربانی ہے۔	دوم	۲۹۴	یونس	۶۰	۶۲
	شرائع الٰہیہ میں تضاد نہیں ہے۔	〃	۵۸۰	النحل	۱۲۳	۱۲۰
	اختلاف شرائع کے اسباب	〃	۵۷۹	〃	۱۱۸	۱۱۷، ۱۱۸
	شریعت میں بعض قیود بعض قوموں پر سزا کے طور پر بھی عائد کی گئی ہیں۔	〃	۵۷۸،۵۸۱	〃	۱۱۶، ۱۲۴	۱۱۵، ۱۲۱
	یہودی شریعت اور شریعت محمدیہ میں فرق کی وجہ	〃	۵۸۰،۵۸۱	〃	۱۲۳، ۱۲۴	۱۲۰، ۱۲۱
	انبیاء کی شریعتیں مختلف رہی ہیں مگر دین سب کا ایک ہی ہے۔	سوم	۲۲۵،۲۲۶	الحج	۳۴	۶۴
		〃	۲۴۹، ۲۵۰	〃	۶۷، ۷۰	۱۱۵، ۱۱۹
	شریعت اسلام دنیا کے تمام انسانوں کے لیے بصیرت کی روشنی ہے لیکن جو اس کی صداقت پر اسلام لائے وہی اس سے ہدایت پا سکتا ہے اور اسی کے لیے وہ رحمت ہے۔	چہارم	۵۸۷	الجاثیہ	۱۹	۲۴، ۲۵
	رسول اور آپ کی امت کو دین کے معاملے میں صرف شاہراہ شریعت پر قائم کیا گیا ہے۔	〃	۵۸۶،۵۸۷	〃	۱۸	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیا اللہ کی بھیجی ہوئی مختلف شریعتیں باہم متضاد ہیں۔ نیز دیکھیے "اصول فقہ"	چہارم	۴۸۶، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
۲۸۹	**شعائر اللہ:**					
	لفظ شعائر کی تشریح	اوّل	۴۳۸	المائدہ	۲	۵
	صفا مروہ شعائر اللہ میں سے ہیں۔	〃	۱۲۷، ۱۲۸	البقرہ	۱۵۸	۱۵۷، ۱۵۸
	شعائر اللہ کی توہین کا مطلب۔	〃	۴۳۸، ۴۴۰	المائدہ	۲	۵
	اُن کے احترام کی وجہ	〃	۴۳۹	〃	۲	۶
	احرام بھی شعائر اللہ میں سے ہے۔	〃	۴۳۹	〃	۲	۷
	ان کا احترام تقویٰ کا تقاضا ہے۔	سوم	۲۲۳، ۲۲۴	الحج	۳۲	۶۰، ۶۱
	قربانی کے جانور شعائر اللہ میں سے ہیں۔	〃	۲۲۶، ۲۲۸	〃	۳۶	۶۷
۲۹۰	**شعر:**					
	نبی کا مزاج شاعری سے کوئی مناسبت نہیں رکھتا تھا۔	〃	۵۴۴، ۵۴۸	الشعراء	۲۲۵	۱۴۳
	شعراء کی اخلاقی کمزوریاں	〃	۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷	〃	۲۲۴	۱۴۲
	کس قسم کے شعراء قرآن کی مذمت سے مستثنیٰ ہیں	〃	۵۴۸، ۵۴۹	〃	۲۲۶، ۲۲۷	۱۴۴، ۱۴۵
۲۹۱	**شعیبؑ:**					
	آپؑ کا قصہ	دوم	۵۴، ۵۸	الاعراف	۸۵، ۹۳	۶۹، ۷۶
	〃 〃 〃	〃	۲۵۹، ۲۶۵	ہود	۸۴، ۸۵	۹۴، ۱۰۳
	آپؑ کی سیرت	〃	۲۶۱، ۲۶۲	〃	۸۸، ۸۹	۹۸، ۱۰۰
	اپنی قوم میں آپؑ کی حیثیت	〃	۲۶۴	〃	۹۱	۱۰۲، ۱۰۳
	آپؑ ہی کی قوم کا نام اصحاب الایکہ تھا۔	〃	۵۱۵	الحجر	۷۸، ۷۹	۴۳، ۴۴
	آپؑ کا قصہ	〃	۵۲۱، ۵۲۴	الشعراء	۱۷۶، ۱۹۱	۱۱۵، ۱۱۷
	〃 〃 〃	〃	۶۹۹	العنکبوت	۳۶، ۳۷	۶۱، ۶۴
	کیا وہ حضرت موسیٰؑ کے خسر تھے۔	〃	۶۲۷، ۶۲۸	القصص	۲۳	۳۴
	وہ بیک وقت دو قوموں کی طرف بھیجے گئے تھے	〃	۵۲۱، ۵۳۲	الشعراء	۱۷۶	۱۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۲۹۲	**شفاعت:**					
	اپنی امت کے لیے حضرت عیسیٰؑ کی عاجزانہ لطیف شفاعت	اول	۵۱۷	المائدہ	۱۱۸	-
	آخرت میں کوئی ایسا ذی اقتدار نہ ہوگا کہ کسی کی حمایت و نصرت اور سفارش کر سکے۔	〃	۵۴۳	الانعام	۵۱	-
	آخرت میں حمایت، سفارش، فدیہ کا بے کار ہونا۔	〃	۵۵۰	〃	۷۰	-
	آخرت میں متوقع سفارشوں کا کھو جانا۔	〃	۵۶۵	〃	۹۴	-
	حساب کے لیے ہر ایک کی حاضری تن تنہا ہوگی	〃	۵۶۵	〃	۹۴	-
	اس کا مشرکانہ عقیدہ اور اس کا ابطال	دوم	۲۷۵،۲۷۶	یونس	۱۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	الرعد	۱۱	۱۸،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۵۶،۵۵۷ ۵۵۸	النحل	۷۲،۷۵	۶۳،۶۷
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲	〃	۸۳،۸۵	۷۹،۸۱
	اسلامی عقیدۂ شفاعت	〃	۲۶۲،۲۶۳	یونس	۳	۴،۷
	اسلامی عقیدے اور مشرکانہ عقیدے کا فرق	〃	۲۵۵،۳۵۶	ہود	۷۶	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۸	〃	۱۰۵	۱۰۶
	اپنے بیٹے کے حق میں حضرت نوحؑ کی شفاعت رد کی گئی۔	〃	۴۴۲،۴۴۳	〃	۴۶	۴۹
	قوم لوطؑ کے حق میں حضرت ابراہیمؑ کی شفاعت قبول نہ ہوئی۔	〃	۳۵۵،۳۵۶	〃	۷۶	۸۴
	نبیؐ سے فرمایا گیا کہ اگر تم ستر دفعہ بھی منافقوں کے لیے دعائے مغفرت کرو گے تو اللہ انہیں معاف نہیں کرے گا۔	〃	۲۱۹	التوبہ	۸۰	-
	آخرت میں مشرکین کا عقیدہ شفاعت غلط ثابت ہو جائے گا۔	〃	۳۵	الاعراف	۵۳	۳۸،۳۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں مشرکین کا عقیدہ شفاعت غلط ثابت ہو جائے گا۔	دوم	۳۳۲	ہود	۱۹، ۲۲	۲۴، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۳۶۸	〃	۱۰۵	۱۰۶
	اس کا مشرکانہ عقیدہ اور اس کا ابطال	سوم	۲۵۲	الحج	۷۵، ۷۶	۱۲۴، ۱۲۶
	آخرت میں مشرکین کا عقیدہ شفاعت غلط ثابت ہو جائے گا۔	〃	۵۰۷، ۵۰۸	الشعراء	۹۲، ۱۰۲	۶۸، ۷۲
	مشرکین کے معبودان کی کوئی سفارش نہ کریں گے	〃	۷۳۷	الروم	۱۳	۱۶
	ان کے معبودان کو الٹا مجرم ٹھہرائیں گے۔	〃	۴۴۲، ۴۴۳	الفرقان	۱۷، ۱۸	۲۴، ۲۶
	خدا کے نافرمانوں کی شفاعت کرنے والا کوئی نہیں	〃	۶۹۰	العنکبوت	۲۲	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۶۹۲	〃	۲۵	۴۱، ۴۳
	آخرت میں صرف وہی شفاعت کرے گا جس کو خدا اس کی اجازت دے۔	〃	۱۵۵	الانبیاء	۲۸	۲۷
	بلا اجازت شفاعت کا حق کسی کو نہ ہونے کی وجہ۔	〃	۱۲۶، ۱۲۷	طٰہٰ	۱۰۹، ۱۱۰	۸۵، ۸۶
	〃 〃 〃	〃	۱۵۵، ۱۵۶	الانبیاء	۲۸	۲۷
	مجرمین کے لیے اس کا غیر مفید ہونا۔	اوّل	۱۰۸	البقرہ	۱۲۳	-
	اللہ کے اذن کے بغیر کسی کی مجال نہیں کہ کسی کے بارے میں سفارش کر سکے۔	〃	۱۹۴، ۱۹۵	〃	۲۵۵	۲۸۱
	قیامت کے روز مجرموں کی طرف سے کوئی وکالت نہ کر سکے گا۔	〃	۳۹۵	النساء	۱۰۹	-
	آخرت میں خدا کی بندگی سے گریز کرنے والوں کا کوئی حامی و مددگار نہ ہوگا۔	〃	۴۳۰	〃	۱۷۳	-
	بلا اجازت شفاعت کا حق کسی کو نہ ہونے کی وجہ۔	سوم	۲۵۲	الحج	۷۵، ۷۶	۱۲۴، ۱۲۶
	اس کا مشرکانہ عقیدہ اور اس کا ابطال	چہارم	۲۵۴	یٰس	۲۳	۱۹، ۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا مشرکانہ عقیدہ اور اُس کا ابطال۔	چہارم	۳۹۹	المؤمن	۱۵، ۱۶	۲۶، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۴۰۰، ۴۰۱	〃	۱۸، ۱۹	۳۰، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۵۵۲	الزخرف	۸۶	۶۸
	اللہ کی اجازت کے بغیر کوئی سفارش نہیں کر سکتا۔	〃	۳۸	السجدہ	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۱۹۹، ۲۰۰	سبا	۲۳	۴۰
	شفاعت کے متعلق اسلامی عقیدے اور مشرکانہ عقیدے کا فرق۔	〃	۲۰۰	〃	۲۳	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۶	الزمر	۴۳، ۴۴	۶۲، ۶۳
	آخرت میں کون سفارش کر سکے گا اور کس کی کر سکے گا۔	〃	۵۵۲	الزخرف	۸۶	۶۸
	شفاعت وہ کر سکتا ہے جس کو اللہ اجازت دے اور اُس کے حق میں کر سکتا ہے جس کے لیے اللہ اجازت دے۔	پنجم	۲۰۹	النجم	۲۶	۲۱
	کسی کا یہ زور نہیں کہ وہ اپنے بل بوتے پر اللہ سے اپنی شفاعت منوا سکے۔	〃	۴۲۹، ۴۳۰	الممتحنہ	۴	۷
	منافقین کے حق میں پیغمبر کی شفاعت بھی قابل قبول نہیں۔	〃	۵۲۰	المنٰفقون	۶	۱۳
	تمام ملائکہ مل کر بھی سفارش کریں تو مجرمین کو عذاب سے نہیں بچا سکتے۔	〃	۲۰۹	النجم	۲۶	۲۱
	قیامت کے روز نہ انسان کے پاس خود اپنا کوئی زور ہوگا اور نہ کوئی اُس کی مدد کرنے والا ہوگا۔	ششم	۳۰۵	الطارق	۱۰	-
	اُس روز کسی کے لیے کچھ کرنا کسی کے بس میں نہ ہوگا۔	〃	۲۷۵، ۲۷۶	الانفطار	۱۹	۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس روز آخری فیصلہ کا اختیار صرف اللہ کے ہاتھ میں ہوگا۔	ششم	۲۷۵	الانفطار	۱۹	-
	شفاعت صرف وہی کر سکے گا جسے اللہ اجازت دے اور جو ٹھیک حق بات کہے۔	〃	۲۳۲،۲۳۱	النباء	۳۷، ۳۸	۲۴،۲۳
	کون لوگ ہیں جن کے حق میں کوئی شفاعت کام نہ آئے گی۔	〃	۱۵۵،۱۵۴	المدثر	۴۸	۳۶
۲۹۲	**شک:**					
	اس سے کس طرح گمراہی کا آغاز ہوتا ہے۔	چہارم	۴۹	السجدہ	۲۳	۳۶،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۱۹۴	سبا	۲۱	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴	〃	۵۴	۷۶
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الشوریٰ	۱۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷	الزخرف	۶۱	-
	اہل ایمان کی صفت یہ ہے کہ تمام شکوک سے پاک ہو کر وہ دین پر پوری طرح مطمئن ہوتے ہیں۔	پنجم	۱۰۱	الحجرات	۱۵	-
	شک کرنے والے اور شک پیدا کرنے والے کافر ہیں۔	〃	۱۰۱	〃	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹	قٓ	۲۵	۳۲،۳۰
	منافقین کی ایک صفت یہ ہے کہ وہ دین کے معاملے میں شک میں پڑے رہتے ہیں۔	〃	۳۱۲	الحدید	۱۴	۲۳،۲۱
	حضرت لوطؑ کی قوم نے اُن کی تنبیہات کو مشکوک سمجھ کر جھٹلایا۔	〃	۲۳۸	القمر	۳۴،۳۳	-
	شک کرنے والوں کا انجام	〃	۱۲۶،۱۲۵	الذّٰریٰت	۱۱،۱۰	۹، ۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲	النجم	۵۵	۴۸،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹،۲۳۸	القمر	۳۹،۳۶	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شک کرنے والوں کا انجام	پنجم	۳۱۲،۳۱۳	الحدید	۱۴	۲۳
	خدا اور آخرت اور رسالت کے منکر زیادہ تر شک کی بیماری میں مبتلا ہوتے ہیں۔	ششم	۱۵۰،۱۵۱ ۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۲،۲۳
۲۹۴	**شکار:**					
	حالت احرام میں شکار کی حرمت	اوّل	۴۴۵،۴۴۶	المائدہ	۴	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴،۵۰۵	〃	۹۵	۱۱۰،۱۱۱
	شکار کے قاعدے	〃	۴۴۵،۴۴۶	〃	۴	۱۹،۲۰
	شکاری جانوروں سے مراد	〃	۴۴۵	〃	۴	۱۹
	حالتِ احرام میں شکار کرنے کا کفارہ	〃	۵۰۴،۵۰۵	〃	۹۵	۱۱۰
	سمندری شکار کی حالت	〃	۵۰۵	〃	۹۵	۱۱۱
۲۹۵	**شکر:**					
	شکر کفران کی ضد	〃	۱۲۹	البقرہ	۱۶۱	۱۶۱
	شکر کے رویہ کی تشریح	〃	۴۱۲	النساء	۱۴۷	۱۷۵،۱۷۶
	اللہ کے شاکر ہونے کا مفہوم	〃	۴۱۲	〃	۱۴۷	۱۷۶
	شکر اور ایمان کا تعلق	〃	۴۱۲	〃	۱۴۷	۱۷۵،۱۷۶
	شکر کے معنی۔	دوم	۴۷۳	ابراہیم	۷	۱۱
	اللہ کی نعمتوں کا فطری تقاضا	〃	۱۰	الاعراف	۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹	النحل	۱۲،۱۴	۱۱
	اسلام میں اس کی اہمیت	〃	۴۷۲	ابراہیم	۵	۱۰
	شیطان انسان کو ناشکرا بنانا چاہتا ہے۔	〃	۱۳	الاعراف	۱۷	۱۲
	شرک اللہ کی ناشکری ہے۔	〃	۴۰۱	یوسف	۳۸	-
	شریعت الٰہی کو قبول نہ کرنا اور خود اپنا قانون ساز بننا اللہ کی ناشکری ہے۔	〃	۲۹۴	یونس	۵۹،۶۰	۶۲،۶۳
	محسن کے احسان کا شکر دوسروں کو ادا کرنا	〃	۵۵۶،۵۵۷	النحل	۷۲،۷۳	۶۴
	دراصل محسن کے احسان کا انکار ہے۔	〃	۵۶۱،۵۶۲	〃	۸۱،۸۳	۷۶،۷۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	محسن کے احسان کا شکر دوسروں کو ادا کرنا دراصل محسن کے احسان کا انکار ہے۔	دوم	۶۳۱	بنی اسرائیل	۶۷	۸۴
	اللہ کی نعمتوں کا شکر دوسروں کو ادا کرنا ناشکری ہے۔	〃	۵۴۶،۵۴۷	النحل	۵۴	۴۷
	اللہ کی دی ہوئی نعمتوں کا صحیح شکریہ ہے اُن سے صحیح کام لیا جائے۔	〃	۵۵۹،۵۶۰	〃	۷۸	۷۳
	اللہ کی دی ہوئی نعمتوں کا صحیح شکریہ ہے	〃	۴۸۷	ابراہیم	۳۱	۴۱
	کہ اللہ کی بندگی کی جائے۔	〃	۴۹	الاعراف	۷۴	۵۹، ۶۰
	اللہ کی دی ہوئی نعمتوں کا صحیح شکریہ ہے کہ اُس کی آیات سے سبق لیا جائے۔	〃	۳۹	〃	۵۷، ۵۸	۴۶
	اللہ کی دی ہوئی نعمتوں کا صحیح شکریہ ہے کہ اُس کی اور اُس کے رسول کی پکار پر لبیک کہا جائے۔	〃	۱۳۹	الانفال	۲۷	۲۱
	اللہ کی دی ہوئی نعمتوں کا صحیح شکریہ ہے کہ جو کچھ اللہ دے اُس پر مطمئن رہا جائے۔	〃	۷۸	الاعراف	۱۴۴	-
	شکر کا انعام	〃	۴۲،۴۳،۴۷	ابراہیم	۷	۱۱
	اللہ کی دی ہوئی طاقتوں کو اُس کے منشا کے خلاف استعمال کرنا ناشکری ہے۔	سوم	۲۹۴	المومنون	۷۸	۷۴
	خدا کا شکر بندے ہی کے لیے مفید ہے خدا اس کا محتاج نہیں۔	〃	۵۷۷،۵۷۸	النمل	۴۰	۴۸، ۴۹
	معنی اور تشریح اور اُس کے تقاضے	چہارم	۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۸
〃	〃 〃	〃	۲۵	〃	۳۱	۵۶
〃	〃 〃	〃	۴۱،۴۲	السجدہ	۹	۱۸
〃	〃 〃	〃	۱۸۹	سبا	۱۳	۲۲
〃	〃 〃	〃	۱۹۳،۱۹۴	〃	۱۹	۳۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معنی اور تشریح اور اس کے تقاضے	چہارم	۲۷۱	یٰس	۷۳	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الشوریٰ	۳۳	۵۳
	اللہ کی نعمتوں سے تمتع ہونے کا لازمی تقاضا	〃	۳۸۲	الزمر	۶۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲	المؤمن	۶۱	۸۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳،۵۸۴	الجاثیہ	۱۲	۱۴
	دین میں شکر کی اہمیت	〃	۲۵	لقمٰن	۳۱	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۱۹۳،۱۹۴	سبا	۱۹	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الشوریٰ	۳۳	۵۳
	ناشکری کیا ہے۔	〃	۲۱۹	فاطر	۲،۳	۴،۷
	شرک اللہ کی ناشکری ہے۔	〃	۵۳۰	الزخرف	۱۵	۱۵
	کفر اللہ کی ناشکری ہے۔	〃	۳۶۱	الزمر	۷	۲۱
	اللہ کی نعمتیں کھا کر اللہ ہی کی بندگی سے منہ موڑنا ناشکری ہے۔	〃	۲۵۶،۲۵۸	یٰس	۳۵	۲۹
	اللہ اس کو پسند کرتا ہے کہ انسان شکر کا رویہ اختیار کرے۔	〃	۳۶۱	الزمر	۷	۲۱
	اللہ کا شکر ادا کرنا خود شکر کرنے والے ہی کے لیے مفید ہے۔	〃	۱۲،۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	الزمر	۷	۲۱
	ناشکری کی سزا انسان کو کیسے دی جاتی ہے۔	〃	۱۹۲،۱۹۳	سبا	۱۶، ۱۷	۲۸، ۳۰
	انسان کم ہی شکر گزار ہوتا ہے۔	ششم	۵۱،۵۲	الملک	۲۳	۳۳
	انسان کو سیدھا راستہ بتا دیا گیا ہے اب خواہ شکر کرنے والا بنے یا کفر کرنے والا بنے۔	〃	۱۸۶،۱۸۸	الدھر	۳	۵
۲۹۶	**شورای:**					
	اسلامی نظامِ زندگی میں شوری کی اہمیت، اس					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کا حکم اور اس کے تقاضے	چہارم	۵۰۸، ۵۱۰	الشوریٰ	۳۸	۶۱
۲۹۷	**شہاب :**					
	وہ شعلہ جو شیطان کا پیچھا کرتا ہے۔	دوم	۵۰۱، ۵۰۲	الحجر	۱۸	۱۲
۲۹۸	**شہادت :**					
	آخرت میں لوگوں کے اعمال پر کس کس طرح					
	شہادت قائم کی جائے گی۔	چہارم	۵۹۲	الجاثیہ	۲۸، ۲۹	۴۱، ۴۲
	حق کی شہادت کا مفہوم	〃	۵۵۳	الزخرف	۸۸	۷۰
	شہید کے لیے جنت کی بشارت	〃	۵۵۴	یٰس	۲۶، ۲۷	۲۲، ۲۳
	شہید بمعنی گواہ	〃	۱۰۵، ۱۰۸	الاحزاب	۴۵	۸۲، ۸۳
	〃 〃 〃	〃	۱۲۲، ۱۲۳	〃	۵۵	۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱	حٰمٓ السجدہ	۵۳	۷۱
	(قانون شہادت کے لیے دیکھیے "قانون اسلام")	〃	۶۰۴	الاحقاف	۸	۱۰
۲۹۹	**شہادت :** (بمعنی جانی قربانی)					
	راہ خدا میں جان دینے کے معنیٰ	اوّل	۱۲۶	البقرہ	۱۵۴	۱۵۵
	اس کا گراں بہا بدلہ	〃	۲۹۸	آل عمران	۱۵۷	-
	شہدا کے آخری انعامات و مدارج	〃	۳۰۲	〃	۱۶۹، ۱۷۰	۱۲۰، ۱۲۱
	اس کی غیر معمولی لذّت۔	〃	۳۰۳	〃	۱۷۲	۱۲۲
۳۰۰	**شہادت :** (بمعنی شہادت حق)					
	شہادت علی الناس کے کام میں اُمت کا					
	جانشین رسول ہونا۔	〃	۱۱۹	البقرہ	۱۴۲	۱۴۴
	شہادت علی الناس کے وسیع تقاضے	〃	۱۱۹، ۱۲۰	〃	۱۴۲	۱۴۴
	اس کام کے لیے اللہ تعالیٰ مخلصین کو آزما					
	کر چھانٹتا ہے۔	〃	۲۹۰	آل عمران	۱۴۰	۱۰۱
۳۰۱	**شہادت :** (بمعنی گواہی)					
	شہادت کی ذمہ داری۔	〃	۱۱۷، ۱۱۸	البقرہ	۱۴۰	۱۴۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شہادت کا قانون	اوّل	۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱	البقرہ	۲۸۲	۳۲۷، ۳۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱	المائدہ	۱۰۶، ۱۰۷	۱۲۰، ۱۲۱
	قانون شہادت میں عورت کی گواہی	〃	۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱	البقرہ	۲۸۲	-
	قانون شہادت میں غیر مسلم کی گواہی	〃	۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱	〃	۲۸۲	۳۲۷
	شہادت کے معتبر ہونے کے لیے اخلاق و سیرت کا لحاظ۔	〃	۲۲۰	〃	۲۸۲	۳۲۸
	شہادت سے انکار ممنوع ہے۔	〃	۲۲۰، ۲۲۱	〃	۲۸۲	-
	شہادت کے معتبر ہونے کے لیے اخلاق و سیرت کا لحاظ۔	〃	۵۱۰، ۵۱۱	المائدہ	۱۰۶	۱۲۰
	کاتب اور گواہ کو ستایا نہ جائے۔	〃	۲۲۱	البقرہ	۲۸۲	۲۳۰
	شہادت کو چھپانا گناہ ہے۔	〃	۲۲۲	〃	۲۸۳	۲۳۲
	معاملات میں شہادت کی اہمیت	〃	۳۲۴	النساء	۶	۱۱
	زنا کے لیے چار گواہوں کی شہادت۔	〃	۳۳۱	〃	۱۵	-
	للہ فی اللہ انصاف کے ساتھ گواہی دینے کا مطالبہ۔	〃	۴۰۵، ۴۰۶	〃	۱۳۵	۱۶۴، ۱۶۵
	اللہ اور فرشتوں کی گواہی قرآن کے متعلق	〃	۴۲۶	〃	۱۶۶	-
	وصیت کے لیے نصاب شہادت	〃	۵۱۰، ۵۱۱	المائدہ	۱۰۶	۱۲۰، ۱۲۱
	نبی کس معنی میں شاہد ہیں۔	چہارم	۱۰۵، ۱۰۹	الاحزاب	۴۵، ۴۸	۸۱، ۸۴
	دوسرے انبیاءؑ کس معنی میں گواہ ہیں۔	〃	۱۰۵، ۱۰۷	〃	۴۵	۸۲
	آخرت میں لوگوں کے اعمال پر کس کس طرح شہادت قائم کی جائے گی۔	〃	۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷	〃	۴۵	۸۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸، ۲۶۹	یٰس	۶۵	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳، ۳۸۴	الزمر	۶۹	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۴۱۴	المؤمن	۵۰	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹، ۴۵۱	حٰمٓ السجدہ	۱۹، ۲۳	۲۳، ۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں لوگوں کے اعمال پر کس کس طرح شہادت قائم کی جائے گی۔	چہارم	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۳
۳۰۲	**شہد:**					
	اس کا انسان کے لیے شفا ہونا۔	دوم	۵۵۲	النحل	۶۹	۵۸، ۵۹
۳۰۳	**شہدا:**					
	ان کی تعریف	اوّل	۳۷۰	النساء	۶۹	۹۹، ۱۰۰
۳۰۴	**شہید:**					
	لفظ شہید کے معنیٰ	پنجم	۳۱۶، ۳۱۷	الحدید	۱۹	۳۴
	اللہ شہیدوں کی قربانیاں رائیگاں نہیں جانے دیتا	〃	۱۸، ۱۹	محمد	۴	۹، ۱۰
	اللہ شہداء کو جنت میں داخل فرمائے گا جس سے وہ پہلے ہی انہیں واقف کرا چکا ہے۔	〃	۱۹	〃	۵، ۶	۱۱
	شہداء کی روحیں جنت الماویٰ میں رکھی جاتی ہیں	〃	۱۹۸، ۲۰۱	النجم	۱۵	۱۱
	اہل ایمان کو شہید کیا گیا۔	〃	۳۱۵، ۳۱۷	الحدید	۱۹	۳۴
	شہید بمعنی گواہ	〃	۶۲	الفتح	۲۸	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶	المجادلہ	۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶	الحشر	۱۱	-
	〃 〃 〃	ششم	۴۳۰	الحدید	۷	۵
۳۰۵	**شیطان:** (شیاطین)					
	لفظ شیطان کے معنیٰ	اوّل	۵۴	البقرہ	۱۴	۱۵
	سرکش انسانوں کے لیے لفظ شیطان کا استعمال۔	〃	۵۴	〃	۱۴	۱۵
	الشیطان سے کیا مراد ہے۔	〃	۶۵	〃	۳۴	۴۶
	شیطان کی حقیقت	〃	۶۵	〃	۳۴	۴۶
	شیاطین جن کون ہیں	〃	۶۶	〃	۳۵	۴۷
	شیطان آدمؑ کو جنت سے نکلواتا ہے۔	〃	۶۶، ۶۷	〃	۳۵	۴۸، ۴۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شیطان انسان کا ازلی دشمن ہے۔	اوّل	۶۷	البقرہ	۳۶	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۱۳۳	〃	۱۶۸	۱۶۶
	〃 〃 〃	〃	۱۶۰	〃	۲۰۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۰	الانعام	۱۴۲	۱۱۸
	برائی اور بے حیائی کا داعی	〃	۱۳۳	البقرہ	۱۶۸	۱۶۶
	شیاطین ہی جادو کے موجد ہیں	〃	۹۹،۹۷	〃	۱۰۲	۱۰۴
	شیطان کی پیروی نہ کرو۔	〃	۱۶۰	〃	۲۰۸	-
	وہ انفاق فی سبیل اللہ سے روکنے کے لیے افلاس کا خوف دلاتا ہے۔	〃	۲۰۷	〃	۲۶۸	-
	شیطان کا چھو کر باؤلا کر دینا	〃	۲۱۴،۲۱۱	〃	۲۷۵	۳۱۶
	وہ بزدلی اور گھبراہٹ پھیلاتا ہے۔	〃	۲۹۷	آل عمران	۱۵۵	-
	وہ باطل سے خوف دلاتا ہے۔	〃	۳۰۴	〃	۱۷۵	۱۲۴
	اُس کی رفاقت بہت بُری رفاقت ہے۔	〃	۳۵۳	النساء	۳۸	-
	اُس کی چالیں کمزور ہوتی ہیں۔	〃	۳۷۳	〃	۷۶	۱۰۶
	اُس کو معبود بنانے کا مفہوم	〃	۳۹۷	〃	۱۱۷	۱۴۵
	انسان کے بارے میں اُس کا چیلنج	〃	۳۹۸	〃	۱۱۹	۱۴۸،۱۴۶
	اُس کا سبز باغ دکھانا	〃	۳۹۹	〃	۱۲۰	۱۴۹
	شراب، جوا، آستانے اور پانسے گندے شیطانی کام ہیں۔	〃	۵۰۲،۵۰۱	المائدہ	۹۰	۱۰۹،۱۰۸
	وہ مسلمانوں میں بغض و عداوت ڈالنا چاہتا ہے	〃	۵۰۳	〃	۹۱	-
	شیطان کا گمراہی کو خوش نما بنانا۔	〃	۵۴۰	الانعام	۴۳	-
	وہ بھلاوے میں ڈالتا ہے۔	〃	۵۴۹	〃	۸۶	۴۴
	شیاطین و جن و انس کی دعوت انبیاء سے دشمنی۔	〃	۵۷۲،۵۷۳	〃	۱۱۲	۷۹
	شیاطین کا خوش آئند باتیں القاء کرنا۔	〃	۵۷۷	〃	۱۲۱	۸۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شیاطین کی باتوں کے خوش آئند ہونے کا مفہوم	اوّل	۵۷۳	الانعام	۱۱۲	۷۹
	شیاطین کا اپنے ساتھیوں پر شکوک و اعتراضات کا القاء کرنا۔	″	۵۷۷	″	۱۲۱	۸۶
	شیاطین جن سے آخرت میں جواب طلبی اور اُن کے لیے دوزخ کی دائمی سزا	″	۵۸۰،۵۸۱	″	۱۲۸	۹۴،۹۵
	اس کا مادہ تخلیق	دوم	۱۲	الاعراف	۱۲	-
	″ ″ ″	″	۵۰۴	الحجر	۲۷	۱۸
	شیطان کا تکبر	″	۱۲	الاعراف	۱۲	-
	″ ″ ″	″	۵۰۵	الحجر	۳۱،۳۳	۲۰
	شیطان کی خصوصیات	″	۱۵،۱۷	الاعراف	۲۳	۱۳
	″ ″ ″	″	۱۹	″	۲۷	۱۶
	″ ″ ″	″	۱۵۰	الانفال	۴۸	-
	خدا کا ناشکرا	″	۶۱۰	بنی اسرائیل	۲۷	-
	اپنی گمراہی کے لیے خدا کو ملزم ٹھہراتا ہے	″	۱۳،۱۴	الاعراف	۱۷	۱۲
	″ ″ ″	″	۵۰۶	الحجر	۳۹،۴۱	۲۲،۲۳
	مردود بارگاہ	″	۵۰۶	″	۳۴،۳۵	۲۱
	قیامت تک کے لیے اس پر لعنت	″	۵۰۶	″	۳۵	۲۱
	خدائی طاقت کا مقابلہ کرنے سے ڈرتا ہے	″	۱۴۹،۱۵۰	الانفال	۴۸	-
	اس کی پرواز غیر محدود نہیں۔	″	۵۰۰،۵۰۱	الحجر	۱۶، ۱۷	۸، ۱۰
	اس کو غیب دانی کے ذرائع حاصل نہیں۔	″	۵۰۱	″	۱۸	۱۱
	فرشتوں سے سُن گن لینے کی کوشش کرتا ہے	″	۵۰۱	″	۱۸	۱۲
	اُس کا آدمؑ کو سجدہ کرنے سے انکار	″	۱۲	الاعراف	۱۲	-
	″ ″ ″	″	۵۰۵	الحجر	۳۱	۲۰
	اس کا انسان سے حسد	″	۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۱،۶۲	۷۴،۷۵
	انسان کی فضیلت غلط ثابت کرنے کے لیے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدا کو چیلنج دیتا ہے۔	دوم	۱۳	الاعراف	۱۴، ۱۷	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۱، ۶۲	۷۴، ۷۵
	انسان کو بہکانے کا عزم کرتا ہے۔	〃	۱۳	الاعراف	۱۴، ۱۷	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الحجر	۳۵	۲۱
	اس کو قیامت تک کے لیے مہلت دی جاتی	〃	۱۳	الاعراف	۱۴، ۱۷	۱۲
	ہے کہ اپنے اُس عزم کو پورا کرلے۔	〃	۵۰۶	الحجر	۳۵	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۱، ۶۲	۷۴، ۷۵
	انسان پر اس کو کس قسم کے اختیارات دیے					
	گئے ہیں۔	〃	۱۳، ۱۴	الاعراف	۱۷	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷، ۵۰۸	الحجر	۴۲، ۴۳	۲۴، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۶۲۹، ۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۴، ۶۵	۷۶، ۸۱
	جنت میں انسان سے اس کا پہلا معرکہ اور					
	اُس کے نتائج۔	〃	۱۴، ۱۵	الاعراف	۲۰، ۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵، ۱۷	〃	۲۳	۱۳
	وہ انسان کا ازلی دشمن ہے۔	〃	۱۳	〃	۱۴، ۱۷	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۵	〃	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸	〃	۲۶	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۵	الحجر	۳۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷، ۵۰۸	الحجر	۴۳	۲۵
	اس کے وعدے محض دھوکہ ہیں	〃	۶۲۹	بنی اسرائیل	۶۴	۷۶، ۷۹
	آدمی کو بے شرم بنانا چاہتا ہے۔	〃	۱۴	الاعراف	۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹	〃	۲۷	۱۶
	اس کی رہنمائی قبول کرنے سے آدمی اپنی					
	فطرت سے منحرف ہو جاتا ہے۔	〃	۲۰	〃	۲۸	۱۷، ۱۸
	اس کی پیروی آدمی کو لازماً گمراہ کر دیتی ہے۔	〃	۲۲	〃	۳۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کو گمراہ کرنے کے لیے اس کی چالیں۔	دوم	۱۵،۱۶	الاعراف	۲۳	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹،۱۵۰	الانفال	۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲،۴۸۳	ابراہیم	۲۲	۳۱،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الحجر	۴۰	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	النحل	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲۹	بنی اسرائیل	۶۴	۷۶،۷۹
	وہ کس طرح انسان کو دنیا پرستی میں مبتلا کرتا ہے	〃	۱۰۰،۱۰۱	الاعراف	۱۷۶	۱۳۹
	وہ آدمی کو آدمی سے لڑانا چاہتا ہے	〃	۶۲۳	بنی اسرائیل	۵۳	۵۹
	آدمی کے دل میں بزدلی پیدا کرتا ہے	〃	۱۳۳	الانفال	۱۱	۸،۹
	ایمان نہ لانے والوں کا سرپرست	〃	۱۹	الاعراف	۲۷	۱۶
	اس کے اغوا کے باوجود اس کے پیرو اپنی گمراہی کے خود ذمہ دار ہیں۔	〃	۴۸۲،۴۸۳	ابراہیم	۲۲	۳۱،۳۲
		〃	۵۰۷	الحجر	۴۲	۲۴
	وہ آخرت میں کس طرح اپنے پیروؤں کو ملزم ٹھہرائے گا۔	〃	۴۸۱،۴۸۲	ابراہیم	۲۲	۳۰،۳۲
	اس کا اور اس کے پیروؤں کا باہمی تعلق کس قسم کا ہے۔	〃	۶۲۹	بنی اسرائیل	۶۴	۷۶،۷۹
	فضول خرچی کرنے والے اس کے بھائی ہیں۔	〃	۶۱۰	〃	۲۷	-
	کیسے لوگوں پر اس کا بس چلتا ہے۔	〃	۵۷۱	النحل	۱۰۰	-
	〃 〃 〃	〃	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۵	۸۰،۸۱
	کیسے لوگ اس کے دھوکے سے محفوظ رہتے ہیں۔	〃	۵۰۶،۵۰۷	الحجر	۴۰،۴۱	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱	النحل	۹۹	-
	〃 〃 〃	〃	۶۳۰	بنی اسرائیل	۶۵	۸۰
	دعوت حق کو ناکام کرنے کے لیے اس کی چالیں۔	〃	۱۱۰	الاعراف	۲۰۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دعوت حق کو ناکام کرنے کے لیے اس کی چالیں اس کو سب سے زیادہ ناگوار یہ ہے کہ آدمی قرآن کی رہنمائی سے فائدہ اُٹھائے	دوم	۶۲۳	بنی اسرائیل	۵۳	۵۹
	شیطان کا مادہ تخلیق۔	〃	۵۷۱	النحل	۹۸	۱۰۱
	〃 〃 〃	سوم	۳۰،۲۹	الکہف	۵۰	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۳۱،۳۰	〃	۵۱	۴۹
	وہ فرشتوں میں سے نہیں بلکہ جنوں میں سے تھا	〃	۱۳۱	طٰہٰ	۱۱۷،۱۱۶	۹۶،۹۵
	الشیطان اور ابلیس ایک ہی شخصیت ہے۔	〃	۳۰،۲۹	الکہف	۵۱،۵۰	۴۸
	وہ انسان کا ازلی دشمن ہے۔	〃	۱۳۲،۱۳۱	طٰہٰ	۱۲۰،۱۱۲	۱۰۰،۹۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰	الکہف	۵۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹	طٰہٰ	۱۱۵	۹۲
	وہ انسان کے لیے اس کے بُرے اعمال مزین کر دیتا ہے۔	〃	۱۳۵،۱۳۴	〃	۱۲۴	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۵۷۰،۵۶۹	النمل	۲۴	۳۲
	وہ فحش اور برائی کا حکم دیتا ہے۔	〃	۷۰۰،۶۹۹	العنکبوت	۳۸	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	المؤمنون	۹۷،۹۶	۸۸
	وہ خدا کا نافرمان ہے۔	〃	۳۷۱	النور	۲۱	-
	اس کی پیروی انسان کے لیے تباہ کن ہے	〃	۷۰	مریم	۴۴	۲۷
	اُس کی بندگی نہ کی جائے۔	〃	۳۷۱	النور	۲۱	-
	انبیائے کرام کے کام میں رخنے ڈالنے کے لیے اُس کی کوششیں۔	〃	۷۰	مریم	۴۴	۲۷
	اس کی فتنہ پردازیوں کو اللہ نے کھرے اور کھوٹے کا فرق کھول دینے کا فرق بنایا ہے۔	〃	۲۳۷	الحج	۵۲	۹۹،۹۸
	شیاطین کی پیروی کرنے والے انسانوں کا کردار	〃	۲۳۹،۲۳۸	〃	۵۴،۵۳	۱۰۱
		〃	۵۴۵،۵۴۴	الشعراء	۲۲۴،۲۲۱	۱۴۱،۱۴۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منکرین حق پر شیاطین مسلط کر دیے جاتے ہیں	سوم	۸۰	مریم	۸۳،۸۴	۵۱
	قیامت کے روز شیطان اپنے دوستوں کا ساتھ چھوڑ دے گا۔	〃	۴۴۷	الفرقان	۲۹	۴۰
	وہ اپنے لشکروں سمیت جہنم میں ڈالا جائے گا۔	〃	۵۰۷،۵۰۸	الشعراء	۹۴،۱۰۰	۶۸،۷۰
	اس کی پیروی کرنے والوں کا بُرا انجام	〃	۲۰۰،۲۰۱	الحج	۳،۴	-
	شیاطین کا حضرت سلیمانؑ کے لیے مسخر کیا جانا۔	〃	۱۷۶،۱۷۷	الانبیاء	۸۲	۷۵
	〃 〃 〃	〃	۱۷۶،۱۷۸	〃	۸۲	۷۵
	شیطان مردود ہے۔	چہارم	۳۴۹	صٓ	۷۷	۶۵،۶۶
	اُس کو آگ سے پیدا کیا گیا ہے۔	〃	۳۴۸	〃	۷۶	-
	اُس کی پہنچ عالم بالا تک نہیں ہے۔	〃	۲۷۹،۲۸۰	الصّٰفّٰت	۷	۶
	اُس کو قیامت تک انسانوں کو بہکانے کی مہلت دی جاتی ہے۔	〃	۳۴۹	صٓ	۷۹،۸۱	-
	اُس کو انسان پر کوئی اقتدار عطا نہیں کیا گیا ہے	〃	۳۴۰	〃	۴۱	۴۲
	وہ انسان کا دشمن ہے۔	〃	۲۲۰	فاطر	۵،۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۲،۲۶۷	یٰس	۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۸،۳۴۹	صٓ	۷۶،۷۷	۶۵،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۲	۵۶
	وہ انسان کو جہنم کا مستحق بنانا چاہتا ہے۔	〃	۲۰،۲۱	لقمٰن	۲۱	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	فاطر	۶	-
	انسان کو گمراہ کرنے کے لیے اُس کی چالیں	〃	۱۹۴	سبا	۲۰	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰،۲۲۱	فاطر	۵،۶	۱۲
	اُس کے فریب سے بچنے کے لیے اللہ ہی کی پناہ مانگنی چاہیے۔	〃	۴۵۸،۴۵۹	حٰمٓ السجدہ	۳۶	۴۰
	وہ انسان کا بدترین ساتھی ہے۔	〃	۵۳۸	الزخرف	۳۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ آدمی کو قیامت پر ایمان لانے سے روکتا ہے۔	چہارم	۵۴۸	الزخرف	۶۲	۵۶
	آخرت میں انسان اُس کی پیروی کرنے پر پچھتائے گا۔	〃	۵۳۸	〃	۳۸	-
	آخرت میں شیطان اور اُس کے پیرو انسان	〃	۳۴۹	صٓ	۷۷، ۸۵	۶۵، ۷۰
	یکساں مبتلائے عذاب ہوں گے۔	〃	۵۳۹،۵۲۸	الزخرف	۳۹	۳۵
	اُس کی پیروی کرنے والا دراصل خدا کے بجائے اُس کی عبادت کرتا ہے۔	〃	۲۶۷،۲۶۶	یٰس	۶۱،۶۰	۵۳
	اللہ کے چیدہ بندوں پر اُس کا بس نہیں چلتا۔	〃	۳۴۹	صٓ	۸۳	۶۸
	کیسے لوگوں پر اُس کا بس چلتا ہے۔	〃	۵۳۸	الزخرف	۳۸،۳۶	۳۴
	اُس کی پیروی کرنے والے انسانوں کے لیے جہنم ہے۔	〃	۳۴۹	صٓ	۸۵	۷۰
	دعوتِ حق کو ناکام کرنے کے لیے اُس کی چالیں۔	〃	۴۵۹،۴۵۸	حٰمٓ السجدہ	۳۶	۴۰
	شیاطین جن	〃	۲۱۰،۲۰۹	سبا	۴۱	۶۳
	وہ شیاطین جو حضرت سلیمانؑ کے لیے مسخر کیے گئے تھے۔	〃	۳۳۹	صٓ	۳۷	۳۸
	وہ حضرت ایوبؑ کو آزمائش میں مبتلا کرتا ہے	〃	۳۴۰	〃	۴۱	۴۲
	یوم آخرت تک شیطان لعنت زدہ ہے اور عذاب الٰہی کا مستحق، جہنم کو شیطان اور اُس کے پیروؤں سے بھر دیا جائے گا۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "ابلیس اور انسان")	〃	۳۵۰،۳۴۹	〃	۸۵	۷۰
	وہ بڑا دھوکہ باز ہے۔	پنجم	۳۱۳	الحدید	۱۴	۲۵
	وہ کفار کا ساتھی ہے اور انہیں مسلسل گمراہ کرتا رہتا ہے	〃	۱۲۰	قٓ	۲۷	۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہدایت سے منہ موڑنے والوں کو وہ اپنے دام میں پھانس لیتا ہے۔	پنجم	۲۷	محمد	۲۴، ۲۵	-
	وہ اپنے پیروؤں پر مسلط ہو جاتا ہے اور اللہ کی یاد ان کے دل سے مٹا دیتا ہے۔	〃	۳۶۵	المجادلہ	۱۸، ۱۹	۳۵
	وہ جھوٹی توقعات کا سلسلہ دراز کرتا ہے اور واضح ہدایت سے پھر جانے والوں کی روش کو اُن کے لیے سہل بنا دیتا ہے۔	〃	۳۶۵	〃	۱۹	-
	وہ انسان کو گمراہ کرنے کے لیے اللہ کے معاملے میں دھوکہ دیتا ہے۔	〃	۲۷، ۲۸	محمد	۲۴، ۲۵	۳۵
	وہ پیغمبر کو دھوکہ نہیں دے سکتا۔	〃	۳۱۳	الحدید	۱۴	۲۵
	شیطان کی پارٹی کون سی ہے اور وہی خسارے میں رہ جانے والی ہے۔	〃	۱۹۸، ۲۰۰	النجم	۱۱	۱۰
	وہ پہلے تو انسان کو کفر پر آمادہ کرتا ہے اور پھر اپنا دامن جھاڑ کر بری الذمہ ہو جاتا ہے	〃	۳۶۵	المجادلہ	۱۹	-
	قیامت کے روز بارگاہ ربانی میں اُس کا عذر۔	〃	۴۰۸، ۴۰۹	الحشر	۱۶	۲۷
	وہ اور اُس کے پیرو ہمیشہ جہنم میں رہیں گے۔	〃	۱۱۹، ۱۲۰	قٓ	۲۶، ۲۹	۳۴، ۳۷
	اُس کے شر سے اللہ کی پناہ مانگنی چاہیے۔	〃	۴۰۹	الحشر	۱۷	-
	〃 〃 〃	ششم	۵۷۱	الناس	۱، ۳	۱
	شیطان کے لیے بھڑکتی ہوئی آگ مہیا کی گئی ہے۔	〃	۵۷۱، ۵۷۳، ۵۷۴	〃	۴	۲، ۳
	آسمان کے تارے کس معنی میں شیطانوں کو مار بھگانے کا ذریعہ ہیں۔	〃	۴۳	الملک	۵	-
	قرآن کسی شیطان مردود کا قول نہیں ہے۔	〃	۴۳	〃	۵	۹، ۱۱
		〃	۲۷۰	التکویر	۲۵	۲۱

⁂ ⁂ ⁂

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۰۶	**صابئین:**					
	حضرت یحییٰؑ کے پیرو بالائی عراق کے علاقے میں	سوم	۲۱۰،۲۱۱	الحج	۱۷	۲۵
۳۰۷	**صالحؑ:**					
	اُن کا قصہ	دوم	۴۷،۵۰	الاعراف	۷۳،۷۹	۵۷،۶۲
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹	ہود	۶۱	۶۶،۶۹
	〃 〃 〃	〃	۳۵۳	〃	۶۷،۶۸	-
	صالحؑ کی تعلیم	〃	۴۷	الاعراف	۷۳	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹	ہود	۶۱	۶۶،۶۹
	نبوت سے پہلے اپنی قوم میں ان کی حیثیت	〃	۳۵۰،۳۵۱	〃	۶۲	۷۰
	صالحؑ کا معجزہ	〃	۴۸	الاعراف	۷۳	۵۸
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۷۷،۷۹	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲	ہود	۶۴،۶۶	۷۴
	ثمود کی تباہی کے بعد جزیرہ نمائے سینا میں اُن کا قیام۔	〃	۷۶،۷۷	الاعراف	۱۴۲	۹۹
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲	ہود	۶۴،۶۶	۷۴
	قوم صالحؑ	〃	۳۶۲	〃	۸۸،۸۹	۹۹،۱۰۰
	صالحؑ کا قصہ	〃	۵۲۱،۵۲۶	الشعراء	۱۴۱،۱۵۸	۹۵،۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱،۵۸۶	النمل	۴۵،۵۳	۵۷،۶۶
	اُن کے ساتھ قوم ثمود کا رویہ	پنجم	۲۲۶،۲۳۷	القمر	۲۴،۲۵	۱۷،۱۸
	ثمود نے اُن کی تکذیب اس بنا پر کی کہ ایک بشر بھلا کیسے پیغمبر ہو سکتا ہے۔	〃	۲۳۶	〃	۲۳	۱۷
	اُن کی اونٹنی قوم ثمود کے لیے ایک آزمائش تھی	〃	۲۳۷	〃	۲۷،۲۹	۱۹،۲۰
۳۰۸	**صالحین:**					
	اُن کی تعریف	اوّل	۳۷۰	النساء	۶۹	۹۹
	(مزید دیکھیے "عمل صالح")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۰۹	صبر:					
	لفظ صبر کے معنی۔	اوّل	۷۳،۷۴	البقرہ	۴۵	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۱۳۷	〃	۱۷۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸،۲۳۹	آل عمران	۱۷	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۳	〃	۱۴۶	۱۰۷
	اہل صبر کو اللہ کی نصرت	〃	۱۲۶،۱۲۷	البقرہ	۱۵۵،۱۵۶	۱۵۶
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰	〃	۲۴۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶	آل عمران	۱۲۵	-
	باطل کا مقابلہ کرنے میں صبر کی اہمیت	〃	۲۹۳	〃	۱۴۶	۱۰۷
	آزمائش کے مراحل کے لیے اُس کی ضرورت	〃	۳۰۹	〃	۱۸۶	۱۳۱
	اہل حق کے لیے صبر شرط کامیابی ہے۔	〃	۷۳	البقرہ	۴۵	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۱۲۶	〃	۱۵۵،۱۵۶	۱۵۶
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰	〃	۲۴۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳،۲۸۴	آل عمران	۱۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	〃	۱۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	الانعام	۳۴	-
	"صَابِرُوْا" کے دو معنی	〃	۳۱۴	آل عمران	۲۰۰	۱۴۱
	صبر	دوم	۷۰،۷۱	الاعراف	۱۲۶	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۲۱۸	یونس	۱۰۹	-
	صبر کے معنیٰ	〃	۱۴۸	الانفال	۴۶	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۳۲۶	ہود	۱۱	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶	الرعد	۲۲	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۵۷۰	النحل	۹۶	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۵۵۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	صبر جمیل کیا ہے۔	〃	۲۸۹	یوسف	۱۸	۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صبر جمیل کیا ہے۔	دوم	۴۲۶	یوسف	۸۳	-
	اسلام میں اس کی اہمیت	〃	۴۵۶	الرعد	۲۲	۳۹
	〃 〃	〃	۴۷۲	ابراہیم	۵	۱۰
	اس کی اخلاقی اہمیت	〃	۱۵۸،۱۵۷	الانفال	۶۵	-
	〃 〃	〃	۳۲۶	ہود	۱۱	۱۱
	دعوتِ حق میں اس کی اہمیت	〃	۳۰۹	یونس	۸۹	۹۰
	〃 〃	〃	۳۴۵	ہود	۴۹	۵۳
	〃 〃	〃	۳۷۲،۳۷۱	〃	۱۱۵	-
	〃 〃	〃	۴۷۷	ابراہیم	۱۲	-
	〃 〃	〃	۵۱۶	الحجر	۸۵	۴۸
	〃 〃	〃	۵۸۲	النحل	۱۲۶	-
	〃 〃	〃	۵۸۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃	〃	۶۰۳	〃	۱۱	۱۲
	اس کی برکات و نتائج	〃	۷۴	الاعراف	۱۳۷	-
	〃 〃	〃	۴۲۸	یوسف	۹۰	-
	〃 〃	〃	۴۵۷	الرعد	۲۴	۴۱
	اللہ صابروں کے ساتھ ہے۔	〃	۱۴۸	الانفال	۴۶	۲۷
	〃 〃	〃				
	اس کا اجر	〃	۵۷۰	النحل	۹۶	۹۸
	〃 〃	〃	۵۷۶	〃	۱۱۰	۱۱۱
	صبر کے معنی	〃	۴۷۰،۴۷۱	الفرقان	۷۵	۹۴
	〃 〃	〃	۶۴۹	القصص	۵۴	۷۵
	〃 〃	〃	۶۶۳،۶۶۴	〃	۸۰	۱۰۰
	〃 〃	〃	۷۱۷	العنکبوت	۵۹	۹۷
	اسلام میں اس کی اہمیت	سوم	۷۶،۷۷	مریم	۶۵	۴۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسلام میں اس کی اہمیت	سوم	۸۶	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	〃 〃	〃	۴۷۰،۴۷۱	الفرقان	۷۵	۹۴
	〃 〃	〃	۶۲۳،۶۲۴	القصص	۸۰	۱۰۰
	〃 〃	〃	۷۱۷	العنکبوت	۵۹	۹۷
	صبر کے معنی و تشریح	چہارم	۲۵	لقمٰن	۳۱	۵۶
	〃 〃	〃	۴۹،۵۰	السجدہ	۲۴	۳۷
	〃 〃	〃	۹۵،۹۶	الاحزاب	۳۵	۵۸
	〃 〃	〃	۱۹۳،۱۹۴	سبا	۱۹	۳۴
	〃 〃	〃	۲۲۳،۳۲۴	الزمر	۱۰	۳۲
	〃 〃	〃	۴۵۸،۴۵۹	حٰمٓ السجدہ	۳۵	۳۸
	〃 〃	〃	۵۰۶	الشوریٰ	۳۳	۵۲
	〃 〃	〃	۶۲۱	الاحقاف	۳۵	۳۷
	دین میں اس کی اہمیت	〃	۱۷	لقمٰن	۱۷	۲۹
	〃 〃	〃	۲۵	〃	۳۱	۵۶
	〃 〃	〃	۴۹،۵۰	السجدہ	۲۴	۳۷
	〃 〃	〃	۹۵،۹۶	الاحزاب	۲۵	۵۸
	〃 〃	〃	۱۹۳،۱۹۴	سبا	۱۹	۳۴
	〃 〃	〃	۴۱۵،۴۱۶	المؤمن	۵۵	۷۱
	〃 〃	〃	۴۲۸	〃	۷۷	۱۰۵
	〃 〃	〃	۴۵۸	حٰمٓ السجدہ	۲۵	۳۸
	〃 〃	〃	۵۰۶	الشوریٰ	۳۳	۵۲
	〃 〃	〃	۵۱۲	〃	۴۳	۶۸
	〃 〃	〃	۶۲۱	الاحقاف	۳۵	۳۷
	صبر کرنا اولوالعزمی کا کام ہے۔	〃	۵۱۲	الشوریٰ	۴۳	۶۸
	اس کی برکات اور نتائج	〃	۴۵۸،۴۵۹	حٰمٓ السجدہ	۳۵	۳۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	راہ خدا میں مصائب برداشت کرنے والوں کا اجر۔	چہارم	۲۶۲،۲۶۳	الزمر	۱۰	۳۲
	عدم تحمل اور بے جا اشتعال شیطان کی اکساہٹ کا نتیجہ ہوتا ہے۔	〃	۴۵۸،۴۵۹	حٰمٓ السجدہ	۳۵	۳۸
	حضرت ایوبؑ کا صبر	〃	۳۴۳،۳۴۴	صٓ	۴۱،۴۴	۴۱،۴۷
	صبر کا وسیع اور جامع مفہوم	ششم	۱۹۸	الدھر	۱۲	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳،۳۴۴	البلد	۱۷	۱۴
	رسول کو صبر کرنے کی تلقین۔	〃	۸۷،۸۸	المعارج	۵	۶
	〃 〃 〃	〃	۱۴۲،۱۴۵	المدثر	۷	۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱،۲۰۸	الدھر	۲۴	۲۸
	آپ کو حضرت یونسؑ کی سی بے صبری سے بچنے کی تلقین۔	〃	۵۷	القلم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷،۶۸	〃	۴۸	۳۱،۳۲
	انبیاءؑ کو دعوت حق کے مصائب صبر سے جھیلنے کی تلقین۔	〃	۶۷،۶۸	〃	۴۸	۲۱،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۸۷،۸۸	المعارج	۵	۶
	〃 〃 〃	〃	۱۴۲،۱۴۵	المدثر	۷	۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱،۲۰۲	الدھر	۲۴	۲۸
	مومن کی پوری زندگی صبر کی زندگی ہے۔	〃	۱۹۸	〃	۱۲	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۴۴	البلد	۱۷	۱۴
	اہل معاشرہ کو ایک دوسرے کو صبر کی تلقین کرنا خسران سے بچاؤ کا موجب ہے۔	〃	۴۴۹	العصر	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳،۳۴۴	البلد	۱۷	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹،۴۵۴	العصر	۳	۱
۳۱۰	**صبغۃ اللہ:**					
	اللہ کا رنگ اللہ کی بندگی کرنے سے چڑھتا ہے	اوّل	۱۱۶،۱۱۷	البقرہ	۱۳۸	۱۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۱۱	صحابہ کرامؓ:					
	اُن کی صداقت ایمان پر قرآن کی فیصلہ کُن شہادت۔	دوم	۱۶۲،۱۶۴	الانفال	۷۴،۷۵	۵۳
	اُن کے مقبول بارگاہ اور جنتی ہونے پر قرآن کی شہادت۔	//	۲۲۸	التوبہ	۱۰۰	-
	وہ جانتے تھے کہ نبیؐ کا ساتھ دینے کے معنے کیا ہیں۔	//	۱۲۰،۱۲۱	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	اُن کی قربانیاں جنگ بدر میں۔	//	۱۲۴،۱۲۶	//	//	-
	ان کی قربانیاں جنگ تبوک کے موقع پر	//	۱۷۰	التوبہ	غزوہ تبوک	-
	قرآن کی حفاظت کے لیے اُن کا اہتمام	//	۱۶۶	//	زمانہ نزول	-
	اُن کی جماعت کا نظم وضبط اور بلند ترین اخلاقی معیار۔	//	۲۴۵،۲۴۸	//	۱۱۸	۱۱۹
	ان کے اخلاق فی الدین کی صریح شہادتیں	سوم	۵۲،۵۵	مریم	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۶۹	//	۴۰	۲۵
	اُن کی فضیلت	//	۲۵۴،۲۵۵	الحج	۷۸	۱۲۹،۱۳۰
	ان کے اخلاقی فضائل	//	۲۶۰،۲۶۹	المومنون	۱،۱۱	۱،۱۱
	// // //	//	۲۶۵،۳۶۶	النور	۱۱	۱۰
	// // //	//	۴۶۱،۴۷۰	الفرقان	۶۳،۷۵	۷۸،۹۵
	ان کی سیرت کا انقلاب محمدؐ کی صداقت کا ثبوت ہے۔	//	۲۶۰	المومنون	۱	۱
	// // //	//	۲۶۸،۲۶۹	//	۱۰،۱۱	۱۰،۱۱
	// // //	//	۲۶۵،۳۶۶	النور	۱۱	۱۰
	// // //	//	۴۶۱،۴۶۹	الفرقان	۶۳،۶۵	۷۸،۹۵
	// // //	//	۵۴۴،۵۴۷	الشعراء	۲۱۸،۲۲۶	۱۳۸،۱۴۴
	ان کا خلوص اور جان نثاریاں	چہارم	۵۵	الاحزاب	جنگ احزاب سے پہلے واقعات	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کا خلوص اور جاں نثاریاں۔	چہارم	۶۰، ۶۱	الاحزاب	غزوہ احزاب	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲، ۶۳	〃	بنی قریظہ	-
	〃 〃 〃	〃	۸۱، ۸۲	〃	۲۲، ۲۳	۲۶، ۲۹
	اسلام کے لیے اُن کی سچی جاں نثاریاں	پنجم	۲۴، ۲۵	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵	الرحمٰن	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۷، ۴۰۸	الحشر	۱۳	۲۳، ۲۴
	اُن کا اخلاص فی الایمان	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	رسول اکرمؐ سے اُن کی انتہائی عقیدت جس نے دشمنوں کو مرعوب کر دیا۔	〃	۳۷	الفتح	تاریخی پس منظر	-
		〃	۴۰۶، ۴۰۷	الحشر	۱۳	۲۳، ۲۴
	اُن کا انتہائی نظم وضبط جو اسلام کی کامیابی کا ذریعہ بنا۔	〃	۳۷	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵، ۴۶	〃	۳، ۴	۵، ۷
	〃 〃 〃	〃	۶۱	〃	۶۱	۴۶، ۴۹
	اُن کے اوصاف حمیدہ پر اللہ تعالیٰ کی شہادت	〃	۶۳، ۶۵	〃	۲۹	۵۲، ۵۷
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶، ۳۶۷	المجادلہ	۲۲	۳۷
	اُن کے اوصاف تورات اور انجیل میں	〃	۶۳، ۶۵	الفتح	۲۹	۵۲، ۵۷
	اصحاب بدر کی بخشش اور اُس کا مطلب	〃	۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	اصحاب بیعت رضوان کو اللہ تعالیٰ نے سند خوشنودی عطا کی۔	〃	۵۵، ۵۶	الفتح	۱۸	۳۲
	اُن کے لیے مغفرت اور بڑا اجر ہے۔	〃	۶۵	〃	۲۹	۵۷
	اللہ اُن سے راضی ہوا اور وہ اللہ سے راضی ہوئے۔	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	وہ اللہ کی پارٹی کے لوگ ہیں اور اللہ کی پارٹی ہی فلاح پائے گی۔	〃	۳۶۷	〃	۲۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ دنیا پر آخرت کو ترجیح دیتے تھے۔	پنجم	۵۰۲،۵۰۳ ۵۰۴	الجمعہ	۱۱	۱۹، ۲۱
	اُن کو جنت کی بشارت	〃	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	اُن کے باہمی تعلقات کیسے تھے۔	〃	۴۰۴	الحشر	۱۰	۲۱
	اُن کی تربیت کس طرح کی گئی تھی۔	〃	۵۰۲،۵۰۴	الجمعہ	۱۱	۱۹، ۲۱
	اُن کی ہجرت کا اصل مقصد کیا تھا۔	〃	۴۲۲	الممتحنہ	۱	۱
	مہاجرین صحابہؓ کی مدح	〃	۲۹۴، ۳۹۵ ۳۹۶	الحشر	۸، ۹	۱۶، ۱۸
	انصار صحابہؓ کی تعریف	〃	۲۹۵، ۳۹۶	〃	۹	۱۷، ۱۸
	مہاجرین اور انصار کی مشترکہ مدح	〃	۱۰۳	〃	۱۰	۲۱
	انصار کے ایثار کی مثالیں۔	〃	۳۹۵، ۳۹۶	〃	۹	۱۷، ۱۸
	اُن لوگوں کی غلطی۔ بعض صحابہ کرامؓ کو مومن اور بعض کو غیر مومن قرار دیتے ہیں۔	〃	۶۵	الفتح	۲۹	۵۷
	صحابہ کرامؓ بشری کمزوریوں سے مبرا نہ تھے۔	〃	۴۲۵، ۴۲۶	الممتحنہ	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲، ۵۰۳ ۵۰۴	الجمعہ	۱۱	۱۹، ۲۱
	وہ کوئی فوق البشر مخلوق نہ تھے۔	〃	۵۰۲، ۵۰۴	〃	۱۱	۲۱
	اُن سے بغض رکھنے اور اُن پر سب وشتم کرنے والے قرآن کی مخالفت کرتے ہیں۔	〃	۳۹۶، ۴۰۱ ۴۰۵	الحشر	۱۰	۲۰، ۲۱
		〃	۵۰۲، ۵۰۳	الجمعہ	۱۱	۱۹، ۲۱
	اُن کی عقیدت میں غلو کرنا بھی درست نہیں۔	〃	۵۰۲، ۵۰۳ ۵۰۴	〃	۱۱	۱۹، ۲۱
	اس معاملہ میں صحیح مسلک کیا ہے۔	〃	۵۰۲، ۵۰۱	〃	۱۱	۱۹، ۲۱
	اُن کی مغفرت کا تذکرہ بھی قرآن وحدیث میں موجود ہے اور اُن کی لغزشوں کے واقعات بھی قرآن اور حدیث دونوں میں بیان کیے گئے ہیں۔	〃	۵۰۳، ۵۰۴	〃	۱۱	۱۹، ۲۱
	بعض ائمہ کی رائے کہ صحابہ کرامؓ کی شان میں گستاخی کرنے والوں کو فے میں حصہ نہیں ہے۔	〃	۴۰۳، ۴۰۵	الحشر	۱۰	۱۹، ۲۱
	اُن کی روشن کی مثال۔	ششم	۵۱	الملک	۲۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	اسلام میں صحابہ کرامؓ کی تعظیم و تکریم کا صحیح تصور	ششم	۱۲،۱۳	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۲	معوذتین	〃	-
	اُن میں رسول کے اتباع اور نیکیاں کمانے کا غیر معمولی جذبہ۔	〃	۱۳۳،۱۳۲ ۱۳۴	المزمل	۲۰	۲۰
	صحابہ کرامؓ کس طرح قرآن کی تشریح کرتے ہیں (دیکھیے "قرآن")					
۳۱۲	**صحیفہ :**					
	حضرت ابراہیمؑ اور حضرت موسیٰؑ کے صحیفوں کا حوالہ۔	〃	۳۱۵،۳۱۶	الاعلیٰ	۱۸،۱۹	۱۸
	پاکیزہ۔ بلند مرتبہ اور مکرم صحیفے جن میں قرآن درج ہے۔	〃	۲۵۵	عبس	۱۳،۱۶	۵،۷
	یہ صحیفے معزز اور نیک کاتبوں کے ہاتھوں میں رہتے ہیں۔	〃	۲۵۵،۲۵۶	〃	۱۳،۱۶	۵،۷
	قرآن ہر قسم کی آلودگیوں سے پاک صحیفوں پر مشتمل ہے جن میں بالکل راست اور درست باتیں لکھی ہوئی ہیں۔	〃	۴۱۲،۴۱۴	البینۃ	۲،۳	۴،۵
۳۱۳	**صدقہ :**					
	(دیکھیے "انفاق فی سبیل اللہ" اور "زکوٰۃ")					
	اس کے معنی	چہارم	۹۵،۹۶	الاحزاب	۳۵	۶۰
	اس کا مفہوم	پنجم	۳۱۵	الحدید	۱۸	۲۱
	زکوٰۃ کی ادائیگی کے علاوہ بھی مال میں سے انفاق فی سبیل اللہ صدقہ ہے۔	〃	۱۲۹،۱۴۰	الذّٰریٰت	۱۹	۱۷
	نجویٰ پر صدقہ کا حکم اور بعد میں اس کی تنسیخ	〃	۳۶۲،۳۶۴	المجادلہ	۱۲،۱۳	۲۹،۲۰
	صدقہ دینے والے مومن مردوں اور عورتوں سے اجر کا وعدہ	〃	۳۱۵	الحدید	۱۸	۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۱۴	**صدیق:**					
	اس کے معنیٰ۔	دوم	۴۰۶، ۴۰۷	یوسف	۴۶	۳۹
	معنی و تشریح	پنجم	۳۱۶	الحدید	۱۹	۲۳
	اہل ایمان صدیقین ہیں۔	〃	۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷	〃	۱۹	۲۳
۳۱۵	**صدیقین:**					
	اُن کی تعریف	اوّل	۳۷۰	النساء	۷۰	۹۹
۳۱۶	**صراط مستقیم:**					
	اس کا مفہوم	〃	۴۵	الفاتحہ	۵	۸
	〃 〃 〃	〃	۴۵۲، ۴۵۴	المائدہ	۱۲	۳۵
	وہ آیات الٰہی کے ذریعے واضح ہوتی ہے۔	〃	۲۷۷	آل عمران	۱۰۳	۸۵
	کسی کو صراط مستقیم پر لے آنا اللہ کے اختیار میں ہے۔	〃	۵۳۸	الانعام	۳۹	۲۸
	اس کے نشانات خوب واضح کر دیے گئے ہیں	〃	۵۸۰	〃	۱۲۶	-
	اللہ کا مطالبہ کہ انسان اس کے بتائے ہوئے سیدھے راستے پر چلے۔	〃	۶۰۱	〃	۱۵۳	۱۲۵
	صراط مستقیم کیا ہے۔	چہارم	۲۶۷، ۲۶۸	یٰس	۶۱	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	حٰم السجدہ	۶	۶، ۷
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۴	۵۷
	رسول صراط مستقیم کی طرف رہنمائی کرنے والے تھے۔	〃	۵۱۷	الشوریٰ	۵۲	-
	سیدھے راستے پر کون لوگ ہیں۔	〃	۷، ۸	لقمٰن	۵	۴
۳۱۷	**صفا:**					
	اللہ کی نشانی ہے۔	اوّل	۱۲۷، ۱۲۸	البقرہ	۱۵۸	۱۵۷، ۱۵۸
۳۱۸	**صفاتِ الٰہی:**					
	(دیکھیے "اللہ" اور "رب")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۱۹	صلوٰۃ : (بمعنی دعائے رحمت)	دوم	۲۲۷	التوبہ	۹۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	〃	۱۰۳	-
	〃 〃 〃	چہارم	۱۰۴،۱۰۵	الاحزاب	۴۳	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۱۲۳،۱۲۴	〃	۵۶	۱۰۶،۱۰۷
	صلوٰۃ۔ بمعنی رحمت و مہربانی	〃	۱۰۴،۱۰۵	〃	۴۳	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۱۲۳،۱۲۴	〃	۵۶	۱۰۶،۱۰۷
	صلوٰۃ بمعنی نماز (دیکھیے "نماز")					
۳۲۰	صلہ رحمی :					
	اس کی تشریح اور معاشرے میں اس کی اہمیت	دوم	۵۲۴،۵۶۶	النحل	۹۰	۸۸
۳۲۱	صلح حدیبیہ :					
	اس کے اثرات و نتائج۔	〃	۱۶۷	تاریخی پس منظر	اور عرب کی تسخیر	-
	کفار مکہ کا اس کو اعلانیہ توڑنا۔	〃	۱۵۲،۱۵۴	الانفال	۵۸	۴۳
	حدیبیہ کی مہم کیسے اور کن حالات میں ہوئی۔	پنجم	۲۴،۳۸	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶،۵۷	〃	۲۰	۲۵،۲۹
	اس مہم میں کس قدر عظیم مصلحتیں پوشیدہ تھیں۔	〃	۳۵،۳۶	〃	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰،۴۳	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶،۵۷	〃	۲۰	۲۵،۲۹
	آغاز سفر ہی میں مومن و منافق کا فرق کھل گیا تھا۔	〃	۲۴،۳۵	〃	تاریخی پس منظر	-
	مسلمانوں کو اشتعال دلانے کے لیے قریش کی کوششیں۔	〃	۳۶،۳۷	〃	〃	-
	بیعت رضوان کن حالات میں ہوئی۔	〃	۳۸	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹	〃	۱۰	۱۷،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۵،۵۶	〃	۱۸	۳۲
	اس بیعت کی اہمیت	〃	۴۹	〃	۱۰	۱۷،۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس بیعت کی اہمیت۔	پنجم	۵۵،۵۶	الفتح	۱۸، ۱۹	۳۲،۳۴
	یہ بحث کہ بیعت رضوان کس درخت کے نیچے ہوئی اور کیا حضرت عمرؓ نے بعد میں اسے کٹوا دیا۔	//	۵۵،۵۶	//	۱۸، ۱۹	۳۲،۳۴
	صلح حدیبیہ کے بعد اللہ کی طرف سے مسلسل فتوحات کی بشارت اللہ نے کس مصلحت	//	۵۶،۵۷	//	۲۰	۲۵،۳۹
	کے تحت حدیبیہ کے موقع پر جنگ نہ ہونے دی۔	//	۵۶،۵۷	//	۲۰	۲۷،۲۸
	اگر اس پر جنگ ہوتی تو مسلمان یقیناً غالب آجاتے۔	//	۵۸،۵۹	//	۲۴، ۲۵	۴۲،۴۴
	کفارِ مکہ کا یہ جرم بہت بڑا تھا کہ انہوں نے محض حمیت جاہلیہ کی وجہ سے مسلمانوں کو عمرہ نہ کرنے دیا اس جرم پر وہ سزا کے مستحق تھے۔	//	۵۷،۵۸	//	۲۳	۴۱، ۴۲
		//	۵۸،۵۹	//	۲۵	۴۳
		//	۶۰	//	۲۶	۴۵
	اس مہم پر جانے کے لیے اللہ نے اپنے رسول پاکؐ کو خواب میں ہدایت فرمائی تھی۔	//	۶۱،۶۳	//	۲۷	۴۷
	اللہ کا یہ فیصلہ کہ فتح خیبر کی مہم میں صرف اُن لوگوں کو شریک کیا جائے گا جنہوں نے	//	۵۲،۵۳	//	۱۵	۲۷،۲۹
	حدیبیہ کی مہم میں حضور کا ساتھ دیا تھا۔	//	۵۶	//	۱۹	۲۴
	کفار مکہ نے جب صلح حدیبیہ کی شرائط توڑ دیں تب حضور اکرمؐ نے مکے پر حملے کی تیاری کی۔	//	۴۲۲ ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	یہ بیعت صحابہؓ کے اخلاص اور جذبہ ایمانی کا صریح ثبوت تھی۔	//	۳۸	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	یہ بیعت رسولؐ کے واسطے سے دراصل اللہ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کے ساتھ ہو رہی تھی۔	پنجم	۴۹	الفتح	۱۰	۱۷، ۱۹
	بیعت میں شامل ہونے والے صحابہ کرامؓ کو خود اللہ نے سند خوشنودی عطا فرمائی۔	″	۵۵	″	۱۸	۲۲
	اصحاب حدیبیہ پر کیسی سکینت نازل فرمائی گئی اور وہ کس طرح فتح کا ذریعہ بنی۔	″	۴۵، ۴۶	″	۴	۶
		″	۵۶	″	۱۸	۲۳، ۲۴
	″ ″ ″	″	۶۱	″	۲۶	۴۶
	اُن لوگوں کی غلطی جو حدیبیہ کی مہم میں شریک ہونے والے صحابہؓ پر الزام لگاتے ہیں کہ وہ بعد میں بے وفا ہو گئے تھے۔	″	۵۵	″	۱۸	۲۲
	صلح کی شرائط	″	۳۸، ۳۹	″	تاریخی پس منظر	-
	شرائط صلح پر صحابہ کرام کی بے چینی۔	″	۳۹، ۴۰	″	″	-
	اس صلح نے کس طرح اسلام کی انقلاب انگیز فتح کا دروازہ کھولا۔	″	۴۴، ۴۳	″	۱۰۰	۱
	اللہ تعالیٰ نے اس صلح کو کھلی اور "بے مثل" فتح قرار دیا۔	″	۵۲	″	۱۵	۲۷، ۲۸
		″	۴۳	″	۱	۱
	″ ″ ″	″	۴۵	″	۳	۵
	″ ″ ″	″	۵۶، ۵۷	″	۲۰	۲۶
	″ ″ ″	″	۶۲	″	۲۷	-
	اس فتح کو ذریعہ بنانا سراسر اللہ کا فضل تھا۔	″	۴۳، ۴۵	″	۱، ۴	۱، ۸
	صلح حدیبیہ کی یہ شرط کہ اہلِ مکہ میں سے جو مسلمان ہو کر مدینہ جائے گا کہ اُسے واپس کیا جائے گا اور مدینے سے جو کافر ہو کر مکہ جائے گا اُسے واپس نہ کیا جائے گا۔	″	۴۳۴، ۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	۱۴
	اس شرط کے الفاظ و معنی کی مفصل تحقیق۔	″	۴۳۴، ۴۳۶، ۴۴۳	″	۱۰	۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صلح نامہ کے الفاظ میں عورتوں کے مستثنیٰ ہونے کی صریح گنجائش موجود تھی۔	پنجم	۴۴۳،۴۴۵	الممتحنہ	۱۰	۱۴
	حدیبیہ کی مہم کے موقع پر منافقین کا طرزِ عمل	〃	۳۵،۳۴	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷	〃	۶	۱۲،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۵۱،۵۰	〃	۱۲،۱۱	۲۴،۲۰
	اس موقع پر مسلمان عورتوں نے کیسے صبر کا مظاہرہ کیا۔	〃	۴۷،۴۶	〃	۵	۱۰،۹
۳۲۲	**صلیب:**					
	قدیم زمانے میں صلیب دینے کا طریقہ۔	سوم	۱۰۶	طٰہٰ	۷۱	۴۷
۳۲۳	**صور:**					
	نفخ صور کی کیفیت	دوم	۴۹۳	ابراہیم	۴۸	۵۷
	صور	سوم	۳۰۰	المومنون	۱۰۱	۵۷
	نفخ صور کی کیفیت	〃	۱۲۳،۱۲۲	طٰہٰ	۱۰۲	۷۸
	〃 〃 〃	〃	۶۰۷،۶۰۶	النمل	۸۷	۱۰۶
	نفخ صور انسانوں کو جمع کرنے کے لیے	〃	۴۸	الکہف	۹۹	۱۰۶
	نفخ صور کن کن مواقع پر ہوگا۔	〃	۱۹۹	الحج	۱	۱
	نفخ صور کی کیفیت	چہارم	۲۶۵،۲۶۴	یٰس	۵۱	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳،۳۸۲	الزمر	۶۸	۷۸
	وہ قیامت کے وقت پھونکا جائے گا۔	پنجم	۱۱۸،۱۱۷	قٓ	۲۰	۲۴
	اس کی آواز پوری روئے زمین پر ہر شخص سُن لے گا۔	〃	۱۲۷،۱۲۵	〃	۴۱	۵۲
	اُس کی آواز کان بہرے کر دینے والی ہوگی	ششم	۲۵۹	عبس	۳۳	۲۱
	جس روز صور پھونکا گیا وہ بڑا سخت دن ہوگا۔	〃	۱۴۶	المدثر	۹،۸	۸
	صور میں ایک پھونک ماری جائے گی اور					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان فوج در فوج نکل آئیں گے۔	ششم	۲۲۸	النباء	۱۸	۱۲
۳۲۴	**ضبط ولادت :**	دوم	۶۱۳،۶۱۲	بنی اسرائیل	۳۱	۳۱
۳۲۵	**ضلالت :**					
	اس کو اختیار کر کے آدمی خود اپنا ہی نقصان کرتا ہے۔	//	۶۰۵	//	۱۵	۱۵
		//	۳۱۸	یونس	۱۰۸	-
	گمراہ کرنے والا اُن تمام لوگوں کے گناہ میں شریک ہے جو اس کی وجہ سے گمراہ ہوں۔	//	۵۳۴	النحل	۲۵	-
	گمراہی قبول کرنے والے کی ذمہ داری گمراہ کرنے والے سے کم نہیں ہے۔	//	۲۹	الاعراف	۳۹،۳۸	۲۱
	آدمی اپنی گمراہی کا خود ذمہ دار ہے۔	//	۵۰۷،۵۰۶	الحجر	۴۳،۴۲	۲۵،۲۴
	ضلال بعید کیا ہے۔	//	۴۷۰	ابراہیم	۳	۴،۳
	// // //	//	۴۷۹	//	۱۸	۲۵
	باطل عقیدہ اختیار کرنے کے نتائج	//	۴۸۶	//	۲۷	۴۰
	جو اللہ سے ہدایت نہ پائے اُسے کوئی ہدایت نہیں دے سکتا۔	//	۶۴۵	بنی اسرائیل	۹۷	۱۱۰
۳۲۶	**اسباب ضلالت :**	سوم	۱۸،۱۷	الکہف	۲۱	۲۱
	// // //	//	۲۶	//	۳۶،۳۵	۳۷
	// // //	//	۳۱	//	۵۳،۵۲	۵۱،۵۰
	// // //	//	۶۹	مریم	۴۲	-
	// // //	//	۷۵	//	۵۹	۲۶
	// // //	//	۷۸،۷۷	//	۷۱،۶۸	۴۴،۴۲
	// // //	//	۸۰،۷۹	//	۸۲،۷۷	۵۰،۴۷
	// // //	//	۱۳۹	طٰہٰ	۱۳۱	-
	// // //	//	۱۴۲	الانبیاء	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۰۶	الحج	۹،۸	۱۴،۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسباب ضلالت	سوم	۲۳۶،۲۳۵	الحج	۴۶،۴۴	۹۱،۸۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲	〃	۷۶،۷۵	۱۲۵،۱۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۵۹	المومنون	موضوع و مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۵،۲۷۳	〃	۲۴	۲۷ الف ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۵	〃	۲۶،۲۴	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸،۲۷۷	〃	۳۷،۳۳	۳۶،۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱،۲۸۰	〃	۴۸،۴۷	۴۰ الف ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵،۲۸۳	〃	۵۶،۵۵	۵۰،۴۹
	〃 〃 〃	〃	۲۹۸	〃	۹۲	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱،۴۴۰	الفرقان	۱۴،۱۱	۲۲،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۴۵۳،۴۵۲	〃	۴۴،۴۰	۵۷،۵۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵،۴۸۴	الشعراء	۲۳	۲۰،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳	〃	۱۱۱	۸۱
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶،۵۱۴	〃	۱۱۷،۱۱۶	۸۵،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۴،۵۲۳	〃	۱۵۴،۱۵۳	۱۰۲،۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲	〃	۱۸۷،۱۸۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۶	النمل	۶۵	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۶۶۲،۶۶۱	القصص	۷۸،۷۶	۹۶،۹۵
	〃 〃 〃	〃	۶۶۴	〃	۸۲،۸۱	۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۷۵۶،۷۵۵	الروم	۳۲	۵۱
	ضلال بعید کیا ہے۔	〃	۲۰۸	الحج	۱۳،۱۲	۱۸
	خواہش نفس کی پیروی کرنے والا سب سے بڑا گمراہ ہے۔	〃	۶۴۴	القصص	۵۰	-
	خدا کی دی ہوئی ہدایت سے منہ موڑنے کا برا نتیجہ	〃	۱۳۴	طٰہٰ	۱۲۴	۱۰۶،۱۰۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	گمراہوں کے لیے دنیا میں بھی رسوائی ہے۔	سوم	۲۰۶	الحج	۸، ۹	۱۰، ۱۴
	ضلالت بمعنی نادانستگی	〃	۴۸۳، ۴۸۴	الشعراء	۲۰	۱۶
	اللہ جسے گمراہی میں پھینک دے اُسے کوئی راہ راست نہیں دکھا سکتا۔	چہارم	۵۱۲، ۵۱۳	الشوریٰ	۴۴	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹، ۵۹۰	الجاثیہ	۲۳	۳۰، ۳۲
	ضلالت اختیار کرنا انسان کی اپنی ذات کے لیے نقصان دہ ہے۔	〃	۳۷۵	الزمر	۴۱	۵۹
	جو اللہ سے ہدایت نہ پائے اُسے کوئی ہدایت نہیں دے سکتا۔	〃	۳۶۸	〃	۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳، ۳۷۴	〃	۳۶	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸	المؤمن	۳۳	-
	کیسے لوگ گمراہ ہیں۔	〃	۱۲	لقمٰن	۱۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۹۸	الاحزاب	۳۶	۶۶
	اللہ کیسے لوگوں کو گمراہی میں ڈالتا ہے۔	〃	۴۰۸، ۴۰۹	المؤمن	۲۴، ۲۵	۵۲، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷، ۴۲۸	〃	۷۵	۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۵۱۲، ۵۱۳	الشوریٰ	۴۲، ۴۴	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	الزخرف	۳۶، ۳۸	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹، ۵۹۰	الجاثیہ	۲۳	۳۰، ۳۲
	اللہ کے کسی کو گمراہی میں پھینک دینے کا مطلب	〃	۲۲۱، ۲۲۲ ۲۲۲	فاطر	۸	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹	الجاثیہ	۲۳	۳۰، ۳۲
	کیسے لوگ ہدایت سے محروم رہتے ہیں۔	〃	۴۱۰	المؤمن	۳۷	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	حٰم السجدہ	۱۷	-
	ضلالت و ہدایت کے معاملے میں تقدیر کو بہانہ بنانے کی مذمت۔	〃	۲۶۳	یٰس	۴۷	۴۳
		〃	۵۲۲	الزخرف	۲۰	۲۰
	اسباب ضلالت	〃	۸، ۱۰	لقمٰن	۶	۵، ۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسباب ضلالت	چہارم	۲۰، ۲۱	لقمٰن	۲۰، ۲۱	۳۷، ۳۹
	〃 〃	〃	۲۵، ۲۶	〃	۳۲	۵۷، ۵۸
	〃 〃	〃	۲۷، ۲۸	〃	۳۳	۶۲
	〃 〃	〃	۴۱، ۴۲، ۴۳	السجدہ	۱۰، ۱۱	۱۹، ۲۱
	〃 〃	〃	۱۳۴	الاحزاب	۶۷	۱۱۷
	〃 〃	〃	۱۷۶	سبا	۷، ۸	۱۰، ۱۱
	〃 〃	〃	۱۹۴، ۱۹۵	〃	۲۱	۳۶
	〃 〃	〃	۲۰۴، ۲۰۶	〃	۳۱، ۳۲	۵۰، ۵۲
	〃 〃	〃	۲۴۹، ۲۵۲	یٰس	۱۵	۱۱، ۱۲
	〃 〃	〃	۲۵۳	〃	۱۹	۱۶
	〃 〃	〃	۲۶۲، ۲۶۲، ۲۶۴	〃	۴۵، ۴۷	۴۱، ۴۳
	〃 〃	〃	۲۶۴، ۲۶۵	〃	۴۹، ۵۰	۴۴، ۴۶
	〃 〃	〃	۲۶۲، ۲۶۸	〃	۵۹، ۶۳	۵۲، ۵۴
	〃 〃	〃	۲۹۰	الصّٰفّٰت	۲۸، ۷۲	۳۷، ۳۸
	〃 〃	〃	۳۱۱	〃	۱۴۹، ۱۵۵	۸۶، ۸۷
	〃 〃	〃	۳۲۷	صٓ	۲۶	۲۷
	〃 〃	〃	۳۶۰، ۳۶۱	الزمر	۶، ۷	۱۶، ۱۹
	〃 〃	〃	۳۶۲، ۳۶۳	〃	۸	۲۶، ۲۷
	〃 〃	〃	۳۶۷، ۳۶۸	〃	۲۲	۴۲
	〃 〃	〃	۴۰۴، ۴۰۵	المؤمن	۲۵، ۲۶	۴۰، ۴۱
	〃 〃	〃	۴۰۸، ۴۱۰	〃	۳۰، ۳۷	۵۰، ۵۵
	〃 〃	〃	۴۲۳	〃	۶۲، ۶۳	۸۷، ۸۸
	〃 〃	〃	۴۲۶، ۴۲۸	〃	۶۹، ۷۶	۹۹، ۱۰۴
	〃 〃	〃	۴۲۱	〃	۸۲، ۸۵	۱۱۲، ۱۱۳
	〃 〃	〃	۴۵۱، ۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۲۲، ۲۵	۲۷، ۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسبابِ ضلالت	چہارم	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۴	۵۵
	〃 〃	〃	۴۶۷،۴۶۸	〃	۵۰،۵۲	۶۷،۶۹
	〃 〃	〃	۴۶۸،۴۶۹	〃	۵۲	۶۹
	〃 〃	〃	۴۷۱	〃	۵۴	۷۱،۷۳
	〃 〃	〃	۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃	〃	۴۹۷	〃	۱۸	-
	〃 〃	〃	۵۰۴	〃	۲۷	-
	〃 〃	〃	۵۱۴،۵۱۵	〃	۴۸	۷۳،۷۵
	〃 〃	〃	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃	〃	۵۴۲،۵۴۸	〃	۲۰، ۳۵	۲۰،۳۳
	〃 〃	〃	۵۴۴،۵۴۵	〃	۵۱، ۵۴	۴۵،۵۰
	〃 〃	〃	۵۵۷	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃	〃	۵۶۱،۵۶۲	〃	۹	۱۰
	〃 〃	〃	۵۷۶	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃	〃	۵۸۰ ۵۸۱	〃	۴، ۵	۳،۴
	〃 〃	〃	۵۸۲	〃	۸، ۹	۹،۱۰
	〃 〃	〃	۵۸۹،۵۹۰	〃	۲۳	۳۰،۳۳
	〃 〃	〃	۶۰۱،۶۰۲	الاحقاف	۴، ۵	۴، ۶
	〃 〃	〃	۶۰۶، ۶۰۷	〃	۱۰	۱۳،۱۴
	〃 〃	〃	۶۰۸	〃	۱۱	۱۵،۱۶
	〃 〃	〃	۶۱۷،۶۱۸	〃	۲۷،۲۸	۳۲
	خدا اور رسول کی نافرمانی صریح ضلالت ہے۔	〃	۹۸	الاحزاب	۳۶	۶۶
	دلیل کے بغیر محض دوسروں کی تقلید میں کوئی عقیدہ اختیار کرنا ضلالت ہے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "علم")	〃	۵۵۲،۵۵۳	الزخرف	۸۶،۸۸	۶۸،۷۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	برائی کو خوبی سمجھنا انتہائی گمراہی ہے۔	چہارم	۲۲۲،۲۲۱ ۲۲۳	فاطر	۸	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۱۰	المومن	۳۷	۵۵
	گمراہی کا سب سے بڑا سبب (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "تقدیر اور ہدایت")	〃	۵۸۹	الجاثیہ	۲۳	۲۰، ۳۲
	گمراہی کی اصل بنیاد	پنجم	۲۶۵، ۲۶۶	الرحمٰن	۴۰	۳۷
	کسی شخص یا قوم کی گمراہی کا آغاز اللہ کی طرف سے نہیں بلکہ خود اُس اور شیطان کی طرف سے ہوتا ہے۔	〃	۴۵۷	الصف	۵	۵
	جو کوئی گمراہی کا راستہ اختیار کرے اُس کے لیے گمراہی کے اسباب اور اُس کی توفیق فراہم کر دیتا ہے۔	〃	۴۵۷، ۴۵۸	〃	۵	۵
	قرآن گمراہی کی ذمہ داری انسان پر ڈالتا ہے	〃	۳۱۴	الحدید	۱۶، ۱۷	۲۹، ۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳	〃	۲۶	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷، ۵۲۹	التغابن	۲	۵
	اللہ جانتا ہے کہ کون گمراہ ہے۔	〃	۲۱۱	النجم	۳۰	-
	اللہ کی طرف سے ضلالت دور کرنے کا مطلب	〃	۱۰	محمد	۲	۵، ۶
	نافرمان اور گمراہ انسان زمین کا بوجھ ہیں۔	〃	۲۶۲	الرحمٰن	۳۱	۲۹، ۳۰
	علم کے بغیر گمان کی پیروی کرنا اہم ترین اسباب ضلالت میں سے ہے۔	〃	۲۰۹، ۲۱۰	النجم	۲۷، ۲۸	۲۲، ۲۳
	اسباب ضلالت	〃	۹، ۱۰	محمد	۱	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۱۹، ۲۰	〃	۸، ۱۱	۱۳، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۱۳	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳	〃	۱۶	۲۵، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷، ۲۹	〃	۲۳، ۲۸	۲۵، ۲۸
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹، ۱۲۰	〃	۲۴، ۲۹	۲۸، ۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسبابِ ضلالت	پنجم	۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸	الذّٰریٰت	۱۰، ۱۴	۸، ۱۱
	〃 〃	〃	۱۷۹، ۱۸۰	الطور	۳۵، ۳۸	۲۸، ۲۹
	〃 〃	〃	۲۰۸	النجم	۲۳	۱۷، ۱۸
	〃 〃	〃	۲۱۰	〃	۲۸، ۲۹	۲۲، ۲۵
	〃 〃	〃	۲۳۱	القمر	۲، ۳	۲، ۴
	〃 〃	〃	۲۳۸	〃	۳۱، ۳۶	۲۱
	〃 〃	〃	۲۴۰	〃	۴۳، ۴۸	۲۳، ۲۴
	〃 〃	〃	۲۸۳، ۲۸۴	الواقعہ	۴۵، ۴۶	۲۰، ۲۱
	〃 〃	〃	۳۱۲، ۳۱۳	الحدید	۱۴، ۱۵	۲۰، ۲۷
	〃 〃	〃	۳۶۴	المجادلہ	۱۴، ۱۶	۲۱، ۲۴
	〃 〃	〃	۴۰۷، ۴۰۸	الحشر	۱۴	۲۵
	〃 〃	〃	۴۱۰	〃	۱۹	۳۰
	〃 〃	〃	۴۱۱	〃	۲۱	۳۱
	〃 〃	〃	۴۲۲، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	〃 〃	〃	۴۲۴، ۴۲۶	〃	۲، ۳	۲، ۵
	〃 〃	〃	۵۳۲، ۵۳۶	التغابن	۵، ۷	۱۰، ۱۷
	رسول کی بعثت سے پہلے اہل عرب گمراہی میں مبتلا تھے۔	〃	۴۸۷، ۴۸۸	الجمعہ	۲	۳، ۴
	گمراہ لوگوں (اہل ضلالت) کا انجام	〃	۲۹۵، ۲۹۶	الواقعہ	۹۲، ۹۴	-
	گمراہ قوموں کا یہ مشترک وصف ہے کہ وہ سب سرکش تھیں۔	ششم	۱۵۲، ۱۵۳	الذّٰریٰت	۵۲، ۵۳	۴۹، ۵۰
	اہم اسباب ضلالت	〃	۵۳	الملک	۲۷، ۲۸	۳۷، ۳۸
	〃 〃	〃	۱۴۱	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃	〃	۱۵۵، ۱۵۶	〃	۴۹، ۵۳	۳۷، ۳۹
	〃 〃	〃	۱۶۵	القیٰمہ	۵، ۷	۵، ۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہم اسباب ضلالت	ششم	۱۷۱،۱۷۲	القیٰمہ	۲۲،۲۴	۱۵،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۳	الدھر	۲۷	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۲۳۰	النباء	۲۷،۲۸	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷	النّٰزعٰت	۳۷،۳۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴	الانفطار	۹،۱۰	۴،۶
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	المطففین	۱،۳	۱،۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۱	〃	۱۱،۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	الانشقاق	۱۰،۱۴	۸،۹
	〃 〃 〃	〃	۲۱۵،۳۱۶	الاعلیٰ	۱۶	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵،۳۵۶	الشمس	۱۱،۱۴	۷،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	اللیل	۱۴،۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷	العلق	۶،۷	۶،۷
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲	التکاثر	۱،۲	۱،۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸،۴۵۹	الھمزہ	۱،۳	۱،۳
	تمام گمراہیوں کی جڑ کیا ہے۔	〃	۴۶	الملک	۱۰،۱۱	۱۶،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹	الاعلیٰ	موضوع اور مضمون	-
	اہل ضلالت کے دلوں پر اُن کے برے اعمال کا زنگ چڑھ جاتا ہے۔	〃	۲۸۱،۲۸۲	المطففین	۱۰،۱۷	۶،۸
	جس طرح سورج اور چاند، دن اور رات اور زمین و آسمان ایک دوسرے سے متضاد ہیں	〃	۳۴۸	الشمس	موضوع اور مضمون	-
	اسی طرح نیکی اور بدی بھی متضاد ہیں۔	〃	۳۵۰	〃	۱،۵	۱،۳
	اللہ جانتا ہے کہ کون ہدایت پر ہے اور کون ضلالت پر۔	〃	۳۵۱،۳۵۲	〃	۶،۸	۴،۵
	اللہ جسے چاہتا ہے ہدایت بخشتا ہے اور جسے چاہتا ہے ضلالت و گمراہی میں مبتلا کرتا ہے	〃	۶۰	القلم	۷	-
		〃	۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی مشیت علم و حکمت پر مبنی ہے۔	ششم	۲۰۳	الدھر	۳۰	۳۳
	قرآن سن کر ایمان لانے والے جنوں نے اپنی	〃	۱۱۴	الجن	۳	۴
	گمراہی کی کیا وجہ بیان کی تھی۔	〃	۱۱۵	〃	۷	۸
	ضلالت کے اسباب۔					
	اندھی تقلید	دوم	۲۱،۲۰	الاعراف	۲۸	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۶،۴۵	〃	۷۰	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۹۷	〃	۱۷۳	۱۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	یونس	۳۶	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳	〃	۷۸	۷۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱	ہود	۶۲	۷۲،۷۱
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱،۳۶۰	〃	۸۷	۹۶
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰،۳۶۹	〃	۱۰۹	۱۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰	〃	۱۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۷،۴۷۶	ابراہیم	۱۰	۲۰،۱۹
	اللہ کی صفات کا صحیح تصور نہ ہونا۔	〃	۳۴۹	ہود	۶۱	۶۹،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۱،۳۵۰	〃	۶۲	۷۲،۷۰
	اللہ کو بھول جانا۔	〃	۱۱۵	الاعراف	۲۰۶	۱۵۷،۱۵۵
	اللہ کی رہنمائی چھوڑ کر شیاطین کی رہنمائی					
	قبول کرنا۔	〃	۲۲	〃	۳۰	-
	اللہ کے حضور جواب دہی سے غافل ہو جانا۔	〃	۳۴	〃	۵۱	۳۵
	یہ خیال کہ ہم کو مر کر بس مٹی میں مل جانا ہے					
	دوسری کوئی زندگی نہیں جہاں اپنے اعمال					
	کا حساب دینا ہو۔	〃	۴۴۶	الرعد	۵	۱۳،۱۲
	آخرت کا انکار اور اس کی وجہ سے اپنے	〃	۵۲۳	النحل	مباحث	-
	آپ کو غیر ذمہ دار سمجھ لینا۔	〃	۵۳۴	〃	۲۵،۲۴	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت کا انکار اور اُس کی وجہ سے اپنے آپ کو غیر ذمہ دار سمجھ لینا۔	دوم	۶۱۹	بنی اسرائیل	۴۵	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰	〃	۴۶	۵۱
	یہ توقع کہ ہم خواہ کچھ کریں اللہ کے ہاں کچھ سفارشی ہمیں بچالیں گے۔	〃	۹۴،۹۳	الاعراف	۱۶۹	۱۲۹
		〃	۳۶۸	ہود	۱۰۵	۱۰۶
	دوسروں کو اللہ کا ہمسر سمجھ بیٹھنا	〃	۴۸۷	ابراہیم	۳۰	-
	خدا کی دی ہوئی آزادی انتخاب و ارادہ کا غلط استعمال۔	〃	۵۲۸	النحل	۹	۱۰
	خدا کے دیے ہوئے حواس اور اس کی بخشی ہوئی عقل سے کام نہ لینا۔	〃	۸۰	الاعراف	۱۴۸	۱۰۶، ۱۰۷
		〃	۱۰۲	〃	۱۷۹	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۷	الانفال	۲۲	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	یونس	۱۰۰	۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱، ۴۵۲	الرعد	۱۶	۲۶، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۴۵۵	〃	۱۹	۳۵، ۳۶
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸	〃	۲۷	۴۳، ۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸، ۴۵۹	〃	۲۷، ۲۸	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۶۳۲	بنی اسرائیل	۷۲	-
	خدا کی آیات سے تغافل	〃	۷۳	الاعراف	۱۳۶	-
	〃 〃 〃	〃	۷۸، ۷۹	〃	۱۴۶	۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۷۹	〃	۱۴۶	۱۰۵
	احمقانہ تصور تاریخ اور تاریخ کے عبرتناک حقائق سے غفلت برتنا۔	〃	۵۹، ۶۰	〃	۹۵	۷۷
		〃	۶۱، ۶۲	〃	۱۰۰	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۶۳	〃	۱۰۱، ۱۰۲	۸۱، ۸۲
	〃 〃 〃	〃	۴۴۶، ۴۴۷	الرعد	۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲	ابراہیم	۴۵، ۴۶	۵۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اپنے ضمیر کو فریب دینا۔	دوم	۲۷۷	یونس	۲۰	۲۸،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹،۲۷۸	〃	۲۲	۳۱
	حق کے خلاف ضد اور ہٹ دھرمی	〃	۶۲	الاعراف	۱۰۲،۱۰۱	۸۲،۸۱
	〃 〃 〃	〃	۶۴،۶۳	〃	۱۰۳	۸۴،۸۳
	〃 〃 〃	〃	۶۷،۶۶	〃	۱۱۰	۸۸
	〃 〃 〃	〃	۷۲	〃	۱۳۲	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۷۳	〃	۱۳۳	-
	〃 〃 〃	〃	۷۹،۷۸	〃	۱۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲،۳۰۱	یونس	۷۶،۷۳	۷۴،۷۱
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	الحجر	۱۵،۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	النحل	۳۳	-
	استکبار اور غرور نفس۔	〃	۱۲	الاعراف	۱۳	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۶،۲۵	〃	۳۷،۳۶	۲۹،۲۸
	〃 〃 〃	〃	۳۰	〃	۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۷۳	〃	۱۳۳	-
	〃 〃 〃	〃	۷۹،۷۸	〃	۱۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳،۵۳۴	النحل	۲۲،۲۲	۲۰
	اپنی گمراہی و غلط کاری کے لیے عقیدۂ جبر کی آڑ لینا۔	〃	۱۴،۱۳	الاعراف	۱۷،۱۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۳۹	النحل	۳۵	۳۱،۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰	〃	۳۶	۳۲
	دین کے معاملے میں سرے سے سنجیدہ ہی نہ ہونا	〃	۳۴	الاعراف	۵۱	۳۵
	اپنے اعمال کے بجائے دوسروں کو اپنی بدقسمتی کا ذمہ دار ٹھہرانا۔	〃	۷۲	〃	۱۳۱	-
	ظاہر حیات دنیا سے دھوکہ کھانا اور دنیا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پرستی میں گم ہو جانا۔	دوم	۳۴	الاعراف	۵۱	۲۵
	ظاہر حیات دنیا سے دھوکہ کھانا اور دنیا پرستی میں گم ہو جانا۔	″	۳۲۷	ہود	۱۲	۱۳
	″ ″ ″	″	۳۲۹	″	۱۵، ۱۶	۱۵، ۱۶
	″ ″ ″	″	۳۳۴	″	۲۷	۳۳
	″ ″ ″	″	۴۹۲	ابراہیم	۴۵، ۴۶	۵۵
	″ ″ ″	″	۵۰۶	الحجر	۳۹	۲۲
	″ ″ ″	″	۶۱۹، ۶۲۰	بنی اسرائیل	۴۵، ۴۶	۵۱
	خوشحالی میں مگن ہو جانا۔	″	۲۷۰	یونس	۱۱	-
	یہ خیال کہ دنیا کی نعمتیں مقبول بارگاہ الٰہی ہونے کی اور خستہ حالی مغضوب ہونے کی یقینی علامات ہیں۔	″	۲، ۴، ۵، ۲	″	۱۷	۲۳
		″	۳۳۴	ہود	۲۷	۳۳
	یہ خیال کہ راست بازی و دیانت اختیار کرنے سے آدمی کی دنیا برباد ہو جاتی ہے۔	″	۵۷	الاعراف	۹۰	۷۴
	کفار کے غلبے اور شان و شوکت کو دیکھ کر دھوکہ کھانا۔	″	۳۰۸	یونس	۸۸	۸۷، ۸۸
	گمراہ قوموں کے سیاسی و ذہنی غلبے کا اثر	″	۴، ۷۵، ۷	الاعراف	۱۲۸	۹۸
	یہ خیال کہ بشر نبی نہیں ہو سکتا اور نبی بشر نہیں ہو سکتا۔	″	۴۲	″	۶۳	۴۹
	″ ″ ″	″	۴۵	″	۶۹	۵۲
	″ ″ ″	″	۲۶۱	یونس	۲	۲، ۳
	″ ″ ″	″	۳۲۲، ۳۲۴	ہود	۲۷	۳۱
	″ ″ ″	″	۵۴۳	النحل	۴۳	۳۸
	″ ″ ″	″	۶۴۴	بنی اسرائیل	۹۴، ۹۵	۱۰۷، ۱۰۸
	انبیاءؑ کی تعلیمات کو بھلا دینا	″	۹۱	الاعراف	۱۶۵	۱۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آیات الٰہی کا علم رکھنے کے باوجود خواہشات نفس کی پیروی کرنا۔	دوم	۱۰۰، ۱۰۱	الاعراف	۱۷۵، ۱۷۶	۱۲۸، ۱۲۹
	خدا کے قانون میں حیلہ بازیاں کرنا۔	〃	۱۹۲	التوبہ	۳۶	۳۴
	اسباب ضلالت کا جامع بیان	〃	۲۸۷، ۲۸۸	یونس	۳۹، ۴۴	۴۸، ۵۲
	〃 〃 〃	〃	۳۶۱	ہود	۸۷	۹۷
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹، ۴۷۰	ابراہیم	۱، ۳	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۶۴۴	〃	۹۴	۱۰۷
۳۲۷	**ضمیر:**					
	انسان کو ضمیر عطا کیا گیا جو ہر برائی سے پہلے ٹوکتا ہے اور برائی کرنے کے بعد ملامت کرتا ہے۔	ششم	۱۸۶، ۱۸۸، ۱۸۹	الدھر	۳	۵
		〃	۱۶۳	القیٰمہ	۳	۲
	انسان خواہ ہزار معذرتیں پیش کرے اُس کا ضمیر اُسے خوب جانتا ہے۔	〃	۱۶۶، ۱۶۷	〃	۱۵	۱۰
	انسان کی ناشکری پر اُس کا ضمیر گواہ ہے۔	〃	۴۲۹، ۴۳۰	العٰدیٰت	۶	۴
	قیامت اور جزا و سزا کے برحق ہونے پر انسان کے ضمیر کی قسم۔	〃	۱۶۲، ۱۶۴	القیٰمہ	۱، ۲	۱، ۲
۳۲۸	**طاغوت:**					
	لفظ طاغوت	اوّل	۳۶۷	النساء	۶۰	۹۱
	بندگی کے رویہ سے انحراف کا تیسرا مرتبہ	〃	۱۹۶	البقرہ	۲۵۶	۲۸۶
	اللہ پر ایمان لانے کے لیے طاغوت سے انکار ضروری ہے۔	〃	۱۹۷	〃	۲۵۷	۲۸۸
	طاغوت کی مختلف اقسام	〃	۳۶۷	النساء	۶۰	۹۱
	اس سے معاملات میں رجوع کرنا منافی ایمان ہے۔	〃	۱۹۷	البقرہ	۲۵۷	۲۸۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی راہ میں لڑنا کفر ہے۔	اوّل	۳۶۶	النساء	۶۰	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳	〃	۷۶	۱۰۵
	طاغوت کے معنی و تشریح	چہارم	۳۶۵	الزمر	۱۷	۳۵
	طاغوت کی بندگی سے اجتناب اور صرف اللہ کی بندگی پر ہی انسان کی نجات منحصر ہے۔	〃	۳۶۵،۳۶۶	〃	۱۷، ۱۸	۳۶
	طاغوت سے کفر کرنا ایمان کا فطری لازمہ ہے۔	پنجم	۴۲۸،۴۳۰	الممتحنہ	۴	۶
۳۲۹	**طالوت :**					
	بادشاہت کے لیے تقرر	اوّل	۱۸۷،۱۸۸	البقرہ	۲۴۷	۲۶۹
	طالوت کا لشکر لے کر نکلنا	〃	۱۸۹	〃	۲۴۹	-
	زمانہ اور ملت سلطنت	〃	۵۹۵،۵۹۷	بنی اسرائیل	۵	۷
۳۳۰	**طلاق :**					
	مطلقہ عورتوں کے لیے عدت کا حکم	〃	۱۷۲،۱۷۳ ۱۷۴	البقرہ	۲۲۸	-
	رجعت	〃	۱۷۳،۱۷۴	〃	۲۲۸	۲۴۹
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴،۱۷۵	〃	۲۲۹	۲۵۰
	طلاق کا صحیح طریقہ	〃	۱۷۴	〃	۲۲۹	۲۵۰
	طلاق سرگانہ پر قطعی انقطاع	〃	۱۷۶	〃	۲۳۰	۲۵۳
	سازشی حلالہ کی حیثیت	〃	۱۷۷	〃	۲۳۱	۲۵۴
	علیحدگی کی صورت میں شریفانہ رویہ کی تلقین	〃	۱۷۴،۱۷۵	〃	۲۲۹	۲۵۱
	طلاق کو ضرر رسانی کا ذریعہ نہ بنایا جائے	〃	۱۷۷	〃	۲۳۱	۲۵۴
	علیحدگی کی صورت میں بچوں کی رضاعت کا معاملہ	〃	۱۷۸	〃	۲۳۳	۲۵۷
	مطلقہ عورت جب عدت گذار سے تو اپنی مرضی سے نکاح کرنے میں رکاوٹ نہ ڈالی جائے۔	〃	۱۷۸،۱۷۹	〃	۲۳۲	۲۵۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہاتھ لگانے سے پہلے طلاق دینے کی صورت دیکھیے "قانون اسلام" ("قانون نکاح طلاق)	اوّل	۱۸۱	البقرہ	۲۳۶	۲۶۰
۳۳۱	**طواف :**	سوم	۲۱۸	الحج	۲۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	〃	۲۹	۵۳
۳۳۲	**طور :**					
	بنی اسرائیل پر اس کا اُٹھایا جانا	اوّل	۸۳	البقرہ	۶۳	۸۱
	بنی اسرائیل کو فرمان دینے کا واقعہ	〃	۴۱۶	النساء	۱۵۳،۱۵۴	۱۸۴،۱۸۶
۳۳۳	**طور سینا :**					
	آخرت کے برحق ہونے پر طور کی قسم	پنجم	۱۶۲	الطور	۱	۱
۳۳۴	**طویٰ :**					
	طویٰ کی مقدس وادی جہاں حضرت موسیٰؑ سے کلام کیا گیا۔	ششم	۲۴۰،۲۴۱	النّٰزعٰت	۱۶، ۱۹	۷، ۸
۳۳۵	**طہارت و پاکیزگی :**					
	حیض کی ماہیت	اوّل	۱۶۹،۱۷۰	البقرہ	۲۲۲	۲۳۸،۲۴۰
	حالت حیض میں مقاربت کی ممانعت	〃	۱۶۹	〃		
	حالت حیض کے متعلق مشرکین اور یہود کا طریقہ۔	〃	۳۴۴،۳۴۵	النساء	۲۷، ۲۸	۴۹
	غسل جنابت	〃	۳۵۴،۳۵۵	〃	۴۳	۶۷، ۶۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۸،۴۴۹	المائدہ	۶	۲۵
	تیمم	〃	۳۱۶	النساء	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵،۳۵۶	〃	۴۳	۶۹، ۷۰
	〃 〃 〃	〃	۴۴۸،۴۴۹	المائدہ	۶	۲۶
	وضو	〃	۴۴۸	〃	۶	۲۴
۳۳۶	**ظالم، ظالمین :**					
	(دیکھیے "ظلم")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۳۷	**ظلم :**					
	قرآنی اصطلاح میں ظلم سے کیا مراد ہے۔	اوّل	۲۶	البقرہ	۳۵	۴۹
	مساجد اللہ میں عبادت سے روکنا اور اُن کو ویران کرنا ظلم ہے۔	〃	۱۰۴	〃	۱۱۴	۱۱۴
	خدا کے علم کو چھوڑ کر دوسروں کی پیروی کرنا ظلم ہے۔	〃	۱۲۲،۱۲۳	〃	۱۴۵	۱۴۷
	اللہ ظالموں کو ناپسند کرتا ہے۔	〃	۲۵۹	آل عمران	۵۷	-
	اللہ ظالموں کو ہدایت نہیں دیتا۔	〃	۲۷۱	〃	۸۶	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰	المائدہ	۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۱	الانعام	۱۴۴	-
	مظلوم کے لیے بدکلامی کی ممانعت	〃	۴۱۳	النّساء	۱۴۸	-
	جو اللہ کے قانون کے مطابق فیصلہ نہ کریں وہ ظالم ہیں۔	〃	۴۷۴	المائدہ	۴۵	-
	اللہ پر بہتان لگانے اور آیات الٰہی کو جھٹلانے والے سب سے بڑھ کر ظالم ہیں۔	〃	۵۲۹،۵۳۰	الانعام	۲۱	۱۵،۱۶
	ظالموں کے لیے فلاح نہیں ہے۔	〃	۵۳۰	〃	۲۱	-
	آیات الٰہی پر نکتہ چینیاں کرنے والے ظالم ہیں۔	〃	۵۴۹	〃	۶۸	۴۴
	ظلم کا اطلاق شرک پر	〃	۵۵۹	〃	۸۲	۵۵
	اللہ پر بہتان باندھ کر نبوت کا دعویٰ کرنا۔	〃	۵۲۴،۵۲۵	〃	۹۳	-
	ظالموں کی حالت سکرات موت کے عالم میں	〃	۵۲۴،۵۲۵	〃	۹۳	-
	افتراء علی اللہ انتہائی ظلم ہے۔	〃	۵۹۱	〃	۱۴۴	-
	گناہ اور خدا کی نافرمانی ظلم ہے۔	دوم	۱۴	الاعراف	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵	〃	۲۳	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۸۸	〃	۱۶۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	گناہ اور خدا کی نافرمانی ظلم ہے۔	دوم	۸۹، ۹۰	الاعراف	۱۶۳	۱۲۱
	〃 〃 〃	〃	۹۱	〃	۱۶۵	۱۲۵
	〃 〃 〃	〃	۱۳۸	الانفال	۲۵	۱۲۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹، ۳۶۰	ہود	۸۲	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۹۴	۹۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۲	یوسف	۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰	〃	۷۵	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷، ۴۴۸	الرعد	۶	۵۸
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲	النحل	۸۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹	〃	۱۱۸	-
	خدا کے قانون کی خلاف ورزی کرنا اپنے اوپر ظلم کرنا ہے۔	〃	۱۹۲	التوبہ	۳۶	۳۵، ۳۶
	تعصب اور ضد کی بنا پر حق کو نہ ماننا اپنے اوپر ظلم کرنا ہے۔	〃	۲۸۸	یونس	۴۴	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶	ہود	۱۰۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	النحل	۳۳	-
	خلاف حق بات کہنا ظلم ہے۔	〃	۳۳۶	ہود	۳۱	-
	رسولوں کی دعوت پر ایمان نہ لانے والے ظالم ہیں۔	〃	۲۷۱	یونس	۱۳	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱	〃	۵۲	-
	اللہ کے نبیوں کو جھٹلانا ظلم ہے۔	〃	۲۵، ۲۶	الاعراف	۳۷	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳	التوبہ	۷۰	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۳۲۷، ۳۳۸	ہود	۳۷	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۳۵۳	〃	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۹۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کے نبیوں کو جھٹلانا ظلم ہے۔	دوم	۴۷۸	ابراہیم	۱۳، ۱۴	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۱۵	الحجر	۷۸، ۷۹	۴۳، ۴۴
	اللہ کی آیات کو جھٹلانے والے ظالم ہیں۔	〃	۳۰	الاعراف	۴۱	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲، ۶۴	〃	۱۰۳	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱	〃	۱۷۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۱	الانفال	۵۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴	یونس	۱۷	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۷	〃	۳۹	-
	معجزہ دیکھ لینے کے باوجود ایمان لانے سے انکار ظلم ہے۔	〃	۶۲۶	بنی اسرائیل	۵۹	۶۸
	نبوت کا دعویٰ کرنے والا ظالم ہے۔	〃	۲۵، ۲۶	الاعراف	۳۷	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴	یونس	۱۷	۲۲
	جھوٹی بات گھڑ کر اللہ کی طرف منسوب کرنے والا ظالم ہے۔	〃	۳۳۱	ہود	۱۸	۲۰
	اللہ کی نعمتوں کا جواب کفر و شرک سے دینے والے ظالم ہیں۔	〃	۴۸۸	ابراہیم	۳۴	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۴۹۱	〃	۴۲	-
	عقیدۂ باطل اختیار کرنے والے ظالم ہیں۔	〃	۴۸۶	〃	۲۷	۴۰
	شرک کرنے والے ظالم ہیں	〃	۸۰	الاعراف	۱۴۸	۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۸۱	〃	۱۵۰	۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۳۱۸	یونس	۱۰۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳	ابراہیم	۲۲	۳۲
	آخرت کے منکر ظالم ہیں۔	〃	۳۲	الاعراف	۴۴، ۴۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲، ۳۳۱	ہود	۱۹	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۶۴۶	بنی اسرائیل	۹۸، ۹۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدا کے دیے ہوئے حواس اور اس کی بخشی	دوم	۳۲	الاعراف	۴۴، ۴۵	-
	ہوئی عقل سے کام نہ لینے والے ظالم ہیں۔	//	۳۳۱	ہود	۱۸، ۱۹	۲۰، ۲۲
	عیش پرستی میں نیک و بد کو بھول جانے والے					
	ظالم ہیں۔	//	۳۷۲	//	۱۱۶	-
	اللہ کے راستے سے روکنے والے ظالم ہیں	//	۳۲	الاعراف	۴۴، ۴۵	-
	منافقین ظالم ہیں۔	//	۳۳۱	ہود	۱۸، ۱۹	۲۰، ۲۲
	//	//	۱۹۸	التوبہ	۴۷	-
	//	//	۲۳۴، ۲۳۵	//	۱۰۹	۱۰۴
	کافروں سے محبت رکھنے والے ظالم ہیں۔	//	۱۸۴	//	۲۳	-
	قرآن کی دعوت پہنچ جانے کے بعد اس سے					
	منہ موڑنے والے ظالم ہیں۔	//	۶۳۹	بنی اسرائیل	۸۲	۱۰۲
	ظالموں کو ہدایت نہیں دی جاتی۔	//	۱۸۳	التوبہ	۱۹	-
	//	//	۲۳۴، ۲۳۵	//	۱۰۹	۱۰۴
	ظالموں کے لیے فلاح نہیں۔	//	۳۹۲	یوسف	۲۳	۲۱
	ظالموں پر خدا کی لعنت	//	۳۲	الاعراف	۴۴	-
	//	//	۳۲۱، ۳۲۲	ہود	۱۸	۲۱
	ظالموں سے خدا کا عذاب دور نہیں ہے	//	۳۵۹، ۳۶۰	//	۸۳	۹۳
	ظالموں کا انجام	//	۷	الاعراف	۵	۵
	//	//	۹، ۱۰	//	۹	۹
	//	//	۸۸، ۸۹	//	۱۶۰، ۱۶۲	۱۲۱
	//	//	۱۵۱	الانفال	۵۴	-
	//	//	۳۰	الاعراف	۴۱	-
	//	//	۲۷۱	یونس	۱۳	۱۷
	//	//	۲۹۱	//	۵۲	-
	//	//	۳۳۱	ہود	۱۸، ۱۹	۲۰، ۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ظالموں کا انجام	دوم	۳۴۱	ہود	۴۴	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۳	〃	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	ابراہیم	۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	النحل	۳۳	-
	ظلم بمعنی قصور و گناہ	سوم	۱۸۳	الانبیاء	۸۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹	النمل	۱۱	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۶۲۲،۶۲۱	القصص	۱۶	۲۳
	خدا کی زمین پر اپنی ملکیت کا دعویٰ کرنے والے ظالم ہیں۔	〃	۶۳۹	〃	۴۰	۵۶
	خدا کی ہدایت کو چھوڑ کر خواہشات نفس کی پیروی کرنے والے ظالم ہیں۔	〃	۶۴۴	〃	۵۱	-
		〃	۷۵۱	الروم	۲۹	۴۱
	فواحش کا ارتکاب کرنے والے ظالم ہیں	〃	۶۹۶	العنکبوت	۳۱	۵۴
	رہزنی کرنے والے ظالم ہیں۔	〃	۶۹۶	〃	۳۱	۵۴
	اللہ پر افتراء کرنے والے ظالم ہیں۔	〃	۱۴	الکہف	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۶۹۶	العنکبوت	۳۱	۵۴
	حق کو جھٹلانے والے ظالم ہیں۔	〃	۷۲۱	〃	۶۸	۱۰۶
	رسولوں کی دعوت پر ایمان نہ لانے والے ظالم ہیں۔	〃	۲۷۶	المومنون	۶۸	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹	〃	۴۱	۳۷
	اللہ کے نبیوں کو جھٹلانا بہت بڑا ظلم ہے	〃	۲۳۵	الحج	۴۵	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	الفرقان	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱	〃	۳۷	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶،۵۸۵	النمل	۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۷۰۱	العنکبوت	۴۰	۷۲،۷۰
	اللہ کی آیات کو جھٹلانے والے ظالم ہیں۔	〃	۶۰۶،۶۰۵	النمل	۸۵، ۸۶	۱۰۴، ۱۰۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی آیات سے منہ موڑنے والے ظالم ہیں۔	سوم	۳۲	الکہف	۵۷	.
	اللہ کی نعمتوں کا جواب کفر و شرک سے دینے والے ظالم ہیں۔	″	۲۶	″	۳۵	۳۷
	شرک کرنے والے ظالم ہیں۔	″	۴۴۴	الفرقان	۱۹	۲۸
	″ ″ ″	″	۵۸۰،۵۸۱	النمل	۴۴	۵۶
	″ ″ ″	″	۷۵۱	الروم	۲۹	۴۱
	اللہ کو چھوڑ کر شیطان کو سرپرست بنانے والے ظالم ہیں۔	″	۳۰	الکہف	۵۰	-
	اللہ کے سوا دوسروں کی بندگی کرنے والے ظالم ہیں۔	″	۲۵۰	الحج	۷۱	۱۲۱
	خدائی میں شریک ہونے کا دعویٰ کرنے والے ظالم ہیں۔	″	۱۵۵	الانبیاء	۲۹	-
	فرعون اور اس کی قوم ظالم تھی۔	″	۴۸۰،۴۸۱	الشعراء	۱۰،۱۱	۷،۸
	اللہ کا انکار کرنے والے ظالم ہیں۔	″	۲۴	الکہف	۲۹	۳۲
	″ ″ ″	″	۷۱۲	العنکبوت	۴۹	-
	حقیقت کے خلاف عقیدہ رکھنے والے ظالم ہیں۔	″	۱۶۸	الانبیاء	۶۴	-
	حقیقت کو جھٹلانا ظلم ہے۔	″	۵۶۰	النحل	۱۴	۱۷
	حق کے خلاف معاندانہ روش رکھنے والے ظالم ہیں۔	″	۲۳۸	الحج	۵۳	-
	قرآن کو انسان کی تصنیف کہنا ظلم ہے۔	″	۴۳۵	الفرقان	۴، ۵	۱۱
	منافقین ظالم ہیں	″	۴۱۴،۴۱۵	النور	۴۷، ۵۰	۷۶،۸۰
	ظالموں کے لیے فلاح نہیں ہے۔	″	۶۳۶	القصص	۳۷	۵۱
	ظالموں کا برا انجام	″	۲۴	الکہف	۲۹	۳۲،۳۳
	″ ″ ″	″	۳۳	″	۵۹	۵۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ظالموں کا بُرا انجام	سوم	۷۷	مریم	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۷	طٰہٰ	۱۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰،۱۵۱	الانبیاء	۱۱،۱۴	۱۳،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱۷	الحج	۲۵	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵	〃	۴۵	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶	〃	۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹	المومنون	۴۱	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۶۳۹	القصص	۴۰	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۶۵۳،۶۵۴	〃	۵۹	۸۳
	اللہ بندوں پر ظلم کرنے والا نہیں ہے۔	〃	۲۹،۳۰	الکہف	۴۹،۵۰	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۱۲۷	طٰہٰ	۱۱۲	۸۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۷	الحج	۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۷،۲۸۸	المومنون	۶۲	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳۹،۵۴۰	الشعراء	۲۰۹	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۷۰۱	العنکبوت	۴۰	۷۲
	〃 〃 〃	〃	۳۵،۲۶،۷	الروم	۹	۱۳
	ظلم کے معنی اور حقیقت	چہارم	۱۵	لقمٰن	۱۳	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲،۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۲	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۱	〃	۱۱۳	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۴۰۰	المومن	۱۷	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۴۲۵،۴۶۶	حٰمٓ السجدہ	۴۶	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	الجاثیہ	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷،۵۸۸	〃	۲۲	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸،۶۰۹	الاحقاف	۱۲	۱۷
	حق کو نہ ماننا ظلم ہے۔	〃	۲۳۷	فاطر	۳۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کبر نفس کی بنا پر ایمان لانے سے انکار کرنا ظلم ہے۔	چہارم	۶۰۶، ۶۰۷	الاحقاف	۱۰	۱۴
	کسی دلیل کے بغیر کوئی عقیدہ اختیار کرنا اور اُس کی تبلیغ کرنا ظلم ہے۔	〃	۲۳۹، ۲۴۰	فاطر	۴۰	۶۸
	حقیقت کے خلاف عقیدہ رکھنا ظلم ہے۔	〃	۱۲	لقمٰن	۱۱	۱۶
	شرک کس بنا پر ظلم عظیم ہے۔	〃	۱۵	〃	۱۳	۲۱
	اللہ کی یاد سے غفلت اور شیطان کی پیروی ظلم ہے۔	〃	۵۳۸، ۵۳۹	الزخرف	۳۸، ۳۹	۳۵
	خدا کی ناشکری کرنا ظلم ہے۔	〃	۱۹۳	سبا	۱۹	۳۲
	غیر اللہ کے بنائے ہوئے دین و آئین کو ماننا ظلم ہے۔	〃	۴۹۸، ۵۰۰	الشوریٰ	۲۱، ۲۲	۳۸، ۳۹
	گمراہی پر ہٹ دھرمی ظلم ہے۔	〃	۳۶۸، ۳۶۹	الزمر	۲۴	۴۵
	اللہ کے سوا دوسروں کو اپنا ولی بنانا ظلم ہے (تشریح کے لیے دیکھیے "ولی")	〃	۴۸۰، ۴۸۲	الشوریٰ	۶، ۸	۶، ۷
	ظالم لوگ کون ہیں۔	〃	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۲	۱۴، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۱۲	الشوریٰ	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	الجاثیہ	۱۹	۲۴
	سب سے بڑا ظالم کون ہے اور اُس کا انجام کیا ہے۔	〃	۴۷، ۴۸	السجدہ	۲۲	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۳۷۲	الزمر	۳۲	-
	ظالم ایک دوسرے کے ساتھی ہیں اور متقیوں کا ساتھی اللہ ہے۔	〃	۵۸۷	الجاثیہ	۱۹	-
	اللہ کی آیات سے نصیحت قبول نہ کرنے والے ظالم ہیں۔	〃	۴۷	السجدہ	۲۲	۳۴
	شرک کرنے والے ظالم ہیں۔	〃	۲۰۹	سبا	۴۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جان بوجھ کر حق سے منہ موڑنے والے ظالموں کا انجام۔	چہارم	۵۱۲	الشوریٰ	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳	〃	۴۴، ۴۵	۷۰، ۷۱
	لوگوں پر ظلم کرنے والوں کا انجام	〃	۵۱۲	〃	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳	〃	۴۴، ۴۵	۷۰، ۷۱
	آخرت میں ظالموں کا کوئی مددگار نہ ہوگا۔	〃	۲۳۷، ۲۳۸	فاطر	۳۲	-
	جو اللہ پر جھوٹ باندھے اور سچائی کو جھٹلائے اُس سے بڑا ظالم کوئی نہیں۔	〃	۳۷۲	الزمر	۳۲	-
	حضرت عیسیٰؑ کی مخالفت کرنے والے اور اُن کی عقیدت میں غلو کرنے والے دونوں گروہ ظالم ہیں۔	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۴، ۶۵	۵۷، ۵۸
	ظالم اللہ کی رحمت سے محروم ہیں ظالموں کا کوئی ولی و مددگار نہیں ہے۔	〃	۴۸۱، ۴۸۲	الشوریٰ	۶، ۹	۶، ۱۱
	اللہ ظالموں کو پسند نہیں کرتا۔	〃	۵۱۱	〃	۴۰	۶۷
	اللہ ظالموں کو ہدایت نہیں دیتا۔	〃	۶۰۶	الاحقاف	۱۰	-
	قرآن ظالموں کے لیے تنبیہ ہے۔	〃	۶۰۸، ۶۰۹	〃	۱۲	۱۷
	ظالموں کا انجام بد	〃	۵۰۰	الشوریٰ	۲۱	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۹	الزخرف	۳۹	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	〃	۶۵	۵۸
	جو شخص ظلم کا بدلہ لے وہ قابل ملامت نہیں بلکہ ظلم کرنے والا قابل ملامت ہے۔	〃	۵۱۲	الشوریٰ	۴۲	-
	ظلم سے کیا مراد ہے۔	پنجم	۵۱۶، ۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۹	۵۶
	ظلم کی بنیادی وجہ	〃	۳۰۱، ۳۰۲	الحدید	۱	۲
	سب سے بڑا ظالم کون ہے	〃	۴۷۶	الصف	۷	۱۰، ۱۱
	توحید، رسالت اور آخرت کا انکار ظلم ہے۔	〃	۱۵۶، ۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۹	۵۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ظالمین کون لوگ ہیں۔	پنجم	۱۵۶،۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۹	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۴۳۲،۴۳۳	الممتحنہ	۹	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	الجمعہ	۵	۹
	〃 〃 〃	〃	۴۹۱	〃	۷	۱۳
	دوسروں کا مذاق اُڑانا اور اُن کے بُرے نام رکھنا اور اُن پر طعن کرنا ظلم ہے۔	〃	۸۵،۸۶	الحجرات	۱۱	۲۱،۲۳
	ظالمین کے لیے عذابِ جہنم	〃	۱۵۶،۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۹	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	الحشر	۱۷	-
	اللہ تعالیٰ ظالمین کو ہدایت نہیں دیتا۔	〃	۴۷۶	الصف	۷	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	الجمعہ	۵	۹
	قرآن ظالم اور مظلوم کے درمیان کس قسم کی صلح کروانا چاہتا ہے۔	〃	۷۷،۷۸	الحجرات	۹	۱۶
	ظالم کے خلاف مظلوم کی عملی مدد کرنا فتنہ برپا کرنا نہیں ہے۔	〃	۷۷،۷۸	〃	۹	۱۶
	ظالم۔					
	ظالم لوگ کون ہیں۔	ششم	۵۷،۵۸	الدھر	ضمیمہ نمبر ۲	۳۴
	قوم فرعون ظالم تھی۔	〃	۳۴	التحریم	۱۱	۲۵
	ظالموں کا انجام	〃	۲۰۳،۲۰۴	الدھر	۳۱	۳۴
	حضرت نوحؑ کی دعا کہ ظالموں کے لیے ہلاکت کے سوا کسی چیز میں اضافہ نہ کیا جائے۔	〃	۱۰۶	نوح	۲۸	-
۳۳۸	**ظہار:** (دیکھیے "قانون اسلام")					
۳۳۹	**عاد:**					
	انہوں نے خود اپنے اوپر ظلم کیا۔	دوم	۲۱۳	التوبہ	۷۰	۷۹
	بلاوجہ چھوٹے معبودوں سے آس لگائے بیٹھے رہے	〃	۲۴۵،۲۴۶	ہود	۵۰،۵۱	۵۴،۵۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبی کی دعوت سے سخت خلجان آمیز شک میں پڑے رہے۔	دوم	۴۷۵	ابراہیم	۹	-
	ان کا علاقہ اور تاریخ	〃	۴۴	الاعراف	۶۵	۵۱
	قوم نوحؑ کے بعد خلیفہ بنائے گئے۔	〃	۴۷،۴۵	〃	۷۲،۶۶	۵۶،۵۲
	قوم نوحؑ کے بعد خلیفہ بنائے گئے۔	〃	۴۷،۴۵	〃	۷۲،۶۶	۵۶،۵۲
	ان کی اصل گمراہی کیا تھی					
	حضرت ہودؑ کے ساتھ ان کا معاملہ اور انجام					
	〃 〃 〃					
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹،۳۴۶	ہود	۶۰،۵۲	۶۵،۵۷
	عاد	سوم	۲۳۴	الحج	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱	الفرقان	۳۸	-
	〃 〃 〃	〃	۷۰۰،۶۹۹	العنکبوت	۳۸	-
	اُن کا قصہ	〃	۲۷۷	المومنون	۳۱	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹	〃	۴۱،۳۸	۳۷،۳۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰،۵۱۷	الشعراء	۱۳۸،۱۲۲	۹۴،۸۸
	اُن کا علاقہ	〃	۷۰۰	العنکبوت	۳۸	۶۵
	عاد	چہارم	۳۲۲	صٓ	۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸	المومن	۳۱	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۳	-
	قدیم عرب کی قوموں میں وہ سب سے زیادہ طاقتور قوم تھی۔ ان کا اصلی وطن احقاف تھا اور یہیں سے وہ پھیلے۔	〃	۶۱۳،۶۱۵	الاحقاف	۲۱	۲۵
	انہوں نے حضرت ہودؑ کی دعوت سے جہالت برتی۔	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۴،۱۳	۱۹،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۶۱۳،۶۱۵	الاحقاف	۲۱	۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انہوں نے حضرت ہودؑ کی دعوت سے جہالت برتی۔	چہارم	۶۱۶	الاحقاف	۲۲،۲۳	۲۶،۲۷
	اُن کا قصہ	〃	۶۱۷	〃	۲۶	۲۹،۳۰
	اُن پر نزول عذاب کی وجہ	〃	۳۲۲	صٓ	۱۳،۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۴	۱۸،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۴۸	〃	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۶	الاحقاف	۲۳	۲۷
	اُن پر اچانک عذاب آیا۔	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۴	۱۸،۱۹
	وہ اسی عذاب کے پھیر میں آگئے جس کا وہ مذاق اُڑاتے تھے۔	〃	۶۱۷	الاحقاف	۲۶	۳۱
	عاد اولیٰ	پنجم	۲۲۱	النجم	۵۰	۴۵
	وہ حضرت ابراہیمؑ سے پہلے گزر چکے تھے	〃	۲۲۲	〃	۵۵	۴۸
	انہوں نے پیغمبروں کو جھٹلایا۔	〃	۱۱۴،۱۱۵	قٓ	۱۲،۱۴	۱۲،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵	القمر	۱۸،۱۹	۱۶
	انہوں نے زندگی کے بعد موت کا انکار کیا	〃	۱۱۴	قٓ	۱۵	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵	القمر	۱۸،۱۹	۱۶
	اُن پر عذاب کی کیفیت	〃	۱۴۹	الذّٰریٰت	۴۲	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵	القمر	۱۸،۱۹	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶	〃	۲۰	-
	عادِ ارم	ششم	۳۲۸،۳۳۰	الفجر	۶،۱۴	۶،۷
	وہ اپنے وقت کی بے نظیر قوم تھے۔	〃	۷۲	الحاقہ	۴	۳،۴
	انہوں نے آخرت کا انکار کیا اور رسول کو جھٹلایا۔	〃	۷۲	الحاقہ	۴	۳،۴
	انہوں نے زمین میں فسادِ عظیم برپا کیا۔	〃	۳۲۹	الفجر	۱۱،۱۲	-
	اُن پر نازل ہونے والے عذاب کی کیفیت	〃	۷۳	الحاقہ	۶،۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان پر نازل ہونے والے عذاب کی کیفیت	ششم	۳۲۹	الفجر	۱۴،۱۳	۷
۳۴۰	**عبادت :**					
	اس کا سہ گونہ مفہوم	اوّل	۴۴	الفاتحہ	۱	۳
	صرف اللہ ہی کی عبادت	″	۴۴	″	۴	۶
	″ ″ ″	″	۵۷	″	۲۱	۲۲،۲۱
	″ ″ ″	″	۱۱۷	″	۱۳۹	۱۳۹
	″ ″ ″	″	۲۶۲	آل عمران	۶۴	-
	″ ″ ″	″	۳۵۲،۳۵۱	النساء	۲۶	-
	″ ″ ″	″	۴۹۱	المائدہ	۷۶	-
	″ ″ ″	″	۵۶۸	الانعام	۱۰۲	-
	طاغوت کی عبادت موجب لعنت ہے۔	″	۴۸۴	المائدہ	۶۰	۹۱
	غیر اللہ کی عبادت ممنوع ہے۔	″	۹۰	البقرہ	۸۳	-
	″ ″ ″	″	۵۴۵	الانعام	۵۶	-
	حضرت یعقوبؑ اپنی اولاد سے عہد لیتے ہیں کہ وہ صرف اللہ کی عبادت کریں گے۔	″	۱۱۴،۱۱۳	البقرہ	۱۳۳،۱۳۲	۱۳۲
	عبادت بمعنی اطاعت قانون	″	۱۳۴	″	۱۷۲	۱۷۰
	مسیحؑ کی دعوت اللہ ہی کی بندگی کی طرف تھی	″	۲۵۴	آل عمران	۵۱	۴۸
	″ ″ ″	″	۴۸۹	المائدہ	۷۲	-
	″ ″ ″	″	۵۱۶	″	۱۱۷	-
	عبادت کا مستحق صرف وہ ہے جو نفع و نقصان کا اختیار رکھتا ہو۔	″	۴۹۱،۴۹۰	المائدہ	۷۳	-
	اہل کتاب کو قرآن کی دعوت کہ صرف اللہ کی بندگی کرو۔	″	۲۶۲	آل عمران	۶۴	۵۷
	اللہ کی رحمت سے منہ موڑنا موجب عذاب ہے	″	۴۳۰	النساء	۱۷۳	-
	کسی کی بے چون و چرا اطاعت اس کی عبادت ہے	″	۳۹۸	″	۱۱۹	۱۴۸،۱۴۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عبادت کے معنی و تشریح	دوم	۱۹۰	التوبہ	۳۳،۳۱	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴،۲۶۳	یونس	۴	۱۰،۸
	عبادت کی حقیقت	〃	۶۲۵	بنی اسرائیل	۵۷،۵۶	۶۵،۶۴
	کسی کو قانون ساز مان کر اس کے امر و نہی کی بے چون و چرا پیروی کرنا اُس کی عبادت ہے۔	〃	۱۹۰،۱۸۹	التوبہ	۳۱،۳۰	۳۱،۳۰
	انسان کو ایک ہی الٰہ کی عبادت کا حکم دیا گیا ہے	〃	۱۹۰	〃	۳۱	-
	صرف اللہ کی عبادت ہونی چاہیے	〃	۴۰	الاعراف	۵۹	۴۸،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۴۴	〃	۶۵	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۴۷	〃	۷۲	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۵۵،۵۴	〃	۸۵	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰	التوبہ	۳۱	-
	عبادت کا صحیح طریقہ۔	〃	۲۱	الاعراف	۲۹	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲	〃	۳۱	۲۱،۲۰
	مشرکین اور جہلا کی عبادت اور اسلامی عبادت کا اصولی فرق۔	〃	۲۲	〃	۳۱	۲۱،۲۰
	عبادت کا وسیع مفہوم	سوم	۲۸۰	المومنون	۴۹،۴۶	۴۲،۴۰
	کسی کو قانون ساز مان کر اس کے امر و نہی کی بے چون و چرا پیروی کرنا اُس کی عبادت ہے	〃	۷۰،۶۹	مریم	۴۵،۴۱	۲۷،۲۶
	خدا سے بے نیاز ہو کر کسی مخلوق کی اطاعت کرنا اس کی عبادت ہے۔	〃	۷۰،۶۹	〃	۴۵،۴۱	۲۷،۲۶
	صرف اللہ کی عبادت ہونی چاہیے۔	〃	۱۸۵،۱۸۴	الانبیاء	۹۳،۹۲	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	المومنون	۲۳	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۷	〃	۳۲،۳۱	۳۴
	عبادت کے معنی و تشریح	چہارم	۳۵۷،۳۵۵	الزمر	۳،۲	۴،۳
	دُعا اور عبادت ہم معنی ہیں۔	〃	۴۱۹،۴۱۸	المؤمن	۶۰	۸۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دعا اور عبادت ہم معنی ہیں۔	چہارم	۴۱۸،۴۲۰	المؤمن	۶۰	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴،۴۲۵	〃	۶۵	۹۲،۹۳
	انسان جس کی بھی بے چون وچرا عبادت کرے اُس کو وہ اپنا معبود بناتا ہے۔	〃	۵۸۹،۵۹۰	الجاثیہ	۲۳	۳۰
	کسی کو سجدہ کرنا اُس کی عبادت کرنے کے ہم معنی ہیں	〃	۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۷	۴۳،۴۴
	اطاعت غیر اللہ کے لیے۔ لفظ عبادت کے استعمال کی مثالیں۔	〃	۲۰۹،۲۱۱	سبا	۴۱،۴۶	۶۲،۶۷
	عبادت بمعنی غلامی و بندگی۔	〃	۲۶۵	الزمر	۱۷،۱۸	۳۵،۳۶
	عبادت بمعنی "اطاعت"	〃	۲۶۶،۲۶۸	یٰس	۶۰،۶۱	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۲	۱۶
	عبادت "بمعنی پرستش	〃	۲۰۸،۲۰۹	سبا	۴۰	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۲۵۷،۳۵۸	الزمر	۳	۵،۷
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	المؤمن	۶۵	۹۳،۹۴
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲،۶۰۴	الاحقاف	۶	۷
	عبادت بمعنی غلامی و اطاعت و پرستش	〃	۲۶۷	یٰس	۶۱	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱،۳۸۲	الزمر	۶۲،۶۷	۷۳،۷۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۲،۱۴	۱۷،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	〃	۳۷	۴۲،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۲،۶۵	۵۶،۵۸
	〃 〃 〃	〃	۶۱۵	الاحقاف	۲۱	-
	انسان کو ایک ہی الٰہ کی عبادت کا حکم دیا گیا ہے	〃	۲۷۸،۲۷۹	الصّٰفّٰت	۴	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۸۲	الزمر	۶۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۴	۱۸،۱۹
	عبادت صرف اللہ ہی کے لیے ہے۔	〃	۳۵۵،۳۵۶	الزمر	۲	۳
	اللہ کے سوا کسی کی عبادت نہیں کرنی چاہیے	〃	۶۱۵	الاحقاف	۲۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غیر اللہ کی عبادت کیوں نہیں کرنی چاہیے	چہارم	۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۷	۴۴
	اللہ کی عبادت کرنے کا مطلب	//	۲۵۵،۳۵۶	الزمر	۲	۳۰
	اللہ کی عبادت انسان کا فطری تقاضا ہے۔	//	۲۷۹	الصّٰفّٰت	۵	۳،۴
	خالق کی بندگی کرنا سراسر عقل و فطرت کا تقاضا ہے	//	۲۵۳	یٰس	۲۲	۱۸
	اللہ کے سوا کسی اور کی بندگی کرنا جہالت ہے	//	۳۸۱	الزمر	۶۴	-
	صرف اللہ کی بندگی کرنا ہی سیدھا راستہ ہے	//	۲۶۷	یٰس	۶۱	۵۳
	// // //	//	۵۴۸	الزخرف	۶۴	۵۷
	اللہ کے سوا دوسروں کی بندگی کرنے والے جہنم میں داخل ہوں گے۔ (مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "توحید" "دعا" اور "شرک")	//	۴۱۸،۴۲۰، ۴۲۱	المؤمن	۶۰	۸۴
	عبادت کی اقسام	پنجم	۲۱۴،۲۱۸	النجم	۳۹	۲۸
	عبادت کا مفہوم	//	۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۶	۵۳
	اللہ کے سوا کوئی عبادت کا مستحق نہیں۔	//	۲۴	محمد	۱۸، ۱۹	-
	اللہ کی عبادت کا حکم	//	۲۲۳	النجم	۶۲	۵۵
	اللہ ہی کی عبادت کیوں؟	//	۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۶	۵۳
	انسان کو اللہ نے اپنی عبادت کے لیے پیدا کیا ہے۔	//	۱۵۵	//	۵۶	۵۳
	عبادت بمعنی بندگی و اطاعت و پرستش	//	۱۵۵،۵۶	//	۵۶	۵۳
	// // //	//	۱۵۷	//	۵۹	۵۶
	// // //	//	۲۲۳	النجم	۶۲	۵۵
	// // //	//	۲۵۰	الرحمٰن	۶	۶
	کن عبادات میں نیابت چل سکتی ہے اور کن میں نہیں چل سکتی۔	//	۲۱۴،۲۱۸	النجم	۳۹	۲۸
	// // //	//	۲۱۴،۲۱۹	//	۳۹	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عبادت بمعنی بندگی و اطاعت و پرستش	ششم	۹۸، ۹۹	نوح	۲، ۴	۲، ۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲، ۴۱۵	البینہ	۵	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۷، ۴۷۸	قریش	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳، ۵۰۹	الکافرون	۱، ۶	۱، ۵
	اللہ کی عبادت کا صحیح اسلامی تصور	〃	۵۰۳، ۵۰۵	〃	۳	۳
	مخالفتوں اور مشکلات میں اللہ کی عبادت ہی طاقت و ہمت دیتی ہے۔	〃	۲۰۲	الدھر	۲۵، ۲۶	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۳	〃	۲۹، ۳۰	۳۲، ۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷	الم نشرح	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸، ۳۸۲	〃	۷، ۸	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴	التین	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹	العلق	۱۹	۱۶
	عبادت گذار آدمی اللہ تعالیٰ سے غافل نہیں ہو سکتا۔	〃	۲۶، ۲۸، ۲۹	التحریم	۵	۱۴
	قیامت کے روز اللہ تعالیٰ علی الاعلان اس بات کا مظاہرہ کروا دے گا کہ کون دنیا میں عبادت گذار تھا اور کون نہ تھا۔	〃	۶۵، ۶۶	القلم	۴۲، ۴۳	۲۴، ۲۵
	ہر مشرکانہ عبادت اور ہر معبود غیر اللہ کی نفی	〃	۵۰۳، ۵۰۵	الکافرون	۱، ۳	۱، ۳
	شب قدر میں عبادت کی فضیلت۔	〃	۴۰۶	القدر	۳	۲
۳۴۱	**عبداللہ بن ابی :**					
	اسلام کے خلاف اس کی شرارتیں	سوم	۳۱۰	النور	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۶، ۳۶۷	〃	۱۱	-
	اس کا کردار	〃	۴۰۳، ۴۰۴	〃	۳۳	۵۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہجرت سے پہلے اوس اور خزرج اُسے بادشاہ بنانے پر رضامند ہو گئے تھے۔	پنجم	۵۰۸، ۵۰۹	المنفقون	تاریخی پس منظر	-
	وہ مدینے میں اسلام کے پھیل جانے سے مجبور ہو کر مسلمان ہو گیا۔	//	۵۰۹	//	//	-
	اُس کی شاندار شخصیت	//	۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹	//	۴	۵، ۶
	اُس کی منافقت کا پہلا ظہور	//	۵۰۹	//	تاریخی پس منظر	-
	اُس نے بنو نضیر کو رسول اکرمؐ کے الٹی میٹم کے جواب میں ڈٹ جانے کی شہ دی۔	//	۳۷۸	الحشر	//	-
		//	۳۷۹	//	//	-
	// // //	//	۵۰۹	المنفقون	//	-
	// // //	//	۵۱۰	//	//	-
	غزوہ بنی المصطلق کے موقع پر اُس نے کس طرح فتنہ برپا کرنے کی کوشش کی۔	//	۵۱۱، ۵۱۴	//	//	-
	اُس نے انصار سے کہا کہ تم رسولؐ اور مہاجرین کی مدد بند کر دو تو یہ چلتے پھرتے نظر آئیں گے	//	۵۱۲	//	//	-
		//	۵۱۳	//	//	-
	// // //	//	۵۲۱	//	۷، ۸	۱۵، ۱۶
	اُس نے کہا کہ مدینہ سے عزت والا ذلیل کو باہر نکال دے گا۔	//	۵۱۲	//	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۵۱۳	//	//	-
	// // //	//	۵۲۱	//	۷، ۸	۱۵، ۱۶
	اس کی حضورؐ سے بدتمیزی	//	۵۰۹	//	تاریخی پس منظر	-
	جنگ اُحد میں اس کی غداری	//	۵۰۹	//	//	-
	// // //	//	۵۱۰	//	//	-
	اُس کی منافقانہ حرکتوں کی وجہ سے مدینہ میں علانیہ اُس کی تذلیل ہوئی۔	//	۵۱۰	//	//	-
		//	۵۱۴	//	//	-
	اس کی اسلام دشمنی اور فتنہ پردازی	//	۵۱۰	//	تاریخی پس منظر	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی اسلام دشمنی اور فتنہ پردازی۔	پنجم	۵۱۲	المنفقون	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳	〃	〃	-
	حضرت عمرؓ نے اسے قتل کرنے کی اجازت طلب کی تھی۔	〃	۵۱۳	〃	〃	-
	وہ کیا مصالح تھے جن کی بنا پر رسولؐ ان غداروں اور منافقوں کے ساتھ چشم پوشی کا معاملہ فرما رہے تھے۔	〃	۵۱۰	〃	〃	-
	وہ (عبداللہ بن اُبی کے صاحبزادے عبداللہؓ) سب سے بڑے منافق کے بیٹے ہونے کے باوجود صادق الایمان تھے اور انہوں نے حضورؐ سے عرض کیا تھا کہ میرے باپ کو قتل کرنا ہو تو مجھے اس کا حکم دیا جائے۔	〃	۵۱۴	〃	تاریخی پس منظر	-
۳۴۲	**عثمان غنی :**					
	حدیبیہ کی مہم میں حضورؐ نے ان کو صلح کی بات چیت کے لیے ایلچی بنا کر مکہ بھیجا تھا۔	〃	۳۷	الفتح	〃	-
	اُن کو یہ شرف حاصل ہوا کہ بیعت رضوان کے موقع پر حضورؐ نے خود ان کی طرف سے بیعت فرمائی۔	〃	۴۹	〃	۱۰	۱۹،۱۷
۳۴۳	**عدت :**					
	بصورت وفات	اوّل	۱۷۹، ۱۸۰	البقرہ	۲۳۴	۲۵۹
	عدت بصورت طلاق (دیکھیے "طلاق")					
	(نیز دیکھیے "قانون اسلام" "قانون نکاح وطلاق")					
۳۴۴	**عدل :**					
	معنی، تشریح اور معاشرے میں اس کی اہمیت	دوم	۵۶۵، ۵۶۶	النحل	۹۰	۸۸
	معنی و تشریح	چہارم	۴۹۵، ۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	۲۷، ۳۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عدل کی اہمیت اور اُس کی تاکید	پنجم	۲۵۱	الرحمٰن	۷	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹،۳۲۰	الحدید	۲۲	۳۹،۴۱
	پوری کائنات عدل پر قائم کی گئی ہے۔	〃	۲۵۱	الرحمٰن	۷	۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹،۵۳۰ ۵۳۱	التغابن	۳	۷
	اللہ تعالیٰ عدل کرنے والوں سے محبت کرتا ہے	〃	۴۳۲،۴۳۳	الممتحنہ	۸	۱۲
	حقیقی عدل صرف آخرت میں اور اللہ تعالیٰ ہی کی عدالت میں ہو سکتا ہے۔	〃	۵۲۹،۵۳۲	التغابن	۴	۸، ۹
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "انصاف")					
۳۴۵	**عذاب الٰہی:**					
	کس قسم کے لوگوں کے لیے ہے۔	اوّل	۹۱	البقرہ	۸۵	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۹۴،۹۵	〃	۹۰	۹۷
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱	〃	۱۰۴	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۴	〃	۱۰۴،۱۰۵	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۰	〃	۱۶۲	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵،۱۳۶	〃	۱۷۴	۱۷۴
	〃 〃 〃	〃	۱۳۹	〃	۱۷۸	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۵	〃	۱۹۶	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۱	〃	۲۱۱	۲۲۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳	آل عمران	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶	〃	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱	〃	۲۱	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۵۹	〃	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶،۲۷۸	〃	۷۷	۶۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	〃	۱۰۵	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۳۰۷	〃	۱۸۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عذاب الٰہی کس قسم کے لوگوں کے لیے ہے	اوّل	۳۳۳	النساء	۱۸	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲	〃	۳۷	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۳	〃	۱۶۱	۲۰۲
	〃 〃 〃	〃	۴۹۰	المائدہ	۷۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	الانعام	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹	〃	۱۲۴	-
	کسی فدیہ سے ٹل نہیں سکتا۔	〃	۲۷۲	آل عمران	۹۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	الانعام	۷۰	-
	اگر لوگ ایمان اور شکر کی روش پر چلیں تو اللہ خواہ مخواہ عذاب دینے والا نہیں ہے۔	〃	۴۱۲	النساء	۱۴۷	۱۷۶،۱۷۵
	قائم رہنے والا عذاب	〃	۴۶۷	المائدہ	۳۷	-
	دنیوی سزا آخرت کی سزا سے نہیں بچا سکتی۔	〃	۴۶۵	〃	۳۳	۵۶،۵۵
	یہ ایسی چیز ہے جس سے ڈرا جائے۔	〃	۵۲۸	الانعام	۱۵	-
	دنیا میں عذاب دینے سے قبل مجرمین پر خوشحالی کا دور۔	〃	۵۴۰	〃	۴۴	-
	عذاب ظالموں پر ہی آتا ہے۔	〃	۵۴۱	〃	۴۷	-
	عذاب لانا کسی نبی کے بس میں نہیں ہوتا۔	〃	۵۴۵،۵۴۶	〃	۵۷	۳۹
	عذابِ دنیا کی مختلف صورتیں	〃	۵۴۸	〃	۶۵	۴۲
	عذابِ آخرت کی تفصیل	〃	۵۵۰	الانعام	۷۰	-
	عذابِ دنیا خبردار کرنے کے بعد نازل کیا جاتا ہے۔	〃	۵۸۲	〃	۱۲۰،۱۲۱	۹۹،۱۰۰
	مجرموں سے عذابِ الٰہی پھیرا نہیں جا سکتا۔	〃	۹۴	البقرہ	۹۰	-
	جس نے بھی حق کو جھٹلایا اُس نے خدا کے عذاب کا مزہ چکھا۔	〃	۵۹۵	الانعام	۱۴۸	-
	گمراہ لوگوں کے لیے دنیا ہی میں عذاب ہے۔	دوم	۴۶۳	الرعد	۳۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بڑے عذاب سے پہلے چھوٹے چھوٹے عذاب					
	بطور تنبیہ آتے ہیں۔	دوم	۴۶۱	الرعد	۳۱	-
	دنیوی عذاب کی حکمت	//	۳۳۸	ہود	۳۹	۴۱
	دنیوی عذاب کی اصل حیثیت	//	۸	الاعراف	۶	۶
	// // //	//	۲۶۸،۲۶۷	ہود	۱۰۳	۱۰۵
	سزا دینے سے پہلے اللہ نافرمانوں کو سنبھلنے کے	//	۲۷۰،۲۶۹	یونس	۱۱	۱۵
	لیے کافی مہلت دیتا ہے۔	//	۲۷۸	//	۲۱	۳۰
	// // //	//	۴۶۱	الرعد	۳۲	-
	// // //	//	۴۹۷	الفجر	۴	۲
	// // //	//	۵۴۸	النحل	۶۱	-
	دنیا میں نزول عذاب کا قانون	//	۷	الاعراف	۵	۵
	// // //	//	۴۱	//	۵۹،۶۰	-
	// // //	//	۴۲،۴۳،۴۴	//	۶۴	۵۰
	// // //	//	۴۹	//	۷۳	-
	// // //	//	۵۲	//	۸۲	۶۵
	// // //	//	۵۹،۶۰	//	۹۴،۹۵	۷۷
	// // //	//	۶۱	//	۹۶	-
	// // //	//	۷۲	//	۱۳۰،۱۲۲	۹۴
	// // //	//	۷۳	//	۱۲۲،۱۳۶	۹۵،۹۶
	// // //	//	۸۹،۹۲	//	۱۶۲،۱۶۶	۱۲۲،۱۲۶
	// // //	//	۱۰۴	//	۱۸۳	-
	// // //	//	۱۳۸	الانفال	۲۵	۲۰
	// // //	//	۱۴۲	//	۳۲	۲۶
	// // //	//	۱۵۱	//	۵۲	-
	// // //	//	۱۹۴،۱۹۵	//	۳۹	۴۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں نزول عذاب کا قانون	دوم	۲۶۹،۲۷۱	یونس	۱۱،۱۲	۱۵،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱	〃	۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲	〃	۹۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳،۳۱۵	〃	۱۰۱	۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰	ہود	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۷،۳۳۸	〃	۳۷	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۳۴۲،۳۴۳	〃	۴۶	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۳۴۸،۳۴۹	〃	۶۰	۶۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲	〃	۶۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸،۳۵۹	〃	۸۰،۸۲	۸۹،۹۳
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۹۳،۹۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۷	ہود	۱۰۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۷	〃	۱۰۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳،۳۷۳	〃	۱۱۶،۱۱۷	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۳۸	یوسف	۱۱۰	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۱	الرعد	۳۱،۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲،۴۷۴	ابراہیم	۶،۸	۱۱،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الحجر	۲،۴	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸	〃	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۵	النحل	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴،۵۴۵	〃	۴۵،۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	〃	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۵،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۶۰۶	〃	۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲۶	〃	۵۸،۵۹	۶۶،۶۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں نزولِ عذاب کی مختلف شکلیں۔	دوم	۴۴،۴۲	الاعراف	۶۴	۵۰
	// // //	//	۵۱،۵۰	//	۷۸	۶۲
	// // //	//	۵۳	//	۸۴	۶۸،۶۷
	// // //	//	۵۷	//	۹۲،۹۱	-
	// // //	//	۵۹	//	۹۵،۹۴	۷۷
	// // //	//	۶۱	//	۹۹،۹۷	۷۸
	// // //	//	۷۲	//	۱۳۰	-
	// // //	//	۷۳	//	۱۳۳	۹۶،۹۵
	// // //	//	۸۲	//	۱۵۲	-
	// // //	//	۹۳،۹۲	//	۱۶۷	۱۲۸،۱۲۷
	// // //	//	۱۴۳	الانفال	۳۵	۲۹
	// // //	//	۱۵۱	//	۵۴	-
	// // //	//	۱۸۱	التوبہ	۱۴	-
	// // //	//	۱۸۶	//	۲۶	-
	// // //	//	۱۹۵،۱۹۴	//	۲۹	۴۰
	// // //	//	۲۰۱	//	۵۲	-
	// // //	//	۲۰۲	//	۵۵	۵۵،۵۴
	// // //	//	۲۲۱	//	۸۵	-
	// // //	//	۲۲۸	//	۱۰۱	۹۸
	// // //	//	۲۷۰	//	۱۲،۱۱	-
	// // //	//	۳۰۱،۳۰۰	یونس	۷۳	-
	// // //	//	۳۱۰،۳۰۹	//	۹۲،۹۰	۹۱
	// // //	//	۳۴۱،۳۳۷	//	۴۳،۳۶	۴۵،۴۰
	// // //	//	۳۵۳	ہود	۶۸،۶۷	-
	// // //	//	۳۵۸،۳۵۷	//	۷۹	۸۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں نزولِ عذاب کی مختلف شکلیں۔	دوم	۳۵۹	ہود	۸۲،۸۳	۹۱،۹۲
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۹۴،۹۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱،۵۱۲	الحجر	۶۵،۶۶	۳۷،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۵۱۴	〃	۷۴	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴،۵۴۵	النحل	۴۵،۴۷	-
	خدا کا عذاب ایسے رُخ سے آتا ہے جدھر	〃	۵۲۵	〃	۲۶	-
	آدمی کا وہم و گمان بھی نہیں جا سکتا۔	〃	۵۴۵	〃	۴۵،۴۷	-
	نبی کے جھٹلانے پر عذاب کب نازل ہوتا ہے	〃	۱۴۲	الانفال	۳۳،۳۴	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۳۷	ہود	۳۶	-
	عذاب سے متنبہ کرنے کے اخلاقی فوائد	〃	۴۲۵،۴۲۶	یوسف	۱۰۵	۷۵
	عذابِ الٰہی کی شدت	〃	۲۹۱،۲۹۲	یونس	۵۴	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹	الحجر	۵۰	-
	عذاب الٰہی سے بے فکر نہ ہونا چاہیے	〃	۴۳۶	یوسف	۱۰۷	۷۷
	خدا کا عذاب ٹالا نہیں جا سکتا۔	〃	۲۹۱،۲۹۲	یونس	۵۴	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۳۲۵	ہود	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۶	〃	۳۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵،۳۵۶	〃	۷۶	۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۳۸	یوسف	۱۱۰	-
	اس سے کوئی بچا نہیں سکتا۔	〃	۳۴۱	ہود	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳	الرعد	۳۴	-
	عذاب قبر (یعنی عذاب برزخ) کا ثبوت	〃	۱۵۰	الانفال	۵۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۲۶	النحل	۲۷،۲۹	۲۵،۲۶
	آخرت میں عذاب کا قانون	〃	۲۶	الاعراف	۳۸	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۲۹	〃	۳۹	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۳۰	〃	۴۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں عذاب کا قانون	دوم	۱۵۰	الانفال	۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	۱۶، ۱۷
	آخرت کا عذاب کیسے لوگوں کے لیے ہے	〃	۱۹۱	التوبہ	۳۴، ۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹	〃	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲	〃	۶۷، ۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۹	〃	۷۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲	〃	۹۰	۹۰، ۹۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	〃	۱۰۱	۹۷، ۹۸
	〃 〃 〃	〃	۲۶۳، ۲۶۴	یونس	۴	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱	〃	۵۱، ۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	〃	۶۹، ۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳	ہود	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲	〃	۱۹، ۲۲	۲۴، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳	الرعد	۳۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۰	ابراہیم	۲، ۳	۳، ۴
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲، ۴۸۳	〃	۲۲	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۵۳۵	النحل	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳	〃	۸۸	۸۵
	عذاب الیم کے مستحق کون ہیں۔	〃	۵۴۹	〃	۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۲	〃	۱۰۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۸	〃	۱۱۶	۱۱۶
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳	بنی اسرائیل	۱۰	۱۱
	عذابِ عظیم کن لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۵۶۹	النحل	۹۴	۹۵
	〃 〃 〃	〃	۵۷۴	〃	۱۰۴	-
	ہمیشگی کا عذاب	〃	۲۹۱	یونس	۵۱، ۵۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی کیفیت	دوم	۵۶۲	النحل	۸۵	-
	اس سے بچانے والا کوئی نہیں	//	۴۸۱	ابراہیم	۲۱	۲۹
	وہ ہے ہی ڈرنے کے لائق چیز	//	۶۲۶	بنی اسرائیل	۵۷	-
	دنیا میں نزول عذاب کا قانون	سوم	۳۳	الکہف	۵۸	۵۵
	// // //	//	۸۶	طٰہٰ	موضوع و مبحث	-
	// // //	//	۱۸۵،۱۸۶	انبیاء	۹۵	۹۲
	// // //	//	۲۲۴،۲۳۵	الحج	۴۲،۴۴	۸۷،۸۹
	// // //	//	۲۳۶	//	۴۷،۴۸	۹۲،۹۳
	// // //	//	۲۳۸،۲۳۹	//	۵۴	۱۰۱
	// // //	//	۲۸۰،۲۸۱	المومنون	۴۸	۴۲
	// // //	//	۵۳۹	الشعراء	۲۰۸،۲۰۹	۱۲۹
	// // //	//	۶۸۵،۶۸۶	العنکبوت	۱۴	۲۱،۲۳
	// // //	//	۷۱۵	//	۵۳	۹۳
	خدا کا عذاب کیسے لوگوں کے لیے ہے	//	۹	الکہف	۴،۵	۲،۳
	// // //	//	۲۴	//	۲۹	۳۲،۳۳
	// // //	//	۷۰	مریم	۴۴،۴۵	۲۷
	// // //	//	۷۸	//	۷۲،۷۵	۴۵
	// // //	//	۷۹،۸۰	//	۷۷،۸۰	۴۷،۴۸
	// // //	//	۹۵	طٰہٰ	۴۸	۱۹
	// // //	//	۱۰۲	//	۶۱	۳۴
	// // //	//	۱۴۹،۱۵۰	الانبیاء	۹	۱۱
	// // //	//	۱۵۰،۱۵۱	//	۱۱،۱۵	۱۳،۱۴
	// // //	//	۲۰۰،۲۰۱	الحج	۳،۴	۴
	// // //	//	۲۰۶	//	۹	۱۰،۱۴
	// // //	//	۲۴۵	//	۵۵	۱۰۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدا کا عذاب کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	سوم	۲۸۹،۲۸۸	المؤمنون	۶۶،۶۳	۶۲،۶۰
	// // //	//	۳۶۶،۳۶۵	النور	۱۱	۱۰
	// // //	//	۳۷۰،۳۶۹	//	۱۴،۱۳	۱۴
	// // //	//	۳۷۳	//	۲۳	۲۱
	// // //	//	۴۲۷	//	۶۳	۱۰۴
	// // //	//	۴۴۴	الفرقان	۱۹	۲۸
	// // //	//	۴۵۱	//	۳۸،۳۶	۵۲،۴۹
	// // //	//	۴۵۲	//	۴۰،۳۹	۵۴،۵۳
	// // //	//	۴۶۶	//	۶۹	۸۵
	// // //	//	۵۱۹	//	۱۳۰	۹۲
	// // //		۵۲۰	الشعراء	۱۳۸،۱۲۶	۹۴،۹۳
	// // //		۵۳۹،۵۳۸	//	۲۰۱	۱۲۶
	// // //		۵۴۱،۵۴۰	//	۲۱۳	۱۳۴
	// // //		۵۶۲،۵۵۵	النمل	۵،۴	۶،۵
	// // //		۶۵۷،۶۵۶	القصص	۶۴،۶۲	۸۹،۸۵
	// // //		۶۹۰	العنکبوت	۲۳	۳۶
	// // //		۷۲۹،۷۲۸	الروم	۱۶	۲۱
	عذاب الٰہی کی شدت	//	۲۰۱،۲۰۰	الحج	۲	۳،۲
	وہ اچانک آتا ہے۔	//	۵۳۹	الشعراء	۲۰۲	-
	اُس کے آنے کے بعد پھر مہلت نہیں ملتی۔	//	۵۳۹	//	۲۰۳	۱۲۷
	اس سے بچ کر کوئی بھاگ نہیں سکتا۔	//	۳۳	الکہف	۵۸	۵۵
	اس کے مقابلے میں کوئی تدبیر کارگر نہیں ہوتی	//	۲۴۵	الحج	۵۵	۱۰۲
	کسی کی رشتہ داری انسان کو اُس سے نہیں بچا سکتی۔	//	۵۲۹،۵۲۸	الشعرا	۱۷۱	۱۱۳
	// // //	//	۵۴۲،۵۴۱	//	۲۱۴	۱۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کسی کی رشتہ داری انسان کو اس سے نہیں بچا سکتی۔	سوم	۶۹۷،۶۱۶	العنکبوت	۳۲	۵۶
	وہ ایسی چیز نہیں کہ انسان اس کا مطالبہ کرے	//	۵۳۹	الشعراء	۲۰۴	-
	وہ ہے ہی ڈرنے کے قابل چیز	//	۲۹۸	المومنون	۹۴	۸۷
	لوگوں کے مبتلائے عذاب ہونے کی اصل وجہ	چہارم	۳۹۶	المومن	۱۰	۱۴
	// // //	//	۲۹۷،۲۹۸	//	۱۲	۱۸
	جب خدا کا عذاب آتا ہے تو مہلت نہیں ملتی۔	//	۵۱	السجدہ	۲۹	۴۲
	// // //	//	۲۱۳	سبا	۵۱،۵۲	۷۲،۷۴
	// // //	//	۳۱۹	صٓ	۳	۳
	// // //	//	۳۲۲	//	۱۵	۱۴
	عذاب سے پہلے حق جاننے کے لیے کافی مہلت دی جاتی ہے۔	//	۴۶۴،۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۵۷
	خدا کا عذاب اچانک آتا ہے۔	//	۳۲۲	صٓ	۱۵	۱۴
	// // //	//	۳۸۰	الزمر	۵۵	۷۲
	// // //	//	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۳	۱۷
	دنیا میں عذاب کیسے لوگوں پر آتا ہے۔	//	۱۰	لقمٰن	۷	-
	// // //	//	۳۲۲	صٓ	۱۲،۱۳	۱۳
	// // //	//	۴۰۸،۴۰۹	المومن	۳۴	۵۲
	// // //	//	۴۳۱	//	۸۳	۱۱۲
	// // //	//	۴۴۷،۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۴،۱۷	۱۸،۲۱
	// // //	//	۵۴۱	الزخرف	۴۷،۴۸	۴۳
	// // //	//	۵۴۵،۵۴۶	//	۵۲،۵۶	۴۹،۵۱
	آخرت کے عذاب اکبر سے پہلے دنیا کا عذاب ادنیٰ	//	۴۷	السجدہ	۲۱	۳۳
	دنیا میں قوموں پر عذاب آنے کی وجہ	//	۵۰،۵۱	//	۲۶	۳۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں قوموں پر عذاب آنے کی وجہ	چہارم	۱۹۲	سبا	۱۶،۱۷	۲۸،۲۰
//	//	//	۱۹۳،۱۹۴	//	۱۹	۳۲،۳۴
//	//	//	۲۱۱	//	۴۵	۶۵
//	//	//	۲۳۱	فاطر	۲۶	-
//	//	//	۲۴۱	//	۴۲	۷۲
//	//	//	۲۵۵،۲۵۶	یٰس	۲۹،۳۲	۲۴،۲۵
//	//	//	۲۹۰	الصّٰفّٰت	۶۸،۷۴	۳۷،۳۸
//	//	//	۲۹۱	//	۸۲	-
//	//	//	۳۰۶	//	۱۳۵،۱۳۸	۷۵،۷۶
//	//	//	۳۱۹	ص	۲،۳	۳
//	//	//	۳۲۲	//	۱۴،۱۵	۱۴
//	//	//	۳۶۹	الزمر	۲۴	۴۵
//	//	//	۳۷۸،۳۸۰	//	۴۹،۵۱	۶۶،۶۸
//	//	//	۳۸۰	//	۵۴،۵۸	۷۲
//	//	//	۳۹۳	المومن	۵،۶	۵
//	//	//	۴۰۱،۴۰۲	//	۲۰	۲۲
//	//	//	۴۰۲	//	۲۲	۳۴
//	//	//	۴۰۸	//	۳۴	۵۱،۵۲
//	//	//	۴۱۲،۴۱۳	//	۴۵،۴۶	۶۱،۶۳
//	//	//	۴۲۸	//	۷۶	-
//	//	//	۴۲۹	//	۷۸	۱۰۹
//	//	//	۴۲۰،۴۲۱	//	۸۲،۸۵	۱۱۱،۱۱۳
//	//	//	۴۴۷،۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۳،۱۷	۱۷،۲۱
//	//	//	۴۹۸،۵۰۰	الشوریٰ	۲۱،۲۲	۲۸،۳۹
//	//	//	۵۲۵،۵۲۶	الزخرف	۷،۸	۵،۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں قوموں پر عذاب آنے کی وجہ	چہارم	۵۳۳، ۵۳۴	الزخرف	۲۲، ۲۵	۲۲، ۲۳
	// // //	//	۵۶۵، ۵۶۸	الدخان	۱۷، ۲۹	۱۴، ۲۵
	// // //	//	۶۱۶	الاحقاف	۲۳، ۲۵	۲۶، ۲۹
	// // //	//	۶۱۷	//	۲۶	۳۰، ۳۱
	قوموں پر دنیا میں نازل ہونے والے عذاب خدا کی نشانیاں ہیں۔	//	۳۰۶	الصّٰفّٰت	۱۳۸	-
	قوموں پر آنے والے دنیوی عذاب ان کے گناہوں کے اصل سزا نہیں ہیں۔	//	۳۹۳، ۳۹۴	المومن	۶	۵
	قوموں پر دنیا میں نازل ہونے والے عذاب خدا کی نشانیاں ہیں۔	//	۴۰۱، ۴۰۲	//	۲۱	-
	کافروں کے لیے عذاب کے دو مرحلے ہیں	//	۴۱۳	//	۴۶	۶۳
	قوموں پر جب عذاب آیا تو اُن کے جعلی معبود کچھ کام نہ آئے۔	//	۶۱۷، ۶۱۸	الاحقاف	۲۸	۲۲
	وہ عذاب جو دنیا میں سزا کے طور پر ڈالا جاتا ہے	//	۵۶۲، ۵۶۳	الدخان	۱۰، ۱۶	۱۱، ۱۳
	خدا کا عذاب ایسے رُخ سے آتا ہے جدھر آدمی کا وہم و گمان بھی نہیں چل سکتا۔	//	۳۶۹	الزمر	۲۵	-
	اللہ کے عذاب سے بچانے والا کوئی نہیں۔	//	۳۸۰	//	۵۴	۳۷
	// // //	//	۳۶۵، ۳۶۶	//	۱۹	۳۷
	// // //	//	۴۰۸	المومن	۲۳	-
	// // //	//	۵۱۳	الشوریٰ	۴۶	-
	// // //	//	۶۲۰	الاحقاف	۲۲	۳۶
	اللہ اُس قوم پر عذاب نازل کرتا ہے جو اپنے آپ کو اُس کا مستحق بنا لیتی ہے۔	//	۴۰۸	المومن	۳۱	۵۰
	اللہ کے عذاب سے کیسے لوگ بچتے ہیں۔	//	۴۴۹	حٰم السجدہ	۱۷	۲۲
	کسی کے مرتبے کی بلندی اُس کو عذاب سے نہیں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بچا سکتی۔	چہارم	۸۷، ۸۸	الاحزاب	۳۰، ۳۱	۴۳، ۴۴
	خدا کا عذاب دیکھ کر ایمان لانا نافع نہیں ہوتا۔	″	۵۱	السجدہ	۲۹	۴۲
	″ ″ ″	″	۴۳۱	المؤمن	۸۵	۱۱۳
	عذاب دیکھ لینے کے بعد ایمان کے نافع ہونے کی واحد مثال۔	″	۳۰۹	الصّٰفّٰت	۱۴۷	۸۴
	آخرت کا عذاب کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	″	۹، ۱۰	لقمٰن	۶	۶، ۸
	″ ″ ″	″	۲۰، ۲۱	″	۲۰، ۲۱	۳۷، ۳۹
	″ ″ ″	″	۴۵	السجدہ	۱۴	۲۴، ۲۵
	″ ″ ″	″	۴۷، ۴۹	″	۲۰، ۲۲	۳۳، ۳۴
	″ ″ ″	″	۷۵	الاحزاب	۸	۱۷
	″ ″ ″	″	۲۲، ۱۲۸	″	۵۷	۱۰۸
	″ ″ ″	″	۱۳۶	″	۷۲، ۷۳	۱۲۰
	″ ″ ″	″	۱۷۵	سبا	۵	۸
	″ ″ ″	″	۱۷۶	″	۸	۱۱
	″ ″ ″	″	۲۰۵، ۲۰۶	″	۳۲، ۳۳	۵۲، ۵۳
	″ ″ ″	″	۲۰۷، ۲۰۸	″	۳۸	-
	″ ″ ″	″	۲۰۹، ۲۱۰	″	۴۱، ۴۲	۶۳
	″ ″ ″	″	۲۲۱	فاطر	۷	۱۳
	″ ″ ″	″	۲۲۴	″	۱۰	۲۲
	″ ″ ″	″	۲۳۷، ۲۳۸	″	۳۶، ۳۷	۶۲، ۶۳
	″ ″ ″	″	۲۴۶، ۲۴۷	یٰس	۸، ۱۰	۵، ۸
	″ ″ ″	″	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۳، ۳۹	۲۰، ۲۱
	″ ″ ″	″	۲۱۳، ۳۱۴	″	۱۷۵، ۱۷۹	۹۴
	″ ″ ″	″	۳۲۷	صٓ	۲۶	۲۸
	″ ″ ″	″	۳۶۴	الزمر	۱۵	۳۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت کا عذاب کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	چہارم	۳۶۸،۳۶۹	الزمر	۲۴،۲۶	۴۴،۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷	〃	۴۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴	〃	۷۱،۷۲	۸۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۲۴،۲۵	۲۸،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۳	〃	۲۶،۲۹	۳۰،۳۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۷،۴۶۸	〃	۵۰،۵۱	۶۵،۶۸
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الشوریٰ	۱۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸،۵۰۰	〃	۲۱	۳۸،۳۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳،۵۰۴	〃	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۲	〃	۴۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳	〃	۴۵،۴۶	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	الزخرف	۷،۸	۵،۶
	〃 〃 〃	〃	۵۳۹	〃	۳۹	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	〃	۶۵	۵۸
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	〃	۷۸	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱،۵۷۲	الدخان	۴۳،۴۹	۳۸،۳۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱،۵۸۲	الجاثیہ	۷،۱۱	۹،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۶۱۲	الاحقاف	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۳	〃	۲۰	۲۴
	مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "جہنم کیسے لوگوں کے لیے ہے")	〃	۶۱۵،۶۱۹	〃	۲۱،۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱	〃	۳۴	-
	دہرا عذاب کیسے لوگوں کے لیے ہے	〃	۸۷،۸۸	الاحزاب	۳۰	۴۳،۴۴
	آخرت کے عذاب کی سختی	〃	۳۷۷	الزمر	۴۷،۴۸	-
	آخرت کے عذاب کی کیفیت	〃	۳۶۸،۳۶۹	〃	۲۴	۴۴،۴۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دردناک عذاب	چہارم	۷۵	الاحزاب	۸	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	الشوریٰ	۲۱	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۲	الجاثیہ	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳	〃	۱۱	-
	دردناک دن کا عذاب	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۵	۵۸
	ذلت والا عذاب	〃	۱۲۸،۱۲۲	الاحزاب	۵۷	۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۵۸۲	الجاثیہ	۹	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	آگ کا عذاب	〃	۴۷	السجدہ	۲۰	-
	بڑا عذاب	〃	۴۷	〃	۲۱	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳	الجاثیہ	۱۰	۱۲
	حق کے مخالفوں کے لیے وہ رسوا کن عذاب ہے جو ٹلنے والا نہیں۔	〃	۳۷۵،۳۷۴	الزمر	۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۲	الجاثیہ	۹	-
	خدا کے عذاب سے بچنے کی ایک ہی صورت ہے کہ کتاب اللہ کی پیروی کی جائے۔	〃	۳۸۰	الزمر	۵۴،۵۵	۷۲
	صرف ایمان ہی اللہ کے عذاب سے بچنے کی واحد صورت ہے۔	〃	۶۱۹	الاحقاف	۳۱	۳۵
	دنیوی عذابوں کی کیفیت	〃	۲۵۶،۲۵۵	یٰس	۲۸، ۲۹	۲۴
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "جزا و سزا")	〃	۴۰۸	المؤمن	۳۱	۵۰
	خدا کے عذاب کے مستحق کیسے لوگ ہیں	پنجم	۱۹، ۲۰	محمد	۸	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۰	〃	۱۰	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸، ۲۹	〃	۲۷، ۲۸	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳، ۵۴	الفتح	۱۶، ۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۴، ۱۱۵	قٓ	۱۲، ۱۴	۱۲، ۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدا کے عذاب کے مستحق کیسے لوگ ہیں۔	پنجم	۱۱۹	قٓ	۲۴، ۲۵	۲۸، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۷	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰	〃	۴۴، ۴۵	۴۱، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۱۵۲	〃	۵۱	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	النجم	۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶، ۲۳۷	القمر	۲۲، ۲۵	۱۷، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	〃	۳۳، ۳۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	〃	۴۳، ۴۸	۲۳، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۶۵	الرحمٰن	۴۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲	الواقعہ	۴۱، ۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵، ۳۵۶	المجادلہ	۵	۱۴، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۷، ۴۰۹	الحشر	۱۴، ۱۵	۲۵، ۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷	الصف	۵	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	التغابن	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲، ۵۲۳	〃	۵	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰	الطلاق	۸، ۹	۲۰
	گمراہ قوموں کی ہلاکت	〃	۱۲۴	قٓ	۳۶، ۳۷	۴۶، ۴۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲، ۲۳۹	القمر	۹، ۴۰	۹، ۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳	التغابن	۵	۱۰
	قوم نوحؑ پر عذاب	〃	۲۳۳، ۲۳۴	القمر	۹، ۱۲	۹، ۱۱
	قوم عادؑ پر عذاب	〃	۲۳۵، ۲۳۶	〃	۱۹	۱۶
	قوم ثمودؑ پر عذاب	〃	۲۳۶	〃	۲۴	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	〃	۳۱	۲۱
	قوم لوطؑ پر عذاب	〃	۱۴۶	الذّٰریٰت	۳۲، ۳۴	۳۱، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹	القمر	۳۷، ۳۸	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	فرعون و آلِ فرعون پر عذاب	پنجم	۲۳۹	القمر	۴۱، ۴۲	-
	عذاب کے لیے مختلف الفاظ کا استعمال	″	۱۵۰	الذّٰریٰت	۴۴، ۴۵	۴۱، ۴۲
	عذاب سموم	″	۱۷۱	الطور	۲۷	۲۱
	خدا کے عذاب سے ظالموں کو بچانے والا کوئی نہیں۔	″	۲۱	محمد	۱۳	۱۸
	″ ″ ″	″	۱۲۴	قٓ	۳۶	۴۶، ۴۷
	″ ″ ″	″	۱۵۶، ۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۸	۵۵
	بدی سے روکنے والا عنصر جب تک کسی قوم میں کام کرتا رہتا ہے اُس وقت تک اُس قوم کو مہلت دیتا ہے۔	″	۱۴۶	″	۳۵، ۳۶	۳۴
	دنیا میں نزولِ عذاب کا قانون	″	۱۱۴	قٓ	۱۲، ۱۴	۱۲، ۱۷
	″ ″ ″	″	۱۴۶، ۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۷	۳۵
	″ ″ ″	″	۲۲۳، ۲۳۴	القمر	۹، ۱۰	۹، ۱۰
	″ ″ ″	″	۲۳۵	″	۱۸، ۱۹	۱۶
	″ ″ ″	″	۲۳۷	″	۲۵، ۲۷	۱۸
	″ ″ ″	″	۲۳۹	″	۳۷، ۴۲	۲۲
	″ ″ ″	″	۵۳۲، ۵۳۳	التغابن	۵	۱۰
	″ ″ ″	″	۵۸۰	الطلاق	۸	۲۰
	دنیوی عذابوں سے آخرت پر قرآن کا استدلال	″	۲۰	محمد	۱۰	۱۵
	″ ″ ″	″	۲۱	″	۱۲	۱۷
	″ ″ ″	″	۱۲۴	قٓ	۳۶، ۳۷	۴۶، ۴۸
	″ ″ ″	″	۱۴۶، ۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۶، ۳۷	۳۴، ۳۵
	″ ″ ″	″	۱۵۰	″	۴۴، ۴۵	۴۱، ۴۲
	″ ″ ″	″	۲۳۱	القمر	۳	۳
	″ ″ ″	″	۲۳۲، ۲۳۳	″	۷، ۸	۷، ۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیوی عذابوں سے آخرت پر قرآن کا استدلال	پنجم	۲۳۴	القمر	۱۷	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶،۲۳۷	〃	۲۴،۲۹	۱۷،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱،۲۴۲	〃	۴۹،۵۱	۲۵،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲،۵۳۳	التغابن	۵	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰	الطلاق	۸، ۹	۲۰
	دنیا میں نزولِ عذاب کی مختلف شکلیں۔	〃	۱۴۶	الذّٰریٰت	۳۳،۳۴	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۱۴۸	〃	۴۰	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۱۴۹	〃	۴۱،۴۲	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰	〃	۴۴،۴۵	۴۱،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱،۲۲۲	النجم	۵۰،۵۴	۴۵،۴۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	القمر	۶	۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵	〃	۱۹	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶	〃	۲۰،۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷	〃	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	〃	۳۱	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹	〃	۳۷	۲۲
	اللہ کا قانون مکافات اُس وقت تک کسی قوم کی کامل تباہی کا فیصلہ نہیں کرتا جب تک اُس میں کچھ بھی قابل لحاظ بھلائی موجود ہو۔	〃	۱۴۶،۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۶	۳۴
	قوموں پر آئے ہوئے عذاب دوسروں کے لیے تنبیہ اور سامان عبرت ہیں۔	〃	۱۲۴	قٓ	۳۶،۳۷	۴۷،۴۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲،۲۲۳	النجم	۵۶	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳،۲۲۴	〃	۵۹،۶۰	۵۲،۵۳
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	القمر	۶، ۷	۶، ۸
	قوموں کے دردناک انجام عبرت اور نصیحت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کے مقصد کو بدرجہ اتم پورا کرتے ہیں۔	پنجم	۲۳۲	القمر	۴، ۵	-
	عذاب پانے والی قوموں کے لیے انجام کار گھاٹا ہی گھاٹا ہے۔	//	۵۸۰	الطلاق	۹	-
	جن قوموں پر دنیا میں عذاب آئے انہوں نے یہاں اپنی شامت اعمال کا مزہ چکھ لیا اور اُن کے لیے آگے آخرت میں دردناک عذاب ہے۔	//	۵۳۲،۵۳۳	التغابن	۵	۱۰
		//	۵۸۰	الطلاق	۱۰	-
	آخرت کے عذاب کا قانون	//	۴۷	الفتح	۶	۱۱،۱۲
//	//	//	۵۱	//	۱۳	۲۵
//	//	//	۱۵۲،۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۹	۵۶
//	//	//	۱۶۷	الطور	۱۵، ۱۷	۱۰
//	//	//	۱۸۳،۱۸۴	//	۴۴، ۴۷	۳۶، ۳۷
//	//	//	۲۴۰	القمر	۴۳، ۴۸	۲۳، ۲۴
//	//	//	۲۶۵	الرحمٰن	۴۰	۳۶
//	//	//	۲۸۲،۲۸۴	الواقعہ	۴۱، ۵۶	۲۰، ۲۱
//	//	//	۳۱۲	الحدید	۱۴	۲۰، ۲۳
//	//	//	۳۵۵،۳۵۶	المجادلہ	۴، ۵	۱۳، ۱۶
//	//	//	۴۱۰	الحشر	۱۹	۲۰
	مجرمین کے لیے دردناک عذاب	//	۱۱۹	قٓ	۲۴، ۲۶	۲۸، ۳۲
//	//	//	۱۲۰، ۱۲۱	//	۲۹	۲۶، ۳۷
//	//	//	۱۳۵، ۱۳۶	الذّٰریٰت	۱۰، ۱۴	۸، ۱۲
//	//	//	۱۶۶، ۱۶۷	الطور	۱۱، ۱۶	۹، ۱۰
//	//	//	۲۴۰	القمر	۴۷، ۴۸	-
//	//	//	۲۶۴، ۲۶۵	الرحمٰن	۳۹	۳۶
//	//	//	۲۸۲	الواقعہ	۴۱، ۴۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مجرمین کے لیے دردناک عذاب	پنجم	۲۸۴	الواقعہ	۵۱، ۵۶	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵، ۳۵۷	المجادلہ	۴، ۵	۱۳، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴، ۳۸۶	الحشر	۲	۸
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲، ۵۳۳	التغابن	۵	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶، ۵۴۱	〃	۹	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶، ۵۳۹، ۵۴۱	〃	۹	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶، ۵۴۰، ۵۴۱	〃	۹	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	〃	۹، ۱۰	۲۲
	معذب قوم کے صالح عنصر کو اللہ اپنے فضل سے ضرور بچا لیتا ہے۔	〃	۱۴۶	الذّٰریٰت	۳۵، ۳۶	۳۴
	آخرت کے عذاب کی کیفیت (دیکھیے "جہنم اُس کی کیفیت")	〃	۲۳۸	القمر	۳۱	۲۱
	منافقین کے لیے عذابِ قیامت کا ذکر	〃	۳۱۲	الحدید	۱۳	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	〃	۱۴، ۱۵	۲۴، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	المجادلہ	۸	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸، ۴۰۹	الحشر	۱۵	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	〃	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰	المنفقون	۶	۱۳، ۱۴
	منافقین دائماً جہنم میں رہیں گے۔	〃	۳۶۵	المجادلہ	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	الحشر	۱۷	-
	یہود کے لیے دنیا اور آخرت میں عذاب	〃	۳۸۴، ۳۸۶	〃	۳	۸
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸، ۴۰۹	〃	۱۵	۲۶
	عذاب سے بچنے کا طریقہ	〃	۴۷۷، ۴۷۸	الصف	۱۰	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	〃	۱۱	۱۵، ۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	برائی سے مجتنب رہ کر اصلاح کی کوشش کرنے والے عذاب سے بچ جاتے ہیں	پنجم	۱۴۶،۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۵،۳۶	۳۴
	عذاب سے کوئی کسی کو نہیں بچا سکتا۔	//	۱۴۷	//	۳۷	۲۵
	// // //	//	۲۱	محمد	۱۳	۱۸
	// // //	//	۱۲۴	قٓ	۳۶	۴۶،۴۷
	// // //	//	۱۵۶،۱۵۷	الذّٰریٰت	۵۹	۵۶
	اللہ کا عذاب (آخرت) ضرور واقع ہوگا اور کوئی اسے روکنے والا نہیں۔	//	۱۶۳	الطور	۷، ۸	۶
	ایصال ثواب ممکن ہے لیکن ایصال عذاب ممکن نہیں ہے۔	//	۲۱۴،۲۱۷	النجم	۳۹	۳۸
	عذاب بمعنی قیامت	//	۸۶	المعارج	۱	۱
	// // //	//	۹۱	//	۲۷،۲۸	۱۸
	// // //	ششم	۲۳۲،۲۳۳	النساء	۴۰	۲۶،۲۷
	عذاب کن کے لیے ہے۔	//	۴۸،۴۹	الملک	۱۶، ۱۷	۲۵، ۲۷
	// // //	//	۵۰	//	۱۸	۲۸
	// // //	//	۵۳	//	۲۷	۳۷
	// // //	//	۱۱۸	الجن	۱۵	۱۴
	// // //	//	۱۱۹	//	۱۷	۱۸
	// // //	//	۲۱۲	المرسلت	۱۶، ۱۹	۱۰
	// // //	//	۲۹۱،۲۹۲	الانشقاق	۲۰، ۲۴	۱۲، ۱۳
	// // //	//	۳۰۰	البروج	۱۷، ۲۲	۸، ۹
	// // //	//	۴۷۰،۴۷۲	الفجر	۱، ۵	۱، ۷
	عذابِ اکبر کن کے لیے ہے	//	۳۲۲	الغاشیہ	۲۳، ۲۶	-
	عذابِ آخرت کن کے لیے ہے	//	۸۶	المعارج	۱، ۲	۱
	// // //	//	۱۷۵،۱۷۶	القیٰمۃ	۳۱، ۳۵	۲۱، ۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عذاب آخرت کن کے لیے ہے۔	ششم	۲۰۳،۲۰۴	الدھر	۳۱	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۰	النباء	۲۷، ۳۰	۱۷، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۴۳	النّٰزعٰت	۲۵، ۲۶	۱۲
	دنیوی عذاب جو مختلف قوموں پر نازل ہوئے	〃	۴۹، ۵۰	الملک	۱۷، ۱۸	۲۶، ۲۸
	〃 〃 〃	〃	۷۰	الحاقہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۷۲، ۷۴	〃	۱، ۱۲	۱، ۹
	〃 〃 〃	〃	۱۰۵	نوح	۲۵، ۲۷	۱۹، ۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰، ۲۴۳	النّٰزعٰت	۱۶، ۲۶	۶، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۲۸، ۳۳۰	الفجر	۶، ۱۴	۳، ۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵، ۳۵۶	الشمس	۱۱، ۱۵	۷، ۱۱
	دنیوی عذابوں کی کیفیت	〃	۷۲، ۷۴	الحاقہ	۱، ۱۲	۱، ۹
	〃 〃 〃	〃	۱۰۵	نوح	۲۵	۱۹، ۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۴۳	النّٰزعٰت	۲۴، ۲۶	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶	الشمس	۱۵، ۱۴	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۷۰	الفیل	۱، ۵	۱، ۷
	دنیوی عذابوں سے سبق حاصل کرنے کی تلقین	〃	۴۹	الملک	۱۶، ۱۷	۲۶
	وہ یہ بھی مانتے تھے کہ صرف انہی کا نہیں اُن کے معبودوں کا خالق بھی اللہ ہی ہے۔	چہارم	۵۵۲، ۵۵۳	الزخرف	۸۷	۶۹
	وہ اللہ ہی کو کائنات کا مالک و پروردگار تسلیم کرتے تھے۔	〃	۵۶۱	الدخان	۸، ۹	۷، ۱۰
	وہ فرشتوں کو اللہ کی بیٹیاں قرار دیتے تھے	〃	۳۱۱، ۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۴۹، ۱۵۷	۸۶، ۸۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰، ۵۲۲	〃	۱۵، ۱۹	۱۵، ۱۹
	عورتوں کے متعلق زمانہ جاہلیت میں اُن کا نقطۂ نظر۔	〃	۵۲۰	〃	۱۷	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ آسمانی کتب کو ماننے کے لیے تیار نہ تھے محمدؐ کی آمد سے پہلے وہ خود ایک نبی مانگ رہے تھے۔	چہارم	۲۰۴	سبا	۳۱	۵۰
	〃	〃	۲۴۰،۲۴۱	فاطر	۴۲	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	الصّٰفّٰت	۱۶۷، ۱۷۰	۹۲
	عہد نبوی میں قبائل عرب کے علاقے	〃	۵۷	الاحزاب	عہد نبوی میں قبائل عرب کے علاقے	-
	عرب میں صدیوں سے کوئی نبی نہیں آیا تھا۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "قریش")	〃	۳۵،۳۶	السجدہ	۳	۵
	حضور کی بعثت سے پہلے عہد جاہلیت میں اہل عرب کا حال۔	پنجم	۲۶،۲۷	محمد	۲۲، ۲۳	۲۳،۲۴
	〃 〃 〃	〃	۷۲،۷۳	الحجرات	۵	۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴،۴۷،۴۵ ۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷،۴۸۸	الجمعہ	۲، ۳	۴، ۶
	جاہلیت میں اہل عرب کی رسوم رواج اور اخلاقی برائیاں۔	ششم	۳۲۵	الفجر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰،۳۳۳	〃	۱۵، ۲۰	۸، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶	الہمزہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸،۴۵۹	〃	۱، ۳	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱،۴۸۲	الماعون	۱، ۳	۱، ۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰،۵۲۱	اللہب	پس منظر	-
	قدیم عرب معاشرے میں صرف عقائد و اخلاق ہی کی برائیاں نہ تھیں بلکہ وہ طہارت کے نظافت کے ابتدائی تصورات سے بھی عاری تھے۔	〃	۱۴۲،۱۴۳	المدثر	۴، ۵	۴، ۵
	قوم نوح کے وہ بت جن کی پرستش بعد میں مشرکین عرب نے شروع کر دی تھی۔	〃	۱۰۳،۱۰۴	نوح	۲۲، ۲۳	۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مشرکین عرب کا جنوں کو خدا کا شریک ٹھہرانا	ششم	۱۱۱	الجن	جن کی حقیقت	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۴،۱۱۵	〃	۶	۷
	عرب میں پھیلی ہوئی عام بدامنی	〃	۴۲۸	الحدید	موضوع اور مضمون	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۹،۴۳۰	〃	۱، ۶	۱، ۴
	دنیوی عذابوں سے سبق حاصل کرنے کی تلقین	〃	۵۰	الملک	۱۸	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۷۲،۷۴	الحاقہ	۱، ۱۲	۱، ۹
	معذب قوموں کا دنیوی عذاب ہی پر کام تمام نہیں ہوتا بلکہ اُن کی روحیں فی الفور عذابِ نار میں مبتلا کردی جاتی ہیں۔	〃	۱۰۵	نوح	۲۵، ۲۶	۱۲
		〃	۲۴۳	النّٰزعٰت	۳، ۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۲۷	اللہب	۳، ۴	۳
	آخرت کا عذاب دنیوی عذابوں سے بڑا ہوگا	〃	۶۳،۶۴	القلم	۳۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۰	النباء	۲۸، ۳۰	۱۷، ۱۸
	اللہ کوئی عذاب یا آفت بھیج دے تو کوئی بھی بچا نہیں سکتا۔	〃	۴۹	الملک	۱۷	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۲۰	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۳	〃	۲۸	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۱۰۵	نوح	۲۵	۲۰
	کسی قوم کے لیے عذاب کا فیصلہ ہوجائے تو پھر اُس کو ٹالا نہیں جاسکتا۔	〃	۹۹	〃	۴	۵، ۶
	ہر گمراہ قوم کے لیے عذاب کا ایک وقت مقرر کردیا گیا ہے۔	〃	۹۸، ۹۹	〃	۴	۴
	عذاب کے لیے جلدی مچانے والوں کو جواب	〃	۸۴	المعارج	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۸۶، ۸۸	〃	۱، ۹	۱، ۱۹
	خدا کا عذاب ایسی چیز نہیں ہے جس سے کوئی بے خوف ہو۔	〃	۹۱	〃	۲۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مومن کی خوبی یہ ہے کہ وہ نیک اعمال کرتے ہوئے بھی کافر کی طرح عذاب سے بے خوف نہیں ہوتا۔	ششم	۱۹۷،۱۹۸	الدھر	۹، ۱۱	۱۴، ۱۵
		//	۹۳	المعارج	۹۳	۲۶
	عذاب سے اپنے آپ کو محفوظ سمجھنے والوں کو تنبیہ کہ تم بھول گئے ہو کہ تمہاری ابتدا کتنی حقیر ہے۔	//	۹۳	المعارج	۳۹	۲۶
	اللہ جب چاہے ایک باغی قوم کی جگہ اس سے بہتر لوگ لے آئے۔	//	۹۲، ۹۴	//	۴۰، ۴۱	۲۸، ۲۹
	اللہ کی پکڑ بڑی شدید ہے	//	۹۳، ۹۴	البروج	۴۰، ۴۱	۲۸، ۲۹
	اللہ کے گھات لگائے رہنے کا مطلب	//	۳۲۹، ۳۳۰	الفجر	۱۴	۷
	اُس جیسا عذاب دینے والا کوئی نہیں ہے۔	//	۳۳۲	//	۲۵، ۲۶	-
	وہ جب کسی قوم پر عذاب وارد کرتا ہے تو اُسے اپنے اس فعل کے کسی بُرے نتیجے کا خوف نہیں ہوتا۔	//	۳۵۶	الشمس	۱۴، ۱۵	۱۱
	اُسے جب کسی قوم پر عذاب بھیجنا ہوتا ہے تو عالم بالا کے حفاظتی انتظامات سخت کر دیے جاتے ہیں۔	//	۱۱۵، ۱۱۷	الجن	۷، ۱۰	۸، ۱۰
	عذاب بھیجنے سے پہلے اتمام حجت کے لیے اللہ رسولوں کو بھیجتا ہے۔	//	۹۸	نوح	۱	۱
	رسولوں کو جھٹلانے اور ان کی دعوت رد کر دینے والوں کو اللہ بڑی سختی سے پکڑتا ہے۔	//	۷۳	الحاقہ	۹، ۱۰	۶
		//	۲۹۹	البروج	۱۲	-
۳۴۶	**عذاب قبر:** (دیکھیے "برزخ")					
۳۴۷	**عرب:**					
	جاہلیت میں ان کی رسمیں۔	دوم	۱۸، ۱۹	الاعراف	۲۶	۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جاہلیت میں ان کی رسمیں	دوم	۱۷۲	التوبہ	مسائل ومباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴	〃	۱	۲،۱
	〃 〃 〃	〃	۱۹۲،۱۹۲	〃	۳۶،۳۷	۳۴،۳۷
	وہ اپنی رسموں کو خدا کے دین کی تعلیم سمجھتے تھے	〃	۲۰،۲۱	الاعراف	۲۸، ۲۹	۱۷،۱۹
	ان کا شرک کس نوعیت کا تھا (دیکھیے "شرک"، "مشرکین")					
	عرب کا شرک کس نوعیت کا تھا")					
	ان کے جاہلانہ خیالات۔	〃	۲۱	〃	۲۸	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴،۲۷۵ ۲۷۶	یونس	۱۷، ۱۹	۲۴،۲۶
	ان کا طریقہ عبادت	〃	۱۴۳	الانفال	۳۵	۲۸
	ان کے ہاں عورتوں کی حیثیت	〃	۵۴۷،۵۴۸	النحل	۵۸،۶۰	۵۲
	ان کی تقلید آبائی پر اصرار	〃	۲۰	الاعراف	۲۸	۱۷
	آغاز حکومت اسلامی میں بدوں کی حالت	〃	۲۲۶	التوبہ	۹۷	۹۵
	عرب سے جہالت دور کرنے کے لیے اسلامی حکومت کی کوششیں۔	〃	۲۵۰،۲۵۱	〃	۱۲۲	۱۲۰
	وہ ہمہ گیر انقلاب جو اسلام نے عرب میں برپا کیا۔	〃	۲۰۲	〃	۵۵	۵۴
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "شرک" اور "محمدؐ")	〃	۲۰۴	〃	۵۸	۵۷
	مشرکین عرب کے اخلاقی و مذہبی تصورات	سوم	۴۶۴،۴۶۵	الفرقان	۶۸	۸۴
	زمانہ جاہلیت میں دین ابراہیمی کے آثار باقیہ	〃	۴۶۵	〃	۶۸	۸۴
	نبیؐ سے پہلے عرب میں کون کون انبیاء آئے تھے۔	〃	۵۳۵	الشعراء	۱۹۵	۱۲۱
	مشرکین عرب کا شرک کس نوعیت کا تھا (دیکھیے "شرک")					
	جاہلیت میں اُن کی حالت	چہارم	۲۴۶	یٰس	۶	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	محمدؐ سے پہلے عرب عقیدۂ توحید سے بالکل ناآشنا تھے۔	چہارم	۳۶،۳۵ ۳۷	السجدہ	۳	۵،۲
	〃 〃 〃	〃	۱۹۴	سبا	۲۰	۳۵
	عرب کا اصل دین دین ابراہیمی تھا بعد میں	〃	۳۷،۳۵	السجدہ	۳	۵
	انہوں نے بُت پرستی اختیار کی۔	〃	۵۳۴،۵۳۵	الزخرف	۲۸	۲۷،۲۵
	محمدؐ سے پہلے عرب کے انبیاءؑ	〃	۳۶،۳۵	السجدہ	۳	۴،۲
	〃 〃 〃	〃	۲۴۶	یٰس	۶	۴
	عربوں میں شرک وبت پرستی کا آغاز کب ہوا	〃	۳۷،۳۵	السجدہ	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۱،۳۷۰	الزمر	۲۹	۴۸
	اُن کے جاہلانہ خیالات وعقائد	〃	۲۱۰	سبا	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۱	الصّٰفّٰت	۱۴۹،۱۵۷	۸۶،۸۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۰	〃	۱۵،۱۷	۱۵،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲،۵۳۳	〃	۲۰،۲۲	۲۰،۲۲
	مشرکین عرب خود جانتے تھے کہ رزق دینے والا اللہ ہے۔	〃	۲۰۰،۲۰۱	سبا	۲۴،۲۵	۴۲،۴۴
	وہ مانتے تھے کہ کائنات کا خالق اللہ ہی ہے	〃	۳۷۴	الزمر	۳۸	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	الزخرف	۹	-
	عرب میں پھیلی ہوئی بدامنی	〃	۴۷۷،۴۷۸	قریش	۴	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳،۵۶۸	الفلق	۳	۵
	رسولؐ کا دل بعثت سے پہلے عربوں کی حالت دیکھ کر کڑھتا تھا۔	〃	۳۷۸،۳۸۰	الم نشرح	۱،۳	۱،۲
	اُن میں لڑکیوں کو زندہ دفن کرنے کا بے رحمانہ طریقہ۔	〃	۲۶۴	التکویر	۹	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴،۲۶۷	〃	۹	۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس معاملے میں برتی جانے والی شقاوت کا واقعہ جو احادیث میں بیان ہوا ہے۔	ششم	۲۶۴، ۲۶۵	التکویر	۹	۹
	خود عربوں میں اس غیر انسانی فعل کی قباحت کا احساس موجود تھا۔	〃	۲۶۴، ۲۶۶	〃	۹	۹
	اسلام نے عرب سے اس سنگدلانہ رسم کا بالکل خاتمہ کر دیا۔	〃	۲۶۴، ۲۶۷	〃	۹	۹
	مشرکین عرب اللہ کے بارے میں کیا عقائد رکھتے تھے۔	〃	۵۲۵، ۵۲۶	الاخلاص	۱	۱، ۲
	وہ فرشتوں کی ہستی اور ان کی صفات کے منکر نہ تھے۔	〃	۲۳۹	النّٰزعٰت	۱، ۵	۱
	قدیم عرب کی تجارت جس پر عالمی طاقتوں کی نظر تھی۔	〃	۴۶۲، ۴۶۳	الفیل	تاریخی پس منظر	-
۲۴۸	**عرش:**					
	اللہ کے عرش پر مستوی ہونے کا مطلب	〃	۳۶، ۳۷	الاعراف	۵۴	۴۰، ۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۶۲	یونس	۳	۴
	قرآن میں استوا علی العرش کا مضمون بار بار کس لیے بیان کیا گیا ہے	〃	۳۶	الاعراف	۵۴	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱، ۴۴۲	الرعد	۲	۲، ۵
	عرش عظیم	〃	۲۵۵	التوبہ	۱۲۹	-
	اس کے پانی پر ہونے کا مطلب	〃	۳۲۴، ۳۲۵	ہود	۷	۷
	عرش	سوم	۱۵۳، ۱۵۴	الانبیاء	۲۲	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	المومنون	۸۶	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	الفرقان	۵۹	۷۲
	اللہ کے عرش پر مستوی ہونے کا مطلب	〃	۸۷	طٰہٰ	۵	۲
	عرش	چہارم	۳۸۵	الزمر	۷۵	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عرش	چہارم	۳۹۸، ۳۹۹	المومن	۱۵	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱	الزخرف	۸۲	-
	اللہ کا عرش پر جلوہ فرما ہونا	〃	۳۸	السجدہ	۴	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳، ۳۰۴	الحدید	۴	۴
	اللہ عرش کا مالک ہے۔	ششم	۲۹۹	البروج	۱۵	-
	قیامت کے روز آٹھ فرشتوں کا عرش کو اُٹھائے ہوئے ہونا۔	〃	۷۴، ۷۵	الحاقہ	۱۷	۱۱
۳۴۹	**عرفات:** (دیکھیے "حج")					
۳۵۰	**عزیرؑ:** یہود کا اُن کو ابن اللہ کہنا۔ بنی اسرائیل کی تاریخ میں ان کا مرتبہ	دوم	۱۸۹	التوبہ	۳۰	۲۹
	شریعت موسوی کی تجدید کے لیے اُن کے کارنامے۔	〃	۵۹۸، ۶۰۰	بنی اسرائیل	۶	۸
۳۵۰ الف	**عُزیٰ:** قریش کی خاص دیوی۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "بت پرستی")	پنجم	۲۰۶، ۲۰۷	التحریم	۱۹، ۲۰	۱۵
۳۵۱	**عکرمہ:** (عکرمہ بن ابی جہل) قبولِ اسلام کا واقعہ	اوّل	۵۳۹	الانعام	۴۱	۲۹
۳۵۲	**علم:** قرآن کی نگاہ میں حقیقی علم کیا ہے۔	سوم	۴۱۱، ۴۱۲	النور	۴۰	۷۲
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲	〃	۴۰، ۴۲	۷۳، ۷۴
	〃 〃 〃	〃	۵۶۰، ۵۶۱	النحل	۱۲، ۱۵	۱۶، ۱۸
	علم کی ایک خاص قسم علم من الکتاب اور اُس کی نوعیت۔	〃	۵۷۶	〃	۴۰	۴۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن میں علم سے مراد کون سا علم ہے۔	چہارم	۲۳۲	فاطر	۲۸	۴۹
	علم رکھنے والے ہی خدا سے ڈرتے ہیں۔					
	علم کے بغیر لوگوں کی رہنمائی کرنا بڑی غلطی ہے	〃	۹، ۱۰	لقمٰن	۶	۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	الجاثیہ	۱۹	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶	〃	۱۷	۲۲
	بے جانے بوجھے کسی کو معبود مان بیٹھنا غلط ہے	〃	۱۶، ۱۷	لقمٰن	۱۵	۲۴
	علم کے بغیر خدا کے بارے میں جھگڑا کرنا غلط ہے۔	〃	۲۰	〃	۲۰	۳۷
	باپ دادا کی اندھی تقلید گمراہی کی موجب ہے	〃	۲۰، ۲۱	〃	۲۱	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳	الزخرف	۲۲	۲۲
	اصل علم حقیقت کا علم ہے اور اُس سے محرومی جہالت ہے۔	〃	۳۶۳	الزمر	۹	۲۸
	علم کے بغیر کوئی عقیدہ اختیار کرنا صحیح نہیں ہے	〃	۴۱۱، ۴۱۲	المؤمن	۴۱، ۴۳	۵۷، ۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۷۷	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	دلیل کے بغیر محض قیاس وگمان پر کوئی	〃		〃		
	عقیدہ اختیار کرنا غلط ہے۔	〃	۶۰۱، ۶۰۲	الاحقاف	۴، ۵	۴، ۶
	غیبی حقائق کا علم صرف وحی کے ذریعے حاصل ہوسکتا ہے۔	〃	۴۱۷، ۴۱۸	المومن	۵۷، ۶۰	۷۸، ۸۴
	رسولوں کے لائے ہوئے علم کے مقابلے میں اپنے دنیوی علوم میں مگن رہنا تباہی کا موجب ہے	〃	۴۳۱	〃	۸۳	۱۱۲
	علمی دلیل کے بغیر محض دوسروں کی تقلید میں کوئی	〃	۱۶، ۱۷	لقمٰن	۱۵	۲۴، ۲۶
	عقیدہ اختیار کرنا غلط ہے۔	〃	۲۰، ۲۱	〃	۲۰، ۲۱	۳۷، ۳۹
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶، ۴۹۰، ۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱، ۴۱۲	المؤمن	۴۱، ۴۳	۵۷، ۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	علمی دلیل کے بغیر محض دوسروں کی تقلید میں کوئی عقیدہ اختیار کرنا غلط ہے۔	چہارم	۵۲۲،۵۲۳	الزخرف	۲۰، ۲۳	۲۰، ۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶،۵۳۵	〃	۳۰، ۳۱	۲۸، ۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۵۲،۵۵۳	〃	۸۶، ۸۸	۶۸، ۷۰
	انسان کو وہ علم حاصل نہیں ہے جس سے وہ خدا کی رہنمائی کے بغیر خود اپنے لیے صحیح راہ حیات متعین کرے۔	〃	۵۶۰	الفرقان	۶	۵
	علم کی نعمت انہی کو ملتی ہے جو قرآن اور ارشادات رسول پر غور کریں اور خدا اور رسول کی بات جن کے ذہن نشین ہو جائے۔	پنجم	۲۳	محمد	۱۶	۲۵، ۲۶
	کسی کے پاس علم اور ایمان کی دولت جتنی زیادہ ہو اتنا ہی اُس کا درجہ بلند ہوگا۔	〃	۳۶۲	المجادلہ	۱۱	۲۸
	صاحب علم ہونا مومنین کی صفت ہے۔	〃	۲۳	محمد	۱۶	۲۵، ۲۶
	اللہ نے انسان کو علم قرآن سے نوازا	〃	۲۴۸	الرحمٰن	۱، ۲	۱
	اللہ ہی نے انسان کو علم بیان کی توفیق بخشی	〃	۲۴۸، ۲۵۰	〃	۴	۳
	انسان کو وہ ذرائع اور قوتیں دی گئی ہیں جن سے وہ علم حاصل کرتا اور پھر نتائج اخذ کرتا ہے۔	〃	۱۸۶، ۱۸۷	الدھر	۲، ۳	۲، ۵
	انسان کو صاحب علم ہی نہیں بنایا گیا بلکہ قلم کا استعمال سکھا کر اس کی علمی قابلیت کو پھلنے پھولنے کا موقع فراہم کیا گیا۔	〃	۳۹۶، ۳۹۷	العلق	۴، ۵	۵، ۶
	انسان اصل میں بے علم ہے۔ جو علم بھی اُسے حاصل ہوتا ہے اللہ کے دینے سے حاصل ہوتا ہے۔	〃	۳۹۶، ۳۹۷	〃	۴، ۵	۵، ۶
	کسی معاملے میں رائے قائم کرنے کا صحیح علمی طریقہ	〃	۱۰۹، ۱۱۰	الجن	زمانہ نزول	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قیامت کا علم اللہ کے لیے مخصوص ہے یہ کسی	ششم	۵۲	الملک	۲۶	۳۶
	مخلوق کو نہیں دیا گیا۔	〃	۲۴۷،۲۴۸	النّٰزعٰت	۴۲، ۴۵	۲۲،۲۳
	(علم غیب کے لیے دیکھیے "غیب")					
۳۵۳	**علم غیب :**					
	اس امر کے دلائل کہ اللہ کے سوا کوئی عالم					
	الغیب نہیں ہے۔	سوم	۵۹۵،۵۹۸	النمل	۶۵	۸۳
	اللہ کے سوا کسی اور کو عالم الغیب ماننا شرک ہے	〃	۲۹۸	المومنون	۹۲	۸۶
	نیز اللہ کی طرف علم غیب کی نسبت دراصل					
	خدائی میں اس کا شریک کرنے کی تمہید ہے	〃	۵۹۵،۵۹۶	النمل	۶۵	۸۳
	(دیکھیے "اللہ غیب کا علم اللہ ہی کو ہے")					
	اللہ کے سوا کسی کو غیب کا علم نہیں	پنجم	۱۸۱،۱۸۲	الطور	۴۱	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳	النجم	۳۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱،۴۱۲	الحشر	۲۲	۳۴
۳۵۴	**علی المرتضیٰ رضؓ :**					
	باغیوں کے خلاف اُن کی جنگ عین قرآن					
	کے حکم پر مبنی تھی۔	〃	۷۷،۷۸	الحجرات	۹	۱۵،۱۶
	فقہائے اسلام نے مسلمانوں کی باہمی جنگ					
	اور بغاوت کے متعلق قانون الٰہی کے اسوہ					
	سے اخذ کیا ہے۔	〃	۷۸،۸۱،۸۲	〃	۹	۱۷
	اُن کا اور اُن کے گھر والوں کا عظیم اخلاق	ششم	۱۸۰،۱۸۲	الدھر	زمانہ نزول	-
	انہوں نے صحیح توبہ کے کیا لوازم بیان کیے ہیں	〃	۳۱،۳۲	التحریم	۸	۱۹
۳۵۵	**عمران :**					
	امراۃ عمران کے دو مفہوم	اوّل	۲۴۷	آل عمران	۳۵	۳۲
	عمران	ششم	۳۴، ۳۵	التحریم	۱۲	۲۶، ۲۹
	(دیکھیے "حضرت مریمؑ")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۵۶	**عمر بن خطاب :**					
	اُن کے ایمان لانے کا واقعہ	سوم	۵۴	تاریخی پس منظر	تاریخی پس منظر	-
	عمر فاروق اُن کے قبول اسلام کا واقعہ	پنجم	۲۷۴	الواقعہ	زمانہ نزول	-
	انہوں نے کس بنا پر عراق، شام اور مصر کی مفتوحہ اراضی کو مال غنیمت قرار نہ دیا اور نے قرار دے کر اجتماعی ملکیت میں رکھا۔	〃	۳۹۶، ۳۹۷	الحشر	۱۰	۲۰
	ان کے عہد میں شوریٰ کا طریقہ	〃	۳۹۶، ۳۹۹، ۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶، ۴۰۰، ۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	اُنہوں نے حضور اکرمؐ کو عبداللہ بن اُبی کے قتل کا مشورہ دیا تھا۔	〃	۵۱۲	المنفقون	تاریخی پس منظر	-
	صلح حدیبیہ کی شرائط پر اُن کا سخت اضطراب	〃	۳۹	الفتح	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳	〃	۱	۱
	عورتوں سے اولین بیعت حضورؐ کے حکم سے حضرت عمر ہی نے لی تھی۔	〃	۴۴۵، ۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۱۸
	ان کا اسلام سے پہلی مرتبہ متاثر ہونا	ششم	۷۰	الحاقہ	موضوع اور مضمون	-
	اُن کا یہ اعزاز کہ ایسا کم ہی ہوا کہ انہوں نے ایک بات کہی ہو اور اللہ نے اس کی تصدیق نہ فرمائی ہو۔	〃	۲۶، ۲۷	التحریم	۵	۱۰
	عُمر فاروق۔					
	رسولؐ کی ازواج مطہرات کو اُن کا منصب کا احساس دلانے کے لیے اُن کی کوششیں۔	〃	۲۲، ۲۷	التحریم	۴، ۵	۷، ۱۰
۳۵۷	**عمرہ:**					
	(دیکھیے "حج")					
	اس کے احکام اور عمرہ القضاء	پنجم	۶۱، ۶۲	الفتح	۲۷	۴۷، ۵۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۵۸	عمل صالح :					
	اس کے معنی۔	دوم	۲۵۰	التوبہ	۱۲۰	-
	صالحین کی صفات	//	۳۲۶،۳۲۷	//	۱۱	۱۱،۱۲
	اس کا انجام نیک	//	۲۵	الاعراف	۳۵	-
	عمل صالح کے معنی۔	سوم	۶۷۷،۶۷۸	العنکبوت	۷	۱۰
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "ایمان")					
	عمل صالح معنی و تشریح	چہارم	۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۲۰،۲۱
	ایمان کے ساتھ اس کا تعلق	//	۱۰	لقمٰن	۸	-
	اس کے نتائج۔	//	۱۰	//	۸	-
	اس کی اہمیت	//	۴۴	السجدہ	۱۲	-
	ایمان اور عمل صالح کا لزوم	پنجم	۱۰	محمد	۲	۴، ۵
	// // //	//	۲۰	//	۹، ۱۱	۱۴، ۱۶
	// // //	//	۳۱	//	۳۶	۴۲،۴۳
	// // //	//	۶۵	الفتح	۲۹	۵۷
	// // //	//	۵۴۰	التغابن	۹	۲۱
	عمل صالح سے مراد کیا ہے۔	//	۵۴۰	//	۹	۲۱
	اللہ اور اس کے رسول کی اطاعت کے بغیر کوئی عمل عمل خیر نہیں ہے اور نہ کسی اجر کا مستحق ہے۔	//	۳۰	محمد	۳۳	۴۰
	عمل صالح کے بغیر نجات نہیں ہو سکتی	//	۱۶۹	الطور	۲۱	۱۵، ۱۶
	وہی عمل، عمل صالحہ ہے جو خالصتہً اللہ کے لیے ہو اور قواعد شرعیہ کے مطابق کیا جائے۔	//	۲۱۴،۲۱۷	النجم	۳۹	۳۸
	// // //	//	۳۹۴،۳۹۵ ۳۹۶	الحشر	۸، ۹	۱۶، ۱۸
	ایمان اور عمل صالح سے تمام پچھلے گناہ جھڑ جاتے ہیں۔	//	۴۵۶	الصف	۴	۳
		//	۵۴۰،۵۴۱	التغابن	۹	۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایمان اور عمل صالح کا لزوم (مزید دیکھیے "ایمان")					
	اعمالِ صالح ایمان کے ساتھ خسران سے بچنے کے موجب ہیں۔	ششم	۴۴۹،۴۵۳	العصر	۱، ۳	۱
	مومنین صالحین کا انعام	//	۲۹۱	الانشقاق	۲۵	-
	// // //	//	۲۹۹	البروج	۱۱	-
	// // //	//	۳۸۸،۳۸۹	التین	۶	۵
	// // //	//	۴۱۵،۴۱۶	البینہ	۷، ۸	۱۰،۱۱
	آخرت کے لیے جو عمل صالح کسی نے کمایا اور آگے بھیج دیا وہی بہتر ہے اور اُس کا بڑا اجر ہے۔	//	۱۳۴،۱۳۵	المزمل	۲۰	۴
	دنیا میں زندگی اور موت کا سلسلہ اس آزمائش کے لیے شروع کیا گیا کہ انسانوں میں سے کس کا عمل بہتر ہے۔	//	۴۱،۴۲	الملک	۲	۴
	اللہ تعالیٰ ہی فیصلہ کرنے والا ہے کہ کس کا عمل	//	۴۱	//	۱	۳
	اچھا ہے اور کس کا بُرا۔	//	۴۲	//	۲	۴
۳۵۹	**عورت:**					
	معاشرت میں اس کی اہمیت اور مرتبہ	اوّل	۱۷۰	البقرہ	۲۲۲،۲۲۳	۲۴۰،۲۴۱
	// // //	//	۱۷۳،۱۷۴	//	۲۲۸	۲۴۹
	// // //	//	۱۷۷،۱۷۸	//	۲۳۱،۲۳۲	۲۵۴،۲۵۵
	// // //	//	۱۸۰،۱۸۱	//	۲۳۴،۲۳۵	-
	// // //	//	۱۸۳	//	۲۴۰،۲۴۱	-
	// // //	//	۳۲۵،۳۲۶ ۳۲۸	النساء	۱۱	۱۵، ۱۹
	// // //	//	۲۳۲،۳۳۲	//	۱۹	۲۸
	// // //	//	۳۴۹،۳۵۰	//	۳۴	۵۶، ۵۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے اخلاقی فرائض	اوّل	۱۷۳	البقرہ	۲۲۸	۲۴۹
	معاشرت میں اس کے حقوق	〃	۱۸۰	〃	۲۳۴	-
	قانونِ شہادت میں اس کی گواہی	〃	۲۲۰، ۲۲۱	〃	۲۸۲	۳۲۷، ۳۲۸
	اس کے معاشی حقوق	〃	۳۲۴	النساء	۷	۱۲
	بہترین بیوی کی صفات	〃	۳۴۹، ۳۵۰	〃	۳۴	۵۸
	اس سے شوہر کی اطاعت کا مطالبہ کہاں تک ہے	〃	۳۴۹	〃	۳۴	۵۸
	عرب جاہلیت میں اس کی حیثیت	دوم	۵۴۷، ۵۴۸	النحل	۵۷، ۵۹	۵۰، ۵۲
	جاہلیت میں عورتوں کے متعلق اہل عرب کا نقطہ نظر۔	چہارم	۵۲۰، ۵۳۱	الزخرف	۱۷، ۱۸	۱۶، ۱۷
	اسلامی نظام معاشرت میں اُس کا صحیح مقام	〃	۸۹، ۹۲	الاحزاب	۳۲، ۳۳	۴۷، ۵۰
	〃 〃 〃	〃	۱۲۱، ۱۲۳	〃	۵۳، ۵۵	۹۸، ۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۱۳۱، ۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۱، ۱۱۲
	عورتوں کی سماجی و سیاسی سرگرمیوں کے لیے حضرت عائشہؓ کی جنگ جمل میں شرکت کو جواز بنانا صحیح نہیں ہے۔	〃	۹۰، ۹۱	〃	۳۳	۴۸
	عورت کا جہاد کیا ہے۔	〃	۹۰	〃	۳۳	۴۸
	نیکی میں اس کا اجر مردوں کے برابر ہے۔	〃	۹۴، ۹۸	الاحزاب	۳۵	۵۳، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱	المومن	۴۰	-
	عورت بھی مرد کی طرح سزا و جزا کی مستحق ہے	〃	۱۳۶	الاحزاب	۷۳	-
	عورتوں کے لیے زیورات کے استعمال کا جواز	〃	۵۲۱، ۵۳۲	الزخرف	۱۸	۱۷
	عورت کو بلا ضرورت غیر مردوں سے بات کرنے سے پرہیز کرنی چاہیے۔	〃	۸۹، ۹۰	الاحزاب	۳۲	۴۷
	عورت کے اوصاف حمیدہ	پنجم	۲۶۸	الرحمٰن	۵۶	۴۵، ۴۶
	دنیا میں نیک زندگی گزارنے والی عورتوں کے لیے اللہ کی مہربانیاں۔	〃	۲۸۱، ۲۸۳	الواقعہ	۳۵، ۳۸	۱۷، ۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عورت کا جہاد کیا ہے۔	پنجم	۴۶، ۴۷	الفتح	۵	۹
	قرآن عام طور پر مردوں اور عورتوں کے ذکر میں مذکر کے صیغے استعمال کرتا ہے اور ان سے مراد صرف مرد ہی نہیں ہوتے۔	//	۲۵	محمد	۱۹	۳۱
		//	۴۶، ۴۷	الفتح	۵	۹، ۱۰
	// // //	//	۸۴، ۸۵	الحجرات	۱۱	۱۹، ۲۲
	// // //	//	۲۰۹، ۳۱۱، ۳۱۲	الحدید	۱۲، ۱۳	۱۶، ۱۸
	// // //	//	۳۱۵	//	۱۸	۳۱
	عورت کا ذکر کن مواقع پر مردوں کے ساتھ ساتھ کیا گیا ہے۔	//	۴۶، ۴۷	الفتح	۵	۹، ۱۰
	// // //	//	۸۵	الحجرات	۱۱	۲۰، ۲۲
	// // //	//	۳۹۵، ۳۹۶	الحشر	۹	۱۷، ۱۸
	عورتوں کی بیعت کا طریقہ اور وہ امور جن پر آنحضورؐ نے اُن سے بیعت لی تھی۔	//	۴۴، ۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۱۸، ۲۳
	حضورؐ کے حکم پر عورتوں سے اولین بیعت حضرت عمرؓ نے لی تھی۔	//	۴۴۵	//	۱۲	۱۸
	عورتوں کو کن برائیوں سے منع کیا گیا ہے۔	//	۴۴۵، ۴۴۶	//	۱۲	۱۹، ۲۲
	بے حیا اور با حیا عورتوں کا فرق۔	//	۲۶۸	الرحمٰن	۵۶	۴۵، ۴۶
	عورتوں کو اسقاط حمل کی ممانعت خواہ حمل جائز ہو یا ناجائز۔	//	۴۴۵، ۴۴۶	الممتحنہ	۱۲	۱۸، ۲۲
	عورتوں کو مردوں کی امانتیں محفوظ رکھنے کا حکم۔	//	۴۴۵، ۴۴۸	//	۱۲	۱۹
	عورتوں کو کس قسم کے بہتان گھڑنے کی ممانعت کی گئی ہے۔	//	۴۴۵، ۴۴۶	//	۱۲	۲۱
	عورتوں کو جنازے پر جانے کی ممانعت اُن پر جمعہ فرض نہیں کیا گیا اور عیدین پر جانے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کے لیے کہا گیا ہے۔	پنجم	۴۴۸،۴۴۵	الممتحنہ	۱۲	۲۲
	جاہلیت کی عورت کن برائیوں میں مبتلا تھی	پنجم	۴۴۷،۴۴۵	الممتحنہ	۱۲	۲۲
	ہجرت کرنے والی عورتوں کے متعلق احکام	〃	۴۴۴،۴۳۴	〃	۱۰، ۱۱	۱۴، ۱۷
	طلاق وعدت وحیض اور طُہر کے معاملات					
	میں عورت کا بیان ہی معتبر سمجھا جائے گا۔	〃	۴۴۴،۴۳۶	〃	۱۰	۱۴
	بہترین مسلمان عورت اور بیوی کی صفات	ششم	۲۹،۲۶	التحریم	۵	۱۰، ۱۵
۳۶۰	**عہد:**					
	اللہ کے عہد کو توڑنے کی سزا۔	اوّل	۲۶۶	آل عمران	۷۷	۶۵
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	المائدہ	۱۳	-
	عہد جو انبیاءؑ سے لیا گیا۔	〃	۲۶۹،۲۶۸	آل عمران	۸۱	-
	وہ عہد جو بنی اسرائیل سے لیے گئے۔	〃	۹۰	البقرہ	۸۴،۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۹۵	〃	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰،۳۰۹	آل عمران	۱۸۷	۱۳۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۲،۴۵۱	المائدہ	۱۲	۳۴،۳۱
	میثاق طور جو بنی اسرائیل سے لیا گیا۔	〃	۴۱۶	النساء	۱۵۴	۱۸۶،۱۸۵
	مسلمانوں کو اللہ کے عہد پر کاربند رہنے					
	کی تلقین	〃	۴۴۹	المائدہ	۷	۲۸
	سمعنا واطعنا کا عہد	〃	۴۴۹	〃	۷	۲۸
	عیسائیوں سے بھی عہد لیا گیا اور انہوں نے					
	بھی عہد شکنی کی۔	〃	۴۵۵	〃	۱۴	۳۶
	اللہ کے عہد کے تین مفہوم	〃	۶۰۰	الانعام	۱۵۲	۱۳۴
	فطری عہد کی توضیح	〃	۶۰۰	〃	۱۵۲	۱۳۴
	فطری عہد کا تقاضا یہ ہے کہ انسان اللہ					
	کے بنائے ہوئے سیدھے راستے پر					
	چلے۔	〃	۶۰۱	〃	۱۵۳	۱۳۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن میں اس کا وسیع مفہوم	دوم	۶۲	الاعراف	۱۰۲	۸۲
	وہ عہد جو آغاز آفرینش میں تمام نوعِ انسانی سے لیا گیا تھا۔	//	۹۹،۹۵	//	۲۰	۳۷
	وہ عہد جو ایمان لاتے ہی خدا اور بندے کے درمیان قائم ہو جاتا ہے۔	//	۴۵۵	الرعد	۲۰	۳۷
	اللہ کے ساتھ عہد باندھنے کا مطلب	//	۲۳۹،۲۳۵ ۲۴۱	التوبہ	۱۱۲،۱۱۱	۱۰۷،۱۰۶
	اللہ کے عہد کو تھوڑی قیمت پر بیچنے کا مطلب	//	۴۵۵	الرعد	۲۰	۳۷
	عہد کی تین قسمیں اور اُن کا حکم	//	۵۶۹	النحل	۹۵	۹۷
	عہد شکنی بدترین گناہ ہے۔	//	۵۶۹،۵۶۶	//	۹۵،۹۱	۹۷،۹۰
	قومی مفاد کی خاطر عہد شکنی کرنا سخت قبیح فعل ہے۔ عہد شکنی کے لیے مذہبی بہانے خدا کے نزدیک مقبول نہیں ہیں۔	//	۱۵۲	الانفال	۵۶	۴۱
	مسلمان اگر عہد شکنی کریں تو دوسرے گنہگار	//	۵۶۸،۵۶۷	النحل	۹۲	۹۲،۹۰
		//	۵۶۹	//	۹۵	۹۷
۳۶۱	**عہد الٰہی:**					
	وہ عہد جو خدا نے تمام انبیاءؑ اور اُن کی اُمتوں سے لیا ہے۔	سوم	۱۱۴،۱۱۵	طٰہٰ	۸۶	۶۶
	عہد و پیمان۔ اللہ سے کیے ہوئے عہد کی باز پرس ضرور ہوتی ہے۔	چہارم	۷۳،۷۵	الاحزاب	۷،۸	۱۵،۱۶
	// // //	//	۷۸	//	۱۵	۲۷
۳۶۲	**عیسیٰؑ:**					
	آپؑ کے خلاف بنی اسرائیل کی زیادتیاں	اوّل	۸۱	البقرہ	۶۱	۷۹
	// // //	//	۴۱۷	النساء	۱۵۶	۱۹۰
	آپؑ کے فضائل	//	۹۲	البقرہ	۸۷	۹۳
	آپؑ کی مدد کے لیے روح القدس	//	۱۹۲	//	۲۵۳	-
	آپؑ کو اللہ کا فرمان کیوں کہا گیا؟	//	۲۴۹	آل عمران	۳۹	۳۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معجزانہ پیدائش کی وجہ سے آپؑ الٰہ نہیں قرار پا سکتے۔	اوّل	۲۵۰	آل عمران	۴۱	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷	المائدہ	۱۷	۴۰
	آپؑ کی معجزانہ پیدائش	〃	۴۵۱،۴۵۲	آل عمران	۴۵، ۴۷	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۷	النساء	۱۵۶	۱۹۰
	آپؑ کے خاص معجزات	〃	۲۵۲،۲۵۳	آل عمران	۴۹	-
	آپؑ توراۃ وانجیل کی تعلیم دینے آئے تھے	〃	۲۵۲	〃	۴۸	-
	آپؑ توراۃ کے مصدق تھے۔	〃	۲۵۳	〃	۵۰	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۴۷۳،۴۷۴	المائدہ	۴۴	۷۲
	وہی دین لائے تھے جو موسیٰؑ اور دوسرے انبیاءؑ کا دین تھا۔	〃	۲۵۳	آل عمران	۵۰	۴۶
	آپؑ کی اصل دعوت	〃	۲۵۴،۲۵۵	〃	۵۱	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	المائدہ	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶	〃	۱۱۷	-
	بائیبل میں آپؑ کی دعوت کے آثار	〃	۲۵۴،۲۵۵	آل عمران	۵۱	۴۸
	بنی اسرائیل کے کفر پر آپؑ کا "من انصاری الی اللہ" کی عام پکار بلند کرنا۔	〃	۲۵۶	〃	۵۲	۴۹، ۵۰
	توفی کا مفہوم	〃	۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹	〃	۵۵	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰، ۴۲۱	النساء	۱۵۸	۱۹۵
	آپؑ کا اُٹھایا جانا	〃	۲۵۷،۲۵۸	آل عمران	۵۵	۵۱
	اللہ کی طرف سے آپؑ کو منکرین پر فوقیت دینے کا وعدہ	〃	۲۵۸	〃	۵۵	۵۲
	آدمؑ سے آپ کی وجہ تشبیہ	〃	۲۵۹	〃	۵۹	۵۳
	آپؑ کی دعوت وہی تھی جو محمدؐ نے دی	〃	۲۶۰	〃	۶۰	۵۴
	آپؑ کے قتل ہونے اور صلیب دیے جانے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کی تردید، واقعہ صلیب سے پہلے آپؑ کا اٹھایا جانا۔	اوّل	۴۱۸، ۴۱۹	النساء	۱۵۷	۱۹۲، ۱۹۴
	واقع رفع کی غیر معمولی نوعیت	//	۴۲۰	//	۱۵۸	۱۹۶، ۱۹۷
	آپؑ کی موت سے قبل تمام اہل کتاب کے آپؑ پر ایمان لانے کا مفہوم۔	//	۴۲۱، ۴۲۲	//	۱۵۹	۱۹۶، ۱۹۷
	آپؑ کے بارے میں اہل کتاب کا غلو	//	۴۲۷،	//	۱۷۱	۲۱۱، ۲۱۲
	آپؑ کے کلمۃ اللہ ہونے اور مریمؑ پر بھیجے جانے کا مفہوم۔	//	۴۲۷، ۴۲۸	//	۱۷۱	۲۱۲، ۲۱۳
	"روح منہ" کا مطلب	//	۴۲۸	//	۱۷۱	۲۱۳
	آپؑ کا مقامِ عبدیت ہے	//	۴۳۰	//	۱۷۲	-
	انجیل میں آپؑ کے اقوال توحید پر مشتمل ہیں۔	//	۴۲۸	//	۱۷۱	۲۱۴
	عیسائیوں کا آپؑ کو خدا قرار دینا۔	//	۴۵۶، ۴۵۷	المائدہ	۱۷	۳۹
	آپؑ اور آپؑ کی والدہ اللہ تعالیٰ کی بے اختیار رعیت ہیں۔	//	۴۵۷	//	۱۷	۴۰
	آپؑ کی حیثیت خدا کا رسول ہونے سے زائد کچھ نہ تھی۔	//	۴۹۰	//	۷۵	-
	آپؑ اور آپ کی والدہ ماجدہ کی بشریت	//	۴۹۰، ۴۹۱	//	۷۵	۱۰۰
	شیطان کے ذریعے آپؑ کی آزمائش	//	۴۹۰، ۴۹۱	//	۷۵	۱۰۰
	عیسائیوں کی ایک خیالی عیسیٰ (مسیح) تصنیف کرنے کی داستان	//	۴۹۱، ۴۹۵	//	۷۷	۱۰۱
	آپؑ کے سارے معجزات اللہ کے اذن سے ظاہر ہوئے۔	//	۵۱۳	//	۱۱۰	۱۲۶
	آپؑ پر حواریوں کا ایمان لانا۔	//	۵۱۲، ۵۱۷	//	۱۱۱، ۱۱۸	۱۲۷، ۱۳۰
	آسمانی خوان کے لیے آپؑ کی دعا	//	//	//	//	//
	آپؑ پر آخرت میں اللہ تعالیٰ کی جرح	//	//	//	//	//

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں آپؑ کا صفائی کا بیان	اوّل	۵۱۲،۵۱۷	المائدہ	۱۱۱، ۱۱۸	۱۲۷،۱۳۰
	اپنی اُمت کے لیے آپؑ کی عاجزانہ لطیف شفاعت۔	″	″	″	″	″
	عیسائیوں کا اُن کو ابن اللہ کہنا	دوم	۱۸۹	التوبہ	۳۰	۳۰
	اُن کے اخلاق و اوصاف	″	۴۸۹	ابراہیم	۳۶	۴۹
	اُن کے دور میں بنی اسرائیل کی اخلاقی و مذہبی وسیاسی حالت	″	۶۰۰،۶۰۲	بنی اسرائیل	۷	۹
	اُنؑ کے بارے میں اسلام کا عقیدہ	سوم	۵۵	مریم	تاریخی پس منظر	-
	اُنؑ کے بے باپ پیدا ہونے کے دلائل	″	۵۸،۵۹	″	۹	۶
	″ ″ ″	″	۶۲،۶۶	″	۱۹، ۲۸	۱۱۹الف ۱۵
	اُن کی پیدائش ایک معجزہ تھی۔	″	۱۸۴،۱۸۵	الانبیاء	۹۱	۸۸،۹۰
	″ ″ ″	″	۲۸۰،۲۸۱	المومنون	۵۰	۴۳،۴۴
	آپؑ کو باپ کے بغیر پیدا کرنے کی مصلحت	″	۶۶،۶۸	مریم	۲۰،۳۵	۲۰،۲۲
	حضرت یحییٰؑ ان کی آمد سے پہلے زمین تیار کرتے ہیں۔	″	۶۱	″	۱۲،۱۵	۱۲
	اُنؑ کی اصلی تعلیم	″	۶۲،۶۸	″	۲۰، ۳۵	۲۰،۲۱
	اُنؑ کے بارے میں عیسائیوں کے غلط عقائد کا ابطال۔	″	۶۷	″	۳۲،۳۳	۲۰الف،۲۱
	اُنؑ کے خلاف علمائے یہود کی چالیں	″	۲۱۹،۲۲۲ ۳۲۳،۳۴۴	النور	۲	۲
	اُنؑ کی ابتدائی پرورش کہاں ہوئی	″	۲۸۱	المومنون	۵۰	۴۴
	اُنؑ کا قصہ	چہارم	۵۴۶،۵۴۸	الزخرف	۵۹،۶۴	۵۳،۵۷
	اُنؑ کی پیدائش ایک معجزہ تھی	″	۵۴۶،۵۴۷	″	۵۹	۵۳
	وہ معجزے جو خدا نے اُنؑ کو عطا کیے تھے	″	۵۴۶،۵۴۷	″	۵۹	۵۳
	وہ صریح نشانیاں اور حکمت لے کر آئے	″	۵۴۸	″	۶۱،۶۴	۵۵،۵۷
	اُنؑ کے معاملے میں عیسائیوں اور یہودیوں میں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اختلاف	چہارم	۵۴۸	الزخرف	۶۵	۵۸
	اُنؑ کی مخالفت کرنے والے اور اُنؑ کی عقیدت میں غلو کرنے والے دونوں گروہ ظالم اور مستحق عذاب ہیں۔	//	۵۴۸	//	۶۵	۵۸
	اُنؑ کی آمد ثانی کا مسئلہ اور اُس کے بارے میں قادیانیوں کی غلط تاویلات۔	//	۱۴۸	الاحزاب	ضمیمہ ختم نبوت	۷۷
	//	//	۱۴۹	//	//	۷۷
	//	//	۱۵۰	//	//	۷۷
	//	//	۱۶۹،۱۵۴	//	مسیح موعود کی حقیقت	-
	حضرت عیسیٰؑ کے نزول کے بارے میں احادیث کا بیان۔	//	۱۶۲،۱۵۴	//	//	-
	//	//	۱۶۶	//	//	-
	اُنؑ کا نزول ثانی ایک نئے پیغمبر کی حیثیت سے نہ ہوگا بلکہ وہ ایک کار خاص کے لیے بھیجے جائیں گے۔	//	۱۶۴،۱۶۳	//	//	-
	اُنؑ کے نزول ثانی پر تمام ملتوں کے اختلاف ختم ہو کر سب ملتِ اسلام میں شامل ہو جائیں گے۔	//	۱۵۵	//	//	-
	//	//	۱۵۶	//	//	-
	//	//	۱۶۱	//	//	-
	بنی اسرائیل نے اُنؑ کا انکار کیوں کیا	//	۱۶۵	//	//	-
	وہ بنی اسرائیل کے لیے نمونہ بنائے گئے تھے	//	۵۴۶	الزخرف	۵۹	۵۳
	انہوں نے اُن اختلافات کی حقیقت کھولی جو بنی اسرائیل میں برپا تھے۔	//	۵۴۸	//	۶۳	-
	انہوں نے بنی اسرائیل کو دعوت دی کہ اللہ سے ڈریں اور اُنؑ کی اطاعت کریں۔	//	۵۴۸	//	۶۴	۵۷
	اُن کا دین وہی تھا جو محمدؐ کا دین ہے۔	//	۴۸۶،۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کا دین وہی تھا جو محمدؐ کا دین ہے۔	چہارم	۵۴۷	الشوریٰ	۶۱	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	〃	۶۲،۶۴	۵۶،۵۷
	اُن سے پختہ عہد لیا گیا۔	〃	۷۳،۷۵	الاحزاب	۷،۸	۱۵،۱۶
	وہ قیامت کی نشانی کس معنی میں تھے۔	〃	۵۴۷	〃	۶۱	۵۵
	محمدؐ سے پہلے وہ آخری رسول تھے اُن کو انجیل عطا کی گئی۔ وہ انتہائی رقیق القلب اور رحیم و شفیق تھے اور اُن کے اولین پیروؤں کی سیرت میں بھی یہ صفات تھیں۔	پنجم	۳۲۴،۳۲۵	الحدید	۲۷	۵۱،۵۳
	اُن کا بنی اسرائیل سے خطاب وہ دین موسیٰؑ کی تجدید کے لیے بھیجے گئے تھے۔ وہ توراۃ کی بشارتوں کے مصداق تھے وہ اللہ کے رسول اور توراۃ کی تصدیق کرنے والے تھے۔	〃	۵۷۶،۵۸۴	الصف	۶	۶،۷
	اُن کے کئی سو برس بعد عیسائیوں نے رہبانیت ایجاد کر لی جس کا کوئی حکم انہوں نے نہیں دیا تھا۔	〃	۳۲۴	الحدید	۲۷	۵۱،۵۳
	اُن کے بعد اُن کے پیروؤں نے دین کا حلیہ بگاڑ دیا۔	〃	۳۲۴،۳۲۵	〃	۲۷	۵۴
	اُن کی بعثت سے بہت پہلے عبرانی زبان ترک ہو چکی تھی اور وہ آرامی زبان کی فلسطینی شاخ کی سریانی زبان بولتے تھے۔	〃	۴۶۱،۴۶۲	الصف	۶	۸
	اُن کی طرف منسوب انجیلیں اُن لوگوں نے لکھیں جو یونانی زبان بولتے تھے اور جنہوں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نے ان کو کبھی نہ دیکھا تھا (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "انجیل برنباس")	پنجم	۴۶۱،۴۶۲	الصف	۶	۸
	انہوں نے حضور اکرمؐ کی آمد کی بشارت دی۔	//	۴۶۱،۴۷۵	//	۶	۸
	انہوں نے محمدؐ کے بارے میں توراۃ کی بشارت کی تصدیق کی۔	//	۴۵۹	//	۶	۷
	// // //	//	۴۵۹،۴۶۰	//	۶	۷
	انؑ کی بشارت کے مطابق جب محمدؐ کی بعثت ہوئی تو عیسائیوں اور بنی اسرائیل نے حضورؐ کے دعوائے نبوت کو صریح دھوکہ قرار دیا۔	//	۴۷۶	الصف	۶	۹
	انؑ کی اپنے حواریوں سے مدد طلب کرنا۔	//	۴۷۹،۴۸۰	//	۱۴	۱۹،۲۱
	انؑ کی حمایت کے لیے حواریوں کا اعلان	//	۴۷۹	//	۱۴	۲۰
	انؑ کی معجزانہ پیدائش۔ (نیز دیکھیے "مریمؑ")	ششم	۳۴،۳۵	التحریم	۱۲	۲۶،۲۹
۲۶۳	**عیسائی:**					
	مسیحؑ کے ابتدائی پیرو عیسائی نہیں بلکہ مسلم تھے	اوّل	۲۵۶	آل عمران	۵۲	۴۹،۵۰
	عیسائیوں کے سامنے قرآن کی تین تصریحات	//	۲۶۰	//	۶۰	۵۴
	ان سے عہد لیا گیا اور انہوں نے عہد شکنی کی۔	//	۴۵۵	المائدہ	۱۴	۳۶
	لفظ نصاریٰ کی تشریح	//	۴۵۵	//	۱۴	۳۶
	اُن کا یہ زعم کہ ہم اللہ کے بیٹے اور چہیتے ہیں	//	۴۵۷	//	۱۸	-
	اُن کو قانون الٰہی کے مطابق فیصلہ کرنے کا حکم دیا گیا۔	//	۴۷۵،۴۵۸	//	۴۷	۷۷
	اُن کا عقیدہ تثلیث کفر ہے۔	//	۴۹۰	//	۷۳	-
	اُن کا ایک خیالی مسیح تصنیف کر لینا۔	//	۴۹۱،۴۹۵	//	۷۷	۱۰۱
	اسلام اور مسلمانوں کے ساتھ اُن کے سلیم الفطرت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عنصر کا رویہ	اوّل	۴۹۷	المائدہ	۸۲،۸۳	-
	حضرت عیسیٰؑ نے اُن کو توحید کی دعوت دی تھی نہ کہ تثلیث کی۔	//	۵۱۶	//	۱۱۷	-
	ان کے ایمان میں کیا خرابی ہے۔	دوم	۱۸۷،۱۸۸	التوبہ	۲۹	۲۶
	ان کی گمراہیاں	//	۱۹۰	//	۳۲	-
	ابن اللہ کے عقیدے کی تردید	//	۱۸۹،۱۹۰	//	۳۱	۳۱
۳۶۴	**عیسائیت :**					
	حضرت مسیحؑ کے بعد پیدا ہوئی	اوّل	۱۱۵،۱۱۶	البقرہ	۱۳۵	۱۳۵
	اس کے باطل ہونے پر قرآن کا ایک لطیف استدلال۔	//	۱۱۵،۱۱۶	//	۱۳۹،۱۴۰	۱۳۸،۱۴۰
	// // //	//	۱۱۷،۱۱۸	//	۱۳۶	-
	اس کی بنیادی گمراہی	//	۲۴۶	آل عمران	۳۴	۲۱
	عیسیٰؑ کی معجزانہ پیدائش کی وجہ سے عیسائیوں کا بنیادی مغالطہ۔	//	۲۵۰	//	۴۱	۴۲
	حضرت عیسیٰؑ کے متعلق عقیدہ الوہیت پیدا ہونے کے اسباب۔	//	۲۵۷،۲۵۹	//	۵۵	۵۱
	عیسائیت حضرت ابراہیمؑ کے بہت بعد پیدا ہوئی۔	//	۲۶۲	//	۶۵	۵۸
	واقعہ صلیب کے متعلق عیسائیوں کے اختلافات	//	۴۱۹	النساء	۱۵۷	۱۹۴
	عقیدہ تثلیث	//	۴۲۸،۴۲۹	//	۱۷۱	۲۱۲،۲۱۵
	// // //	//	۴۹۰	المائدہ	۷۳	-
	کفارے کا عقیدہ اور اُس کی تردید	//	۴۲۹	النسا	۱۷۱	۲۱۶
	مسیحی فلسفہ پر مدریوزنڈ چارلس انڈوسن اسکاٹ کا تبصرہ	//	۴۹۱،۴۹۴	//	۷۷	۱۰۱
	مسیحی کلیسا کے عقیدے پر مدریوزنڈ جارج دلیم					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ناکس کی بحث۔	اوّل	۴۹۱،۴۹۴	المائدہ	۷۷	۱۰۱
	الوہیت مسیح کے عقیدے کا نشوونما و ارتقا۔	//	۴۹۱،۴۹۴	//	۷۷	۱۰۱
	// // //	//	۴۹۱،۴۹۵	//	۷۷	۱۰۱
	الوہیت مریمؑ کا عقیدہ۔ حضرت مریمؑ کو عیسائیوں کا "اُمّ اللہ" قرار دینا۔	//	۵۱۵،۵۱۶	//	۱۱۶	۱۲۰
	عیسائیت۔ ابتدائی پیروان مسیح کے عقائد	سوم	۱۱،۱۴	الکہف	۹،۱۶	۶،۱۱
	// // //	//	۱۶،۱۷	//	۲۰،۲۱	۱۷،۱۸
	// // //	//	۱۷	//	۲۱	۱۹،۲۰
	اس میں حضرت مریمؑ مادر خدا قرار دینے کا عقیدہ کب سے شروع ہوا۔	//	۱۷	//	۲۱	۲۰
	اس سے عقیدۂ آخرت پر مضبوط دلائل موجود نہیں ہیں۔	//	۱۷	//	۲۱	۲۰
	انسان کے فطری گناہگار ہونے کا عیسائی نظریہ غلط ہے۔	//	۷۵۲،۷۵۳ ۷۵۴	الروم	۳۰	۴۲،۴۳
	زنا کے بارے میں عیسائیوں کا تساہل اور اس کے وجوہ	//	۳۱۹،۳۲۲	النور	۱	۲
	// // //	//	۲۱۹،۲۲۳	//	۱	۲
	آغاز اسلام میں عیسائیوں کے ساتھ مسلمانوں کی ہمدردی کے وجوہ	//	۷۳۰	الروم	۱،۴	۱
	اس کی بنیادی گمراہی	چہارم	۱۵۵	ضمیمہ الاحزاب	-	-
	// // //	//	۵۴۸	الزخرف	۶۵	۵۸
	حضرت عیسیٰؑ دوبارہ دنیا میں آکر اس کی تردید کریں گے۔	//	۱۵۵	ضمیمہ الاحزاب	-	-
	عیسائیوں کے شرک سے مشرکین عرب کا استدلال۔	//	۵۴۶	الزخرف	۵۷	۵۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عیسائیوں کا حضرت عیسیٰؑ کی تعلیم سے انحراف	چہارم	۵۴۶،۵۴۷	الزخرف	۵۹	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	〃	۶۴	۵۷
	عیسائیوں نے حضرت عیسیٰؑ کی صاف صاف تعلیمات کے باوجود آپس میں اختلاف پیدا کیے اُن کے اس ظلم کی سزا دردناک دن کا عذاب ہے۔	〃	۵۴۸	〃	۶۵	۵۸
	حضرت عیسیٰؑ کے معجزات اور اُن کی معجزانہ پیدائش کی بنا پر اُن کو الوہیت کا درجہ	〃	۵۴۶،۵۴۷	〃	۵۹	۵۳
	دینا جہالت کا فعل ہے۔	〃	۵۵۱	〃	۸۱،۸۳	۶۴
	اللہ اُن باتوں سے پاک ہے جو عیسائی کرتے ہیں۔	〃	۵۵۱	〃	۸۲	-
	عیسائیت کی ابتدا کب اور کیسے ہوئی۔	پنجم	۴۷۹،۴۸۰	الصف	۱۴	۱۹،۲۱
	عیسائیت کا ارتقاء	〃	۳۲۵،۳۲۶	الحدید	۲۷	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۴۶۱،۴۷۰ ۴۷۶	الصف	۶	۸
	عیسائیوں میں صالحین بھی تھے جن کو اللہ نے اجر دیا۔	〃	۳۲۵	الحدید	۲۷	۵۴
	ابتدائی عیسائی بنی اسرائیل کے وہ لوگ تھے جو حضرت عیسیٰؑ پر ایمان لائے۔	〃	۴۷۹،۴۸۰	الصف	۱۴	۲۱
	اللہ تعالیٰ نے آپؑ کے ماننے والوں کو منکر یہودیوں پر غلبہ عطا کیا۔	〃	۴۷۹،۴۸۰	〃	۱۴	۲۱
	عیسائیوں اور یہودیوں میں فرق	〃	۴۶۱،۴۶۹ ۴۷۶	〃	۶	۸
	عیسائیوں میں سے اکثر فاسقین ہیں	〃	۳۲۵	الحدید	۲۷	۵۴
	انسانوں کے پیدائشی گنہگار ہونے کا عقیدہ عیسائیت میں حضرت عیسیٰؑ کے مدت دراز بعد گھڑا گیا۔	〃	۵۲۸،۵۲۹	التغابن	۲	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عیسائیوں نے رہبانیت کی پابندی اپنے اوپر خود عائد کیں اور پھر اُس کا حق بھی ادا نہ کیا (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "رہبانیت")	پنجم	۳۲۲،۳۲۴	الحدید	۲۷	۵۲،۵۴
	عیسائیوں نے اتوار کو خواہ مخواہ اپنا مذہبی دن بنا لیا جس کی کوئی اصلیت نہیں ہے۔	//	۴۹۴،۴۹۷	الجمعہ	۹	۱۴
۳۶۴ الف	**عائشہ اُم المومنین:**					
	آپ پر بعض اہل تشیع کا بے جا طعن	چہارم	۷۱،۷۲ ۷۳	الاحزاب	۶	۱۳
	جنگ جمل میں شرکت پر اُن کا افسوس	//	۹۰،۹۱ ۹۲	//	۳۳	۴۸
۳۶۵	**غزوات:**					
	غزوہ اُحد	پنجم	۴۵۲	الصف	زمانہ نزول	-
	غزوہ اُحد کے نتیجہ پر منافقین اور یہود کی خوشیاں	//	۳۷۸	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	غزوہ بدر" دیکھیے بدر"					
	غزوہ بنی المصطلق	//	۱۱،۱۶،۱۸	محمد	۴	۸
	// // //	//	۵۱۱،۵۱۴	المنفقون	تاریخی پس منظر	-
۳۶۶	**غزوۂ احزاب:**					
	اس کا زمانہ اور حالات	سوم	۳۰۶،۳۰۷	النور	زمانہ نزول	-
	غزوہ اور سریہ کا فرق	چہارم	۵۴	الاحزاب	تاریخی پس منظر	-
	اس غزوہ کے اسباب اور اس کی تاریخ	//	۵۴،۶۲	//	//	-
	غزوہ احزاب نے کھوٹے کھرے کو الگ الگ کر دیا۔	//	۷۶،۷۷	//	۱۱،۱۳	۲۱،۲۳
	// // //	//	۶۰	//	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۸۱،۸۳	//	۲۲	۳۷،۳۸
	اُن پر قرآن کا تبصرہ	//	۷۵،۸۳	//	۹،۲۲	۱۸،۳۸
	اس تبصرہ کا زمانۂ نزول	//	۷۵،۷۶	//	۹،۱۱	۱۸،۲۱
	غزوۂ احزاب کے موقع پر انصار مدینہ کی جاں نثاری	//	۶۱	//	غزوہ احزاب	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کے وہ مخفی لشکر جنہوں نے اس جنگ میں مسلمانوں کی مدد کی۔	چہارم	۶۲	غزوہ احزاب	۶۲	-
		//	۷۶،۷۵	//	۹، ۱۱	۱۸، ۲۱
۳۶۷	**غزوہ بنی قریظہ:**					
	اس کی تاریخ	//	۵۴	//	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۵۸	//	//	-
	// // //	//	۶۰، ۶۳	//	//	-
	بنی قریظہ کے خلاف جنگ کے وجوہ	//	۵۸	//	غزوہ احزاب	-
	// // //	//	۶۰	//	//	-
	// // //	//	۶۲	//	//	-
	// // //	//	۶۳	//	معاشرتی اصلاحات	-
	// // //	//	۷۵، ۷۶	//	۹	۱۸
	بنی قریظہ اور قریش میں کس طرح پھوٹ ڈالی گئی۔	//	۶۱	//	غزوہ احزاب	-
	// // //	//	۶۲	//	//	-
	اوس کے سردار حضرت سعد بن معاذ کو بنی قریظہ نے خود ہی حاکم بنایا تھا۔	//	۶۲	//	//	-
	بنی قریظہ کا محاصرہ حکم خداوندی کے تحت ہوا تھا۔	//	۶۲	//	//	-
	غزوہ بنی قریظہ پر قرآن کا تبصرہ	//	۸۴	//	۲۷	-
۳۶۸	**غزوہ بنی المصطلق:**					
	اس کا زمانہ اور حالات	سوم	۳۰۶، ۳۰۷	النور	زمانہ نزول	-
۳۶۸ الف	**غزوہ اُحد:**					
	اُس کے اثرات مابعد	چہارم	۵۴	الاحزاب	تاریخی پس منظر	-
	اُن مشکل حالات میں حضور کا تدبر	//	۵۵	//	جنگ احزاب سے پہلے کے غزوات	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۶۸ ب	غزوہ بنی النضیر: (دیکھیے "بنی النضیر")					
	بنی النضیر کب پیش آیا۔	پنجم	۳۷۰	الحشر	زمانہ نزول	-
	اس پر قرآن کا تبصرہ	//	۳۸۱، ۳۸۶	//	۲، ۴	۲، ۸
	بنی نضیر کے سردار کعب بن اشرف کو کن حرکتوں کی وجہ سے حضورؐ نے قتل کروا دیا۔	//	۳۷۷	//	تاریخی پس منظر	-
	بنی نضیر کی طرف سے حضورؐ کو قتل کرنے کی کوشش	//	۳۷۸	//	//	-
	// // //	//	۳۸۲، ۳۸۴	//	۲	۳
	بنی نضیر کو آپؐ کا الٹی میٹم	//	۳۷۸	//	تاریخی پس منظر	۳
	// // //	//	۳۷۹	//	//	-
	قرآن کے ایک حکم کی بنا پر بنی نضیر کو الٹی میٹم دیا گیا تھا۔	//	۳۸۲، ۳۸۴	//	۲	۲
	عبداللہ بن ابی کی شہ پا کر وہ حضورؐ کے الٹی میٹم کے جواب میں ڈٹ گئے۔	//	۳۷۹	//	تاریخی پس منظر	-
	انہیں منافقین مدینہ یقین دلاتے تھے کہ ہم تمہارے ساتھ لڑیں گے اگر نکلے تو ہم بھی ساتھ ہی نکلیں گے لیکن قرآن نے پہلے ہی خبر دے دی تھی کہ وہ کبھی بھی بنی نضیر کا ساتھ نہیں دیں گے۔	//	۴۰۶	//	۱۱، ۱۲	۲۲
	بنی نضیر کو پہلے ہی حملے میں مدینے سے جلا وطن ہونا پڑا۔	//	۳۸۱، ۳۸۴	//	۲	۲
	بنی نضیر کا اس آسانی سے انخلا مسلمانوں کے گمان میں بھی نہ تھا۔	//	۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۴	الحشر	۲	۲، ۴
	اُن کا اخراج اللہ کے حکم سے ہوا۔	//	۳۸۲	//	۲	۳، ۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بنو نضیر کو اللہ نے ایسے رخ سے پکڑا جدھر اُن کا خیال بھی نہ گیا تھا۔	پنجم	۳۸۲	الحشر	۲	۳،۴
	وہ سمجھتے تھے کہ اُن کے قلعے اللہ سے اُن کو بچالیں گے۔	//	۳۸۲،۳۸۳	//	۲	۴
	اُن کے دلوں میں رعب ڈال دیا گیا تھا۔	//	۳۸۴	//	۲	۴
	وہ اگر سیدھی طرح سے نہ نکلتے تو اُن کا نام ونشان مٹ جاتا۔	//	۳۸۴	//	۲	۴
	انہوں نے خود بھی اپنے گھروں کو برباد کیا اور مسلمانوں کے ہاتھوں سے بھی برباد کرایا۔	//	۳۸۴،۳۸۶	//	۳	۸
	مسلمانوں نے بنی نضیر کے باغوں میں جو تباہی مچائی وہ اللہ کی اجازت کے تحت تھی اور فساد فی الارض کی تعریف میں نہیں آتی۔	//	۳۸۶،۳۸۸	//	۵	۹،۱۰
	اُن کے اموال انصار کی مرضی سے مہاجرین میں تقسیم کیے گئے اور صرف تین مستحق انصاریوں کو حصہ دیا گیا۔	//	۳۹۵،۳۹۶	//	۹	۱۸،۱۹
	اُن کے اخراج میں عبرت کے پہلو کیا کیا ہیں	//	۳۸۴،۳۸۶	//	۲، ۳	۵، ۸
	وہ فاسقین میں سے تھے۔	//	۳۸۷،۳۸۸	//	۵	۹، ۱۰
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "یہود")					
۳۶۹	**غضب:**					
	اللہ کا غضب کن لوگوں پر ہے۔	سوم	۱۱۲	طٰہٰ	۸۱	۶۰
	// // //	//	۱۱۴	//	۸۶	۶۴،۶۶
۳۷۰	**غلامی:**					
	لونڈیوں سے تمتع کی اجازت	اوّل	۳۲۱،۳۲۲	النساء	۳	۶
	// // //	//	۳۲۹، ۳۴۰، ۳۴۱	//	۲۴	۴۴
	منکوحہ لونڈی کے لیے زنا کی سزا۔	//	۳۴۲،۳۴۲	//	۲۵	۴۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غلاموں کی آزادی کی صورتیں جو اسلام میں پیدا کی گئی ہیں۔	دوم	۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸	التوبہ	۶۰	۶۵
	غلاموں کے متعلق احکام	سوم	۳۸۸، ۳۹۰، ۳۹۳	النور	۳۱	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷، ۳۹۸	〃	۳۲	۵۱، ۵۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹، ۴۰۳	〃	۳۳	۵۵، ۵۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۰، ۴۰۲	〃	۳۳	۵۷، ۵۸
	اسلامی نظام معاشرت میں غلامی کی حیثیت	چہارم	۶۴	الاحزاب	نکاح زینبؓ پر پروپیگنڈے کا طوفان	-
	〃 〃 〃	〃	۶۵	〃	〃	-
	لونڈی سے بر بنائے ملک تمتع کی اجازت	〃	۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۶	〃	۵۰	۸۹
	تمتع کی اجازت کسی تعداد کی قید سے مقید نہیں ہے اور اُس کے وجوہ	〃	۱۱۸، ۱۱۹	〃	۵۲	۹۴
	اُس کو کن حالات میں کن وجوہ سے جائز رکھا گیا۔					
	غلامی کی خرید و فروخت کن حالات اور کن وجوہ سے جائز رکھی گئی۔					
	جنگی قیدیوں سے متعلق اسلامی قانون	پنجم	۱۱، ۱۲، ۱۸	محمدؐ	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۱۱، ۱۴، ۱۸	〃	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۱۱، ۱۵، ۱۸	〃	۴	۸
	کوئی ایسی لونڈی فروخت نہیں کی جاسکتی جس سے مالک کے ہاں اولاد پیدا ہو چکی ہو۔	〃	۲۶، ۲۸	〃	۲۲	۳۴
	انسان کی گردن غلامی سے چھڑانا بہت بڑی نیکیوں میں سے ہے۔	ششم	۳۴۱، ۳۴۲	البلد	۱۳	۱۲
	لونڈیوں سے بر بنائے ملکیت تمتع۔	〃	۹۱، ۹۲	المعارج	۳۰، ۳۱	۲۰
۳۷۱	**غلمان:**					
	جنت کے خدمت گار (دیکھیے "جنت")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غلمانِ جنت کی تشریح	پنجم	۱۷۱،۱۷۰	الطور	۲۴	۱۹
۳۷۲	غنیمت:					
	(دیکھیے "قانون اسلام")					
	غنیمت	چہارم	۷۹	الاحزاب	۹	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۸۴	〃	۲۷،۲۶	-
۳۷۳	غیب:					
	اس کے معنی	اوّل	۵۰	البقرہ	۳	۴
	ایمان بالغیب کا مطلب	〃	۵۰	〃	۳	۴
	اللہ حقائق غیب میں جتنا کچھ چاہتا ہے اپنے رسولوں کو بتاتا ہے۔	〃	۳۰۶	آل عمران	۱۷۹	۱۲۶
	امور غیب کے بارے میں اللہ اور رسول پر اعتماد کرو۔	〃	۳۰۶	〃	۱۷۹	-
	پردہ غیب اُٹھنے پر مہلت اصلاح کا خاتمہ	〃	۵۲۵	الانعام	۸	۶
	آخرت میں حقیقت بالکل بے نقاب ہوگی۔	〃	۵۳۲	〃	۲۹،۲۸	۱۹
	نبیؐ کے عالم الغیب ہونے کی صریح تردید	〃	۵۴۲	〃	۵۰	۲۱
	غیب کی کنجیاں صرف اللہ کے پاس ہیں۔					
	(دیکھیے "علم غیب اور اللہ")	〃	۵۴۶	〃	۵۹	-
	اللہ عالم الغیب ہے اور وہ رسولوں کو غیب کا وہی علم ہوتا ہے جو فرائض رسالت کی انجام دہی کے لیے ضروری ہوتا ہے۔ جب رسول کو یہ علم بھیجا جاتا ہے تو اس امر کی پوری نگرانی کی جاتی ہے کہ وہ رسول تک بے کم و کاست پہنچے اور رسول ٹھیک ٹھیک حق رسالت ادا کرے۔	ششم	۱۲۲،۱۲۱	الجن	۲۸،۲۶	۳۰،۲۶
	غیب کا جو علم اللہ تعالیٰ رسول کو دیتا ہے	〃	۱۲۲،۱۲۱	الجن	۲۸،۲۷	۳۰،۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رسول اُسے بندوں تک پہنچانے میں بُخل سے کام نہیں لیتا۔	ششم	۲۷۰	التکویر	۲۴	۲۰
	قیامت کا وقت وہ علم غیب ہے جو اللہ نے کسی کو نہیں دیا۔	//	۵۲	الملک	۲۵، ۲۶	۳۵، ۳۶
		//	۲۴۷، ۲۴۸	النّٰزعٰت	۴۲، ۴۵	۲۲، ۲۳
۳۷۴	**غیبت :**					
	اس کے معنی اور بہتان اور غیبت میں فرق	چہارم	۱۲۸	الاحزاب	۵۸	۱۰۹
	غیبت کس چیز کو کہتے ہیں	//	۸۷، ۹۰	الحجرات	۱۲	۲۶
	اُس کے متعلق شرعی احکام	//	۸۷	//	۱۲	۲۶
	// // //	//	۸۷، ۹۰، ۹۴	//	۱۲	۲۶
	غیبت بہتان اور چغلی کا فرق	//	۸۷، ۹۰	//	۱۲	۲۶
	// // //	//	۸۷، ۹۳	//	۱۲	۲۶
	غیبت کی حرمت سے کون کون سی صورتیں مستثنیٰ ہیں۔	//	۸۷، ۹۱، ۹۳	//	۱۲	۲۶
	کون سی شکایت چغلی کے حکم میں نہیں آتی۔	//	۵۱۳	المنافقون	تاریخی پس منظر	-
	غیبت کس قدر گھناؤنا فعل ہے۔	//	۹۵، ۹۷	الحجرات	۱۳	۲۸
	جو شخص غیبت کا مرتکب ہو وہ اُس گناہ سے کس طرح پاک ہو سکتا ہے۔	//	۸۷، ۹۲، ۹۴، ۹۵	//	۱۲	۲۶
	غیبت کے حرام ہونے کی اصل وجہ	//	۹۴، ۹۵	//	۱۲	۲۷
	ہر مسلمان جس کے سامنے اُس کے کسی مسلم بھائی کی غیبت کی جا رہی ہو اُس کا فرض ہے کہ اس حرکت سے منع کرے۔	//	۸۷، ۹۳، ۹۵	//	۱۲	۲۶
	غیبت بہر حال حرام ہے خواہ اُس شخص کو جس کی غیبت کی گئی ہو کبھی اُس کا علم نہ ہو سکے۔	//	۹۴، ۹۵	//	۱۲	۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۷۵	فاسق، فاسقین :					
	فسق کے معنی۔	اوّل	۶۰	البقرہ	۲۶	۳۰
	فاسقین کی صفات	//	۶۰، ۶۱	//	۲۷	۲۱، ۲۳
	اللہ کی آیات سے فاسق ہی انکار کرتے ہیں	//	۹۷	//	۹۹	-
	فسق بندگی کے رویہ سے انحراف کا پہلا مرتبہ ہے۔	//	۱۹۶	//	۲۵۶	۲۸۶
	خدا سے عہد کر کے پھر جانا فسق ہے۔	//	۲۶۹	آل عمران	۸۲	۷۰
	فسق کی چند صورتیں۔	//	۴۴۳، ۴۴۴	المائدہ	۳	-
	جو اللہ کے قانون کے مطابق فیصلہ نہ کریں وہ فاسق ہیں۔	//	۴۷۵	//	۴۷	۷۷
	اللہ فاسقین کو ہدایت نہیں دیتا۔	//	۵۱۲	//	۱۰۸	-
	جس ذبیحہ پر اللہ کا نام نہ لیا گیا ہو اُس کا کھانا فسق ہے۔	//	۵۷۷	الانعام	۱۲۱	-
	فاسقین کون ہیں۔	دوم	۶۲	الاعراف	۱۰۲	۸۲
	// // //	//	۷۸	//	۱۴۵	۱۰۳
	// // //	//	۷۹	//	۱۴۶، ۱۴۷	۱۰۵
	// // //	//	۹۰	//	۱۶۳	۱۲۴
	// // //	//	۱۷۸	التوبہ	۸	۱۰، ۱۱
	// // //	//	۱۸۵	//	۲۴	-
	// // //	//	۲۰۱	//	۵۳	۵۳
	// // //	//	۲۱۹	//	۸۰	-
	// // //	//	۲۲۵	//	۹۶	-
	ان کو ہدایت نہیں دی جاتی	//	۱۸۵، ۱۸۶	//	۲۴	-
	// // //	//	۲۱۹	//	۸۰	-
	ان کو دنیا میں کیا سزا دی جاتی ہے۔	//	۶۲	//	۱۰۲	۸۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کو دنیا میں کیا سزا دی جاتی ہے۔	دوم	۷۸	الاعراف	۱۴۵	۱۰۳
	// // //	//	۷۹	//	۱۴۶،۱۴۷	۱۰۵
	// // //	//	۹۰،۹۲	//	۱۶۲،۱۶۵	۱۲۴،۱۲۵
	// // //	//	۲۸۲	یونس	۳۳	-
	ان سے اللہ ہرگز راضی نہ ہوگا۔	//	۲۲۵	التوبہ	۹۶	-
	اس کے معنی اور حقیقت	سوم	۳۰	الکہف	۵۰	۴۵
	کفر اختیار کرنے والا فاسق ہے۔	//	۴۱۷	النور	۵۵	-
	فواحش کا ارتکاب فسق ہے۔	//	۶۹۸	العنکبوت	۳۴	-
	رہزنی فسق ہے۔	//	۶۹۸	//	۳۴	-
	فاسقین کون ہیں۔	چہارم	۴۷	السجدہ	۲۰	-
	// // //	//	۴۶،۴۷	//	۱۸	۳۰
	فاسق قوم سے کیا مراد ہے۔	//	۵۴،۵۶	الزخرف	۵۴،۵۶	۵۰،۵۱
	فاسقوں کا انجام بد	//	۴۷	السجدہ	۲۰	-
	// // //	//	۳۴،۳۶	صٓ	۵۵،۵۸	۵۴
	// // //	//	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	// // //	//	۶۲۱	//	۳۵	-
	فاسق و فاجر اور متقی برابر نہیں ہو سکتے	//	۴۶	السجدہ	۱۸	۳۰
	// // //	//	۳۳۲،۳۳۱	صٓ	۲۷، ۲۸	۲۹، ۳۰
	فسق کیا ہے۔	پنجم	۸۴، ۸۵	الحجرات	۱۱	۱۹، ۲۰
	فسق اور تقویٰ کا فرق	//	۳۸۰	الحشر	موضوع اور مضامین	-
	// // //	//	۴۰۹، ۴۱۰	//	۱۸	۲۸، ۲۹
	فاسق کون لوگ ہیں۔	//	۴۱۰	//	۱۹	۲۰
	// // //	//	۵۲۰	المنافقون	۶	۱۴
	فاسقین کا انجام	//	۱۵۰	الذّریٰت	۴۶	-
	// // //	//	۳۸۲، ۳۸۸	الحشر	۵	۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	فسق بمعنی نافرمانی	پنجم	۳۲۳	الحدید	۲۶	۵۰
	اللہ کیسے فاسقوں کو ہدایت نہیں دیتا۔	″	۴۵۷	الصف	۵	۵
	″ ″ ″	″	۵۲۰	المنٰفقون	۶	۱۴
	اہل کتاب نے فسق کی راہ اختیار کی۔	″	۳۱۴	الحدید	۱۶	۲۹
	″ ″ ″	″	۳۸۸،۳۸۶	الحشر	۵	۱۰
	ایمان لانے کے بعد فسوق میں نام پیدا کرنا ڈوب مرنے کا مقام ہے۔	″	۸۶،۸۵	الحجرات	۱۱	۲۳
	فاسق کی گواہی کا مسئلہ۔	″	۷۴،۷۳	″	۶	۸
	(تفصیل کے لیے دیکھیے "قانون اسلام۔ قانون شہادت")					
۳۷۶	**فتنہ:**					
	(دیکھیے "ارتداد")					
	لفظ فتنہ کے معنی۔	اوّل	۱۵۰	البقرہ	۱۹۱	۲۰۲
	فتنہ قتل سے زیادہ سنگین ہے۔	″	″	″	″	″
	لفظ فتنہ کا استعمال غلبۂ باطل کے معنی میں	″	۱۵۱	″	۱۹۳	۲۰۴
	فتنہ خونریزی سے بدتر ہے۔	″	۱۶۵	″	۲۱۷	۲۲۲
	فتنہ طرازیوں کی متشابہات سے غیر معمولی دلچسپی۔	″	۲۳۵	آل عمران	۷	۷
	اللہ کے فتنہ میں ڈالنے کا مفہوم	″	۴۷۱	المائدہ	۴۱	۶۷
	مخالفین کے فتنے میں ڈالنے سے ہوشیار رہنے کی تاکید۔	″	۴۷۹	″	۴۹	-
۳۷۷	**فحشاء:**					
	معنی اور تشریح	دوم	۵۶۶	النحل	۹۰	۸۹
۳۷۸	**فردوس:**					
	اس کے معنی کی تحقیق	سوم	۲۶۸	المومنون	۱۰،۱۱	۱۰،۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی کیفیت	سوم	۵۰	الکہف	۱۰۷، ۱۰۸	۷۸، ۷۹
	اس کے مستحق کون لوگ ہیں۔	″	۲۶۸	المومنون	۱۰، ۱۱	۱۰، ۱۱
۳۷۹	**فرشتے۔ فرشتہ:**					
	فرشتہ کے معنی	اوّل	۶۱، ۶۲	البقرہ	۳۰	۳۷
	کائنات کے نظام میں فرشتوں کی حیثیت	″	۶۴، ۶۵	″	۳۴	۴۵
	″ ″ ″	″	۹۸، ۹۹	″	۱۰۲	۱۰۵
	انسان کی خلافت پر فرشتوں کے اعتراض کی حقیقت	″	۶۱، ۶۲	″	۳۰	۳۷
	فرشتوں کے علم کی حقیقت	″	۶۴	″	۳۲، ۳۳	۴۳، ۴۴
	آدمؑ کے آگے اُن کو سجدہ کرنے کا حکم اور اس کا مطلب۔	″	″	″	″	″
	ان کی مخالفت کفر ہے۔	″	۹۷	″	۹۸	-
	توحید پر فرشتوں کی شہادت کی اہمیت	″	۲۳۹	آل عمران	۱۸	۱۵
	فرشتوں کا حضرت زکریاؑ کو نماز میں خوشخبری سنانا۔	″	۲۴۹	″	۳۹	۳۸، ۳۹
	فرشتوں کا حضرت مریمؑ کو بشارت دینا	″	۲۵۰، ۲۵۱	″	۴۲، ۴۶	-
	ان کا پارٹ معرکہ حق و باطل میں	″	۲۸۶	″	۱۲۴، ۱۲۵	۹۶
	ان کا روح قبض کرنے کے لیے آنا	″	۳۸۶، ۳۸۷	النساء	۹۷	۱۲۹، ۱۳۰
	″ ″ ″	″	۵۴۷	الانعام	۶۱	۴۰
	فرشتوں کے علی الاعلان آنے کی دو صورتیں	″	۵۲۵، ۵۲۶	″	۸، ۹	۶، ۷
	ہر آدمی پر نگرانی کرنے والے فرشتے مقرر ہیں۔					
	فرشتے فرائض کی انجام دہی میں کوئی کوتاہی نہیں کرتے۔	″	۵۴۷	″	۶۱	۴۰
	فرشتے ظالموں کی جان کیسے لیتے ہیں	″	۵۶۵	″	۹۳	-
	یہ پیدائشی راست رو ہیں۔	″	۵۹۶	″	۱۴۹	۱۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کے متعلق مشرکین کے عقائد	دوم	۴۵۰	الرعد	۱۳	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷،۵۴۸	النحل	۵۷	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷	بنی اسرائیل	۴۰	۴۶
	فرشتوں کی صفات	〃	۱۱۵	الاعراف	۲۰۶	۱۵۵،۱۵۶
	رسول بمعنی فرشتہ	〃	۲۵،۲۶	〃	۳۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	یونس	۲۱	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۳۵۳	ہود	۶۹	-
	وہ اللہ کی حمد و تسبیح کرتے ہیں اور اس کی ہیبت سے لرزتے ہیں۔	〃	۴۵۰	الرعد	۱۳	۲۱
	وہ اللہ کے آگے سربسجود ہیں۔	〃	۵۴۵،۵۴۶	النحل	۴۹	۴۲
	بندگی سے سرتابی نہیں کر سکتے	〃	۵۴۵	〃	۵۰	-
	خدا سے ڈرتے ہیں۔	〃	۵۴۵،۵۴۶	〃	۵۰	-
	احکام کی بے چون و چرا تعمیل کرتے ہیں	〃	〃	〃	〃	〃
	ہر شخص کے ساتھ لگے ہوئے ہیں	〃	۴۴۸،۴۴۹	الرعد	۱۱	۱۸،۱۹
	انسانوں کے اعمال ثبت کر رہے ہیں	〃	۲۷۸	یونس	۲۱	۳۰
	نیکی کے گواہ ہوتے ہیں۔	〃	۶۳۵	بنی اسرائیل	۷۸	۹۵
	انسانوں کی روحیں قبض کرتے ہیں۔	〃	۲۵،۲۶	الاعراف	۳۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰	الانفال	۵۰	-
	ان کا انسانی شکل میں آنا۔	〃	۳۵۳،۳۵۴	ہود	۶۹،۷۱	۷۵،۷۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶،۳۵۷	〃	۷۷	۸۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۷	〃	۷۸	۸۶،۸۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸،۳۵۹	〃	۸۱	۸۹،۹۰
	〃 〃 〃	〃	۵۱۰	الحجر	۵۲،۶۴	۳۱،۳۶
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳،۵۱۴	〃	۷۱	۴۰
	وہ نمایاں صورت میں کب بھیجے جاتے ہیں۔	〃	۴۹۸،۴۹۹	〃	۸	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ نمایاں صورت میں کب بھیجے جاتے ہیں	دوم	۵۱۰	الحجر	۵۲،۵۷	۳۱،۳۳
	وحی لانے پر مامور ہوتے ہیں	〃	۵۲۴،۵۲۵	النحل	۲	۳
	قرآن لانے والا فرشتہ	〃	۵۷۲،۵۷۳	〃	۱۰۲	۱۰۳
	جنگ بدر میں ان کا مسلمانوں کی مدد کے لیے آنا	〃	۱۳۲،۱۳۴	الانفال	۹،۱۲	۸،۱۰
	انہیں آدمؑ کو سجدہ کرنے کا حکم دیا گیا۔	〃	۱۰،۱۲	الاعراف	۱۱	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴،۵۰۵	الحجر	۲۹،۳۰	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۶۲۷،۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۱	-
	وہ اہل جنت کا استقبال کریں گے۔	〃	۴۵۷	الرعد	۲۳،۲۴	۴۱
	فرشتے اور جن کا فرق	سوم	۳۰	الکہف	۵۰	۴۸
	فرشتوں کی صفات	〃	۱۵۲	الانبیاء	۱۹،۲۰	۱۹،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴،۱۵۵	〃	۲۶،۲۹	۲۶،۲۷
	ان کو آدمؑ کے آگے سجدہ کرنے کا حکم دیا گیا۔	〃	۲۹،۳۰	الکہف	۵۰	۴۷
	خدائی میں ان کا کوئی حصہ نہیں بلکہ وہ محض بندے ہیں۔	〃	۱۵۲	الانبیاء	۱۹،۲۰	۱۹،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴،۱۵۵	〃	۲۶،۲۹	۲۶،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲	الحج	۷۵،۷۶	۱۲۴،۱۲۵
	مشرکین اُن کو خدائی میں کیوں شریک ٹھہراتے تھے۔	〃	۱۵۵	الانبیاء	۲۸	۲۷
	رسول بمعنی فرشتہ	〃	۷۱،۷۲	مریم	۵۱	۲۹،۳۰
	وہ اللہ کے پیغام رساں ہیں	〃	۲۵۲	الحج	۷۵	۱۲۴
	وہ اپنی مرضی سے کوئی وحی نہیں لا سکتے۔	〃	۷۶	مریم	۶۴	۲۹
	اُن کا انسانی شکل میں آنا۔	〃	۶۲،۶۳،۶۴	〃	۱۷،۲۱	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۹۷،۲۹۸	العنکبوت	۳۳	۵۷،۵۸
	مجرموں کے سامنے فرشتے عذاب لے کر ہی آتے ہیں۔	〃	۴۴۵،۴۴۶	الفرقان	۲۱،۲۳	۳۳،۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں نیک لوگوں کا استقبال کریں گے	سوم	۱۸۸	الانبیاء	۱۰۲،۱۰۳	۹۷،۹۸
	قیامت کے روز فرشتوں کی فوجیں نمودار ہوں گی۔	//	۴۴۶	الفرقان	۲۵	-
	مشرکین عرب کا فرشتوں کو خدا کی بیٹیاں قرار دینا۔	چہارم	۳۱۱،۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۴۹،۱۵۷	۸۶،۸۸
	// // //	//	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۳۲،۵۳۳	//	۱۵،۱۹	۱۵،۱۹
	فرشتے خود اس شرک کی تردید کرتے ہیں	//	۳۱۲،۳۱۳	الصّٰفّٰت	۱۵۸،۱۶۶	۸۹،۹۱
	وہ آخرت میں اپنی عبادت کرنے والوں سے اظہار بیزاری کریں گے۔	//	۳۸۵	الزمر	۷۵	۸۵
	فرشتوں کو اللہ کی بیٹیاں قرار دینے والوں کے پاس کوئی ثبوت نہیں ہے۔	//	۳۱۱،۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۴۹،۱۵۷	۸۶،۸۸
	ملائکہ پرستی کی سند کسی آسمانی کتب میں نہیں دی گئی۔	//	۵۳۲،۵۳۳	الزخرف	۲۱	۲۱
	فرشتوں کو عورت اور اللہ کی بیٹیاں قرار دینے والوں کو آخرت میں اپنے اس فعل کی جواب دہی کرنی ہوگی۔	//	۵۳۲	//	۱۹	۱۹
	مشرکین ہر زمانے میں اُن کو معبود بناتے رہے ہیں۔	//	۲۰۸،۲۰۹	سبا	۴۰،۴۱	۶۱،۶۳
	اُن کی حقیقت اور اُن کا کام	//	۴۱،۴۳	السجدہ	۱۱	۲۱
	// // //	//	۲۱۸	فاطر	۱	۱،۳
	// // //	//	۲۷۸	الصّٰفّٰت	۱،۳	۱
	// // //	//	۲۸۰،۲۸۱	//	۱۰	۷
	// // //	//	۳۱۱	//	۱۴۹،۱۵۱	۸۶،۸۷
	// // //	//	۳۱۲	//	۱۵۸،۱۶۶	۸۹،۹۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عرش کے حامل فرشتے	چہارم	۳۹۴،۳۹۵	المؤمن	۷	۶
	عرش کے گرد و پیش رہنے والے فرشتے	″	″	″	″	″
	وہ زمین والوں کی باغیانہ جسارتیں دیکھ کر اللہ سے درگذر کی درخواست کرتے ہیں۔	″	۴۷۸،۴۷۹	الشوریٰ	۵	۴
	فرشتوں کا قول کہ مومن نہیں بلکہ کافر ہی بھٹکائے جا سکتے ہیں۔	″	۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۵۹،۱۶۰	-
	وہ اللہ کی حمد و تسبیح کرتے ہیں۔	″	۳۹۴	المؤمن	۷	۶
	″	″	۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۳۸	۴۶
	″	″	۴۷۸	الشوریٰ	۵	۴
	وہ خود جانتے ہیں کہ اُن میں سے ہر ایک کا ایک مقام مقرر ہے اور وہ صف بستہ خدمت گار اور رب العالمین کی تسبیح کرنے والے ہیں۔	″	۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۶۴،۱۶۶	۹۱
	وہ اللہ پر ایمان رکھتے ہیں۔	″	۳۹۴	المؤمن	۷	۶
	وہ اللہ کے مقرب ہیں۔	″	۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۳۸	۴۶
	وہ کارکنان قضا و قدر ہیں جو اللہ کے حکم کے تحت کام کرتے ہیں۔	″	۳۸،۳۹	السجدہ	۵،۶	۹،۱۲
	وہ اللہ کے بندے ہیں۔	″	۵۳۱،۵۳۲	الزخرف	۱۹	۱۸
	وہ اللہ کی طرف سے نبی پر وحی آنے کا ذریعہ ہیں۔	″	۵۱۶،۵۱۷	الشوریٰ	۵۱،۵۲	۸۱،۸۲
	وہ اہل ایمان کے حق میں دعائے خیر کرتے ہیں	″	۱۰۴،۱۰۵	الاحزاب	۴۴	۸۰
	″	″	۳۹۴،۳۹۶	المومن	۷،۹	۶،۱۳
	وہ مومنین کو جنت کی بشارت دیتے ہیں۔	″	۴۵۴،۴۵۵	حٰمٓ السجدہ	۳۰،۳۱	۳۲،۳۵
	وہ دنیا اور آخرت میں کس کس طرح اہل ایمان کی رفاقت کرتے ہیں۔	″	″	″	″	″

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان سے اولین انسان کو سجدہ کرایا گیا۔	چہارم	۳۴۸	صٓ	۷۲،۷۳	۶۲
	انسان کی تخلیق کے موقع پر اللہ تعالیٰ اور ابلیس میں مکالمہ فرشتوں کے توسط سے ہوا تھا۔	〃	۳۴۷	〃	۷۱	۵۹
	ملاء اعلیٰ سے مراد فرشتے ہیں۔	〃	〃	〃	〃	〃
	آخرت میں وہ عرش کے گرد حمد و تسبیح کریں گے۔	〃	۳۸۵	الزمر	۷۵	۸۵
	وہ فرشتے جو انسان کے نامۂ اعمال ثبت کر رہے ہیں۔	〃	۵۵۱	الزخرف	۸۰	-
	جہنم کا منتظم فرشتہ	〃	۵۵۰	〃	۷۷،۷۸	۶۱،۶۲
	رسول بمعنی فرشتہ	〃	۵۵۱	〃	۸۰	-
	جن بمعنی فرشتہ (موت کا فرشتہ) (دیکھیے "ملک الموت")	〃	۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۵۸	۸۹
	رسول بمعنی فرشتہ	پنجم	۱۴۵	الذّٰریٰت	۳۱	۳۰
	فرشتوں کے فانی مخلوق ہونے کے بارے میں ایک شبہ کا ازالہ۔	〃	۳۰۳	الحدید	۳	۲
	انسان کے دائیں بائیں دو فرشتے اس کے تمام اعمال ثبت کر رہے ہیں۔	〃	۱۱۶	قٓ	۱۷	-
	انسان کی زبان سے کوئی لفظ نہیں نکلتا جس کو محفوظ کرنے کے لیے ایک حاضر باش نگران نہ ہو۔	〃	۱۱۶،۱۱۷	〃	۱۸	۲۱
	موت کے وقت فرشتے روحوں کو قبض کرتے ہیں	〃	۲۸	محمد	۲۷	۳۷
	قیامت کے روز وہ حکم الٰہی سے تمام اجسام انسانی کے منتشر ذروں کو جمع کر دیں گے۔	〃	۱۰۹،۱۱۰	قٓ	۴	۴
	قیامت کے روز ہر کافر کو ایک فرشتہ ہانک کر بارگاہ ربانی میں پیش کرے گا۔	〃	۱۱۸	〃	۲۱	۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قیامت کے روز ہر انسان کے اعمال پر فرشتے گواہی دیں گے۔	پنجم	۱۱۷	قٓ	۱۸	۲۱
	وہ منکرین حق کو اللہ کے حکم سے اُٹھا کر جہنم میں پھینک دیں گے۔	〃	۱۱۹	〃	۲۴	۲۸، ۲۹
	اُن کا انسانی شکل میں حضرت ابراہیمؑ کے ہاں جانا گمراہ قوموں پر عذاب نازل کرنے کے لیے ان کا بھیجا جانا۔	〃	۱۴۴، ۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۵، ۲۸	۲۴، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶	〃	۳۲، ۳۴	۳۱، ۳۳
	جبریلؑ کا ذکر (مزید دیکھیے "جبریلؑ")	〃	۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰	النجم	۱۱، ۱۵	۱۰، ۱۱
	کفار نے فرشتوں کو دیویاں قرار دے رکھا تھا	〃	۲۰۹	〃	۲۷	۲۲
	فرشتوں کو اللہ کی بیٹیاں قرار دینے والوں کے عقیدے کی تردید	〃	۱۸۰، ۱۸۱	الطور	۳۸، ۳۹	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۲۰۶، ۲۰۸	النجم	۲۱، ۲۲	۱۶
	تمام فرشتے مل کر بھی کسی کافر کو عذاب سے نہ بچا سکیں گے۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "شفاعت")	〃	۲۰۹	〃	۲۶	۲۱
	وہ کبھی اللہ کے حکم کی نافرمانی نہیں کرتے اور جو حکم بھی انہیں دیا جاتا ہے اُسے بجا لاتے ہیں۔	ششم	۲۹، ۳۰	التحریم	۶	۱۶، ۱۷
	وہ احکام الٰہی بجا لانے میں ایک دوسرے پر سبقت کرتے ہیں۔	〃	۲۳۸	النّٰزعٰت	۴، ۵	۱
	اُن کے کرنے کے کام	〃	۲۵، ۲۶	التحریم	۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۸۶، ۸۷	المعارج	۴	۲، ۵
	〃 〃 〃	〃	۱۲۱، ۱۲۲	الجن	۲۷، ۲۸	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۲	المدثر	۳۱	۱۷، ۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱، ۲۳۲	النباء	۳۸	۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کے کرنے کے کام۔	ششم	۲۵۵	عبس	۱۵،۱۶	۶،۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴،۲۷۶	الانفطار	۱۰،۱۲	۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲	المطففین	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹	العلق	۱۸	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶،۴۰۷	القدر	۴	۳،۴
	وہ احکام الٰہی کے مطابق کائنات کے معاملات کا انتظام کرتے ہیں۔	〃	۲۳۸	النّٰزعٰت	۵	۱
	فرشتے اور جبریل اللہ کے اذن سے شب قدر میں ہر حکم لے کر اُترتے ہیں۔	〃	۴۰۶،۴۰۷	القدر	۴	۳،۴
	اللہ نے اس امر کا سخت اہتمام کیا کہ فرشتے رسول تک اور رسول بندوں تک اللہ کے پیغامات بلا کم و کاست پہنچا دیں۔ فرشتے اللہ کے پیغامات میں کسی کمی بیشی کی مجال نہیں رکھتے۔	〃	۱۲۱،۱۲۲	الجن	۲۷،۲۸	۲۷،۲۹
	معزز اور نیک فرشتے جو قرآنی صحیفوں کے کاتب ہیں۔	〃	۲۵۵	عبس	۱۵،۱۶	۶،۷
	معزز فرشتے جو ہر انسان کا نامۂ اعمال لکھ رہے ہیں۔	〃	۲۷۴،۲۷۶	الانفطار	۱۰،۱۲	۷،۸
	موت کے وقت روح قبض کرنے والے فرشتے جو ڈوب کر روح قبض کرتے ہیں۔	〃	۲۳۸	النّٰزعٰت	۱،۲	-
	قیامت کے روز آٹھ فرشتوں کے عرش کو اُٹھانے کا مطلب۔	〃	۷۵	الحاقہ	۱۷	۱۱
	فرشتے اور حضرت جبریلؑ اللہ کے حضور ایک ایسے دن میں چڑھ کر جاتے ہیں جس کی مقدار پچاس ہزار برس ہے۔	〃	۸۶،۸۷	المعارج	۴	۳،۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وقوع آخرت پر فرشتوں کی قسم کن معنوں میں کھائی گئی ہے۔	ششم	۲۳۶	النازعات	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۳۸،۲۳۹	//	۱، ۵	۱
	فرشتے میدانِ حشر میں صف بستہ اللہ کے حضور کھڑے ہوں گے۔	//	۱۴۹،۱۵۲	المدثر	۳۰،۳۱	۱۷،۱۸
	فرشتے رسولؐ کے ساتھی اور مددگار ہیں۔	//	۲۵،۲۶	التحریم	۴	۹
۳۸۰	**فرعون:**					
	بنی اسرائیل پر اس کے مظالم	اوّل	۷۵	البقرہ	۴۹	۶۴،۶۶
	لشکر فرعون کی غرقابی۔	//	۷۵	//	۵۰	-
	فرعون کے معنی۔	دوم	۶۴	الاعراف	۱۰۴	۸۵
	مصر کے سب بادشاہ فراعنہ ہی نہ تھے۔	//	۳۸۲	یوسف	تاریخی وجغرافیائی حالات	-
	حضرت موسیٰؑ کے ہم عصر فرعون کون کون تھے	//	۶۴	الاعراف	۱۰۴	۸۵
	// // //	//	۷۱	//	۱۲۷	۹۳
	قوم فرعون کی اصل گمراہی کیا تھی۔	//	۶۴	//	۱۰۴	۸۵
	// // //	//	۳۶۵	ہود	۹۷	-
	اُسے خوف لاحق ہوتا ہے کہ حضرت موسیٰؑ کی	//	۶۶	الاعراف	۱۱۰	۸۸
	دعوت سے سیاسی انقلاب برپا ہو جائیگا	//	۳۰۳	یونس	۷۸	۷۶
	اس کی سیاسی چالیں	//	۶۹،۷۰	الاعراف	۱۲۳،۱۲۴	-
	اس کے مظالم	//	۷۰،۷۱	//	۱۲۵،۱۲۷	۹۲،۹۳
	// // //	//	۷۶	//	۱۴۱	-
	// // //	//	۳۰۴،۳۰۵	یونس	۸۳	۷۸،۸۰
	// // //	//	۴۷۲	ابراہیم	۶	-
	اس کی ہٹ دھرمی	//	۶۶،۶۷	الاعراف	۱۱۱	۸۸
	// // //	//	۷۲،۷۳	//	۱۲۰،۱۳۶	۹۴،۹۶
	// // //	//	۳۰۱،۳۰۲	یونس	۷۵،۷۶	۷۲،۷۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی ہٹ دھرمی	دوم	۶۴۷، ۶۴۸	بنی اسرائیل	۱۰۱	۱۱۴
	اس کی قوم پر پے در پے بلاؤں کا نزول	//	۷۲، ۷۳	الاعراف	۱۳۰، ۱۳۶	۹۴، ۹۶
	اس کے حق میں حضرت موسیٰؑ کی بددعا	//	۳۰۸، ۳۰۹	یونس	۸۸، ۸۹	۸۶، ۹۰
	ڈوبتے وقت اُس کا ایمان لانا۔	//	//	//	//	//
	اُسے اور اُس کے لاؤ لشکر کو عبرتناک سزا۔	//	۱۵۱	الانفال	۵۴	-
	اللہ نے اس کی لاش کو عبرت بننے کے لیے محفوظ کر دیا۔	//	۳۱۰	یونس	۹۲	۹۲، ۹۳
	قیامت کے روز اس کی قوم اسی کی قیادت میں جہنم کی طرف جائے گی۔	//	۳۶۵، ۳۶۶	ہود	۹۸، ۹۹	۱۰۴
	فرعون	سوم	۹۱	طٰہٰ	۲۴	-
	// // //	//	۹۳، ۹۴	//	۳۹	-
	// // //	//	۹۴، ۱۰۸	//	۴۰، ۷۸	۱۸، ۵۳
	// // //	//	۲۷۹، ۲۸۰	المومنون	۴۶، ۴۸	۴۰، ۴۲
	// // //	//	۷۰۰	العنکبوت	۳۹	۶۷
	وہ کس معنی میں خدائی کا دعویدار تھا۔	//	۹۶	طٰہٰ	۴۹	۲۰، ۲۱
	// // //	//	۹۷، ۹۸	//	۵۱	۲۴
	// // //	//	۶۳۶، ۶۳۷	القصص	۳۸	۵۲، ۵۳
	کیا وہ اللہ کی ہستی کا منکر تھا	//	۴۸۷، ۴۸۸	الشعراء	۳۱	۲۶
	// // //	//	۶۳۷، ۶۳۸	القصص	۳۸	۵۳
	مصر کا قدیم مذہب اور فرعون کے مذہب سے اُس کے اختلافات	//	۱۰۱، ۱۰۲	طٰہٰ	۶۰	۳۲
	حضرت موسیٰؑ کے زمانے میں ایک فرعون تھا یا دو تھے۔	//	۴۸۳، ۴۸۴	الشعراء	۱۸، ۱۹	۱۴، ۱۵
	// // //	//	۶۳۲، ۶۳۳	القصص	۲۹	۴۱
	اُس کے مظالم	//	۹۵	طٰہٰ	۴۵، ۴۸	۱۸ الف، ۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے مظالم	سوم	۶۱۳،۶۱۵	القصص	۶،۱	۸،۱
	〃 〃 〃	〃	۶۱۶،۶۱۸	〃	۱۱،۷	۱۳،۹
	اُس کی ہٹ دھرمی	〃	۵۶۰،۵۶۱	النمل	۱۴،۱۳	۱۷
	اُسے خوف لاحق ہوتا ہے کہ حضرت موسیٰؑ کی دعوت سے مصر میں سیاسی انقلاب برپا ہو جائے گا۔	〃	۴۸۹،۴۹۰	الشعراء	۳۴،۳۵	۲۹،۳۰
	حضرت موسیٰؑ کو نیچا دکھانے کے لیے اُس کی چالیں کس طرح اُلٹی پڑیں۔	〃	۹۷،۹۸	طٰہٰ	۵۱	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۱۰۰،۱۰۷	طٰہٰ	۵۶،۷۴	۲۹،۵۰
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "بنی اسرائیل" اور "موسیٰؑ")	〃	۴۹۲،۴۹۴	الشعراء	۴۹،۵۱	۳۸،۴۰
	میخوں والا فرعون	چہارم	۳۲۲	صٓ	۱۲	۱۳
	قصہ فرعون و موسیٰؑ	〃	۴۰۲،۴۱۳	المؤمن	۲۳،۴۶	۳۵،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰،۵۴۶	الزخرف	۴۶،۵۶	۴۱،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۵۶۵،۵۶۹	الدخان	۱۷،۳۳	۱۴،۲۹
	وہ اللہ کو دیکھنے کے لیے ہامان کو بلند عمارت بنانے کا حکم دیتا ہے۔	〃	۴۰۹،۴۱۰	المؤمن	۳۶،۳۷	۵۵
	اُس کی سیاسی چالیں جن کی پیروی اب تک جاری ہے۔	〃	۴۰۴،۴۰۶	〃	۲۶،۲۷	۴۱،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴۵	الزخرف	۵۴	۵۰
	فرعون کی چالبازیاں اس کے اپنے لیے تباہی کا باعث ہوئیں۔	〃	۴۱۰	المؤمن	۳۷	۵۵
	اُس نے بنی اسرائیل کے لڑکوں کو قتل کرنے کا حکم دیا۔ لیکن اُس کی چال اکارت گئی۔	〃	۴۰۴،۴۰۳	〃	۲۵	۳۹،۴۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا حضرت موسیٰؑ کے قتل کا ارادہ کرنا۔	چہارم	۴۰۴	المومن	۲۶	۴۱، ۴۳
	اُس کے وہ الزامات جو اُس نے قتل کی سزا دینے کے لیے حضرت موسیٰؑ پر لگائے تھے۔	//	۴۰۴، ۴۰۵	//	۲۶	۴۱، ۴۵
	اُس کو حضرت موسیٰؑ سے یہ خطرہ تھا کہ وہ اس کی سیاسی خدائی ختم کر کے رکھ دیں گے۔	//	۴۰۴	//	۲۶	۴۳
	وہ فوق الفطرت خدائی کا نہیں بلکہ سیاسی خدائی کا دعویدار تھا۔	//	۵۴۴	الزخرف	۵۱، ۵۲	۴۶، ۴۷
	حضرت موسیٰؑ کا دعویٰ یہ تھا کہ رب العالمین کے سوا کوئی بھی کسی نوعیت کی خدائی نہیں رکھتا۔	//	۵۶۵	الدخان	۱۷، ۲۰	۱۴، ۱۸
	اُس کو حضرت موسیٰؑ پر ہاتھ ڈالنے سے کیا چیز روک رہی تھی۔	//	۴۰۵	المؤمن	۲۶	۴۲
	اُس کی اپنی قوم کا ایک مومن بھرے دربار میں حضرت موسیٰؑ کی حمایت کرتا ہے۔	//	۴۰۵، ۴۱۲	//	۲۸، ۴۵	۴۵، ۶۲
	اُس کے لیے اُس کے بُرے اعمال خوش نما بنا دیے گئے اور اسے راہ راست سے روک دیا گیا۔	//	۴۱۰	//	۳۷	-
	وہ اپنی دولت و ثروت اور عزت و جاہ کی بنا پر حضرت موسیٰؑ کو حقیر سمجھتا تھا۔	//	۵۴۱	الزخرف	۴۶	۴۱
	اُس نے اور اُس کے اعیان سلطنت نے	//	۵۴۴	//	۵۱، ۵۲	۴۵، ۴۸
	اللہ کی نشانیوں کا مذاق اُڑایا۔	//	۵۴۰، ۵۴۱	//	۴۶، ۴۷	۴۱، ۴۲
	اللہ نے اُس کو اور اُس کی قوم کو ایک سے ایک بڑھ کر نشانیاں دکھائیں۔	//	۵۴۱	//	۴۸	۴۳
	اُسے اور اُس کی قوم کو ہوش میں لانے کے لیے سات عذاب پے در پے نازل کیے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	گئے مگر وہ سیدھی راہ پر نہ آئے۔	چہارم	۵۴۱،۵۴۲	الزخرف	۴۸	۴۳
	کیا جادوگر بھی ایسے عذاب لا سکتے تھے۔	//	۵۴۴	//	۵۱،۵۲	۴۶،۴۷
	فرعون کی ہٹ دھرمی اور بوکھلاہٹ	//	۵۴۳،۵۴۵	//	۵۰،۵۳	۴۴،۴۹
	فرعون کی قوم فاسق تھی اس لیے اُس نے فرعون کی اطاعت کی۔	//	۵۴۵،۵۴۶	//	۵۴	۵۰
	فرعون اور آلِ فرعون کا انجام	//	۴۱۲،۴۱۳	المؤمن	۴۵،۴۶	۶۲،۶۳
	// // //	//	۵۴۵،۵۴۶	الزخرف	۵۴	۵۰
	اُس کا انجام باعث عبرت تھا۔	//	۵۶۷	الدخان	۲۴،۲۸	۲۳،۲۴
	اُس پر کوئی آنکھ نہ روئی بلکہ سب نے اس طرح اطمینان کا سانس لیا کہ گویا ایک کانٹا تھا جو پہلو سے نکل گیا۔	//	۵۶۸،۵۶۹	//	۲۹،۳۳	۲۵،۲۹
	آلِ فرعون کی غرقابی کے بعد ان کا جانشین کیسے بنایا گیا؟	//	۵۶۷	//	۲۸	۲۴
	فرعون کی قوم کو کن لوگوں کا پیش رو قرار دیا گیا ہے۔	//	۵۴۶	الزخرف	۵۶	۵۱
	فرعون کا حضرت موسیٰؑ کو "اے ساحر" کہنے سے متعلق تفسیری مباحث۔	//	۵۴۲،۵۴۴	//	۴۹،۵۰	۴۴
	فرعون کا حضرت موسیٰؑ پر یہ اعتراض کہ یہ شخص تمہارا دین بدل ڈالنا چاہتا ہے کس معنی میں تھا۔	//	۴۰۵	المؤمن	۲۶	۴۳
	فرعون کو اعتراض تھا کہ حضرت موسیٰؑ کے ساتھ سونے کے کنگن اور فرشتوں کے دستے کیوں نہیں اُتارے گئے۔	//	۵۴۴،۵۴۵	الزخرف	۵۳	۴۹
	وہ حد سے گزر جانے والوں میں بھی اونچے درجے کا مجرم تھا۔	//	۵۶۸	الدخان	۳۱	۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا اصل قصور	چہارم	۵۴۵	الزخرف	۵۴	۵۰
	اُس نے موسیٰؑ کو جھٹلایا	پنجم	۱۱۴	قٓ	۱۲	۱۳
	وہ رسالت کا منکر تھا۔	//	۱۱۴	//	۱۴	۱۶
	وہ اپنی قوم کی گمراہی کا ذمہ دار تھا۔	//	۱۱۴،۱۱۵	//	۱۳	۱۳
	حضرت موسیٰؑ کا دلائل و براہین کے ساتھ اُس کے پاس آنا اور اُس کا اپنی طاقت کے بل بوتے پر اکڑنا۔	//	۱۴۷،۱۴۸	الذّٰریٰت	۳۸،۳۹	۳۶،۳۷
	اُس کا انکارِ حق	//	۱۱۴	//	۱۵	۱۸
	// // //	//	۱۴۷،۱۴۸	//	۳۸،۳۹	۳۶،۳۷
	// // //	//	۲۳۹	القمر	۴۱،۴۲	-
	اُس کا حضرت موسیٰؑ کو جادوگر کہنا	//	۱۴۷،۱۴۸	الذّٰریٰت	۳۸،۳۹	۳۶،۳۷
	اُس کا حضرت موسیٰؑ کو مجنون کہنا	//	۱۴۸	//	۳۹	۳۷
	فرعون اور اُس کے لشکر کی تباہی	//	۱۴۸	//	۴۰	۳۸
	// // //	//	۲۳۹	القمر	۴۱،۴۲	-
	اُس کی تباہی پر کوئی آنکھ رونے والی نہ تھی	//	۱۴۸،۱۴۹	الذّٰریٰت	۴۰	۳۸
	وہ ملامت زدہ ہو کر رہ گیا۔	//	۱۴۸،۱۴۹	//	۴۰	۳۸
	قوم فرعون اول درجے کی گمراہ قوم تھی۔	//	۱۱۴،۱۱۵	قٓ	۱۳	۱۳
	قصہ فرعون	ششم	۲۴۲،۲۴۳	النّٰزعٰت	۱۵،۲۶	۶،۱۲
	// // //	//	۳۰۰	البروج	۱۷،۲۲	۸،۹
	میخوں والا فرعون	//	۲۲۹،۳۲۰	الفجر	۱۰	۶
	اس کی قوم ایک ظالم قوم تھی	//	۳۴	التحریم	۱۱	۲۵
	اُس نے رسول کی نافرمانی اور آخرت کے انکار کی سزا پائی۔	//	۷۳	الحاقہ	۹،۱۰	۶
	اُس کی طرف ایک رسول گواہ بنا کر بھیجا گیا جسے اُس نے جھٹلایا اور اللہ نے اسے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سختی کے ساتھ پکڑ لیا۔	ششم	۱۳۱	المزمل	۱۵، ۱۶	۱۵، ۱۶
	اُس نے دنیا میں فساد عظیم برپا کیا تھا اس لیے عذاب کا کوڑا اُس پر برسا دیا گیا۔	//	۳۲۹، ۳۳۰	الفجر	۱۰، ۱۴	۶، ۷
	اُس کے لیے وہی سزا نہیں جو دنیا میں مل گئی بلکہ آخرت میں بھی عذابِ جہنم ہے۔	//	۲۴۳	النّٰزعٰت	۲۴، ۲۶	۱۱، ۱۲
	اُس کے انجام میں ڈرنے والوں کے لیے عبرت ہے۔	//	۲۴۳	//	۲۶	۱۲
	وہ بندگی کی حدود توڑ کر خالق و مخلوق دونوں کے مقابلے میں سرکش ہو گیا تھا۔	//	۲۴۱	//	۱۷	-
	اُس کا اہل مصر سے یہ کہنا کہ میں تمہارا سب سے بڑا رب ہوں۔	//	۲۲، ۲۴	//		-
	وہ خود دوسرے معبودوں کی پرستش کرتا تھا۔	//	۲۴۳	//	۲۴	۱۱
	وہ نہ اللہ کی ہستی کا منکر تھا نہ رب العالمین ہونے کا دعویٰ کرتا تھا۔	//	۲۴۳	//	۲۴	۱۱
	وہ سیاسی معنوں میں الٰہ اور رب اعلیٰ ہونے کا دعویٰ کرتا تھا۔	//	۲۴۳	//	۲۴	۱۱
	اُس کی مومن بیوی کی دُعا	//	۳۴	التحریم	۱۱	۲۵
	اس کے ساتھ ازدواجی تعلق اُس کی مومن بیوی کے لیے نقصان دہ نہ ہوا۔	//	۱۳، ۱۴	//	موضوع اور مباحث	-
	اہل ایمان کے معاملے میں فرعون کی بیوی کی مثال۔	//	۳۴	//	۱۱	۲۵
		//	۳۴، ۳۵	//	۱۱	۲۵
۳۸۱	**فرقان:**					
	حضرت موسیٰؑ کو عطا کیا جاتا ہے۔	اوّل	۷۶	البقرہ	۵۳	۶۹
	قرآن کی صفت	//	۱۴۲	//	۱۸۵	-
	فرقان بمعنی کسوٹی	//	۲۳۳	آل عمران	۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۸۲	**فرقہ بندی:**					
	(دیکھیے "تفرقہ و اختلاف")					
	اُس کا آغاز کیسے ہوتا ہے۔	چہارم	۴۹۴،۴۹۳	الشوریٰ	۱۴	۲۳،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶	الجاثیہ	۱۷	۲۲
	وہ ظلم ہے اور تفرقے برپا کرنے والوں کے لیے دردناک دن کا عذاب ہے۔	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۵	۵۸
	اللہ تعالیٰ تمام اختلافات کا فیصلہ قیامت کے روز کر دے گا۔	〃	۵۸۶	الجاثیہ	۱۷	-
	دین اسلام کو فرقہ بندی سے بچانے کے لیے تدابیر و ہدایت۔	〃	۵۸۷،۵۸۶	〃	۲۰،۱۸	۲۵،۲۳
	اگر ہم فرقہ بندوں کو خوش کرنے کے لیے دین اسلام میں ردوبدل کریں تو ہمیں خدا کے مواخذہ سے کوئی نہ بچا سکے گا۔	〃	۵۸۷	〃	۲۰،۱۹	۲۵،۲۴
	فرقہ بندی کرنے والے ظالم ہیں۔	〃	۵۸۷	〃	۱۹	-
	اہل کتاب میں یہ فتنہ اُس رہنمائی سے منہ موڑنے کے باعث رونما ہوا جو اللہ کی طرف سے اُس کے پاس آتی تھی۔	ششم	۴۱۵،۴۱۳	البینہ	۵،۴	۷،۶
۳۸۳	**فساد فی الارض:**					
	قرآن کے نزدیک زمین پر فساد برپا کرنے سے کیا مراد ہے۔	اوّل	۶۱،۶۰	البقرہ	۲۷	۳۳،۳۲
	ایک فساد پھیلانے والا انسانی کردار	〃	۱۵۹	〃	۲۰۵	۲۲۵
	زمین کو فساد سے بچانے کے لیے اللہ کی تدابیر۔	〃	۱۹۱	〃	۲۵۱	۲۷۴
	بندگی کے رویہ میں فساد کے تین مراتب	〃	۱۹۶	〃	۲۵۶	۲۸۶
	فساد اسلامی حکومت کا تختہ اُلٹنے کے معنی ہیں۔	〃	۴۶۵	المائدہ	۳۳	۵۶،۵۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کو مفسدین ناپسند ہیں	اوّل	۴۸۶	المائدہ	۶۴	-
	فساد فی الارض کیا ہے۔	دوم	۳۸، ۳۹	الاعراف	۵۶	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷	الرعد	۲۵	-
	اس کی ممانعت	〃	۳۸، ۳۹	الاعراف	۵۶	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۹	〃	۷۴	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۵۵	〃	۸۵	۷۱، ۷۲
	اُسے روکنے کی کوشش نہ کرنے کے نتائج	〃	۳۷۲	ہود	۱۱۶	-
	کفر ایک فساد ہے۔	〃	۵۶۳	النحل	۸۸	۸۵
	غلبہ کفر فساد ہے۔	〃	۱۶۳	الانفال	۷۳	۵۲
	راہ حق سے روکنا فساد ہے۔	〃	۵۶۳	النحل	۸۸	۸۵
	مفسدین کون ہیں۔	〃	۶۴	الاعراف	۱۰۳	-
	〃 〃 〃	〃	۷۷	〃	۱۴۲	۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۲۸۷	یونس	۴۰	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰	〃	۹۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	ہود	۸۵	-
	مفسدین کی پیروی نہ کرنی چاہیے	〃	۷۷	الاعراف	۱۴۲	۱۰۰
	ان کے کام کو اللہ سدھرنے نہیں دیتا	〃	۳۰۴	یونس	۸۱	-
	خدا کی بندگی اور اس کے قوانین کی اطاعت سے نکل جانا فساد ہے۔	سوم	۶۶۵	القصص	۸۳	۱۰۵
	حکومت پاکر خدا کے مقابلے میں خود مختاری اختیار کرنا فساد ہے۔	〃	۶۱۳، ۶۱۴	〃	۴	۴، ۵
	حق ظاہر ہو جانے کے بعد اس کو ماننے سے انکار کرنا فساد ہے۔	〃	۵۶۰	النحل	۱۴	۱۷
	ملک گیری اور مفتوح قوموں میں ذلیل اخلاق پیدا کرنا فساد ہے۔	〃	۵۷۳، ۵۷۴	〃	۳۴	۳۹، ۴۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رعایا کو مختلف طبقوں میں تقسیم کرنا اور بعض کو اُٹھانا اور بعض کو دبانا فساد ہے۔	سوم	۶۶۵	القصص	۸۳	۱۰۵
	ہر طرح کے ناروا ہتھکنڈوں سے ناجائز مقاصد پورے کرنا فساد ہے۔	//	۵۸۴	النمل	۴۸	۶۲
	شتر بے مہار بن کر رہنا فساد ہے۔	//	۵۲۳،۵۲۴	الشعراء	۱۸۲،۱۸۳	-
	دولت سمیٹنا اور اُسے روک رکھنا فساد ہے	//	۶۶۱،۶۶۲	القصص	۷۷	-
	فواحش کا ارتکاب فساد ہے۔	//	۶۹۵	العنکبوت	۳۰	-
	رہزنی فساد ہے۔	//	۶۹۵	//	۲۹	۵۲
	وہ شرک کی وجہ سے برپا ہوتی ہے۔	//	۶۰،۶۱،	الروم	۴۰،۴۲	۶۱،۶۵
	کون سے اعمال اُس کی تعریف میں آتے ہیں اور کون سے نہیں آتے۔	پنجم	۳۸۶،۳۸۸	الحشر	۵	۹، ۱۰
	خدا اور آخرت سے بے خوف ہونے کا لازمی نتیجہ ہے۔	ششم	۳۲۸	الفجر	۶، ۷	۲
	دنیا میں سرکشی کرنے اور فساد پھیلانے والوں کا انجام۔	//	۳۲۹،۳۲۱	//	۸، ۲۰	۴، ۱۴
۳۸۴	**فسق:** (دیکھیے "فاسق، فاسقین")					
۳۸۵	**فقہ:**					
	اس کے معنی۔	دوم	۲۵۰،۲۵۲	التوبہ	۱۲۲	۱۲۰
	رائج الوقت مفہوم کی غلطی اور اس کا اثر مسلمانوں کے تصور دین اور دینی تعلیم پر۔ (دیکھیے "اصول فقہ")					
۳۸۶	**فلاح:** (دیکھیے "اخلاق")					
	اس کا مفہوم قرآن کی زبان میں	//	۲۷۴	یونس	۱۷	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے پانے کا راستہ	دوم	۴۵	الاعراف	۶۹	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۱۴۸	الانفال	۴۵	-
	وہ کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۹	الاعراف	۸	۸
	〃 〃 〃	〃	۸۶	〃	۱۵۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲	التوبہ	۸۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۲	یوسف	۲۳	۲۱
	کیسے لوگ اسے نہیں پا سکتے۔	〃	۲۷۴	یونس	۱۷	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹	〃	۶۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲،۳۰۳	〃	۷۷	۷۵
	〃 〃 〃	〃	۵۷۸	النحل	۱۱۶	۱۱۶
	کس قسم کے لوگ فلاح پانے والے ہیں۔	اوّل	۵۱	البقرہ	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	آل عمران	۲۰۰	۱۴۱
	اس کے لیے امر بالمعروف نہی عن المنکر لازم ہے	〃	۲۷۸	〃	۱۰۴	-
	اس کے لیے تقویٰ لازم ہے۔	〃	۲۸۸	〃	۱۳۰	-
	فلاح پانے کے لیے ایمان کے ساتھ تقویٰ اور جہاد کی اہمیت	〃	۴۶۶	المائدہ	۳۵	۵۹
	فلاح پانے کے لیے گندے شیطانی کاموں سے بچنا ضروری ہے۔	〃	۵۰۱	〃	۹۰	۱۰۹
	ظالموں کے لیے فلاح نہیں ہے۔	〃	۵۳۰	الانعام	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳	〃	۱۳۵	۱۰۳
	اس کا مفہوم قرآن کی زبان میں	سوم	۲۶۰	المومنون	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸	〃	۱۱	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳،۲۸۴	〃	۵۶	۵۰
	کن کاموں کے نتیجے میں حاصل ہوتی ہے	〃	۲۵۲،۲۵۳	الحج	۷۷	۱۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۳،۳۹۴	النور	۳۱	۴۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	سوم	۲۵۸	المومنون	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	النور	۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۶۵۷	القصص	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸، ۵۹	الروم	۳۸	۵۸
	وہ کن لوگوں کے لیے نہیں ہے۔	〃	۱۶	الکہف	۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۴	طٰہٰ	۶۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵، ۲۸۷	المومنون	۵۷، ۶۲	۵۰الف، ۵۷
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳	〃	۱۱۷	۱۰۶
	〃 〃 〃	دوم	۶۳۶	القصص	۳۷	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۶۶۴، ۶۶۵	〃	۸۲	۱۰۲
	اس کا مفہوم قرآنی زبان میں۔	چہارم	۸	لقمٰن	۵	۴
	وہ کیسے لوگوں کے لیے ہے اور کن کن کے لیے نہیں ہے۔ (نیز دیکھیے "اخلاق")	〃	۷، ۸	〃	۳، ۴	۲، ۳
	کون لوگ فلاح پائیں گے۔	پنجم	۳۶۷	المجادلہ	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶، ۳۹۷	الحشر	۹	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷، ۴۹۸	الجمعہ	۱۰	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶	التغابن	۱۶	۳۲
	معنی و مفہوم	ششم	۳۱۵	الاعلیٰ	۱۴	۱۳
	کن لوگوں کے لیے فلاح ہے۔	〃	۳۰۹	〃	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵	〃	۱۴، ۱۵	۱۳، ۱۵
	انسان کی فلاح کا انحصار کس بات پر ہے۔	〃	۳۴۸	الشمس	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۵۱، ۲۵۳	〃	۹	۶
	〃 〃 〃	〃	۲۵۱، ۲۵۳، ۲۵۵	〃	۹	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۸۷	**فلک :**					
	معنی اور تشریح	چہارم	۲۶۱	یٰس	۴۰	۴۷
	آسمان اور فلک کا فرق ۔ (نیز دیکھیے "آسمان")					
۳۸۸	**فواحش :**					
	اس کے معنی کی تشریح ۔	اوّل	۵۹۹	الانعام	۱۵۱	۱۲۰
۳۸۹	**فوز :**					
	فوز عظیم کیا ہے ۔	دوم	۲۱۴	التوبہ	۷۲	-
	" " "	"	۲۲۲	"	۸۹	-
	" " "	"	۲۲۸	"	۱۰۰	-
	" " "	"	۲۳۹	"	۱۱۱	-
	" " "	"	۲۹۵	یونس	۶۴	-
	فائزین کون ہیں ۔	"	۱۸۴	التوبہ	۲۰	-
۳۸۹ الف	**فرقہ :**					
	فرقہ اور طائفہ کے معنی کا فرق	پنجم	۷۶،۷۷	الحجرات	۹	۱۲
۳۹۰	**قارون :**					
	قارون	سوم	۷۰۰	العنکبوت	۳۹	-
	اس کا قصہ	"	۶۶۰،۶۶۴	القصص	۷۸،۸۲	۹۴،۱۰۲
	قارون	چہارم	۴۰۲،۴۰۳	المؤمن	۴۴	-
۳۹۱	**قانتات :**					
	مسلمان عورتوں کی تعریف	اوّل	۳۴۹،۳۵۰	النساء	۳۴	۵۸
۳۹۲	**قانون اسلام :**					
۳۹۳	**فلسفۂ قانون :**					
	مومن مردوں اور عورتوں کو نیک گمان کرنے کا حکم وغیرہ ۔	سوم	۳۷۰،۳۷۲	النور	۱۶،۲۱	-
	لوگوں کے گھروں میں داخل نہ ہو جب تک اجازت نہ لے	"	۳۷۶،۳۷۸	"	۲۷	۲۴، ۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۳۹۴	قانون اسلامی (اصول قانون اور اصولی احکام)					
	جملہ معاملات میں قرآن ہی قانونی مرجع ہے۔	اوّل	۴۷۹،۴۷۲	المائدہ	۵۰،۴۸	۸۱،۷۸
	اسلامی قانون کے نفاذ سے قبل کے معاملات کا حکم۔	//	۱۳۶،۳۲۵	النساء	۲۳	۳۳،۳۲
	قانونی اور اخلاقی حیثیات کا فرق	//	۲۱۳،۲۱۲ ۲۱۴	البقرہ	۲۷۵	۳۱۹،۳۱۸
	حلال اور حرام کی حدود مقرر کرنے کا خدا کے سوا کسی کو حق نہیں ہے۔	دوم	۱۹۰،۱۸۹	التوبہ	۳۱	۳۱
		//	۲۹۴،۲۹۲	یونس	۶۰،۵۹	۶۳،۶۰
	// // //	//	۵۷۸	النحل	۱۱۶	۱۱۶
	خدا کے قانون میں حیلہ بازی کر کے ناجائز کو جائز کر لینا ایک کافرانہ فعل ہے۔	//	۱۹۳،۱۹۲	التوبہ	۳۷	۳۷
	حیلہ کے معنی۔	//	//	//	//	//
	گمان علم کی جگہ نہیں لے سکتا۔	//	۲۸۵	یونس	۳۶	۴۴
	محض شک اور گمان کی بنا پر کسی کے خلاف کارروائی کرنا درست نہیں۔	//	۲۳۲	التوبہ	۱۰۶	۱۰۱
		//	۶۱۶	بنی اسرائیل	۳۶	۴۲
	کسی کو ایمان لانے پر مجبور نہیں کیا جا سکتا۔	//	۳۱۳	یونس	۹۹	۱۰۲
	جس شخص سے زبردستی گناہ کرایا جائے وہ قابل معافی ہے۔	//	۵۷۵	النحل	۱۰۶	۱۰۹
	مجبوری کی حالت کے شرائط اور حدود	//	۵۷۸	//	۱۱۵	۱۱۵
	بدلہ اصل زیادتی سے بڑھ کر نہ ہونا چاہیے	//	۵۸۲	//	۱۲۶	-
	جھوٹ اور توریے کا فرق۔ توریے کا محل اور اُس کی شرائط۔	//	۴۲۵،۴۲۴	یوسف	۷۹	۶۳
	فلسفہ قانون	سوم	۳۷۱،۳۷۰	النور	۲۰،۱۹	۱۷،۱۶
	// // //	//	۳۷۶	//	۲۷	۲۴،۲۳
	ظالموں اور مجرموں کی مدد جائز نہیں۔	//	۶۲۴،۶۲۳	القصص	۱۷	۲۶،۲۵
	ظالم حکومتوں کی ملازمت کا مسئلہ	//	//	//	//	//

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کوئی شخص کسی دوسرے شخص کے فعل کی ذمہ داری اپنے اوپر نہیں لے سکتا۔	سوم	۶۸۲،۶۸۲	العنکبوت	۱۲	۱۷،۱۸
	جرم پر آمادہ کرنے والا بھی مجرم ہے۔	//	۶۸۳،۶۸۴	//	۱۳	۱۹،۲۰
	ایک غیر قانونی فعل کسی قانونی فعل کو غیر قانونی نہیں بنا سکتا۔	//	۳۴۵	النور	۳	۵
	ہر شخص بے گناہ سمجھا جائے گا جب تک اُس کے جرم کا کوئی ثبوت نہ ہو۔	//	۳۶،۳۷	//	۱۲،۱۸	۱۲،۱۵
	بغاوت کے سوا کوئی جرم آدمی کو حدود قانون سے خارج نہیں کرتا۔	//	۳۴۵	//	۳	۵
	حق اللہ اور حق آدمی کا فرق	//	۳۴۷،۳۵۰ ۳۵۱	//	۵	۶
	سدباب ذرائع کا قاعدہ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "اصول فقہ")	//	۳۷۵،۳۷۶	//	۲۷	۲۳
	اصولی قانون اور اصولی احکام شارع اور حاکم صرف اللہ ہے۔	چہارم	۳۹۷،۳۹۸	المؤمن	۱۲	۱۸
	// // //	//	۴۸۳،۴۸۴ ۴۸۵	الشوریٰ	۱۰	۱۴
	// // //	//	۴۸۶،۴۸۷ ۴۹۳	//	۱۳	۲۰
	// // //	//	۴۹۸،۴۹۹ ۵۰۰	//	۲۰،۲۱	۳۷،۳۸
	اللہ تعالیٰ کی اس حیثیت کو صرف ایمان وعقائد اور چند مذہبی مسائل تک محدود نہیں کیا جا سکتا۔	//	۴۸۴	الشوریٰ	۱۰	۱۴
		//	۴۸۸،۴۹۰	//	۱۳	۲۰
	اللہ کے فیصلوں اور احکام کو ماننے یا نہ ماننے پر کفر و اسلام کا دار و مدار ہے۔	//	۴۸۳،۴۸۴ ۴۸۵	//	۱۰	۱۴
	اللہ ہی قانون دینے والا ہے اور یہ قرآن اس کا قانون ہے۔	//	۴۸۶،۴۸۷ ۴۹۳	//	۱۳	۲۰
	اللہ کی تشریعات کی نوعیت آئین کی ہے۔	//	۴۸۷،۴۹۳	//	۱۳	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حکم صرف اللہ کے لیے ہے۔	چہارم	۲۲۶	فاطر	۱۳،۱۴	۳۰،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷،۳۹۸	المؤمن	۱۲	۱۸
	اُس کے حکم کے بغیر کسی اور کا حکم ماننا شرک ہے	〃	۴۹۸،۴۹۹	الشوریٰ	۲۱	۳۸
	نبی کے احکام بحیثیت نبی اور بحیثیت انسان میں اصولی فرق۔	〃	۶۱	الاحزاب	غزوہ احزاب	-
	قانونی حقوق میں تمام اہل ایمان برابر ہیں۔	〃	۸۱،۸۲،۸۳	〃	۲۲	۳۸
	کوئی شخص کسی دوسرے کے عمل کا ذمہ دار نہیں ہو سکتا۔	〃	۲۲۷،۲۲۸،۲۲۹	فاطر	۱۸	۳۹
	ہر شخص پر صرف اُس کے ذاتی عمل کی ذمہ داری ہے	〃	۳۶۱،۳۶۲	الزمر	۷	۲۲
	اسلامی قانون میں حیلوں کے جواز کی صحیح نوعیت ناجائز حیلوں سے گناہ کو قانونی شکل دے کر آدمی قاضی کی گرفت سے بچ سکتا ہے مگر خدا کی گرفت سے نہیں بچ سکتا۔	〃	۳۴۰،۳۴۲	صٓ	۴۴	۴۶
	نادانستہ فعل پر گرفت نہیں ہے گرفت اُس بات پر ہے جو آدمی جان بوجھ کر یا ارادہ کرے۔	〃	۳۴۲	〃	۴۴	۴۶
	کسی حکم سے پہلے جو کام اُس کے خلاف ہوا ہو اُس پر گرفت نہیں ہے۔	〃	۷۰،۷۱	الاحزاب	۵	۱۰
	کسی مسلمان کو خدا اور رسول کے مقابلے میں آزادی رائے استعمال کرنے کا حق نہیں ہے۔	〃	۱۳۱،۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۱،۱۱۲
	شریعت میں وہ سنت معتبر ہے جو رسولؐ نے آخر میں مقرر فرمائی ہو اور جس پر صحابہؓ کا عمل ہو۔	〃	۹۷،۹۸	〃	۳۶	۶۵،۶۶
	اسلامی شریعت حلال و حرام کے درمیان واضح حد کھینچتی ہے اُن کے حدود کو مبہم نہیں چھوڑتی۔	〃	۱۸۰،۱۸۶،۱۸۹	سبا	۱۳	۲۰
		〃	۱۸۰،۱۸۸،۱۸۹	〃	۱۳	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قانون اسلام میں کس طرح ہر ممکن احتیاط برتی گئی ہے۔	چہارم	۶۱۱،۶۰۹	الاحقاف	۱۵	۱۹
	عدل اسلامی قانون کی بنیاد ہے۔	〃	۴۹۶،۴۹۵	الشوریٰ	۱۵	۲۸
	اسلام میں قانون کی حکمرانی کا سنگ بنیاد	پنجم	۴۴۷،۴۴۵ ۴۵۰	الممتحنہ	۲۲	۲۲
	رسول کی آئینی حیثیت	〃	۴۴۷،۴۴۵ ۴۵۰	〃	۱۲	۲۲
	کسی شخص کو بھی قانون کے خلاف کام کرنے کا حکم دینے کا حق نہیں ہے جو کوئی ایسا حکم دے اور جو کوئی اُس کی تعمیل کرے دونوں مجرم ہیں۔	〃	۴۴۷،۴۴۵	〃	۱۲	۲۲
	اللہ کے دین و آئین کے مقابلے میں جو لوگ کچھ معاملات میں کفار کی پیروی کریں اُن کے تمام اعمال ضائع ہو جائیں گے اور وہ سزا کے مستحق ہیں۔	〃	۲۹،۲۸	محمد	۲۸،۲۶	۳۸،۳۶
	قانون اسلام کے خلاف جو کام بھی کیا گیا ہو خواہ وہ کسی نے کیا ہو حرام ہے۔	〃	۴۴۷،۴۴۵ ۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۲۲
	اسلامی ریاست میں رہتے ہوئے خدا اور رسول کی مخالفت کرنا واجب القتل جرم ہے	〃	۵۱۴	المنافقون	تاریخی پس منظر	-
	ہر شخص اپنے ہی اعمال کی جزا یا سزا کا مستحق ہے	〃	۲۱۵،۲۱۴	النجم	۳۹	۳۸
	کوئی شخص کسی دوسرے کے فعل کی ذمہ داری میں نہیں پکڑا جا سکتا۔	〃	۲۱۵،۲۱۴	〃	۳۹	۳۸
		〃	۳۶۴	المجادلہ	۱۷	-
	نیکوکاروں کے لیے انعام اور ظالموں کے لیے سزا لازمی امر ہے۔	〃	۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۲	۲۰
	کسی کو اُس کے اعمال بد کی سزا سے کوئی نہیں بچا سکتا۔	〃	۲۱۵،۲۱۴	النجم	۳۹	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	المجادلہ	۱۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کی قدر و قیمت انسانیت اور اخلاق کی بنا پر ہے نہ کہ رنگ و نسل یا زبان کی بنا پر	پنجم	۳۸۴،۳۸۵	الحشر	۲	۷
	کسی شخص گروہ یا قوم کے خلاف کسی غیر معتبر خبر کی بنا پر بلا تحقیق کوئی کارروائی نہ کی جائیگی	〃	۷۳،۷۴	الحجرات	۶	۸
	کسی فعل کی محض ظاہری صورت پر فیصلہ نہیں کیا جائے گا بلکہ مجرم کی مجموعی سیرت اور قرائن وہ شواہد کو بھی مدنظر رکھنا ہوگا۔	〃	۲۲۵،۲۲۶	الممتحنہ	۳	۵
	مفتوعہ اراضی کو تمام مسلمانوں کی مشترک ملکیت قرار دیا گیا۔	〃	۳۹۶،۴۰۱ ۴۰۳	الحشر	۱۰	۲۰
	اللہ کے باغی جن اشیاء پر قابض ہیں اُن کا قبضہ ایسا ہے جیسے کوئی خائن ملازم اپنے آقا کا مال دبا بیٹھے۔	〃	۳۸۸،۳۸۹	〃	۶	۱۱
	قانون کا اندھا دھند استعمال غلط نتائج پیدا کرتا ہے۔	〃	۵۱۴،۵۱۵	المنافقون	تاریخی پس منظر	-
	بہت سے احکام اگرچہ حکم کے الفاظ میں ہوتے ہیں مگر سیاق و سباق بتاتا ہے کہ وہ نصیحت اور ہدایت ہیں۔	〃	۵۶۷	الطلاق	۲	۸
	قانونِ اسلام کی برتری۔	〃	۸۳،۸۴	الحجرات	۱۰	۱۸
	نیک معاملہ کرنے والوں سے نیک ہی برتاؤ کرنا چاہیے۔	〃	۲۶۹	الرحمٰن	۶۰	۴۷
	(مزید دیکھیے "احکام القرآن")	〃	۴۳۲،۴۳۳	الممتحنہ	۸	۱۲
	حلال و حرام اور جائز و ناجائز کی حدود مقرر کرنے کا اختیار قطعی طور پر صرف اللہ کو ہے	〃	۱۰	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵	〃	۱	۱
	اللہ تعالیٰ کی مقررہ کردہ حلال و حرام کی قیود اور	〃	۱۸،۲۰	〃	۲	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جملہ قوانین عین مبنی بر حکمت ہیں۔	ششم	۱۸،۲۰،۲۱	التحریم	۲	۵
۳۹۵ تا ۳۹۷	قانون اسلام۔ (بین الاقوامی[1] قانون صلح[2] و جنگ[3]):					
	بین الاقوامی معاہدات کا ضابطہ	اوّل	۳۸۱	النساء	۹۰	۱۱۹
	جنگ کا حکم	//	۱۴۹،۱۵۰	البقرہ	۱۹۰	۲۰۰
	// // //	//	۳۸۶	النساء	۹۵	۱۲۸
	جنگ کا مقصد	//	۱۵۰	البقرہ	۱۹۰،۱۹۱	۲۰۱،۲۰۲
	// // //	//	۲۹۰	آل عمران	۱۴۰،۱۴۲	۱۰۰،۱۰۱
	// // //	//	۳۷۲	النساء	۷۴،۷۵	۱۰۳،۱۰۴
	جنگ کے حدود	//	۱۵۱	البقرہ	۱۹۳	۲۰۴،۲۰۵
	// // //	//	۳۸۰،۳۸۱	النساء	۸۹	۱۱۸
	// // //	//	۳۸۴،۳۸۵	//	۹۴	۱۲۶،۱۲۷
	معاہدات کے احترام کا حکم	دوم	۱۵۲،۱۵۳	الانفال	۵۶،۵۸	۴۱،۴۳
	// // //	//	۱۶۲	//	۷۲	۵۱
	// // //	//	۱۷۶،۱۷۷	التوبہ	۴،۶	۵،۸
	// // //	//	۵۶۲،۵۶۷	النحل	۹۱،۹۲	۹۰،۹۱
	// // //	//	۵۶۹	//	۹۵	۹۶،۹۷
	// // //	//	۶۱۵	بنی اسرائیل	۳۴	۳۹
	معاہدات کی پابندی کے لیے لازمی شرط	//	۱۷۸	التوبہ	۸،۹	۱۰،۱۳
	معاہدہ شکنی کرنے والوں کے ساتھ معاہدات کی پابندی نہیں کی جاسکتی۔	//	۱۷۷،۱۷۸	//	۷،۹	۹،۱۳
	معاہدہ توڑنے والے فریق کے ساتھ کیا معاملہ کیا جائے۔	//	۱۵۲،۱۵۳	الانفال	۵۶،۵۸	۴۱،۴۳
	// // //	//	۱۷۲	التوبہ	مسائل و مباحث	-
	// // //	//	۱۷۴	//	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معاہدہ توڑنے والے فریق کے ساتھ کیا معاملہ کیا جائے۔	دوم	۱۸۰، ۱۸۱	التوبہ	۱۳	۱۶
	الٹی میٹم کا طریقہ	″	۱۷۲	″	مسائل ومباحث	-
	″ ″ ″	″	۱۷۴، ۱۷۶	″	۱، ۳	۱، ۴
	الٹی میٹم کی مدت گزرنے سے پہلے کوئی جنگی کارروائی نہ کی جائے۔	″	۱۷۶، ۱۷۷	″	۵	۶
	وہ استثنائی صورتیں جن میں اختتام معاہدہ کا نوٹس دیے بغیر جنگی کارروائی کی جاسکتی ہے	″	۱۵۳، ۱۵۴	الانفال	۵۷، ۵۸	۴۲، ۴۳
	دورانِ جنگ میں دشمن قوم کے افراد کو مستامن کی حیثیت سے داخل ہونے کی اجازت دینا۔	″	۱۷۷، ۱۷۸	التوبہ	۶	۸
	اگر دشمن حرام مہینوں کی حرمت کا لحاظ نہ کرے تو مسلمان بھی نہ کریں گے۔	″	۱۹۲	″	۳۶	۳۶
	اسیران جنگ	″	۱۵۹	الانفال	۶۹	۴۹
	دشمن اگر صلح کی درخواست کرے تو خدا کے بھروسے پر قبول کرلی جائے۔	″	۱۵۶	″	۶۱، ۶۲	۴۵
	اسلامی قانون جنگ کا ارتقاء	″	۱۲۸	″	۱	۱
	جنگ کی اخلاقی اور انتظامی اصلاح	″	۱۲۹	″		-
	دشمن اگر اسلام قبول کرے تو اس کے خلاف جنگ بند کردی جائے۔	″	۱۷۷	التوبہ	۵	۷
	وہ کم سے کم شرائط جن کے بغیر یہ نہیں مانا جاسکتا کہ دشمن نے اسلام قبول کرلیا ہے۔	″	۱۷۹	″	۱۱	۱۴
	اسیران جنگ کے فدیہ کا مسئلہ	″	۱۵۹	الانفال	۶۹	۴۹
	اموال غنیمت کی حیثیت اور اُن کی تقسیم کا قاعدہ۔	″	۱۲۸، ۱۲۹	″	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اموال غنیمت کی حیثیت اور ان کی تقسیم کا قاعدہ	دوم	۱۴۵، ۱۴۶	الانفال	۴۱	۳۲، ۳۳
	مال غنیمت میں اللہ اور رسول کے حصے اور ذوالقربیٰ کے حصہ سے کیا مراد ہے۔	//	۱۴۶	//	۴۱	۳۲
	جزیے کا حکم اور اس کی تشریح۔	//	۱۷۲	التوبہ	مسائل و مباحث	-
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "جہاد" اور "قتال فی سبیل اللہ")	//	۱۸۸	//	۲۹	۲۸
	جنگ کی اجازت کے متعلق پہلا حکم کن حالات میں نازل ہوا۔	سوم	۱۹۶، ۱۹۸	الحج	زمانہ نزول	-
	جنگ سے متعلق احکام	//	۲۲۰، ۲۲۴	//	۳۸، ۴۱	۷۵، ۸۶
	دوسروں کے ساتھ زیادتی کا انتقام لینے کے بارے میں حدود و قواعد	چہارم	۵۱۱، ۵۱۲	الشوریٰ	۴۰	۶۴، ۶۷
	جنگ میں کس قسم کی چالیں جائز ہیں۔	//	۶۱، ۶۴	الاحزاب	غزوہ احزاب	-
	بین الاقوامی قانون کے چند اہم نکات	پنجم	۴۳۷، ۴۳۸، ۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	۱۵، ۱۶
	// // //	//	۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۳	//	۱۰	۱۶
	// // //	//	۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳	//	۱۰	۱۶
	غیر مسلم مملکتیں جو اسلامی ریاست سے عداوت نہ رکھیں اُن سے اچھے اور دوستانہ تعلقات رکھنے میں کوئی مضائقہ نہیں۔	//	۲۶۹	الرحمٰن	۶۰	۴۷
		//	۴۲۲، ۴۳۲	//	۸، ۹	۱۲، ۱۳
	غیر مسلموں سے اسلامی ریاست کے معاہدے	//	۳۷۴، ۳۷۵	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	معاہدہ کرنے والی حکومت اگر معاہدہ کی خلاف ورزی کرے تو اُس کے خلاف کارروائی کی جاسکتی ہے۔	//	۳۷۸	//	//	-
		//	۳۸۶	//	۴	-
	اسیران جنگ کے متعلق احکام	//	۱۱، ۱۸	محمد	۴	۸
	اراضی مفتوحہ کا قانون۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "قانون معیشت")	//	۳۸۸، ۴۰۳	الحشر	۶، ۱۰	۱۱، ۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مسلمانوں کی خانہ جنگی کے متعلق احکام۔ (دیکھیے "قانون بغاوت")					
	دشمنوں کے سرکاٹ کر گشت کرانا ممنوع ہے	پنجم	۸۲،۷۸	الحجرات	۹	۱۷
	جنگی ضرورت کی بنا پر دشمن کے علاقے میں جو تخریبی کارروائی کی جائے وہ "فساد فی الارض" کی تعریف میں نہیں آتی۔	〃	۳۷۹	الحشر	موضوع اور مضامین	-
		〃	۳۸۸،۳۸۶	〃	۵	۱۰،۹
	جزیہ کے بارے میں اسلامی قانون	〃	۱۸،۱۵،۱۱	محمد	۴	۸
	کفار کے لیے جاسوسی کرنا کسی حال میں جائز نہیں۔	〃	۴۲۷،۴۲۵	الممتحنہ	۳	۵
	مسلمان جاسوس کی سزا کے بارے میں فقہی مباحث۔	〃	۴۲۷،۴۲۵ ۴۲۸	〃	۳	۵
	کسی مسلمان سے جاسوسی کا فعل سرزد ہو جانا بجائے خود اس بات کا کافی ثبوت نہیں ہے کہ اب وہ اسلام کا وفادار نہیں رہا۔	〃	۴۲۷	〃	۳	۵
	اگر جنگ کے دوران میں مسلمان بھی زد میں آرہے ہوں جو کفار کے قبضے میں ہوں تو کیا کرنا چاہیے۔	〃	۶۰،۵۹	الفتح	۲۵	۴۴
	اللہ کی پسندیدہ فوج کی صفات	〃	۴۵۶،۴۵۷	الصف	۴	۳
۳۹۸	**اسلامی قانون (قانون بغاوت):**					
	نظام اسلامی سے بغاوت کی سزا۔	اوّل	۴۶۵	المائدہ	۳۳	۵۵
	خدا اور رسول کے خلاف جنگ کرنے کا مفہوم	〃	۴۶۵	〃	۳۳	۵۵
	باغیوں کے لیے توبہ کی گنجائش۔	〃	۴۶۶،۴۶۵	〃	۳۴،۳۳	۵۷،۵۵
	مفصل احکام	پنجم	۸۳،۷۷	الحجرات	۹	۱۷،۱۵
	باغیوں کے خلاف بعض فقہا کے نزدیک کفار کے خلاف جہاد سے بھی افضل ہے۔	〃	۷۷،۷۶	〃	۹	۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	باغی گروہ کے خلاف برسرِ حق گروہ کا ساتھ دینا واجب ہے۔	پنجم	۷۶، ۷۷	الحجرات	۹	۱۳، ۱۴
	باغیوں کے خلاف جنگ کا مقصد اور اُس کی غایت۔	//	۷۷، ۷۸	//	۹	۱۶، ۱۷
	قانون بغاوت کا اطلاق کن لوگوں پر ہوگا اور کن پر نہیں ہوگا۔	//	۸۱	//	۹	۱۷
	محض باغیانہ خیالات کا اظہار بغاوت نہیں ہے جب تک کہ اُن کو عمل میں لانے کے لیے طاقت کا استعمال نہ کیا جائے۔	//	۸۱	//	//	//
	باغیوں سے جنگ کے ضوابط	//	۸۱	//	۹	-
	جنگ سے پہلے بغاوت کرنے والوں کو اللہ کی شریعت کے فیصلے کی طرف دعوت دی جائے۔	//	۸۱	//	//	//
	باغیوں کے اموال کا حکم	//	۸۲	//	۹	۱۷
	باغیوں کے گرفتار شدہ افراد کا معاملہ	//	۸۲	//	//	//
	بغاوت فسق ہے اس لیے باغی کی شہادت قابلِ قبول نہیں۔ (دیکھیے "قانون شہادت")	//	۷۳، ۷۴	//	۶	۸
۳۹۹	اسلامی حکومت کی دستوری بنیادیں	اوّل	۲۶۲، ۲۶۴، ۳۶۶	النساء	۵۹	۸۹
	خدا کی قانونی حاکمیت	دوم	۴۰۲	یوسف	۴۰	-
	// // //	//	۶۰۸، ۶۰۹	بنی اسرائیل	۲۲، ۲۳	۲۵، ۲۶
	قانون سازی کا مطلق اختیار اللہ کے سوا کسی کو نہیں ہے۔	//	۱۸۹، ۱۹۰	التوبہ	۳۱	۳۱
	// // //	//	۲۹۲	یونس	۵۵، ۵۸	-
	// // //	//	۲۹۴	//	۵۹	۶۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قانون سازی کا مطلق اختیار اللہ کے سوا کسی کو نہیں ہے۔	دوم	۵۷۷،۵۷۸	النحل	۱۱۴،۱۱۷	۱۱۳،۱۱۶
	اسلامی معاشرے کی رکنیت کی شرطیں	//	۱۷۹	التوبہ	۱۱	-
	نماز اور زکوٰۃ کی اہمیت اسلام کے دستوری قانون میں۔	//	۱۷۷	//	۵	۷
	// // //	//	۱۷۹	//	۱۱	-
	قانونی مسلمان اور حقیقی مسلمان کی حیثیتوں کا فرق	//	۲۲۲	//	۹۰	۹۰،۹۱
	// // //	//	۲۳۷،۲۳۵ ۲۳۹	//	۱۱۱	۱۰۶
	نفاق اور کفر کے شبہ کے باوجود لوگ قانونی حیثیت سے مسلمان ہی شمار ہوں گے جن کا کفر یا نفاق ثابت نہ ہو جائے۔	//	۲۲۲	//	۹۰	۹۰،۹۱
	ہجرت کے اثرات و نتائج دستوری قانون میں اہل ایمان کی سیاسی حیثیت۔	//	۱۶۰،۱۶۱	الانفال	۷۲	۵۰
	اسلامی ریاست کے واجبات میں وہ اہل ایمان شامل نہیں ہیں جو دارالسلام کی رعایا نہ ہوں۔	//	۱۶۲،۱۶۴	//	۷۴،۷۵	۵۳
	اسلامی ریاست کن مسلمانوں کی "ولی" ہے اور کن کی نہیں ہے۔	//	۱۶۰،۱۶۲	//	۷۲	۵۰،۵۱
	ریاست کے تمام باشندے اس کی اخلاقی ذمہ داریوں میں شریک ہیں۔ (مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "اسلامی ریاست")					
	کس قسم کے لوگ اطاعت کے مستحق نہیں ہیں	سوم	۲۳	الکہف	۲۸	۲۹
	// // //	//	۴۵۷	الفرقان	۵۲	۶۷
	// // //	//	۵۲۳،۵۲۴	الشعراء	۱۵۱،۱۵۲	۱۰۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسلامی ریاست کا مقصد	سوم	۲۳۴	الحج	۴۱	۸۵،۸۶
	اسلامی ریاست کے فرائض۔	〃	۴۱۶،۴۱۸	النور	۵۴،۵۵	۸۳،۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰	〃	۵۶	-
	اسلامی ریاست مجرموں کو معاف کر دینے کا	〃	۳۱۹،۳۲۰	النور	۱	۲
	اختیار نہیں رکھتی۔	〃	۱۵۱،۱۵۲	انبیاء	۱۸	۱۶،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲	النور	۱	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۴۳،۳۴۴	〃	۲	۳،۴
	حدود شرعیہ کو نافذ کرنے کا اختیار صرف ریاست					
	کو ہے۔	〃	۳۳۱	〃	۱	۲
	حدود شرعیہ میں کمی اور بیشی کرنے کا اختیار					
	ریاست کو نہیں ہے۔	〃	۳۴۴	〃	۲	۳
	قانون کی نگاہ میں سب برابر ہیں۔	〃	۳۴۴	〃	〃	〃
	ذمیوں کے ساتھ اسلامی ریاست کے برتاؤ					
	کی اصل حیثیت۔	〃	۶۱۳،۶۱۴	القصص	۴	۴
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "قرآن					
	سیاسی نظام کے متعلق اس کی رہنمائی")					
	حاکمیت صرف اللہ تعالیٰ کی ہے۔	چہارم	۲۷۳	یٰس	۷۹،۸۳	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳،۴۸۴ ۴۸۵	الشوریٰ	۱۰	۱۲،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶،۴۸۷ ۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
	انسانی حکومت حاکمیت کے دعوے سے					
	دستبردار ہو کر ہی حاکم حقیقی کی خلافت (نیابت					
	قرار پا سکتی ہے)۔	〃	۳۶۶،۳۶۷	ص	۲۵،۲۶	۲۷،۲۸
	شارع و قانون ساز صرف اللہ ہے۔	〃	۴۹۸،۴۹۹ ۵۰۰	الشوریٰ	۲۱	۳۸
	مسلمانوں کی عدلیہ اور مقننہ کو لازماً خدا اور رسول					
	کے احکام کی پابندی کرنی ہوگی۔	〃	۹۷،۹۹	الاحزاب	۳۶	۶۵،۶۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی قانونی حاکمیت	چہارم	۳۵۶،۳۵۵ ۳۵۷	الزمر	۲،۳	۲،۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	〃	۱۲	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶،۵۸۷	الجاثیہ	۱۸،۲۲	۲۳،۲۹
	شوریٰ کا حکم اس کی اہمیت اور اُس کے تقاضے	〃	۵۰۸،۵۱۰	الشوریٰ	۳۸	۶۱
	حکومت کے فرائض۔	〃	۳۶۶،۳۶۷	صٓ	۲۵،۲۶	۲۷،۲۸
	اختلافات کا آخری فیصلہ اللہ ہی کو کرنا ہے۔	〃	۴۸۳،۴۸۴ ۴۸۵	الشوریٰ	۱۰	۱۳،۱۴
	اولی الامر کی صفات۔					
	(۱) فاجر و فاسق نہیں بلکہ نیکوکار اور متقی پرہیزگار ہوں۔	〃	۳۳۱،۳۳۲	صٓ	۲۸	۳۰
	(۲) معاملہ فہم و دانا ہوں۔	〃	۳۲۴	〃	۲۰	۲۰
	(۳) ذی علم ہوں۔	〃	۳۶۲،۳۶۳	الزمر	۹	۲۸
	(۴) خواہشات نفس کی پیروی نہ کرتے ہوئے حق کے ساتھ حکومت کریں۔	〃	۳۲۷	صٓ	۲۶	۲۸
	آئین اسلامی کی بنیادی دفعہ یہ ہے کہ اللہ اور رسول کا حکم ہر چیز پر مقدم ہے۔	پنجم	۷۱۷۰	الحجرات	۱	۱،۲
	اسلام میں اقتدار اعلیٰ صرف اللہ ہی کے لیے ہے۔	〃	۳۰۱،۳۰۲	الحدید	۱،۲	۱،۲
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲،۴۱۳ ۴۱۵	الحشر	۲۳	۳۵،۳۶
	قرآن کا تصور حاکمیت	〃	۳۰۱،۳۰۲	الحدید	۱،۳	۱،۳
	احکام الٰہی کے خلاف قانون سازی کرنے والے اپنے اوپر ظلم کرتے ہیں۔	〃	۵۶۵	الطلاق	۱	۵
	اسلامی قوانین کے مقابلے میں دوسرے قوانین بنانا اور انہیں اسلامی قانون سے افضل سمجھنا کفر ہے۔	〃	۲۸، ۲۹	محمد	۲۶،۲۸	۳۶،۳۸
	اللہ ہی کی اطاعت غیر مشروط ہے باقی ہر ایک	〃	۳۵۵،۳۵۷	المجادلہ	۴، ۶	۱۲،۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کی اطاعت معروف کی شرط سے مشروط ہے۔	پنجم	۴۴۵، ۴۴۷، ۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۱۹، ۲۲
	حضور اکرمؐ جو حکم دیں وہ دراصل خدا کا حکم ہے اس لیے واجب الاطاعت ہے۔ اسلامی ریاست	〃	۴۴۵، ۴۴۷، ۴۵۰	〃	۱۲	۲۲
	میں قانون کی حکمرانی کا سنگ بنیاد۔	〃	۴۴۷	〃	〃	〃
۴۰۰	**قانون اسلام (اسلام میں قانون سازی:**					
	اسلام میں قانون سازی کا طریقہ	〃	۷۱	〃	۱	۱، ۲
	اسلام میں اولین ماخذ قانون کتاب اللہ ہے اور اس کے بعد سنت رسول اللہ۔	〃	۷۰، ۷۱	〃	〃	〃
	کوئی اجماع یا قیاس و اجتہاد کتاب و سنت سے آزاد نہیں ہو سکتا۔	〃	۷۱	الحجرات	۱	۱، ۲
		〃	۳۹۶، ۴۰۰	الحشر	۱۰	۲۰
	اجماع امت اور اجتہاد کی قانونی حیثیت	〃	۳۸۶، ۳۸۸	〃	۵	۹، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۹۹، ۴۰۰	〃	۱۰	۲۰
	کتاب اللہ اور سنت رسول اللہ کی بنا پر کسی نزاع میں صحیح اور غلط کا فیصلہ کون کرے گا بالفاظ دیگر تعبیر قانون کس کا کام ہے۔	〃	۷۷، ۷۸	الحجرات	۹	۱۵، ۱۶
	خلافت راشدہ میں قانون سازی کا طریق کار۔	〃	۲۶، ۲۸	محمدؐ	۲۲	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۷۷، ۷۸	الحجرات	۹	۱۵، ۱۷
	فقہائے اسلام نے قرآن و سنت اور اسلام کے اصول عامہ سے قانون اسلامی کس طرح مدون کیا ہے۔ (دیکھیے "اصول فقہ")					
۴۰۱	**قانون اسلام۔ (بنیادی انسانی حقوق)**					
	نجی زندگی کے تحفظ کا حق اور مراسلت کی راز داری کا حق۔	سوم	۳۷۶، ۳۷۷	النور	۲۷	۲۴، ۲۵
	حق اللہ اور حق آدمی کا فرق	〃	۳۴۷، ۳۵۰، ۳۵۱	〃	۵	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سدِّباب ذرائع کا قاعدہ (دیکھیے "اصول فقہ")	سوم	۳۷۶	النور	۲۷	۲۴
	عزت کے تحفظ کا حق۔	پنجم	۸۴، ۸۶	الحجرات	۱۱	۱۹، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۸۷، ۹۵	〃	۱۲	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۹۰، ۹۵	〃	۱۲	۲۴، ۲۶
	نجی زندگی کے تحفظ کا حق	〃	۸۷، ۹۰	〃	۱۲	۲۴، ۲۶
	انصاف کا حق (نیز دیکھیے "انصاف" اور عدل")	〃	۷۸	〃	۹	۷
	حقوق میں انصاف کا حق	〃	۹۵	〃	۱۳	۲۸
	حاجت مندوں کا یہ حق کہ اُن کے لیے ضروریاتِ زندگی فراہم کی جائیں۔	〃	۱۳۹	الذّٰریٰت	۱۹	۱۷
	اسلام کے اندر بند کمرے میں مقدمہ چلانے کی کوئی نظیر نہیں۔ اسلام میں صفائی کا موقع دیے بغیر کسی کو سزا نہیں دی جا سکتی۔	〃	۴۲۵	الممتحنہ	۳	۵
	کسی شخص کے خلاف کوئی کارروائی ثبوت کے بغیر اور انصاف کے معروف تقاضوں کو پورا کیے بغیر نہیں کی جا سکتی۔	〃	۴۲۵	〃	〃	〃
	محض شبہ کی بنا پر کسی کو قید کرنے کی اسلام میں کوئی گنجائش نہیں۔	〃	۷۴، ۷۲	الحجرات	۶	۸
	غریبوں کا یہ حق ہے کہ ان کی روٹی کا بندوبست کیا جائے۔	〃	۴۲۵	الممتحنہ	۳	۵
	〃 〃 〃	ششم	۷۷، ۷۸	الحاقہ	۳۴	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴	المدثر	۴۴	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۱۹۶، ۱۹۷	الدھر	۸، ۹	۱۱، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱	الفجر	۱۷، ۱۸	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱، ۳۴۲	البلد	۱۴، ۱۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱، ۴۸۲	الماعون	۲، ۳	۴، ۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یتیموں کی خبر گیری اور ان کی عزت اور حقوق کی	ششم	۱۹۶، ۱۹۷	الدھر	۸	۱۱، ۱۲
	حفاظت معاشرے کے ذمے لازم ہے۔	//	۳۳۱، ۳۳۲	الفجر	۱۷، ۲۰	۱۱، ۱۴
	// // //	//	۳۴۱، ۳۴۲	البلد	۱۴، ۱۶	۱۲
	// // //	//	۳۷۳	الضحیٰ	۹، ۱۰	۹، ۱۰
	// // //	//	۴۸۱، ۴۸۳	الماعون	۲، ۳	۴، ۷
	قیدی کا یہ حق ہے کہ اس کی ضروریات کی کفالت					
	کی جائے۔	//	۱۹۶، ۱۹۷	الدھر	۸	۱۱، ۱۳
	قانون اسلام (دیوانی قانون) لڑکے اور	سوم	۴۲۰، ۴۲۲	النور	۵۸	۸۷
	لڑکیوں کے لیے بلوغ کی عمر	//	۴۲۲، ۴۲۳	//	۵۹	۹۱
۴۰۲	**قانون اسلام (فوجداری قانون):**					
	ارتداد کی سزا۔	دوم	۱۷۹	التوبہ	۱۲	۱۵
	ارتداد پر مجبور کیے جانے والا شخص قابل مواخذہ					
	نہیں ہے۔	//	۵۷۴، ۵۷۵	النحل	۱۰۶	۱۰۹
	عمل قوم لوط کی سزا۔	//	۵۱، ۵۴	الاعراف	۸۰، ۸۴	۶۳، ۶۸
	قتل نفس کی حرمت	//	۶۱۴، ۶۱۵	بنی اسرائیل	۳۳	۳۲، ۳۷
	خودکشی بھی قتل نفس ہے۔	//	۶۱۴	//	//	//
	وہ پانچ صورتیں جن میں آدمی کی جان لی جا سکتی					
	ہے۔	//	//	//	//	//
	قصاص کے مطالبے کا حق اولاً و ابتداً اولیائے					
	مقتول کو پہنچتا ہے۔	//	//	//	//	//
	قصاص لینا مدعیوں کا اپنا کام نہیں بلکہ قصاص					
	دلوانا عدالت کا کام ہے۔	//	۶۱۵	//	//	//
	قصاص میں حد سے تجاوز کرنا ممنوع ہے۔	//	//	//	//	//
	جرم زنا کے متعلق قانون	سوم	۲۶۴، ۲۶۵	المومنون	۷	۷
	// // //	//	۳۱۹، ۳۴۵	النور	۱، ۳	۱، ۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قذف (تہمت زنا) کا قانون (دیکھیے "قذف")	سوم	۳۴۲، ۳۵۵	النور	۴، ۱۰	۶
	بیوی پر شوہر کے الزام زنا کے متعلق قانون (دیکھیے "لعان")	//	۳۵۵، ۳۶۲	//	۵، ۶	۶، ۷
	جانور سے مجامعت کی حرمت اور اُس کی سزا	//	۲۶۴، ۲۶۵	المومنون	۷	۷
	// // //	//	۳۴۳	النور	۲	۲
	جھوٹی شہادت کی حرمت اور اُس کی سزا	//	۲۲۲	الحج	۳۰	۵۸
	اگر مرد اپنی بیوی کو غیر شخص سے ملوث دیکھ لے کیا وہ اُسے قتل کر سکتا ہے۔	//	۳۵۹	النور	۹	۷
	مسلم معاشرے میں جو لوگ فواحش پھیلائیں وہ مجرم ہیں اُن کو سزا دی جانی چاہیے۔	//	۳۷۰، ۳۷۱	//	۱۹	۱۶، ۱۷
	قصاص اور انتقام کے متعلق ہدایات	//	۲۴۶، ۲۴۷	الحج	۶۰	۱۰۶
	عمل قوم لوط جرم ہے۔	//	۲۶۴، ۲۶۵	المومنون	۷	۷
	ازالہ حیثیت عرفی کا قانون	//	۳۴۴، ۳۴۹	النور	۵	۶
	حد اور تعزیر کا فرق۔	//	۳۱۹، ۳۲۸	//	۱	۲
	// // //	//	۳۲۸	//	۱	۲
	// // //	//	۳۴۸، ۳۴۹	//	۵	۶
	حد کے مستحق کو معاف کر دینے کا حکومت کو اختیار نہیں۔	//	۳۲۲	//	۱	۲
	کوئی مجرم توبہ کرنے کی بنا پر سزا سے نہیں بچ سکتا۔	//	۳۵۴	//	۵	۶
	شبہ کا فائدہ ملزم کو دیا جائے گا۔	//	۳۳۲، ۳۳۴	//	۱	۲
	// // //	//	۳۵۰، ۳۵۱	//	۵	۶
	// // //	//	۳۴۸	//	۵	۶
	// // //	//	۳۵۲	//	۵	۶
	// // //	//	۳۵۵، ۳۶۱	//	۹	۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نفقہ کا ذمہ دار اُس کا باپ ہے۔	پنجم	۵۷۹	الطلاق	۶، ۷	۱۸، ۱۹
	بیوی کو اپنے اوپر حرام کر لینے کے مسئلے پر تفصیلی بحث۔	ششم	۱۸، ۲۰	التحریم	۲	۴، ۵
۴۱۰	**قانون اسلام (معاشرتی قوانین):**					
	کفار و مشرکین کے ساتھ کس قسم کے تعلقات رکھے جا سکتے ہیں اور کس قسم کے نہیں۔	دوم	۱۷۷، ۱۷۸	التوبہ	۶	۸
	〃	〃	۱۸۲	〃	۱۶	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴، ۱۸۵	〃	۲۴	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۷	〃	۲۸	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱، ۲۴۲	〃	۱۱۳، ۱۱۴	۱۱۱، ۱۱۳
	اولاد پر والدین کی فرماں برداری لازم ہے مگر ان کے حکم سے خدا کی نافرمانی جائز نہیں۔	سوم	۶۷۹، ۶۸۰	العنکبوت	۸	۱۱
	صالح اہل ایمان کے لیے بدکار مردوں اور عورتوں سے شادی بیاہ جائز نہیں۔	〃	۳۴۵، ۳۴۶	النور	۳	۵
	ازدواجی زندگی کی اصل روح	〃	۷۴۳	الروم	۲۱	۲۸، ۳۰
	کیا باپ کی خدمت بیٹی کا مہر قرار پا سکتی ہے	〃	۶۳۱	القصص	۲۸	۲۹
	منکوحہ عورت کا مہر کسی حالت میں ساقط نہیں ہوتا۔	〃	۳۵۵، ۳۵۸	النور	۱۰	۷
	متعہ کی شرعی حیثیت	〃	[illegible]	المؤمنون	۷	۷
	لونڈیوں سے تمتع کی اجازت۔		۲۶۴، ۲۶۵	〃	۷	۷
	ستر عورت کے احکام	〃	۲۶۳	〃	۵	۶
	پردے کے احکام۔ (تفصیلات کے لیے دیکھیے "پردہ")	〃	۲۷۹، ۳۹۶	النور	۳۰، ۳۱	۲۹، ۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۲۳	〃	۶۰	۹۲، ۹۴
	استیذان کے احکام۔	〃	۳۷۵، ۳۷۹	〃	۲۷، ۲۹	۲۳، ۲۸
	(تفصیلات کے لیے دیکھیے "استیذان")	〃	۳۷۵، ۳۷۹	〃	۲۷، ۲۹	۲۳، ۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	استیذان کے احکام	سوم	۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲	النور	۵۸	۸۵، ۹۰
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲، ۴۲۳	〃	۵۹	۹۱
	اسلامی قانون معاشرت کی روح اور مقاصد	چہارم	۱۳۱	الاحزاب	۵۹	۱۱۱
	مغنیہ عورتوں کا گانا سننا حرام ہے۔	〃	۹، ۱۰	لقمٰن	۶	۶
	تصاویر اور مجسموں کی حرمت	〃	۱۸۰، ۱۸۹	سبا	۱۳	۲۰
	عورتوں کو گانے بجانے کی تعلیم دینا حرام ہے	〃	۹	لقمٰن	۶	۶
	عورتوں کے لیے زیور کے استعمال کا جواز	〃	۵۲۱، ۵۲۲	الزخرف	۱۸	۱۷
	مخلوط تعلیم اور مخلوط مجالس وغیرہ کا اسلام	〃	۸۹، ۹۰	الاحزاب	۳۲	۴۷
	میں کوئی جواز نہیں ہے۔	〃	۱۲۱، ۱۲۲	〃	۵۳	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۱۲۱، ۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۱
	متبنیٰ کو حقیقی اولاد کی حیثیت حاصل نہیں۔	〃	۶۳، ۶۵	〃	معاشرتی اصلاحات	-
	کسی شخص کا نسب اُس کے حقیقی باپ کے سوا					
	کسی دوسرے شخص سے ملانا ممنوع ہے۔	〃	۷۰، ۷۱	〃	۵	۸، ۱۱
	پردے کے احکام	〃	۶۵، ۶۶	〃	پردے کے ابتدائی احکام	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷	〃	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۶۸، ۹۲	〃	۱، ۳۳	۱، ۵۰
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹، ۱۲۲	〃	۵۳، ۵۵	۹۵، ۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹، ۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۰، ۱۱۲
	کن کن سے پردہ کرنے کا حکم نہیں ہے۔	〃	۱۲۲، ۱۲۳	〃	۵۵	۱۰۲، ۱۰۵
	آیت۔ حجاب کا سبب نزول اور اُس کی		۱۲۱، ۱۲۲			
	تشریح۔ پردے کے احکام کی اصلی غرض۔	〃	۱۲۱، ۱۲۲	〃	۵۳	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹	〃	۵۹	۱۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۳۱، ۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۱
	چہرے کے پردے کا حکم	〃	۱۲۹، ۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۰، ۱۱۱
	معاشرے میں میل جول کے احکام	〃	۱۱۹، ۱۲۱	〃	۵۳	۹۵، ۹۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ختم ہونے سے پہلے فیصلہ کر لیا جائے کہ عورت کو زوجیت میں رکھنا ہے یا نہیں اگر رکھنا ہو تو نباھنے کی غرض سے رکھنا چاہیے نہ کہ ستانے کی غرض سے۔	پنجم	۵۶۵،۵۶۶	الطلاق	۱	۵
	طلاق، رجوع یا فرقت ہر ایک پر مسلمانوں میں سے دو صاحب عدل افراد کو گواہ بنا لیا جائے	//	۵۶۶،۵۶۷	//	۲	۷
	جن عورتوں کا حیض کبر سنی کی وجہ سے بند ہو چکا ہو اُن کی مدت عدت تین ماہ ہے۔	//	۵۶۸،۵۷۰	//	۴	۱۲
	جن لڑکیوں کو حیض آنا شروع نہ ہوا ہو اُن کی مدت عدت بھی تین ماہ ہے۔	//	۵۷۰،۵۷۱	//	۴	۱۳
	خلوت سے پہلے طلاق دے دی جائے تو اُس پر کوئی عدت نہیں ہے۔	//	۵۷۰	//	۴	۱۳
	ایسی لڑکی سے نکاح و خلوت جائز ہے جس کو حیض آنا شروع نہ ہوا ہو۔	//	۵۷۱	//	۴	۱۳
	اُن عورتوں کی عدت کا مسئلہ جن کے حیض میں بے قاعدگی ہو۔	//	۵۶۹،۵۷۲	//	۴	۱۲
	اُن عورتوں کی عدت کا مسئلہ جو مدت عدت گزار رہی ہوں۔ اور اس دوران میں انہیں حیض آنا شروع ہو جائے۔	//	۵۷۱،۵۷۳	//	۴	۱۳
	حاملہ عورت کی عدت یہ ہے کہ وضع حمل ہو جائے	//	۵۷۰،۵۷۲ ۵۷۳	//	۴	۱۴
	جس مطلقہ حاملہ کا شوہر زمانہ حمل میں وفات پا جائے اس کی عدت کیا ہوگی۔	//	۵۷۱،۵۷۲	//	۴	۱۴
	یہ امر متفق علیہ ہے کہ مطلقہ کو اگر رجعی طلاق دی گئی ہو تو زمانہ عدت میں شوہر پر سکونت اور نفقہ کا حق واجب ہے۔	//	۵۷۳،۵۷۴ ۵۷۸	//	۶	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہ بھی متفق علیہ ہے کہ حاملہ عورت کو خواہ رجعی طلاق دی گئی ہو یا قطعی، بہر حال زمانہ عدت میں شوہر اس کی سکونت اور نفقہ کا ذمہ دار ہے۔	پنجم	۵۷۲،۵۷۴،۵۷۵ ۵۷۸	الطلاق	۶	۱۶
	اس امر میں اختلاف ہے کہ جس غیر حاملہ عورت کو قطعی طلاق دی گئی ہو وہ زمانۂ عدت میں سکونت اور نفقہ کی حق دار ہے یا نہیں۔	//	۵۷۴،۵۷۵،۵۷۷ ۵۷۸	//	۶	۱۶
	اُس حاملہ عورت کے نفقہ اور سکونت کا مسئلہ جس کا شوہر زمانہ عدت میں مر جائے۔	//	۵۷۷،۵۷۸	//	۶	۱۷
	نفقہ ہر ایک پر اُس کی حیثیت کے مطابق عائد ہوتا ہے۔	//	۵۷۸،۵۷۹	//	۷	۱۸، ۱۹
	عدت کے دوران میں مطلقہ پر مال خرچ کرنا اگرچہ آدمی کو ناگوار ہوتا ہے لیکن اگر وہ اللہ کے حکم پر عمل کرے تو اللہ اُسے ایسے راستے سے رزق دے گا جدھر اُس کا گمان بھی نہ ہوگا۔	//	۵۷۶،۵۷۹	//	۲، ۳	۹، ۱۰
	عورت اپنے دودھ کی مالک ہے۔	//	۵۷۸،۵۷۹	//	۶	۱۸
	عورت کو دودھ پلانے پر مجبور نہیں کیا جا سکتا اگر مطلقہ عورت سے بچے کو دودھ پلانا ہو تو اُجرت طے کی جائے۔	//	۵۷۸،۵۷۹	//	۶، ۷	۱۸، ۱۹
	مرد بھی مجبور نہیں ہے کہ جس عورت کو اُس نے طلاق دے دی ہے اُسی سے بچے کو دودھ پلوائے۔	//	۵۷۹	//	۶، ۷	۱۸، ۱۹
	اُجرت پر دودھ پلانے کے معاملے میں ماں کا حق غیر عورت پر مقدم ہے۔	//	۵۷۹	//	۶، ۷	۱۸، ۱۹
	جس بچے کی ماں کو طلاق دی گئی ہو اُس کے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عربوں کے ہاں ظہار طلاق سے سخت تر سمجھا جاتا تھا۔	پنجم	۳۳۹، ۳۴۰	المجادلہ	۲	۲
	ظہار کے اسلامی قانون نے جاہلیت کے تمام اُن قواعد کو منسوخ کر دیا جو ظہار کے بارے میں رائج تھے۔	//	۳۴۱	//	۲	۴، ۵
	ظہار کا تاریخی پس منظر	//	۳۳۹، ۳۴۱	//	۲	۳، ۵
	ظہار ایک ناپسندیدہ اور جھوٹی بات ہے۔	//	//	//	//	//
	ظہار کا قانونی حکم	//	۳۴۲، ۳۴۴	//	۳	۷
	اسلام میں ظہار کا سب سے پہلا واقع		۳۴۲			
	ظہار کا کفارہ ادا کرنے سے پہلے مباشرت حرام ہے۔		۳۴۳			
	ظہار شدہ بیوی کے ساتھ ادائیگی کفارہ سے پہلے تعلق زن و شوہر قائم کرنے کا حکم کیا ہے	//	۳۴۵، ۳۴۸	//	۴	۱۱
	کفارہ ادا کرنے سے پہلے تعلق زن و شوہر کا اطلاق کس قسم کے تعلقات پر ہوتا ہے	//	۳۴۵، ۳۵۲	//	۴	۱۱
	ظہار کا کفارہ	//	۳۴۴، ۳۴۵	//	۳، ۴	۹، ۱۱
	// // //	//	۳۵۲، ۳۵۵	//	۴	۱۱
	ایک ظہار کا کفارہ دینے کے بعد دوسری بار پھر ظہار کرنے کا کیا حکم ہے۔	//	۳۴۸			
	ظہار کے تکرار کے احکام	//	۳۴۷			
	کس شوہر کا ظہار معتبر ہے	//	۳۴۵			
	نشے کی حالت میں ظہار کرنے والے کا کیا حکم ہے۔	//	۳۴۵			
	کیا عورت بھی ظہار کر سکتی ہے۔	//	۳۴۶			
	مرتکب ظہار کے کون سے عذرات قابل					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قبول ہیں اور کون سے قابل قبول نہیں ہیں۔	پنجم	۳۴۶			
	کیا غیر عورت سے ظہار کیا جا سکتا ہے۔	//	۳۴۷			
	کیا ایک خاص مدت کے لیے ظہار ہو سکتا ہے	//	۳۴۷			
	ظہار کے الفاظ کو کئی مرتبہ دہرانے کی قانونی حیثیت۔	//	۳۴۷	المجادلہ	۴	-
	مشروط ظہار کا حکم	//	۳۴۷			-
	دو یا زائد بیویوں سے بیک وقت ظہار کرنے کا حکم	//	۳۴۷			-
	ظہار کے بعد طلاق دینے کے بارے میں احکام۔	//	۳۵۲			-
	ظہار شدہ عورت کی یہ ذمہ داری ہے کہ وہ شوہر کو پھر سے تعلق زن و شوہر قائم کرنے سے پہلے کفارہ ادا کرنے پر مجبور کرے۔	//	۲۵۲			-
	ظہار شدہ عورت کس طرح مصیبت میں پھنس جاتی ہے۔	//	۳۵۲			-
	ظہار میں ایلاء کے احکام کس حالت میں جاری ہوں گے۔	//	۳۵۲			-
	ذمیوں کے ظہار کے متعلق احکام	//	۳۴۶			-
	ظہار کا قانون صرف مسلمانوں کے لیے ہے	//	۳۴۶، ۳۴۵، ۳۵۵	المجادلہ	۴	۱۱
	بیوی سے ظہار کرنے والے کو اپنی بات کی طرف رجوع کا حکم	//	۳۴۴، ۳۴۲	//	۳	۷، ۱۰
	ظہار کے احکام حدود اللہ میں سے ہیں۔	//	۳۵۵، ۳۴۵	//	۴	۱۱
	ظہار کے اسلامی قانون کی خلاف ورزی کرنے والوں کا طرز عمل ایمان کے منافی ہے۔	//	۳۵۶، ۳۵۵	//	۵	۱۳
	مرد و عورت میں کسی ایک کے مسلمان اور					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حالتِ حیض میں دی ہوئی طلاق کی شرعی حیثیت	پنجم	۵۶۰،۵۶۱			-
	طلاق یا تو اُس صورت میں دی جائے جبکہ عورت کا حاملہ نہ ہونا معلوم ہو یا پھر جب اُس کا حمل ہو	//	۵۵۳			-
	عورت کو کس حالت میں طلاق دی جائے اُس کے متعلق رسولؐ اور اکابر مفسرین کی تصریحات	//	۵۵۲،۵۵۵			-
	طلاق دینی ہو تو بیک وقت تین طلاقیں دیکر ہمیشہ کے لیے عورت کو علیحدہ کر دینا ظلم اور سخت گناہ ہے اور حضرت عمرؓ اس پر		۵۵۳،۵۵۴			
	سزا دیتے تھے۔	//	۵۵۷	الطلاق	۱	-
	لیکن رسولؐ، صحابہ کرامؓ اور اکابر مفسرین وفقہا کا متفقہ فیصلہ یہ ہے کہ تین طلاقیں بیک وقت دینے سے ہمیشہ علیحدہ ہو جاتی ہے اور رجوع کا حق باقی نہیں رہتا۔	//	۵۵۵،۵۵۷			-
	طلاق خواہ صحیح طریقے سے دی جائے یا	//	۵۵۸			-
	غلط بہر حال واقع ہو جاتی ہے۔	//	۵۵۹			-
	کیا بیک وقت تین طلاقیں ایک طلاق شمار ہوں گی۔	//	۵۵۹،۵۶۰			-
	رجعی طلاق دینے والے کے لیے رجوع کا موقع کب تک ہے۔	//	۵۶۰			-
	رجوع کا طریق کار	//	۵۶۱،۵۶۲			-
	تین طلاق کے بعد حلالہ کا مسئلہ	//	۵۶۲،۵۶۳			-
	طلاق بدعت وطلاق سنت کے نتائج میں فرق۔	//	۵۶۳،۵۶۴			-
	قرآن نے مردوں کو طلاق کا حق تو دیا ہے لیکن وہ اس حق کے استعمال کو حتی الوسع روکنا چاہتا ہے	//	۵۵۱،۵۵۲			-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	طلاق کو مذاق نہ بنا لیا جائے۔	پنجم	۵۶۲	الطلاق		-
	قرآن اُن لوگوں کی تردید کرتا ہے جو کہتے ہیں کہ حیض کی حالت میں طلاق دینے یا بیک وقت تین طلاقیں دینے سے کوئی طلاق واقع نہیں ہوتی اور اُن لوگوں کی بھی تردید کرتا ہے جو کہتے ہیں کہ بیک وقت تین طلاق دینے سے صرف ایک طلاق واقع ہوتی ہے۔	//	۵۶۵	//	۱	۵
	عدت کا شمار صحیح کیا جائے۔	//	۵۶۲،۵۶۴	//	۱	۲
	زمانہ عدت میں نہ شوہر مطلقہ عورت کو گھر سے نکالے اور نہ وہ خود نکلے	//	۵۶۳،۵۶۴	//	۱	۳،۴
	زمانہ عدت میں مرد بیوی کے ساتھ رکھے اور تنگ کرنے کے لیے نہ ستائے۔	//	۵۷۳،۵۷۸	//	۶	۱۶
	عدت کے زمانے میں عورت کو گھر سے صرف اُس وقت نکالا جا سکتا ہے جب وہ صریح فحش کی مرتکب ہو۔	//	۵۶۳،۵۶۵	//	۱	۴
	عورت کو عدت کے زمانے میں سکونت اور نفقہ کا حق ہے۔	//	۵۶۴	//	۱	۳
	طلاق اور عدت کے بارے میں قرآن کے بیان کردہ احکام حدود اللہ ہیں اور اُن سے تجاوز کرنے والا خود اپنے اوپر ظلم کرے گا۔	//	۵۶۵	//	۱	-
	طلاق کا صحیح طریقہ قرآن میں اس لیے بتایا گیا ہے کہ اس طریقہ کے خلاف عمل کرنے والے کو پچھتانا پڑے گا۔	//	۵۶۵ ۵۶۶	//	۱	۵
	ایک یا دو طلاق دینے کی صورت میں عدت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بغاوت فسق ہے اس لیے باغی کی شہادت قابل قبول نہیں۔	پنجم	۸۳،۷۸	الحجرات	۹، ۱۰	۱۷، ۱۸
	شہادت کے درست ہونے کے لیے ضروری ہے کہ گواہ "صاحب عدل" ہو اور وہ گواہی ٹھیک ٹھیک اللہ کے لیے ادا کرے۔	〃	۵۶۷،۵۶۶	الطلاق	۲	۷
	ایمان کا لازمی تقاضا یہ ہے کہ شہادت کسی اخفا یا کمی بیشی کے بغیر ٹھیک ٹھیک ادا کی جائے	ششم	۹۲	المعارج	۳۳	۲۲
۴۰۷	**قانون اسلام (قتل انسان):**					
	قتل کے لیے قصاص کا قانون۔	اوّل	۱۲۸، ۱۲۹	البقرہ	۱۷۸، ۱۷۹	۱۷۷، ۱۸۱
	قتل کا معاملہ قابل راضی نامہ ہے۔	〃	۱۳۸، ۱۳۹	〃	۱۷۸، ۱۷۹	۱۷۷، ۱۸۱
	دیت (خون بہا) کا قاعدہ	〃	〃	〃	〃	〃
	مومن کی جان کی حرمت	〃	۳۸۲،۳۸۳	النساء	۹۲	۱۲۰، ۱۲۵
	مومن کو سہواً قتل کرنے کا کفارہ	〃	〃	〃	〃	〃
	خون بہا اور اس کی مقدار	〃	〃	〃	〃	〃
	ایک واقعہ قتل پوری انسانیت کو خطرے میں ڈالتا ہے۔	〃	۴۶۴	المائدہ	۳۲	۵۴
	اسلام میں قتل کے پانچ وجوہ جواز	〃	۵۹۹	الانعام	۱۵۱	۱۳۱
	توراۃ کا قانون قصاص (مزید دیکھیے "قصاص")	〃	۴۷۴	المائدہ	۴۵	۷۴، ۷۵
۴۰۸	**ازدواجی معاملات:**					
	(دیکھیے "ازدواجی زندگی"۔ سیریل ۱۷)					
	قانون اسلام (قانون نکاح وطلاق)					
	نکاح	اوّل	۱۶۸، ۱۶۹	البقرہ	۲۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۰	〃	۲۳۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰، ۳۲۱	النساء	۳	۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۵، ۳۲۹	〃	۲۲، ۲۳	۳۲، ۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نکاح	اوّل	۳۴۲،۳۴۱ ۳۴۳	البقرہ	۲۴،۲۵	۴۵
	// // //	//	۴۴۶،۴۴۷	المائدہ	۵	۲۲
	ایلاء	//	۱۷۲،۱۷۱	البقرہ	۲۲۶	۲۴۵
	طلاق	//	۱۷۵،۱۷۲	//	۲۲۸،۲۲۹	۲۴۹،۲۵۲
	مہر	//	۱۸۲،۱۸۱	//	۲۳۶،۲۳۷	۲۶۰
	//	//	۳۲۲	النساء	۴	۷
	// // //	//	۳۳۳،۳۳۴	//	۱۹	۲۸
	// // //	//	۳۳۵	//	۲۰،۲۱	۳۱
	// // //	//	۳۴۱	//	۲۴	-
	// // //	//	۴۴۷	المائدہ	۵	۲۳
	عدت	//	۱۷۳،۱۷۴	البقرہ	۲۲۸	۲۴۹
	رجعت	//	۱۷۴،۱۷۵	//	۲۲۹	۲۵۰
	// // //	//	۱۷۷	//	۲۳۱	۲۵۴
	خلع	//	۱۷۵،۱۷۶	//	۲۲۹	۲۵۲
	عورت کا نفقہ (مزید دیکھیے "ازدواجی زندگی")	//	۳۴۹،۳۵۰	النساء	۳۴	۵۶،۵۷
	رضاعت کی زیادہ سے زیادہ مدت جس کے بعد دودھ پینے سے حرمت رضاعت ثابت نہیں ہوتی۔	چہارم	۱۶	لقمٰن	۱۴	۲۳
		//	۶۰۹،۶۱۰ ۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۱۹
	نکاح کے اصطلاحی معنی۔	//	۱۰۹	الاحزاب	۴۹	۸۵،۸۶
	منہ بولے رشتے کے کوئی حرمت قائم نہیں ہوتی۔	//	۶۳،۶۴	//	غزوہ بنی قریظہ	-
	// // //	//	۱۰۱،۱۰۲	//	۳۸	۷۱،۷۳
	ظہار سے بیوی حرام نہیں ہوتی	//	۶۹،۷۰	//	۴	۶
	تخییر کا مفہوم اور اس کا قانون	//	۸۵،۸۸	//	۲۹	۴۲
	خلوت سے پہلے طلاق دینے کی صورت میں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	زنا کی سزا دینے میں اسلام کس قدر احتیاط ملحوظ رکھتا ہے۔	چہارم	۶۱۰، ۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۱۹
	والدین کے حقوق	〃	۱۵، ۱۶	لقمٰن	۱۴	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹، ۶۱۱	الاحقاف	۱۵	-
	اسلام مخلوط معاشرے کا سرے سے قائل ہی نہیں ہے۔	پنجم	۸۵	الحجرات	۱۱	۲۰
	اسلام میں رشتہ داروں کے حقوق اور قطع رحمی کی حرمت	〃	۲۶، ۲۷	محمد	۲۲	۳۳، ۳۴
	صلہ رحمی کی تعریف	〃	۲۷	〃	〃	〃
	اسلام کا نظام معاشرت مساوات کی اعلیٰ ترین مثال ہے۔	〃	۹۵	الحجرات	۱۳	۲۸
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "اسلامی معاشرت اور اسلامی نظم جماعت")	〃	۳۸۴، ۳۸۵	الحشر	۲	۶، ۷
۴۱۱	**قانون اسلام (معاشی قانون):**					
	کم تولنا اور کم ناپنا حرام ہے۔	دوم	۵۵	الاعراف	۸۵	۷۰
	اوزان اور پیمانوں کی نگرانی حکومت کے فرائض میں سے ہے۔	〃	۳۵۹	ہود	۸۴	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۵، ۶۱۶	بنی اسرائیل	۳۵	۴۰، ۴۱
	مال جمع کر کے رکھنا اور اسے راہ خدا میں خرچ نہ کرنا سخت گناہ ہے۔	〃	۱۹۱	التوبہ	۳۴	-
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "قرآن کا معاشی نقطۂ نظر")					
	اوزان اور پیمانے ٹھیک رکھنے کا حکم	سوم	۵۲۲، ۵۲۳	الشعراء	۱۸۱، ۱۸۲	-
	جوئے کی حرمت	〃	۷۲۸	الروم	موضوع اور مضمون	-
	حرام مال کسی کے پاس آ جائے تو کیا کرے۔	〃	۷۲۸	〃	〃	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	(دیکھیے "قرآن، معاشی زندگی کے متعلق اس کی رہنمائی")					
	گانے بجانے والی لونڈیوں کی خرید و فروخت ممنوع ہے۔	چہارم	۸، ۹	لقمٰن	۶	۶
	زیور کی زکوٰۃ کا حکم	〃	۵۳۱	الزخرف	۱۸	۱۷
	قانون معیشت کے بارے میں اسلامی احکام اور اس کی تعبیر کی غلطی جو اشتراکی ذہن کے لوگ ان احکام کی کرتے ہیں۔	پنجم	۲۱۴، ۲۱۵	النجم	۳۹	۲۸
	اسلامی قانون معیشت کا بنیادی قاعدہ	〃	۳۸۸، ۳۸۹	الحشر	۶	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	〃	۷	۱۴، ۱۵
	تمام معاشی ذرائع و رسائل جن پر انسان کی معاش کا انحصار ہے اللہ کے پیدا کیے ہوئے ہیں۔	〃	۲۸۷	الواقعہ	۶۳، ۶۴	۲۸
	شخصی ملکیت کا اثبات حدود اللہ کے اندر	〃	۱۳۹	الذّٰریٰت	۱۹	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الصف	۱۱، ۱۲	۱۶، ۱۷
	اللہ کی راہ میں خرچ کرنے اور بخل سے بچنے کی تلقین۔ (دیکھیے "بخل")	〃	۳۱	محمد	۳۷	۴۴
	فے کی تعریف	〃	۳۸۸، ۳۹۰	الحشر	۶	۱۱، ۱۲
	فے اسلامی نظام معیشت میں کیا اہمیت رکھتی ہے	〃	۳۸۸	〃		〃
	فے اور غنیمت کا فرق اور ان کا الگ الگ حکم	〃	۳۸۹، ۳۹۱	〃		〃
	فے اور غنیمت سے متعلق قانونی مباحث	〃	۳۹۰، ۳۹۱	〃		〃
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷، ۳۹۸، ۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	فے کے حق دار کون ہیں۔	〃	۳۸۹	〃	۶	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۸۹، ۳۹۱، ۳۹۳	〃	۷	۱۳، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۹۴، ۳۹۶	〃	۸، ۹	۱۶، ۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معاف کر دینے میں غلطی کرنا سزا دینے میں غلطی کرنے سے بہتر ہے۔	سوم	۳۳۴	النور	۱	۲
	مجرموں کے درمیان ان کے معاشرتی مرتبے کے لحاظ سے امتیاز کرنا ممنوع ہے۔	//	۳۴۴،۳۱۹	//	۲	۳
	مجرموں کو ضرب تازیانہ لگانے کے متعلق ہدایات	//	۳۴۲،۳۴۰	//	۱	۲
	مجرم کو دشمنی کے جذبہ سے نہیں بلکہ خیر خواہی کے جذبہ سے سزا دینی چاہیے۔	//	۳۴۳،۳۴۲	//	۱	۲
	اسلام کا نظریہ سزا	//	۳۴۵،۳۴۴	//	۲	۴
	ذمیوں پر اسلام کا فوجداری قانون کس حد تک نافذ ہوگا۔	//	۳۳۲	//	۱	۲
	فوجداری قانون بھی دین کا حصہ ہے۔	چہارم	۴۹۰،۴۸۶ ۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	حمل کی قلیل ترین مدت جس سے کم مدت میں اگر کوئی عورت نکاح کے بعد بچہ جنے تو وہ زانیہ شمار ہوگی۔	//	۱۶	لقمٰن	۱۴	۲۳
		//	۶۱۱،۶۱۰	الاحقاف	۱۵	۱۹
	ارتداد کی سزا پر اجماع	//	۱۴۵	ضمیمہ الاحزاب	صحابہ کرام کا اجماع	-
	جھوٹی افواہیں پھیلا کر ملک کے نظام میں گڑبڑ پیدا کرنے کی کوشش مستلزم سزا ہے۔	//	۱۳۱	الاحزاب	۶۰	۱۱۴،۱۱۳
		//	۱۳۳	//	۶۲،۶۱	۱۱۵
	کن حالات میں جلا وطنی کی سزا دی جا سکتی ہے	//	۱۳۱	//	۶۰	-
	// // //	//	۱۳۳	//	۶۲	۱۱۵
	بوڑھے اور بیمار پر ضرب تازیانہ کی حد جاری کرنے کا طریقہ۔	//	۳۴۱	صٓ	۴۴	۴۶
	کسی شخص پر جھوٹا الزام لگانا مستلزم سزا ہے۔	//	۱۲۴،۱۲۲	الاحزاب	۵۸	۱۰۹
	// // //	//	۱۲۸،۱۲۳ ۱۲۹	//	۵۸،۵۷	۱۰۹،۱۰۸
	حاکم محض اپنے ذاتی علم یا شبہ کی بنیاد پر کسی کو سزا نہیں دے سکتا۔	پنجم	۴۲۵	الممتحنہ	۳	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تفتیش کے دوران میں صحیح صورت حال معلوم کرنے کے لیے اگر ناگزیر ہو تو عورت کے کپڑے اُتار کر بھی تلاشی لی جا سکتی ہے۔	پنجم	۴۲۸	الممتحنۃ	۳	۵
	قانوناً کسی شخص کے واجب القتل ہونے کا ہرگز یہ مطلب نہیں ہے کہ اُسے واقعی قتل ہی کر دیا جائے۔	//	۵۱۴،۵۱۵	المنٰفقون	تاریخی پس منظر	-
۴۰۲	**قانون اسلام (قانون ہتک عزت):** مسلم معاشرے میں باہمی تعلقات خراب کرنے والی برائیوں کا سدباب۔	//	۸۴،۹۵	الحجرات	۱۱،۱۳	۱۹،۲۹
	کسی کی تضحیک اور تذلیل و تحقیر کی ممانعت	//	۸۴،۸۵	//	۱۱	۲۱،۲۳
	لوگوں کے بُرے نام رکھنے اور اُن کو بُرے القاب دینے کی ممانعت۔	//	۸۵،۸۶	//	۱۱	۲۱،۲۳
	کس قسم کے القاب اس ممانعت کے حکم سے مستثنیٰ ہیں۔	//	۸۶	//	۱۱	۲۲
	دوسروں پر طعن اور چوٹیں کرنے کی ممانعت	//	۸۵،۸۶	//	۱۱	۲۱،۲۳
	بدزبان اور شہدپن فاسقوں کی صفات ہیں مسلمان میں یہ صفات ہوں تو اُس کے لیے ڈوب مرنے کا مقام ہے۔	//	۸۵،۸۶	//	۱۱	۲۱،۲۳
	غیبت کی حرمت	//	۸۷،۹۰ ۹۵	//	۱۲	۲۶
	// // //	//	۸۷،۹۰ ۹۴	//	۱۲	۲۶،۲۷
	غیبت اور بہتان کا فرق	//	۹۰،۹۵	//	//	//
	غیبت، بہتان اور چغلی کا فرق	//	۹۳	//	//	//
	غیبت کی حرمت سے مستثنیٰ صورتیں	//	۹۱،۹۳	//	//	//
	غیبت کس قدر گھناؤنا فعل ہے۔	//	۹۴	//	//	//
	کون سے افعال چغلی کی تعریف میں نہیں آتے	//	۵۱۳	المنٰفقون	تاریخی پس منظر	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عدت نہیں ہے۔	چہارم	۱۰۹،۱۱۰	الاحزاب	۴۹	۸۵،۸۶
	"طلاق قبل خلوت" کی صورت میں مرد کو رجوع کا حق باقی نہیں رہتا۔	//	۱۱۰			
	خلوت سے پہلے شوہر کے مرجانے کی صورت میں عدت ساقط نہیں ہوتی۔	//	۱۱۰			
	خلوت سے پہلے طلاق کی صورت میں مہر اور متعہ طلاق کا حکم۔	//	۱۱۱			
	طلاق کے بعد بھلے طریقے سے رخصت کرنے کا مطلب۔	//	۱۰۹،۱۱۱			
	طلاق کے نفاذ کو کسی پنچائت یا عدالت کے ساتھ معلق کرنا خدائی تشریع کی حکمت کے بالکل خلاف ہے۔	//	۱۱۱،۱۱۲	الاحزاب	۴۹	۸۵،۸۶
	طلاق قبل نکاح کے مسئلے میں فقہا کے اختلافات					
	شریعت طلاق کا کلی اختیار مرد کو دیتی ہے۔	//	۱۱۱،۱۱۲	//	۴۹	۱۰۹
	عدت عورت پر شوہر کا حق ہے۔	//	۱۰۱،۱۰۲	//	۳۸	۱۷،۷۳
	عدت صرف شوہر ہی کا حق نہیں بلکہ حق اللہ اور حق اولاد بھی اس میں شامل ہے۔	//	۱۰۹،۱۱۰	//	۴۹	۸۵،۸۶
	مرد کے مرنے یا طلاق کی صورت میں عدت ساقط نہیں ہوتی خواہ طرفین اس پر رضامند ہوں۔	//	۱۱۰،۱۱۱			
	وہ مصالح جن کی بنا پر عدت لازم کی گئی ہے	//	۱۱۰، ۱۱۱			
	مسلمان مرد کی اہل کتاب بیوی کے معاملے میں طلاق، عدت اور مہر کے احکام	//	۱۱۰			
	اہل کتاب عورتوں سے نکاح کرنا مسلمان کے لیے پسندیدہ نہیں ہے۔	//	۱۱۰			

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منکوحہ بیویوں کے علاوہ لونڈی سے بربنائے ملک تمتع کی اجازت۔	چہارم	۱۱۳،۱۱۴ ۱۱۶	الاحزاب	۵۰	۸۸
	لونڈیوں سے تمتع کی اجازت کسی قید سے مقید نہیں ہے اور اس کے وجوہ	//	۱۱۸،۱۱۹	//	۵۲	۹۴
	چچا، ماموں، پھوپھی اور خالہ کی بیٹیاں حلال ہیں۔	//	۱۱۴،۱۱۶	//	۵۰	۸۸
	تعداد ازواج کا جواز ناگزیر شخصی ضروریات	//	۱۱۵،۱۱۶	//	۵۰	۹۰
	کے ساتھ مقید نہیں ہے۔	//	۱۱۹	//	۵۲	۹۴
	کسی مسلمان کے لیے جائز نہیں کہ وہ اپنے آپ کو ہبہ کرنے والی عورت سے بلا مہر نکاح کرے۔	//	۱۱۴،۱۱۲	//	۵۰	۸۸
	اسلامی شریعت اور عیسائی و یہودی شریعتوں کے احکام نکاح میں فرق۔	//	۱۱۴	//	۵۰	۸۸
	اسلامی قانون میں کفو کی اہمیت	پنجم	۹۵،۹۹	الحجرات	۱۳	۲۸
	ظہار کے متعلق شریعت کا مفصل قانون	//	۳۴۵،۳۵۵	المجادلہ	۴	۱۱
	الفاظ ظہار غیر عربی زبانوں میں۔	//	۳۴۵،۳۵۰ ۳۵۵	//	۴	۱۱
	ظہار اور اس کا مفہوم	//	۳۴۰،۳۴۹ ۳۴۱	//	۲	۳
	// // //	//	۳۴۸،۳۴۹	//	۴	۱۱
	ظہار صریح کیا ہے۔	//	۳۴۹،۳۵۰ ۳۵۵	//	۴	۱۱
	بیوی کو کس سے تشبیہ دینا ظہار ہے۔	//	۳۴۸			-
	// // //	//	۳۵۰			-
	کون سی تشبیہ ظہار کی تعریف میں آتی ہے	//	۳۵۰			-
	قرآن مجید نے محض ظہار نہیں بلکہ عود بعد ظہار کو کفارہ کا سبب بتایا ہے۔	//	۳۵۱			-
	ظہار کے سلسلے میں عود کیا ہے۔	//	۳۵۱			-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اسلامی قانون ہتک عزت کا مغربی قانون سے برتر ہونا۔	پنجم	۸۴، ۸۵	الحجرات	۱۱	۱۹، ۲۳
۴۰۴	**قانون اسلام (عدالت وقضا)**					
	عدالتی فیصلہ کا دارومدار ظاہری شہادتوں پر ہوگا	اوّل	۱۴۸	البقرہ	۱۸۸	۱۹۷
	عدالت کی طرف سے پنچوں کے تقرر کا قانون	//	۳۵۰، ۳۵۱	النساء	۳۵	۶۰، ۶۱
	قضا کا اسلامی طریقہ	//	۳۹۳، ۳۹۴	//	۱۰۵	۱۴۰
	اسلامی عدالت کو یہود مدینہ کے مقدمات سننے نہ سننے کا اختیار دیا گیا۔	//	۴۷۱	المائدہ	۴۲	۶۹
۴۰۵	**قانون اسلام (ضابطۂ عدالت):**					
	فیصلے میں ایمانداری سے غلطی کرنا قابل مواخذہ نہیں ہے۔	سوم	۱۷۳، ۱۷۴	الانبیاء	۷۹	۷۰
	قاضی اپنے ذاتی علم کی بنا پر روداد مقدمہ کے خلاف فیصلہ نہیں دے سکتا۔	//	۳۱۹، ۳۲۳، ۳۴۳	النور	۲	۲
	مقدمات میں جبوری یا اسیروں سے مدد لینا۔	//	۳۴۷، ۳۵۰	//	۵	۶
	عدالت کے سمن پر حاضر نہ ہونا جرم ہے۔	//	۴۱۴، ۴۱۵	//	۴۷، ۴۹	۷۶، ۷۹
	حاکم عدالت اپنے فیصلہ پر نظر ثانی کر سکتا ہے	چہارم	۶۰۹، ۶۱۰	الاحقاف	۱۵	۱۹
۴۰۶	**قانون اسلام (قانون شہادت):**					
	شہادت کا قانون	اوّل	۲۲۰، ۲۲۱	البقرہ	۲۸۲	۳۲۷، ۳۳۰
	زنا کے لیے نصاب شہادت	//	۳۳۱	النساء	۱۵	-
	وصیت کے لیے نصاب شہادت	//	۵۱۰	المائدہ	۱۰۶	۱۲۰، ۱۲۱
	گواہوں کا صاحب عدل ہونا۔	//	۵۱۰، ۵۱۱	//	//	//
	شہادت کا ضابطہ	//	۵۱۱	//	//	//
	شہادت بالقرائن	دوم	۲۹۴، ۲۹۵	یوسف	۲۶	۲۴
	جرم زنا کے لیے کس قسم کا ثبوت درکار ہے۔	سوم	۳۳۳	النور	۱	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	زنا کی شہادت کا نصاب	سوم	۳۴۶،۳۴۷	النور	۳،۵	۵،۶
	〃 〃 〃	〃	۳۶۷،۳۶۸ ۳۶۹	〃	۱۲،۱۳	۱۲،۱۳
	جرم قذف میں صفائی کی شہادت	〃	۳۴۷،۳۵۱ ۳۵۲	〃	۵	۶
	قذف کے سزا یافتہ کی شہادت قابل قبول نہیں۔	〃	۳۵۲	〃	۵	۶
	ملزم کے اقرار جرم کی حیثیت	〃	۳۲۵،۳۳۶	〃	۱	۲
	قاضی اپنی شہادت کی بنا پر فیصلہ نہیں کر سکتا۔	〃	۳۳۳	〃	۱	۲
	شہادت وہی معتبر ہے جو علم پر مبنی ہو۔	چہارم	۵۵۲،۵۵۳	الزخرف	۸۶	۶۸
	شہادت دو چیزوں سے مرکب ہے۔	پنجم	۵۱۶	المنٰفقون	۱	۱
	قانون شہادت کا اصولی ضابطہ	〃	۴۲۴،۴۲۶ ۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	۱۴
	کس صورت میں کسی بیان کو حلفیہ بیان کہا جائیگا	〃	۵۱۷	المنٰفقون	۲	۲
	عدالت کے لیے شہادتوں سے حاصل شدہ معلومات پر فیصلہ کرنا درست ہے۔	〃	۴۳۴،۴۳۶ ۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	۱۴
	حلفیہ بیان کے خلاف اگر کوئی صاف قرینہ نہ پایا جائے تو اُسے درست تسلیم کیا جائے گا۔	〃	۴۳۶	〃	۱۰	-
	طلاق و عدت کے مقدمات میں حیض اور طُہر سے متعلق عورت کا اپنا بیان ہی معتبر ہے۔	〃	۴۳۶،۴۳۷	〃	۱۰	-
	کوئی شخص اپنے عقیدے اور ایمان کے متعلق خود جو بیان دے بادی النظر میں اُسی کو تسلیم کیا جائے گا۔	〃	۴۳۶	〃	۱۰	-
	فاسق کی گواہی قابل قبول نہیں جب تک کہ دوسرے معتبر ذرائع سے تحقیق نہ کر لی جائے۔	〃	۷۳	الحجرات	۶	۸
	کردار کے لحاظ سے اگر کوئی شخص فاسق نہ ہو تو غلط عقیدے کی بنا پر فاسق ہونے کی وجہ سے اس کی گواہی رد نہ کی جائے گی۔	〃	۷۴	〃	〃	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دوسرے کے کافر رہنے کی صورت میں احکام نکاح وطلاق۔	پنجم	۴۲۱	الممتحنہ	۱۰	-
	زوجین میں کسی ایک کے مسلمان اور دوسرے کے کافر ہونے کی صورت میں مہر کی ادائیگی کا مسئلہ۔	//	۴۴۴،۳۴۸	//	۱۰	۱۶
	مسلمان عورت کے لیے کافر مرد اور کافر مرد کے لیے مسلمان عورت حلال نہیں ہے	//	۴۴۴،۳۴۳	//	۱۱	۱۷
	اسلام قبول کرنے والے مرد کے لیے اپنی کافر بیوی کو روکے رکھنے کی اجازت نہیں ہے۔	//	۴۳۴، ۴۳۳	//	۱۰	۱۴
	منکوحہ عورت جو ہجرت کرکے دارالکفر سے دارالسلام میں آجائے اس کا نکاح آپ سے آپ ٹوٹ جاتا ہے اور جو مسلمان چاہے مہر دے کر اس سے نکاح کرسکتا ہے۔	//	۴۴۴،۴۳۷	//	۱۰	۱۴
	دارالکفر سے دارالسلام ہجرت کرنے والی عورتوں اور مسلمانوں کی دارالکفر میں رہ جانے والی بیویوں کے مہر کا مسئلہ	//	۴۴۳،۴۳۷	//	۱۰	۱۶
	اگر مہروں کا باہمی مفاہمت سے تبادلہ نہ ہوسکے تو کیا کرنا چاہیے۔	//	۴۳۷	//	۱۰	۱۶
	شوہر اور بیوی میں اختلاف دین کے ساتھ اختلاف دار بھی واقع ہوجائے تو اس صورت میں فقہی قانون کیا ہے۔	//	۴۴۴،۴۴۳	//	۱۰، ۱۱	۱۶، ۱۷
	جب زوجین دارالسلام میں ہوں اور ان میں سے ایک مسلمان ہوجائے اور دوسرا کافر رہے تو اس صورت کا قانونی حکم کیا ہے۔	//	۴۴۴،۴۳۷	//	۱۰	۱۶
		//	۴۴۳،۴۴۰	الممتحنہ	۱۰	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جب زوجین میں سے کوئی ہجرت کر کے دارالسلام میں آجائے اور دوسرا دارالکفر میں رہے تو قانون کیا ہوگا۔	پنجم	۴۴۲،۴۴۰ ۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	۱۶
	زوجین مرتد ہو جائیں تو اُن کے نکاح کا مسئلہ	//	۴۴۳	//	۱۰	۱۶
	شوہر مرتد ہو جائے تو نکاح کا مسئلہ	//	۴۴۳	//	۱۰	۱۶
	عورت مرتد ہو جائے تو نکاح کا مسئلہ	//	۴۴۴،۴۴۳	//	۱۱،۱۰	۱۷،۱۶
	مسلمان مرد اور کتابی عورت کے نکاح کا مسئلہ	//	۴۴۳،۴۴۸	//	۱۰	۱۶
	طلاق اور عدت اور نفقہ کے مسائل	//	۵۵۲،۵۵۰	الطلاق	موضوع اور مضمون	۱۸،۱
	// // //	//	۵۵۲،۵۵۷	//	۶،۱	۱۸،۱
	طلاق اور عدت سے متعلق سورہ طلاق کے نزول سے قبل شرعی قانون کی صورت کیا تھی۔	//	۵۵۰،۵۵۱	//	موضوع اور مضمون	-
	طلاق کے سابق احکام کی موجودگی میں سورہ طلاق کے احکام کے نزول کی وجہ۔	//	۵۵۰،۵۵۱	//	//	-
	سورۂ طلاق کے نزول سے اسلامی عائلی قوانین کا شعبۂ طلاق و عدت مکمل ہوگیا۔	//	۵۵۲	//	//	-
	طلاق دینے میں جلد بازی ممنوع ہے۔	//	۵۵۳	//	//	۱
	طلاق دینی ہو تو عدت کے لیے دی جائے	//	۵۵۳			-
	عدت کی طلاق دینے کی تفسیر خود رسول صحابہؓ اور اکابر مفسرین نے کیا کی ہے۔	//	۵۵۳،۵۵۷			-
	حیض والی مدخولہ عورت یا امکانی حاملہ عورت کے معاملہ میں عدت کے لیے طلاق کا مطلب کیا ہے۔	//	۵۵۳،۵۵۴			-
	طلاق نہ حالتِ حیض میں دی جائے نہ اُس طہر میں جس میں شوہر مباشرت کر چکا ہو۔	//	۵۵۳			-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حالتِ حیض میں دی ہوئی طلاق کی شرعی حیثیت	پنجم	۵۶۰،۵۶۱			-
	طلاق یا تو اُس صورت میں دی جائے جبکہ عورت کا حاملہ نہ ہونا معلوم ہو یا پھر جب اُس کا حمل ہو	//	۵۵۳			-
	عورت کو کس حالت میں طلاق دی جائے اُس کے متعلق رسولؐ اور اکابر مفسرین کی تصریحات	//	۵۵۲،۵۵۵			-
	طلاق دینی ہو تو بیک وقت تین طلاقیں دیکر ہمیشہ کے لیے عورت کو علیحدہ کر دینا ظلم اور سخت گناہ ہے اور حضرت عمرؓ اس پر سزا دیتے تھے۔		۵۵۳،۵۵۴			
		//	۵۵۷	الطلاق	۱	-
	لیکن رسولؐ، صحابہ کرامؓ اور اکابر مفسرین و فقہا کا متفقہ فیصلہ یہ ہے کہ تین طلاقیں بیک وقت دینے سے ہمیشہ علیحدہ ہو جاتی ہے اور رجوع کا حق باقی نہیں رہتا۔	//	۵۵۵،۵۵۷			-
	طلاق خواہ صحیح طریقے سے دی جائے یا	//	۵۵۸			-
	غلط بہر حال واقع ہو جاتی ہے۔	//	۵۵۹			-
	کیا بیک وقت تین طلاقیں ایک طلاق شمار ہوں گی۔	//	۵۵۹،۵۶۰			-
	رجعی طلاق دینے والے کے لیے رجوع کا موقع کب تک ہے۔	//	۵۶۰			-
	رجوع کا طریق کار	//	۵۶۱،۵۶۲			-
	تین طلاق کے بعد حلالہ کا مسئلہ	//	۵۶۲،۵۶۳			-
	طلاق بدعت و طلاق سنت کے نتائج میں فرق۔	//	۵۶۲،۵۶۳			-
	قرآن نے مردوں کو طلاق کا حق تو دیا ہے لیکن وہ اس حق کے استعمال کو حتی الوسع روکنا چاہتا ہے	//	۵۵۱،۵۵۲			-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	طلاق کو مذاق نہ بنا لیا جائے۔	پنجم	۵۶۲	الطلاق		-
	قرآن اُن لوگوں کی تردید کرتا ہے جو کہتے ہیں کہ حیض کی حالت میں طلاق دینے یا بیک وقت تین طلاقیں دینے سے کوئی طلاق واقع نہیں ہوتی اور اُن لوگوں کی بھی تردید کرتا ہے جو کہتے ہیں کہ بیک وقت تین طلاق دینے سے صرف ایک طلاق واقع ہوتی ہے۔	//	۵۶۵	//	۱	۵
	عدت کا شمار صحیح کیا جائے۔	//	۵۶۴،۵۶۳	//	۱	۲
	زمانہ عدت میں نہ شوہر مطلقہ عورت کو گھر سے نکالے اور نہ وہ خود نکلے	//	۵۶۴،۵۶۳	//	۱	۴،۳
	زمانہ عدت میں مرد بیوی کے ساتھ رکھے اور تنگ کرنے کے لیے نہ ستائے۔	//	۵۷۸،۵۷۳	//	۶	۱۶
	عدت کے زمانے میں عورت کو گھر سے صرف اُس وقت نکالا جا سکتا ہے جب وہ صریح فحش کی مرتکب ہو۔	//	۵۶۵،۵۶۳	//	۱	۴
	عورت کو عدت کے زمانے میں سکونت اور نفقہ کا حق ہے۔	//	۵۶۴	//	۱	۳
	طلاق اور عدت کے بارے میں قرآن کے بیان کردہ احکام حدود اللہ ہیں اور اُن سے تجاوز کرنے والا خود اپنے اوپر ظلم کرے گا۔	//	۵۶۵	//	۱	-
	طلاق کا صحیح طریقہ قرآن میں اس لیے بتایا گیا ہے کہ اس طریقہ کے خلاف عمل کرنے والے کو پچھتانا پڑے گا۔	//	۵۶۵	//	۱	۵
			۵۶۶			
	ایک یا دو طلاق دینے کی صورت میں عدت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ختم ہونے سے پہلے فیصلہ کر لیا جائے کہ عورت کو زوجیت میں رکھنا ہے یا نہیں اگر رکھنا ہو تو نباھنے کی غرض سے رکھنا چاہیے نہ کہ ستانے کی غرض سے۔	پنجم	۵۶۵،۵۶۶	الطلاق	۱	۵
	طلاق، رجوع یا فرقت ہر ایک پر مسلمانوں میں سے دو صاحب عدل افراد کو گواہ بنا لیا جائے	//	۵۶۶،۵۶۷	//	۲	۷
	جن عورتوں کا حیض کبر سنی کی وجہ سے بند ہو چکا ہو اُن کی مدت عدت تین ماہ ہے۔	//	۵۶۸،۵۷۰	//	۴	۱۲
	جن لڑکیوں کو حیض آنا شروع نہ ہوا ہو اُن کی مدت عدت بھی تین ماہ ہے۔	//	۵۷۰،۵۷۱	//	۴	۱۳
	خلوت سے پہلے طلاق دے دی جائے تو اُس پر کوئی عدت نہیں ہے۔	//	۵۷۰	//	۴	۱۳
	ایسی لڑکی سے نکاح و خلوت جائز ہے جس کو حیض آنا شروع نہ ہوا ہو۔	//	۵۷۱	//	۴	۱۳
	اُن عورتوں کی عدت کا مسئلہ جن کے حیض میں بے قاعدگی ہو۔	//	۵۶۹،۵۷۲	//	۴	۱۲
	اُن عورتوں کی عدت کا مسئلہ جو مدت عدت گزار رہی ہوں۔ اور اس دوران میں انہیں حیض آنا شروع ہو جائے۔	//	۵۷۱،۵۷۳	//	۴	۱۳
	حاملہ عورت کی عدت یہ ہے کہ وضع حمل ہو جائے	//	۵۷۰،۵۷۲، ۵۷۳	//	۴	۱۴
	جس مطلقہ حاملہ کا شوہر زمانہ حمل میں وفات پا جائے اس کی عدت کیا ہوگی۔	//	۵۷۱،۵۷۲	//	۴	۱۴
	یہ امر متفق علیہ ہے کہ مطلقہ کو اگر رجعی طلاق دی گئی ہو تو زمانہ عدت میں شوہر پر سکونت اور نفقہ کا حق واجب ہے۔	//	۵۷۳،۵۷۴، ۵۷۸	//	۶	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہ بھی متفق علیہ ہے کہ حاملہ عورت کو خواہ رجعی طلاق دی گئی ہو یا قطعی، بہر حال زمانہ عدت میں شوہر اس کی سکونت اور نفقہ کا ذمہ دار ہے۔	پنجم	۵۷۳،۵۷۴،۵۷۸	الطلاق	۶	۱۶
	اس امر میں اختلاف ہے کہ جس غیر حاملہ عورت کو قطعی طلاق دی گئی ہو وہ زمانۂ عدت میں سکونت اور نفقہ کی حق دار ہے یا نہیں۔	//	۵۷۴،۵۷۷،۵۷۸	//	۶	۱۶
	اُس حاملہ عورت کے نفقہ اور سکونت کا مسئلہ جس کا شوہر زمانہ عدت میں مر جائے۔	//	۵۷۷،۵۷۸	//	۶	۱۷
	نفقہ ہر ایک پر اُس کی حیثیت کے مطابق عائد ہوتا ہے۔	//	۵۷۸،۵۷۹	//	۷	۱۸، ۱۹
	عدت کے دوران میں مطلقہ پر مال خرچ کرنا اگرچہ آدمی کو ناگوار ہوتا ہے لیکن اگر وہ اللہ کے حکم پر عمل کرے تو اللہ اُسے ایسے راستے سے رزق دے گا جدھر اُس کا گمان بھی نہ ہوگا۔	//	۵۶۷،۵۶۹	//	۲، ۳	۹، ۱۰
	عورت اپنے دودھ کی مالک ہے۔	//	۵۷۸،۵۷۹	//	۶	۱۸
	عورت کو دودھ پلانے پر مجبور نہیں کیا جا سکتا اگر مطلقہ عورت سے بچے کو دودھ پلانا ہو تو اُجرت طے کی جائے۔	//	۵۷۸،۵۷۹	//	۶، ۷	۱۸، ۱۹
	مرد بھی مجبور نہیں ہے کہ جس عورت کو اُس نے طلاق دے دی ہے اُسی سے بچے کو دودھ پلوائے۔	//	۵۷۹	//	۶، ۷	۱۸، ۱۹
	اُجرت پر دودھ پلانے کے معاملے میں ماں کا حق غیر عورت پر مقدم ہے۔	//	۵۷۹	//	۶، ۷	۱۸، ۱۹
	جس بچے کی ماں کو طلاق دی گئی ہو اُس کے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نفقہ کا ذمہ دار اُس کا باپ ہے۔	پنجم	۵۷۹	الطلاق	۶، ۷	۱۸، ۱۹
	بیوی کو اپنے اوپر حرام کر لینے کے مسئلے پر تفصیلی بحث۔	ششم	۱۸، ۲۰	التحریم	۲	۴، ۵
۴۱۰	**قانون اسلام (معاشرتی قوانین):**					
	کفار و مشرکین کے ساتھ کس قسم کے تعلقات رکھے جا سکتے ہیں اور کس قسم کے نہیں۔	دوم	۱۷۷، ۱۷۸	التوبہ	۶	۸
		//	۱۸۲	//	۱۶	۱۸
	// // //	//	۱۸۴، ۱۸۵	//	۲۴	-
	// // //	//	۱۸۷	//	۲۸	۲۵
	// // //	//	۲۴۱، ۲۴۲	//	۱۱۳، ۱۱۴	۱۱۱، ۱۱۳
	اولاد پر والدین کی فرماں برداری لازم ہے مگر ان کے حکم سے خدا کی نافرمانی جائز نہیں۔	سوم	۶۷۵، ۶۸۰	العنکبوت	۸	۱۱
	صالح اہل ایمان کے لیے بدکار مردوں اور عورتوں سے شادی بیاہ جائز نہیں۔	//	۳۴۵، ۳۴۶	النور	۳	۵
	ازدواجی زندگی کی اصل روح	//	۷۴۳	الروم	۲۱	۲۸، ۳۰
	کیا باپ کی خدمت بیٹی کا مہر قرار پا سکتی ہے	//	۶۳۱	القصص	۲۸	۲۹
	منکوحہ عورت کا مہر کسی حالت میں ساکت نہیں ہوتا۔	//	۳۵۵، ۳۵۸	النور	۱۰	۷
	متعہ کی شرعی حیثیت	//	۰۰۰۰۰۶	مومنون	۷	۷
	لونڈیوں سے تمتع کی اجازت۔		۲۶۴، ۲۶۵	//	۷	۷
	ستر عورت کے احکام	//	۲۶۳	//	۵	۶
	پردے کے احکام۔ (تفصیلات کے لیے دیکھیے "پردہ")	//	۲۷۹، ۳۹۶	النور	۳۰، ۳۱	۲۹، ۴۹
	// // //	//	۴۲۳	//	۶۰	۹۲، ۹۴
	استیذان کے احکام۔	//	۳۷۵، ۳۷۹	//	۲۷، ۲۹	۲۳، ۲۸
	(تفصیلات کے لیے دیکھیے "استیذان")	//	۳۷۵، ۳۷۹	//	۲۷، ۲۹	۲۳، ۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	استیذان کے احکام	سوم	۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲	النور	۵۸	۸۵، ۹۰
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲، ۴۲۳	〃	۵۹	۹۱
	اسلامی قانون معاشرت کی روح اور مقاصد	چہارم	۱۳۱	الاحزاب	۵۹	۱۱۱
	مغنیہ عورتوں کا گانا سننا حرام ہے۔	〃	۹، ۱۰	لقمٰن	۶	۶
	تصاویر اور مجسموں کی حرمت	〃	۱۸۰، ۱۸۹	سبا	۱۳	۲۰
	عورتوں کو گانے بجانے کی تعلیم دینا حرام ہے	〃	۹	لقمٰن	۶	۶
	عورتوں کے لیے زیور کے استعمال کا جواز	〃	۵۲۱، ۵۲۲	الزخرف	۱۸	۱۷
	مخلوط تعلیم اور مخلوط مجالس وغیرہ کا اسلام	〃	۸۹، ۹۰	الاحزاب	۳۲	۴۷
	میں کوئی جواز نہیں ہے۔	〃	۱۲۱، ۱۲۲	〃	۵۳	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۱۲۱، ۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۱
	متبنیٰ کو حقیقی اولاد کی حیثیت حاصل نہیں۔	〃	۶۳، ۶۵	〃	معاشرتی اصلاحات	-
	کسی شخص کا نسب اُس کے حقیقی باپ کے سوا					
	کسی دوسرے شخص سے ملانا ممنوع ہے۔	〃	۷۰، ۷۱	〃	۵	۸، ۱۱
	پردے کے احکام	〃	۶۵، ۶۶	〃	پردے کے ابتدائی احکام	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷	〃	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۶۸، ۹۲	〃	۱، ۳۳	۱، ۵۰
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹، ۱۲۲	〃	۵۳، ۵۵	۹۵، ۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹، ۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۰، ۱۱۲
	کن کن سے پردہ کرنے کا حکم نہیں ہے۔	〃	۱۲۲، ۱۲۳	〃	۵۵	۱۰۲، ۱۰۵
	آیت۔ حجاب کا سبب نزول اور اُس کی		۱۲۱، ۱۲۲			
	تشریح۔ پردے کے احکام کی اصلی غرض۔	〃	۱۲۱، ۱۲۲	〃	۵۳	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹	〃	۵۹	۱۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۳۱، ۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۱
	چہرے کے پردے کا حکم	〃	۱۲۹، ۱۳۲	〃	۵۹	۱۱۰، ۱۱۱
	معاشرے میں میل جول کے احکام	〃	۱۱۹، ۱۲۱	〃	۵۳	۹۵، ۹۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	زنا کی سزا دینے میں اسلام کس قدر احتیاط ملحوظ رکھتا ہے۔	چہارم	۶۱۰، ۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۱۹
	والدین کے حقوق	″	۱۵، ۱۶	لقمٰن	۱۴	۲۳
	″ ″ ″	″	۶۰۹، ۶۱۱	الاحقاف	۱۵	-
	اسلام مخلوط معاشرے کا سرے سے قائل ہی نہیں ہے۔	پنجم	۸۵	الحجرات	۱۱	۲۰
	اسلام میں رشتہ داروں کے حقوق اور قطع رحمی کی حرمت	″	۲۶، ۲۷	محمد	۲۲	۳۳، ۳۴
	صلہ رحمی کی تعریف	″	۲۷	″	″	″
	اسلام کا نظام معاشرت مساوات کی اعلیٰ ترین مثال ہے۔	″	۹۵	الحجرات	۱۳	۲۸
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "اسلامی معاشرت اور اسلامی نظم جماعت")	″	۳۸۴، ۳۸۵	الحشر	۲	۶، ۷
۴۱۱	**قانون اسلام (معاشی قانون):**					
	کم تولنا اور کم ناپنا حرام ہے۔	دوم	۵۵	الاعراف	۸۵	۷۰
	اوزان اور پیمانوں کی نگرانی حکومت کے فرائض میں سے ہے۔	″	۳۵۹	ہود	۸۴	-
	″ ″ ″	″	۶۱۵، ۶۱۶	بنی اسرائیل	۳۵	۴۰، ۴۱
	مال جمع کر کے رکھنا اور اسے راہ خدا میں خرچ نہ کرنا سخت گناہ ہے۔	″	۱۹۱	التوبہ	۳۴	-
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "قرآن کا معاشی نقطۂ نظر")					
	اوزان اور پیمانے ٹھیک رکھنے کا حکم	سوم	۵۲۲، ۵۲۳	الشعراء	۱۸۱، ۱۸۲	-
	جوئے کی حرمت	″	۷۲۸	الروم	موضوع اور مضمون	-
	حرام مال کسی کے پاس آ جائے تو کیا کرے۔	″	۷۲۸	″	″	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	(دیکھیے "قرآن، معاشی زندگی کے متعلق اس کی رہنمائی")					
	گانے بجانے والی لونڈیوں کی خرید و فروخت ممنوع ہے۔	چہارم	۸، ۹	لقمٰن	۶	۶
	زیور کی زکوٰۃ کا حکم	〃	۵۳۱	الزخرف	۱۸	۱۷
	قانون معیشت کے بارے میں اسلامی احکام اور اس کی تعبیر کی غلطی جو اشتراکی ذہن کے لوگ ان احکام کی کرتے ہیں۔	پنجم	۲۱۴، ۲۱۵	النجم	۳۹	۳۸
	اسلامی قانون معیشت کا بنیادی قاعدہ	〃	۳۸۸، ۳۸۹	الحشر	۶	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	〃	۷	۱۴، ۱۵
	تمام معاشی ذرائع و رسائل جن پر انسان کی معاش کا انحصار ہے اللہ کے پیدا کیے ہوئے ہیں۔	〃	۲۸۷	الواقعہ	۶۳، ۶۴	۲۸
	شخصی ملکیت کا اثبات حدود اللہ کے اندر	〃	۱۳۹	الذّٰریٰت	۱۹	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	الصف	۱۱، ۱۲	۱۶، ۱۷
	اللہ کی راہ میں خرچ کرنے اور بخل سے بچنے کی تلقین۔ (دیکھیے "بخل")	〃	۳۱	محمد	۳۷	۴۴
	فے کی تعریف	〃	۳۸۸، ۳۹۰	الحشر	۶	۱۱، ۱۲
	فے اسلامی نظام معیشت میں کیا اہمیت رکھتی ہے	〃	۳۸۸	〃		〃
	فے اور غنیمت کا فرق اور ان کا الگ الگ حکم	〃	۳۸۹، ۳۹۱	〃		〃
	فے اور غنیمت سے متعلق قانونی مباحث	〃	۳۹۰، ۳۹۱	〃		〃
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷، ۳۹۸، ۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	فے کے حق دار کون ہیں۔	〃	۳۸۹	〃	۶	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۸۹، ۳۹۱، ۳۹۳	〃	۷	۱۳، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۹۴، ۳۹۶	〃	۸، ۹	۱۶، ۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	فے کی تقسیم کس تناسب سے ہوگی۔	پنجم	۳۸۹	الحشر	۶	۱۱،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۲،۳۹۳	〃	۷	۱۲،۱۴
	فے میں موجودہ ہی نہیں بلکہ آئندہ نسلوں کا حصہ بھی ہے۔	〃	۴۰۰،۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	فے کے مال سے جہاد کی تیاری پر خرچ کرنے کا مسئلہ۔	〃	۲۹۲،۲۹۳	〃	۷	۱۳
	فے کی تقسیم کا طریقہ خلافت راشدہ میں	〃	۳۹۷،۴۰۰،۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	فے کے مسئلے پر حضرت عمرؓ نے شوریٰ طلب کی	〃	۳۹۹،۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	بعض آئمہ کی یہ رائے کہ صحابہ کرامؓ کو برا کہنے والوں کا فے میں کوئی حصہ نہیں۔	〃	۴۰۳،۴۰۵	〃	۱۰	۲۱
	بزور شمشیر فتح ہونے والے علاقے غنیمت کے حکم میں ہیں یا فے کے حکم میں۔	〃	۳۹۷،۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	جنگ کے نتیجے میں حاصل ہونے والی املاک سرکاری مملکت میں رہیں گی اور اجتماعی مفاد کے لیے استعمال کی جائیں گی۔	〃	۳۸۹	〃	۶	۱۱،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۲،۳۹۶	〃	۷، ۹	۱۳،۱۹
		〃	۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	اراضی مفتوحہ کا قانون	〃	۳۸۸،۴۰۳	〃	۶، ۱۰	۱۱،۲۰
	وقف املاک اور اُن کے احکام	〃	۴۰۲،۴۰۳	〃	۱۰	۲۰
	اسلامی قانون کے مالی کفارے	〃	۳۴۲،۳۴۵،۳۵۵	المجادلہ	۳، ۴	۷، ۱۱
	دولت کی گردش کا حکم اور اس میں مالداروں کے علاوہ غرباء کا حصہ	〃	۳۸۹	الحشر	۶	۱۱،۱۲
		〃	۳۹۳	〃	۷	۱۴،۱۵
	قرآن کے معاشی تصور کے بارے میں چند غلط تفسیروں کی تردید	〃	۲۱۴،۲۱۵	النجم	۳۹	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲	الرحمٰن	۱۰	۱۰
	انسان دراصل اس تمام مال و دولت کا مالک					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نہیں بلکہ اس میں خدا کا خلیفہ بنایا گیا ہے۔	پنجم	۳۰۵،۳۰۶	الحدید	۷	۸، ۱۰
۴۱۲	**قانون اسلام (چوری کے قانون):**					
	چور کی سزا قطع ید ہے	اول	۴۶۷،۴۶۹	المائدہ	۳۸، ۳۹	۶۰، ۶۱
	چور کی سزا کے بارے میں نبیؐ کی تصریحات	//	۴۶۸	//	//	-
۴۱۳	**قانون اسلامی (زنا):**					
	زنا کی ابتدائی سزا۔	//	۳۲۱	النساء	۱۵، ۱۶	۲۶
	زنا کے لیے نصاب شہادت	//	۳۲۱	//	//	//
	محرمات سے زنا کا ارتکاب فوجداری جرم ہے	//	۳۲۵،۳۲۶	//	۲۲	۳۲، ۳۳
	منکوحہ لونڈیوں کے لیے زنا کی سزا۔	//	۳۴۲،۳۴۳	//	۲۵	۴۶
	رجم کی طرف ایک لطیف اشارہ	//	۳۴۳	//	//	//
	(مزید دیکھیے "زنا")					
۴۱۴	**قانون اسلام (سود):**					
	سود فوجداری جرم ہے۔	//	۲۱۸	البقرہ	۲۷۹	۳۲۳
	(مزید دیکھیے "سود")					
۴۱۵	**شراب:**					
	شراب نوشی کی سزا۔ (مزید دیکھیے "شراب")	//	۵۰۱،۵۰۲	المائدہ	۹۰	۱۰۹
۴۱۶	**قانون اسلام (قرض و رہن):**					
	اس کے احکام	//	۲۱۹،۲۲۲	//	۲۸۲،۲۸۳	۳۲۶، ۳۲۲
	تقسیم وراثت سے قبل ادائے قرض کا حکم	//	۳۲۷،۳۲۹	النساء	۱۱، ۱۲	۲۰، ۲۴
۴۱۷	**قانون اسلام (قانون میراث):**					
	قانون وراثت کی دینی اہمیت	//	۳۳۰	//	۱۳، ۱۴	۲۵ الف
	ورثاء کے حصوں میں وصیت کے ذریعے کمی و بیشی نہیں کی جا سکتی۔	//	۱۴۰	البقرہ	۱۸۰	-
	حق وراثت بر بنائے قرابت	//	۳۲۴	النساء	۷	۱۲
	وراثت پورے ترکہ میں جاری ہوگی۔	//	۳۲۴	//	//	//

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وراثت میں مرد کے ساتھ عورت بھی حق دار ہے۔	اوّل	۳۲۴	النساء		-
	اولاد کے حصص۔	//	۳۲۵،۳۲۱	//	۹، ۱۴	۲۵ الف، ۱۴
	والدین کے حصص	//	۳۲۶			-
	تقسیم میراث اور وصیت و قرض	//	۳۲۷،۳۲۸			-
	// // //	//	۳۲۹			-
	بیوی کے ترکہ میں شوہر کا حصہ	//	۳۲۸			-
	شوہر کے ترکہ میں بیوی کا حصہ	//	۳۲۸			-
	مروجہ "وفات ٹیکس" قانون اسلامی کی روشنی میں	//	۳۳۱			-
	منہ بولے رشتوں کو قانون وراثت تسلیم نہیں کرتا	//	۳۴۸	النساء	۳۳	۵۵
	کلالہ کی تعریف	//	۴۲۱	//	۱۷۶	۲۲۰
	کلالہ کا حصہ میراث مختلف صورتوں میں	//	۳۲۹،۳۳۰	//	۱۲	۲۳، ۲۴
	// // //	//	۴۲۱،۴۳۲	//	۱۷۶	۲۱۹، ۲۲۳
	حضرت عمرؓ کا کلالہ کے بارے میں تردد	//	۴۳۱،۴۳۲	//	۱۷۶	۲۲۰
	قانون وراثت سے قبل وصیت کا حکم دیا گیا تھا	//	۱۳۹،۱۴۰	البقرہ	۱۸۰	۱۸۲
	قانون وراثت کے نزول کے بعد وصیت کے حدود	//	۳۲۷،۳۳۱	النساء	۱۱، ۱۲	۲۰، ۲۴
	تقسیم میراث اور وصیت	//	۳۲۷،۳۳۲	//	۱۱، ۱۲	-
	// // //	//	۳۲۹	//	۱۱، ۱۲	-
	ضرر رساں وصیتوں کی اصلاح	//	۳۲۸،۳۲۹	//	۱۱، ۱۲	۲۰، ۲۴
	وصیت کے لیے نصاب شہادت	//	۵۱۰،۵۱۱	المائدہ	۱۰۶	۱۲۰
	میراث کے حقوق کی بنیاد رشتہ داری پر ہے نہ کہ محض اسلامی برادری پر۔	دوم	۱۶۳،۱۶۴	الانفال	۷۵	۵۳
	حمل کی قلیل ترین مدت	چہارم	۱۶	لقمٰن	۱۴	۲۳
	// // //	//	۶۱۰،۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۱۹
	متبنیٰ وارث نہیں ہو سکتا۔	//	۶۲،۶۴	الاحزاب	معاشرتی اصلاحات	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	متبنی وارث نہیں ہو سکتا۔	چہارم	۶۹، ۷۰	الاحزاب	۴	۷
	میراث میں رشتہ دار ہی ایک دوسرے کے حق دار ہیں۔	″	۷۱	″	۶	۱۴
	″ ″ ″	″	۷۳	″	۶	۱۴
	اسلام کا قانون وراثت اشتراکیت کے بنیادی اصولوں کی نفی کرتا ہے۔	پنجم	۲۱۴، ۲۱۵	النجم	۳۹	۳۸
	مختلف مذاہب کے پیروؤں کے درمیان وراثت کا مسئلہ	ششم	۵۰۳، ۵۰۸، ۵۰۹	الکافرون	۶	۵
	کسی شخص کو حق نہیں ہے کہ دوسرے وارثوں کو محروم کر کے میت کی پوری میراث سمیٹ لے	″	۳۲۱، ۳۳۲	الفجر	۱۹	۱۳
۴۱۸	**قانون وصیت:**					
	قانون وراثت سے قبل وصیت کا حکم دیا گیا تھا	اوّل	۱۲۹، ۱۴۱	البقرہ	۱۸۱، ۱۸۲	۱۸۲
	قانون وراثت کے نزول کے بعد وصیت کے حدود	″	۱۲۹، ۱۴۱	″	۱۸۱، ۱۸۲	۱۸۲
	″ ″ ″	النساء	۳۲۷، ۳۲۹	″	۱۱، ۱۲	۲۰، ۲۴
	تقسیم وراثت اور وصیت	″	۳۲۷، ۳۲۹	″	۱۱، ۱۲	۲۰، ۲۴
	ضرر رساں وصیتوں کی اصلاح	″	۳۲۷، ۳۲۹	″	۱۱، ۱۲	۲۰، ۲۴
	وصیت کے نصاب شہادت	″	۵۱۰، ۵۱۲	المائدہ	۱۰۷، ۱۰۸	۱۲۰، ۱۲۱
۴۱۹	**قبلہ:**					
	کسی سمت کو قبلہ بنانے کے یہ معنی نہیں کہ اللہ تعالیٰ اُسی طرف ہے۔	″	۱۱۸، ۱۱۹	البقرہ	۱۴۲، ۱۴۳	۱۴۲، ۱۴۴
	تحویل قبلہ اور انقلاب امامت	″	۱۱۹	″	″	″
	تحویل قبلہ میں آزمائش	″	۱۲۰	″	۱۴۳، ۱۴۴	۱۴۵، ۱۴۶
	تحویل قبلہ کا اصل حکم	″	۱۲۱	″	″	″
	نبی کا تحویل قبلہ کے لیے آرزومند ہونا	″	۱۲۱	″	″	″

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تحویل قبلہ کی تعمیل دوران نماز میں کیسی کی گئی۔	اوّل	۱۲۱	البقرہ	۱۴۴،۱۴۳	۱۴۶،۱۴۵
	قبلہ بننے کے لیے کعبہ کی اولیت	″	۲۷۴	آل عمران	۹۷،۹۶	۸۰،۷۹
	قبلہ بمعنی مرکز و مرجع	″	۳۰۷	یونس	۸۷	۸۴
۴۲۰	**قتال فی سبیل اللہ :**					
	اس کا اولین حکم	″	۱۴۹	البقرہ	۱۹۰	۲۰۰
	اس کے مقاصد	″	۱۵۱،۱۵۰	″	۱۹۳،۱۹۱	۲۰۵،۲۰۱
	″ ″	″	۲۹۰	آل عمران	۱۴۱،۱۴۰	۱۰۱
	″ ″	″	۳۷۲	النساء	۷۴	۱۰۳
	اس کے حدود	″	۱۵۲،۱۵۱	البقرہ	۱۹۳	۲۰۵
	″ ″	″	۳۸۱،۳۸۰	النساء	۸۹	۱۱۸
	″ ″	″	۳۸۵،۳۸۴	″	۹۴	۱۲۷،۱۲۶
	یہ لازمہ ایمان ہے۔	″	۳۷۳	″	۷۷،۷۶	۱۰۸،۱۰۵
	بڑی بڑی باتیں بنانے والے نکمے ثابت ہوتے ہیں۔	″	۳۷۳	″	۷۷،۷۶	″
	حکم جہاد پر منافقین کا ذہنی ردعمل	″	۳۷۴	″	″	″
	حکم قتال میں خیر مخفی	″	۱۶۴	البقرہ	۲۱۶	″
	قتال کے مقابلے میں جہاد کا وسیع مفہوم	″	۱۶۶	″	۲۱۸	۲۲۴،۲۲۳
	″ ″	″	۴۶۶	المائدہ	۳۵	۵۹،۵۸
	بنی اسرائیل کا اس سے جی چرانا اور اس کے نتائج۔	″	۱۸۴	البقرہ	۲۴۳	۲۶۶،۲۶۵
	″ ″	″	۴۵۹	المائدہ	۲۲،۲۱	۴۴،۴۳
	اللہ کی راہ میں لڑنے اور کفر کے لیے لڑنے میں فرق۔	″	۲۳۶	آل عمران	۱۲	۱۰۹
	اللہ کی راہ میں لڑنے کا اجر	″	۳۷۲	النساء	۷۴	۱۰۳
	″ ″	″	۳۸۵	″	۹۴	۱۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قتال فی سبیل اللہ میں صبر و استقامت کی اہمیت	اول	۲۹۳	آل عمران	۱۴۶،۱۴۷	۱۰۷
	مقابلہ کے لیے تیار رہنے کا حکم	//	۳۷۱	النساء	۷۱	۱۰۱
	یہ اُن لوگوں کا کام ہے جو آخرت کے بدلے دنیوی زندگی کو فروخت کر دیں۔	//	۳۷۲	//	۷۴	۱۰۳
	نفیر عام اور فرض کفایہ کا فرق۔	//	۳۸۶	//	۹۵	۱۲۸
	قصر فی الصلوٰۃ کی اجازت	//	۳۸۸،۳۹۰	//	۱۰۱	۱۳۲
	صلوٰۃ خوف	//	۳۹۰،۳۹۲	//	۱۰۲	۱۳۴،۱۳۶
	اسلام میں جنگ کا مقصد اور بنیادی نظریہ	دوم	۱۲۹	الانفال	۱	۱
	// // //	//	۱۳۹	//	۲۶	۲۱
	// // //	//	۱۴۴،۱۴۵	//	۳۹،۴۰	۳۱
	// // //	//	۱۷۲	التوبہ	غزوہ تبوک	-
	// // //	//	۱۸۸	//	۲۹	۲۸
	دین میں قتال فی سبیل اللہ کی اہمیت	//	۲۳۵	//	۱۱۱	۱۰۶
	// // //	//	۲۴۹،۲۵۰	//	۱۲۰	-
	قتال فی سبیل اللہ میں حصہ لینا عین اس معاہدے کا تقاضا ہے جو ایمان لانے کے ساتھ ہی مومن اور خدا کے درمیان قائم ہو جاتا ہے۔	//	۲۳۵	//	۱۱۱	۱۰۶
	راہ خدا میں جنگ سے جی چرانا کافرانہ اور منافقانہ رویہ ہے۔	//	۲۱۹،۲۲۲	//	۸۰،۹۰	۸۸،۹۱
	اہل ایمان کو نہ چاہیے کہ وہ کفر و اسلام کی جنگ میں پیچھے رہیں۔	//	۱۹۷	//	۴۳،۴۵	۴۵،۴۶
	// // //	//	۲۴۹	//	۱۲۰	-
	جب لوگوں کو اسلامی حکومت طلب کرے اُن سب پر فوجی خدمت فرض عین ہے۔	//	۱۹۴،۱۹۵	//	۳۸،۳۹	۳۹،۴۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جب جنگ کے لیے طلب کر لیا جائے تو ذاتی سہولت و صعوبت کا خیال کیے بغیر ہر مسلمان کو نکلنا چاہیے۔	دوم	۱۹۶	التوبہ	۴۱	۴۳
	مگر ہر وہ شخص لازماً ہی منافق ہی نہیں ہے جو لبیک نہ کہے لبیک نہ کہنے والے مومنوں کے ساتھ کیا معاملہ کیا جائے۔	//	۲۲۹،۲۳۰	//	۱۰۲،۱۰۵	۹۹
	// // //	//	۲۴۴،۲۴۹	//	۱۱۷،۱۱۸	۱۱۵،۱۱۹
	جنگ پر نہ جانے کے لیے جائز عذرات کیا ہو سکتے ہیں۔	//	۲۲۳،۲۲۴	//	۹۱،۹۲	۹۲،۹۳
	جائز عذر بھی اُسی کا مقبول ہے جو اللہ اور رسول کا سچا وفادار ہو۔	//	۲۲۳	//	۹۱	۹۲
	بے جا عذرات کرنے والے یا بلا عذر بیٹھے	//	۲۱۹،۲۲۰	//	۸۰،۸۴	۸۸
	رہ جانے والوں کے ساتھ کیا معاملہ کیا جائے	//	۲۲۴،۲۲۵	//	۹۳	-
	بزدلی ایک نجاست ہے جو شیطان آدمی کے دل میں ڈالتا ہے۔	//	۱۳۳	الانفال	۱۱	۹
	میدان جنگ سے فرار حرام ہے۔	//	۱۳۴،۱۳۵	//	۱۵،۱۶	۱۳
	مسلمانوں کو اپنی فوجی طاقت ہر وقت مضبوط رکھنے کا حکم۔	//	۱۵۵	//	۶۰	۴۴
	اسلامی جنگ کے آداب	//	۱۴۸	//	۴۵،۴۷	۴۷،۴۸
	کفار کی فوجوں کے سے رنگ ڈھنگ اختیار کرنے کی ممانعت	//	۱۴۸،۱۴۹	//	//	//
	دشمن کی فوجی طاقت کو توڑ دینا وہ اصلی ہدف ہے جس پر میدان جنگ میں فوج کی نگاہ جمی رہنی چاہیے۔	//	۱۵۸،۱۶۰	//	۶۷،۶۹	۴۹
	اسیران جنگ کو اسلام کی تبلیغ	//	۱۶۰	//	۷۰،۷۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دوران جنگ میں دشمن کو تبلیغ کی جاتی ہے۔	دوم	۱۷۷،۱۷۸	التوبہ	۶	۸
	ظالموں اور معاہدہ شکنوں کے خلاف جنگ کا حکم	″	۱۸۰،۱۸۱	″	۱۲،۱۴	-
	اہل کتاب کے خلاف جنگ کا حکم	″	۱۸۷،۱۸۸	″	۲۹	۲۶،۲۸
	مرتدین کے خلاف جنگ کا حکم	″	۱۷۹	″	۱۱،۱۲	۱۴،۱۵
	اس کی اجازت کا پہلا حکم کن حالات میں نازل ہوا	سوم	۱۹۶،۱۹۸	الحج	زمانہ نزول	-
	اس کی اولین اجازت اور اس کا مقصد	″	۲۳۳،۲۳۴	″	۳۸،۴۱	۷۵،۷۶
	اس کی مصلحت	″	۲۳۲،۲۳۳	″	۴۰	۸۲،۸۳
	اس کے ابتدائی احکام کا نزول مدینہ میں ہوا۔	ششم	۱۲۴	المزمل	زمانہ نزول	-
	″ ″ ″	″	۱۲۳	″	۲۰	۲۳
۴۲۱	**قتل:**					
	(دیکھیے "قانون اسلامی")					
۴۲۲	**قتل اولاد:**					
	(دیکھیے "اوہام جاہلیت")					
	اس کی حرمت	دوم	۶۱۲،۶۱۳	بنی اسرائیل	۳۱	۳۱
	قتل اولاد کی حرمت	پنجم	۴۴۵،۴۴۶،۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۲۰
	اسقاط حمل بھی قتل اولاد میں شامل ہے۔					
	قرآن: اسکے لفظی ترجمہ کے نقائص	اول	۷	دیباچہ تفہیم القرآن	-	-
	اس کا اسلوب بیان	″	۸	″	-	-
	″ ″ ″	″	۲۰	مقدمہ	-	-
	″ ″ ″	″	۱۱۴	البقرہ	۱۳۴	۱۳۴
	″ ″ ″	″	۲۳۴،۲۳۵	آل عمران	۷	۵،۶
	″ ″ ″	″	۲۸۴،۲۸۵	″	۱۲۱	۹۴
	″ ″ ″	″	۲۳۱،۲۳۲	″	۲	۲
	اس میں بظاہر بے ربطی محسوس ہونے کے وجوہ	″	۹	دیباچہ	-	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس میں بظاہر بے ربطی محسوس ہونے کے وجوہ	اوّل	۱۴	مقدمہ		-
	〃 〃 〃	〃	۱۵	〃		-
	اُس کو سمجھنے کے لیے تاریخی پس منظر نگاہ میں رکھنے کی اہمیت۔	〃	۹	دیباچہ		-
	سورتوں کا نزول کن حالات میں ہوتا تھا۔	〃	۹	〃		-
	〃 〃 〃	〃	۲۰	مقدمہ		-
	اُس کی مخصوص اصطلاحی زبان	〃	۱۰	دیباچہ		-
	اُس کے لفظی ترجمے کے فوائد و نقصانات	〃	۱۰	〃		-
	اُس کا عام کتابوں سے فرق و امتیاز	〃	۱۳	مقدمہ		-
	〃 〃 〃	〃	۲۰	〃		-
	〃 〃 〃	〃	۲۵	〃		-
	اُس کو سمجھنے میں عام لوگوں کو کس قسم کی مشکلات پیش آتی ہیں اور اُن کے وجوہ۔	〃	۱۴، ۱۶	〃		-
	اُس کی آیات کو سیاق و سباق سے الگ کر کے دیکھنے کا نقصان	〃	۱۴	〃		-
	اُس کی آیات میں مصنوعی ربط بنانے کی غلطی	〃	۱۴	〃		-
	اُس کو سمجھنے کے لیے کن چیزوں کا جان لینا ضروری ہے۔	〃	۱۶	〃		-
	اُس کی اصل حقیقت	〃	۲۰	〃		-
	〃 〃 〃	〃	۱۶	〃		-
	〃 〃 〃	〃	۱۹	〃		-
	اُس کا مابعد الطبعی پس منظر۔	〃	۱۶	〃		-
۴۲۲ الف	**قادیانی نبوت:**					
	اس کے بعض دلائل اور اُن کا جواب۔	دوم		یونس		
	قادیانیت (دیکھیے "ختم نبوت" اور "عیسیٰ")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قادیانیوں کی نت نئی تاویلات پر ایک نظر	چہارم	۱۶۹	الاحزاب	خیمۃ الاحزاب	-
۴۲۳	**قذف :**					
	اس کے احکام	سوم	۳۴۶،۳۴۷	النور	۴، ۵	۶
	قانون قذف کا مقصد	〃	۳۴۷			-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۴			-
	جرم قذف کی سزا	〃	۳۵۲			-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۴			-
	قذف کے مقدمات کی نظیریں عہد نبوی اور عہد خلافت راشدہ میں۔		۳۵۰			
		〃	۳۵۲ ۳۵۴			- -
	ایک شخص کس حالت میں قذف کا مجرم ہوگا اور کس حالت میں نہیں۔	〃	۳۴۸،۳۵۰			-
	قذف کا جرم قابل دست اندازی پولیس ہے یا نہیں۔	سوم	۳۵۰،۳۵۱	النور	۴، ۵	-
	قابل راضی نامہ ہے یا نہیں۔	〃	۳۵۰،۳۵۱	〃		-
	حد قذف کے مطالبے کا حق کسے ہے اور کسے نہیں ہے۔	〃	۳۵۱			-
	کسی پر عمل قوم لوط کا الزام لگانا قذف ہے یا نہیں۔	〃	۳۵۰			-
	اگر مرد کسی عورت کے ساتھ زنا کا اقرار کرے مگر عورت انکار کر دے تو مرد کو قذف کا مجرم قرار دیا جائے گا۔	〃	۳۴۶،۳۴۷ ۳۴۷	〃	۲	۲
	تکرار قذف کے بارے میں قانونی حکم	〃	۳۵۴،۳۴۷	〃	۵	۶
	ایک سے زیادہ آدمیوں پر تہمت لگانے کی صورت میں قانونی حکم۔	〃	۳۵۶،۳۵۵	〃	۵	۶
	جرم قذف میں صفائی کی شہادت	〃	۳۵۲،۳۵۱	〃	۵	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اگر زنا کے گواہوں کی شہادت عدالت میں قابل قبول ثابت نہ ہو تو کیا ان پر قذف کا مقدمہ چلایا جائے گا۔	سوم	۳۱۹، ۳۴۴، ۳۴۳، ۳۳۵	النور	۲	۶
	قاذف کو معاف کر دینے کا حق کسی کو نہیں ہے	″	۳۵۱	″	۵	۶
	جرم قذف میں مالی تاوان دلوا کر مجرم کو نہیں چھوڑا جا سکتا۔	″	۳۵۱	″	۵	″
	قاذف کی توبہ کس چیز پر مؤثر ہے اور کس پر مؤثر نہیں ہے۔	″	۳۵۲، ۳۵۳	″	۵	″
	بیوی پر شوہر کی طرف سے تہمت زنا عائد کیے جانے کی صورت میں قانونی حکم۔ (دیکھیے "لعان")					
۴۲۴	**قرآن:**					
	اُس کا موضوع	اوّل	۱۹	مقدمہ		-
	اُس کا مرکزی مضمون	″	۱۹	″		-
	اُس کا مدعا	″	۲۰	″		-
	اُس کے ربط کلام کی تشریح	″	۲۰	″		-
	اُس کے کیفیت نزول	″	۲۰	″		-
	″ ″ ″	″	۵۲۰	الانعام	زمانہ نزول	-
	دعوت اسلامی کے مختلف مراحل میں نازل شدہ صورتوں کی الگ الگ خصوصیات	″	۲۰	مقدمہ		-
	اُس کے اسلوب بیان کی خصوصیات	″	۲۱	″		-
	″ ″ ″	″	۲۴	″		-
	″ ″ ″	″	۲۵	″		-
	″ ″ ″	″	۲۶	″		-
	اُس کے مضامین میں وقتی اور مقامی رنگ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس قدر نمایاں کیوں ہے اور یہ کہ یہ چیز اس کے دائمی اور عالمگیر ہدایت ہونے میں قادح نہیں ہے۔	اوّل	۲۱			-
		//	۳۴			-
	مکی سورتوں کا پس منظر اور اُس کی خصوصیات	//	۲۳			-
	// // //	//		الانعام	مباحث اور مکی زندگی کے ادوار	-
	مدنی سورتوں کا پس منظر اور اُس کی خصوصیات	//	۲۴	مقدمہ		-
	// // //	//	۵۲۱	الانعام	//	-
	اُس میں مضامین کی تکرار کیوں ہے۔	//	۲۵	مقدمہ		-
	اُس کی موجودہ ترتیب نزولی ترتیب سے مختلف کیوں ہے۔	//	۲۶	//		-
	موجودہ ترتیب کی حکمتیں	//	۲۶	//		-
	اُس کی موجودہ ترتیب کس کی دی ہوئی ہے اور کب دی گئی۔	//	۲۸	//		-
	اُس کے محفوظ ہونے کے دلائل	//	۲۸	//		-
	// // //	//	۳۰	//		-
	نبیؐ کے زمانے میں اُس کی کتابت	//	۲۸	//		-
	اُس کو حفظ کرنے کا طریقہ ابتدا سے رائج ہو گیا تھا۔	//	۲۸	//		-
	اُس میں تحریف کیوں ناممکن ہے۔	//	۲۸	//		-
	پہلا مستند نسخہ کس طرح تیار کیا گیا۔	//	۲۹	//		-
	اس کے "سات حروف" پر نازل ہونے کا مطلب۔	//	۲۹	//		-
	نبیؐ کے زمانے میں کن کن لوگوں کے پاس قرآن کے اجزا بصورت تحریر موجود تھے۔	//	۲۹	//		-
	اُس کے مطالعہ کا صحیح طریقہ۔	//	۳۱	//		-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے تحقیقی مطالعہ کا طریقہ	اوّل	۳۲	الفاتحہ	مضمون	-
	اُس کی روح کو پالینا اُس کے منشاء کے مطابق کام کیے بغیر ممکن نہیں ہے۔	〃	۳۳	〃		-
	"سلوک قرآنی"	〃	۳۴	〃		-
	اُس کے عالمگیر اور ابدی ہدایت ہونے کے دلائل	〃	۳۵	〃		-
	اُس کے مفصل ہدایت نامہ ہونے کا مطلب	〃	۳۶	〃		-
	سنت کے ساتھ اُس کا تعلق	〃	۳۶	〃		-
	وہ کس قسم کے تفرقہ و اختلاف سے منع کرتا ہے	〃	۳۷	〃		-
	اُس کی رو سے جائز و ناجائز اختلاف کی حدود	〃	۳۷	〃		-
	سب سے پہلی مکمل سورۃ	〃	۴۲	〃		-
	نزول وحی کی ابتدا کن آیات سے ہوئی۔	〃	۴۲	〃		-
	سورتوں کے نام	〃	۴۶	البقرہ		-
	اُس کی خصوصیات	〃	۴۹	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۰	آل عمران	شان نزول	-
	کس قسم کے لوگ اس سے ہدایت حاصل کر سکتے ہیں۔	〃	۵۰	البقرہ	۳	۳، ۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴، ۲۳۵	آل عمران	۷، ۸	۵، ۷
	نوع انسانی کو اس کی دعوت کیا ہے؟	〃	۵۷	البقرہ	۲۱	۲۱، ۲۲
	〃 〃 〃	〃	۶۱، ۶۲، ۶۳	〃	۳۰	۳۶
	اُس کے کلام الٰہی ہونے کا ثبوت	〃	۵۷، ۵۸	〃	۲۳، ۲۴	۲۴، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۳۵	آل عمران	۷	۷
	اُسے کلام الٰہی نہ ماننے کے اُخروی نتائج	〃	۵۸	البقرہ	۲۴	۲۵
	اُسے کلام الٰہی مان لینے کے اُخروی نتائج	〃	۵۸	〃	۲۵	۲۶، ۲۷
	اُس پر مخالفین کے اعتراضات اور اُن کے جوابات۔	〃	۵۹	〃	۲۶	۲۸، ۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس پر مخالفین کے اعتراضات اور اُن کے جوابات۔	اوّل	۱۰۱	البقرہ	۱۰۵، ۱۰۶	۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۱۴۵، ۱۴۷	〃	۱۸۷	۱۹۳
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹	〃	۱۰۵	۷۰
	کس قسم کے لوگ قرآن سے گمراہی اخذ کرتے ہیں۔	〃	۵۹	البقرہ	۲۶	۲۸
	اس کی دعوت وہی ہے جو پچھلی تمام آسمانی کتابوں کی تھی۔	〃	۷۰، ۷۱	〃	۴۰	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱، ۲۳۲	آل عمران	۳	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷، ۴۸۸	المائدہ	۶۸	۹۷
	پچھلی آسمانی کتابوں کی تصدیق کرتا ہے۔	〃	۷۲	البقرہ	۴۱	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۹۶	〃	۹۷	۱۰۰، ۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱	آل عمران	۳	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸	النساء	۴۷	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶، ۴۷۸	المائدہ	۴۸	۷۸، ۷۹
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳	الانعام	۹۲	-
	پچھلی کتابوں کی تصدیق وہ کن معنوں میں کرتا ہے	〃	۲۳۱، ۲۳۲	آل عمران	۳	۲
	نبیؐ کے پاس جبریلؑ کے ذریعے آیا ہے۔	〃	۹۶	البقرہ	۹۷	۱۰۰، ۱۰۳
	اس کی صفات	〃	۹۶، ۹۷	〃	۹۷، ۹۹	۱۰۰، ۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۱۴۲، ۱۴۳	〃	۱۸۵	-
	اس میں نسخ ہونے کا مطلب	〃	۱۰۱	〃	۱۰۶	۱۰۹
	اس کی اصولی تعلیمات	〃	۱۱۴	〃	۱۳۴	۱۳۴
	قانون بیان کرنے کے ساتھ ساتھ وہ اخلاقی احساسات کو بھی اُبھارتا ہے۔	〃	۴۰۵، ۴۰۶	النساء	۱۳۵	۱۶۴، ۱۶۵
	اس کے نزول کی ابتدا	〃	۱۴۲، ۱۴۳	البقرہ	۱۸۵	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تاریخ اسلامی کے متعلق اس کا نظریہ	اوّل	۱۶۲،۱۶۳	البقرہ	۲۱۳	۲۳۰
	وہ حق لے کر آیا ہے۔	″	۲۳۱	آل عمران	۳	۲
	″ ″ ″	″	۳۹۳،۳۹۴	النساء	۱۰۵	۱۴۰
	″ ″ ″	″	۴۷۶،۴۷۸	المائدہ	۴۸	۷۸،۷۹
	″ ″ ″	″	۵۷۵	الانعام	۱۱۴	-
	قرآن کا حق و باطل کی کسوٹی ہونا۔		۲۳۳،۲۳۵	آل عمران	۴،۸	۳،۸
	قرآن کے فرامین سے انکار کا نتیجہ۔	″	۲۳۳			-
	اُس کی آیات کی دو بڑی قسمیں محکمات اور متشابہات۔	″	۲۳۴			-
	اُس سے ہدایت کس طرح حاصل ہو سکتی ہے	″	۲۳۵			-
	وہ اہل ایمان کے معیار کا فیصلہ اور سرچشمہ قانون ہے۔	″	۳۶۶،۳۶۷	النساء	۶۰	۹۱
	″ ″ ″	″	۳۹۳،۳۹۴	″	۱۰۵	۱۴۰
	″ ″ ″	″	۴۷۶،۴۷۷	المائدہ	۴۸	۷۸،۷۹
	وہ محض کتاب آئین نہیں بلکہ کتاب ہدایت ہے	″	۳۶۶،۳۶۷	النساء	۶۰	۹۱
	اُس کا تضاد سے پاک ہونا۔	″	۳۷۶	″	۸۲	۱۱۱
	اُس کا کتاب مبین ہونا۔	″	۴۲۰	″	۱۵۸	۱۹۵
	اُس کا منزل من اللہ ہونے پر اللہ اور فرشتوں کی گواہی	″	۴۲۶	″	۱۶۶	-
	وہ اللہ کی طرف سے روشن دلیل ہے۔	″	۴۳۱	″	۱۷۴	-
	″ ″ ″	″	۶۰۳	الانعام	۱۵۷	۱۳۸
	اُس کا نظریہ حلت و حرمت	″	۴۴۴،۴۴۶	المائدہ	۴	۱۸
	اندھیرے سے نکال کر اُجالے میں لانے والی کتاب۔	″	۴۵۶	″	۱۶	۳۸
	وہ سلامتی کے طریقے بتاتا ہے۔	″	۴۵۶	″	۱۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاءؑ کے بارے میں اُس کی ایک اہم تصریح	اوّل	۴۷۵	المائدہ	۴۶	۷۶
	آسمانی کتب پر اس کے "مہیمن" ہونے کا مطلب	//	۴۷۷،۴۷۸	//	۴۸	۷۹
	اُس کا نزول یہود کے طغیان وکفر میں اضافہ کا سبب بن گیا۔	//	۴۸۵،۴۸۶	//	۶۴	۹۵
	مجرمین کی روش کو نمایاں کرتا ہے۔	//	۵۴۵	الانعام	۵۵	۲۸
	وہ نصیحت اور تنبیہ کا ذریعہ ہے۔	//	۵۵۰	//	۷۰	-
	خیر و برکت والی کتاب	//	۵۶۳،۵۶۴	//	۹۲	-
	// // //	//	۶۰۲	//	۱۵۵	-
	اُس کے اولین مخاطبین	//	۵۶۳	//	۹۲	۶۱
	اُس کو ماننے کے لیے ایمان بالآخرۃ ضروری ہے	//	۵۶۴	//		-
	اُس میں تعریف کلام کا اسلوب	//	۵۶۹	//	۱۰۵	۷۰
	اُس کے بیان میں تفصیل کا ہونا	//	۵۷۵	//	۱۱۴	-
	اُس کے ذریعے لوگوں پر اتمام حجت	//	۶۰۲	//	۱۵۵	-
	لفظ قرآن کے معنی	دوم	۳۸۳	یوسف	۲	۱
	کتاب الٰہی کے وسیع تر معنی میں اس نام کا استعمال	//	۵۱۸	الحجر	۹۱	۵۲
	اس کا لانے والا روح القدس ہے۔	//	۵۷۲،۵۷۲	النحل	۱۰۲	۱۰۳
	اس کو اللہ تعالیٰ نے نازل کیا ہے۔	//	۶	الاعراف	۲	۱
	// // //	//	۲۸۵	یونس	۳۷	۴۵
	// // //	//	۳۱۱	//	۹۴	-
	// // //	//	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۲۸	//	۱۴	۱۴
	// // //	//	۳۳۱	//	۱۷	-
	// // //	//	۳۸۳	یوسف	۲	۱
	// // //	//	۴۶۴	الرعد	۳۷	-
	// // //	//	۴۶۹	ابراہیم	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کو اللہ تعالیٰ نے نازل کیا ہے۔	دوم	۴۹۸، ۴۹۹	الحجر	۹	۶
	// // //	//	۵۴۹	النحل	۶۴	۵۳
	// // //	//	۵۷۲، ۵۷۳	//	۱۰۲	۱۰۳
	// // //	//	۶۱۷	بنی اسرائیل	۳۹	-
	// // //	//	۶۳۹، ۶۴۰	//	۸۲، ۸۵	۱۰۲، ۱۰۳
	اس کے کلام الٰہی ہونے کے دلائل	//	۲۷۲، ۲۷۴	یونس	۱۶، ۱۷	۲۱، ۲۳
	// // //	//	۲۸۵، ۲۸۶	//	۳۷، ۳۸	۴۵، ۴۶
	// // //	//	۳۲۸	ہود	۱۴	۱۴
	// // //	//	۶۴۰، ۶۴۲	بنی اسرائیل	۸۵، ۸۸	۱۰۳، ۱۰۵
	وہ اللہ کے سوا کسی کا کلام نہیں ہو سکتا۔	//	۲۸۵	یونس	۳۷، ۳۸	۴۵، ۴۶
	دنیا کو اس کے مثل بنا کر لانے کا چیلنج	//	۲۸۶	-	-	-
	// // //	//	۳۲۸	ہود	۱۴	۱۴
	// // //	//	۶۴۱	بنی اسرائیل	۸۸	۱۵
	یہ وہ معجزہ ہے جو نبیؐ کو دیا گیا	//	۱۱۳	الاعراف	۲۰۳	۱۵۱
	کن کن حیثیتوں سے وہ معجزہ ہے۔	//	۲۸۶	یونس	۳۸	۴۶
	// // //	//	۶۴۱، ۶۴۲	بنی اسرائیل	۸۸	۱۰۵
	اس کی صداقت کے دلائل و شواہد	//	۹۳	الاعراف	۱۶۷	۱۲۸
	// // //	//	۱۰۴، ۱۰۵	//	۱۸۵	۱۴۳
	// // //	//	۳۷۸، ۳۷۹	یوسف	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۴۲۴، ۴۳۵	//	۱۰۲، ۱۰۴	۷۲، ۷۳
	// // //	//	۶۳۳	بنی اسرائیل	۷۵، ۷۶	۸۸، ۸۹
	// // //	//	۶۳۸	//	۸۰، ۸۱	۱۰۰، ۱۰۱
	وہ سراسر حق ہے اور حق ہی کے ساتھ نازل ہوا ہے۔	//	۳۱۱	یونس	۹۴	-
	// // //	//	۳۱۸	//	۱۰۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ سراسر حق ہے اور حق ہی کے ساتھ نازل ہوا ہے۔	دوم	۳۳۱	ہود	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	الرعد	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۶۴۹	بنی اسرائیل	۱۰۵	-
	وہ بالکل سیدھی راہ دکھاتا ہے۔	〃	۶۰۳	〃	۱۲	۱۳
	وہ ایک حکم ہے خدا کی طرف سے	〃	۴۶۴	الرعد	۳۶	۵۵
	وہ سب انسانوں کے لیے خدا کا پیغام ہے	〃	۴۹۴	ابراہیم	۵۲	-
	اس خیال کی تردید کہ وہ صرف عربوں کے لیے نازل ہوا ہے۔	〃	۳۸۳،۳۸۴	یوسف	۲	۱،۲
	وہ عربی زبان میں نازل ہوا ہے۔	〃	۳۸۳	〃	۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	الرعد	۳۷	-
	وہ اس لیے نازل کیا گیا کہ لوگ اسے سمجھیں	〃	۳۸۳	یوسف	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۵۴۴	النحل	۴۴	-
	اس کے نزول کا طریقہ	〃	۳۷۸	یوسف	مقاصد نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۲،۵۷۲	النحل	۱۰۲	۱۰۳،۱۰۶
	اس کے بتدریج نازل ہونے کی حکمت	〃	۵۷۳	〃	۱۰۲	۱۰۳،۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۶۴۹	بنی اسرائیل	۱۰۵،۱۰۶	۱۱۸،۱۱۹
	اس کے تازہ احکام کا اعلان کس طرح کیا جاتا ہے۔	〃	۲۵۴	التوبہ	۱۲۷	۱۲۶
	اس کی ترتیب	〃	۱۶۶،۱۶۷	〃	زمانہ نزول	-
	اس کے مفصل ہونے اور اس میں ہر چیز کی تفصیل ہونے کا مطلب۔	〃	۳۴	الاعراف	۵۲	۳۶،۳۷
	〃 〃 〃	〃	۴۳۸	یوسف	۱۱۱	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۵۶۴	النحل	۸۹	۸۶،۸۷
	خدا نے اس کی حفاظت کا ذمہ خود لیا ہے۔	〃	۴۹۸،۴۹۹	الحجر	۹	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صحابہ کرامؓ نے اس کی حفاظت کا کس درجہ اہتمام کیا	دوم	۱۶۶	التوبہ	زمانہ نزول	-
	اس کی تعریف۔	//	۳۴	الاعراف	۵۲	۲۶،۲۷
	// // //	//	۱۱۳،۱۱۴	//	۲۰۳،۲۰۴	۲۵۲،۱۵۳
	// // //	//	۲۶۰	یونس	مباحث	-
	// // //	//	۲۹۲	//	۵۷،۵۸	-
	// // //	//	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۸۳	یوسف	۱،۲	۱،۲
	// // //	//	۴۳۵	//	۱۰۴	۳۷
	// // //	//	۴۳۸	//	۱۱۱	۸۰
	// // //	//	۴۹۷	الحجر	۱	۱
	// // //	//	۵۴۹	النحل	۶۴	۵۳
	// // //	//	۵۶۴	//	۶۹	۸۶،۸۷
	اس کی برکات	//	۱۱۴	الاعراف	۲۰۴	۱۵۳
	دنیا کی ہر دولت سے زیادہ قیمتی	//	۲۹۲	یونس	۵۷،۵۸	-
	سب سے بڑی نعمت	//	۵۱۷	الحجر	۸۷	۴۹،۵۰
	اس کو ذکر کس معنی میں کہا گیا ہے۔	//	۹۷،۹۹	الاعراف	۱۷۳	۱۲۵
	ماننے والوں کے لیے ہدایت اور شفا اور رحمت ہے۔	//	۳۴	//	۵۲	۲۶،۲۷
	// // //	//	۶۳۸،۶۳۹	بنی اسرائیل	۸۱،۸۲	۱۰۱،۱۰۲
	اس سے منہ موڑنے والے خسارے میں رہیں گے۔	//	۶۳۹	//		-
	اس کے نزول کا مقصد	//	۶	الاعراف	۲	۳
	// // //	//	۴۶۹	ابراہیم	۱	۱
	// // //	//	۴۹۴	//	۵۲	-
	// // //	//	۵۴۹	النحل	۶۴	۵۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے نزول کا مقصد	دوم	۵۶۴	النحل	۸۹	۸۶،۸۷
	〃 〃 〃	〃	۶۱۸	بنی اسرائیل	۴۱	-
	اس کی دعوت	〃	۷	الاعراف	۳	۴
	〃 〃 〃	〃	۳۸،۳۹	〃	۵۶	۴۴،۴۵
	〃 〃 〃	〃	۶۳۰	بنی اسرائیل	۴۶	۵۱
	اس کی دعوت پہنچ جانے کے بعد آدمی پر خدا کی حجت پوری ہو جاتی ہے۔	〃	۶۳۹	〃	۸۲	۱۰۲
	صحیح الدماغ آدمی اس کی دعوت قبول کیے بغیر نہیں رہ سکتا۔	〃	۳۳۰	ہود	۱۷	۱۷،۱۹
	اس کی دعوت وہی ہے جو پچھلی تمام آسمانی کتابوں کی تھی۔	〃	۳۱۱	یونس	۹۴	-
	آخرت کو نہ ماننے والے اس کی ہدایت سے کیوں محروم رہتے ہیں۔	〃	۶۱۹،۶۲۰	بنی اسرائیل	۴۵،۴۶	۵۱
	مجرموں کو اس کی تعلیم سخت ناگوار ہوتی ہے۔	〃	۴۹۹	الحجر	۱۲	-
	شیطان کو سب سے زیادہ ناگوار یہ ہے کہ آدمی اس سے فائدہ اٹھائے۔	〃	۵۷۱	النحل	۹۸،۱۰۰	۱۰۱
	اس کی کسی بات کا انکار بھی کفر ہے۔	〃	۵۸۹،۵۹۰	بنی اسرائیل	۱	۱
	اس کو سننے کے آداب	〃	۱۱۴	الاعراف	۲۰۴	۱۵۳
	اس کو پڑھنے کے آداب	〃	۵۷۱	النحل	۹۸،۱۰۰	۱۰۱
	اس کی تفسیر کا یہ طریقہ غلط ہے کہ سیاق وسباق سے الگ کر کے اُس کی کسی آیت کا مطلب نکالا جائے۔	〃	۵۵۴،۵۵۵	〃	۷۱	۶۲
	اس کو سمجھنے کے لیے نبیؐ کی قولی وعملی تشریح ضروری ہے۔	〃	۶۴۰	بنی اسرائیل	۸۵	۱۰۳
	حدیث کی کسی بات کا قرآن سے زائد ہونا	〃	۵۴۳،۵۴۴	النحل	۴۴	۴۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہ معنی نہیں رکھتا کہ وہ قرآن کے خلاف ہے۔	دوم	۵۸۹	بنی اسرائیل	۱	۱
	اہل ایمان پر اس کے اثرات	〃	۲۵۳	التوبہ	۱۲۴	-
	منافق پر اس کے اثرات	〃	۲۵۳	〃	۱۲۵	۲۷
	اس کا استقبال عرب کے راست باز لوگ کس طرح کر رہے تھے۔	〃	۵۲۷	النحل	۳۰	۲۷
	اس کی دعوت کو رد کرنے کے لیے کفار کیا طریقے اختیار کر رہے تھے۔	〃	۵۳۴	〃	۲۴	۲۲
	اس پر کفار مکہ کے اعتراضات اور اُن کے وجوہات	〃	۱۴۲،۱۴۱	الانفال	۳۲،۳۱	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰	یونس	مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۲،۱۷۱	〃	۱۵	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶	〃	۳۸	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶۵	الرعد	۳۹	۵۸
	〃 〃 〃	〃	۵۷۴،۵۷۱	النحل	۱۰۵،۱۰۱	۱۰۸،۱۰۲
	اس کا طرز بیان	〃	۳۷،۳۶	الاعراف	۵۴	۴۳،۴۰
	〃 〃 〃	〃	۴۳،۴۲ ۴۴	〃	۶۴،۶۲	۵۰،۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸	〃	۹۳،۹۲	۷۶،۷۵
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱،۱۰۰	〃	۹۳،۹۲	۱۳۹،۱۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳	یونس	۱۷۶،۱۷۵	۴۲،۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۸۸	〃	۳۴	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۱	〃	۴۳	۹۶
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	〃	۹۵،۹۴	۱۰۲،۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۳۸۰	یوسف	۹۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۰	الرعد	مباحث و مسائل	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲	ابراہیم	مرکزی مضمون	۵۶،۵۵
	〃 〃 〃	〃	۴۹۶	الحجر	۴۷،۴۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا طرز بیان	دوم	۵۲۴،۵۲۳	النحل	مباحث	۱
	// // //	//	۵۳۲،۵۳۰	//	۱۵، ۱۸	۱۳، ۱۸
	// // //	//	۵۳۵	//	۲۶، ۲۷	۲۳، ۲۴
	// // //	//	۵۴۲	//	۴۰	۳۶
	// // //	//	۵۵۷	//	۷۴	۴۶، ۶۷
	// // //	//	۵۷۲،۵۷۲	//	۱۰۱، ۱۰۲	۱۰۲، ۱۰۶
	// // //	//	۵۸۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	مکی دور کی آخری سورتوں کا اندازِ بیان	//	۵	الاعراف	مباحث	-
	// // //	//	۲۵۸	یونس	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۳۲۰	ہود	-	-
	// // //	//	۴۴۰	الرعد	مرکزی مضمون	-
	// // //	//	۴۶۸	ابراہیم	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۴۹۶	الحجر	-	-
	// // //	//	۵۸۶	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	اس کا طرز استدلال	//	۲۱	الاعراف	۲۸	۱۸
	// // //	//	۲۳	//	۳۲	۲۲، ۲۳
	// // //	//	۳۶، ۳۷	//	۵۴	۴۰، ۴۳
	// // //	//	۴۶، ۴۷	//	۷۱	۵۴، ۵۵
	// // //	//	۱۰۴، ۱۰۵	//	۱۸۲، ۱۸۶	۱۴۳، ۱۴۴
	// // //	//	۱۰۷، ۱۱۰	//	۱۹۰، ۱۹۸	۱۴۶، ۱۴۹
	// // //	//	۲۶۱	یونس	۲	۲، ۳
	// // //	//	۲۶۳، ۲۶۴	//	۴، ۶	۸، ۱۱
	// // //	//	۲۶۴، ۲۶۵	//	۶، ۸	۱۱، ۱۲
	// // //	//	۲۷۲، ۲۷۴	//	۱۶، ۱۷	۲۱، ۲۳
	// // //	//	۲۷۸	//	۲۱	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا طرز استدلال۔	دوم	۲۸۵،۲۸۲	یونس	۳۵،۳۱	۴۲،۲۸
	// // //	//	۲۹۶	//	۶۷،۶۶	۶۵
	// // //	//	۲۹۹،۲۹۸	//	۷۰،۶۸	۶۸،۶۶
	// // //	//	۳۰۳	//	۷۷	۷۵
	// // //	//	۳۱۶،۳۱۵	//	۱۰۴	۱۰۷،۱۰۶
	// // //	//	۳۲۵،۳۲۴	ہود	۸،۷	۹،۷
	// // //	//	۳۲۸	//	۱۴	۱۴
	// // //	//	۳۴۶،۳۴۵	//	۵۲،۵۱	۵۷،۵۶
	// // //	//	۳۵۰،۳۴۹	//	۶۱	۶۹،۶۶
	// // //	//	۳۶۷	//	۱۰۳،۱۰۲	۱۰۵
	// // //	//	۴۴۵،۴۴۱	الرعد	۴،۱	۱۱،۱
	// // //	//	۴۵۲،۴۵۰	//	۱۶،۱۳	۳۰،۲۱
	// // //	//	۴۶۲،۴۶۱	//	۳۳	۵۴،۵۱
	// // //	//	۴۸۰،۴۷۹	ابراہیم	۲۰،۱۸	۲۷،۲۵
	// // //	//	۵۲۸،۵۲۴	النحل	۹،۱	۱۰،۱
	// // //	//	۵۳۲،۵۳۰	//	۱۷،۱۵	۱۶،۱۳
	// // //	//	۵۴۱،۵۳۹	//	۳۹،۳۵	۳۵،۳۰
	// // //	//	۵۵۰،۵۴۹	//	۶۵،۶۲	۵۲الف۵۳
	// // //	//	۵۵۶،۵۵۳	//	۷۳،۷۰	۶۴،۶۰
	وہ انسان کی عقل وفکر سے اپیل کرتا ہے	//	۱۰۵،۱۰۴	الاعراف	۱۸۵،۱۸۴	۱۴۴،۱۴۳
	// // //	//	۲۷۳،۲۷۲	یونس	۱۶	۲۱
	// // //	//	۲۸۰،۲۷۹	//	۲۵،۲۴	۳۲
	// // //	//	۲۸۳،۲۸۲	//	۳۵،۳۱	۴۳،۳۸
	// // //	//	۲۸۵،۲۸۲	//	۳۵	-
	// // //	//	۲۹۶	//	۶۷	۶۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ انسان کی عقل و فکر سے اپیل کرتا ہے۔	دوم	۳۳۳	ہود	۶۴	۲۸
	// // //	//	۳۴۶،۳۴۵	//	۵۱،۵۰	۵۵،۵۴
	// // //	//	۴۳۸،۴۳۶	یوسف	۱۱۱،۱۰۷	۸۰،۷۷
	// // //	//	۴۴۵،۴۴۴	الرعد	۴،۳	۱۱،۸
	// // //	//	۴۵۲،۴۵۱	//	۱۶	۳۰،۲۶
	// // //	//	۴۵۵	//	۱۹	۳۶،۳۵
	// // //	//	۴۹۴	ابراہیم	۵۲	-
	// // //	//	۵۲۹	النحل	۱۳،۱۲	-
	// // //	//	۵۳۱	//	۱۷	۱۶
	// // //	//	۵۵۲،۵۵۱	//	۶۹،۶۷	۵۹،۵۶
	نظام کائنات کے متعلق اس کا بیان	//	۳۷،۳۶	الاعراف	۵۴	۴۲،۴۰
	// // //	//	۲۶۲،۲۶۱	یونس	۳،۲	۷،۲
	// // //	//	۲۶۵،۲۶۴	//	۶،۵	۱۱
	// // //	//	۴۴۶،۴۴۱	الرعد	۵،۲	۱۳،۲
	// // //	//	۴۴۸	//	۱۰،۹	-
	// // //	//	۴۸۰،۴۷۹	ابراہیم	۱۹	۲۶
	// // //	//	۴۸۸	//	۳۳،۳۲	۴۴
	// // //	//	۵۰۲،۵۰۰	الحجر	۲۲،۱۶	۱۴،۸
	// // //	//	۵۱۶	//	۸۵	۴۷
	// // //	//	۵۲۵	النحل	۳	۶
	// // //	//	۵۲۰،۵۲۹	//	۱۶،۱۲	۱۵،۱۱
	// // //	//	۵۴۵	//	۴۹،۴۸	۴۲،۴۱
	// // //	//	۶۰۴،۶۰۳	بنی اسرائیل	۱۲	۱۲
	// // //	//	۶۱۹،۶۱۸	//	۴۴	۴۸
	مابعد الطبیعی حقائق کے متعلق اس کا بیان	//	۱۹،۱۰	الاعراف	۲۷،۱۱	۱۶،۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مابعد الطبعی حقائق کے متعلق اس کا بیان۔	دوم	۲۶،۲۵	الاعراف	۳۷	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۳۳،۳۲	〃	۵۰،۴۴	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵،۳۴	〃	۵۳	۳۹،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۳۷،۳۶	〃	۵۴	۴۲،۴۰
	〃 〃 〃	〃	۹۹،۹۵	〃	۱۷۳،۱۷۲	۱۳۵،۱۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲۴	ہود	۷	۸،۷
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷،۵۰۴	الحجر	۴۳،۲۶	۲۵،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۶۹،۵۶۸	النحل	۹۳،۹۲	۹۳،۹۲
	〃 〃 〃	〃	۶۰۴	بنی اسرائیل	۱۴،۱۳	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰	〃	۴۶	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۶۲۸	〃	۶۲،۶۱	۷۵،۷۴
	تخلیق انسان کے متعلق اس کا بیان (دیکھیے "انسان")					
	مذاہب کی اصلیت کے متعلق اس کا بیان	〃	۲۷۶	یونس	۱۹	۲۶،۲۵
	وہ تمام کتب آسمانی کی تصدیق کرتا ہے۔	〃	۲۸۶،۲۸۵	〃	۳۷	۴۶،۴۵
	〃 〃 〃	〃	۴۳۸	یوسف	۱۱۱	۸۰
	کتب آسمانی اس کی تائید کرتی ہیں۔	〃	۳۱۱	یونس	۹۴	۰
	پہلے آئی ہوئی کتابوں کی تعلیمات کو وہ مفصل بیان کرتا ہے۔	〃	۲۸۶،۲۸۵	〃	۳۷	،۴۵
	وہ انبیاءؑ بنی اسرائیل کو خود بنی اسرائیل کی لگائی تہمتوں سے پاک کرتا ہے۔	〃	۸۱	الاعراف	۱۵۰	۱۰۸
	اس کا فلسفہ تاریخ	〃	۸،۷	〃	۶،۴	۷،۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴	〃	۳۴	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۹،۳۸	〃	۵۶	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲،۴۰	〃	۵۹	۴۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا فلسفہ تاریخ	دوم	۴۲	الاعراف	۶۱، ۶۳	۴۹
	// // //	//	۵۸، ۶۳، ۶۴	//	۹۱، ۱۰۳	۷۵، ۸۴
	// // //	//	۷۱، ۷۲	//	۱۲۷، ۱۳۲	۹۳، ۹۴
	// // //	//	۱۵۱	الانفال	۵۲، ۵۴	۴۰
	// // //	//	۲۱۲، ۲۱۳	التوبہ	۶۹، ۷۰	۷۶، ۷۹
	// // //	//	۲۶۶	یونس	۸	۱۲
	// // //	//	۲۷۰، ۲۷۱	//	۱۳، ۱۴	۱۶، ۱۸
	// // //	//	۲۷۶	//	۱۹	۲۵، ۲۶
	// // //	//	۲۹۰	//	۴۹	۵۷، ۵۸
	// // //	//	۳۲۰	ہود	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۴۶	//	۵۲	۵۷
	// // //	//	۳۵۵، ۳۵۶	//	۷۶	۸۴
	// // //	//	۳۶۶، ۳۶۸	//	۹۸، ۱۰۶	۱۰۴، ۱۰۶
	// // //	//	۳۷۲، ۳۷۴	//	۱۱۲، ۱۲۰	۱۱۵، ۱۱۶
	// // //	//	۴۴۹	الرعد	۱۱	۱۸، ۱۹
	// // //	//	۴۵۳	//	۱۷	۳۱، ۳۲
	// // //	//	۴۷۱، ۴۷۲	ابراہیم	۵	۸، ۱۰
	// // //	//	۴۷۶	//	۱۰	۱۷، ۲۰
	// // //	//	۴۷۸	//	۱۴، ۱۵	۲۳، ۲۴
	// // //	//	۴۹۷، ۴۹۸	الحجر	۴، ۵	۲
	// // //	//	۵۴۰	النحل	۲۶	۲۳، ۲۴
	// // //	//	۶۰۶، ۶۰۷	بنی اسرائیل	۱۶، ۱۷	۱۸
	اُس کا فلسفۂ اخلاق	//	۱۵	الاعراف	۲۱	-
	// // //	//	۲۶، ۲۸	//	۳۷، ۳۸	۳۰
	// // //	//	۲۹، ۳۰	//	۳۹، ۴۲	۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا فلسفۂ اخلاق	دوم	۵۰	الاعراف	۷۵، ۷۶	-
	// //	//	۷۹	//	۱۴۷	۱۰۵
	// //	//	۸۳	//	۱۵۵	۱۰۹، ۱۱۰
	// //	//	۹۱، ۹۲	//	۱۶۵	۱۲۵
	// //	//	۱۰۱	//	۱۷۶	۱۳۹
	// //	//	۱۳۳	الانفال	۱۱	۸، ۹
	// //	//	۱۳۷، ۱۴۰	//	۲۴، ۲۹	۱۹، ۲۴
	// //	//	۱۵۲، ۱۵۷	//	۶۱، ۶۴	۴۵، ۴۶
	// //	//	۱۵۸	//	۶۶	۴۸
	// //	//	۲۳۵، ۲۳۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶
	// //	//	۲۶۶، ۲۶۷	یونس	۷، ۸	۱۲
	// //	//	۲۶۸، ۲۶۹	//	۹، ۱۰	۱۳، ۱۴
	// //	//	۳۷۲، ۳۷۴	ہود	۱۱۶، ۱۱۹	۱۱۵، ۱۱۶
	// //	//	۳۸۱	یوسف	مباحث و مسائل	-
	// //	//	۵۶۸، ۵۶۹	النحل	۹۲، ۹۳	۹۲، ۹۳
	// //	//	۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶	بنی اسرائیل	۱۵	۱۵، ۱۷
	اس کا اخلاقی نقطۂ نظر	//	۱۲	الاعراف	۱۳	۱۱
	// //	//	۲۱، ۳۲	//	۴۳، ۴۵	۳۳
	// //	//	۱۸۳، ۱۸۴	التوبہ	۱۸، ۲۲	۲۱
	// //	//	۲۰۰، ۲۰۱	//	۵۱	۵۱
	// //	//	۲۷۴	یونس	۱۷	۲۲، ۲۳
	// //	//	۳۲۲، ۳۲۳	ہود	۳	۳
	// //	//	۳۵۷، ۳۵۸	//	۷۹	۸۸
	// //	//	۴۵۸	الرعد	۲۶	۴۲
	// //	//	۵۶۹، ۵۷۰	النحل	۹۴، ۹۷	۹۵، ۱۰۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا اخلاقی نقطۂ نظر	دوم	۶۰۷	بنی اسرائیل	۱۸، ۱۹	۹۱، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰	〃	۴۶	۵۱
	اس کی اخلاقی تعلیمات کے لیے دیکھیے "اخلاق"					
	اس کا فلسفۂ تمدن و معاشرت	〃	۱۵	الاعراف	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳	〃	۳۲	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۸	〃	۵۶	۴۴، ۴۵
	〃 〃 〃	〃	۱۰۶، ۱۰۷	〃	۱۸۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۵، ۵۶۶	النحل	۹۰	۸۸، ۸۹
	〃 〃 〃	〃	۶۱۲، ۶۱۳	بنی اسرائیل	۲۱، ۳۲	۳۱، ۳۲
	اس کا علم النفس	〃	۱۵، ۱۶	الاعراف	۲۳	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۹	〃	۹۵	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۶۲	〃	۱۰۱، ۱۰۲	۸۱، ۸۲
	〃 〃 〃	〃	۷۸	〃	۱۴۵	۱۰۲، ۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۹۷، ۹۹	〃	۱۷۳، ۱۷۴	۱۳۵، ۱۳۷
	〃 〃 〃	〃	۱۵۷، ۱۵۸	الانفال	۶۵، ۶۶	۴۷، ۴۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	ہود	۹۱، ۹۲	۱۰۲، ۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۲، ۴۶۳	الرعد	۳۳، ۳۵	۵۲، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸، ۴۹۹	الحجر	۹	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۷۳	النحل	۱۰۲	۱۰۴، ۱۰۵
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰	بنی اسرائیل	۴۶	۵۱
	اس میں اسلامی فلسفے کی بنیادیں	〃	۲۹۶، ۲۹۷	یونس	۶۷	۶۵
	وہ تلاش حقیقت کے کس طریقے کی طرف انسان کی رہنمائی کرتا ہے۔	〃	۱۰۴، ۱۰۵	الاعراف	۱۸۴، ۱۸۵	۱۴۳، ۱۴۴
	〃 〃 〃	〃	۲۶۳، ۲۶۷	یونس	۴، ۸	۸، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶، ۲۹۷	〃	۶۷	۶۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ تلاش حقیقت کے کس طریقے کی طرف انسان کی رہنمائی کرتا ہے۔	دوم	۳۱۴،۳۱۵	یونس	۱۰۱،۱۰۴	۱۰۵،۱۰۷
	// // //	//	۴۳۶،۴۳۷	یوسف	۱۰۸	۷۸
	// // //	//	۴۴۲،۴۴۵	الرعد	۲،۳	۷،۸
	// // //	//	۴۵۹	//	۲۸،۲۹	-
	// // //	//	۴۷۲	ابراہیم	۵	۹،۱۰
	اس کا معاشی نقطۂ نظر	//	۶۱۲،۶۱۳	بنی اسرائیل	۳۱	۳۱
	// // //	//	۶۳۰،۶۳۱	//	۶۶	۸۲،۸۳
	// // //	//	۶۳۱	//	۷۰	۸۵
	اشتراکیت کے حق میں اس سے ایک غلط استدلال	//	۵۵۴،۵۵۵	النحل	۷۱	۶۲
	اس میں قصے کس غرض کے لیے بیان کیے گئے ہیں۔	//	۴۰،۴۱	الاعراف	۵۹	۴۷،۴۸
	// // //	//	۴۲،۴۳	//	۶۳،۶۴	۴۹،۵۰
	// // //	//	۵۸	//	۹۲	۷۵
	// // //	//	۵۹،۶۰	//	۹۵	۷۷
	// // //	//	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۶۴	//	۹۱	۱۰۲،۱۰۳
	// // //	//	۳۷۴	//	۱۲۰،۱۲۱	-
	// // //	//	۴۳۴،۴۳۵	یوسف	۱۰۴	۷۳
	// // //	//	۴۳۷،۴۳۸	//	۱۰۹،۱۱۱	۷۹،۸۰
	// // //	//	۴۷۸	ابراہیم	۱۴،۱۵	۲۳،۲۴
	// // //	//	۴۸۹	//	۳۶	۴۸،۴۹
	// // //	//	۴۹۲	//	۴۶،۴۷	۵۵،۵۶
	// // //	//	۵۹۰،۵۹۱	بنی اسرائیل	۲،۴	۲،۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس میں قصے کس غرض کے لیے بیان کیے گئے ہیں۔	دوم	۶۰۲	بنی اسرائیل	۸	۱۰
	قصہ آدم وحوا بیان کرنے کا مقصد	//	۱۵، ۱۷	الاعراف	۲۳	۱۳
	// // //	//	۵۰۶، ۵۰۸	الحجر	۴۲، ۴۳	۲۴، ۲۵
	// // //	//	۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۱	۷۴
	قصہ نوحؑ بیان کرنے کا مقصد	//	۴۰	الاعراف	۵۹	۴۷
	// // //	//	۲۵۹، ۲۶۰	یونس	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۲۹۹، ۳۰۰	//	۷۱	۶۹
	// // //	//	۳۳۴	ہود	۲۷، ۲۸	۳۲، ۳۴
	// // //	//	۳۳۷	//	۳۶	-
	قصہ ابراہیمؑ بیان کرنے کا مقصد	//	۳۵۵، ۳۵۶	//	۷۶	۸۴
	// // //	//	۴۸۹	ابراہیم	۳۵، ۳۶	۴۶، ۴۹
	// // //	//	۵۰۹، ۵۱۰	الحجر	۵۱، ۵۷	۳۰، ۳۳
	قصۂ لوطؑ بیان کرنے کا مقصد	//	۲۵۶، ۳۵۸، ۳۵۹	ہود	۷۷، ۸۱	۸۵، ۹۰
	// // //	//	۵۰۹، ۵۱۰	الحجر	۵۱	۳۰
	قصۂ یوسفؑ بیان کرنے کا مقصد	//	۳۷۸، ۳۷۹	یوسف	مقاصد نزول	-
	// // //	//	۳۸۶	//	۸، ۱۰	۸، ۱۰
	قصہ موسیٰؑ وبنی اسرائیل بیان کرنے کا مقصد	//	۶۳	الاعراف	۱۰۳	۸۳، ۸۴
	// // //	//	۲۵۹، ۲۶۰	یونس	مباحث	-
	// // //	//	۳۰۲	//	۷۶	۷۴
	// // //	//	۴۷۴	ابراہیم	۸	۱۳
	// // //	//	۶۰۲	بنی اسرائیل	۸	۱۰
	// // //	//	۶۴۷	//	۱۰۱	۱۱۳، ۱۱۴
	// // //	//	۶۴۹	//	۱۰۴	۱۱۷
	قرآنی قصوں کا مطلب قریش خوب سمجھتے تھے۔	//	۳۳۷	ہود	۳۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قصے بیان کرنے میں قرآن کا طریقہ	دوم	۳۷۹	یوسف	مباحث مسائل	-
	مستشرقین کے اس الزام کی تردید کہ وہ بنی اسرائیل	//	۳۹۵،۳۹۶	//	۲۹	۲۵ الف
	سے روایات نقل کرتا ہے۔	//	۴۳۳،۴۳۴	//	۱۰۱	۷۱
	قرآن کے نام	سوم	۱۲۸	طٰہٰ	۱۱۳،۱۱۴	۸۸،۹۱
	//	//	۴۴۷،۴۴۸	الفرقان	۳۰	۴۱
	//	//	۴۴۸،۴۴۹	//	۴۲	۴۴،۴۵
	//	//	۵۵۴	النمل	۱	۱
	//	//	۶۰۸	//	۹۲	-
	//	//	۷۶۷	الروم	۵۸	-
	فرقان	//	۴۳۱،۴۳۲	الفرقان	۱	۱،۲
	کتاب مبین	//	۴۷۶	الشعراء	۲	۱
	//	//	۵۵۴	النمل	۱	۱
	//	//	۶۱۳	القصص	۲	-
	ذکر	//	۱۲۱،۱۲۲	طٰہٰ	۹۹	۷۶
	//	//	۱۴۴	الانبیاء	۲	۳،۴
	//	//	۱۵۹،۱۶۰	//	۳۶	۳۹
	//	//	۱۶۳	//	۵۰	-
	//	//	۴۴۷	الفرقان	۲۹	۴۰
	//	//	۴۷۶،۴۷۸	الشعراء	۵	-
	اس کو اللہ تعالیٰ نے نازل کیا ہے۔	//	۹	الکہف	۱	۱
	//	//	۲۱،۲۲	//	۲۷	۲۷
	//	//	۷۹	مریم	۷۷	۴۷
	//	//	۸۷	طٰہٰ	۲،۳	۱
	//	//	۱۲۱،۱۲۲	//	۹۹	۷۶
	//	//	۱۲۸	//	۱۱۳	۸۸،۸۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کو اللہ نے نازل کیا ہے۔	سوم	۱۶۳	الانبیاء	۵۰	-
	// // //	//	۳۱۸	النور	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۴۰۵	//	۳۴	۶۰
	// // //	//	۴۲۱،۴۲۲	الفرقان	۱	۱،۳
	// // //	//	۴۴۸،۴۴۹	//	۳۲	۴۴،۴۵
	// // //	//	۴۵۰	//	۳۴	۴۶
	// // //	//	۵۳۴	الشعراء	۱۹۲	۱۱۸،۱۱۹
	// // //	//	۵۵۶،۵۵۷	النمل	۶	۷
	// // //	//	۷۱۲،۷۱۳	العنکبوت	۵۱	۹۱
	وہ محمدؐ کی کیا حیثیت بیان کرتا ہے۔	//	۱۹،۲۲	الکہف	۲۲،۲۷	۲۳،۲۷
	// // //	//	۵۰	//	۱۰۹،۱۱۰	۸۰
	// // //	//	۱۵۷،۱۵۸	الانبیاء	۳۴،۳۵	۳۶،۳۸
	// // //	//	۲۳۶	الحج	۴۹	۹۴
	// // //	//	۳۶۳،۳۶۴	النور	۱۱	۸
	// // //	//	۳۶۵،۳۶۶	//	۱۱	۱۰
	// // //	//	۴۳۸	الفرقان	۷،۸	۱۴،۱۷
	// // //	//	۴۴۴	//	۲۰	۲۹،۳۲
	// // //	//	۴۵۹	//	۵۶،۵۷	۱الف،۱
	اس کے کلام الٰہی ہونے کے دلائل	//	۷	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۳۱۷،۳۱۸	النور	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۴۷۶	الشعراء	۱	۱
	// // //	//	۶۰۲،۶۰۳	النمل	۷۵	۹۱،۹۲
	// // //	//	۶۳۹،۶۴۰	القصص	۴۴،۴۶	۶۰،۶۴
	// // //	//	۷۱۱،۷۱۳	العنکبوت	۵۲،۴۸	۸۸،۹۲
	// // //	//	۷۲۴،۷۲۸	الروم	تاریخی پس منظر	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی پیشین گوئیاں جو حرف بحرف سچی ثابت ہوئیں۔	سوم	۶۶۵،۶۶۷	القصص	۸۵،۸۶	۱۰۷،۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۷۲۴،۷۲۸	الروم	تاریخی پس منظر	-
	یہ وہ معجزہ ہے جو نبیؐ کو دیا گیا۔	〃	۱۴۰	طٰہٰ	۱۳۳	۱۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶	الشعراء	۲	۱
	اُس کو روح الامین لے کر آیا ہے۔	〃	۵۳۴،۵۳۵	〃	۱۹۳	۱۲۰
	وہ صاف اور فصیح عربی زبان میں نازل ہوا ہے	〃	۱۲۸	طٰہٰ	۱۱۳	۸۸
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴،۵۳۵	الشعراء	۱۹۳،۱۹۵	۱۲۰،۱۲۱
	اس کے نزول کا طریقہ	〃	۷۶	مریم	۶۴	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۲۸،۱۲۹	طٰہٰ	۱۱۴	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱،۴۳۲	الفرقان	۱	۱،۴
	اس کے بتدریج نازل ہونے کی حکمت	〃	۴۴۸،۴۵۰	〃	۳۲،۳۴	۴۴،۴۷
	اس کا انداز ترتیب	〃	۱۲۸،۱۲۹	طٰہٰ	۱۱۴	۹۱
	مکی سورتوں کی تقسیم بلحاظ زمانہ	〃	۶	الکہف	زمانہ نزول	-
	مکی سورتوں کا انداز بیان	〃	۲۵۸	المومنون	〃	-
	بعض سورتیں مکی بھی ہیں اور مدنی بھی	〃	۱۹۶	الحج	زمانہ نزول	-
	آغاز اسلام میں اس کی اشاعت کس طرح ہوئی وہ کس نوعیت کی بات ہے۔	〃	۴۴۸،۴۵۰	الفرقان	۳۲،۳۳	۴۴،۴۶
	وہ ناقابل فہم زبان میں بات نہیں کرتا۔	〃	۹	الکہف	۱،۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۸۹	المومنون	۶۸	۶۴،۶۵
	اس کی آیات صاف صاف حقیقت بتانے والی ہیں۔	〃	۲۰۹	الحج	۱۶	-
	اس میں کوئی بات حق و صداقت کے خلاف نہیں ہے جیسے ماننے میں کسی راستی پسند انسان کو تامل ہو۔	〃	۹	الکہف	۲	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ انسان کی فطرت کے مطابق تعلیم پیش کرتا ہے	سوم	۲۹۱،۲۹۲	المومنون	۷۱	۶۸،۶۹
	وہ برکت والی کتاب ہے۔	//	۱۶۲،۱۶۴	الانبیاء	۵۰	۵۲
	وہ اہل ایمان کے لیے ہدایت، رحمت و بشارت ہے۔	//	۵۵۴	النمل	۲	۲،۳
	// // //	//	۶۰۳	//	۷۷	۹۴
	// // //	//	۱۲،۱۴،۷	العنکبوت	۵۱	۹۲
	اس کو ذکر کس معنی میں کہا گیا ہے۔	//	۱۲۱،۱۲۲	طٰہٰ	۹۹	۷۵،۷۶
	// // //	//	۱۴۴	الانبیاء	۲	۳،۴
	// // //	//	۱۶۳	//	۵۰	-
	وہ کتاب مبین کس معنی میں ہے۔	//	۴۷۶	الشعراء	۲	۱
	// // //	//	۵۵۴	النمل	۱	۱
	اس کے نزول کا مقصد	//	۹	الکہف	۱،۲	۱
	// // //	//	۸۱	مریم	۹۶،۹۷	۵۳
	// // //	//	۸۷	طٰہٰ	۲،۳	۱
	// // //	//	۱۲۸	//	۱۱۳	۸۸،۸۹
	اس کی تلاوت کے روحانی و اخلاقی فوائد	//	۳،۵،۷،۷۸	العنکبوت	۴۵	۷۷،۷۸
	اس کی تلاوت کے آداب	//	۵۸۸،۵۸۹	النحل	۵۹	۷۱،۷۲
	اس کی غیر معمولی تاثیر کلام	//	۱۴۵،۱۴۶	الانبیاء	۳	۵
	وہ دلوں کو کس طرح مسخر کرتا ہے۔	//	۸۴	طٰہٰ	زمانہ نزول	-
	اس سے کس قسم کے لوگ فائدہ اٹھا سکتے ہیں۔	//	۵۵۴،۵۵۵	النمل	۲،۳	۲،۳
	// // //	//	۶۰۳	//	۷۷	۹۴
	// // //	//	۶۰۴	//	۸۸	۹۹
	// // //	//	۱۶۳	الانبیاء	۴۹	۵۱،۵۲
	// // //	//	۱۲،۱۵،۷	العنکبوت	۵۱	۹۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مجرموں کو اس کی تعلیم سخت ناگوار ہوتی ہے۔	سوم	۵۳۸،۵۳۹	الشعراء	۲۰۰،۲۰۱	۱۲۵،۱۲۶
	جو کوئی اس سے منہ موڑے گا اُس سے سخت باز پرس ہوگی۔	//	۱۲۱،۱۲۲	طٰہٰ	۱۰۰،۱۰۱	۷۷
	اس کی دعوت کیا ہے؟	//	۲۲۳	الحج	۳۱	-
	// // //	//	۲۲۵	//	۳۴	-
	اس کی دعوت وہی ہے جو پچھلی آسمانی کتابوں کی تھی۔	//	۲۸۹	المومنون	۶۸	۶۴،۶۵
	// // //	//	۵۳۵	الشعراء	۱۹۶	۱۲۲
	// // //	//	۵۳۷	//	۱۹۷	۱۲۳
	وہ تمام کتب آسمانی کا عطر پیش کرتا ہے۔	//	۱۴۰	طٰہٰ	۱۳۳	۱۱۶
	وہ کتب آسمانی کی تصدیق کے لیے آیا ہے نہ کہ تردید کے لیے۔	//	۷۰۹،۷۱۰	العنکبوت	۴۶	۸۳
	وہ انبیائے بنی اسرائیل کو اُن داغوں سے پاک کرتا ہے جو خود بنی اسرائیل نے اُن پر لگائے تھے۔	//	۱۱۵،۱۱۸	طٰہٰ	۸۷،۹۱	۶۷،۶۹
	//	//	۵۲۳،۵۶۴	النمل	۱۸	۲۴
	// // //	//	۵۸۲	//	۴۵	۵۷
	// // //	//	۶۲۲	القصص	۱۵	۲۲
	// // //	//	۶۲۰،۶۳۱	//	۲۷	۳۸
	بائیبل اور تلمود سے اس کے اختلافات	//	۳۴،۳۶	الکہف	۶۰	۵۷
	// // //	//	۵۹،۶۰	مریم	۱۱	۸
	// // //	//	۹۱،۹۲	طٰہٰ	۲۲،۲۸	۱۳،۱۵
	// // //	//	۹۵	//	۴۸	۱۹
	// // //	//	۱۰۸،۱۰۹،۱۱۱	//	۷۸،۷۹	۵۴،۵۵
	// // //	//	۱۱۵،۱۱۶	//	۸۷	۶۷،۶۸
	// // //	//	۱۱۷،۱۱۸	//	۹۱	۶۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بائیبل اور تلمود سے اس کے اختلافات	سوم	۱۳۲	طٰہٰ	۱۲۰	۹۹
	// // //	//	۱۳۵،۱۳۴ ۱۳۶	//	۱۲۴	۱۰۶،۱۰۵
	// // //	//	۱۷۲،۱۶۹	الانبیاء	۷۵،۷۰	۶۷،۶۳
	// // //	//	۱۸۱،۱۷۹	//	۸۴	۷۹
	// // //	//	۴۸۲،۴۸۱	الشعراء	۱۳	۱۰
	// // //	//	۵۶۲	النمل	۱۷	۲۳
	// // //	//	۵۶۴،۵۶۳	//	۱۸	۲۴
	// // //	//	۵۸۲،۵۸۱	//	۴۴	۵۶
	// // //	//	۶۱۸،۶۱۷	القصص	۹	۱۲
	// // //	//	۶۲۴،۶۲۳	//	۱۹،۱۷	۲۸،۲۵
	// // //	//	۶۶۶،۶۲۵	//	۲۲	۳۱
	// // //	//	۶۳۰	//	۲۷	۳۸
	// // //	//	۶۳۲	//	۲۹	۴۱
	// // //	//	۶۳۵	//	۳۵	۴۸
	// // //	//	۶۶۵،۶۶۴	//	۸۲	۱۰۲
	// // //	//	۶۸۶،۶۸۵	العنکبوت	۱۴	۲۳
	اُس کی تفسیر کے اُصول	//	۱۲۰،۱۱۹	طٰہٰ	۹۶	۷۳
	// // //	//	۱۳۰،۱۲۹ ۱۳۱	//	۱۱۵	۹۴
	// // //	//	۱۹۰،۱۸۹	الانبیاء	۱۰۶	۹۹
	// // //	//	۲۰۲	الحج	۵	۸،۶
	// // //	//	۲۱۴	//	۲۴	۴۰
	// // //	//	۲۴۴،۲۳۸	//	۵۴	۱۰۱
	اُس کی تفسیر کے غلط طریقے	//	۱۶۹	الانبیاء	۶۹	۶۲
	// // //	//	۱۷۸،۱۷۷	//	۸۳،۸۲	۷۶،۷۵
	// // //	//	۱۹۲،۱۸۹	//	۱۰۶	۹۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی تفسیر کے غلط طریقے۔	سوم	۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۴	الحج	۵۴	۱۰۱
	// // //	//	۲۶۴، ۲۶۵	المومنون	۷	۷
	// // //	//	۲۸۱، ۲۸۲	//	۵۰، ۵۱	۴۳، ۴۶
	// // //	//	۳۱۹، ۳۲۷	النور	۱	۲
	// // //	//	۴۱۷، ۴۱۹	//	۵۵	۸۲
	// // //	//	۴۵۹، ۴۶۰	الفرقان	۵۶	۷۱
	// // //	//	۴۶۲، ۴۶۴	//	۶۳، ۶۷	۷۹، ۸۳
	// // //	//	۵۶۶، ۵۶۸	النمل	۲۱	۲۸
	// // //	//	۵۷۱، ۵۷۲	//	۲۸، ۳۱	۳۶، ۳۷
	// // //	//	۵۷۵، ۵۷۶	//	۳۸، ۴۰	۴۴، ۴۷
	// // //	//	۵۷۷	//	۴۰	۴۸
	// // //	//	۵۷۹	//	۴۱، ۴۲	۵۱، ۵۳
	// // //	//	۵۸۰	الروم	۳۸	۵۷
	اس کو سمجھنے کے لیے حدیث سے مدد لینے کی ضرورت (دیکھیے "سنت")					
	منکرین حدیث کی غلط تاویلات	//	۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲	//	۱۸	۲۴
	// // //	//	۷۵۴، ۷۵۸	//	۳۱، ۳۸	۵۰، ۵۷
	اس کی دعوت کو روکنے کے لیے کفار کیا طریقہ اختیار کر رہے تھے۔ (دیکھیے "محمدؐ")					
	اس پر مخالفین کے اعتراضات اور اُن کے جوابات۔	//	۱۳	الکہف	۱۳	۹
	// // //	//	۱۱۲، ۱۱۴	طٰہٰ	۸۵	۶۲
	// // //	//	۱۱۷	//	۹۱	۶۹
	// // //	//	۱۴۹، ۱۵۰	الانبیاء	۶، ۱۰	۸، ۱۰
	// // //	//	۱۸۷	//	۹۸	۹۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس پر مخالفین کے اعتراضات اور اُن کے جوابات	سوم	۴۳۵،۴۳۷	الفرقان	۶	۱۲،۱۳
	// // //	//	۴۴۸،۴۵۱	//	۳۲	۴۴،۴۵
	// // //	//	۵۴۰،۵۴۱	الشعراء	۲۱۰،۲۱۲	۱۳۰،۱۳۳
	اس کا مخصوص طرز بیان	//	۹۹	طٰہٰ	۵۲،۵۵	۲۶،۲۸
	// // //	//	۱۰۷	//	۷۲،۷۵	۴۹،۵۱
	// // //	//	۱۱۶	//	۸۸،۹۰	-
	// // //	//	۱۱۹،۱۲۰ ۱۲۱	//	۹۶،۹۷	۷۳
	// // //	//	۱۲۲،۱۲۴	//	۱۰۱،۱۰۴	۷۷،۸۱
	// // //	//	۱۲۸	//	۱۱۳	۸۸
	// // //	//	۱۶۲	الانبیاء	۴۶،۴۸	۴۷،۴۸
	// // //	//	۱۹۷	الحج	موضوع اور مبحث	-
	// // //	//	۲۳۶	//	۴۷،۴۹	۹۲،۹۴
	// // //	//	۲۴۴،۲۴۸	//	۵۸،۶۵	۱۰۳،۱۱۳
	// // //	//	۲۷۰	المومنون	۲۷۰	۱۴،۱۵
	// // //	//	۲۸۱	//	۵۱	۴۵
	// // //	//	۲۸۳،۲۸۴	//	۵۵،۵۶	۵۰
	// // //	//	۴۰۵،۴۰۶	النور	۳۵	۶۱،۶۲
	// // //	//	۴۳۰	الفرقان	موضوع اور مبحث	-
	// // //	//	۴۵۴،۴۵۵	//	۴۴،۴۷	۵۷،۶۱
	// // //	//	۴۵۶،۴۵۷	//	۵۰،۵۳	۶۴،۶۸
	// // //	//	۴۵۸	//	۵۴	۶۹
	// // //	//	۴۶۳	//	۶۵،۶۷	۸۱،۸۲
	// // //	//	۵۰۲،۵۰۷	الشعراء	۸۸،۱۰۰	۶۵،۷۰
	// // //	//	۶۰۱،۶۰۲	النمل	۷۱،۷۵	۸۸،۹۲
	// // //	//	۶۱۱	القصص	موضوع اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا مخصوص طرزِ بیان	سوم	۶۶۶،۶۶۷	القصص	۸۶	۱۰۹
	// // //	//	۶۷۰	//	۸۶،۸۸	۱۱۰،۱۱۲
	// // //	//	۷۱۹	العنکبوت	۶۲،۶۴	۱۰۱،۱۰۲
	// // //	//	۷۲۸،۷۲۹	الروم	موضوع اور مضمون	-
	اس کا طرز استدلال۔	//	۸،۷	الکہف	//	-
	// // //	//	۲۰۳،۲۰۴	الحج	۷	۹
	// // //	//	۲۵۸،۲۵۹	المومنون	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۲۶۸،۲۶۹	//	۱۰،۱۱	۱۰،۱۱
	// // //	//	۲۹۴،۲۹۵	//	۷۸،۸۰	۷۴،۷۶
	// // //	//	۵۵۳	النمل	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۸۸،۵۸۹،۵۹۰	//	۵۹،۶۰	۷۲،۷۳
	// // //	//	۵۹۵،۵۹۶	//	۶۵	۸۳
	// // //	//	۶۰۰	//	۶۹	۸۶
	وہ انسان کی عقل و فکر سے اپیل کرتا ہے۔	//	۶۹،۷۰	مریم	۴۲،۴۵	۲۷
	// // //	//	۱۴۹،۱۵۰	الانبیاء	۷،۱۰	۹،۱۲
	// // //	//	۱۵۴	//	۲۴،۲۵	۲۴،۲۵
	// // //	//	۱۶۹	//	۶۷	-
	// // //	//	۲۳۵	الحج	۴۵،۴۶	۹۰،۹۱
	// // //	//	۲۴۹	//	۶۷،۶۹	۱۱۵،۱۱۷
	// // //	//	۲۸۹	المومن	۶۸	۶۴
	// // //	//	۲۹۴،۲۹۶	المومنون	۷۸،۷۹	۷۴،۷۶
	// // //	//	۳۰۳	//	۱۱۵،۱۱۷	۱۰۲،۱۰۶
	// // //	//	۴۱۲،۴۱۳	النور	۴۱،۴۶	۷۴،۷۵
	// // //	//	۴۵۳،۴۵۶	الفرقان	۴۳،۴۹	۵۶،۶۳
	// // //	//	۴۸۵،۴۸۶	الشعراء	۲۶،۲۸	۲۲،۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ انسان کی عقل و فکر سے اپیل کرتا ہے۔	سوم	۴۴۹	الفرقان	۳۲	۴۵
	// // //	//	۴۹۹، ۵۰۰	الشعراء	۶۹، ۷۰	۵۰، ۵۱
	// // //	//	۵۱۳، ۵۱۴	//	۱۱۲، ۱۱۳	۸۱، ۸۲
	// // //	//	۵۸۵، ۵۸۶	النمل	۵۲، ۵۳	۶۶
	// // //	//	۵۹۲، ۵۹۳	//	۶۲، ۶۳	۷۵، ۷۸
	// // //	//	۵۹۵	//	۶۴	۸۲
	// // //	//	۶۰۳، ۶۰۴	//	۸۰، ۸۱	۹۷، ۹۹
	// // //	//	۶۵۴، ۶۵۵	القصص	۶۰، ۶۱	۸۴
	// // //	//	۶۵۹	//	۷۱، ۷۳	-
	// // //	//	۶۶۲، ۶۶۳	//	۷۸	۹۸، ۹۹
	// // //	//	۶۹۸، ۶۹۹	العنکبوت	۳۵	۵۹، ۶۰
	// // //	//	۷۰۲، ۷۰۳	//	۴۳، ۴۴	۷۵، ۷۶
	// // //	//	۷۱۸، ۷۱۹	//	۶۰، ۶۳	۹۹، ۱۰۱
	// // //	//	۷۲۰	//	۶۶، ۶۷	۱۰۴، ۱۰۵
	// // //	//	۷۲۳، ۷۲۴	الروم	۸	۶، ۷
	// // //	//	۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴	//	۲۰، ۲۱	۲۶، ۳۰
	// // //	//	۷۴۶، ۷۴۷	//	۲۲	۳۱، ۳۲
	// // //	//	۷۵۰، ۷۵۱	//	۲۸، ۲۹	۴۰، ۴۱
	// // //	//	۷۵۳، ۷۵۴	//	۳۰، ۳۱	۴۶، ۴۵
	// // //	//	۷۶۴، ۷۶۵	//	۵۰، ۵۳	۷۳، ۷۸
	وہ قیاس و گمان کے بجائے دلیل عمل پر اپنے رویے کی بنیاد رکھنے کی انسان کو دعوت دیتا ہے۔	//	۹	الکہف	۱، ۵	۱، ۳
		//	۱۴	//	۱۵، ۱۶	۱۱
	// // //	//	۲۰۰	الحج	۳	۴
	// // //	//	۲۰۶	//	۸	۱۰، ۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ قیاس وگمان کے بجائے دلیل عمل پر اپنے رویے کی بنیاد رکھنے کی انسان کو دعوت دیتا ہے۔	سوم	۲۹۱	المومنون	۷۱	۶۸
	وہ مشاہدے اور تجربے سے حقیقت کو پہچاننے کی دعوت دیتا ہے۔	//	۹۹	طٰہٰ	۵۲،۵۵	۲۶،۲۸
		//	۲۱۲	الحج	۱۸	۲۳،۲۴
	// // //	//	۲۹۴،۲۹۵	المومنون	۷۸، ۸۰	۷۴،۷۶
	// // //	//	۴۱۲،۴۱۳	النور	۴۱، ۴۵	۷۴،۷۵
	// // //	//	۴۵۳،۴۵۶	الفرقان	۴۴، ۵۰	۵۷،۶۵
	// // //	//	۴۷۴،۴۷۵	الشعراء	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۴۷۷	//	۳، ۴	۲،۳
	// // //	//	۴۷۹	//	۷، ۹	۵،۶
	// // //	//	۵۸۹،۶۰۰	النمل	۶۰، ۶۹	۷۳،۸۹
	// // //	//	۶۰۶	//	۸۶	۱۰۴،۱۰۵
	// // //	//	۶۵۹	القصص	۷۱،۷۳	-
	// // //	//	۷۳۱،۷۳۳ ۷۳۶	الروم	۸، ۹	۶،۱۲
	// // //	//	۷۴۲،۷۵۰	//	۱۹، ۲۷	۲۵،۳۸
	نظام کائنات اور تخلیق کائنات کے متعلق اس کا بیان۔	//	۱۵۱،۱۵۳	الانبیاء	۱۶، ۲۲	۱۵،۲۲
	// // //	//	۱۵۵،۱۵۷	//	۳۰، ۳۳	۲۸،۳۵
	// // //	//	۲۴۸،۲۴۹	الحج	۶۵	۱۱۲،۱۱۲
	// // //	//	۲۷۰،۲۷۱	المومنون	۱۷، ۱۸	۱۵،۱۸
	// // //	//	۴۵۳،۴۵۶	الفرقان	۴۴، ۵۰	۵۷،۶۵
	// // //	//	۴۶۰،۴۶۱	//	۵۹	۷۲
	// // //	//	۷۰۳	العنکبوت	۴۴	۷۵،۷۶
	// // //	//	۷۳۰،۷۳۲	الروم	۷، ۸	۱،۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نظام کائنات اور تخلیق کائنات کے متعلق اس کا بیان۔	سوم	۷۴۶،۷۴۵	الروم	۲۲	۳۲،۳۱
	// // //	//	۷۴۹،۷۴۸	//	۲۵،۲۴	۳۷،۳۴
	// // //	//	۷۶۳،۷۶۲	//	۴۹،۴۶	۷۲،۶۸
	اس کا فلسفہ تاریخ	//	۱۲۳	طٰہٰ	۱۰۳	۸۰
	// // //	//	۱۳۰،۱۲۹	//	۱۱۵	۹۴،۹۲
	// // //	//	۱۵۰،۱۴۹	الانبیاء	۱۴،۷	۱۴،۹
	// // //	//	۱۸۵،۱۸۴	//	۹۱	۹۰،۸۸
	// // //	//	۲۳۳،۲۳۲ ۲۳۴	الحج	۴۰	۸۴،۸۰
	// // //	//	۲۳۶،۲۳۵	//	۴۶،۴۴	۹۱،۸۸
	// // //	//	۲۳۹،۲۳۸	//	۵۴	۱۰۱
	// // //	//	۲۵۹،۲۵۸	المؤمنون	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۲۶۹،۲۶۸	//	۱۱	۱۱
	// // //	//	۲۷۶	//	۳۰،۲۷	۳۳،۳۰
	// // //	//	۲۸۰،۲۷۹	//	۴۴،۴۲	۳۸
	// // //	//	۴۵۲،۴۵۱	الفرقان	۴۰،۳۶	۵۴،۴۹
	// // //	//	۴۵۷،۴۵۶	الفرقان	۵۲،۵۰	۶۷،۶۵
	// // //	//	۴۷۵،۴۷۴	الشعراء	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۱۰،۵۰۹	الشعراء	۱۰۷،۱۰۵	۷۶،۷۴
	// // //	//	۵۵۳،۵۵۲	النمل	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۸۶،۵۸۵	النمل	۵۲،۵۱	۶۶
	// // //	//	۶۰۰	//	۶۹	۸۶
	// // //	//	۶۷۵،۶۷۴	العنکبوت	۲	۱
	// // //	//	۷۰۲	العنکبوت	۴۱	۷۳
	// // //	//	۷۳۵،۷۳۴	الروم	۹	۱۲،۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا فلسفۂ اخلاق	سوم	۷، ۸	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲، ۲۸	〃	۲۸، ۴۶	۲۸، ۴۱
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹، ۱۳۱	طٰہٰ	۱۱۵	۹۲، ۹۴
	〃 〃 〃	〃	۲۸۳، ۲۸۵	المومنون	۵۵، ۵۷	۵۰ الف ۵۰
	〃 〃 〃	〃	۳۴۵	النور	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۴	〃	۲۶	۲۲
	اس کا علم النفس	〃	۲۳۵، ۲۳۶	الحج	۴۴، ۴۸	۸۸، ۹۳
	〃 〃 〃	〃	۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶	النور	۲۶، ۲۷	۲۲، ۲۳
	تہذیب و تمدن کے متعلق اس کی رہنمائی۔	〃	۵۱۸، ۵۱۹	الشعراء	۱۲۸	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	〃	۱۴۹	۹۹
	معاشی زندگی کے متعلق اس کی رہنمائی۔	〃	۴۶۲، ۴۶۴	الفرقان	۶۷	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۵۱۸، ۵۱۹	الشعراء	۱۲۸	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	〃	۱۴۹	۹۹
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲، ۵۲۳	〃	۱۸۱، ۱۸۲	-
	〃 〃 〃	〃	۶۵۲، ۶۵۵	القصص	۵۷، ۶۱	۸۱، ۸۴
	〃 〃 〃	〃	۶۶۰، ۶۶۴	〃	۷۶، ۸۲	۹۴، ۱۰۲
	〃 〃 〃	〃	۷۵۷، ۷۶۰	الروم	۳۷، ۴۰	۵۶، ۶۲
	سیاسی نظام کے متعلق اس کی رہنمائی۔	〃	۵۱۹	الشعراء	۱۳۰	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳، ۵۲۴	〃	۱۵۲	۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۵۷۳، ۵۷۴	النمل	۳۴	۳۹، ۴۰
	〃 〃 〃	〃	۶۱۳	القصص	۴	۳، ۵
	〃 〃 〃	〃	۶۳۶، ۶۳۹	〃	۳۸، ۴۰	۵۲، ۵۳
	قصے بیان کرنے میں اس کا انداز بیان	〃	۱۴، ۱۵	الکہف	۱۷، ۱۸	۱۲، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۹، ۲۰	〃	۲۲	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۴، ۴۸۵	الشعراء	۲۱، ۲۲	۱۷، ۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قصے بیان کرنے میں اس کا انداز بیان	سوم	۴۹۲،۴۹۴	الشعراء	۵۱	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۵۱۴،۵۱۶	〃	۱۱۷	۸۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹،۵۷۰	النمل	۲۴	۳۰،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۵۷۴،۵۷۵	〃	۳۶،۳۹	۴۱،۴۵
	〃 〃 〃	〃	۵۷۸	〃	۴۱	۵۰،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۶۱۶،۶۱۷	القصص	۷	۹،۱۰
	اس میں قصے کس مقصد کے لیے بیان کیے گئے ہیں۔	〃	۶، ۸	الکہف	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶	مریم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۳	الانبیاء	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۳،۱۸۴	〃	۸۷،۹۱	۸۴،۹۰
	〃 〃 〃	〃	۲۵۸،۲۵۹	المومنون	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۵	الشعراء	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۵	〃	۱۹۵،۱۹۶	۱۲۱،۱۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۵۲،۵۵۳	النمل	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷۳	العنکبوت	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۷۰۱	〃	۴۰	۶۹،۷۲
	قصہ آدم و حوا بیان کرنے کا مقصد	〃	۲۹،۳۰	الکہف	۵۰	۴۷،۴۸
	〃 〃 〃	〃	۸۶	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹،۱۳۱	〃	۱۱۵،۱۱۷	۹۲،۹۶
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴،۱۳۵	〃	۱۲۴	۱۰۶
	قصہ نوحؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۵۱۳،۵۱۶	الشعراء	۱۱۱،۱۱۸	۸۱،۸۶
	〃 〃 〃	〃	۶۸۵	العنکبوت	۱۴	۲۱،۲۳
	قصہ صالحؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۵۸۲،۵۸۵ ۵۸۶	النمل	۴۵،۵۳	۵۸،۶۶
	قصہ ابراہیمؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۵۶	مریم	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قصہ ابراہیمؑ بیان کرنے کا مقصد	سوم	۵۶	مریم	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۱۶۴	الانبیاء	۵۲	۵۴
	// // //	//	۴۹۹، ۵۰۰	الشعراء	۶۹، ۷۶	۵۰، ۵۴
	// // //	//	۵۰۹	//	۱۰۳	۷۳
	// // //	//	۶۸۹	العنکبوت	۱۹	۳۱
	قصہ موسیٰؑ و بنی اسرائیل بیان کرنے کا مقصد	//	۸۵	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	// // //	//	۱۰۸، ۱۰۹	//	۷۷	۵۲، ۵۳
	// // //	//	۱۱۳	//	۸۳، ۸۴	۶۲، ۶۳
	// // //	//	۴۸۰، ۴۸۱	الشعراء	۱۰	۷
	// // //	//	۵۵۲	النمل	موضوع اور مباحث	-
	قصہ قارون بیان کرنے کا مقصد	//	۶۶۰، ۶۶۱	القصص	۷۶	۹۴، ۹۵
	قصہ خضرؑ و موسیٰؑ بیان کرنے کا مقصد	//	۷، ۸	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	قصہ شعیبؑ بیان کرنے کا مقصد	//	۵۳۳	الشعراء	۱۸۱، ۱۸۹	۱۱۶، ۱۱۷
	قصہ داؤدؑ و سلیمانؑ بیان کرنے کا مقصد	//	۱۷۳	الانبیاء	۷۸، ۷۹	۷۰
	// // //	//	۵۶۱	النمل	۱۵	۱۸، ۲۰
	قصہ موسیٰؑ و بنی اسرائیل بیان کرنے کا مقصد	//	۴۹۵	الشعراء	۵۲	۴۲
	قصہ ذوالقرنین بیان کرنے کا مقصد	//	۷، ۸	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	قصہ یحییٰؑ بیان کرنے کا مقصد	//	۵۵، ۵۶	مریم	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۶۱، ۶۲	//	۱۵	۱۲
	قصہ عیسیٰؑ بیان کرنے کا مقصد	//	۵۵، ۵۶	//	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۶۷، ۶۹	//	۳۱، ۳۷	۲۰، ۴۴ الف
	قصہ اصحاب کہف بیان کرنے کا مقصد	//	۶، ۷	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۳، ۲۴	//	۲۹	۳۱
	اُس کو اللہ تعالیٰ نے نازل کیا ہے۔	//	۳۴، ۳۵	السجدہ	۱	۱
	// // //	//	۲۴۵	یٰس	۵	۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کو اللہ تعالیٰ نے نازل کیا ہے۔	چہارم	۳۵۵	الزمر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۶۷، ۳۶۸	〃	۲۳	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	〃	۴۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۱	المؤمن	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۵، ۶
	〃 〃 〃	〃	۴۵۲	〃	۲۶	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۴۶۲	〃	۴۲	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰، ۴۸۱	الشوریٰ	۷	۸
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	〃	۱۷	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹	الدخان	۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹	الجاثیہ	۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۰	الاحقاف	۲	۱
	وہ اُس خاص ساعت میں نازل کیا گیا جب	〃	۵۵۶	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	اللہ تعالیٰ قسمتوں کے فیصلے فرماتا ہے۔	〃	۵۵۹، ۵۶۰	〃	۲، ۶	۱، ۵
	اُس کو ایک رات میں نازل کیے جانے کا مطلب۔	〃	۵۵۹	〃	۳	۱
	وہ کونسی رات تھی جس میں قرآن نازل ہوا	〃	۵۵۹، ۵۶۰	〃	۲، ۶	۱، ۵
	اُسے محمدؐ پر اللہ نے نازل کیا۔	〃	۲۳۳	فاطر	۳۱	۵۳، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	الزمر	۲	۳، ۳
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	〃	۴۱	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۵، ۸
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰، ۴۸۱	الشوریٰ	۷	۸
	وہ محمدؐ پر اللہ نے نازل کیا۔	〃	۴۹۷	〃	۱۷	۳۲، ۳۳
	〃 〃 〃	〃	۵۳۹	الزخرف	۴۳	۳۸
	آپ کی ذات ہی میں اُس کے کلام اللہ ہونے کی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دلیل موجود تھی۔	چہارم	۳۴،۳۵	السجدہ	۳	۱،۳
	اُسے اللہ تعالیٰ نے عربی زبان میں نازل کیا۔	″	۳۶۹	الزمر	۲۸	۴۶،۴۷
	″ ″ ″	″	۴۳۹	حٰمٓ السجدہ	۳	-
	″ ″ ″	″	۴۸۰،۴۸۱	الشوریٰ	۷	۸
	″ ″ ″	″	۵۲۳	الزخرف	۳	۱
	″ ″ ″	″	۶۰۸،۶۰۹	الاحقاف	۱۲	۱۷
	اس کو اللہ تعالیٰ نے آسان کر دیا تاکہ لوگ اس سے نصیحت حاصل کریں۔	″	۵۷۳	الدخان	۵۸	-
	اس میں کوئی ٹیڑھ نہیں ہے۔	″	۳۶۹	الزمر	۲۸	۴۶،۴۷
	وہ ایک نعمت ہے صاف پڑھی جانے والی تاکہ انکار کرنے والوں پر حجت قائم ہو جائے	″	۲۷۰	یٰس	۷۰	۵۸،۵۹
	اس شبہ کا جواب کہ عربی زبان میں قرآن غیر عرب لوگوں کے لیے کیسے ہدایت بن سکتا ہے۔	″	۴۳۹،۴۴۰	حٰمٓ السجدہ	۳	۱
	اُس کے عربی زبان میں نازل کیے جانے کی حکمت	″	۳۵،۳۶	″	۳	۵
	قرآن کو عجمی قرآن کیوں نہ بنایا گیا اعتراض اور جواب۔	″	۴۶۲،۴۶۴	″	۴۴	۵۴
	اُس کے عربی زبان میں نازل کیے جانے کی حکمت۔	″	۳۶۹	الزمر	۲۸	۴۶،۴۷
	″ ″ ″	″	۴۲۹،۴۴۰	حٰمٓ السجدہ	۳	۱
	″ ″ ″	″	۵۲۳	الزخرف	۳	۱
	″ ″ ″	″		″	″	″
	وہ ایک زبردست کتاب ہے۔	″	۴۳۷	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	وہ اٹل کتاب ہے جس کی کوئی بات غلط ثابت نہیں ہو سکتی۔	″	۴۶۲،۴۶۳	″	۴۱،۴۲	۵۱،۵۲
	اس کے کلام الٰہی ہونے کے دلائل	″	۳۴،۳۶	السجدہ	۳	۲،۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے کلام الٰہی ہونے کے دلائل	چہارم	۴۷، ۴۹	السجدہ	۲۲	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲، ۵۰۳	الشوریٰ	۲۴	۴۲، ۴۶
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳	الزخرف	۲، ۴	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۵۹۷، ۵۹۸	الاحقاف	تاریخی پس منظر	-
	وہ آپ ہی اس بات کا ثبوت ہے کہ وہ اللہ تعالیٰ کا کلام ہے۔	〃	۵۵۶	الدخان	موضوع اور مباحث	-
		〃	۵۵۹	〃	۲، ۳	۱
	وہ اللہ کے نزدیک بڑی بلند مرتبہ کتاب ہے۔	〃	۵۲۲، ۵۲۴	الزخرف	۱، ۴	۱، ۳
	حکمت سے لبریز کتاب	〃	۷	لقمٰن	۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵، ۳۶	السجدہ	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳، ۵۲۴	الزخرف	۱، ۴	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵	یٰس	۲، ۳	۲
	حق اور راہ راست کی طرف راہنمائی کرنے والی کتاب۔	〃	۶۱۹	الاحقاف	۳۰	۳۴
	غفلت سے چونکانے والی کتاب	〃	۳۱۹	صٓ	۱	۲
	وہ ذکر ہے۔	〃	۳۱۹، ۳۲۱	〃	۱، ۱۰	۱، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۰	〃	۸۷	۷۲
	بڑی برکت والی کتاب	〃	۳۳۲	〃	۲۹	۳۱
	نصیحت بھرا قانون	〃	۳۱۹	〃	۱	۲
	قرآن مبین	〃	۵۲۳	الزخرف	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹	الدخان	۲	-
	بہترین کلام	〃	۳۶۷، ۳۶۸	الزمر	۲۳	۴۳
	کیسے لوگ اس سے ہدایت حاصل کر سکتے ہیں	〃	۷	لقمٰن	۳، ۴	۲، ۳
	مومنین صالحین پر اُس کا اثر	〃	۳۶۷، ۳۶۸	الزمر	۲۳	-
	اُس کا نزول اللہ کی بہت بڑی رحمت ہے۔	〃	۳۵، ۳۶	السجدہ	۳	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا نزول اللہ کی بہت بڑی رحمت ہے۔	چہارم	۲۴۵	یٰس	۲،۳	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۳۹	حٰمٓ السجدہ	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۵۶،۵۵۷	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹،۵۶۰	〃	۶	۴
	اُس کا نزول نبیؐ اور آپ کی قوم کے لیے بڑا شرف ہے۔	〃	۵۴۰	الزخرف	۴۴	-
	اُس کی آمد اہل عرب کی قسمت کا فیصلہ کر دینے والی تھی۔	〃	۵۰	السجدہ	۲۵	۳۸
	وہ محمدؐ کے رسول ہونے کی دلیل ہے۔	〃	۲۴۵	یٰس	۲،۳	۲
	وہ اُس ہستی کا نازل کردہ ہے جس کے فیصلوں کو نافذ ہونے سے کوئی طاقت روک نہیں سکتی۔	〃	۲۴۵	〃	۵	۳
	اُس کا یہ دعویٰ کہ وہ منزل من اللہ ہے انسان کے لیے کیا چیلنج پیش کرتا ہے۔	〃	۳۲	السجدہ	۲	-
	وہ کس غرض کے لیے آیا ہے۔	〃	۳۲	〃	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴،۳۵	〃	۳	۴،۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵	یٰس	۶	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	〃	۶۹،۷۰	۵۸،۵۹
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲	صٓ	۲۹	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	الزمر	۲	۲،۴
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱	الشوریٰ	۷	۹،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶،۴۹۱،۴۹۳	〃	۱۲	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹	الدخان	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸،۶۰۹	الاحقاف	۱۲	۱۷
	وہ ایک ہدایت نامہ ہے جو دین کی صاف					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شاہراہ دکھاتا ہے۔	چہارم	۵۷۷	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶،۵۸۷	〃	۱۸	۵
	وہ سراسر ہدایت ہے۔	〃	۳۵،۳۶	السجدہ	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۶۸	الزمر	۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳	الجاثیہ	۱۱	-
	وہ انسان کے لیے بصیرت کی روشنیاں لے کر آیا ہے۔	〃	۵۸۷	〃	۲۰	۲۵
	وہ تمام انسانوں کے لیے برحق کتاب ہے	〃	۳۷۵	الزمر	۴۱	-
	وہ بنی نوع انسان کو انجام بد سے بچانا چاہتا ہے۔	〃	۳۶۹	〃	۲۸	۴۶،۴۷
	تمام انسانوں کو اس کی پیروی کی دعوت	〃	۳۷۹،۳۸۰	〃	۵۴،۵۵	۷۲
	وہ حق ہے جس کے مقابلے میں باطل کی کوئی	〃	۲۱۲	سبا	۴۹	-
	طاقت کامیاب نہیں ہو سکتی۔	〃	۴۳۷	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۲	〃	۴۲	۵۲
	وہ سراسر حق ہے اور حق ہی کے ساتھ نازل ہوا ہے۔	〃	۲۴،۲۵،۳۶	السجدہ	۲	۵
	〃 〃 〃	〃	۱۷۵،۱۷۶	سبا	۶	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۳۳	فاطر	۳۱	۵۳،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	الزمر	۲	۲،۳
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵	〃	۴۱	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹،۴۷۰،۴۷۱	حٰمٓ السجدہ	۵۳	۷۰
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الشوریٰ	۱۷	۲۲،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۳۶	الزخرف	۲۹	۲۹
	اللہ تعالیٰ لوگوں کو آفاق اور ان کے اپنے نفس میں ایسی نشانیاں دکھائے گا جن میں ان					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پر یہ بات کھل جائے گی کہ قرآن حق ہے۔	چہارم	۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۱	حٰمٓ السجدہ	۵۳	۷۰
	اُس کی دعوت پر انسان کو سنجیدگی سے غور کرنا چاہیے۔	″	۴۶۸، ۴۶۹	″	۵۲	۶۹
	″ ″ ″	″	۶۰۶، ۶۰۷	الاحقاف	۱۰	۱۳، ۱۴
	وہ دلائل جن کی بنا پر آدمی کو اُس پر ایمان لانا اور اس کا اتباع کرنا چاہیے۔	″	۳۲	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
		″	۳۵۵	الزمر	۱، ۲	۱، ۴
	″ ″ ″	″	۳۸۹	المؤمن	موضوع اور مباحث	-
	″ ″ ″	″	۴۲۹، ۴۴۰	حٰمٓ السجدہ	۱، ۴	۱
	″ ″ ″	″	۵۵۹، ۵۶۰	الرحمٰن	۳	۱
	″ ″ ″	″	۵۷۹	الجاثیہ	۲، ۳	۱، ۲
	اُسی کے ذریعے سے انسان کو ہدایت مل سکتی ہے۔	″	۲۳۲	فاطر	۳۰	۵۱، ۵۲
	″ ″ ″	″	۳۶۸	الزمر	۲۳	-
	وہ خدا کے راستے کی طرف راہنمائی کرتا ہے	″	۱۷۵	سبا	۶	۹
	اُس کی وارث ہونے والی اُمت کا شرف اور اُس کا انجام	″	۲۳۴، ۲۳۷	فاطر	۳۲، ۳۵	۵۵، ۶۱
	اُس کے مضامین میں مکمل یکسانیت ہے۔	″	۳۶۷، ۳۶۸	الزمر	۲۳	۴۳
	اُس میں مضامین کا بار بار اعادہ کیا گیا ہے۔	″	۳۶۷	″	۲۳	۴۳
	وہ کسی پیچ پیچ کے بغیر صاف صاف حقائق بیان کرتا ہے۔	″	۳۶۹	″	۲۸	۴۶، ۴۷
	″ ″ ″	″	۴۳۹، ۴۴۰	حٰمٓ السجدہ	۳	۱
	″ ″ ″	″	۵۳۲	الزخرف	۲۰، ۲۱	۲۱
	وہ جن حقیقتوں کو پیش کرتا ہے اُن میں کوئی اچنبھے کی بات نہیں ہے۔	″	۳۲	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	اُس میں ہر طرح کی مثالیں دے کر لوگوں کو					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حقیقت سمجھائی گئی ہے۔	چہارم	۳۶۹، ۳۷۹	الزمر	۲۷، ۵۲	۴۶، ۶۹
	خدا کے عذاب سے بچنے کے لیے ایک ہی صورت یہ ہے کہ قرآن کی پیروی کی جائے۔	//	۳۸۰	//	۵۴، ۵۵	۷۲
	وہ ماننے والوں کو بشارت دیتا ہے اور منکرین کو انجام بد سے ڈراتا ہے۔	//	۴۲۹، ۴۴۴	حٰمٓ السجدہ	۱، ۴	۱
	وہ ظالموں کے لیے تنبیہ اور نیکو کاروں کے لیے بشارت ہے۔	//	۶۰۸، ۶۰۹	الاحقاف	۱۱، ۱۴	۱۵، ۱۸
	وہ تاریخ بنی اسرائیل کے اُن اہم واقعات کو بیان کرتا ہے جنہیں خود بنی اسرائیل فراموش کر گئے تھے۔ (نیز دیکھیے "بائیبل" اور "تلمود")	//	۴۰۴، ۴۰۵	المؤمن	۲۶	۴۱
	قرآن اور دیگر کتب آسمانی کے بیان میں صریح اختلاف۔	//	۱۸۰، ۱۸۹	سبا	۱۲	۲۰
	جو مخالفین کے ان اعتراضات کا خاتمہ کرتا ہے	//	۲۹۲، ۲۹۳	الصّٰفّٰت	۸۸، ۹۴	۴۷، ۵۲
	کہ قرآن کو پچھلی کتابوں سے نقل کیا گیا ہے۔	//	۲۹۷، ۳۰۱	//	۱۱۳	۶۷
	// // //	//	۳۴، ۳۳۱	صٓ	۲۶	۲۸
	// // //	//	۳۲۲، ۳۳۸	//	۳۳، ۳۵	۳۵، ۳۶
	// // //	//	۵۴۲، ۵۴۳	الزخرف	۵۰	۴۴
	قرآن وہی نعمت لے کر آیا ہے جو پہلے بنی اسرائیل کو دی گئی تھی۔	//	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۵۶
	// // //	//	۵۷۷	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	وہ وہی تعلیم لایا ہے جو پہلے تورات لائی تھی	//	۶۰۸	الاحقاف	۱۱، ۱۴	۱۵، ۱۸
	وہ وہی تعلیم لے کر آیا ہے جو کتب آسمانی لائی تھیں۔	//	۳۳	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۲۲، ۵۲۴	الزخرف	۴	۲، ۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ تمام کتب آسمانی کی تصدیق کرتا ہے۔	چہارم	۲۳۳	فاطر	۳۱	۵۳،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۶۱۹	الاحقاف	۳۰	۳۴
	وہ اُن اختلافات کا فیصلہ کر دیتا ہے جو اہل کتاب نے توراۃ اور انجیل میں پیدا کر دیے تھے۔	〃	۴۹۴،۴۹۵	الشوریٰ	۱۴	۲۴،۲۵
	کفار مکہ اُسے سن کر کس طرح متاثر ہوتے تھے۔	〃	۴۳۴،۴۳۵	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	وہ ان منکرین حق کو مطمئن نہیں کر سکتا جو ہٹ دھرم ہیں۔	〃	۹۹،۱۰۲	الاحزاب	۳۷	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۱۱۲،۱۱۳،۱۱۶	〃	۵۰	۸۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	فاطر	۲۲	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	〃	۲۸	۴۹
	منکرین کا اس سے انکار تکبر و ضد کی وجہ سے ہے نہ کہ دلیل کی بنا پر۔	〃	۳۱۹	صٓ	۲	۳
	کفار مکہ اسے جادو کیوں کہتے ہیں۔	〃	۲۱۰	سبا	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۳۶	الزخرف	۳۰	۲۹
	اس پر کفار مکہ کا اعتراض کہ یہ چونکہ ایک عرب پر عربی زبان میں نازل ہوا ہے اس لیے کلام اللہ نہیں ہے۔	〃	۴۳۶	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
		〃	۴۶۴	〃	۴۴	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳	الزخرف	۳	۱
	اس اعتراض کا جواب	〃	۴۳۸	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳،۴۶۴	〃	۴۴	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	الزخرف	۳	۱
	اس کے خلاف سرداران قریش کا یہ استدلال کہ اگر قرآن حق ہوتا تو قوم کے بڑے بڑے	〃	۶۰۸	الاحقاف	۱۱،۱۴	۱۵،۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	لوگ اس پر ایمان لاتے۔	چہارم	۶۱۲	الاحقاف	۱۸	۲۲
	کفار مکہ کا یہ الزام کہ اُسے محمدؐ خود تصنیف کر لیا ہے اور اُس کا جواب۔	//	۳۴،۳۵	السجدہ	۲۴	۴۲،۴۶
		//	۵۰۲،۵۰۳	الشوریٰ	۱۴	۱۱،۱۲
	// // //	//	۵۶۲	الدخان	۷	۸
	// // //	//	۶۰۳،۶۰۴	الاحقاف	۲۳	۳۵،۳۶
	قرآن پر قریش کے اس اعتراض کا جواب کہ خدا کی کتاب انسان پر کس طرح نازل ہو گئی۔	//	۴۹	السجدہ	۲۳	۳۵،۳۶
	اُس کا انکار کرنے والے کافر ہیں۔	//	۲۳۷،۲۳۸	فاطر	۳۶	۶۲
	// // //	//	۳۸۱	الزمر	۵۹	-
	اس کو محمدؐ کی تصنیف قرار دینے والے کافر ہیں	//	۵۰۲،۵۰۳	الشوریٰ	۲۴	۴۲،۴۶
	اس پر ایمان نہ لانے والے کافر ہیں	//	۲۰۴	سبا	۳۱	۵۰
	باطل پرستوں کی کوئی چال اس کے مقابلے میں کامیاب نہیں ہو سکتی۔	//	۴۶۲،۴۶۳	حٰمٓ السجدہ	۴۱،۴۲	۵۱،۵۲
	اُس کو زک دینے کے لیے کفار مکہ کی تدبیریں	//	۸،۱۰	لقمٰن	۶	۶،۹
	// // //	//	۳۸۸	المؤمن	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۴۳۶	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۵۳	//	۲۶	۳۰
	// // //	//	۴۵۶،۴۵۷	//	۳۴	۳۷
	// // //	//	۴۶۲	//	۴۰	۴۸،۵۰
	// // //	//	۴۶۴	//	۴۴	۵۴،۵۵
	// // //	//	۴۹۶،۴۹۷	//	۱۶	۳۱
	// // //	//	۵۵۰،۵۵۱	//	۷۹،۸۰	۶۳
	اُس کے مقابلے میں کفار مکہ کی ہٹ دھرمی (نیز دیکھیے "قریش")	//	۴۳۶،۴۳۷	//	زمانہ نزول	-
		//	۴۴۰،۴۴۱	//	۵	۲،۴
	اُس کی تلاوت اہل ایمان کی لازمی صفات					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہیں سے ہے۔	چہارم	۲۳۲،۲۳۲	فاطر	۲۹،۳۰	۵۱،۵۲
	اُس کو پڑھنے اور اُس کی پیروی کرنے کے ثمرات و نتائج	″	″	″	″	″
	اُس کی پیروی کا صحیح طریقہ	″	۳۸۰	الزمر	۵۵	۷۲
	اُس کی پیروی کرنے والے خدا کی تائید و رحمت سے نوازے جائیں گے۔	″	۵۷۷	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	۰
	جن منافقین کو اُس کی پیروی نہ کرنی ہو اُن کے لیے سیدھا راستہ یہ ہے کہ وہ اُس کو ماننے سے انکار کر دیں۔	″	۱۲۱،۱۲۲	الاحزاب	۵۳	۹۸
	بدنصیب ہے وہ جس کا دل اسے پڑھ کر اور سخت ہو جائے۔	″	۲۶۷،۳۶۸	الزمر	۲۲	۴۲
	اُس سے کیسے لوگ فائدہ اُٹھا سکتے ہیں۔	″	۲۴۷،۲۴۸	یٰس	۱۱	-
	″ ″ ″	″	۲۷۰	″	۷۰	۵۹
	″ ″ ″	″	۴۳۹،۴۴۰	حٰمٓ السجدہ	۱،۴	۱
	اللہ سے ڈرنے والے اس سے کیا اثر لیتے ہیں۔	″	۳۶۷،۳۶۸	الزمر	۶۳	۴۳
	وہ کن لوگوں کے لیے ہدایت و رحمت ہے۔	″	۷	لقمٰن	۳	۲
	″ ″ ″	″	۵۸۷،۵۸۸	الجاثیہ	۲۰	۲۵
	وہ ایمان لانے والوں کے لیے ہدایت و شفا ہے	″	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۴	-
	وہ ایمان نہ لانے والوں کے لیے کانوں کی ڈاٹ اور آنکھوں کی پٹی ہے۔	″	۴۶۴	″	۴۴	۵۵
	اُس کے خلاف کوشش کرنے والوں کا انجام بد	″	۴۵۳	″	۲۶،۲۸	۳۰
	اُس کو جھٹلانے والوں کا انجام بد	″	۴۲۲،۴۲۸	المؤمن	۷۰،۷۵	۹۹،۱۰۴
	″ ″ ″	″	۴۸۲،۴۸۳	الشوریٰ	۸	۱۱
	اُس کو رد کرنے والے تباہی سے دوچار ہوں گے	″	۵۷۷	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا مقابلہ استکبار اور استہزا سے کرنے والوں کا انجام بد	چہارم	۵۸۱،۵۸۳	الجاثیہ	۷، ۸	۹
	اُس کے بہترین پہلو کی پیروی کی جانی چاہیے	//	۳۶۵	الزمر	۱۷، ۱۸	۳۶
	// // //	//	۳۸۰	//	۵۵	۷۲
	وہ بنیادی طور پر علم طبیعات یا علم ہیت کی کتاب نہیں ہے بلکہ اس میں آثار کائنات کا ذکر محض توحید کے دلائل کے طور پر کیا گیا ہے۔	//	۴۴۴،۴۴۵	حٰمٓ السجدہ	۱۱	۱۴
	اُس نے انسانی زندگی میں کیا عظیم الشان انقلاب برپا کیا۔	//	۴۶۹،۴۷۰	//	۵۳	۷۰
	وہ قول صالح اور عمل صالح کو لازم و ملزوم کے طور پر پیش کرتا ہے۔	//	۲۲۴	فاطر	۱۰	۲۱
	وہ اپنے پیروؤں کو مغلوبانہ زندگی نہیں بلکہ اسلام کی حکومت قائم کرنے کا حکم دیتا ہے	//	۴۸۶، ۴۹۱، ۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	وہ "دین" کا غلبہ چاہتا ہے اور یہ مضمون مکی اور مدنی دونوں سورتوں میں ہے۔	//	۴۹۱	//	۱۳	۲۰
	وہ "ام الکتاب" میں ثبت ہے۔	//	۵۲۳	الزخرف	۴	۲
	اُس کے ساتھ رسول کا بھیجنا نہ صرف حکمت بلکہ اللہ تعالیٰ کی رحمت کا تقاضا بھی ہے۔	//	۵۵۹،۵۶۰	الدخان	۵، ۶	۴
	اُس کی تفسیر کے صحیح اصول	//	۲۲۲،۲۳۸	صٓ	۳۳، ۳۵	۳۵، ۳۶
	// // //	//	۵۴۷	الزخرف	۶۰، ۶۱	۵۵
	// // //	//	۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵	الدخان	۱۶	۱۳
	// // //	//	۴۸۴، ۴۸۵	الجاثیہ	۱۴	۱۹
	// // //	//	۶۰۶، ۶۰۷	الاحقاف	۱۰	۱۴
	تفسیر القرآن بالقرآن۔	//	۱۶	لقمٰن	۱۴، ۱۵	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تفسیر القرآن بالقرآن	چہارم	۳۸، ۳۹	السجدہ	۴، ۵	۸، ۹
	// // //	//	۷۳، ۷۴	الاحزاب	۷	۱۵
	// // //	//	۸۱، ۸۲	//	۲۲	۳۷
	// // //	//	۹۴	//	۳۴	۵۱
	// // //	//	۱۰۴، ۱۰۵	//	۴۴	۸۰
	// // //	//	۱۰۵، ۱۰۷	//	۴۵	۸۲
	// // //	//	۱۸۹، ۱۹۰ ۱۹۱	سبا	۱۴	۲۲، ۲۴
	// // //	//	۲۰۲، ۲۰۳	//	۲۸	۴۷
	// // //	//	۲۰۸، ۲۰۹	//	۴۰	۶۱
	// // //	//	۲۱۲	//	۴۷	۶۸
	// // //	//	۲۳۰	فاطر	۲۴	۴۵
	// // //	//	۲۴۹، ۲۵۱	یٰس	۱۵	۱۱
	// // //	//	۲۵۲	//	۱۸	۱۴
	// // //	//	۲۶۸، ۲۶۹	//	۶۵	۵۵
	// // //	//	۲۸۶	الصّٰفّٰت	۴۵	۲۶
	// // //	//	۲۹۷، ۲۹۹ ۳۰۱	//	۱۱۳	۶۷
	// // //	//	۳۳۱، ۳۳۲	صٓ	۲۷	۲۹
	// // //	//	۳۴۴، ۳۴۵	//	۵۰	۵۲
	// // //	//	۴۰۰، ۴۰۱	المؤمن	۱۸	۳۰
	// // //	//	۴۵۱	حٰمٓ السجدہ	۲۱	۲۶
	// // //	//	۴۸۳، ۴۸۴ ۴۸۵	الشوریٰ	۱۰	۱۴
	// // //	//	۴۸۶، ۴۸۹ ۴۹۲	//	۱۳	۲۰
	// // //	//	۵۲۳، ۵۲۴	الزخرف	۴	۲
	// // //	//	۵۴۰	//	۴۵	۴۰
	// // //	//	۵۴۲، ۵۴۳	//	۵۰	۴۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تفسیر القرآن بالقرآن حدیث کس طرح قرآن کی تفسیر کرتی ہے اس کے لیے دیکھیے "حدیث" اس کے الفاظ سے زائد مطلب لینا کس صورت میں صحیح ہے۔	چہارم	۵۵۹، ۵۶۰	الدخان	۲، ۵	۱، ۳
		//	۲۲۳، ۲۲۴	ص	۳۳	۳۵
	اُس کی تفسیر کے غلط طریقے۔	//	۷۳، ۷۵	الاحزاب	۷	۱۵
	// // //	//	۲۱۲، ۲۱۳	سبا	۵۰	۷۱
	// // //	//	۳۷۹	الزمر	۵۳	۷۰
	// // //	//	۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴	حٰمٓ السجدہ	۱۰	۱۲، ۱۳
	// // //	//	۴۸۶، ۴۸۸، ۴۹۲	الشوریٰ	۱۲	۲۰
	// // //	//	۵۰۱، ۵۰۲	//	۲۳	۴۱
	// // //	//	۵۱۶، ۵۱۷	//	۵۲	۸۱
	// // //	//	۵۴۲، ۵۴۴، ۵۴۴	الزخرف	۵۰	۴۴
	// // //	//	۵۴۴، ۵۴۵	//	۵۲	۴۸
	اُس کا طرز استدلال	//	۷	لقمٰن	۲، ۴	۱، ۳
	// // //	//	۱۱، ۱۲	//	۱۰، ۱۱	۱۶، ۱۲
	// // //	//	۱۳، ۱۴	//	۱۲	۱۷
	توحید کے بارے میں اُس کا طرز استدلال۔ (دیکھیے "آخرت اُس کے دلائل")	//	۲۴۴	یٰس	موضوع اور مضمون	-
	آخرت پر اُس کا طرز استدلال	//	۲۴۴	//	//	-
	رسالت محمدیؐ پر اُس کا استدلال۔ (دیکھیے محمدؐ آپ کی نبوت کے دلائل)	//	۲۴۴	//	//	-
	اُس کا مخصوص طرز بیان	//	۲۸، ۲۹	لقمٰن	۳۴	۶۳
	// // //	//	۳۸، ۳۹	السجدہ	۵	۹
	// // //	//	۴۰، ۴۱	//	۸، ۹	۱۴، ۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا مخصوص طرز بیان	چہارم	۵۰، ۵۱	السجدہ	۲۶، ۳۰	۳۹، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۷۸، ۷۹	الاحزاب	۱۶، ۱۹	۲۸، ۳۱
	〃 〃 〃	〃	۱۲۵، ۱۳۶	〃	۷۲، ۷۳	۱۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۷۲	سبا	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۰، ۲۰۱	〃	۲۴	۴۲، ۴۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۸، ۲۱۹	فاطر	۱، ۲	۱، ۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۰	〃	۵	۱۰، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۲۲۳	〃	۹، ۱۰	۱۸، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰	الزمر	۲۹	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۳۹۱، ۳۹۲	المومن	۳، ۵	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵	حٰمٓ السجدہ	۱۱	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲، ۴۸۴	الشوریٰ	۱۰	۱۲، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶	الزخرف	۵۶، ۵۹	۵۱، ۵۲
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	〃	۷۴، ۷۸	۶۱، ۶۲
	〃 〃 〃	〃	۵۶۵، ۵۶۶	الدخان	۱۷، ۲۰	۱۴، ۱۸
	مکی سورتوں کا زمانہ نزول متعین کرنے کا طریقہ	〃	۶	لقمٰن	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃		۳۲	السجدہ	〃	-
	〃 〃 〃		۱۷۲	سبا	〃	-
	〃 〃 〃		۲۱۶	فاطر	〃	-
	〃 〃 〃		۲۷۶	الصّٰفّٰت	〃	-
	〃 〃 〃		۵۵۶	الدخان	زمانہ نزول	-
	کسی واقعہ کو شان نزول قرار دینے کا مطلب		۶۰۷	الاحقاف	۱۰	۱۴
	نظام کائنات اور تخلیق کائنات کے متعلق اُس کا بیان	〃	۱۱، ۱۲	لقمٰن	۱۰، ۱۱	۱۲، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۹	〃	۲۰	۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نظام کائنات اور تخلیق کائنات کے متعلق اُس کا بیان۔	چہارم	۲۳،۲۲ ۲۴	لقمٰن	۲۵، ۲۹	۴۴، ۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷، ۳۹	السجدہ	۴، ۸	۶، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۲۵، ۱۳۷	الاحزاب	۷۲	۱۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۷۳، ۱۷۴	سبا	۱، ۳	۱، ۷
	〃 〃 〃	〃	۱۷۷	〃	۹	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۸	فاطر	۱	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵، ۲۲۶	〃	۱۲، ۱۳	۲۷، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱، ۲۳۲	〃	۲۷، ۲۸	۴۸، ۴۹
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹، ۲۴۱	〃	۴۰، ۴۱	۲۶، ۶۹
	〃 〃 〃	〃	۲۵۶، ۲۶۲	یٰس	۳۲، ۴۰	۲۶، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸، ۲۸۰	الصّٰفّٰت	۱، ۱۰	۱، ۷
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱	صٓ	۲۷	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹، ۳۶۰	الزمر	۵، ۶	۱۰، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	〃	۶۳	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲، ۴۲۶	المومن	۶۱، ۶۸	۸۵، ۹۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۹، ۱۰	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۴۶	〃	۱۲	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴، ۵۰۵	الشوریٰ	۲۹	۵۰، ۵۱
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷، ۵۸۸	الجاثیہ	۲۲	۲۸، ۲۹
	مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "کائنات" اُس کا تصور زمان و مکان۔	〃	۶۰۰	الاحقاف	۳	۲، ۳
		〃	۳۸، ۳۹	السجدہ	۵	۹
	تخلیق انسان سے متعلق اُس کا بیان (دیکھیے "انسان")					
	اُس کا فلسفہ تاریخ	〃	۲۸، ۳۹	〃	۵	۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا فلسفۂ تاریخ	چہارم	۵۰، ۵۱	السجدہ	۲۶	۳۹
	// //	//	۱۷۲	سبا	موضوع اور مضمون	-
	// //	//	۱۹۱، ۱۹۲	//	۱۵	۲۵
	// //	//	۱۹۳، ۱۹۴	//	۱۹، ۲۰	۳۳، ۳۵
	// //	//	۲۳۸	فاطر	۳۹	۶۴، ۶۵
	// //	//	۲۴۱	//	۴۴	-
	// //	//	۲۵۴، ۲۵۵	یٰس	۲۳، ۲۶	۱۹، ۲۳
	// //	//	۲۷۶	الصّٰفّٰت	موضوع اور مضمون	-
	// //	//	۲۷۸	//	۱، ۴	۱، ۲
	// //	//	۳۹۳، ۳۹۴	المؤمن	۵، ۶	۵
	// //	//	۴۰۱، ۴۰۲	//	۲۱، ۲۲	۳۴
	// //	//	۴۰۶، ۴۰۷	//	۲۹	۴۸
	// //	//	۴۰۸	//	۳۰، ۳۴	۵۰، ۵۱
	// //	//	۴۲۰، ۴۳۱	//	۸۲، ۸۵	۱۱۱، ۱۱۳
	// //	//	۴۴۷، ۴۴۹	حٰمٓ السجدہ	۱۳، ۱۸	۱۸، ۲۲
	// //	//	۵۲۴، ۵۲۶	الزخرف	۶، ۸	۵، ۶
	// //	//	۵۴۰، ۵۴۱	//	۴۶	۴۱، ۴۲
	// //	//	۵۴۶	//	۵۶	۵۱
	// //	//	۵۶۵، ۵۶۸	الدخان	۱۷، ۳۲	۱۴، ۲۸
	// //	//	۵۶۹، ۵۷۰	//	۳۷، ۳۹	۳۲، ۳۴
	اُس کا فلسفہ اخلاق	//	۱۲۶، ۱۲۷	الاحزاب	۷۲	۱۲۰
	// //	//	۲۰۶، ۲۰۸	سبا	۳۴، ۴۰	۵۴، ۵۹
	// //	//	۲۲۱، ۲۲۲	فاطر	۷، ۸	۱۳، ۱۷
	// //	//	۲۲۸، ۲۲۹	//	۱۸، ۲۱	۴۰، ۴۱
	// //	//	۴۵۶، ۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۳، ۳۶	۳۶، ۴۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا فلسفۂ اخلاق	چہارم	۴۹۸، ۴۹۹	الشوریٰ	۲۰	۲۷
	// // //	//	۵۰۰	//	۲۲	-
	// // //	//	۵۳۹، ۵۴۱	الزخرف	۴۲، ۴۶	۳۸، ۴۱
	// // //	//	۵۴۵، ۵۴۶	//	۵۴	۵۰
	// // //	//	۵۵۲	//	۸۶	۶۸
	// // //	//	۵۶۹، ۵۷۰	الدخان	۳۸، ۳۹	۲۴
	// // //	//	۵۸۷، ۵۹۰	الجاثیہ	۲۱، ۲۲	۲۶، ۲۹
	اُس کی اخلاقی تعلیمات	//	۷، ۸	لقمٰن	۱، ۵	۱، ۴
	// // //	//	۱۸	//	۱۸، ۱۹	۳۱، ۳۴
	// // //	//	۴۵، ۴۶	السجدہ	۱۵، ۱۶	۲۶، ۲۸
	// // //	//	۱۰۲، ۱۰۵	الاحزاب	۴۱، ۴۴	۷۸، ۸۰
	// // //	//	۱۰۸	//	۴۶، ۴۸	۸۴
	// // //	//	۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۲	//	۵۳	۹۵، ۹۷
	// // //	//	۱۲۵	//	۷۰، ۷۱	-
	// // //	//	۲۲۲، ۲۲۴	فاطر	۱۰	۲۰، ۲۱
	// // //	//	۳۰۱	الصّٰفّٰت	۱۱۳	۶۸
	// // //	//	۳۲۳	صٓ	۱۷	۱۷، ۱۸
	// // //	//	۳۲۵، ۳۲۶	//	۳۵	۳۶
	// // //	//	۳۳۹، ۳۴۰	صٓ	۳۹، ۴۳	۳۹، ۴۵
	// // //	//	۳۴۲، ۳۴۵	//	۴۴	۴۶
	// // //	//	۳۵۰	//	۸۶، ۸۷	۷۱، ۷۲
	// // //	//	۲، ۳، ۳۷، ۳۷۴	الزمر	۳۳، ۳۴، ۳۸	۵۲، ۵۳، ۵۷
	// // //	//	۳۸۱	//	۶۱	-
	// // //	//	۲۸۹	المؤمن	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۴۵۶، ۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۳، ۳۶	۳۶، ۴۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی اخلاقی تعلیمات	چہارم	۴۹۵،۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	۲۶،۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۰۷،۵۱۲	〃	۳۶،۴۲	۵۶،۶۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸،۵۲۹	الزخرف	۱۳،۱۴	۱۳،۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴۵،۵۴۶	〃	۵۴	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۹	〃	۶۷،۷۲	۵۹،۶۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۴،۵۸۶	الجاثیہ	۱۴،۱۵	۱۸،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۶۰۹	الاحقاف	۱۳،۱۴	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۶۱۱،۶۱۲	〃	۱۵،۱۶	۲۰،۲۱
	اُس کا علم النفس۔	〃	۱۸	لقمٰن	۱۸	۳۱،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۵،۲۸	〃	۳۲،۳۴	۵۷،۶۲
	〃 〃 〃	〃	۸۹	الاحزاب	۳۲	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۱۷۷،۱۷۸	سبا	۹	۱۲،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱،۲۲۲ ۲۲۳	فاطر	۸	۱۵،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲	الزمر	۸	۲۳،۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷	〃	۴۵	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶،۴۶۰	حٰمٓ السجدہ	۳۴،۳۶	۳۷،۴۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	〃	۴۴	۵۴،۵۵
	〃 〃 〃	〃	۴۶۷،۴۶۸	〃	۴۹	۶۵،۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۴۵،۵۴۶	الزخرف	۵۴	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱،۵۶۲	الدخان	۹	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۹،۵۹۰	الجاثیہ	۲۳	۳۰،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷	الاحقاف	۲۶	۲۰،۳۱
	اُس کی پیشین گوئیاں	〃	۵۰،۵۱	السجدہ	۲۶،۳۰	۳۹،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶،۲۷۷	الصّٰفّٰت	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳،۳۱۴	〃	۱۷۰،۱۷۹	۹۳،۹۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی پیشین گوئیاں	چہارم	۳۱۸	صٓ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۲۲	//	۱۴،۱۱	۱۳،۱۲
	// // //	//	۴۶۸، ۴۷۰	حٰمٓ السجدہ	۵۳	۷۰
	وہ حقیقت تک پہنچنے کے لیے کن ذرائع	//	۲۵	لقمٰن	۲۱	۵۵، ۵۶
	کی نشاندہی کرتا ہے۔	//	۳۲	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۱۹۱، ۱۹۲	سبا	۱۵	۲۵، ۲۷
	// // //	//	۲۵۶، ۲۶۲	یٰس	۳۲، ۳۴	۲۶، ۴۰
	// // //	//	۲۶۹، ۲۷۰	//	۶۶، ۶۸	۵۲، ۵۷
	// // //	//	۳۱۱، ۳۱۲	الصّٰفّٰت	۱۴۹، ۱۵۷	۸۶، ۸۸
	// // //	//	۳۶۶، ۳۶۷	الزمر	۲۱، ۲۲	۳۸، ۴۰
	// // //	//	۳۷۵	//	۴۲	۶۰، ۶۱
	// // //	//	۳۹۷، ۳۹۸	المؤمن	۱۳	۱۹، ۲۱
	// // //	//	۴۲۵، ۴۲۶	//	۶۷، ۶۸	۹۶، ۹۸
	// // //	//	۴۲۹، ۴۳۰	//	۷۹، ۸۱	۱۱۰
	// // //	//	۴۶۰، ۴۶۱	حٰمٓ السجدہ	۳۷، ۳۹	۴۲، ۴۷
	// // //	//	۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۱	//	۵۳	۷۰
	// // //	//	۵۰۴، ۵۰۶	الشوریٰ	۲۹، ۳۵	۵۰، ۵۴
	// // //	//	۵۲۵، ۵۲۸	الزخرف	۸، ۱۴	۶، ۱۴
	// // //	//	۵۳۲	//	۲۰، ۲۱	۲۰، ۲۱
	// // //	//	۵۷۶	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۷۹، ۵۸۲	//	۳، ۹	۲، ۱۰
	// // //	//	۵۸۳، ۵۸۴	//	۱۲، ۱۳	۱۳، ۱۷
	// // //	//	۶۰۱، ۶۰۲	الاحقاف	۴، ۵	۴، ۶
	// // //	//	۶۰۵، ۶۰۶	//	۹	۱۲
	اُس کا فلسفۂ معیشت	//	۶۰۶، ۶۰۸	سبا	۳۶، ۳۹	۵۶، ۶۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا فلسفۂ معنویت	چہارم	۳۷۹	الزمر	۵۲	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۶	الزخرف	۳۲	۳۲،۳۱
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	〃	۳۴،۳۵	۳۳
	خرچ کرنے کا حکم فی سبیل اللہ کی قید کے ساتھ	〃	۲۳۲،۲۳۳	فاطر	۲۹،۳۰	۵۱،۵۲
	شخصی ملکیت کا اثبات	〃	۲۷۰	یٰس	۷۱	۶۰
	"سواءً للسائلین" کی صحیح تفسیر	〃	۴۴۲،۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۱۰	۱۲،۱۳
	زر پرستی اور حرص مال کی مذمت	〃	۲۰۶	سبا	۳۴،۳۵	۵۴،۵۵
	انفاق فی سبیل اللہ یا زکوٰۃ و صدقہ کی اہمیت	〃	۷	لقمٰن	۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۹۲	الاحزاب	۳۳	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۲۳۳	فاطر	۲۹،۳۰	۵۱،۵۲
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸،۵۱۰	الشوریٰ	۳۸	۶۲
	اُس کے خلاف مغربی مستشرقین کا تعصب	〃	۱۲،۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۰۴،۴۰۵	المومن	۲۶	۴۱
	اُس میں قسمیں کس غرض کے لیے کھائی گئی ہیں	〃	۲۴۵	یٰس	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	الصّٰفّٰت	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹	صٓ	۱	۲
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲	الزخرف	۱،۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۵۲،۵۵۴	〃	۸۸	۷۰
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹	الدخان	۱،۳	۱
	اُس میں قصے کس غرض کے لیے بیان کیے گئے ہیں۔	〃	۱۵	لقمٰن	۱۳	۲۰،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۱۷۲	سبا	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۹	یٰس	۱۴	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۷	الصّٰفّٰت	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۳	〃	۹۱،۹۷	۴۷،۵۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس میں قصّے کس غرض کے لیے بیان کیے گئے ہیں۔	چہارم	۳۱۸	صٓ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲، ۳۳۵	〃	۳۳	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۳۸۸	المؤمن	حالات نزول	-
	قصہ آدمؑ و ابلیس بیان کرنے کا مقصد	〃	۳۱۸	صٓ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹، ۳۵۰	〃	۸۵	۷۰
	قصہ ہودؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۶۱۳، ۶۱۵	الاحقاف	۲۱	۶۵
	〃 〃 〃	〃	۶۱۷	〃	۲۵، ۲۶	۲۹، ۳۰
	قصہ لقمانؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۶	لقمٰن	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳، ۱۴	〃	۱۲	۱۷، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۱۷	〃	۱۶، ۱۷	۲۷، ۳۰
	قصہ ابراہیمؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۲۷۷	الصّٰفّٰت	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۴	〃	۹۹، ۱۰۱	۵۴، ۵۷
	〃 〃 〃	〃	۳۰۱	〃	۱۱۳	۱۱۲، ۱۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲، ۵۳۵	الزخرف	۲۸	۲۷
	قصہ اصحاب یاسین بیان کرنے کا مقصد	〃	۲۴۸، ۲۴۹	یٰس	۱۴	۱۰
	قصہ فرعون و موسیٰؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۳۸۸، ۳۸۹	المومن	حالات نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۵، ۴۰۶	〃	۲۶، ۲۸	۴۲، ۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶، ۴۱۷	〃	۵۵، ۵۶	۳، ۷۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱، ۵۲۲	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰، ۵۴۱	〃	۴۶، ۴۸	۴۱، ۴۳
	〃 〃 〃	〃	۵۵۷	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	قصہ داؤدؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۱۷۲	سبا	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳	صٓ	۱۷، ۱۸	۱۷، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۲۷، ۳۳۰	〃	۲۶	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قصہ داؤدؑ بیان کرنے کا مقصد	چہارم	۳۳۹	صٓ	۴۰	۴۰
	قصہ سلیمانؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۱۹۱	سبا	۱۵	۲۵، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۳۵، ۳۳۶	صٓ	۳۵	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۳۳۹	〃	۴۰	۴۰
	قوم سبا کا قصہ بیان کرنے کا مقصد	〃	۱۷۲	سبا	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۱، ۱۹۲	〃	۱۵	۲۵، ۲۷
	قصہ ایوبؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۳۴۲	صٓ	۴۴	۴۷
	قصہ عیسیٰؑ بیان کرنے کا مقصد	〃	۵۴۶	الزخرف	۵۷، ۵۹	۵۲، ۵۳
	قرآن کی نگاہ میں کامیابی اور ناکامی کا معیار	〃	۲۸۹	الصّٰفّٰت	۶۰، ۶۷	۳۴، ۳۶
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴	الزمر	۱۱، ۱۵	۳۳، ۳۴
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶	المؤمن	۹	۱۲، ۱۳
	نیز دیکھیے "خسران" اور فلاح")	〃	۵۹۲، ۵۹۳	الجاثیہ	۲۸، ۳۲	۴۱، ۴۵
	قرآن مجید	پنجم	۱۰۸	قٓ	۱	۱
	قرآن کریم	〃	۲۹۰	الواقعہ	۷۷	۳۷
	وہ ایک معجزہ ہے۔	〃	۱۰۸	قٓ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴، ۱۷۵	الطور	۳۴	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۱۷۹، ۱۸۰	〃	۳۶	۲۸
	اس کی نظیر بنا کر لانا کس انسان کے بس میں نہیں ہے۔	〃	۱۰۸	قٓ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴، ۱۷۵	الطور	۳۴	۲۷
	وہ نصیحت کا آسان ذریعہ ہے۔	〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴، ۲۳۵	القمر	۱۷	۱۵
	اس کو نصیحت کے لیے آسان کر دینے کا مطلب	〃	۲۳۴	〃	۱۷	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶	〃	۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸، ۲۳۹	〃	۴۰، ۳۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ حق ہے۔	پنجم	۱۰	محمدؐ	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲،۳۱۴	الحدید	۱۶	۲۸
	اُس کے برحق ہونے پر ستاروں کے مواقع کی قسم۔	〃	۲۹۰	الواقعہ	۷۵	۳۶
	وہ اللہ کا کلام ہے۔	〃	۱۰،۱۱	محمدؐ	۲،۳	۵،۷
	〃 〃 〃	〃	۱۹،۲۰	〃	۹	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱۰	النجم	۲۹	۲۴،۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹	القمر	۴۰	-
	اُسے رب العالمین نے نازل کیا ہے۔	〃	۲۹۴	الواقعہ	۸۰	-
	اُس کا نازل کیا جانا سراسر رحمت ہے	〃	۲۴۸	الرحمٰن	۱،۲	۱
	اُس کی پیروی کے منافع کی کوئی حد نہیں ہے	〃	۱۰۸	قٓ	۱	۱
	اُس سے وہی لوگ نصیحت حاصل کر سکتے ہیں جن کے دل میں خوفِ خدا اور بُرے انجام سے بچنے کا جذبہ موجود ہے۔	〃	۱۲۸	〃	۴۵	۵۶
	وہ اس لیے نازل کیا گیا ہے کہ لوگ اس پر غور کریں۔	〃	۲۷،۲۸	محمدؐ	۲۴	۳۵
	اُس میں خود نبیؐ کی خواہش کا بھی کوئی دخل نہیں۔	〃	۱۹۲،۱۹۳	النجم	۳،۴	۳
	وہ محمدؐ کی تصنیف تو درکنار سرے سے انسانی تصنیف ہی نہیں ہے۔	〃	۱۷۴،۱۷۵	الطور	۳۴	۲۷
	اُس کے کلام اللہ ہونے اور کلام محمدؐ نہ ہونے پر دلیل قاطع	〃	۱۷۴،۱۷۷،۱۷۸	〃	۳۴	۲۷
	اُس کی نظیر بنا کر لانے کے لیے تمام انسانوں کو جو چیلنج دیا گیا ہے اُس کی نوعیت کیا ہے۔	〃	۱۷۴،۱۷۹	〃	۳۴	۲۷
	وہ خصوصیات جن کی بنا پر قرآن پہلے ہی معجزہ تھا اور آج بھی معجزہ ہے۔	〃	۱۷۴،۱۷۵	〃	۳۴	۲۷
		〃	۱۰۸	قٓ		
		〃	۱۷۴،۱۷۵،۱۷۹	الطور	۳۴	۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس نے پہلے ایک قوم کو بدلا اور پھر اس کے ذریعے سے دنیا کی تاریخ بدل ڈالی۔	پنجم	۱۴۷،۱۷۶	الطور	۳۴	۲۷
	وہ تمام اُن مسائل پر حاوی ہے جن میں رہنمائی کی انسان کو ضرورت ہے۔	//	۱۷۶،۱۷۷	//	۳۴	۲۷
	اُس کی کوئی بات غلط ثابت نہیں کی جا سکتی۔	//	۱۰۸	قٓ	۱	۱
	وہ رسولؐ کی نبوت کا ثبوت ہے۔	//	۱۰۸، ۱۰۹	//	۲	۲
	// // //	//	۱۱۰، ۱۱۱	//	۶	۶
	اُس میں جو وسیع اور جامع علم پیش کیا گیا ہے وہ دنیا کی کسی دوسری کتاب میں نہیں ہے۔	//	۱۷۴، ۱۷۹	الطور	۳۴	۲۷
	وسیع موضوع بحث رکھنے والی یہ کتاب خود ظاہر کرتی ہے کہ اس کا مصنف حقیقت کا براہ راست علم رکھتا ہے۔	//	۱۷۴، ۱۷۷	//	۳۴	۲۷
	چودہ (۱۴) صدیاں گزر جانے کے بعد آج بھی وہ عربی ادب کا سب سے اعلیٰ نمونہ ہے۔	//	۱۷۴، ۱۷۵	//	۳۴	۲۷
	اُس کا موضوع بحث کیا ہے۔	//	۱۷۶، ۱۷۷	//	۳۴	۲۷
	اُس کو بیک وقت نازل نہیں کر دیا گیا بلکہ اُس کی رہنمائی کے مطابق چلنے والی تحریک جن جن مراحل سے گزرتی رہی ان میں یہ کتاب بھی حسب موقع نازل ہوتی رہی۔	//	۱۷۷، ۱۷۸	//	۳۴	۲۷
	وہ محمدؐ پر ۲۳ سال میں نازل ہوا لیکن اللہ کے ہاں نوشتہ تقدیر میں پہلے ہی مکمل طور پر ثبت ہو چکا تھا۔	//	۲۹۰، ۲۹۱	الواقعہ	۷۷، ۷۹	۳۷، ۳۹
	اس کو محمدؐ پر اس لیے نازل کیا گیا کہ آپ بنی نوع انسان کو تاریکیوں سے نکال کر روشنی میں لائیں۔	//	۳۰۷	الحدید	۹	-
		//	۴۷۶	الصف	۷، ۸	۱۱، ۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ ایسے طریقے سے نازل ہوا ہے کہ پاکیزہ فرشتوں کے سوا اسے کوئی چھو نہیں سکتا۔	پنجم	۲۹۰،۲۹۱	الواقعہ	۷۷،۷۹	۳۷،۳۹
	وہ ایسی محفوظ کتاب میں ثبت ہے جس میں کوئی خلل انداز نہیں ہو سکتا۔	〃	۲۹۰،۲۹۱	〃	۷۷،۷۹	۳۷،۳۹
	اُسے مطہرین کے سوا کوئی نہیں چھو سکتا۔	〃	۲۹۲،۲۹۵	〃	۷۹	۳۹
	اُسے بلا طہارت چھونے کا شرعی مسئلہ	〃	۲۹۲،۲۹۴	〃	۷۹	۳۹
	حامل قرآن ہونے کی عظیم ذمہ داری۔	〃	۴۱۰،۴۱۱	الحشر	۲۱	۳۱
	وہ حقیقت تک پہنچنے کی کس طرح نشاندہی کرتا ہے۔	〃	۱۳۵،۱۳۶	الذّٰریٰت	۱۰،۱۱	۸
	وہ کسی کے غلط فعل پر گرفت ہی نہیں کرتا بلکہ ساتھ ہی نصیحت کرتے ہوئے صحیح راستہ بھی بتاتا ہے۔	〃	۴۰۹	الحشر	۱۸	۲۸،۲۹
	وہ انسان کی عقل و فکر کو اپیل کرتا ہے۔	〃	۲۷،۲۸	محمد	۲۴	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰،۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۰،۲۱	۱۸،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴،۳۸۵	الحشر	۲	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱	〃	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰،۵۸۱	الطلاق	۱۰،۱۱	۲۱،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	الحدید	۱۷	۳۰
	جو لوگ اس کے مضامین پر غور نہیں کرتے وہ اس سے کوئی فائدہ نہیں اُٹھا سکتے۔	〃	۲۷،۲۸	محمد	۲۳،۲۴	۳۵
	ناحق شناس دلوں پر قفل چڑھ جاتے ہیں جن کی وجہ سے وہ قرآن کو نہیں سمجھ سکتے۔	〃	۲۷،۲۸	〃	۲۳،۲۴	۳۵
	اس کے منکروں کو اللہ ہلاکت میں ڈالے گا اُن کے اعمال کو بھٹکا دے گا، اور اُن کے اعمال کو ضائع کر دے گا۔	〃	۱۹،۲۰	〃	۸	۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تاثیر قرآن	پنجم	۱۸۸، ۱۸۹	النجم	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۰، ۴۱۱	الحشر	۲۱	۲۱
	قرآن کے برحق ہونے پر خود قرآن کی قسم	〃	۱۰۸، ۱۰۹	قٓ	۲	۲
	وہ ایک تنبیہ ہے پچھلی تنبیہات میں سے۔	〃	۲۲۲، ۲۲۳	النجم	۵۶	۴۹
	وہ ایک تنبیہ ہے جو کوئی چاہے اُس سے ڈرے۔	〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۶
	اُس کا فلسفہ تمدن و معاشرت	〃	۷۶، ۹۴، ۹۵	الحجرات	۹، ۱۲	۱۲، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴، ۳۸۵	الحشر	۲	۶، ۷
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "اسلامی معاشرت" "اسلامی نظم جماعت" اور قانون اسلام" قانون معاشرت"، نظام کائنات کے متعلق اُس کا بیان دیکھیے "کائنات")					
	مابعد الطبیعی حقائق کے بارے میں اُس کا بیان	〃	۱۳۵، ۱۳۶	الذّٰریٰت	۱۰، ۱۱	۸، ۹
	معاشی زندگی کے بارے میں اُس کی رہنمائی	〃	۳۸۹	الحشر	۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	〃	۷	۱۴، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶	〃	۹	۱۹
	اُس کے نزدیک معیار کامیابی و ناکامی کیا ہے	〃	۴۷	الفتح	۵، ۶	۱۰، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹، ۳۱۰	الحدید	۱۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹، ۴۱۰	الحشر	۱۸	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸، ۴۷۹	الصف	۱۱، ۱۳	۱۵، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	التغابن	۹، ۱۰	۲۲
	اُس کا بیان کردہ معیار عزت	〃	۹۵، ۹۷	الحجرات	۱۳	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲	القمر	۵۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲	المجادلہ	۱۱	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱	المنفقون	۸	۱۵، ۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا فلسفۂ اخلاق	پنجم	۲۱، ۲۲	محمد	۱۴، ۱۵	۱۹، ۲۴
	// // //	//	۳۱	//	۳۶	۴۳
	// // //	//	۴۹	الفتح	۱۰	۱۷، ۱۹
	// // //	//	۷۰، ۷۱	الحجرات	۲	۳، ۴
	// // //	//	۷۲	//	۳	۵
	// // //	//	۷۶، ۷۸	//	۹	۱۲، ۱۳
	// // //	//	۸۷، ۹۵	//	۱۲	۲۴
	// // //	//	۲۵۱	الرحمٰن	۷، ۹	۷، ۸
	// // //	//	۳۲۰	الحدید	۲۳	۴۲
	// // //	//	۳۵۸، ۳۵۹	المجادلہ	۷، ۸	۱۹، ۲۳
	// // //	//	۳۶۰، ۳۶۳	//	۸، ۱۳	۲۴، ۳۰
	// // //	//	۳۹۶، ۴۰۳	الحشر	۱۰	۲۰
	// // //	//	۴۵۴	الصف	۲	۲
	اُس کی تفسیر کے صحیح اصول کیا ہیں اور غلط اصول کیا؟	//	۴۹	الفتح	۱۰	۱۷، ۱۸
		//	۴۸	الفتح	۹	۱۶
	// // //	//	۶۵	//	۲۹	۵۷
	// // //	//	۹۹، ۱۰۰، ۱۰۳	الحجرات	۱۴	۳۱
	// // //	//	۱۱۸	قٓ	۲۱، ۲۳	۲۵، ۲۷
	// // //	//	۲۱۵	النجم	۳۹	۳۸
	// // //	//	۲۲۳، ۲۲۴	//	۵۶، ۶۲	۴۹، ۵۵
	// // //	//	۲۲۸	القمر	۱	۱
	// // //	//	۲۲۸	//	۱	۱
	// // //	//	۲۳۴، ۲۳۵	//	۱۷، ۱۹	۱۵، ۱۶
	// // //	//	۲۵۰، ۲۵۱	الرحمٰن	۵، ۶	۴، ۶
	// // //	//	۲۵۲، ۲۵۳	//	۱۰، ۱۳	۹، ۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی تفسیر کے صحیح اصول کیا ہیں اور غلط اصول کیا؟	پنجم	۲۹۰، ۲۹۲	الواقعہ	۷۹	۳۹
	// // //	//	۳۳۹	المجادلہ	۱	۱، ۲
	// // //	//	۳۹۲، ۳۹۴	الحشر	۷	۱۴، ۱۵
	اُس کی تفسیر میں پائے جانے والے اختلاف کی نوعیت	//	۱۳۲	الذّٰریٰت	۱، ۴	۱، ۲
	// // //	//	۱۳۹	//	۱۷، ۱۹	۱۵، ۱۷
	// // //	//	۱۴۹، ۱۵۰	//	۴۱، ۴۳	۳۹، ۴۰
	// // //	//	۱۶۲	الطور	۱، ۴	۱، ۳
	// // //	//	۱۹۲	النجم	۱، ۲	۱، ۲
	// // //	//	۱۹۵، ۱۹۶	//	۵، ۶	۵، ۶
	// // //	//	۲۱۴، ۲۱۵	//	۳۹	۳۸
	// // //	//	۲۱۴، ۲۱۸، ۲۱۹	//	۳۹	۳۸
	// // //	//	۲۲۰، ۲۲۲	//	۴۸، ۵۵	۴۳، ۴۷
	// // //	//	۲۵۰	الرحمٰن	۵، ۶	۴، ۵
	// // //	//	۲۷۹	الواقعہ	۱۳، ۱۷	۸، ۹
	// // //	//	۳۰۷	الحدید	۸	۱۲
	// // //	//	۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷	//	۱۹	۳۳، ۳۴
	// // //	//	۳۳۳، ۳۳۴	//	۲۸	۵۵، ۵۶
	// // //	//	۳۴۲، ۳۴۴	المجادلہ	۳	۷، ۸
	// // //	//	۳۸۱، ۳۸۴	الحشر	۲	۲
	// // //	//	۵۸۰، ۵۸۱	الطلاق	۱۱	۲۱
	اس کی تفسیر میں پیدا ہونے والے شبہات کا ازالہ۔	//	۶۳، ۶۵	الفتح	۲۹	۵۳
	// // //	//	۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵	النجم	۴	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی تفسیر میں پیدا ہونے والے شبہات کا					
	ازالہ۔	پنجم	۲۱۴،۲۱۵	النجم	۳۹	۳۸
	// // //	//	۳۰۲	الحدید	۳	۲
	// // //	//	۴۳۰،۴۳۱	الممتحنہ	۴، ۵	۷، ۸
	// // //	//	۴۳۲،۴۳۳،۴۳۴،۴۴۳	//	۸، ۱۰	۱۲، ۱۴
	// // //	//	۴۴۵،۴۴۷،۴۴۸،۴۵۰	//	۱۲	۲۲
	// // //	//	۴۹۲،۴۹۵،۴۹۶،۴۹۷	الجمعہ	۹	۱۵
	// // //	//	۱۹	محمدؐ	۴، ۶	۹، ۱۱
	// // //	//	۹۴، ۹۵	الحجرات	۱۲	۲۷
	// // //	//	۱۰۸، ۱۰۹	قٓ	۱، ۴	۱، ۴
	// // //	//	۱۱۴، ۱۱۶	//	۱۵، ۱۶	۱۸، ۱۹
	// // //	//	۱۵۲	الذّٰریٰت	۵۱	۴۸
	// // //	//	۱۵۵، ۱۵۶	//	۵۶، ۵۷	۵۳، ۵۴
	// // //	//	۱۶۹	الطور	۲۱	۱۶
	// // //	//	۱۹۲	النجم	۱، ۲	۱، ۳
	// // //	//	۱۹۷	//	۷، ۱۰	۷، ۹
	// // //	//	۲۶۲، ۲۶۳	الرحمٰن	۳۰، ۳۲	۲۸، ۳۱
	// // //	//	۳۱۳، ۳۱۴	الحدید	۱۴، ۱۶	۲۴، ۲۸
	// // //	//	۳۲۱، ۳۲۲	//	۲۵	۴۵، ۴۶
	// // //	//	۳۳۹	المجادلہ	۱	۱، ۲
	// // //	//	۳۵۸	//	۷	۱۸، ۲۰
	// // //	//	۳۸۴	الحشر	۲	۵، ۶
	// // //	//	۴۰۷	//	۱۳	۲۲، ۲۴
	// // //	//	۴۰۹، ۴۱۰	//	۱۸	۲۸، ۲۹
	// // //	//	۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱	الممتحنہ	۴، ۵	۷، ۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کا مخصوص انداز بیان	پنجم	۴۵۶	الصف	۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶	〃	۶، ۸	۹، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹	〃	۱۴	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹، ۴۹۱	الجمعہ	۵، ۷	۷، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷، ۴۹۸	〃	۱۰	۱۶، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶	المنٰفقون	۱	۱
	اس میں بعض جگہ اگرچہ خطاب نبیؐ سے ہوتا ہے	〃	۲۴، ۲۵	محمدؐ	۱۹	۳۱
	مگر اصل مخاطب عام انسان یا مسلمان یا	〃	۴۳، ۴۴	الفتح	۱، ۲	۱، ۴
	کفار و مشرکین ہوتے ہیں۔	〃	۱۸۴، ۱۸۵	الطور	۴۸، ۴۹	۳۸، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۵۵۳، ۵۶۵	الطلاق	۱	۱
	قرآن عام طور پر مردوں اور عورتوں کے ملے	〃	۲۵	محمدؐ	۱۹	۳۱
	جلے ذکر میں مذکر کے صیغے استعمال کرتا ہے	〃	۴۶، ۴۷	الفتح	۵	۹، ۱۰
	اگرچہ مراد صرف مرد نہیں ہوتے۔	〃	۸۴، ۸۵	الحجرات	۱۱	۱۹، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹، ۳۱۱	الحدید	۱۲	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۱۵	〃	۱۸	۲۱
	اُس کی ہر بات ایک موقع و محل پر اور ایک	〃	۱۱، ۱۲، ۱۸	محمدؐ	۴	۸
	سیاق و سباق میں ہوتی ہے۔	〃	۴۳، ۴۴	الفتح	۱، ۲	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۶۱	〃	۲۷	۴۷، ۴۸
	〃 〃 〃	〃	۷۵	الحجرات	۷، ۸	۹، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۲۰	قٓ	۲۷، ۲۹	۳۳، ۳۶
	〃 〃 〃	〃	۱۲۸	الذّٰریٰت	۱۴، ۱۶	۱۲، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۴۴	〃	۲۵، ۲۸	۲۳، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱	النجم	۱۶، ۱۸	۱۲، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱۴، ۲۱۵	〃	۳۸، ۳۹	۳۷، ۳۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	القمر	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی ہر بات ایک موقع و محل پر اور ایک سیاق و سباق میں ہوتی ہے۔	پنجم	۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸	الرحمٰن	۱۵، ۱۷	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۵۹، ۲۶۰	〃	۱۹، ۲۵	۲۰، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۶۱، ۲۶۳	〃	۲۸، ۳۳	۲۶، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶، ۲۶۷	〃	۴۶، ۴۷	۴۱، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲، ۳۵۷	المجادلہ	۵، ۶	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	الحشر	۷	۱۴، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۰۳، ۴۰۵	〃	۱۰	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۳۲، ۴۳۳	الممتحنہ	۸، ۹	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	الصف	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵۹، ۴۷۶	〃	۶	۷
	اُس کی پیشین گوئیاں	〃	۳۰	محمدؐ	۳۵	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲، ۵۳، ۵۴	الفتح	۱۵، ۱۶	۲۸، ۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۶، ۵۷	〃	۱۸، ۲۱	۳۳، ۴۰
	〃 〃 〃	〃	۱۸۱، ۱۸۲	الطور	۴۱، ۴۲	۳۲، ۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	القمر	۴۵، ۴۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	المجادلہ	۱۹، ۲۰	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶، ۴۰۷	الحشر	۱۱، ۱۲	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱، ۴۳۲	الممتحنہ	۷	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶، ۴۷۸	الصف	۸، ۹	۱۲، ۱۳
	تفسیر قرآن بالقرآن۔	〃	۱۱، ۱۲، ۱۸	محمدؐ	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۶، ۲۷	〃	۲۲	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۹۹، ۱۰۰، ۱۰۲	الحجرات	۱۴	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۱۳۸	الذّٰریٰت	۱۶	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۴۸، ۱۴۹	〃	۴۰	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تفسیر قرآن بالقرآن	پنجم	۱۹۵،۱۹۶	النجم	۵	۵
	// // //	//	۱۹۷،۱۹۸	//	۱۰	۹
	// // //	//	۲۰۲	//	۱۸	۱۴
	// // //	//	۲۴۸،۲۵۱	الرحمٰن	۱،۹	۲،۸
	// // //	//	۲۵۳،۲۵۵ ۲۵۶	//	۱۴	۱۴
	// // //	//	۲۹۱	الواقعہ	۷۶،۷۹	۳۹
	// // //	//	۳۰۷،۳۰۸	الحدید	۸	۱۲
	// // //	//	۳۱۶،۳۱۷	//	۱۹	۳۴
	// // //	//	۳۱۹	//	۲۱	۳۸
	// // //	//	۳۲۳	//	۲۵	۴۶
	// // //	//	۳۳۳،۳۳۴	//	۲۸	۵۵
	// // //	//	۳۸۴،۳۸۵	الحشر	۲	۷
	// // //	//	۴۰۸،۴۰۹	//	۱۶	۲۷
	// // //	//	۴۱۲،۴۱۳ ۴۱۵	//	۲۳	۳۶
	// // //	//	۴۲۵	الممتحنہ	۳	۳
	// // //	//	۴۲۸،۴۳۰	//	۴	۶،۷
	// // //	//	۴۵۴،۴۵۵	الصف	۲	۲
	// // //	//	۴۸۲،۴۸۷	الجمعہ	۲	۲
	// // //	//	۴۸۹،۴۹۰	//	۶	۱۰
	// // //	//	۴۹۲،۴۹۵ ۴۹۷	//	۹	۱۵
	// // //	//	۴۹۷	//	۱۰	۱۶
	// // //	//	۵۲۰	المنٰفقون	۶	۱۳
	// // //	//	۵۲۸	التغابن	۲	۵
	// // //	//	۵۳۴	//	۷	۱۵
	// // //	//	۵۳۷،۵۴۱	//	۹	۱۹،۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تفسیر قرآن بالقرآن	پنجم	۵۴۶	التغابن	۱۶	۳۱
	// // //	//	۵۵۳،۵۶۵	الطلاق	۱	۱
	// // //	//	۵۶۵،۵۶۷	//	۱	۵
	قرآن کی تشریح حدیث سے (دیکھیے "حدیث")	//	۱۱،۱۳،۱۴،۱۸	محمد	۴	۸
	قرآن کو سمجھنے میں صحابہؓ کا بیان، طرز عمل اور	//	۱۵،۱۸	//	۴	۸
	تصریحات کس طرح مددگار ہیں۔	//	۱۷،۱۸	//	۴	۸
	// // //	//	۲۶،۲۷،۲۸	//	۲۲	۲۴
	// // //	//	۷۸،۸۱	الحجرات	۹	۱۷
	// // //	//	۸۷،۸۹،۹۵	//	۱۲	۲۵
	// // //	//	۱۲۵،۱۲۶	قٓ	۴۰	۵۱
	// // //	//	۱۳۲	الذّٰریٰت	۴	۲
	// // //	//	۲۱۱،۲۱۲،۲۱۳	النجم	۳۲	۳۲
	// // //	//	۲۲۸،۲۲۹	القمر	۱	۱
	// // //	//	۲۴۰،۲۴۱	//	۴۵	۲۴
	// // //	//	۲۹۰،۲۹۳	الواقعہ	۷۹	۳۹
	// // //	//	۳۲۹،۳۴۱	المجادلہ	۱،۲	۲،۳
	// // //	//	۳۴۵،۳۴۶،۳۵۵	//	۴	۱۱
	// // //	//	۳۸۶،۳۸۷	الحشر	۵	۹
	// // //	//	۳۸۹،۳۹۰	//	۶	۱۲
	// // //	//	۲۹۳،۳۹۴	//	۷،۸	۱۵،۱۶
	// // //	//	۳۹۶،۴۰۰،۴۰۳	//	۱۰	۲۰
	// // //	//	۴۲۵،۴۲۸	//	۳	۵
	// // //	//	۴۳۷،۴۳۹،۴۴۳	//	۱۰	۱۶
	// // //	//	۴۳۷،۴۴۱،۴۴۲،۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	۱۶
	// // //	//	۴۹۲،۴۹۴،۴۹۷	الجمعہ	۹	۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن کی تشریح حدیث سے (دیکھئے "حدیث")					
	قرآن کو سمجھنے میں صحابہؓ کا بیان، طرز عمل اور تصریحات کس طرح مددگار ہیں۔	پنجم	۵۵۳، ۵۵۴، ۵۶۵	الطلاق	۱	۱
	// // //	//	۵۵۲، ۵۵۶، ۵۶۵	//	۱	۱
	// // //	//	۵۶۹، ۵۷۱، ۵۷۳	//	۴	۱۲، ۱۴
	// // //	//	۵۷۳، ۵۷۶، ۵۷۸	//	۶	۱۶
	قرآن کو سمجھنے میں فقہا اور اکابر مفسرین کا کام کس طرح مددگار ہے۔ (دیکھئے "اصول فقہ")					
	کسی واقعہ کا آیات قرآنی کی شان نزول ہونا۔	//	۴۲۷، ۴۳۸، ۴۴۳	الممتحنہ	۱۰	۱۶
	// // //	//	۴۵۴، ۴۵۶	الصف	۳	۲
	قرآن کی آیات اور سورتوں کا زمانہ نزول معلوم کرنے کا طریقہ۔	//	۶	محمدؐ	زمانہ نزول	-
	//	//	۱۱، ۱۲	//	۴	۸
	// // //	//	۲۱	//	۱۳	۱۸
	// // //	//	۳۰	//	۳۵	۴۱
	// // //	//	۳۴	الفتح	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۴۰	//	//	-
	// // //	//	۵۳	//	۱۵	۲۹
	// // //	//	۱۰۶	قٓ	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۱۳۰	الذّٰریٰت	//	-
	// // //	//	۲۱۲، ۲۱۴	النجم	۳۳، ۳۵	۳۴، ۳۵
	// // //	//	۲۲۶	القمر	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۲۴۴، ۲۴۵	الرحمٰن	//	-
	// // //	//	۲۷۴	الواقعہ	//	-
	// // //	//	۲۹۸	الحدید	//	-
	// // //	//	۴۳۶	المجادلہ	//	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن کی آیات اور سورتوں کا زمانۂ نزول معلوم کرنے کا طریقہ۔	پنجم	۳۷۰	الحشر	زمانۂ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶، ۴۰۷	〃	〃	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰	الممتحنہ	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۲	الصف	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲	الجمعہ	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸	المنٰفقون	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۴	التغابن	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰	الطلاق	〃	-
	قرآنی تشبیہات	〃	۲۳۶	القمر	۲۰، ۲۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	〃	۳۱، ۳۲	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	الحدید	۱۷	۳۰
	اصلاحات قرآنی کی تشریح	〃	۹، ۱۱	محمدؐ	۱، ۳	۱، ۷
	〃 〃 〃	〃	۲۶، ۲۷	〃	۲۲	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱، ۲۲	〃	۱۳، ۱۵	۱۸، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۸۴، ۸۵	الحجرات	۱۱	۱۹، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۱۰۰، ۱۰۳	〃	۱۴، ۱۸	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹، ۱۲۰	قٓ	۲۴، ۲۶	۲۹، ۳۳
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶، ۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۶	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۷۷، ۲۷۸	الواقعہ	۷، ۱۲	۴، ۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	الحدید	۲۴	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۴، ۳۲۵	〃	۲۷	۵۱، ۵۳
	〃 〃 〃	〃	۳۳۹، ۳۴۰	المجادلہ	۱، ۲	۲، ۳
	〃 〃 〃	〃	۵۵۴، ۵۵۵	الصف	۳	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶، ۴۸۷	الجمعہ	۲	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اصلاحات قرآنی کی تشریح	پنجم	۴۹۳،۴۹۴	الجمعہ	۹	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳	التغابن	۶	۱۰،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۴۱	〃	۱۱	۲۲،۲۴
	قرآن کی بعض اصلاحات کا مطلب کسی دوسری زبان میں ایک لفظ سے ادا نہیں کیا جا سکتا۔	〃	۵۲۶،۵۳۷، ۵۴۱	〃	۹	۲۰
	ایک ہی اصطلاح کو قرآن میں مختلف معانی میں استعمال کیا گیا ہے۔	〃	۴۸۸	الجمعہ	۳	۵،۶
	قرآن کا تاریخ سے استدلال	〃	۲۰،۲۱	محمدؐ	۱۰،۱۳	۱۵،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۲	〃	۲۸	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۴	قٓ	۱۲،۱۴	۱۲،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴	〃	۳۶،۳۷	۴۶،۴۸
	〃 〃 〃	〃	۱۴۳،۱۵۰	الذّٰریٰت	۲۴،۴۶	۲۱،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳،۲۱۴	النجم	۳۳،۳۷	۳۴،۳۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱،۲۲۲	〃	۵۰،۵۴	۴۵،۴۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱،۲۳۹	القمر	۴،۴۰	۵،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱،۲۴۲	〃	۵۱	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲،۳۲۵	الحدید	۲۶،۲۷	۴۸،۵۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶،۳۵۷	المجادلہ	۵	۱۵،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸،۴۳۱	الممتحنہ	۴،۵	۶،۸
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷	الصف	۵	۴،۵
	〃 〃 〃	〃	۴۵۹،۴۷۶	〃	۶	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹،۴۸۰	〃	۱۴	۱۹،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۲،۵۳۴	التغابن	۵،۷	۱۰،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰	الطلاق	۸،۹	۲۰
	قرآن میں قصے کس مقصد کیلیے بیان کیے گئے ہیں۔	〃	۴۵۷،۴۵۸	الصف	۵	۴،۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن مجید	ششم	۳۰۰	البروج	۲۱	-
	وہ سارے جہان والوں کے لیے اور ہمیشہ کے لیے نصیحت ہے۔	″	۶۸	القلم	۵۲	-
	″ ″ ″	″	۲۷۰	التکویر	۲۷، ۲۸	۲۲
	″ ″ ″	″	۵۰۴	الکافرون	۱	۱
	اس کو اللہ تعالیٰ نے نازل کیا ہے۔	″	۷۹	الحاقہ	۴۲	۲۴
	″ ″ ″	″	۴۰۴	القدر	۱	۱
	اس کے کلام اللہ ہونے کے دلائل	″	۷۱	الحاقہ	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۷۸، ۸۱	″	۴۰، ۵۲	۲۲، ۲۷
	اللہ کا یہ ارشاد کہ جو کچھ تم دیکھتے ہو اور جو نہیں دیکھتے ہر چیز کی قسم کہ قرآن کسی شاعر یا کاہن کا قول نہیں ہے۔	″	۷۹	″	۴۲، ۴۳	۲۴
	وہ کسی شیطان مردود کا قول نہیں ہے۔	″	۳۷۰	التکویر	۲۵	۲۱
	وہ بالکل یقینی حق ہے۔	″	۸۱	الحاقہ	۵۱	-
	وہ بجائے خود اُن مخالفین کے الزامات کی تردید کے لیے کافی ہے جو رسولؐ کو مجنون کہتے تھے اور کہتے ہیں۔	″	۵۸	القلم	۲	۲
	راہ راست کی طرف رہنمائی کرتا ہے۔	″	۱۱۳	الجن	۲	۲
	اس کے ایک بھاری کلام ہونے کا مطلب	″	۱۲۷، ۱۲۸	المزمل	۵	۵
	اس کو شب قدر میں نازل کیا گیا جو رمضان المبارک کی ایک بابرکت رات ہے۔	″	۴۰۴، ۴۰۶	القدر	۱	۱
	اس کو شب قدر میں نازل کرنے کا مطلب۔	″	۴۰۴	″	۱	۱
	وہ اصول ہدایت اور دریافت حقیقت کے کن ذرائع کی نشاندہی کرتا ہے۔	″	۴۶	الملک	۱۰، ۱۲	۱۶، ۱۷
	″ ″ ″	″	۱۸۶	الدھر	۲، ۳	۴، ۵
		″	۱۸۶، ۱۸۸، ۱۹۰	″	۳	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ حصول ہدایت اور دریافت حقیقت کے کن ذرائع کی نشاندہی کرتا ہے۔	ششم	۴۶	الملک	۱۰، ۱۲	۱۶، ۱۹
		//	۱۸۶، ۱۸۷	الدھر	۲، ۳	۴، ۵
	// // //	//	۱۸۶، ۱۸۸، ۱۹۰	//	۳	۵
	// // //	//	۲۱۷	المرسلت	۴۸، ۵۰	۲۶، ۲۷
	// // //	//	۲۴۱، ۲۴۲	النزعت	۲۰، ۲۴	۹، ۱۱
	// // //	//	۲۴۷	//	۳۶، ۳۹	-
	// // //	//	۲۵۷	عبس	۲۱، ۲۲	۱۳، ۱۵
	// // //	//	۲۷۰	التکویر	۲۷، ۲۸	۲۲
	// // //	//	۳۰۳، ۳۰۴	الطارق	۵، ۷	۲، ۳
	انسان کو حق و باطل کا فرق اور ہدایت کا راستہ بتانے کے لیے قرآن سے بڑھ کر کوئی ذریعہ نہیں اس لیے جو اس سے ہدایت نہیں پاتا وہ پھر کہیں سے نہیں پا سکتا۔	//	۲۱۷	المرسلت	۵۰	۲۷
	وہ ہر پرہیزگار شخص کے لیے نصیحت ہے	//	۸۱	الحاقہ	۴۸	۲۶
	جو راہ راست پر چلنا چاہتا ہو۔	//	۲۷۰	التکویر	۲۷	۲۲
	اس کو جبریلؑ اور رسولؐ کا قول کن معنوں میں کہا گیا۔	//	۷۸	الحاقہ	۴۰	۲۲
		//	۲۶۸، ۲۶۹	التکویر	۱۹	۱۴، ۱۵
	وہ اُن تمام آمیزشوں سے پاک ہے جن سے دنیا کی دوسری مذہبی کتابیں آلودہ ہو چکی ہیں۔	//	۴۱۳، ۴۱۴	البینہ	۲، ۳	۵
	وہ بلند پایہ ہے لوح محفوظ میں ثبت ہے اور اس میں بالکل راست اور پاک باتیں درج ہیں۔	//	۳۰۰	البروج	۲۱، ۲۲	۹
		//	۴۱۳	البینہ	۲، ۳	-
	وہ پاکیزہ بلند مرتبہ اور مکرم صحیفوں میں درج ہے جو معزز اور نیک کاتبوں کے ہاتھوں میں ہے۔	//	۲۵۵، ۲۵۶	عبس	۱۳، ۱۶	۵، ۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جس طرح معجزانہ طور پر وہ نازل فرمایا گیا تھا اسی طرح رسولؐ کے حافظہ میں اس کو محفوظ بھی کر دیا گیا۔	ششم	۳۱۳	الاعلیٰ	۶	۷
	اُس روایت کی حقیقت جس کا سہارا لے کر مخالفین اسلام قرآن کے محفوظ ہونے کے بارے میں شک پیدا کرتے ہیں۔	//	۵۴۹، ۵۵۲	المعوذتین	معوذتین کی قرآنیت	-
	قرآن کو صحیح صحیح پڑھوا دینے اور اس کے مطالب صحیح صحیح سمجھا دینے کی ذمہ داری اللہ تعالیٰ نے خود لی تھی۔	//	۱۶۷، ۱۷۱	القیٰمہ	۱۷، ۱۹	۱۲، ۱۳
	اس کے احکام و تعلیمات کی جو تشریح و تعبیر رسولؐ نے فرمائی وہ اللہ کی طرف سے تھی۔	//	۱۶۷، ۱۶۸	//	۱۹	۱۲
		//	۱۶۷، ۱۶۹، ۱۷۰	//	//	//
	اس تشریح و تعبیر کو جاننے کا واحد ذریعہ حدیث و سنت ہے۔	//	۱۷۰، ۱۷۱	//		-
	جنوں کا ایک گروہ اس کو سن کر اس پر ایمان لے آیا اور پھر جا کر اپنی قوم میں اسلام کی تبلیغ کرنے لگا۔	//	۱۰۸، ۱۰۹	الجن	زمانہ نزول	-
		//	۱۱۲	//	موضوع اور مباحث	-
		//	۱۱۲، ۱۱۸	//	۱، ۱۵	۱، ۱۴
	کفار مکہ کی سازش کہ اسے جادو کہہ کر لوگوں کو بہکایا جائے۔	//	۱۴۰	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۱۴۶	//	۸، ۹	۸
	اس کو جھٹلانے والے کافر ہیں۔	//	۸۱	الحاقہ	۴۹، ۵۰	۲۷
	// // //	//	۳۰۰	البروج	۱۹	-
	اس کو جھٹلانے والوں کو آخر کار پچھتانا پڑیگا	//	۸۱	الحاقہ	۴۹، ۵۰	۲۷
	اس کی تلاوت کے آداب	//	۱۲۶، ۱۲۷	المزمل	۴	۴
	// // //	//	۱۷۷، ۱۷۸	القیٰمہ	۴۰	۲۵
	// // //	//	۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰	التین	۸	۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رسولؐ کس طرح اُس کی تلاوت فرماتے تھے	ششم	۱۲۶،۱۲۷	المزمل	۴	۴
	رات کو خاموش تنہایاں اس کی تلاوت کے لیے	//	۱۲۶،۱۲۷	//		//
	نہایت موزوں ہیں۔	//	۱۲۹	//	۶	۸
	نماز میں رکوع سجود کی طرح قرآن کی قرات					
	بھی فرض ہے۔	//	۱۳۳،۱۳۴	//	۲۰	۲۱
	کلام اللہ کی برکت	//	۵۵۸	معوذتین	اسلام میں جھاڑ پھونک	-
	// // //	//	۵۶۰،۵۶۲	//	//	-
	اللہ تعالیٰ قرآن کی آیات اور سورتیں اُسی وقت					
	تصنیف نہیں فرماتا تھا جب انہیں نازل کیا					
	جاتا تھا۔	//	۴۰۴، ۴۰۵	القدر	۱	۱
	اُس میں کس عمدگی کے ساتھ مختلف اوقات					
	اور حالات میں نازل ہونے والی وحیوں کو	//	شان نزول	العلق	شان نزول	-
	مرتب کیا گیا ہے۔	//	موضوع اور مضمون	القدر	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۱۰	البینہ	//	-
	// // //	//	۴۵۶	الہمزہ	//	-
	اس میں سلسلہ کلام سے ہٹ کر کہیں کوئی					
	بے جوڑ بات نہیں کہی گئی۔	//	۱۶۷،۱۶۸	القیمہ	۱۶	۱۱
	اُس میں کسی چیز کے متعلق مختلف بیانات					
	باہم متضاد نہیں ہیں۔	//	۳۲۰،۳۲۱	الغاشیہ	۶، ۷	۲
	اس کے بیان کردہ حقائق اٹل ہیں کوئی ہنسی	//	۳۰۲	الطارق	موضوع اور مضمون	-
	مذاق نہیں ہیں۔	//	۳۰۵،۳۰۶	//	۱۳، ۱۴	۷
	متشابہات کی تاویل کے بارے میں صحیح مسلک	//	۷۴،۷۵	الحاقہ	۱۳، ۱۸	۱۰، ۱۱
	// // //	//	۷۵،۷۶	//	۱۹، ۲۷	۱۲
	// // //	//	۸۷	المعارج	۴	۳۰۴
	// // //	//	۲۶۹	التکویر	۲۰	۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کے ظاہری مطالب سے پیدا ہونے والے شبہات کا ازالہ۔	ششم	۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶	القدر	۱	۱
	//	//	۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵	الکافرون	۲	۲
	// // //	//	۵۰۷	//	۵	۴
	// // //	//	۵۴۹، ۵۵۲	المعوذتین	معوذتین کی قرآنیت	-
	قرآن کے ساتھ رسولؐ کی بعثت کیوں ضروری تھی۔	//	۴۱۰	البینہ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۱۲، ۴۱۴	//	۱، ۳	۱، ۵
	وہ تزکیۂ نفس کے کن ذرائع کی نشان دہی کرتا ہے۔ (مزید دیکھئے "تزکیہ نفس")	//	۱۲۷، ۱۲۹	المزمل	۶، ۷	۶، ۸
	اُس کا معیار عزت و شرف	//	۳۳۰، ۳۳۲	الفجر	۱۵، ۲۰	۸، ۱۴
	// // //	//	۳۳۶، ۳۳۷	البلد	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۳۳۸	//	۱، ۲	۱، ۲
	// // //	//	۳۳۵، ۳۳۹، ۳۴۰	//	۵، ۶	۶، ۷
	اُس کا نیکی و بدی کا تصور	//	۳۴۸	الشمس	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۳۵۰، ۳۵۵	//	۱، ۱۰	۱، ۶
	اُس کی پیشین گوئیاں جو حرف بحرف درست ثابت ہوئیں۔	//	۳۶۸	الضحیٰ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۳۷۰، ۳۷۲	//	۱، ۵	۱، ۵
	// // //	//	۳۷۸	الم نشرح	۱	۱
	// // //	//	۳۷۸، ۳۸۰، ۳۸۲	//	۲، ۸	۲، ۵
	// // //	//	۴۹۲	الکوثر	۱	۱
	// // //	//	۴۹۲، ۴۹۷	//	۳	۳، ۴
	// // //	//	۵۲۵	اللہب	۱	۱
	اُس کی معاشی تعلیمات	//	۶۲، ۶۳	القلم	۱۷، ۲۶	۱۳، ۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی معاشی تعلیمات	ششم	۷۷،۷۸	الحاقہ	۳۴	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۸۹،۹۰	المعارج	۱۸،۲۵	۱۲،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴	المزمل	۲۰	۲۴،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴	المدثر	۴۴	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰، ۱۹۱ ۱۹۶	الدھر	۷	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰، ۱۹۶ ۱۹۷	〃	۸	۱۱،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸، ۲۷۹	المطففین	موضوع اور مضامین	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰، ۲۸۱	〃	۱، ۶	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۳۳۰، ۳۳۲	الفجر	۱۵، ۲۰	۸، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۳۸	البلد	۱، ۲	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۳۳۸، ۳۳۹ ۳۴۰	〃	۶	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	الیل	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲، ۳۶۳	〃	۸، ۱۱	۴، ۶
	〃 〃 〃	〃	۳۲۴، ۳۶۵	〃	۱۷، ۲۱	۹، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸، ۴۵۹	الہمزہ	۲، ۳	۲، ۳
	وہ دولت خرچ کرنے کے کن طریقوں کی تحسین اور کن کی مذمت کرتا ہے۔	〃	۳۴۱، ۳۴۳	البلد	۱۳، ۱۶	۱۲
	اُس میں تکرار نزول	〃	۵۰۳، ۵۰۷	الکافرون	۴، ۵	۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱، ۵۲۲	الاخلاص	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۶، ۵۴۷	معوذتین	〃	-
	اُس کی بعض سورتوں کی فضیلت بیان کی گئی ہے	〃	۴۴۸	العصر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲	الکافرون	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳، ۵۲۴	الاخلاص	فضیلت	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰، ۵۵۱	معوذتین	معوذتین کی قرآنیت	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۷	〃	اسلام میں جھاڑ پھونک	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کی سب سے آخر میں نازل ہوتے والی صورت۔	ششم	۵۱۲	النصر	زمانہ نزول	-
	اُس کی آخری آیات کون سی ہیں۔	//	۵۱۲	//	//	-
	اُس میں بہت سے مقامات پر اگرچہ بظاہر خطاب رسولؐ سے ہے لیکن دراصل مخاطب مسلمان یا کفار یا عام انسان ہیں۔	//	۵۷	القلم	موضوع اور مضمون	-
		//	۶۶، ۶۷	//	۴۴، ۴۵	-
	اُس میں بہت سے مقامات پر اگرچہ بظاہر خطاب رسولؐ سے ہے لیکن دراصل مخاطب مسلمان یا کفار یا عام انسان ہیں۔	//	۲۰۱، ۲۰۲	الدھر	۲۳، ۲۴	۲۷، ۲۸
		//	۴۷۰	الفیل	۱	۱
	// // //	//	۴۸۱	الماعون	۱	۱، ۳
	// // //	//	۵۰۲، ۵۰۴	الکافرون	۱، ۲	۱، ۲
	// // //	//	۵۳۵	الاخلاص	۱	۱، ۳
	// // //	//	۵۶۳، ۵۶۴	الفلق	۱	۱، ۳
	اس میں متعدد مقامات پر "انسان" کا لفظ استعمال کیا گیا ہے مگر مراد انسانوں کا ایک خاص گروہ ہے۔	//	۲۵۶	عبس	۱۷	۸، ۱۰
		//	۴۲۰، ۴۲۱	الزلزال	۳	۳
	// // //	//	۴۲۹، ۴۳۰	العدیٰت	۶، ۸	۴، ۶
	// // //	//	۴۴۹، ۴۵۰	العصر	۲	-
	نظام کائنات سے متعلق اس کے بیانات (دیکھیے "انسان")					
	تخلیق انسانی سے متعلق اُس کے بیانات (دیکھیے "انسان")					
	قرآنی قسمیں (دیکھیے "اقسام القرآن")					
	قرآنی تمثیلات (دیکھیے "امثال القرآن")					
	قرآن کا تاریخ سے استدلال (دیکھیے "قرآنی قصے")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن کا فلسفۂ اخلاق	ششم	۳۹	الملک	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۶،۴۷	//	۱۲	۱۸،۱۹
	"مزید دیکھیے "اخلاقی تعلیمات""	//	۴۸۱،۴۸۶	الماعون	۱،۷	۱،۱۱
	قرآن کا علم النفس	//	۸۹،۹۲	المعارج	۱۹،۳۵	۱۳،۲۳
	// // //	//	۱۲۴	المزمل	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۱۲۶،۱۲۹	//	۱،۱۰	۱،۱۱
	// // //	//	۱۳۹	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۱۴۲،۱۴۶	//	۱،۱۰	۱،۹
	// // //	//	۱۶۲،۱۶۳	القیٰمہ	۲	۲
	// // //	//	۱۶۵،۱۶۷	//	۴،۱۵	۴،۱۰
	// // //	//	۱۸۶،۱۹۰	الدھر	۳	۲،۵
	// // //	//	۲۳۰	النباء	۲۴،۳۰	۱۶،۱۸
	// // //	//	۲۴۷	النٰزعٰت	۳۶،۴۵	۲۱،۲۳
	// // //	//	۲۵۴،۲۵۵	عبس	۳،۱۶	۲،۷
	// // //	//	۲۷۴	الانفطار	۶،۱۰	۴،۶
	// // //	//	۲۸۰	المطففین	۴،۶	۳
	// // //	//	۲۹۰	الانشقاق	۱۰،۱۲	۸
	// // //	//	۳۰۴،۳۰۵	الطارق	۶،۹	۳،۵
	// // //	//	۳۱۲،۳۱۴	الاعلیٰ	۶،۸	۷،۹
	// // //	//	۳۳۰،۳۳۱	الفجر	۱۵،۱۶	۸،۹
	// // //	//	۳۳۳،۳۳۴	//	۲۷،۳۰	۱۸،۱۹
	// // //	//	۳۳۸،۳۴۱	البلد	۱،۱۰	۱،۱۰
	// // //	//	۳۵۱،۳۵۴	الشمس	۶،۱۰	۴،۶
	// // //	//	۳۶۰،۳۶۳	الیل	۱،۱۱	۱،۶
	// // //	//	۳۷۰،۳۷۱	الضحیٰ	۱،۳	۱،۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن کا علم النفس	ششم	۳۷۸، ۳۷۹	الم نشرح	۱	۱
	// // //	//	۳۸۷، ۳۸۹	التین	۴، ۵	۳، ۴
	// // //	//	۳۹۷	العلق	۵، ۹	۶، ۹
	// // //	//	۴۳۱	العٰدیٰت	۹، ۱۰	۷، ۸
	// // //	//	۴۴۲، ۴۴۳	التکاثر	۱، ۲	۱، ۲
	// // //	//	۴۵۸، ۴۵۹	الہمزہ	۱، ۹	۱، ۹
	// // //	//	۴۸۱، ۴۸۶	الماعون	۱، ۷	۱، ۱۱
	// // //	//	۵۶۳، ۵۶۴	الفلق	۱	۱، ۲
	// // //	//	۵۷۱، ۵۷۳	الناس	۱، ۴	۱، ۲
	قرآن کی سورتوں اور آیات کا زمانہ نزول	//	۷۰	الحاقہ	زمانہ نزول	-
	متعین کرنے کے اصول۔	//	۱۰۸، ۱۰۹	الجن	//	-
	// // //	//	۱۲۴	المزمل	//	-
	// // //	//	۱۳۸	المدثر	//	-
	// // //	//	۱۸۰، ۱۸۲	الدھر	//	-
	// // //	//	۱۶۰	القیٰمہ	//	-
	// // //	//	۲۰۶	المرسلٰت	//	-
	// // //	//	۲۵۰، ۲۵۱	عبس	//	-
	// // //	//	۲۷۸	المطففین	//	-
	// // //	//	۳۶۸	الضحیٰ	//	-
	// // //	//	۳۸۴	التین	//	-
	// // //	//	۴۱۸	الزلزال	//	-
	// // //	//	۴۴۰	التکاثر	//	-
	// // //	//	۴۸۰	الماعون	//	-
	// // //	//	۴۸۸، ۴۹۰	الکوثر	//	-
	// // //	//	۵۱۲	النصر	//	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن کی سورتوں اور آیات کا زمانہ نزول متعین کرنے کے اُصول۔	ششم	۵۲۰	اللہب	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۵۲۲،۵۲۰	الاخلاص	//	-
	// // //	//	۵۴۷،۵۴۶	معوذتین	//	-
	کسی واقعہ کو کسی آیت کی شان نزول قرار دینے کا مطلب۔	//	۱۸۲	الدھر	//	-
	// // //	//	۲۷۸	المطففین	//	-
	// // //	//	۴۱۸	الزلزال	//	-
	// // //	//	۴۴۱،۴۴۰	التکاثر	//	-
	// // //	//	۵۳۲،۵۳۰	الاخلاص	//	-
	قرآن کی تفسیر خود قرآن سے۔	//	۱۸	التحریم	۲	۴
	// // //	//	۲۷،۲۶	//	۵	۱۰
	// // //	//	۳۳،۳۲	//	۸	۲۲
	// // //	//	۴۴،۴۳	الملک	۷،۵	۱۳،۱۱
	// // //	//	۴۹،۴۸	//	۱۶	۲۵
	// // //	//	۶۸،۶۷	القلم	۴۸	۳۳
	// // //	//	۷۴،۷۲	الحاقہ	۱۵،۴	۱۰،۴
	// // //	//	۷۶،۷۵	//	۱۹	۱۲
	// // //	//	۷۸،۸۲	المعارج	۴،۱	۵،۱
	// // //	//	۹۴،۹۳	//	۴۴،۴۰	۳۰،۲۸
	// // //	//	۱۰۱،۱۰۰	نوح	۱۲،۷	۱۲،۱۰
	// // //	//	۱۰۵،۱۰۳	//	۲۴،۲۳	۱۸،۱۷
	// // //	//	۱۱۴،۱۱۳	الجن	۲	۳
	// // //	//	۱۲۶	المزمل	۲	۲
	// // //	//	۱۲۱	//	۱۵	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن کی تفسیر خود قرآن سے۔	ششم	۱۴۲	المدثر	۱،۲	۱،۲
	// // //	//	۱۴۸	//	۲۸	۱۵
	// // //	//	۱۵۵،۱۵۶	//	۵۲،۵۳	۳۸،۳۹
	// // //	//	۱۸۶،۱۸۸	الدھر	۳	۵
	// // //	//	۱۹۸،۲۰۱	//	۱۲	۱۶
	// // //	//	۲۴۱،۲۴۵	النّٰزعٰت	۱۹،۳۱	۹،۱۷
	// // //	//	۲۲۴	النباء	۱،۳	۱
	// // //	//	۲۸۸،۲۹۰	الانشقاق	۱،۱۳	۱،۹
	// // //	//	۳۱۰،۳۱۱	الاعلیٰ	۲،۳	۲،۳
	// // //	//	۳۱۳	//	۶	۷
	// // //	//	۳۲۸،۳۲۹	الفجر	۶	۲
	// // //	//	۳۳۲،۳۳۳	//	۲۲،۲۳	۱۶،۱۷
	// // //	//	۳۳۶	البلد	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۳۴۱	//	۱۰،۱۱	۱۰،۱۱
	// // //	//	۳۴۳	//	۱۷	۱۳
	// // //	//	۳۵۱	الشمس	۵،۷	۳،۴
	// // //	//	۳۵۱،۳۵۴	//	۱۰	۶
	// // //	//	۳۵۵،۳۵۶	//	۱۱،۱۳	۸،۹
	// // //	//	۳۶۱	الیل	۶	۲
	// // //	//	۳۶۲،۳۶۵	//	۱۰،۲۱	۵،۱۱
	// // //	//	۳۷۲	الضحیٰ	۷	۷
	// // //	//	۳۷۸	الم نشرح	۱	۱
	// // //	//	۳۸۷	التین	۴	۳
	// // //	//	۳۸۸،۳۹۰	//	۷	۶
	// // //	//	۳۹۸	العلق	۱۰	۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن کی تفسیر خود قرآن سے۔	ششم	۴۰۲، ۴۰۳	القدر	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۴۰۴، ۴۰۵	//	۱، ۲	۱
	// // //	//	۴۱۲، ۴۱۴	البینہ	۱	۱، ۳
	// // //	//	۴۲۰	الزلزال	۱، ۲	۱، ۲
	// // //	//	۴۲۳	//	۶	۵، ۶
	// // //	//	۴۳۵	القارعہ	۱	۱
	// // //	//	۴۴۳، ۴۴۴	التکاثر	۸	۴
	// // //	//	۴۴۹، ۴۵۱	العصر	۳	۱
	// // //	//	۴۴۹، ۴۵۴	//		//
	// // //	//	۴۷۰، ۴۷۱	الفیل	۲، ۴	۴، ۶
	// // //	//	۴۷۷، ۴۷۸	قریش	۱، ۴	۱، ۵
	// // //	//	۴۸۱، ۴۸۳	الماعون	۲، ۴	۶، ۸
	// // //	//	۴۸۹	الکوثر	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۴۹۲، ۴۹۶	//	۲	۲
	// // //	//	۵۰۳، ۵۰۵	الکافرون	۲، ۳	۲، ۳
	// // //	//	۵۰۲، ۵۰۸	//	۶	۵
	// // //	//	۵۳۵	الاخلاص	۱	۲
	// // //	//	۵۴۱، ۵۴۳	//	۳	۵
	// // //	//	۵۴۸	معوذتین	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۵۵۶	//	حضورؐ پر جادو کا اثر	-
	// // //	//	۵۶۲، ۵۶۴	الفلق	۱	۲
	// // //	//	۵۶۳، ۵۶۷	//	۱	۳
	// // //	//	۵۶۳، ۵۷۰	//	۴	۶
	// // //	//	۵۷۱، ۵۷۳	الناس	۴	۲
	رسولؐ نے کس طرح قرآن کی تفسیر و تشریح					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کی ہے۔ (دیکھیے "حدیث")					
	صحابہ کرامؓ کس طرح قرآن کی تشریح کرتے ہیں۔	ششم	۱۸، ۱۹	التحریم	۲	۴
	〃 〃 〃	〃	۲۹	〃	۵	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۶۵	القلم	۴۲	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۸۶	المعارج	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۹۰	〃	۲۴، ۲۵	۱۵، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱	نوح	۱۲	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۱۵	الجن	۶	۷
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹	〃	۱۸	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۱۲۹	المزمل	۶	۸
	〃 〃 〃	〃	۱۳۳، ۱۳۴	〃	۲۰	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۵۰	عبس	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵، ۲۹۶	البروج	۷	۴
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	الاعلیٰ	۶	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۴، ۳۶۵	الیل	۲۰	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۰۴	القدر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۸، ۴۶۰	الہمزہ	۹	۹
	فقہاء نے کس طرح قرآن کی تشریح کی ہے۔ (دیکھیے "اصول فقہ")					
	قرآن کی تفسیر کے صحیح اور غلط طریقے۔	〃	۳۹	الملک	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۸۰، ۸۱	الحاقہ	۴۷	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۱۵۱	المدثر	۳۱	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹، ۲۱۰	المرسلٰت	۷	۳
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	النباء	۲۳	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۱۲، ۳۱۴	الاعلیٰ	۹	۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن کی تفسیر کے صحیح اور غلط طریقے۔	ششم	۳۲۶	الفجر	۵	۱
	// // //	//	۳۵۰،۳۵۱	الشمس	۱،۷	۱،۴
	// // //	//	۳۵۲،۳۵۴	//	۱۰	۶
	// // //	//	۳۸۶،۳۸۷	التین	۱،۴	۱،۳
	// // //	//	۳۸۸	//	۵	۴
	// // //	//	۴۷۱،۴۷۲	الفیل	۳،۴	۵،۶
	// // //	//	۵۰۳،۵۰۴	الکافرون	۱	۱
	// // //	//	۵۰۳،۵۰۷	//	۵	۴
	// // //	//	۵۷۱،۵۷۴	الناس	۶	۳
	قرآن کا مخصوص اندازِ بیاں	//	۳۰،۳۲	التحریم	۸	۱۹
	// // //	//	۳۲			//
	// // //	//	۴۱،۴۲	الملک	۱،۲	۱،۴
	// // //	//	۷۲،۷۳	الحاقہ	۱،۸	۱،۵
	// // //	//	۷۴	//	۱۳،۱۶	۱۰
	// // //	//	۱۱۸	الجن	۱۴،۱۶	۱۴،۱۶
	// // //	//	۱۲۶	المزمل	۱،۴	۱،۳
	// // //	//	۱۴۲	المدثر	۱،۳	۱،۲
	// // //	//	۱۶۲	القیٰمہ	۱،۲	۱،۲
	// // //	//	۱۸۵	الدھر	۱	۱
	// // //	//	۲۴۴	النّٰزعٰت	۲۷،۳۱	۱۳،۱۶
	// // //	//	۲۵۱،۲۵۳	عبس	۱،۲	۱
	// // //	//	۳۲۸	البلد	۱،۲	۱،۳
	// // //	//	۳۵۳	الشمس	۱۰	۶
	// // //	//	۴۰۴	القدر	۱	۱
	مکہ معظمہ کی ابتدائی سورتوں کا مخصوص انداز بیان	//	۳۸	الملک	زمانہ نزول	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مکہ معظمہ کی ابتدائی صورتوں کا مخصوص اندازِ بیان	ششم	۱۶۱	القیٰمہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۲،۱۸۳	الدھر	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶،۴۵۷	الھمزہ	زمانہ نزول	-
	قرآن کا مخصوص طرز استدلال	〃	۵۲	الملک	۲۶	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۶۴	القلم	۳۴، ۴۰	۱۹، ۲۲
	قرآن کا کمال اعجاز	〃	۳۳۶	البلد	موضوع اور مضمون	-
	قرآن کی آیات ٹھیک ٹھیک سمجھنے کے لیے	〃	۲۲،۲۳،۲۶	التحریم	۴	۸
	سیاق و سباق کو نگاہ میں رکھنا ضروری ہے	〃	۱۸۰	الدھر	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳،۳۱۴	الاعلیٰ	۲، ۹	۷، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۳۸،۳۳۹	البلد	۱، ۴	۱، ۵
	〃 〃 〃	〃	۴۳۰	اللّٰہب	۶	۴
	مفسرین قرآن کے درمیان اختلاف کی نوعیت	〃	۹۴	المعارج	۴۳	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴	المزمل	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۷،۱۲۸	〃	۵	۵
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹	المرسلت	۷	۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲۶	الفجر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۸۶	التین	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۰۲	القدر	زمانہ نزول و موضوع	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۹	العدیٰت	۱	۱
	قرآنی اصطلاحات کے معنی و مفہومات	〃	۲۸، ۲۹	التحریم	۵	۱۱، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰، ۳۱	〃	۸	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۴۱	الملک	۱	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۶۰، ۶۱	القلم	۱۰، ۱۳	۶، ۹
	〃 〃 〃	〃	۱۰۰	نوح	۷	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۱۳	الجن	۱	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآنی اصطلاحات کے معنی و مفہومات	ششم	۱۶۷، ۱۷۰	القیٰمہ	۱۹	۱۳
	// // //	//	۱۹۸	الدھر	۱۲	۱۲
	// // //	//	۳۴۳، ۳۴۴	البلد	۱۷	۱۴
	// // //	//	۳۵۱، ۳۵۴	الشمس	۱۰	۶
	// // //	//	۳۶۲	الیل	۸، ۹	۴
	// // //	//	۳۷۸، ۳۷۹	الم نشرح	۱	۱
	// // //	//	۴۰۲، ۴۰۳	القدر	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۰۵	//	۱	۱
	// // //	//	۴۱۲	البینہ	۱	۱، ۲
	// // //	//	۴۱۶	//	۶، ۷	۸، ۱۰
	// // //	//	۴۲۰، ۴۳۱	العٰدیٰت	۶، ۱۰	۴، ۸
	// // //	//	۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۲	العصر	۲	۱
	// // //	//	۴۹۲، ۴۹۶	الکوثر	۱، ۳	۱، ۳
	// // //	//	۵۰۳	الکافرون	۱	۱
	// // //	//	۵۱۲، ۵۱۷	النصر	۲	۳، ۴
	// // //	//	۵۲۳، ۵۶۸	الفلق	۲، ۳	۴، ۵
	// // //	//	۵۶۳، ۵۷۰	//	۵	۷
	قرآن انسان کو بات سمجھانے کے لیے انسانی زبان کے معروف الفاظ اور انداز بیان استعمال کرتا ہے۔	//	۷۵	الحاقہ	۱۷	۱۱
		//	۸۷	المعارج	۴	۵
	قرآن انسان کی عقل و فطرت سے اپیل کرتا ہے اور غور و فکر کرنے کی دعوت دیتا ہے	//	۴۶	الملک	۱۰، ۱۱	۱۶، ۱۷
		//	۶۴	القلم	۳۴، ۳۵	۱۹، ۲۰
	// // //	//	۷۹	الحاقہ	۴۱، ۴۳	۲۳، ۲۴
	// // //	//	۳۲۶	العجز	۱	۱
	منکرین کے اس الزام کا جواب کہ قرآن رسولؐ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سوچ سوچ کر خود تصنیف فرما رہے ہیں۔ اگر یہ اللہ تعالیٰ کی طرف سے ہوتا تو اکٹھا نازل ہو جاتا۔	ششم	۲۰۱،۲۰۲	الدھر	۲۳	۲۹
۴۲۵	**قرآنی تمثیلات:**					
	منافقین کے دو گروہوں کی تمثیل	اوّل	۵۵،۵۶	البقرہ	۱۷،۱۹	۱۶،۱۷
	ہدایت سے بے نیاز لوگوں کے لیے جانوروں اور چرواہے کی مثال۔	//	۱۳۳،۱۳۴	//	۱۷۱	۱۶۹
	انفاق کے لیے بیج اور بالوں اور دانوں کی مثال۔	//	۲۰۳	//	۲۶۱	۳۰۰
	ریاکارانہ انفاق کی مثال	//	۲۰۴،۲۰۵	//	۲۶۴	۳۰۳،۳۰۴
	مخلصانہ انفاق کی مثال	//	۲۰۵	//	۲۶۵	۳۰۶
	حبط اعمال کی تمثیل	//	۲۰۶	//	۲۶۶	۳۰۷
	// // //	//	۲۸۱،۲۸۲	آل عمران	۱۱۷	۹۱
	اہل شرک کے لیے صحرا میں بھٹکنے کی مثال۔	//	۵۵۰،۵۵۱	الانعام	۷۱	-
	چھوٹی چھوٹی چیزوں کی مثالوں پر مخالفین کا اعتراض	//	۹۵،۶۰	البقرہ	۲۶	۲۸،۲۹
	اور اس کا جواب۔	//	۵۶۹	الانعام	۱۰۵	۷۰
	موت سے مراد جہالت اور بے شعور کی زندگی	//	۵۷۸	//	۱۲۲	۸۸،۹۰
	زندگی سے مراد نیکی و بدی کے شعور کی حالت	//	۵۷۸	//	۱۲۲	۸۸،۹۰
	روشنی اور تاریکی سے علم اور جہالت کا مفہوم	//	۵۷۸	//	۱۲۲	۸۸،۹۰
	نبوت کے لیے بارانِ رحمت کی تمثیل	دوم	۳۹	الاعراف	۵۷،۵۸	۴۶
	علم حق رکھنے کے باوجود دنیا پرستی میں مبتلا ہونے والوں کی تمثیل۔	//	۳۹	//	۵۷،۵۸	۴۶
	خدا سے بے خوف ہو کر زندگی بسر کرنے والوں کی تمثیل	//	۲۳۴،۲۳۵	التوبہ	۱۰۹	۱۰۴
	دنیوی زندگی کی تمثیل	//	۲۷۹،۲۸۰	یونس	۲۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدا کو چھوڑ کر دوسروں سے دعا مانگنے والوں کی تمثیل	دوم	۴۵۰	الرعد	۱۴	۲۳
	کشمکش حق و باطل کی تمثیل	//	۴۵۳	//	۱۷	۲۱،۲۲
	کافروں کے اعمال اکارت جانے کی تمثیل	//	۴۸۴،۴۸۵	ابراہیم	۲۴،۲۶	۳۴،۳۸
	مشرکوں کے معبودوں کی تمثیل	//	۵۵۴	النحل	۷۱	۶۲
	// // //	//	۵۵۷،۵۵۸	//	۷۵	۶۶،۶۷
	دنیا پرست اور خدا پرست کی تمثیل	سوم	۲۵،۲۷	الکہف	۳۲،۴۴	۳۶،۴۰
	دنیا کی زندگی کی تمثیل	//	۲۸	//	۴۵، ۴۶	۴۱
	کلمات اللہ کے بے باک ہونے کی تمثیل	//	۵۰	//	۱۰۹	۸۰
	اللہ کے نور کائنات ہونے کی تمثیل	//	۴۰۵،۴۰۹	النور	۳۵	۶۱،۶۵
	کفار و منافقین کے نور ہدایت سے محروم ہونے کی تمثیل	//	۴۱۰	//	۳۹	۶۹،۷۱
	// // //	//	۴۱۲	//	۴۰	۷۳
	اللہ کے سوا دوسروں کو ولی کارساز بنانے والوں کی تمثیل	//	۷۰۱	العنکبوت	۴۱	-
	(مزید دیکھیے "امثال القرآن")					
	دنیوی زندگی کے معاملے میں کافروں کے رویے کی مثال۔	پنجم	۲۱	محمد	۱۳	۱۸
	حکم جہاد آنے پر منافقین کی حالت کی مثال	//	۲۵	//	۲۰	۳۲
	غیبت کرنے والے کی مثال۔	//	۹۴،۹۵	الحجرات	۱۲	۲۷
	منافقین مدینہ کی مثال	//	۵۱۷،۵۲۰	المنفقون	۲، ۵	۲، ۱۲
	منافقین مدینہ اور قریش مکہ کی باہمی مشابہت اور اسلام کے مقابلے میں اُن کی نامرادی کی مثال۔	//	۴۰۷،۴۰۸	الحشر	۱۳، ۱۶	۲۲،۲۷
	منافقین مدینہ اور یہود کے ساتھ شیطان					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کے معاملے کی تمثیل	پنجم	۴۰۸،۴۰۹	الحشر	۱۷	۲۷
	علمائے یہود کی مثال	//	۴۸۹	الجمعہ	۵	۷،۹
	صحابہ کرامؓ کے گروہ کی مثال	//	۶۴،۶۵	الفتح	۲۹	۵۵،۵۷
	اللہ اور انسان کے قریبی تعلق کی مثال۔	//	۱۱۶	قٓ	۱۶	۱۹،۲۰
	قرآن کی عظمت کی تمثیل	//	۴۱۱	الحشر	۲۱	۳۱
	آخرت کے برحق ہونے پر ایک مثال	//	۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۳	۲۰
	میدانِ حشر میں منکرین آخرت کی تمثیل	//	۲۳۲،۲۳۳	القمر	۷، ۸	۶، ۸
	منکرین آخرت کے لیے قبروں میں پڑے ہوئے کافروں کی مثال۔	//	۴۵۰	الممتحنہ	۱۳	۲۴
	دنیوی زندگی کی مثال۔	//	۳۱۷	الحدید	۲۰	-
۴۲۶	**قرآنی دعائیں:**					
	حضرت آدمؑ و حواؑ کی دعائے استغفار	دوم	۱۵	الاعراف	۲۳	۱۳
	اہل اعراف کی دعا	//	۳۳	//	۴۷	-
	حضرت شعیبؑ کی دعا	//	۵۷	//	۸۹	-
	ساحران مصر کی دعا ایمان لانے کے بعد	//	۷۰	//	۱۲۶	۹۲
	حضرت موسیٰؑ کی دعائے استغفار	//	۸۲،۸۴	//	۱۵۱	-
	// // //	//	۱۵۵،۱۵۶	//	۱۵۵،۱۵۶	۱۱۰،۱۱۱
	بنی اسرائیل کی دعا فرعون کے ظلم سے نجات پانے کے لیے۔	//	۳۰۶	یونس	۸۵،۸۶	۸۳
	حضرت نوحؑ کی دعائے استغفار	//	۳۴۴	ہود	۴۷	۵۱
	حضرت یوسفؑ کی دعا زنان مصر کے فتنے سے بچنے کے لیے۔	//	۳۹۸	یوسف	۳۳	۲۸
	حضرت یوسفؑ کی آخری دعا	//	۴۳۳	//	۱۰۱	۷۱
	حضرت ابراہیمؑ کی دعا اپنی اولاد کو مکہ میں آباد کرتے وقت۔	//	۴۸۸،۴۹۱	ابراہیم	۳۵،۴۱	۴۶،۵۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ دعا جو مکی دور کے انتہائی سخت زمانے میں نبیؐ کو سکھائی گئی۔	دوم	۶۳۸،۶۳۴	بنی اسرائیل	۸۰	۱۰۰،۹۹
	حضرت موسیٰؑ کی دعا فرعون کے دربار میں جانے سے پہلے۔	سوم	۹۳،۹۲	طٰہٰ	۳۵،۲۵	۱۶،۱۴
	حضرت موسیٰؑ کی دعا قبطی کو قتل کرنے کے بعد	″	۶۲۲،۶۲۱	القصص	۱۶	۲۳
	حضرت موسیٰؑ کی دعا مصر سے مدین جاتے ہو	″	۶۲۵	″	۲۱	-
	حضرت موسیٰؑ کی دعا مدین پہنچ کر	″	۶۲۸	″	۲۴	-
	اضافۂ علم کی دعا	″	۱۲۸	طٰہٰ	۱۱۴	۹۱
	حضرت ایوبؑ کی دعا بیماری کی حالت میں	″	۱۷۸	الانبیاء	۸۳	۷۷
	حضرت یونسؑ کی دعا مچھلی کے پیٹ میں	″	۱۸۲	″	۸۷	-
	شیطان کی اکساہٹوں سے پناہ مانگنے کی دُعا	″	۲۹۹	المومنون	۹۸،۹۷	۸۸
	خدا کے صالح بندوں کی دُعا	″	۳۰۲	″	۱۰۹	-
	″ ″ ″	″	۳۰۴	″	۱۱۸	۱۰۷
	عباد الرحمٰن کی دُعا	″	۴۷۱،۴۶۹	الفرقان	۷۴	۹۳،۹۲
	حضرت سلیمانؑ کی دُعا چیونٹی کا کلام سننے کے بعد	″	۵۶۵	النمل	۱۹	۲۶،۲۵
	قرآنی دعائیں (مزید دیکھیے "دُعا")	چہارم	۵۲۸	الزخرف	۱۳	۱۳
	″ ″ ″	″	۶۱۱	الاحقاف	۱۵	۲۰
	حضرت ابراہیمؑ اور اُن کے ساتھیوں کی اللہ سے دُعائے مغفرت اور فتنۂ کفار سے بچنے کی استدعا	پنجم	۴۳۱،۴۳۰	الممتحنہ	۴، ۵	۸
	پہلے گزرے ہوئے مومنین کے لیے دعائے مغفرت اور کسی مومن کے لیے دل میں بغض نہ رکھنے کی دُعا۔	″	۴۰۳	الحشر	۱۰	۲۱
	فرعون کی مومن بیوی کی دُعا	ششم	۳۴	التحریم	۱۱	۲۵
	حضرت نوحؑ کی دُعا	″	۱۰۲،۹۹	نوح	۲۰،۵	۱۴،۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضرت نوحؑ کی دُعا	ششم	۱۰۴،۱۰۳	نوح	۲۴،۲۱	۱۸،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۰۶،۱۰۵	〃	۲۸،۲۵	۲۰،۱۹
	روز قیامت مومنین کی دُعا	〃	۳۳،۳۲	التحریم	۸	۲۲
۴۲۷	**قرآنی قصّے:**					
	قرآنی قصے۔ قصہ آدم و حواؑ۔	〃	۵۰۷،۵۰۴	الحجر	۴۳،۲۶	۲۵،۱۷
	قرآنی قصے۔ قصہ آدمؑ و حواؑ۔	دوم	۱۸،۱۰	الاعراف	۲۵،۱۱	۱۴،۱۰
	قصہ نوحؑ	〃	۴۴،۴۰	الاعراف	۶۴،۵۹	۵۰،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۳۰۱،۲۹۹	یونس	۷۴،۷۱	۷۱،۶۹
	〃 〃 〃	〃	۳۴،۳۳	ہود	۴۸،۲۵	۵۲،۲۹
	قصہ ہودؑ	〃	۴۷،۴۴	الاعراف	۷۲،۶۵	۵۶،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۴۹،۳۴۵	ہود	۶۰،۵۰	۵۵،۵۴
	قصہ صالحؑ	〃	۵۰،۴۷	الاعراف	۷۹،۷۳	۶۱،۵۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲،۳۴۹	ہود	۶۸،۶۱	۷۴،۶۶
	قصہ ابراہیمؑ	〃	۳۵۵،۳۵۴	〃	۷۶،۶۹	۸۴،۷۵
	〃 〃 〃	〃	۴۹۱،۴۸۸	ابراہیم	۴۱،۳۵	۵۳،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱،۵۰۹	الحجر	۶۰،۵۱	۳۴،۳۰
	قصہ لوطؑ	〃	۵۳،۵۱	الاعراف	۸۴،۸۰	۶۸،۶۳
	〃 〃 〃	〃	۳۵۳	ہود	۷۰	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	〃	۷۴	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹،۳۵۶	〃	۸۳،۷۷	۹۳،۸۵
	〃 〃 〃	〃	۵۱۵،۵۱۱	الحجر	۷۷،۶۱	۴۲،۳۵
	قصہ یوسفؑ	〃	۴۲۴،۳۷۸	یوسف	زمانہ نزول	۷۱،۱
	قصہ شعیبؑ	〃	۵۸،۵۴	الاعراف	۹۳،۸۵	۷۶،۶۹
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵،۳۵۹	ہود	۹۵،۸۴	۱۰۳،۹۴
	قصہ موسیٰؑ	〃	۸۸،۶۳	الاعراف	۱۶۲،۱۰۳	۱۲۱،۸۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قصہ موسیٰؑ	دوم	۳۰۱، ۳۱۰	یونس	۷۵، ۹۲	۷۲، ۹۳
	//	//	۳۶۵	ہود	۹۴، ۹۵	-
	//	//	۳۶۶	//	۱۰۰، ۱۰۱	-
	//	//	۴۷۱، ۴۷۴	ابراہیم	۵، ۸	۸، ۱۳
	//	//	۶۴۶، ۶۴۹	بنی اسرائیل	۱۰۱، ۱۰۴	۱۱۳، ۱۱۷
	قصہ آدمؑ و حواؑ	سوم	۲۹، ۳۰	الکہف	۵۰	۴۷، ۴۸
	//	//	۱۲۹، ۱۳۰	طٰہٰ	۱۱۵	۹۲، ۹۴
	//	//	۱۳۴	//	۱۲۲، ۱۲۴	۱۰۵، ۱۰۶
	قصہ نوحؑ	//	۱۷۲، ۱۷۳	الانبیاء	۷۶، ۷۷	۶۸، ۶۹
	//	//	۲۷۲، ۲۷۶	المومنون	۲۳، ۲۸	۲۴، ۳۱
	//	//	۵۰۹، ۵۱۷	الشعراء	۱۰۵، ۱۲۰	۷۴، ۸۷
	//	//	۲۸۵، ۲۸۶	العنکبوت	۱۴، ۱۵	۲۱، ۲۴
	قصہ ہودؑ	//	۲۷۷، ۲۷۹	المومنون	۳۱، ۴۱	۳۴، ۲۷
	//	//	۵۱۷	الشعراء	۱۲۳، ۱۲۵	۸۸، ۸۹
	//	//	۵۲۰	//	۱۳۲، ۱۳۹	۹۲، ۹۴
	قصہ صالحؑ	//	۵۲۱، ۵۲۶	//	۱۴۱، ۱۵۸	۹۵، ۱۰۶
	//	//	۵۸۱، ۵۸۶	النمل	۴۵، ۵۳	۵۷، ۶۶
	قصہ ابراہیمؑ	//	۶۹، ۷۱	مریم	۴۱، ۵۰	۲۶، ۲۸
	//	//	۱۶۳، ۱۷۲	الانبیاء	۵۱، ۷۲	۵۲، ۶۶
	//	//	۴۹۹، ۵۰۹	الشعراء	۶۹، ۱۰۴	۵۰، ۷۳
	//	//	۶۸۶، ۶۹۴	العنکبوت	۱۶، ۶۷	۲۶، ۴۹
	قصہ لوطؑ	//	۱۶۹، ۱۷۰	الانبیاء	۷۱	۶۳
	//	//	۱۷۰، ۱۷۲	//	۷۴، ۷۵	۶۷
	//	//	۵۲۶، ۵۲۹	الشعراء	۱۶۰، ۱۷۵	۱۰۷، ۱۱۴
	//	//	۵۸۶، ۵۸۷	النمل	۵۴، ۵۸	۶۷، ۷۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قصہ لوطؑ	سوم	۶۹۳،۶۹۸	العنکبوت	۲۶، ۳۵	۴۴، ۶۰
	قصہ شعیبؑ	//	۵۳۱،۵۲۴	الشعراء	۱۷۶، ۱۹۱	۱۱۵، ۱۱۷
	// // //	//	۶۹۹	العنکبوت	۳۶، ۳۷	۶۱، ۶۴
	قصہ موسیٰؑ	//	۷۱، ۷۲	مریم	۵۱، ۵۳	۲۹، ۳۲
	// // //	//	۸۵	طٰہٰ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۸۸، ۱۲۱	//	۹، ۹۸	۵، ۷۴
	// // //	//	۲۷۹، ۲۸۰	المومنون	۴۵، ۴۹	۳۹، ۴۲
	// // //	//	۴۸۰، ۴۹۸	الشعراء	۱۰، ۶۸	۷، ۴۹
	// // //	//	۵۵۷، ۵۶۰	النمل	۷، ۱۴	۸، ۱۷
	// // //	//	۶۱۰	القصص	زمانہ نزول موضوع و بحث	-
	// // //	//	۶۱۳، ۶۳۹	//	۱، ۴۳	۱، ۵۹
	قصہ خضر و موسیٰؑ	//	۳۴، ۴۰	الکہف	۶۰، ۸۲	۵۷، ۶۰
	قصہ قارون	//	۶۶۰، ۶۶۴	القصص	۷۵، ۸۲	۹۴، ۱۰۲
	قصہ داؤدؑ	//	۱۷۳، ۱۷۶	الانبیاء	۷۶، ۸۰	۷۰، ۷۳
	// // //	//	۵۶۱، ۵۶۲	النمل	۱۵، ۱۶	۱۸، ۲۰
	قصہ سلیمانؑ	//	۱۷۳، ۱۷۷	الانبیاء	۷۸، ۸۲	۷۰، ۷۵
	قصہ ایوبؑ	//	۵۶۱، ۵۸۱	النمل	۱۵، ۴۴	۱۸، ۵۶
	قصہ یونسؑ	//	۱۷۸، ۱۸۰	الانبیاء	۸۳، ۸۴	۷۶، ۷۹
	// // //	//	۱۸۲، ۱۸۲	//	۸۷، ۸۸	۸۲، ۸۵
	قصہ یحییٰؑ	//	۵۷، ۶۴	مریم	۲، ۲۱	۲، ۱۵
	// // //	//	۱۸۳	الانبیاء	۸۹، ۹۰	۸۶، ۸۷
	قصہ عیسیٰؑ	//	۶۲، ۶۸	مریم	۱۶، ۳۶	۱۳، ۲۳
	// // //	//	۱۸۴	الانبیاء	۹۱	۸۸، ۹۰
	// // //	//	۲۸۰	المومنون	۵۰	۴۳، ۴۴
	// // //	//	۳۱۹، ۳۲۳	النور	۱	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قصہ اصحاب کہف	سوم	۱۱، ۲۱	الکہف	۹، ۲۵	۶، ۲۵
	قصہ آدمؑ و ابلیس	چہارم	۳۴۷، ۳۵۰	صٓ	۶۹، ۸۵	۵۹، ۷۰
	قصہ نوحؑ	//	۲۹۰، ۲۹۱	الصّٰفّٰت	۷۶، ۸۲	۳۹، ۴۲
	قصہ ہودؑ	//	۶۱۳	الاحقاف	۲۱	۲۵
	// //	//	۶۱۷	//	۲۶	۲۹، ۳۰
	قصہ لقمانؑ	//	۱۲، ۱۸	لقمٰن	۱۲، ۱۹	۱۷، ۳۴
	قصہ ابراہیمؑ	//	۲۹۱، ۳۰۱	الصّٰفّٰت	۸۳، ۱۱۳	۴۲، ۶۸
	// //	//	۵۳۴، ۵۳۵	الزخرف	۲۶، ۲۸	۲۴، ۲۷
	قصہ لوطؑ	//	۳۰۶	الصّٰفّٰت	۱۳۳، ۱۳۸	۷۵، ۷۶
	قصہ الیاسؑ	//	۳۰۲، ۳۰۶	//	۱۲۳، ۱۳۲	۷۰، ۷۴
	قصہ فرعون و موسیٰؑ	//	۴۰۲، ۴۱۳	المؤمن	۲۳، ۴۶	۳۵، ۶۳
	// //	//	۵۴۰، ۵۴۶	الزخرف	۴۶، ۵۶	۴۱، ۵۱
	// //	//	۵۶۵	الدخان	۱۷، ۲۰	۱۴، ۱۸
	// //	//	۵۶۹	//	۳۳	۲۹
	قصہ یونسؑ	//	۳۰۷، ۳۱۰	الصّٰفّٰت	۱۳۹، ۱۴۸	۷۷، ۸۵
	قصہ داؤدؑ	//	۱۷۸	سبا	۱۰، ۱۱	۱۴، ۱۶
	// //	//	۳۲۳، ۳۲۱	صٓ	۷۱، ۲۶	۱۷، ۲۸
	قصہ سلیمانؑ	//	۳۳۲، ۳۲۹	//	۳۰، ۴۰	۳۲، ۴۰
	قصہ قوم سبا	//	۱۹۱، ۱۹۹	سبا	۱۵، ۲۱	۲۵، ۳۷
	قصہ اصحاب یاسین	//	۲۴۸، ۲۵۵	یٰس	۱۳، ۲۷	۱۰، ۲۳
	قصہ ایوبؑ	//	۳۳۱، ۳۴۲	صٓ	۴۱، ۴۴	۴۱، ۴۷
	قصہ عیسیٰؑ	//	۵۴۶، ۵۴۸	الزخرف	۵۷، ۶۵	۵۲، ۵۸
	حضرت ابراہیمؑ کا قصہ	//	۱۴۳، ۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۴، ۳۰	۲۱، ۳۰
	// //	//	۲۱۳، ۲۱۴	النجم	۳۷	۳۶
	// //	//	۳۲۳	الحدید	۲۶	۴۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضرت ابراہیمؑ کا قصہ	پنجم	۴۲۸، ۴۳۰	الممتحنہ	۴، ۵	۶، ۸
	حضرت اسحاقؑ	//	۱۴۴، ۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۸	۲۷
	حضرت الیاسؑ	//	۴۲۱، ۴۶۲، ۴۷۶	الصف	۶	۸
	حضرت صالحؑ	//	۲۳۶، ۲۳۷	القمر	۲۳، ۲۹	۱۷، ۲۰
	حضرت عیسیٰؑ	//	۳۲۴، ۳۲۳	الحدید	۲۷	۵۱، ۵۴
	// //	//	۴۵۸، ۴۶۳	الصف	۶	۶، ۸
	// //	//	۴۷۰	//		//
	// //	//	۴۷۹، ۴۸۰	//	۱۴	۱۹، ۲۱
	حضرت موسیٰؑ	//	۱۴۷، ۱۴۹	الذّٰریٰت	۳۸، ۴۰	۳۶، ۳۸
	// //	//	۱۹۱	النجم	موضوع اور مضمون	-
	// //	//	۲۱۳	//	۳۶	-
	// //	//	۴۵۷	الصف	۵	۴، ۵
	// //	//	۴۵۹، ۴۶۱، ۴۷۶	//	۶	۷
	حضرت نوحؑ	//	۱۱۴، ۱۱۵	ق	۱۲	۱۳
	// //	//	۱۵۰	الذّٰریٰت	۴۶	-
	// //	//	۲۲۱	النجم	۵۲	-
	// //	//	۲۳۲، ۲۳۵	القمر	۱۰، ۱۵	۹، ۱۴
	// //	//	۳۲۳	الحدید	۲۶	۴۸، ۴۹
	حضرت یحییٰؑ	//	۴۶۱، ۴۶۲، ۴۷۶	الصّٰفّٰت	۶	۷
	حضرت یعقوبؑ	//	۱۴۵	الذّٰریٰت	۳۰	۲۹
	قصہ نوحؑ	ششم	۹۸، ۱۰۶	نوح	۱، ۲۸	۱، ۲۰
	حضرت یونسؑ	//	۶۷، ۶۸	القلم	۴۸، ۵۰	۳۱، ۳۴
	قصہ موسیٰؑ و فرعون	//	۶۴۰، ۶۴۳	النّٰزعٰت	۱۵، ۲۶	۶، ۱۲
	// //	//	۳۰۰	البروج	۱۷، ۱۸	۸
	// //	//	۳۲۹، ۳۳۰	الفجر	۹	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قصہ ثمودؑ	ششم	۷۲،۷۳	الحاقہ	۴، ۵	۳، ۵
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	البروج	۱۷، ۱۸	۸
	〃 〃 〃	〃	۳۲۹،۳۳۰	الفجر	۹	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵،۳۵۶	الشمس	۱۱، ۱۵	۷، ۱۱
	قصہ قوم عاد	〃	۳۲۸،۳۳۰	الفجر	۶، ۱۴	۲، ۷
	اصحاب الفیل کا قصہ	〃	۴۶۲،۴۶۹	الفیل	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۰،۴۷۳	〃	۱، ۵	۱، ۷
	قرآن میں قصے بیان کرنے کا مقصد	〃	۷۴	الحاقہ	۱۲	۹
	〃 〃 〃	〃	۱۰۰	نوحؑ	۷، ۱۲	۱۰، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۳۱	المزمل	۱۵، ۱۸	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	النّٰزعٰت	۱۲، ۱۵	۴، ۶
	〃 〃 〃	〃	۲۴۳	〃	۲۴، ۲۶	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	البروج	۱۶، ۲۲	۷، ۹
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶	الشمس	۱۴، ۱۵	۹، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹	الفیل	مقصود کلام	-
۴۲۸	**قربانی:**					
	اُس کے اپنی جگہ پہنچنے کا مفہوم	اوّل	۱۵۳	البقرہ	۱۹۶	۲۰۹، ۲۱۰
	حاجی قربانی سے پہلے بال نہ ترشوائے		۱۵۲،۱۵۵			〃
	قربانی میسر نہ ہونے کی صورت میں حاجی روزے رکھے۔	〃	۱۵۴	〃	۱۹۶	۲۱۱، ۲۱۳
	وہ قربانی جیسے آسمانی آگ کھا جائے۔	〃	۳۰۷، ۳۰۸	آل عمران	۱۸۳	۱۲۹
	قربانی کے جانور پر دست درازی نہ کی جائے	〃	۴۳۸	المائدہ	۲	۵
	آدمؑ کے دو بیٹوں کی قربانی کا واقعہ	〃	۴۶۱،۴۶۲	〃	۲۷	۴۸
	قربانی تمام شرائع الٰہیہ میں دین کا ایک حکم رہی ہے	سوم	۲۲۵	الحج	۳۴	۶۴
	قربانی کا حکم عام	〃	۲۲۶، ۲۳۰	〃	۳۶، ۳۷	۶۷، ۷۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے دینی مصالح	سوم	۲۲۵،۲۲۶	الحج	۳۴،۳۵	۶۴،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷،۲۲۸	〃	۳۶	۶۷،۷۲
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸،۲۳۰	〃	۳۷	۷۴
	اللہ کو خون اور گوشت نہیں بلکہ تقویٰ پہنچتا ہے	〃	۲۲۸	〃	۳۷	۷۳
	حج کے موقع پر جانور ذبح کرنے کے احکام	〃	۲۱۹،۲۲۰	〃	۲۸	۴۹،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴	〃	۳۳	۶۲،۶۳
	اونٹ کی قربانی کا طریقہ	〃	۲۲۷	〃	۳۶	۶۹،۷۰
	عیدالاضحیٰ کی قربانی سنت ابراہیمی کی یادگار ہے	چہارم	۲۹۶،۲۹۷	الصّٰفّٰت	۱۰۷	۶۶
	حج کے موقع پر قربانی کی جگہ حدود حرم ہے	پنجم	۵۸،۵۹	الفتح	۲۵	-
	جان و مال کی قربانی کس وقت زیادہ قدر و قیمت کی حامل ہوتی ہے۔	〃	۲۹۹	الحدید	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۸،۳۰۹	〃	۱۰	۱۴
	اس کا حکم	ششم	۴۹۲	الکوثر	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲،۴۹۶	〃		۲
۴۲۹	**قرض :**					
	مقروض سے فیاضانہ معاملہ کی تلقین دیوالیہ کا قانون۔	اول	۲۱۸،۲۱۹	البقرہ	۲۸۱،۲۸۲	۳۲۴،۳۲۶
		〃	۲۱۹،۲۲۱	〃		〃
	لین دین کے لیے دستاویزات لکھنے کی اہمیت	〃	۲۱۹	〃		〃
	مدت کا تعین	〃	۲۱۹	〃		〃
	روزمرہ لین دین میں دستاویز کی ضرورت نہیں۔	〃	۲۲۱،	〃	۲۸۲	-
	دستاویز کے بجائے رہن	〃	۲۲۱	〃	۲۸۳	۲۳۱
	رہن میں سود کی صورت	〃	۲۲۲	〃		〃
	متوفی کے ترکہ میں سے اس کی ادائی	〃	۳۲۷،۳۲۸	النساء	۱۱	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	متوفی کے ترکہ میں سے اس کی ادائی	اوّل	۳۲۹	النساء	۱۲	۲۴،۲۳
۴۳۰	**قرعہ اندازی:**					
	مشرکانہ فال گیری	//	۴۴۲،۴۴۱ ۴۴۴	المائدہ	۳	۱۴
	قرعہ اندازی کی جائز صورت	//	۴۴۴،۴۴۲	//	-	//
	کن صورتوں میں جائز ہے۔	سوم	۳۱۱	النور	تاریخی پس منظر	//
۴۳۱	**قریش:**					
	ان کے مذہبی و اخلاقی جرائم	اول	۱۰۵،۱۰۴	البقرہ	۱۱۴	۱۱۴
	// // //	//	۱۱۱	//	۱۲۶،۱۲۵	۱۲۷،۱۲۶
	// // //	//	۱۵۷	//	۲۰۰،۱۹۹	۲۲۱،۲۲۰
	// // //	//	۱۶۶،۱۶۵	//	۲۱۷	۲۳۲
	مسلمانوں پر ان کی زیادتیاں	//	۱۰۴	//	۱۱۴	۱۱۴
	نبیؐ پر ان کا اعتراض کہ ادنیٰ لوگ آپ کی دعوت پر جمع ہوتے ہیں۔	//	۵۴۴،۵۴۳	الانعام	۵۲	۳۴،۳۳
	حضرت ابراہیمؑ پر ان کا بے جا فخر و ناز	//	۵۵۳	//	۷۴	۵۰
	عرب میں ان کے اثرات	دوم	۱۴۳	الانفال	۳۵،۳۴	۲۸
	// // //	//	۳۵۶،۳۵۵	ہود	۷۶	۸۴
	ان کا مادہ پرستانہ نقطۂ نظر	//	۴۵۸	الرعد	۲۶	۴۲
	ان کے مذہبی و نسلی دعوؤں پر قرآن کی ضرب	//	۱۴۳	الانفال	۳۵،۳۴	۲۸
	// // //	//	۱۸۳	التوبہ	۱۹	۲۱
	اللہ تعالیٰ کا اعلان کہ ان کو کعبہ کی تولیت کا حق نہیں پہنچتا جب تک کہ وہ کافر ہیں۔	//	۱۴۳	الانفال	۳۵،۳۴	۲۸
	ان کا صلح حدیبیہ کی اعلانیہ خلاف ورزی کرنا	//	۱۵۴،۱۵۳	//	۵۸	۴۳
	ان کی آخری شکست	//	۱۶۷	التوبہ	تاریخی پس منظر	-
	مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "محمد"					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عرب میں اُن کی حیثیت	سوم	۶۵۰، ۶۵۲	القصص	۵۷	۸۰
	مکی دور میں اسلام کا راستہ روکنے کے لیے اُن کی کوششیں اور اُن کی ناکامی کے اسباب	//	۶، ۷	الکہف	زمانہ نزول	-
	//	//	۵۲، ۵۳	مریم	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۱۴۵	الانبیاء	۳	۵
	// // //	//	۱۴۷، ۱۴۸	//	۵	۷
	// // //	//	۱۴۸، ۱۴۹	//	۶	۸
	// // //	//	۲۳۲، ۲۳۳	الحج	۴۰	۸۱، ۸۲
	اُن کی مخالفت اسلام کے اسباب	//	۲۲	الکہف	۲۸	۲۸
	// // //	//	۱۴۵	الانبیاء	۳	۵
	// // //	//	۴۴۰	الفرقان	۱۱	۲۰، ۲۱
	// // //	//	۴۷۴	الشعراء	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۸۲، ۵۸۴	النمل	۴۷	۶۰
	// // //	//	۶۵۰، ۶۵۲، ۶۵۳	القصص	۵۷	۸۰
	// // //	//	۶۶۰، ۶۶۱	//	۷۵، ۷۶	۹۲، ۹۴
	اسلام کو نہ ماننے کے لیے اُن کے عذرات اور وجوہ	//	۵۱۲، ۵۱۶	الشعراء	۱۱۲، ۱۱۸	۸۱، ۸۶
	// // //	//	۶۱۲	القصص	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۶۵۰، ۶۵۶	//	۵۷، ۶۲	۸۰، ۸۵
	// // //	//	۶۶۰، ۶۶۴	//	۷۶، ۸۲	۹۴، ۱۰۱
	// // //	//	۶۶۶	//	۸۵	۱۰۸
	دعوت اسلامی کے مقابلے میں ان کی ہٹ دھرمی	//	۴۳۸، ۴۳۹	الفرقان	۷، ۹	۱۴، ۱۸
	// // //	//	۴۷۴	الشعراء	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۴۲، ۵۳۸	//	۱۹۷، ۲۰۱	۱۲۲، ۱۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مسلمانوں کو اسلام سے پھیرنے کے لیے اُن کی چالیں۔	سوم	۶۸۲، ۶۸۴	العنکبوت	۱۲، ۱۳	۱۷، ۲۰
	انہوں نے ہجرت کے بعد مسلمانوں کے لیے حج کا راستہ بند کر دیا۔	〃	۱۹۶	الحج	زمانہ نزول	-
	〃	〃	۲۱۵، ۲۱۷	〃	۲۵	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	〃	۲۹	۵۱، ۵۳
	وہ خود مانتے تھے کہ نبیؐ پر جو الزامات وہ رکھتے ہیں وہ جھوٹے ہیں۔	〃	۱۴۷، ۱۴۸	الانبیاء	۵	۷
	زمانہ جاہلیت میں اُن کے گمراہانہ عقائد	چہارم	۵۲۰، ۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۰	〃	۱۵، ۱۷	۱۵، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲	〃	۱۹، ۲۱	۱۹، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۵۹۸، ۵۹۹	الاحقاف	موضوع اور مباحث	-
	وہ سرے سے وحی اور رسالت ہی کے منکر تھے	〃	۲۵۱، ۲۵۲	یٰس	۱۵	۱۲
	اُن کو اپنے شرک پر عیسائیوں کے شرک سے استدلال۔	〃	۵۴۶	الزخرف	۵۷	۵۲
	وہ حضرت ابراہیمؑ سے اپنے تعلق پر فخر کرتے تھے لیکن انہوں نے حضرت ابراہیمؑ کے چھوڑے ہوئے کلمۂ حق کو چھوڑ کر بت پرست قوموں کی پیروی اختیار کر لی۔	〃	۵۲۴، ۵۲۵	〃	۲۶، ۳۰	۲۴، ۲۹
	وہ اپنے اسلاف میں سے بہترین کو چھوڑ کر بت پرست گمراہ ترین اسلاف کی پیروی میں لگ گئے۔	〃	۵۳۵			〃
	محمدؐ کا انکار کرنے کے لیے اُن کی حجتیں	〃	۲۱۰	سبا	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۶	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	〃	۴۴	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲، ۵۰۳	الشوریٰ	۲۴	۴۳، ۴۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	محمدؐ کا انکار کرنے کے لیے اُن کی حجتیں۔	چہارم	۵۲۳	الزخرف	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳،۶۰۴،۶۰۵	الاحقاف	۷، ۸	۸، ۹
	〃 〃 〃	〃	۶۰۸	〃	۱۱، ۱۲	۱۵، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۶۱۲	〃	۱۷	-
	وہ قرآن مجید کو جادو قرار دیتے تھے۔	〃	۲۱۰	سبا	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴،۵۳۵	الزخرف	۲۴	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲،۶۰۴	الاحقاف	۷، ۸	۸، ۹
	وہ قرآن کو محمدؐ کی تصنیف قرار دیتے تھے۔	〃	۳۴،۳۵	السجدہ	۲	۱
	اُن کو اللہ تعالیٰ کی تنبیہ کہ قرآن کو محمدؐ کی تصنیف قرار دے رہے ہو کیا کبھی سوچا بھی ہے کہ حقیقت کھلنے پر تمہارا کیا انجام ہوگا۔	〃	۴۶۸	حٰمٓ السجدہ	۵۲	۶۹
		〃	۶۰۵،۶۰۶	الاحقاف	۹	۱۲
	وہ نہ خود قرآن سنتے تھے اور نہ دوسروں کو سننے دیتے تھے۔	〃	۴۵۳	حٰمٓ السجدہ	۲۶	۳۰
	اُن کو قرآن جیسے شرف کی ناقدری کی جوابدہی کرنی ہوگی۔	〃	۵۴۰	الزخرف	۴۵	۳۹
	محمدؐ پر اُن کے جھوٹے الزامات	〃	۲۱۱،۲۱۲	سبا	۴۵، ۴۶	۶۴، ۶۶
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰،۲۸۱	الصّٰفّٰت	۱۱	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	〃	۳۵، ۳۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹،۳۲۱	صٓ	۲، ۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶	المؤمن	۵۶	۷۵، ۷۶
	〃 〃 〃	〃	۴۳۴	حٰمٓ السجدہ	زمانۂ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲،۵۶۳	الدخان	۱۰، ۱۴	۱۱، ۱۲
	اُن سردارانِ قریش کی اخلاقی حالت جو نبیؐ کی مخالفت میں پیش پیش تھے۔	〃	۲۲۱،۲۲۲	فاطر	۸	۱۵، ۱۶
		〃	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۴	۵۴، ۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۵۲،۵۵۴	الزخرف	۸۹	۷۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن سردارانِ قریش کی اخلاقی حالت جو نبیؐ کی مخالفت میں پیش پیش تھے۔	چہارم	۵۵۶	الدخان	زمانہ نزول و موضوع	-
	قریش کی مخالفت کے اُصولِ وجوہ	//	۲۲۴،۲۲۳	فاطر	۱۰	۲۰
	// // //	//	۳۱۸	صٓ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۸۹	المؤمن	//	-
	// // //	//	۴۳۴	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۴۶۵	//	۴۵	۵۸،۵۷
	// // //	//	۵۰۴	الشوریٰ	۲۷	۴۸
	// // //	//	۵۲۲،۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۳۶،۵۳۵	//	۳۱	۳۰
	قرآن میں اللہ تعالیٰ قریش کی حالت کا نقشہ کھینچتا ہے۔	//	۲۴۷،۲۴۶	یٰس	۱۰،۸	۸،۵
	// // //	//	۵۶۳،۵۶۲	الدخان	۱۴،۱۰	۱۲
	قریش کا انکار شک و تکبر، ضد اور ہٹ دھرمی کی وجہ سے تھا نہ کہ یقین محکم اور دلیل کی بنا پر	//	۳۱۹	صٓ	۲	۳
		//	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۴	۵۵،۵۴
	// // //	//	۴۷۱،۴۶۹	//	۵۳	۷۰
	// // //	//	۴۷۱	//	۵۴	۷۲
	قریش کو اُن کی ہٹ دھرمی پر ملامت	//	۵۲۹	الزخرف	۴۲،۴۰	۳۷،۳۶
	// // //	//	۵۷۷	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	حضورؐ پر اُن کا یہ اعتراض کہ آپ نے سب خداؤں کی جگہ ایک ہی خدا بنا لیا ہے۔	//	۳۲۰	صٓ	۵،۴	۶،۵
		//	۳۴۷،۳۴۶	//	۶۸،۶۵	۵۸،۵۶
	وہ آپؐ کی دعوت نہ ماننے پر ادھار کھائے بیٹھے تھے۔	//	۴۳۵	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	اُن کے کھاتے پیتے لوگ آپؐ کے اولین مخالف تھے۔	//	۵۳۴،۵۲۳	الزخرف	۲۳	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ حضورؐ پر ایمان نہ لانے کے کیا وجوہ بیان کرتے تھے۔	چہارم	۳۱۸، ۳۱۹	صٓ	موضوع اور مباحث	۳
	〃 〃 〃	〃	۳۱۹	〃	۱، ۲	۳
	وہ کس طرح مسلمان ہونے والوں کو گمراہ کرنے کی کوشش کرتے تھے۔	〃	۲۲۸، ۲۲۹	فاطر	۱۸	۳۹، ۴۰
	اُن کا حضورؐ پر یہ الزام کہ آپؐ اقتدار کے طالب ہیں اور اپنی سرداری قائم کرنا چاہتے ہیں۔	〃	۳۲۰	صٓ	۴، ۷	۵، ۹
	سرداران قریش کا محمدؐ کو نبوت کے لائق نہ سمجھنا اور اللہ کی طرف سے اس کا جواب۔	〃	۳۲۱، ۳۲۲	〃	۸، ۱۱	۱۰، ۱۱
	قریش کا اعتراض کہ نبیؐ ہمارے درمیان ہی سے کیوں آیا۔	〃	۳۱۹، ۳۲۰	〃	۴	۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	〃	۸، ۱۰	۱۰، ۱۱
	قریش کا اعتراض کہ ہمارے درمیان سے ایک محمدؐ ہی رہ گئے تھے جنہیں نبی بنانے کے لیے چنا گیا۔	〃	۳۲۰، ۳۲۱	〃	۴، ۱۰	۵، ۱۱
	قریش کا اعتراض کہ جو کچھ محمدؐ کہتے ہیں وہ ہم نے کبھی نہیں سُنا۔	〃	۳۲۰	〃	۴، ۷	۵، ۹
	قریش کے اس اعتراض کا جواب کہ محمدؐ کی جگہ اللہ تعالیٰ نے مکہ و طائف کے کسی امیر کو کیوں نہ نبوت دی۔	〃	۵۲۵، ۵۲۶	الزخرف	۳۱	۳۰
	قریش دولت و جاہ کو لڑائی تصور کرتے تھے جس طرح فرعون اپنی دولت و عزت کی وجہ سے موسیٰؑ کو حقیر جانتا تھا اسی طرح قریش بھی محمدؐ کو حقیر سمجھتے تھے۔	〃	۵۲۸، ۵۲۹	〃	۳۴، ۳۵	۳۲
		〃	۵۴۰، ۵۴۱	〃	۴۶	۴۱، ۴۲
		〃	۵۵۳، ۵۵۴	〃	۸۹	۷۱
	قرآن کی دعوت کے مقابلے میں اُنکی ہٹ دھرمی	〃	۴۲۶، ۴۲۷	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن کی دعوت کے مقابلے میں اُن کی ہٹ دھرمی	چہارم	۴۴۰، ۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۵	۲
	″ ″ ″	″	۴۴۲، ۴۴۳	″	۱۰	۱۲
	″ ″ ″	″	۴۶۴	″	۴۴	۵۴، ۵۵
	″ ″ ″	″	۵۶۲، ۵۶۳	الدخان	۱۰، ۱۴	۱۲
	رسولؐ کی دعوت کو زک دینے کے لیے اُن کی تدبیریں۔	″	۸، ۹	لقمٰن	۶	۵، ۶
	″ ″ ″	″	۱۰	″	۷	۹
	″ ″ ″	″	۳۲	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	″ ″ ″	″	۳۸۸	المؤمن	حالات نزول	-
	″ ″ ″	″	۴۳۶	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۴۵۳	″	۲۶	۲۰
	″ ″ ″	″	۴۵۶، ۴۵۷	″	۳۴	۳۷
	″ ″ ″	″	۴۶۲	″	۴۰	۴۸، ۵۰
	″ ″ ″	″	۴۹۶، ۴۹۷	الشوریٰ	۱۶	۲۱
	″ ″ ″	″	۵۵۰، ۵۵۱	الزخرف	۷۹، ۸۰	۶۲، ۶۳
	قریش کی تدبیروں کے ناکام ہونے کی پیشین گوئی	″	۲۱۲، ۲۱۴	الصّٰفّٰت	۱۷۰، ۱۷۶	۹۲، ۹۴
	″ ″ ″	″	۴۳۷، ۴۳۸	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	آنحضورؐ کو قتل کرنے کے لیے اُن کی سازشیں	″	۳۸۸	المؤمن	حالات نزول	-
	″ ″ ″	″	۴۳۶	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۴	″	۴	۱
	وہ قرآن کو سن کر کس طرح متاثر ہوتے تھے	″	۴۳۴	″	زمانہ نزول	-
	وہ حضورؐ کی شخصیت کا وزن کیا کچھ محسوس کرتے تھے۔	″	۴۳۵	″	″	-
	″ ″ ″	″	۴۳۴، ۴۳۵	″	″	-
	وہ آپؐ کی مخالفت پر دل ہی دل میں پشیمان تھے	″	۴۶۵	″	۴۵	۵۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ خود جانتے تھے کہ محمدؐ پر جو الزامات وہ لگاتے ہیں وہ صحیح نہیں ہیں۔	چہارم	۹	لقمٰن	۶	۶
	〃	〃	۱۷۶	سبا	۸،۷	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۱	یٰس	۷۶	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۴۳۵	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	وہ اپنے دلوں میں آپؐ کی صداقت کے معترف تھے۔	〃	۴۳۵	〃	〃	-
	اُن کی نبیؐ سے مصالحت کی کوششیں	〃	۳۱۶، ۳۱۷	صٓ	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۴، ۴۳۵	حٰمٓ السجدہ	〃	-
	اُن کا ابوطالب کے پاس جا کر آپؐ کی شکایت کرنا	〃	۳۱۶	صٓ	〃	-
	حضورؐ کا اُن سے کہنا کہ جو کلمہ میں لایا ہوں اسے مان لو تو عرب و عجم تمہارے تابع ہو جائیں گے۔	〃	۳۱۶، ۳۱۷	صٓ	〃	-
	اُن کے اندر ایک مصلحت پرست گروہ بھی تھا جو نبیؐ کو حق پر جانتا تھا مگر ساتھ نہیں دے رہا تھا۔	〃	۳۸۹	المؤمن	موضوع اور مباحث	-
	اسلام قبول کرنے والوں پر اُن کے مظالم	〃	۴۵۶، ۴۵۸	حٰمٓ السجدہ	۳۳، ۳۵	۳۶، ۳۸
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲، ۴۹۷	الشوریٰ	۱۶	۳۱
	مکی زندگی کے آخری دور میں رسولؐ پر اُن کے مظالم۔	〃	۵۹۶، ۵۹۷	الاحقاف	تاریخی پس منظر	-
	مکہ کا وہ قحط جو رسولؐ کی دعا پر رونما ہوا۔	〃	۵۵۶	الدخان	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲، ۵۶۴	〃	۱۲، ۱۶	۱۲، ۱۳
	قریش بڑھ بڑھ کر اس لیے باتیں کرتے تھے کہ انہوں نے خدا کا عذاب دیکھا نہیں تھا۔	〃	۳۲۱	صٓ	۸	۱۰
	وہ عذاب دیکھنے کی جلدی مچاتے تھے اور طنزاً قیامت سے پہلے ہی عذاب میں سے اپنا حصہ مانگتے تھے۔	〃	۳۲۲، ۳۲۳	〃	۱۵، ۱۶	۱۴، ۱۵
		〃	۵۴۹	الزخرف	۶۶، ۶۷	۵۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ کہتے تھے ہم تو محمدؐ کا انکار کیے جا رہے ہیں آخر عذاب کیوں نہیں آتا۔	چہارم	۳۸، ۳۹	السجدہ	۵	۹
		//	۵۰، ۵۱	//	۲۶	۲۹
	وہ محمدؐ کو اپنے جعلی معبودوں سے ڈراتے تھے	//	۳۷۳	الزمر	۳۶	۵۵
	وہ مانتے تھے کہ اللہ ہی زمین و آسمان کا خالق ہے۔	//	۵۲۵	الزخرف	۹	-
	ان کو بیٹیوں کی پیدائش بہت ناگوار گزرتی تھی	//	۳۱۱	الصّٰفّٰت	۱۴۹، ۱۵۰	۸۶، ۸۷
	مگر اللہ کے لیے وہ بیٹیاں تجویز کرتے تھے۔	//	۵۳۰	الزخرف	۱۶، ۱۷	۱۶
	اُن کے پاس اپنی ملائکہ پرستی کے لیے کوئی سند سوائے باپ دادا کے عمل کے نہ تھی۔	//	۵۳۳	//	۲۲، ۲۳	۲۲، ۲۳
	اُن کو اللہ تعالیٰ متاع حیات دیتا رہا حالانکہ وہ مشرک تھے لیکن اللہ نے اُس کے لیے حق اور رسولؐ بھیجا تو انہوں نے اس کو جادو قرار دیا۔	//	۵۲۴، ۵۳۵	//	۲۴، ۲۵	-
	شرک کی تردید میں حضرت عیسیٰؑ کی مثال پر قریش کا مذاق اُڑانا۔	//	۵۴۶	//	۵۷	۵۲
	قریش آخرت کے منکر تھے اُن کی دلیل و جواب۔	//	۵۶۹، ۵۷۰	الدخان	۳۵، ۴۰	۳۰، ۳۵
	اُن کی حرکتوں سے مسلمانوں کو درگذر کرنے کی ہدایت تاکہ اللہ خود ہی قریش کو اُن کی کمائی کا بدلہ دے۔	//	۵۸۴، ۵۸۵	الجاثیہ	۱۴	۱۸، ۱۹
	اُن کا حضورؐ سے کہنا کہ جو کچھ بھی دعوت تم دیتے ہو اس کی طرف سے ہمارا دل بند ہے اور کان بہرے ہیں تم اپنا کام کرو اور ہم اپنا۔	//	۴۴۰، ۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۴، ۵	۲، ۴
	وہ بہت سے معبودوں کے ساتھ اللہ کو بھی معبود تسلیم کرتے تھے مگر اللہ کو معبود واحد ماننے	//	۳۴۶، ۳۴۷	صٓ	۶۶، ۶۸	۵۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سے اُن کا انکار تھا۔	چہارم	۳۴۶،۳۴۷	صٓ	۶۶،۶۸	۵۸
	ان کا اعتراض کہ کیا اب انسان ہماری راہنمائی	〃	۳۳	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	کریں گے یہ کام تو فرشتوں کے کرنے کا ہے	〃	۲۴۹،۲۵۱	یٰسٓ	۱۵	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۴	۱۸،۱۹
	اُن کی وہ تمام کوششیں جو وہ حق کو روکنے					
	کے لیے کر رہے تھے آخر کار رائیگاں گئیں۔	پنجم	۹،۱۰	محمدؐ	۱	۲،۳
	اُن کی اور مسلمانوں کی باہمی کشمکش میں طرفین کی	〃	۳۰	〃	۳۲،۳۵	۳۹،۴۱
	حیثیت۔	〃	۳۴،۳۵	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	رسولؐ کی دعوت اُن کی سمجھ میں کیوں نہ آئی تھی	〃	۱۱۰،۱۱۱	قٓ	۵،۶	۵،۶
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴،۱۷۹	الطور	۳۴	۲۷
	اسلام اور رسولؐ کے مقابلے میں اُن کی روش	〃	۶۵	الفتح	۲۹	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۱۱۰،۱۱۱	قٓ	۵،۶	۵،۶
	〃 〃 〃	〃	۱۶۰،۱۶۱	الطور	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۱،۱۷۳	〃	۲۹	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴	〃	۳۲،۳۳	۲۵،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۱۸۹	النجم	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲،۲۲۳	〃	۵۴،۵۷	۴۶،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۲۲۶	القمر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	الممتحنہ	۲	۲
	اُن کی اس روش پر اللہ تعالیٰ کی تنبیہ	〃	۲۶	محمدؐ	۲۲،۲۳	۲۳،۳۴
	〃 〃 〃	〃	۱۶۰	الطور	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰	النجم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷	القمر	〃	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کی اس روش پر اللہ تعالیٰ کی تنبیہ۔	پنجم	۲۳۱	القمر	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	〃	۴۳، ۴۸	۲۳، ۲۴
	وہ چاہتے تھے کہ حضورؐ پر کوئی آفت آئے اور اُن کی جان چھوٹے۔	〃	۱۷۳	الطور	۳۰	۲۳
	وہ آپؐ کے خلاف جان بوجھ کر جھوٹا پروپیگنڈہ محض عناد کی بنا پر کرتے تھے۔	〃	۱۷۴	〃	۳۲، ۳۴	۲۵، ۲۷
	وہ خواہشات نفس کے پیرو تھے	〃	۲۳۱	القمر	۳	۳، ۴
	ان کی ہٹ دھرمی	〃	۱۸۳	الطور	۴۴، ۴۷	۳۶، ۳۷
	اُن کی گمراہی اور عناد کی بس وجہ یہ تھی کہ وہ ایمان نہ لانا چاہتے تھے۔	〃	۱۷۴	〃	۳۲، ۳۴	۲۵، ۲۷
	اُن کو چیلنج کہ حقیقت کو جاننے کا ذریعہ تو رسولؐ ہی ہیں اگر تم کوئی ذریعہ رکھتے ہو تو کھلی دلیل لاؤ۔	〃	۱۷۹، ۱۸۲	〃	۳۵، ۴۰	۲۸، ۲۱
	وہ معجزے مانگتے تھے حالانکہ اگر انہیں معجزے دکھائی بھی دیے جاتے تو وہ کوئی اور تاویل کر ڈالتے	〃	۱۸۳، ۱۸۴	〃	۴۴، ۴۷	۳۶، ۳۷
	معجزہ شق القمر کو انہوں نے جادو قرار دیا۔	〃	۲۳۱	القمر	۳	۳، ۴
	قریش قرآن کو سنجیدہ توجہ کے قابل ہی نہ سمجھتے تھے۔	〃	۲۹۴، ۲۹۵	الواقعہ	۸۰، ۸۲	۴۰، ۴۱
	انہوں نے ایک صحابیؓ کو قرآن پڑھنے کی کیا سزا دی۔	〃	۲۴۵، ۲۴۶	الرحمٰن	زمانہ نزول	-
	وہ قرآن کی آواز سننا برداشت نہ کرتے تھے	〃	۲۴۵	〃	〃	-
	وہ قرآن مجید کو اپنے معاشی نظام کے لیے مُضر سمجھتے تھے۔	〃	۲۹۴، ۲۹۵	الواقعہ	۸۰، ۸۲	۴۰، ۴۱
	حضورؐ کا قریش کو کہنا کہ تم بھی خدا کے فیصلے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کا انتظار کرو میں بھی کرتا ہوں۔	پنجم	۱۷۳	الطور	۳۰	۲۳
	اُن کی اس بات پر حیرانی کہ خبردار کرنے والا ہم میں سے کیسے آگیا۔	〃	۱۰۸، ۱۰۹	قٓ	۲	۲
	اُن کا حضورؐ پر یہ الزام کہ آپؐ نے قرآن خود تصنیف کر لیا ہے اور اُس کا جواب۔	〃	۱۷۴، ۱۷۹	الطور	۳۲، ۳۴	۲۵، ۲۷
	اُن کے اس الزام کا جواب کہ محمدؐ کاہن ہیں اور جن اور شیطان آپ پر یہ کلام القا کرتے ہیں۔	〃	۲۹۰، ۲۹۱	الواقعہ	۷۵، ۷۹	۳۶، ۳۹
	اُن کا اپنی قوت پر گھمنڈ اور اس کی حقیقت۔	〃	۲۴۰	القمر	۴۳، ۴۸	۲۳، ۲۴
	قریش سے زیادہ زور آور بستیوں کو اللہ نے ہلاک کر دیا اور کوئی انہیں بچانے والا نہ تھا۔	〃	۲۱	محمدؐ	۱۳	۱۸
	اللہ تعالیٰ کا یہ ارشاد کہ کفار قریش پر تنبیہات کارگر نہیں ہوتیں۔ اس لیے انہیں اُن کے حال پر چھوڑ دو۔	〃	۲۳۲	القمر	۵، ۶	۵
	انہوں نے جب صلح حدیبیہ توڑ دی تب رسولؐ نے مکہ پر چڑھائی کی۔	〃	۴۲۲، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	اللہ تعالیٰ کا یہ ارشاد کہ جو باتیں یہ بنا رہے ہیں اللہ وہ سب جانتا ہے۔	〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۵، ۵۶
	حضورؐ کے خلاف اُن کی تدبیریں اور سازشوں کا جواب۔	〃	۱۸۱، ۱۸۲	الطور	۴۲	۳۳، ۳۴
	اُن کی ناکامی کی صاف صاف پیشین گوئیاں	〃	۲۴۰	القمر	۴۳، ۴۸	۲۳، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸، ۴۰۹	الحشر	۱۵	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶، ۴۷۷	الصف	۷، ۸	۱۱، ۱۲
	انہوں نے مسلمانوں کو صرف اس لیے مکہ سے ہجرت پر مجبور کیا کہ وہ اللہ پر ایمان لائے تھے	〃	۴۲۲، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انہوں نے محض جاہلانہ حمیت کی بنا پر مسلمانوں کو حج اور عمرہ سے روکا وہ کافر و مشرک اور سرکش تھے۔	پنجم	۵۸، ۵۹	الفتح	۲۵	-
	〃	〃	۶۰	〃	۲۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۶۰	〃	۲۶	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۱۷۳،۱۷۴	الطور	۳۲	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۱۸۱،۱۸۲	〃	۴۲	۳۳،۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	القمر	۴۳، ۴۸	۲۳،۲۴
	انہوں نے فرشتوں کو اللہ تعالیٰ کی بیٹیاں قرار دے رکھا ہے۔	〃	۱۸۰،۱۸۱	الطور	۳۹	۳۰
	اُن کے چند خود ساختہ معبود	〃	۲۰۶، ۲۰۷	النجم	۲۱	۱۶
	اپنے بنائے ہوئے معبودوں کی عبادت و پرستش کے لیے اُن کے پاس کوئی سند نہ تھی بلکہ صرف باپ دادا کی تقلید اور اپنے وہم و گمان اور خواہشاتِ نفس کی پیروی تھی	〃	۲۰۶، ۲۰۷	〃	۲۰	۱۵
	اُن کے اس دین پر طنز جس پر وہ بعثتِ محمدیؐ کے وقت چل رہے تھے۔	〃	۲۰۸	〃	۲۳	۱۷، ۱۸
	قیامت کے روز کفار قریش کی حالت	〃	۱۹۰	〃	زمانہ نزول	-
	اُن کی تاریخ، مکہ میں ان کا بسنا، اُن کی تجارت کا چمکنا اور عرب کا سب سے زیادہ ترقی یافتہ قبیلہ بن جانا۔	〃	۲۴۰	القمر	۴۳، ۴۸	۲۳،۲۴
	ان کو جو کچھ بھی نصیب ہوا بیت اللہ کی بدولت ہوا۔	〃	۴۷۴، ۴۷۵	قریش	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶،۴۷۷	〃	۴	۴، ۵
	ابرھہ کے حملے کے وقت انہوں نے بتوں کو چھوڑ کر صرف اللہ تعالیٰ سے مدد مانگی۔	〃	۴۷۴، ۴۷۶	تاریخی پس منظر	۴۷۴، ۴۷۶	-
		〃	۴۷۷، ۴۷۸	〃	۱، ۴	۱، ۵
		〃	۴۶۶، ۴۶۸	الفیل	تاریخی پس منظر	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	واقعہ فیل کے بعد کئی سال تک وہ صرف اللہ کی عبادت کرتے رہے۔	ششم	۴۶۶،۴۶۸	الفیل	تاریخی پس منظر	-
	اللہ تعالیٰ کے متعلق وہ کیا عقیدہ رکھتے تھے اُن کی اصل گمراہی یہ تھی کہ وہ اللہ کے ساتھ دوسرے الٰہوں کی عبادت بھی کرتے تھے۔	//	۵۳۵،۵۳۶	الاخلاص	۱	۱،۲
	قرآن کی اُن کو تلقین کہ صرف اللہ ہی ایک رب اور الٰہ ہے۔	//	۵۰۳،۵۰۸	الکافرون	۱،۵	۱،۶
	قرآن کی اُن کو دعوت کہ صرف اس خدا کی عبادت کرو جس کے گھر کی بدولت تمہیں یہ نعمتیں نصیب ہوئی ہیں۔	//	۵۲۵،۵۴۳	الاخلاص	۱،۴	۱،۶
	وہ قرآن کی دعوت کے مقابلے میں سرکشی پر تُل گئے۔	//	۴۷۷،۴۷۸	قریش	۱،۴	۱،۵
	// // //	//	۵۱	الملک	۲۱	-
	// // //	//	۱۳۹،۱۴۱	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۰۲	الدھر	۲۴،۳۴	۲۹
	// // //	//	۲۵۶	عبس	۱۷	۸،۱۰
	// // //	//	۳۹۸	العلق	۱۳،۱۶	۱۱،۱۳
	اُن کی حق سے گریز کی روش کے لیے جانوروں کی مثال۔	//	۱۵۱،۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۳
	// // //	//	۱۵۵	//	۴۹،۵۰	۲۷
	وہ مجرم اور کافر تھے۔	//	۵۳	الملک	۲۸	۳۸
	// // //	//	۶۸	القلم	۵۱	۳۵
	// // //	//	۸۱	الحاقہ	۵۰	۲۷
	// // //	//	۹۲	المعارج	۳۶،۳۷	۲۴
	// // //	//	۱۴۶	المدثر	۹،۱۰	۸،۹
	// // //	//	۲۸۳،۲۸۴	المطففین	۲۹،۳۶	۱۲،۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ مجرم اور کافر تھے۔	ششم	۳۰۰	البروج	۱۹، ۲۰	-
	// // //	//	۳۰۵، ۳۰۶	الطارق	۱۷	۱۰
	// // //	//	۵۰۳	الکافرون	۱	۱
	وہ صریح گمراہی میں پڑے ہوئے تھے۔	//	۵۳	الملک	۲۹	-
	ان کی گمراہی کا بنیادی سبب خوف آخرت کا فقدان تھا۔	//	۱۵۵، ۱۵۶	المدثر	۵۳	۳۹
	// // //	//	۲۰۳	الدھر	۲۷	-
	// // //	//	۱۴۱	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	اُن کی رسولؐ کے خلاف روش	//	۳۹، ۴۰	الملک	//	-
	// // //	//	۵۱، ۵۲	//	۲۳	۳۳
	// // //	//	۵۳، ۵۴	//	۲۷، ۳۰	۳۸، ۴۰
	// // //	//	۵۶	القلم	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۵۸، ۶۰	//	۱، ۴	۱، ۴
	// // //	//	۶۸	//	۵۱	۳۵
	// // //	//	۱۱۹	الجن	۱۸، ۱۹	۱۹، ۲۰
	// // //	//	۱۳۹، ۱۴۰	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۱۴۶	//	۹، ۱۲	۸، ۱۱
	// // //	//	۱۴۹، ۱۵۲	//	۳۱	۱۹، ۲۰
	// // //	//	۲۰۱، ۲۰۲	الدھر	۲۳، ۲۴	۲۷، ۲۹
	// // //	//	۲۵۱، ۲۵۲	عبس	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۳۹۴، ۳۹۵	العلق	دوسرے حصہ کی شان نزول	-
	// // //	//	۳۹۷، ۳۹۹	//	۹، ۱۶	۱۰، ۱۳
	// // //	//	۵۲۰، ۵۲۴	اللھب	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۵۴۸، ۵۴۹	معوذتین	موضوع اور مضمون	-
	حضورؐ کے خلاف اُن کی بددعاؤں اور قتل کے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منصوبوں کا جواب۔	ششم	۳۹، ۴۰	الملک	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳، ۵۴	〃	۲۸، ۲۹	۳۸، ۴۰
	ان کا حضور کو دیوانہ قرار دینا	〃	۵۶	القلم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸، ۶۰	〃	۱، ۱۲	۱، ۸
	قرآن سُن کر وہ غصہ سے آگ بگولا ہو جاتے تھے	〃	۶۸	〃	۵۱	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹	الجن	۱۹	۲۰
	قیامت کا ذکر سُن کر وہ حضورؐ کا مذاق اُڑاتے تھے۔	〃	۸۴	المعارج	موضوع اور مضمون	-
	اُن کو تنبیہ کہ جس چیز کا تم مذاق اڑا رہے ہو	〃	۸۴	〃	〃	-
	وہ بڑی سخت چیز ہے۔	〃	۸۸، ۸۹	〃	۸، ۱۵	۸، ۱۱
	حضورؐ کے تبلیغ شروع کرتے ہی وہ آوازے کسنے کے لیے چاروں طرف سے دوڑ پڑتے تھے۔	〃	۹۲، ۹۳	المعارج	۳۷، ۳۸	۲۴، ۲۵
	وہ کس طرح مسلمانوں کو دیکھ کر ان کا مذاق اڑاتے تھے۔	〃	۲۸۳، ۲۸۴	المطففین	۲۹، ۳۱	۱۲، ۱۳
	حضورؐ کا اولین مخالف قریش کا خوشحال طبقہ تھا	〃	۱۳۰	المزمل	۱۱	۱۲
	اُن کے بعض سرداروں کے کردار پر قرآن کا تبصرہ	〃	۶۰، ۶۱	القلم	۸، ۱۶	۷، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۴۱	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶، ۱۴۸	〃	۱۱، ۲۹	۱۱، ۱۶
	اُن کا یہ الزام کہ رسولؐ خود سوچ سمجھ کر قرآن تصنیف کر رہے ہیں ورنہ یہ اللہ کی طرف سے ہوتا تو اکٹھا نازل ہو جاتا۔	〃	۲۰۱، ۲۰۲	الدھر	۲۳	۲۷
	اُن کو خبردار کیا گیا کہ اسلام کے خلاف اُن کی چالوں کے جواب میں اللہ بھی ایک چال چل					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رہا ہے جس کا نتیجہ عنقریب سامنے آجائے گا	ششم	۳۰۶،۳۰۵	الطارق	۱۵، ۱۷	۸، ۱۰
	مکہ معظمہ کے حرم میں جانوروں تک کے لیے امن تھا لیکن قریش نے رسولؐ پر ہر طرح کے ظلم وستم کو حلال کر رکھا تھا۔	//	۳۳۸، ۳۴۰	البلد	۱، ۶	۱، ۷
	دین کے معاملے میں رسولؐ سے مصالحت	//	۵۶	القلم	موضوع اور مضمون	-
	کرنے کے لیے اُن کی کوششیں۔	//	۶۰	//	۹	۵
	// // //	//	۵۰۰، ۵۰۱	الکافرون	تاریخی پس منظر	-
	حضورؐ کی طرف سے کسی مداہنت ومصالحت کا امکان نہ پاکر وہ پوری طرح آپکی مخالفت پر تل گئے۔	//	۵۴۷، ۵۴۸	معوذتین	موضوع اور مضمون	-
	رسولؐ سے اُن کا سوال کہ آپ اپنے رب کا نسب بتائیے۔	//	۵۳۰	الاخلاص	زمانہ نزول	-
	اُن کے بعض سرداروں کی مخالفت اسلام کے وجوہ۔	//	۵۴۸	معوذتین	موضوع اور مضمون	-
	قرآن کا ان سے استفسار کہ جب محمدؐ تم سے کسی اجر کے طالب نہیں ہیں تو پھر اُن کی تبلیغ پر تم اس قدر سیخ پا کیوں ہو رہے ہو۔	//	۶۶، ۶۷	القلم	۴۶	۲۹
	ان سے استفسار کہ تمہارے پاس غیب کا کیا علم ہے جس سے تمہیں معلوم ہوگیا ہے کہ محمدؐ اللہ کے رسول نہیں ہیں۔	//	۶۶، ۶۷	//	۴۷	۳۰
	اُن کو تنبیہ کہ رسولؐ کے خلاف اپنی روش نہ بدلوگے تو تمہاری جگہ دوسرے لوگ لے	//	۸۵	المعارج	موضوع اور مضمون	-
	آئے جائیں گے۔	//	۹۲، ۹۴	//	۳۶، ۴۱	۲۴، ۲۹
	اُن کو تنبیہ کہ رسولؐ کو آج تم بے زور دیکھکر اُن کو دبانے کی کوشش کر رہے ہو مگر ایک					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وقت آئے گا جب معلوم ہو جائے گا کہ اصل میں بے یار و مددگار کون ہے۔	ششم	۱۲۰، ۱۲۱	الجن	۲۴	۲۴
	اُن کو تنبیہ کہ رسولؐ کے مقابلے میں کوئی تمہاری مدد نہیں کر سکتا۔	//	۵۰، ۵۱	الملک	۲۰	۳۱
	ان کو تنبیہ کہ اگر محمدؐ کی بات تم نے نہ مانی تو فرعون نے بھی اللہ کے رسولؐ کی بات نہ مانی تھی اس کا انجام دیکھ لو۔	//	۱۳۱	المزمل	۱۵، ۱۸	۱۵، ۱۷
	حضورؐ کو تلقین کہ آپ کے ساتھ جو بیہودگیاں وہ کر رہے ہیں اُن کا معاملہ اللہ کے حوالے کر دیں۔	//	۱۲۹، ۱۳۰	//	۱۰	۱۱
	قرآن کے خلاف اُن کا رویہ	//	۶۱	القلم	۱۵، ۱۶	۱۱
	// // //	//	۶۸	//	۵۱	۳۵
	// // //	//	۸۱	الحاقہ	۵۰	۲۷
	// // //	//	۱۴۷، ۱۴۸	المدثر	۱۶، ۱۷	-
	// // //	//	۱۴۹، ۱۵۰	//	۳۱	۱۹، ۲۰
	// // //	//	۲۹۱، ۲۹۲	الانشقاق	۲۱، ۲۲	۱۲
	// // //	//	۳۰۰	البروج	۱۹، ۲۲	۹
	// // //	//	۳۰۵، ۳۰۶	الطارق	۱۳، ۱۴	۷
	اُن کی آنکھیں کھولنے کے لیے انہی کے ایک سردار کا کردار پیش کیا جاتا ہے۔	//	۶۰، ۶۲	القلم	۱۰، ۱۶	۶، ۱۱
		//	۵۶	القلم	موضوع اور مضمون	-
	ان کی تنبیہ کے لیے ایک باغ والوں کی مثال	//	۶۱، ۶۳	//	۱۶، ۳۲	۱۲، ۱۸
	قیامت کی تاریخ پوچھنے پر اُن کو جواب	//	۵۲	الملک	۲۵، ۲۶	۳۵، ۳۶
	// // //	//	۱۲۰، ۱۲۱	الجن	۲۴	۲۴
	// // //	//	۲۰۶	المرسلت	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۱۱	//	۱۳، ۱۵	۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قیامت کی تاریخ پوچھنے پر اُن کو جواب	ششم	۲۴۰	النّٰزعٰت	۱۰، ۱۴	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲، ۲۴۳	〃	۲۷، ۳۵	۱۳، ۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷، ۲۴۸	〃	۳۲، ۴۶	۲۱، ۲۴
	اُن کے انکار آخرت کا جواب	〃	۳۲۱، ۳۲۲	الغاشیہ	۱۷	۷
	اُن کا عقیدۂ آخرت پر تعجب اور استہزا۔	〃	۲۲۱	النباء	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۴، ۲۲۵	〃	۱، ۵	۱، ۳
	اُن کی اس غلط فہمی کا ازالہ کہ انہیں جو دنیوی نعمتیں حاصل ہیں وہ اللہ کے ہاں اُن کی مقبولیت کی دلیل ہیں اور اُن کے لیے دنیا کی طرح آخرت میں بھی دل پسند انجام ہے۔	〃	۵۷	القلم	موضوع اور مضمون	-
		〃	۶۴، ۶۵	〃	۳۴، ۴۰	۱۹، ۲۲
		〃	۹۲، ۹۳	المعارج	۳۶، ۳۹	۲۴، ۲۶
	وہ دنیا سے محبت رکھتے تھے اور آخرت کے بھاری دن کو نظر انداز کیے ہوئے تھے۔	〃	۲۰۳	الدھر	۲۷	۲۱
	قرآن کے مقابلے میں اُن کے ایک سردار کا متکبرانہ رویہ۔	〃	۱۷۵	القیٰمہ	۳۱، ۳۵	۲۱، ۲۲
	رسولؐ سے اُن کا مطالبہ کہ ان میں سے ہر شخص کے نام اللہ کی طرف سے ایک خط آنا چاہیے۔	〃	۱۵۵، ۱۵۶	المدثر	۵۲، ۵۳	۳۸، ۳۹
	قوم نوحؑ سے قریش کی مماثلت	〃	۱۰۰	نوح	۷	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳	〃	۲۱، ۲۳	۱۶، ۱۷
	زمانہ جاہلیت میں قریش کی اخلاقی پستی	〃	۲۶۴، ۲۶۵	التکویر	۸، ۹	۹
۴۲۲	**قسم:**					
	نیکی اور تقویٰ سے باز رکھنے والی قسموں کی ممانعت اور ان کو توڑنے کا حکم۔	اوّل	۱۷۱	البقرہ	۲۲۴	۲۴۳
	بے معنی قسموں پر گرفت نہیں۔	〃	۱۷۱	〃	۲۲۵	۲۴۴
	قسم توڑنے کا کفارہ	〃	۱۷۱	〃		〃

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قسم توڑنے کا کفارہ	اوّل	۵۰۰	المائدہ	۸۹	۱۰۶،۱۰۷
	قسموں کو بیچنے والوں کا آخرت میں کوئی حصہ نہیں۔	″	۲۶۶،۲۶۷	آل عمران	۷۷	-
	مہمل قسموں کا حکم	″	۴۹۹،۵۰۰	المائدہ	۸۹	-
	اس کی حفاظت کرنے کی تاکید	″	۴۹۹	″		-
	شہادت کے لیے قسم	″	۵۱۱	″	۱۰۶،۱۰۷	-
	اس کی اخلاقی و دینی اہمیت	دوم	۵۶۹	النحل	۹۴،۹۵	۹۵،۹۷
	اس کے توڑنے کی ممانعت	″	۵۲۶،۵۶۷	″	۹۱	-
	″ ″ ″	″	۵۶۹	″	۹۴،۹۵	۹۵،۹۷
	کسی بُرے کام کی قسم اگر آدمی نے کھالی ہو تو اُسے اُس پر قائم نہ رہنا چاہیے۔	سوم	۳۷۲،۳۷۳	النور	۲۲	۲۰
	اس کے توڑنے کا کفارہ	چہارم	۳۴۰،۳۴۲	ص		۴۶
	قسم فوراً پوری کر دینی ضروری نہیں۔	″	۳۴۰،۳۴۲	″		۴۶
	قسموں کی پابندی سے نکلنے کا طریقہ اللہ نے مقرر کر دیا ہے۔	ششم	۱۸	التحریم	۲	۴
	انشاءاللہ کہے بغیر قسم کھا کر یہ نہ کہہ دینا چاہیے کہ میں فلاں کام کروں گا۔	″	۶۲	القلم	۱۷،۱۸	۱۳
	زیادہ قسمیں کھانے والا گھٹیا آدمی ہوتا ہے۔	″	۶۰،۶۱	″	۱۰	۶
۴۳۳	**قصاص :**					
	اس کے معنی	اول	۱۳۷،۱۳۹	البقرہ	۱۷۸	۱۷۶
	اس کا جاہلی تصور	″	۱۳۸	″	۱۷۸	۱۷۷
	قصاص میں سوسائٹی کی زندگی ہے۔	″	۱۳۹	″	۱۷۹	۱۸۱
	(مزید دیکھیے "قانون اسلامی")					
۴۳۴	**قصر**					
	(دیکھیے "نماز")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۳۵	**قضا و قدر:**					
	(دیکھیے "تقدیر")					
۴۳۶	**قنوت:**					
	معنی و تشریح	چہارم	۹۴، ۹۵، ۹۷	الاحزاب	۳۵	۵۶
	کبائر ان کی تین صورتیں۔ ظلم۔ فسق و معصیت فجور۔	اوّل	۳۴۶، ۳۴۷	النساء	۳۱	۵۲
	کبائر سے بچنے والوں کی چھوٹی چھوٹی غلطیاں اللہ تعالیٰ معاف کر دے گا۔	〃	〃	〃	〃	〃
۴۳۷	**قیامت:**					
	اختلاف کے فیصلے کا دن	〃	۱۰۴	البقرہ	۱۱۳	۱۱۳
	پورے پورے اجر پانے کا دن	〃	۳۰۸، ۳۰۹	آل عمران	۱۸۵	۱۳۰
	سارے انسانوں کو جمع کیا جائے گا۔	〃	۳۷۸، ۳۷۹	النساء	۸۷	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷	الانعام	۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰	〃	۱۲۸	-
	قیامت کے روز مجرموں کی طرف سے کوئی وکالت نہ کر سکے گا۔	〃	۳۹۵	النساء	۱۰۹	-
	مسلمانوں اور منافقین کے درمیان قیامت ہی کو فیصلہ ہوگا۔	〃	۴۰۹	〃	۱۴۱	۱۷۱
	قیامت کے روز حضرت عیسیٰؑ کا اہل کتاب پر گواہی دینا	〃	۴۲۱	〃	۱۵۹	۱۹۷
	اہل کفر کو قیامت کے دن کوئی فدیہ سزا سے نہ بچا سکے گا۔	〃	۴۶۷	المائدہ	۳۶	-
	وہ ایک غیر مشتبہ حقیقت ہے۔	〃	۵۲۷	الانعام	۱۲	-
	بڑا خوفناک دن	〃	۵۲۸	〃	۱۵	-
	جس دن اللہ کہے گا کہ حشر ہو جائے اسی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دن دہ ہو جائے گا۔	اوّل	۵۵۲	الانعام		//
	صور قیامت پھونکنے کا مفہوم	//	۵۵۲			//
	نظام کائنات کا درہم برہم ہو کر از سر نو قائم ہونا۔	//	۵۵۲			//
	اُس کا آنا قطعی ہے۔	//	۵۸۳	//	۱۳۴	۱۰۲
	یوم القیامت	دوم	۹۲	الاعراف	۱۶۷	-
	// // //	//	۲۹۴	یونس	۶۰	-
	// // //	//	۲۴۸، ۲۴۹	ہود	۶۰	-
	// // //	//	۳۶۶	//	۹۹	-
	// // //	//	۵۳۴، ۵۳۵	النحل	۲۵	-
	قیام قیامت کے دلائل	//	۴۴۲، ۴۴۳	الرعد	۲	۴، ۷
	اُس سے پہلے سب ہلاک ہو جائیں گے۔	//	۲۳۶	بنی اسرائیل	۵۸	۶۶
	بازپرس کا دن	//	۹۷	الاعراف	۷۳	۱۳۵
	فیصلے کا دن	//	۳۱۱	یونس	۹۳	-
	جزا و سزا کا دن	//	۵۰۶	الحجر	۳۵	۲۱
	حساب لینے کا دن	//	۴۹۱	ابراہیم	۴۱	۵۳
	فیصلے کی گھڑی (الساعۃ)	//	۱۰۵	الاعراف	۱۸۷	-
	// // //	//	۴۳۶	یوسف	۱۰۷	۷۷
	// // //	//	۵۱۶	الحجر	۸۵	-
	// // //	//	۵۵۸، ۵۵۹	النحل	۷۷	-
	تمام انسانوں کے زندہ کر کے اُٹھائے جانے کا دن۔	//	۵۰۶	الحجر	۳۶	-
	تمام انسانوں کے بیک وقت جمع کیے جانے کا دن۔	//	۲۸۱	یونس	۲۸	۳۶
	// // //	//	۲۸۹	//	۴۵	۵۲
	// // //	//	۳۶۷	ہود	۱۰۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ سے ملاقات کا دن	دوم	۳۴	الاعراف	۵۱	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۹	یونس	۴۵	۵۴
	شیطان کو اُس دن تک کے لیے مہلت دی گئی ہے۔	〃	۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۲	۷۵
	وہ اچانک آئے گا۔	〃	۱۰۵	الاعراف	۱۸۷	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۶	یوسف	۱۰۷	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۵۵۸،۵۵۹	النحل	۷۷	۷۰،۷۱
	اُس کا وقت مقرر ہے۔	〃	۳۶۸	ہود	۱۰۴،۱۰۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الحجر	۳۴،۳۸	-
	اُس کا وقت خدا کے سوا کسی کو معلوم نہیں ہے۔	〃	۱۰۵	الاعراف	۱۸۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	الحجر	۳۴،۳۸	-
	اُس کی کیفیت	〃	۱۰۵	الاعراف	۱۸۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۸	ہودؑ	۱۰۴،۱۰۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۱،۴۹۲	ابراہیمؑ	۴۲،۴۴	۵۴
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲	〃	۴۸	۵۷
	اُس روز مردوں کے زندہ ہو کر اُٹھنے کی کیفیت	〃	۵۳۶،۵۳۷	النحل	۲۹	۲۶
	اُس روز مومن و کافر سب خدا کی حمد کریں گے	〃	۶۶۲،۶۶۳	بنی اسرائیل	۵۲	-
	اُس روز نفسا نفسی کا عالم ہوگا۔	〃	۵۷۶	النحل	۱۱۱	-
	گمراہ لوگ کس حالت میں لائے جائیں گے۔	〃	۶۴۵	بنی اسرائیل	۹۷	۱۱۱
	خدا کی عدالت میں تمام انسانوں کی پیشی کا دن	〃	۶۲۱،۶۲۲	〃	۷۱	۸۶
	نامۂ اعمال پیش ہوں گے۔	〃	۶۰۴	〃	۱۲،۱۴	۱۴
	اعمال کے وزن پر فیصلہ ہوگا۔	〃	۱۰۹	الاعراف	۸،۹	۷،۹
	ہر ایک کو اس کے کیے کا پورا بدلہ دیا جائیگا۔	〃	۵۷۶	النحل	۱۱۱	-
	تمام اختلافات کی حقیقت کھول دی جائے گی	〃	۳۱۱	یونس	۹۳	-
	اور ان کا فیصلہ کر دیا جائے گا۔	〃	۵۶۸	النحل	۹۲	۹۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تمام اختلافات کی حقیقت کھول دی جائے گی اور ان کا فیصلہ کر دیا جائے گا۔	دوم	۵۸۱	النحل	۱۲۴	۱۲۱
	اُس روز خدا کی نعمتیں صرف اہل ایمان کے لیے ہوں گی۔	//	۲۳	الاعراف	۳۲	۲۳
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "آخرت اور حشر")					
	اس سے پہلے دنیا میں رونما ہونے والے واقعات۔	سوم	۱۸۶، ۱۸۷	الانبیاء	۹۶، ۹۷	۹۳، ۹۴
	// // //	//	۲۰۴، ۶۰۵	النمل	۸۲	۱۰۰، ۱۰۱
	قیامت قائم ہونے کے دلائل	//	۲۳، ۷۳۵	الروم	۸، ۹	۶، ۸
	اس کی کیفیت	//	۱۰، ۱۱	الکہف	۸	۵
	// // //	//	۲۸، ۲۹	//	۴۷	۴۲، ۴۴
	// // //	//	۴۸	//	۹۹، ۱۰۱	۷۳
	// // //	//	۱۲۲	طٰہٰ	۱۰۲، ۱۰۳	۷۹
	// // //	//	۱۲۷، ۱۲۸	//	۱۱۱، ۱۱۲	۸۶، ۸۷
	// // //	//	۱۹۹، ۲۰۰	الحج	۱	۱
	// // //	//	۴۴۶	الفرقان	۲۲، ۲۵	۳۶، ۳۹
	// // //	//	۶۰۶، ۶۰۸	النمل	۸۷، ۹۰	۱۰۶، ۱۰۹ الف
	اُس دن دیدے پتھرانے اور دل اُلٹنے کی نوبت آ جائے گی۔	//	۴۰۹، ۴۱۰	النور	۳۷، ۳۸	-
	وہ اسی زمین پر قائم ہو گی۔	//	۱۲۴، ۱۲۵	طٰہٰ	۱۰۵، ۱۰۷	۸۳
	اُس کا وقت خدا کے سوا کسی کو معلوم نہیں۔					
	اُس کا وقت مخفی رکھنے کی مصلحت	//	۸۹، ۹۰	//	۱۵	۱۰
	وہ اچانک آئے گی	//	۱۶۰	الانبیاء	۳۹، ۴۰	-
	// // //	//	۲۴۵	الحج	۵۵	۱۰۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ ضرور آکر رہے گی	سوم	۱۶، ۱۷، ۱۸	الکہف	۲۱	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۸۹، ۹۰	طٰہٰ	۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۳	الحج	۷	-
	اُسے ٹالنے کی طاقت اللہ نے کسی کو نہیں دی۔	〃	۶۱، ۶۲، ۷	الروم	۴۳	۶۶
	تمام انسانوں کو زندہ کر کے اٹھائے جانے کا دن۔	〃	۶۶، ۶۷	مریم	۳۰، ۳۳	۲۰الف، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	المومنون	۱۵، ۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۵، ۵۰۶	الشعراء	۸۷	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۷۶۶	الروم	۵۵	۸۰، ۸۱
	مرے ہوئے انسان کس طرح یکایک زمین سے نکل آئیں گے۔	〃	۷۴۹	〃	۲۵	۷۳
	تمام انسانوں کے بیک وقت حاضر کیے جانے کا دن	〃	۴۸	الکہف	۹۹	-
	〃 〃 〃	〃	۸۱	مریم	۹۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۴	المومنون	۷۹	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	النمل	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۶۵۴	القصص	۶۱	۸۴
	اُس دن بادشاہی اللہ ہی کی ہوگی	〃	۲۴۵	الحج	۵۶	-
	حساب اور جزا و سزا کا دن	〃	۱۴۴	الانبیاء	۱	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۱۶۲	〃	۴۷	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۲۰۶	الحج	۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	الشعراء	۸۲	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۶۸۳	العنکبوت	۱۳	۱۹، ۲۰
	یوم عظیم	〃	۶۸	مریم	۳۷	-
	وہ دن جب مجرموں سے باز پرس ہوگی	〃	۱۲۱، ۱۲۲	طٰہٰ	۱۰۰، ۱۰۲	۷۷، ۷۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس روز دنیا پرستوں اور منکرین آخرت کے تمام اعمال بے وزن ہوں گے۔	سوم	۴۹	الکہف	۱۰۵	۷۷
	تمام اختلافات کی حقیقت کھول دی جائے گی	〃	۶۸	مریم	۱۷	۲۸، ۲۹
	اور اُن کا فیصلہ کر دیا جائے گا۔	〃	۲۱۱	الحج	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵	〃	۵۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۹	〃	۶۹	-
	گمراہ لوگ اُس وقت کس حالت میں لائے جائیں گے۔	〃	۱۲۴، ۱۲۷	طٰہٰ	۱۲۴، ۱۲۷	۱۰۵، ۱۰۷
	کفار اپنی غفلت پر پچھتائیں گے۔	〃	۱۸۶	الانبیاء	۹۷	۹۳، ۹۴
	مجرمین ایک دوسرے پر لعنت بھیجیں گے۔	〃	۶۹۲	العنکبوت	۲۵	۴۳
	ظالم کہیں سے مدد نہ پا سکیں گے۔	〃	۶۳۹	القصص	۴۰، ۴۱	۵۶، ۵۷
	دوستیاں اور رشتہ داریاں ختم ہو جائیں گی۔	〃	۲۹۲، ۲۹۳	العنکبوت	۲۵	۴۳
	منکرینِ آخرت کی بدحواسی اور بدانجامی	〃	۴۴۰	الفرقان	۱۱	۲۰، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۶، ۶۰۷	النمل	۸۷، ۹۰	۱۰۶، ۱۰۹ الف
	اس کی ہولناکیاں نیک لوگوں کو خوف زدہ نہ کریں گی۔	〃	۱۸۸	الانبیاء	۱۰۰، ۱۰۳	۹۷، ۹۸
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "آخرت")	〃	۶۰۷	النمل	۸۹	۱۰۷
	علاماتِ قیامت	چہارم	۵۴۷	الزخرف	۶۱	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳، ۵۶۵	الدخان	۱۶	۱۳
	قیامت کی علامات از روئے حدیث	〃	۱۵۹	الاحزاب	ضمیمہ الاحزاب	-
	وہ قریب آگئی ہے۔	〃	۴۰۰	المؤمن	۱۸	۳۰
	وہ تمام انسانوں کو بیک وقت جمع کرنے کا دن ہے۔	〃	۲۰۸، ۲۰۹	سبا	۴	۶۱
	وہ کس کے لیے آئے گی	〃	۵۹۱	الجاثیہ	۲۵	۳۵، ۳۶
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴، ۱۷۵	سبا	۴، ۵	۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ آکر رہے گی	چہارم	۱۷۴	سبا	۳	۶
	اللہ کا وعدہ قیامت برحق ہے۔	//	۵۹۳	الجاثیہ	۳۲	۴۴
	اُس کے آنے میں کوئی شک نہیں۔	//	۴۱۷،۴۱۸	المؤمن	۵۹	-
	// // //	//	۵۹۱،۵۹۲	الجاثیہ	۲۶	۳۸
	// // //	//	۵۹۳	//	۳۲	۴۴
	اُس کا برپا ہونا ہر وقت ممکن ہے	//	۱۷۷،۱۷۸	سبا	۹	۱۲
	// // //	//	۴۱۸	المؤمن	۵۹	۸۱
	اُس کا وقت آنے پر کوئی طاقت اُسے ٹال نہیں سکتی۔	//	۵۱۴	الشوریٰ	۴۷	۷۲
	وہ اچانک آئے گی	//	۲۶۴،۲۶۵	یٰس	۴۹،۵۰	۴۶
	// // //	//	۵۴۹	الزخرف	۶۶	-
	اُس کا وقت مقرر ہے۔	//	۲۰۲	سبا	۳۰	-
	// // //	//	۲۰۴	سبا	۳۰	-
	// // //	//	۵۷۰	الدخان	۴۰	۴۹
	اُس کا وقت خدا کے سوا کسی کو معلوم نہیں۔	//	۲۸	لقمٰن	۳۴	-
	// // //	//	۱۳۳	الاحزاب	۶۳	۱۱۶
	// // //	//	۱۷۴	سبا	۳	۶
	// // //	//	۳۴۹	صٓ	۸۱	-
	// // //	//	۴۲۶	حٰمٓ السجدہ	۴۷	۶۰،۶۱
	// // //	//	۵۵۱	الزخرف	۸۵	-
	وہ کس طرح برپا ہوگی	//	۲۶۴،۲۶۵	یٰس	۴۹،۵۰	۴۶
	// // //	//	۲۸۲،۲۸۳	الصّٰفّٰت	۱۹،۲۰	۱۲،۱۳
	// // //	//	۳۲۲	صٓ	۱۵	۱۴
	// // //	//	۳۸۲،۳۸۳	الزمر	۶۷،۶۸	۷۶،۷۹
	// // //	//	۵۶۲	الدخان	۱۰،۱۱	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس روز یہ بات عیاں ہو جائے گی کہ ساری کائنات اللہ کے قبضۂ قدرت میں ہے۔	چہارم	۳۸۲	الزمر	۶۷	۷۵،۷۷
	اُس روز مجرمین کس طرح پکڑ لیے جائیں گے	〃	۲۱۳	سبا	۵۱	۷۲
	اُس روز کفار کے منہ کالے ہوں گے۔	〃	۳۸۱	الزمر	۶۰	-
	اُس روز کفار کی حالت زار۔	〃	۴۰۰	المؤمن	۱۸	۳۰،۳۲
	تمام اختلافات کی حقیقت اُس روز کھول دی جائے گی اور فیصلہ کر دیا جائے۔	〃	۵۰	السجدہ	۲۵	۳۸
		〃	۵۸۶	الجاثیہ	۱۷	-
	اُس روز اللہ مجرمین سے انتقام لے گا۔	〃	۵۶۳	الدخان	۱۶	۱۳
	اُس کے آنے کی تاریخ کفار کس غرض کے لیے پوچھتے تھے۔	〃	۲۸،۲۹	لقمٰن	۳۴	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۱۳۳	الاحزاب	۶۳	۱۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴	سبا	۳	۵،۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۲،۲۰۳	〃	۲۹	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۲۰۴	〃	۳۰	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴	یٰس	۴۸	۴۴،۴۵
	کفار کے مطالبۂ قیامت کا جواب	〃	۲۰۲،۲۰۴	سبا	۲۹،۳۰	۴۸،۴۹
	معترضین بار بار اُس کے قیام کا تقاضا کیوں کرتے تھے۔	〃	۱۷۴	〃	۳	۵،۷
	اللہ کی سب سے بڑی رحمت یہ ہے کہ روزِ قیامت کی سختیوں سے آدمی بچ جائے	〃	۳۹۶	المؤمن	۹	۱۲،۱۳
	روزِ قیامت کی سختیاں	〃	۳۹۶	〃	۹	-
	اُس کے عذاب سے بچنے کے لیے انسان کو کیا کرنا چاہیے۔	〃	۲۷۷	الصّٰفّٰت	موضوع اور مضمون	-
	اُس پر ایمان لانے میں شیطان مانع ہے	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۲	۵۶
	اُس پر ایمان لانا ہی سیدھا راستہ ہے۔	〃	۵۴۷،۵۴۸	〃	۶۱	۵۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس روز کون شفاعت کر سکے گا۔	چہارم	۱۹۹، ۲۰۰	سبا	۲۳	۴
	اُس روز نہ باپ بیٹے کی جگہ بدلہ دے گا نہ بیٹا باپ کی جگہ۔ (مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "شفاعت")	″	۲۶	لقمٰن	۳۳	۵۹
	اُس روز کفار آپس میں جھگڑیں گے۔	″	۳۷۲	الزمر	۳۱	-
	جو روزِ قیامت کی سختی سے بچ گیا اُس پر اللہ کا بڑا رحم ہے۔	″	۳۹۶	المؤمن	۹	۱۲،۱۲
	قربِ قیامت کا ذکر	پنجم	۱۹۱	النجم	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۲۲۲، ۲۲۳	″	۵۷	۵۰
	″ ″ ″	″	۲۲۸	القمر	۱	۱
	″ ″ ″	″	۲۳۰	″	۱	-
	معجزہ شق القمر قیامت کی قرب کی علامت تھا	″	۲۲۸	″	۱	″
	رسولؐ کی بعثت بھی قربِ قیامت کی علامت تھی۔	″	۲۴	محمدؐ	۱۸	۳۰
	عالم بالا ہی میں یہ فیصلہ ہوتا ہے کہ انسان کو جزائے اعمال کے لیے کب بلایا جائے	″	۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۲	۲۰
	قیامت کا برپا ہونا اللہ کے صرف ایک حکم پر موقوف ہے۔	″	۲۴۱	القمر	۴۹، ۵۰	۲۵، ۲۶
	اُس کا وقت مقرر کیا جا چکا ہے۔	″	۲۸۳	الواقعہ	۵۰	-
	اُس کو برپا کرنا اللہ کے لیے بالکل آسان ہے	″	۵۳۴، ۵۴۱	التغابن	۷، ۹	۱۴، ۱۸
	″ ″ ″	″	۵۳۶	″	″	-
	تمام انبیاء ہر زمانے میں اُس کے آنے کی خبر دیتے رہے ہیں۔	″	۱۶۳، ۱۶۵	الطور	۷، ۸	۶
	اُس کی آمد کے وقت کا کسی کو علم نہیں	″	۱۳۵، ۱۳۷	الذّٰریٰت	۱۳	۱۰
	اللہ کے سوا اُس کی آمد کو کوئی ٹال نہیں سکتا۔	″	۲۲۲، ۲۲۳	النجم	۵۷، ۵۸	۵۰، ۵۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کو جھٹلانے والوں کا دردناک انجام	پنجم	۱۶۶	الطور	۱۱، ۱۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۱۸۳	〃	۴۴، ۴۷	۳۶، ۳۷
	روزِ قیامت کی کیفیت	〃	۱۱۸، ۱۲۷	قٓ	۲۱، ۴۴	۲۵، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲، ۲۳۳	القمر	۶، ۸	۶، ۸
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	〃	۴۶، ۴۸	-
	اُس روز زمین پھٹ جائے گی۔	〃	۱۲۷	قٓ	۴۴	۵۴
	زمین ہلا ڈالی جائے گی۔	〃	۲۷۶، ۲۷۷	الواقعہ	۱، ۶	۱، ۳
	پہاڑ اُڑتے پھریں گے۔	〃	۱۶۶	الطور	۱۰	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶، ۲۷۷	الواقعہ	۱، ۶	۱، ۳
	آسمان ڈگمگائے گا۔	〃	۱۶۳	الطور	۹	۷
	〃 〃 〃	〃	۱۶۶	〃	۹	۷
	آسمان رنگے ہوئے چمڑے کی طرح سرخ ہو جائے گا۔	〃	۲۶۴	الرحمٰن	۳۷	۳۴
	اُس دن کے ہولناک مناظر	〃	۱۲۷	قٓ	۴۲، ۴۴	۵۳، ۵۴
	〃 〃 〃	〃	۱۶۶	الطور	۱۱، ۱۴	۸، ۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	القمر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	〃	۶، ۸	۶، ۸
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	〃	۴۶، ۴۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴	الرحمٰن	۳۷	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۷۶، ۲۷۷	الواقعہ	۱، ۶	۱، ۳
	قیامت میں زمان و مکان کے اعتبارات کتنے بدلے ہوئے ہوں گے۔	〃	۱۲۷	قٓ	۴۴	-
	روزِ قیامت کو منادی کی جائے گی۔	〃	۱۲۵، ۱۲۶	〃	۴۱	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۱۲۷	〃	۴۲	۵۳
	اُس روز تمام لوگ اللہ کے حضور پیش ہوں گے	〃	۱۱۸	〃	۲۱، ۲۳	۲۵، ۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ جزا و سزا کا دن ہے۔	پنجم	۱۳۳،۱۳۲	الذّٰریٰت	۶،۵	۴،۳
	// // //	//	۱۳۷،۱۳۵	//	۱۳،۱۰	۱۱،۸
	// // //	//	۱۶۸،۱۶۷	الطور	۱۹،۱۵	۱۳،۱۰
	// // //	//	۲۸۴	الواقعہ	۵۵،۵۱	۲۱
	// // //	//	۴۶۵،۴۶۴	الممتحنہ	۳	۵،۳
	اُس روز جنوں اور انسانوں سے پورا پورا حساب لیا جائے گا۔	//	۲۶۳،۲۶۲	الرحمٰن	۳۳،۳۱	۳۱،۲۹
	قیامت کے روز فیصلے کے بعد متقین کے جنت پہنچنے میں کوئی تاخیر نہ ہوگی۔	//	۱۲۲	قٓ	۲۴،۳۱	۴۴،۳۹
	اُس روز منافقین اللہ کے حضور بھی جھوٹ بولنے کی جسارت کریں گے۔	//	۳۶۵	المجادلہ	۱۸	۳۵
	اُس روز مجرمین کے گناہ چھپ نہ سکیں گے۔	//	۲۶۵،۲۶۴	الرحمٰن	۳۹	۳۶
	وہ ہار جیت کا دن (یوم التغابن) ہوگا۔	//	۵۴۰،۵۳۶	التغابن	۹	۲۰
	اُس روز تمام انسانوں کو تین گروہوں میں بانٹ دیا جائے گا۔	//	۲۸۵،۲۷۷	الواقعہ	۵۹،۷	۲۴،۴
	اُس روز رشتہ داریاں اور اولاد کسی کام نہ آئے گی اور ہر شخص ذاتی حیثیت میں اپنے اعمال کا ذمہ دار ہوگا۔	//	۴۲۵،۴۲۴	الممتحنہ	۳	۴،۳
	اُس روز منکرین کو کیسی سزا دی جائے گی۔	//	۱۳۶،۱۳۵	الذّٰریٰت	۱۳،۸	۱۱،۶
	// // //	//	۱۳۶،۱۳۵	//	۱۳،۸	۱۱،۶
	// // //	//	۱۶۶	الطور	۱۴،۱۲	۹
	// // //	//	۱۸۴،۱۸۳	//	۴۷،۴۴	۳۷،۳۶
	// // //	//	۲۳۲	القمر	۸،۷	۸،۷
	// // //	//	۲۶۶،۲۶۵	الرحمٰن	۴۵،۴۱	۲۹،۲۸
	// // //	//	۲۸۴،۲۸۲	الواقعہ	۵۶،۴۱	۲۱،۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس روز انسان کے سامنے ساری حقیقت کھل جائے گی۔	پنجم	۲۸۶،۲۸۷	الواقعہ	۶۰،۶۲	۲۵،۲۷
	قیامت یقیناً واقع ہونے والی ہے اور جب وہ آئے گی تو پھر اُسے کوئی جھٹلانے والا نہ ہوگا۔	〃	۲۷۶	〃	۱،۲	۱
	اُس روز کسی کی کوئی چال کام نہ آئے گی	〃	۱۸۳	الطور	۴۶	-
	وہ دن کفار کے لیے بڑا سخت ہے۔	〃	۲۳۲	القمر	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	〃	۴۶	-
	اُس دن مجرمین کو پیشانی کے بالوں سے پکڑ کر گھسیٹا جائے گا۔	〃	۲۶۵	الرحمٰن	۴۱	-
	اُس دن کفار کو آگ میں ڈالا جائے گا۔	〃	۱۱۹	قٓ	۲۴	۲۸،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۱۲۱	〃	۳۰	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۱۶۶،۱۶۷	الطور	۱۲،۱۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	القمر	۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶۵	الرحمٰن	۴۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	التغابن	۱۰	۲۲
	اُس دن مجرمین لوگ اور کھولتے ہوئے پانی کے درمیان دوڑتے پھریں گے۔	〃	۲۶۵	الرحمٰن	۴۱	-
	اُس کے آنے سے پہلے بھی ظالموں کو دنیا میں عذاب کا مزہ چکھایا جائے گا۔	〃	۱۸۳	الطور	۴۴،۴۷	۳۶،۳۷
	اچانک ٹوٹ پڑنے والی آفت	ششم	۷۲	الحاقہ	۴	۳،۴
	وہ دن بڑا سخت ہوگا۔	〃	۱۴۶	المدثر	۹	۸
	سخت مصیبت کا انتہائی طویل دن	〃	۱۹۷	الدھر	۱۰،۱۱	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۹۷	〃	۱۰،۱۱	۱۵
	بھاری دن	〃	۲۰۳	〃	۲۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہنگامہ عظیم	ششم	۲۴۶	النّٰزعٰت	۳۴	۱۹
	عظیم حادثہ	//	۴۳۵	القارعہ	۱،۲	۱
	یوم عظیم	//	۲۸۰	المطففین	۵	۳
	فیصلے کا دن	//	۲۱۱	المرسلت	۱۳،۱۴	-
	// // //	//	۲۱۵	//	۳۸	-
	// // //	//	۲۲۸	النبا	۱۷	-
	اس کا آنا اللہ کا وعدہ ہے جو پورا ہو کر رہے گا	//	۱۳۱	المزمل	۱۸	-
	اُس دن کی سختی بچوں کو بوڑھا کر دے گی اور اس سختی سے آسمان پھٹا جاتا ہو گا۔	//	۱۳۱	//	۱۷	۱۷
	اُس دن زمین جھٹکے پہ جھٹکا کھائے گی۔	//	۲۳۸،۲۳۹	النّٰزعٰت	۶،۷	۲
	قیامت کا نقشہ	//	۷۴،۷۵	الحاقہ	۱۳،۱۸	۱۰،۱۱
	// // //	//	۸۸،۸۹	المعارج	۸،۱۸	
	// // //	//	۹۴	//	۴۲،۴۴	
	// // //	//	۱۳۰،۱۳۱	المزمل	۱۲،۱۴،۱۶،۱۸	۱۲،۱۴،۱۷
	// // //	//	۱۶۵،۱۶۷	القیٰمہ	۷،۱۵	۷،۱۰
	// // //	//	۱۷۱،۱۷۲	//	۲۲،۲۴	۱۵،۱۷
	// // //	//	۱۷۵	//	۲۷،۲۹	۱۹،۲۰
	// // //	//	۲۱۱	المرسلت	۸،۱۵	۴،۷
	// // //	//	۲۱۲،۲۱۳	//	۲۰،۲۶	۱۱،۱۴
	// // //	//	۲۱۴،۲۱۶	//	۲۹،۴۴	۱۷،۲۳
	// // //	//	۲۲۸،۲۲۹	النبا	۱۷،۲۳	۱۲،۱۵
	// // //	//	۲۳۸،۲۳۱	النّٰزعٰت	۶،۹	۲،۳
	// // //	//	۲۶۰	عبس	۳۷،۴۲	۲۳
	// // //	//	۲۶۳،۲۶۴	التکویر	۱،۹	۱،۹
	// // //	//	۲۶۷،۲۶۸	//	۱۰،۱۴	۱۰،۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قیامت کا نقشہ	ششم	۲۸۱،۲۸۲	المطففین	۱۵،۱۷	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶	الانشقاق	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۸،۲۹۰	〃	۱،۵	۱،۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰،۳۲۱	الغاشیہ	۱،۱۶	۱،۶
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲	الفجر	۲۱،۲۶	۱۵،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰،۴۲۱	الزلزال	۱،۴	۱،۴
	〃 〃 〃	〃	۴۳۴	القارعہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۵،۴۳۷	〃	۱،۱۱	۱،۶
	اُس کے مراحل	〃	۷۴،۷۵	الحاقہ	۱۲،۱۸	۱۰،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۶۵،۱۶۶	القیٰمہ	۶،۹	۷،۸
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱	المرسلت	۸،۱۵	۴،۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	النباء	۱۷،۲۰	۱۲،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	النّٰزعٰت	۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۹	〃	۷،۹	۲،۳
	〃 〃 〃	〃	۲۶۳،۲۶۴	التکویر	۱،۹	۱،۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۷،۲۶۸	〃	۱۰،۱۴	۱۰،۱۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	الانفطار	۱،۵	۱،۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰	الغاشیہ	۱،۷	۱،۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰	الزلزال	۱،۴	۱،۲
	〃 〃 〃	〃	۴۳۵،۴۳۶	القارعہ	۱،۱۱	۱،۶
	اُس کے وقوع کا وقت اللہ کے سوا کسی کو معلوم نہیں ہے۔	〃	۵۲	الملک	۲۶	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۱۲۱	الجن	۲۶	۲۵،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷	النّٰزعٰت	۴۳،۴۴	-
	اُس کے وقوع کا وقت دریافت کرنے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	والوں کو جواب۔	ششم	۸۴	المعارج	موضوع اور مضمون	-
	اُس کے وقوع کا وقت دریافت کرنے والوں کو جواب۔	″	۸۶، ۸۷	″	۱، ۴	۱، ۵
	″ ″ ″	″	۸۸، ۸۹	″	۷، ۱۱	۷، ۱۱
	″ ″ ″	″	۱۲۱	الجن	۲۵، ۲۷	۲۵، ۲۸
	″ ″ ″	″	۱۶۵، ۱۶۶	القیٰمہ	۶، ۱۵	۶، ۱۰
	″ ″ ″	″	۱۷۱، ۱۷۲	″	۲۰، ۲۴	۱۵، ۱۷
	″ ″ ″	″	۱۷۴، ۱۷۵	″	۲۶، ۳۰	۱۸، ۲۰
	″ ″ ″	″	۲۰۶	المرسلت	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۲۱۱	″	۸، ۱۵	۴، ۷
	″ ″ ″	″	۲۴۰	النّٰزعٰت	۱۰، ۱۴	۴، ۵
	″ ″ ″	″	۲۴۶، ۲۴۸	″	۳۵، ۴۶	۱۹، ۲۴
	″ ″ ″	″	۲۶۳	التکویر	۱، ۵	۱، ۵
	وہ ضرور واقع ہوگی اور کوئی اُسے دفع کرنے والا نہیں ہے۔	″	۸۶	المعارج	۱، ۲	۱
	اس کا برپا کرنا اللہ کے لیے کیسے مشکل ہو سکتا ہے جب کہ اُس نے یہ وسیع و عظیم کائنات اور یہ زمین اس سروسامان کے ساتھ تخلیق کی۔	″	۲۴۴، ۲۴۶	النّٰزعٰت	۲۸، ۳۵	۱۵، ۲۰
	اُس کے قریب ہونے کا مطلب	″	۲۳۲، ۲۳۳	النباء	۴۰	۲۶
	اُسے کس روز کے لیے اُٹھا رکھا گیا ہے۔	″	۲۱۱	المرسلت	۱۱، ۱۵	۶، ۷
	قیامت کے وقوع پر خود قیامت اور نفس لوامہ	″	۱۶۲، ۱۶۴	القیٰمہ	۱، ۳	-
	اور کائنات کے کارکن فرشتوں کی قسم	″	۲۳۶	النّٰزعٰت	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۲۳۸، ۲۳۹	″	۱، ۵	۱
	اُس روز انسان بکھرے ہوئے پروانوں کی طرح ہونگے	″	۴۳۵، ۴۳۶	القارعہ	۱، ۱۱	۱، ۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس دن نوع انسانی کے اگلے پچھلے تمام نسلیں جمع کر دی جائیں گی۔	ششم	۲۱۵	المرسلت	۲۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۰	النّٰزعٰت	۱۰، ۱۴	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	المطففین	۵، ۶	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۳	الزلزال	۶	۵، ۶
	اُس روز قبریں کھول دی جائیں گی۔	〃	۲۷۳	الانفطار	۱، ۵	۱، ۳
	قیامت برحق ہے اور اس سے خبردار کر دیا گیا ہے۔	〃	۲۳۲	النباء	۳۹	۲۵
	جو چاہے اپنے رب کی طرف پلٹنے کا راستہ اختیار کرے۔	〃	〃	〃	〃	〃
	روز قیامت علی الاعلان اس بات کا مظاہرہ کروا دیا جائے گا کہ کون عبادت گذار تھا اور کون نہ تھا۔	〃	۶۵، ۶۶	القلم	۴۲، ۴۳	۲۴، ۲۵
	اُس روز کوئی راز چھپا نہ رہ سکے گا۔	〃	۷۵	الحاقہ	۱۸	-
	اُس روز اعمال کے پیچھے کام کرنے والی نیتیں اغراض اور باطنی محرکات بھی بے نقاب کر دیے جائیں گے۔	〃	۳۰۴، ۳۰۵	الطارق	۹	۵
		〃	۴۳۱، ۴۳۲	الحدید	۹، ۱۱	۷، ۹
	نامۂ اعمال لوگوں کے ہاتھوں میں دیے جائیں گے۔	〃	۷۵، ۷۶	الحاقہ	۱۹، ۲۷	۱۲، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۶۷	التکویر	۱۰	-
	مجرمین نامۂ اعمال ملنے سے پہلے ہی یاد کرنا شروع کر دیں گے کہ وہ دنیا میں کیا کر کے آئے ہیں۔	〃	۲۴۶، ۲۴۷	النّٰزعٰت	۳۴، ۳۵	۱۹، ۲۰
	انسان کو سب اگلا پچھلا کیا دھرا بتا دیا جائیگا	〃	۱۶۶	القیٰمہ	۱۳، ۱۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳، ۲۷۴	الانفطار	۱، ۵	۱، ۳
	انسان وہ سب کچھ دیکھ لیگا جو اس نے آگے بھیجا ہے	〃	۲۳۲، ۲۳۳	النباء	۴۰	۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان وہ سب کچھ دیکھ لے گا جو اُس نے آگے بھیجا ہے۔	ششم	۲۶۷	التکویر	۱۰	-
	مجرمین پچھتائیں گے کہ کاش انہوں نے اس دن کے لیے کچھ پیشگی سامان کر لیا ہوتا۔	″	۳۳۲	الفجر	۲۳،۲۴	۱۷
	جگری دوست اپنے دوست کو نہ پوچھے گا حالانکہ وہ ایک دوسرے کو دکھائے جائیں گے	″	۸۸،۸۹	المعارج	۱۰،۱۱	۱۱
	مجرم اپنی اولاد بیوی بھائی اور قریب ترین خاندان حتیٰ کہ روئے زمین کے تمام انسان بھی فدیے میں دے ڈالے تو یہ تدبیر کسی کام نہ آئے گی۔	″	۸۸،۸۹	″	۱۱،۱۴	-
	انسان اپنے بھائی، ماں باپ، بیوی اور اولاد سے بھاگے گا اور کسی کو بھی کسی کا ہوش نہ ہوگا۔	″	۲۵۹،۲۶۰	عبس	۲۳،۳۷	۲۱،۲۳
	کسی کے لیے کچھ بھی کرنا کسی کے اختیار میں نہ ہوگا۔ (دیکھیے "شفاعت")	″	۲۷۵،۲۷۶	الانفطار	۱۹	۸
	اُس روز فیصلہ اللہ کے اختیار میں ہوگا	″	″	″	″	″
	اللہ ہی کو معلوم ہوگا کہ کون جزا اور کون سزا کا مستحق ہے۔	″	۴۳۱،۴۳۲	العدیٰت	۱۱	۹
	اُس روز جس کے پلڑے بھاری ہوں گے وہ دل پسند عیش میں ہوگا اور جس کے پلڑے ہلکے ہوں گے وہ گہری کھائی میں ڈال دیا جائے گا۔	″	۴۳۵،۴۳۷	القارعہ	۶،۱۱	۳،۶
	مجرمین کا بُرا حال ہوگا۔	″	۹۴	المعارج	۴۳،۴۴	۳۰
	″ ″ ″	″	۲۳۹	النّٰزعٰت	۸،۹	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ دن اہل ایمان کے لیے ہلکا اور کفار کے لیے بھاری ہوگا۔	ششم	۱۴۶	المدثر	۹، ۱۰	۸، ۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰	عبس	۳۷	۲۳
	مومنین کے چہرے بارونق اور تر و تازہ ہوں گے۔ اور مجرمین کے چہرے اُداس ہوں گے۔	〃	۱۷۱،۱۷۴	القیٰمہ	۲۲،۲۴	۱۶، ۱۷
		〃	۱۹۷،۱۹۸	الدھر	۱۰، ۱۳	۱۵، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰	عبس	۳۷، ۴۲	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰،۳۲۱	الغاشیہ	۱، ۱۱	۱، ۵
	عذاب بمعنی قیامت	〃	۸۶	المعارج	۱، ۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۹۱	〃	۲۷	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	النباء	۴۰	۲۶
	قیامت ایسی چیز نہیں جس سے کوئی بے خوف ہو۔	〃	۹۱	المعارج	۲۷	۱۸
	اُس کی آفت ہر طرف پھیلی ہوئی ہوگی	〃	۱۹۶	الدھر	۷	-
	اُس روز کے شر سے اللہ کن لوگوں کو بچائے گا۔	〃	۱۹۶،۱۹۷	〃	۸، ۱۱	۱۱، ۱۵
	اُس روز دیدے پتھرا دیے جائیں گے۔	〃	۱۶۵،۱۶۶	القیٰمہ	۷	۷
	چاند بے نور کر کے سورج کے ساتھ ملا دیا جائے گا۔	〃	۱۶۵،۱۶۶	〃	۸، ۹	۸
	〃 〃 〃	〃	۲۶۳	التکویر	۱	۱
	پہاڑ چلائے جائیں گے۔	〃	۲۶۳	〃	۳	۳
	سمندر پھٹ جائیں گے اور بھڑکا دیے جائیں گے	〃	۲۶۴	〃	۶	۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	الانفطار	۳	۱
	زمین و آسمان کی اُس روز کیا حالت ہوگی۔	〃	۷۴	الحاقہ	۱۳، ۱۶	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۸۸، ۸۹	المعارج	۸، ۹	۸، ۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	زمین و آسمان کی اُس روز کیا حالت ہوگی۔	ششم	۱۳۱/۱۳۰	المزمل	۱۴	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱	المرسلت	۸، ۱۰	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	النباء	۱۹، ۲۰	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸،۲۶۷	التکویر	۱۱	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳	الانفطار	۱، ۵	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۲۸۹،۲۸۸	الانشقاق	۱، ۵	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۳۳۲	الفجر	۲۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۱،۴۲۰	الزلزال	۱، ۴	۱، ۴
	(مزید دیکھیے "آسمان و زمین")	〃	۴۳۶،۴۳۵	القارعہ	۵	۲
	قیامت کے بارے میں قرآن کا مخصوص انداز بیان	〃	۷۴	الحاقہ	۱۲	۹
	اُس روز فرشتے آسمان کے اطراف و جوانب میں ہوں گے اور آٹھ فرشتے عرش اٹھائے ہوں گے۔	〃	۷۵	〃	۱۷	۱۱
	اُس روز اللہ جلوہ فرما ہوگا	〃	۳۳۳،۳۲۲	الفجر	۲۲	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴،۱۷۱	القیٰمہ	۲۲، ۲۴	۱۵، ۱۷
	اُس دن دیدار الٰہی کا شرف کن کو حاصل ہوگا	〃	۲۸۳،۲۸۲	المطففین	۱۸، ۲۸	۱۰، ۱۱
	مجرمین اُس دن کوئی چال نہ چل سکیں گے۔	〃	۲۱۶	المرسلت	۳۹	۲۱
	اُس روز کوئی جائے پناہ نہ ہوگی اور اللہ کے حضور حاضر ہونا پڑے گا۔	〃	۱۶۶	القیٰمہ	۱۱، ۱۲	-
	مجرمین اپنے لیے موت کی تمنا کریں گے لیکن	〃	۲۹۰	الانشقاق	۱۱، ۱۴	۹
	اُن کے لیے پچھتاوے کے سوا کچھ نہ ہوگا۔	〃	۳۳۳،۳۳۲	الفجر	۲۳، ۲۴	۱۷
	مجرمین کو اُس روز اللہ جیسا عذاب دے گا					
	ویسا عذاب دینے والا کوئی نہیں۔	〃	۲۳۳،۲۳۲	النباء	۴۰	۲۶، ۲۷
	اُس روز انبیاءؑ گواہی دیں گے۔	〃	۲۱۱	المرسلت	۱۱	۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسانی جانیں اُن کے دنیوی جسموں سے جوڑ دی جائیں گی۔	ششم	۲۶۴	التکویر	۷	۸
	زندہ دفن کی ہوئی بچیوں سے پوچھا جائے گا کہ وہ کس قصور میں ماری گئیں۔	//	۲۶۴،۲۶۵	//	۸، ۹	۹
۴۳۸	**کائنات :**					
	کائنات کا مالک اللہ ہے۔	چہارم	۲۲	لقمٰن	۲۶	۴۶،۴۷
	// // //	//	۳۴۶،۳۴۷	صٓ	۶۶، ۶۸	۵۸
	// // //	//	۳۷۶	الزمر	۴۴	-
	// // //	//	۴۷۸	الشوریٰ	۳	۲
	اُس کا خالق اللہ ہے	//	۳۷۷	الزمر	۴۶	-
	// // //	//	۴۲۵	المؤمن	۶۷	۹۶،۹۷
	اُس کو پیدا کرنا انسان کو پیدا کرنے سے زیادہ بڑا کام تھا۔	//	۴۲۵	//	//	-
	کافر بھی یہ مانتے ہیں کہ کائنات کا خالق اللہ ہی ہے۔	//	۳۷۴	الزمر	۳۸	-
	کائنات کو برحق پیدا کیا گیا ہے۔	//	۳۳۱	صٓ	۲۷	۲۹
	// // //	//	۳۵۷،۳۵۹	الزمر	۵	۱۰
	// // //	//	۵۷۰	الدخان	۳۹	۳۴
	// // //	//	۵۸۷،۵۸۸	الجاثیہ	۲۲	۲۸، ۲۹
	کائنات میں سب کچھ نہ اتفاقاً پیدا ہوا ہے نہ اتفاقاً چل رہا ہے بلکہ اس کو ایک زبردست حکیم نے علم و حکمت کے ساتھ بنایا ہے اور یہ ایک قانون کے تحت چل رہی ہے۔	//	۴۵	السجدہ	۱۴، ۱۵	۲۴، ۲۶
		//	۲۳۱،۲۳۲	فاطر	۲۷، ۲۸	۴۸
		//	۲۵۶،۲۶۲	یٰس	۳۳، ۴۰	۲۶، ۳۷
	کفار ہی یہ گمان کرتے ہیں کہ کائنات کو فضول اور بے مقصد بنایا گیا ہے۔	//	۳۳۱،۳۳۲	صٓ	۲۷	۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہ اللہ ہی کا منصوبہ ہے جس کے مطابق کائنات وجود میں آئی اور اُس میں مخلوقات کو پیدا کیا گیا۔	چہارم	۴۴۶، ۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۲	۱۶
	کائنات کو چھ دن میں پیدا کیا گیا۔	〃	۳۷، ۳۸	السجدہ	۴	۶
	〃 〃 〃	〃	۴۴۲، ۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۹، ۱۰	۱۱، ۱۳
	کائنات بناتے ہوئے اللہ تھک نہیں گیا جیسا کہ بائبل کا بیان ہے۔	〃	۶۲۰	الاحقاف	۳۳	-
	کائنات میں زمین کے علاوہ دوسرے سیاروں کے اندر بھی زندگی موجود ہے۔	〃	۵۰۴، ۵۰۵	الشوریٰ	۲۹	۵۰، ۵۱
	کائنات میں سورج، چاند، تارے، سیارے تمام متحرک ہیں۔ ہر ایک کا اپنا ایک مدار ہے آسمانوں کے ساتھ ساتھ تارے گردش نہیں کر رہے بلکہ آسمانوں کے اندر تارے تیر رہے ہیں۔	〃	۲۶۱	یٰس	۴۰	۳۷
	کائنات کو مقرر مدت کے لیے بنایا گیا ہے	〃	۲۲۶	فاطر	۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۰	الاحقاف	۳	۲
	سورج اور چاند کو مسخر کیا گیا ہے اور سب ایک مقررہ وقت تک کے لیے چلے جا رہے ہیں۔	〃	۲۳، ۲۴	لقمٰن	۲۸	۵۰، ۵۱
		〃	۲۵۹، ۲۶۰	یٰس	۳۷، ۳۸	۳۲، ۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	الزمر	۵	۱۰، ۱۱
	انسان کے لیے کائنات کو کس معنی میں مسخر کیا گیا ہے۔	〃	۱۹، ۲۰	لقمٰن	۲۰	۳۵
		〃	۵۸۷، ۵۸۸	الجاثیہ	۲۲	۲۸، ۲۹
	کائنات کی کنجیاں اللہ ہی کے پاس ہیں	〃	۳۸۱	الزمر	۶۳	-
	کائنات کی بادشاہی اللہ ہی کے لیے ہے	〃	۵۹۲	الجاثیہ	۲۷	۴۰
	کائنات میں اللہ کی نشانیاں	〃	۳۹۷، ۳۹۸	المؤمن	۱۳	۱۹، ۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کائنات کے تمام معاملات کی تدبیر اللہ تعالیٰ خود کر رہا ہے۔	چہارم	۳۸	السجدہ	۵	-
	تدبیر کائنات کے کام کی روداد اللہ کے حضور پیش ہوتی ہے۔	//	۳۸	//	۵	-
	کائنات کی کوئی چیز اللہ کے مشابہ نہیں ہے	//	۴۸۵	الشوریٰ	۱۱	۱۷
	کائنات کا ذکر جہاں کہیں بھی قرآن میں آیا ہے توحید کے دلائل کے طور پر آیا ہے نہ کہ قرآن کوئی علم طبیعات، یا علم ہیئت کی کتاب ہے	//	۴۴۶،۴۴۵	حٰمٓ السجدہ	۱۱	۱۴، ۱۵
	آفاق ارض وسما اور آسمان کے اپنے وجود میں اللہ تعالیٰ قرآن کے برحق ہونے کے دلائل دکھائے گا۔	//	۳۲	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
		//	۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱	حٰمٓ السجدہ	۵۳	۷۰
	کائنات کے لیے صرف لفظ آسمان کا استعمال	//	۴۴۴، ۴۴۵	//	۱۱	۱۴
	کائنات موجودہ صورت گری سے پہلے مادے کی ابتدائی شکل میں تھی اور بے شکل منتشر الاجزاء غبار کی صورت میں فضا کے اندر پھیلی ہوئی تھی۔	//	۴۴۵	//	۱۱	۱۴
	اس کی حقیقت	پنجم	۵۲۴، ۵۲۵	التغابن	موضوع اور مضمون	-
	اللہ کائنات کی بادشاہی کا مالک ہے۔	//	۵۱، ۵۲	الفتح	۱۴	-
	// // //	//	۲۱۱	النجم	۳۱	۲۸
	// // //	//	۳۰۲	الحدید	۲	-
	// // //	//	۳۰۴	//	۵	-
	پوری کائنات میں اللہ کی حکمرانی چل رہی ہے	//	۵۲۷	التغابن	۱	۴، ۲
	کائنات کے سارے لشکر اللہ کے قبضے میں ہیں۔	//	۴۵، ۴۶	الفتح	۴	۸
	// // //	//	۴۸	//	۷	۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کائنات کی ہر چیز اللہ کی تسبیح کر رہی ہے۔	پنجم	۳۰۱	الحدید	۱	۱،۲
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	الحشر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵،۴۱۷	〃	۲۴	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴	الصف	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵	الجمعہ	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷،۵۲۸	التغابن	۱	۱،۴
	اللہ ہی کے لیے کائنات کی میراث ہے۔	〃	۳۰۸،۳۰۹	الحدید	۱۰	۱۳
	اللہ ہی کائنات کے خزانوں کا مالک ہے۔	〃	۵۲۱	المنفقون	۷	-
	اللہ دونوں مشرکوں اور دونوں مغربوں کا مالک ہے۔	〃	۲۵۶،۲۵۸	الرحمٰن	۱۷	۱۷
	پورا نظام کائنات وجود باری تعالیٰ کی شہادت دیتا ہے۔	〃	۵۲۷،۵۲۸	التغابن	۱	۱،۴
	اللہ نے کائنات کو چھ دن میں بنایا	〃	۱۲۴،۱۲۵	قٓ	۳۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۳۰۳،۳۰۴	الحدید	۴	۴
	کائنات ایک ہی دفعہ بن کر مکمل نہیں ہو گئی ہے بلکہ اس میں برابر توسیع ہو رہی ہے اور اللہ کی قدرت کے نئے کرشمے رونما ہو رہے ہیں۔	〃	۱۵۰،۱۵۱	الذّٰریٰت	۴۷،۴۸	۴۳،۴۵
	نظام کائنات کے مختلف عوامل	〃	۱۳۲،۱۳۳	〃	۱،۷	۱،۵
	کائنات میں ہر چیز جوڑا جوڑا یعنی اصول تزویج پر بنائی گئی ہے۔	〃	۱۵۱	〃	۴۹	۴۶،۴۷
	کائنات کو برحق پیدا کیا گیا ہے۔	〃	۵۲۱،۵۳۰	التغابن	۳	-
	کائنات ایک با مقصد اور با قاعدہ نظام ہے	〃	۱۳۲،۱۳۳،۱۳۴	الذّٰریٰت	۶،۷	۴،۵
	〃 〃 〃	〃	۲۵۰،۲۵۱	الرحمٰن	۵،۹	۴،۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۷،۵۲۸	التغابن	۱	۱،۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کائنات ایک بامقصد اور باقاعدہ نظام ہے	پنجم	۱۴۲،۱۴۰	الذّٰریٰت	۲۱،۲۰	۱۹،۱۸
	پوری کائنات مسلسل و منظم ہے اور اس میں کوئی کہیں رخنہ نہیں ہے۔	〃	۱۱۲،۱۱۰	قٓ	۶	۸
	سورج اور چاند ایک زبردست اور اٹل ضابطے کے پابند ہیں۔	〃	۲۵۱،۲۵۰	الرحمٰن	۶	۶،۴
	فطرت کائنات یہ تقاضا کرتی ہے کہ ہر جگہ عدل و انصاف ہو کیونکہ یہ خود عدل پر قائم کی گئی ہے۔		۲۵۲،۲۵۱	〃	۹،۷	۶،۴
		〃	۴۱۷،۴۱۶	الحشر	۲۴	۴۸،۴۵
	سلطنت کائنات میں قانون طبعی کے ساتھ ساتھ قانونی اخلاقی بھی کارفرما ہے۔	〃	۱۴۴،۱۴۳	الذّٰریٰت	۲۳،۲۲	۲۰
	کائنات کے تمام معاملات فیصلے کے لیے اللہ ہی کی طرف رجوع کرتے ہیں۔	〃	۳۰۴	الحدید	۵	-
	کائنات میں ہر چیز کی حاجتیں ہر آن نئی شان سے پوری ہو رہی ہیں۔	〃	۲۶۱	الرحمٰن	۲۹	۲۷
	کائنات کی ہر چیز کو اللہ براہ راست جانتا ہے۔	〃	۱۰۲	الحجرات	۱۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸،۳۵۷	المجادلہ	۷	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۵۳۰،۵۲۹	التغابن	۴	۹،۸
	اس دنیا میں انسان اور جن ہی باختیار مخلوق ہیں۔	〃	۱۵۵	الذّٰریٰت	۵۶	۵۳
	زمین کے علاوہ بھی کائنات میں زندہ مخلوقات موجود ہیں۔	〃	۵۸۳،۵۸۱	الطلاق	۱۲	۲۳
	اس کائنات سے فرار کسی مخلوق کے لیے ممکن نہیں ہے۔	〃	۲۶۳	الرحمٰن	۳۳	۲۲
	کائنات خداوندی کے اشرات انسانی فہم کی رسائی سے بالا ہیں۔	〃	۲۰۰،۱۹۸	النجم	۱۵	۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قرآن میں کائنات کی حقیقتوں کی طرف اشارات کس مقصد کے لیے کیے گئے ہیں۔	پنجم	۵۸۱،۵۸۲	الطلاق	۱۲	۲۳
	کائنات میں کہکشاں کا عظیم الشان نظام	〃	۱۱۰، ۱۱۱	قٓ	۶	۷
	اللہ کائنات اور اس کی ہر شے کا رب ہے	〃	۲۲۱،۲۳۲	النباء	۳۷	۲۳
	وہ کائنات کی سلطنت کا مالک ہے۔	〃	۲۹۹	البروج	۹	۵
	اُس کے سوا کوئی نہیں جانتا کہ کائنات میں کتنی کتنی اور کیسی مخلوق پیدا کی گئی ہے۔	〃	۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۵
	کائنات ایک منظم اور محکم سلطنت ہے جس میں ڈھونڈے سے بھی کوئی عیب یا نقص	〃	۳۸	الملک	موضوع اور مضمون	-
	تلاش نہیں کیا جا سکتا۔	〃	۴۱، ۴۴	〃	۱، ۵	۱۱، ۱
	〃 〃 〃	〃	۳۲۴	الفجر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۶، ۳۲۸	〃	۱، ۵	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۸۰، ۵۸۱	المرسلت	ضمیمہ نمبر ۲	-
	کائنات میں کہیں ٹھہراؤ نہیں ایک مسلسل تغیر اور درجہ بدرجہ تبدیلی ہے۔	〃	۲۹۱	الانشقاق	۱۹	۱۱
	کائنات کی ہر چیز کو درست اور راست پیدا کیا گیا ہے۔	〃	۳۱۰، ۳۱۱	الاعلیٰ	۲	۲
	انسان کو حقیقت سے باخبر کرنے کے لیے کائنات میں ہر طرف بے شمار نشانیاں پھیلی ہوئی ہیں۔	〃	۱۸۶، ۱۸۹	الدھر	۳	۵
	کارکن فرشتوں کے ذریعے کائنات میں احکام الٰہی پر عمل ہو رہا ہے۔	〃	۲۳۸	النّٰزعٰت	۱، ۵	۱
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "آسمان اور زمین")					

⁂ ⁂ ⁂

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۳۹	**کافر:**					
	(دیکھیے "کفر")					
۴۴۰	**کاہن:**					
	معنی اور مفہوم	پنجم	۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳	الطور	۲۹	۲۲
	قریش کے لوگ حضورؐ پر کاہن ہونے کا	〃	۱۱۰	قٓ	۵	۵
	بہتان لگاتے تھے۔	〃	۱۷۲، ۱۷۳	الطور	۲۹	۲۲
۴۴۱	**کبائر:**					
	ان کی تین صورتیں: ظلم[1]، فسق[2] و معصیت۔ فجور[3]					
	کبائر سے بچنے والوں کی چھوٹی چھوٹی	اوّل	۳۴۶، ۳۴۷	النساء	۳۱	۵۳
	غلطیاں اللہ تعالیٰ معاف کر دے گا۔	〃	〃	〃	〃	〃
۴۴۲	**کتاب:**					
	(دیکھیے "آیت" اور "قرآن")					
۴۴۳	**کتب آسمانی:**					
	سب کتابوں پر ایمان لانا ضروری ہے۔	〃	۵۱	البقرہ	۴	۷۷، ۸
	〃 〃 〃	〃	۱۱۵، ۱۱۶	〃	۱۳۶	-
	اُن کے نازل کرنے کی غرض	〃	۱۶۲، ۱۶۳	〃	۲۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱	آل عمران	۳	۲
	توراۃ و انجیل کی تاریخ	〃	۲۳۱، ۲۳۲	〃	۲	۲
	حضرت عیسیٰؑ توراۃ کی اقامت کے لیے					
	آئے تھے۔	〃	۲۵۳، ۲۵۴	〃	۵۰	۴۶
	جملہ کتب آسمانی کے لیے لفظ "الکتاب"					
	کا استعمال قرآن جملہ کتب آسمانی کا مصدق	〃	۴۷۶، ۴۷۸	المائدہ	۴۸	۷۸، ۷۹
	اور محافظ ہے۔	〃	۲۳۲	آل عمران	۳	۲
	قرآن جملہ کتب آسمانی کا مصدق اور محافظ					
	ہے۔	〃	۴۷۶، ۴۷۸	المائدہ	۴۸	۷۹، ۷۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کتاب بمعنی کتب الٰہی یا کتاب الٰہی۔	دوم	۹۴	الاعراف	۱۶۹	۱۳۰، ۱۳۱
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	یونس	۳۷	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰	ہود	۱۱۰	۱۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۵	الرعد	۳۹	۵۸
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الحجر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۹۰	بنی اسرائیل	۲	۲، ۳
	اُم الکتاب	〃	۴۶۵	الرعد	۳۹	۵۸
	کتاب اللہ سے فائدہ اُٹھانے کی صحیح صورت	〃	۷۸	الاعراف	۱۴۵	۱۰۱، ۱۰۲
	کتاب اللہ کی پیروی پر ثابت قدم رہنے کا مطالبہ۔	〃	۷۸	〃	〃	〃
	کتاب (بمعنی حکم یا فرمان الٰہی۔	〃	۱۵۹	الانفال	۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۲	التوبہ	۳۶	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	کتاب بمعنی سورۃ قرآن۔	〃	۶	الاعراف	۲	۱
	کتاب بمعنی فیصلہ اور نوشتۂ تقدیر	〃	۳۷۰	ہود	۱۱۰	۱۱۱
	〃 〃 〃	〃	۶۲۶	بنی اسرائیل	۵۸	۶۶
	کتاب (بمعنی قرآن)	〃	۳۴	الاعراف	۵۲	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳	یوسف	۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	الرعد	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹	ابراہیم	۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷	الحجر	۱	۱
	کتاب بمعنی لوح محفوظ یا دفتر خداوندی۔	〃	۲۹۵	یونس	۶۱	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۴	ہود	۶	۶
	اللہ کی رضا معلوم کرنے کا اصل ذریعہ اللہ کی کتاب ہے۔	〃	۵۳۲	الزخرف	۲۱	۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی تمام کتابوں پر ایمان لانا ضروری ہے	چہارم	۴۲۶	المؤمن	۷۰	۱۰۰
	〃 〃 〃	〃	۴۹۵،۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	۲۷
	تمام کتب آسمانی کو ماننا کیوں ضروری ہے صرف پچھلی کتابوں پر ایمان ہی کافی نہیں ہے	〃	۴۸۶،۴۸۷،۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
	بلکہ قرآن پر ایمان لانا بھی ضروری ہے۔	〃	۳۷۵	الزمر	۴۱	۵۹
	اللہ کی کتابوں کو جھٹلانے والوں کا انجام بد	〃	۴۲۶،۴۲۷	المؤمن	۷۰	۱۰۰
	ام الکتاب کیا ہے۔	〃	۵۲۳،۵۲۴	الزخرف	۴	۲
	پچھلے انبیاء کی لائی ہوئی کتابوں میں کس طرح تحریف ہوئی۔	〃	۴۹۴،۴۹۵	الشوریٰ	۱۴	۲۵
	صحیفہ اور کتاب کا فرق۔	〃	۲۳۰،۲۳۱	فاطر	۲۵	۴۷
	کتاب کا نزول اللہ کی رحمت کا لازمی تقاضا ہے	〃	۵۷۷	الجاثیہ	موضوع اور مباحث	-
	کتاب کے ساتھ رسول بھیجنا حکمت کا تقاضا بھی ہے اور رحمت کا تقاضا بھی۔	〃	۵۵۹،۵۶۰	الدخان	۵، ۶	۴
	اللہ کی کسی کتاب میں غیر اللہ کی بندگی کی تعلیم نہیں دی گئی۔	〃	۲۱۰،۲۱۱	سبا	۴۴	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲	الزخرف	۲۰،۲۱	۲۰،۲۱
	قرآن سمیت تمام کتب آسمانی کی تعلیم ایک ہی تھی۔	〃	۵۲۳،۵۲۴	〃	۴	۲
	انسان کی تعلیم کے لیے اللہ کی طرف سے کتاب اور اس کے ساتھ رسولؐ کا آنا عین تقاضائے فطرت و رحمت ہے۔	〃	۲۴۸،۲۵۰	الرحمٰن	۱، ۴	۱، ۳
	کتاب کے نزول کو بارش سے تشبیہ دی گئی ہے۔	〃	۳۱۴	الطور	۱۷	۳۰
	انبیاءؑ سابقین کے صحیفوں کو کتاب مسطور کہا گیا۔	〃	۱۶۲	〃	۲، ۳	۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت پر کتب مقدسہ سے استدلال۔	پنجم	۱۶۳،۱۶۴	الطور	۷، ۸	۶
	زمانہ قدیم میں کتب آسمانی کو کس طرح محفوظ کیا جاتا تھا۔	〃	۱۶۲	〃	۲، ۳	۲
	اللہ کی کتابوں کی تعلیمات ہمیشہ ایک ہی رہی ہیں۔	ششم	۳۱۵،۳۱۶	الاعلیٰ	۱۸، ۱۹	۱۸
	انسان کو صحیح رہنمائی کے لیے کتابیں بھیجی گئیں	〃	۱۸۶،۱۹۰	الدھر	۳	۵
	کتاب کے ساتھ رسول کی بعثت کیوں ضروری ہے۔	〃	۴۱۰	البینہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲،۴۱۴	〃	۱، ۳	۲، ۵
	اللہ کی آیات کا انکار عذابِ الیم کا موجب ہے	〃	۲۳۰	النباء	۲۸، ۳۰	۱۷، ۱۸
	اللہ کی کسی کتاب میں یہ نہیں کہا گیا ہے کہ دنیا پرست کافروں کے لیے آخرت میں وہی	〃	۵۷	القلم	موضوع اور مضمون	۱۷، ۱۸
	انجام ہے جو وہ خود چاہتے ہیں۔	〃	۶۴، ۶۵	〃	۳۴، ۴۰	-
	جن بھی الٰہی کتابوں پر ایمان لانے کے مکلف ہیں جو انسان کے درمیان انبیاء پر نزول ہوئی ہیں۔	〃	۱۱۳،۱۱۴	الجن	۲	۳
۴۴۴	**کراماً کاتبین:**					
	اُن کی صفات اور کام۔	〃	۷۴، ۷۶	الحاقہ	۱۳، ۲۲	۱۰، ۱۴
	(مزید دیکھیے "فرشتے")					
۴۴۵	**کسب:**					
	ہر شخص اپنے کسب کردہ اعمال کا خود ذمہ دار ہے	اوّل	۶۰۶	الانعام	۱۶۴	۱۴۵
	معنی و تشریح	چہارم	۳۲۹	الزمر	۶۴	۴۵
	قرآن اعمال کو کسب کہتا ہے۔	اوّل	۱۱۴	البقرہ	۱۳۴	۱۳۴
۴۴۶	**کعبہ:**					
	کعبہ۔ بیت المقدس سے پہلے مرکزی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عبادت گاہ۔	اوّل	۱۲۴،۱۲۵	البقرہ	۱۵۰	۱۵۰
	اس کے قبلہ بنانے پر یہودیوں کا اعتراض	〃	۲۷۴	آل عمران	۹۶	۷۹
	اس کی علامات مقبولیت الٰہی	〃	۲۷۴،۲۷۵	〃	۹۷	۸۰، ۸۱
	عربوں میں اس کا احترام	〃	〃	〃	〃	〃
	اس کے اثرات عربوں کی اجتماعی زندگی پر	〃	۵۰۵،۵۰۶	المائدہ	۹۷	۱۱۳
	اللہ کے حکم سے حضرت ابراہیمؑ نے اسے تعمیر کیا۔	〃	۲۱۸،۲۲۱ ۲۲۲	الحج	۲۶،۳۰	۴۵، ۵۴
	وہ شرک کے لیے نہیں بلکہ خدائے واحد کی بندگی کے لیے تعمیر کیا گیا تھا۔	〃	۱۹۸	〃	موضوع اور مبحث	-
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "مکہ")					
۴۴۷	**کفارات :**					
	قسم توڑنے کا کفارہ	〃	۱۷۱	البقرہ	۲۲۵	۲۴۴
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	المائدہ	۸۹	۱۰۶
	مومن کو سہواً قتل کرنے کا کفارہ	〃	۳۸۲،۳۸۳	النساء	۹۲	۱۲۰، ۱۲۵
	کفارے اور جرمانے میں فرق۔	〃	۳۸۳	〃	〃	〃
	صدقہ بطور کفارہ	〃	۴۷۴	المائدہ	۴۵	۷۵
	حالت احرام میں شکار کرنے کا کفارہ	〃	۵۰۴،۵۰۵	〃	۹۵	۱۱۱
	گناہ کے بعد خدا کا مقرر کردہ کفارہ ادا کرنا ایمان کا تقاضا ہے۔	پنجم	۳۵۵،۳۵۷	المجادلہ	۴، ۶	۱۲، ۱۷
	مالی کفارے ادا کرنے میں بیت المال سے	〃	۳۴۲،۳۴۳	〃		
	بھی غریب آدمی کی مدد کی جاسکتی ہے۔	〃	۳۴۵،۳۵۲ ۳۵۵	〃	۴	۱۱
	کفارہ ظہار کے روزوں کے لیے دیکھیے "قانون اسلام" قانون "نکاح و طلاق")					
	(مزید دیکھیے "قسم")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۴۸	**کفار عرب:**					
	(دیکھیے "عرب")					
۴۴۹	**کفار مکہ:**					
	(دیکھیے "قریش")					
۴۵۰	**کفر:**					
	کفر کیوں خلاف عقل و فطرت ہے۔	اوّل	۶۱	البقرہ	۲۸	-
	آیات الٰہی سے کفر کرنے کا مطلب	//	۸۰	//	۶۱	۷۸، ۷۹
	کتاب الٰہی کے ایک حصہ کو ماننا اور دوسرے حصہ کو چھوڑ دینا۔	//	۹۱	//	۸۵	۹۲
	کافرانہ عقائد و اعمال کی تفصیل۔	//	۹۷، ۹۹	//	۹۸، ۱۰۲	۱۰۴
	کفر کے رویہ کی مختلف صورتیں	//	۱۲۹	//	۱۶۱	۱۶۱
	// // //	//	۴۰۷	النساء	۱۳۶، ۱۳۷	۱۶۷، ۱۶۸
	// // //	//	۴۱۳، ۴۱۴	//	۱۵۰، ۱۵۱	۱۷۸
	کفر کے لفظ کا استعمال بمقابلہ شکر	//	۱۲۹	البقرہ	۱۶۱	۱۶۱
	اہل کفر کے لیے دنیوی زندگی بڑی دلچسپ بنا دی جاتی ہے۔	//	۱۶۱، ۱۶۲	//	۲۱۲	-
	کفر و ایمان میں سمجھوتہ نہیں ہو سکتا۔	//	۱۶۶	//	۲۱۷	۲۳۳
	کفر بندگی سے انحراف کا دوسرا مرتبہ ہے	//	۱۹۶	//	۲۵۶	۲۸۶
	ریاکاری پر کفر کا اطلاق	//	۲۰۵	//	۲۶۴	۳۰۵
	کفر کے اُخروی انجام سے مال و اولاد نہیں بچا سکتے۔	//	۲۳۲	آل عمران	۱۰	۸
	// // //	//	۲۸۱	//	۱۱۶	-
	رسول کی اطاعت سے انکار کفر ہے	//	۲۴۵	//	۳۲	۲۸
	اس روش کا انجام	//	۲۵۹	//	۵۶	-
	کوئی نبی کفر کا حکم نہیں دے سکتا۔	//	۲۶۸	//	۸۰	۶۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفر در کفر کا رویہ	اوّل	۲۷۱	آل عمران	۸۶، ۸۸	۷۳
	حالت کفر میں جان دینے والوں کا انجام	〃	۲۷۲	〃	۹۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	النساء	۱۸	۲۷
	حقوق اللہ کی ادائی سے گریز کفر ہے۔	〃	۲۷۵	آل عمران	۹۷	۸۱
	اہل کفر کی چلت پھرت دین حق کے مقابلے میں کچھ نہیں۔	〃	۳۰۴، ۳۰۵	〃	۱۷۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	〃	۱۹۶، ۱۹۷	-
	اہل کفر کے لیے آخرت میں کوئی حصہ نہیں۔	〃	۳۰۵	〃	۱۷۶	-
	اہل کفر کو ڈھیل دینے کی غایت	〃	۳۰۵	〃	۱۷۸	-
	کافر و مسلم کا اصولی فرق۔	〃	۳۶۳، ۳۶۵، ۳۶۶	النساء	۵۹	۸۹
	طاغوت کی راہ میں لڑنا کفار کا کام ہے۔	〃	۳۷۳	〃	۷۶	۱۰۵، ۱۰۶
	نظام کفر کے تحت اہل ایمان کے زندگی بسر کرنے کی دو صورتیں۔	〃	۳۸۷	〃	۱۰۰	۱۳۱
	اسلام کے لیے بے حمیتی موجب کفر ہے	〃	۴۰۸، ۴۰۹	〃	۱۴۰	۱۷۰
	نصاریٰ کا کفر	〃	۴۵۲، ۴۵۷	المائدہ	۱۷	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	〃	۷۲	-
	اہل کفر کو آخرت کے عذاب سے کوئی فدیہ بچا نہیں سکتا۔	〃	۴۶۷	〃	۳۶	-
	یسارعون فی الکفر کا مطلب	〃	۴۶۹، ۴۷۱	〃	۴۱	۶۲
	جو اللہ کے قانون کے مطابق فیصلہ نہ کریں وہ کافر ہیں۔	〃	۴۷۴	〃	۴۵	۷۵
	دین میں موشگافیوں کا نتیجہ کفر ہوتا ہے۔	〃	۵۰۸	〃	۱۰۲	۱۱۷
	اہل کفر کی ہٹ دھرمی	〃	۵۲۵	الانعام	۶، ۸	۵، ۶
	اہل کفر کے لیے گمراہی کا خوشنما بن جانا۔	〃	۵۷۸	〃	۱۲۲	۹۰
	کفر (بمعنی کفران نعمت) کفر "بمقابلہ شکر"	〃	۱۲۹	البقرہ	۱۶۱	۱۶۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کنجوسی کفرانِ نعمت ہے۔	اوّل	۳۵۲	النساء	۳۷	۶۳
	کفرانِ نعمت اور اس کی پاداش	//	۵۲۵	الانعام	۶، ۷	۶،۵
	کفرانِ نعمت کا نتیجہ سلبِ نعمت ہوتا ہے۔	//	۵۶۲	//	۸۹	۵۸
	کفرانِ نعمت	دوم	۴۷۲،۴۷۳،۴	ابراہیم	۷	۱۲،۱۱
	کفر کی حقیقت	//	۲۳۵،۲۳۶ ۲۳۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶
	// // //	//	۴۵۹،۴۶۰	الرعد	۳۰	۴۶
	قرآن کو نہ ماننے والے کافر ہیں۔	//	۳۳۰	ہود	۱۷	۱۹،۱۷
	قرآن کی کسی ایک بات کا انکار بھی کفر ہے۔	//	۵۸۸،۵۸۹ ۵۹۰	بنی اسرائیل	۱	۱
	آخرت کے نہ ماننے والے کافر ہیں۔	//	۳۲۵	ہود	۷	۹
	// // //	//	۳۳۲	//	۱۹،۲۰	۲۴،۲۵
	// // //	//	۴۴۶	الرعد	۵	۱۲،۱۳
	آیاتِ الٰہی کا مذاق اڑانے والے اور خدا	//	۲۱۰،۲۱۱	التوبہ	۶۵،۶۶	۷۲،۷۴
	اور رسولؐ کا استہزا کرنے والے کافر ہیں۔	//	۲۱۶،۲۱۷	//	۷۴	۸۳،۸۴
	قانونِ الٰہی میں حیلہ بازی کفر پر مزید ایک کفر ہے۔	//	۱۹۲،۱۹۳	//	۳۷	-
	منافقانہ اظہارِ ایمان کفر ہے۔	//	۱۹۹	//	۴۹	۴۸،۵۰
	// // //	//	۲۰۱،۲۰۲	//	۵۴	۵۳
	// // //	//	۲۱۱،۲۱۲	//	۶۶،۶۷	۷۴،۷۵
	// // //	//	۲۱۶،۲۱۷	//	۷۴	۸۳،۸۴
	// // //	//	۲۱۹،۲۲۰	//	۸۰،۸۳	-
	// // //	//	۲۲۱،۲۲۲	//	۸۵،۸۷	۸۹
	// // //	//	۲۲۱،۲۳۲	//	۱۰۷	-
	// // //	//	۲۵۲	//	۱۲۳	۱۲۱،۱۲۲
	مومن اور کافر کا فرق	//	۳۳۳	ہود	۲۴	۲۸
	کافر ہی اللہ کی رحمت سے مایوس ہوتے ہیں۔	//	۴۲۷	یوسف	۸۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفر ایک ناشکری ہے۔	دوم	۴۸۷	ابراہیم	۲۸، ۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱، ۵۶۲	النحل	۸۳	۷۹
	وہ خلافِ فطرت ہے۔	〃	۴۸۵	ابراہیم	۲۶	۳۸
	کفر کے اخلاقی و ذہنی نتائج	〃	۴۶۲، ۴۶۳	الرعد	۳۳	۵۲، ۵۴
	کافروں کا اندازِ فکر	〃	۵۷	الاعراف	۹۰	۷۴
	کافرانہ طرزِ عمل۔	〃	۱۴۲، ۱۴۴	الانفال	۳۵، ۳۷	۲۸، ۳۰
	کافرانہ رویہ زندگی اور مسلمانہ رویہ زندگی کا فرق	〃	۲۳۵، ۲۳۷، ۲۳۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶
	کفر و ایمان کا مقابلہ بلحاظ نتائج و تجربات تاریخی۔	〃	۴۸۵، ۴۸۶	ابراہیم	۲۶	۳۸
	کافر کی اخلاقی طاقت، لازماً اہل ایمان کی طاقت سے کم ہوتی ہے۔	〃	۱۵۷، ۱۵۸	الانفال	۶۵، ۶۶	۴۷، ۴۸
	کافر مساجد اللہ کے متولی ہونے کے قابل نہیں ہیں۔	〃	۱۸۲	التوبہ	۱۷	۱۹، ۲۰
	کفر کرنے والے بدترین مخلوق ہیں۔	〃	۱۵۱	الانفال	۵۲، ۵۴	۴۰
	ان کے بُرے اعمال ان کے لیے خوشنما بنا دیے جاتے ہیں۔	〃	۱۹۳	التوبہ	۳۷	-
	کفر پر اصرار کرنے والوں کے دلوں پر ٹھپہ لگا دیا جاتا ہے۔	〃	۶۲	الاعراف	۱۰۱	۸۱
	ان کا کفر اللہ کے لیے نہیں بلکہ خود اُن ہی کے لیے نقصان دہ ہے۔	〃	۴۷۳، ۴۷۴	ابراہیم	۸	۱۳
	وہ اللہ کی تائید سے محروم رہے ہیں۔	〃	۱۳۶	الانفال	۱۹	۱۵
	اللہ اُن کو رسوا کرنے والا ہے۔	〃	۱۷۵	التوبہ	۲	۳
	وہ سزا کے مستحق ہیں۔	〃	۱۵۱	الانفال	۵۲، ۵۴	۴۰
	〃 〃 〃	〃	۴۷۰	ابراہیم	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۳، ۴۷۴	〃	۸	۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کے لیے مغفرت نہیں ہے۔	دوم	۲۱۹	التوبہ	۸۰	-
	ان کے تمام اعمال ضائع ہو جائیں گے۔	//	۷۹	الاعراف	۱۴۷	۱۰۵
	// // //	//	۴۷۹، ۴۸۰	//	۱۸، ۱۹	۲۵، ۲۶
	مرتے وقت فرشتے ان کے ساتھ کیا برتاؤ کرتے ہیں۔	//	۱۵۰	الانفال	۵۰	-
	// // //	//	۵۲۵، ۵۲۶	النحل	۲۸، ۲۹	۲۵، ۲۶
	آخرت میں وہ اپنے قصوروں کا خود اعتراف کریں گے۔	//	۲۶	الاعراف	۳۷	-
	ان کا انجام	//	۲۶	//	۳۸	۳۰
	// // //	//	۳۴	//	۵۱	۳۵
	// // //	//	۱۳۴	الانفال	۱۲، ۱۴	۱۰، ۱۲
	// // //	//	۱۴۴	//	۳۶، ۳۷	۳۰
	// // //	//	۱۵۰	//	۵۰	-
	// // //	//	۱۸۲	التوبہ	۱۷	۱۹، ۲۰
	// // //	//	۲۱۲	//	۶۸	-
	// // //	//	۲۱۶، ۲۱۷	//	۷۴	۸۳، ۸۴
	// // //	//	۲۶۲، ۲۶۴	یونس	۴	۱۰
	// // //	//	۲۹۹	//	۷۰	-
	// // //	//	۳۴۹	ہود	۶۰	-
	// // //	//	۳۳۰، ۳۳۱	//	۱۷	-
	// // //	//	۳۵۳	//	۶۷، ۶۸	-
	// // //	//	۴۴۶	الرعد	۵	۱۲، ۱۳
	// // //	//	۴۶۳	//	۳۴	-
	// // //	//	۴۷۰	ابراہیم	۲	-
	// // //	//	۴۸۷	//	۲۸، ۲۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کا انجام	دوم	۵۳۵	النحل	۲۶، ۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۲/۵۹۳	〃	۸۴، ۸۸	۸۰، ۸۵
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲	بنی اسرائیل	۸	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۶۴۵	〃	۹۷، ۹۸	۱۱۰، ۱۱۱
	اُن کا انجام کسی افسوس کا مستحق نہیں۔	〃	۵۸	الاعراف	۹۲	۷۵
	اُس کی حقیقت،	سوم	۲۶	الکہف	۳۷	۳۹
	اللہ کی آیات کو نہ ماننے والے کافر ہیں۔	〃	۷۱۲	العنکبوت	۴۹	-
	اللہ کے لیے اولاد تجویز کرنے والے کافر ہیں	〃	۶۷، ۶۸	مریم	۳۵، ۳۷، ۳۸	۲۲، ۲۴
	ایک نبی کا انکار بھی کفر ہے۔	〃	۵۰۹، ۵۱۰	الشعراء	۱۰۵، ۱۰۷	۷۴، ۷۷
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "نبوت")					
	وہ بجائے خود انسان کے لیے تباہ کن ہے					
	خواہ اس کے ساتھ عمل بد ہو یا نہ ہو۔	〃	۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰	الروم	۱۶	۲۱
	کافر کو اللہ کے خلاف ایک عناد ہوتا ہے	〃	۴۵۹، ۴۶۰	الفرقان	۶۰، ۵۵	۷۰، ۷۳، ۷۴
	کافر ہی فاسق ہیں۔	〃	۴۱۷، ۴۱۸	النور	۵۵	۸۴
	اللہ کافروں کو پسند نہیں کرتا۔	〃	۷۶۲	الروم	۴۵	-
	کافر فلاح نہیں پا سکتے۔	〃	۳۰۳	المومنون	۱۱۷	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶	القصص	۸۲	۱۰۲
	کفر کے اخلاقی و ذہنی نتائج	〃	۲۳۱	الحج	۳۸	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۴۱۰	النور	۳۹	۷۰، ۷۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲	〃	۴۰، ۴۱	۷۳، ۷۴
	کافروں کا انجام	〃	۴۸، ۴۹	الکہف	۱۰۲	۷۴، ۷۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۱۰۶	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷، ۶۸	مریم	۳۵	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۱۵۹، ۱۶۰	الانبیاء	۳۷، ۴۰	۴۱، ۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲، ۲۱۳	الحج	۱۹، ۲۲	۳۶، ۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کافروں کا انجام	سوم	۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۷	الحج	۲۵	۴۱، ۴۳
	// // //	//	۲۱۷	//	۲۵	۴۴
	// // //	//	۲۴۵	//	۵۵	۱۰۲
	// // //	//	۲۵۰، ۲۵۱	//	۷۱، ۷۲	۱۲۰، ۱۲۲
	// // //	//	۴۲۰	النور	۵۷	-
	// // //	//	۷۱۳	العنکبوت	۵۲	-
	// // //	//	۷۲۱	//	۶۸	۱۰۶
	// // //	//	۷۶۱، ۷۶۲	الروم	۴۲	۶۵
	کفر بمعنی احسان فراموشی و ناشکری۔	//	۴۸۳، ۴۸۴	الشعراء	۱۹	۱۵
	// // //	//	۵۷۷	النحل	۴۰	۴۸
	// // //	//	۷۲۰	العنکبوت	۶۶، ۶۷	۱۰۴، ۱۰۵
	// // //	//	۷۵۶	الروم	۳۲، ۳۴	۵۳
	// // //	//	۷۶۴	//	۵۱	۷۵
	// // //	چہارم	۳۸۱	الزمر	۵۹	-
	معنی اور تشریح	//	۳۹۳، ۳۹۴	المؤمن	۶	۵
	کفر بمعنی کفران نعمت	//	۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۹
	کافر گمراہ اور ظالم ہیں۔	//	۱۲	//	۱۱	۱۵، ۱۶
	کافر تکبر میں مبتلا ہیں۔	//	۴۲۷، ۴۲۸	المؤمن	۷۵، ۷۶	۱۰۴
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "تکبر")					
	کفر دراصل تکبر کی وجہ سے ہے اور تکبر کا	//	۳۸۱	الزمر	۵۹	-
	سبب انکار آخرت ہے۔	//	۳۸۴	//	۷۲	-
	// // //	//	۴۰۹، ۴۱۰	المؤمن	۳۵	۵۴
	// // //	//	۴۱۶	//	۵۶	۷۵، ۷۷
	// // //	//	۴۲۷، ۴۲۸	//	۷۵، ۷۶	۱۰۴
	دوسروں کو اللہ کا ہمسر ٹھہرانا کفر ہے۔	//	۳۹۷، ۳۹۸	//	۱۲	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دوسروں کو اللہ کا ہمسر ٹھہرانا کفر ہے۔	چہارم	۴۴۲	حٰمٓ السجدہ	۹	-
	قرآن اور محمدؐ کو نہ ماننا کفر ہے۔	//	۲۰۴	سبا	۳۱	۵۰، ۵۱
	// // //	//	۲۳۷، ۲۳۸	فاطر	۳۷	۶۳
	// // //	//	۳۸۰، ۳۸۱	الزمر	۵۵	۷۲
	// // //	//	۵۰۲، ۵۰۳	الشوریٰ	۲۴	۴۳، ۴۵
	اللہ کی کتاب اور اس کی آیات کا انکار کفر ہے	//	۳۸۱	الزمر	۵۵	۷۲
	// // //	//	۴۵۳	حٰمٓ السجدہ	۲۸	-
	قرآن کی مخالفت کفر ہے۔	//	۴۵۳	//	۲۷	۳۰
	قرآن کو محمدؐ کی تصنیف قرار دینا کفر ہے۔	//	۵۰۲، ۵۰۳	الشوریٰ	۲۴	۴۳، ۴۵
	آخرت کا انکار کفر ہے۔	//	۲۳۱	صٓ	۲۷	۲۹
	// // //	//	۶۲۰، ۶۲۱	الاحقاف	۳۳، ۳۴	-
	انبیاءؑ کی دعوت کے منکر کافر ہیں۔	//	۴۰۲	المؤمن	۲۲	۳۴
	اللہ کی آیات میں جھگڑے پیدا کرنا کفر ہے	//	۷۵	الاحزاب	۸	۱۷
	اور اس کا انجام بہت برا ہے۔	//	۳۹۱، ۳۹۲	المؤمن	۴	۲، ۳
	// // //	//	۴۶۲	حٰمٓ السجدہ	۴۰، ۴۱	۴۸، ۵۱
	مومن اور کافر کا فرق	//	۲۲۹، ۲۳۰	فاطر	۱۸، ۲۲	۴۱، ۴۲
	کافر کی نشانیاں	//	۲۵، ۲۶	لقمٰن	۳۲	۵۷، ۵۸
	// // //	//	۲۶۲، ۲۶۳	یٰس	۴۵، ۴۷	۴۱، ۴۳
	// // //	//	۴۶۲	حٰمٓ السجدہ	۴۰، ۴۱	۴۸، ۵۱
	// // //	//	۵۸۱، ۵۸۲	الجاثیہ	۶، ۸	۸، ۹
	// // //	//	۶۰۲، ۶۰۴	الاحقاف	۷، ۸	۸، ۹
	مومن اور کافر برابر نہیں ہو سکتے۔	//	۳۳۱، ۳۳۲	صٓ	۲۸	۳۰
	// // //	//	۳۶۷، ۳۶۸	الزمر	۲۲	۴۱، ۴۲
	کفر درحقیقت اللہ کے ساتھ احسان فراموشی اور نمک حرامی ہے۔	//	۳۶۱، ۳۶۲	//	۷	۲۱، ۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفر درحقیقت جہالت ہے۔	چہارم	۳۶۳	الزمر	۹	۲۸
	کافروں کی اطاعت و پیروی نہ کی جائے۔	″	۶۸	الاحزاب	۱	۱
	کفر بجائے خود موجب عذاب ہے اعمال خواہ نیک ہوں یا بد۔	″	۵۰۳،۵۰۴	الشوریٰ	۲۶	-
	″ ″ ″	″	۵۹۲،۵۹۳	الجاثیہ	۲۸،۲۹،۳۱ ۳۲	۴۱،۴۲،۴۳ ۴۵
	کفر کے ساتھ اگر بدعملی کی شدت نہ ہو تو عذاب میں بھی شدت نہ ہوگی۔	″	۱۷۴،۱۷۵	سبا	۲، ۵	۵، ۶، ۸
	اللہ کا ذکر سن کر جس کا دل اور سخت ہو جائے اُس کے لیے تباہی ہے۔	″	۳۶۷	الزمر	۲۲	۴۱، ۴۲
	کافروں اور دہریوں کا کفر کسی علم و یقین کی بنیاد پر نہیں بلکہ محض گمراہ کن شک کی بنیاد پر ہے	″	۲۱۳،۲۱۴	المومن	۳۵	۵۳، ۵۴
	″ ″ ″	″	۴۱۶	سبا	۵۱، ۵۳	۷۲، ۷۵
	جو لوگ کفر کرتے ہیں عنقریب انہیں حقیقت معلوم ہو جائے گی۔	″	۵۵۱	المومن	۵۶	۷۵، ۷۷
		″	۵۵۳	الزخرف	۸۳	-
	کافروں کو کفر اللہ کے لیے نہیں خود ان کے لیے نقصان دہ ہے۔	″	۱۴	لقمٰن	۱۲	۱۹
		″	۲۱، ۲۲	″	۱۳	۴۳
	″ ″ ″	″	۳۶، ۳۶۱	الزمر	۷	۱۹، ۲۲
	اللہ خود لوگوں کی بھلائی کے لیے پسند نہیں کرتا کہ وہ اس سے کفر کریں ورنہ لوگوں کے کفر کرنے سے اُس کا کوئی نقصان نہیں ہوتا	″	۳۶، ۳۶۱	″	۷	″
	اللہ کو لوگوں کا کفر کس قدر ناپسند ہے۔	″	۳۶۰، ۳۶۱	″	۷	۱۹، ۲۰
	″ ″ ″	″	۳۹۲، ۳۹۷	المومن	۱۰، ۱۱	۱۴، ۱۵
	ایک اللہ کا ذکر سننا کافروں کو ناگوار ہوتا ہے اور دوسرے معبودوں کا ذکر سن کر وہ خوش ہو جاتے ہیں۔	″	۳۷۶، ۳۷۷	الزمر	۴۵	۶۴
		″	۳۹۷، ۳۹۸	المومن	۲	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کافروں کو اُن کے کفر اور برے اعمال کی وجہ سے	چہارم	۲۶۸	یٰس	۶۳،۶۴	-
	جہنم کا ایندھن بنا دیا جائے گا۔	"	۳۶۸،۳۶۹	الزمر	۲۴	۴۴
	" " "	"	۳۸۱	"	۶۰	-
	کفار کو سزا ملتی ہے خواہ اس دنیا میں ملے					
	یا آخرت میں۔	"	۵۳۹	الزخرف	۴۰،۴۲	۳۶،۳۷
	کفار کے دنیا میں ظاہری عیش و آرام سے مومنوں	"	۳۹۳	المؤمن	۴	۴
	کو دھوکہ نہیں کھانا چاہیے۔	"	۴۳۱	"	۸۲،۸۳	۱۱۲
	اللہ کو محض خالق کائنات مان لینے سے کافر					
	کا کفر ختم نہیں ہوتا کیونکہ اللہ کے ماننے کے	"	۲۲	لقمٰن	۲۵،۲۶	۴۴،۴۷
	جو تقاضے ہیں انہیں وہ پورا نہیں کرتا۔	"	۳۷۴،۳۷۵	الزمر	۳۸،۳۹	۵۷،۵۸
	کافروں کا یہ گمان غلط ہے کہ زمین و آسمان					
	(کائنات) کو فضول پیدا کیا گیا ہے اور اُن					
	سے اُن کے اعمال کی باز پرس نہیں ہوتی ہے	"	۳۳۱	صٓ	۲۷	۲۹
	کفار کا یہ قول کہ اللہ ہمیں ہدایت بخشتا تو ہم					
	بھی متقی ہوتے۔	"	۳۸۰،۳۸۱	الزمر	۵۷،۵۸	-
	کفار کا یہ قول کہ اگر ہدایت آجائے تو ہم سب	"	۲۴۰،۲۴۱	فاطر	۴۲	۷۱
	سے پہلے اس کو ماننے والے ہوں گے۔	"	۲۱۳	الصّٰفّٰت	۱۶۷،۱۶۹	۹۲
	کفار کا یہ قول کیا اب انسان ہماری رہنمائی					
	کریں گے۔ ہماری رہنمائی کے لیے تو فرشتے	"	۲۴۹،۲۵۱	یٰس	۱۵	۱۱،۱۲
	آنے چاہئیں۔	"	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۴	۱۸،۱۹
	کفار کے سامنے آخرت میں جو کچھ پیش آئیگا					
	اس کا انہوں نے کبھی تصور بھی نہ کیا ہوگا۔	"	۳۷۷	الزمر	۴۷	-
	کفار کی آنکھوں پر پٹی ہے اور کانوں میں					
	ڈاٹ لگی ہوئی ہے اور اُن کی مثال ایسی ہے					
	جیسے دور سے آواز دی جاتی ہو۔	"	۴۶۴	حٰمٓ السجدہ	۴۴	۵۴،۵۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کافروں کو خدا کی پکڑ سے کوئی نہیں بچا سکتا۔	چہارم	۱۳۴،۱۳۳	الاحزاب	۶۴، ۶۵	-
	آخر کار کافر ہی گھاٹے میں رہیں گے۔	//	۲۳۹،۲۳۸	فاطر	۳۹	۶۵
	// // //	//	۳۸۲،۳۸۱	الزمر	۶۳، ۶۵	۷۴
	کافر اپنے حصے کی نعمتیں دنیا میں ہی پا لیتے ہیں۔					
	آخرت کی نعمتوں میں ان کا کوئی حصہ نہیں ہے۔	//	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	آخرت میں کفار اپنی حماقت پر اپنے آپ کو	//	۳۹۶،۳۹۷	المؤمن	۱۱، ۱۲	۱۵، ۱۸
	کوسیں گے اور اپنی گمراہی کا خود اقرار کریں گے	//	۴۲۶،۴۲۸	//	۷۴، ۷۵	۱۰۳، ۱۰۴
	اللہ نے کفار پر جہنم کا فیصلہ چسپاں کر دیا ہے	//	۳۹۳،۳۹۴	//	۶	۵
	کفار کو جہنم میں کیوں ڈالا جائے گا۔	//	۳۹۷،۳۹۸	//	۱۲	۱۸
	// // //	//	۴۲۶،۴۲۸	//	۷۵	۱۰۴
	کفار محض اللہ تعالیٰ کی حلیمی و رحیمی کی وجہ سے					
	دنیا میں مہلت پا رہے ہیں۔	//	۴۸۰	الشوریٰ	۵	۵
	عدالتِ آخر میں کفار کی پیشی کا منظر	//	۴۴۹،۴۵۰	حٰمٓ السجدہ	۱۹، ۲۱	۲۳، ۲۶
	آخرت میں کفار کو مومنین سے الگ کر دیا جائیگا	//	۲۶۶،۲۶۷	یٰس	۵۹	۵۲
	کفار کا ٹھکانہ آگ ہے۔	//	۴۵۱،۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۲۴	۲۸
	کفار کی غلط فہمی کہ اول تو آخرت ہے ہی نہیں					
	اور اگر ہے بھی تو ہمارے لیے وہاں بھی عیش و					
	آرام ہے۔	//	۴۶۷،۴۶۸	//	۵۰، ۵۱	۶۵، ۶۸
	کفار نے کبھی یہ نہیں سوچا کہ حقیقت کھلنے پر	//	۶۰۵،۶۰۶	الاحقاف	۱۰	۱۳
	ان کا کیا انجام ہوگا۔	//	۴۶۸	حٰمٓ السجدہ	۵۲	۶۹
	کفار کے جہنم میں داخلے کا منظر	//	۳۸۴	الزمر	۷۱، ۷۲	۸۱
	کفار کا انجام بد	//	۱۰	لقمٰن	۷	۹
	// // //	//	۲۱	//	۲۳، ۲۴	-
	// // //	//	۷۵	الاحزاب	۸	۱۷
	// // //	//	۱۳۳،۱۳۴	//	۶۴، ۶۷	۱۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفار کا انجام بد	چہارم	۲۰۶	سبا	۳۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳،۲۱۴	〃	۵۱،۵۴	۷۲،۷۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	فاطر	۷	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۳۰،۲۳۱	〃	۲۵، ۲۶	۴۶،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷،۲۳۹	〃	۳۶، ۳۹	۶۲،۶۵
	〃 〃 〃	〃	۲۶۸	یٰس	۶۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۳۱	صٓ	۲۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲	الزمر	۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶،۳۶۸	〃	۲۲	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۳۶۹	〃	۲۵،۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۲	〃	۳۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۱	〃	۵۹،۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴	〃	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳،۳۹۴	المؤمن	۶	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷،۳۹۸	〃	۱۱،۱۲	۱۶،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۰۲	〃	۲۲	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱،۴۱۲	〃	۴۳	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۴۲۶،۴۲۷	〃	۷۰،۷۵	۱۰۰،۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۴۳۱	〃	۸۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۵	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۴۹	〃	۱۶	۲۰،۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۷،۴۶۸	〃	۵۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳،۵۰۴	الشوریٰ	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳	الجاثیہ	۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹۳،۵۹۴	〃	۲۳،۳۵	۴۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفار کا انجام بد	چہارم	۶۱۳	الاحقاف	۲۰	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱،۶۲۰	〃	۳۴	-
	کفار خسارے میں پڑھ گئے ہیں۔	〃	۴۵۲،۴۵۱	حٰمٓ السجدہ	۲۵،۲۳	۲۷
	کافروں کے کفر پر اللہ تعالیٰ غضب ناک ہوتا ہے	〃	۳۹۶	المومن	۱۰	۱۴
	کفار اُس بڑائی کو نہیں پہنچ سکتے جس کا وہ گھمنڈ کرتے ہیں۔	〃	۴۱۶	〃	۵۶	۷۶،۷۵
	کفار کو راہِ راست پر لانے کے لیے جو طریقے بھی بہترین ہو سکتے تھے اللہ تعالیٰ نے وہ سب اختیار کیے ہیں۔	〃	۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
		〃	۴۷۷	〃	〃	-
	اُن کافروں سے کیا معاملہ ہوگا جن کے علاقے میں ایک طویل مدت سے کوئی پیغمبر نہیں آیا۔	〃	۳۵، ۳۶، ۳۷	السجدہ	۳	۵
		〃	۲۴۶	یٰسٓ	۶	۴
	کفار کے بے دلیل عقیدے اُن کے نامۂ اعمال میں ثبت کر لیے گئے ہیں اور انہیں اس کی جواب دہی کرنی ہوگی۔	〃	۵۳۲	الزخرف	۲۰، ۲۱	۲۰، ۲۱
		〃	۲۰، ۲۱	لقمٰن	۲۰	۳۷، ۳۸
	کفار ہمیشہ سے باپ دادا کے عمل کو اپنے مذہب کے حق میں دلیل بتلاتے رہے ہیں۔	〃	۲۹۰	الصّٰفّٰت	۶۹، ۷۲	۳۸
		〃	۵۲۳، ۵۲۴	الزخرف	۲۲، ۲۳	۲۲، ۲۳
	معنی اور مفہوم	پنجم	۹	محمد	۱	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	التغابن	۱۰	۲۲
	حقیقی کفر اور قانونی کفر کا فرق	〃	۵۰، ۵۱	الفتح	۱۱	۲۱
	کافر کون ہیں۔	〃	۱۹، ۲۰	محمد	۸، ۱۰	۱۲، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸	〃	۲۶	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۹۹، ۱۰۱	الحجرات	۱۴	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹	قٓ	۲۵	۳۰، ۳۱
	کٹے کافر کی خصوصیات	〃	۱۱۹، ۱۲۰	〃	۲۴، ۲۷	۲۸، ۲۴
	کافر اور مومن کا فرق	〃	۱۰، ۱۱	محمد	۲، ۳	۵، ۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفار مومنوں کے پکے دشمن ہیں۔	پنجم	۴۲۴	الممتحنہ	۲	۲
	کافر و مومن برابر نہیں ہو سکتے۔	〃	۲۲،۲۱	محمدؐ	۱۴	۱۹
	اللہ کے احکام کی دانستہ نافرمانی پر لفظ "کفر" کا اطلاق۔	〃	۳۵۶،۳۵۵	المجادلہ	۵	۱۶،۱۳
	انسان اپنی مرضی سے کفر اختیار کرتا ہے اس لیے وہ اپنے کفر کا ذمہ دار ہے۔	〃	۵۲۸	التغابن	۲	۵
	کفر کا انجام دنیا اور آخرت میں۔	〃	۱۰	محمدؐ	۳	۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰،۱۹	〃	۹،۸	۱۴،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۱۲	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۳۰،۲۹	〃	۳۲	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۱	الفتح	۱۱	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۱۵۷	الذّٰریٰت	۶۰	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴،۱۸۲	الطور	۴۷	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۶	الواقعہ	۹۴،۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۷	الحدید	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	المجادلہ	۴	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲،۵۳۳	التغابن	۵	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	〃	۱۰	۲۲
	کفار کے لیے دنیا کی چند روزہ زندگی کے مزے ہیں جس میں وہ جانوروں کی طرح کھا پی رہے ہیں لیکن ان کا آخری ٹھکانہ جہنم ہی ہے۔	〃	۲۲،۲۱	محمدؐ	۱۲	۱۹
	اُن کے لیے جہنم اور کھولتا ہوا پانی مقدر ہے	〃	۲۹۶	الواقعہ	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۷	الحدید	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	التغابن	۱۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفار و منافقین کا انجام ایک ہوگا۔	پنجم	۳۱۳	الحدید	۱۵	۲۷
	کافروں کے اعمال کو اللہ ضائع کر دیتا ہے	〃	۹	محمد	۱	۳،۱
	〃 〃 〃	〃	۱۱	〃	۲	۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰،۱۹	〃	۹،۸	۱۴،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۳۰،۲۹	〃	۳۲	۳۹
	کفر کے ساتھ کوئی نیکی اللہ کے ہاں مقبول نہیں ہے۔	〃	۱۰،۹	〃	۳،۱	۷،۱
	کفر ہی اصل گمراہی ہے اعمال خواہ نیک ہوں یا بد	〃	۲۰،۱۹	〃	۹	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۱۲	۱۷
	کفار کے لیے اُن کے اعمال خوشنما بنا دیے گئے ہیں۔ اور ان کے دلوں پر خواہشات	〃	۲۱	〃	۱۲	۱۷
	نفس کی پیروی کی وجہ سے ٹھپہ لگا دیا گیا ہے	〃	۲۳	〃	۱۶	۲۶،۲۵
	کافروں کو اللہ غلط کاموں کی توفیق دیتا ہے	〃	۹	〃	۱	۳،۱
	کافر باطل کے پیرو ہیں۔	〃	۱۰	〃	۳	-
	اللہ چاہے تو کفار کو خود ہی تہس نہس کر دے لیکن وہ یہ کام مومنوں سے کرواتا ہے کہ طرفین	〃	۴۵	الفتح	۴	۸،۵
	کا امتحان ہو۔	〃	۴۸	〃	۷	۱۳
	کافر اللہ کو کوئی نقصان نہیں پہنچا سکتے	〃	۳۰	محمد	۳۲	۳۹
	اُن کا کوئی مولیٰ نہیں ہے۔	〃	۲۰	〃	۱۱	۱۶
	مرتے دم تک جو لوگ کفر پر قائم رہیں اللہ انہیں کبھی معاف نہ کرے گا۔	〃	۳۰	〃	۳۴	-
	قیامت کے روز کفار کی دردناک حالت	〃	۱۸۴،۱۸۳	الطور	۴۷،۴۶	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	القمر	۸،۷	۸،۷
	کفار آخرت کو ناممکن سمجھتے ہیں اور اس سے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مایوس ہیں۔	پنجم	۱۰۶	قٓ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	الممتحنہ	۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴	التغابن	۷	۱۴
	مرنے کے وقت کافروں کا بُرا حال ہوتا ہے	〃	۲۹۵،۲۹۶	الواقعہ	۸۳،۹۴	-
	کفار محض مذاق کے طور پر پوچھتے تھے کہ	〃	۱۳۵	الذّٰریٰت	۱۲	-
	قیامت کب آئے گی۔	〃	۱۳۵،۱۳۷	〃	۱۳	۹،۱۰
	کفار کو دھمکی کہ آخرت سے متعلق جو باتیں تم بنا رہے ہو اللہ اُن سے واقف ہے۔	〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۵
	کفار ہر ملک اور ہر زمانے میں ایک جیسی ہٹ دھرمی اختیار کرتے ہیں اور انکارِ حق کا وصف ان میں مشترک رہا ہے۔	〃	۱۵۲،۱۵۳	الذّٰریٰت	۵۲،۵۳	۴۹،۵۰
	کفار ہمیشہ حق کی مخالفت کے لیے عقل کو دلیل بناتے ہیں حالانکہ عقل سے اُن کو کوئی واسطہ نہیں۔	〃	۱۰۸،۱۰۹	قٓ	۳	۳
	معجزہ "شق القمر" دیکھ لینے کے بعد کافروں نے کہا کہ یہ تو جادو ہے۔	〃	۲۳۱	القمر	۲	۲
	کافروں کو خواہ کتنا ہی ناگوار گزرے اللہ کا نور (اسلام) پھیل کر رہے گا۔	〃	۴۶،۴۷	الصف	۸	۱۲
	کافروں کی چالیں انہیں پر الٹ دی جائیں گی۔	〃	۱۸۱،۱۸۲	الطور	۴۲	۳۳،۳۴
	کفار مومنوں کے پکے دشمن ہیں اور مسلمانوں کو ہاتھ اور زبان سے زک پہنچانے پر کمربستہ رہتے ہیں۔	〃	۴۲۴	الممتحنہ	۲	۲
	کفار چاہتے ہیں کہ مسلمان کفر اختیار کرلیں۔	〃	۴۲۴	〃	〃	۲
	اسلام کے مقابلے میں کفار کی چالیں اور سازشیں۔	〃	۱۷۱،۱۷۲	الطور	۲۹	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہل کفر میں سے جو لوگ مسلمانوں کو نقصان پہنچانے کی کوشش نہ کریں اُن کے ساتھ بھلائی کرنے میں کوئی حرج نہیں۔	پنجم	۴۳۲،۴۳۳	الممتحنہ	۸	۱۲
	جو کافر اسلام اور مسلمانوں کو زک پہنچانے	〃	۴۲۲	〃	۱	۱
	میں سرگرم ہوں اُن سے دوستی ممنوع ہے۔	〃	۴۳۲،۴۳۳	〃	۹	۱۳
	اُن سے دوستی ممنوع ہے۔	〃	۴۵۰	〃	۱۳	۲۴
	کفار اپنی شامت اعمال کا مزہ چکھ کر رہیں گے	〃	۵۳۲،۵۳۳	التغابن	۵	۱۰
	کفار رحمت خداوندی سے مایوس ہوتے ہیں	〃	۴۵۰	الممتحنہ	۱۳	۲۴
	معنی و مفہوم	〃	۴۱۲	البینہ	۱	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵،۴۱۶	〃	۶	۸
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	الکافرون	۱	۱
	کون لوگ کافر ہیں۔	〃	۵۳	الملک	۲۸	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۶۸	القلم	۵۱	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۸۱	الحاقہ	۵۰	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۹۲	المعارج	۳۶	-
	〃 〃 〃	ششم	۱۰۵	نوح	۲۶	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶	المدثر	۱۰	۹
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	البروج	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۵،۳۰۶	الطارق	۱۷	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵،۴۱۶	البینہ	۶	۸
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	الکافرون	۱	۱
	کفر کے ہولناک نتائج	〃	۳۸	الملک	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳،۴۶	〃	۶	۱۲
	کافروں کا انجام بد	〃	۳۰	التحریم	۷	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۳	〃	۹	۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کافروں کا انجامِ بد	ششم	۴۴،۴۳	الملک	۶	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰	الدھر	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	النبار	۴۰	۲۷،۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰	عبس	۴۲،۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	البروج	۲۰،۱۸	۸
	کفار کے معاملے میں حضرت نوحؑ اور حضرت لوطؑ کی بیویوں کی مثال۔	〃	۳۴،۲۳	التحریم	۲۲،۱۰	۲۹،۲۴
	کفر کرنے والے بدترین خلائق ہیں۔	〃	۴۱۶،۴۱۵	البینۃ	۶	۹،۸
	کافروں کے لیے وہ عذاب ہے جسے دفع کرنے والا کوئی نہیں ہے۔	〃	۸۶	المعارج	۲،۱	۱
	کفار کے مذاہب چاہے ایک نہ ہوں لیکن وہ سب ایک ملت ہیں۔	〃	۵۰۸،۵۰۳	الکافرون	۶	۵
	کفار کو اللہ کے دردناک عذاب سے کوئی نہیں بچا سکتا۔	〃	۵۳	الملک	۲۸	۳۸
	روزِ قیامت کفار کے لیے بہت بھاری ہوگا۔	〃	۱۴۶	المدثر	۱۰	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰	عبس	۴۲،۴۰	-
	کفار کو کفر سے نکالنے کے لیے روشن دلیل بھیج دی گئی ہے اب بھی جو کفر پر قائم رہے اُس کی ذمہ داری اُسی پر ہوگی۔	〃	۴۱۴،۴۱۳	البینۃ	۳،۱	۵،۳
	اللہ تعالیٰ نے نبیؐ بھیج کر کفر کے ہولناک نتائج سے خبردار کر دیا ہے۔	〃	۳۹،۳۸	الملک	موضوع اور مضمون	-
		〃	۴۶،۴۴	〃	۱۱،۸	۱۷،۱۴
	انسان کو صحیح راستہ دکھا دیا گیا ہے خواہ وہ کفر کرنے والا ہے یا شکر کرنے والا	〃	۱۸۸،۱۸۶ ۱۹۰	الدھر	۲	۵
	کفار آخرت میں سجدہ کرنا چاہیں گے مگر					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کر نہ سکیں گے۔	ششم	۶۵	القلم	۴۲	۲۴
	رب سے کفر کرنے کا مطلب	″	۴۴،۴۳	الملک	۶، ۷	۱۲، ۱۳
	کسی بات کو کافروں کے لیے فتنہ بنانے کا مطلب۔	″	۱۴۹، ۱۵۰	المدثر	۳۱	۱۹، ۲۰
	کفار کی کوئی نیکی کسی کام نہ آئے گی۔	″	۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷	القارعہ	۸، ۹	۴، ۵
	رسولؐ کو کفار کے ساتھ جہاد کرنے اور سختی سے پیش آنے کی ہدایت	″	۳۳	التحریم	۹	۲۳
۴۵۱	**کفرانِ نعمت:**					
	"کفر" بمقابلہ "شکر"	اوّل	۱۲۵	البقرہ	۱۵۲	-
	کنجوسی کفرانِ نعمت ہے۔	″	۳۵۲	النساء	۳۷	۶۳
	کفرانِ نعمت اور اُس کی پاداش	″	۵۲۴، ۵۲۵	الانعام	۶	-
	کفرانِ نعمت کا نتیجہ سلبِ نعمت ہوتا ہے	″	۵۶۱، ۵۶۲	″	۸۹	۵۷
۴۵۲	**کلمہ طیبہ:**					
	اس کی تشریح	دوم	۴۸۴	ابراہیم	۲۴، ۲۷	۳۴، ۴۰
	اس کو ماننے کے فوائد دنیا اور آخرت میں	″	۴۸۴، ۴۸۶	″	″	″
	کلمہ طیبہ اور کلمہ خبیثہ کا تقابل	″	۴۸۴، ۴۸۵	″	″	″
۴۵۳	**کوثر:**					
	معنی و مفہوم	ششم	۴۹۲، ۴۹۶	الکوثر	۱، ۳	۱، ۴
	حوضِ کوثر	″	۴۹۲، ۴۹۵	″	″	″
	کون خوش قسمت اُس سے پانی پینے کے حق دار ہوں گے۔	″	۴۹۴، ۴۹۵	″	″	″
	جنت کی نہر کوثر کی کیفیت	″	۴۹۵	″	″	″
۴۵۴	**گمان:**					
	گمان کی مختلف اقسام اور اُن میں جائز و ناجائز کا فرق۔	پنجم	۸۷، ۸۸، ۸۹	الحجرات	۱۲	۲۴، ۲۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفار و مشرکین گمان کی پیروی کرتے ہیں۔	پنجم	۲۰۸	النجم	۲۳	۱۷، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۱۰	〃	۲۸	۲۳
	آخرت کے بارے میں گمان کی بنا پر مختلف	〃	۱۳۵، ۱۳۶	الذّٰریٰت	۱۰، ۱۱	۸، ۹
	راہیں قائم کرنے والوں کا انجام۔	〃	۲۰۸	النجم	۲۳	۱۷، ۱۸
	گمان علم حق کے مقابلے میں کسی کام نہیں آسکتا	〃	۲۱۰	〃	۲۸	۲۳
۴۵۵	گمراہی :۔					
	(دیکھیے "ضلالت")					
۴۵۶	گناہ :۔					
	(دیکھیے "اخلاق")					
	اصل گناہ کیا ہے۔	دوم	۲۲	الاعراف	۳۱	۲۱
	گناہ کی حقیقت	〃	۲۴	〃	۳۳	۲۵
	اجتماعی گناہ کیا ہے۔	〃	۵۰	〃	۷۶، ۷۹	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۹۱، ۹۲	〃	۱۶۵	۱۲۵
	〃 〃 〃	〃	۱۳۸	الانفال	۶۵	۲۰
	وہ بڑے گناہ جن کے ساتھ کوئی نیکی نافع					
	نہیں ہوتی۔	〃	۱۳۵	〃	۱۶	۱۳
	وہ بڑے بڑے گناہ جن پر سخت باز پرس					
	ہوتی ہے۔	〃	۳۴۲	النور	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶، ۳۵۷	〃	۹	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	〃	۹	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۹	〃	۱۳، ۱۵	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۷۳	〃	۲۳	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	الفرقان	۶۸	۸۴
	نادانستہ خطا سرزد ہو جانے پر کوئی گرفت					
	نہیں ہے البتہ اس بات پر ضرور گرفت ہے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جس کا ارادہ دل سے کیا گیا ہو۔	چہارم	۷۰، ۷۱	الاحزاب	۵	۱۰، ۱۱
	گناہ کبیرہ اور گناہ صغیرہ کا فرق۔	پنجم	۲۱۱، ۲۱۳	النجم	۳۲	۳۰، ۳۲
	بڑے بڑے گناہوں سے بچنے والے اہل ایمان کے لیے مغفرت ہے۔	//	//	//	//	//
۴۵۷	**لباس :۔**					
	انسانی فطرت اس کا تقاضا کیوں کرتی ہے	دوم	۱۵	الاعراف	۲۲	-
	انسانی فطرت اس کا تقاضا کیوں کرتی ہے۔	//	۱۹	//	۲۶، ۲۷	۱۶
	اس کا مقصد	//	۱۸، ۱۹	//	۲۶	۱۵
	وہ اللہ کی نشانیوں میں سے ہے۔	//	۱۹، ۲۰	//	۲۷	۱۶
	اس کی اخلاقی ضرورت طبعی ضرورت پر مقدم ہے	//	۱۹	//	۲۶	۱۵
	لباس تقویٰ کیا ہے۔	//	۱۹، ۲۰	//	۲۶	۱۵
	لباس کے معاملے میں اسلامی نقطۂ نظر	//	۱۹	//	۲۶	۱۵
	اس کے معاملے میں شیطان کے شاگردوں کی بنیادی غلط فہمی۔	//	۲۰، ۲۱	//	۲۸	۱۷
	عبادت کے وقت کیسا لباس ہونا چاہیے۔	//	۲۲	//	۳۱	۲۰، ۲۱
۴۵۸	**لعان :۔**					
	اس کے بارے میں شرعی احکام	سوم	۳۵۵، ۳۶۳	الحاقہ	۶، ۱۰	۷
	قانون لعان کا مقصد اور وجوہ	//	۳۵۶	//	//	//
	// // //	//	۳۶۰	//	//	//
	عہد نبوی اور خلافت راشدہ میں مقدمات لعان	//	۳۵۶، ۳۵۹	//	//	//
	کے نظائر قذف اور لعان کا فرق۔	//	۳۵۹، ۳۶۰	//	//	//
	// // //	//	۳۶۲	//	//	//
	اگر شوہر بیوی پر تہمت لگائے اور لعان نہ کرے تو وہ حد قذف کا مستحق ہوگا۔	//		۳۵۸	//	//
	اگر شوہر قسم کھالے اور بیوی نہ کھائے تو					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیا اُسے رجم کیا جائے گا۔	سوم	۲۶۱	الحاقہ	۶، ۱۰	۷
۴۵۹	لعنت :۔					
	کس قسم کے لوگ اس کے مستحق ہیں۔	اوّل	۹۳	البقرہ	۸۹	۹۵
	〃 〃 〃	〃	۱۲۸، ۱۲۹	〃	۱۵۹، ۱۶۱	۱۶۰، ۱۶۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۱	آلِ عمران	۸۷	۷۳
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸	النّساء	۴۷	۷۸
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	〃	۵۲	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴	〃	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۸	〃	۱۱۸	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۴	المائدہ	۶۰	۹۱
	باطل پرستی کی وجہ سے یہود پر لعنت	〃	۳۵۸	النّساء	۴۶	-
	جس پر اللہ کی لعنت ہو پھر اس کو لعنت سے بچانے والا کوئی مددگار نہیں مل سکتا۔	〃	۳۶۰	〃	۵۲	-
	بنی اسرائیل کے کفر پر داؤدؑ و عیسیٰؑ کی لعنت	〃	۴۹۶	المائدہ	۷۸	-
	اس کے معنی	دوم	۶۲۷، ۶۲۸	بنی اسرائیل	۶۰	۷۲
	خدا کی لعنت کے مستحق کیسے لوگ ہیں۔	〃	۳۲	الاعراف	۴۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲	التوبہ	۶۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	۱۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۸، ۳۴۹	〃	۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۶	〃	۹۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۷	الرعد	۲۵	-
	〃 〃 〃	سوم	۳۷۳	النور	۲۳	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۶۳۹	القصص	۴۲	۵۸
	〃 〃 〃	چہارم	۱۲۳، ۱۲۴	الاحزاب	۵۷، ۵۸	۱۰۸، ۱۰۹
	〃 〃 〃	〃	۱۳۱	〃	۶۰	۱۱۲، ۱۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدا کی لعنت کے مستحق کیسے لوگ ہیں۔	چہارم	۱۳۵	الاحزاب	۷۲	۱۲۰
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵	المؤمن	۵۲	-
	کیسے لوگ اللہ کی رحمت کے مستحق ہیں۔	پنجم	۲۶،۲۷	محمدؐ	۲۲،۲۳	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۴۷	الفتح	۶	۱۱،۱۲
	کن لوگوں پر لعنت کی گئی ہے۔	〃	۴۶	الملک	۱۱	۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۵۶	عبس	۱۷	۸،۱۰
۴۶۰	لقمانؑ :۔					
	عرب میں اُن کی شہرت	چہارم	۶	لقمٰن	موضوع اور مضمون	-
	اُن کے حالات اور نصائح	〃	۱۲،۱۸	〃	۱۲، ۱۹	۱۷،۲۴
	اُن کو حکمت دی گئی تھی	〃	۱۲،۱۳	〃	۱۲	۱۷
	کلام لقمان کے لیے رسول کے تعریفی کلمات	〃	۱۳،۱۴	〃	۱۲	۱۸
۴۶۱	لوطؑ :۔					
	ان کا قصہ	دوم	۵۱،۵۳	〃	۸۰، ۸۴	۶۲،۶۸
	قوم لوطؑ کے لیے فرشتوں کا آنا۔	〃	۳۵۳،۳۵۴	ہود	۷۰	۷۷
	قوم لوطؑ کے بارے میں فرشتوں سے جھگڑا	〃	۳۵۵	〃	۷۴	۸۳
	فرشتوں کے پہنچنے پر لوطؑ کی پریشانی	〃	۳۵۶،۳۵۹	〃	۷۷،۸۳	۸۵،۹۳
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱،۵۱۵	الحجر	۶۱، ۷۷	۳۵،۴۲
	قوم لوطؑ کا علاقہ	〃	۵۱	الاعراف	۸۰	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳	التوبہ	۷۰	۷۸
	قوم لوطؑ کی بستیوں کو "موتفکات" کہتے ہیں۔	〃	۳۶۲،۳۶۲	ہود	۸۹	۱۰۰
	وہ علاقہ آج تک تباہی کا عبرتناک نمونہ بنا ہوا ہے۔	〃	۵۱۵	الحجر	۷۶، ۷۷	۴۲
	قوم لوطؑ کی اخلاقی پستی	〃	۵۱،۵۲	الاعراف	۸۱	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۵۳	〃	۸۴	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۳۵۷،۳۵۸	ہود	۷۸، ۷۹	۸۷،۸۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قوم لوطؑ کی اخلاقی پستی	دوم	۵۱۱،۵۱۴	الحجر	۶۱، ۷۲	۳۵، ۴۰
	قوم لوطؑ کے حق میں حضرت ابراہیمؑ کی شفاعت رد کر دی گئی۔	〃	۴۸۹	ابراہیم	۳۶	۴۹
	حضرت لوطؑ کی بیوی کا انجام	〃	۵۳	الاعراف	۸۳	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱	الحجر	۶۰	-
	لوطؑ	سوم	۲۳۴	الحج	۴۳	-
	اُن کا قصہ	〃	۱۶۹،۱۷۰	الانبیاء	۷۱، ۷۴	۶۳، ۶۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶،۵۲۹	الشعراء	۱۶۰، ۱۷۵	۱۰۷، ۱۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶،۵۸۷	النمل	۵۴، ۵۸	۶۷، ۷۰
	〃 〃 〃	〃	۲۹۲،۶۹۸	العنکبوت	۲۶، ۳۵	۴۴، ۶۰
	قوم لوطؑ	〃	۴۵۲	الفرقان	۴۰	۵۳
	قومِ لوطؑ کا علاقہ اور اس پر عذاب کی کیفیت	〃	۵۲۹،۵۲۱	الشعراء	۱۷۳	۱۱۴
	ان کا قصہ	چہارم	۳۰۶	الصّٰفّٰت	۱۳۳،۱۳۸	۷۵، ۷۶
	قومِ لوطؑ کی بیوی کے سوا اُن کے گھر کے سب افراد عذابِ الٰہی آنے پر بچا لیے گئے۔	〃	۳۰۶	〃	۱۳۳،۱۳۸	۷۵، ۷۶
	قوم لوطؑ اور اُس پر عذاب کی وجہ	〃	۳۲۲	صٓ	۱۳	-
	ان کی قوم نے ان کی نبوت اور آخرت کا انکار کیا۔	پنجم	۱۱۴	قٓ	۱۲، ۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸	القمر	۳۳، ۳۶	-
	قوم لوطؑ کی اخلاقی پستی	〃	۲۳۹	〃	۳۷، ۳۸	۲۲
	حضرت لوطؑ کے مہمانوں سے بدکاری کی نیت کرنے والوں کو اندھا کر دیا گیا۔	〃	۲۳۹	〃	۳۷، ۳۸	۲۲
	قوم لوطؑ پر عذاب کی آمد اور اس کی کیفیت	〃	۱۴۶،۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۲، ۳۷	۳۱، ۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱،۲۲۲	النجم	۵۳، ۵۴	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۸،۲۳۹	القمر	۳۳، ۴۰	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ ایک مجرم قوم تھی۔	پنجم	۱۴۶	الذّٰریٰت	۳۲	۳۱
	حضرت لوطؑ اور مومنین کا بفضلِ خدا عذاب سے بچ جانا۔	″	۱۴۶	″	۳۵، ۳۶	۲۴
	″ ″ ″	″	۲۳۸	″	۳۴، ۳۵	-
	عذاب نے قوم لوطؑ کا سب کچھ مٹا ڈالا اور صرف ایک نشانِ عبرت رہنے دیا گیا۔	″	۱۴۶، ۱۴۸	″	۳۷	۳۵
	حضرت ابراہیمؑ کے زمانے میں یہ قوم مبتلائے عذاب ہوئی تھی۔	″	۱۴۵، ۱۴۶	″	۳۰، ۳۳	۴۸
	ان کے ساتھ تعلق اُن کی بیوی کے کسی کام نہ آیا۔	″	۲۲۲، ۲۲۳	النجم	۵۵	-
	″ ″ ″	ششم	۱۳	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	اُن کی بیوی کس معنی میں خیانت کی مرتکب ہوئی	″	۳۳، ۳۴	″	۱۰	۲۴
	کافروں کے معاملے میں حضرت لوطؑ کی بیوی کی مثال۔	″	۳۳، ۳۴	″	″	″
	قوم لوطؑ نے انکارِ آخرت کیا اور رسول کو جھٹلایا۔	″	۷۳	الحاقہ	۹، ۱۰	۶
	اُس پر عذاب کی کیفیت	″	۷۳	التحریم	۹، ۱۰	۶
۴۶۲	**لونڈی :-** (دیکھیے "غلامی")					
۴۶۳	**لیلۃ القدر :-** وہ رات جس میں قرآن نازل ہوا۔ اللہ تعالیٰ خیر و برکت والی اس رات میں ہر معاملہ کا حکیمانہ فیصلہ کرتا ہے۔	چہارم	۵۵۹، ۵۶۰	الدخان	۱، ۶	۱، ۵
۴۶۳ الف	**لات :-** (دیکھیے "بت پرستی")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۶۴	ماہ حرام :-					
	(دیکھیے "بت پرستی")					
۴۶۴ الف	ماریہ قبطیہ :-					
	نبیؐ نے اللہ تعالیٰ کی اجازت سے بربنائے ملک ان سے تمتع فرمایا۔	چہارم	۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۶	الاحزاب	۵۰	۸۸
	اُن کے بطن سے حضور اکرمؐ کے فرزند حضرت ابراہیم پیدا ہوئے۔	ششم	۱۰	التحریم	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵، ۱۶، ۱۷	〃	۱	۲
۴۶۵	مباہلہ :-					
	وفد نجران کو دعوت مباہلہ اور وفد کا ان سے گریز۔	اوّل	۲۶۰، ۲۶۱	آل عمران	۶۱	۵۵
۴۶۶	متشابہات :-					
	آیات متشابہات کی تعریف۔	〃	۲۳۴، ۲۳۵	〃	۷	۶
	متشابہات سے اہل فتنہ کی غیر معمولی دلچسپی	〃	〃	〃	〃	〃
۴۶۷	متقی :-					
	(دیکھیے "تقویٰ")					
	متقین کی صفات	〃	۵۰، ۵۱	البقرہ	۳، ۴	۳، ۸
	〃 〃 〃	〃	۲۸۸، ۲۸۹	آل عمران	۱۲۴، ۱۳۵	-
	دوسروں کو نصیحت کرنا ان کا فرض ہے مگر دوسروں کے حساب کی ذمہ داری اُن پر نہیں	〃	۵۴۹	الانعام	۶۹	۴۵
	(دیکھیے "تقویٰ")					
۴۶۸	متکبر :-					
	(دیکھیے "تکبر")					
۴۶۹	مجرم اور مجرمین :-					
	(دیکھیے "جرم")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۷۰	مجوس :-	سوم	۲۱۱،۲۱۰	الحج	۱۷	۲۷
۴۷۱	محسن :-					
	(دیکھیے "نیکی" اور "احسان")					
۴۷۲	محکمات :-					
	آیات محکمات کی تعریف	اول	۲۳۴،۲۳۵	آل عمران	۷	۶
۴۷۳	محمدؐ :-					
	(دیکھیے "قرآن" "قریش" اور "نبوت")					
	آپؐ کس کام کے لیے تشریف لائے تھے۔	//	۱۹	مقدمہ	۶	-
	// //	//	۲۷	//	//	-
	آپؐ کی دعوت کا آغاز کس طرح ہوا اور کن مرحلوں سے گذر کر تکمیل کو پہنچا۔	//	۲۱	//	-	-
	آپؐ کی مخالفت کس کس طرح کی گئی اور کن وجوہ سے کی گئی۔	//	۲۲	//	-	-
	کس قسم کے لوگوں نے آپؐ کی دعوت قبول کی اور ان کی زندگی پر کیا اثرات پڑے۔	//	۲۲	//	-	-
	آپؐ کی کامیابی کے وجوہ	//	۲۲	//	-	-
	آپؐ کی دعوت وہی ہے جو پچھلے انبیاءؑ کی تھی	//	۷۰،۷۱	البقرہ	۴۰	۵۶
	// // //	//	۲۲۸	آل عمران	خطاب اور مباحث	-
	// // //	//	۵۵۲،۵۵۳	الانعام	۷۴	۵۰
	مخالفین کے آپ پر اعتراضات اور اُن کے جوابات۔	//	۱۰۶	البقرہ	۱۱۸،۱۱۹	۱۱۷،۱۲۰
	// // //	//	۱۶۵،۱۶۶	//	۲۱۷	۲۳۲
	// // //	//	۵۲۵	الانعام	۷،۸	۵،۶
	// // //	//	۵۳۱	//	۲۵	۱۷،۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مخالفین کے آپ پر اعتراضات اور اُن کے جوابات۔	اوّل	۵۳۷	الانعام	۳۷	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲	〃	۹۱	۵۹
	دلائل نبوت	〃	۱۰۶	البقرہ	۱۱۸، ۱۱۹	۱۱۷، ۱۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۶۳	آل عمران	۶۷، ۶۸	۵۹
	آپؐ کا ظہور حضرت ابراہیمؑ کی دُعا کا جواب ہے	〃	۱۱۲، ۱۱۳	البقرہ	۱۲۸	۱۲۸، ۱۲۹
	آپؐ پر تلاوتِ آیات، تزکیہ اور تعلیم کتاب و حکمت کی ذمہ داریاں۔	〃	۱۲۵	〃	۱۵۱	-
	آپ پر ایمان لانے والوں کے اوصاف۔	〃	۲۲۳	〃	۲۸۵	۳۳۷
	آپ کی ذمہ داری رسالت	〃	۲۴۱	آل عمران	۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۵، ۳۷۶	النّساء	۸۰	۱۱۰
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷	〃	۸۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷	المائدہ	۶۷	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۳	〃	۹۲	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۶	〃	۹۹	-
	آپؐ کی پیروی اللہ کی محبت کا عین تقاضا ہے	〃	۲۴۵	آل عمران	۳۱، ۳۲	۲۸
	آپؐ کی دعوت وہی ہے جو عیسیٰؑ کی تھی۔	〃	۲۶۰	〃	۶۰	۵۴
	آپؐ پر نبوت ختم ہونے کے متعلق ضمنی اشارہ	〃	۲۶۹	〃	۸۱، ۸۲	۶۹، ۷۰
	غزوۂ اُحد کے موقع پر بددعا کرنے پر تنبیہ	〃	۲۸۷	〃	۱۲۸، ۱۲۹	۹۷
	سابق رسولوں کی طرح محض ایک رسول ہیں	〃	۲۹۱	〃	۱۴۴	۱۰۳
	جنگ اُحد کے موقع پر آپؐ کی موت کی خبر کا اُڑنا	〃	۲۹۱	〃	〃	〃
	شجاعت و استقامت، کا بے مثال مظاہرہ	〃	۲۹۵	〃	۱۵۳	۱۱۰، ۱۱۱
	قیادت کے بہترین اوصاف کی جامع ہستی	〃	۲۹۸	〃	۱۵۹	-
	آپ سو فیصدی اعتماد کے مستحق ہیں۔	〃	۲۹۹	〃	۱۶۱	۱۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کی بعثت مومنین کے لیے اللہ کا بڑا احسان ہے۔	اوّل	۳۰۰	آلِ عمران	۱۶۴	-
	آپؐ کے کارِ رسالت کے بنیادی شعبے	//	۳۰۰	//	//	-
	آپؐ سے آپؐ کی اُمت پر آخرت میں شہادت طلبی۔	//	۳۵۳	النّساء	۴۱	۶۴
	آپؐ کی سنت قیامت تک کے لیے سند ہے	//	۳۶۹	//	۶۵	۹۵
	آپؐ پر ایمان لانے کا تقاضا	//	۳۶۹	//	۶۶،۶۸	۹۲،۹۸
	خدا کی اطاعت آپؐ کی اطاعت کے بغیر ممکن نہیں۔	//	۳۷۵،۳۷۶	//	۸۰	۱۱۰
	آپؐ کا منصب قضا	//	۳۹۴	//	۱۰۵	-
	آپؐ کی مخالفت کا نتیجہ عذاب جہنم ہے۔	//	۳۹۶،۳۹۷	//	۱۱۵	۱۴۳
	آپؐ پر وحی آنا کوئی انوکھا واقعہ نہیں ہے۔	//	۴۲۴	//	۱۶۳	۲۰۴،۲۰۵
	آپؐ اپنے رب کی طرف سے حق لے کر آئے	//	۴۲۷	//	۱۷۰	۲۰۹،۲۱۰
	قریش کا آپؐ کو زیارت کعبہ سے روکنے کا واقعہ	//	۴۳۴	المائدہ	زمانہ نزول	-
	آپؐ اُن باتوں کو کھولنے والے ہیں جن پر اہل کتاب نے پردہ ڈال رکھا تھا۔	//	۴۵۵،۴۵۶	//	۱۵	۲۷
	آپؐ کی بعثت اہل کتاب کے لیے ذریعہ اتمام حجت ہے۔	//	۴۵۸	//	۱۹	۴۱
	آپؐ کو تمام معاملات میں کتاب اللہ کے تحت فیصلہ کرنے کا حکم۔	//	۴۷۶،۴۷۸	//	۴۸	۷۸،۷۹
	آپؐ کے لیے اللہ کی طرف سے حفاظت کا وعدہ	//	۴۸۷	//	۶۷	-
	سورۂ الانعام کے نزول کے وقت آپؐ کی کیفیت۔	//	۵۲۰	الانعام	شان نزول	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مکہ میں آپؐ کی دعوت کے چار بڑے دور	اوّل	۵۲۱،۵۲۲	الانعام	مکی دور کے ادوار	-
	آپؐ کا اعلان توحید	"	۵۲۶،۵۲۸	"	۱۳،۱۴	۱۰
	" " "	"	۵۲۹	"	۱۹	۱۳
	لوگوں کو جھٹلانے پر آپؐ کا رنج	"	۵۳۴	"	۳۳	۲۱
	آپؐ کو جھٹلانے والے آپؐ کی ذات کو نہیں بلکہ دراصل آیاتِ الٰہی کو جھٹلاتے تھے۔	"	۵۳۴	"	۳۳	۲۱
	آپؐ کو ذاتی حیثیت سے مخالفین جانتے تھے	"	۵۳۴،۵۳۵	"	۳۳	۲۱
	قرآن آپؐ کے لیے فوق الانسانی اختیارات ہونے کی تردید کرتا ہے۔	"	۵۴۲	"	۵۰	۳۱،۳۲
	قرآن آپؐ کے عالم الغیب ہونے کی تردید کرتا ہے۔	"	۵۴۲	"	۵۰	"
	آپؐ وحی الٰہی کی پیروی کرنے والے تھے	"	۵۴۲	"	۵۰	"
	ایمان لانے والوں کے بارے میں آپؐ کو خاص ہدایت۔	"	۵۴۳	"	۵۱	۲۳
	عذاب لانا آپؐ کے اختیار میں نہ تھا۔	"	۵۴۵	"	۵۷	۲۹
	آپؐ کو لوگوں پر حوالہ دار نہیں بنایا گیا۔	"	۵۴۸	"	۶۶	۴۳
	" " "	"	۵۶۹،۵۷۰	"	۱۰۴،۱۰۷	۷۱،۶۹
	آپؐ کا کام وہی تھا جو حضرت ابراہیمؑ نے کیا تھا۔	"	۵۵۲،۵۵۳	"	۷۴	۵۰
	آپؐ کو سابق انبیاءؑ کے طریقے پر چلنے کی ہدایت	"	۵۶۲	"	۹۰	-
	آپؐ کی نبوت کو رد کرنے میں یہود کا اندھا جوش۔	"	۵۶۳	"	۹۱	۶۰
	آپؐ کو بطور خود معجزات دکھانے کا اختیار نہ تھا۔	"	۵۷۱	"	۱۰۹	۷۴،۷۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کا ابراہیمؑ کے طریقہ پر ہونا۔	اوّل	۶۰۵	الانعام	۱۶۱	۱۴۲
	نبی اُمّیؐ	دوم	۸۴، ۸۵، ۸۶	الاعراف	۱۵۷	۱۱۲
	〃 〃 〃	〃	۸۶	〃	۱۵۸	-
	نذیر مبین	〃	۱۰۴	〃	۱۸۴	-
	نذیر و بشیر	〃	۱۰۶	〃	۱۸۸	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۷	〃	۳۲۷	۱۲
	تمام انسانوں کی طرف رسولؐ بنا کر بھیجے گئے	〃	۸۶	الاعراف	۱۵۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۹، ۲۹۰	یونس	۴۷	۵۵
	اہل کتاب کو بھی آپؐ پر ایمان لانے کی دعوت دی گئی۔	〃	۸۴، ۸۶	الاعراف	۱۵۷	۱۱۲، ۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۸۶، ۵۸۷	بنی اسرائیل	پس منظر اور موضوع اور مضمون	-
	توراۃ و انجیل میں آپؐ کا ذکر خیر	〃	۸۴، ۸۶	الاعراف	۱۵۷	۱۱۲، ۱۱۳
	آپؐ پر ایمان لانے والے ہی فلاح پائیں گے	〃	〃	〃	〃	〃
	آپؐ کی دعوت قبول کرنے کے نتائج	〃	۳۲۲، ۳۲۳	ہود	۳	۳
	آپؐ کی دعوت قبول نہ کرنے کے نتائج	〃	۳۲۲، ۳۲۳	〃	۴	-
	آپؐ کی ذات کو اذیت دینے والوں کا انجام	〃	۲۰۹، ۲۱۰	التوبہ	۶۱	۷۱
	آخرت میں آپؐ اُن سب لوگوں پر گواہ ہوں گے جن تک آپؐ کی دعوت پہنچی ہے۔	〃	۵۶۴	النحل	۸۹	۸۶، ۸۷
	آپؐ کی نبوت کے دلائل	〃	۱۰۴، ۱۰۵	الاعراف	۱۸۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۲، ۲۷۳	یونس	۱۶	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴	〃	۱۷	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸	یوسف	مقاصد نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۴، ۴۳۵	〃	۱۰۲، ۱۰۴	۷۲، ۷۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳، ۴۶۴	الرعد	۳۶	۵۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کی دعوت	دوم	۲۶۲،۲۶۳	یونس	۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۳۰۱،۳۰۲	〃	۷۶	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰،۳۲۱	ہود	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲	〃	۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۷	یوسف	۱۰۸	۷۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	الرعد	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۵۹،۴۶۰	〃	۲۸،۳۰	۴۵،۴۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	〃	۳۶	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۵۲،۵۵۴	النحل	۷۰	۶۰
	آپؐ کی دعوت وہی تھی جو تمام انبیاءؑ کی رہی ہے	〃	۳۰۱،۳۰۲	یونس	۷۶	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰،۳۲۱	ہود	۱۷	۱۷،۱۹
	آپؐ کے لائے ہوئے دین کی بنیادی تعلیمات (دیکھیے "اسلام")					
	آپؐ کس کام کے لیے بھیجے گئے۔	〃	۸۵،۸۶	الاعراف	۱۵۷	۱۱۳،۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰	التوبہ	۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹	ابراہیم	۱	۱
	کفار آپؐ کے کیوں مخالف تھے۔	〃	۵۵۳	النحل	۶۹،۷۰	۵۹،۷۰
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱	بنی اسرائیل	۴۶،۴۸	۵۲،۵۴
	آپؐ کا کام صرف قرآن پہنچا دینا ہی نہ تھا بلکہ اپنے قول و عمل سے قرآن کے منشا کی تشریح کرنا بھی تھی۔	〃	۵۴۳،۵۴۴	النحل	۴۴	۴۰
	آپؐ کی بعثت ایک بڑی نعمت تھی۔	〃	۴،۴۷۵	ابراہیم	۸	۱۳
	آپؐ کی بعثت کے معنی یہ تھے کہ اہلِ عرب کو خلافت کا موقع دیا جا رہا ہے۔	〃	۲۷۱	یونس	۱۴	۱۸
	قریش سے آپؐ کا ارشاد کہ اگر تم میری دعوت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مان لو تو عرب و عجم کے حکمران بن جاؤ گے۔	دوم	۴۷۴،۴۷۵	ابراہیم	۸	۱۳
	اہل عرب کو تنبیہ کہ اب تمہاری قسمت اُس رویہ پر منحصر ہے جو تم محمدؐ کی دعوت کے مقابلے میں اختیار کرو گے۔	//	۴۷۸	//	۱۳،۱۵	۲۳،۲۴
	آپؐ کو دلیلِ نبوت کے طور پر قرآن کے سوا کوئی معجزہ نہیں دیا گیا۔	//	۴۵۹،۴۶۰	الرعد	۳۰	۴۵
		//	۱۱۳	الاعراف	۲۰۳	۱۵۱،۱۵۲
	معجزہ نہ دینے کی وجہ	//	۴۶۰،۴۶۱	الرعد	۳۱	۴۷،۴۸
	کفار کی طرف سے معجزات کا مطالبہ اور اس کے جوابات۔	//	۱۱۲،۱۱۳	الاعراف	۲۰۳	۱۵۱،۱۵۲
	// // //	//	۲۷۷	یونس	۲۰	۲۷،۲۸
	// // //	//	۳۱۵	//	۱۰۲،۱۰۳	-
	// // //	//	۳۲۷	ہود	۱۲	۱۳
	// // //	//	۴۴۷،۴۴۸	الرعد	۷	۱۵،۱۶
	// // //	//	۴۵۸،۴۶۰	//	۲۷	۴۳،۴۴
	// // //	//	۴۶۳	//	۳۸	۵۷
	// // //	//	۴۹۸	الحجر	۷	۳،۴
	// // //	//	۵۰۹،۵۱۰	//	۵۱	۲۰
	// // //	//	۶۲۶،۶۲۷	بنی اسرائیل	۵۹	۶۸،۶۹
	// // //	//	۶۴۲،۶۴۳	//	۸۹،۹۳	۱۰۶
	// // //	//	۶۴۷	//	۱۰۱	۱۱۴
	آپؐ نبوت سے پہلے وہ باتیں نہ جانتے تھے جو آپؐ کو وحی کے ذریعہ بتائی گئیں۔	//	۳۴۴،۳۴۵	ہود	۴۹	۵۳
		//	۳۸۳،۳۸۴	یوسف	۳	۳
	آپؐ کا کام صرف وحی الٰہی کی پیروی کرنا تھا	//	۱۱۳	الاعراف	۲۰۳	۱۵۱،۱۵۲
	// // //	//	۲۷۱،۲۷۲	یونس	۱۵	۲۰
	آپؐ عالم الغیب نہ تھے۔	//	۱۰۶	الاعراف	۱۸۸	۱۴۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ عالم الغیب نہ تھے۔	دوم	۲۲۸	التوبہ	۱۰۱	۹۷،۹۸
	آپؐ کو قیامت کے وقت کا علم نہ تھا۔	″	۱۰۵	الاعراف	۱۸۷	-
	خود اپنے نفع و نقصان کے مختار نہ تھے۔	″	۱۰۶	″	۱۸۸	۱۴۵
	″ ″ ″	″	۲۹۰	یونس	۴۹	۵۷
	آپؐ کی بشریت	″	۲۶۰	″	مباحث	-
	″ ″ ″	″	۵۴۲،۵۴۳	النحل	۴۳	۳۸
	″ ″ ″	″	۶۴۳	بنی اسرائیل	۹۳	۱۰۶
	اُس روایت پر بحث جس میں آپؐ پر جادو کا اثر ہونے کا ذکر ہے۔	″	۶۴۷،۶۴۸	″	۱۰۱	۱۱۴
	کفار کے مقابلے میں آپؐ کی استقامت اللہ کی توفیق سے تھی۔	″	۶۳۳	″	۷۴،۷۵	۸۸
	آپؐ کی زندگی قبل نبوت	″	۲،۲۷،۳	یونس	۱۶	۲۱
	بعثت سے پہلے آپؐ کے متعلق اہل مکہ کے خیالات۔	″	۲۵۰،۲۵۱	ہود	۶۲	۷۰
	آپؐ نے کبھی جاہلیت کے قوانین کی پیروی نہیں کی۔	″	۴۲۳	یوسف	۷۶	۶۰
	نبوت کے کام میں آپ بالکل بے غرض تھے	″	۴۳۴،۴۳۵	″	۱۰۴	۷۳
	آپؐ کی بصیرت	″	۱۷۰	التوبہ	غزوۂ تبوک	-
	شجاعت	″	۱۶۸،۱۶۹	″	″	-
	″ ″ ″	″	۱۷۰	″	″	-
	″ ″ ″	″	۱۸۵،۱۸۶	″	۲۵	۲۳
	″ ″ ″	″	۱۹۶	″	۴۱،۴۲	۴۳،۴۴
	فیاضی و فراخی حوصلگی	″	۱۸۶	″	۲۶،۲۷	۲۴
	″ ″ ″	″	۲۲۰	″	۸۴	۸۸
	خلق خدا سے محبت و خیر خواہی	″	۲۵۵	″	۱۲۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خلق خدا سے محبت و خیر خواہی	دوم	۳۲۰	ہود	موضوع اور مباحث	-
	آپؐ کی صفات بحیثیت ایک رہنما اور سردار قوم کے۔	//	۲۰۹، ۲۱۰	التوبہ	۶۱	۷۰، ۷۱
	// // //	//	۲۴۵، ۲۴۸	//	۱۱۸	۱۱۹
	آپؐ کی صفات بحیثیت ایک مدبر کے	//	۱۶۹	//	غزوہ تبوک	-
	// // //	//	۱۷۱	//	//	-
	آپؐ کی صفات بحیثیت ایک سپہ سالار کے	//	۱۶۹	//	//	-
	آپؐ نے عرب میں اسلامی احکام کو کس طرح بتدریج رائج کیا۔	//	۴۶۳	یوسف	۷۶	۶۰
	وہ نقصانات جو آپؐ کو دعوت حق کے لیے اٹھانے پڑے۔	//	۵۱۷	الحجر	۸۷	۵۰
	وہ ہدایات جو آپؐ کو تبلیغ حق کے لیے دی گئیں۔	//	۱۱۰، ۱۱۵	الاعراف	۱۹۹، ۲۰۶	۱۵۰، ۱۵۷
	// // //	//	۲۸۲	یونس	۳۱	-
	// // //	//	۳۷۱	ہود	۱۱۲، ۱۱۴	۱۱۳، ۱۱۴
	// // //	//	۴۰۲، ۴۰۴	یوسف	۴۱	۳۴
	// // //	//	۴۳۵	//	۱۰۴	۷۳
	// // //	//	۵۱۶، ۵۱۹	الحجر	۸۵، ۹۹	۴۷، ۵۳
	// // //	//	۵۸۱، ۵۸۳	النحل	۱۲۵، ۱۲۸	۱۲۲، ۱۲۴
	// // //	//	۵۸۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	(مزید تفصیلات کے لیے دیکھیے "دعوت حق")	//	۶۲۳، ۶۲۴	//	۵۳	۵۷، ۵۹
	خدا کی طرف سے آپؐ کو مقام محمود پر پہنچانے کا وعدہ۔	//	۶۳۷	//	۷۹	۹۸
	مکہ میں آپؐ کی اور کفار قریش کی کشمکش	//	۴۲	الاعراف	۶۲، ۶۴	۴۹
	// // //	//	۵۸	//	۹۳	۷۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مکہ میں آپؐ کی اور کفار قریش کی کشمکش	دوم	۶۳	الاعراف	۱۰۳	۸۳
	〃 〃 〃	〃	۱۰۴،۱۰۵	〃	۱۸۴،۱۸۵	۱۴۲،۱۴۴
	〃 〃 〃	〃	۱۰۹،۱۱۰	〃	۱۹۴،۱۹۶	۱۴۸،۱۴۹
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰،۱۴۱	الانفال	۳۰	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳	ہود	۳،۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۷	〃	۱۲	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۹۹	الحجر	۱۰،۱۲	۷
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	〃	۸۷،۸۸	۵۰،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۵۱۹	〃	۹۷،۹۹	۵۳
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴	النحل	۲۴،۲۵	۲۱،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲،۲۳۳	بنی اسرائیل	۷۳،۷۶	۸۷،۸۹
	〃 〃 〃	〃	۶۵۰،۲۵۱	〃	۱۱۰	۱۲۴
	آپؐ کی دعوت پر اُن کی حیرانی	〃	۲۶۰	یونس	مباحث	-
	وہ آپؐ کی قدر نہ پہچانتے تھے۔	〃	۶۴۴	بنی اسرائیل	۵۵	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۶۴۶	〃	۱۰۰	۱۱۲
	اُن کے الزامات، اعتراضات، شبہات اور وجوہ مخالفت	〃	۱۰۴،۱۰۵	الاعراف	۱۸۴،۱۸۵	۱۴۳
	〃 〃 〃	〃	۲۶۱	یونس	۲	۲،۳
	〃 〃 〃	〃	۲۷۱،۲۷۲	〃	۱۵	۱۹
	〃 〃 〃	〃	۳۲۵	ہود	۷،۸	۹
	〃 〃 〃	〃	۳۳۴	〃	۲۷	۳۲،۳۳
	〃 〃 〃	〃	۳۳۷	〃	۳۵	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۴۳۷	یوسف	۱۰۹	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴،۴۶۵	الرعد	۳۸،۳۹	۵۶،۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۶۶	〃	۴۳	۶۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کے الزامات، اعتراضات، شبہات اور وجوہ مخالفت۔	دوم	۴۹۸	الحجر	۹،۶	۶،۳
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳	النحل	مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	〃	۲	۴،۳
	〃 〃 〃	〃	۵۳۹	〃	۳۵	۳۱،۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۳	〃	۴۳	۳۹،۳۸
	〃 〃 〃	〃	۵۵۴،۵۵۳	〃	۷۰،۶۹	۶۰،۵۹
	〃 〃 〃	〃	۵۷۴،۵۷۳	〃	۱۰۵،۱۰۳	۱۰۸،۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۵۸۱،۵۷۸	〃	۱۱۸،۱۱۶	۱۱۸،۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱	بنی اسرائیل	۴۷	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۶۲۵،۶۲۴	〃	۵۷،۵۵	۶۵،۶۴
	〃 〃 〃	〃	۶۴۱	〃	۸۸،۸۷	۱۰۵،۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۶۴۸،۶۴۷	〃	۱۰۱	۱۱۴
	آغاز بعثت میں مکہ کا ہفت سالہ قحط اور اس	〃	۶۰۵۹	الاعراف	۹۵	۷۷
	زمانے میں نیز اُس کے بعد کفار کا رویہ	〃	۲۷۰،۲۶۹	یونس	۱۱	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸،۲۷۷	〃	۲۱	۳۰،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۷۷	النحل	۱۱۳	۱۱۲
	کفار کی ہٹ دھرمیاں	〃	۶۰،۵۹	الاعراف	۹۵	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸،۲۷۷	یونس	۲۱	۳۰،۲۹
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰،۲۹۹	〃	۷۲،۷۱	۷۰،۶۹
	〃 〃 〃	〃	۴۳۵،۴۳۴	یوسف	۱۰۳	۷۲
	〃 〃 〃	〃	۴۴۰	الرعد	مرکزی مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۰	الحجر	۱۵،۱۴	-
	آپؐ کی دعوت کو نیچا دکھانے کے لیے ان کی چالیں۔	〃	۵۳۴	النحل	۲۴	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کے ساتھ ان کا رویہ برادران یوسف کے رویہ سے مشابہ تھا۔	دوم	۳۷۸،۳۷۹	یوسف	مقاصد نزول	-
	ان کا مطالبہ کہ دین میں کچھ ترمیم کر کے آپؐ ان کے ساتھ مصالحت کر لیں۔	//	۲۷۲	یونس	۱۵	۲۰
	ان کا بار بار چیلنج کے طور پر آپؐ سے نزولِ عذاب کا مطالبہ اور اس کے جوابات۔	//	۱۴۲	الانفال	۳۲،۳۳	۲۶، ۲۷
		//	۳۲۵	ہود	۷، ۸	۸، ۹
	// // //	//	۴۴۷،۴۴۸	الرعد	موضوع اور مباحث	۱۵، ۱۶
	// // //	//	۵۲۲	النحل	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۲۵	//	۲	۳، ۴
	// // //	//	۶۰۳	بنی اسرائیل	۱۱	۱۲
	آپؐ کو جھٹلا دینے کے باوجود اہلِ مکہ پر عذاب کیوں نہ آیا۔	//	۱۴۲	الانفال	۳۲، ۳۴	۲۷
	// // //	//	۶۰۳	بنی اسرائیل	۱۱	۱۲
	کفار آپؐ پر ہاتھ ڈالتے ہوئے کیوں ڈرتے تھے۔	//	۳۶۴	ہود	۹۱	۱۰۳
	مکی دور میں اسلام اور مسلمانوں کا حال	//	۱۱۸، ۱۱۹	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۱۳۸، ۱۳۹	//	۲۵، ۲۶	۲۰
	// // //	//	۵۷۵	النحل	۱۰۶	۱۰۹
	اُس دور میں ایمان لانے والے زیادہ تر جوان تھے۔	//	۳۰۴، ۳۰۵	یونس	۸۳	۷۸
	وہ دعا جو اس دور کے انتہائی سخت زمانہ میں آپؐ کو سکھائی گئی۔	//	۶۲۷، ۶۲۸	بنی اسرائیل	۸۰	۹۹، ۱۰۰
	اللہ تعالیٰ کی طرف سے آپؐ کو صبر و ثبات کی تلقین۔	//	۳۱۸	یونس	۱۰۹	-
	// // //	//	۳۲۶، ۳۲۷	ہود	۱۱	۱۱، ۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	واقعہ معراج اور اس کا تاریخی پس منظر	دوم	۵۸۶	بنی اسرائیل	پس منظر موضوع اور مضمون	-
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "معراج")	〃	۵۸۸، ۵۹۰	〃	۱	۱
	مکی دور میں دعوتِ اسلامی کا کتنا اور کیا کام ہوا	〃	۱۱۸، ۱۱۹	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	مکی دور میں دعوت اسلامی کا کتنا اور کیا کام ہوا	〃	۵۸۶	بنی اسرائیل	پس منظر	-
	مکی دور کے آخری زمانے میں اسلامی نظام حیات کا منشور جو آپؐ نے خدا کی طرف سے پیش کیا۔	〃	۶۰۸، ۶۱۷	〃	۲۲، ۳۹	۲۴، ۲۵
	عرب کے راست باز لوگ آپؐ کی دعوت کا استقبال کس طرح کر رہے تھے۔	〃	۵۳۷	النحل	۳۰	۲۷
	مدنی دور کا آغاز کس طرح ہوا۔	〃	۱۱۹، ۱۲۲	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	بیعت عقبہ	〃	۱۲۰، ۱۲۱	〃	〃	-
	ہجرت	〃	۱۲۰، ۱۲۱	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۵، ۱۹۶	التوبہ	۴۰	۴۲
	غار ثور کا واقعہ	〃	۱۹۵	〃	-	۴۲
	کفار مکہ آپؐ کی ہجرت کو کیوں خطرناک سمجھتے تھے۔	〃	۱۲۱، ۱۲۲	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	ہجرت کے اثرات و نتائج	〃	۱۲۱	〃	〃	-
	اہلِ مدینہ کو کفار کا الٹی میٹم اور مسلمانوں کے لیے حج کی بندش	〃	۱۲۲	〃	〃	-
	ہجرت کے بعد کفار مکہ نے مسلمانوں کو کس کس طرح تنگ کرنے کی کوشش کی۔	〃	۱۲۲	〃	〃	-
	ہجرت کے بعد آپؐ کی تدابیر	〃	۱۲۲	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۲	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۳، ۱۶۴	〃	۵۶	۴۱
	ہجرت کے بعد مدینے کی ترقی	〃	۲۱۷	التوبہ	۷۴	۸۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قریش سے جنگی چھیڑ چھاڑ کی ابتداء۔	دوم	۱۲۳	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	صلح حدیبیہ کے ٹوٹ جانے کے بعد آپؐ نے کن وجوہ سے مکہ پر اچانک حملہ کر دیا۔	//	۱۵۳،۱۵۴	//	۵۸	۴۳
	فتح مکہ اور قریش کی آخری شکست	//	۱۶۷	التوبہ	تاریخی پس منظر	-
	تبوک کے سفر میں ثمود کے آثار قدیمہ پر آپؐ کا ورود اور مسلمانوں کو ان سے عبرت دلانا۔	//	۴۷،۴۸،۴۹	الاعراف	۷۳	۵۷
	تبوک کے سفر میں آپؐ کو شہید کرنے کے لیے منافقین کی سازش۔	//	۲۱۶،۲۱۷	التوبہ	۷۴	۸۴
	عرب پر غلبۂ اسلام کی تکمیل کے آخری مراحل۔	//	۱۶۷،۱۶۸	//	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۱۷۱،۱۷۲	//	غزوۂ تبوک	-
	// // //	//	۱۷۴،۱۷۵	//	۱،۲	۱،۳
	// // //	//	۱۸۰،۱۸۱	//	۱۳،۱۵	۱۶،۱۷
	// // //	//	۱۸۲،۱۸۳	//	۱۶،۱۷	۱۸،۲۰
	// // //	//	۱۸۵،۱۸۶	//	۲۵،۲۷	۲۳،۲۴
	شرک کو مٹا دینے کے لیے آپؐ کے آخری اقدامات۔	//	۱۷۲	//	مسائل و مباحث	-
	رسوم جاہلیت کا استحصال۔	//	۱۷۲	//	//	-
	// // //	//	۱۷۴	//	۱	۱،۲
	// // //	//	۱۹۲	//	۳۶	۳۵،۳۶
	مشرکین کے لیے حج کی بندش	//	۱۷۴	//	۱	۱،۲
	// // //	//	۱۸۲،۱۸۷	//	۲۸	۲۵
	حجۃ الوداع	//	۱۷۴	//	۱	۱،۲
	حج کے قدیم طریقوں کی اصلاح	//	۱۷۴	//	۱	۱،۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کعبہ کی تولیت سے مشرکین کی بے دخلی	دوم	۱۸۲،۱۸۳	التوبہ	۱۷	۱۹،۲۰
	نذیر	سوم	۴۳۲	الفرقان	۱	۴
	نذیر مبین	//	۴۳۶	الحج	۴۹	۹۴
	// // //	//	۷۱۲	العنکبوت	۵۰	-
	مبشر و نذیر	//	۴۵۹	الفرقان	۵۶	۷۱
	رحمۃ اللعالمین	//	۱۸۹،۱۹۲	الانبیاء	۱۰۷	۱۰۰
	آپؐ سے پہلے دو ہزار برس سے عرب میں کوئی نبی نہیں آیا تھا۔	//	۶۴۱،۶۴۲	القصص	۴۶	۶۵
	آپؐ کی نبوت کا آغاز کس طرح ہوا۔	//	۶۶۷،۶۶۸ ۶۶۹	//	۸۶	۱۰۹
	آپؐ پر نزول وحی کی کیفیت	//	۲۵۸	المومنون	موضوع اور مباحث	-
	آپؐ کی تعلیم خدا کی وحی پر مبنی ہے۔	//	۲۱،۲۲	الکہف	۲۷	۲۷
	// // //	//	۵۰	//	۱۱۰	-
	// // //	//	۱۲۸	طٰہٰ	۱۱۴	۹۱
	// // //	//	۱۶۱،۱۶۲	الانبیاء	۴۵	-
	// // //	//	۱۹۳	//	۱۰۸	-
	// // //	//	۷۰۳،۷۰۴	العنکبوت	۴۵	۷۷،۷۹
	آپؐ خدا کے آخری نبی ہیں۔	//	۱۴۴	الانبیاء	۱	۱
	آپؐ کی بعثت کے بعد وہی شریعت حق ہے جو آپ لائے ہیں۔	//	۲۴۹،۲۵۰	الحج	۶۷	۱۱۵،۱۱۷
	آپؐ سراسر راہ راست پر ہیں۔	//	۲۴۹،۲۵۰	//	۶۸	۱۱۸
	// // //	//	۶۰۳	النمل	۷۹	۹۷
	آپؐ راہ راست کی طرف دعوت دیتے ہیں	//	۲۹۲،۲۹۳	المومنون	۷۴	۷۱
	اہل ایمان کے لیے آپؐ محض مبلغ ہی نہیں بلکہ رہنما اور حاکم بھی ہیں۔	//	۳۱۹،۳۲۲ ۳۲۳	النور	۲	۲
	// // //	//	۴۵۹،۴۶۰	الفرقان	۵۶	۷۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ تمام انسانوں کی طرف رسول بنا کر بھیجے گئے ہیں۔	سوم	۴۳۲	الفرقان	۱	۴
	اللہ نے ہر بستی میں ایک ایک نبی بھیجنے کے بجائے ساری دنیا کے لیے آپؐ ہی کو نبی مقرر کیا ہے۔	//	۴۵۷	//	۵۱	۶۶
	آپؐ بشر تھے۔	//	۵۰	الکہف	۱۱۰	-
	// // //	//	۱۵۷،۱۵۸	الانبیاء	۳۴،۳۵	۳۷،۳۸
	// // //	//	۴۳۸	الفرقان	۷،۸	۱۴،۱۷
	// // //	//	۴۴۴	//	۲۰	۲۹
	قریش کے لوگوں کا آپؐ کو اس لیے نبی ماننے سے انکار کہ وہ انسان کو نبی ماننے کے لیے تیار نہ تھے۔	//	۱۴۲	الانبیاء	موضوع اور مضمون	-
	//	//	۱۴۴،۱۴۵	//	۳	۵
	// // //	//	۴۳۸	الفرقان	۷،۸	۱۴،۱۷
	آپؐ عالم الغیب نہ تھے۔	//	۳۶۳،۳۶۴ ۳۶۶	النور	۱۱	۸
	// // //	//	۳۶۵،۳۶۶	//	۱۱	۱۰
	خدائی صفات و اختیارات میں آپؐ کا کوئی حصہ نہ تھا۔	//	۲۰،۲۱	الکہف	۲۴	۲۴
	// // //	//	۶۵۰،۶۵۱	القصص	۵۶	۷۹
	آپؐ کا کام لوگوں کو ایمان بخش دینا نہیں بلکہ خبردار کر دینا تھا۔	//	۸۴،۸۵	طٰہٰ	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۸۷	//	۲،۳	۱
	// // //	//	۶۰۳،۶۰۴	النمل	۷۹،۸۱	۹۷،۹۹
	// // //	//	۶۰۸	//	۹۲	-
	آپؐ کا کام لوگوں کو خبردار کرنا تھا جزا و سزا دینا آپؐ کے اختیار میں نہ تھا۔	//	۴۵۹	الفرقان	۵۶	۷۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کا کام لوگوں کو خبردار کرنا تھا لوگوں کی قسمتوں کے فیصلے کرنا نہ تھا۔	سوم	۴۳۶	الحج	۴۹	۹۴
	اللہ کے ارشادات میں رد و بدل کرنے کے اختیارات آپؐ کو نہیں تھے۔	//	۲۲،۲۱	الکہف	۲۷	۲۷
	آپؐ کے رشتہ داروں کے لیے دین میں کوئی امتیازی مقام نہیں ہے۔	//	۵۲۳،۵۲۴	الشعراء	۲۱۴	۱۳۵
	آپؐ کی نبوت کے دلائل	//	۷	الکہف	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۳۶،۳۴ ۳۷	//	۶۰	۵۷
	// // //	//	۵۳	مریم	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۲۸۹	المومنون	۶۸	۶۵،۶۴
	// // //	//	۲۶۹،۲۶۸	//	۱۱	۱۱
	// // //	//	۲۹۲،۲۹۱	//	۷۲،۷۱	۷۰،۶۹
	// // //	//	۴۵۹	الفرقان	۵۷،۵۶	۷۱،۷۱الف
	// // //	//	۴۷۵	الشعراء	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۶۱۳	القصص	۳،۲	۲،۱
	// // //	//	۶۴۲،۶۳۹	//	۴۶،۴۴	۶۴،۶۰
	// // //	//	۶۷۰،۶۶۶	//	۸۸،۸۵	۱۱۲،۱۰۷
	// // //	//	۷۱۳،۷۱۱	العنکبوت	۵۲،۴۸	۹۲،۸۸
	آپؐ کی سیرت، آپؐ کی صداقت کا سب سے بڑا ثبوت ہے۔	//	۵۴۵،۵۴۴	الشعراء	۲۲۰،۲۱۷	۱۳۹،۱۳۷
	صحابہ کرامؓ کی سیرتوں کا انقلاب آپؐ کی نبوت کی نمایاں دلیل ہے۔	//	۲۶۰	المومنون	۱	۱
	// // //	//	۲۶۹،۲۶۸	//	۱۱،۱۰	۱۱،۱۰
	// // //	//	۲۸۷،۲۸۵	//	۶۲،۵۷	۵۶،۵۰الف
	// // //	//	۳۶۶،۳۶۵	النور	۱۱	۱۰،۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صحابہ کرامؓ کی سیرتوں کا انقلاب آپ کی نبوت کی نمایاں دلیل ہے۔	سوم	۴۶۹،۴۶۱	الفرقان	۶۳، ۷۴	۷۸، ۹۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷،۵۴۴	الشعراء	۲۱۷، ۲۲۵	۱۳۷، ۱۴۳
	آپؐ کو دلیل نبوت کے طور پر قرآن کے سوا کوئی معجزہ نہیں دیا گیا۔	〃	۱۴۰	طٰہٰ	۱۳۳	۱۱۶
		〃	۷۱۱، ۷۱۳، ۷۱۷	العنکبوت	۴۸، ۵۹	۸۸، ۹۲
	اس کے وجوہ	〃	۴۷۴، ۴۷۵	الشعراء	موضوع و مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۷، ۴۷۸	〃	۳، ۶	۲، ۴
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹	〃	۷، ۸	۵
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰، ۴۸۱	〃	۱۰	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸، ۴۹۹	〃	۶۷	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۶۱۱، ۶۱۲	القصص	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴۳، ۶۴۴	〃	۴۷، ۴۸	۶۶، ۶۷
	کفار کی طرف سے بار بار معجزات کے مطالبے اور ان کا جواب۔	〃	۱۴۸	الانبیاء	۶	۸
	〃 〃 〃	〃	۴۴۵، ۴۴۶	الفرقان	۲۱	۳۳، ۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۷۵	الشعراء	موضوع و مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶، ۴۷۹	〃	۲، ۸	۲، ۵
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰، ۴۸۱	〃	۱۰	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸، ۴۹۹	〃	۶۷	۴۹
	آپؐ کی دعوت	〃	۸۱، ۸۲	مریم	۹۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۲	الانبیاء	۱۰۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۹	الحج	۶۷	۱۱۵، ۱۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۳۲	الفرقان	۱	۴
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴، ۵۳۵	الشعراء	۱۹۲، ۱۹۶	۱۲۰، ۱۲۲
	〃 〃 〃	〃	۶۷۰	القصص	۸۷	۱۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کی دعوت وہی تھی جو تمام انبیاءؑ کی تھی۔	سوم	۷	الکہف	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶	مریم	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۸۵	طٰہٰ	موضوع و مبحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۳	الانبیاء	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴	〃	۲۴، ۲۵	۲۴، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۵۵	الحج	۷۸	۱۳۱، ۱۳۴
	〃 〃 〃	〃	۲۵۹	المومنون	موضوع و مبحث	-
	آپؐ کے لائے ہوئے دین کی بنیادی تعلیمات (دیکھیے "اسلام اور قرآن")					
	آپؐ کے اخلاق عالیہ	〃	۱۴۷، ۱۴۸	الانبیاء	۵	۷
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	النور	۱۱	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۶۷، ۶۸، ۷	الروم	۶۰	۸۴
	آپؐ کے دشمنوں کو بھی آپؐ کی صداقت کا اعتراف تھا۔	〃	۱۴۸، ۱۴۹	الانبیاءؑ	۶	۸
	آپؐ کی شخصیت اور تعلیم کا غیر معمولی اثر	〃	۱۴۵، ۱۴۶	〃	۳	۵
	کفارِ قریش آپؐ کو کس معنی میں جادوگر کہتے تھے۔	〃	۱۴۵، ۱۴۶	〃	۳	۵
	آپؐ کی فتوحات کے اصل اسباب	〃	۳۰۸	النور	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	〃	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵، ۳۶۶	〃	۱۱	-
	آپؐ لکھنا پڑھنا نہ جانتے تھے۔	〃	۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۵	العنکبوت	۴۸، ۵۱	۸۸، ۹۱
	اپنی قوم کو ہدایت دینے کے لیے آپؐ کی بے چینی۔	〃	۱۰	الکہف	۶	۴
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶، ۴۷۷	الشعراء	۳، ۴	۲، ۳
	آپؐ سب سے پہلے اپنے خاندان کے لوگوں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کو دین حق کی دعوت دیتے ہیں۔	سوم	۵۴۳،۵۴۱	الشعراء	۲۱۴	۱۳۵
	مکے میں آپؐ کی اور کفار قریش کی کشمکش	//	۷،۶	الکہف	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۵۳،۵۲	مریم	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۱۵۹،۱۵۸	الانبیاء	۳۶	۴۰،۳۹
	کفار مکہ کی ہٹ دھرمیاں	//	۴۳۹،۴۳۸	الفرقان	۹،۷	۱۸،۱۴
	// // //	//	۴۷۴	الشعراء	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۳۸،۵۳۷	//	۱۹۹،۱۹۷	۱۲۴،۱۲۳
	آپؐ کی دعوت کو نیچا دکھانے کے لیے کفار	//	۷،۶	الکہف	زمانہ نزول	-
	قریش کی چالیں اور اُن کی ناکامی کے اسباب	//	۵۳،۵۲	مریم	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۱۴۵	الانبیاء	۳	۵
	// // //	//	۱۴۸،۱۴۷	//	۵	۷
	// // //	//	۱۴۹	//	۶،۵	۸
	// // //	//	۲۳۳،۲۳۲	الحج	۴۰	۸۴،۸۰
	کفار قریش آپؐ کے کیوں مخالف تھے۔	//	۲۳،۲۲	الکہف	۲۸	۲۸،۲۷
	// // //	//	۱۴۵	الانبیاءؑ	۳	۵
	// // //	//	۴۴۰	الفرقان	۱۱	۲۱،۲۰
	// // //	//	۴۷۴	الشعراء	موضوع و مباحث	-
	// // //	//	۵۸۴،۵۸۳	النمل	۴۷	۶۰
	// // //	//	۶۵۲،۶۵۰ ۶۵۳	القصص	۵۷	۸۰
	// // //	//	۶۶۱،۶۶۰	//	۷۶	۹۴
	کفار مکہ کے آپؐ پر ایمان نہ لانے کے وجوہ اور اُن کے عذرات	//	۵۱۶،۵۱۳	الشعراء	۱۱۷،۱۱۱	۸۵،۸۱
	// // //	//	۶۱۲	القصص	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۶۵۶،۶۵۰	//	۶۳،۵۷	۸۸،۸۰
	// // //	//	۶۶۴،۶۶۰	//	۸۲،۷۶	۱۰۱،۹۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفار مکہ کے آپؐ پر ایمان نہ لانے کے وجوہ اور اُن کے عذرات۔	سوم	۶۶۶	القصص	۸۵	۱۰۸
	مدینے میں آپؐ کے خلاف مخالفین کی چالیں	//	۳۰۸، ۳۰۹	النور	تاریخی پس منظر	-
	آپؐ کے خلاف جدید و قدیم مخالفین کے	//	۱۶۲، ۱۶۳	الانبیاء	۵۱	۵۳
	اعتراضات اور اُن کے جوابات	//	۲۹۰، ۲۹۱	المومنون	۶۹، ۷۱	۶۶، ۶۹
	// // //	//	۴۳۵، ۴۳۹	الفرقان	۴، ۹	۱۱، ۱۸
	// // //	//	۴۵۲، ۴۵۳	//	۴۱، ۴۴	۵۵، ۵۷
	// // //	//	۵۱۳، ۵۱۴	الشعراء	۱۱۱، ۱۱۵	۸۱، ۸۳
	// // //	//	۵۴۰، ۵۴۱	//	۲۱۰، ۲۱۲	۱۳۰، ۱۳۳
	// // //	//	۵۴۴، ۵۴۵	//	۲۱۹، ۲۲۳	۱۳۹، ۱۴۰
	// // //	//	۵۴۶، ۵۴۸	//	۲۲۴، ۲۲۶	۱۴۲، ۱۴۴
	// // //	//	۶۴۱، ۶۴۲	القصص	۴۶	۶۴
	آپؐ کے پاس حبش سے عیسائیوں کی آمد	//	۵۳۷	الشعراء	۱۹۷	۱۲۳
	اور ان کا قبولِ اسلام۔	//	۶۴۴، ۶۵۰	القصص	۵۲، ۵۶	۷۲، ۸۹
	رسول مبین	//	۵۳۵	الزخرف	۲۹	۲۸
	// // //	//	۵۶۲	الدخان	۱۳	۱۱
	آپؐ پر قرآن اللہ نے نازل کیا ہے۔	//	۳۴، ۳۵	السجدہ	۲	۱
	// // //	//	۲۴۵	یٰس	۵	۳
	// // //	//	۴۳۳، ۴۳۴	فاطر	۲۹	-
	// // //	//	۳۵۵	الزمر	۱	۱
	// // //	چہارم	۳۷۵	//	۴۱	۵۹
	// // //	//	۳۹۱	المومن	۲	-
	// // //	//	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۵، ۶
	// // //	//	۴۵۳	//	۶۸	-
	// // //	//	۴۸۰، ۴۸۱	الشوریٰ	۷	۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ پر قرآن اللہ نے نازل کیا ہے۔	چہارم	۴۹۷	الشوریٰ	۱۷	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹	الدخان	۳،۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۷۹	الجاثیہ	۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۰	الاحقاف	۲	۱
	قرآن کا نزول آپؐ کے لیے بھی اور آپؐ کی قوم کے لیے بھی شرف ہے۔	〃	۵۴۰	الزخرف	۴۴	۳۹
	آپؐ تمام انسانوں کے لیے اور ہمیشہ کے لیے نذیر و بشیر بنا کر بھیجے گئے۔	〃	۱۰۵	الاحزاب	۴۵	۸۳،۸۱
	〃 〃 〃	〃	۲۰۳،۲۰۲	سبا	۲۸	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۱۲،۲۱۱	〃	۴۶	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۲۳۰	فاطر	۲۴،۲۲	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۰	صٓ	۸۷	-
	آپؐ کو اللہ کی طرف سے دعوت دینے والا بنایا گیا تھا۔	〃	۱۰۸	الاحزاب	۴۶	۸۴
	وہ صرف انسانوں ہی کے لیے نہیں بلکہ جنوں کی رہنمائی کے لیے بھی مبعوث ہوئے تھے۔	〃	۵۹۶	الاحقاف	تاریخی پس منظر	-
	〃	〃	۵۹۸	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱۸،۶۲۰	〃	۲۹،۳۲	۳۳،۳۶
	آپؐ کی اطاعت کا حکم	〃	۸۷،۸۸	الاحزاب	۳۱	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۹۲	〃	۳۳	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۹۷،۹۸	〃	۳۶	۶۵،۶۶
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵	〃	۷۱	-
	اللہ کی نگاہ میں آپؐ کا مرتبہ	〃	۱۲۳،۱۲۴	〃	۵۶	۱۰۶،۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۱۲۳،۱۲۸	〃	۵۶	۱۰۷
	آپؐ سیدھے راستے پر تھے۔	〃	۲۴۵	یٰس	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۹،۵۴۰	الزخرف	۴۳	۳۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ سچائی لے کر آئے تھے۔	چہارم	۳۷۲	الزمر	۳۳	-
	آپؐ رسولوں میں سے تھے۔	//	۲۴۵	یٰس	۳	۲
	آپؐ کوئی نرالے رسول نہ تھے۔	//	۶۰۵	الاحقاف	۹	۱۲
	اللہ نے آپؐ کو دین کی صاف شاہراہ پر قائم کیا ہے۔	//	۵۸۶	الجاثیہ	۱۸	۲۳
	اللہ کے حکم سے آپؐ نے ان اختلافات کا دروازہ بند کر دیا جو توراۃ و انجیل میں پیدا کر دیے گئے ہیں۔	//	۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶	الشوریٰ	۱۴، ۱۵	۲۵، ۲۸
	آپؐ اللہ کے سیدھے راستے کی طرف بلاتے تھے۔	//	۵۱۷	//	۵۲	-
	آپؐ حق لے کر آئے تھے۔	//	۲۳۰	فاطر	۲۴	۴۵
	// // //	//	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۷	۲۱
	// // //	//	۵۳۵، ۵۳۶	الزخرف	۳۰	۲۹
	آپؐ کا ذریعہ علم وحی تھا۔	//	۲۱۲، ۲۱۳	سبا	۵۱	۷۱
	// // //	//	۳۴۷	صٓ	۷۰	-
	// // //	//	۳۸۱، ۳۸۲	الزمر	۶۵	۷۴
	// // //	//	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۵، ۷
	// // //	//	۴۷۸	الشوریٰ	۳	۱
	// // //	//	۴۸۶، ۴۹۳	//	۱۲	-
	// // //	//	۵۱۶	//	۵۱	۷۹، ۸۰
	آپؐ کی ذات میں ایمان والوں کے لیے بہترین نمونہ ہے۔	//	۸۰، ۸۱	الاحزاب	۲۱	۳۴، ۳۵
	آپؐ کو اللہ تعالیٰ کن طریقوں سے تعلیم دیتا تھا	//	۴۷۷	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۵۱۶، ۵۱۷	//	۵۱، ۵۲	۷۸، ۸۴
	آپؐ کے ساتھ اہل ایمان کا کیا تعلق ہونا چاہیے	//	۷۱، ۷۲، ۷۳	الاحزاب	۶	۱۲، ۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کے ساتھ اہل ایمان کا کیا تعلق ہونا چاہیے	چہارم	۱۰۲، ۱۰۴	الاحزاب	۴۰	۷۷
	// // //	//	۱۱۷، ۱۱۸	//	۵۱	۹۱
	// // //	//	۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲	//	۵۲	۹۶، ۹۸
	// // //	//	۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۷	//	۵۳، ۵۷	۹۹، ۱۰۷
	آپؐ کے خلاف اگر کسی کے دل میں بھی وسوسہ	//	۱۱۷، ۱۱۸	//	۵۱	۹۱
	ہو تو اس پر گرفت ہوگی۔	//	۱۲۲	//	۵۳	۱۰۱
	آپؐ اور آپؐ پر ایمان لانے والے عذاب سے محفوظ ہیں۔	//	۳۷۲	الزمر	۳۳	۵۲
	آپؐ کے مخالفین کو اللہ سزا دے گا۔	//	۵۳۹	الزخرف	۴۱، ۴۲	۳۶، ۳۷
	آپؐ کو نہ ماننے والے کافر ہیں۔	//	۲۳۷، ۲۳۸	فاطر	۳۶، ۳۷	۶۲، ۶۳
	آپؐ کو نہ ماننے والے کافر ہیں۔	//	۳۸۱	الزمر	۵۹	-
	// // //	//	۳۸۴	//	۷۱، ۷۲	-
	// // //	//	۴۱۴	المؤمن	۴۹، ۵۰	۶۶
	آپؐ کو تکلیف پہنچانا کسی مسلمان کے لیے جائز نہیں۔	//	۱۲۱، ۱۲۲	الاحزاب	۵۳	۹۷
	آپؐ کی نبوت کے دلائل	//	۳۲، ۳۳	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۴، ۳۵	۲ //	۲، ۳	۱، ۲
	// // //	//	۴۹	//	۲۳	۳۵
	// // //	//	۲۴۵	یٰس	۳، ۴	۲
	// // //	//	۲۵۱، ۲۵۳	//	۱۸، ۲۱	۱۴، ۱۷
	// // //	//	۳۵۰	صٓ	۸۶، ۸۷	۷۱، ۷۲
	// // //	//	۴۷۷	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۵۱۷، ۵۱۸	//	۵۲، ۵۳	۸۳، ۸۵
	آپؐ نبوت ملنے سے پہلے نہ جانتے تھے کہ کتاب کیا ہوتی ہے اور ایمان کیا ہوتا ہے۔					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بعثت سے پہلے آپؐ کی پوری زندگی اس بات کی گواہ تھی کہ آپؐ جھوٹے مدعی نبوت نہیں ہو سکتے۔	چہارم	۲۱۱	سبا	۴۶	۶۶
		//	۳۵۰	ص	۸۶، ۸۷	۷۱، ۷۲
	بائبل میں آپؐ کی نبوت کی شہادت	//	۳۰۵، ۳۰۶	الصّٰفّٰت	۱۳۰	۷۳
	آپؐ کو کس منصب عظیم پر اللہ نے مامور فرمایا ہے۔	//	۱۰۵، ۱۰۸	الاحزاب	۴۵	۸۱، ۸۳
	آپؐ کی دعوت کیا تھی۔	//	۳۵۴	الزمر	موضوع اور مضمون	-
	//	//	۳۵۵	//	۲	۳
	//	//	۳۶۴	//	۱۱، ۱۴	۳۳
	//	//	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۵، ۷
	//	//	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	آپؐ کی بعثت کس مقصد کے لیے ہوئی تھی۔	//	۲۱۱، ۲۱۲	سبا	۴۶	۶۶، ۶۷
	//	//	۲۴۵، ۲۴۶	یٰس	۶	۴
	//	//	۳۴۳، ۳۴۴	ص	۴۶	۴۹
	//	//	۳۶۴	الزمر	۱۲	۳۳
	//	//	۴۸۰، ۴۸۲	الشوریٰ	۷	۸، ۱۰
	آپؐ کے لائے ہوئے دین کی حقیقت	//	۴۷۵، ۴۷۶	//	موضوع اور مضمون	-
	آپؐ کی بعثت اللہ کی رحمت تھی۔	//	۵۵۹، ۵۶۰	الدخان	۵، ۶	۴
	آپؐ کے ذریعہ حق پہنچا دیا گیا اب نافرمانوں کے سوا کوئی اور نہ بھٹکے گا۔	//	۶۲۱	الاحقاف	۳۵	۳۷
	آپؐ کی بعثت سے پہلے صدیوں سے عرب میں کوئی نبی نہیں آیا تھا۔	//	۳۵، ۳۶	السجدہ	۳	۴، ۵
		//	۲۴۶، ۲۴۷	یٰس	۶	۴
	آپؐ کی آمد سے پہلے اہل عرب خود ایک نبی مانگ رہے تھے۔	//	۲۴، ۲۴۱	فاطر	۴۲	۷۱
	پچھلے انبیاءؑ کے بعد آپؐ کے مبعوث کیے جانے	//	۳۱۳	الصّٰفّٰت	۱۶۷، ۱۶۹	۹۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کی وجہ۔	چہارم	۴۹۴،۴۹۵	الشوریٰ	۱۴	۲۵
	آپؐ تمام انبیاءؑ کی لائی ہوئی کتابوں کو ماننے پر مامور تھے۔	//	۴۹۵	//	۱۵	۲۷
	آپؐ پچھلے تمام انبیاءؑ کی تصدیق کرتے تھے	//	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۷	۲۱
	آپؐ کی دعوت و تعلیم وہی تھی جو پہلے تمام انبیاءؑ کی تھی۔	//	۳۸۲،۳۸۱	الزمر	۶۵	۷۴
	// // //	//	۴۶۳	حٰمٓ السجدہ	۴۳	
	// // //	//	۴۷۴،۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۷۸،۴۷۹	//	۳	۱
	// // //	//	۴۸۱	//	۷	۷،۹
	// // //	//	۴۸۶،۴۸۷،۴۹۳	//	۱۳	۲۰
	// // //	//	۵۲۳،۵۲۴	الزخرف	۴	۲
	// // //	//	۶۱۳،۶۱۵	الاحقاف	۲۱	۲۵
	آپؐ دین میں با اختیار خود کوئی رد و بدل کر لینے کے مجاز نہ تھے۔	//	۴۹۵،۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	۲۶
		//	۵۸۶،۵۸۷	الجاثیہ	۱۸	۲۳
	آپؐ تمام انسانوں کے درمیان انصاف پر مامور تھے۔	//	۴۹۵،۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	۲۸،۳۰
	آپؐ وحی الٰہی کی پیروی پر مامور تھے۔	//	۵۳۹،۵۴۰	الزخرف	۴۳	۳۸
	// // //	//	۶۰۵،۶۰۶	الاحقاف	۹	۱۲
	آپؐ کا کام صرف حق پہنچا دینا تھا کسی کے حق قبول نہ کرنے کی ذمہ داری آپؐ پر نہ تھی	//	۲۳۰	فاطر	۲۴،۲۵	۴۴،۴۷
		//	۳۷۵	الزمر	۴۱	۵۹
	// // //	//	۵۱۴	الشوریٰ	۴۸	۷۴
	آپؐ کا کام لوگوں کو حقیقت سے خبردار کرنا تھا	//	۲۱۲	سبا	۴۷	۶۸
	// // //	//	۳۴۶	صٓ	۶۵	۵۶،۵۷
	// // //	//	۶۰۵	الاحقاف	۹	۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کا کام لوگوں کو حقیقت سے خبردار کرنا تھا	چہارم	۶۰۷	الاحقاف	۱۰	۱۳،۱۴
	آپؐ کی ذمہ داری یہ نہ تھی کہ لوگوں کو راست رو بنا دیں۔	//	۲۱۱،۲۱۲	سبا	۴۶	۶۶،۶۷
	// // //	//	۳۷۵	الزمر	۴۱	۵۹
	// // //	//	۵۱۴	الشوریٰ	۴۸	۷۴
	آپؐ دوسروں کو جس چیز کی دعوت دیتے تھے اُس پر سب سے پہلے خود عمل کرتے تھے	//	۳۶۴	الزمر	۱۲	۲۳
	آپؐ نے کبھی جاہلیت کے طریقوں کی پیروی نہیں کی۔	//	۲۱۱،۲۱۲	سبا	۴۶	۶۶،۶۷
	آپؐ اپنی دعوت حق پر لوگوں سے کسی اجر کے طالب نہ تھے۔	//	۳۵۰	ص	۸۶	۷۱
	// // //	//	۵۰۰،۵۰۲	الشوریٰ	۲۳	۴۰
	آپؐ نبوت کے کام میں بالکل بے غرض تھے	//	۲۱۲	سبا	۴۷	۶۸
	"الا المودۃ فی القربیٰ" کی صحیح تفسیر	//	۵۰۱،۵۰۲	الشوریٰ	۲۲	۴۱
	سرداران قریش سے آپؐ کا ارشاد کہ اگر تم میری دعوت مان لو تو عرب و عجم کے حکمران ہو جاؤ گے۔	//	۳۱۶	ص	تاریخی پس منظر	-
	مشرکین عرب پر آپؐ کے غالب آنے کی پیشین گوئی۔	//	۳۱۳،۳۱۴	الصّٰفّٰت	۱۷۱، ۱۷۵	۹۳،۹۴
	// // //	//	۳۱۸	ص	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۳۲۲	//	۱۱	۱۲
	آپؐ کی دعوت کے دنیا پر چھا جانے کی پیشین گوئی۔	//	۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۱	حٰمٓ السجدہ	۵۳	۷۰
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "قرآن" اُس کی پیش گوئیاں")					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفار کی طرف سے معجزات کا مطالبہ اور اُس کے جوابات۔	چہارم	۴۲۸، ۴۳۰	المؤمن	۷۸، ۸۱	۱۰۷، ۱۱۰
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵، ۶۰۶	الاحقاف	۹	۱۲
	وہ حکمت جو دعوت دین کے راستے کی رکاوٹوں	〃	۴۵۴، ۴۵۶	حٰمٓ السجدہ	۳۰، ۳۳	۳۲، ۳۶
	کو دور کرنے کے لیے آپؐ کو سکھائی گئیں۔	〃	۴۶۰	〃	۳۶	۴۱
	آپؐ اللہ کی طرف سے حق کی تعلیم اور ہدایت پاتے تھے۔	〃	۲۱۲، ۲۱۳	سبا	۴۸	۷۰
	آپؐ بذات خود عالم الغیب نہ تھے۔	〃	۳۴۷	صٓ	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	الاحقاف	۹	۱۲
	آپؐ کو بذریعہ وحی صرف وہ حقائق بتائے گئے تھے جو نبوت کے فرائض انجام دینے کے لیے ضروری تھے۔	〃	۳۴۷	صٓ	۷۰	-
	آپؐ کی بشریت	〃	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۵
	آپؐ فوق البشری طاقتوں کے مالک نہ تھے	〃	۶۰۵، ۶۰۶	الاحقاف	۹	۱۲
	آپؐ خود کسی کو ہدایت بخش دینے پر قادر نہ تھے	〃	۲۲۸، ۲۳۰	فاطر	۲۰، ۲۳	۴۰، ۴۴
	آپؐ کو یہ اختیار حاصل نہ تھا کہ خدا کے عذاب سے کسی کو بچالیں۔	〃	۳۲۵، ۳۲۶	الزمر	۱۹	۳۷
	آپؐ کا کام لوگوں کی قسمتوں کا فیصلہ کرنا نہ تھا	〃	۴۴، ۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	بلکہ غافلوں کو بیدار کرنا تھا۔	〃	۴۸۰، ۴۸۱	الشوریٰ	۷	۸، ۱۰
	بندوں کے اعمال کی نگرانی اور اُن کا محاسبہ آپؐ کے سپرد نہیں کیا گیا تھا یہ کام اللہ نے اپنے ہاتھ میں رکھا ہے۔	〃	۵۱۴	〃	۴۸	۷۴
	آپؐ کے گواہ ہونے کا مفہوم	〃	۱۰۵، ۱۰۸	الاحزاب	۴۵	۸۱، ۸۲
	آپؐ سے اور دوسرے انبیاءؑ سے کس چیز کا عہد لیا گیا تھا۔	〃	۷۲، ۷۵	〃	۷، ۸	۱۵، ۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کے اخلاق کریمانہ	چہارم	۹۹، ۱۰۰، ۱۰۲	الاحزاب	۲۷	۶۷، ۶۸
	〃 〃 〃	〃	۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲	〃	۵۳	۹۷، ۹۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵۵	〃	۲۷	۲۳
	آپؐ بحیثیت قاضی	〃	۴۹۵، ۴۹۶	الشوریٰ	۱۵	۲۸
	آپؐ بحیثیت حاکم و فرمانروا	〃	۹۷، ۹۸	الاحزاب	۳۶	۶۵، ۶۶
	آپؐ کے کمالات بحیثیت فوجی قائد	〃	۵۵، ۵۶	〃	جنگ احزاب سے پہلے غزوات	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸	〃		-
	〃 〃 〃	〃	۷۷	〃	۱۳	۲۴، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۸۰، ۸۱	〃	۲۱، ۲۲	۲۴، ۳۶
	آپؐ کے کمالات بحیثیت مدبر	〃	۵۵، ۵۶	〃	جنگ احزاب	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰، ۶۱	〃	غزوۂ احزاب	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲	〃	غزوہ بنی قریظہ	-
	آپؐ حقیقت کو کھول کھول کر بیان کرنے والے تھے۔	〃	۵۳۵	الزخرف	۳۰	۲۸
	آپؐ کتاب ہی نہیں حکمت بھی لائے تھے	〃	۹۲، ۹۴	الاحزاب	۳۴	۵۱
	آپؐ کی اُمت کی فضیلت نبی اور بحیثیت انسان میں اصولی فرق۔	〃	۶۱	〃	غزوۂ احزاب	-
	آپؐ کی اُمت کی فضیلت، اُس کے طبقات اور آخرت میں اُس کا انجام	〃	۲۳۲، ۲۳۷	فاطر	۳۱، ۳۵	۵۳، ۶۱
	آغاز نبوت میں قریش کن غلط فہمیوں میں مبتلا تھے۔	〃	۳۲، ۳۳	السجدہ	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸، ۳۹	〃	۵، ۶	۹، ۱۳
	مکہ کے اُن سرداروں کی اخلاقی حالت جو آپ کی مخالفت میں پیش پیش تھے۔	〃	۲۲۱، ۲۲۲	فاطر	۸	۱۵، ۱۷
	آپکے خلاف اُنکے الزامات، اعتراضات اور شبہات	〃	۲۰	لقمٰن	۲۰، ۲۱	۳۷، ۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کے خلاف اُن کے الزامات، اعتراضات اور شبہات	چہارم	۲۱۱، ۲۱۲	سبا	۴۶، ۴۷	۶۶، ۶۸
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴، ۴۳۵	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲، ۵۶۳	الدخان	۱۳، ۱۴	۱۱، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳، ۶۰۴	الاحقاف	۷، ۸	۸، ۹
	کفار قریش خود جانتے تھے کہ وہ آپؐ پر جو الزامات لگاتے ہیں وہ صحیح نہیں ہیں۔	〃	۹، ۱۰	لقمٰن	۶	۶
		〃	۱۷۶	سبا	۷، ۸	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۱	یٰس	۷۶	۶۳
	کفار مکہ کی طرف سے آپؐ پر کہانت کا الزام اور اُس کا جواب۔	〃	۲۸۰، ۲۸۱	الصّٰفّٰت	۸، ۱۱	۷، ۸
	کفار مکہ آپؐ کی باتوں کو جادو کس معنی میں کہتے تھے۔	〃	۲۸۲	〃	۱۵، ۱۸	۱۰، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۲۰	صٓ	۴، ۶	۵، ۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۴، ۵۲۵	الزخرف	۳۰	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۶۰۳، ۶۰۴	الاحقاف	۷	۸
	کفار مکہ کا آپؐ کو شاعر کہنا	〃	۲۷۰	یٰس	۶۹، ۷۰	۵۸، ۵۹
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۶	-
	کفار مکہ کا آپؐ کو مجنوں کہنا	〃	۱۷۶	سبا	۷، ۸	۱۰
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱، ۲۱۲	〃	۴۶	۶۶، ۶۷
	〃 〃 〃	〃	۲۸۵	الصّٰفّٰت	۳۶	-
	سردارانِ قریش کی آپؐ سے مصالحت کی بات چیت	〃	۳۱۶، ۳۱۷	صٓ	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃		۴۴۴، ۴۳۵	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	مشرکین کو آپؐ کی دعوت سخت ناگوار گذرتی تھی۔	〃	۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ سے کفار کا حسد اور بغض حضرت آدمؑ سے شیطان کے حسد اور بغض جیسا تھا۔	چہارم	۳۴۹، ۳۵۰	صٓ	۸۵	۷۰
	اللہ تعالیٰ کا ارشاد کہ اے نبیؐ تم بھی انتظار کرو اور یہ کہ کفار بھی منتظر رہیں کہ کس کا کیا انجام ہوتا ہے۔	//	۳، ۵، ۴، ۵	//	۵۹	۴۵
	جو کوئی آپؐ کی دعوت کو نہیں مانے گا اُس کا انجام	//	۶۲۰	الاحقاف	۳۲	۳۶
	آپؐ کا بھروسہ اللہ ہی پر تھا اور مصیبت میں آپؐ اللہ ہی سے رجوع کرتے تھے۔	//	۴۸۵	الشوریٰ	۱۰	۱۶
	کفار مکہ آپؐ کی شخصیت کا وزن اچھی طرح محسوس کرتے تھے۔	//	۳۱۷	صٓ	تاریخی پس منظر	-
	وہ اپنے دلوں میں آپؐ کی صداقت کے معترف تھے۔	//	۴۳۵	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	آپؐ کی مخالفت کرنے والے کفار کی ذہنی حالت	//	۴۶۵	//	۴۵	۵۷، ۵۸
	کفار قریش کو کیا چیز آپؐ پر ایمان لانے سے روک رہی تھی۔	//	۲۲۳، ۲۲۴	فاطر	۱۰	۲۰
	//	//	۳۱۸	صٓ	موضوع اور مباحث	-
	//	//	۳۸۹	المؤمن	//	-
	//	//	۴۱۶	//	۵۶	۵، ۶
	//	//	۴۳۴	حٰمٓ السجدہ	زمانہ نزول	-
	//	//	۴۶۵	//	۴۵	۵۸
	//	//	۵۰۴	الشوریٰ	۲۷	۴۸
	//	//	۵۲۱، ۵۲۲	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	//	//	۵۳۵، ۵۳۶	//	۳۰، ۳۱	۲۹، ۳۰
	وہ آپؐ کی بات نہ ماننے کے کیا وجوہ بیان کرتے تھے۔	//	۳۱۹	صٓ	۲، ۴	۳، ۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ آپؐ کی بات نہ ماننے کے کیا وجوہ بیان کرتے تھے۔	چہارم	۳۲۱	صٓ	۸	۱۰
	وہ آپؐ کو اس لیے نبی ماننے سے انکار کرتے تھے کہ آپ بشر ہیں۔	//	۲۵۱،۲۴۹	یٰسٓ	۱۵	۱۲،۱۱
	اُن کو اس بات پر تعجب تھا کہ خود اُن کی اپنی قوم کا آدمی نبی کیسے ہو گیا۔	//	۳۲۰،۳۱۹	صٓ	۴	۴
	وہ دراصل آپؐ کو نہیں بلکہ اللہ کے پیغام کو جھٹلا رہے تھے۔	//	۳۲۱	//	۸	۱۰
	سردارانِ قریش کا آپؐ کو نبوت کے لائق نہ سمجھنا اور اللہ تعالیٰ کی طرف سے اُسکا جواب	//	۳۲۲،۳۲۱	//	۱۰	۱۱
	آپؐ کو صبر کے ساتھ مکی زندگی کے سخت حالات کا مقابلہ کرنے کی تلقین۔	//	۳۲۳	//	۱۷	۱۶
	//	//	۴۱۶،۴۱۵	المؤمن	۵۵	۷۳،۷۱
	// // //	//	۴۲۸	//	۷۷	۱۰۶،۱۰۵
	// // //	//	۶۲۱	الاحقاف	۳۵	۳۷
	وہ اولین مسلمان جو آپؐ کی دعوت سنتے ہی کسی شک و شبہ کے بغیر ایمان لے آئے	//	۱۰۰،۹۹ ۱۰۲	الاحزاب	۳۷	۶۸
	مکی زندگی کے آخری دور میں آپؐ کی مصاحب	//	۵۹۸،۵۹۶	الاحقاف	تاریخی پس منظر	-
	طائف کا سفر	//	۵۹۷	//	//	-
	طائف سے واپسی پر آپ کی رقت انگیز دُعا	//	۵۹۷	//	//	-
	اس حالت میں بھی آپؐ دشمنوں کے لیے بددُعا کرنے پر آمادہ نہ ہوئے۔	//	۵۹۸	//	//	-
	آپؐ کا کفارِ مکہ کو چیلنج کہ میں اپنا کام جاری رکھوں گا تمہیں جو کچھ کرنا ہے کر لو۔	//	۳۷۴	الزمر	۳۹،۳۸	۵۸،۵۷
	آپؐ کی دعوت کو زک دینے کے لیے قریش کی تدبیریں۔	//	۱۰،۸	لقمٰن	۶	۹،۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کی دعوت کو زک دینے کے لیے قریش کی تدبیریں۔	چہارم	۳۸۸	المؤمن	حالات نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۶	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۳	〃	۲۶	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۴۵۶،۴۵۷	〃	۳۳،۳۴	۲۶،۳۷
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳	〃	۴۰	۴۸،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	〃	۴۴	۵۴،۵۵
	〃 〃 〃	〃	۴۹۶،۴۹۷	الشوریٰ	۱۶	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۵۵۰،۵۵۱	الزخرف	۷۹، ۸۰	۶۳
	آپؐ کے خلاف تدبیریں کرنے والوں کا انجام	〃	۴۵۳،۴۵۴	حٰمٓ السجدہ	۲۶، ۲۹	۳۰،۳۱
	آپؐ پر کفار مکہ کا یہ الزام کہ آپؐ نے قرآن خود تصنیف کر لیا ہے اور اس کا جواب۔	〃	۳۴،۳۵	〃	۲	۱
		〃	۵۰۲،۵۰۳	الشوریٰ	۲۴، ۲۵	۴۲،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲	الدخان	۱۳،۱۴	۱۱،۱۲
	〃 〃 〃	〃	۶۰۲،۶۰۴	الاحقاف	۷، ۸	۸،۹
	آپؐ کو قتل کرنے کے لیے اُن کی سازشیں	〃	۳۸۸	المومن	حالات نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۶	حٰمٓ السجدہ	موضوع اور مضمون	-
	آپؐ کے مقابلے میں کفار مکہ کی ہٹ دھرمی کا جواب۔	〃	〃	〃	〃	〃
	〃 〃 〃	〃	۴۴۱	〃	۵	۳،۴
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	〃	۴۴	۵۴،۵۵
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲،۵۶۳	الدخان	۱۳،۱۴	۱۱،۱۲
	آپؐ کی طرف سے کفار کے اتہامات کا جواب	〃	۲۱۲،۲۱۳	سبا	۴۷، ۵۰	۶۸،۷۱
	آخرت کا عقیدہ پیش کرنے پر کس طرح آپؐ کا مذاق اُڑایا گیا۔	〃	۱۷۶	〃	۷، ۸	۱۰
	آپؐ سے اللہ کا وعدہ کہ وہ آپؐ کے جھٹلانے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	والوں کو ضرور سزا دے گا۔	چہارم	۴۲۸	المؤمن	۷۶، ۷۷	۱۰۵، ۱۰۶
	آپؐ کی دعا پر مکہ میں قحط برپا ہونا	//	۵۵۶	الدخان	زمانہ نزول	-
	سرداران قریش کی آپؐ سے درخواست کہ قحط دور کرنے کے لیے دعا فرمائیں۔	//	۵۵۶	//	//	-
		//	۵۶۳	//	۱۴	۱۳
	اپنی قوم کو ہدایت دینے کے لیے آپؐ کی بے چینی۔	//	۲۲۲	فاطر	۸	۱۷
	ہجرت حبشہ	//	۳۵۴	الزمر	موضوع اور مضمون	-
	مدینہ کے ابتدائی دور میں آپؐ کی معاشی تنگ حالی	//	۶۵، ۶۶	الاحزاب	حضورؐ کی خانگی زندگی کے حالات	-
	// // //	//	۸۴	//	۲۸	۴۱
	آپؐ کی کثرت ازواج کے وجوہ	//	۱۱۲، ۱۱۸، ۱۱۹	//	۵۰، ۵۲	۸۷، ۹۳
	آپؐ کے لیے چار بیویوں کی قید نہ ہونے کے وجوہ	//	۶۵، ۶۶	//	حضورؐ کی خانگی زندگی کے حالات	-
	// // //	//	۱۱۲، ۱۱۶	//	۵۰، ۵۲	۹۱، ۹۳
	آپؐ کو اجازت تھی کہ جس بیوی سے جو چاہیں سلوک کریں۔	//	۱۱۶، ۱۱۷	//	//	//
	ازواج مطہرات سے آپؐ کا عدل	//	۱۱۷، ۱۱۸	//	//	//
	آپؐ کی ازواج کے نام اور ان کی تعداد	//	۱۱۳، ۱۱۴	//	//	//
	// // //	//	۶۷	//	موضوع اور مضمون	-
	آپؐ کی ازواج اُمت کی مائیں ہیں۔	//	۷۱، ۷۲	//	۶	۱۳
	حضرت زینبؓ سے نکاح کا حکم آپؐ کو کیوں دیا گیا تھا۔	//	۶۴، ۶۶	نکاح زینبؓ پردہ کے احکام حضورؐ کی خانگی زندگی	//	-
	// // //	//	۳۸	//	۱۰۱، ۱۰۲	۷۰، ۷۳
	حضرت زینبؓ سے نکاح کرنے پر آپؐ کے خلاف پروپیگنڈے کا طوفان	//	۶۴، ۶۵	//	نکاح زینبؓ پر پروپیگنڈے کا طوفان	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کے خلاف مغربی مستشرقین کا اندھا تعصب	چہارم	۴۰۴	المؤمن	۲۶	۴۱
	آپؐ کو حضرت زینبؓ سے نکاح میں کیوں تامل تھا۔	//	۶۸	الاحزاب	۳،۱	۲،۱
	// // //	//	۷۴،۷۳	//	۷	۱۵
	// // //	//	۱۰۱،۱۰۰	//	۳۸	۷۰
	شمائیت اعدا کے اندیشے سے حضرت زینبؓ کے ساتھ نکاح میں تامل کرنے پر اللہ کا عتاب۔	//	۱۰۱،۱۰۰	//	۳۸	۷۰
	آپؐ نے حضرت زینبؓ سے نکاح اللہ تعالیٰ کے حکم سے کیا تھا۔	//	۱۰۲،۱۰۱	//	۳۸	۷۳،۷۰
	یہ نکاح آپؐ پر فرض تھا۔	//	//	//	//	//
	آپؐ کی خانگی زندگی کے معاملات پر بھی براہ راست اللہ تعالیٰ کی نگرانی قائم تھی۔	//	۶۶،۶۵	//	حضورؐ کی خانگی زندگی کے حالات	-
	آپؐ کی صاحبزادیوں کی تعداد	//	۱۳۱،۱۲۹	//	۵۹	۱۱۰
	وہ مملوکہ خاتون جن سے آپؐ نے بر بنائے ملک تمتع فرمایا۔	//	۱۱۴،۱۱۲ ۱۱۶	//	۵۰	۸۸
	وہ خاص امور جن میں نبی کے لیے احکامِ عام مسلمانوں کے احکام سے مختلف تھے۔	//	۱۰۲	//	۳۸	۷۴،۷۳
	تخییر کے بعد جن ازواج مطہرات نے آپ کی رفاقت قبول کر لی تھی اُن کو طلاق دینے کا	//	۱۱۷،۱۱۴ ۱۱۸	//	۵۱،۵۰	۹۱،۸۹
	آپؐ کو اختیار نہ تھا۔	//	۸۵	//	۲۹	۴۲
	آپؐ کا گھر مسلمانوں کے لیے نمونے کا گھر تھا اور مسلمانوں کے گھروں میں جو اصلاحات نافذ کرنا ہوتی تھیں وہ پہلے آپؐ کے گھر میں نافذ کی جاتیں۔	//	۱۱۸	//	۵۲	۹۳
		//	۱۲۱،۱۱۹ ۱۲۲	الاحزاب	۵۳	۹۸،۹۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ پر درود و سلام بھیجنے کا حکم اور اُس کی تشریح	چہارم	۱۲۳، ۱۲۸	الاحزاب	۵۶	۱۰۶، ۱۰۷
	غیر انبیاء کے لیے صلوٰۃ و سلام کے مسئلے میں فقہا کے اختلافات	//	۱۲۸	//	۵۶	//
	اللہ تعالیٰ اور فرشتے آپؐ پر درود و سلام بھیجتے ہیں۔	//	۱۲۳	//	۵۶	//
	درود میں آپؐ کی آل کو شامل کرنے کا مطلب	//	۱۲۶	//	۵۶	//
	اللہ نے آپؐ کو شعر کی تعلیم نہیں دی نہ شاعری آپؐ کے لیے زیبا تھی۔	//	۲۷۰	یٰس	۶۹	۵۸
	آپؐ بھی انسانوں کی طرح موت سے ہمکنار ہونے والے تھے۔	//	۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۲	الزمر	۲۹	۴۸، ۵۰
	آپؐ کی نصرت کے لیے اللہ کا وعدہ	//	۴۱۴، ۴۱۵	المؤمن	۵۱	۶۷، ۶۸
	صبر کی طاقت حاصل کرنے کے لیے آپؐ کو نماز کی تلقین۔	//	۴۱۵، ۴۱۶	//	۵۵	۷۱، ۷۴
	آپؐ کا وہ قصور جس کے معافی چاہنے کے لیے اللہ نے آپؐ کو ہدایت فرمائی۔	//	۴۱۵، ۴۱۶	//	۵۵	//
	آپؐ کس طرح اپنے صحابہؓ کی تربیت فرماتے تھے	//	۴۵۸، ۴۵۹	حٰمٓ السجدہ	۳۵	۳۹
	وہ حیرت انگیز انقلاب جو آپؐ کی دعوت نے دنیا میں برپا کیا۔	//	۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱	//	۵۳	۷۰
	آپؐ کو کن باتوں میں دوسرے انبیاء پر فضیلت حاصل ہے۔	//	۱۴۱	ضمیمہ الاحزاب	ختم نبوت کے بارے میں	-
	آپؐ کا بنی نوع انسان پر کتنا بڑا احسان ہے	//	۱۲۳، ۱۲۴	الاحزاب	۵۶	۱۰۶، ۱۰۷
	مسلمان محمدؐ کے بندے نہیں بلکہ اللہ کے بندے ہیں۔	//	۳۷۹	الزمر	۵۳	۷۰
	آپؐ کی بعثت سے پہلے اہل عرب گمراہی میں مبتلا تھے	//	۴۸۷، ۴۸۸	الجمعہ	۲	۳، ۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ اللہ کے آخری نبی ہیں۔ (مزید دیکھیے "ختم نبوت")	پنجم	۲۴	محمدؐ	۱۸	۳۰
	آپؐ کی بعثت قرب قیامت کی علامت ہے	″	۲۴	″	۱۸	″
	آپؐ کو ہدایت اور دین حق کے ساتھ بھیجا گیا	″	۶۲	الفتح	۲۸	۵۱
	″ ″	″	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	آپؐ پوری دنیا کے لیے ہادی بنائے گئے	″	۴۸۸	الجمعہ	۳	۵
	آپؐ کی بعثت کے بنیادی مقاصد اور وہ	″	۶۳،۶۲	الفتح	۲۸	۵۱
	کارِ عظیم جس کے لیے آپؐ کو بھیجا گیا۔	″	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	″ ″	″	۴۸۷،۴۸۵	الجمعہ	۲	۴،۲
	″ ″	″	۵۸۱،۵۸۰	الطلاق	۱۱	۲۲،۲۱
	آپؐ کا پیغام بالکل سچا تھا۔	″	۱۹۳،۱۹۲	النجم	۴،۱	۴،۱
	″ ″	″	۱۹۸،۱۹۷	″	۱۲،۷	۱۰،۷
	آپؐ اللہ کے رسول ہیں۔	″	۵۱	الفتح	۱۲،۱۱	۲۳،۲۲
	″ ″	″	۵۴	″	۱۷	۳۱
	″ ″	″	۶۳،۶۱	″	۲۸،۲۶	۵۱،۴۶
	″ ″	″	۷۰	الحجرات	۱	۱
	″ ″	″	۷۲	″	۳	۵
	″ ″	″	۱۵۲،۱۵۱	الذّٰریٰت	۵۱،۵۰	۴۸
	″ ″	″	۳۶۳	المجادلہ	۱۳،۱۲	۳۰،۲۹
	″ ″	″	۳۶۶،۳۶۵	″	۲۱،۲۰	۳۶
	″ ″	″	۳۹۵	الحشر	۸	-
	″ ″	″	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	″ ″	″	۴۸۶،۴۸۵	الجمعہ	۲	۲
	″ ″	″	۵۱۶	المنفقون	۱	۱
	″ ″	″	۵۱۹	″	۵	۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپ اللہ کے رسول ہیں۔	پنجم	۵۲۱	المنفقون	۸	۱۶
	// // //	//	۵۳۶	التغابن	۸	۱۸
	قرآن رسولؐ کی کیا حیثیت بیان کرتا ہے۔	//	۳۰،۲۹	محمدؐ	۳۳،۳۲	۴۰،۳۹
	// // //	//	۴۵،۴۳	الفتح	۳،۱	۵،۱
	// // //	//	۴۹،۴۸	//	۱۰،۸	۱۹،۱۴
	// // //	//	۵۱	//	۱۳،۱۲	۲۵،۲۳
	// // //	//	۵۸،۵۷	//	۲۴،۲۲	۴۲،۴۱
	// // //	//	۶۳،۶۱	//	۲۸،۲۷	۵۱،۴۷
	// // //	//	۷۳،۷۰	الحجرات	۳،۱	۵،۱
	// // //	//	۱۰۸	ق	۲	۲
	// // //	//	۱۲۸	//	۴۵	۵۶،۵۵
	// // //	//	۱۵۴،۱۵۱	الذّٰریٰت	۵۳،۵۰	۵۰،۴۸
	// // //	//	۱۷۴،۱۷۱	الطور	۳۴،۲۹	۲۷،۲۲
	// // //	//	۱۹۶،۱۹۲	النجم	۴،۲	۴،۲
	// // //	//	۲۰۱،۱۹۸	//	۱۵،۱۲	۱۳،۱۰
	// // //	//	۳۰۶،۳۰۵	الحدید	۷	۱۰،۷
	// // //	//	۳۲۴،۳۲۳	//	۲۹،۲۸	۵۷،۵۵
	// // //	//	۳۶۴،۳۶۲	المجادلہ	۱۳،۱۲	۳۰،۲۹
	// // //	//	۳۹۴،۳۹۳	الحشر	۸،۷	۱۶،۱۳
	قرآن رسولؐ کی کیا حیثیت بیان کرتا ہے۔	//	۴۷۶،۴۷۱	الصف	۶	۸
	// // //	//	۴۷۷	//	۹	۱۳
	// // //	//	۴۸۸،۴۸۵	الجمعہ	۳،۲	۶،۲
	// // //	//	۵۲۰،۵۱۹	المنفقون	۵	۱۲
	آپؐ کو شاہد، مبشر اور نذیر بنا کر بھیجا گیا۔	//	۴۸	الفتح	۹،۸	۱۶،۱۴
	// // //	//	۱۵۱	الذّٰریٰت	۵۰	۔

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کو شاہد، مبشر اور نذیر بنا کر بھیجا گیا۔	پنجم	۲۲۲،۲۲۳	النجم	۵۶،۵۷	۴۹،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۴۶۱	الصف	۶	۸
	بحیثیت رسولؐ آپ کی اطاعت لازمۂ ایمان ہے	〃	۳۰	محمد	۳۳	۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴	الفتح	۱۷	۳۱
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱	الحجرات	۱۴،۱۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۲،۳۶۴	المجادلہ	۱۳	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۳	التغابن	۱۲	۲۷
	آپؐ کا ہر امر و نہی اُمت کے لیے واجب الاتباع ہے۔	〃	۳۹۲،۳۹۴	الحشر	۷	۱۴،۱۵
	اگر کوئی اطاعت سے منہ موڑتا ہے تو آپؐ کی ذمہ داری حق پہنچا دینے کے سوا کچھ نہیں ہے	〃	۵۴۳	التغابن	۱۲	۲۷
	آپؐ کا کام جبراً لوگوں کو ہدایت دینا نہ تھا۔	〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۵،۵۶
	آپؐ خالص ہدایت لے کر آئے ہیں۔	〃	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	آپؐ کی اور قرآن کی پیروی ہی نوع انسان کے لیے فلاح اور نجات ہے۔	〃	۱۰	محمد	۲،۳	۴،۶
	آپؐ کی اطاعت کو بھی اطاعت فی المعروف کی شرط سے مشروط کیا گیا۔	〃	۵۸۰،۵۸۱	الطلاق	۱۱	۲۱،۲۲
	آپؐ صاف صاف خبردار کر دینے والے ہیں اور اس سے زائد آپؐ کی کوئی ذمہ داری نہیں ہے۔	〃	۴۴۵،۴۴۷،۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۲۲
	آپکی شخصی اور پیغمبرانہ حیثیت میں آپؐ کے افعال کو کس طرح تقسیم کیا جا سکتا ہے۔	〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۵،۵۶
	آپؐ کی حیثیت امارت اور حیثیت پیغمبرانہ کے بارے میں ایک توضیح۔	〃	۱۵۱،۱۵۲	الذّٰریٰت	۵۰،۵۱	۴۸
	آپؐ کے سپرد چار کام کیے گئے۔ تلاوتِ آیات	〃	۱۹۳،۱۹۵	النجم	۳،۴	۴
		〃	۴۴۵،۴۴۷	الممتحنہ	۱۲	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تزکیہ نفوس، تعلیم کتاب اور تعلیم حکمت	پنجم	۴۸۵، ۴۸۷	الجمعہ	۲	۲، ۳
	آپؐ نے اللہ کی طرف سے ایسے احکام بھی دیے ہیں جو قرآن میں نہیں ہیں۔	//	۴۹۲، ۴۹۷	//	۹	۱۵
	آپؐ پر قرآن کے علاوہ بھی وحی نازل ہوتی تھی	//	۶۱، ۶۲	الفتح	۲۷	۴۷، ۴۹
	// // //	//	۳۸۶، ۳۸۷	الحشر	۵	۹، ۱۰
	// // //	//	۴۲۲، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	// // //	//	۴۹۲، ۴۹۵، ۴۹۷	الجمعہ	۹	۱۴، ۱۵
	آپؐ بحیثیت معلم و مربی	//	۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷	//	۲	۲
	آپؐ بحیثیت شارع	//	۳۹۲، ۳۹۳	الحشر	۷	۱۳، ۱۵
	آپؐ بحیثیت حاکم و فرمانروا	//	۳۰	محمدؐ	۳۳، ۳۵	۳۹، ۴۰
	// // //	//	۴۹	الفتح	۱۰	۱۷، ۱۸
	آپؐ اسلامی ریاست کے سربراہ تھے	//	۳۸۲، ۳۸۴	الحشر	۲	۳، ۴
	آپؐ پر قرآن کے علاوہ میزان بھی نازل کی گئی	//	۳۲۱، ۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۵
	آپؐ کی بعثت کے بعد آپؐ کی نبوت اور آپکی	//	۱۰	محمدؐ	۲، ۳	۴، ۶
	نازل شدہ تعلیمات کو ماننا تمام دنیا کے لیے	//	۴۸	الفتح	۸، ۹	۱۴، ۱۶
	لازمہ ایمان ہے۔	//	۱۰۱	الحجرات	۱۴، ۱۵	//
	آپؐ کی رسالت پر مخالفین کے مختلف اعتراضات	//	۱۰۸، ۱۰۹	قٓ	۱، ۴	۱، ۴
	// // //	//	۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳	الطور	۲۹	۲۲
	// // //	//	۱۶۴، ۱۷۹	//	۳۲، ۳۴	۲۵، ۲۷
	// // //	//	۲۳۶، ۲۳۷	القمر	۲۳، ۲۵	۱۷، ۱۸
	// // //	//	۲۹۰، ۲۹۱	الواقعہ	۷۴، ۷۹	۳۵، ۳۹
	// // //	//	۵۳۳	التغابن	۶	۱۱، ۱۲
	منکرین آپؐ کی دعوت پر تعجب کا اظہار کرتے تھے	//	۱۰۸	قٓ	۱	۱
	// // //	//	۱۲۲، ۱۲۳	//	۳۳، ۳۴	۴۲، ۴۴
	آپؐ کی رسالت کے حق میں دلائل	//	۱۰۸، ۱۰۹	//	۱، ۴	۱، ۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کی رسالت کے حق میں دلائل	پنجم	۱۱۰، ۱۱۱	قٓ	۵، ۶	۵، ۷
	〃 〃 〃	〃	۱۸۰	الطور	۳۸، ۴۰	۲۸، ۳۰
	〃 〃 〃	〃	۱۹۲، ۱۹۳	النجم	۱، ۴	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸، ۲۳۰	القمر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷، ۴۸۸	الجمعہ	۲، ۳	۳، ۶
	آپؐ کی ساری زندگی بے داغ تھی اور ساری قوم کے سامنے تھی۔	〃	۱۱۱	قٓ	۵، ۶	۵، ۷
	〃 〃 〃	〃	۵۳۵	التغابن	۷	۱۵، ۱۶
	آپؐ اللہ کی نگرانی وہدایت کے تحت کام کرتے تھے اور اللہ نے آپؐ کو رسولؐ بنا دینے کے بعد اپنے حال پر چھوڑ نہیں دیا تھا۔	〃	۱۸۴	الطور	۴۸	۳۸، ۳۹
	آپؐ کو کفار نے جھٹلایا	〃	۱۱۰	قٓ	۵، ۶	۵، ۶
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸، ۲۲۹	القمر	۱	۱
	آپؐ کو مجنوں کہا گیا۔	〃	۱۷۱، ۱۷۲	الطور	۲۹	۲۲
	آپؐ کو کاہن کہا گیا	〃	۱۷۲، ۱۷۳	〃	۲۹	〃
	آپؐ کو شاعر کہا گیا	〃	۱۷۳	〃	۲۹	〃
	آپؐ کو جادوگر کہا گیا	〃	۲۳۱	القمر	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶	الصف	۶	۹
	آپؐ کو سچا جانتے ہوئے بھی کفار نے ہٹ دھرمی سے آپؐ کا انکار کر دیا۔	〃	۱۱۰، ۱۱۱	قٓ	۵، ۶	
		〃	۱۳۱	الذّٰریٰت	موضوع اور مباحث	-
	آپؐ پر کہانت کے الزام کی لغویت	〃	۱۷۱، ۱۷۳	الطور	۲۹	۲۲
	آپؐ کو مجنون اور کاہن کہنے والوں کے الزام کی تردید	〃	۱۷۱، ۱۷۳	〃	۲۹	۲۲
	آپؐ کو کاہن اور قرآن جن وشیطان کا القا کردہ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کلام کہنے والوں کو جواب	پنجم	۲۹۱،۲۹۰	الواقعہ	۷۵، ۷۹	۳۶، ۳۹
	آپؐ قرآن کے مصنف نہیں بلکہ یہ اللہ کا کلام ہے	〃	۲۴۸	الرحمٰن	۱، ۲	۱
	آپؐ پر قرآن کی تصنیف کا الزام لگانے والوں کو جواب۔	〃	۱۷۹،۱۷۴	الطور	۳۲، ۳۴	۲۵، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۴۸	الرحمٰن	۱، ۲	۱
	آپؐ کا کلام اپنی مثال آپؐ ہے۔	〃	۱۷۸،۱۷۹	الطور	۳۴	۲۷
	آپؐ کا کلام وحی ربانی کے تابع تھا۔	〃	۱۹۲،۱۹۴	النجم	۴	۴
	آپؐ کے خلاف قریش کی تدابیر	〃	۱۱۰	قٓ	۵	۵
	〃 〃 〃	〃	۱۳۱	الذّٰریٰت	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۱،۱۷۲،۱۷۳	الطور	۲۹	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۱۸۱،۱۸۲	〃	۴۱	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۱۸۸، ۱۸۹	النجم	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸،۲۲۹	القمر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۲۳۱	〃	۲	۲
	معجزہ دکھانے کے لیے ہٹ دھرم مخالفین کا مطالبہ اس لیے پورا نہیں کیا گیا کہ کوئی معجزہ دیکھ کر بھی وہ ایمان لانے والے نہ تھے۔	〃	۱۶۱	الطور	موضوع اور مباحث	-
	آپؐ کی صداقت پر قرآن کی گواہی	〃	۱۹۷،۱۹۸	النجم	۱۰	۹
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴،۵۳۵	التغابن	۷	۱۵، ۱۶
	حضورؐ کی بعثت خود ایک معجزہ تھی۔	〃	۴۸۸	الجمعہ	۲، ۳	۴، ۶
	آپؐ سے اللہ کا وعدہ کہ کفار کی تدابیر آپؐ کے مقابلے میں کامیاب نہ ہوں گی۔	〃	۱۰	محمدؐ	۲، ۳	۴، ۶
		〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۵، ۵۶
	اللہ کا وعدہ کہ وہ آپؐ کے مخالفوں کو تباہ کرے گا۔	〃	۲۰	محمدؐ	۱۰	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۸۲،۱۸۳	الطور	۴۲	۳۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کا وعدہ کہ وہ ان لوگوں کو سزا دے گا جنہوں نے آپؐ کو مکہ سے نکالا تھا۔	پنجم	۲۱	محمدؐ	۱۳	۱۸
	آپؐ کے جانثار صحابہؓ کی جانبازی سے دشمن خائف رہتے تھے۔	″	۴۰۶، ۴۰۷	الحشر	۱۳	۲۳، ۲۴
	حدیبیہ کے موقع پر آپؐ کی غیر معمولی شان جسے دیکھ کر دشمن مرعوب ہو گئے۔	″	۳۷	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	شق القمر کا واقعہ	″	۲۲۶	القمر	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۲۲۸، ۲۲۹	″	۱	۱
	کیا یہ واقعہ آپؐ کی رسالت کے حق میں معجزہ دکھانے کے لیے پیش آیا تھا۔	″	۲۲۸، ۲۳۰	″	۱	۱
	اس واقعہ کی صداقت پر مخالفین کے اعتراضات کا جواب۔	″	۲۲۸، ۲۳۰، ۲۳۱	″	۱	۱
	نجیہ میں آپؐ سے بات کرنے کے لیے صدقہ ادا کرنے کا حکم اور اس حکم کی منسوخی	″	۳۶۲، ۳۶۴	المجادلہ	۱۲، ۱۳	۲۹، ۳۰
	دین میں آپؐ کا بلند مقام	″	۷۰، ۷۳	الحجرات	۱، ۵	۱، ۷
	آپؐ کے نزدیک وہی متقی ہیں جو آپؐ کے ادب کو ملحوظ رکھیں۔	″	۷۲	″	″	″
	وہ آداب جو آپؐ سے بات کرنے کے لیے لوگوں کو سکھائے گئے۔	″	۷۰، ۷۲	″	″	″
	وہ آداب جو آپؐ کے ہاں حاضری کے لیے مسلمانوں کو سکھائے گئے۔	″	۷۲، ۷۳	″	″	″
	اُن لوگوں کی سرزنش جو حضورؐ کی موجودگی میں اپنی رائے منوانے کی کوشش کرتے تھے۔	″	۷۵، ۷۶	″	۷، ۸	۹، ۱۱
	اللہ اور اُس کے رسول ہی کے لیے عزت ہے آپؐ کے سامنے اونچی آواز سے بولنا بھی ایمان	″	۵۲۱	المنفقون	۸	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	غارت کر دینے والی چیز ہے۔	پنجم	۷۰	الحجرات	۱	۱
	آپؐ کو استغفار کا حکم اور اس کی تشریح	//	۲۴، ۲۵	محمدؐ	۱۹	۳۱
	آپؐ کے لیے مغفرت اور اتمام نعمت کی بشارت۔	//	۴۳، ۴۴	الفتح	۱، ۲	۱، ۳
	آپؐ کو اللہ کی طرف سے سیدھا راستہ دکھانے کا مطلب	//	۴۳، ۴۴	//	۲	۴
	اللہ کی طرف سے آپؐ کو صبر کی تلقین	//	۱۲۵	قٓ	۳۹	۵۰
	// // //	//	۱۸۴	الطور	۴۸	۳۸
	آپؐ کی بعثت تمام نوع انسانی کی طرف ہمیشہ کے لیے ہے۔	//	۴۸۷، ۴۸۸	الجمعہ	۲، ۳	۳، ۶
	آپؐ کی دعوت وہی تھی جو پچھلے انبیاءؑ کی تھی۔	//	۳۸۴، ۳۸۵	الحشر	۲	۷
	آپؐ کی بعثت اللہ کی حکمت و قدرت کا کرشمہ ہے۔	//	۴۸۸	الجمعہ	۳	۵، ۶
	وہ امور جن میں آپؐ نے اپنی ذاتی رائے سے کوئی بات فرمائی۔	//	۱۹۲، ۱۹۵	النجم	۴	۴
	جن معاملوں میں اللہ کا حکم نہ ہوتا ان میں آپؐ اجتہاد فرماتے تھے آپؐ کے جن اجتہادات کی اصلاح کے لیے قرآن میں کوئی حکم نہیں آیا وہ درحقیقت اللہ تعالیٰ کی طرف سے توثیق شدہ ہیں۔	//	۳۸۶، ۳۸۸	الحشر	۵	۹، ۱۰
	//	//	۳۸۶، ۳۸۷	//	//	//
	آپؐ ہمیشہ احسان کا بدلہ احسان سے دیتے تھے	//	۱۱، ۱۶، ۱۸	محمدؐ	۴	۸
	آپؐ کے اخلاق عالیہ کس طرح دشمنوں کو دوست بناتے تھے۔	//	۱۱، ۱۶، ۱۷	//	//	//
	جنگ میں آپؐ کا حسن تدبر	//	۱۱، ۱۷	//	//	//

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	فتح پاکر دشمنوں سے آپؐ کا برتاؤ	پنجم	۱۱،۱۶،۱۷	محمدؐ	۴	۸
	〃 〃 〃	〃	۹۵،۹۸	الحجرات	۱۳	۲۸
	آپؐ کی اولعزمی جو حدیبیہ کی مہم میں ظاہر ہوئی	〃	۳۴	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۲۶،۳۷	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۲،۵۱۴	المنافقون	〃	-
	آپؐ کے وفائے عہد کی ایک بے نظیر مثال	〃	۳۹،۴۰	الفتح	〃	-
	آپؐ کے دشمن بھی آپؐ کی صداقت کے قائل تھے۔	〃	۵۳،۵۳۴	التغابن	۷	۱۵
	اللہ نے آپؐ کی ہر اگلی پچھلی لغزش کو معاف کردیا پھر بھی آپؐ عبادت میں غیر معمولی مشقت اُٹھاتے تھے۔	〃	۴۳،۴۴	الفتح	۱،۲	۱،۳
	آپؐ ایک سچے انسان تھے آپ کبھی اپنی زندگی میں راہ حق سے نہ بھٹکے نہ فاسد خیالات سے متاثر ہوئے۔ اور نہ خواہشاتِ نفس کی پیروی میں کبھی زبان سے ایک لفظ نکالا۔	〃	۱۹۲،۱۹۳	النجم	۱،۲	۱،۳
	آپؐ کو تمام مخالفتوں اور مشکلات کے باوجود	〃	۱۳۱	الذّٰریٰت	موضوع اور مباحث	-
	دعوت ونصیحت کا کام جاری رکھنے کی ہدایت	〃	۱۵۴	〃	۵۴،۵۵	۵۱،۵۲
	آپؐ کو سرکش منکرین سے رُخ پھیر لینے کا حکم کس معنی میں دیا گیا تھا۔	〃	۱۵۲،۱۵۳	〃	۵۳،۵۴	۵۰،۵۱
	〃 〃 〃	〃	۱۵۴	〃	〃	〃
	〃 〃 〃	〃	۲۱۰	النجم	۲۹	۲۴،۲۵
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	القمر	۶	۵
	آپؐ دعوت وتذکیر کے لیے کسی اجر کے طالب تھے	〃	۱۸۱	الطور	۴۰	۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ تک تعلیماتِ الٰہیہ کیسے پہنچتی تھی۔	پنجم	۱۹۸، ۱۹۹	النجم	۱۱، ۱۲	۱۰
	آپؐ کو خفیہ امور پر اللہ تعالیٰ کس طرح مطلع فرماتا تھا۔	//	۴۲۲، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	آپؐ کا حضرت جبریلؑ کو اصل شکل میں دیکھنا۔	//	۱۹۷	النجم	۷، ۱۰	۷، ۹
	// // //	//	۱۹۸، ۲۰۰	//	۱۵	//
	آپؐ کے معراج کا واقعہ	//	۱۹۸	//	۱۱، ۲۲	۱۰، ۱۵
	// // //	//	۲۱۰	//	//	//
	آپؐ نے معراج میں پوری توجہ سے ہدایات ربانی سنیں۔	//	۲۱۰	//	//	//
	کیا آپؐ نے اللہ تعالیٰ کو آنکھوں سے دیکھا تھا۔	//	۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۷	//	//	//
	آپؐ کی مدینہ میں تشریف آوری	//	۳۷۴	الحشر	زمانہ نزول	-
	یہود سے معاہدہ	//	۳۷۴، ۳۷۵	//	//	-
	یہود صریحاً آپؐ کے اندر رسول برحق ہونے کی علامات پاتے تھے۔	//	۳۷۵	//	//	-
	بدر میں آپؐ کی کامیابی پر یہود کی گھبراہٹ	//	۳۷۷	//	//	-
	آپؐ کی طرف سے یہودیوں کو تنبیہ	//	۳۷۷	//	//	-
	آپؐ کو شہید کرنے کی یہودی سازش	//	۳۷۸	//	//	-
	// // //	//	۳۸۲، ۳۸۴	الحشر	۲	۴، ۵
	آپؐ کا یہودیوں کو مدینہ سے نکال دینا اور اس کے وجوہ	//	۳۷۹	//	زمانہ نزول	-
	مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "غزوہ بنی نضیر"	//	۳۸۶	//	۵	۹
	آپؐ کی مکہ پر چڑھائی	//	۴۲۲، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	وہ کیا بنیادیں تھیں جن کی بنا پر نبیؐ کی قیادت میں ایک زبردست عسکری تنظیم اٹھی جس نے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بڑی بڑی طاقتوں کو پامال کیا اور صدیوں تک کوئی طاقت اس کا مقابلہ کرنے والی نہ تھی۔	پنجم	۴۵۶، ۴۵۷	الصف	۴	۳
	اُمت مسلمہ اگر آپؐ کی پیروی سے منہ موڑے گی تو اللہ دوسری قوم پیدا کر دے گا۔	//	۳۲	محمدؐ	۳۸	-
	آپؐ بنی نوع انسان کو تاریکیوں سے نکال کر روشنیوں میں لائے۔	//	۵۸۱	الطلاق	۱۱	۲۲
	آپؐ کی دعوت پھیل کر رہی اگرچہ یہ چیز کافروں کو سخت ناگوار تھی۔	//	۴۷۶، ۴۷۷	الصف	۸	۱۲
	حجۃ الوداع کے موقع پر آپؐ کا خطاب	//	۹۵، ۹۸	الحجرات	۱۳	۲۸
	آپؐ مخلص صحابہ کی غلطیاں معاف فرما دیتے تھے	//	۴۲۳، ۴۲۴	الممتحنہ	۱	۱
	حضرت موسیٰؑ نے آپؐ کی آمد کی بشارت دی	//	۴۵۹، ۴۶۰، ۴۷۶	الصف	۶	۷
	حضرت عیسیٰؑ نے آپؐ کی بشارت دی۔	//	۴۶۱، ۴۷۶	//	۶	۸
	آپؐ کا نام صرف محمدؐ ہی نہیں بلکہ احمد بھی تھا	//	۴۶۱	//	//	//
	انجیل برناباس میں آپؐ کا نام لے کر آپؐ کی آمد کی خبر دی گئی تھی۔	//	۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۷	//	۶	//
	لفظ "محمد اور احمد" کے معنیٰ	//	۴۵۸، ۴۶۵	//	//	//
	انجیل یوحنا میں فارقلیط اور منحمنا کے نام سے آپؐ کی بشارت	//	//	۴۶۵، ۴۷۶	//	//
	نجاشی نے آپؐ کی تصدیق کی۔	//	//	۴۶۶	//	//
	آپؐ کے بدترین دشمن بھی سورۂ نجم سن کر سجدے میں گر پڑے۔	//	۱۸۹	النجم	تاریخی پس منظر	//
	آپؐ کے مقابلے میں مدینے کے یہودیوں اور منافقین کا ساز باز	//	۵۱۰، ۵۱۴	المنافقون	//	//
	منافقین کی دل آزار حرکتوں پر آپؐ کا صبر و درگذر	//	۳۵۹	المجادلہ	۸	۲۲، ۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ منافقین کو پہچاننے کے باوجود ان سے درگذر فرماتے تھے۔	پنجم	۵۱۰	المنافقون	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۳	〃	〃	-
	جس سال اصحاب الفیل کی تباہی کا واقعہ ہوا اُسی سال آپؐ کی ولادت ہوئی۔	ششم	۴۶۹	الفیل	〃	-
	آپؐ کے ابتدائی حالات	〃	۲۷۲،۲۷۳	الضحیٰ	۶، ۷	۶، ۷
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸	الم نشرح	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۸۰	〃	۲، ۳	۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶	العلق	۱، ۵	۱، ۵
	آپؐ نبوت سے پہلے عربوں کی حالت دیکھ دیکھ کر کڑھتے تھے۔	〃	۳۷۸	الم نشرح	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸،۳۸۰	〃	۲، ۳	۲
	نبوت سے پہلے آپؐ کا عقیدہ و اخلاق	〃	۳۹۲،۳۹۴	العلق	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶	〃	۱، ۵	۱، ۶
	آپؐ پر نزول وحی کی ابتداء	〃	۱۲۸، ۱۳۹	المدثر	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۲،۳۹۴	العلق	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۲،۳۹۷	〃	۱، ۵	۱، ۶
	آپؐ کو اعلانیہ رسالت کے فرائض انجام دینے کا حکم۔	〃	۱۳۹	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۲،۱۴۶	〃	۱، ۷	۱، ۷
	نبوت کے بعد سب سے پہلے آپؐ کی نماز سے قریش کے لوگوں نے محسوس کیا کہ	〃	۳۹۳،۳۹۵	العلق		-
	آپؐ کا دین اُن کے دین سے مختلف ہو گیا ہے	〃	۳۹۷،۳۹۹	دوسرے حصہ کی شان نزول	۶، ۱۹	۷، ۱۶
	اعلانِ نبوت کا حکم ملنے کے بعد آپؐ نے کوہِ صفا پر چڑھ کر پہلی مرتبہ دعوت اسلام دی۔	〃	۵۲۱	اللہب	زمانہ نزول	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نماز پڑھنے پر ابوجہل کی آپؐ کو دھمکیاں	ششم	۳۹۴،۳۹۵	العلق	دوسرے حصہ کی شان نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۷،۳۹۹	〃	۶، ۹	۷، ۱۶
	آپؐ کے اعلان نبوت کے بعد اولین حج کے موقع پر قریش کا باہم مشورہ کہ آپؐ کو کس طرح بدنام کیا جائے۔	〃	۱۳۹،۱۴۰	المدثر	موضوع اور مضمون	-
		〃	۱۴۶	〃	۱۱	۱۰
	مکہ میں اوّل اوّل آپؐ کی تبلیغ کے بنیادی نکات کیا تھے۔	〃	۲۲۰،۲۲۱	النباء	موضوع اور مضمون	-
	دعوت حق شروع کرتے ہی آپؐ کو کن مشکلات کا سامنا کرنا پڑا۔	〃	۳۷۶	الم نشرح	〃	-
	قرآن آپؐ کو کس طرح پیش کرتا ہے۔	〃	۱۰، ۱۱	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۹، ۵۰	الملک	۱۷	۲۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲	〃	۲۶	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۵۸، ۶۰	القلم	۱، ۴	۱، ۴
	〃 〃 〃	〃	۱۱۹، ۱۲۰	الجن	۲۰، ۲۳	۲۱، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۱۲۶، ۱۲۷	المزمل	۱، ۵	۱، ۵
	〃 〃 〃	〃	۲۴۴، ۲۴۸	النّٰزعٰت	۴۲، ۴۶	۲۲، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۲۵۳	عبس	۱، ۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۱۳	الاعلیٰ	۶، ۷	۷، ۸
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳	الغاشیہ	۲۱، ۲۲	۸
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰، ۳۷۴	الضحیٰ	۱، ۱۱	۱، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸، ۳۸۲	الم نشرح	۱، ۸	۱، ۵
	〃 〃 〃	〃	۴۹۳، ۴۹۶	الکوثر	۲	۲
	رسول کریمؐ	〃	۷۸	الحاقہ	۴	۲۲
	نذیر مبین	〃	۵۲	الملک	۲۶	۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ اللہ کے بندے ہیں۔	ششم	۱۱۹، ۱۲۰	الجن	۱۹، ۲۱	۲۰، ۲۱
	〃 〃 〃	〃	۳۹۸	العلق	۱۰، ۱۲	۱۰
	آپؐ اللہ کے رسول ہیں۔	〃	۴۱۳	البینہ	۲، ۳	۴، ۵
	آپؐ کو کن معنوں میں گواہ بنایا گیا۔	〃	۱۳۱	المزمل	۱۵	۱۵، ۱۶
	آپؐ کی رسالت کے دلائل	〃	۱۵۰، ۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳، ۳۹۴	العلق	آغاز وحی	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳، ۴۱۴	البینہ	۱، ۳	۳، ۵
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱، ۴۸۳	الماعون	۲	۵
	〃 〃 〃	〃	۵۵۵	معوذتین	حضور پر جادو کا اثر ہونا	-
	آپؐ کی تشریعی حیثیت	〃	۱۶۷	القیمہ	۱۶، ۱۹	۱۲، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۱۶۹، ۱۷۰	〃	-	〃
	〃 〃 〃	〃	۳۱۰، ۳۱۱	الاعلیٰ	۳	۳، ۴
	حلال و حرام کے حدود بطور خود مقرر کر لینے	〃	۱، ۴	التحریم	زمانہ نزول	-
	کے آپؐ کو اختیارات نہ تھے۔	〃	۱۵، ۱۶	〃	۱	۱، ۳
	〃 〃 〃	〃	۱۸، ۲۰	〃	۲	۴، ۵
	قرآن کے احکام و تعلیمات کی جو تشریح آپؐ					
	نے اپنے قول و فعل سے کی وہ اللہ تعالیٰ کی	〃	۱۶۷	القیمہ	۱۹	۱۳
	طرف سے تھی۔	〃	۱۶۸، ۱۷۱	〃	-	〃
	جب حضور دعوت حق لے کر اٹھے اُس					
	وقت دنیا میں اللہ کی ذات کے متعلق کیا					
	تصورات پائے جاتے تھے۔	〃	۵۲۲	الاخلاص	زمانہ نزول	-
	آپؐ کی کامیابی کے بارے میں قرآن کی پیش					
	گوئیاں۔	〃	۳۶۸	الضحیٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰، ۳۷۲	〃	۱، ۶	۱، ۶
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸	الم نشرح	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کی کامیابی کے بارے میں قرآن کی پیش گوئیاں	ششم	۳۸۰،۳۷۸ ۳۸۲	الم نشرح	۲،۸	۲،۵
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲	الکوثر	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷،۴۹۲	〃	۳	۴
	آپؐ کو دعوت حق کے معاملے میں کسی مداہنت	〃	۵۲۴	〃	〃	〃
	ومصالحت سے ہرگز کام نہ لیتے تھے۔	〃	۵۲۲،۵۲۱	اللہب	پس منظر	-
	دعوت حق کی شدید مشکلات میں آپؐ کو					
	تسلی اور یقین دہانی کہ اللہ تعالیٰ عنقریب	〃	۳۶۸	الضحیٰ	موضوع اور زمانہ نزول	-
	بہتر حالات پیدا کر دے گا۔	〃	۳۷۲،۳۷۰	〃	۶،۱	۶،۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷،۳۷۶	الم نشرح	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۹،۳۷۸	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۸۲،۳۷۸	〃	۶،۵	۴
	〃 〃 〃	〃	۴۹۰،۴۸۹	الکوثر	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۲	〃	۱	۱
	آپؐ کا اولین مخالف قریش کا خوشحال طبقہ تھا	〃	۱۳۰	المزمل	۱۱	۱۲
	قریش کی یہ کوشش کہ آپؐ دین کے معاملے					
	میں ان سے مصالحت فرمالیں۔	〃	۵۰۱،۵۰۰	الکافرون	تاریخی پس منظر	-
	آپؐ کو تمام کافروں کے کفر اور ان کے معبودوں					
	سے بیزاری۔ لاتعلقی اور برائت کا اعلان کرنے	〃	۵۰۳	〃	۶،۱	۵،۱
	کی تلقین	〃	۵۰۵	〃	〃	〃
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸،۵۰۷	〃	〃	〃
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹	〃	〃	〃
	آپؐ کے لیے تبلیغ دین کا آسان طریقہ					
	مقرر فرمایا گیا۔	〃	۳۱۴،۳۱۳	الاعلیٰ	۹،۸	۱۰
	آپؐ کو اللہ کی بڑائی کا اعلان کرنے اور مزاحم					
	قوتوں کی پرواہ نہ کرنے کی تلقین	〃	۱۴۳،۱۴۲	المدثر	۳،۱	۳،۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تمام مخالفتوں کے مقابلے میں اپنے رب کی	ششم	۸۸،۸۷	المعارج	۵	۶
	خاطر صبر کرنے کی تلقین۔	//	۱۴۲	المدثر	۷	۷
	// // //	//	۱۴۵،۱۴۲	//	۷،۵	۷،۵
	// // //	//	۲۱۰	المرسلت	۷	۳
	آپؐ کو بدعمل اور منکرِ حق لوگوں سے دباؤ					
	میں نہ آنے اور اُن کا معاملہ اللہ پر چھوڑ	//	۶۶	القلم	۴۴	۶۶
	دینے کی تلقین	//	۲۰۳،۲۰۲	الدھر	۲۸،۲۷	۳۲،۳۱
	آپؐ کو قریش کی مخالفتوں کا مقابلہ کرنے	//	۸۱	الحاقہ	۵۲	-
	کے لیے کیا تدابیر بتائی گئیں۔	//	۱۲۴،۱۲۵	المزمل	موضوع اور زمانہ نزول	-
	// // //	//	۱۲۶،۱۲۹	//	۱،۱۰	۱،۱۱
	// // //	//	۲۰۳،۲۰۲	الدھر	۲۴،۲۶	۲۹،۳۰
	// // //	//	۳۷۷	الم نشرح	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۳۷۸	//	۱	۱
	// // //	//	۳۸۴	التین	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۳۹۹	العلق	۱۹	۱۶
	آپ کو سب سے کٹ کر اللہ کے ہو جانے	//	۵۷	القلم	موضوع اور مضمون	-
	مخالفین کی زیادتیوں پر صبر کرنے اور شرافت	//	۶۷،۶۸	//	۴۸،۵۱،۵۲	۲۱،۳۲،۳۵
	کے ساتھ اُن سے الگ ہو جانے کی تلقین	//	۸۵	المعارج	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۹۴	//	۴۲	-
	// // //	//	۱۲۵	المزمل	موضوع اور مضامین	-
	// // //	//	۱۲۹،۱۳۰	//	۸	۹
	نبوت کی ذمہ داری اگرچہ بہت بڑی تھی اور					
	خلق خدا پر احسان عظیم تھا لیکن آپؐ کو اپنے					
	دل میں کسی قسم کی بڑائی کا خیال تک نہ لانے	//	۱۴۲	المدثر	۱،۳	۱،۲
	کی تلقین۔	//	۱۴۲،۱۴۵	//	۵،۷	۵،۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کو اللہ تعالیٰ نے کیسی کامیابیاں کن کن ذرائع سے نصیب فرمائیں۔	ششم	۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۷	الضحیٰ	۶، ۷	۶، ۷
	〃	〃	۳۷۸	الم نشرح	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸، ۳۸۰، ۳۸۲	〃	۲، ۸	۲، ۵
	آپؐ کو آخر کار فیصلہ کن فتح نصیب ہوئی۔	〃	۵۱۴	النصر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶	〃	۱، ۳	۱، ۴
	مکمل فتح کے بعد آپؐ حمد کے ساتھ اللہ کی تسبیح	〃	۵۱۶	〃	〃	〃
	کرنے اور مغفرت طلب کرنے کا حکم	〃	۵۱۷	〃	〃	〃
	نزول وحی سے ایک لمحہ قبل تک آپؐ بے خبر تھے کہ اللہ آپؐ کو اپنا نبی بنائے گا۔	〃	۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۷	العلق	آغاز وحی	-
	نزول وحی کے وقت آپؐ کی کیفیت	〃	۱۲۷، ۱۲۸	المزمل	۵	۵
	آپؐ پر قرآن کے علاوہ بھی وحی کا نزول ہوتا تھا۔	〃	۱۴	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۱۶۷، ۱۶۹	القیٰمہ	۱۹	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۳۹۸	العلق	۱۰	۱۰
	آپؐ اپنی طرف سے وحی میں کسی کمی بیشی کے مختار نہ تھے۔	〃	۸۰، ۸۱	الحاقہ	۴۴، ۴۷	۲۵
	آپؐ کا ذریعہ علم وحی تھا۔	〃	۱۱۳	الجن	۱	۱
	آپؐ کی پیغمبرانہ جرأت کہ جو کچھ اللہ تعالیٰ کی طرف سے وحی کے ذریعے نازل ہوتا آپؐ اُسے بے جھجک لوگوں کے سامنے پیش کر دیتے۔	〃	۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱	المدثر	۳۱	۱۹، ۲۰
	نبوت کے ابتدائی زمانے میں آپؐ نزول وحی کے	〃	۱۶۰	القیٰمہ	زمانہ نزول	-
	ساتھ ساتھ اسے یاد کرنے کی کوشش فرماتے	〃	۱۶۷، ۱۷۱	〃	۱۶، ۱۹	۱۱، ۱۲
	تھے مگر آپؐ کو اطمینان دلایا گیا کہ آپؐ وحی کا	〃	۳۰۸	الاعلیٰ	زمانہ نزول	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ایک لفظ بھی نہ بھولیں گے۔	ششم	۲۱۲،۲۱۴	الاعلیٰ	۶، ۷	۷، ۹
	قرآن جس طرح معجزہ کے طور پر آپؐ پر نازل ہوا اسی طرح معجزانہ طور پر آپؐ کے حافظے میں محفوظ کر دیا گیا۔	//	۳۱۳	//	//	//
	آپؐ کو تسلی دی گئی کہ اللہ آپؐ کو کیسے چھوڑ سکتا ہے وہ تو روز پیدائش سے آپؐ پر مہربان ہے۔	//	۳۶۹	الضحیٰ	موضوع اور مضمون	-
		//	۳۷۰	//	۳	-
	// // //	//	۳۷۲،۳۷۴	//	۶، ۱۱	۶، ۱۱
	آپؐ ناواقف راہ تھے اللہ نے آپؐ کو راستہ بتایا۔	//	۳۷۲،۳۷۳	//	//	//
	آپؐ یتیم تھے اللہ نے آپؐ کی خبر گیری کا انتظام کیا۔	//	۳۷۲	//	//	//
	آپؐ نادار تھے اللہ نے آپؐ کو مالدار کیا۔	//	۳۷۳،۳۷۴	//	//	//
	آپؐ کو تین عظیم نعمتیں عطا کی گئیں۔	//	۳۷۶	الم نشرح	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۳۷۷،۳۸۲	//	۱، ۸	۱، ۵
	آپؐ کو شرح صدر عطا کیا گیا۔	//	۳۷۷،۳۷۹	//	//	//
	آپؐ پر سے وہ بوجھ اُتار دیا گیا جو آپؐ کی کمر توڑے ڈالتا تھا۔	//	۳۷۸	//	//	//
	// // //	//	۳۸۰	//	//	//
	اللہ نے آپؐ کے ذکر کا آوازہ تمام عالم میں بلند کر دیا۔	//	۳۷۸	//	//	//
	// // //	//	۳۷۹،۳۸۲	//	//	//
	آپؐ کو کوثر عطا کیا گیا۔	//	۴۹۲،۴۹۶	الکوثر	۱، ۲	۱، ۲
	آپؐ کو بتایا گیا کہ اللہ تعالیٰ کے احسانات کے جواب میں آپؐ کو کیا کرنا چاہیے۔	//	۳۷۳	الضحیٰ	۸، ۱۱	۸، ۱۱
		//	۳۷۴	الضحیٰ	۸، ۱۱	۸، ۱۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیا شرح صدر شق صدر کا ہم معنیٰ ہے۔	ششم	۳۷۹، ۳۸۰	الم نشرح	۱، ۳	۱، ۲
	آپؐ کی حیات طیبہ کے تمام اعمال و افعال سراسر حق ہیں اور اللہ کی مرضی کے مطابق ہیں	//	۱۱	التحریم	موضوع و مباحث	//
	آپؐ کے افعال کی نگرانی اللہ تعالیٰ خود فرماتا ہے۔	//	۱۱	//	//	-
	// // //	//	۱۵، ۱۷	//	۱	۲، ۳
	آپؐ کو کفار سے جہاد کرنے اور اُن کے ساتھ سختی سے پیش آنے کی ہدایت	//	۳۳	//	۹	۲۳
	آپؐ نبوت کے کام پر دنیا سے اجر کے طالب نہ تھے۔	//	۶۶	القلم	۴۶	۲۹
	آپؐ کسی کے نفع و نقصان کا کوئی اختیار نہیں رکھتے تھے۔	//	۱۱۹	الجن	۲۱	-
	آپؐ کا کام اللہ تعالیٰ کے پیغامات پہنچا دینا تھا نافرمانوں کو سزا دینا اللہ کا کام ہے۔	//	۱۲۰	//	۲۲، ۲۳	۲۲، ۲۳
	آپؐ کی دعوت ایک نصیحت ہے جو چاہے اُسے قبول کرے۔	//	۵۲	الملک	۲۵، ۲۶	۳۵، ۳۶
	// // //	//	۱۳۱، ۱۳۲	المزمل	۱۹	-
	// // //	//	۱۵۶	المدثر	۵۴، ۵۵	-
	// // //	//	۲۰۳	الدھر	۲۹	-
	// // //	//	۲۴۷، ۲۴۸	النّٰزعٰت	۴۵	۲۳
	// // //	//	۲۵۴، ۲۵۵	عبس	۱۱، ۱۲	۳، ۴
	// // //	//	۳۲۲	الغاشیہ	۲۱، ۲۲	۸
	جو کوئی آپؐ کی دعوت سے انکار کرے گا اُس کے لیے بھاری سزا مقرر کی گئی ہے۔	//	۳۳۲	الفجر	۲۳، ۲۶	۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اگر کوئی ہدایت قبول نہیں کرتا تو آپؐ پر کوئی ذمہ داری نہیں ہے۔	ششم	۲۵۴،۲۵۵	عبس	۱۰	۶
	آپؐ کی بعثت سے اللہ تعالیٰ نے راہ راست بتانے کی ذمہ داری پوری کردی۔	″	۴۱۲،۴۱۳ ۴۱۴	البینہ	۱،۳	۱،۵
	آپؐ کو تلقین کہ جو شخص دنیوی مال و دولت کے غرور کی بنا پر ہدایت قبول کرنے سے انکار کرے اُسے کوئی اہمیت نہ دیں۔	″	۲۵۴،۲۵۵	عبس	۴، ۱۲	۲،۴
	آپؐ کی نصیحت کو جھٹلانے والا انتہائی بدبخت ہے اور اُس کے لیے انجام بد مقدر ہے۔	″	۳۱۴،۳۱۵	الاعلیٰ	۹، ۱۳	۱۰،۱۲
	آپؐ راہ راست پر تھے اور پرہیزگاری کی طرف دعوت دیتے تھے۔	″	۳۹۸	العلق	۱۰، ۱۲	۱۰
	آپؐ کو جھٹلانا اور آپؐ پر ایمان نہ لانا کفر ہے	″	۴۱۵،۴۱۶	البینہ	۶	۹
	آپؐ پر ایمان نہ لانے والے بدترین خلائق ہیں	″	۴۱۵،۴۱۶	″	″	″
	آپؐ کو جادوگر قرار دیا گیا۔	″	۱۴۰	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	″	″	۱۴۶	″	۹	۸
	آپؐ کو دیوانہ و مجنون کہا گیا۔	″	۵۶	القلم	موضوع اور مضمون	-
	″	″	۵۸،۵۹	″	۲، ۴	۲،۴
	″	″	۶۰	″	۶	-
	″	″	۶۸	″	۵۱	۳۵
	″	″	۲۶۹	التکویر	۲۲	۱۸
	قرآن اور آپؐ کے اخلاق بجائے خود اُن لوگوں کے الزام کی تردید کے لیے کافی ہیں جو آپؐ کو مجنون کہتے تھے اور کہتے ہیں۔	″	۵۸،۵۹	القلم	۲، ۴	۳،۴
	آپؐ پر کاہن اور شاعر ہونے کے جھوٹے الزامات۔	″	۷۸، ۸۰	الحاقہ	۳۸، ۴۱	۲۱،۲۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپؐ کے لیے اجر کا ایسا سلسلہ ہے جس کا سلسلہ کبھی ٹوٹنے والا نہیں۔	ششم	۵۸، ۵۹	القلم	۲، ۴	۲، ۴
	آپؐ اخلاق کے بڑے مرتبے پر تھے۔	〃	۵۸، ۶۰	〃	۲، ۶	۲، ۴
	آپؐ کا اخلاق اور جذبۂ رحم	〃	۵۹، ۶۰	〃	〃	〃
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴، ۲۶۵	التکویر	۸، ۹	۹
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱، ۴۸۲	الماعون	۲، ۳	۴، ۵
	حضرت خدیجہؓ، حضرت عائشہؓ اور حضرت انسؓ نے آپؐ کا کیا اخلاق بیان کیا ہے۔	〃	۵۹، ۶۰	القلم	۲، ۶	۲، ۴
	آپؐ نے قرآن پیش ہی نہیں کیا بلکہ مجسم قرآن بن کر دکھایا۔	〃	۳۹۳، ۳۹۴	العلق	آغاز وحی	-
	اعلان نبوت کا حکم دینے کے ساتھ آپؐ کو کیا ہدایات دی گئیں۔	〃	۵۸، ۵۹	القلم	۴	۴
	واقعہ تحریم (مزید دیکھیے "تحریم")	〃	۱۴۲، ۱۴۵	المدثر	۱، ۷	۱، ۶
	آپؐ کی خانگی زندگی کی بعض پیچیدگیاں جن کو رفع کرنے کے لیے اللہ تعالیٰ نے براہ راست مداخلت فرمائی۔ (مزید دیکھیے "ازواج مطہرات")	〃	۱۵، ۱۷	التحریم	۱	۱، ۲
	ایک نابینا سے بے رُخی برتنے پر آپ کو تنبیہ (دیکھیے "ابن ام مکتوم")	〃	۲۲، ۲۹	〃	۴، ۵	۷، ۱۵
	آپؐ پر جادو کا اثر ہونے کا واقعہ اور اس سلسلے میں قدیم و جدید اعتراضات کا جواب۔	〃	۲۵۰، ۲۵۱	عبس	زمانہ نزول	-
	اللہ آپؐ کا مولا ہے اور اس کے بعد جبریلؑ اور تمام صالح اہل ایمان اور فرشتے آپؐ کے ساتھی اور مددگار ہیں۔	〃	۵۵۲، ۵۵۶	معوذتین	حضور پر جادو کا اثر ہونا	-
	آپؐ کی بعثت کے ساتھ ہی عالم بالا میں	〃	۱۸	التحریم	۲	۵
		〃	۲۵، ۲۶، ۲۹	〃	۴، ۵	۸، ۱۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انتظامات سخت کروائے گئے تھے اور شیاطین	ششم	۱۱۶،۱۱۵	الجن	۹،۷	۹،۸
	جن کی رسائی ناممکن بنا دی گئی تھی۔	ششم	۱۰۹	الجن	زمانہ نزول	-
	قرآن کے ساتھ آپؐ کی بعثت کیوں ضروری تھی۔	//	۴۱۰	البینہ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۱۴،۴۱۲	//	۳،۱	۵،۱
	مخالفین کا آپؐ پر قرآن خود تصنیف کر لینے کا الزام۔	//	۲۰۲،۲۰۱	الدھر	۲۴،۲۳	۲۹،۲۷
	دشمن آپؐ کو ابتر کہتے تھے مگر اللہ نے فیصلہ فرما دیا کہ وہ خود ابتر ہو کر رہیں گے۔	//	۴۹۲	الکوثر	۳	۴،۳
	آپؐ کے دو صاحبزادوں کی وفات پر دشمنوں کا خوشیاں منانا۔	//	۴۹۰	//	تاریخی پس منظر	-
	آپؐ کی دعوت اور آپؐ کی ذات سے ابولہب اور اُس کی بیوی کی دشمنی	//	۵۲۴،۵۲۰	اللہب	پس منظر	-
	آپؐ کو ہر قسم کے شرور سے اللہ کی پناہ مانگنے کی تلقین۔	//	۵۷۰،۵۶۲	الفلق	۵،۱	۷،۱
		//	۵۷۴،۵۷۱	الناس	۶،۱	۳،۱
	آپؐ نے حضرت جبریلؑ کو روشن افق پر دیکھا	//	۲۶۹	التکویر	۲۳	۱۹
	آپؐ کو قریش کا رفیق کن معنوں میں کہا گیا۔	//	۲۶۹	//	۲۲	۱۸
	غیب کے جو علوم آپؐ کو عطا کیے جاتے تھے انہیں بندوں تک پہنچانے میں آپؐ ہرگز بخیل نہ تھے	//	۲۷۰	//	۲۴	۲۰
	آپؐ کو نماز پڑھنے اور قربانی کرنے کی تلقین	//	۴۹۶،۴۹۲	الکوثر	۲	۲
	آپؐ کا آخری خطبہ "حجۃ الوداع"	//	۵۱۳،۵۱۲	النصر	زمانہ نزول	-
	سورہ نصر کے نزول سے آپؐ کو معلوم ہو گیا تھا کہ دنیا میں آپؐ کا کام مکمل ہو گیا ہے اور وفات کا وقت قریب ہے۔	//	۵۱۴،۵۱۲	//	//	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخر زمانے میں آپؐ نے پہلے سے زیادہ عبادت میں مشقت اٹھانی شروع کر دی۔	ششم	۵۱۴،۵۱۵	النصر	موضوع اور مضمون	-
۴۷۴	مدین :-					
	اصحابِ مدین	دوم	۲۱۳	التوبہ	۷۰	۷۸،۷۹
	اصحاب الایکہ	//	۵۱۵	الحجر	۷۸،۷۹	۴۳،۴۴
	علاقہ اور تاریخ	//	۵۴،۵۵	الاعراف	۸۵	۶۹
	مدین کے لوگ حضرت یوسفؑ کے زمانے میں	//	۵۱۵	الحجر	۷۸،۷۹	۴۳،۴۴
	// // //	//	۳۹۰	یوسف	۲۰	۱۵
	// // //	//	۴۰۲،۴۰۳	//	۴۱	۳۴
	اُن کی اخلاقی و مذہبی حالت	//	۵۴،۵۵	الاعراف	۸۵	۷۰،۷۱
	// // //	//	۳۵۹،۳۶۰	ہود	۸۴،۸۶	۹۴،۹۵
	اُن کی اصل گمراہی کیا تھی۔	//	۵۵	الاعراف	۸۵	۷۰
	// // //	//	۳۵۹،۳۶۰،۳۶۱	ہود	۸۴،۸۶	۹۴،۹۵
	حضرت شعیبؑ کی رہنمائی قبول نہ کرنے کے لیے اُن کے عذرات	//	۵۷	//	۹۰	۷۴
	اُن کا عبرتناک انجام	//	۵۸	//	۹۱،۹۳	۷۵،۷۶
	// // //	//	۳۶۵	//	۹۴،۹۵	-
	مدین	سوم	۲۲۴،۲۳۵	الحج	۴۴	-
	// // //	//	۶۹۹	العنکبوت	۳۶	۶۱
	اُس کی طرف موسیٰؑ کی ہجرت	//	۸۸	طٰہٰ	۹، ۱۰	۵،۶
	// // //	//	۹۴	//		
	// // //	//	۶۲۶،۶۳۱	القصص	۲۲،۲۸	۳۲،۳۹
	اس کی جائے وقوع اور حضرت موسیٰؑ کے عہد میں اس کی سیاسی حیثیت	//	۶۲۶،۶۲۷	//	۲۲،۲۳	۳۲،۳۲
	اصحاب الایکہ اور اصحاب مدین کا فرق	//	۵۳۱،۵۳۲	الشعراء	۱۷۶	۱۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	(مزید دیکھیے "شعیب")					
۴۷۵	مدینہ طیبہ :۔					
	دیکھیے "انصار" "محمدؐ" "منافقین" اور "یہود"					
	مدنی سورتوں کی خصوصیات	اوّل	۴۷	البقرہ	شان نزول	-
	مدنی دور کے آغاز میں اسلام اور مسلمانوں کی حالت	//	۴۸	//	//	-
	// // //	//	۸۷	//	۷۵	۸۶
	مدنی دور کے آغاز میں اسلام اور مسلمانوں کی حالت۔	//	۲۳۰	آل عمران	شان نزول	-
	// // //	//	۳۷۷	النساء	۸۳	۱۱۲
	// // //	//	۴۸۰،۴۸۱	المائدہ	۵۱،۵۲	۸۴
	یہود مدینہ کی روش اسلام اور مسلمانوں کے معاملہ میں۔	//	۹۳	البقرہ	۸۹	۹۵
	// // //	//	۱۰۰،۱۰۱	//	۱۰۴	۱۰۷
	// // //	//	۲۸۲،۲۸۳	آل عمران	۱۱۸	۹۲
	مہاجرین کی آمد کا اثر معاشی توازن پر	//	۲۲۹	//	شان نزول	-
	مدینہ میں رسول اللہؐ کے کام کے تین شعبے	//	۲۱۷	النساء	//	-
	تمام مسلمانوں کو مدینے میں ہجرت کرانے کا حکم	//	۳۷۹،۳۸۰	//	۸۸	۱۱۶
	مدینہ میں اسلام کے غلبے کا دور	//	۴۳۵	المائدہ	شان نزول	-
	// // //	پنجم	۳۷۱	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	ہجرت مدینہ	//	۳۷۴	//	//	-
	مدینہ کے ابتدائی دور میں مسلمانوں کی حالت	//	۶	محمدؐ	//	-
	مدینہ طیبہ مسلمانوں کے لیے ایک پناہ گاہ تھی	//	۴۳۴،۴۳۶	الممتحنہ	۱۰	-
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "ہجرت")					
	⁂ ⁂ ⁂					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۷۶	**مذاہب :۔**					
	مختلف مذاہب کی اصل کے متعلق قرآنی نقطۂ نظر۔	اوّل	۱۶۲،۱۶۳	البقرہ	۲۱۳	۲۳۰
		〃	۲۳۹،۲۴۰	آل عمران	۱۹	۱۶
	مختلف مذاہب اسلام میں ردوبدل کرکے بنائے گئے ہیں۔	〃	۲۴۰	〃	۱۹	۱۷
	ایک دین کے کئی مذہب کیسے بنے ؟	〃	۶۰۴	الانعام	۱۵۹	۱۴۱
	مذہبی تفرقہ واختلاف کی اصل	دوم	۲۷۶	یونس	۱۹	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸،۵۶۹	النحل	۹۲،۹۳	۹۲،۹۳
	ان اختلافات کی حقیقت قیامت کے روز کھولی جائے گی۔	〃	۳۱۱	یونس	۹۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰	ہود	۱۱۰	۱۱۱
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸	النحل	۹۲	۹۲
	اُن کا فیصلہ موجودہ دنیوی زندگی میں کیوں نہیں کردیا جاتا۔	〃	۲۷۶	یونس	۱۹	۲۶
	مذہبی تحقیقات کے غلط طریقوں پر قرآن کی گرفت اور صحیح طریقے کی رہنمائی۔	〃	۲۹۶،۲۹۷	〃	۶۶،۶۷	۶۵
	مذاہب باطلہ کے خلاف قرآن کے دلائل	〃	۲۰،۲۱	الاعراف	۲۸	۱۷،۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۳	〃	۲۲	۲۲،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۸۲،۲۸۵	یونس	۳۴،۳۵	۴۱،۴۲
۴۷۷	**مذہب :۔**					
	(دیکھیے "دین")					
۴۷۸	**مرتد :۔**					
	(دیکھیے "قانون اسلامی" "قانون فوجداری")					
۴۷۹	**مروہ :۔**					
	اللہ کی نشانی	〃	۱۲۷،۱۲۸	البقرہ	۱۵۸	۱۵۷،۱۵۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۸۰	مریمؑ :-	اوّل	۲۴۷	آل عمران	۳۵، ۳۶	۳۲، ۳۴
	ہیکل کے داخلے کے بعد کے حالات	″	۲۴۸	″	۳۷، ۳۸	۳۵، ۳۷
	دنیا کی عورتوں میں ممتاز درجہ	″	۲۵۰	″	۴۲، ۴۳	-
	فرشتوں کا حضرت عیسیٰؑ کی پیدائش کی بشارت آپؑ کو دینا۔	″	۲۵۱	″	۴۵، ۴۶	-
	آپؑ پر بنی اسرائیل کی بہتان ترازی	″	۴۱۷	النساء	۱۵۶	۱۸۹، ۱۹۰
	آپؑ پر "کلمہ" بھیجنے کا مطلب	″	۴۲۷، ۴۲۹	″	۱۷۱	۲۱۱، ۲۱۲
	"روحٌ منہ" کا مطلب۔	″	۴۲۸، ۴۲۹	″	۱۷۱	۲۱۳
	مریمؑ ایک راست باز خاتون تھیں۔	″	۴۹۰	المائدہ	۷۵	-
	عیسائیوں میں الوہیت مریمؑ کا عقیدہ	″	۵۱۵، ۵۱۶	″	۱۱۶	۱۳۰
	مریمؑ	سوم	۶۲	مریم	۱۶، ۱۷	۱۳، ۱۴
	″ ″ ″	″	۶۶، ۶۷	″	۲۹، ۳۰	۲۰
	″ ″ ″	″	۱۸۴	الانبیاء	۹۱	۸۸، ۹۰
	ان کا مرد کے بغیر حاملہ ہونا ایک معجزہ تھا۔	″	۲۸۰، ۲۸۱	المومنون	۵۰	۴۳، ۴۴
	عیسائیوں کا ان کو مادرِ خدا قرار دینا۔	″	۱۷، ۱۸	الکہف	۲۱	۲۰
	عمران کی بیٹی مریمؑ	ششم	۳۴، ۳۵	التحریم	۱۲	۲۶، ۲۹
	اُن کی صفات	″	۳۴، ۳۵	″	۱۲	۲۶، ۲۹
	اُن کا مرتبہ عظیم کہ اللہ کی ڈالی ہوئی سخت آزمائش میں وہ پوری اُتریں	″	۱۴	″	موضوع اور مباحث	-
	اللہ تعالیٰ نے اُن کے رحم میں اپنی طرف سے براہ راست وہ روح پھونکی جس سے حضرت عیسیٰؑ پیدا ہوئے۔	″	۳۴، ۳۵	″	۱۲	۲۶، ۲۹
	یہودیوں کے اس الزام کی تردید کہ حضرت عیسیٰؑ کی پیدائش حضرت مریمؑ کے کسی گناہ کا نتیجہ تھی۔	″	۳۴، ۳۵	″	″	″

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اہل ایمان کے معاملے میں حضرت مریمؑ کی مثال	ششم	۳۴،۳۵	التحریم	۱۲	-
	انہوں نے اپنے رب کے ارشادات اور					
	اُس کی کتابوں کی تصدیق کی۔	〃	۳۴	〃	〃	-
۴۸۱	**مزدلفہ :-**					
	(دیکھیے "حج")					
۴۸۲	**مساجد اللہ :-**					
	کون لوگ ان کی تولیت کے مستحق ہیں۔	اوّل	۱۰۴	البقرہ	۱۱۴	۱۱۴
	مشرک اور کافر اُن کے متولی نہیں ہو سکتے۔	〃	۱۸۲،۱۸۳	التوبہ	۱۷	۱۹،۲۰
	ان کی تولیت کے مستحق کون لوگ ہیں۔	〃	۱۸۳	〃	۱۸	-
	ان میں مشرکین کے داخلہ کا شرعی حکم۔	〃	۱۸۶،۱۸۷	〃	۲۸	۲۵
	نماز پڑھنے کے قابل وہ مسجد ہے جس کی بنیاد					
	تقویٰ پر ہو نہ کہ وہ فتنہ پردازی کے لیے					
	بنائی جائے۔	〃	۲۳۲	〃	۱۰۸	۱۰۲
۴۸۳	**مسجد :-**					
	مسجدیں اللہ کے لیے ہیں اُن میں اللہ کے					
	ساتھ کسی کو شریک نہ کیا جائے۔	ششم	۱۱۹	الجن	۱۸، ۱۹	۱۹،۲۰
۴۸۴	**مسجد اقصیٰ :-**	دوم	۵۸۸،۵۹۰	بنی اسرائیل	۱	۱
۴۸۵	**مسجد حرام :-**					
	اُس اصطلاح کا مفہوم	اوّل	۱۲۱،۱۲۲	البقرہ	۱۴۴	۱۴۶
	اس کی حرمت اور حکم جہاد	〃	۱۵۰	〃	۱۹۱	۲۰۲
	قریش کا اس سے مسلمانوں کو روکنا	〃	۱۶۵،۱۶۶	〃	۲۱۷	۲۳۲
	مسجد حرام سے زائرین کو روکنے کا کسی کو حق					
	نہیں۔	〃	۴۴۰	المائدہ	۲	۸
	مسجد حرام	دوم	۵۸۸،۵۹۰	بنی اسرائیل	۱	۱
	کفار اس کے متولی نہیں ہو سکتے۔	〃	۱۴۲،۱۴۳	الانفال	۳۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے جائز متولی صرف اہل تقویٰ ہیں۔	دوم	۱۴۳	الانفال	۳۴	-
	مشرکین اس کی تولیت سے عملاً بے دخل کیے جاتے ہیں۔	〃	۱۷۲	التوبہ	مسائل و مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۸۳،۱۸۲	〃	۱۷	۱۹، ۲۰
	مشرکین کے لیے اس کے قریب جانا بھی ممنوع ہے	〃	۱۸۷،۱۸۶	〃	۲۸	۲۵
	اس کی حدود کیا ہیں؟	سوم	۲۱۶،۲۱۵ ۲۱۷	الحج	۲۵	۴۳
	(مزید دیکھیے "کعبہ اور مکہ")	〃	۲۲۴، ۲۲۵	〃	۳۳	۶۳
۴۸۶	مسجد ضرار :-					
	(دیکھیے "جنگ تبوک")					
۴۸۷	مسخ :-					
	اصحاب السبت کا مسخ	اوّل	۸۳	البقرہ	۶۵	۸۳، ۸۴
	یہود کا بندر اور سور بنایا جانا۔	〃	۴۸۴	المائدہ	۶۰	۹۱
۴۸۷ الف	مستشرقین :-					
	قرآن اور محمدؐ کے خلاف ان کا اندھا تعصب	چہارم	۴۰۴	المؤمن	۲۶	۴۱
	قرآن کے خلاف اُن کی چالیں	〃	۱۴،۱۳	لقمٰن	۱۲	۱۷
	مستشرقین مغرب کا اسلام کے خلاف بغض	پنجم	۱۷۲،۱۷۱ ۱۷۳	الطور	۲۹	۲۲
	اُن کے اعتراضات کے جوابات	ششم	۵۹،۵۸	القلم	۴	۴
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶	المدثر	۸، ۱۱	۸، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۵۶۲،۵۵۲	معوذتین	حضور پر جادو کا اثر	-
۴۸۸	مسرف :-	دوم	۳۰۶،۳۰۵	یونس	۸۳	۸۰
	مسکنت :- معنی اور تشریح	〃	۲۰۸،۲۰۵	التوبہ	۶۰	۶۲
۴۹۰	مسکین :-					
	مسکینوں کے حقوق	ششم	۳۳۱	الفجر	۱۸	۱۲
	(مزید دیکھیے "حقوق العباد اور قانون اسلام "بنیادی حقوق")	〃	۴۸۲،۴۸۱	الماعون	۳	۶، ۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۴۹۱	مسلم :-					
	مسلم کون ہوتا ہے۔	اوّل	۱۱۳	البقرہ	۱۳۱	۱۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۶۲	آل عمران	۶۴	-
	مسلم ہونے کے تقاضے	〃	۲۵۶	〃	۵۲	-
	مرتے دم تک مسلم رہنے کا مطالبہ	〃	۲۷۶	〃	۱۰۲	۸۲
	اس کا رویہ خدا کے سامنے	〃	۴۳۸، ۴۴۰	المائدہ	۲	۵
	ہمہ تن اللہ کی رضا میں محو ہو جانا	〃	۶۰۵	الانعام	۱۶۱، ۱۶۲	۱۴۲، ۱۴۳
	اسلام کے پیروؤں کا نام اللہ نے مسلم رکھا ہے	سوم	۲۵۵، ۲۵۶	القصص	۷۸	۱۳۲، ۱۳۳
	〃 〃 〃	〃	۲۴۵، ۶۴۹	〃	۵۳، ۵۴	۷۲، ۷۵
	دنیا میں مسلمانوں کی اصل حیثیت اور اُنکا کام	〃	۲۵۲، ۲۵۶	〃	۷۷، ۷۸	۱۲۷، ۱۲۴
	اہل ایمان کا اصل نام مسلم ہے۔	〃	۱۹۸	الحج	موضوع اور مبحث	-
۴۹۲	مسیح :-					
	(دیکھیے "عیسیٰ")	پنجم	۴۷۵، ۴۷۶	الصف	۶	۸
۴۹۳	مسیحی :-					
۴۹۴	مسیحیت :-					
	(دیکھیے "عیسائی" "عیسائیت")					
۴۹۴ الف	مسیح موعود :-					
	ایک یہودی عقیدہ اور اُس کی حقیقت	چہارم	۱۵۴، ۱۶۹	ضمیمہ الاحزاب	مسیح موعود کی حقیقت	-
۴۹۵	مشرک :-					
۴۹۶	مشرکین عرب :-					
	اُن کے جاہلانہ خیالات	اوّل	۱۳۳	البقرہ	۱۶۸، ۱۷۰	-
	اُن کی جاہلانہ رسمیں	〃	۱۳۳	〃	-	-
	اسلام سے پہلے ان کی حالت	〃	۲۷۷	آل عمران	۱۰۳	۸۴
	یہ وحدت خالق کے قائل تھے۔	〃	۵۲۳	الانعام	۱	۱
	اُن کے لیے ان کے دین کا مشتبہ ہو جانا۔	〃	۵۸۷	〃	۱۳۷	۱۰۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کے حلت و حرمت کے مشرکانہ تصورات (نیز دیکھیے "اوہام جاہلیت")	اوّل	۵۸۸	الانعام	۱۳۹	۱۱۴
۴۹۷	مثبت الٰہی :- (دیکھیے "تقدیر")					
۴۹۸	مصلح اور مصلحین :- کیسے لوگ ہیں۔	دوم	۹۴	الاعراف	۱۷۰	-
۴۹۸ الف	معصب بن عمیرؓ :- مدینہ میں سب سے پہلی نماز جمعہ اُن کی امامت میں قائم کی گئی۔	پنجم	۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۷	الجمعہ	۹	۱۴
۴۹۹	معاشی قانون :- اموال کو نادان لوگوں کے تصرف میں دینا موجب فساد ہے۔	اوّل	۲۲۲	النساء	۵	۸
	کمائی کے باطل طریقے اور لین دین کے جائز طریقے۔	//	۳۴۵، ۳۴۶	//	۲۹	۵۰، ۵۱
	خدا کے عطیات میں فطری نامساوات اور اس کی پاسداری۔	//	۳۴۴، ۳۴۸	//	۳۲	۵۴
۵۰۰	معبود :- معبودوں کی دو قسمیں۔ کون سے معبود جہنم میں ڈالے جائیں گے۔ (تفصیل کے لیے دیکھیے "الٰہ")	چہارم	۲۸۳	الصّٰفّٰت	۲۲	۱۶
۵۰۱	معجزات :- حیات بعد الموت کا معجزے کے طور پر عملی مظاہرہ چار پرندوں کو زندہ کرنے کا واقعہ	//	۲۰۰، ۲۰۱	البقرہ	۲۵۹، ۲۶۰	۲۹۲، ۷۹۲
	حضرت زکریاؑ کی بانجھ بیوی کے ہاں اولاد کی پیدائش۔	//	۲۴۹	آل عمران	۳۹، ۴۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضرت عیسیٰؑ کی معجزانہ پیدائش	اوّل	۲۵۱،۲۵۲	آل عمران	۴۵، ۴۸	۴۴
	حضرت عیسیٰؑ کے خاص معجزات	〃	۲۵۲،۲۵۳	〃	۴۹	-
	قبول ہونے والی قربانی کو آسمانی آگ کا کھا جانا۔	〃	۳۰۷،۳۰۸	〃	۱۸۳	۱۲۹
	اہل کتاب کو سوختنی قربانی کا معجزہ طلب کرنے پر جواب۔	〃	〃	〃	〃	〃
	رفع عیسیٰؑ کی غیر معمولی نوعیت	〃	۴۲۰	النساء	۱۵۸	۱۹۵
	معجزات عیسیٰؑ کی تفصیل	〃	۵۱۳	المائدہ	۱۱۰	۱۲۶
	معجزات اللہ کے اذن سے ہوتے ہیں۔	〃	〃	〃	〃	〃
	بطور خود معجزات دکھانے پر نبی قادر نہیں تھے۔	〃	۵۳۵،۵۳۶	الانعام	۳۴	۲۳،۲۴
	مدینت صالحہ کی تعمیر معجزات کے بل پر نہیں ہو سکتی۔	〃	〃	〃	〃	〃
	معجزات دکھانا تمام تر اللہ کے اختیار میں ہے	〃	۵۷۱	〃	۱۰۹	۷۴،۷۶
	معجزے کی حقیقت	دوم	۶۵،۶۶	الاعراف	۱۰۷،۱۰۸	۸۷
	معجزات کے برحق ہونے کی دلیل	〃	〃	〃	〃	〃
	معجزے اور جادو کا فرق	〃	۶۸،۶۹	〃	۱۲، ۱۷	۸۹، ۹۰
	〃	〃	۷۲	〃	۱۳۲	۹۴
	〃	〃	۶۴۸	بنی اسرائیل	۱۰۲	۱۱۵
	معجزات کو طبعی اور عادی واقعات کرنے والوں کی غلطی۔	〃	۶۵	الاعراف	۱۰۷، ۱۰۸	۸۷
	معجزات کی وہ خاص قسم جو دلیل نبوت کے طور پر دی جاتی ہے۔	〃	۶۲۶	بنی اسرائیل	۵۹	۶۸،۶۹
	انبیاءؑ کو معجزات کس طرح دیے جاتے ہیں۔	〃	۶۵	الاعراف	۱۰۷، ۱۰۸	۸۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاء کو معجزات کس طرح دیے جاتے ہیں۔	دوم	۶۲۶	بنی اسرائیل	۵۹	۶۸، ۶۹
	حضرت صالحؑ کی اونٹنی کا معجزہ	//	۴۸، ۴۹	الاعراف	۷۳	۵۸
	// // //	//	۵۰	//	۷۷	۶۱
	// // //	//	۳۵۲	ہود	۶۴، ۶۵	-
	// // //	//	۶۲۶	بنی اسرائیل	۵۹	-
	حضرت ابراہیمؑ کے ہاں بڑھاپے میں اولاد کی پیدائش	//	۳۵۴	ہود	۷۱	۷۹
	// // //	//	۵۱۰	الحجر	۵۳	-
	حضرت یوسفؑ کا معجزہ	//	۴۲۸	یوسف	۹۳	-
	وہ معجزات : حضرت موسیٰؑ کو دیے گئے تھے	//	۶۵	الاعراف	۱۰۷، ۱۰۸	۸۷
	// // //	//	۶۸، ۶۹	//	۱۱۷	۹۰
	// // //	//	۹۵، ۹۶	//	۱۷۱	۱۳۲
	// // //	//	۷۲، ۷۳	//	۱۳۲، ۱۳۳	۹۴، ۹۶
	// // //	//	۸۷، ۸۸	//	۱۶۰	۱۱۸، ۱۱۹
	// // //	//	۹۴، ۶۴۸	بنی اسرائیل	۱۰۱، ۱۰۲	۱۱۳، ۱۱۵
	نبیؐ کو دلیل نبوت کے طور پر صرف قرآن کا معجزہ دیا گیا۔	//	۱۱۳	الاعراف	۲۰۳	۱۵۱، ۱۵۲
	// // //	//	۴۵۸، ۴۵۹	الرعد	۲۷، ۳۰	۴۴، ۴۵
	حضورؐ کو حسی معجزہ کے بجائے عقلی معجزہ دینے کی وجہ۔	//	۴۶۰، ۴۶۱	//	۳۱	۴۷، ۴۸
	کفار مکہ کی طرف سے معجزات کے پیہم مطالبات	//	۱۱۲، ۱۱۴	//	۲۰۳، ۲۰۴	۱۵۱، ۱۵۳
	اور ان کے جوابات۔	//	۲۷۷	یونس	۲۰	۲۷، ۲۸
	// // //	//	۳۱۴، ۳۱۵	//	۱۰۱	۱۰۵
	// // //	//	۳۲۷، ۳۲۸	ہود	۱۲	-
	// // //	//	۴۴۷	الرعد	۷	۱۵، ۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کفار مکہ کی طرف سے معجزات کے پیہم مطالبات اور اُن کے جوابات۔	دوم	۴۵۸	الرعد	۲۷	۴۲،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰	〃	۳۱	۴۴،۴۸
	〃 〃 〃	〃	۴۶۴	〃	۳۸	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸	الحجر	۷،۹	۳،۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹،۵۱۰	〃	۵۱	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۶۲۶،۶۲۷	بنی اسرائیل	۵۹،۶۰	۶۷،۷۳
	〃 〃 〃	〃	۶۴۲،۶۴۳	〃	۹۰،۹۳	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۶۴۷	〃	۱۰۱	۱۱۴
	معجزہ کے برحق ہونے کے دلائل	سوم	۱۹،۲۰	الکہف	۲۲	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۶۸۵،۶۸۶	العنکبوت	۱۴	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۶۹۱،۶۹۲	〃	۲۴	۳۹
	اللہ کی طرف سے مامور ہونے کی علامت کے طور پر انبیاء کو دیا جاتا ہے۔	〃	۲۷۹،۲۸۰	المؤمنون	۴۵،۴۶	۳۹،۴۰
	معجزہ دکھانے کا مقصد	〃	۶۳۳،۶۳۴	القصص	۳۲	۴۴،۴۶
	معجزہ دیکھ لینے کے بعد انکار کرنے والی قوم سزا سے نہیں بچ سکتی۔	〃	۲۸۰،۲۸۱	المومنون	۵۰	۴۳
	حضرت ابراہیمؑ کا آگ سے بچایا جانا۔	〃	۲۹۱،۲۹۲	العنکبوت	۲۴	۳۹
	وہ معجزات جو حضرت موسیٰؑ کو دیے گئے لاٹھی کا سانپ بنا دیا جانا۔	〃	۹۱	طٰہٰ	۱۹،۲۱	-
		〃	۱۰۴	〃	۶۹	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷،۴۸۸	الشعراء	۳۲،۳۳	۲۷،۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹	النمل	۱۰،۱۱	۱۲،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۶۳۳	القصص	۳۱	-
	ہاتھ کا سورج کی طرح روشن ہو جانا۔	〃	۹۱	طٰہٰ	۲۲	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۴۸۸	الشعراء	۳۳	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہاتھ کا سورج کی طرح روشن ہو جانا۔	سوم	۵۶۰	النمل	۱۲	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۶۳۳	القصص	۳۲	۴۴، ۴۵
	عصا مارنے پر سمندر کا پھٹ جانا اور اس	〃	۱۰۸، ۱۰۹	طٰہٰ	۷۷	۵۲، ۵۳
	میں سے سوکھی سڑک نکل آنا۔	〃	۴۹۷، ۴۹۸	الشعراء	۶۳	۴۷
	من و سلویٰ کا نزول	〃	۱۱۱، ۱۱۲	طٰہٰ	۸۰	۵۹
	وہ معجزات جو حضرت سلیمانؑ کو دیے گئے	〃	۵۶۲	النمل	۱۶	۲۱
	پرندوں کی بولیوں کا علم۔	〃	۵۶۱، ۵۶۲	〃	۲۰، ۲۸	۲۷، ۳۶
	ان کے لیے جنوں کا مسخر ہونا۔	〃	۵۶۲، ۵۶۳	〃	۱۷	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷	〃	۳۹، ۴۰	۴۵، ۴۷
	ان کے لیے ملکہ سبا کا تخت آناً فاناً لایا جانا	〃	۵۷۴، ۵۷۸	〃	۳۸، ۴۱	۴۲، ۵۱
	حضرت ایوبؑ کے لیے زمین سے چشمہ نکالا جانا۔	〃	۱۷۹	الانبیاء	۸۴	۷۸
	حضرت یونسؑ کا مچھلی کے پیٹ سے زندہ نکالا جانا۔	〃	۱۸۳	〃	۸۷، ۸۸	۸۴، ۸۵
	حضرت زکریاؑ کے ہاں بڑھاپے میں بوڑھی بانجھ بیوی سے اولاد پیدا کرنا۔	〃	۵۸	مریم	۶، ۹	۵، ۶
		〃	۱۸۳	الانبیاء	۸۷، ۸۸	۸۴، ۸۵
	حضرت عیسیٰؑ کا بن باپ پیدا کیا جانا۔	〃	۶۲، ۶۷	مریم	۱۶، ۳۵	۱۳، ۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰، ۲۸۱	المومنون	۵۰	۴۳، ۴۴
	نوزائیدہ بچے کا گہوارے میں کلام کرنا۔	〃	۶۶	مریم	۲۹، ۳۰	۲۰
	محمدؐ کو دلیل نبوت کے طور پر صرف قرآن	〃	۱۴۰	طٰہٰ	۱۳۳	۱۱۶
	کا معجزہ دیا گیا۔	〃	۷۱۱، ۷۱۳	العنکبوت	۴۸	۸۸
	حضورؐ کو حسی معجزے کے بجائے عقلی معجزہ دینے کے وجوہ۔	〃	۴۷۴، ۴۷۵	الشعراء	موضوع اور مباحث	۰
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸	〃	۴، ۵	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۷۹	〃	۸	۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضورؐ کو حسی معجزے کے بجائے عقلی معجزہ دینے کے وجوہ۔	سوم	۴۸۰، ۴۸۱	الشعراء	۱۰	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸، ۴۹۹	〃	۶۷	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۶۱۱، ۶۱۲	القصص	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴۳، ۶۴۴	〃	۴۸	۶۷، ۶۹
	کفار کی طرف سے بار بار معجزات کے مطالبے	〃	۱۴۸، ۱۴۹	الانبیاء	۵، ۶	۸
	اور اُن کے جوابات	〃	۴۴۵، ۴۴۶	الفرقان	۲۱	۳۳، ۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۷۵، ۴۷۹	الشعراء	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶، ۴۷۹	〃	۱، ۸	۱، ۵
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰، ۴۸۱	〃	۱۰	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸، ۴۹۹	〃	۶۷	۴۹
	معجزہ کا ثبوت کن ذرائع سے حاصل ہوتا ہے	چہارم	۲۲۲، ۲۲۴، ۳۳۵	صٓ	۳۳	۳۵
	معجزے اور جادو کا فرق	〃	۴۰۲، ۴۰۳	المؤمن	۲۴	۲۷
	حضرت ابراہیمؑ کا آگ سے بچایا جانا۔	〃	۲۹۳، ۲۹۴	الصّٰفّٰت	۹۷، ۹۸	۵۳
	حضرت ایوبؑ کے لیے زمین سے چشمہ نکالا جانا۔	〃	۳۴۰	صٓ	۴۲	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۴۰۵، ۴۰۶	〃	۲۸	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵، ۵۶۷	الدخان	۱۷، ۲۸	۱۴، ۲۴
	وہ معجزات جو حضرت موسیٰؑ کے ذریعے فرعون اور اُس کی قوم کو دکھائے گئے۔	〃	۵۴۱، ۵۴۲	الزخرف	۴۷، ۴۹	۴۲
	حضرت یونسؑ کے قصے میں اللہ تعالےٰ کی غیر معمولی قدرت کے کرشمے۔	〃	۳۰۷، ۳۰۸	الصّٰفّٰت	۱۳۹، ۱۴۶	۷۷، ۸۳
	وہ معجزات جو حضرت عیسیٰؑ کو عطا کیے گئے تھے۔	〃	۵۴۶، ۵۴۷	الزخرف	۵۹	۵۳
	قریش کا رسولؐ سے معجزے کا مطالبہ اور					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُس کا جواب۔	چہارم	۴۲۸، ۴۳۰	المؤمن	۷۸	۱۰۸، ۱۰۹
	قریش کا رسولؐ سے معجزے کا مطالبہ اور اُس کا جواب۔	〃	۶۰۵، ۶۰۹	الاحقاف	۹	۱۲
	معجزہ کوئی کھیل تماشہ نہیں بلکہ فیصلہ کن چیز ہے اور اُس کے بعد پھر عذاب ہی آتا ہے۔	〃	۴۲۹	المؤمن	۷۸	۱۰۹
	معجزہ شق القمر اور اُس کی تفصیلات	پنجم	۲۲۶	القمر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸، ۲۳۱	〃	۱	۱
	رسولؐ کی بعثت بذات خود ایک معجزہ تھی۔	〃	۴۸۷، ۴۸۸	الجمعہ	۲، ۳	۴، ۵
	قرآن کن معنوں میں معجزہ ہے۔	〃	۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۹	الطور	۳۴	۲۷
	حضرت ابراہیمؑ کے ہاں سو سال کی عمر میں بانجھ بیوی سے اولاد کا پیدا ہونا۔	〃	۱۴۴، ۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۸	۲۷
	حضرت صالحؑ کی اونٹنی ایک معجزہ تھی۔	〃	۲۳۷	القمر	۲۷، ۲۹	۱۹، ۲۰
	ہٹ دھرم منکرین کوئی معجزہ دیکھ کر بھی حق کے قائل نہیں ہوتے۔	〃	۱۶۱	الطور	موضوع اور مباحث	-
	حضرت موسیٰؑ کو بڑا معجزہ دیا گیا۔	ششم	۲۴۱، ۲۴۲	النّٰزعٰت	۲۰	۹
	حضرت صالحؑ کی اونٹنی	〃	۳۵۵، ۳۵۶	الشمس	۱۳، ۱۴	۹، ۱۰
	اصحاب الفیل کی تباہی	〃	۴۶۷، ۴۶۸	الفیل	تاریخی پس منظر	-
۵۰۲	معراج :۔					
	اس کا زمانہ اور حالات	دوم	۵۸۶	بنی اسرائیل	پس منظر	-
	اس کی تفصیلات جو احادیث میں آئی ہیں۔	〃	۵۸۸، ۵۹۰	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۹۰	〃	〃	〃
	حدیث کی تفصیلات قرآن کے خلاف نہیں ہیں	〃	۵۸۸	〃	〃	〃
	وہ ایک جسمانی سفر اور عینی مشاہدہ تھی	〃	۵۸۹	〃	〃	〃
	اس کے امکان کی بحث	〃	۵۸۹	〃	〃	〃
	منکرین حدیث کے اعتراضات اور اُنکا جواب	〃	۵۸۹	〃	〃	〃

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تمام انبیاء کو اس قسم کے مشاہدات کرائے گئے ہیں۔	دوم	۵۹۰	بنی اسرائیل	۱	-
	اس کے لیے رویا کا لفظ کس معنی میں استعمال ہوا ہے۔	//	۶۲۷	//	۶۰	۷۱
	واقعہ معراج	پنجم	۲۰۱،۲۰۲	النجم	۱۶،۱۸	۱۲،۱۴
	آنحضورؐ نے معراج میں حضرت ابراہیمؑ کو دیکھا۔	//	۱۶۲	الطور	۴	۳
	یہ بحث کہ معراج میں رسولؐ نے اللہ تعالیٰ کو دیکھا تھا یا نہیں۔	//	۲۰۱،۲۰۶	النجم	۱۶، ۱۸	۱۳،۱۴
۵۰۳	معروف :۔					
	اس کا شرعی و قانونی مفہوم	اوّل	۱۳۹	البقرہ	۱۷۸	۱۷۹
	امر بالمعروف کا فریضہ	//	۲۷۷،۲۷۸	آل عمران	۱۰۴	-
۵۰۴	معوذتین :۔					
	اُن کا موضوع اور مضمون	ششم	۵۴۷،۵۵۶	معوذتین	موضوع اور مضمون	-
	اُن کے زمانہ نزول کے متعلق مباحث	//	۵۴۶،۵۴۷	//	زمانہ نزول	-
	اُن کے درمیان گہرا تعلق	//	۵۴۶	//	نام	-
	اُن کی سورہ فاتحہ سے مناسبت	//	۵۶۲	//	//	-
۵۰۵	معیشت :۔					
	معاشی زندگی کے متعلق قرآن کی ہدایات	سوم	۴۶۳،۴۶۴	الفرقان	۶۷	۸۳
	// // //	//	۵۱۸،۵۱۹	الشعراء	۱۲۸،۱۲۹	۹۰،۹۱
	// // //	//	۵۲۲	//	۱۴۶،۱۴۹	۹۷،۹۹
	// // //	//	۵۳۲،۵۳۳	//	۱۸۱،۱۸۲	-
	// // //	//	۶۵۳،۶۵۵	القصص	۵۷،۶۱	۸۱،۸۴
	// // //	//	۶۶۰،۶۶۴	//	۷۶،۸۲	۹۴،۱۰۲
	// // //	//	۷۵۷،۷۶۰	الروم	۳۷،۴۰	۵۶،۶۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بخل اور اسراف کے معنی۔	سوم	۴۶۳،۴۶۴	الفرقان	۶۷	۸۳
۵۰۶	مغفرت :-					
	مغفرت کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	دوم	۸۲	الاعراف	۱۵۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۳۰،۱۳۱	الانفال	۴	۳
	〃 〃 〃	〃	۱۶۰	〃	۷۰	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۳	〃	۷۴	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۶	ہود	۱۱	۱۱،۱۲
	کیسے لوگوں کے لیے نہیں ہے۔	〃	۲۱۹	التوبہ	۸۰	-
	مغفرت کی شرط	〃	۱۴۰	الانفال	۲۹	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۱۴۴	〃	۳۸	-
	مشرک کے لیے دعائے مغفرت جائز نہیں	〃	۲۴۱	التوبہ	۱۱۳	۱۱۱
	اس کے معنی	سوم	۲۳۷	الحج	۵۰	۹۵
	〃 〃 〃	〃	۶۲۲	القصص	۱۶	۲۴
	کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	〃	۱۱۲	طٰہٰ	۸۲	۶۰
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶،۲۳۷	الحج	۵۰	۹۵
	〃 〃 〃	〃	۳۷۴	النور	۲۶	۲۲
	مغفرت کیسے لوگوں کے لیے ہے	چہارم	۹۶،۹۷	الاحزاب	۳۵	۶۴
	〃 〃 〃	〃	۱۳۵	〃	۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۱۷۵	سبا	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	فاطر	۷	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۴۸	یٰس	۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۵۴	〃	۲۷	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۷۹،۳۸۰	الزمر	۵۳	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۶۰۵	الاحقاف	۸	۱۱
	اس کا مطلب	〃	۲۲،۲۳	محمد	۱۵	۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ کیسے لوگوں کے لیے ہے۔	پنجم	۶۵	الفتح	۲۹	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۷۲	الحجرات	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱،۲۱۳	النجم	۳۲	۳۰،۳۲
	〃 〃 〃	〃	۳۳۴	الحدید	۲۸	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷،۴۷۸	الصف	۱۰،۱۲	۱۴،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۴۷	التغابن	۱۷،۱۸	۳۳،۳۴
	کافروں اور اللہ کے دین سے روکنے والوں کی مغفرت نہ ہوگی۔	〃	۳۰	محمد	۲۴	-
	منافقین کے حق میں کوئی دعائے مغفرت مستجاب نہیں ہوسکتی۔	〃	۵۰	الفتح	۱۱	۲۱،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰	المنفقون	۶	۱۳،۱۴
	کبائر سے اجتناب کرنے والوں کے لیے خدا کی مغفرت	〃	۲۱۱،۲۱۳ ۲۱۴	النجم	۳۲	۳۰،۳۲
	مسابقت الی المغفر کی تاکید	〃	۳۱۸،۳۱۹	الحدید	۲۱	۳۷
	مومنین کو اپنے لیے اور اپنے سے پہلے گذرے ہوئے مومنوں کے لیے طلب مغفرت کرنے کا حکم۔	〃	۲۱۵،۲۱۸	النجم	۳۹	۳۸
	〃 〃 〃	〃	۴۰۳	الحشر	۱۰	۲۱
	رسول کو اپنے لیے اور جملہ مومنین کے لیے دعائے مغفرت کا حکم۔	〃	۴۳۰،۴۳۱	الممتحنہ	۴، ۵	۸
	اللہ کا دامن مغفرت بڑا وسیع ہے۔	〃	۲۵	محمد	۱۹	۳۱
	کن کے لیے ہے۔	〃	۲۱۱،۲۱۳ ۲۱۴	النجم	۳۲	۳۰،۳۲
	اللہ سے مغفرت طلب کرنے کی ہدایت	ششم	۴۶،۴۷	الملک	۱۲	۱۸،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۱۳۴	المزمل	۲۰	۲۶
	اللہ سے استغفار کی فضیلت	〃	۵۱۶،۵۱۷	النصر	۳	۴
		〃	۱۰۰،۱۰۱	نوح	۱۰،۱۴	۱۲،۱۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تقویٰ کرنے والوں کے قصور اللہ معاف فرما دیتا ہے۔	ششم	۱۵۶،۱۵۷	المدثر	۵۵،۵۶	۴۱،۴۳
	اللہ کن گناہوں سے درگذر فرماتا ہے۔	//	۹۸،۹۹	نوح	۴	۳،۴
۵۰۷	مقام محمود :-					
	مقام محمود سے کیا مراد ہے۔	دوم	۶۳۷	بنی اسرائیل	۷۹	۹۸
۵۰۸	مقربین :-					
	مقربین پر انعامات کی بارش ہوگی۔	پنجم	۲۷۰،۲۸۰	الواقعہ	۱۰، ۲۶	۷،۱۴
	مقربین کے لیے درجات عالیہ کا ذکر	//	۲۹۵	//	۸۸،۸۹	-
۵۰۹	مکہ :-					
	مکی دور کی نازل شدہ سورتوں کی خصوصیات	اوّل	۴۶،۴۷	البقرہ	زمانہ نزول و شان نزول	-
	مکی دور میں اسلام اور مسلمانوں کی حالت	//	۴۷	//	//	-
	// // //	//	۲۲۵	//	۲۸۶	۳۴۰،۳۴۲
	مکہ میں مسلمانوں کی اخلاقی و روحانی تربیت کے خطوط۔	//	۲۷۴،۲۷۵	آل عمران	۹۶، ۹۷	۷۹،۸۰
	سب سے پہلی مرکزی عبادت گاہ مکہ میں بنی	//	۲۷۴،۲۷۵	//	۹۶، ۹۷	۷۹،۸۰
	مکی زندگی میں دعوت نبوی کے چار بڑے دور	//	۵۲۱،۵۲۲	الانعام	مکی دور کے ادوار	-
	دعوت اسلامی کے لیے اس کی مرکزیت	//	۵۶۳،۵۶۴	//	۹۲	-
	اس کو اللہ نے حرم بنایا ہے۔	سوم	۶۰۸	النمل	۹۱	۱۱۰
	// // //	//	۶۵۲،۶۵۳	القصص	۵۷	-
	// // //	//	۷۲۰	العنکبوت	۶۷	۱۰۵
	عرب میں اس کی اہمیت	//	۶۵۰،۶۵۱	//	۵۷	۸۰
	// // //	//	۶۵۰،۶۵۳	//	۵۷	۸۱
	اس کے مکانات کے کرائے اور زمین کی ملکیت کا مسئلہ۔	//	۲۱۵،۲۱۶ ۲۷	الحج	۲۵	۴۲،۴۳
	عرب میں اس کی اہمیت	ششم	۳۳۸	البلد	۱	۱،۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عرب میں اس کی اہمیت۔	ششم	۳۸۶، ۳۸۷	التین	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۴۶۳، ۴۶۸	الفیل	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۴، ۴۷۶	قریش	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۷، ۴۷۸	〃	۱، ۴	۱، ۵
۵۱۰	ملائکہ:۔ (دیکھیے فرشتے)					
۵۱۱	ملک الموت:۔ انسانی کی روح قبض کرنے والا فرشتہ۔ روحیں قبض کرنے والا صرف ایک ہی فرشتہ نہیں بلکہ بہت سے فرشتے اس کے ماتحت کام کرتے ہیں۔	چہارم	۴۱، ۴۳	السجدہ	۱۱	۲۱
	〃	〃	〃	〃	〃	〃
۵۱۲	مناسک:۔ صفا و مروہ کی سعی زمانہ شرک کی ایجاد نہیں۔	اوّل	۱۲۷، ۱۲۸	البقرہ	۱۵۸	۱۵۷، ۱۵۸
۵۱۲ الف	منات:۔ تفصیل کے لیے دیکھیے "بت پرستی")	پنجم	۲۰۶، ۲۰۷	النجم	۱۹، ۲۰	۱۵
۵۱۳	منافقین، منافق:۔	اوّل	۵۲، ۵۶	البقرہ	۶، ۲۰	۹، ۲۰
	مکہ میں کس قسم کے منافق پائے جاتے تھے	〃	۴۸	〃	شان نزول	-
	مدینہ میں منافقین کی مختلف اقسام	〃	۴۸	〃	〃	-
	واقعہ نخلہ پر منافقین مدینہ کی فتنہ انگیزیاں	〃	۱۶۵، ۱۶۶	〃	۲۱۷	۲۳۲
	جنگ احد میں منافقین کی رخنہ اندازیاں	〃	۲۳۰	آل عمران	خطاب اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱	〃	۱۴۴	۱۰۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹۴	〃	۱۵۰	-
	غزوۂ احد کے موقع پر عبداللہ بن اُبی کی فتنہ انگیزیاں۔	〃	۲۸۴، ۲۸۵	〃	۱۲۱	۹۴
	مسلمانوں کے ایمان میں رخنہ اندازیاں	〃	۲۹۳	〃	۱۴۹	۱۰۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	معرکہ اُحد کے بعد اللہ کے متعلق ان کے جاہلانہ گمان۔	اوّل	۲۹۶،۲۹۷	آل عمران	۱۵۴	-
	ان کا نفسیاتی تجزیہ	″	۳۰۱،۳۰۲	″	۱۶۷	۱۱۹
	″ ″ ″	″	۳۶۸	النساء	۶۲،۶۳	-
	″ ″ ″	″	۴۸۰،۴۸۱	المائدہ	۵۲	۸۴
	اللہ آزمائشوں کے ذریعے اہل ایمان سے منافقین کو الگ کر لیتا ہے۔	″	۳۰۵،۳۰۶	آل عمران	۱۷۹	۱۲۵،۱۲۶
	اُحد کے واقعہ کے بعد مدینہ میں اُنکی سرگرمیاں	″	۳۱۷	النساء	شان نزول اور مباحث	-
	اُن سے کیا برتاؤ کیا جائے۔	″	۳۱۸	″	″	-
	اسلام کی اصلاحات سے اُن کی چڑ	″	۳۴۴	″	۲۷	۴۹
	معاملات کے فیصلے کے لیے اُن کا قرآن کو چھوڑ کر طاغوت کی طرف رجوع کرنا۔	″	۳۶۶،۳۶۷	″	۶۰	۹۱
	ان کا جہاد سے جی چرانا	″	۳۷۱،۳۷۲	″	۷۲	۱۰۲
	ان کی طرف سے حکم جہاد پر ذہنی ردعمل	″	۳۷۴	″	۷۷	۱۰۸
	ان کے خفیہ مشورے	″	۳۷۶،۳۷۷	″	۸۱	۱۱۲
	ان کے بارے میں مسلمانوں سے دو رائیں رکھنے پر گرفت۔	″	۳۷۹،۳۸۰	″	۸۸	۱۱۷
	یہ مسلمانوں کو اپنے کفر کی چھوت لگانا چاہتے ہیں۔	″	۳۸۰	″	۸۹	۱۱۸
	ان سے دوستی کی ممانعت	″	۳۸۰	″	″	″
	ان سے دوران جنگ میں معاملہ	″	۳۸۲،۳۸۰	″	۹۰،۹۱	۱۱۹
	نبیؐ کے عدالتی فیصلے سے انحراف نفاق ہے	″	۲۹۷	″	۱۱۵	۱۴۳
	ان کا اہل ایمان کے بجائے کافروں کو رفیق بنانا۔	″	۴۰۸	″	۱۳۹	۱۶۹
	ان کو جہنم میں کافروں کے ساتھ جمع کیا جائے گا۔	″	۴۰۹	″	۱۴۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کی دلچسپ پالیسی	اوّل	۴۰۹	النساء	۱۴۱	۱۷۱
	ان کی خدا سے فریب کاری	//	۴۰۹	//	۱۴۲	-
	ان کی حالت تذبذب	//	۴۱۰	//	۱۴۳	۱۷۲
	یہ دوزخ کے سب سے نچلے طبقے میں ہوں گے۔	//	۴۱۱	//	۱۴۵	-
	دین حق کی مخالفت کرنے والے یہودیوں اور عیسائیوں سے ان کی دلچسپیاں۔	//	۴۸۰،۴۸۱	المائدہ	۵۱،۵۲	۸۴
	ان کے لیے حبط اعمال کا فیصلہ	//	۴۸۱	//	۵۲	۸۶
	نفاق آخر کار کھل کر رہتا ہے۔	//	۴۸۱	//	۵۲	۸۵
	ان کی صفات اور طرز عمل	دوم	۱۳۶،۱۳۷	الانفال	۲۱،۲۳	۱۶،۱۸
	// // //	//	۱۹۹	التوبہ	۴۹،۵۰	۴۸،۵۰
	// // //	//	۲۰۱،۲۰۳	//	۵۳،۵۷	۵۳،۵۶
	// // //	//	۲۱۰،۲۱۱	//	۶۳،۶۶	۷۲،۷۴
	// // //	//	۲۱۷،۲۱۸	//	۷۵،۷۸	۸۶،۸۷
	// // //	//	۲۲۶،۲۲۷	//	۹۷،۹۸	۹۵،۹۶
	// // //	//	۲۲۶،۲۲۷	//	۹۷،۹۸	۹۵،۹۶
	وہ اصل میں کافر ہیں۔	//	۱۹۹	//	۴۹	۴۸،۵۰
	// // //	//	۲۰۱،۲۰۲	//	۵۳،۵۵	۵۳،۵۵
	// // //	//	۲۱۱،۲۱۲	//	۶۶،۶۷	۷۴،۷۵
	// // //	//	۲۱۶	//	۷۴	۸۳،۸۴
	// // //	//	۲۱۹،۲۲۰	//	۸۰،۸۴	۸۸
	// // //	//	۲۲۱ ۲۲۲	//	۸۵،۸۷	۸۹
	// // //	//	۲۲۲	//	۹۰	۹۰،۹۱
	// // //	//	۲۳۱،۲۳۲	//	۱۰۷	-
	// // //	//	۲۳۵	//	۱۱۰	۱۰۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ اصل میں کافر ہیں۔	دوم	۲۵۲،۲۵۳	التوبہ	۱۲۳،۱۲۶	۱۲۲،۱۲۵
	وہ فاسق ہیں	//	۲۰۱	//	۵۳	۵۳
	// // //	//	۲۱۲	//	۶۷	-
	// // //	//	۲۱۹،۲۲۰	//	۸۰	-
	// // //	//	۲۲۵	//	۹۶	-
	منافقت ایک گندگی ہے۔	//	۲۲۵	//	۹۵	۹۴
	// // //	//	۲۵۳	//	۱۲۵	۱۲۴
	اسباب نفاق	//	۲۱۷،۲۱۸	//	۷۴	۸۵
	// // //	//	۲۲۶	//	۹۷	۹۵
	// // //	//	۲۵۰	//	۱۲۲	۱۲۰
	// // //	//	۲۵۴	//	۱۲۷	۱۲۶،۱۲۷
	قرآن کا مطالعہ منافقت کی گندگی میں اُلٹا اضافہ کرتا ہے۔	//	۲۵۳	//	۱۲۵	۱۲۴
	منافقت کے اثرات انسانی سیرت پر	//	۲۳۵	//	۱۱۰	۱۰۵
	مومن اور منافق کا فرق	//	۲۲۹،۲۳۱	//	۱۰۲،۱۰۵	۹۹
	مومن اور منافق کا فرق کیسے کھلتا ہے۔	//	۲۵۳	//	۱۲۵	۱۲۴
	نماز باجماعت منافق کو مومن سے الگ نمایاں کر کے رکھ دیتی ہے۔	//	۲۰۱	//	۵۳	۵۳
	منافق اور گناہ گار مومن کا فرق کیسے معلوم کیا جائے۔	//	۲۲۹،۲۳۰	//	۱۰۵	۹۹
	اسلامی معاشرے میں منافقین کے شامل رہنے کا نقصان۔	//	۱۹۸	//	۴۶،۴۸	۴۷
	// // //	//	۲۲۵	//	۹۶	-
	// // //	//	۲۵۲	//	۱۲۳	۱۲۱،۱۲۳
	منافقین مدینہ کی اخلاقی و ذہنی حالت	//	۲۰۳،۲۰۴	//	۵۶،۵۷	۵۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منافقین مدینہ کی اخلاقی و ذہنی حالت	دوم	۲۰۹	التوبہ	۶۲،۶۱	۷۱،۶۹
	〃 〃 〃	〃	۲۲۷،۲۲۶	〃	۹۸،۹۷	۹۶،۹۵
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	〃	۱۰۶	۹۸،۹۷
	〃 〃 〃	〃	۲۳۲	〃	۱۰۸،۱۰۷	۱۰۲
	〃 〃 〃	〃	۲۵۴،۲۵۳	〃	۱۲۷،۱۲۵	۱۲۷،۱۲۴
	جنگ بدر کے موقع پر اُن کا رویہ	〃	۱۲۶	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰	〃	۴۹	۳۹
	جنگ تبوک کے موقع پر اُن کا رویہ	〃	۱۷۰،۱۶۹	التوبہ	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۱۹۷،۱۹۶	〃	۴۳،۴۲	۴۵،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۱۹۹،۱۹۸	〃	۴۹،۴۶	۵۰،۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱،۲۰۰	〃	۵۲	۵۲
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱،۲۱۰	〃	۶۶،۶۵	۷۴،۷۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۷،۲۱۶	〃	۷۴	۸۴،۸۳
	〃 〃 〃	〃	۲۱۹،۲۱۸	〃	۸۰،۷۹	۸۷
	〃 〃 〃	〃	۲۲۲	〃	۹۰	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵،۲۲۴	〃	۹۶،۹۳	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴،۲۳۱	〃	۱۰۹،۱۰۷	۱۰۴،۱۰۲
	نبیؐ پر اُن کے اعتراضات	〃	۲۰۴،۲۰۳	〃	۵۸	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹،۲۰۸	〃	۶۱	۷۱،۶۹
	ان کی سرکوبی کے لیے قرآن کے آخری احکام	〃	۱۷۳،۱۷۲	〃	مسائل و مباحث	-
	ان کے خلاف نبیؐ کی تدابیر۔	〃	〃	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶،۲۱۵	〃	۷۳	۸۲،۸۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱،۲۲۰	〃	۸۴،۸۳	۸۸
	ان کے ساتھ اسلامی سوسائٹی میں کیا برتاؤ ہونا چاہیے۔	〃	۲۱۶،۲۱۵	〃	۷۳	۸۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کے ساتھ سوسائٹی میں کیا برتاؤ ہونا چاہیے	دوم	۲۲۰	التوبہ	۸۴	۸۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵	〃	۹۴،۹۶	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹،۲۳۱	〃	۱۰۵	۹۹
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲	〃	۱۲۳	۱۲۱،۱۲۳
	ان کے بارے میں اسلامی حکومت کی پالیسی	〃	۲۱۵	〃	۷۳	۸۱،۸۲
	〃 〃 〃	〃	۲۵۲	〃	۱۲۳	۱۲۱،۱۲۳
	منافق کا انفاق فی سبیل اللہ مقبول نہیں۔	〃	۲۰۱	〃	۵۳	۵۳
	اس کے لیے مغفرت نہیں ہے۔	〃	۲۱۹	〃	۸۰	۸۷
	منافقین کا انجام	〃	۵	الاعراف	مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۰۲	التوبہ	۵۵	۵۵
	〃 〃 〃	〃	۲۰۹	〃	۶۱	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱،۲۱۲	〃	۶۶	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۲۱۶،۲۱۷	〃	۷۳،۷۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۵	〃	۹۴،۹۶	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	〃	۱۰۱	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵۳	〃	۱۲۵	۱۲۴
	ان کی صفات اور طرز عمل	سوم	۲۶۷	المؤمنون	۸	۸
	〃 〃 〃	〃	۳۹۲،۳۹۷	النور	۳۱	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۴۰۵،۴۰۶،۴۰۹	〃	۳۵	۶۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۴،۴۱۵	〃	۴۷،۵۰	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۴۱۶	〃	۵۲،۵۴	۸۱،۸۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۷	〃	۶۳	۱۰۳،۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۶۸۰،۶۸۱،۶۸۲	العنکبوت	۱۰	۱۳
	مومن اور منافق کا فرق	〃	۶۷۲	〃	زمانہ نزول و موضوع	-
	〃 〃 〃	〃	۶۸۱،۶۸۲	〃	۱۰	۱۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مکی دور میں منافقین کا وجود	سوم	۶۷۳	العنکبوت	زمانہ نزول و موضوع	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷۴	〃	۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۶۸۲،۶۸۰	〃	۱۱،۱۰	۱۶،۱۳
	مدینے میں ان کی شرارتیں	〃	۳۱۰،۳۰۸	النور	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۳۱۴	〃	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۱۱	۱۰،۹
	اُن کی صفات اور ان کا طرز عمل	چہارم	۷۷،۷۶	الاحزاب	۱۳،۱۲	۲۴،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۸۳،۸۰	〃	۲۲،۲۰	۳۷،۳۴
	منافقت کیا چیز ہے۔	〃	۱۳۲،۱۳۱	〃	۶۰	-
	منافق اور شرک کی سزا۔	〃	۱۳۶	〃	۷۳	-
	مدینہ میں منافقین کا کردار	〃	۵۶،۵۵	〃	جنگ احزاب سے پہلے غزوات	-
	〃 〃 〃	〃	۶۰	〃	غزوہ احزاب	-
	〃 〃 〃	〃	۶۴	〃	نکاح زینب رضؓ پر پروپیگنڈے کا طوفان	-
	〃 〃 〃	〃	۸۰،۷۶	〃	۲۰،۱۲	۲۳،۲۲
	〃 〃 〃	〃	۹۹،۹۲	〃	۳۷	۶۷
	〃 〃 〃	〃	۱۳۲،۱۳۱	〃	۶۰	۱۱۴،۱۱۳
	منافقین کی اطاعت و پیروی نہ کی جائے۔	〃	۶۸	〃	۱	۲،۱
	اندرونی دشمنوں (منافقین) کے ساتھ سخت برتاؤ کا حکم۔	〃	۱۳۱	〃	۶۰	-
	مومن اور منافق کا فرق	〃	۲۲۹	فاطر	۲۲،۱۹	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۲۳۶،۲۳۴	〃	۳۳	۵۶
	اسلام اور کفر کی جنگ میں اسلام کے بجائے اپنے مفاد کی فکر کرنا منافقت ہے۔	پنجم	۷	محمد	موضوع اور مضمون	-
	حکم جہاد آنے سے پہلے منافقین اچھی اچھی باتیں کرتے تھے مگر جہاد کا حکم آنے پر اُن کی	〃	۱۱،۱۸	〃	۴	۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حالت غیر ہوگئی۔	پنجم	۲۵،۲۶	محمدؐ	۲۰،۲۱	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۴۵،۴۶	الصف	۲،۴	۲،۳
	حکم جہاد کی پیروی کرنے میں مدعیان ایمان کی اپنی ہی بہتری ہے۔	〃	۲۶	〃	۲۱	-
	حدیبیہ کی مہم کے موقع پر مدینہ اور اطراف مدینہ کے منافقین کا طرز عمل۔	〃	۳۴،۳۵	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰،۵۱	〃	۱۱،۱۲	۲۰،۲۴
	اُن کا خیال تھا کہ اس خطرے میں جانے کے بعد رسولؐ اور اصحاب رسولؐ بخیریت واپس نہ آسکیں گے۔	〃	〃	〃	〃	〃
	حدیبیہ کی مہم کے وقت منافقت دکھانے والوں کو جنگ خیبر میں شرکت سے منع کردیا گیا اور اُن سے کہا گیا کہ جب طاقتور دشمنوں سے جنگ پیش آئے اُس وقت میدان میں جاکر وہ منافقت کا داغ دھو سکتے ہیں۔	〃	۵۲،۵۴	〃	۱۵، ۱۷	۲۷، ۳۱
	وہ مسلمانوں پر الزام رکھتے تھے کہ تم حسد کے مارے ہم کو جہاد سے محروم رکھنا چاہتے ہو۔	〃	۵۳	〃	۱۵	۲۹
	مدینہ کے منافقین نے یہودیوں سے دوستی گانٹھ رکھی تھی۔	〃	۳۶۴	المجادلہ	۱۴	۲۱، ۳۲
	〃 〃 〃	〃	۳۷۶	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۵،۴۰۷	〃	۱۱، ۱۴	۲۲، ۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۰۸،۵۱۱	المنفقون	تاریخی پس منظر	-
	منافقین مدینہ یہود بنی نضیر کو مسلمانوں کے خلاف جنگ میں مدد دینے کا یقین دلاتے تھے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مگر ان کے تمام وعدے جھوٹے تھے اور وہ کبھی جنگ میں مخلص مسلمانوں کے مقابلے پر آنے کی ہمت نہ کر سکتے تھے۔	پنجم	۴۰۶، ۴۰۷	الحشر	۱۱، ۱۴	۲۲، ۲۵
	منافقین مدینہ کا مخلصانہ تعلق نہ مسلمانوں سے تھا نہ کافروں سے۔	//	۳۶۴	المجادلہ	۱۴	۳۱، ۳۲
	منافقت کو قرآن "دل کی بیماری" سے تعبیر کرتا ہے۔	//	۲۵	محمد	۲۰	۳۲
	// // //	//	۲۹	//	۳۰	-
	منافقین مدینہ کے اوصاف	//	۵۱۶، ۵۲۱	المنفقون	۱، ۸	۱، ۱۶
	اہل کتاب اور منافقین کی باہمی سازش	//	۴۰۶	الحشر	۱۱، ۱۲	-
	// // //	//	۴۵۲	الصف	موضوع اور مضمون	-
	مسلمانوں میں رہ کر دشمنان اسلام سے ساز باز کرنے والے۔	//	۲۸	محمد	۲۶	۲۶
	وہ حضورؐ کی کامیابیوں پر حسد سے مرے جاتے تھے۔	//	۴۰۷، ۴۰۸	الحشر	۱۴	۲۵
	شان رسالت میں اُن کی گستاخیاں	//	۳۵۹	المجادلہ	۸	۲۱، ۲۳
	// // //	//	۳۸۴، ۳۸۶	الحشر	۲	۷
	// // //	//	۵۲۱	المنفقون	-	-
	وہ اللہ کے راستے سے خود بھی رُکتے تھے اور دوسروں کو بھی روکتے تھے۔	//	۳۶۴	المجادلہ	۱۶	۲۴
		//	۵۱۶، ۵۱۸	المنفقون	۲	۳
	اُن پر شیطان کا تسلط ہے اور اُس کے فریب خوردہ ہیں۔	//	۳۱۳	الحدید	۱۴، ۱۵	۲۴، ۲۶
	// // //	//	۳۶۵	المجادلہ	۱۹	-
	وہ پرلے درجے کے جھوٹے لوگ ہیں۔	//	۳۶۵	//	۱۹	-
	وہ شیطان کی پارٹی کے لوگ ہیں۔	//	۳۶۵	//	۱۹	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ جھوٹی قسموں کو اپنی منافقت چھپانے کے لیے ڈھال بناتے ہیں۔	پنجم	۳۶۴	المجادلہ	۱۶	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷،۵۱۲	المنفقون	۱،۲	۱،۲
	اُن کے جھوٹا ہونے پر اللہ کی گواہی	〃	۴۰۶	الحشر	۱۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۶	المنفقون	۱	۱
	وہ قیامت کے روز اللہ کے سامنے جھوٹ بولیں گے۔	〃	۳۶۵	المجادلہ	۱۸	۳۵
	منافقین عقل سے عاری ہیں۔	〃	۴۰۷،۴۰۸	الحشر	۱۴	۲۵
	اُن کے دل آپس میں پھٹے ہوئے ہیں۔	〃	۴۰۷،۴۰۸	〃	۱۴	۲۵
	منافقین مدینہ کی مثال	〃	۲۵	محمد	۲۰	۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۷	〃	۲۴،۲۵	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۴۰۷،۴۰۸	الحشر	۱۴	۲۵
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷،۵۱۹	المنفقون	۴	۵،۱۱
	منافقین کے دلوں پر مہر لگا دی گئی۔	〃	۲۳	محمد	۱۶	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	المنفقون	۳	۴
	منافقین کے دل کا کھوٹ اللہ ضرور ظاہر کرے گا۔	〃	۳۰	محمد	۳۲	۳۹
	منافقین کی تین نشانیاں	〃	۴۵۴،۴۵۵	الصف	۳	۲
	منافق کی چار صفات	〃	۳۱۲،۳۱۳	الحدید	۱۴	۲۰،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۵۴،۴۵۵	الصف	۳	۲
	منافق فاسق ہیں اور اللہ فاسقوں کو ہدایت نہیں دیتا۔	〃	۵۲۰	المنفقون	۶	۱۴
	منافقین نے ایمان لانے کے بعد کفر کیا۔	〃	۵۱۷،۵۱۸	〃	۳	۴
	وہ اپنے مجرم ضمیر کی وجہ سے ہر وقت خوفزدہ رہتے ہیں۔	〃	۵۱۹	〃	۴	۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ حضورؐ کی مجلس میں بیٹھ کر بھی کورے کے کورے ہی رہتے ہیں۔	پنجم	۲۳	محمدؐ	۱۶	۲۶،۲۵
	وہ قرآن پر غور نہیں کرتے یا دلوں پر قفل چڑھا کر اُسے پڑھتے ہیں۔	″	۲۷	″	۲۴	۳۵
	منافقین کو اُن کے انداز کلام ہی سے پہچانا جاسکتا ہے۔	″	۲۹	″	۳۰،۲۹	-
	وہ اللہ کے بارے میں بُرا گمان رکھتے ہیں	″	۴۷	الفتح	۶	۱۱
	وہ برائی کے پھیر میں خود پھنس گئے۔	″	۴۷	″	۶	۱۲
	وہ کہتے کچھ ہیں اور کرتے کچھ	″	۴۵۴	الصف	۳	۲
	وہ زبان سے جو کچھ کہتے ہیں دل میں وہ نہیں ہوتا۔	″	۵۰	الفتح	۱۱	۲۱
	وہ بدظن اور بُرے گمان کرنے والے لوگ ہیں۔	″	۵۱	″	۱۲	۲۴
	وہ خطرے کے آثار دیکھ کر بھاگ جاتے ہیں لیکن جہاں آسانی سے مال غنیمت مل سکے اور خطرہ کم ہو وہاں مرد میدان بن کر آ جاتے ہیں۔	″	۵۳،۵۲	″	۱۵	۲۸،۲۷
	منافقین نے دراصل اپنے آپ ہی کو خطرہ میں ڈال رکھا ہے۔	″	۳۱۲	الحدید	۱۴	۲۴،۲۱
	وہ موقع پرست، شکی اور جھوٹی توقعات کے فریب خوردہ ہیں۔	″	۳۱۳،۳۱۲	″	″	″
	وہ خود پسند اور بخیل ہیں۔	″	۳۲۱،۳۲۰	″	۲۴	۴۴،۴۳
	وہ چھپ کر گناہ، زیادتی اور رسول کی نافرمانی کی باتیں کرتے تھے اور پھر اس پر عذاب نہ نازل ہونے کو، رسولؐ کے رسول نہ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہونے کی دلیل قرار دیتے تھے۔	پنجم	۳۵۸، ۳۵۹	المجادلہ	۸	۲۱، ۲۳
	وہ مومنین کی دل آزاری کے لیے کانا پھوسیاں کرتے ہیں مگر اُن کی ان کانا پھوسیوں سے مومنوں کو کوئی نقصان نہیں پہنچ سکتا۔ اِلّا کہ اللہ ایسا چاہے۔	//	۳۶۰، ۳۶۱	//	۱۰	۲۵
	وہ ذلیل ترین مخلوق ہیں کیونکہ وہ اللہ اور رسولؐ کا مقابلہ کرتے ہیں۔	//	۳۶۵	//	۲۰	-
	اُن کو اُن کے مال و اولاد نے اللہ کی یاد سے غافل کر رکھا ہے۔	//	۵۲۱، ۵۲۲	المنفقون	۹	۱۷، ۱۸
	ان کا کلمہ اور نماز روزہ اور حج قبول نہیں ہے	//	۳۱۲	الحدید	۱۴	۲۱، ۲۳
	منافق حقیقت میں مسلمان نہیں ہوتا اگرچہ ظاہر میں وہ مسلمان بنا ہوا ہو۔	//	۵۱	الفتح	۱۲	۲۴
	مدینہ کے منافقین کن مصلحتوں کے تحت مسلمان ہوئے تھے۔	//	۵۱۶	المنفقون	۱	۱
	اُن کی موقع پرستی	//	۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱	الحجرات	۱۴	۳۰، ۳۱
	اُن کی فتنہ پردازیاں	//	۵۲، ۵۳	الفتح	۱۵	۲۷، ۲۹
	// // //	//	۵۱۱	المنفقون	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۵۱۷	//	۲، ۳	۲
	// // //	//	۵۲۱، ۵۲۲	//	۹	۱۷، ۱۸
	موت کے وقت فرشتے کس طرح ان کی روحوں کو عذاب دیتے ہوئے لے کر جاتے ہیں۔	//	۲۸	محمدؐ	۲۷	۳۷
	قیامت کے روز انہیں بتا دیا جائے گا کہ وہ کیا کچھ کرتے رہیں گے۔	//	۳۵۸، ۳۵۹	المجادلہ	۸	۲۱، ۲۲
	اُن کے سب اعمال ضائع ہو جائیں گے۔	//	۲۹، ۳۰	محمدؐ	۳۲	۳۹
	// // //	//	۳۱۲، ۳۱۳	الحدید	۱۴	۲۱، ۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ جہنمی ہیں اور ہمیشہ جہنم میں ہی رہیں گے۔	پنجم	۳۶۵	المجادلہ	۲۰	-
	اُن کے لیے جہنم کا عذاب ہے۔	//	۳۵۹	//	۸	-
	// // //	//	۳۶۴،۳۶۵	//	۱۷	-
	// // //	//	۴۰۸،۴۰۹	الحشر	۱۵	۲۶
	اُن کا انجام۔	//	۳۱۱،۳۱۳	الحدید	۱۳،۱۵	۱۸،۲۷
	اُن پر اللہ کی مار ہے اور لعنت	//	۲۶،۲۷	محمد	۲۳	-
	// // //	//	۵۱۹	المنٰفقون	۴	۱۰،۱۱
	انہیں میدان حشر میں نور نصیب نہ ہوگا۔	//	۳۱۱	الحدید	۱۳	۱۸
	ان کے اہل ایمان کے درمیان دیوار حائل کردی جائے گی۔	//	۳۱۱	//	۱۳	-
	اللہ منافقین کو ہرگز معاف نہ کرے گا۔	//	۵۲۰	المنٰفقون	۶	۱۳،۱۴
	وہ منافقت چھوڑ کر اپنی روش بدل لیں تو اللہ غفور الرحیم ہے۔	//	۵۲	الفتح	۱۴	۲۶
	منافقین کے حق میں کوئی دعائے مغفرت مستجاب نہیں ہوسکتی۔	//	۵۲۰	المنٰفقون	۶	۱۳،۱۴
	انہوں نے انتہائی غرور اور تکبر کے ساتھ رسولؐ سے اپنے لیے مغفرت کی دعا کروانے سے انکار کردیا۔	//	۵۱۹،۵۲۰	//	۴،۶	۱۰،۱۴
	ان میں سے کچھ لوگوں نے اگر مغفرت کی استدعا کی بھی تو محض زبانی جمع خرچ کے لیے۔	//	۵۰	الفتح	۱۱	۲۱
	اللہ کے عذاب سے اُن کو نہ ان کا مال بچا سکتا ہے اور نہ اولاد۔	//	۳۶۴،۳۶۵	المجادلہ	۱۷	-
	کفار و منافقین کا آخرت میں ایک ہی انجام ہوگا۔	//	۳۱۳	الحدید	۱۵	۲۶،۲۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کھلی غداری کرنے والے منافقین واجب القتل ہیں۔	پنجم	۵۱۴	المنٰفقون	تاریخی پس منظر	-
	وہ اللہ اور اُس کے رسول کی مخالفت کرتے ہیں۔	//	۳۲۶،۳۲۷	المجادلہ	۲۲	۳۷
	وہ مسلمانوں کے پکے دشمن ہیں۔	//	۵۱۹	المنٰفقون	۴	۸
	مسلمانوں کو اُن سے ہوشیار رہنے کی تلقین۔	//	۵۱۹	//	۴	۹
	اُن کی شرارتیں اور ان پر سرزنش	//	۳۳۷	المجادلہ	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۲۱	//	۸	۱۶،۱۵
	منافقین مدینہ اور کفار مکہ کی باہمی مشابہت اور دونوں کی اسلام کے مقابلے میں نامرادی۔	//	۴۷،۴۸،۴۹	الحشر	۱۴	۲۵
	منافقانہ طرز عمل اسلام کے لیے ناکارہ ہے وہ ہرگز ساتھ باندھے رکھنے کے قابل نہیں ہیں، انہیں الگ کرنا ہوگا۔	//	۲۷	محمدؐ	۲۵	-
		//	۵۳	الفتح	۱۵	۲۹
	اُن کی خفیہ سازشوں کو اللہ جانتا ہے۔	//	۲۸	محمدؐ	۲۶	۳۶
	اللہ چاہے تو منافقین کو بے نقاب کردے	//	۲۹	//	۳۰	-
	اُن کے معاملے میں اللہ کے فیصلے کو کوئی نہیں روک سکتا۔	//	۵۰	الفتح	۱۱	۲۲
	منافقین کو تنبیہ کہ خواہ تم دو آدمی ہو یا اُس سے زیادہ جس وقت تم خفیہ سازباز کرتے ہو اُس وقت اللہ تمہارے درمیان موجود ہوتا ہے۔	//	۳۵۸	المجادلہ	۷	۹
	اُن کو سرگوشیوں سے منع کیا گیا مگر وہ اُن سے باز نہ آئے۔	//	۳۵۸،۳۵۹	//	۸	۲۱،۲۲
	قرآن حکیم منافقین کے نفاق پر گرفت ہی نہیں کرتا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بلکہ ساتھ ساتھ نصیحت بھی کرتا ہے۔	پنجم	۴۰۹	الحشر	۱۸	۲۹،۲۸
	اُن کی صفات	ششم	۴۸۱	الماعون	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱،۴۸۴ ۴۸۵	〃	۵، ۷	۹، ۱۱
	اُن کی شر انگیز حرکتیں۔	〃	۴۸۰	〃	زمانہ نزول و موضوع	-
	منافقت کی اصل جڑ شک ہے جس کو قرآن میں دل کی بیماری کہا گیا ہے۔	〃	۱۵۰،۱۵۱ ۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۲،۲۳
	حضورؐ کو منافقین سے جہاد کرنے اور اُن سے سختی سے پیش آنے کا حکم۔	〃	۳۳	التحریم	۹	۲۳
	کس قسم کی آزمائش دل کی اس بیماری کا راز فاش کر دیتی ہیں۔	〃	۱۴۹، ۱۵۰ ۱۵۲	المدثر	۳۱	۱۹، ۲۰
	〃 〃 〃	〃	۱۵۰، ۱۵۱ ۱۵۲	〃	۹	۲۲
	منافقین کا انجام بد	〃	۳۳	التحریم	۹	۲۳
	وہ آخرت میں نور سے محروم رکھے جائینگے	〃	۳۲، ۳۳	〃	۸	۲۲
۵۱۴	**منکر:۔**					
	نہی عن المنکر کا فریضہ	اوّل	۲۷۷	آلِ عمران	۱۰۴	-
	نہی عن المنکر میں کوتاہی کرنے کا نتیجہ	〃	۴۹۶	المائدہ	۷۹	۱۰۲
	معنی اور تشریح	دوم	۵۶۶	النحل	۹۰	۹
۵۱۵	**منکرین حدیث:۔**					
	منکرین حدیث کے دلائل کا ابطال۔					
	۱۔ جنوں کے بارے میں	چہارم	۲۰۹، ۲۱۰	سبا	۴۱	۶۳
	۲۔ حضرت سلیمانؑ کے جنوں کے بارے میں	〃	۱۹۰، ۱۹۱	〃	۱۴	۲۴
	۳۔ اسلام کے معاشی نظام کے بارے میں	〃	۴۴۴، ۴۴۵	حٰمٓ السجدہ	۱۱	۱۴
	۴۔ وحی کے بارے میں۔	〃	۵۱۴	الشوریٰ	۴۸	۷۴
	اُن کے دلائل کا ابطال۔					
	۱۔ جنوں کے بارے میں	پنجم	۱۵۵، ۱۵۶	الذّٰریٰت	۵۶	۵۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	۲۔ اسلام کے معاشی نظام کے بارے میں۔	پنجم	۲۱۴، ۲۱۵	النجم	۳۹	۳۸
	۳۔ حضورؐ کی حیثیت امارت اور حیثیت رسالت کے بارے میں۔	//	۱۹۲، ۱۹۴، ۱۹۵	//	۴	۴
	// // //	//	۴۴۵، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۵۰	الممتحنہ	۱۲	۲۲
	اُن کے دلائل کا ابطال	ششم	۱۴	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	۱۔ وحی خفی کے متعلق (مزید دیکھیے "وحی")	//	۲۱	//	۳	۶
	// // //	//	۱۶۷، ۱۶۹	القیٰمہ	۱۹	۱۳
	// // //	//	۳۹۸	العلق	۱۰	۱۰
	۲۔ جنوں سے متعلق (مزید دیکھیے "جن")	//	۱۰۹، ۱۱۱	الجن	جن کی حقیقت	-
	۳۔ رسول کی تشریعی حیثیت سے متعلق	//	۱۶۹، ۱۷۰	القیٰمہ	۱۹	۱۳
	۴۔ سنت کی قانونی و آئینی حیثیت سے متعلق	//	۱۷۰، ۱۷۱	//	//	-
	۵۔ حضورؐ پر جادو کے اثر سے متعلق	//	۵۵۲، ۵۵۷	معوذتین	حضورؐ پر جادو کا اثر	-
۵۱۶	من وسلویٰ :۔	اوّل	۷۷، ۷۸	البقرہ	۵۷	۷۳
	// // //	دوم	۸۷، ۸۸	الاعراف	۱۶۰	۱۱۹
	// // //	سوم	۱۱۱، ۱۱۲	طٰہٰ	۸۰	۵۹
۵۱۷	موت :۔					
	ہر متنفس کو موت کا مزہ چکھنا ہے۔	//	۷۱۶	العنکبوت	۵۷	۹۵
	اس کی حقیقت	چہارم	۴۱، ۴۲	السجدہ	۱۰، ۱۱	۱۹، ۲۱
	// // //	//	۴۳، ۴۴	//	//	//
	مرتے وقت ہی آدمی کو معلوم ہو جاتا ہے کہ وہ صالح کی حیثیت سے جا رہا ہے یا مجرم کی حیثیت سے۔	//	//	//	//	//
	موت خود بخود نہیں بلکہ اللہ کے روح قبض کرنے سے واقع ہوتی ہے۔	//	۴۲	//	//	//

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	موت خود بخود نہیں بلکہ اللہ کے روح قبض کرنے سے واقع ہوتی ہے۔	چہارم	۳۷۵	السجدہ	۴۲	۶۰،۶۱
	سکرات موت	پنجم	۱۱۶،۱۱۷	قٓ	۱۹	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۲۹۵	الواقعہ	۸۳،۸۷	-
	موت سے انسان خواہ کتنا ہی بھاگے وہ آکر رہے گی۔	〃	۴۹۱،۴۹۲	الجمعہ	۸	-
	موت کے آتے ہی آخرت کی حقیقت انسان پر کھلنی شروع ہو جاتی ہے۔	〃	۱۱۷	قٓ	۱۹	۲۲
	انسان کی موت اللہ کے ہاتھ میں ہے۔	〃	۲۸۵،۲۸۶	الواقعہ	۶۰	۲۵
	اُس وقت کوئی کسی کو نہیں بچا سکتا۔	〃	۲۹۵	〃	۸۳،۸۷	-
	موت کے وقت اللہ مرنے والے سے اُس اعزہ واحباب کی نسبت زیادہ قریب ہو جاتا ہے اگرچہ نظر نہیں آتا۔	〃	۲۹۵	الواقعہ	۸۳،۸۷	-
	موت کے وقت اہل حق اور اہل باطل کی حالت۔	〃	۲۹۵،۲۹۶	〃	۸۸،۹۴	-
	موت کے آنے پر اعمال کا سلسلہ منقطع ہو جاتا ہے۔	〃	۵۲۲	المنٰفقون	۱۰	-
	موت کے بعد انسان کو اللہ کے حضور پیش کیا جائے گا جو انسان کو اس کا سب کیا دھرا بتا دے گا۔	〃	۴۹۲	الجمعہ	۸	-
	انسان موت کے معاملے میں اپنے خالق کے آگے بے بس ہے۔	ششم	۲۵۶،۲۵۷	عبس	۷۱،۲۱	۱۰،۱۴
	دنیا میں آدمی نے خواہ کتنا ہی مال سمیٹا ہو مرنے کے بعد وہ اُس کے کسی کام نہیں آسکتا۔	〃	۳۲۲،۳۲۳	الیل	۱۱	۶
		〃	۴۵۸،۴۵۹	الھمزہ	۲،۳	۲،۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	موت رب کی طرف روانگی کا وقت ہے	ششم	۱۷۴، ۱۷۵	القیٰمہ	۲۶، ۲۹	۱۹، ۲۰
	اللہ کا مقرر کردہ وقت جب بھی آجاتا ہے اُسے ٹالا نہیں جا سکتا۔	″	۹۹	نوح	۴	۵، ۶
	″ ″ ″	″	۱۷۴، ۱۷۵	القیٰمہ	۲۶، ۲۷	۱۹
	موت وحیات کو اللہ نے انسان کا امتحان لینے کے لیے ایجاد کیا ہے۔	″	۴۱، ۴۲	الملک	۲	۴
	زندگی وہ وقت ہے جو انسان کو دیا گیا ہے	″	۴۱، ۴۲	″	۲	۴
	اور موت کے ساتھ یہ وقت ختم ہو جاتا ہے	″	۴۴۹، ۴۵۰	العصر	۱، ۴	۱
	موت کے وقت فرشتے کس طرح جان نکالتے ہیں۔	″	۱۷۴، ۱۷۵	القیٰمہ	۲۶، ۲۹	۱۹، ۲۰
	″ ″ ″	″	۲۳۸	النّٰزعٰت	۱، ۲	۱
	افراد کی طرح اقوام کے لیے بھی ایک مدت حیات مقرر ہے جس کے خاتمے کا وقت جب آجاتا ہے تو ٹالا نہیں جا سکتا۔	″	۹۹	نوح	۴	۵، ۶
	انسان پر موت کے ساتھ ہی یہ بات کھل جاتی ہے کہ وہ نیک بخت کی حیثیت سے دوسرے عالم میں جا رہا ہے یا بدبخت کی حیثیت سے۔	″	۷۵، ۷۶	الحاقہ	۱۹	۱۲
		″	۱۷۴، ۱۷۵	القیٰمہ	۲۶، ۲۷	۱۹
۵۱۸	موسیٰ علیہ السلام					
	آپ کا زمانہ	اوّل	۴۶	البقرہ	شان نزول	-
	چالیس شبانہ روز کے لیے طور پر بلائے جاتے ہیں۔	″	۷۵	″	۵۱	۶۷، ۶۸
	کتاب اور فرمان سے نوازے جاتے ہیں	″	۷۶	″	۵۳	۶۹
	چٹان سے چشمے نکالنے کا معجزہ	″	۷۹	″	۶۰	۷۶
	آپ سے اللہ تعالیٰ کا براہ راست کلام کرنا	″	۴۲۵	النساء	۱۶۴	۲۰۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دشت ناران میں آپؑ کا خطاب بنی اسرائیل سے۔	اوّل	۴۵۹	المائدہ	۲۱، ۲۲	۴۳، ۴۴
	موسیٰؑ	دوم	۶۳، ۸۸	الاعراف	۱۰۲، ۱۶۰	۱۹، ۸۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲، ۳۱۰	یونس	۷۵، ۹۲	۷۲، ۹۳
	〃 〃 〃	〃	۳۳۰، ۳۳۱	ہود	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵، ۳۶۶	〃	۹۶، ۹۸	۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۳۷۰	〃	۱۱۰	۱۱۱
	〃 〃 〃	〃	۳۸۲	یوسف	تاریخی وجغرافیائی حالات	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۳	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱، ۴۷۴	ابراہیم	۵، ۸	۸، ۱۳
	〃 〃 〃	〃	۶۴۶، ۶۴۹	بنی اسرائیل	۱۰۱، ۱۰۴	۱۱۲، ۱۱۷
	آپؑ کا زمانہ	〃	۶۴	الاعراف	۱۰۴	۸۵
	زندگی قبل نبوت	〃	۶۶، ۶۷	〃	۱۱۰	۸۸
	شخصیت اور قابلیتیں	〃	۶۷	〃	〃	〃
	بعثت کے وقت بنی اسرائیل کی حالت	〃	۳۰۴، ۳۰۵	یونس	۸۳	۷۸، ۷۹
	آپؑ کی دعوت	〃	۶۵	الاعراف	۱۰۵	۸۶
	بعثت کا مقصد	〃	۳۰۲، ۳۰۳	یونس	۷۶، ۷۷	۷۴، ۷۵
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱، ۴۷۲	ابراہیم	۵	۸
	وہ معجزات جو آپؑ کو دیے گئے	〃	۶۵	الاعراف	۱۰۷، ۱۰۸	۸۷
	〃 〃 〃	〃	۶۸، ۶۹	〃	۱۱۲	۸۹
	〃 〃 〃	〃	-	〃	۱۱۷	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۷۲، ۷۳	〃	۱۲۰، ۱۳۶	۹۴، ۹۶
	〃 〃 〃	〃	۸۷، ۸۸	〃	۱۶۰	۱۱۸، ۱۱۹
	〃 〃 〃	〃	۶۴۶، ۶۴۸	بنی اسرائیل	۱۰۱، ۱۰۴	۱۱۳، ۱۱۷
	مصر میں آپؑ نے بنی اسرائیل کی تنظیم کس طرح کی	〃	۳۰۷، ۳۰۸	یونس	۸۷	۸۴، ۸۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	فرعون کو آپؑ سے سیاسی انقلاب کا خطرہ کیوں لاحق ہوا۔	دوم	۶۶	الاعراف	۱۱۰	۸۸
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴،۳۰۳	یونس	۷۸	۷۶
	اُس نے آپؑ کے مقابلے میں جادوگروں کو کیوں بلایا	〃	۶۹،۶۸	الاعراف	۱۱۲	۸۹
	〃 〃 〃	〃	۷۰،۶۸	〃	۱۱۷	۹۰
	جادوگروں کا مقابلہ	〃	۷۰،۶۸	〃	۱۲۶،۱۱۳	۹۲،۹۰
	〃 〃 〃	〃	۳۰۴،۳۰۳	یونس	۸۱،۸۰	۷۷
	اُن کا ایمان لانا اور یکایک اُن کے اندر ایک	〃	۶۹	الاعراف	۱۲۲	۹۱
	اخلاقی انقلاب واقع ہو جانا۔	〃	۷۰	〃	۱۲۶،۱۲۵	۹۲
	فرعون کے حق میں آپؑ کی بددعا	〃	۳۰۸	یونس	۸۸	۸۹،۸۶
	مصر سے بنی اسرائیل کو لے کر نکلتے ہیں	〃	۷۵،۷۴	الاعراف	۱۳۸	۹۸
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹	یونس	۹۰	۹۱
	بنی اسرائیل کے ساتھ غیر اسرائیلی مسلمانوں کی بھی ایک کثیر تعداد تھی۔	〃	۴۲۱،۴۲۰	یوسف	۹۹	۶۸
	سمندر پار کرنے کی جگہ	〃	۷۵،۷۴	الاعراف	۱۳۸	۹۸
	بنی اسرائیل آپؑ سے ایک مصنوعی خدا مانگتے ہیں۔	〃	۷۵،۷۴	〃	۱۳۸	۹۸
	آپؑ کو شریعت اور کتاب عطا کی جاتی ہے	〃	۷۶	〃	۱۴۲	۹۹
	〃 〃 〃	〃	۷۸	〃	۱۴۵	۱۰۲،۱۰۱
	〃 〃 〃	〃	۵۹۰	بنی اسرائیل	۲	۳،۲
	اللہ کو دیکھنے کی درخواست اور پھر اس جسارت پر توبہ	〃	۷۷	الاعراف	۱۴۳	-
	اللہ تعالیٰ کا آپؑ سے کلام کرنا۔	〃	۷۸،۷۷	〃	۱۴۴،۱۴۳	-
	حضرت ہارونؑ کو اپنا خلیفہ بناتے ہیں۔	〃	۷۷	〃	۱۴۲	۱۰۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آپ کے پیچھے بنی اسرائیل کا بچھڑے کو معبود بنا لینا۔	دوم	۸۰، ۸۱	الاعراف	۱۴۸، ۱۵۰	۱۰۶، ۱۰۸
	دشت سینا میں پہلی مرتبہ بنی اسرائیل کی مردم شماری کراتے ہیں۔	//	۴۳۰، ۴۳۱	یوسف	۹۹	۶۸
	آپ کا آخری خطبہ اور بنی اسرائیل کو وصیت	//	۴۷۲، ۴۷۴	ابراہیم	۶، ۸	۱۱، ۱۳
	موسیٰؑ	سوم	۱۶۲، ۱۶۳	الانبیاء	۴۸	۴۹، ۵۱
	// // //	//	۲۳۴، ۲۳۵	الحج	۴۴	-
	// // //	//	۴۵۰، ۴۵۱	الفرقان	۳۵، ۳۶	۴۸، ۴۹
	// // //	//	۷۰۰	العنکبوت	۳۹	-
	موسیٰؑ کا قصہ	//	۳۴، ۴۰	الکہف	۶۰، ۸۲	۵۷، ۶۰
	// // //	//	۷۱، ۷۲	مریم	۵۱، ۵۳	۲۹، ۳۲
	// // //	//	۸۵	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	// // //	//	۸۸، ۱۲۱	//	۹، ۹۸	۵، ۷۴
	// // //	//	۴۷۹، ۲۸۰	المومنون	۴۵، ۴۹	۳۹، ۴۲
	// // //	//	۴۸۰، ۴۹۸	الشعراء	۱۰، ۶۸	۷، ۴۹
	// // //	//	۵۶۷، ۵۶۰	النمل	۷، ۱۴	۸، ۱۷
	// // //	//	۶۱۰	القصص	زمانہ نزول	-
	// // //	//	۶۱۳، ۶۱۹	//	۲، ۴۳	۱، ۵۹
	ان کی پیدائش اور پرورش کا حال	//	۹۳، ۹۴	طٰہٰ	۳۷، ۴۰	۱۷
	// // //	//	۶۱۲، ۶۲۰	القصص	۷، ۱۴	۹، ۱۹
	اُن کا نام موسیٰؑ کیسے رکھا گیا۔	//	۶۱۹	//	۱۳	۱۶
	فرعون کے گھر میں ان کی تربیت اور حیثیت۔	//	۴۸۳	الشعراء	۱۸، ۱۹	۱۴، ۱۵
	// // //	//	۶۲۰، ۶۲۱	القصص	۱۴	۱۸
	ان سے قتل کے واقعہ کا صدور	//	۹۴	طٰہٰ	۴۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان سے قتل کے واقعہ کا صدور	سوم	۴۸۲،۴۸۳	الشعراء	۱۴،۲۰	۱۱،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۶۲۱،۶۲۲	القصص	۱۵،۱۶	۲۱،۲۳
	وہ قتل عمد کے مرتکب نہ تھے۔	〃	۴۸۴	الشعراء	۲۱	۱۶
	ان کا مدین میں پناہ لینا	〃	۹۴	طٰہٰ	۴۰	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲۵،۶۳۱	القصص	۲۲،۲۸	۳۱،۳۹
	کیا حضرت شعیبؑ ان کے خسر تھے۔	〃	۶۲۷،۶۲۸	〃	۲۳	۳۴
	اُن کو نبوت عطا کی جاتی ہے اور فرعون کے	〃	۸۸،۹۳	طٰہٰ	۱۱،۳۵	۷
	ہاں جانے کا حکم دیا جاتا ہے۔	〃	۹۴،۹۵	〃	۴۰،۴۸	۱۸،۱۹
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹،۲۸۰	المومنون	۴۵،۴۹	۳۹،۴۲
	〃 〃 〃	〃	۴۸۰	الشعراء	۱۰	۷
	〃 〃 〃	〃	۴۸۳	〃	۱۵،۱۷	۱۲،۱۳
	〃 〃 〃	〃	۵۵۷،۵۶۰	النمل	۷،۱۲	۸،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۶۳۱،۶۳۳،۶۳۴	القصص	۲۸،۳۲	۴۰،۴۵
	اُن کے لیے حضرت ہارونؑ کو مددگار بنایا					
	جاتا ہے۔	〃	۷۲	مریم	۵۱،۵۲	۳۰،۳۱
	〃 〃 〃	〃	۹۲،۹۳	طٰہٰ	۲۵،۳۶	۱۴،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰	الفرقان	۳۵	۴۸
	وہ معجزات جو اُن کو دیے گئے	〃	۹۱	طٰہٰ	۱۹،۲۴	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۱۰۴	〃	۶۹	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۱۰۸،۱۰۹	〃	۷۷،۷۹	۵۲،۵۵
	〃 〃 〃	〃	۱۱۱،۱۱۲	〃	۸۰،۸۲	۵۷،۶۰
	〃 〃 〃	〃	۴۸۷،۴۸۸	الشعراء	۳۲،۳۳	۲۷،۲۸
	〃 〃 〃	〃	۴۹۷،۴۹۸	〃	۶۲،۶۴	۴۷،۴۸
	〃 〃 〃	〃	۵۵۹،۶۰	النمل	۱۰،۱۲	۱۲،۱۶
	〃 〃 〃	〃	۶۲۳،۶۲۴	القصص	۳۱،۳۲	۴۴،۴۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیا وہ صرف بنی اسرائیل کی رہائی کے لیے	سوم	۹۵، ۹۶	طٰہٰ	۴۷، ۴۹	۱۹، ۲۱
	فرعون کے پاس بھیجے گئے تھے۔	//	۴۸۳	الشعراء	۱۵، ۱۷	۱۲، ۱۳
	فرعون کے دربار میں اُن کا پہنچنا اور اپنی دعوت پیش کرنا۔	//	۹۵، ۹۸	طٰہٰ	۴۷، ۵۲	۱۹، ۲۵
	// // //	//	۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱	المومنون	۴۲، ۴۶	۴۰، ۴۲
	// // //	//	۴۸۴، ۴۸۵	الشعراء	۲۱، ۲۸	۱۷، ۲۳
	// // //	//	۶۳۵، ۶۳۶	القصص	۳۹، ۳۷	۴۹، ۵۱
	فرعون اور اُس کی قوم پر ان کے معجزات کی ہیبت	//	۴۸۶، ۴۸۹	الشعراء	۲۹، ۳۷	۲۴، ۳۰
	// // //	//	۴۹۰	//	۳۸، ۴۰	۳۱، ۳۴
	// // //	//	۴۹۵	//	۵۲، ۵۶	۴۲، ۴۳
	اس کو آپ سے سیاسی انقلاب کا خطرہ کیوں لاحق ہوا۔	//	۱۰۰	طٰہٰ	۵۷	۲۰
	// // //	//	۱۰۲، ۱۰۴	//	۶۳، ۶۷	۳۷، ۴۱
	// // //	//	۴۸۹	الشعراء	۳۴، ۳۵	۲۹، ۳۰
	اُن کے مقابلے میں فرعون کی چالیں اور وہ کس طرح اُلٹی پڑیں۔	//	۱۰۳، ۱۰۷	طٰہٰ	۶۶، ۷۵	۴۰، ۵۱
	// // //	//	۴۹۲، ۴۹۴	الشعراء	۴۵، ۵۱	۴۷، ۴۰
	جادوگروں سے مقابلہ اور اُن کا شکست کھا کر ایمان لے آنا۔	//	۱۰۰	طٰہٰ	۵۸	-
	// // //	//	۱۰۳، ۱۰۷	//	۶۶، ۷۵	۴۰، ۵۱
	// // //	//	۴۹۰، ۴۹۱	الشعراء	۳۸، ۵۱	۳۱، ۴۰
	نبی اور ساحر کا فرق	//	۴۹۰، ۴۹۱	//	۴۱، ۴۲	۳۴، ۳۵
	مصر سے بنی اسرائیل کو لے کر نکلتے ہیں۔	//	۱۰۸	طٰہٰ	۷۷	۵۳
	// // //	//	۴۹۳، ۴۹۸	الشعراء	۵۲، ۶۶	۴۱، ۴۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدائی تدبیر نے کس طرح فرعون کو ہلاک کیا	سوم	۴۹۵،۴۹۸	الشعراء	۵۲،۶۶	۴۲،۴۸
	مصر سے نکلنے کے بعد ان کو کتاب اور شریعت عطا کی جاتی ہے۔	//	۱۱۱	طٰہٰ	۸۰	۵۶،۵۹
	// // //	//	۲۸۰	المومنون	۴۹	-
	// // //	//	۶۲۹،۶۴۴	القصص	۴۳	۵۹
	فرعون کی ہلاکت کے بعد مصر میں ان کے قیام کا کوئی ثبوت نہیں۔	//	۳۴	الکہف	۶۰	۵۷
	سامری کا فتنہ اور بنی اسرائیل کا گاؤ سالہ پرستی میں مبتلا ہونا۔	//	۱۱۲،۱۲۱	طٰہٰ	۸۵،۹۸	۶۳،۷۴
	قارون ان کا رشتہ دار تھا۔	//	۶۶۰،۶۶۱	القصص	۷۶	۹۴،۹۵
	قصہ خضرؑ و موسیٰؑ کب اور کہاں پیش آیا اور اسے کیوں بیان کیا گیا۔	//	۳۴،۳۵	الکہف	۶۰	۵۷
	اہل عرب بالعموم حضرت موسیٰؑ کو انبیاء میں شمار کرتے تھے۔	//	۸۵	طٰہٰ	موضوع و مبحث	-
	// // //	چہارم	۴۹	السجدہ	۲۳	۳۵،۳۶
	// // //	//	۷۳	الاحزاب	۷	۱۵
	// // //	//	۴۱۵	المؤمن	۵۲،۵۴	۶۹
	// // //	//	۴۶۴،۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۵۶
	// // //	//	۶۰۸	الاحقاف	۱۲	-
	اُن کا قصہ	//	۴۰۲،۴۱۳	المؤمن	۲۳،۴۵	۳۵،۶۲
	// // //	//	۵۴۶،۵۴۷	الزخرف	۴۶،۵۶	۴۱،۵۱
	// // //	//	۵۶۵،۵۶۹	الدخان	۱۷،۳۳	۱۴،۲۹
	اُن کے اوصاف	//	۵۶۵،۵۶۶	//	۱۷،۲۱	۱۴،۱۹
	اُن پر سلام	//	۳۰۲	الصّٰفّٰت	۱۲۰	-
	اللہ کے ہاں اُن کا مرتبہ	//	۱۳۴،۱۳۵	الاحزاب	۶۹	۱۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن پر اللہ کی عنایات	چہارم	۳۰۲	الصّٰفّٰت	۱۱۴، ۱۱۹	۶۹
	اُن کو راہ راست دکھائی گئی اور بعد کی نسلوں میں اُن کا ذکر خیر رکھا گیا۔	″	۳۰۲	″	۱۱۸، ۱۱۹	-
	اُن کو ہدایت اللہ ہی کی طرف سے ملی تھی۔	″	۴۱۵	المؤمن	۵۳، ۵۴	۶۹
	اُن سے کس بات کا پختہ عہد لیا گیا تھا۔	″	۷۳، ۷۵	الاحزاب	۷	۱۵
	اُن کو اللہ نے کتاب و نصرت عطا فرمائی تھی	″	۴۹	السجدہ	۲۳	۳۵، ۳۶
	″ ″ ″	″	۳۰۲	الصّٰفّٰت	۱۱۵، ۱۱۷	-
	″ ″ ″	″	۴۱۵	المؤمن	۵۳	۶۹
	″ ″ ″	″	۴۶۴، ۴۶۵	حٰمٓ السجدہ	۴۵	۵۶
	وہ بینات لائے تھے۔	″	۴۰۶	المؤمن	۲۸	۴۵
	وہ نشانیاں جو آپ کے نبی ہونے پر صریح دلالت کر رہی تھیں۔	″	۴۰۲، ۴۰۳	″	۲۳، ۲۴	۳۵، ۳۷
	وہ معجزات جو اُن کو دلیل نبوت کے طور پر دیے گئے۔	″	۵۶۵، ۵۶۶	الدخان	۱۹	۱۸
	وہ معجزات جو اُن کی دعا پر فرعون اور آلِ فرعون کو ہدایت دینے کے لیے ظاہر ہوئے	″	۵۴۱، ۵۴۲	الزخرف	۴۷، ۴۸	۴۳
	وہ معجزہ جو مصر سے خروج کے وقت رونما ہوا۔	″	۵۶۶، ۵۶۷	الدخان	۲۳، ۲۴	۲۱، ۲۳
	جن بھی اُن پر ایمان رکھتے تھے۔	″	۶۱۹	الاحقاف	۳۰، ۳۱	۳۴، ۳۵
	اُن کی دعوت کیا تھی۔	″	۵۶۵	الدخان	۱۸، ۱۹	۱۶، ۱۸
	اُن کا دین وہی تھا جو محمدؐ کا دین تھا۔	″	۴۸۲، ۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	-
	اُن کی تعلیم وہی تھی جو قرآن کی ہے۔	″	۶۰۸	الاحقاف	۱۲	۱۷
	اُن کو فرعون، ہامان اور قارون کی طرف بھیجا گیا۔	″	۴۰۲	المؤمن	۲۳، ۲۴	۳۵، ۳۷
	اُن کو اللہ نے اپنی نشانیوں کے ساتھ فرعون					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اور اُس کے اعیان سلطنت کی طرف بھیجا۔	چہارم	۵۴۰، ۵۴۱	الزخرف	۴۶	۴۱، ۴۲
	اُن کا فرعون سے مطالبہ کہ بنی اسرائیل کو میرے حوالے کرو۔	//	۵۶۵	الدخان	۱۸، ۱۹	۱۶، ۱۸
	فرعون کا اُن کے قتل کا ارادہ ظاہر کرنا اور اُن کا جواب	//	۴۰۴، ۴۰۵	المؤمن	۲۶، ۲۷	۴۱، ۴۴
	// // //	//	۵۶۵	الدخان	۱۸، ۱۹	۱۶، ۱۸
	فرعون کے وہ الزامات جو اُس نے قتل کی سزا دینے کے لیے آپ پر لگائے۔	//	۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵	المؤمن	۲۵، ۲۷	۳۹، ۴۴
	فرعون کے مقابلے میں اُن کو قدم قدم پر اللہ کی رہنمائی حاصل تھی۔	//	۴۱۵	//	۵۳	۶۹
	فرعون کی اپنی قوم کا ایک مومن بھرے دربار میں اُن کی حمایت کے لیے کھڑا ہو جاتا ہے	//	۴۰۵، ۴۱۲	//	۲۸، ۴۴	۴۵، ۶۰
	اللہ نے اُن کو حضرت ہارونؑ اور بنی اسرائیل	//	۳۰۲	الصّٰفّٰت	۱۱۴، ۱۱۵	۶۹
	کو فرعون کے پنجے سے نجات عطا فرمائی۔	//	۵۶۸	الدخان	۳۱	۲۶، ۲۷
	فرعون اور آلِ فرعون کے رویہ کے متعلق اللہ تعالیٰ سے اُن کی فریاد، اُن کو ہجرت کا حکم اور فرعون کا غرق ہونا۔	//	۵۲۶، ۵۲۷	//	۲۲، ۲۴	۲۰، ۲۳
	بنی اسرائیل کا اُن کو اذیتیں دینا	//	۱۳۴، ۱۳۵	الاحزاب	۶۹	۱۱۸، ۱۱۹
	// // //	//	۱۳۵	//	//	//
	اللہ نے اُن تہمتوں سے اُن کی برائت فرمائی جو بنی اسرائیل اُن پر لگاتے تھے۔	//	۱۳۴، ۱۳۵	//	//	//
	وہ اللہ کے نزدیک باعزت تھے۔	//	۱۳۵	//	//	//
	مصر میں اُن کی دعوت کے اثرات	//	۴۱۳، ۴۱۴	المؤمن	۴۴، ۴۵	۶۰، ۶۲
	اُن کے بعد بنی اسرائیل کا بگاڑ	//	۵۰	السجدہ	۲۵	۳۸
	// // //	//	۳۰۳، ۳۰۵	الصّٰفّٰت	۱۲۳، ۱۲۵	۷۰، ۷۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیا فرعون نے حضرت موسیٰؑ پر مکنت کا طنز کیا تھا۔	چہارم	۵۴۴،۵۴۵	الزخرف	۵۲	۴۸
	موسیٰؑ	پنجم	۱۴۷،۱۴۹	الذّٰریٰت	۳۸،۴۰	۳۶،۳۸
	صریح سندِ نبوت کے ساتھ ان کو فرعون کی طرف بھیجا گیا۔	//	۱۴۷،۱۴۸	//	۳۸	۳۶
	ان کا بنی اسرائیل سے خطاب	//	۴۵۷	الصف	۵	۴،۵
	بنی اسرائیل نے اُن کو ایذا پہنچائی	//	۴۵۷	//	۵	۴،۵
	انہوں نے اپنی قوم کو محمدؐ کے آنے کی بشارت دی تھی۔	//	۴۵۹،۴۶۱،۴۷۶	//	۶	۷
	رسولؐ سے ان کی مماثلت	//	//	//	//	//
	حضور اکرمؐ کا پیغام وہی تھا جو اُس سے پہلے	//	۱۹۱	النجم	موضوع اور مضمون	-
	صحفِ موسیٰؑ میں اللہ نے بھیجا تھا۔	//	۲۱۳	//	۳۶	-
	قصہ موسیٰؑ و فرعون	ششم	۲۴۰،۲۴۳	النّٰزعٰت	۱۵،۲۶	۶،۱۲
	آپؑ کو طوای کی مقدس وادی میں منصب رسالت سونپا گیا۔	//	۲۴۰،۲۴۱	//	//	//
	آپ نے فرعون کو کس چیز کی دعوت دی	//	۲۴۱	//	//	//
	آپ محض بنی اسرائیل کی رہائی کے لیے فرعون کے پاس نہیں گئے تھے۔	//	۲۴۲	//	//	//
	حضرت موسیٰؑ کی دعوتِ حق کا مقابلہ فرعون نے کس طرح کیا۔	//	۲۴۲،۲۴۳	//	//	//
	فرعون اور اُس کی قوم سے بالکل مایوس ہونے کے بعد آپ نے انہیں بد دعا دی۔	//	۱۰۴،۱۰۵	نوح	۲۴	۱۸
۵۱۸ الف	موسیقی :۔					
	اُس کے متعلق شرعی احکام	چہارم	۹،۱۰	لقمٰن	۶	۶
	صحف موسیٰؑ کا حوالہ	ششم	۳۱۵،۳۱۶	الاعلیٰ	۱۹	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۵۱۹	**مومن :-**					
	(دیکھیے "ایمان")					
۵۲۰	**مومن آلِ فرعون :-**					
	اس کا قصہ	چہارم	۴۰۵، ۴۱۲	المؤمن	۲۸، ۴۵	۴۵، ۶۲
	(مزید تفصیل کے لیے دیکھیے "موسیٰ")					
۵۲۱	**مہاجرین :-**					
	جنگ بدر میں اُن کی جانثاری۔	دوم	۱۲۴	الانفال	تاریخی پس منظر	-
	" " "	"	۱۲۶	"	"	-
۵۲۲	**مہر :-**					
	بے ہاتھ لگائے طلاق کی صورت میں نصف مہر دینا چاہیے۔	اوّل	۱۸۱، ۱۸۲	البقرہ	۲۳۷	-
	بیوی کا مہر معاف کرنا۔	"	۳۲۲	النساء	۴	۷
	بیوی کو تنگ کر کے مہر میں حق ماری کرنے کی ممانعت	"	۲۲۲، ۲۲۴	"	۱۹	۲۸، ۳۰
	مہر واپس نہ لیا جائے۔	"	۳۳۵	"	۲۰، ۲۱	۳۱
	یہ نکاح کے ارکان میں سے ہے۔	"	۳۴۱	"	۲۴	-
	" " "	"	۴۴۷	المائدہ	۵	۲۲، ۲۳
	منکوحہ عورت کا مہر کسی حالت میں ساقط نہیں ہوتا۔	سوم	۳۵۵، ۳۵۸	النور	۹	۷
	(مزید دیکھیے "قانون اسلام، قانون نکاح و طلاق")					
۵۲۳	**میثاق :-**					
	(دیکھیے "عہد")					
	معنی و تشریح	دوم	۱۶۲	الانفال	۷۲	۵۱
	میثاق کے معنی۔	پنجم	۳۰۷	الحدید	۸	۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ نے انسانوں سے میثاق لیا ہے۔	پنجم	۳۰۷،۳۰۸	الحدید	۸	۱۲
۵۲۴	**میثاق مدینہ :۔**					
	وہ معاہدہ جو مدینہ میں رسولؐ نے یہودیوں سے کیا تھا۔	//	۳۷۴،۳۷۵	الحشر	تاریخی پس منظر	-
۵۲۴ الف	**محسن :۔**					
	(دیکھیے "نیکی" اور احسان)					
۵۲۵	**میزان :۔**					
	میزان میں ڈنڈی مارنے کی ممانعت	//	۲۵۱	الرحمٰن	۹	۸
	قیامت کے روز اعمال تولے جانے کا مطلب۔	دوم	۹	الاعراف	۸	۸
	میزان کے قیام کا مفہوم	پنجم	۲۵۱	الرحمٰن	۷،۹	۷،۸
	اللہ نے میزان قائم کر دی ہے۔	//	//	//	//	//
	اللہ نے انبیاء کے ساتھ کتاب اور میزان نازل کی تاکہ عدل و انصاف کا بول بالا ہو۔	//	۳۲۱،۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۵
۵۲۶	**نامہ اعمال :۔**					
	// // //	سوم	۲۹	الکہف	۴۹	۴۶
	// // //	//	۷۹،۸۰	مریم	۷۹	۴۸
	// // //	//	۹۸	طٰہٰ	۵۲	۲۵
	// // //	//	۱۳۶،۱۳۷	//	۱۲۶	۱۰۷
	// // //	//	۱۸۵	الانبیاء	۹۴	-
	// // //	//	۲۸۷،۲۸۸	المومنون	۶۲	۵۶
	اس میں کیا کچھ ثبت کیا جا رہا ہے۔	چہارم	۲۴۸	یٰس	۱۲	۹
	آخرت میں ہر انسان کا نامہ اعمال پیش ہوگا۔	//	۳۸۳	الزمر	۶۹	۸۰
	قیامت کے دن ہر انسان کو اپنا نامۂ اعمال دیکھنے کے لیے طلب کیا جائے گا۔	//	۵۹۲	الجاثیہ	۲۸	۴۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کا پورا نامۂ اعمال فرشتے ثبت کر رہے ہیں۔	چہارم	۵۵۱	الزخرف	۸۰	-
	اللہ ہر ایک کا نامۂ اعمال تیار کر رہا ہے یہی نامۂ اعمال آخرت میں ٹھیک ٹھیک شہادت دے گا۔	//	۵۹۲،۹۵۳	الجاثیہ	۲۸، ۲۹	۴۱، ۴۲
	انسان کا اپنا ہی کیا دھرا اُس کے نامۂ اعمال میں درج ہوگا۔	//	۵۹۲	//	۲۸، ۲۹	۴۱، ۴۲
	نامۂ اعمال کی تیاری کے ذرائع	//	//	//	//	//
	اللہ تعالیٰ انسان کے تمام افعال و اعمال پر براہ راست خود نظر رکھتا ہے۔	پنجم	۱۱۶، ۱۱۷	قٓ	۱۷، ۱۸	۲۱
	لیکن عدالت کی شرائط پوری کرنے کے لیے وہ تمام شہادتیں محفوظ کر رہا ہے۔	//	۱۱۶، ۱۱۷	قٓ	۱۷، ۱۸	۲۱
	//	//	۴۰۹	الحشر	۱۸	۲۸، ۲۹
	انسان کے تمام اقوال و افعال لکھے جا رہے ہیں اور اس کا نامۂ اعمال تمام باریکیوں کے ساتھ محفوظ کیا جا رہا ہے۔	//	۵۲۸، ۵۲۹	التغابن	۲	۶
	انسان چاہے بھول جائے لیکن اللہ نے اُس کا سب کیا دھرا گن گن کر محفوظ رکھا ہے	//	۱۱۶، ۱۱۷	قٓ	۱۷، ۱۸	۲۱
	انسان کی زبان سے نکلنے والا ہر لفظ لکھ لیا جاتا ہے۔	//	۲۴۱، ۲۴۲	القمر	۵۲، ۵۳	۲۸
	انسان کے اعمال گن گن کر لکھ رکھے گئے ہیں۔	//	۳۵۲، ۳۵۷	المجادلہ	۶	۱۷
	//	//	۱۱۶، ۱۱۷	قٓ	۱۷، ۱۸	۲۱
	//	//	۲۲۲	النباء	موضوع اور مضمون	-
	//	//	۲۲۹، ۲۳۰	//	۲۱، ۳۰	۱۴، ۱۸
	انسان پر نگران مقرر ہیں اور معزز کاتب اُس کا ہر فعل ریکارڈ کر رہے ہیں۔	//	۴، ۲، ۲۷۶	الانفطار	۱۰، ۱۲	۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بدکار لوگوں کے اعمال بد پہلے ہی جرائم پیشہ افراد کی کتاب میں درج ہو رہے ہیں۔	ششم	۲۸۰، ۲۸۱	المطففین	۷، ۹	۴، ۵
	نیک لوگوں کے اعمال بلند پایہ لوگوں کے رجسٹروں میں درج ہو رہے ہیں جن کی حفاظت مقرب فرشتے کرتے ہیں۔	//	۲۸۲	//	۱۸، ۲۱	۹
	انسان کی ذرہ برابر نیکی یا بدی نامۂ اعمال میں درج ہونے سے نہ رہ جائے گی۔	//	۴۲۴، ۴۲۶	الزلزال	۷، ۸	۷
	اللہ تعالیٰ خود اگرچہ انسان کے اعمال جانتا ہے لیکن انصاف کے تقاضے پورے کرنے کے لیے اس کی عدالت میں بے شمار	//	۴۶، ۴۷	الملک	۱۳	۲۰
	ذرائع سے ناقابل انکار شہادتیں فراہم کی جائیں گی۔	//	۲۹۱، ۲۹۲	الانشقاق	۲۳	۱۳
	//	//	۴۲۳، ۴۲۴	الزلزال	۶	۶
	// // //	//	۴۲۱، ۴۳۲	العٰدیت	۱۰، ۱۱	۸، ۹
	انسان کا کوئی راز چھپا نہ رہ جائے گا اور دلوں کی نیتوں اور ارادوں تک کی جانچ پڑتال ہوگی۔	//	۷۵	الحاقہ	۱۸	-
	//	//	۳۰۴، ۳۰۵	الطارق	۹	۵
	زمین اللہ کے حکم سے انسان کے قول و فعل کی گواہی دے گی۔	//	۴۲۰، ۴۲۱	الزلزال	۴	۴
	// // //	//	۴۲۱، ۴۲۳	//	۳، ۶	۳، ۶
	قیامت کے روز اعمال کھولے جائیں گے اور انسان کو اس کا سب کیا دھرا معلوم ہو جائے گا۔	//	۱۶۶	القیٰمہ	۱۳	۹
	//	//	۲۶۴	التکویر	۶، ۱۰	۶، ۹
	// // //	//	۲۶۷	//	۱۱، ۱۴	۱۰، ۱۱
	// // //	//	۲، ۴، ۲۷	الانفطار	۱، ۵	۱، ۳
	اللہ کی عدالت میں فیصلہ کس بنیاد پر ہوگا۔	//	۴۴	ملک	۸	۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کی عدالت میں فیصلہ کس بنیاد پر ہوگا۔	ششم	۲۴۷	النّٰزعٰت	۳۶، ۴۱	۲۱
	〃 〃 〃	〃	۴۳۵، ۴۳۷	القارعہ	۱، ۱۱	۱، ۶
	جن کا نامۂ اعمال دائیں ہاتھ میں دیا جائے گا اُن کی خوش بختی۔	〃	۷۵، ۷۶	الحاقہ	۱۹، ۲۴	۱۲، ۱۴
	جن کا نامۂ اعمال بائیں ہاتھ میں دیا جائے گا اُن کی بدبختی۔	〃	۲۸۹، ۲۹۰	الانشقاق	۱۰، ۱۵	۸، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۷۶، ۷۷	الحاقہ	۲۵، ۲۷	۱۵، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۷۷، ۷۸	〃	۲۸، ۳۷	۱۹، ۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	الانشقاق	۱۰، ۱۵	- -
	دائیں ہاتھ میں نامۂ اعمال پانے والے اپنی خوش قسمتی کی کیا وجہ بیان کریں گے۔	〃	۷۵، ۷۷	الحاقہ	۲۰	۱۳، ۱۴
	بائیں ہاتھ میں نامۂ اعمال پانے والوں کی بدبختی کی وجہ	〃	۷۶، ۷۷	〃	۲۵، ۲۷	۱۵، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۷۸	〃	۳۴	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	الانشقاق	۱۰، ۱۵	۸، ۱۰
	میدان حشر میں نامۂ اعمال ملنے سے پہلے ہی مجرمین کو اپنے کرتوت اور جرائم یاد آنے لگیں گے۔	〃	۲۴۶	النّٰزعٰت	۳۴، ۳۵	۱۹، ۲۰
۵۲۷	**نبوت :-**					
	اُس کی تشریح	اوّل	۱۸	مقدمہ تفہیم	-	-
	اُس کی ضرورت کس لیے پیش آئی	〃	۱۸	〃	-	-
	تمام انبیاء کا دین ایک تھا اور اُن کی دعوت ایک تھی۔	〃	۱۸	〃	-	-
	انبیاء کس کام کے لیے آئے تھے؟	〃	۱۸	〃	-	-
	آغاز نبوت	〃	۱۶۲، ۱۶۳	البقرہ	۲۱۳	-
	اللہ پر بہتان باندھ کر دعوائے نبوت کرنے والے	〃	۵۲۴، ۵۲۵	الانعام	۹۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ خود بہتر جانتا ہے کہ رسالت کے لیے کس کو منتخب کرے۔	اوّل	۵۷۹	الانعام	۱۲۴	۹۱
	دیکھیے "الانبیاء"					
	وہ ایک وہبی چیز ہے نہ کہ کسبی	دوم	۵۲۴،۵۲۵	النحل	۲	۳،۴
	ہر اُمت کے لیے ایک رسول ہے۔	//	۲۸۹،۲۹۰	یونس	۴۷	۵۵
	// // //	//	۴۴۷،۴۴۸	الرعد	۷	۱۶
	انسان اس کی رہنمائی کا کیوں محتاج ہے۔	//	۱۸،۱۹	الاعراف	۲۶	۱۵
	// // //	//	۲۰	//	۲۷	۱۶
	// // //	//	۵۲۷،۵۲۸	النحل	۹	۹،۱۰
	اس کے حق میں عقلی دلائل	//	۲۶۱	یونس	۲	۲
	// // //	//	۵۲۷،۵۲۸	النحل	۹	۹،۱۰
	// // //	//	۵۳۰	//	۱۵،۱۶	۱۲،۱۵
	تمام انبیاءؑ انسان تھے۔	//	۴۲	الاعراف	۶۳	۴۹
	// // //	//	۴۵	//	۶۹	-
	// // //	//	۳۳۳،۳۳۴	ہود	۲۷	۳۱
	// // //	//	۳۳۵،۳۳۶	//	۳۱	۳۷
	// // //	//	۴۳۷	یوسف	۱۰۹	-
	// // //	//	۴۶۴	الرعد	۳۸	۵۶
	// // //	//	۴۷۶،۴۷۷	ابراہیم	۱۱	۲۱
	// // //	//	۵۴۲،۵۴۳	النحل	۴۳	-
	دنیا میں ہمیشہ جاہل لوگوں نے اپنے جیسے	//	۴۲	الاعراف	۶۳	۴۹
	انسانوں کو نبی ماننے سے انکار کیا ہے۔	//	۴۵	//	۶۹	-
	// // //	//	۲۶۱	یونس	۲	۲
	// // //	//	۳۳۳،۳۳۴	ہود	۲۷	۳۱
	// // //	//	۲۷۶	یونس	۱۸	۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دنیا میں ہمیشہ جاہل لوگوں نے اپنے جیسے انسانوں کو نبی ماننے سے انکار کیا ہے۔	دوم	۶۲۴،۶۲۵	بنی اسرائیل	۵۵	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۶۴۴	〃	۹۴،۹۵	۱۰۷،۱۰۸
	وہ حکمت جس کی بنا پر اللہ تعالیٰ نے انسان کی رہنمائی کے لیے نبوت کا طریقہ اختیار فرمایا	〃	۵۲۸،۵۲۹	النحل	۹	۱۰
		〃	۵۴۳،۵۴۴	〃	۴۴	۴
	انسانوں کی ہدایت کے لیے انسان ہی نبی ہونا چاہیے۔	〃	۶۴۴	بنی اسرائیل	۹۴،۹۵	۱۰۷،۱۰۸
	نبوت کسی کو عطا کرنا اللہ کی نعمت کا اتمام اور اللہ کی رحمت ہے۔	〃	۳۸۵	یوسف	۶	۷
	〃 〃 〃	〃	۶۴۱	بنی اسرائیل	۸۷	۱۰۴
	سچے نبی اور جھوٹے نبی کا فرق۔	〃	۲۷۴،۲۷۵	یونس	۱۷	۲۳
	نبی کی صداقت کن باتوں سے پہچانی جاتی ہے	〃	۳۳۵،۳۳۶	ہود	۳۱	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۳۴۶	〃	۵۱،۵۲	۵۶،۵۷
	〃 〃 〃	〃	۳۴۵،۳۶۲	〃	۸۸	۹۹
	〃 〃 〃	〃	۴۳۴،۴۳۵	یوسف	۱۰۳،۱۰۴	۷۲،۷۳
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	الرعد	۶،۷	۱۴،۱۵
	〃 〃 〃	〃	۴۶۰،۴۶۱	〃	۳۱	۴۷،۴۸
	جھوٹا مدعی نبوت سب سے بڑا ظالم ہے۔	〃	۲۵،۲۶	الاعراف	۳۷	۲۹
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴	یونس	۱۷	۲۲،۲۳
	نبی کی خطابت اور دنیا پرستوں کی خطابت کا فرق۔	〃	۲۶۱	〃	۲	۱،۲
	نبی اور فلسفی کا فرق	〃	۵۹۰	بنی اسرائیل	۱	۱
	نبی اور جادوگر کا فرق	〃	۳۰۳	یونس	۷۷	۷۵
	نبوت سے پہلے انبیاء کی زندگی کیسی ہوتی تھی۔	〃	۴۷۷،۴۷۸	ابراہیم	۱۱، ۱۴	۲۳،۲۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبوت سے پہلے تمام انبیاء عقل سلیم کے صحیح					
	استعمال سے توحید کی حقیقت پا چکے	دوم	۳۲۹، ۳۳۰	ہود	۱۶، ۱۷	۱۶، ۱۸
	ہوتے تھے۔	//	۳۳۴	ہود	۲۸	۳۴
	// // //	//	۳۵۱	//	۶۳	-
	// // //	//	۳۶۱، ۳۶۲	//	۸۸	۹۸
	قبول وحی کے لیے نبی کو کس طرح تیار کیا					
	جاتا ہے۔	//	۷۶، ۷۷	الاعراف	۷۶، ۷۷	۹۹
	انبیاء کو وہ علم دیا جاتا ہے جو عام انسانوں کو					
	حاصل نہیں ہوتا۔	//	۴۲	//	۶۱، ۶۳	۴۹
	نبی کو اللہ حقیقت شناس اور معاملہ فہم					
	بناتا ہے۔	//	۳۸۵	یوسف	۶	۶، ۷
	انبیاء کو حکم اور علم عطا ہوتا ہے۔	//	۳۹۲	//	۲۲	۲۰
	وہ تلامیذ الرحمٰن ہوتے ہیں۔	//	۴۰۱	//	۳۷	-
	انبیاء کو حقائق کا مشاہدہ کرایا جاتا ہے۔	//	۵۹۰	بنی اسرائیل	۱	۱
	انبیاء کس چیز میں عام انسانوں سے ممتاز					
	ہوتے ہیں۔	//	۴۷۷	ابراہیم	۱۱، ۱۲	۲۱
	انبیاء پر صرف وہی وحی ہی نہیں آتی جو تبلیغ					
	کے لیے ہو بلکہ اُن کو دوسری ہدایات بھی					
	ملتی ہیں۔	//	۳۳۷	ہود	۳۶	-
	نبی خدا کا برگزیدہ ہوتا ہے	//	۳۸۵	یوسف	۶	۵، ۶
	انبیاء کی غیر معمولی قوتیں۔	//	۴۲۸	//	۹۳	-
	انبیاء عالم الغیب اور فوق البشری صفات					
	کے مالک نہیں ہوتے۔	//	۳۳۵، ۳۳۶	ہود	۳۱	۲۷
	انبیاء غیب کی باتیں بس اتنی ہی جانتے ہیں					
	جتنی اللہ تعالیٰ انہیں بتاتا ہے۔	//	۴۲۹	یوسف	۹۶	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عصمت انبیاء کی حقیقت	دوم	۳۴۳،۳۴۴	ہود	۴۶، ۴۷	۵۰، ۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	یوسف	۲۴	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۴۲۱،۴۲۳	〃	۷۶	۶۰
	لوگوں کی قسمتوں کا فیصلہ کرنا نبی کا کام نہیں۔	〃	۴۲۳،۴۲۴	〃	۷۶	۶۰
	نبی کی ذمہ داری کس حد تک ہے۔	〃	۵۳۹	النحل	۳۵	۳۱
	نبی کا یہ کام نہیں ہوتا کہ وہ ضرور لوگوں کو راہ	〃	۳۱۸	یونس	۱۰۸	-
	راست پر لاکر ہی چھوڑے۔	〃	۳۳۴	ہود	۲۸	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	〃	۸۶	۹۵
	〃 〃 〃	〃	۶۴۹	بنی اسرائیل	۱۰۵	۱۱۸
	نبی کو مذکر کس معنی میں کہا جاتا ہے۔	〃	۹۷، ۹۹	الاعراف	۱۷۳	۱۳۵
	نبی کا کام صرف وحی الٰہی کی پیروی کرنا ہے	〃	۳۱۸	یونس	۱۰۹	-
	نبی کا کام کیا ہے اور کیا نہیں ہے۔	〃	۴۴۷،۴۴۸	الرعد	۷	۱۵، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹	ابراہیم	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵	النحل	۲، ۳	۴، ۵
	〃 〃 〃	〃	۶۴۴	بنی اسرائیل	۹۴، ۹۵	۱۰۷، ۱۰۸
	انبیاء کی بعثت کا مقصد	〃	۳۸، ۳۹	الاعراف	۵۶	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۹۷، ۹۹	〃	۱۷۳	۱۳۵
	〃 〃 〃	〃	۱۹۰، ۱۹۱	التوبہ	۳۳	۳۲
	انسانیت کے لیے نبی کی بعثت وہی حیثیت رکھتی ہے جو زمین کے لیے بارش کی ہے۔	〃	۳۹، ۴۰	الاعراف	۵۷، ۵۸	۴۶
	انسانیت کی فلاح کا انحصار انبیاء کی پیروی پر ہے۔	〃	۲۵	〃	۳۵	-
	نبی کی آمد ایک قوم کی قسمت کے فیصلے کی ساعت ہوتی ہے۔	〃	۲۸۹، ۲۹۰	یونس	۴۷	۵۵، ۵۶
	نبی کی پیروی کے بغیر خدا پرستی کے کوئی معنی نہیں	〃	۲۳۵، ۲۳۷، ۲۳۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاء قابل اعتماد ہوتے ہیں۔	دوم	۴۵	الاعراف	۶۸	-
	اپنی قوم کے خیر خواہ ہوتے ہیں	//	۴۲	//	۶۲	-
	// // //	//	۴۵	//	۶۸	-
	// // //	//	۵۰	//	۷۹	-
	// // //	//	۵۸	//	۹۳	۷۶
	وہ کوئی بات خلاف حق نہیں کہتے۔	//	۶۴،۶۵	//	۱۰۵	۸۵
	نبی اپنے کام میں بے غرض ہوتا ہے۔	//	۳۰۰	یونس	۷۲	۷۰
	// // //	//	۳۳۵	ہود	۲۹	۳۵،۳۶
	// // //	//	۳۴۵	//	۵۱	۵۶
	انبیاء کی دعوت	//	۳۰۳	یونس	۷۷	۷۵
	// // //	//	۵۴۰	النحل	۳۶،۳۷	۳۲،۳۴
	تمام انبیاء کی تعلیم و دعوت ایک تھی۔	//	۴۰،۴۱	الاعراف	۵۹	۴۷،۴۸
	// // //	//	۴۴،۴۵	//	۶۵،۶۸،۶۹	۵۱
	// // //	//	۴۷،۴۹	//	۷۳	۵۷
	// // //	//	۵۴،۵۵	//	۸۵	۶۹،۷۲
	// // //	//	۷۵	//	۱۳۸،۱۴۰	-
	// // //	//	۳۰۰	یونس	۷۲	-
	// // //	//	۳۰۱،۳۰۲	//	۷۶	۷۴
	// // //	//	۳۳۲،۳۳۴	ہود	۲۶	۲۹،۳۰
	// // //	//	۳۴۵	//	۵۰	۵۵
	// // //	//	۳۴۸،۳۴۹	//	۵۹،۶۰	۶۵
	// // //	//	۳۵۹،۳۶۰	//	۸۴	۹۴
	// // //	//	۳۷۹	یوسف	مباحث و مسائل	-
	// // //	//	۴۰۱	//	۳۸،۳۹	-
	// // //	//	۴۷۶	ابراہیم	۱۰	۱۷،۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تمام انبیاء کی تعلیم و دعوت ایک تھی۔	دوم	۵۲۵	النحل	۲،۳	۴،۵
	〃 〃 〃	〃	۵۳۹،۵۴۰	〃	۳۶	۳۲
	تمام انبیاءؑ کا دین ایک تھا۔	〃	۴۰۲،۴۰۳	یوسف	۴۱	۲۴
	کوئی نبی کسی نئے مذہب کا بانی نہ تھا۔	〃	〃	〃	〃	〃
	تمام انبیاءؑ اپنی قوم کی زبان ہی میں خدا کا پیغام لاتے تھے۔	〃	۴۷۰،۴۷۱	ابراہیم	۴	۵
	انبیاء کا یہ کام نہیں تھا کہ قانون الٰہی کے سوا کسی دوسرے قانون کی پیروی کریں۔	〃	۴۲۱،۴۲۲ ۴۲۳	یوسف	۷۶	۶۰
	انبیاء کافر حکومتوں کی اطاعت کے لیے نہیں آئے تھے	〃	۶۶،۶۷	الاعراف	۱۱۰	۸۸
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲،۴۲۳	یوسف	۷۶	۶۰
	خدا کی اطاعت کے ساتھ نبی کی اطاعت کا حکم۔	〃	۱۲۸	الانفال	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۱۳۶،۱۳۷	〃	۲۰،۲۱	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۱۴۸	〃	۴۶	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳،۲۱۴	التوبہ	۷۱	۸۰
	انبیاءؑ کو معجزے کس غرض کے لیے دیے گئے۔	〃	۶۵	الاعراف	۱۰۵،۱۰۸	۸۶،۸۷
	〃 〃 〃	〃	۶۲۶	بنی اسرائیل	۵۹	۶۹
	نبی خود معجزے دکھانے پر قادر نہیں ہوتا	〃	۴۶۴	الرعد	۳۸	۵۷
	〃 〃 〃	〃	۴۷۷	ابراہیم	۱۱	۲۱
	نبی کا فرض ہے کہ بے خوف ہو کر دعوت پیش کرے	〃	۶	الاعراف	۲	۲،۳
	انبیاءؑ کے درمیان مراتب کا فرق۔	〃	۶۲۴	بنی اسرائیل	۵۵	۶۲،۶۳
	ایک رسول کی نافرمانی تمام رسولوں کی نافرمانی ہے	〃	۳۴۸	ہود	۵۹	۶۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبوت کی اہمیت۔	دوم	۸	الاعراف	۶	۶، ۷
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	یوسف	۲۴	۲۲، ۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۰۵، ۶۰۲	بنی اسرائیل	۱۵	۱۵، ۱۷
	اس سوال کا جواب کہ جس شخص کو کسی نبی کی دعوت نہیں پہنچی اس کی پوزیشن کیا ہے	〃	۶۰۶	〃	۱۵	۱۷
	جو قوم براہ راست نبی کی مخاطب ہو اس کی پوزیشن ان قوموں سے مختلف ہے جنہیں بالواسطہ پیغام پہنچے۔	〃	۴۳، ۴۴	الاعراف	۶۴	۵۰
	نبی کی مخالفت خدا کی مخالفت ہے اور اس کی سزا بڑی سخت ہے۔	〃	۱۳۴	الانفال	۱۳	۱۱، ۱۲
	نبی کو جھٹلانے والے عذاب کے مستحق ہیں	〃	۵۴۹	النحل	۶۳	-
	انبیاءؑ کی مخالفت کر کے کوئی قوم تباہی سے نہیں بچ سکتی۔	〃	۶۳۴	بنی اسرائیل	۷۷	۹۰
	نبی کو جھٹلانے والوں پر عذاب کب نازل ہوتا ہے۔	〃	۱۴۲	الانفال	۳۳	۲۷
	نبی کن حالات میں بددعا کرتا ہے۔	〃	۳۰۸	یونس	۸۸	۸۶، ۸۹
	مجرمین نے ہمیشہ انبیاء کا مذاق اڑایا ہے	〃	۴۹۹	الحجر	۱۱	-
	نبی کو اذیت دینے کا انجام	〃	۲۰۹	التوبہ	۶۱	-
	نبی کے ساتھ منافقانہ روش برتنے کا انجام۔	〃	۵	الاعراف	مباحث	-
	اللہ اور رسول کا مقابلہ کرنے والوں کا انجام	〃	۲۰۹	التوبہ	۶۳	-
	ہلاک ہونے والی قوموں نے انبیاء کا استقبال کس طرح کیا ہے۔	〃	۴۷۵، ۴۷۸	ابراہیم	۹، ۱۴	۱۴، ۲۴
	انبیاء کے جھٹلانے والوں کا برا انجام	〃	۲۵	الاعراف	۳۶	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۴۲، ۴۴	〃	۶۴	۵۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاءؑ کے جھٹلانے والوں کا بُرا انجام	دوم	۴۷	الاعراف	۷۲	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۵۰	〃	۷۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳	〃	۸۴	۶۸
	〃 〃 〃	〃	۵۷،۵۸	〃	۹۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۹	〃	۹۵	۷۷
	〃 〃 〃	〃	۶۱	〃	۹۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱۳	التوبہ	۷۰	۷۷،۷۹
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰،۲۷۱	یونس	۱۳	۱۶،۱۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۴	〃	۱۷	۲۲،۲۳
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰،۳۰۱	〃	۷۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴۱	ہود	۴۳،۴۴	۴۶
	〃 〃 〃	〃	۳۴۸،۳۴۹	〃	۵۹،۶۰	۶۵
	〃 〃 〃	〃	۳۵۲،۳۵۳	〃	۶۶،۶۸	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۳۵۹	〃	۸۲،۸۳	۹۱،۹۳
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵	〃	۹۴	-
	〃 〃 〃	〃	۴۳۷،۴۳۸	یوسف	۱۱۰	۷۹
	〃 〃 〃	〃	۴۶۱	الرعد	۳۲	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸	ابراہیم	۱۵،۱۶	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۱۵،۵۱۶	الحجر	۷۸،۷۹	۴۳،۴۴
	〃 〃 〃	〃	۵۴۰	النحل	۳۶	۳۳،۳۴
	〃 〃 〃	〃	۵۷۷	〃	۱۱۳	۱۱۲
	انبیاءؑ کی بات نہ ماننے والوں کو آخرت میں پچھتانا پڑے گا۔	〃	۳۵	الاعراف	۵۳	۳۸،۳۹
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱،۲۹۲	یونس	۵۴	۵۹
	〃 〃 〃	〃	۴۹۱	〃	۴۳،۴۴	۵۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	آخرت میں ثابت ہو جائے گا کہ انبیاء ہی برحق تھے۔	دوم	۳۱	الاعراف	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵	〃	۵۳	-
	لفظ نبی کے معنی۔	سوم	۷۱،۷۲	مریم	۵۱	۳۰
	رسول اور نبی کا اصطلاحی فرق۔	〃	〃	〃	〃	〃
	انبیاءؑ اور رسولوں کی تعداد	〃	〃	〃	〃	〃
	انبیاءؑ کے انساب	〃	۷۳	〃	۵۶	۳۳
	نبوت کے حق میں عقلی دلائل۔	〃	۹۷،۹۸	طٰہٰ	۵۰	۲۳
	تمام انبیاءؑ انسان تھے۔	〃	۱۴۳	الانبیاء	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۵،۱۴۶	〃	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۱۶۲،۱۶۳	〃	۴۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۱۸۳،۱۸۴	〃	۹۰	۸۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳،۲۷۵	المومنون	۲۴	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	〃	۳۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	〃	۴۷	۴۱الف،۴۱
	〃 〃 〃	〃	۴۴۴	الفرقان	۲۰	۲۹،۳۲
	انسانوں کے لیے انسانوں کو نبی مقرر کرنے کی مصلحت۔	〃	۴۴۴،۴۴۵	〃	۲۰	〃
	گمراہ لوگوں کو ہمیشہ یہ غلط فہمی رہی کہ بشر کبھی رسول نہیں ہو سکتا۔	〃	۱۴۲	الانبیاء	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳،۵۲۴	الشعراء	۱۵۳،۱۵۴	۱۰۱،۱۰۲
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳	〃	۱۸۵،۱۸۶	-
	جاہل انسان ہمیشہ سے بشر کو نبی اور نبی کو بشر ماننے سے انکار کرتے رہے ہیں۔	〃	۲۷۳	المومنون	۲۴	۲۶،۲۷
		〃	۲۷۵	〃	۲۴،۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	〃	۳۴	۳۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جاہل انسان ہمیشہ سے بشر کو نبی اور نبی کو بشر ماننے سے انکار کرتے رہے ہیں۔	سوم	۲۸۰، ۲۸۱	المومنون	۴۶، ۴۷	۴۰ الف، ۴۱
	انبیاءؑ کا خدائی میں کوئی حصہ نہ تھا۔	//	۱۸۳، ۱۸۴	الانبیاء	۹۰	۸۷
	// // //	//	۲۵۲	الحج	۷۵	۱۲۴
	نبی کا کام عذاب دینا نہیں بلکہ خدا کا پیغام پہنچا دینا ہے۔	//	۳۲، ۳۳	الکہف	۵۶	۵۳
	// // //	//	۵۲۳	الشعراء	۱۸۸	۱۱۶
	نبی کا کام لوگوں کو مومن بنا دینا نہیں ہے۔	//	۱۰	الکہف	۶	۴
	// // //	//	۴۱۶	النور	۵۴	-
	// // //	//	۶۵۰	القصص	۵۶	۷۹
	// // //	//	۶۸۸	العنکبوت	۱۸	۳۰
	// // //	//	۶۴، ۶۵	الروم	۵۲	۷۶
	نبی کی رشتہ داری کسی کو خدا کی پکڑ سے نہیں بچا سکتی۔	//	۵۲۸، ۵۲۹	الشعراء	۱۷۱	۱۱۳
	// // //	//	۵۴۱، ۵۴۲	//	۲۱۴	۱۳۵
	// // //	//	۶۹۶، ۶۹۷	العنکبوت	۳۲	۵۶
	نبی کے رشتہ داروں کے لیے دین میں کوئی امتیازی حیثیت نہیں ہے۔	//	۵۴۱، ۵۴۲	الشعراء	۲۱۴	۱۳۵
	نبی کی صداقت کیسے پرکھی جا سکتی ہے۔	//	۲۸۹، ۲۹۰	المومنون	۶۸، ۷۰	۶۴، ۶۷
	// // //	//	۲۹۲	//	۷۲، ۷۳	۷۰
	// // //	//	۴۵۹	الفرقان	۵۷	۷۱ الف، ۷۴
	// // //	//	۵۰۹، ۵۱۲	الشعراء	۱۰۵، ۱۱۰	۷۴، ۸۰
	// // //	//	۵۱۷، ۵۱۸	//	۱۲۴، ۱۲۶	۸۹
	// // //	//	۵۲۱	//	۱۴۱، ۱۴۵	۹۵
	// // //	//	۵۲۶	//	۱۶۱، ۱۶۴	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبی کی صداقت کیسے پرکھی جاسکتی ہے۔	سوم	۵۳۲	الشعراء	۱۷۸، ۱۸۰	-
	نبی اور جادوگر کا فرق	//	۴۹۰، ۴۹۱	//	۴۱، ۴۲	۳۴، ۳۵
	اللہ تعالیٰ نبی کیوں بھیجتا ہے۔	//	۱۴۰	طٰہٰ	۱۳۴	-
	// // //	//	۴۶۲، ۴۶۳	الفرقان	۶۴	۸۱
	اللہ تعالیٰ کسی قوم کو ہلاک نہیں کرتا جب تک ایک رسول کے ذریعے اس کو خبردار نہ کرے	//	۶۵۳، ۶۵۴	القصص	۵۹	۸۳
	نبوت انسانیت کے لیے اللہ کی رحمت ہے	//	۴۵۹، ۴۵۷	الفرقان	۵۰	۶۴، ۶۵
	انسانیت کے لیے اُس کی حیثیت وہی ہے جو زمین کے لیے بارش کی ہے۔	//	۷۶۳، ۷۶۴	الروم	۴۸، ۵۰	۷۲
	انبیاءؑ کو وہ علم دیا جاتا ہے جو عام انسان کو حاصل نہیں ہوتا۔	//	۶۹، ۷۰	مریم	۴۱، ۴۳	۲۶
	نبی کے کمالات وہبی ہیں نہ کہ ذاتی۔	//	۱۷۳، ۱۷۴	الانبیاء	۷۸، ۸۱	۷۰، ۷۳
	نبی کو حکم اور علم عطا کرنے کا مطلب	//	۶۰، ۶۱	مریم	۱۲، ۱۳	۹، ۱۰
	// // //	//	۱۷۲	الانبیاء	۷۶	۶۸، ۶۹
	// // //	//	۴۸۴	الشعراء	۲۱	۱۷
	// // //	//	۵۰۴	//	۸۳	۶۰
	انبیاءؑ کا پیدائش سے پہلے ہی نبوت کے لیے نامزد کیا جانا۔	//	۵۸	مریم	۷	۵
	// // //	//	۶۳، ۶۴	//	۲۱	۱۵
	// // //	//	۹۳، ۹۴	طٰہٰ	۳۶، ۴۴	۱۷، ۱۸
	انبیاءؑ کو نبوت کس طرح دی جاتی ہے۔	//	۸۵	//	موضوع و مبحث	-
	// // //	//	۵۵۸	النمل	۸	۱۰
	انبیاء ہمیشہ اعلیٰ درجہ کی صفات سے متصف ہوتے ہیں۔	//	۹۳	طٰہٰ	۳۳، ۳۵	-
	انبیاء کے اوصاف	//	۶۰، ۶۱	مریم	۱۲، ۱۵	۱۰، ۱۲
	// // //	//	۶۶، ۶۷	//	۳۰، ۳۳	۲۰الف، ۲۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاءؑ کے اوصاف	سوم	۶۹، ۷۰	مریم	۴۱، ۴۲	۲۶
	〃 〃 〃	〃	۷۰، ۷۳	〃	۴۳، ۵۷	۲۷، ۳۴
	〃 〃 〃	〃	۱۷۰، ۱۷۱	الانبیاء	۷۳	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴، ۱۷۴	〃	۷۸، ۷۹	۷۰
	〃 〃 〃	〃	۱۷۸، ۱۷۹	〃	۸۳، ۸۴	۷۶، ۷۹
	〃 〃 〃	〃	۱۸۱، ۱۸۳	〃	۸۵، ۹۰	۸۰، ۸۷
	نبی اپنی اُمت پر گواہ ہوتا ہے۔	〃	۲۵۵، ۲۵۶	الحج	۷۸	۱۳۳
	انبیاءؑ کے کام کی حفاظت اللہ تعالیٰ فرماتا ہے	〃	۲۳۷	〃	۵۲	۹۶، ۹۷
	انبیاءؑ کے ساتھ اللہ تعالیٰ کا خاص معاملہ	〃	۱۶۲، ۱۶۳	الانبیاء	۴۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴	〃	۹۱	۸۸، ۹۰
	نبی کی میراث تقسیم نہیں ہوتی۔	〃	۵۶۱، ۵۶۲	النمل	۱۶	۲۰
	انبیاء کی بعثت کا مقصد	〃	۳۲، ۳۳	الکہف	۵۶، ۵۷	۵۳، ۵۴
	انبیاء کس معنی میں صرف اللہ کی طرف دعوت دیتے تھے۔	〃	۲۸۰	المومنون	۴۷	۴۰ الف، ۴۱
	انبیاءؑ کی دعوت محدود معنی میں مذہبی نہ تھی بلکہ پورے نظام زندگی کو بدلنے کے لیے تھی۔	〃	۴۸۴، ۴۸۵	الشعراء	۲۳	۱۹، ۲۰
		〃	۴۸۶، ۴۸۷	〃	۲۹	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳، ۵۲۴	〃	۱۵۲، ۱۵۳	۱۰۰، ۱۰۱
	انبیاء شرک کے خلاف کتنا شدید جذبہ رکھتے تھے۔	〃	۱۱۳، ۱۲۱	طٰہٰ	۸۶، ۹۸	۶۴، ۷۴
	نظام دین میں نبی کی حیثیت۔	〃	۳۱۹، ۳۲۷	النور	۲	۲
	رسول کو رسول مان لینے کا لازمی تقاضا	〃	۴۲۵، ۴۲۶	〃	۶۲	۹۷، ۱۰۱
	اُس کی اطاعت و پیروی ہے۔	〃	۴۲۷	〃	۶۳	۱۰۲، ۱۰۴
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱، ۵۱۲	الشعراء	۱۱۰	۸۰
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷، ۵۱۸	〃	۱۲۶، ۱۲۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رسول کو رسول مان لینے کا لازمی تقاضا اُس کی اطاعت و پیروی ہے۔	سوم	۵۱۹	الشعراء	۱۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۱،۵۲۲	〃	۱۴۴،۱۵۰	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳	〃	۱۵۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶	〃	۱۶۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۲	〃	۱۷۹،۱۸۰	-
	جو شخص نبی کی اطاعت و پیروی نہ کرے اس کے لیے محض نبی کو مان لینا نافع نہیں ہے۔	〃	۵۴۳	〃	۲۱۵	-
		〃	۵۴۳،۵۴۴	〃	۲۱۶	۱۳۶
	رسول کی اطاعت قبول کیے بغیر آدمی مومن نہیں ہو سکتا۔	〃	۴۱۴،۴۱۶	النور	۴۷،۵۴	۷۶،۸۲
	رسول کی اطاعت کے بغیر آدمی کو ہدایت نصیب نہیں ہوتی۔	〃	۴۱۶	〃	۵۴	-
		〃	۷۰	مریم	۴۳،۴۴	۲۷
	رسول کی اطاعت سے منہ موڑنے والے فتنے میں مبتلا ہو کر رہتے ہیں۔	〃	۴۲۷	〃	۶۳	۱۰۴
	آخرت میں پوچھا جائے گا کہ رسولوں کی دعوت کا لوگوں نے کیا جواب دیا۔	〃	۶۵۷	القصص	۶۵،۶۶	-
	نبی کی دعوت کو رد کر دینے والا بہر حال پکڑا جائے گا خواہ جلدی یا دیر سے۔	〃	۱۹۲	الانبیاء	۱۰۹	۱۰۱
	تمام انبیاء ایک گروہ کے لوگ ہیں اور سب کا دین وہی اسلام تھا جسے محمدؐ پیش فرماتے ہیں۔ البتہ ان کی شریعتیں مختلف تھیں۔	〃	۱۴۳	〃	موضوع اور مضمون	-
		〃	۱۵۴	〃	۲۴،۲۵	۲۴،۲۵
		〃	۱۶۲،۱۶۳	〃	۴۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۱۸۴،۱۸۵	〃	۹۲،۹۳	۹۱
	〃 〃 〃	〃	۲۴۹،۲۵۰	الحج	۶۷	۱۱۵،۱۱۸
	〃 〃 〃	〃	۲۵۵،۲۵۶	〃	۷۸	۱۲۱،۱۳۲
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳،۲۷۵	المومنون	۲۴	۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	تمام انبیاء ایک گروہ کے لوگ ہیں اور سب	سوم	۲۷۷	المومنون	۳۲،۳۳	۳۵
	کا دین وہی اسلام تھا جسے محمدؐ پیش فرماتے	//	۲۸۱	//	۵۱	۴۵
	ہیں البتہ ان کی شریعتیں مختلف تھیں۔	//	۲۸۲،۲۸۳	//	۵۲، ۵۴	۴۸، ۴۹
	// // //	//	۴۹۹	الشعراء	۶۹	۵۰
	// // //	//	۵۰۹،۵۱۰	//	۱۰۳	۷۳
	// // //	//	۵۷۲	النمل	۳۱	۳۷
	// // //	//	۵۷۵	//	۳۸	۴۴
	// // //	//	۵۷۹،۵۸۰	//	۴۲	۵۳
	// // //	//	۵۸۱،۵۸۲	//	۴۴	۵۶
	// // //	//	۶۴۵،۶۴۹	القصص	۵۳	۷۳
	// // //	//	۶۸۶،۶۸۷	العنکبوت	۱۶	۲۶،۲۷
	// // //	//	۶۹۹	//	۳۶	۶۱،۶۲
	تمام انبیاءؑ کے پیروؤں کا نام مسلم تھا۔ (دیکھیے "مسلم")					
	ہر نبی کے پیرو اُس وقت تک مسلم قرار پاتے ہیں جب تک وہ دوسرے نبی کا انکار نہ کریں۔	//	۷۳۰	الروم	۳	۱
	ایک رسول کا انکار تمام رسولوں کا انکار ہے	//	۴۵۱	الفرقان	۳۷	۵۰
	// // //	//	۵۰۹،۵۱۰	الشعراء	۱۰۵	۷۵
	// // //	//	۵۱۷	//	۱۲۳	۸۸
	// // //	//	۵۲۱	//	۱۴۱	۹۵
	// // //	//	۵۳۱	//	۱۷۶	۱۱۵
	انبیاء کی امتوں میں بگاڑ کس طرح آیا ہے	//	۱۷،۱۸	الکہف	۲۱	۲۰، ۲۱
	// // //	//	۵۶	مریم	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۷۴،۷۵	//	۵۹	۳۵،۳۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاء کی اُمتوں میں بگاڑ کس طرح آیا ہے۔	سوم	۸۶	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۳، ۱۲۱	〃	۸۶، ۹۸	۶۲، ۷
	انبیاء کو جھٹلانے والوں کے اوصاف	〃	۲۷۷، ۲۷۸	المومنون	۳۳	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۲۸۰	〃	۴۶، ۴۸	۴۰، ۴۲
	مجرمین ہر زمانے میں انبیاء کے دشمن رہے ہیں	〃	۴۴۷، ۴۴۸	الفرقان	۳۱	۴۲
	ہر نبی کے آنے پر قوم میں اندرونی معرکہ برپا ہوا ہے۔	〃	۵۸۲	النمل	۴۵	۵۸
	ہر نبی کے آنے پر قوم آزمائش میں پڑ گئی۔	〃	۵۸۳، ۵۸۴	〃	۴۷	۶۰، ۶۱
	مخالفین نے ہمیشہ انبیاء پر اقتدار طلبی کا الزام لگایا ہے۔	〃	۱۰۰	طٰہٰ	۵۷	۳۰
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳	〃	۶۳	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵	المومنون	۲۴	۲۶، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۷۸	〃	۳۳، ۳۴	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	الشعراء	۳۴، ۳۵	۲۹، ۳۰
	انبیاء کو جھٹلانے والوں کا انجام	〃	۵۰	الکہف	۱۰۶	-
	〃 〃 〃	〃	۱۶۰	الانبیاء	۳۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴، ۲۳۵	الحج	۴۲، ۴۵	۸۷، ۹۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹	المومنون	۴۱	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۴۹۸	الشعراء	۶۶	-
	〃 〃 〃	〃	۵۰۹، ۵۱۰	〃	۱۰۵	۷۵
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	〃	۱۲۳	۸۸
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰	〃	۱۳۹	۹۴
	〃 〃 〃	〃	۵۲۶	〃	۱۶۰	۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۵۲۸، ۵۲۹	〃	۱۶۷، ۱۷۳	۱۱۱، ۱۱۴
	〃 〃 〃	〃	۵۳۳، ۵۳۴	〃	۱۸۵، ۱۸۹	۱۱۶، ۱۱۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاء کو جھٹلانے والوں کا انجام	سوم	۵۶۰	النمل	۱۳، ۱۴	۱۷
	// // //	//	۵۸۵	//	۵۰	۶۵
	// // //	//	۶۳۹	القصص	۴۰، ۴۲	۵۶، ۵۸
	// // //	//	۶۸۵	العنکبوت	۱۴	۲۲، ۲۳
	// // //	//	۶۹۸، ۶۹۹	//	۳۴، ۳۵	۵۹، ۶۰
	// // //	//	۷۰۰، ۷۰۱	//	۴۰	۶۸، ۷۲
	// // //	//	۷۶۲، ۷۶۳	الروم	۴۷	۷۱، ۷۲
	وہ کسی چیز نہیں ہے بلکہ اللہ جسے چاہتا ہے عطا کرتا ہے۔	چہارم	۱۵۲	ضمیمہ الاحزاب	اب نبی کی آخر ضرورت کیا ہے	-
	// // //	//	۵۱۷، ۵۱۸	الشوریٰ	۵۲	۸۳، ۸۴
	وہ اللہ کی سب سے بڑی رحمت ہے۔	//	۵۲۶، ۵۳۷	الزخرف	۳۲	۳۱، ۳۲
	نبی کی بعثت اللہ کی رحمت کا لازمی تقاضا ہے	//	۵۵۷	الدخان	موضوع اور مباحث	-
	// // //	//	۵۵۹، ۵۶۱	//	۵، ۷	۴، ۶
	نبوت اور رسالت کا فرق	//	۱۴۹، ۱۵۰	ضمیمہ الاحزاب	-	-
	"نذیر" بمعنی رسول	//	۵۳۳	الزخرف	۲۳	۲۳
	نبوت کے متعلق لوگوں کے جاہلانہ تصورات اور اُن کی تردید	//	۶۰۵، ۶۰۷	الاحقاف	۹	۱۲
	کن حالات میں نبی کی بعثت ضروری ہوتی ہے	//	۲۴۶	یٰس	۶	۴
	وہ عہد جو اللہ تعالیٰ نے تمام انبیاء سے لیا ہے۔	//	۷۳، ۷۵	الاحزاب	۷، ۸	۱۵، ۱۶
	کوئی قوم ایسی نہیں جس میں کوئی خبردار کرنے والا نہ آیا ہو۔	//	۲۳۰	فاطر	۲۴	۴۵
	ہر قوم کے لیے ایک نبی آنے کا صحیح مفہوم	//	۲۳۰، ۲۳۱	//	۲۴	۴۵
	نبی اُسی قوم کا آدمی ہونا چاہیے جس میں وہ مبعوث ہو۔	//	۳۱۹، ۳۲۰	ص	۴	۴، ۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبی اُسی قوم کا آدمی ہونا چاہیے جس میں وہ مبعوث ہو۔	چہارم	۳۸۴	الزمر	۷۱	-
	نبوت کا تسلیم کرنا ہمیشہ سے دین حق کا لازمی جزو رہا ہے۔	//	۴۸۶، ۴۸۷، ۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	تمام رسولوں پر ایمان ضروری ہے۔	//	//	//	//	//
	نبی پر ایمان لانا کیوں ضروری ہے۔	//	//	//	//	//
	یہ فیصلہ کرنا اللہ کا کام ہے کہ کسے اپنا نبی بنائے۔	//	۳۲۱	صٓ	۱۰	۱۱
	// // //	//	۳۹۸، ۳۹۹	المومن	۱۵	۲۵
	// // //	//	۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷	الزخرف	۳۱	۳۰
	قرآن میں بعض رسولوں کا ذکر ہے اور بعض رسولوں کا نہیں ہے۔	//	۴۲۸، ۴۲۹	//	۷۸	۱۰۷، ۱۰۸
	اللہ تعالیٰ نے ہمیشہ انبیاءؑ ہی کے واسطے سے اپنی شریعت بھیجی ہے۔	//	۴۸۷، ۴۹۲	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	کسی قوم میں رسول اور کتاب کا آنا اُس کی قسمت کے لیے فیصلہ کن ہوتا ہے۔	//	۴۹، ۵۱	السجدہ	۲۴، ۲۶	۳۷، ۳۹
	ایک وقت میں تین نبی بھیجنے کی واحد مثال۔	//	۲۴۹، ۲۵۱	یٰس	۱۴	۱۰
	انبیاءؑ جنوں کے لیے بھی نبی تھے۔	//	۶۱۹	الاحقاف	۱۵	۱۱
	ہر زمانے کے منکرین نے انبیاء کا اس لیے انکار کیا کہ وہ انسان کو نبی ماننے کے لیے	//	۲۴۹	یٰس	۱۵	۱۱
	تیار نہ تھے۔	//	۲۴۷	//	۱۰	۸
	// // //	//	۵۳۶	الزخرف	۳۱	۳۰
	انسانوں کی ہدایت کے لیے ہمیشہ انسان ہی نبی بنائے گئے ہیں۔	//	۵۳۵، ۵۳۶	//	//	-
	ہر زمانے کے منکرین انبیاء اس غلط فہمی	//	۲۴۹، ۲۵۱	یٰس	۱۵	۱۱، ۱۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	میں مبتلا رہے ہیں کہ جو نبی ہے بشر نہیں ہو سکتا	چہارم	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۴	۱۸، ۱۹
	اور جو بشر ہے وہ نبی نہیں ہو سکتا۔	//	۵۴۴، ۵۴۵	الزخرف	۵۲، ۵۳	۴۷، ۴۹
	انبیاءؑ کا ذریعہ علم وحی ہے۔					
	(تشریح کے لیے دیکھیے "وحی")	//	۲۳۳	فاطر	۳۱	۵۳، ۵۴
	// // //	//	۳۸۱، ۳۸۲	الزمر	۶۵	۷۴
	// // //	//	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۵، ۸
	انبیاء کا خواب بھی وحی کی ایک قسم ہے۔	//	۲۹۵	الصّٰفّٰت	۱۰۲	۵۸، ۶۰
	نبی کو نبوت پر سرفراز ہونے اور وحی نازل ہونے سے پہلے وہ علم حاصل نہیں ہوتا جو نبوت اور نزول وحی کے بعد ہوتا ہے۔	//	۵۱۷، ۵۱۸	الشوریٰ	۵۲	۸۳، ۸۴
	نبی غیب دان نہیں ہوتا۔	//	۶۱۶	الاحقاف	۲۳	۲۶، ۲۷
	کوئی نبی اپنے اختیار سے معجزہ نہیں دکھا سکتا۔	//	۴۲۸، ۴۲۹	المومن	۷۸	۱۰۸
	لوگوں کی قسمتیں بنانا اور بگاڑنا نبی کے اختیار میں نہیں ہوتا۔	//	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۸۰، ۴۸۱	//	۶	۷
	لوگوں پر عذاب لے آنا نبی کے اختیار میں نہیں ہوتا۔	//	۶۱۵، ۶۱۶	الاحقاف	۲۲، ۲۳	۲۶، ۲۷
	نبی کی رشتہ داری کسی کو خدا کی پکڑ سے نہیں بچا سکتی۔	//	۸۷، ۸۸	الاحزاب	۳۰	۴۳، ۴۴
	// // //	//	۳۰۶	الصّٰفّٰت	۱۳۵	۷۵
	نبی خود بھی اگر قصور کرے تو سزا سے نہیں بچ سکتا۔	//	۳۰۷، ۳۱۰	//	۱۲۹، ۱۴۸	۷۷، ۸۵
	// // //	//	۳۲۵، ۳۲۶	صٓ	۲۴، ۲۵	۲۵، ۲۶
	// // //	//	۳۳۵	//	۳۴، ۳۵	۳۵، ۳۶
	// // //	//	۳۶۴	الزمر	۱۲، ۱۳	۳۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبی خود بھی اگر قصور کرے تو سزا سے نہیں بچ سکتا۔	چہارم	۵۸۶،۵۸۷	الجاثیہ	۱۸، ۱۹	۲۳،۲۴
	انبیاءؑ بھی آزمائشوں سے بچ کر نہیں رہے۔	//	۲۳۰	فاطر	۲۵	۴۶،۴۷
	// // //	//	۳۳۳	صٓ	۳۳	۳۵
	// // //	//	۳۳۵،۳۳۶	//	۳۵	۳۶
	نبی کو یہ اختیار نہیں کہ خدا کے عذاب سے کسی کو بچا لے۔	//	۳۶۵،۳۶۶	الزمر	۱۹	۳۷
	اللہ نبی سے دو در رو کلام نہیں کرتا۔	//	۴۷۷	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۷۸،۴۷۹	//	۳	۱
	// // //	//	۵۱۶	//	۵۱	۷۸،۸۱
	نبی تک اللہ کا پیغام پہنچنے کے طریقے	//	۲۳۳	فاطر	۳۱	۵۳
	// // //	//	۵۱۶	الشوریٰ	۵۱	۷۸،۸۱
	تمام انبیاء پر وحی آتی رہی ہے۔	//	۴۷۸،۴۷۹	//	۳	۱
	انبیاء کی کوششوں کا اصل مقصد انسانی زندگی میں کس قسم کی اصلاح کرنا تھا۔	//	۳۷۰،۳۷۱	الزمر	۲۹	۴۸
	انبیاءؑ کی بعثت کا مقصد۔ (مزید تشریح کے لیے دیکھیے "اسلام اور دین")	//	۳۸۱،۳۸۲	//	۶۴،۶۵	-
	// // //	//	۳۹۹	المؤمن	۱۵، ۱۶	۲۶،۲۷
	// // //	//	۴۸۶،۴۹۲،۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	// // //	//	۶۱۶	الاحقاف	۲۳	۲۶،۲۷
	نبی کا کام اُن حقیقتوں کو کھولنا ہے جن میں لوگ اختلاف کرتے ہیں۔	//	۵۴۸	الزخرف	۶۳	-
	انبیاءؑ کی شریعتوں کے اختلاف کی حقیقت	//	۴۸۲،۴۹۰،۴۹۱،۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	اللہ تعالیٰ نے کبھی دشمنان حق کی شرارتوں کی وجہ سے انبیاءؑ کی بعثت کا سلسلہ بند نہیں کیا۔	//	۵۲۴،۵۲۶	الزخرف	۶	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبی کی صداقت کن باتوں سے پہچانی جاتی ہے	چہارم	۲۵۲،۲۵۳	یٰس	۱۹، ۲۲	۱۵، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۶،۴۷	المؤمن	۲۸، ۲۹	۴۵، ۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۰۲،۵۰۳	الشوریٰ	۲۴	۴۳، ۴۵
	انبیاءؑ کے اوصاف	〃	۳۴۳	قٓ	۴۵، ۴۷	۴۸، ۴۹
	اولوالعزم پیغمبروں نے صبر کیا۔	〃	۶۲۱	الاحقاف	۳۵	۲۷
	نبی کا کام ہے کہ سب سے بڑھ کر اللہ سے ڈرے۔	〃	۱۰۰، ۱۰۱	الاحزاب	۳۷	۷۰
	〃 〃 〃	〃	۱۰۲، ۱۰۳	〃	۳۹	۷۶
	نبی کا فرض ہے کہ اللہ کا حکم بجالانے میں کسی کی پرواہ نہ کرے۔	〃	۱۰۲	〃	۳۸	۷۴، ۷۵
	اللہ سے ڈرنا اور اُس کے احکام کی تعمیل کرنا سب سے پہلے نبی کا کام ہوتا ہے۔	〃	۳۶۴	الزمر	۱۱، ۱۴	۳۳
	اللہ کے بھیجے ہوئے انبیاءؑ کھلے دلائل اور صحیفے اور روشن ہدایت دینے والی کتاب لے کر آئے۔	〃	۲۳۰، ۲۳۱	فاطر	۲۵	۴۶، ۴۷
	نبی کے کام بحیثیت نبی اور بحیثیت انسان کے درمیان اُصولی فرق۔	〃	۶۱	الاحزاب	غزوہ احزاب	-
	نبی کی ذمہ داری کس حد تک ہے۔	〃	۲۱۷	فاطر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸	〃	۱۸	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹، ۲۳۰	〃	۲۳	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۲۵۱، ۲۵۲	یٰس	۱۷	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۰	الصّٰفّٰت	۷۲، ۷۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۴	الشوریٰ	۴۸	۷۴
	نبی ان لوگوں کو ہدایت نہیں دے سکتا جو خود ہدایت نہ چاہتے ہوں۔	〃	۲۲۸، ۲۳۰	فاطر	۱۸، ۲۳	۴۱، ۴۴
		〃	۵۹۳	الجاثیہ	۳۲	۴۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	وہ بینات کیا تھیں جو اللہ کے رسول لے کر آئے۔	چہارم	۴۰۲	المؤمن	۲۲	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶	〃	۲۸	۴۵
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸، ۴۰۹	〃	۳۴	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۴۱۴	〃	۵۰	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۳، ۶۴	۵۷
	کسی نبی نے غیر اللہ کی تعلیم نہیں دی۔	〃	۱۰	لقمٰن	۶	۷، ۹
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱	سبا	۴۶	۶۶، ۶۷
	انبیاءؑ اللہ کی طرف سے کیا چیز لے کر آتے ہیں۔	〃	۲۳۰	فاطر	۲۴، ۲۵	۴۶، ۴۷
	تمام انبیاءؑ کتاب ہی نہیں لائے بلکہ حکمت بھی لائے۔	〃	۹۲، ۹۴	الاحزاب	۳۴	۵۱
	〃 〃 〃	〃	۳۲۴	صٓ	۲۰	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	الزخرف	۶۳	-
	تمام انبیاءؑ کی تعلیم و دعوت ایک ہی تھی۔	〃	۳۸۱	الزمر	۶۵	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۷	حٰمٓ السجدہ	۱۳، ۱۴	۱۷، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۵۲۳، ۵۲۴	الزخرف	۲، ۴	۱، ۳
	تمام انبیاءؑ کی تعلیم وہی تھی جو محمدؐ لے کر آئے	〃	۳۸۱	الزمر	۶۵	۷۴
	〃 〃 〃	〃	۴۴۴، ۴۱۶	المؤمن	۵۵	۶۶
	〃 〃 〃	〃	۴۶۹، ۴۷۱	حٰمٓ السجدہ	۵۳	۷۰، ۷۳
	〃 〃 〃	〃	۴۷۴، ۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۷۸، ۴۷۹	〃	۳	۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۶، ۴۸۷، ۴۹۳	〃	۱۳	۲۰
	〃 〃 〃	〃	۶۱۵	الاحقاف	۲۱	-
	انبیاءؑ نے کس طرح اپنی قوموں کو برے انجام					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	سے ڈرایا۔	چہارم	۳۰۲،۳۰۴	الصّٰفّٰت	۱۲۳،۱۲۵	۷۰،۷۱
	انبیاءؑ کی اُمتوں میں بگاڑ پیدا ہونے کی وجہ	″	۴۷۶	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۴۸۶،۴۹۵،۴۹۶	″	۱۳،۱۵	۲۰،۲۸
	خدا کی اطاعت کے ساتھ نبی کی اطاعت کا حکم۔	″	۹۲	الاحزاب	۳۳	۵۰
	″ ″ ″	″	۹۷،۹۸	″	۳۶	۶۵،۶۶
	″ ″ ″	″	۱۲۴،۱۳۵	″	۶۶،۷۱	-
	خدا سے ڈرنے کا لازمی تقاضا یہ ہے کہ نبی کی اطاعت کی جائے۔	″	۵۴۸	الزخرف	۶۳،۶۴	۵۷
	اللہ تعالیٰ اپنے انبیاء کی کس طرح مدد فرما رہا ہے	″	۲۹۰،۲۹۱	الصّٰفّٰت	۷۵،۸۰	۳۹،۴۳
	″ ″ ″	″	۳۰۶	″	۱۳۳،۱۳۶	۷۵
	اللہ دنیا اور آخرت دونوں میں اپنے رسولوں کی مدد کرتا ہے۔	″	۲۹۰،۲۹۱	″	۷۵،۸۰	۳۹،۴۳
		″	۳۰۲	″	۱۱۴،۱۲۰	۶۹
	اللہ کا یہ وعدہ برحق ہے۔	″	۴۱۵،۴۱۶	المؤمن	۵۵	۷۲
	انبیاءؑ کو غلبہ عطا کرنے کا صحیح مفہوم	″	۳۱۳،۳۱۴	الصّٰفّٰت	۱۷۱،۱۷۹	۹۳،۹۴
	کسی کو نبی ماننے اور نہ ماننے سے کتنا بڑا بنیادی اختلاف واقع ہوتا ہے۔	″	۱۵۳،۱۵۴	ضمیمہ الاحزاب	-	-
	اسلام میں منصب نبوت کی اہمیت	″	۱۵۱	″	-	-
	نبوت کی پیروی کرتے یا نہ کرنے ہی پر آخرت	″	۲۳۷،۲۳۸	فاطر	۲۷	۶۳
	میں انسان کے انجام کا فیصلہ ہوگا۔	″	۴۱۴	المؤمن	۵۰	۶۶
	نبی کو ماننے والے ہی خدا کی سزا سے بچ سکتے ہیں۔	″	۳۰۵	الصّٰفّٰت	۱۲۸،۱۲۹	۷۲،۷۳
	آخرت میں انبیاء گواہ کی حیثیت سے پیش ہوں گے۔	″	۱۰۵،۱۰۷	الاحزاب	۴۵	۸۱،۸۳
	″ ″ ″	″	۳۸۳	الزمر	۶۹	۸۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رسولوں کے لائے ہوئے علم کے مقابلے میں اپنے دنیوی علوم پر گمن رہنا تباہی کا موجب ہے۔	چہارم	۴۱۸، ۴۲۱	المومن	۶۰	۸۴
	تمام انبیاءؑ کی مخالفت ہمیشہ ایک ہی طرح کی جاتی رہی ہے۔	″	۲۲۰	فاطر	۴	۸، ۹
	تمام انبیاءؑ کی مخالفت ہمیشہ ایک ہی طرح کی جاتی رہی ہے۔	″	۲۳۰	″	۲۵	۴۶، ۴۷
	″ ″ ″	″	۴۴۸، ۴۵۲	حٰمٓ السجدہ	۱۵، ۲۲	۲۰، ۳۰
	″ ″ ″	″	۴۶۳، ۴۶۴	″	۴۳، ۴۴	۵۲، ۵۵
	″ ″ ″	″	۵۶۴، ۵۲۵	الزخرف	۷	۵
	ہمیشہ خوشحال طبقہ نے انبیاءؑ کا مذاق اُڑایا ہے	″	۲۰۶	سبا	۳۴، ۳۵	۵۴، ۵۵
	″ ″ ″	″	۵۲۳، ۵۳۴	الزخرف	۲۳	۲۳
	انبیاءؑ کی دعوت کے خلاف کفار کی ہمیشہ یہی دلیل رہی ہے کہ جو کچھ ہم کر رہے ہیں ہمارے باپ دادا کے وقتوں سے وہی کچھ ہوتا چلا آرہا ہے۔	″	۵۳۴	″	۲۴، ۲۵	″
	رسولوں کے خلاف دشمنان حق کی ساری چالیں آخر کار ناکام رہیں۔	″	۳۹۳، ۳۹۴	المؤمن	۵، ۶	۵
	انبیاءؑ کے جھٹلانے والوں کا بُرا انجام	″	۲۱۱	سبا	۴۵	۶۵
	″ ″ ″	″	۲۲۰، ۲۳۱	فاطر	۲۵، ۲۶	۴۶، ۴۷
	″ ″ ″	″	۲۵۴	یٰس	۲۳، ۲۴	۱۹، ۲۰
	″ ″ ″	″	۲۹۰	الصّٰفّٰت	۶۸، ۷۲	۳۷، ۳۸
	″ ″ ″	″	۳۰۵	″	۱۲۷	-
	″ ″ ″	″	۳۱۳	″	۱۷۰	-
	″ ″ ″	″	۳۲۲	صٓ	۱۱، ۱۵	۱۲، ۱۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاء کے جھٹلانے والوں کا بُرا انجام	چہارم	۳۶۹	الزمر	۲۶،۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۴	〃	۷۲،۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶،۴۰۷	المؤمن	۲۸	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۴۲۶،۴۲۷	〃	۷۰،۷۳	۹۹، ۱۰۲
	〃 〃 〃	〃	۵۲۵،۵۲۶	الزخرف	۷، ۸	۵، ۶
	〃 〃 〃	〃	۵۳۴	〃	۲۴،۲۵	-
	〃 〃 〃	〃	۵۴۱	〃	۴۷، ۴۸	۴۳
	〃 〃 〃	〃	۵۴۵،۵۴۶	〃	۵۴	۵۰
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰	الاحقاف	۲۲	-
	اللہ کی یہ ناقابل تبدیل سنت ہے جو قوم اپنے نبی کو جھٹلاتی ہے وہ تباہ کر کے رکھ دی جاتی ہے۔	〃	۲۴۱	فاطر	۴۳	۷۲
	رسولوں پر اللہ تعالیٰ کا سلام	〃	۱۹۴،۱۹۷	سبا	۲۱	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۲۹۱،۲۹۲	الصّٰفّٰت	۸۴	۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۲	〃	۱۲۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۰۵،۳۰۶	〃	۱۳۰	۷۴
	نبی اللہ کا پیغام پہنچاتے ہیں اور اللہ ہی سے ڈرتے ہیں اور اللہ کے سوا کسی اور سے نہیں ڈرتے۔	〃	۱۰۲،۱۰۳	الاحزاب	۳۸، ۳۹	۷۴، ۷۶
	نبی کی تبلیغ و بشارت و غیر نبی کے تبلیغ و بشارت میں بنیادی فرق۔	〃	۱۰۸	〃	۴۶	۸۴
	نئے نبی کا تقرر کن حالات میں کیا جاتا ہے۔	〃	۱۵۲	〃	ضمیمہ	-
	نبوت محمدؐ کے بعد ہمیشہ کے لیے ختم ہو گئی (دیکھیے "ختم نبوت")					
	نظام دین میں اُن کی اہمیت	پنجم	۷۰، ۷۱	الحجرات	۲	۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انبیاءؑ اس لیے بھیجے گئے کہ دنیا میں عدل قائم ہو	پنجم	۳۲۱،۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۵
	انبیاءؑ کا مشن	//	۶۲،۶۳	الفتح	۲۸	۵۱
	// // //	//	۳۲۱،۳۲۲	الحدید	۲۵	۴۵،۴۷
	// // //	//	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	// // //	//	۵۴۳	التغابن	۱۲،۱۳	۲۷،۲۸
	انسانوں کی رہنمائی کے لیے سلسلہ نبوت جاری کیا گیا۔	//	۵۳۳،۵۳۴	//	۶	۱۱،۱۳
	رسول کی مخالفت کفر ہے	//	۲۹،۳۰	محمدؐ	۳۲	۲۹
	اللہ کی اطاعت کے ساتھ رسول کی اطاعت	//	۵۴	الفتح	۱۷	-
	بھی شرط نجات ہے۔	//	۱۰۱	الحجرات	۱۵	-
	رسول کی اطاعت لازمۂ ایمان ہے۔	//	۳۰	محمدؐ	۳۳	۴۰
	// // //	//	۵۴	الفتح	۱۷	۳۱
	// // //	//	۱۰۱	الحجرات	۱۵	-
	// // //	//	۳۶۳،۳۶۴	المجادلہ	۱۳	۳۰
	// // //	//	۵۴۳	التغابن	۱۲	۲۷
	رسولوں کا انکار کرنے والوں کے تمام عقائد قیاس و گمان پر مبنی ہیں۔	//	۱۳۰	الذّٰریٰت	موضوع اور مباحث	-
	رسول کی اطاعت بے چون وچراں تمام معاملات میں کی جانی چاہیے۔	//	۳۹۲،۳۹۴	الحشر	۷، ۸	۱۴،۱۶
	اگر کوئی اطاعت سے منہ موڑتا ہے تو رسول کے ذمہ حق پہنچا دینے کے سوا کچھ بھی نہیں۔	//	۵۴۳	التغابن	۱۲	۲۷
	رسول کی اطاعت کرنے والوں کے اجر میں کوئی کمی نہیں کی جائے گی۔	//	۱۰۱	الحجرات	۱۴	-
	رسول کی اطاعت بھی اطاعت فی المعروف کی شرط سے مشروط ہے۔	//	۴۴۵،۴۴۶،۴۴۷	الممتحنہ	۱۲	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	خدا کی اطاعت کے ساتھ رسول کی اطاعت نہ کرنے والوں کے تمام اعمال ضائع ہو جاتے ہیں۔	پنجم	۳۰	محمدؐ	۳۳،۳۲	۴۰،۳۹
	ہر رسول اپنی قوم ہی سے اُٹھایا گیا ہے۔	//	۴۸۶،۴۸۵ ۴۸۷	الجمعہ	۲	۲
	ایک رسول کو جھٹلانا سب رسولوں کو جھٹلانا ہے	//	۱۱۵،۱۱۴	قٓ	۱۴	۱۶
	تمام انبیاءؑ ایک ہی دین کے داعی تھے۔	//	۱۹۱	النجم	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۲۱۴،۲۱۳	//	۳۷،۳۶	۳۶
	رسول کا منصب یہ ہے کہ اللہ جو بھی حکم دے اُس پر وہ بے کھٹکے عمل کرے۔	//	۳۴	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	تمام رسول، بینات، کتاب اور میزان لے کر آئے۔	//	۳۲۱	الحدید	۲۵	۴۵
	// // //	//	۵۳۳،۵۳۲	التغابن	۶	۱۲،۱۱
	حضرت نوحؑ اور حضرت ابراہیمؑ کی اولاد کو نبوت سے سرفراز کیا گیا۔	//	۳۲۳	الحدید	۲۶	۵۰،۴۸
	رسولوں پر اُن کی قوموں کے اعتراضات	//	۱۰۹،۱۰۸	قٓ	۳،۲	۳،۲
	// // //	//	۱۵۳،۱۵۲	الذّٰریٰت	۵۳،۵۲	۵۰،۴۹
	// // //	//	۱۷۶،۱۷۴ ۱۷۹	الطور	۳۴	۲۷
	// // //	//	۲۳۳،۲۳۲	القمر	۲۵،۲۳	۱۸،۱۷
	// // //	//	۲۹۱،۲۹۰	الواقعہ	۷۹،۷۵	۳۹،۳۶
	// // //	//	۵۲۳	التغابن	۶	۱۲
	رسولوں سے معجزات مانگے گئے مگر جب وہ دکھائے گئے تو تاویلیں کر کے اُن کو جھٹلایا گیا۔	//	۱۸۴،۱۸۳	الطور	۴۷،۴۴	۳۷،۳۶
		//	۲۳۱	القمر	۳،۲	۴،۲
	رسولوں کو جادوگر کہا گیا۔	//	۱۴۸،۱۴۷	الذّٰریٰت	۳۹،۳۸	۳۷،۳۶
	// // //	//	۱۵۳،۱۵۲	//	۵۲	۴۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رسولوں کو جادوگر کہا گیا۔	پنجم	۴۷۶	الصف	۶	۹
	گمراہ قوموں نے انبیاءؑ کو اس لیے ماننے سے انکار کر دیا کہ اُن کے نزدیک بشر نبی نہیں ہو سکتا تھا۔	″	۱۰۸، ۱۰۹	قٓ	۲	۲
	″	″	۲۳۶	القمر	۲۳، ۲۴	۱۷
	″ ″ ″	″	۵۲۳، ۵۲۴	التغابن	۶	-
	رسولوں کو مجنوں کہا گیا۔	″	۱۴۸	الذّٰریٰت	۳۹	۳۷
	″ ″ ″	″	۱۵۲، ۱۵۳	″	۵۲	۴۹
	رسولوں پر اُن کی قوموں کے مظالم	″	۱۱۴	قٓ	۱۴	۱۶
	″ ″ ″	″	۴۵۷	الصف	۵	۴
	اطاعت رسول سے منہ پھیرنے والوں کا انجام	″	۵۴	الفتح	۱۶	-
	رسولوں کو جھٹلانے والوں کا انجام	″	۱۱۴، ۱۱۵	قٓ	۱۴	۱۶، ۱۷
	″ ″ ″	″	۲۲۱، ۲۲۲	النجم	۵۰، ۵۴	۴۵، ۴۶
	″ ″ ″	″	۵۳۲، ۵۳۳	التغابن	۵، ۶	۱۰، ۱۲
	سزا کے مستحق لوگوں کو رسول کی دعائے مغفرت بھی نہیں بچا سکتی۔	″	۵۰	الفتح	۱۱	۲۰، ۲۱
	تمام گمراہ اقوام نے مختلف زمانوں میں ایک ہی طرح رسولوں کی مخالفت کی ہے۔	″	۱۵۲، ۱۵۳	الذّٰریٰت	۵۲	۴۹
	رسولوں سے جھگڑا کرنے والوں کے تمام اعمال ضائع ہو جاتے ہیں۔	″	۲۹، ۳۰	محمد	۳۲	۲۹
	جب رسولوں کا انکار کیا جاتا ہے تو اللہ بھی منکرین سے بے پرواہ ہو جاتا ہے۔	″	۵۳۳، ۵۳۴	التغابن	۶	۱۳
	رسول کے مقابلے میں آواز پست رکھنا تقویٰ کی علامت ہے نبی سے بے ادبی کی سزا وہی ہے جو کفر کی سزا ہے۔	″	۷۰، ۷۱	الحجرات	۲	۳
	رسول کی اگلی پچھلی تمام لغزشیں معاف کر دی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جاتی ہیں۔	پنجم	۴۴،۴۳	الفتح	۲	۲
	اللہ جب کسی کو نبوت عطا فرماتا ہے تو اس کے دل کے تمام شکوک وشبہات صاف کر دیتا ہے۔ نبی ہر قسم کی شیطانی مداخلت سے محفوظ ہوتا ہے۔	//	۲۰۰،۱۹۸	النجم	۱۱، ۱۵	۱۰، ۱۱
	نبوت کی برکات کو بارش سے تشبیہ دی گئی ہے۔	//	۳۱۴،۳۱۳	الحدید	۱۶، ۱۷	۲۸، ۳۰
	نبی اور فلسفی کا کوئی مقابلہ نہیں۔ نبی کے پاس علم ربانی ہوتا ہے اور فلسفی کے پاس صرف قیاس واستدلال۔	//	۵۲۵،۵۲۴	التغابن	۷	۱۴، ۱۶
	نبی اور غیر نبی کے ذریعہ علم اور مرتبہ علم دونوں میں فرق ہے۔	//	//	//	//	//
	رسول معاملات کو ایک عام انسان کی نسبت زیادہ بہتر طور پر سمجھ سکتا ہے۔	//	۷۵	الحجرات	۸	۹
	رسولوں کو صاف نشانیوں اور ہدایات کے ساتھ بھیجا جاتا ہے۔	//	۳۲۲،۳۲۱	الحدید	۲۵	۴۵
	نبی کے ذریعے اللہ حقیقت کا علم انسان کو دیتا ہے۔	//	۱۳۶،۱۳۵	الذّٰریٰت	۱۰، ۱۱	۸، ۹
	اس علم کے بارے میں انسان عقل سے کام لے کر اپنا اطمینان کر سکتا ہے۔	//	//	//	//	//
	رسول ہر زمانے میں حقیقت سے آگاہ کرتے رہے ہیں۔	//	۲۰۸	النجم	۲۳	۱۹
	انسانوں کی تعلیم کے لیے رسولوں کا آنا مقتضائے فطرت ہے۔	//	۲۵۰،۲۴۸	الرحمٰن	۲، ۴	۱، ۳
	رسول قیام عدل کی محض ایک سکیم ہی پیش نہیں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بلکہ اس سکیم کو عملاً نافذ کرنا بھی اُن کے مشن کا حصہ ہے۔	پنجم	۳۲۲،۳۲۱	الحدید	۲۵	۴۵
	انبیاءؑ کے وہ اعمال جن کو خود انبیاء نے ترک کردیا ہو یا وحی الٰہی نے منسوخ کردیا ہو قابل تقلید نہیں ہیں۔	〃	۴۲۹،۴۳۰	الممتحنہ	۴	۷
	نبوت پر کسی قوم کی اجارہ داری نہیں ہے۔	〃	۴۸۳	الجمعہ	موضوع اور مضامین	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷	〃	۲	۲
	نبی بھی اللہ سے زبردستی کچھ حاصل نہیں کرسکتا	〃	۴۲۹،۴۳۰	الممتحنہ	۴	۷
	رسول کی ذمہ داری پیغام حق پہنچا دینے کے سوا کچھ بھی نہیں۔	〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۶
		〃	۱۵۱،۱۵۲	الذّٰریٰت	۵۰،۵۱	۴۸
	〃 〃 〃	〃	۵۴۳	التغابن	۱۲	۲۷
	محمدؐ رسولوں اور پیغمبروں میں سے ایک ہیں	〃	۲۲۲،۲۲۳	النجم	۵۶	۴۹
	نبوت محمدیہ کا عظیم منصب اور آپکے فرائض	〃	۴۸۵، ۴۸۸، ۴۸۹	الجمعہ	۲،۳	۲،۶
	اللہ اپنے رسولوں کو جس طرح چاہتا ہے تسلط عطا فرماتا ہے۔	〃	۳۸۸	الحشر	۶	۱۱
	رسولوں کا خواب وحی کی ایک قسم ہے۔	〃	۳۴	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۶۱،۶۲	〃	۲۷	۴۷، ۴۹
	نبوت اور رسالت کی اہمیت	ششم	۴۴،۴۵	الملک	۸	۱۴
	〃 〃 〃	〃	۳۴۸،۳۴۹	الشمس	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵،۳۵۶	〃	۱۱، ۱۵	۷، ۱۱
	انبیاءؑ اپنی دعوت کا آغاز کس طرح کرتے ہیں	〃	۹۸،۱۰۲	نوح	۲، ۲۰	۳، ۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۴۲،۱۴۳	المدثر	۳	۳
	〃 〃 〃	〃	۲۴۱،۲۴۲	النّٰزعٰت	۱۷، ۲۰	۸، ۹
	نبوت پر سرفراز ہونے کے بعد نبی کا پہلا کام۔	〃	۳۹۴	العلق	آغاز وحی دوسرے حصے کی شان نزول	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبوت پر مامور کرتے وقت اللہ تعالیٰ اپنے نبی کو کیا اخلاقی اوصاف اختیار کرنے کا حکم دیتا ہے۔	ششم	۱۴۲، ۱۴۵	المدثر	۱، ۷	۱، ۷
	دعوت حق شروع کرتے ہی نبی کو کن حالات سے سابقہ پیش آتا ہے۔	〃	۳۷۶	الم نشرح	موضوع اور مباحث	-
	انسانی معاشرے میں نبی کا صحیح مقام	〃	۱۰، ۱۲	التحریم	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵	〃	۱	۱، ۳
	نبی کی عزت کا قرآن نے کیا تصور پیش کیا ہے۔	〃	۱۱، ۱۲	〃	〃	-
	منصب رسالت اگرچہ بہت بڑا درجہ ہے اور خلق خدا پر احسان عظیم لیکن نبی کو ہدایت کی جاتی ہے کہ وہ اپنے دل میں کسی قسم کی بڑائی کا خیال تک نہ لائے۔	〃	۱۴۲	المدثر	۶	۶
	نبی کی صفات حمیدہ	〃	۵۸، ۶۰	القلم	۴	۴
	انسان کے اندر اللہ تعالیٰ نے جو فطری رہنمائی ودیعت فرمائی ہے اُس کو صاف اور واضح صورت میں پیش کرنے کے لیے انبیاءؑ بھیجے گئے۔	〃	۱۸۲، ۱۹۰	الدھر	۳	۵
		〃	۳۵۵	الشمس	۱۱	۷
	کتاب کے ساتھ رسول کی بعثت کیوں ضروری ہوتی ہے۔	〃	۴۱۰	البینہ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۲، ۴۱۴	〃	۱، ۵	۱، ۷
	ایک نبی اور عام دنیوی رہنما میں فرق	〃	۵۱۴	النصر	موضوع اور مضمون	—
	اللہ تعالیٰ نے نبی بھیج کر کفر کے ہولناک نتائج سے خبردار کر دیا۔	〃	۳۸، ۳۹	الملک	〃	-
		〃	۴۴، ۴۶	〃	۸، ۱۱	۱۴، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۹۸	نوح	۱، ۴	۱، ۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبی کے مقابلہ میں گمراہی پر اصرار کرنے والوں کی روش۔	ششم	۴۵، ۴۶	الملک	۹	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۵۶	القلم	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸، ۶۱	〃	۱، ۱۶	۱، ۱۱
	〃 〃 〃	〃	۶۸	〃	۵۱	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۷۸، ۸۰	الحاقہ	۳۸، ۴۳	۲۱، ۲۴
	〃 〃 〃	〃	۱۰۰	نوح	۷، ۱۲	۱۰، ۱۲
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳، ۱۰۴	〃	۲۱، ۲۳	۱۶، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۱۴۰	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۲	〃	۲	۲
	〃 〃 〃	〃	۱۴۷، ۱۴۸	〃	۱۳، ۲۵	۱۲، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۱۵۵، ۱۵۶	〃	۴۹، ۵۳	۳۷، ۳۹
	〃 〃 〃	〃	۱۰۱، ۱۰۲	نوح	۱۳، ۱۴	۱۳، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۲۶۹	التکویر	۲۰، ۲۲	۱۶، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵، ۳۵۶	الشمس	۱۲، ۱۵	۹، ۱۱
	انبیاءؑ کو جھٹلانا اور ان کی پیروی نہ کرنا ہی اصل گمراہی ہے۔	〃	۴۶	الملک	۱۰، ۱۱	۱۶، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۴۱۵، ۴۱۶	البینۃ	۶	۸، ۹
	اللہ کے رسولوں کو جھٹلانے والی قوموں کا انجام بد۔	〃	۵۰	الملک	۱۸	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۷۶، ۷۷	الحاقہ	۲۵، ۳۲	۱۵، ۱۹
	〃 〃 〃	〃	۷۸	〃	۳۵، ۳۷	-
	〃 〃 〃	〃	۱۲۰	الجن	۲۳	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۱۳۰، ۱۳۱	المزمل	۱۱، ۱۷	۱۲، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۱۷۴، ۱۷۵	القیٰمۃ	۲۹	۲۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ کے رسولوں کو جھٹلانے والی قوموں کا انجام بد۔	ششم	۲۴۳،۲۴۲	النّٰزعٰت	۲۶،۱۰	۱۲،۴
	〃 〃 〃	〃	۳۰۰	البروج	۲۰،۱۷	۸
	〃 〃 〃	〃	۳۵۶	الشمس	۱۵،۱۴	۱۱
	رسول اُسی قوم میں سے ہوتا ہے جس کی طرف بھیجا جاتا ہے۔	〃	۹۸	نوح	۳،۱	۳،۱
	نبی قوم کا بھلا چاہتا ہے اور اُسے اللہ کے عذاب سے بچانا چاہتا ہے۔	〃	۹۹	〃	۶،۴	۸،۴
	نبی جب کسی قوم میں آجاتا ہے تو اُس قوم کا انجام اس بات پر منحصر ہو جاتا ہے کہ وہ ایمان لاتی ہے یا نہیں۔	〃	۹۹	〃	〃	〃
	اگر کوئی ہدایت قبول نہیں کرتا تو نبی پر اس کی کوئی ذمہ داری نہیں۔	〃	۲۵۴	عبس	۶،۴	-
	نبی کی دعوت ایک نصیحت ہے جس کا جی چاہے قبول کرے۔	〃	۵۲	الملک	۲۶	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۱۳۲،۱۲۱	المزمل	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۶	المدثر	۵۵،۵۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۸،۲۴۷	النّٰزعٰت	۴۵	۲۳
	〃 〃 〃	〃	۲۵۵،۲۵۴	عبس	۱۲،۱۱	۴،۳
	〃 〃 〃	〃	۳۲۲	الغاشیہ	۲۲،۲۱	-
	اللہ کے رسول لوگوں سے کسی اجر کے طالب نہیں ہوتے۔	〃	۶۶	القلم	۴۶	۲۹
	نبی کا کام صاف صاف خبردار کر دینا ہے۔	〃	۵۲	الملک	۲۶	۳۶
	〃 〃 〃	〃	۹۸	نوح	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۱۲۰	الجن	۲۳	۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبی کا کام صاف صاف خبردار کر دینا ہے۔	ششم	۱۵۶	المدثر	۵۴، ۵۵	-
	〃 〃 〃	〃	۲۴۷	النّٰزعٰت	۴۵	۲۳
	تمام مخالفتوں کے جواب میں انبیاءؑ کو پناہ مانگنے اور صبر کرنے کی تلقین کی گئی۔	〃	۶۷، ۶۸	القلم	۴۷، ۴۸	۳۱، ۳۲
		〃	۸۷، ۸۸	المعارج	۵	۶
	〃 〃 〃	〃	۱۴۲، ۱۴۵	المدثر	۷	۷
	〃 〃 〃	〃	۲۰۱، ۲۰۲	الدھر	۲۴	۲۸، ۲۹
	〃 〃 〃	〃	۵۴۸	معوذتین	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۳	الفلق	۱	۱، ۲
	〃 〃 〃	〃	۵۷۱	الناس	۱	۱
	انبیاءؑ کے مقابلے میں اُن کی قوموں نے اُن رئیسائے قوم کی پیروی کرنا پسند کی جو دولت وجاہ پاکر اور زیادہ نامراد ہو گئے۔	〃	۱۰۳	نوح	۲۱، ۲۲	۱۶
		〃	۱۳۰	المزمل	۱۱	۱۲
	انبیاءؑ کو جھٹلانے والے قیامت کے روز اقرار کریں گے کہ انہوں نے جان بوجھ کر جھٹلایا تھا۔	〃	۴۴، ۴۶	الملک	۹	۱۵، ۱۶
	نبی اپنی قوم کو اُسی حالت میں بددعا دیتا ہے جب وہ اس سے بالکل مایوس ہو جاتا ہے۔	〃	۱۰۴، ۱۰۵	نوح	۲۴	۱۸
	انبیاءؑ کو کن معنوں میں گواہ بنایا گیا ہے۔	〃	۱۳۱	المزمل	۱۵	۱۵، ۱۶
	〃 〃 〃	〃	۲۱۱	المرسلت	۱۱	۶
	رسولوں کی دعوت ہمیشہ ایک ہی رہی ہے	〃	۳۱۵	الاعلیٰ	۱۸، ۱۹	۱۸
	〃 〃 〃	〃	۴۱۳، ۴۱۵	البینہ	۱، ۵	۳، ۷
	نبی کی ذات پر جادو کا اثر ہو سکتا ہے مگر اس کی نبوت اس سے غیر متاثر رہتی ہے	〃	۵۵۴، ۵۵۶	معوذتین	حضور پر جادو کا اثر ہونا	-
	نبی کو وحی میں کسی کمی بیشی کا اختیار نہیں ہوتا اگر وہ ایسا کرے تو اُسے فوراً سزا دے دی جائیگی۔	〃	۸۰، ۸۱	الحاقہ	۴۴، ۵۲	۲۵، ۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس استدلال کی یہ غلطی کہ کسی مدعی نبوت کی رگِ گردن اگر فوراً نہ کاٹ دی جائے تو یہ اس کے سچے نبی ہونے کی دلیل ہے۔	ششم	۸۰، ۸۱	الحاقہ	۴۷	۲۵
	اللہ کو جب کوئی نبی مبعوث کرنا ہوتا تو عالم بالا میں حفاظتی اقدامات غیر معمولی طور پر سخت کر دیے جاتے ہیں۔	〃	۱۰۹، ۱۱۰	الجن	جن کی حقیقت	-
		〃	۱۱۱	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۱۵، ۱۱۷	〃	۷، ۱۰	۸، ۱۰
	〃 〃 〃	〃	۱۲۱	〃	۲۵، ۲۷	۲۵، ۲۸
	انبیاءؑ بذاتِ خود عالم الغیب نہیں ہوتے	〃	〃	〃	〃	〃
	اللہ رسول کو غیب کے علم میں سے وہی علم دیتا ہے جو منصبِ رسالت کی ادائیگی کے لیے ضروری ہوتا ہے۔	〃	۱۲۲	〃	۲۸	۲۹
	اس علم کی حفاظت کے لیے رسول کے آگے پیچھے محافظ لگا دیے جاتے ہیں۔	〃	۱۲۱، ۱۲۲	〃	۲۷، ۲۸	۲۸، ۲۹
	اس علم کو بندوں تک پہنچانے کے لیے نبی بخل نہیں کرتا۔	〃	۲۷۰	التکویر	۲۴	-
	اللہ نے اس امر کا بندوبست کر رکھا ہے کہ فرشتے رسول تک اور رسول بندوں تک بلا کم و کاست اُس کا پیغام پہنچا دے۔ اور اُس میں کوئی ردوبدل نہ ہونے پائے۔	〃	۱۲۱، ۱۲۲	الجن	۲۷، ۲۸	۲۸، ۲۹
	نبی میں یہ پیغمبرانہ عزیمت ہوتی ہے کہ اللہ کی طرف سے جو کچھ بھی اس پر نازل ہوتا ہے اُسے وہ بے جھجک پیش کر دیتا ہے	〃	۱۵۰، ۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۰
	نبی تک کو اللہ کی گرفت سے کوئی نہیں بچا سکتا اور اس کے لیے اللہ کے دامن کے سوا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کوئی جائے پناہ نہیں۔	ششم	۱۱۹،۱۲۰	الجن	۲۱،۲۲	-
	اللہ کے رسولوں کو بھی قیامت کے وقوع کی تاریخ کا علم نہیں۔	″	۱۲۱	″	۲۵،۲۶	۲۵،۲۶
	″ ″ ″	″	۲۴۷	النّٰزعٰت	۴۲،۴۵	۲۲،۲۳
	انبیاءؑ کس معنی میں لوگوں سے اپنی اطاعت کا مطالبہ کرتے ہیں۔	″	۹۸	نوح	۲،۳	۲
	انبیاءؑ کے ساتھ رشتہ داری کسی کو خدا کی پکڑ سے نہیں بچا سکتی۔ بعض انبیاء کے ساتھ ان کی بیویوں کی خیانت کا مطلب۔	″	۳۲،۳۴	التحریم	۱۰	۲۴
	نبوت کا سلسلہ جنوں کے ہاں جاری نہیں ہوا بلکہ وہ انسان انبیاءؑ پر ایمان لانے کے مکلف ہیں۔	″	۱۱۲،۱۱۴	الجن	۲	۳
۵۲۸	**نجران :-**					
	وفد نجران کی آمد پر نازل ہونے والی آیات	اوّل	۲۴۵	آل عمران	۳۱،۳۲	۲۸
	وہاں کی عیسائی جمہوریت کا نظام	″	۲۴۶	″	۳۳	۲۹
	وفد نجران کی ہٹ دھرمی	″	۲۶۰،۲۶۱	″	۶۰،۶۳	۵۴،۵۶
	وفد نجران کا دعوت مباہلہ سے گریز	″	″	″	″	″
۵۲۹	**نجاشی :-**					
	(دیکھیے "ہجرت حبشہ")					
۵۳۰	**نجویٰ :-**					
	نجویٰ (خفیہ سرگوشی) کی ممانعت۔	پنجم	۳۵۸،۳۵۹	المجادلہ	۸	-
	کن امور میں نجویٰ منع ہے۔	″	۳۶۰	″	۹	-
	کن امور میں اس کی اجازت ہے۔	″	″	″	″	″
	مومنوں کو رنج پہنچانے کے لیے کھسر پھسر کرنا شیطانی فعل ہے۔	″	۳۶۰،۳۶۱	″	۱۰	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضور اکرمؐ سے تخلیہ میں بات کرنے سے پہلے صدقہ کا حکم۔	پنجم	۳۶۲	المجادلہ	۱۲	۲۹
	صدقے کے اس حکم کی تنسیخ	//	۳۶۲،۳۶۳	//	۱۳	-
۵۳۱	**نذر :۔**					
	اس کی حقیقت۔	اوّل	۲۰۸	البقرہ	۲۷۰	۳۱۰
	معنی و مفہوم	ششم	۱۹۱،۱۹۲	الدھر	۷	۱۰
	نذر کی اقسام اور ان میں سے ہر ایک کے احکام۔	//	۱۹۱،۱۹۲	//	//	//
	رسول نے کسی قسم کی نذر ماننے سے ممانعت فرمائی ہے۔	//	۱۹۲،۱۹۴	//	//	//
	جس نذر کو پورا کرنا ممکن نہ ہو اسے کسی دوسری صورت میں پورا کیا جا سکتا ہے۔	//	۱۹۴	//	//	//
	اگر کسی نے اپنا سارا مال راہ خدا میں دے دینے کی نذر مان رکھی ہو تو اس کا شرعی حکم۔	//	۱۹۴	//	//	//
	اسلام قبول کرنے سے پہلے کسی نے نیک کام کی نذر مانی ہو تو مسلمان ہونے کے بعد اسے پورا کرنا واجب ہے یا مستحب۔	//	۱۹۴،۱۹۵	//	//	//
	غلط یا ناجائز نذر پر کفارہ لازم ہے یا نہیں	//	۱۹۵،۱۹۶	//	//	//
	میت کی نذر رہ گئی ہو تو وارثوں پر پورا کرنا واجب ہے یا نہیں۔	//	۱۹۵	//	//	//
۵۳۲	**نسیٔ :۔**					
	عرب میں نسی کا قاعدہ اور اس میں بے جا تصرفات۔	اوّل	۱۵۲	البقرہ	۱۹۴	۲۰۶
	اس کی تشریح	دوم	۱۹۲،۱۹۴	التوبہ	۳۷	۳۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی تشریح	دوم	۱۹۲	التوبہ	۳۶	۳۴،۳۶
	〃 〃 〃	〃	۱۹۳،۱۹۴	〃	۳۷	۳۷
۵۳۳	نصاریٰ :-					
	(دیکھیے "عیسائی")	سوم	۲۱۰،۲۱۱	الحج	۱۷	۲۶
۵۳۴	نصرت الٰہی :-					
	کب آتی ہے۔	اوّل	۱۶۴	البقرہ	۲۱۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۵	الانعام	۳۴	۲۲
	وہ اہل صبر کے لیے ہے۔	〃	۱۹۰	البقرہ	۲۴۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶،۲۸۷	آل عمران	۱۲۴،۱۲۶	۹۶
	اُس کے بل پر قلیل گروہ کثیر گروہ پر غالب آ جاتا ہے۔	〃	۱۹۰	البقرہ	۲۴۹	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷	آل عمران	۱۳	۹،۱۰
	اللہ تعالیٰ اہل ایمان کا حامی و مددگار ہے	〃	۱۹۶،۱۹۷	البقرہ	۲۵۷	-
	〃 〃 〃	〃	۲۸۶	آل عمران	۱۲۲،۱۲۳	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۴	〃	۱۵۰	-
	نبیؐ اور آپؐ کے ساتھیوں سے اُس کا وعدہ	〃	۲۹۴،۲۹۵	〃	۱۵۲	-
	یہ جسے حاصل ہو اُس پر کوئی غالب نہیں آسکتا	〃	۲۹۹	〃	۱۶۰	-
	جو اس سے محروم ہو وہ کہیں سے مدد نہیں پا سکتا۔	〃	〃	〃	〃	〃
۵۳۵	نظام کائنات :-					
	نظام کائنات کے مختلف عوامل کا ذکر	پنجم	۱۳۲	الذّٰریٰت	۱،۴	۱،۲
	زمین کو اللہ نے بہترین طریقے سے بچھا دیا ہے	〃	-	〃	۴۸	۱۸،۴۵
	کائنات کی حقیقت	〃	۵۲۷	التغابن	۱	۱،۴
	زمین و آسمان اور پورا نظام کائنات وجود باری تعالیٰ پر دلالت کرتا ہے۔	〃	۵۲۹،۵۲۱	〃	۳،۴	۸،۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	پوری کائنات میں اللہ کی حکمرانی چل رہی ہے۔	پنجم	۵۲۹،۵۳۱	التغابن	۴،۳	۹،۸
۵۳۶	**نفاق :-**					
	(دیکھیے "منافق")					
۵۳۷	**نفس :-**					
	(دیکھیے "تزکیہ نفس")					
	نفس کی تین اقسام	ششم	۱۶۲	القیٰمہ	۲	۲
	نفس انسانی کو ہموار کرنے کا مطلب	//	۳۵۱	الشمس	۷	۴
	نفس مطمئن کی تعریف اور اُس کا انجام نیک	//	۱۶۲	القیٰمہ	۲	۲
	// // //	//	۳۳۳	الفجر	۲۷	۱۸
	انسان کے اندر نفس لوامہ کا وجود جزا و سزا کے برحق ہونے کی دلیل ہے۔	//	۱۲۲،۱۶۴	القیٰمہ	۱،۲	۱،۲
	نفس کی بُری خواہشات کو دبانا اور خدا سے ڈرنا ہی موجب نجات ہے۔	//	۲۴۷	النّٰزعٰت	۴۰،۴۱	۲۱
	شیطان ہی نہیں بلکہ انسان کا اپنا نفس امارہ بھی اُس کو گمراہ کرتا ہے۔	//	۵۷۱،۵۷۲	الناس	۴	۲
	نفس انسانی کو جسم اور حواس اور ذہن کی قوتیں ہی نہیں دی گئیں بلکہ فطری الہام کے ذریعے اس کے لاشعور میں نیکی اور بدی کا تصور رکھ دیا گیا ہے اور اسی تصور کو واضح کرنے کے لیے انبیاءؑ کے ذریعے مفصل ہدایات دی گئیں۔	//	۱۸۷،۱۹۰	الدھر	۲،۳	۴،۵
		//	۳۴۱	البلد	۹،۱۶	۹،۱۲
		//	۳۴۸	الشمس	موضوع اور مضمون	-
		//	۳۵۱،۳۵۲	//	۶،۱۰	۴،۶
	// // //	//	۳۵۳	//	//	//
	// // //	//	۳۵۵	//	//	//
	نفس انسانی پر بدی اور نیکی و پرہیزگاری الہام کرنے کا مطلب۔	//	۳۵۲،۳۵۳	//	۸،۱۰	۵،۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انسان کی فلاح کا انحصار اس بات پر ہے کہ					
	اللہ کی دی ہوئی قوتوں کو استعمال کر کے	ششم	۳۴۸	الشمس	موضوع اور مضمون	-
	وہ نفس کے اچھے اور برے رجحانات	//	۳۵۱	//	۶،۱۰	۶،۴
	میں سے کن کو دبانا اور کن کو ابھارنا ہے۔	//	۳۵۳،۳۵۵	//	//	//
۵۳۸	**نفل :-**					
	معنی اور تشریح	دوم	۱۲۸، ۱۲۹	الانفال	۱	۱
۵۳۹	**نفل عبادات :-**					
	ان کو اخفاء سے انجام دینا افضل ہے۔	اوّل	۲۰۸، ۲۰۹	البقرہ	۲۷۱	۲۱۱،۲۱۲
۵۴۰	**نکاح :-**					
	(دیکھیے "قانون اسلامی" "قانون نکاح					
	وطلاق")	دوم	۶۳۷	بنی اسرائیل	۷۹	۹۷
	مشرکین سے نکاح کی ممانعت اور اس کی					
	مصلحت۔	اوّل	۱۶۸، ۱۶۹	البقرہ	۲۲۱	-
	عورت کی عدت گزرنے سے پہلے عقد نکاح					
	کا فیصلہ نہ کیا جائے۔	//	۱۸۰	//	۲۳۵	-
	تعداد ازواج کی اجازت	//	۳۲۰، ۳۲۱	النساء	۳	۵،۶
	تعداد ازواج پر قیود	//	//	//	//	//
	محرکات	//	۳۲۵، ۳۳۹	//	۲۲، ۲۳	۳۲،۴۳
	زن و شوہر کا تعلق صرف نکاح کی صورت میں					
	جائز ہے۔	//	۳۴۱	//	۲۴	-
	نکاح کے لیے مہر کی شرط	//	۳۴۱،۳۴۲ ۳۴۳	//	۲۴، ۲۵	-
	// // //	//	۴۴۷	المائدہ	۵	۲۲
	اہل کتاب کی عورتوں سے نکاح کی اجازت	//	۴۴۶، ۴۴۷	//	۵	۲۲
	اس کے لغوی معنوں میں اختلاف	چہارم	۱۰۹	الاحزاب	۴۹	۸۵
	قرآن اور سنت میں نکاح کا لفظ کن معنوں					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	میں استعمال ہوا ہے۔	چہارم	۱۰۹	الاحزاب	۴۹	۸۵
۵۴۱	نماز :-	اوّل	۷۳	البقرہ	۴۳	-
	〃 〃 〃	〃	۹۰	〃	۸۳	-
	〃 〃 〃	〃	۱۰۳	〃	۱۱۰	-
	نظام دین میں اس کی اہمیت۔	〃	۵۰	〃	۲	۵
	اس کے قائم کرنے کا مطلب	〃	۵۰	〃	۳	۵
	کن لوگوں کے لیے دشوار اور کن لوگوں کے لیے سہل ہے۔	〃	۷۴	〃	۴۵، ۴۶	۶۱
	نماز میں مسجد حرام کی طرف منہ کرنے کا حکم	〃	۱۲۱، ۱۲۲	〃	۱۴۴	۱۴۶
	〃 〃 〃	〃	۱۲۴	〃	۱۴۹، ۱۵۰	۱۵۰
	ریل یا کشتی میں استقبال قبلہ	〃	۱۲۱، ۱۲۲	〃	۱۴۴	۱۴۶
	صلوٰۃ وسطیٰ کی حقیقت	〃	۱۸۲	〃	۲۳۸	۲۶۳
	اسلامی نظام زندگی میں نماز کا مقام	〃	۱۸۲	〃	۲۳۸	۲۶۲
	نماز ہر قسم کے حالات میں ادا کی جائے۔	〃	۱۸۳	〃	۲۳۹	-
	صلوٰۃ خوف کا حکم کب آیا۔	〃	۳۱۶	النساء	زمانہ نزول اور اجزا مضمون	-
	تیمم	〃	〃	〃	〃	〃
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵، ۳۵۶	〃	۴۳	۷۰
	قصر	〃	۳۱۸	〃	شان نزول اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۸۸، ۳۸۹	〃	۱۰۱	۱۳۲
	صلوٰۃ خوف	〃	۳۱۸	〃	شان نزول اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۰، ۳۹۲	〃	۱۰۲	۱۳۴، ۱۳۶
	حالت نشہ میں نماز کی ممانعت	〃	۳۵۴، ۳۵۵	〃	۴۳	۶۵، ۶۶
	اقامت صلوٰۃ اسلامی حکومت کی نمایاں علامت ہے۔	〃	۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶	〃	۵۹	۸۹
	جنگی حالت میں نماز میں تاخیر کرنے کی رخصت	〃	۳۸۸	〃	۱۰۱	۱۳۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے لیے پابندی اوقات کی اہمیت۔	اوّل	۳۹۳	النساء	۱۰۳	-
	منافقین کی نماز کا نقشہ	//	۴۰۹، ۴۱۰	//	۱۴۲	۱۷۲
	دکھاوے کی نماز جو مارے باندھے پڑھی جائے	//	//	//	//	//
	دورِ رسالت میں اس کا اولین معیار کفر و ایمان ہونا۔	//	//	//	//	//
	وضو کی فرضیت اور اس کا طریقہ	//	۴۴۸، ۴۴۹	المائدہ	۶	۲۴، ۲۵
	شراب اور جوئے میں نماز سے غفلت پیدا کرنے کی خاصیت	//	۵۰۳	//	۹۱	-
	نماز	دوم	۹۴	الاعراف	۱۷۰	-
	// // //	//	۱۳۰	الانفال	۳	-
	// // //	//	۱۸۳	التوبہ	۱۸	-
	// // //	//	۲۱۲، ۲۱۴	//	۷۱	-
	// // //	//	۴۵۶	الرعد	۲۲	-
	// // //	//	۴۹۰، ۴۹۱	ابراہیم	۴۰	-
	شکرِ نعمت کا فطری تقاضا یہ ہے کہ آدمی نماز قائم کرے۔	//	۴۸۷	//	۳۱	-
	اس کے اخلاقی و روحانی فوائد	//	۳۷۱	ہود	۱۱۴	۱۱۲، ۱۱۴
	اس کی اخلاقی و اجتماعی اہمیت	//	۳۶۰، ۳۶۱	//	۸۷	۹۶
	اس کی اہمیت اسلامی نظام زندگی میں۔	//	۳۷، ۳۸	یونس	۸۷	۸۴، ۸۵
	اس کی اہمیت تحریک اقامت دین میں۔	//	۳۷۱	ہود	۱۱۴	۱۱۳، ۱۱۴
	// // //	//	۵۱۹	الحجر	۹۹	۵۳
	// // //	//	۵۸۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۶۳، ۶۴	//	۷۸	۹۱، ۹۴
	اس کی اہمیت اسلام کے دستوری قانون میں	//	۱۷۹	التوبہ	۱۱	۱۴
	اس کی اہمیت اسلام کے جنگی قانون میں۔	//	۱۷۷	//	۵	۷

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس پر طعن کرنا جاہلوں کا پرانا شیوہ ہے۔	دوم	۳۶۰، ۲۶۱	ہود	۸۷	۹۶
	اقامت صلوٰۃ کے مفہوم میں نماز باجماعت شامل ہے	〃	۳۰۸	یونس	۸۷	۸۴
	نماز باجماعت مومن اور منافق کا فرق کھول دیتی ہے۔	〃	۲۰۱	التوبہ	۵۴	-
	پنج وقتہ نماز کی فرضیت	〃	۵۸۷	بنی اسرائیل	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۸۸، ۵۹۰	〃	۱	۱
	〃 〃 〃	〃	۶۳۵	〃	۷۸	۹۵
	〃 〃 〃	〃	۶۳۷	〃	۷۹	۹۷
	نماز کے اوقات	〃	۳۷۱	ہود	۱۱۴	۱۱۳، ۱۱۴
	〃 〃 〃	〃	۶۲۴، ۶۳	بنی اسرائیل	۷۸، ۷۹	۹۱، ۹۶
	اوقات نماز کی حکمتیں 〃	〃	۶۲۵، ۶۳۶	〃	۷۸	۹۵
	نماز کے اجزا و ارکان کے متعلق قرآن کے ارشادات۔	〃	۶۲۴، ۶۳۵	〃	۷۸	۹۱، ۹۴
	نماز فجر کی اہمیت	〃	۶۳۵	〃	۷۸	۹۵
	نماز فجر میں طول قرات کی حکمت	〃	〃	〃	〃	〃
	تہجد۔ اس کی فضیلت۔ اس کے فوائد اور اس کی شرعی حیثیت۔	〃	۶۲۵، ۶۲۷	〃	۷۹	۹۶
	نماز میں قرأت خلف الامام کا مسئلہ۔	〃	۱۱۴	الاعراف	۲۰۴، ۲۰۵	۱۵۳، ۱۵۴
	منافق کی نماز جنازہ جائز نہیں۔	〃	۲۲۰	التوبہ	۸۴	۸۸
	فساق و فجار کی نماز جنازہ قوم کے سربرآوردہ لوگوں کو نہ پڑھنی چاہیے۔	〃	۲۲۰، ۲۲۱	〃	۸۴	۸۸
	مکے میں نماز آہستہ پڑھنے کا حکم کس لیے دیا گیا تھا۔	〃	۶۵۰، ۶۵۱	بنی اسرائیل	۱۱۰	۱۲۳، ۱۲۴
	نماز تمام انبیاءؑ کے دین میں فرض تھی۔	سوم	۶۶، ۶۷	مریم	۳۱	-
	〃 〃 〃	〃	۷۳	〃	۵۵	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نماز تمام انبیاءؑ کے دین میں فرض تھی۔	سوم	۸۹	طٰہٰ	۱۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۱۷۰	الانبیاء	۷۳	-
	اس کی اہمیت اسلامی نظام زندگی میں۔	〃	۵۴، ۷۵، ۵۵	الروم	۳۱	۵۰
	اس کا مقصد	〃	۸۹	طٰہٰ	۱۴	۹
	اس کے اخلاقی و روحانی فوائد	〃	۷۴، ۷۵	مریم	۵۹	۳۵
	〃 〃 〃	〃	۸۶	طٰہٰ	موضوع اور مبحث	-
	〃 〃 〃	〃	۸۹، ۸۹	〃	۱۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۱۳۹، ۱۴۰	〃	۱۳۲	۱۱۵
	〃 〃 〃	〃	۱۳۹، ۱۴۰	العنکبوت	۱۳۲	۱۱۵
	اس کے ترک کر دینے کے اخلاقی نتائج۔	〃	۷۴	مریم	۵۹	۳۵
	ایمان لانے والوں کی لازمی صفت اقامت صلوٰۃ	〃	۵۴، ۵۵	النحل	۳	-
	نماز قائم کرنے والوں کے لیے بشارت	〃	۲۲۶	الحج	۳۵	-
	نماز کی اقامت اسلامی حکومت کے بنیادی مقاصد میں سے ہے۔	〃	۲۳۴	〃	۴۱	-
	〃 〃 〃	〃	۴۲۰	النور	۵۶	-
	دعوت دین کے کام میں اس سے کس قسم کی طاقت ملتی ہے۔	〃	۱۳۸، ۱۳۹	طٰہٰ	۱۳۰	۱۱۱، ۱۱۲
	پنج وقتہ نماز کی فرضیت	〃	۷۴۰	الروم	۱۷، ۱۸	۲۲، ۲۴
	اقامت صلوٰۃ کا حکم	〃	۲۵۲، ۲۵۳	الحج	۷۷	۱۲۷
	〃 〃 〃	〃	۲۵۵	〃	۷۸	-
	نماز کے اوقات	〃	۱۳۸	طٰہٰ	۱۳۰	۱۱۱
	〃 〃 〃	〃	۷۴۰، ۷۴۱	الروم	۱۷، ۱۸	۲۲، ۲۴
	نماز کے مسائل اور اس کے آداب	〃	۸۹، ۹۰	طٰہٰ	۱۴	۹
	〃 〃 〃	〃	۲۶۰، ۲۶۱	المومنون	۲	۲، ۳

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی محافظت کا مطلب اور اُس کا حکم	سوم	۲۶۷	المومنون	۹	۹
	دنیوی کاروبار میں نماز کو نہ بھولنے والے ہی ہدایت پاتے ہیں۔	〃	۴۰۹	النور	۳۷	-
	کیا نماز میں قرآن کے بجائے اس کا ترجمہ پڑھا جاسکتا ہے۔	〃	۵۲۶،۵۲۵	الشعراء	۱۹۶	۱۲۲
	نماز کے متعلق منکرین حدیث کے غلط تصورات کی تردید۔	〃	۷۴۱،۷۴۰	الروم	۱۸	۲۴
	〃 〃 〃	〃	۷۵۵،۷۵۴	〃	۳۱	۵۰
	اُس کے قائم کرنے کا حکم	چہارم	۱۷	لقمٰن	۱۷	-
	〃 〃 〃	〃	۹۲،۹۰	الاحزاب	۳۳	-
	اُس کو قائم کرنے کا مطلب	〃	۴۹۲،۴۸۸	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	اقامت صلوٰۃ اہل ایمان کی لازمی صفات میں سے ہے۔	〃	۲۳۳،۲۳۲	فاطر	۲۹	-
	〃 〃 〃	〃	۴۹۳،۴۸۸	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	دین میں اس کی اہمیت	〃	۷	لقمٰن	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹	فاطر	۱۸	۴۱
	اُس سے ہر مومن کو راہ خدا کی مشکلات کا مقابلہ کرنے کی طاقت حاصل ہوتی ہے۔	〃	۴۱۶	المؤمن	۵۵	۷۴
	اقامت صلوٰۃ کے ثمرات و نتائج	〃	۲۳۳،۲۳۲	فاطر	۲۹	-
	نماز کے اوقات	〃	۴۱۶	المؤمن	۵۵	۷۴
	نماز میں نبیؐ پر درود بھیجنے کا حکم	〃	۱۲۷،۱۲۳	الاحزاب	۵۶	۱۰۷
	نماز اگرچہ تمام شریعتوں کا جزو رہی ہے لیکن اس کے احکام مختلف شریعتوں میں مختلف رہے ہیں۔	〃	۴۸۹،۴۸۶ ۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	تسبیح بمعنی نماز	〃	۱۲۶،۱۲۵	قٓ	۳۹، ۴۰	۵۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نماز کے اوقات	پنجم	۱۲۵، ۱۲۶	قٓ	۳۹، ۴۰	۵۱
	" " "	"	۱۸۴، ۱۸۵	الطور	۴۸، ۴۹	۴۰، ۴۲
	نماز کے لیے حضور اکرمؐ نے جو طریقہ منظور فرمایا ہے اُس کے چھوٹے چھوٹے جزئیات تک قرآن پاک کے ارشادات سے ماخوذ ہیں۔	"	۲۹۶	الواقعہ	۹۶	۴۲
	حضرت جبریلؑ نے نماز کا طریقہ عملاً آپ کو سکھایا تھا۔	"	۱۹۵، ۱۹۶	النجم	۵	۵
	نماز قائم کرنے کا حکم	"	۳۶۳، ۳۶۴	المجادلہ	۱۳	۳۰
	نماز سے پہلے منادی (اذان) کا ذکر	"	۴۹۲، ۴۹۷	الجمعہ	۹	۱۴، ۱۵
	دیر سے آکر نماز میں شامل ہونے والوں کے لیے آداب۔	"	۴۹۵	"	"	"
	جمعہ ایک اسلامی اصطلاح	"	۴۹۳	"	"	"
	نماز جمعہ کی فرضیت اور اہمیت	"	۴۹۲	"	"	۱۴، ۱۵
	" " "	"	۴۹۶	"	"	"
	پہلی نماز جمعہ کب اور کہاں قائم ہوئی	"	۴۸۲	"	زمانہ نزول	"
	پہلی نماز جمعہ حضرت مصعبؓ بن عمیر کی امامت میں ادا کی گئی تھی۔	"	۴۹۳	"	۹	۱۴، ۱۵
	سورۂ جمعہ کے احکام قرآن میں نازل ہونے سے پہلے ہی نماز جمعہ سنت کے حکم کی بنا پر مسلمانوں میں پڑھی جاتی تھی۔	"	۴۹۲	"	"	"
	ہجرت مدینہ کے بعد نماز جمعہ کا قیام حضورؐ کے اولین کاموں میں سے تھا۔	"	۴۹۴	"	"	"
	نماز جمعہ کا وقت	"	۴۹۲، ۴۹۳	"	۹	۱۴
	" " "	"	۴۹۴	"	۹	۱۴
	" " "	"	۴۹۷، ۵۰۰، ۵۰۱	"	۱۰	۱۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کی ادائیگی کا طریقہ	پنجم	۴۹۵،۴۹۶	الجمعہ	۹	۱۴، ۱۵
	اُس کی رکعتیں	//	۴۹۴	//	//	//
	نماز جمعہ کے وقت خرید و فروخت کی ممانعت	//	۴۹۲	//	//	//
	نماز جمعہ کے لیے دوڑنے کا صحیح مفہوم	//	۴۹۵	//	//	//
	نماز جمعہ کے لیے خرید و فروخت چھوڑ دینے کا مفہوم۔	//	۴۹۶	//	//	//
	جمعہ کی کونسی آذان پر اللہ کے ذکر کی طرف دوڑنے اور خرید و فروخت چھوڑ دینے کا حکم دیا گیا ہے۔	//	۴۹۴	//	//	//
	خطبۂ جمعہ میں کیا پڑھا جائے۔	//	۴۹۵	//	//	//
	خطبۂ جمعہ کے دوران بولنے پر سخت وعید	//	۵۰۴	//	۱۱	۲۱
	نماز جمعہ میں تساہل برتنے والوں کے لیے سخت وعید۔	//	۴۹۶	//	۹	۱۵
	مذاہب اربعہ میں احکامِ جمعہ کا خلاصہ	//	۴۹۷،۴۹۸، ۵۰۱	//	۱۰	۱۷، ۱۸
	نماز جمعہ کی فرضیت سے متعلق احادیث	//	۴۹۶	//	۹	۱۵
	یہ نماز کن لوگوں پر فرض ہے اور کون اس سے مستثنیٰ ہیں۔	//	//	//	//	//
	آداب جمعہ کے بارے میں احادیث	//	۵۰۲،۵۰۴، ۵۰۵	//	۱۱	۱۹، ۲۱
	جمعہ کا نام اسلامی ناموں میں سے ہے۔	//	۴۹۳	//	۹	۱۴
	جمعہ اجتماعی عبادت کا دن ہے۔	//	//	//	//	//
	یہود کے سبت اور عیسائیوں کے اتوار کے مقابلے میں اللہ نے مسلمانوں کے لیے جمعہ کا دن مقرر فرمایا۔	//	۴۸۴	//	موضوع اور مضمون	-
		//	۴۹۳	//	۹	۱۴
	مسلم معاشرے میں اگر ہفتہ کے کسی دن تعطیل کا قاعدہ مقرر ہو تو جمعہ کی تعطیل ہونی چاہیے۔	//	۴۹۷،۴۹۸	//	۱۰	۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صحابہ کرامؓ کی یہ صفت جو بتائی گئی ہے کہ سجدوں کی کثرت کے اثرات اُن کے چہروں پر واضح ہیں اُس کے بارے میں غلط فہمی کا ازالہ۔	پنجم	۶۳، ۶۵	الفتح	۲۹	۵۴
	اُس واقع کی حقیقت کہ جمعہ کے روز خطبے کے دوران میں ایک دفعہ بہت سے صحابہؓ حضورؐ کو کھڑا چھوڑ گئے تھے۔	//	۵۰۱، ۵۰۵	الجمعہ	۱۱	۱۹
	اُس کی اہمیت	ششم	۹۲	المعارج	۳۴، ۳۵	۲۳
	// // //	//	۱۷۵، ۱۷۶	القیٰمہ	۳۱، ۳۲	۲۱
	اُس کے قائم کرنے کا حکم	//	۱۳۴	المزمل	۲۰	-
	// // //	//	۴۱۳، ۴۱۵	البینہ	۵	۷
	// // //	//	۴۹۲، ۴۹۶	الکوثر	۲	۲
	قرآن میں جہاں کہیں وقت کے تعیین کے ساتھ اللہ کے ذکر اور تسبیح کا حکم ہے اُس سے مراد نماز ہے۔	//	۲۰۲	الدھر	۲۵، ۲۶	۳۰
	قرآن کی قرارت بمعنی نماز	//	۱۳۳، ۱۳۴	المزمل	۲۰	۲۱
	قیام بمعنی نماز	//	۱۲۶	//	۲	۲
	سجدہ بمعنی نماز	//	۲۰۲، ۲۰۳	الدھر	۲۶	۳۰
	نماز کے موجودہ پانچ وقت ابتدا سے اسلام میں رائج تھے البتہ رکعتوں کے ساتھ پنج وقتہ نماز کی فرضیت کا حکم معراج کے موقع پر دیا گیا۔	//	//	//	//	//
	رسولؐ کو نبوت پر سرفراز کرتے ہی نماز پڑھنے کا طریقہ سکھا دیا گیا تھا۔	//	۳۹۸	العلق	۱۰	۱۰
	آپؐ نے اپنے دین کا اظہار سب سے پہلے حرم میں نماز پڑھ کر ہی کیا تھا۔	//	۳۹۴	//		
		//	۳۹۷، ۳۹۹	//	۱۰، ۱۹	۱۰، ۱۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نماز کا جو طریقہ آپؐ نے مقرر فرمایا اُس کے	ششم	۳۱۱،۳۱۰	الاعلیٰ	۱	۱
	تمام اجزاء قرآن سے ماخوذ ہیں۔	//	۳۱۶،۳۱۵	//	۱۵	۱۵،۱۴
	نماز پڑھنا، اُس کی حفاظت کرنا اور ہمیشہ	//	۹۰	المعارج	۲۳،۲۲	۱۵،۱۴
	اُس کی پابندی کرنا اہل ایمان کی صفت ہے	//	۹۲	//	۳۴	۲۳
	پاکیزگی اختیار کرنے والا اور نماز پڑھنے والا					
	ہی فلاح پائے گا۔	//	۳۱۶،۳۱۵	الاعلیٰ	۱۵	۱۵،۱۴
	تارکِ نماز جہنمی ہے۔	//	۱۵۴،۱۵۳	المدثر	۴۳	۳۳
	نماز سے غفلت برتنا اور دکھاوے کی نماز					
	پڑھنا منافقین کی صفت ہے۔	//	۴۸۲،۴۸۱	الماعون	۴	۸
	نماز سے غفلت برتنے کا مفہوم	//	۴۸۴،۴۸۱ ۴۸۵	//	۶،۵	۱۰،۹
	نماز میں بھول جانا قابل گرفت نہیں۔	//	۴۸۴،۴۸۱	//	۵	۹
	تہجد کی نماز فرض نہیں نفل ہے۔	//	۱۳۳	المزمل	۲۰	۲۱
	نماز میں رکوع و سجود کی طرح تلاوت قرآن					
	بھی فرض ہے۔	//	//	//	//	//
۵۴۲	نمرود :۔					
	اس کا حضرت ابراہیمؑ سے مباحثہ	اوّل	۱۹۸،۱۹۷	البقرہ	۲۵۸	۲۹۰،۲۸۹
	// // //	//	۱۹۹	//	۲۵۸	۲۹۲،۲۹۱
	اس کے دعوائے خدائی کی حقیقت	//	//	//	//	//
۵۴۳	نوح :۔	دوم	۲۱۳	التوبہ	۷۰	-
	// // //	//	۲۶۲	ہود	۸۹	-
	// // //	//	۴۷۵	ابراہیم	۹	-
	// // //	//	۶۰۷،۶۰۶	بنی اسرائیل	۱۷	-
	ان کا قصہ	//	۴۴،۴۰	الاعراف	۶۴،۵۹	۵۰،۴۷
	// // //	//	۳۰۱،۲۹۹	یونس	۷۴،۷۱	۷۱،۶۹
	// // //	//	۳۴۴،۳۴۳	ہود	۴۸،۲۵	۵۲،۲۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اس کے بیان کرنے کا مقصد	دوم	۴۰	الاعراف	۵۹	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۲۵۹، ۲۶۰	یونس	مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۹۹، ۳۰۰	〃	۷۱	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۳۳۴	ہود	۲۸	۳۴
	〃 〃 〃	〃	۳۳۷	〃	۳۵	۳۹
	قوم نوح کس علاقے میں آباد تھی۔	〃	۴۰	الاعراف	۵۹	۴۷
	نبوت سے پہلے اپنے عقل و فکر سے توحید کی حقیقت جان چکے تھے۔	〃	۳۲۴	ہود	۲۸	۳۴
	منصب نبوت پر سرفرازی	〃	۴۰	الاعراف	۵۹	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	ہود	۲۵، ۲۶	۲۹، ۳۰
	ان کی دعوت	〃	۴۰، ۴۱	الاعراف	۵۹	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳	ہود	۲۶	۳۰
	ان کا مذہب بھی اسلام ہی تھا۔	〃	۳۰۰	یونس	۷۲	-
	ان کا اقرار کہ نہ میں علم غیب رکھتا ہوں اور نہ فوق البشری قوتوں کا مالک ہوں۔	〃	۳۳۵	ہود	۳۱	۴۷
	ان کی قوم کا خیال کہ ہم اپنے جیسے انسان کو نبی کیسے مان لیں۔	〃	۴۲	الاعراف	۶۳	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۳۳۳، ۳۳۴	ہود	۲۷	۳۱
	ان کی قوم کی اصل گمراہی کیا تھی	〃	۴۱	الاعراف	۶۰	-
	〃 〃 〃	〃	۳۲۳، ۳۲۴	ہود	۲۷	۳۱
	ان پر صرف نوجوان اور غریب لوگ ہی ایمان لائے۔	〃	۳۲۳، ۳۲۴	〃	۲۷	۳۲
	عذاب کے لیے قوم کا مطالبہ	〃	۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶
	کشتی بنانے کا حکم	〃	۳۳۷	ہود	۳۷	-
	کشتی خاص اللہ کی نگرانی میں بنائی گئی۔	〃	〃	〃	〃	〃

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کشتی بناتے دیکھ کر قوم کے لوگ حضرت نوحؑ کا مذاق اُڑاتے تھے۔	دوم	۳۳۸	ہود	۳۸، ۳۹	۴۱
	ایک تنور سے طوفان کی ابتدا	〃	۳۳۹	〃	۴۰	۴۲
	طوفان کی کیفیت۔	〃	〃	〃	〃	〃
	کشتی میں کون کون سوار کیے گئے۔	〃	۳۳۹	〃	۴۰	۴۳، ۴۴
	کشتی میں تمام سوار ہونے والے بچا لیے گئے اور وہی زمین میں آباد ہوئے۔	〃	۴۲، ۴۴	الاعراف	۶۴	۵۰
		〃	۳۰۰، ۳۰۱	یونس	۷۳	-
	حضرت نوحؑ کی بیوی اور اُن کے بیٹے کا مبتلائے عذاب ہونا۔	〃	۳۴۰	ہود	۴۰	۴۳
	پسر نوحؑ کا حال	〃	۳۴۰، ۳۴۳	〃	۴۲، ۴۶	۴۶، ۵۰
	کشتی کے ٹھہرنے کی جگہ اور جودی کی جائے وقوع۔	〃	۴۰، ۴۱	الاعراف	۵۹	۴۷
	〃 〃 〃	〃	۳۴۱	ہود	۴۴	۴۶
	کیا طوفان نوحؑ عالمگیر تھا۔	〃	۳۴۱، ۳۴۲	〃	۴۴	۴۶
	طوفان نوحؑ کی روایت دنیا بھر کی قوموں میں پائی جاتی ہے۔	〃	۴۱	الاعراف	۵۹، ۶۰	۴۷، ۴۸
	تمام انسان اُن لوگوں کی اولاد ہیں جو حضرت نوحؑ کی کشتی پر سوار کیے گئے تھے۔	〃	۵۹۱	بنی اسرائیل	۳	۴
	یہ غلط فہمی کیسے پیدا ہوئی کہ موجودہ انسان صرف حضرت نوحؑ کی اولاد ہیں۔	〃	۳۴۰	ہود	۴۰	۴۴
	نوحؑ	سوم	۷۳، ۷۴	مریم	۵۶	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۲۳۴	الحج	۴۲	۸۷
	〃 〃 〃	〃	۴۵۱	الفرقان	۳۷	۵۰
	ان کا قصہ	〃	۱۷۲، ۱۷۳	الانبیاء	۷۶، ۷۷	۶۹
	〃 〃 〃	〃	۲۴۲، ۲۷۵	المؤمنون	۲۳، ۲۴	۲۴، ۲۶

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کا قصہ	سوم	۲۷۶،۲۷۵	المومنون	۲۶، ۳۰	۲۸، ۳۳
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷،۵۰۹	الشعراء	۱۰۵، ۱۲۰	۷۴، ۸۷
	〃 〃 〃	〃	۶۸۶،۶۸۵	العنکبوت	۱۴، ۱۵	۲۱، ۲۵
	ان کی طویل عمر	〃	〃	〃	〃	〃
	کشتی نوحؑ نشان عبرت کی حیثیت سے باقی رکھی گئی۔	〃	۶۸۶،۶۸۷	〃	۱۵	۲۴، ۲۵
	نوحؑ	چہارم	۷۳	الاحزاب	۷	۱۵
	〃 〃 〃	〃	۳۹۳	المؤمن	۵	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۸	〃	۳۱	-
	اُن کا قصہ	〃	۲۹۱،۲۹۰	الصّٰفّٰت	۷۵، ۸۲	۳۹، ۴۳
	اُن کا دین وہی تھا جو محمدؐ کا دین ہے۔	〃	۴۸۶،۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	وہ اللہ کے مومن بندوں میں سے تھے۔	〃	۲۹۱	الصّٰفّٰت	۷۵	۳۹، ۴۰
	حضرت ابراہیمؑ انہی کے طریقے کے پیرو تھے۔	〃	〃	〃	〃	〃
	قوم نوحؑ	〃	۳۲۲	صٓ	۱۲	-
	طوفان نوحؑ کے بعد وہ موجودہ نسل انسانی کے اولین پیغمبر تھے۔	〃	۴۸۶،۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۰
	موجودہ انسان اُن لوگوں کی اولاد ہیں جو حضرت نوحؑ کے ساتھ کشتی میں سوار کیے گئے تھے۔	〃	۲۶۱،۲۶۲	یٰسٓ	۴۱، ۴۲	۳۸، ۳۹
		〃	۲۹۰،۲۹۱	الصّٰفّٰت	۷۵، ۸۲	۳۹، ۴۳
	اُن کی کشتی ہی بنی نوع انسان کی اولین کشتی تھی اور یہیں سے کشتی سازی کا رواج ہوا۔	〃	۲۶۲	یٰسٓ	۴۱، ۴۲	۳۸، ۳۹
	اُن کا خدا کو مدد کے لیے پکارنا۔	〃	۲۹۰،۲۹۱	الصّٰفّٰت	۷۵، ۷۶	۳۹، ۴۰
	اُن کے لیے تمام دنیا میں سلام اور تعریف ہے	〃	〃	〃	〃	〃

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن سے پختہ عہد کیا گیا	چہارم	۷۳، ۷۵	الاحزاب	۷	۱۵
	وہ حضرت ابراہیمؑ سے پہلے گذر چکے تھے	پنجم	۲۲۲	النجم	۵۵	۴۷، ۴۸
	اُن پر قوم کی الزام تراشیاں	〃	۲۳۳	القمر	۹	۹
	اُن کی بے قدری کی گئی اس لیے اللہ نے بے قدری کرنے والوں کو غرق کر دیا۔	〃	۲۳۳، ۲۳۴	〃	۱۴	۱۳
	اُن کی نسل میں نبوت اور کتاب رکھی گئی	〃	۳۲۳	الحدید	۲۶	۴۸، ۴۹
	اُن کا منکرین حق کے لیے بد دعا کرنا۔	〃	۲۳۳	القمر	۱۰	-
	اُن کا اور اُن کے ساتھیوں کا کشتی کے ذریعے طوفان سے بچ جانا۔	〃	۲۳۳	〃	۱۳	۱۲
	کشتی نوحؑ اللہ کی نشانیوں میں سے ایک نشانی ہے۔	〃	۲۳۴	〃	۱۵	۱۴
	حضرت نوحؑ سے اُن کی قوم کا سلوک	〃	۲۳۳، ۲۳۴	〃	۹، ۱۴	۹، ۱۳
	قوم نوحؑ کا قصہ	〃	۲۳۳، ۲۳۵	〃	۹، ۱۷	۹، ۱۵
	قوم نوحؑ کی تکذیب کا ذکر	〃	۱۱۴	قٓ	۱۲	-
	〃 〃 〃	〃	۲۳۳	القمر	۹	۹
	〃 〃 〃	〃	۱۱۴	قٓ	۱۲	-
	قوم نوحؑ نے آخرت اور رسولوں کو جھٹلایا	〃	۲۳۲	القمر	۹	۹
	وہ اول درجہ کی فاسق قوم تھی۔	〃	۱۵۰	الذّٰریٰت	۴۶	-
	〃 〃 〃	〃	۲۲۱	النجم	۵۲	-
	اس پر نازل کیے جانے والے عذاب کی کیفیت	〃	۲۳۳، ۲۳۴	القمر	۹، ۱۴	۹، ۱۳
	قصہ نوحؑ	ششم	۹۸، ۱۰۶	نوح	۱، ۲۸	۱، ۲۰
	قوم نوحؑ پر عذاب کی کیفیت	〃	۱۰۵	〃		〃
	حضرت نوحؑ کی بد دعا	〃	۱۰۳، ۱۰۴	〃		〃
	اُن کی بد دعا کسی بے صبری کی بنا پر نہ تھی بلکہ	〃	۹۶، ۹۷	〃		〃
	عین منشائے الٰہی کے مطابق تھی۔	〃	۱۰۴، ۱۰۵	〃		〃

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	انہوں نے اس قوم کو ہلاک کر دینے کی دعا اس لیے کی تھی کہ اس سے خلق خدا کو گمراہ کرنے اور آئندہ نسلوں کو بھی خراب کر دینے کے سوا اور کوئی امید باقی نہ رہی تھی۔	ششم	۱۰۵	نوح		۲۰۷۱
	اُن کی آخری دعا جو عین انہوں نے عذاب نزول کے موقع پر مانگی تھی۔	//	۹۷	//		//
	انہیں رسالت پر مامور فرما کر اللہ تعالےٰ نے کیا خدمت اُن کے سپرد کی۔	//	۱۰۶،۱۰۵	//		//
	انہوں نے کس طرح اپنی قوم کو راہ راست پر لانے کی کوششیں کیں۔ اور قوم نے اُن کے مقابلے میں کیا رویہ اختیار کیا۔	//	۹۸	//		//
	انہوں نے اپنی دعوت کا آغاز کس طرح کیا اور قوم کے سامنے کیا دعوت پیش کی۔	//	۱۰۴،۹۹	//		//
	حضرت نوحؑ اپنی دعوت کے ہر مرحلے پر اس کی روداد اپنے رب کے حضور پیش کرتے رہے۔	//	۹۹،۹۸	//		//
	//	//	۹۹	//		//
	//	//	۹۷،۹۶	//		//
	//	//	۱۰۳	//		//
	اُن کے مقابلے میں قوم نے اپنے اُن رئیسوں کی پیروی کی جو دولت پا کر اور زیادہ نامراد ہو گئے تھے۔	//	۱۰۵	//		//
	رئیسان قوم نے لوگوں کو اور زیادہ سختی کے ساتھ بتوں کا دامن تھامنے کی تلقین کی۔	//	۱۰۳	//		//
	قوم نوحؑ کے وہ بت جن کو بعد میں مشرکین	//	۱۰۳	//		//

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	عرب بھی پوجنے لگے۔	ششم	۱۰۴،۱۰۳			〃
	قوم نوحؑ کا قصہ غرق ہونے پر ہی تمام نہیں ہوگیا بلکہ اُن کی روحیں فوراً آگ کے عذاب میں مبتلا کر دی گئیں۔	〃	۱۰۵	〃	〃	〃
	جب طوفان حد سے گذر گیا تو حضرت نوحؑ نے اہل ایمان کو کشتی میں سوار کر لیا۔	〃	۷۴،۷۳	الحاقہ	۱۲،۱۱	۹،۷
	موجودہ نسل انسانی طوفان نوحؑ سے بچ نکلنے والے اہل ایمان کی نسلوں سے ہے۔	〃	۷۴،۷۳	〃	۱۰	۲۴
	کافروں کے معاملے میں حضرت نوحؑ کی بیوی کی مثال۔	〃	۳۴،۳۳	التحریم	۱۰	۲۴
	اُن کے ساتھ رشتہ اُن کی بیوی کے کچھ کام نہ آیا۔	〃	۱۳	〃	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۳۴،۳۳	〃	۱۰	۲۴
	اُن کی بیوی کس معنی میں اُن سے خیانت کی مرتکب ہوئی تھی۔	〃	۳۴،۳۳	〃	۱۰	۲۴
	اُن کے والدین ایمان لانے والوں میں سے تھے۔	〃	۱۰۶،۱۰۵	نوح	۶۸	-
۵۴۴	**نور :-**					
	مومنین کو آخرت میں نور عطا کرنے کا وعدہ	پنجم	۳۱۱،۳۰۹	الحدید	۱۲	۱۷
	مومنین کو دنیا میں نور عطا کرنے کا وعدہ جس کی روشنی میں وہ سیدھے راستے پر چلنے کے قابل ہوں گے۔	〃	۳۲۴،۳۲۳	〃	۲۸	۵۶
۵۴۵	**نیکی :-**					
	(دیکھیے "احسان" اور "ہدایت")					
	رسمی مظاہرات کا نام نیکی نہیں ہے۔	اوّل	۱۳۶	البقرہ	۱۷۷	۱۷۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رسمی مظاہرات کا نام نیکی نہیں ہے۔	اوّل	۱۴۸	البقرہ	۱۸۸	۱۹۷
	اس کی حقیقت	″	۱۳۶،۱۳۷	″	۱۷۷	۱۷۵
	″ ″ ″	″	۱۴۹	″	۱۸۹	۱۹۹
	ظاہرداری کا نام نیکی نہیں ہے۔	″	۲۷۲	آل عمران	۹۲	۷۵
	انفاق فی سبیل اللہ نیکی کے دروازے کی کنجی ہے۔	″	۲۷۲	″	۹۲	۷۵
	نیکی کی طرف بلانے کے لیے ایک منظم جماعت کی ضرورت۔	″	۲۷۷	″	۱۰۴	-
	ایمان کے ساتھ جو نیکی کی جائے وہ ضائع نہیں جاسکتی۔	″	۲۸۱	″	۱۱۴	-
	ایمان باللہ اور ایمان بالآخرت ہو تو آدمی نیکی کرنے میں ریا نہیں کرتا۔	″	۳۵۳	″	۳۹	-
	نیکی میں ہر ایک سے تعاون کرنا چاہیے۔	″	۴۴۰	المائدہ	۲	-
	حملہ کی مدافعت نہ کرنا نیکی نہیں ہے۔	″	۴۶۲	″	۲۸	۴۹
	نیکی کا اجر اللہ کے ہاں دس گنا ملتا ہے	″	۶۰۴	الانعام	۱۶۰	-
۵۴۵ الف	**نسخ :-** (دیکھیے "نجوٰی")					
۵۴۶	**وادی النمل :-**					
	اس کی تحقیق	سوم	۵۶۳،۵۶۴	النمل	۱۸	۲۴
۵۴۷	**وراثت :-** (دیکھیے "قانون اسلامی")					
۵۴۸	**وراثت زمین :-** (دیکھیے "خلافت")					
	اللہ جس کو چاہتا ہے اپنی زمین کا وارث بناتا ہے۔	دوم	۶۱،۶۲	الاعراف	۱۰۰	۷۹
		″	۷۱	″	۶۸	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ جس کو چاہتا ہے اپنی زمین کا وارث بناتا ہے	دوم	۷۴	الاعراف	۱۲۷	۹۷
	وراثت زمین	سوم	۶۱۵	القصص	۶،۵	۷،۶
	صالحین کو اس کے عطا کیے جانے کا مطلب	″	۱۲۵	طٰہٰ	۱۰۷	۸۳
	″ ″ ″	″	۱۸۹،۱۹۲	الانبیاء	۱۰۵	۹۹
	زمین کے وارث خدا کے صالح بندے ہوں گے۔	″	۱۲۴،۱۳۵	طٰہٰ	۱۲۴	۱۰۶
	اہل جنت زمین کے وارث ہوں گے	چہارم	۳۸۵	الزمر	۷۴	۸۲،۸۳
۵۴۹	**وسیلہ :-**					
	اس کا مفہوم	اوّل	۴۶۶	المائدہ	۳۵	۵۸،۵۹
۵۵۰	**وصیت :-**					
	(دیکھیے "قانون اسلامی")					
۵۵۱	**وضو :-**					
	اس کے ارکان	″	۴۴۸،۴۴۹	″	۶	۲۴،۲۶
	نبیؐ کی طرف سے وضو کی عملی تکمیل					
۵۵۲	**ولی :-**					
	انسان جس کی بھی بے چون وچرا اطاعت کرے اُس کو اپنا ولی بناتا ہے۔	دوم	۷	الاعراف	۳	۴
	اللہ کے سوا کسی کو اپنا ولی نہ بناؤ	″	″	″	″	″
	ایمان نہ لانے والوں کا ولی شیطان ہوتا ہے	″	۱۹	″	۲۷	۱۶
	اللہ ہی صالحوں کا ولی ہے۔	″	۱۰۹،۱۱۰	″	۱۹۶	۱۴۹
	تمام متقی اہل ایمان اللہ کے ولی (بمعنی دوست) ہوتے ہیں۔	″	۲۹۵	یونس	۶۲،۶۳	-
	ولی کی تشریح ایک دستوری اصطلاح کی حیثیت سے۔	″	۱۶۱،۱۶۲	الانفال	۷۲	۵۰
	ولی کے معنی وتشریح	چہارم	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ولی کے معنی و تشریح	چہارم	۴۸۰، ۴۸۱	الشوریٰ	۶	۶
	〃 〃 〃	〃	۵۰۴	〃	۲۸	۴۹
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳	الجاثیہ	۱۰	۱۲
	اللہ کے سوا جن کو پکارا جاتا ہے اُن کے اختیار میں کچھ نہیں ہے۔	〃	۱۹۹	سبا	۲۲	۳۸، ۳۹
	〃 〃 〃	〃	۲۴۹، ۲۴۰	فاطر	۴۰، ۴۱	۶۶، ۷۰
	〃 〃 〃	〃	۳۵۷	الزمر	۳	۵
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	〃	۶	۱۶، ۱۸
	〃 〃 〃	〃	۳۷۶	〃	۴۳	۶۲
	〃 〃 〃	〃	۴۰۰	المؤمن	۱۸	۲۱، ۲۲
	〃 〃 〃	〃	۶۰۱، ۶۰۲	الاحقاف	۴، ۵	۴، ۵
	اللہ کے مقابلے میں کوئی ولی و سرپرست انسان کے کام نہیں آسکتا۔	〃	۲۵۴	یٰس	۲۳، ۲۴	۱۹، ۲۰
	〃 〃 〃	〃	۵۸۳	الجاثیہ	۱۰	۱۲
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	〃	۱۹	-
	〃 〃 〃	〃	۶۲۰	الاحقاف	۳۲	-
	اللہ کے سوا انسان کا کوئی ولی نہیں ہوسکتا۔	〃	۴۷۵	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۴۸۲، ۴۸۴	〃	۸، ۹	۱۰، ۱۲
	اللہ کے سوا دوسروں کو اپنا ولی بنانا شرک ہے اور یہ حرکت کرنے والے کاذب اور کافر ہیں۔	〃	۳۵۷، ۳۵۸	الزمر	۳	۵، ۷
		〃	۴۸۰	الشوریٰ	۶	۶
	اللہ کے سوا کسی اور سے دعا مانگنا دراصل اُس کی عبادت کرنا ہے۔	〃	۴۱۸، ۴۲۰	المؤمن	۶۰	۸۳، ۸۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۴	〃	۶۶	۹۵
	دوسروں سے دعا مانگنا حقیقت نہیں بدل سکتا					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کیونکہ ان کو معبود بنا لینے سے انہیں کس قسم کے اختیارات حاصل نہیں ہو سکتے۔	چہارم	۴۱۸، ۴۱۹	المؤمن	۶۰	۸۳
	اللہ کے سوا کسی اور سے دُعا مانگنا حد درجہ کی گستاخی اور حماقت ہے۔ اور اس کا انجام دوزخ کا عذاب ہے۔	//	۴۱۹، ۴۲۰	//	۶	۸۳، ۸۴
۵۵۲ الف	وحی :-					
	اس کے معنی	اوّل	۴۲۴	النّساء	۱۶۳	۲۰۴
	محمدؐ پر وحی آنا کوئی انوکھا واقعہ نہیں بلکہ سارے انبیاءؑ پر پہلے بھی وحی آتی رہی ہے۔	//	//	//	//	//
	قرآن کا اللہ کی طرف سے محمدؐ پر بذریعہ وحی آنا۔	اوّل	۵۲۸، ۵۲۹	الانعام	۱۹	۱۱
	"بشر" پر نزول وحی سے انکار کے معنی	//	۵۶۳	//	۹۱	۶۰
	انبیاءؑ پر اس کے نزول کے چار دلائل	//	۵۶۴	//	۹۲	۶۱
	شیاطین کا اپنے ساتھیوں پر وحی کرنا	//	۵۷۷	//	۱۲۱	۸۶
	وحی بمعنی القائے خیال	دوم	۳۸۸	یوسف	۱۵	۱۲
	غیر نبی کی طرف وحی	//	۳۸۸	//	۱۵	۱۲
	ملائکہ کی طرف وحی	//	۱۳۳، ۱۳۴	الانفال	۱۲	-
	وحی اور القاء ما الہام کا فرق	//	۵۵۱، ۵۵۲	النحل	۶۸، ۶۹	۵۶، ۵۷
	لفظ وحی کا استعمال کن معنوں میں ہوتا ہے	//	//	//	//	//
	انبیاء کی طرف وحی رسالت	//	۲۶۰	یونس	مباحث	-
	// // //	//	۴۳۷	یوسف	۱۰۹	-
	وحی رسالت کے لیے لفظ روح کا استعمال	//	۵۲۴، ۵۲۵	النحل	۲	۳، ۵
	// // //	//	۶۳۹، ۶۴۰	بنی اسرائیل	۸۵	-
	وحی رسالت خدا کی رحمت ہے۔	//	۳۳۴	ہود	۲۸	۳۴
	// // //	//	۳۵۱	//	۶۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	باران رحمت سے اس کی مشابہت	دوم	۴۵۲	الرعد	۱۷	۳۱،۳۲
	وحی رسالت کے لیے محض علم عطا کرنے کی اصطلاح۔	″	۳۹۲	یوسف	۲۲	۲۰
	انبیاءؑ پر صرف وہی وحی نہیں آتی جو خلق تک پہنچانے کے لیے ہو بلکہ دوسری ہدایات بھی ملتی ہیں۔	″	۶۸،۶۹	الاعراف	۱۱۷	۹۰
		″	۸۷،۸۸	″	۱۶۰	-
	″ ″ ″	″	۳۰۷	یونس	۸۷	۸۴،۸۵
	″ ″ ″	″	۳۳۷	ہود	۳۶	-
	قرآن کا نزول بذریعہ وحی	″	۲۷۱،۲۷۲	یونس	۱۵	-
	″ ″ ″	″	۳۲۶،۳۲۷	ہود	۱۲	-
	″ ″ ″	″	۳۴۴،۳۴۵	″	۴۹	-
	″ ″ ″	″	۳۸۳	یوسف	۳	-
	″ ″ ″	″	۴۳۴	″	۱۰۲	-
	″ ″ ″	″	۴۵۹،۴۶۰	الرعد	۳۰	-
	حضرت نوحؑ وحی کی رہنمائی میں کشتی بناتے ہیں	سوم	۲۷۵،۲۷۶	المومنون	۲۷	-
	حضرت موسیٰؑ کی ماں پر وحی	″	۶۱۶	القصص	۷	۹،۱۰
	غیر نبی کی طرف وحی کیے جانے کا مطلب	″	۹۳،۹۴	طٰہٰ	۳۶،۳۹	۱۷
	باران رحمت سے وحی کی مشابہت	″	۲۴۷،۲۴۸	الحج	۶۳	۱۱۰،۱۱۱
	وحی۔ معنی و تشریح	چہارم	۴۷۷	الشوریٰ	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	″	۴۷۸،۴۷۹	″	۲	۱
	″ ″ ″	″	۵۱۶	″	۵۱	۷۸،۸۲
	اللہ کے طبعی احکام پر بھی لفظ وحی کا اطلاق ہوتا ہے۔	″	۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۱۲	۱۵
	قرآن وحی کیا گیا ہے	″	۲۳۳	فاطر	۳۱	۵۳
	″ ″ ″	″	۵۳۸	الزخرف	۳۶	۳۴

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	نبی کا ذریعہ علم۔	چہارم	۴۴۱	حٰمٓ السجدہ	۶	۹،۵
	انبیاء کا علم عام انسانی علوم سے وحی کی بدولت ہی ممتاز ہوتا ہے۔	//	۵۱۶،۵۱۷	الشوریٰ	۵۱،۵۲	۷۸،۸۴
	ماورائے حس وادراک امور میں وحی ہی ایک قطعی اور یقینی ذریعہ علم ہے۔	//	۴۱۸	المؤمن	۵۹	۸۱
	انبیاء کا خواب بھی وحی کی ایک قسم ہے	//	۲۹۵	الصّٰفّٰت	۱۰۲	۵۸،۶۰
	// // //	//	۵۱۷	الشوریٰ	۵۲	۸۳
	وحی کے لیے لفظ روح کا استعمال	//	۵۱۶	//	۵۱	۷۸،۸۲
	انبیاء پر وحی آنے کے مختلف طریقے	//	۴۷۷	//	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۵۱۶	//	۵۱	۷۸،۸۲
	وہ ایک نور ہے جس سے اللہ اپنے رسول کی رہنمائی کرتا ہے۔	//	۵۱۷	//	۵۲	۸۳
	اللہ جس پر چاہتا ہے وحی نازل کرتا ہے۔	//	۳۹۸،۳۹۹	المؤمن	۱۵	۲۵،۲۶
	کسی بشر کا یہ مقام نہیں ہے کہ وہ اللہ سے رو در رو بات کرے۔	//	۵۱۶	الشوریٰ	۵۱	۷۸،۸۲
	اسی وجہ سے اللہ تعالیٰ انبیاء کو علم دینے کے لیے دوسرے طریقے اختیار فرماتا ہے۔	//	۵۱۶	//	۵۱	۷۸،۸۲
	آسمانوں میں اُن کا قانون وحی کیا گیا ہے	//	۴۴۶	حٰمٓ السجدہ	۱۲	۱۵
	وحی جلی اور وحی خفی	پنجم	۱۹۲،۱۹۴	النجم	۳،۴	۴
	حضور اکرمؐ وحی کی روشنی میں ہی اسلام کی دعوت و تبلیغ فرماتے تھے۔	//	//	//	//	//
	اللہ نے حضور اکرمؐ پر جو چاہا بذریعہ وحی نازل کیا۔	//	۱۹۷	//	۹،۱۰	۸،۹
	نبی کا خواب بھی وحی کی ایک قسم ہے۔	//	۳۴	الفتح	تاریخی پس منظر	-
	// // //	//	۶۱،۶۲	//	۲۷	۴۷،۴۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	رسول پر وحی کا آغاز	ششم	۳۹۲،۳۹۴	العلق	زمانہ نزول	-
	آپ پر نازل ہونے والی اولین وحی	〃	۱۳۸،۱۳۹	المدثر	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۳۹۶،۳۹۷	العلق	۱، ۵	۱، ۶
	حضرت جبریلؑ نے پہلی وحی آپؐ کے سامنے لکھی ہوئی صورت میں پیش کی تھی۔	〃	۳۹۶	〃	۱	۱
	رمضان المبارک کی وہ رات (شب قدر) جس میں آپؐ پر وحی نازل کی گئی۔	〃	۴۰۴	القدر	۱	۱
	نزول وحی کے وقت آپؐ پر کیا کیفیت طاری ہوتی تھی۔	〃	۱۲۷،۱۲۸	المزمل	۵	۵
	نبوت کے ابتدائی زمانے میں لمبے لمبے وقفوں کے بعد آپؐ پر وحی نازل کی جاتی تھی تاکہ بتدریج آپؐ کے اندر اس کی تحمل	〃	۱۳۸	المدثر	زمانہ نزول	-
		〃	۳۶۸	الضحیٰ	〃	-
	کی طاقت پیدا ہو جائے۔	〃	۳۷۰،۳۷۱	〃	۳	۳
	نبوت کے ابتدائی دور میں نزول وحی کے ساتھ ساتھ آپؐ اسے زبان سے دہرانے اور یاد کرنے کی کوشش فرماتے تھے مگر	〃	۱۶۰	القیٰمہ	زمانہ نزول	-
	آپ کو ہدایت کی گئی کہ آپؐ اطمینان سے	〃	۱۶۷،۱۷۱	〃	۱۶، ۱۹	۱۱، ۱۳
	اس کو سنیں اللہ تعالیٰ اسے آپؐ کے حافظہ	〃	۳۰۸	الاعلیٰ	زمانہ نزول	-
	میں محفوظ فرما دے گا۔	〃	۳۱۲،۳۱۴	〃	۶، ۷	۷، ۸
	وحی کی حفاظت کے لیے کیسے سخت انتظامات کیے جاتے تھے۔	〃	۱۲۱،۱۲۲	الجن	۲۷، ۲۸	۲۷، ۲۹
	قرآن میں کس عمدگی سے مختلف اوقات اور حالات میں نازل ہونے والی وحیوں کو مرتب کیا گیا۔	〃	۳۹۵	العلق	شان نزول	-
		〃	۴۰۲	القدر	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۰	البینہ	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حضورؐ پر قرآن کے علاوہ وحی خفی کے نزول کا ثبوت	ششم	۱۴	التحریم	موضوع اور مباحث	-
	〃 〃 〃	〃	۲۱	〃	۳	۶
	〃 〃 〃	〃	۱۶۷، ۱۶۹	القیٰمہ	۱۹	۱۳
	〃 〃 〃	〃	۲۹۸	العلق	۱۰	۱۰
۵۵۳	ولید بن مغیرہ :-					
	اس کی بدباطنی پر قرآن کا تبصرہ	〃	۱۳۹، ۱۴۱	المدثر	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۶، ۱۴۸	〃	۱۱، ۲۹	۱۰، ۱۶
	وہ دل میں قرآن کی صداقت کا قائل ہو چکا تھا مگر محض اپنی سرداری برقرار رکھنے کے لیے اس نے اس کلام کو انسانی کلام اور جادو قرار دیا۔	〃	۱۳۹	〃	موضوع اور مضمون	-
	اس کی اپنے ضمیر سے کشمکش	〃	۱۴۱	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۱۴۷	〃	۱۸	-
	اللہ کے اس پر احسانات اور ان کے جواب میں اس کی نمک حرامی۔	〃	۱۴۶، ۱۴۷	〃	۱۱، ۱۵	۱۱، ۱۳
	اس کا انجام بد	〃	۱۴۸، ۱۴۹	〃	۲۶، ۲۹	۱۵، ۱۶
۵۵۴	ہاروت اور ماروت :-	اوّل	۹۸، ۹۹	البقرہ	۱۰۲	۱۰۵
۵۵۵	ہارون :-	دوم	۶۹	الاعراف	۱۲۲	۹۱
	حضرت موسیٰؑ کی غیر موجودگی میں ان کی جانشینی کرتے ہیں۔	〃	۷۷	〃	۱۴۲	۱۰۰
	ان کی خلافت کے زمانے میں بنی اسرائیل کا بچھڑے کو معبود بنانا۔ ان پر یہود کا جھوٹا الزام۔	〃	۸۱	〃	۱۵۰	۱۰۸
	ہارونؑ	سوم	۷۲، ۷۳	مریم	۵۲	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہارون	سوم	۱۶۲،۱۶۳	الانبیاء	۴۸	۴۹،۵۰
	〃 〃 〃	〃	۲۷۹،۲۸۰	المؤمنون	۴۵	۳۹
	〃 〃 〃	〃	۴۵۰،۴۵۱	الفرقان	۳۵، ۳۶	۴۸،۴۹
	ان کا حضرت موسیٰؑ کے لیے مددگار مقرر ہونا	〃	۹۲،۹۳	طٰہٰ	۲۹، ۳۵	۱۶
	〃 〃 〃	〃	۴۸۱،۴۸۲	الشعراء	۱۳	۱۰
	ان کو حضرت موسیٰؑ کا مددگار کس لیے بنایا گیا	〃	۶۳۴،۶۳۵	القصص	۳۳،۳۵	۴۷
	بنی اسرائیل کی طرف سے ان پر گوسالہ پرستی شروع کرنے کا جھوٹا الزام اور قرآن کی طرف سے اس کی تردید۔	〃	۱۱۶،۱۱۷	طٰہٰ	۹۰،۹۲	۶۹
	ان کے خاندان کا مذہبی مناصب کے لیے مخصوص کیا جانا۔	〃	۵۷	مریم	۲	۲
	ان پر اللہ تعالیٰ کی عنایات	چہارم	۳۰۲	الصّٰفّٰت	۱۱۴،۱۲۲	۶۹
	وہ نبوت کے کام میں حضرت موسیٰؑ کے ساتھی اور مددگار تھے۔	〃	〃	〃	〃	〃
۵۵۶	**ہامان:۔**	سوم	۶۱۵	القصص	۵،۶	۶،۸
	〃 〃 〃	〃	۷۰۰	العنکبوت	۳۹	۶۷
	〃 〃 〃	چہارم	۴۰۲،۴۰۳	المؤمن	۲۴	۳۶،۳۷
	〃 〃 〃	〃	۴۰۹	〃	۳۶	-
۵۵۷	**ہجرت:۔**					
	مدینہ کے "دارالسلام" میں عام مسلمانوں کو ہجرت کرکے آجانے کا حکم۔ اس سے باز رہنے والوں پر نفاق کا اطلاق۔	اوّل	۳۱۸	النّساء	شان نزول	-
		〃	۲۷۹،۲۸۰	〃	۸۸	۱۱۶
	ہجرت کرکے مدینہ آجانے والے منافقین کے لیے حکم۔	〃	〃	〃	〃	〃

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	دارالکفر کے مسلمانوں پر کن حالات میں ہجرت واجب ہوتی ہے۔	اوّل	۳۷۹، ۳۸۰	النسآء	۸۸	۱۱۶
	〃 〃 〃	〃	۳۸۷	〃	۹۷	۱۳۰
	"لا ھجرت بعد الفتح" کا مفہوم سمجھنے میں ایک غلط فہمی۔	〃	۳۸۷، ۳۸۸	〃	۱۰۰	۱۳۱
	دنیا اور آخرت میں اس کا اجر	دوم	۵۴۲	النحل	۴۱	۳۷
	〃 〃 〃	〃	۵۷۶	〃	۱۱۰، ۱۱۱	۱۱۱
	نبیؐ کی ہجرت کے لیے دیکھیے "محمدؐ" ہجرت کے قانونی اثرات و نتائج کے لیے دیکھیے "قانون اسلام" "دستوری قانون"					
	دین میں اس کی اہمیت۔	سوم	۷۱۶	العنکبوت	۵۶	۹۴
	اس کے محرکات اور اس کی اخلاقی بنیادیں	〃	۷۱۶، ۷۱۸	〃	۵۶، ۶۰	۹۴، ۹۹
	اس کا اجر عظیم	〃	۲۴۵، ۲۴۶	الحج	۵۸، ۵۹	۱۰۳
	اس کا مقصد	چہارم	۳۵۴	الزمر	موضوع اور مضمون	-
	اپنا دین بچانے کی خاطر ہجرت کرنے والوں کا اجر۔	〃	۳۶۲، ۳۶۴	〃	۱۰	۳۱، ۳۲
۵۵۸	ہجرت حبشہ:۔	دوم	۵۴۲	النحل	۴۱	۳۷
	ہجرت حبشہ کن حالات میں ہوئی۔	سوم	۵۳	مریم	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۱۵۸	الانبیاء	۳۵	۳۷، ۳۸
	〃 〃 〃	〃	۶۷۲	العنکبوت	زمانہ نزول	-
	〃 〃 〃	〃	۶۷۴	〃	۲	۱
	〃 〃 〃	〃	۷۱۶، ۷۱۷	〃	۵۶، ۶۰	۹۴، ۹۹
	اس کے اثرات و نتائج	〃	۵۲، ۵۳	مریم	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۷	الشعراء	۱۹۷	۱۲۳
	〃 〃 〃	*	۶۴۴، ۶۵۰	القصص	۵۲، ۵۶	۷۲، ۷۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	حبش میں عیسائیوں کے سامنے دین پیش کرنے کے لیے ہدایات	سوم	۷۰۸، ۷۱۰	العنکبوت	۴۶، ۴۷	۸۰، ۸۷
	نجاشی کے دربار میں حضرت جعفر طیارؓ کی تقریر	″	۵۴، ۵۵	مریم	تاریخی پس منظر	-
	″ ″ ″	″	۶۹	″	۴۰	۲۵
	ہجرت حبشہ	چہارم	۳۵۴	الزمر	موضوع اور مضمون	-
	″ ″ ″	پنجم	۱۸۸	النجم	زمانہ نزول	-
	ہجرت حبشہ سے صحابہ کرامؓ کی واپسی اور مکہ میں	″	۱۸۸	″	″	-
	کفر کا غلبہ دیکھ کر پھر حبشہ کی طرف ہجرت	″	۱۸۹	″	تاریخی پس منظر	-
۵۵۹	**ہجرت مدینہ :-**					
	ہجرت مدینہ کن حالات میں ہوئی	سوم	۲۳۲، ۲۳۳	الحج	۴۰	۸۰، ۸۱
	کس طرح کفار کے لیے فتنہ بن گئی تھی۔	″	۲۳۸، ۲۳۹	″	۵۴	۱۰۱
	ہجرت مدینہ	پنجم	۳۷۱	الحشر	زمانہ نزول تاریخی پس منظر	-
	″ ″ ″	″	۳۷۴	″	″	-
	ہجرت کے وقت مدینے کے حالات	″	۶	محمدؐ	″	-
	″ ″ ″	″	۳۷۱	الحشر	″	-
	مہاجر مسلمانوں کو اللہ تعالیٰ کی تسلی کہ وہ دن دور نہیں جب تمہارے رشتہ دار بھی مسلمان ہو جائیں گے۔ اور آج کی یہ دشمنی کل پھر محبت میں تبدیل ہو جائے گی۔	″	۴۳۱، ۴۳۳	الممتحنہ	۷	۱۱
	حضور اکرمؐ کی ہجرت مدینہ	″	۳۷۴	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	آپؐ کو مکہ سے ہجرت کا دلی رنج تھا۔	″	۲۱	محمدؐ	۱۳	۱۸
	مسلمانوں کو اس لیے مکہ سے ہجرت پر مامور کیا گیا کہ وہ اللہ کی خوشنودی کے طالب اور پیغمبر اسلام کے سچے حامی تھے اور ایک	″	۳۹۴، ۳۹۵	الحشر	۸	۱۶، ۱۷
	اللہ پر ایمان لائے تھے۔	″	۴۲۲	الممتحنہ	۱	۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ہجرت کے بعد اللہ تعالیٰ کا مسلمانوں سے وعدہ	پنجم	۱۱،۱۰	محمد	۳	۶
	کہ وہ اُن کے حالات درست کر دے گا۔	//	۳۷۸،۳۷۲	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	ہجرت کے بعد مسلمانوں کی کامیابی کے راستے کھل گئے۔	//	۳۷۸،۳۷۲	//	//	-
	مہاجرین کا بلند مرتبہ	//	۳۹۵،۳۹۴	//	۸	۱۷،۱۶
	مہاجرین سے انصار کی سچی محبت اور ایثار	//	۳۹۶،۳۹۵	//	۹	۱۹،۱۸
	مہاجرین کو کام کاج میں حصہ مقرر کیا گیا	//	۳۹۴،۳۹۲	//	۷	۱۵،۱۴
	ہجرت کرنے والی عورتوں کے متعلق احکام	//	۴۴۴،۴۴۳	الممتحنہ	۱۰، ۱۱	۱۷،۱۴
	ہجرت کے بعد مدینے کے یہود سے معاہدہ	//	۳۷۷،۳۷۴	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	جو لوگ مسلمان ہونے کی وجہ سے ہجرت پر مجبور کیے جائیں اُن کو بسانا اسلامی حکومت کی ذمہ داری ہے۔	//	۳۹۴	//	۸	۱۶
۵۶۰	ہدایت :- (دیکھیے "تقدیر اور ضلالت")					
	اللہ کس قسم کے لوگوں کو ہدایت سے محروم کرتا ہے۔	اوّل	۵۲	البقرہ	۶، ۷	۹، ۱۰
	//	//	۵۵،۵۶	//	۱۶،۲۰	۱۶، ۲۰
	// // //	//	۲۰۰	//	۲۵۸	-
	// // //	//	۲۷۰	آل عمران	۸۵	-
	// // //	//	۳۹۷	النساء	۱۱۵	۱۴۲
	// // //	//	۴۸۰	المائدہ	۵۱	-
	// // //	//	۵۱۲	//	۱۰۸	-
	// // //	//	۵۹۱	الانعام	۱۴۴	-
	انسان کے لیے راہ راست معلوم ہونے کی صرف دو صورتیں	//	۶۹	البقرہ	۳۹	۵۵
	صرف اللہ کی رہنمائی ہی ہدایت ہے۔	//	۱۰۷	//	۱۲۰،۱۲۱	۱۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	صرف اللہ کی رہنمائی ہی ہدایت ہے۔	اوّل	۲۳۳	آل عمران	۴	-
	〃 〃 〃	〃	۵۵۱	الانعام	۷۱	-
	〃 〃 〃	〃	۵۶۱	〃	۸۷	-
	ہدایت الٰہی سے منہ موڑنے کا انجام	〃	۱۰۷	البقرہ	۱۲۰	-
	ہدایت یافتہ ہونے کا معیار یہودیت وعیسائیت کی من گھڑت مذہبی خصوصیات نہیں ہیں۔	〃	۱۱۴،۱۱۵	〃	۱۳۵	۱۲۵
	ہدایت کا مدار عالمگیر صراط مستقیم کے اختیار کرنے پر ہے۔	〃	۱۱۵،۱۱۶	〃	۱۳۶	-
	کون لوگ ہدایت یافتہ ہیں۔	〃	۱۲۷	〃	۱۵۷	۱۵۶
	یہ انبیاء پر ایمان لانے سے ملتی ہے۔	〃	۱۶۳	〃	۲۱۳	-
	ہدایت اللہ کی دین ہے۔	〃	۲۶۴،۲۶۵	آل عمران	۷۳	-
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	الانعام	۳۹	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۵۶	〃	۷۷	-
	راہ راست پانے کی شرط	〃	۲۷۶	آل عمران	۱۰۱	-
	گمراہ لوگ دوسروں کو بھی گمراہ کرنا چاہتے ہیں	〃	۳۵۶	النّساء	۴۴	۷۱
	ہدایت کے لیے نصیحت قبول کرنا اور یکسو ہونا ضروری ہے۔	〃	۳۶۹	〃	۶۶	۹۷
	ہدایت سے محرومی برائیوں کی وجہ سے ہوتی ہے۔	〃	۳۷۹،۳۸۰	〃	۸۸	۱۱۷
	جسے اللہ ہدایت سے محروم کر دے اُسے کوئی ہدایت نہیں دے سکتا۔	〃	۴۱۰،۴۱۱	〃	۱۴۳	۱۷۳
	ہدایت وضلالت کی توفیق کا قانون	〃	۴۱۰،۴۱۱	〃	۱۴۳	۱۷۳
	〃 〃 〃	〃	۵۳۸	الانعام	۳۹	۲۸
	〃 〃 〃	〃	۵۷۸	〃	۱۲۲	۸۸،۹۰
	اللہ تعالیٰ نے بنی اسرائیل کے دلوں پر اُن کی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	باطل پرستی کی وجہ سے ٹھپہ لگایا۔	اوّل	۴۱۶،۴۱۷	النساء	۱۵۵	۱۸۷،۱۸۸
	کفر اور صدعن سبیل اللہ کا نتیجہ انتہائی گمراہی	//	۴۲۶	النساء	۱۶۷،۱۶۹	-
	کفر وظلم کرنے والوں کو اللہ جہنم کے راستے کے سوا اور کسی طرف رہنمائی نہیں کرتا۔	//	۴۲۶	//	۱۶۷،۱۶۹	-
	اللہ راہ راست کی طرف کیسے لوگوں کی رہنمائی کرتا ہے۔	//	۴۳۱	//	۱۷۵	-
	اللہ کی رضا کے طالبوں کے لیے قرآن ذریعہ ہدایت ہے۔	//	۴۵۶	المائدہ	۱۶	۳۸
	دلوں پر اللہ کی طرف سے پردے ڈالے جانے کا مفہوم۔	//	۵۳۱	الانعام	۲۵	۱۷
	// // //	//	۵۴۱	//	۴۶	۳۰
	اللہ جبراً ہدایت نہیں دیتا۔	//	۵۳۵،۵۳۶	//	۳۵	۲۴
	دعوتِ حق پر کیسے لوگ لبیک کہتے ہیں۔	//	//	//	//	//
	دعوت حق سے مُردہ ضمیر لوگوں کی بدنصیبی۔	//	۵۳۷	//	۳۶	۳۵
	انسان کے قبول ہدایت میں شیطان کی رخنہ اندازیاں۔	//	۵۴۰	//	۴۳	-
	اس کے حصول کے لیے اپنی ہی بینائی کام دے سکتی ہے۔	//	۵۶۸،۵۶۹	//	۱۰۴	۶۹
	اس کے قبول یا ردّ کرنے میں آدمی کا اپنا ہی نفع ونقصان ہے۔	//	//	//	//	//
	اللہ کی مشیت یہ نہیں کہ لوگوں کو جبری ہدایت پر پیدا کیا جاتا۔	//	۵۷۰	//	۱۰۷	۷۱
	ہدایت کا انحصار معجزوں پر نہیں ہے۔	//	۵۷۲	//	۱۱۱	۷۸
	اللہ تکوینی مداخلت کر کے کسی کو مومن نہیں بناتا۔	//	۵۷۲،۵۷۴	//	۱۱۲	۷۹،۸۰

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اللہ تکوینی مداخلت کر کے کسی کو مومن نہیں بناتا۔	اوّل	۵۹۶	الانعام	۱۴۹	۱۲۵
	جسے اللہ ہدایت دینا چاہتا ہے اُس کا سینہ اسلام کے لیے کھول دیتا ہے۔	//	۵۷۹، ۵۸۰	//	۱۲۴	۹۲
	ہدایت کا وسیع مفہوم	دوم	۷	الاعراف	۳	۴
	// // //	//	۲۸۳، ۲۸۴	یونس	۳۵	۴۳
	ہدایت حق کے معنی	//	۲۸۳، ۲۸۴	//	۳۵	۴۳
	انسان کو صحیح رہنمائی صرف اللہ کی نازل کردہ تعلیم ہی میں مل سکتی ہے۔	//	۷	الاعراف	۳	۴
	// // //	//	۲۸۳، ۲۸۵	یونس	۳۵	۴۳
	// // //	//	۲۸۵	//	۳۵	-
	اللہ کی رہنمائی کے بغیر کسی کو ہدایت نہیں مل سکتی۔	//	۳۱	الاعراف	۴۳	۲۳
	// // //	//	۱۰۲	//	۱۷۸	-
	// // //	//	۱۰۵	//	۱۸۶	-
	اللہ جس کو چاہتا ہے ہدایت دیتا ہے۔	//	۲۶۸	یونس	۹	۱۳
	ہدایت دینا اللہ کا کام ہے۔	//	۵۴۰	النحل	۳۶، ۳۷	۳۲، ۳۴
	جو اللہ سے ہدایت نہ پائے اُسے کوئی ہدایت نہیں دے سکتا۔	//	۶۴۵	بنی اسرائیل	۹	۱۱۰
	اللہ کیسے لوگوں کو ہدایت دیتا ہے۔	//	۲۶۸	یونس	۹	۱۳
	وہ کیسے لوگوں کو ہدایت نہیں دیتا۔	//	۵۴۰	النحل	۳۶، ۳۷	۳۲، ۳۴
	ہدایت پانے والے کون ہیں۔	//	۱۸۳	التوبہ	۱۸	-
	آخرت کے منکر ہدایت پانے والے نہیں ہیں	//	۲۸۹	یونس	۴۵	۵۴
	حصول ہدایت کی لازمی شرطیں	//	۲۶۴، ۲۶۵	//	۶	۱۱
	ہدایت پانے کی واحد صورت ایمان اور					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اتباعِ رسول ہے۔	دوم	۸۶	الاعراف	۱۵۸	-
	ہدایت اختیار کرنے والا خود اپنا بھلا کرتا ہے	//	۳۱۸	یونس	۱۰۸	-
	// // //	//	۶۰۴،۶۰۵	بنی اسرائیل	۱۵	-
	ہدایت کی طرف صرف خدا ہی صحیح راہ نمائی کرنے والا ہے۔	سوم	۶۴۴	القصص	۴۹، ۵۱	۷۰
	اللہ تعالیٰ کس طرح ہر چیز کی راہنمائی کرتا ہے	//	۹۷	طٰہٰ	۵۰	۲۳
	اللہ کس طرح انسان کی رہنمائی کرتا ہے۔	//	۵۰۲،۵۰۳	الشعراء	۷۸، ۸۲	۵۷، ۵۹
	اللہ کی ہدایت کی پیروی ہی میں انسان کی فلاح ہے۔	//	۱۳۴	طٰہٰ	۱۲۳	-
	ہدایت کے ذرائع	//	۲۰۶	الحج	۸	۱۰، ۱۳
	ہدایت اختیار کرنے والا خود اپنا بھلا کرتا ہے	//	۹۵	طٰہٰ	۴۷	-
	// // //	//	۶۰۸	النمل	۹۲	-
	اللہ کے نور کی طرف ہدایت پانے والے کون لوگ ہیں۔	//	۴۰۹، ۴۱۰	النور	۳۶، ۳۷	۶۸
	اللہ کیسے لوگوں کو ہدایت دیتا ہے۔	//	۶۴۴، ۶۴۵	القصص	۵۲، ۵۳	۲، ۷۳
	وہ کیسے لوگوں کو ہدایت نہیں دیتا۔	//	۳۳۲، ۳۳	الکہف	۵۷	۵۴
	// // //	//	۶۴۴، ۶۴۵	القصص	۵۱	۷۱
	ہدایت پانے کی واحد صورت ایمان اور اتباعِ رسول ہے۔	//	۴۱۶	النور	۵۴	-
	ہدایت میں ترقی کا مفہوم	//	۱۳	الکہف	۱۳	۱۰
	// // //	//	۷۸، ۷۹	مریم	۷۶	۴۶
	اس کے ذرائع	چہارم	۲۰، ۲۱	لقمٰن	۲۰، ۲۱	۳۶، ۳۹
	// // //	//	۲۵	//	۳۱	۵۵، ۵۶
	// // //	//	۲۳۲	فاطر	۲۸	۴۹، ۵۰
	اللہ کی رضا معلوم ہونے کا ذریعہ صرف اللہ					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	کی کتاب ہے۔	چہارم	۵۲۱	الزخرف	موضوع اور مباحث	-
	انسان کی ہدایت کے لیے اللہ کیا طریقے استعمال فرماتا ہے۔	//	۳۲،۳۳	السجدہ	//	-
	// // //	//	۴۹،۴۷	//	۲۱،۲۲	۳۳،۳۴
	انسان کو صحیح راہ نمائی صرف اللہ کی نازل کردہ تعلیم ہی سے مل سکتی ہے۔	//	۲۳۳،۲۳۴	فاطر	۳۱،۳۳	۵۳،۵۶
	انسان کو ہدایت نصیب ہونا سراسر اللہ کے فضل کی وجہ سے ہے۔	//	۲۸۸	الصّٰفّٰت	۵۶،۵۷	۳۲
	ہدایت کیسے لوگوں کو نصیب ہوتی ہے۔	//	۴۹۳	الشوریٰ	۱۳	۲۱
	// // //	//	۵۰۶	//	۳۳	۵۳
	کیسے لوگ اس سے محروم رہتے ہیں۔	//	۳۵۷،۳۵۸	الزمر	۳	۷
	// // //	//	۳۶۷،۳۶۸	//	۲۲	۴۲
	// // //	//	۴۰۶،۴۰۷	المومن	۲۸	۴۷
	// // //	//	۵۸۹،۵۹۱	الجاثیہ	۲۳	۳۰،۳۲
	// // //	//	۶۰۶	الاحقاف	۱۰	-
	جو اللہ سے ہدایت نہ پائے اُسے کوئی ہدایت نہیں دے سکتا۔	//	۳۶۸	الزمر	۲۳	-
	// // //	//	۳۷۳	//	۳۶	-
	// // //	//	۴۰۸	المؤمن	۳۳	-
	// // //	//	۵۱۲،۵۱۳	الشوریٰ	۴۴	۶۹
	// // //	//	۵۸۹،۵۹۰	الجاثیہ	۲۳	۲۰،۳۲
	جسے اللہ ہدایت بخشے اُسے گمراہ کوئی نہیں کرسکتا۔	//	۳۷۳	الزمر	۳۷	-
	جسے اللہ گمراہی میں ڈال دے اُسے کوئی ہدایت نہیں دے سکتا۔	//	۳۶۸	//	۲۳	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	جسے اللہ گمراہی میں ڈال دے اسے کوئی ہدایت نہیں دے سکتا۔	چہارم	۴۰۸	المؤمن	۳۳	-
	اللہ جسے چاہے ہدایت دے	〃	۲۲۲،۲۲۱ ۲۲۳	فاطر	۸	۱۶، ۱۷
	〃 〃 〃	〃	۵۱۷	الشوریٰ	۵۲	-
	کیسے لوگ قرآن سے ہدایت حاصل کر سکتے ہیں۔	〃	۷، ۸	لقمٰن	۲، ۵	۲، ۴
	〃 〃 〃	〃	۵۸۷	الجاثیہ	۱۹	۲۵
	ہدایت پانے والے کون ہیں اور کون نہیں ہیں۔	〃	۷، ۸	لقمٰن	۲، ۵	۲، ۴
	〃 〃 〃	〃	۲۲۸، ۲۳۰	فاطر	۱۸، ۲۳	۴۰، ۴۴
	〃 〃 〃	〃	۳۶۵، ۳۶۶	الزمر	۱۸، ۲۰	۳۶، ۳۷
	ہدایت اختیار کرنے والا خود اپنا بھلا کرتا ہے	〃	۳۷۵	〃	۴۱	۵۹
	رسول خالص ہدایت لے کر آئے ہیں۔	پنجم	۴۷۷	الصف	۹	۱۳
	حضور اکرمؐ کا کام جبراً لوگوں کو ہدایت دینا نہ تھا۔	〃	۱۲۸	قٓ	۴۵	۵۵، ۵۶
	اللہ کیسے لوگوں کو ہدایت دیتا ہے۔	〃	۲۴	محمدؐ	۱۷	۲۷، ۲۸
	کیسے دلوں کو ہدایت بخشی جاتی ہے۔	〃	۵۴۱، ۵۴۲	التغابن	۱۱	۲۵، ۲۶
	کیسے لوگوں کو ہدایت سے محروم رکھا جاتا ہے	〃	۴۵۷، ۴۵۸	الصف	۵	۵
	〃 〃 〃	〃	۴۷۶	〃	۷	۱۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۹	الجمعہ	۵	۹
	〃 〃 〃	〃	۵۲۰	المنفقون	۶	۱۴
	اللہ جانتا ہے کہ کون ہدایت پر ہے	〃	۲۱۱	النجم	۳۰	-
	ہدایت واضح کر دی گئی ہے۔	〃	۲۷	محمدؐ	۲۵	۳۵
	جس طرح دن اور رات، سورج اور چاند اور آسمان اور زمین ایک دوسرے سے	ششم	۳۴۸	الشمس	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	مختلف ہیں اُسی طرح نیکی و بدی بھی باہم مختلف اور متضاد ہیں۔	ششم	۳۵۰،۳۵۱	الشمس	۸،۱	۵،۱
	〃 〃 〃	〃	۳۵۸	الیل	موضوع اور مضمون	-
	〃	〃	۳۶۰	〃	۶،۱	۲،۱
	نفس انسانی کو فطری الہام کے ذریعے نیکی و بدی کا احساس دے دیا گیا ہے اور اُسے واضح کرنے کے لیے صاف صاف ہدایات انبیاء کے ذریعے بھیجی گئی ہیں۔	〃	۳۴۸	الشمس	موضوع اور مضمون	-
		〃	۳۵۱،۳۵۲	〃	۸،۱	۵،۱
		〃	۳۵۱،۳۵۳	〃	۱۰	۶
	〃 〃 〃	〃	۳۵۵	〃	۱۱	۷
	انسان کو پیدائشی گناہ گار نہیں ٹھہرایا گیا بلکہ نیک اور راست فطرت پر پیدا کیا گیا ہے۔	〃	۳۵۱	〃	۷	۴
	کن لوگوں کو اللہ آسان اور کن کو مشکل راستے کی سہولت دیتا ہے۔	〃	۳۶۰،۳۶۲	الیل	۱۱،۱	۶،۱
	اللہ جسے چاہتا ہے ہدایت بخشتا ہے اور جسے چاہتا ہے ضلالت و گمراہی میں مبتلا کرتا ہے۔	〃	۱۵۲	المدثر	۳۱	۲۴،۲۵
	اللہ کی یہ مشیت اس کے علم اور اسکی حکمت کی بنا پر ہے۔	〃	۲۰۲،۲۰۴	الدھر	۳۰	۳۳
	اللہ کی مشیت کے بغیر کسی کو ہدایت نصیب نہیں ہوتی۔	〃	۱۵۶،۱۵۷	المدثر	۵۶	۴۱
	〃 〃 〃	〃	۲۰۳	الدھر	۳۰	۳۳
	〃 〃 〃	〃	۲۷۰	التکویر	۲۹	۲۳
	جو قرآن سے ہدایت اخذ نہیں کرتا اسے پھر کہیں سے ہدایت نہیں مل سکتی۔	〃	۲۱۷	المرسلت	۵۰	۲۷
	اگر کوئی ہدایت قبول نہیں کرتا تو رسول پر اسکی کوئی ذمہ داری نہیں ہے۔	〃	۲۵۴	عبس	۷	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
۵۶۱	**ہدی :-**					
	ہدی کے جانور سے استفادے کا مسئلہ	سوم	۲۲۴، ۲۲۵	الحج	۳۳	۶۲، ۶۳
۵۶۲	**ہلاکت :-**					
	اس لفظ کا معنی خیز استعمال	اوّل	۵۸۶، ۵۸۷	الانعام	۱۳۷	۱۰۸
۵۶۳	**ہویٰ :-**					
	اتباع ہویٰ کے نتائج	دوم	۱۰۰، ۱۰۱	الاعراف	۱۷۶	۱۳۹
۵۶۴	**ہود :-**					
	ان کا قصہ	//	۴۴، ۴۷	//	۶۵، ۷۲	۵۱، ۵۶
	// //	//	۲۴۵، ۳۴۹	//	۵۰، ۶۰	۵۴، ۶۵
	ان کی تعلیم	//	۴۴، ۴۵	الاعراف	۶۵، ۶۹	۵۱، ۵۲
	قوم ہود	//	۳۶۲، ۳۶۳	//	۸۹	۱۰۰
	اُن کا قصہ	//	۲۷۰، ۲۷۹	المومنون	۳۱، ۴۱	۳۲، ۳۷
	// //	//	۵۱۷	الشعراء	۱۲۳، ۱۲۵	۸۸، ۸۹
	// //	//	۵۲۰	//	۱۳۲، ۱۳۹	۹۳، ۹۴
	// //	//	۶۱۳، ۶۱۷	الاحقاف	۲۱، ۲۶	۲۵، ۳۰
۵۶۵	**یاجوج ماجوج :-**					
	اس سے مراد کون سی قومیں ہیں۔	سوم	۴۳، ۴۴	الکہف	۸۳	۶۲
	قیامت کے قریب اُن کا ظہور	//	۱۸۶، ۱۸۷	الانبیاء	۹۶	۹۳
۵۶۶	**یتیم :-**					
	یتیموں کے اموال میں امانت داری	اوّل	۳۱۹، ۳۲۰	النساء	۲	۲، ۳
	// //	//	۳۴۳، ۳۴۴	//	۶	۹، ۱۱
	// //	//	۳۲۵	//	۹، ۱۰	۱۴
	// //	//	۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱	الانعام	۱۵۲	۱۳۲
	حقوق یتامیٰ اور تعداد ازواج۔	//	۳۲۰، ۳۲۱	النساء	۳	۴
	بلوغ تک اُن کے اموال کی حفاظت	//	۳۲۲	//	۵	۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یتیم بچیوں اور بچوں کے بارے میں انصاف کی تلقین۔	اوّل	۴۰۱،۴۰۲	النساء	۱۲۷	۱۵۳،۱۵۶
	یتامیٰ کے حقوق	دوم	۶۱۵	بنی اسرائیل	۳۴	۳۸
	ان کے حقوق و مفاد کی حفاظت اسلامی ریاست کے فرائض میں داخل ہے۔	″	″	″	″	″
	ظہورِ اسلام سے پہلے عرب میں یتیم سے کیا سلوک روا رکھا جاتا تھا۔	ششم	۴۸۱،۴۸۲،۴۸۳	الماعون	۲	۴، ۵
	یتیم سے شفقت و عزت کا سلوک کرنا چاہیے	″	۳۳۱	الفجر	۱۷	۱۰، ۱۱
۵۶۷	یثرب :۔	چہارم	۷۶، ۷۷	الاحزاب	۱۳	۲۳
۵۶۸	یحییٰؑ :۔					
	ان کا مظلومانہ قتل	اوّل	۸۰، ۸۱	البقرہ	۶۱	۷۹
	کن اوصاف کے ساتھ پیدا کیے گئے۔	″	۲۴۹	آل عمران	۳۹	۳۸، ۳۹
	ان کے زمانے میں یہودیوں کی اخلاقی و مذہبی اور سیاسی حالت۔	دوم	۶۰۰، ۶۰۱	بنی اسرائیل	۷	۹
	ان کا سر ایک رقاصہ کی فرمائش پر قلم کیا گیا	″	″	″	″	″
	یحییٰ	سوم	۵۷، ۶۲	مریم	۲، ۱۵	۲، ۱۲
	″	″	۱۸۳	الانبیاء	۸۹، ۹۰	۸۶، ۸۷
	ان کے زمانے میں یہودیوں کی اخلاقی و مذہبی حالت۔	″	۵۸	مریم	۵	۳
	″	″	۶۱، ۶۲	″	۱۵	۱۲
	حضرت مسیحؑ کے زمانے ہی میں وہ مبعوث ہوئے۔	پنجم	۴۶۱،۴۶۲،۴۷۶	الصف	۶	۸
	اُن سے بنی اسرائیل کے سوالات	″	″	″	″	″
۵۶۹	الیسع :۔					
	اُن کا زمانہ اور بنی اسرائیل کی اصلاح کے لیے					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کی مساعی	دوم	۵۹۵، ۵۹۷	بنی اسرائیل	۵	۷
	ان کے حالات۔	چہارم	۳۴۳، ۳۴۴	صٓ	۴۸	۵۰
۵۷۰	یعقوبؑ :۔					
	اپنی اولاد کو اُن کی آخری تلقین	اوّل	۱۱۳	البقرہ	۱۳۲	۱۳۱، ۱۳۲
	ان کی پیدائش کی بشارت	دوم	۳۵۴	ہود	۷۱	۷۹
	فلسطین میں اُن کی جائے قیام	//	۳۸۱	یوسف	تاریخی وجغرافیائی حالات	-
	ان کی اعلیٰ درجہ کی بصیرت	//	۳۸۵	//	۶	۶، ۷
	// // //	//	۳۸۹	//	۱۸	۱۲، ۱۴
	// // //	//	۴۱۷، ۴۱۸	//	۶۷	۵۳
	// // //	//	۴۲۶	//	۸۳	۶۴
	ان کے اخلاق فاضلہ	//	۳۸۹	//	۱۸	۱۳، ۱۴
	ان کا توکل علی اللہ	//	۴۱۷	یوسف	۶۷	-
	// // //	//	۴۲۶	//	۸۳	-
	وہ اللہ کے دیے ہوئے علم سے صاحب علم تھے۔	//	۴۱۸	//	۶۸	۵۴
	ان کا صبر	//	۴۲۶	//	۸۳	-
	ان کا تعلق باللہ	//	۴۲۷	//	۸۶، ۸۷	-
	ان کی غیر معمولی قوتیں	//	۴۲۸	//	۹۴	۶۶
	حضرت یوسفؑ کی جدائی میں ان کا حال	//	۴۲۶	//	۸۴	-
	ان کی بینائی کا پلٹ آنا۔	//	۴۲۹	//	۹۶، ۹۷	-
	ان کا مصر تشریف لے جانا	//	۴۲۹، ۴۳۱	//	۹۹	۶۸، ۶۹
	مصر میں وہ پہلے بھی غیر معروف نہ تھے	//	۴۰۲، ۴۰۳	//	۴۱	۳۴
	ان کی عمر اور مصر میں زمانہ قیام	//	۴۳۰، ۴۳۱	//	۹۹	۶۸
	ان کا دین کیا تھا۔	//	۴۰۱	//	۳۸	-
	یعقوبؑ	سوم	۷۱	مریم	۴۹، ۵۰	۲۸

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یعقوبؑ	سوم	۱۶۹، ۱۷۰	الانبیاء	۷۲	-
	〃 〃 〃	〃	۶۹۴	العنکبوت	۲۷	۴۷
	〃 〃 〃	چہارم	۳۴۳	صٓ	۴۵	-
	حضرت اسحاقؑ کی پیدائش کے ساتھ ہی اُن کی پیدائش کی بھی خوشخبری دی گئی۔	پنجم	۱۴۴، ۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۸	۲۷
۵۷۱	یوسفؑ :-					
	قصہ یوسف	دوم	۳۷۸، ۴۳۴	یوسف	۱، ۱۰۱	۱، ۷۱
	وہ نتائج جو ان کے قصے سے نکلتے ہیں۔	〃	۳۷۹، ۳۸۱	〃	مباحث و مسائل	-
	〃 〃 〃	〃	۴۱۱، ۴۱۳	〃	۵۵	۴۷ الف
	وہ مقصد جس کے لیے یہ قصہ قرآن میں بیان ہوا۔	〃	۳۷۸	〃	مقاصد نزول	-
	قصہ یوسفؑ اور نبیؐ کے حالات میں مشابہت	〃	۳۸۶	〃	۸	۸
	سورۂ یوسفؑ نبیؐ کی رسالت کا ایک صریح ثبوت ہے۔	〃	۴۳۴، ۴۳۵	〃	۱۰۲، ۱۰۴	۷۲، ۷۳
	حضرت یوسفؑ کے حالات	〃	۳۸۱، ۳۸۲	〃	تاریخی و جغرافیائی حالات	-
	اُنؑ کے زمانے میں مصر کا شاہی خاندان	〃	〃	〃	〃	〃
	اُنؑ سے بھائیوں کا حسد	〃	۳۸۴، ۳۸۵	〃	۴، ۶	۴، ۶
	اُنؑ کی نبوت کی پیش گوئی	〃	〃	〃	〃	〃
	وہؑ اپنے والد کو کیوں محبوب تھے؟	〃	۳۸۶	〃	۸	۸
	بھائیوں کی سازش	〃	۳۸۶، ۳۸۹	〃	۸، ۱۸	۹، ۱۴
	برادرانِ یوسفؑ کی اخلاقی حالت	〃	۴۴۳، ۴۴۴	〃	۷۷	۶۱
	کنویں میں پھینکا جانا۔	〃	۳۸۸	〃	۱۵	۱۲
	غلام بنا کر بیچے گئے۔	〃	۳۸۹، ۳۹۰	〃	۱۹، ۲۰	-
	قافلے والوں کی بے ایمانی	〃	۳۸۹، ۳۹۰	〃	۱۹، ۲۰	-
	عزیزِ مصر کے ہاں پہنچتے ہیں۔	〃	۳۹۰، ۳۹۱	〃	۲۱	۱۶، ۱۹

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	لفظ "عزیز" کے معنی۔	دوم	۴۲۴	یوسف	۷۸	۶۲،
	مصر میں پہنچنے کے وقت ان کی عمر	//	۳۹۱	//	۲۱	۱۸
	اللہ نے اُن کو دنیا کے معاملات سے واقف کرنے کے لیے کیا انتظام فرمایا۔	//	۳۹۱	//	۲۱	۱۹
	اللہ تعالیٰ کی طرف سے "حکم" اور "علم" کا عطیہ۔	//	۳۹۲	//	۲۲	۲۰
	اس خیال کی غلطی کہ حضرت یوسفؑ نے شاہِ مصر کو اپنا رب کہا۔	//	۳۹۲،۳۹۳	//	۲۳	۲۱
	زلیخا کی بدنیتی اور اُن کا اُس سے اجتناب	//	۳۹۲،۳۹۳	//	۲۴	۲۲
	وہ برہان رب کیا تھی جس نے اُن کو گناہ سے بچایا۔	//	۳۹۳	//	۲۴	۲۲
	اللہ کی طرف سے اُن کی اخلاقی تربیت	//	۳۹۳،۳۹۴	//	۲۴	۲۳
	اُس زمانے کے مصر کی اخلاقی حالت۔	//	۳۹۷،۳۹۸	//	۳۱،۳۲	۲۶،۲۷
	// // //	//	۳۹۴	//	۲۵، ۲۶	۲۳،۲۴
	زلیخا کی مکاری	//	//	//	//	//
	اس خیال کی غلطی کہ حضرت یوسفؑ کے حق میں شہادت دینے والا کوئی بچہ تھا۔	//	//	//	//	//
	زلیخا کا جھوٹ کیسے کھلا	//	۳۹۵	//	۲۷	۲۵
	مصر کی عورتوں میں زلیخا کے عشق کا چرچا	//	۳۹۶	//	۳۰	-
	زنانِ مصر کا حُسنِ یوسفؑ پر فریفتہ ہونا۔	//	۳۹۷	//	۳۱، ۳۲	۲۶،۲۷
	حضرت یوسفؑ کی عصمت پر زلیخا کی پہلی شہادت۔	//	//	//	//	//
	قید کی دھمکی دے کر اُن سے بدکاری کا مطالبہ کرتی ہے۔	//	//	//	//	//
	وہ گناہ کے ارتکاب کی بہ نسبت قید کو					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	قبول کرتے ہیں۔	دوم	۳۹۸	یوسف	۳۳	۲۸
	گناہ سے بچنے کے لیے خدا سے دعا مانگتے ہیں۔	″	″	″	″	″
	اُن کی سیرت کی مضبوطی عرفان نفس اور انابت الی اللہ۔	″	″	″	″	″
	بے گناہ قید کیے جاتے ہیں	″	۳۹۹، ۴۰۰	″	۳۵	۳۰
	مصر کا سیفٹی ایکٹ	″	″	″	″	″
	مصر کے سیفٹی ایکٹ میں بھی قید کے لیے کوئی مدت مقرر نہ تھی۔	″	۴۰۰	″	۳۵، ۳۶	۳۰، ۳۱
	اس سیفٹی ایکٹ میں ملکی مفاد کے نام سے کن قصوروں پر لوگ پکڑے جاتے تھے۔	″	″	″	″	″
	مصر میں حضرت یوسفؑ کی شہرت کا آغاز	″	۳۹۹، ۴۰۰	″	۳۵	۳۰
	مصر کے طبقہ امراء پر ان کی اخلاقی فتح	″	″	″	″	″
	جیل میں اُن کا اخلاقی اثر	″	۴۰۰	″	۳۶	۲۳
	″ ″ ″	″	۴۰۶	″	۴۶	۳۹
	جیل کے دو قیدی اپنا خواب سناتے ہیں	″	۴۰۰، ۴۰۲	″	۳۶، ۴۱	۲۱، ۲۳
	جیل میں توحید کا وعظ	″	۴۰۱، ۴۰۲	″	۳۷، ۴۱	۲۴
	حضرت یوسفؑ نے تبلیغ رسالت کا کام کب شروع کیا۔	″	″	″	″	″
	ان کے طرز تبلیغ کی حکمتیں	″	″	″	″	″
	جیل سے رہائی کی تدبیر اور اس خیال کی غلطی کہ اُن کی یہ تدبیر خدا فراموشی کا نتیجہ تھی۔	″	″	″	″	″
	پہلی مرتبہ اپنی خاندانی حیثیت پر سے پردہ اٹھاتے ہیں۔	″	″	″	″	″
	جیل میں اُن کا کام	″	″	″	″	″

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	شاہ مصر کا خواب اور مصر کے مذہبی پیشواؤں کا اس کی تعبیر بتانے سے عاجز رہنا۔	دوم	۴۰۵	یوسف	۴۳، ۴۴	۳۶، ۳۷
	شاہی دربار میں طلبی	″	۴۰۷، ۴۰۹	″	۵۰، ۵۱	۴۲، ۴۵
	حضرت یوسفؑ سے تعبیر پوچھی جاتی ہے۔	″	۴۰۵، ۴۰۶	″	۴۵	۴۸
	تعبیر کے ساتھ ساتھ قحط سے بچنے کی تدبیر بھی بتلاتے ہیں۔	″	۴۰۶، ۴۰۷	″	۴۶، ۴۹	۳۹، ۴۱
	رہائی سے پہلے اُس معاملے کی تحقیقات کا مطالبہ کرتے ہیں جس پر آپؑ کو قید کیا گیا تھا۔	″	۴۰۷، ۴۰۹	″	۵۰، ۵۱	۴۲، ۴۵
	آپؑ کی شرافت نفس۔	″	″	″	″	″
	آپؑ کی پاک دامنی پر زنانِ مصر کی متفقہ شہادت	″	″	″	″	″
	خود زلیخا بھی دوبارہ شہادت دیتی ہے۔	″	″	″	″	″
	آپؑ کے بام عروج پر پہنچنے کے حقیقی اسباب۔	″	″	″	″	″
	″ ″ ″	″	۴۱۱، ۴۱۳	″	۵۴، ۵۶	۴۷، ۴۸ الف
	بادشاہ سے ملاقات اور اس کی طرف سے عہدہ کی پیشکش۔	″	″	″	″	″
	سلطنت مصر کے مختار کل بنائے جاتے ہیں۔	″	″	″	″	″
	آپؑ کے لیے "عزیز" کا لقب۔	″	۴۲۴	″	۷۸	۶۲
	″ ″ ″	″	۴۲۷	″	۸۸	-
	اس روایت کی غلطی کہ زلیخا سے آپؑ کی شادی ہوئی۔	″	۳۹۰، ۳۹۱	″	۲۱	۱۷
	″ ″ ″	″	۴۲۴	″	۷۸	۶۲
	اس خیال کی غلطی کہ آپؑ نے نظام کفر کو					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	چلانے کے لیے حکومت مصر کی ملازمت کی تھی۔	دوم	۴۱۱، ۴۱۳	یوسف	۵۵	۴۷ الف
	اُن لوگوں کے خیال کی غلطی کہ جو قوانین کفر کی پیروی کے لیے حضرت یوسفؑ کے اسوہ کو دلیل بناتے ہیں۔	//	۴۲۱، ۴۲۳	//	۷۶	۶۰
	بروایت کہ شاہ مصر مسلمان ہوگیا تھا۔	//	۴۱۳	//	۵۶	۴۸
	حضرت یوسفؑ کا حسنِ انتظام	//	۴۱۴	//	۵۷، ۵۸	۴۹، ۵۰
	برادرانِ یوسف کی پہلی آمد	//	//	//	//	//
	حضرت یوسفؑ ان سے اپنے بھائی بن یمین کو لانے کی فرمائش کرتے ہیں۔	//	۴۱۵	//	۵۹، ۶۰	۵۲
	بن یمین آپؑ کے حقیقی بھائی تھے۔	//	۳۸۶	//	۸	۸
	بن یمین کی حفاظت کے لیے حضرت یعقوبؑ کی احتیاطی تدبیریں۔	//	۴۱۷	//	۶۷	۵۳
	برادرانِ یوسف کی دوسری آمد۔ بن یمین سے آپؑ کی ملاقات اور اُن کو روک رکھنے کے لیے آپؑ کی تدبیریں۔	//	۴۱۸، ۴۲۰	//	۶۹، ۷۶	۵۵، ۵۵۹
	اللہ نے حضرت یوسفؑ کو مصر کے شاہی قانون پر عمل کرنے سے کس طرح بچایا۔	//	۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۳	//	۷۶	۶۰
	حضرت یوسفؑ کی بردباری	//	۴۲۳، ۴۲۴	//	۷۷	۶۱
	اُن کا بن یمین کو روک رکھنا	//	۴۲۴، ۴۲۵	//	۷۸، ۷۹	۶۲، ۶۳
	اُن کا توریہ	//	//	//	//	//
	برادرانِ یوسفؑ کی واپسی اور حضرت یعقوبؑ کا حال۔	//	۴۲۶، ۴۲۷	//	۸۱، ۸۵	۶۴
	برادرانِ یوسفؑ کی تیسری آمد اور حضرت یوسف کا ان پر اپنے آپ کو ظاہر کرنا۔	//	//	//	//	//

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بھائیوں کا اعتراف قصور اور آپؑ کا اُنہیں معاف کرنا۔	دوم	۴۲۸	یوسف	۹۱، ۹۲	-
	حضرت یوسفؑ کا معجزہ۔ حضرت یعقوبؑ کی کھوئی ہوئی بینائی کا عود کر آنا۔	//	۴۲۸، ۴۲۹	//	۹۳، ۹۵	۶۶، ۶۷
	بنی اسرائیل اور حضرت یعقوبؑ کا مصر پہنچنا۔	//	۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱	//	۹۹	۶۸، ۶۹
	حضرت یوسفؑ کی آخری تقریر والدین اور بھائیوں کے سامنے	//	۴۳۱، ۴۳۳	//	۱۰۰، ۱۰۱	۷۰، ۷۱
	اُس خواب کی تعبیر جو بچپن میں آپؑ نے دیکھا تھا۔	//	۴۳۱، ۴۳۳	//	۱۰۰	۷۰
	سیرت یوسفی پر تبصرہ	//	۴۳۳، ۴۳۴	//	۱۰۱	۷۱
	مصر میں حضرت یوسفؑ کے وہ اثرات جو صدیوں تک قائم رہے۔	چہارم	۴۰۸، ۴۰۹	المومن	۳۴	۵۱
	آپؑ خاندانِ ابراہیمی کے جلیل القدر انبیاءؑ میں سے تھے۔	پنجم	۱۴۴، ۱۴۵	الذّٰریٰت	۲۸	۲۷
۵۷۲	**یوم الدین :۔**					
	تفصیل کے لیے دیکھیے "قیامت اور آخرت"	سوم	۵۰۳	الشعراء	۸۲	۵۹
۵۷۳	**یونسؑ :۔**					
	ان کے حالات	دوم	۳۱۲، ۳۱۳	یونس	۹۸	۹۸، ۱۰۰
	اُن کی قوم کا ایمان عذاب الٰہی کے سامنے آجانے کے بعد کیوں قبول کیا گیا۔	//	//	//	//	//
	بائبل کے بعد صحیفہ یونس کی حقیقت	//	۳۱۲، ۳۱۳	//	۹۸	۹۸، ۱۰۰
	قوم یونسؑ کی آخری تباہی	//	//	//	//	//
	یونسؑ	سوم	۱۸۲، ۱۸۳	الانبیاء	۸۷، ۸۸	۸۲، ۸۵
	وہ رسولوں میں سے تھے۔	چہارم	۳۰۷	الصّٰفّٰت	۱۳۹	۷۷
	اُن کا قصہ	//	۳۰۷، ۳۱۰	//	۱۳۹، ۱۴۸	۷۷، ۸۵

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن پر عتاب کی وجہ	چہارم	۳۰۷	الصّٰفّٰت	۱۴۰	۷۸
	〃 〃 〃	〃	۳۰۹، ۳۱۰	〃	۱۴۷، ۱۴۸	۸۴، ۸۵
	اُن کا مچھلی کے پیٹ میں جانا اور پھر اس سے نکلنا۔	〃	۳۰۷، ۳۰۹	〃	۱۴۱، ۱۴۶	۷۹، ۸۳
	اُن کی قوم کا ایمان عذاب الٰہی آجانے کے بعد کیوں قبول کیا گیا۔	〃	۳۰۹، ۳۱۰	〃	۱۴۷، ۱۴۸	۸۴، ۸۵
	اُنہوں نے بے صبری سے کام لیا تھا۔	ششم	۶۷	القلم	۴۸	۲۱، ۳۲
	اُنہوں نے مچھلی کے پیٹ میں اپنے رب کو پکارا۔	〃	۶۷، ۶۸	〃	۴۹	۳۳
	انہیں اللہ تعالیٰ نے برگزیدہ فرمایا اور صالحین میں شامل کیا۔	〃	۶۷، ۶۸	〃	۵۰	۳۴
	اگر اللہ کی مہربانی اُن کے شامل حال نہ ہوتی تو وہ مذموم ہو کر چٹیل میدان میں پھینک دیے جاتے۔	〃	〃	〃	〃	〃
۵۷۴	**یہود :-**					
	نزول قرآن کے وقت ان کی مذہبی اور اخلاقی حالت۔	اوّل	۴۶	البقرہ	شان نزول	-
		〃	۲۶۵، ۲۶۶	آل عمران	〃	-
	ان کے بگاڑ پر قرآن کی تنقید کیا سبق دیتی ہے	〃	۴۷	البقرہ	〃	-
	قرآن میں ان پر کیوں تنقید کی گئی ہے۔	〃	۷۰، ۷۱	〃	۴۰	۵۶
	〃 〃 〃	〃	۸۷	〃	۷۵	۷۶، ۷۷
	ان کے اخلاقی و مذہبی جرائم	〃	۷۹	〃	۵۹	-
	〃 〃 〃	〃	۹۴، ۹۵	〃	۹۰، ۹۳	۹۷
	〃 〃 〃	〃	۹۶، ۹۷	〃	۹۵، ۱۰۱	۹۹، ۱۰۳
	〃 〃 〃	〃	۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱	〃	۱۰۲، ۱۰۴	۱۰۲، ۱۰۸
	〃 〃 〃	〃	۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶	آل عمران	۷۱، ۷۵	۶۱، ۶۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کے اخلاقی و مذہبی جرائم۔	اوّل	۲۶۶،۲۶۷	آل عمران	۷۵،۷۷	۶۴،۶۵
	〃 〃 〃	〃	۲۷۲	〃	۹۱	-
	〃 〃 〃	〃	۳۶۰	النّساء	۵۱،۵۳	۸۲،۶۴
	〃 〃 〃	〃	۴۲۲،۴۲۳	〃	۱۶۰،۱۶۱	۱۹۸،۲۰۱
	〃 〃 〃	〃	۴۷۱،۴۷۲	المائدہ	۴۱،۴۲	۶۷،۶۹
	〃 〃 〃	〃	۴۷۲،۴۷۳	〃	۴۳	۷۱
	〃 〃 〃	〃	۴۸۴	〃	۶۰،۶۲	۹۱
	مشرکین عرب میں ان کا اخلاقی و مذہبی اثر	〃	۷۲	البقرہ	۴۲	۵۸
	اسلام کے خلاف ان کے ہتھکنڈے	〃	〃	〃	〃	〃
	〃 〃 〃	〃	۸۸	〃	۷۶	۸۸
	〃 〃 〃	〃	۲۲۹،۲۳۰	آل عمران	شان نزول	-
	نماز اور زکوٰۃ سے اُن کی غفلت	〃	۷۳	البقرہ	۴۲	۵۸
	اُن کی بت پرستی	〃	۸۰،۸۱،۸۲	〃	۶۱	۷۹
	اُن کا زعم باطل کہ نجات صرف انہیں کا اجارہ ہے۔	〃	۹۵،۹۶	〃	۹۴	۹۸
	کتاب الٰہی میں اُن کی تحریفات	〃	۸۷	〃	۷۵	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۸۹	〃	۷۹	۹۰
	اہل مدینہ پر اُن کے اخلاقی و مذہبی اثرات	〃	۸۷	〃	۷۵	۸۷
	〃 〃 〃	〃	۹۳	〃	۸۹	۹۵
	اُن کے علماء کی اخلاقی حالت۔	〃	۸۷	〃	۷۵	۸۶
	〃 〃 〃	〃	۸۹	〃	۷۹	۹۰
	〃 〃 〃	〃	۲۶۷	آل عمران	۷۸	-
	〃 〃 〃	〃	۲۷۵	〃	۹۸،۹۹	-
	خدا کے ساتھ اُس کی بدگمانیاں	〃	۸۸	البقرہ	۷۶،۸۷	۸۸،۸۹
	اُن کے عوام کی جہالت	〃	〃	〃	〃	〃

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کے بگاڑ کے اسباب	اوّل	۸۹	البقرہ	۷۹، ۸۰	۹۰، ۹۱
	〃 〃 〃	〃	۹۱	〃	۸۵	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۱۰۲	〃	۱۰۷، ۱۰۹	۱۱۰، ۱۱۱
	〃 〃 〃	〃	۱۲۸	〃	۱۵۹	۱۶۰
	آخرت کے متعلق اُن کا غلط عقیدہ	〃	۸۹	〃	۷۹، ۸۰	۹۰، ۹۱
	〃 〃 〃	〃	۲۶۶	آل عمران	۷۵	۶۴
	مدینے کے یہودیوں کی اخلاقی حالت	〃	۹۱	البقرہ	۸۵	۹۲
	〃 〃 〃	〃	۹۳	〃	۸۹	۹۵
	علمائے یہود پر حضرت عیسیٰؑ کی تنقید	〃	۲۵۴، ۲۵۵	آل عمران	۵۱	۴۸
	یہود نے دعوت عیسوی کو رد کر دیا۔	〃	۲۵۸، ۲۵۹	〃	۵۵	۵۲
	اسرائیلی اور غیر اسرائیلی کے لیے جدا جدا اخلاقی رویہ۔	〃	۲۶۶	〃	۷۵	۶۴
	ان کا افترا علی اللہ	〃	〃	〃	〃	〃
	نیکی کے متعلق ان کا ظاہر پرستانہ تصور	〃	۲۷۲، ۲۷۳	〃	۹۲، ۹۳	۷۵، ۷۷
	ان کے علماء کی فقہی نکتہ آفرینیاں	〃	〃	〃	〃	〃
	ان کی فتنہ انگیزیوں پر تنبیہ	〃	۲۷۵	〃	۹۹	-
	مدینہ کے مسلمانوں سے اُن کے منافقانہ تعلقات۔	〃	۲۸۲، ۲۸۳	〃	۱۱۸	۹۲
	اللہ کا مذاق اُڑانے کی جسارت	〃	۳۰۶، ۳۰۷	〃	۱۸۱	۱۲۸
	بنی نضیر کی سازشی کارروائیاں	〃	۳۱۸	النساء	شان نزول	-
	اسلام کی اصلاحات سے اُن کی چڑ	〃	۳۴۴	〃	۲۷، ۲۸	۴۹
	یہود کی تحریف کلمات کی تین صورتیں	〃	۳۵۷، ۳۵۸	〃	۴۶	۷۲، ۷۶
	جزئیات کے ناپ تول کے ساتھ ان کی شرک پسندی	〃	۳۵۹	〃	۴۸	۸۰
	مدینہ کے یہود کا رسولؐ سے مضحکہ انگیز مطالبہ	〃	۴۱۵، ۴۱۶	〃	۱۵۳	۱۸۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	ان کے لیے بعض طیبات کی حرمت بطور سزا	اوّل	۴۲۲،۴۲۳	النّساء	۱۶۰، ۱۶۱	۱۹۸، ۲۰۱
	〃 〃 〃	〃	۵۹۳،۵۹۴	الانعام	۱۴۶	۱۲۲
	ان کا اچھا عنصر	〃	۴۲۳،۴۲۴	النّساء	۱۶۲	۲۰۳
	اس قوم کا نمونہ عبرت ہونا۔	〃	۴۲۳	〃	۱۶۱	۲۰۲
	نبیؐ اور صحابہؓ کے خلاف ان کی قاتلانہ سازش	〃	۴۵۰	المائدہ	۱۱	۳۰
	اُن کا زعم کہ وہ اللہ کے بیٹے اور چہیتے ہیں	〃	۴۵۷،۴۵۸	〃	۸۸	-
	نبیؐ کے قتل کی سازش پر ان کو لطیف ملامت۔	〃	۴۶۳	〃	۳۱	۵۲
	نبیؐ کے لیے یہود کے مقدمات سننے نہ سننے کا اختیار۔	〃	۴۷۱،۴۷۲	〃	۴۲	۶۹
	اُن کے لیے دنیا میں بھی رسوائی اور آخرت میں بھی۔	〃	۴۷۱	〃	۴۱	۶۷، ۶۸
	اُن کا خدا کے قانون سے اعراض	〃	۴۷۲	〃	۴۲، ۴۳	۷۰، ۷۱
	اُن کا حکم رجم کو چھپانا	〃	〃	〃	〃	〃
	اُن کی مذہبی بددیانتی کی پردہ دری	〃	۴۷۲،۴۷۴	〃	۴۴	۷۲، ۷۳
	اُن کو دعوتِ اصلاح	〃	۴۷۴،۴۷۵	〃	۴۶	-
	اُن کے لیے مسخ کی سزا	〃	۴۸۴	〃	۶۰	۹۱
	اُن پر بخیلی کی پھبتی کستے تھے۔	〃	۴۸۵،۴۸۶	〃	۶۴	۹۲
	نزولِ قرآن اُن کے لیے طغیان و کفر میں اضافہ کا سبب بن گیا۔	〃	۴۸۵،۴۸۶	〃	۶۴	۹۵
	اُن کے طغیان و کفر کا وبال	〃	۴۸۵،۴۸۶	〃	۶۳	۹۵
	اُن کو مشرکین سے جوڑ	〃	۴۹۷	〃	۸۲	-
	اُن کا رسول کے بشر ہونے پر اعتراض اور اس کا جواب	〃	۵۶۲،۵۶۳	الانعام	۹۱	۵۹
	اُن کا خود شارع بن بیٹھنا	〃	۵۹۳،۵۹۴	〃	۱۴۶	۱۲۲

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	اُن کا مشیت الٰہی کے متعلق غلط تصوّر	اوّل	۵۹۶	الانعام	۱۴۹	۱۲۵
	اُن کا اخلاق و مذہبی انحطاط اور اس کے اسباب	دوم	۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹	الاعراف	۱۱۱	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۶
	〃 〃 〃	〃	۵۶۸	النحل	۹۲	۹۲
	ان کی گمراہیاں	〃	۱۸۹، ۱۹۰	التوبہ	۳۰، ۳۱	۲۹، ۳۱
	ان کے ایمان میں کیا خرابی ہے۔	〃	۱۸۷	〃	۲۸، ۲۹	۲۵، ۲۷
	〃 〃 〃	〃	۱۸۹، ۱۹۰	〃	۳۱	۳۱
	اپنے انبیاءؑ کی سیرتوں کے متعلق ان کے غلط تصورات۔	〃	۳۸۵، ۳۸۶	یوسف	۶	۶، ۷
	〃 〃 〃	〃	۳۸۸، ۳۸۹	〃	۱۵، ۱۸	۱۲، ۱۴
	〃 〃 〃	〃	۴۰۷، ۴۰۸	〃	۵۰	۴۲
	〃 〃 〃	〃	۴۲۸، ۴۲۹	〃	۹۴	۶۶
	اپنے انبیاءؑ پر اُن کی تہمتیں	〃	۵۱	الاعراف	۸۰	۶۳
	〃 〃 〃	〃	۸۱	〃	۱۵۰	۱۰۸
	توراۃ کے ساتھ اُن کا سلوک	〃	۲۳۸، ۲۳۹	التوبہ	۱۱۱	۱۰۷
	〃 〃 〃	〃	۵۱۸	الحجر	۹۰، ۹۲	۵۲
	ان کا سبت کے احکام کی کھلم کھلا خلاف ورزی کرنا۔	〃	۹۰	الاعراف	۱۶۳	۱۲۳
	ان کی شرارتوں کے باعث ان پر شریعت کی قیود بڑھا دی گئیں۔	〃	۵۷۸، ۵۸۱	النحل	۱۱۸، ۱۲۴	۱۱۷، ۱۲۱
	مدینے کے یہودیوں کا طرزِ عمل	〃	۱۵۲	الانفال	۵۶	۴۱
	ان کا ایک گروہ آخرت کا منکر تھا۔	〃	۱۷، ۱۸	الکہف	۲۱	۱۸
	نبی کے خلاف ان کی تدابیر	〃	۳۰۸	النور	تاریخی پس منظر	-
	ان کے علماء نے بنی اسماعیل سے حسد کی					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	بنا پر حضرت اسحاقؑ کو ذبیح قرار دیا۔	چہارم	۳۰۱	الصّٰفّٰت	۱۱۳	۶۸
	حضرت یحییٰؑ و عیسیٰؑ کے عہد میں وہ تین آنے والوں کے لیے منتظر تھے۔	//	۳۰۵،۳۰۶	//	۱۲۹	۷۳
	حضرت عیسیٰؑ کے معاملے میں اُن کی گمراہی	//	۵۴۸	الزخرف	۶۵	۵۸
	اُن کے ہاں مسیح موعود کے عقیدے کی حقیقت۔	//	۱۶۵	الاحزاب	ضمیمہ	-
	دجال یہودیوں ہی میں سے ہوگا	//	۱۶۵،۱۶۶	//	//	-
	یہودیوں کی مجوزہ مملکت اسرائیل	//	۱۶۷	//	خواب بنی اسرائیل	-
	وہ اللہ کے مغضوب ہیں	پنجم	۳۶۴	المجادلہ	۱۴	۳۱،۳۲
	وہ ظالم و فاسق ہیں	//	۳۸۶،۳۸۸	الحشر	۵	۱۰
	// // //	//	۴۸۹	الجمعہ	۵	۷،۹
	// // //	//	۴۹۱	//	۷	۱۳
	اُن کو اللہ نے ذلیل و خوار کیا۔	//	۳۸۶،۳۸۸	الحشر	۵	۱۰
	// // //	//	۴۸۳	الجمعہ	موضوع اور مضمون	-
	یہودیت کب پیدا ہوئی۔	//	۴۸۹،۴۹۰	//	۶	۱۰
	یہودیوں کی پست ترین اخلاقی حالت	//	۴۸۹	//	۵	۷،۹
	یہودیت حضرت عیسیٰؑ کا لایا ہوا دین نہیں ہے بلکہ صریحاً بعد کی پیداوار ہے۔	//	۴۸۹،۴۹۰	//	۶	۱۰
	یہود مدینہ کی تاریخ	//	۳۷۰،۳۷۹	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	یہودی عرب میں کب آئے۔	//	۳۷۰،۳۷۱	//	//	-
	اُن کی سود خواری	//	۳۷۴	//	//	-
	عرب میں اُن کے مشہور قبائل	//	۳۷۱،۳۷۲	//	//	-
	انہوں نے عربیت کا رنگ اختیار کر لیا تھا لیکن وہ عربی نسل نہ تھے۔	//	۳۷۳	//	//	-
	عرب کے یہودی اسرائیلی تھے نہ کہ یہودیت					

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سُورۃ	آیت	حاشیہ
	اختیار کرنے والے عرب۔	پنجم	۳۷۳	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	وہ تمام غیر یہودیوں اور عربوں کو حقارت سے امی کہتے تھے۔	//	۴۸۳	الجمعہ	موضوع اور مضمون	-
	// // //	//	۴۸۷،۴۸۶	//	۲	۲
	یہودیوں کی عربوں پر معاشی بالادستی	//	۳۷۴،۳۷۳	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	عرب کے یہودی کس قسم کے کاروبار کرتے تھے۔	//	۳۷۴	//	//	-
	اوس اور خزرج نے ایک دفعہ مشترکہ جدوجہد سے یثرب کے یہودیوں کا زور توڑا۔	//	۳۷۲	//	//	-
	عرب قبائل سے یہودیوں کے حلیفانہ تعلقات	//	۳۷۴	//	//	-
	عہد جاہلیت کی عرب سیاست میں یہودیوں کا مکارانہ کردار۔	//	۳۷۴	//	//	-
	رسولؐ کی ہجرت کے زمانے میں یہودیوں کے علاقے۔	//	۳۷۲	//	//	-
	ہجرت سے پہلے یثرب میں یہودیوں کی پوزیشن	//	۳۷۴،۳۷۳	//	//	-
	یہود کا حضور اکرمؐ سے معاہدہ	//	۳۷۵،۳۷۴	//	//	-
	معاہدے کے بعد ہی سے حضورؐ کے ساتھ اُن کا عناد ظاہر ہونے لگا۔	//	۳۷۵،۳۷۴	//	//	-
	اُن کی اسلام دشمنی اور حضورؐ اکرم کے خلاف سازشیں۔	//	۳۷۵،۳۷۴	//	//	-
	// // //	//	۳۷۸	//	//	-
	// // //	//	۳۸۲،۳۸۱ ۳۸۴	//	//	-
	// // //	//	۳۸۵،۳۸۴	//	//	-
	// // //	//	۴۸۲،۴۸۲	الجمعہ	//	-
	منافقین مدینہ سے اُن کی دوستی اور سازباز	//	۳۶۴	المجادلہ	۱۴	۳۲،۳۱

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	منافقین مدینہ سے اُن کی دوستی اور سازباز	پنجم	۳۷۶	الحشر	تاریخی پس منظر	-
	〃 〃 〃	〃	۴۰۶،۴۰۵	〃	۱۲،۱۱	۲۲
	〃 〃 〃	〃	۴۰۷	〃	۱۳	-
	〃 〃 〃	〃	۴۵۲	الصف	موضوع اور مضمون	-
	〃 〃 〃	〃	۵۱۱،۵۰۸	المنافقون	تاریخی پس منظر	-
	اُن کی میثاق مدینہ کے خلاف بدعہدی	〃	۳۷۵	الحشر	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۸،۳۷۷	〃	〃	-
	اُن کو اسلام سے سخت بیر تھا	〃	۳۷۵،۳۷۴	〃	〃	-
	〃 〃 〃	〃	۳۷۷،۳۷۶	〃	〃	-
	وہ فتح بدر پر تلملا اُٹھے تھے۔	〃	۳۷۷	〃	〃	-
	معرکہ اُحد میں مسلمانوں کی ظاہری شکست اور نقصان سے اُن کے حوصلے بڑھ گئے۔	〃	۳۷۸	〃	〃	-
	یہودیوں کے گروہ بنی قینقاع کو کن حرکتوں کی وجہ سے مدینہ سے نکالا گیا۔	〃	۳۷۸،۳۷۷	〃	〃	-
	یہودی رسولؐ کو سلام کرنے میں بھی شرارت کرتے تھے۔	〃	۳۵۹	المجادلہ	۸	۲۳،۲۲
	انہوں نے آپؐ کو اللہ کا رسول جانتے ہوئے آپ سے لڑائیاں کیں۔	〃	۳۸۵،۳۸۴	الحشر	۲	۷
	اللہ تعالیٰ کے متعلق یہودیوں کے تصورات	〃	۳۸۳،۳۸۲ ۳۸۴	〃	۲	۴
	حضور اکرمؐ کو شہید کرنے کی یہودی سازش	〃	۳۷۸	〃	تاریخی پس منظر	-
	مدینہ سے یہودیوں کا اخراج	〃	۳۷۹،۳۷۷	〃	〃	-
	یہودیوں کے دلوں میں اللہ نے مسلمانوں کا رعب ڈال دیا تھا۔	〃	۳۸۴	〃	۲	۶،۵
	مسلمانوں کے ہاتھوں عرب میں یہودیوں کی طاقت کا مکمل خاتمہ۔	〃	۴۸۲	الجمعہ	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	(غزوہ بنی نضیر)					
	یہود کے لیے عذاب جہنم مقرر ہے۔	پنجم	۳۸۴، ۳۸۵	الحشر	۲	۶، ۷
	" " "	"	۴۰۸، ۴۰۹	"	۱۵	۲۶
	اُنہوں نے جان بوجھ کر اسلام کا انکار کیا۔	"	۳۸۲، ۳۸۵	"	۲	۷
	" " "	"	۴۸۵	الجمعہ	۱	۱
	اُنہوں نے حضرت موسیٰؑ کو ایذائیں پہنچائیں	"	۴۵۷	الصف	۵	۴
	اُنہوں نے حضرت عیسیٰؑ کے ساتھ کیا سلوک کیا۔	"	۳۸۳، ۳۸۴	الحشر	۲	۴
	انہوں نے ہمیشہ بے باکی کے ساتھ اللہ اور اُس کے رسولوں کا مقابلہ کیا ہے۔	"	۳۸۱، ۳۸۳، ۳۸۴	"	۲	۲، ۴
	یہودیوں اور عیسائیوں میں فرق	"	۴۶۱، ۴۶۹، ۴۷۶	الصف	۶	۸
	یہود پر عیسائیوں کو فتح عطا کی گئی۔	"	۴۷۹، ۴۸۰	"	۱۴	۲۱
	اُنہوں نے حامل توراۃ ہونے کی ذمہ داریوں کو ادا نہیں کیا۔	"	۴۸۲	الجمعہ	موضوع اور مضمون	-
	" " "	"	۴۸۹	"	۵	۷، ۹
	اُن کی مثال اُس گدھے کی سی ہے جس پر کتابیں لدی ہوئی ہوں۔	"	۴۸۲	"	موضوع اور مضمون	-
		"	۴۸۹	"	۵	۷، ۹
	نبوت پر اُن کی اجارہ داری نہیں ہے۔	"	۴۸۳	"	موضوع اور مضمون	-
	حضور اکرمؐ کا انکار کر کے انہوں نے تورات کی صریح خلاف ورزی کی۔	"	۴۸۵	"	۱	۱
	یہود کے اپنے آپ کو اللہ کا چہیتا سمجھنے پر قرآن کا طنز۔	"	۴۸۹، ۴۹۱	"	۶	۱۰
	اُن کی دنیا پرستی اور موت سے خوف پر قرآن کا طنز۔	"	"	"	"	"
	یہود کے خاص دن "سبت" کے بارے میں	"	۴۸۴	"	موضوع اور مضمون	-

نمبر شمار	موضوع	جلد	صفحہ	سورۃ	آیت	حاشیہ
	یہود کے خاص دن "سبت" کے بارے میں۔	پنجم	۴۹۳،۴۹۷	الجمعہ	۹	۱۴
۵۷۵	**یہودیت :۔**					
	حضرت ابراہیمؑ کے بہت بعد تیسری چوتھی صدی قبل مسیح میں پیدا ہوئی۔	اوّل	۲۶۲	آل عمران	۶۵	۵۸
	یہودیت کے مذہبی نظام میں نسلی تعصب کی روح۔	〃	۲۶۶	〃	۷۵	۶۴
۵۷۶	**یہودی :۔**					
	یہودیوں کے اس الزام کی تردید کہ حضرت عیسیٰؑ کی پیدائش حضرت مریمؑ کے کسی گناہ کا نتیجہ تھی۔	ششم	۳۵،۳۴	التحریم	۱۲	۲۹،۲۶
	رسولؐ کے خلاف یہودیوں کی سازش	〃	۵۵۴	معوذتین	حضور پر جادو کا اثر	-
۵۷۷	**یوشع بن نون :۔**					
	حضرت موسیٰؑ کے خلیفۂ اوّل۔	چہارم	۳۰۲،۳۰۲	الصّٰفّٰت	۱۲۳	۷۰